C. M. EKBOHRN

100,000
FRÄMMANDE
ORD

FÖRRA DELEN
A—K

C. M. EKBOHRN

100,000

FRÄMMANDE ORD OCH NAMN M. M.

I.

FÖRKLARINGAR ÖVER

100,000 FRÄMMANDE ORD OCH NAMN M. M.

I SVENSKA SPRÅKET

TILLIKA MED DERAS HÄRLEDNING OCH UTTAL

AV

C. M. EKBOHRN

NY, OMARBETAD OCH TILLÖKAD UPPLAGA

FÖRRA DELEN

A—K

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1936

Det är över trettio år sedan förra upplagan av Ekbohrns flitigt anlitade ordbok utkom. Den omfattade 60,000 ord; den föreliggande 100,000. En motivering av utvidgningen är dock knappast av nöden. Vetenskapens och teknikens fenomenala utveckling under de sistförflutna decennierna är allom bekant. Och vi svenskar av i dag ha nog i gemen en stark känsla av att »världen är vårt fält» i långt högre grad än någonsin förr.

Från början hoppades väl den ursprunglige författaren kunna åstadkomma en någorlunda fullständig förteckning över främmande ord i svenska språket. En dylik fullständighet är i dag omöjlig att uppnå och icke ens önskvärd. Den skulle göra boken alldeles ohanterlig. Man må t. ex. betänka att ett stort facklexikon kunnat utgivas enbart över automobiler och vad därtill hör. Ett urval har alltså varit nödvändigt. Men varje urval är i sista hand en smaksak. Vad bearbetaren åsyftat, skulle kunna uttryckas på följande sätt: Varje fackman, han må vara vetenskaplig teoretiker, konstutövare eller det praktiska livets man, anser sig äga rätt att ställa ett visst minimumkrav på den bildade allmänhetens kunskaper inom sitt speciella område. En strävan att någorlunda fylligt och konsekvent återge de utländska ord, facktermer o. s. v., som den intresserade delen av allmänheten därvid måste behärska inom varje behandlat område, har varit bearbetarens rättesnöre vid det likväl alltid vanskliga urvalet. Och antalet i denna ordbok behandlade områden är sedan gammalt lika stort som i de största uppslagsböcker.

Men Ekbohrns ordbok har aldrig nöjt sig med att återge vad man skulle kunna kalla dagsbeståndet av långods i vårt språk. Den innehåller också nycklar till mångt och mycket som i dag är åldrat och obrukligt men förekommer i äldre skriftspråk och litteratur. Det har icke synts bearbetaren rådligt att häri företaga någon inskränkning. Förklaringar till äldre begrepp och företeelser äro ofta mycket svåråtkomliga. Särskilt har det ansetts riktigt att bibehålla utrymmet åt sådana ämnen, som hålla på att utträngas från det allmänna bildningsschemat, t. ex. de klassiska språken och vad med dem sammanhänger.

Av det ovan sagda följer, att låneord, som på grund av under senare årtionden försvenskad stavning förändrats, i denna upplaga kunna sökas såväl i sin ursprungligare som i sin moderna form (t. ex. heat — hit, raid — räd, soulagera — sulagera).

Uppställningen är i stort sett densamma som i föregående upplaga. Förkortningarna, som förr voro sammanförda i början av varje bokstav, återfinnas dock numera på sin alfabetiskt betingade plats i boken. Även den gamla, populära uttalsbeteckningen har bibehållits. Tonviktsläget angives genom en apostrof (') efter vokalen i den stavelse, som uppbär huvudtonvikten. I diftonger står den dock mellan vokalerna, vilket särskilt torde uppmärksammas i fråga om de i härledningarna ofta förekommande grekiska orden.

Hur hastigt ord kunna införlivas med vårt språk, hur lätt de få en förändrad och utvidgad betydelse, det har bearbetaren med stort intresse iakttagit under de år, arbetet på ordboken pågått. Så långt ske kunnat äro dessa iakttagelser införda vid korrekturläsningen, som i stort sett var avslutad, då tryckningen började. Detta är anledningen till att eljes vanligt »tillägg» här saknas.

Axel Berggren.

FÖRKORTNINGAR.

Här icke upptagna förkortningar, vilkas betydelse icke direkt framgår av sammanhanget, återfinnas på sina platser i ordboken.

ablat. — ablativ
ack. — ackusativ
adj. — adjektiv
adv. — adverb
akt. — aktiv form
alban. — albanesiska
algebr. — algebra
alkem. — alkemi
amp. — ampère
anat. — anatomi
angel. — angelsachsiska
antropol. — antropologi
a priv. — alfa privativum l. nekande alfa
arab. — arabiska
aritm. — aritmetik
ark. — arkeologi
art. — artikel
assyr.-babylon. — assyrisk-babylonisk
astr. — astronomi
astrofys. — astrofysik
astrol. — astrologi
atm. — atmosfär
avd. — avdelning
babyl. — babylonisk
befästn. — befästningskonst
bergsv. — bergsvetenskap
bildh. — bildhuggarkonst
bildl. — bildlikt
biokem. — biokemi
biol. — biologi
boktr. — boktryckarkonst
bot. — botanik
br. — bredd
britt. — brittisk
bulg. — bulgarisk
byggn. — byggnadskonst
C. — Celsius
cgr. — centigram
cl. — centiliter
cm. — centimeter
d. — död
da. — danska
dagl. — daglig
dansk. — danskonst
dat. — dativ
dgr. — decigram
diktk. — diktkonst
dimin. — diminutiv
dipl. — diplomati
dl. — deciliter
dm. — decimeter
d. o. — detta ord
dt. — deciton
d. v. s. — det vill säga
d. y. — den yngre
d. ä. — den äldre
eff. — effektiv
eg. — egentligen
egypt. — egyptisk
egyptol. — egyptologi
e. Kr. — efter Kristus
elektrotekn. — elektroteknik
enl. — enligt
eng. — engelska
entomol. — entomologi
e. o. — extra ordinarie
estet. — estetik
etc. — et cetera
etymol. — etymologi
ev. — eventuell
ex. — exempel, exemplar
fam. — familj
farm. — farmaci
farmak. — farmakologi
f. d. — före detta
fda. — forndanska
fem. — femininum
fhty. — fornhögtyska
fi. — finska
fig. — figurlig
fil. — filosofi
filol. — filologi
fisl. — fornisländska
f. Kr. — före Kristus
fnord. — fornnordisk
folkr. — folkrätt
fonet. — fonetik
fornno. — fornnorska
fornnord. — fornnordiska
fornnord. sag. — fornnordiska sagor
fornsv. — fornsvenska
fotogr. — fotografi
fr. — franska
fys. — fysik
fysiol. — fysiologi
fäktk. — fäktkonst
föreg. — föregående
förk. — förkortad
försv. — försvenskat
förv. — förvaltningsrätt
gael. — gaeliska
gammalt. — gammaltyska
gen. — genitiv
geod. — geodesi
geogr. — geografi
geol. — geologi
geom. — geometri
germ. — germansk
ggr — gånger
got. — gotiska
gr. — grader, gram
gr. — grekiska
graf. — grafik
gr. myt. — grekisk mytologi
gr. sag. — grekiska sagor
gruvt. — gruvterm
h. — höger
handelst. — handelsterm
har — hektar
hebr. — hebreiska
herald. — heraldik
hg. — hektogram
hindost. — hindostanska
histol. — histologi
hl. — hektoliter
holl. — holländska
imperat. — imperativ
ind. — indiska
ind. myt. — indisk mytologi
inv. — invånare
irl. — irländska
isht — i synnerhet
isl. — isländska
i st. f. — i stället för
ital. — italienska
jakt. — jaktterm
jap. — japanesiska
jfr — jämför
jur. — juridik
kam. — kameralväsende
kapplöpn. — kapplöpningsterm
kbcm. — kubikcentimeter
kbdm. — kubikdecimeter
kbm. — kubikmeter
kbmm. — kubikmillimeter
kelt. — keltiska
kem. — kemi
keram. — keramik
kg. — kilogram
kin. — kinesiska
kir. — kirurgi
km. — kilometer

komp. — komparativ
konsth. — konsthistoria
konstt. — konstterm
kopparst.-k. — kopparsticks-konst
krigsk. — krigskonst
kronol. — kronologi
kw. — kilowatt
kvcm. — kvadratcentimeter
kvdm. — kvadratdecimeter
kvm. — kvadratmeter
kvmm. — kvadratmillimeter
kwt. — kilowattimme
kyrkoh. — kyrkohistoria
l. — eller, läs, liter
lantbr. — lantbruk
lapsk. — lapska
lat. — latin
lit. — litauiska
log. — logik
m. — meter
magyar. — magyariska
mask. — maskulinum
mat. — matematik
med. — medicin
mek. — mekanik
mesog. — mesogötiska
met. — metallurgi
meteor. — meteorologi
metr. — metrik
m. fl. — med flera
mgr. — milligram
mil. — militärväsen
mill. — million
miner. — mineralogi
mlat. — medeltidslatin
mkg. — meterkilogram
mm. — millimeter
m. m. — med mera
myt. — mytologi
målark. — målarkonst
m. ö. h. — meter över havet
n. — norr, nordlig
nationalekon. — nationaleko-nomi
neutr. — neutrum
no. — norska
nom. — nominativ
nord. — nordisk
nord. fornk. — nordisk forn-kunskap
norsk. — norska
nuv. — nuvarande
n.v. — nordväst
nylat. — nylatin
n.ö. — nordöst
o. a. — och andra (annat)
o. d. — och dylikt
opt. — optik
ordn. — ordning
ordspr. — ordspråk
o. s. v. — och så vidare
paleont. — paleontologi
pat. — patologi
pedag. — pedagogik
pers. — persiska
petrogr. — petrografi
pl. — pluralis
po. — polska
polit. — politik
port. — portugisiska
prakr. — prakrit
prep. — preposition
pres. — presens
psyk. — psykologi
r. — rad
resp. — respektive
ridk. — ridkonst
rom. — romersk
rom. jur. — romersk juridik
rom. myt. — romersk mytologi
rom. sag. — romerska sagor
rum. — rumäniska
ry. — ryska
s. — syd, söder
sanskr. — sanskrit
sem. myt. — semitisk mytologi
serb. — serbiska
sing. — singularis
sjöv. — sjöväsen
s. k. — så kallad
skeppsb. — skeppsbyggnads-konst
skotsk. — skotska
slav. — slaviska
slav. myt. — slavisk mytologi
sp. — spanska
spec. — speciell, specifik
spelt. — spelterm
sportt. — sportterm
språkv. — språkvetenskap
ss. — såsom
statsr. — statsrätt
subst. — substantiv
sup. — supinum
superl. — superlativ
sv. — svenska
s.v. — sydväst
syr. — syriska
s.ö. — sydöst
t. — talet (i årtal)
talk. — talkonst
tekn. — teknik
teol. — teologi
t. ex. — till exempel
textil. — textilindustri
tjeck. — tjeckiska
t. o. m. — till och med
tonk. — tonkonst
trädg. — trädgårdskonst
turk. — turkiska
ty. — tyska
ung. — ungerska
urspr. — ursprungligen
v. — vänster, väster, västlig
var. — varietet
veter. — veterinärvetenskap
vok. — vokativ
zool. — zoologi
ö. — öster, östlig
= — lika med
)(motsatsen till föregående
′ efter en vokal betyder, att tonvikten ligger på densamma. I grekiska ord med diftong står dock tonvikts-tecknet mellan diftongens vokaler
— betyder att stavelsen är lång
◡ att den är kort (i anförda versformer).

A.

A, förk. för *accepterad* (på växlar). Se *Acceptera.*

A, förk. för *fr. acquitté,* införseltull betald (på franska varuförsändelser och räkningar); *argent,* klingande mynt (i franska kursnoteringar); *avance,* fortare (på rucktavlan i fickur).

A, förk. för *lat. a'nno,* i året.

A. På *mynt* betecknar denna bokstav att myntet blivit präglat på landets förnämsta myntningsort, för Frankrike Paris, för Preussen Berlin, o. s. v.

A, högsta betygsgrad, *berömlig.* — **a,** näst högsta betygsgrad, *med utmärkt beröm godkänd.*

A betecknar i *musiken* sjätte steget i C-durs tonskala samt motsvarande nottecken. Alltefter oktaven (se d. o.) skiljer man mellan $\underline{A}$ = kontra A, A = stora (grova) A, a = lilla (ostrukna) A, $\bar{a}$ = ettstrukna A, $\bar{\bar{a}}$ = tvåstrukna A o. s. v. Ital. benämningen på tonen är *la.*

A i *Lloyds Register* beteckning för första klass fartyg, varvid *A 1* betecknar fullt utrustat fartyg; i motsatt fall användes *A 2.*

A som *gammalromerskt taltecken* = 500; $\bar{A}$ = 5,000.

A- har i vissa grekiska sammansättningar en nekande l. upphävande betydelse. Det kallas som sådant *alpha privati'vum* och motsvarar vårt **o-** i adj. olycklig, obetydlig, oklar o. d., t. ex. i orden *akrati'a, apathi'a.* Framför en vokal inskjutes bokstaven *n,* t. ex. i de från grekiskan härstammande orden anarki, anonym, anorganisk.

a, förk. för *a'nno,* i året, l. *aktiv* (se d. o.).

a (*lat. a, ab,* se d. o.), *från,* t. ex. 3 månader *a dato* = från innevarande dag. (Detta a finner man någon gång orätt skrivet à.)

à (*lat. ad*), i vissa ordställningar *till,* t. ex. 2 à 3 kronor, 5 à 6 kilogram.

aa el. **āā,** på recept förk. för *ana,* lika delar av vardera.

aa, förk. för *ad acta,* till handlingarna.

A.A.A., förk. för *Amalgama,* se *Amalgam.*

A. a. C., förk. för *lat. A'nno a'nte Chri'stum na'tum,* året före Kristi födelse.

Aachen- el. **Aachenersåpa,** en av papaverolja beredd kalitvål, medels vilken konstgjorda Aachenbad framställas.

A. a. C. n. = *A. a. C.* (se d. o.).

A. ær. vulg., förk. för *lat. A'nno æ'rae vulga'ris,* året efter den vanliga tidräkningen.

Aak, *holl.,* ett slags lastpråm för flodfart på Rhen.

Aalborgs aqvavit (*l.* ål-), omtyckt dansk brännvinssort från staden Aalborg.

AA. LL. M., förk. för *A'rtium Libera'lium Magi'ster* l. *A'rtium Magi'ster,* filosofie doktor.

Aallotar (*l.* a'l-), *fi. myt.,* böljornas mö, en av vattnets gudomligheter.

A. A. M. = *AA. LL. M.* (se d. o.).

Aardwark, *holl.* (*l.* a'rd-), *zool.,* jordsvin från Kaplandet (*Orycte'ropus cape'nsis*).

Aarni l. **Haarni,** *fi. myt.,* väsen som vaktar nedgrävda skatter.

Aaron, se *Aron.*

A. a. U. C., förk. för *lat. A'nno ab U'rbe Co'ndita,* året efter stadens (Roms) grundläggning.

Ab, *lat. prep.,* ifrån, nyttjas mycket i sammansättningar i en avlägsnande l. frånskiljande bemärkelse; *handelst.,* att levereras i, t. ex. "vete ab Stettin".

Ab, elfte månaden i judarnas borgerliga år, den femte i deras kyrkoår (motsvarande en del av juli och augusti månader); hos kaldéerna namn på årets första månad.

A. B., förk. för *A'rtium Baccala'ureus,* filosofie kandidat.

A. B., förk. för *eng. able-bodied,* fullt utlärd sjöman.

A. b., förk. för *lat. Aurea bulla,* se under *Bulla.*

Aba, Abba, Abbats l. **Abbajehs,** *arab.,* ett slags grovt brunt ylletyg; klänning utan ärmar hos österländska folkslag.

Aba'bde, mindre riktigt **Ababde'l,** nomadfolk med mörk hudfärg i övre Egypten och Nubien; ökenledsagare.

Ab absu'rdo, se under *Absurd.*

Abaca', dets. som *Manillahampa* (se d. o.).

Abaci'ssus, Abaci'st, se under *Abacus.*

Abactio'n (*lat. aba'ctio,* av *abi'gere,* fördriva), fördrivning. — **Aba'ctio pa'rtus,** fosterfördrivning.

A'bacus, *lat.* (av *gr. a'bax,* något hopfogat), egentl. en fyrkantig skiva, bordsskiva, spelbräde; med sand bestrött bord för matematiska beräkningar; *byggn.,* fyrkantig skiva bildande övre delen av en pe-

lares kapitäl. — **Abacus Pythago'ricus,** Pythagoras' räknetabell, multiplikationstabellen. —**Abaci'ssus,** *byggn.*, tunn skiva mellan abacus och kapitälet. — **Abaci'st,** räknemästare.

Abaddo'n, hebreiskt mansnamn (av *âbâd,* förstöra), förstörare; avgrund; enl. Talmud det djupast belägna stället i dödsriket (Scheol, se d. o.); i Johannes uppenbarelse 9: 11 namnet på fördärvets ängel (*gr. Apo'llyon*). — **Abbado'na,** av föreg. bildat namn på en fallen ängel i Klopstocks ”Messias”; **Abbado'n,** likaså i Lidners oratorium ”Messias i Gethsemane”.

Abadi'es symptom, *med.*, kramp i ögonlockshöjaren (vid Basedows sjukdom).

Abadi'terna, dets. som *Abbadiderna* (se d. o.).

Abadsjer el. **Abadsecher,** tjerkessisk folkstam.

Abadschi, månaden augusti hos turkarna, enl. den syriska tideräkningen.

Abahade'ra, dets. som *salviaolja* (se d. o.).

Abailard (*l.* abäla'r), fransk teolog (1079—1142), en av medeltidens djärvaste tänkare, ryktbar för sin kärlek till den sköna *Heloïse,* vilken ådrog honom svår förföljelse.

Abaissera (*l.* abässe'ra, av *fr. abaisser*), sänka, komma att falla; förnedra, förringa. — **Abaissement** (*l.* abässma'ng), förnedring, förringande; förakt.

Abajour, *fr.* (*l.* -sjo'r), se *Abat-jour.*

Abaka', dets. som *Manillahampa* (se d. o.).

Abaka'ner, tatarisk folkstam.

A'bakus, *se Abacus.*

Abaliene'ra (av *lat. abaliena're,* av *alie'nus,* främmande), avsöndra, avyttra. A. från någon, avhända. — **Abaliene'ring** el. **Abalienatio'n,** avsöndring, avyttrande, avhändande.

A'baliget-grottan, berömd ungersk droppstensgrotta, i vilken även märkliga fornfynd gjorts.

A balla'ta, *ital.* (av *balla're,* dansa), *tonk.*, i balladstil.

Abandon, *fr.* (*l.* abangdå'ng), vårdslöshet, ledighet, otvungenhet. — *Sjör.*, rätt i vissa fall för försäkringstagaren att mot avstående av assurerat fartyg l. last utbekomma hela försäkringssumman. — **Abandonne'ra,** övergiva, lämna i sticket; *handelst.:* 1) avsäga sig l. avträda en till försäljning ankommen vara (då kvaliteten är otillfredsställande l. priset ej av mottagaren gillas). — 2. avstå till assuradörerna det försäkrade fartyget l. varorna mot utbekommande av försäkringsbeloppet. — 3) övergiva ett fartyg i sjönöd.

Abane'd, riktigare **Abne't,** *hebr.*, livgördel som brukades av de judiska prästerna och de andliga i den äldsta kristna kyrkan.

Abannitio'n (av *medelt.-lat., ba'nnum,* bann), landsförvisning (på kortare tid för dråp).

Abano'n, *farm.*, avförande medel av i huvudsak magnesiumfosfortartrat.

Aba'nterna, forngrekiskt folk på Eubea, sannolikt av joniska stammen.

Ab anti'co, *ital.*, av ålder, från äldsta tider.

Abapti'ston (av *gr. a priv.* och *bapti'zein,* nedsänka), se *Trepan.*

Abarbe'i, persiskt mynt.

A'baris, *gr. myt.*, en undergörare från Norden, som skall ha vandrat jorden runt utan att intaga föda, farande på ”Apollons pil”.

Abartikulatio'n, *med.*, led som är rörlig åt alla håll. Jfr *Diarthros.*

Aba's, 1) persisk vikt; 2) persiskt silvermynt = omkr. 0,20 kr. (förr omkr. 1,20 kr.); delas i två Aba'si; 3) ett slags grovt ylletyg.

à bas, *fr.* (*l.* a-ba'), ned med, bort med; *à bas la tyrannie!* (*l.* -tiranni'), bort med tyranniet!

Abasi', Abasi'a (av *gr. a priv,* och *ba'sis,* gång), *med.*, oförmåga till normal gång.

Aba'si, Abassi, Abbasi, persiskt mynt, se *Abas.*

Aba'si, ryskt mynt = 20 kopek = 56 öre.

à bas la tyrannie, se under *à bas.*

Aba'sso, *ital., handelst.*, prisfall.

Abat chauvée, *fr.* (*l.* abba' sjåve'), ullsort, som klippes av döda får.

Aba'te, se *Abbate.*

Abatellement, *fr.* (*l.* abatellma'ng), av franska konsuln i Levanten mot vissa köpmän utfärdat handelsförbud.

Abat-jour el. **Abajour,** *fr.* (*l.* aba-sjo'r), ett slags snett eller vågrätt liggande fönster för åstadkommande av ljus ovanifrån; lodrätt stående fönster med gångjärn i nedre kanten; lampskärm.

A'baton, 1) *gr.* (av *a'batos,* otillgänglig, av *a priv.* och *bainein,* bestiga), det allraheligaste i grek.-katolska kyrkan; 2) *hebr.* (eg. *Bet. Abtinas,* Abtinas' hus), en av templets i Jerusalem tre nischer, i vilka prästerna ständigt höllo vakt. Jfr *Adyton.*

Abat-sons, se *Abat-vent.*

Abattage, *fr.* (*l.* -ta'sj), nedslaktning av nötkreatur. — **Abattoir,** *fr.* (*l.* -tåa'r), slaktarehus.

Abattant, *fr.* (*l.* -ta'ng), rörlig skärm för fönstren i handelsbodar.

A battu'ta, *ital., tonk.*, noga efter taktbeteckningen (eg. taktpinnen).

Abat-vent, *fr.* (*l.* abava'ng) l. **Abat-sons** (*l.* abaså'ng), snett regntak över dörrar eller fönster.

Abaxia'l, räknat från viss axel.

Abb., förk. för *Abbassamento* (se d. o.).

Abba, *arab.*, se *Aba.*

Abba, *syr.*, fader. Benämningen brukad om Gud i Markus 14: 36. — **Abbé, Abbot** (*l.* a'bbått), föreståndare för ett katolskt munkkloster. I Frankrike nyttjas ordet abbé även i en vidsträcktare bemärkelse, om präster i allmänhet. (Jfr *Abbate.*) —

Abbés commendataires, *fr.* (*l.* kåmmangdatä'r), kallades före revolutionen de adelsmän, som med kunglig fullmakt uppburo stiftsinkomster utan att tjänstgöra som präster; **Abbés de S:te Espérance** (*l.* dö sängt espera'ngs; d. v. s. på förhoppning), kallades skämtsamt de, som endast erhållit titeln, men ännu intet vinstgivande stift. — **Infula'r-abbot,** abbot med biskoplig värdighet. — **Abbotstift,** kloster, som förestods av en infular-abbot (se föreg. ord). — **Abbot-grevar, Abba'tes co'mites** el. **Abbates mi'lites,** lekmän, som i belöning för krigiska bedrifter erhållit abbotstift. — **Sekula'r-abbot,** lekmanna-abbot (se ovan). — **Regular-abbot,** andlig abbot. — **Abbedi'ssa,** föreståndarinna för ett katolskt nunnekloster.

Abbadi'derna, arab. härskarätt i Sevilla (1031—91).

Abbaje'hs, *arab.*, se *Aba.*

Abbadon, Abbadona, se *Abaddon.*

Abbandoname'nte, Abbandonatame'nte, Abbando'no, *tonk.* (av *ital. abbandona're,* övergiva), med lidelsefull häftighet.

Abbasi', *med.*, se *Abasi.*

Abba'si, *pers.*, se *Abasi.*

Abbasi'der, en från Abbas, Muhammeds farbror, härstammande härskarätt i Bagdad och Egypten (749—1258). Även en härskarätt i Persien (1500—1736).

Abbassame'nto, förkortat **Abb.,** *ital., tonk.,* sänkning (av ena handen), då händerna korsa varandra. — **Abb. di voce** (*l.* vå'tje), röstens avtagande i tonstyrka.

Abba'te, *ital.*, ung, ännu ej prästvigd andlig, som erhållit tonsuren (se d. o.).

Abbats, *arab.*, se *Aba.*

Abbau, *ty.* (*l.* a'ppba'u), *kem.*, nedbrytning av ett sammansatt ämne.

Abbé, se under *Abba.*

Abbedi'ssa, se under *Abba.*

Abbellime'nto, *ital., tonk.*, prydnad, fioritur (se d. o.).

Abbeska apparaten l. **Abbes belysningslins,** *fys.*, uppkallad efter uppfinnaren, E. Abbe; apparat för belysning av föremål vid stark mikroskopisk förstoring.

Abbone'ra, *ital.*, (av *lat. abbona're*), förbättra, iståndsätta. Jfr *Abonnera.*

Abboname'nto, förbättring.

Abborre, *zool.*, se *Perca.*

Abborrfiskar, *zool.*, se *Percidæ.*

Abbot, Abbotgreve, se under *Abba.*

Abbotsford, Walter Scotts slott i den lilla skotska byn av samma namn.

Abbrevie'ra (*lat. abbrevia're,* av *bre'vis,* kort), förkorta ett ord l. uttryck. — **Abbreviatio'n** l. **Abbrevie'ring,** förkortning. — **Abbreviatu'r,** förkortning i skrift; förkortningstecken i *tonk.* — **Abbrevia'tor,** påvlig kansliskrivare.

Abbu'na, de abessinska kristnas andliga överhuvud.

A. B. C., Spaniens mest spridda dagliga tidning, konservativ-klerikal, utg. i Madrid.

Abcbok, lärobok för inhämtande av den första kunskapen om alfabetet.

Abcha'serna l. **Abssua,** folkstam som jämte tjerkesserna bilda den västra gruppen av de kaukasiska folken.

A-B-C-code, *eng.* (*l.* ä-bi-si-kå'd), *handelst.*, en mycket använd nyckel till chiffertelegram.

Abcda'rius l. **Abcda'rie,** en, som lär sig abc.; nybörjare i en vetenskap o. d.; öknamn på *vederdöparna.*

Abcde'ra, *tonk.*, sjunga med uttalande av tonernas bokstavsnamn (*c, d, e,* o. s. v.). Jfr *Solfeggier.*

ABC-staterna, stundom beteckning för Sydamerikas tre ledande stater, Argentina, Brasilien, Chile.

Abctuo'rium l. **Abgato'rium,** den i gregorianska kyrkoritualen föreskrivna ceremonien vid kyrkoinvigningar, varvid grekiska och latinska bokstäver ritades i utströdd aska.

Abd, *arab.*, tjänare, slav. Förekommer mest i sammansättningar av österländska tillnamn.

Abdalla'h, *arab.*, Guds tjänare, Muhammeds fader.

Abd-el-Ka'der, *arab.*, ”den allsmäktiges slav”; arabiskt namn.

Abderhaldens reaktion, *med.*, metod att påvisa blodplasmafrämmande äggvita i blodet.

Abderi'ter, de för sin löjlighet och dumhet beryktade invånarna i staden *Abde'ra* i Trakien. — **Abderi'tisk,** dum och enfaldig.

A'bderus. *gr. myt.*, Herakles' älskling, till vars minne han byggde *Abdera.* Se *Abderiter.*

Abde'st, *pers.* (av *âb,* vatten, och *dest,* hand), muhammedanernas hand- och ansiktstvagning före bönen.

Abdike'ra (*lat. abdica're*), frivilligt avsäga sig l. nedlägga en värdighet. — **Abdika'nt,** person, som avsäger sig. — **Abdikatio'n,** ett sådant avsägande.

Abdo'men, *lat.* (av *a'bdere,* dölja), *anat.*, underliv, bukhåla; hos de högre djuren den av kroppens hålor, som är belägen mellan mellangärdet och bäckenet; hos leddjuren = bakkroppen. Jfr *Caput* och *Thorax.* — **Abdomina'l,** hörande till underlivet, t. ex. abdominalorgan. — **Abdomina'lbihang,** *zool.*, till abdominalregionen hörande kroppsbihang. — **Abdomina'les,** *zool.*, bukfeniga, klass av fiskar enl. Linné. — **Abdomina'lfötter,** hos leddjuren bakkroppsbihang tjänande till rörelse- l. andningsorgan. — **Abdomina'l-pletho'ra** (av *gr. pletho're,* blodfullhet), *med.*, blodöverflöd i underlivet. — **Abdomina'lporer,** *zool.*, öppningar i bakre delen av bukväggen hos lägre ryggradsdjur. — **Abdomina'lsternum, Paraste'rnum,** *zool.*, bukrevben, rev-

bensliknande benstycken i bukhålans undre vägg (hos krokodildjur och utdöda kräldjursgrupper). — **Abdomina'l-ty'fus,** *med.*, = *Tyfus* (se d. o.). — **Abdo'minal rigi'dity,** *eng.*, *med.*, krampaktig sammandragning vid palpation av ömma delar. — **Abdominell pulsation,** *veter.*, kramp i mellangärdet l. bukmusklerna. — **Abdomina'lia,** *zool.*, rankfotingar, underordning av kräftdjuren.

Abdominoskopi', *med.*, undersökning av underlivet.

Abdo'n, hebreiskt mansnamn, tjänstskyldig, tjänare.

Abdu'cens, *lat.* (se *Abducera*), *fysiol.*, sjätte hjärnnerven.

Abduce'ra (av *lat. ab.*, från, och *du'cere*, föra), bortleda. — **Abdu'ctor,** *anat.*, avledare, benämnes den muskel, som för ett organ från medellinjen, och den nerv, som verkar på en sådan muskel.)(Adductor. — **Abduktio'n,** *anat.*, rörelse, varigenom en lem avlägsnas från det mittelplan, som man föreställer sig dela kroppen i två lika, symmetriska hälfter.)(Adduktion.

Abe'dnego', hebreiskt mansnamn, ljusets tjänare l. *Negos*, planeten Merkurs, tjänare.

Abeilard, se *Abailard.*

Abel, hebreiskt mansnamn, förgänglighet. Namn på Adams och Evas andre son.

A'bela, kvinnonamn, se *Abel.*

Abelard och Heloïse, se *Abailard.*

Abe'lia, *bot.*, namn på odlade arter av släktet *Linnea* (se d. o.).

Abeli'ter, Abelia'ner, Abelo'nier, Abeloni'ter, 1) en kristen sekt i n. Afrika under fjärde århundradet; 2) ett ordenssällskap i Greifswald under medlet av 18:e seklet.

Abelmo'schus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Malva'ceæ.* Syn. *Hibiscus* (se d. o.).

Abelmoschusfibrer, juteliknande borstfibrer av den indiska örten *Hibi'scus abelmo'schus* av fam. *Malva'ceæ* numera allmänt odlad i tropikerna. Jfr *Gambohampa.* — **Abelmoschusfrö,** frö av *Hibi'scus abelmo'schus.* Användes förr i krampstillande medicin och mot ormbett, numera vid parfymfabrikation, där de dock ofta ersättas med det syntetiskt framställda *ambettemysk.*

Abelo'nier, Abeloni'ter, se *Abeliter.*

Abel-Penskys apparat, *fys.*, en apparat för bestämning av eldfarliga vätskors flampunkt (se d. o.).

Abelsorden, se *Abeliter 2.*

Abena'kis, nordamerikansk indianstam.

A be'ne placito, *ital.* (*l.* -pla'tjito), *tonk.*, efter behag, efter godtycke.

Abenserra'gerna, en från Aben Serrag (ljusets son) härstammande morisk härskarsläkt i Grana'da på 1500-talet.

Aber, *ty.*, men; *fig.*, svårighet, hinder.

Aber (*l.* ä'bör), betecknar i keltiska ortnamn sammanflödet av tvenne vatten (ex. Aberdeen).

Aberda'n, *holl.*, dets. som *Aberdeenfish* (se d. o.).

Aberdeen-Angus-rasen (*l.* äbbödi'n-), skotsk nötkreatursras.

Aberdeen-fish (*l.* ä'bbödin-fi'sj), saltad och i tunnor förpackad kabiljo från Aberdeen.

Aberdeen-line (*l.* ä'bbödin-la'jn), engelskt rederibolag, grundat 1824.

Abe'rkiosinskriften, religionshistoriskt märkligt epitafion från slutet av 100-talet, funnet i Hierapolis i Frygien.

Aberra'tio a'ctus, *lat.*, ”handlingens avvikning”; **Aberra'tio i'ctus,** *lat.*, ”slagets avvikning”; **Aberra'tio deli'cti** l. **cri'minis,** *lat.*, ”brottets avvikning”; *jur.*, den från syftet avvikande följden av en rättsvidrig handling.

Aberre'ra (*lat. aberra're*), gå vilse, taga fel, avvika från bestämd riktning. — **Aberratio'n** (*lat. aberra'tio*), avvikelse; *med.*, oregelbundenhet i ett organs utseende, struktur l. verksamhet. — **Aberrationskonstant,** *astr.*, se nedan. — **Aberrationstid,** *astr.*, den tid ljuset behöver för att nå fram till jorden från en planet l. komet. — **Daglig aberration,** *astr.*, skenbar rörelse hos stjärnorna, beroende på *ljusets aberration* (se nedan) vid jordens rotation. — **Kromatisk aberration l. avvikning,** *fys.*, den regnbågsfärgning av en genom en *lins* (se d. o.) producerad bild, som uppstår därigenom att linsen mot sin kant alltmera verkar likt ett färgspridande prisma. — **Ljusets aberration,** *astr.*, det fenomenet att en utifrån kommande ljusstråle på grund av den förflyttning, som iakttagarens tub gör medan strålen går från objektivet till okularet, iakttages i en viss, mot utgångsriktningen konstant vinkel, *aberrationskonstanten.* — **Sfärisk aberration,** *fys.*, den brist på skärpa i en genom en *lins* (se d. o.) producerad bild, som uppstår därigenom att ljuset brytes olika av linsens mitt och kant. — **Årlig aberration,** *astr.*, skenbar rörelse hos stjärnorna, beroende på *ljusets aberration* (se ovan) vid jordens årliga omlopp.

Aberunka'tor, maskin för bortrensning av ogräs.

Ab e'sse ad po'sse va'let, a po'sse ad e'sse non va'let conseque'ntia, *lat.*, log., från att vara till att kunna vara kan man sluta, icke från att kunna vara till att vara, l. m. a. o. från verklighet kan man sluta sig till möjlighet, däremot ej från möjlighet till verklighet.

Abessi'nier, se *Falasja.*

Abessinisk brunn, ”rörbrunn”, bestående av ett i ett vattenförande jordlager nedslaget, smalt rör.

Abessi'vus (av *lat. abe'sse*, vara borta), *språkv.*, kasus i finska språket, utmärkande brist av något.

A'best, *lat.*, han (hon) är frånvarande.
A. B. F., förk. för Arbetarnas bildningsförbund.
Abga'r (*lat. Abga'rus*), namn på konungar i Osrhoëniska riket. — **Abga'rusbilden**, Kristusporträtt, som konung Abgar I, vilken vände sig till Kristus om hjälp mot sjukdom, skall ha erhållit av denne.
Abgato'rium, se *Abctuorium.*
Abgeo'rdneter, *ty.* (*l.* app-), ombud, representant, riksdagsman. — **Abgeordnetenhaus** l. **Das Haus der Abgeordneten**, "andra kammaren" i Preussens och Österrikes riksförsamlingar före 1918.
Abgregatio'n (av *lat. ab*, från, och *grex*, hjord), avsöndring från ett sällskap.
Abguss, *ty.* (*l.* a'pp-), avgjutning.
Ab hinc, *lat.*, från den tiden.
Ab hoc et ab hac, *lat.*, (pratas) om allt möjligt i vädret.
Abhorre'ra, *lat.*, avsky, undfly. Jfr *Abominera, Detestera.*
Abho'rrers, *eng.*, hatare, kallades i England under Karl II rojalisterna och de högkyrkliga, emedan de visade avsky för folkpartiets grundsatser.
Ali'b, *hebr.*, axmånaden, vanligen kallad *Nisan* (se d. o.), är den första månaden i det judiska kyrkoåret, den sjunde av det borgerliga året, motsvarande slutet av mars och början av april.
A'bies, *bot.*, växtsläkte tillhörande *Abieta'ceæ* av ordn. *Coni'feræ.* I Sverige flera som prydnadsträd planterade arter. — **A. a'lba** l. **pectina'ta** (syn. *Pi'nus pi'cea*), ädelgran, silvergran, härdig till Uppland. Lämnar i s. Europa en balsam, som går under namnet *Strassburgterpentin.* — **A. balsa'mea**, balsamgran, härdig upp i Norrland. Lämnar *Kanadabalsam* (se d. o.). — **A. nordmannia'na**, från Mindre Asien, härdig upp i Norrlands kustlandskap. — **A. Sibi'rica**, sibirisk silvergran från Ural. — **A. sabinia'na**, är en kalifornisk art, ur vars vinterkåda genom destillation utvinnes *Koniferin* (se d. o.).
Abieta'ceæ, Abieti'neæ l. **Pina'ceæ**, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Coniferæ* (se d. o.). Se *Abies, Cedrus, Larix, Picea* och *Pinus.*
Abieti'n l. **Aurati'n**, dets. som *Koniferin* (se d. o.).
Abieti'nus, -a, -um, Abi'etis (av *lat. a'bies*, fur), *bot.*, växande på gran.
Abiga'il, hebreiskt kvinnonamn, anförarinna för en dans; även faderns glädje. Namn på en av konung Davids hustrur.
Abigail, *eng.* (*l.* -gä'il), familjär benämning på kammarjungfru.
Abija'l l. **Abija'hu**, även **Abija'm**, *hebr.*, "Jah är min fader", israelitiskt namn, buret av såväl män som kvinnor.
Abime'lek, hebreiskt mansnamn, konungars fader.
Abina'dab, hebreiskt mansnamn, den högsinnade.
Ab ini'tio, *lat.*, från början.
Ab intesta'to, *lat.*, *jur.*, utan testamente l. arvskifte, d. v. s. på grund av lag. Jfr *Ex testamento.*
Abinze'r, tatarisk folkstam i guv. Tomsk.
Abioge'nesis (*gr. a priv.*, *bi'os*, liv, och *ge'nesis*, ursprung) = *Generatio æquivoca* (se d. o.).
Abiologi' (*gr. a priv.*, *bi'os*, liv, och *lo'gos*, lära), läran om det oorganiska, den livlösa naturen.
Abipo'ner, argentinsk indianstam.
Ab ira'to, *lat.*, i vredesmod.
Abirritatio'n, *med.*, känslolöshet, slapphet.
Abisalom, dets. som *Absalom* (se d. o.).
Abiturie'nt (*lat. abitu'riens*, den, som ämnar bortgå), lärjunge vid ett läroverk, vilken är färdig att avgå till ett högre sådant, särskilt till ett universitet. — **Abiturientexamen**, avgångsexamen, studentexamen.
Abja, hebreiskt mansnamn, den vars fader Jehova är.
Abjata'r, hebreiskt mansnamn, överflödets fader.
Ab Jo've princi'pium, *lat.*, låtom oss börja med Jupiter (det högsta, förnämsta).
Abjudikatio'n, *lat.*, *jur.*, rättsligt frånkännande.
Abjunge'ra, *lat.* (av *abju'ngere*), avsöndra. — **Abjunktio'n**, avsöndring.
Abjure'ra (*lat. abjura're*), avsvärja — **Abjuratio'n**, avsvärjelse.
Abklatsch-preparat (*l.* a'pp-), *med.*, avstrykspreparat.
abl. l. **ablat.**, förk. för *ablativ*, se *Kasus.*
Ablakte'ra (av *lat. ablacta're*, av *ab*, och *lac*, mjölk, saft), avvänja dibarn från bröstet; *trädg.*, "sugympa", förädla fruktträd. — — **Ablakte'ring**, sugympning. — **Ablaktatio'n**, barns avvänjning.
Abla'st (av *gr. a priv.*, och *blasto's*, knopp), *bot.*, ett organs fullständiga försvinnande.
Ablat., se *Abl.*
Abla'tio, *lat.*, bortförande. — **A. muco'sæ u'teri**, *med.*, bortskrapande av livmoderslemhinnan. — **A. reti'næ**, synhinnans lossnande från åderhinnan.
Ablatio'n (*lat. abla'tio*, bortföra) = *amputation; geol.*, bortförande av berg- och jordlager genom floder, glaciärer, vindar m. m. — **Ablationsteori'**, *jur.*, den åsikt enl. vilken stöld icke föreligger, förr än en sak blivit bortförd från ägaren till en plats, där tjuven kan disponera över den, som vore den hans egen.
Ablati'v l. **Ablati'vus**, se *Kasus.*
Ablaut, *ty.* (*l.* -a'pp), avljud, vokalväxling.
Ablefari' l. **Ablefaro'n** (av *gr. a priv.* och *ble'faron*, ögonlock), saknad av ögonlock.
Ablega't (av *lat. lega're*, avsända), sändebud (i synnerhet påvens), magnatombud vid ungerska riksdagen.
Ablegatio'n, avsändande.
Ablepsi' (*gr. ablepsi'a*, bristande syn, av

ble'pein, se), fysisk l. andlig blindhet; slöhet.

Abligatio'n (av *lat. li'go,* binda), tillknytande.

Abliguritio'n (av *lat. liguri'tio*), fråsseri.

Ablocatio'n (av *lat. loca'tio,* borttingande), uthyrande, bortarrenderande.

Ablue'ntia, *lat., pl., med.,* medel, som tjäna till att upplösa och avföra osunda vätskor ur människokroppen. — **Ablue'ra,** avtvätta, skölja.

Ablutio'n (av *lat. ablu'ere,* avtvå), tvagning, rening; romarnas tvagning före offringen; i katolska kyrkan kalkens rening med vin efter nattvarden.

Abnege'ra, *lat.* (av *abnega're*), förneka, avslå. — **Abnegatio'n,** förnekande, vägran, självförnekelse.

Abne'r, hebreiskt mansnamn, ljusets fader, den lysande. Namn på Sauls härförare.

Abne't, se *Abaned.*

Abnodatio'n (av *lat. no'dus,* knöl, led på växt), borthuggande av kvistar.

Abno'rm (*lat. abno'rmis,* av *no'rma,* regel, rättesnöre), avvikande från det naturliga tillståndet; även missbildad; *med.,* onaturlig, missbildad; angripen av sjukdom. — **Abnormite't,** oregelbundenhet; avvikelse från det naturliga. — **Abnormskola,** skola för abnorma barn, blinda, dövstumma l. idioter.

A'boa, *lat.,* Åbo.

Abo, bibo, caca, *sportt.,* ett bollspel, även kallat ”boll stå”.

Abo'bra viridifo'lia, *bot.,* spaltreva, amerikansk slingerväxt av fam. *Cucurbita'ceæ,* odlas som prydnadsväxt.

A bo'cca chiusa, *ital.* (*l.* kio'-), *tonk.,* med slutna läppar.

Abokvi'nt, dets. som *Kolokvint* (se d. o.).

Abole'ra (*lat. abole're*), avskaffa, upphäva. — **Abolitio'n,** *jur.,* inställande av rättegång mot en för brott anklagad men ännu ej dömd person. — **Abolitionsbrev,** skrift, varigenom någon förklaras frikallad från straff. — **Abolitioni'st,** medlem av det parti, som i Nordamerikas förenta stater ivrade för slaveriets avskaffande, senare i allm. person som kämpar för avskaffande av bestående missförhållanden, t. ex. prostitutionen.

Aboli't, en av magnesiumoxiklorid bestående massa, som brukas till anstrykning på murverk och trä för att härda gips- och kalköverdrag.

Aboma'sus, *lat.,* löpmagen hos idisslare.

Abomine'ra (*lat. abomina'ri,* eg. förkasta till följd av olyckliga förebud), avsky. Jfr *Abhorrera, Detestera.* — **Abominatio'n,** *lat.,* avsky. — **Abomina'bel,** avskyvärd.

Abondance, *fr.* (*l.* abångda'ngs), överflöd.

Abo'ngo, Babo'ngo l. **Obongo,** afrikansk folkstam tillhörande dvärgfolken.

Abonne'ra, *fr.,* i förväg betala för l. tinga på något, t. ex. en loge på teatern. Jfr *Abbonnera.* — **Abonnement** (*l.* abånnma'ng) l. **Abonnema'ng,** betalning i förväg. — **Abonne'nt,** en som betalt i förväg. — **Abonne'rad,** betald i förväg.

Abora'l (av *lat. os,* mun), från munnen vänd; i munnens närhet.

Aborde'ra (*fr. aborder*), eg. närma sig till, hamna; lägga bord om bord med ett fartyg; äntra. — **Aborda'bel,** tillgänglig. — **Abordage** (*l.* -a'sj), sammanstötning, ombordläggning.

Ab ori'gine, *lat.,* allt från början.

Abori'gines, *lat., pl.,* ur-inbyggare (sådana, som *ab ori'gine,* från början, bott i ett land).

Abo'rtus, *lat.,* l. **Abo'rt,** missfall, fostrets avgång före 16:e (28:e) veckan av havandeskapet; *bot.,* felslående, då någon del, isht av blomman l. frukten, felar. — **Abo'rtus procura'tio,** *jur.,* avsiktligt fördrivande av foster. — **Aborte'ra,** föda för tidigt; *bot.,* ej sätta frukt. — **Aborti'n,** medel mot infektiös abort. — **Aborti'v,** fosterfördrivande; ofullständigt utvecklad, omogen. — **Aborti'v-form,** *med.,* säges föreligga, då en sjukdom efter de första symtomen icke vidare utvecklar sig utan hastigt övergår till hälsa. — **Aborti'v-kur,** *med.,* förfaringssätt, varigenom en sjukdom kväves i sin början. — **Aborti'va medel,** medel, genom vilka foster kunna fördrivas. — **Aborti'vägg,** *zool.,* pol- l. riktningsceller. — **Aborttång,** instrument för behandling av abort.

Abouchouchou (ch = sj), grova franska ylletyger från Nîmes, Grenoble m. fl. ställen.

Abouli', Abouli'a, *med.,* abuli, viljeslapphet vid psykiska rubbningar.

Ab o'vo, *lat.* (eg. från ägget), från början, från grunden. — **Ab ovo ad ma'la,** från ägget till äpplena, från början till slut. Bilden är hämtad från den romerska måltiden, som plägade börja med ägg och sluta med frukt. — **Ab ovo Le'dæ inci'pere,** börja med Ledas ägg, gå alltför grundligt till väga.

Abrachi'a, *lat.* (av *gr. a priv.* och *brachi'on,* arm), medfödd armlöshet. — **Abrachioce'falus** (av *gr. kefalo's,* huvud), foster utan armar och huvud.

Abrade'ra, se *Abrasion.*

Abraham, urspr. **Abram,** hebreiskt mansnamn, fader för en talrik avkomma; stamfader. Namn på israelitiska folkets ättefader. — **Abrahami'ter,** en deistisk sekt i Böhmen på 1780-talet, som påstod sig hylla den religion Abraham hade före omskärelsen.

Abraham Rydberg, se *Rydbergska stiftelsen.*

Abrahamsbuske l. **Kyskhetsträd** och **Abrahamsfrön,** se *Vitex Agnus castus.*

Abrahamsträdolja, ricinolja.

Abrakada'bra, meningslöst pladder (urspr. en på grekiska amuletter förekommande

trollformel, bestående av bokstäverna i detta ord, skrivna i viggform).

Abram, se *Abraham.*

A'bramis, *zool.*, braxensläktet, fisksläkte av fam. *Cypri'nidæ*, karpfiskar. — **A. bli'cca**, björkna. — **A. bra'ma**, braxen. — **A. fare'nus**, faren. — **A. vi'mba**, vimma.

Abranchia'ta, *lat.* (av *gr. a priv.* och *bra'nchion*, gäl), *zool.*, gällösa (maskar och snäckor).

Abra'sio, *lat.* (se följ. ord), *med.*, skrapning, bortskrapning. — **A. corne'æ**, skrapsår på hornhinnan. — **A. de'ntium**, nötskador på tänder. — **A. musco'sæ u'teri**, skrapning av livmoderns slemhinna.

Abrasio'n (av *lat. abra'dere*, bortskrapa), *geol.*, avnötning från fastlandets yta genom havets inverkan (vågor, bränning, tidvatten). — **Abrasions-terrass**, den mer l. mindre plana yta, som genom abrasion uppstår vid en kust och som av havet översköljes vid högvatten. — **Abrasions-branten**, den del av kusten, som reser sig innanför abrasionsterrassen. — **Abrasions-vittnen**, på abrasionsterrassen kvarstående partier av den urspr. kusten. Ex. Gotlands *raukar.* — **Abrade'ra**, *geol.*, åstadkomma abrasion.

Abrasi't, dets. som *Alundum* (se d. o.).

Abrasto'l, dets. som *Asaprol* (se d. o.).

Abraumsalz, det av kali- och magnesiumsalter bestående lager, som täcker stensaltlagren flerstädes i Tyskland, och varav gödningsämnen beredas. Bland salterna märkas karnallit, sylvin och kainit.

Abra'xas, *zool.*, krusbärsmätaren.

Abra'xasstenar l. **-gemmer**, stenar, som föregåvos äga undergörande egenskaper, och som bära ingraverade någon fantastisk bild och ordet **Abra'xas**, som för gnostikerna betecknade det högsta väsendet.

Abrégé, *fr.* (*l.* -sje'), förkortning, sammandrag, utkast.

Abrenuntiatio'n (av *lat. renuntia're*, avsäga sig), det vid katolska dopet ännu övliga avsägandet av djävulen, ända till 1811 brukat även i Sverige.

Abreptio'n (av *lat. ab*, bort, och *re'peto*, hämta), bortförande.

Abreuvoir, *fr.* (*l.* abrövoa'r), vattningsställe.

Abri', *fr.*, *pl.* **Abri'er**, *arkeol.*, skydd.

Abricots, *fr.* (*l.* abrikå'), aprikoser.

Abri'n, *kem.*, giftigt ämne i fröna till *Abrus precatorius* (se d. o.), hörande till ärtväxterna (fam. *Legumino'sæ*).

Abrodd, *bot.*, dets. som *Åbrodd* (se d. o.).

Abroge'ra (*lat. abroga're*), avskaffa, upphäva; *handelst.*, återtaga ett givet uppdrag. — **Abrogatio'n**, avskaffande, upphävande.

Abrohani, *text.*, fint, mjukt, ostindiskt musslin.

Abro'ma, *bot.*, växtsläkte av fam. *Sterculia'ceæ.* — **A. angu'stum** m. fl. arter i Ostindien och Australien lämna mycket vackra bastfibrer, *abromafiber*, även kallade *Indisk hampa* l. *Woolet comul.*

Abro'nia, *bot.*, prydnadsväxtsläkte av fam. *Nyctagina'ceæ*, från n. Amerika. — **A. umbella'ta**, infattningsväxt med röda, välluktande blommor.

Abrota'num, se *Åbrodd.*

Abru'pt (*lat. abru'ptus*), avbruten, plötslig, osammanhängande. — **Ex abru'pto**, plötsligt, oförmodat.

A'brus precato'rius, *bot.*, en i Ostindien och Egypten växande buskväxt, vars frön, s. k. *paternosterbönor*, innehålla *abrin* (se d. o.) och *jequiritin* (se d. o.), samt nyttjas till hals- och radband.

Absalom l. **Abisalom**, hebreiskt mansnamn, fridens fader. Namn på Davids tredje son.

Absalon, danskt mansnamn.

Abscede'ra, *lat.* (av *absce'dere*), bortgå, avgå; *med.*, bulna. — **Absce'ss, Absce'ssus**, bulnad, varböld. — **Absce'ssus ce'rebri**, hjärnböld. — **Absce'ssus mu'sculi**, muskelböld.

Abscinde'ra, *lat.* (av *absci'ndere*), avskilja, avskära. — **Abscissio'n**, avskärning, avskiljande; *kirurg.*, bortskärande av någon kroppsdel.

Absci'ssa, *lat.*, se *Koordinater.*

Absence, *fr.* (*l.* apsa'ngs), frånvaro; *med.*, sinnesfrånvaro, medvetslöshet. Jfr *Absens.*

A'bsens, *lat.*, frånvarande. — **Abse'ns** (*fr. absence*), frånvaro. — **Abse'nspengar** betalas av de katolska domherrarna till biskopen för frånvaro under tjänstgöringstiden. — **Abse'nt**, frånvarande. — **A'bsent friends**, *eng.*, frånvarande vänner. — **Absente'ra sig**, avlägsna sig, hålla sig undan, rymma. — **Absence d'esprit**, *fr.* (*l.* absa'ngs despri'), tankspriddhet, sinnesfrånvaro. — **Absenti'sm**, frånvaro från en ort, resvurm. I England (*eng. absenteeism* av *absentee* = en som vanl. vistas frånvarande från sitt gods, land l. ämbete) särskilt godsägarnas vana att regelbundet förbruka inkomster på annan ort än den, där de intjänas.

Absicht, *ty.*, avsikt. — **Man merkt die Absicht und wird verstimmt**, man märker avsikten och blir förstämd. I *Goethes* "Torquato Tasso" står: *"So fühlt man Absicht und man"* o. s. v.

Absi'der, se *Absis* och *Apsis.*

Absi'nt (*gr. absi'nthion*), likör, beredd genom destillation av sprit på malört (*Artemi'sia Absi'nthium*). — **Absinthi'smus**, *med.*, förgiftning genom absint. — **Absinti'n**, ett bitterämne, som är den verksamma beståndsdelen i malört.

A'bsis, se *Apsis.* — **Absidia'l**, *gr.* (av *absis*), *byggn.*, halvcirkelformig.

A'bsit, *lat.* (av *abe'sse*, vara frånvarande), vare det fjärran ifrån mig; Gud bevare

oss. — **A'bsit o'men,** *lat.*, må häri icke ligga något dåligt förebud.

Abski'ssa, *mat.*, se *Koordinater.*

Absolu't, *adj.* (*lat. absolu'tus*, fullkomlig), fullständig, oinskränkt, ovillkorlig, obetingad, betraktad l. gällande i och för sig själv.)(Relativ (se d. o.). — **Absoluta enheter,** *fys.*, system enl. vilket samtliga fysikaliska enheter härledas ur blott tre godtyckligt valda grundenheter, förr och alltjämt inom den praktiska mekaniken *meter, kilogram* och *medeltidssekund* (se d. o.), numera för vetenskapliga ändamål enheter, tillhörande det år 1881 antagna C. G. S.-(*centigram — gram — sekund*)-systemet. — **Det absoluta,** *fil.*, det i alla avseenden självständiga och fullkomliga varandet, det högsta väsendet, gud. — **Den absoluta grunden,** *fil.*, den yttersta grunden, som sålunda i intet avseende är en följd. — **Det absolut goda,** *fil.*, det i sig själv goda, som sålunda ej äger sitt värde blott som medel för något annat. — **Absoluta nollpunkten,** *fys.*, den temperatur (= — 273°), då en gas, om den dit kunde avkylas under konstant tryck, enl. gällande teorier skulle upphöra att äga någon volym. — **Absolut temperatur,** *fys.*, temperaturen räknad från *absoluta nollpunkten.* — **Absolut elektrometer,** *fys.*, av av lord Kelvin konstruerat instrument för mätning av ”volt-talet” (*potentialen*, se d. o.) hos en elektriskt laddad ledare. — **Absolut fuktighet,** *meteor.*, vikten av den vattenånga, som finnes i varje volymsenhet luft. — **Absoluta fuktighetstrycket,** den del av det atmosfäriska trycket denna vattenånga utövar. — **Absolut höjd,** *fys.*, höjd, räknad från havsytan. — **Absolut konstruktion,** *språkv.*, satsförkortningen självständig ackusativ. — **Absolut monarki,** *polit.*, oinskränkt envälde. — **Absolut musik,** *tonk.*, ren instrumentalmusik till motsats mot programmusik (se d. o.). — **Absoluta måttsystemet,** se *Absoluta enheter.* — **Absolut rörelse,** *mek.*, förändringen i en kropps läge i förhållande till andra kroppar, vilka själva äro i vila. — **Absoluta äktenskapshinder,** se *Relativa äktenskapshinder.* — **Absolut vikt,** *fys.*, en bestämd *kropps* tyngd, uttryckt i kilogram l. del därav, till skillnad från den egentliga l. specifika vikten, som angiver ett *ämnes* tyngd l. utgör mått på tätheten. — **Absolutio'n** (*lat. absolu'tio*, av *abso'lvere*, lossa, frigöra, frikänna), avlösning (genom begagnande av nattvarden), syndaförlåtelse; befrielse. — **Absoluti'sm,** *nylat.* (av *absolu'tus*, fullständig, oinskränkt), oinskränkt herravälde, envåldsmakt; fullkomlig avhållsamhet från rusdrycker. — **Absoluti'stisk,** som har avseende på absolutism. — **Absoluti'st,** anhängare av absolutismen (enväldet); helnykter.

Absolut tonsinne l. **Absolut öra,** *tonk.*, förmåga att utan hjälpmedel igenkänna en anslagen tons höjdläge.

Absolve'nt (se följ. ord), i Tyskland någon gång brukat för *abiturient* (se d. o.).

Absolve'ra (*lat. abso'lvere*), fullborda, befria, lösa. **A.** sin examen.

Absona'nt, *nylat.* (av *ab* och *so'nus*, klang, stämma), missljudande; förnuftsstridig; osmaklig.

Absorbe'ntia, *lat.*, *plur.*, *med.*, läkemedel, som upptaga osunda vätskor i kroppen.

Absorbe'ra (*lat. sorbe're*), insuga; förtära; uteslutande upptaga (om tid). — **Absorberande kärl,** rättare *Resorberande kärl* (se d. o.). — **Absorptiome'ter,** *kem.*, instrument för bestämmande av vätskors förmåga att upptaga gaser. — **Absorptio'n,** insugning, t. ex. av vätskor i människokroppen. — **Gasers absorptio'n,** *fys.*, gasers upptagande i fasta och flytande kroppar, för så vitt detta ej har sin grund i en verklig kemisk förening mellan gasen och den absorberande kroppen. — **Ljusets och värmets absorptio'n,** *fys.*, den minskning och förändring som ljus- och värmestrålning undergår vid passerandet genom olika ämnen, t. ex. uppsugandet av vissa färger. — **Bakteriologisk absorptio'n,** *lantbr.*, åkerjorden äger förmåga att upptaga och kvarhålla genom vittring och förmultning bildade växtnäringsämnen och gaser. Det är främst bakterier, som därvid äro verksamma, varav namnet. — **Absorpti'v,** insugande. — **Absorbtionsband,** del av ett spektrum, vilken absorberas av ett ämne. — **Absorbtionslinje,** mycket smalt absorbtionsband. — **Absorptionsspe'ktrum,** det spektrum, som uppkommer, då ljuset efter att ha passerat genom en gasformig kropp brytes av ett prisma.

Abssua, se *Abchaserna.*

Abstentio'n (av *lat. abstine're*, avhålla sig), återhållsamhet. — **Politique d'abstention,** *fr.* (*l.* pålliti'ck dabstangsiå'ng), neutralitet.

Absterge'ntia, *lat. pl.* (av *abste'rgere*), *med.*, utvärdes renande medel.

Absterge'ra, rena, avtorka.

Abstersio'n, rening, rensning; avtorkning.

Abstine'nt, *lat.* (av *abstine're*, avhålla sig ifrån), återhållsam, måttlig; nykter. — **Abstine'ns,** återhållsamhet, måttlighet; nykterhet. — **Abstinens-dagar,** (inom katolska kyrkan) de dagar i fastan, då kött ej får förtäras. — **Abstinens-symptom** (av *lat. abstine'ntia*, återhållsamhet), *med.*, sjukliga rubbningar hos personer, som vant sig vid något gift och plötsligen upphöra med bruket därav.

Abstra'ctum, *lat.*, det innehållsfattiga.

Abstrahe'ra (*lat. abstra'here*, draga ifrån), bortse, vända uppmärksamheten l. viljan från något. — **Abstra'kt,** 1) *fil.*, Abstr. föreställning, en förallmänligad, till ett be-

grepp sammanförd föreställning.)(Konkret; 2) djupsinnig, hög, dunkel, svårfattlig; som ej har någon tillämpning i verkligheten, som blott utgör en tankebild; innehållsfattig. Betrakta något *in abstra'cto*, betrakta något i dess allmännelighet, sådant det är av tanken avsöndrat.)(In concreto. — **Abstrakta substantiv**, namn på egenskaper, tillstånd l. verksamheter. — **Abstrakta tal**, obenämnda tal. — **Abstraktio'n**, den handling, varigenom man abstraherar; även blotta begreppet; *pl.*, tomma begrepp.

Abstra'kter, *tonk.*, koppel i orgelverk, varmed tangenterna förenas med sina motsvarande ventiler å väderlådan. — **Abstraktu'r**, *tonk.*, gemensam benämning på orgelns mekaniska spelanordningar.

Abstru's (av *lat. abstru'dere*, förborga), dunkel, svårfattlig.

Absu'rd (*lat. absu'rdus*), orimlig. — Bevisa ex l. **ab absu'rdo** (av orimligheten), d. v. s. bevisa ett påstående genom ådagaläggande av motsatsens orimlighet. — **Ad** l. **in absu'rdum**, *lat.*, till det orimliga. *Reduce'ra* något *ad* l. *in absu'rdum*, bevisa någots orimlighet genom att angiva orimligheten av dess följder. — **Absurdite't**, orimlighet.

Absy'rtus, se *Apsyrtos.*

A'bu, **A'bul**, *arab.*, fader, nyttjas ofta i sammansättningar, t. ex. *Abu-Bekr*, jungfruns fader, *Abul-Feda*, försoningens fader.

Abu-kelb ("hundens ägare"), egypt. silvermynt med en hund i prägeln = 30 para = 1,35 kr.

Abuli', *gr.* (av *a priv.* och *bule'*, vilja), viljelöshet, en själssjukdom.

Abu'na, se *Abbuna.*

Abunda'ntia, *rom. myt.*, överflödets och ymnighetens personifikation, som framställes med ett horn, ur vilket penningar flöda.

Ab u'rbe co'ndita, *lat.*, från stadens (Roms) grundläggning.

Abu-rôf, nomadiserande arabstam på Senaars stäpper.

Abu'sus, *lat.*, missbruk. — **Abu'sus alkoho'licus** l. **Abu'sus æthy'licus**, alkoholmissbruk. — **Abu'sus non to'llit u'sum**, missbruket upphäver icke (det rätta) bruket. — **Per abu'sum**, genom missbruk.

Abu'ta, *bot.*, sydamerikanskt växtsläkte av fam. *Menisperma'ceæ.* — **A. rufe'scens** m. fl., lämnar *pareirarot* (se d. o.) och användas som tillsats till *kurare.*

Abu'tilon, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Malva'ceæ.* Flera arter odlas som krukväxter, ofta under den felaktiga benämningen "lönn", "blomsterlönn" l. "sockerlönn". — **Abu'tilonfibrer**, bastfibrer av Abutilonarter från Brasilien och Ostindien.

Aby'ssus, *lat.* (*gr. aby'ssos*), avgrund, svalg. — **Aby'ssisk**, *geol.*, bildad på djupet. — **Aby'ssiska** l. **abyssa'la regionen**, *oceanogr. biol.*, djuphavet, d. v. s. under 400-meternivån. Jfr *Littorala regionen* och *Pelagiska regionen.* — **Aby'ssodyna'misk** (av *grek. dynamis*, kraft), som verkar genom under jordytan befintliga krafter.

A. C., förk. för *lat. A'nno Chri'sti*, under Kristi år, d. v. s. efter Kristi födelse, l. *Augusta'na Confe'ssio*, Augsburgska bekännelsen.

A. c., förk. för *lat. A'nno curre'nte* l. *A'nni curre'ntis*, under det löpande l. innevarande året.

a/c, förk. för *a conto* (se d. o.).

Ac, *kem.*, atomtecken för *Acti'nium.*

Ac., förk. för *lat. acade'mia*, akademi.

Ac, i sammansättningar = *ad*, *lat.*, till, hos, samman.

Aca'cia, *bot.*, växtsläkte från gamla och nya världens varmare delar, oftast träd l. buskar, av fam. *Legumino'sæ.* Många arter lämna gummi, garvmedel, katechu m. m. — **A. ara'bica** (Afrika, Ostindien) lämnar gummi, frukterna föras i handeln under namnet *Babla* l. *Bablah.* — **A. Catechu'** (Indien), lämnar *Katechu.* — **A. Farnesia'na** odlas för parfymfabrikation. — **A. ho'rrida** m. fl., i Kafferlandet, ha grova taggar som utgjorde ett gott skyddsmedel för engelsmännen i krigen mot infödingarna och därför kallas *"wait a bit".* — **A. lopha'nta** odlas ofta som krukväxt. — **A. Se'negal**, skogbildande virketräd i Senegal och Nilländerna. — **A. pycna'ntha**, se *Golden Wattle.*

Academi', se *Akademi.* — **Acade'mia Stockholmie'nsis**, av Johan III i Stockholm upprättad högskola, som 1593 uppgick i Uppsala universitet. — **Académie française**, *fr.* (*l.* akademi' frangsä's), franska akademien, officiell institution från 1634. Uppgift: att arbeta för franska språkets fullkomnande. Fyrtio medlemmar. Jfr *Institut de France.*

Aca'dia l. **Aka'dien** (*fr. Acadie*), fordom namn på provinserna Nova Scotia och New Brunswick i brittiska Nordamerika.

Acaja, se *Mombinplommon.*

Acajou (*l.* -sjo'), *bot.*, ett i Västindien och Sydamerika växande träd, *Anaca'rdium occidenta'le* av fam. *Terebintha'ceæ* (*Anacardia'ceæ*). Frukterna innehålla en giftig, starkt frätande vätska, kardol (se *Cardoleum vesicans*). Kärnans och stammens mjölksaft ger en olöslig svart färg, som användes till märkning av linne. — **Acajougummi**, ur de gamla acajouträdens stammar utsipprande gummi. — **Acajounötter**, fröna och frukterna av *Anacardium occidentale.* — **Acajouolja**, pressad av fruktkärnorna till *Anacardium occidentale*, brukas till tvål och som matolja. — **Acajouträ**, se *Mahogny.*

Acale'phæ (*gr. akalefe*, nässla), *zool.*, maneter, som vid beröring bränna huden som nässlor.

Acantha'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Labiatiflo'ræ.* Omkring 1,500 arter kända. Mest i tropiska länder.

Aca'nthia lectula'ria, *zool.*, vägglus.

Aca'nthias, *zool.*, syn. *Squalus* (se d. o.).

Aca'nthis, *zool.*, siskor, fågelsläkte av fam. *Fringi'llidæ*, finkfåglar.— **A. lina'ria**, gråsiska. — **A. spi'nus**, grönsiska.

Acanthobo'l (av *gr. akantha*, tagg, och *ba'llein*, kasta), ett kirurgiskt instrument.

Acanthoce'phali, *zool.*, ordn. Rundmaskar av klass *Aschelmi'nthes.*

Acantho'cinus ædi'lis, *zool.*, timmermannen, skalbagge av fam. Långhorningar.

Acanthola'brus, *zool.*, taggsnultror, fisksläkte av fam. *La'bridæ*, ordn. Taggfeningar (*Acanthoptery'gii*).— **A. pallo'ni**, brunsnultra.

Acanthoptery'gii, *zool.*, fiskordningen *Taggfeniga fiskar.*

Acantho's l. **Acantho'sis**, *med.*, hudsjukdom i taggcellslagret. — **Acantho'sis ni'gricans**, acanthos med samtidig brun färgning av överhuden.

Acanthosi'cyos, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* — **A. ho'rrida**, naras, i s.v. Afrika lämnar aromatiska, av infödingarna högt skattade frukter och oljerika frön, ”butterpits”.

Aca'nthus (*gr. a'kanthos*, björnkloört), *bot.*, ett till fam. *Acantha'ceæ* hörande växtsläkte, ryktbart för sina blad, vilka redan inom den grekiska och romerska ornamentiken efterbildades på kapitäler och konsoler. På kalljord odlas **A. longifo'lius** (Dalmatien), **A. mo'llis** och **A. spino'sus** (s. Europa).

Aca'ntses l. **Aca'ntsis**, *turk.*, frivilliga vid de turkiska lätta trupperna.

A cape'lla, riktigare **A. cappe'lla**, *ital.*, *tonk.*, på kapell- l. kyrkovis, den stränga l. bundna satsen för vokalstämmor allena, utan instrumental-ackompanjemang; sänkning av notvalörerna: hela till halva, halva till fjärdedelar o. s. v., = *Alla breve, Alla capella.*

A capriccio, *ital.* (*l.* kapri'tjå), *tonk.*, efter gottfinnande.

Acaputrä, se *Vacapouträ.*

Acardi', **Acardi'a** l. **Acardi'acus**, *lat.* (av *gr. a priv.*, och *kardi'a*, hjärta), förkrympt foster, saknande hjärta.

Acaria's l. **Acaria'sis**, *med.*, hudsjukdom, förorsakad av små spindeldjur (kvalster).

Acari'na, *lat.*, *zool.*, kvalster; små spindeldjur, oftast med sugmun, de flesta parasiter.

Acaroceci'dier, *bot.*, gallbildningar, förorsakade av spindeldjur.

Acarodoma'tier, *bot.*, *domatier* (se d. o.) bebodda av spindeldjur.

Acaroi'dharts = *Botanybayharts;* se *Xanthorrhoea.*

A'carus, *zool.*, kvalster, nästan mikroskopiska spindeldjur, som ofta parasitera på människor och djur. — **A. scabie'a**, skabb.

Acatale'cticus, se *Akatalektisk.*

Acatalepsi' se *Akatalepsi.*

Aca'ulis, **-e** (av *gr. a priv.*, och *lat. ca'ulis*, stjälk), *bot.*, utan stjälk.

Acc., förk. för *Accompagnamento*, se under *Ackompanjera*, l., på växlar, *Accepterad*, se *Acceptera.*

Accable'ra (*fr. accabler*, hopa), överhopa, nedtrycka.

Accademia d'Arcadia (*degli arcadi*), se *Arcadia.*

A'cca Lare'ntia, romersk nationalgudinna, som under sitt hägn hade åkerjordens fruktbarhet.

Accaparement, *fr.* (*l.* ackaparma'ng, av *lat. ca'pere*, taga), *handelst.*, förköp, uppköp på förhand av varor för att dyrka upp deras pris.

Accarezze'vole, *ital.*, *tonk.*, smekande = *Lusingando.*

Accel., förk. för *Accelerando* (se d. o.).

Accelera'ndo, *ital.* (av *lat. accelera're*, påskynda), *tonk.*, med småningom tilltagande hastighet. — **Acceleratio'n**, tilltagande hastighet; ökad rörelse. — **Accelere'ra**, påskynda, forta sig (om ur). — **Accelererad rörelse**, *fys.*, med tilltagande hastighet, såsom vid en kropps fria fall. — **Accelererande kraft**, *mek.*, varje kraft, som meddelar en kropp acceleration.

Acce'nt (*lat. acce'ntus*, av *ad* och *ca'nere*, sjunga), tonvikt; tonviktstecken; betoning; avvikande brytning i uttalet; utländsk, främmande **A.** — **Akut accent** (´) betecknar att en stavelse har hög ton, t. ex. ánden av and. — **Grav accent** (`) betecknar, att en stavelse har låg ton, t. ex. ànden av ande. — **Accent cirkumflex** (ˆ) antyder, att stavelsen l. vokalen, varöver den står, blivit lång genom sammandragning av flera stavelser l. vokaler. — **Oratorisk accent** = meningsaccent, betoning av ett visst ord för större eftertrycks skull. — **Estetisk accent**, den tonvikt, varigenom vissa ord och meningar framhävas. — **Accentue'ra**, beteckna en tonvikt hos ett ord l. en stavelse; i tal l. skrift särskilt framhålla någon viss del. — **Accentuatio'n**, **Accentue'ring**, tonviktens betecknande i skrift l. tal; betoning.

Acce'ntor, *zool.*, tättingsläkte av fam. *Sylvi'idæ*, sångare, i Europas och Asiens bergstrakter. — **Ac. modula'ris**, järnsparv.

Acce'ntus, *lat.*, del av katolska ritualsången, som föredrages av prästen l. andra altarsångare.

Acce'ntus ecclesia'stici, *lat.*, ”kyrkliga tonfall”, betoningar, som prästerna iakttaga vid mässandet.

Accepi'sse (av *lat. acci'pere*, emottaga), skriftligt erkännande att man mottagit något = *Recepisse.* — **Acce'pt**, godkän-

nande; *handelst.*, 1) ett å växel l. räkning tecknat erkännande, att förbindelsen vid förfallotiden skall infrias; 2) den accepterade förbindelsen. — **Accepta'bel,** antaglig, giltig. — **Accepta'nt,** person, som godkänner en växel till betalning. — **Acceptatio'n,** antagande, erkännande. — **Accepte'ra,** erkänna, godkänna till betalning. — — **Acceptilatio'n,** *rom. jur.*, det sätt, varigenom ett muntligt avtal upplöses; *teol.*, den av arminianerna hyllade läran att Gud endast av gudomlig nåd, ej på grund av dess tillräcklighet, erkände Kristi offer såsom tillfyllestgörande. — **Acce'ptor,** *kem.*, ej direkt oxiderbart ämne, som vid auto-oxidation upptar den ena syreatomen. — **Acceptkredit,** *handelst.*, kredit, som en bank ger en säker kund å av denne på banken dragna växlar. I ersättning härför betingar sig banken en **Acceptprovision.** — **Accept per o'nor,** *handelst.*, accept av en nödfallsadress; accept till heder; intervention. — **Acceptprovision,** *handelst.*, ersättning, som köpmän kräva, då de acceptera växlar, utställda på dem av affärsvänner.

Accès, *fr.* (*l.* acksä', av *lat. acce'dere,* komma närmare, nalkas), tillträde; *med.*, anfall — **Accès de fièvre,** feberanfall.

Acce'ss, *med.*, sjukdomsfall. Jfr *Accès.*

Accessi'bel (av *lat. acce'dere,* nalkas), tillgänglig. — **Accessibilite't,** tillgänglighet.

Accessio'n (*lat. acce'ssio,* av *acce'dere,* tillkomma), biträde; tillväxt; tillträde till tronen; *jur.*, besittningsrätt till en sak, därigenom att denna betraktas såsom bisak i förhållande till en annan. — **Accessions-traktat,** *polit.*, en stats tillslutning till ett fördrag, som ingåtts mellan andra stater. — **Accessions-katalog,** katalog över ett biblioteks så småningom tillkomna förvärv.

Acce'ssit, *lat.* (av *acce'dere,* nalkas, träda fram, närma sig), eg. han har kommit nära [målet], en akademis andra l. mindre pris. — **Accesso'rium,** *lat.*, **Accessoire,** *fr.* (*l.* acksessåa'r), det, som tillhör en sak, men oväsentligen; bihang, bisak, staffage. — **Accesso'risk,** *jur.*, benämnes en sak, vilken såsom bisak i rättsligt hänseende räknas såsom sammanhörande med huvudsaken. — **Accessorisk knopp,** *bot.*, knoppar, som jämte huvudknoppen finnas i ett bladverk och oftast förbli outvecklade, om ej huvudknoppen förstöres. — **Accessoriska mineral,** *petrogr.*, mineral, som endast i obetydliga mängder ingå i en bergart.

Accessoa'r, se *Accessoire.*

Accesso'rium, se *Accessit.*

Accesso'rius, *anat.*, elfte hjärnnerven.

Acciaccatu'ra, *ital.* (*l.* attsjak-), *tonk.*, ”knäppning”; förslag.

Accide'ns (av *lat. acci'dere,* hända), tillfällighet; *fil.*, oväsentlig egenskap (dess motsats är *substans,* det väsentliga). — **Accidensform,** tryckform för tillfällighetstryck. — **Accidenssättare,** *boktr.*, sättare för accidenstryck. — **Accidenspress,** tryckpress för tillfällighetstryck l. småtryck. — **Accidenstryck,** *boktr.*, tillfällighetstryck. — **Per accide'ns,** *lat.*, **Par accident,** *fr.* (*l.* -da'ng), tillfälligtvis. — **Accidenta'l, Accidente'll,** tillfällig, oväsentlig.

Accidenta'lia l. **Accidenta'lier,** *tonk.*, tillfälliga för-sättningstecken.

Accidenta'lia contra'ctus, *jur.*, de bestämmelser i ett bindande avtal, för vilka särskild överenskommelse mellan kontrahenterna måste ligga till grund.

Accidenta'lier, se *Accidenta'lia.*

Accidente'll, se under *Accidens*

Accide'ntier, tillfälliga egenskaper; sportler, tillfälliga inkomster.

Accipie'nt, mottagare; acceptant.

Acci'piter, *zool.*, höksläkte av fam. Dagrovfåglar. Omkring 40 arter över hela världen. — **Ac. ni'sus,** sparvhök.

Acci'pitres, *zool.*, dagrovfåglar.

Acci's (av *lat. acci'sa,* avskuren), vissa inre skatter (vanl. konsumtionsskatter) till skillnad från tullar; fordom avgift för rättigheten att i stad försälja vissa inhemska varor; det ämbetsverk, som äger att uppbära dylik avgift. — **Accismedel,** genom accis inflytande skattemedel. — **Accisrätt,** domstol i mål angående accis.

Accis, *sp.*, dets. som *Mate* (se d. o.).

Acclimatise'ra, se *Acklimatisera.*

Accolade, *fr.* (*l.* ackålla'd, av *accoler,* av *lat. ad,* till, och *co'llum,* hals, falla om halsen), högtidlig omfamning, varmed ordensmästaren hälsade den nydubbade ordensriddaren; riddareslag; *tonk.*, klammer som i notskrift sammanbinder flera notsystem; *handelst.*, sammandragning av flera poster i en räkenskapsbok.

Accomp., förk. för *Accompagnamento,* se under *Ackompanjera.*

Accompagnato, *ital.* (*l.* -panja'to), *tonk.*, recitativ (se under *Recitera*) med ackompagnemang.)(S e c c o r e c i t a t i v. Jfr *Ackompanjera.*

Accomplera (*l.* ackångple'ra, av *fr. accomplir*), utföra, fullborda. *Fait accompli* (*l.* fät ackångpli'), avgjord sak, fullbordat faktum.

Accompli, *fr.* (*l.* ackångpli'), fulländad, fullbordad.

Accordame'nto, *ital.*, *tonk.*, instrumentens och stämmornas samklang.

Accorda'ndo, *ital.*, *tonk.*, sammanstämmande.

Acco'rdion, se *Ackordion.*

Accouchement, *fr.* (*l.* akosjma'ng), nedkomst, förlossning. — **A. forcé** (*l.* -fårse'), hastigt framkallad förlossning.

Accoucheur, *fr.* (*l.* ackosjö'r), **Accouchö'r, Accochö's,** se *Ackouchera.*

Accrasse'ra, *handelst.*, förfuska, förhindra.

Accrescens-rätt (*l.* -sje'ns-), *jur.*, arvingars

rätt att med vissa förbehåll sinsemellan uppdela annan arvinges arvslott, om denna av någon anledning icke blivit tillträdd.

Accrescendo, *ital.* (*l.* ackresje'ndå), se *Crescendo.*

Accusati'vus, se *Kasus.*

Accu'sticus, *anat.,* hörselnerven, åttonde hjärnnerven.

Ace'dia, *lat.* (*gr. akedi'a*), *med.,* tillstånd av djup leda, likgiltighet och andlig trötthet.

Acefa'ler, se under *Acefali.*

Acefali' (av *gr. a priv.* och *kefale',* huvud), *med.,* fostermissbildning, varvid övre delen av huvudet l. hela detta saknas. — **Acefa'ler,** stränga monofysiter (se d. o.) i Egypten, som på 400-talet söndrade sig från sin patriark; *fig.,* svärmare, som icke tåla något överhuvud; *zool.,* musslor. — **Acefa'lisk,** huvudlös, utan början; *med.,* som saknar huvud (om foster). — **A. böcker,** sådana, vilkas början gått förlorad. — **Ace'falocy'sta** (av *gr. a priv., kefale',* huvud, och *ky'stis,* blåsa), en blåslik bildning, som utgör en länk i utvecklingen av bandmasken *Tænia.* Jfr *Hydatid.*

Ace'phala, *lat.* (härledn. = föreg.), *zool.,* musseldjur, den ordning bland blötdjuren, som saknar tydligt huvud.

Ace'phalus, *lat.* (av *gr. a priv.* och *kafale',* huvud), huvudlös, se *Acefali'.*

A'cer, *bot.,* lönn, trädsläkte, tillhörande fam. *Acera'ceæ.* — **A. campe'stre,** naver, naverlönn, sällsynt inhemskt buskträd (s. Skåne). — **A. dasyca'rpum,** silverlönn, odlad form med under silvervita blad. — **A. platanoi'des,** lönn, såväl vild som förvildad, allmänt odlad. — **A. pseudopla'tanus,** sykomorlönn, tysk lönn, odlad som parkträd. — **A. negu'ndo,** asklönn, odlad form med blad som askens. Innehåller socker. — **A. sacchari'num,** sockerlönn, användes i hemlandet (n. Amerika) i stor skala för beredning av ”lönnsocker” (ur vårsaften).

Acera'ceæ l. **Aceri'neæ,** *bot.,* växtfamilj, tillhörande ordn. *Aesculi'næ* av de choripetala dikotyledonerna. N. halvklotet, mest i Amerika. Se *Acer.*

Acerathe'rium, *paleont.,* fossilt noshörningssläkte utan horn på nosen, från Europas och Asiens oligocen- och pliocenperioder.

Aceri'na, *zool.,* abborrfisksläkte i n. Europa och Asien. — **A. ce'rnua** l. **vulga'ris,** gers, gärs, snorgärs.

Aceri'num (av *lat. a'cer,* lönn), *bot.,* växande på lönn.

Acervu'tus (av *lat. ace'rvus,* hop, hög), *bot.,* hopad.

Acervulo'm, *med.,* svulst av endotel med förkalkning.

Ace'rvulus ce'rebri, *med.,* hjärnsand.

Ace'rvus l. **Sori'tes,** *fil.,* ett av den megariska skolan uppställt sofistiskt bevis för den sinnliga kunskapens och verklighetens ofullkomlighet.

Acesce'ns (av *lat. ace'scere,* bliva sur), syrlighet, benägenhet att bliva syrlig.

Acet., förk. för *Acetum* (se d. o.).

Ace'ta, *lat.* (*pl.* av *ace'tum*), ättikor. — **A. medica'ta,** *med.,* medicinska ättikor.

Acetabula'ria, *bot.,* parasolliknande grönalg i Medelhavet.

Aceta'bulum, *lat.* (av *ace'tum,* ättika), eg. ättikskärl; *anat.,* höftledpanna, höftskål.

Aceta'l, *kem., farm.,* etylendietyleter, bildad vid ofullständig syrsättning av alkohol. Användes som vinförfalskningsmedel, samt i medicinen som anestetikum och sömnmedel.

Ace'taldehy'd, *kem.,* erhålles genom oxidation av etylalkohol.

Aceta'n, konserveringsmedel av huvudsakligen myrsyra.

Ace'tanili'd, vetenskapliga namnet på *Antifebri'n.*

Ace'tas, *lat., kem.,* ättiksyrat salt. — **A. æthy'licus,** etylacetat. — **A. cu'pricus,** ättiksyrad kopparoxid. — **A. ka'licus,** ättiksyrat kali. — **A. mo'rphicus,** ättiksyrad morfin. — **A. na'tricus,** ättiksyrat natron. — **A. plu'mbicus,** ättiksyrad blyoxid. — **A. plu'mbicus cru'dus,** blysocker, vanlig ättiksyrad blyoxid. — **A. stry'chnicus,** ättiksyrad stryknin. — **A. zi'ncicus,** ättiksyrad zink.

Aceta't (av *lat. ace'tum*), ättiksyrat salt.

Aceta'tsilke, ett slags konstsilke.

Ace'textrakter, vegetabiliska näringsextrakter, för vilkas utdragande man använt ättiksyra (40 à 60 %). Användas mest i Amerika.

Ace'tfenitidi'n, *kem.,* dets. som *Fenacetin* (se d. o.).

Aceti'n, *kem.,* i färgerier använd blandning av ättiksyra och glycerin.

Acetinblått l. **Acetinduli'n,** *kem.,* indigoblått indulinfärgämne. Användes i spritlack och tryckfärger.

Ace'to-, *kem.,* anger i sammansättningar att ättiksyra ingår i ifrågavarande ämne.

Acetoborsyra, *farm.,* diacetylborsyra, antiseptikum, som med vatten sönderdelas i borsyra och ättiksyra.

Acetocanoti'n, *farm.,* i medicinen använd lösning av 50 % triklorättiksyra.

Acetome'ter (av *lat. ace'tum,* ättika, och *me'tron,* mått), ättikmätare, instrument, som anger ättikans styrka.

Aceto'n, *kem.* (av *lat. ace'tum,* ättika), färglös vätska, som uppstår vid torr destillation av ättiksyrade salter. Användes som lösningsmedel för många organiska ämnen.

Acetonæmi' l. **Acetonemi'** (av *lat. ace'tum,* ättika, och *gr. ha'ima,* blod), *med.,* närvaro av aceton i blodet.

Acetonuri' (av *lat. ace'tum,* ättika, och

ure'na, urin), *med.*, närvaro av aceton i urinen.

Aceto'nklorofo'rm, *farm.*, se *Kloreton.*

Aceto'nkroppar, *med.*, gemensam benämning för de vid sockersjuka uppkommande sura ämnena.

Aceto'nlack, fernissa av kopal, löst i aceton.

Acetopyri'n, *farm.*, förening av acetylsalicylsyra och antipyrin. Användes mot feber, reumatism och neuralgi.

Aceto'sa (av *lat. ace'tum*, ättika), *bot.*, syrlig. — **Acetose'lla**, *bot.*, något syrlig.

Acetoso'l, *kem.*, se *Tetrakloretan.*

Ace'tota'rtras aluminicus, *farm.*, se *Alsol.*

Acetra'cta, *lat.*, *farm.*, i medicinen använda extrakt, framställda med tillhjälp av utspädd ättiksyra.

Ace'tum, *lat.*, ättika. — **A. a'llii**, vitlöksättika. — **A. aroma'ticum**, kryddättika. — **A. chalybæa'tum**, ättiksur järnklorid. — **A. camphora'tum**, kamferättika. — **A. co'lchicum**, tidlöseättika. — **A. concentra'tum**, koncentrerad ättiksyra. — **A. digita'lis**, fingerborgsörtättika. — **A. dracu'nculi**, estragonättika. — **A. empyreuma'ticum**, träättika. — **A. glacia'le**, isättika. — **A. lava'ndulæ**, lavendelättika. — **A. plu'mbi**, blyättika. — **A. prophyla'cticum** l. **A. qua'tor ladro'num**, rövarättika. — **A. pu'rum**, ren, utspädd ättika. — **A. pyroxy'licum** l. **A. pyroligno'sum**, träättika. — **A. ru'bi idæ'i**, hallonättika. — **A. Ru'tæ**, rutaättika. — **A. sabadi'llæ**, sabadillättika. — **A. Saturni'num**, blyättika. — **A. sci'llæ** l. **A. squili'ticum**, sjölökättika. — **A. theba'icum**, opii-ättika. — **A. vi'ni**, vinättika.

Acety'l, *kem.*, ättiksyrans radikal, bestående av kol: väte och syre.

Acety'latoxy'l, *farm.*, se *Arsacetin.*

Acety'l-cellulosa, ett ämne varmed man sökt ersätta eldfarlig film, framställes genom behandling av cellulosa med ättiksyre-anhydrid, isättika och svavelsyra.

Acetyle'n, gasformigt kolväte, som lättast erhålles ren genom inverkan av vatten på kalciumkarbid; överträffar vida vanlig lysgas i lyskraft. — **Acetyle'n-gasverk**, anläggningar för belysning av mera lokal art. — **Acetyle'nlampa**, lampa, avsedd för acetylengas. — **Acetyle'nsvart**, fint sot, framställt av acetylen.

Acetyli't, kalciumkarbidstycken, inneslutna i ett sockerhölje.

Acety'lklorid, *kem.*, viktigt reagens vid analys av ämnen, som innehålla hydroxyl.

Acety'lparamidofeny'lsalicyla't, *farm.*, se *Salofen.*

Acety'l-salicy'lsyra, *kem.*, *farm.*, febernedsättande medel, som utgör en kondensationsprodukt av ättiksyra och salicylsyra.

Ace'tättike'ster, *kem.*, vätska med stor reaktionsförmåga. Viktigt material vid syntes av organiska föreningar.

Acha'b, se *Ahab.*

Achæ'er, en grekisk folkstam. Hos Homeros betecknas med detta namn hela grekiska nationen.

Achæmeni'der, fornpersisk dynasti.

Achæ'us (*gr. Acha'ios*), *gr. myt.*, achæernas stamfader.

Achaios, se *Achæus.*

Achamot, gnostiskt ord (använt av Stagnelius), ”materiens idé, den ursprungliga synden”.

Acha'rnar, *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden E r i d a n u s på s. hemisfären.

Achat, *ty.*, *agat.*

Acha'tes, *gr.*, agatsten, namn på en av Æneas' trognaste följeslagare. **Fi'dus A.**, *lat.*, den trofaste A.; *fig.*, trogen vän.

Achati'na, *zool.*, snäcksläkte av Trädgårdssnäckornas familj. De största av alla landsnäckor. Gör stor skada på odlade växter i varma länder. Se *Agatsnäcka.*

Acha'tius, *gr.-lat.*, (av *gr. acha'tes*, agatsten), mansnamn.

Acha'z, se *Ahos.*

Ache'er, se *Achæer.*

Acheiri'a (av *gr. a priv.* och *cheir*, hand), *med.*, foster utan händer.

Acheiropoie'ter (av *gr. a priv.*, *cheir*, hand, och *po'iein*, göra), avbildningar av Jesus och den heliga jungfrun; ansågos ha tillkommit på ett övernaturligt sätt.

Ache'lia, *lat.* (av *gr. a priv.* och *che'lios*, läpp), *med.*, medfödd saknad av läppar.

Achelo'os, antika namnet på grekiska floden *Aspropotamo.*

Achemeni'der, se *Achæmenider.*

Achena'r, *astr.*, stjärna i stjärnbilden E r i d a n u s på n. stjärnhimmeln.

Ache'nium, *bot.* (av *gr. a priv.*, utan, och *cha'ein*, vara öppen), skalfrukt, d. v. s. en hård, torr, en- l. fåfröig frukt, som avfaller oöppnad.

A'cheron (*l.* ch = k), *gr. myt.*, suckarnas flod, en av floderna i underjorden. — **Achero'ntisk**, hörande till underjorden.

Achero'ntia a'tropos, *entomol.*, en aftonfjäril, som kallas dödskallefjäriln, emedan på dess mellankropp finns en teckning, liknande en dödskalle.

Acheru'sia, *gr. myt.*, en av underjordens sjöar.

A'cheryärter, dets. som *Kratokbönor* (se d. o.).

Acheson-grafit, av amerikanen A. uppfunnen massa för anodplattor. De bestå av malen koks, bränd i kolpulver i elektrisk ugn.

Acheuléen, Acheuléentiden (*l.* asjöleä'ng-), *arkeol.*, en epok inom den äldre stenåldern.

À cheval, se under *Cheval.*

Acheve'ra, *fr.* (*l.* ch = sj, av *chef*, anförare, huvud, början), fullborda.

Achia l. **Atchar**, indisk konfekt av åtskilliga ämnen, i synnerhet späda bambuskott; ett slags *mixed pickles* (se d. o.).

Achibromi'n, *farm.*, lugn- och sömngivande medel.

Achille'a, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Många arter från s. Europa och Orienten odlade. Två inhemska. — **A. millefo'lium,** rölleka, allmän å torr mark. Blomkorgarna, som innehålla flyktig olja och bitterämne, äro officinella. Odlad i rosafärgade var. — **A. moscha'ta,** är en alpväxt, av vilken man bereder *Ivalikör.* — **A. no'bilis,** odlad art från s. Europa, stundom förvildad. Innehåller maskdödande ämnen. — **A. pta'rmica,** nysört, täml. allmän å fuktig gräsmark, ofta odlad och då med fyllda korgar.

Achillei'n, *kem.*, bitterämne i *Millefo'lium* (de unga blommorna av *Achille'a millefo'lium*).

Achille'ion, slott på Korfu, tillhörigt f. d. kejsar Wilhelm II.

Achi'lles, *fil.*, namn på ett bevis, genom vilket filosofen Zenon sökte ådagalägga, att all rörelse är omöjlig.

Achi'lles, *gr. sag.*, den tappraste bland de grekiska hjältarna i trojanska kriget. Enl. myten doppades han strax efter födelsen av sin moder Thetis i floden Styx för att bliva osårbar. Men ena hälen kom ej i beröring med vattnet, och hjälten sårades till döds genom ett pilskott i densamma. — **Achi'lles-häl,** *fig.*, en persons svaga sida. — **Achi'lles-sena,** *anat.*, den starka sena på baksidan av underbenet, som utgår från vadmuskeln och är fästad vid hälbenet. — **Achi'lles-senreflex,** sammandragning av vadmuskeln vid anslag mot senan. — **Achi'llodyni',** smärtsam inflammation i senans slemsäck. — **Achi'llorafi',** operativ förlängning av senan. — **Achi'llotomi'** genomsnitt av senan.

Achillevs, se *Achilles.*

Achime'leh, se *Ahimelek.*

Achi'menes, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Gesneria'ceæ.* Ett flertal arter odlas i våra varmhus. — **A. grandiflo'ra,** uppdrages årligen i många praktfulla varieteter.

Achi'rus (av *gr. a priv.* och *cheir,* hand), *med.*, medfödd fullständig saknad av händer l. fötter.

Achkarren, ett badensiskt vin.

Achlorhydri', *med.*, brist på saltsyra i magsäcken.

Achloropsi' (av *gr. a priv.*, *chlo'ros,* grön, och *o'psis,* se), *med.*, grönblindhet.

A'chlya, *bot.*, svampsläkte av fam. *Saprolegnia'ceæ.* Lever parasitiskt på fiskar och andra vattendjur. — **A. proli'fera,** har ansetts förorsaka kräftpesten, varom dock intet med säkerhet utrönts.

Achlys, *gr.* (eg. moln), *med.*, synförmågans avtagande genom hornhinnans förmörkning.

Achmed, se *Ahmed.*

A'chne, *gr.* (eg. skum), *med.*, linneskav; jfr *Filamenta lintei triti.*

Acholi' l. **Acholi'a** (av *gr. a priv.* och *chole',* galla), *med.*, brist på galla. — **Acholisk,** gallfri.

Acho'rion, *bot.*, *med.*, favussvampen; ondskorv.

a. Chr., förk. för *lat. a'nte Chri'stum,* före Kristi födelse.

A'chras Sapo'ta, *bot.*, sapotillträdet, fam. *Sapota'ceæ,* växer i Västindien och Sydamerika och lämnar välsmakande frukter.

a. Chr. n., förk. för *a'nte Chri'stum na'tum,* före Kristi födelse.

Achro-, se *Akro-.*

Achroa'ntes monophy'llos, (syn. *Malaxis*), *bot.*, knottblomster, liten svensk orkidé med gröngula blommor.

Achrypsi' l. **Achrypsi'a,** *med.*, färgblindhet.

Achtel, *ty.* (eg. åttondel), i Bayern och Österrike = ⅛ *Metzen* = 4,64 (i det förra landet) l. 7,7 (i det senare) liter.

Achtung!, *ty.*, giv akt!, varning o. s. v.

Achyli' l. **Achyli'a,** (av *gr. a priv.* och *chylo's,* saft), *med.*, upphörd avsöndring av magsaft.

Achyra'nthes, *bot.*, släkte prydnadsväxter av fam. *Amaranta'ceæ.*

Achäer, se *Achæer.*

Acicula'ris (av *lat. a'cies,* spets, udd), *bot.*, nålfin.

Acid., förk. av *Acidum* (se d. o.).

A'cida, *lat.* (pl. av *A'cidum*), syror.

Acidemi' l. **Acidemi'a,** *med.*, ökning av blodets sura beståndsdelar.

Acidifie'ring (av *lat. a'cidum,* syra) = *saponifiering,* vid stearintillverkningen bruklig metod att framställa feta syror.

Acidime'ter, *gr.*, *kem.*, syrmätare. — **Acidimetri',** *kem.*, bestämning av en vätskas halt av fri syra.

Acidi'ter, eruptiva bergarter, som äro rika på kiselsyra (t. ex. traky't, grani't, obsidia'n).

Acidite't, *kem.*, äldre beteckning för en syras styrka.

Acidofi'l, *kem.*, syreälskande, med stor frändskap till syror. — **Acidofili',** syrfrändskap.

Acido'l, *farm.*, förening av betain och klorväte, som tillsammans med pepsin användes vid vissa matsmältningsrubbningar.

Acido's l. **Acido'sis,** *med.*, förgiftning av acetonkroppar (se d. o.) vid sockersjuka. Jfr *Alkalireserv.*

Acidu'l, *kem.*, en syras förening med en viss kvantitet av en bas utan att helt och hållet neutraliseras.

Aci'dulus, -a, -um, *lat.*, syrlig.

A'cidum = *Aci'd* (av *lat. a'cidus,* sur), syra. — **A. ace'ticum,** ättiksyra. — **A. acetylosalicy'licum,** acetylsalicylsyra. — **A. anemo'nicum,** anemonesyra. — **A. arseni'cicum,** arseniksyra. — **A. arsenico'sum,** arseniksyrlighet. — **A. azo'ticum,** sal-

petersyra. — A. **benzo'icum**, benzoësyra. — A. **bo'ricum**, borsyra. — A. **buty'ricum**, smörsyra. — A. **campho'ricum**, kamfersyra. — A. **carbazo'ticum**, pikrinsyra. — A. **carbo'licum**, fenol. — A. **carbo'nicum**, kolsyra. — A. **catha'rticum**, kathartinsyra. — A. **chi'nicum** l. A. **cinchotannicum**, kinasyra. — A. **chlorace'ticum**, klorättiksyra. — A. **chlo'ricum**, klorsyra. — A. **chloronitro'sum**, kungsvatten. — A. **chro'micum**, kromsyra. — A. **chrysopha'nicum**, krysofansyra. — A. **cinnamo'micum**, kanelsyra. — A. **ci'tricum**, citronsyra. — A. **dichlorace'ticum**, diklorättiksyra. — A. **diætylobarbitu'ricum**, dietylbarbitursyra. — A. **fo'rmicum** l. A. **formi'cicum**, myrsyra. — A. **ga'llicum**, galläpplesyra. — A. **gallota'nnicum**, galläpplegarvsyra. — A. **gynoca'rdium**, gynocardiasyra. — A. **hydrobroma'tum**, bromväte. — A. **hydrochlora'tum**, saltsyra. — A. **hydrocyana'tum** l. A. **hydrocya'nicum**, blåsyra. — A. **hydrofluora'tum**, fluorvätesyra, flussyra. — A. **hydrojoda'tum**, jodvätesyra. — A. **hydrosilicofluo'ricum**, kiselfluorvätesyra. — A. **hydrothio'nicum**, svavelväte. — A. **hypero'smicum**, osmiumtetroxid. — A. **hypophospho'ricum**, underfosforsyrlighet. — A. **jo'dicum**, jodsyra. — A. **kakody'licum**, kakodylsyra. — A. **la'cticum**, mjölksyra. — A. **ma'licum**, äpplesyra. — A. **molybdæ'nicum**, molybdensyra. — A. **muria'ticum**, saltsyra. — A. **ni'trico-nitro'sum**, rykande salpetersyra. — A. **ni'tricum**, salpetersyra. — A. **ni'tricum dilu'tum**, ren utspädd salpetersyra. — A. **olei'nicum**, oljesyra. — A. **oxa'licum**, oxalsyra. — A. **pheny'licum**, fenol. — A. **phospho'ricum**, fosforsyra. — A. **phosphoro'sum**, fosforsyrlighet. — A. **picra'nicum** l. A. **picroni'tricum**, pikrinsyra. — A. **pyroga'llicum**, pyrogallussyra. — A. **pyroligno'sum**, träsyra. — A. **quercita'nnicum**, ekgarvsyra. — A. **rufiga'llicum**, rufigallussyra. — A. **salicy'licum**, salicylsyra. — A. **santo'nicum**, santonin. — A. **sili'cicum**, kiselsyra. — A. **so'rbicum**, äppelsyra. — A. **sozojodo'licum**, sozojodol. — — A. **spi'ricum**, salicylsyra. — A. **steari'nicum**, stearinsyra. — A. **sti'bicum**, antimonpentoxid. — A. **stibio'sum**, antimontrioxid. — A. **sube'ricum**, korksyra. — A. **subsulphuro'sum**, undersvavelsyrlighet. — A. **succi'nicum**, bärnstenssyra. — A. **sulphani'licum**, benzolsulfonsyra. — A. **sulphorici'nicum**, turkisk rödolja. — A. **sulphu'ricum**, svavelsyra. — A. **sulph. concentra'tum**, koncentrerad svavelsyra. — — A. **sulph. conc. ru'dicum**, rå, koncentrerad svavelsyra. — A. **sulph. dilu'tum**, utspädd svavelsyra. — A. **sulfuro'sum**, svavelsyrlighet. — A. **ta'nnicum**, garvsyra. — — A. **tarta'ricum**, vinsyra. — A. **thy'micum**, thymol. — A. **trichlorace'ticum**, triklorättiksyra. — A. **u'ricum**, urinsyra. — A. **u'vicum**, druvsyra. — A. **valeria'nicum**, valeriansyra. — A. **vanadi'nicum**, vanadinsyra. — A. **vera'tricum**, veratrinsyra. — A. **wolfra'micum**, wolframsyra. — A. **zoo'ticum**, blåsyra.

Acier, *fr.* (*l.* asie'), stål. — **Acier naturel** (*l.* -tyre'll), råstål, smält-stål.

Aciklori'd l. **Oxiklori'd**, föreningar av ett element med på en gång syre och klor.

Acinesi'a, *lat.*, intervallet mellan hjärtats sammandragning och utvidgning. Jfr *Systole* och *Diastole*.

Acinesiatrofi', *med.*, atrofi (se d. o.), genom brist på rörelse.

Acini de pepe *ital.* (*l.* atji'ni -), *eg.* pepparkorn; pepparkornsstora kulor av makaronideg.

A'cinus, *pl.* **A'cini**, *anat.*, körtelblåsa; blås- l. säckformade körtlar.

Acinö's (av *lat. a'cinus*, bär i klase), druvformig. — **Acinö's körtel** = *alveolär körtel* se *Alveol*).

Acipe'nser, *zool.*, fisksläkte av ordn. Störfiskar. — A. **stu'rio**, stören. Rommen användes till Elbekaviar. Köttet ätes, oftast rökt.

Acipense'ridæ, *zool.*, *fam.* Störfiskar av ordn. *Chondrostei*.

À cire perdue, *fr.* (*l.* a sir pärdy'), "med förlorat vax", en konstgjutningsmetod.

A'cis, *rom. myt.*, Faunus' son, dödades av Polyphemus, emedan han var dennes medtävlare till nymfen Galateas ynnest, och förvandlades därefter till en bäck, som under namn av Fiume Freddo (den kalla floden) än i dag visas på Sicilien.

Acitri'n, *farm.*, metylester av *atofan* (se d. o.).

Ack., förk. för *Ackusativ*, se *Kasus*.

Acka l. **Akka**, ett dvärgartat negerfolk i det inre Afrika.

Ackable'ra (*fr. accabler*), betunga, nedtrycka.

Acka'diska språket, benämning på babyloniska och assyriska språken (efter staden Ackad l. Akkad i Babylonien).

Ackapare'ra (*fr. accaparer*, av *lat. ca'pere*, taga, och *a'rrha*, handpenning), uppköpa varor, särdeles livsmedel, för att ockra på deras prisstegring. Jfr *Accaparement*.

Acker l. **Akja**, sachsiskt ytmått, motsv. 0,5537 hektar.

Ackja, svensk benämning på en ryggstödsförsedd, av björk förfärdigad lappländsk släde, som på lapska heter *kieris* och i Norrbotten kallas *pulka* (*fi. pulkka*). I Norrbotten menas med *ackja* en låg transportsläde av tall, utan ryggstöd (*fi. ahkiu, lapsk. raido-kieris*).

Acklame'ra (*lat. acclama're*, ropa för att gilla l. ogilla), genom utrop giva sitt bifall tillkänna. — **Acklamatio'n**, ljudlig och allmän bifallsyttring; öppen omröstning. — **Per acclamatio'nem**, *lat.*, l. **Par acclamation**, *fr.* (*l.* -siå'ng), med allmänt bifall.

Acklimatise'ra (av *gr. kli'ma,* luftstreck), vänja vid ett land l. luftstreck. — **Acklimatise'ring** l. **Acklimatio'n, Acklimatisation, Acklimatatio'n,** naturalisering; vänjning vid vissa klimat.

Ackli'v (*lat. accli'vis*), sakta sluttande.

Ackola'd, se *Accolade.*

Ackommode'ra (*lat. accommoda're,* av *co'mmodum,* bekvämlighet, fördel), lämpa sig efter, vara överensstämmande med någons bekvämlighet, passa; *fysiol.,* ögats förmåga att inställa sig för seende på olika avstånd. — **Ackommoda'bel,** användbar, passande. — **Ackommodatio'n,** eftergivenhet, anpassning, lämpande efter tid och omständigheter, efter andras åsikter; *fysiol.,* ögats förmåga att avpassa synförmågan efter olika avstånd. — **Ackommodationsobligation,** *handelst.,* förbindelse genom vilken man skenbart överlåter sin egendom till en annan person. — **Ackommodationsområde,** *fysiol.,* området mellan den närmaste och fjärmaste punkt, för vilken ögat kan inställa sig. — **Ackommodatio'nsteorien,** *teol.,* teori, enl. vilken Kristus vid utformandet av vissa läror lämpar sig efter de samtida judarnas föreställningar. — **Ackommodationsvidd,** *fysiol.,* den tillökning i brytningskraft, som motsvarar ögats inställning från fjärrpunkt till närpunkt. Jfr *Ackomodationsområde.* — **Ackommodationsvila,** *fysiol.,* föreligger då ögat är inställt på sin fjärrpunkt. — **Ackommodationsväxel,** *handelst.,* växel, dragen av ett hus på ett annat utan deponerad valuta l. fordran och dragen endast i avsikt att för utställarna l. acceptantens räkning anskaffa penningar. — **Accommodement,** *fr.* (*l.* ackåmmådma'ng), inrättning till större bekvämlighet i ett hus, ett rum; iordningställande, uppassning; godvillig förlikning. — **Ackommode'ring,** iordningställande; pyntning, hårkrusning.

Ackompanje'ra l. **Ackompagne'ra,** *fr.,* beledsaga; *tonk.,* beledsaga en stämma, huvudstämman, med andra. — **Accompagname'nto,** *ital.* (*l.* ackåmpanjame'nto), beledsagning. — **Ackompagnatör** l. **Ackompanjatör, -tris,** en, som beledsagar en stämma på ett instrument.—**Ackompanjema'ng** l. **Ackompagnement** (*l.* -ma'ng), en stämmas beledsagande l. understödjande av andra.

Acko'rd, *fr.* (av *lat. ad,* till, och *co'rda* [*pl.,* av *cor,* gen. *co'rdis,* hjärta], till hjärtan, *icke* av grekiska ordet *cho'rde,* sträng), *tonk.,* samklang av flera toner; *jur.,* en mellan gäldenär och fordringsägare uppgjord överenskommelse, enl. vilken den senare skall nöja sig med att erhålla en del av sin fordran; arbetsbeting; *kamer.,* sätt att genom köp förvärva sig en tjänstebefattning av innehavaren; *krigsk.,* godvilligt överlämnande av en fästning. — **Ackorde'ra,** passa, överensstämma, träffa överenskommelse, avtal; köpa en syssla, pruta, köpslå; *tonk.,* bilda en samklang. — **Acko'rdlön,** lön som, oberoende av åtgången tid, blott beräknas efter utfört arbete. — **Acko'rdsarbete,** arbete, som betalas med ackordlön. — **Acko'rdsumma,** *kamer.,* den penningsumma en person erlade vid köp av en tjänstebefattning.

Acko'rdion, dragharmonika l. handharmonika, "handklaver".

Acko'rdpassage, *tonk.,* dets. som *Arpeggio* (se d. o.).

Ackorporatio'n, *nylat.* (av *lat. ad* och *co'rpus,* kropp, något helt), införlivande. — **Ackorpore'ra,** införliva.

Ackouchera, *fr.* (*l.* ackosje'ra), nedkomma med barn; förlösa. — **Accoucheur** (*l.* ackosjö'r) l. **Ackuschör,** läkare, som förlossar barnaföderskor. — **Accoucheuse,** *fr.* (*l.* ackosjö's) l. **Ackuschörska,** barnmorska. — **Accouchement** (*l.* ackosjma'ng), nedkomst, förlossning.

Ackredite'ra, *fr.* (av *lat. accre'dere,* tro), anförtro; befullmäktiga (ett ombud, en minister); giva en resande fullmakt att lyfta penningar på en främmande ort; skaffa anseende. — **Ackredite'rad,** betrodd, befullmäktigad; väl anskriven. — **Ackrediti'v,** fullmakt för ett sändebud, fullmakt för lyftande av penningar (se *Kreditiv*).

Ackresce'ns (*lat. accre'scere,* tillväxa), tillväxt. — **Ackresce'nsrätt,** *rom. jur.,* rätt i vissa fall för arvingar att mellan sig fördela den del av arvet, som borde ha tillfallit en annan av arvingarna.

Ackrescent, tillväxande.

Ackriminatio'n, *lat.,* anklagelse, beskyllning.

Ackubatio'n, *lat.,* liggande till bords.

Acuminatio'n (av *lat. acu'men,* udd, spets), tillspetsning, udd, spets. — **Acumine'ra,** skärpa, tillspetsa.

Ackumule'ra (*lat. accumula're,* av *cu'mulus,* hög), hopa; öka, förhöja. — **Ackumulation,** hopande, i synnerhet av förmögenhet, rikedom; hopande av ord, ordsvall; *geol.,* den process varigenom lösa jordlager bildas genom verkan av rinnande vatten, vind l. inlandsis. — **Ackumula'tor,** *fys.,* anordning för upplagring av energi (ex. ett svänghjul, en dammbyggnad), som åter vid behov avgives; *elektrotekn.,* galvaniska element som efter avgivandet av ström åter kunna laddas. — **Ackumulatorbatteri,** *tekn.,* sammanställning av ackumulatorer (celler) till större bevarare, vilka inom den moderna tekniken ha den mest mångsidiga användning. — **Ackumulati'v,** hopande, samlande. — **Ackumulati'vutdelning,** till ägare av preferensaktier i aktiebolag äger rum, då tillförsäkrad ränta något år icke kunnat utdelas, men vinsten ersättes med förmånsrätt ur följande års vinst.

Ackumulatio'nsterrass, *geol.*, grus och sand uppkastade i terrassform av vågorna från forna hav.

Ackura't (*lat. accura'tus*, av *cu'ra*, omsorg), noggrann, punktlig. — **Ackurate'ss** (*ital. accuratezza*), noggrannhet, punktlighet; ordningskärlek; sorgfällighet.

Ackusati'v l. **Ackusati'vus**, se *Kasus*.

Ackusato'risk (av *lat. accusa're*, anklaga), hörande till anklagelse. — **Ackusato'risk process**, en sådan som ledes av domaren, under förhandling mellan åklagaren och försvararen (advokaten).)(Inkvisitorisk.

Ackuschör och **Ackuschörska**, se under *Akouchera*.

Ackuschörgroda, *zool.*, sydvästeuropeisk grodart (*A'lytes obste'tricans*). Hanen hjälper honan att utdraga de till ett band förenade äggen ur hennes kropp och bär sedan detta virat om bakbenen till dess larverna framkomma.

Ackvire'ra (av *lat. ad*, till, och *quæ'rere*, söka, sträva efter), förvärva, tillägna sig. — **Akvisitio'n**, förvärvande; erövring; fördel, vinst. — **Ackvisi'tor** l. **Ackvire'nt**, förvärvare. — **Ackvisi'tum**, *pl.* **Akvisi'ta**, *lat.*, förvärvad egendom. — **Ackvisitio'nskatalog**, bibliotekskatalog, vari böckerna införas, efter hand som de förvärvas.

Acle, dets. som *Pycugaduträ* (se d. o.).

A'cne l. **A'kne**, *gr.*, eg. upphöjning; finne; *med.*, inflammation i hudens utförsgångar. — **A'cne vulga'ris**, vanlig finne. — **A'cne rosa'cea**, finnar, jämte blodöverfyllnad även mellan dem. — **Acni'tis**, inflammation i hårsäckarna.

Acoca'nthera, *bot.*, giftigt, afrikanskt växtsläkte av fam. *Apocyna'ceæ*. — **A. abyssi'nica**, lämnar det farliga onabaiogiftet, varmed somalierna förgifta sina pilar.

Acognosi' (av *gr. akos*, läkemedel, *gnosis*, lära), kännedomen om de terapeutiska, kirurgiska och medicinska medlen.

Acoi'n, se *Akoin*.

Aço'ka, se *Asoka*.

A co'mmodo, *ital.*, *tonk.*, efter behag, makligt.

A condition, *fr.* (*l.* akongdisiå'ng), på villkor (om varor, att få återsända dem, ifall de icke försäljas), ett uttryck, brukligt i synnerhet i bokhandeln.

Aconi'tum, *bot.*, stormhatt, giftigt växtsläkte tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ*. Ytterhyllet kronlikt, det översta bladet hjälmlikt. Samtliga arter innehålla ett skarpt narkotiskt gift, *akoniti'n*, i de knölformiga underjordiska stamdelarna samt i örtståndet. — **A. camma'rum**, odlad art med yviga blomställningar och vanl. mörkblå blommor. — **A. nape'llus**, stormhatt, blåduvor, allmänt odlad. — **A. septentroina'le**, nordisk stormhatt, svensk art med blå, sällan vita blommor, täml. allmän i Norrland.

Aconitifo'lius, -a, -um (av *lat. Aconi'tum*, och *fo'lium*, blad), *bot.*, till bladen lik *Aconitum* (se d. o.).

Aconiti'n, se *Akonitin*.

A co'nto l. **A ko'nto**, *ital.*, *handelst.*, på avräkning, på löpande räkning; *skriva, ställa a conto*, uppföra mottagen betalning på löpande räkning. — **A conto me'ta**, på konto, som föres över en av tvenne köpmän gemensamt avslutad affär. — **A conto no'vo**, på ny räkning. — **A conto vecchio** (*l.* - ve'ckio), på gammal räkning. Jfr *Conto*.

Acori, ett slags mycket sällsynta, blåaktiga koraller från Afrika.

Aco'rmus, *med.*, foster utan bål.

A'corus Ca'lamus, *farmak.*, kalmus, av gammalt odlad. Förvildad. Se *Rhizzoma calami*.

A costa l. **Costa**, *ital.*, *handelst.*, här på platsen.

A costi l. **Costi**, *ital.*, *handelst.*, på eder (adressatens) ort.

Acotyledo'neæ, *bot.*, akotyledoner, växter, som vid groningen sakna hjärtblad, d. v. s. *kryptogamer*.

Acoume'ter (av *gr. akou'ein*, höra, och *me'tron*, mått), instrument för att uppmäta människans hörselförmåga.

Acquit (*l.* aki', av *fr. quitte*, lugn, fri), i biljardspel: första stöten, varigenom en spelare utlägger sin boll; *handelst.*, betalningsbevis, kvitto. — **Per** l. **pour acquit**, *handelst.*, betalt (på räkningar l. växlar). — **Acquit à caution**, *fr.* (*l.* aki't-a-kåsiå'ng), *handelst.*, intyg, som i Frankrike lämnas importörer av vissa råvaror, för tullens återbetalning vid export av motsvarande fabrikat.

Acqviesce'ra (*lat. acquie'scere*, lugna sig), ställa sig tillfreds med något, lugna sig.

Acqvire'ra, Acqvisitio'n etc., se *Ackvirera* och följ. ord.

Acrani' l. **Acrani'a** (av *gr. a priv.* och *kra'nios*, hjärnskål), medfödd saknad av kranium l. ofullständig utveckling av detsamma.

Acra'nia (av *gr. a priv.* och *krani'on*, skalle), utan kranium, *zool.*, lansettfisken.

Acre, *eng.* (*l.* e'kör), engelskt och amerikanskt ytmått, omkring. 0,405 hektar. — *Fr.* (a'krö), gammalt franskt ytmått, som ännu är i bruk i Normandie = 0,817 hektar.

Acre'dula, *zool.*, syn. *Aegithalus* (se d. o.).

Acrements, *fr.* (*l.* akröma'ng), saltade oxhudar från hamnar vid Svarta havet.

Acre'tio, *med.*, sammanväxning.

A'cria, *med.*, irriterande läkemedel.

Acridi'idæ l. **Acridioi'dea**, *zool.*, gräshoppor, familj av rätvingarnas ordning.

Acri'dium, *zool.*, ett släkte gräshoppor.

Acrimo'nia, *lat.* (av *a'cer*, skarp), skärpa i krydda, i smak, även i tal; *med.*, skärpa i blodet, dyskrasi (se d. o.).

A'cris, -e (av *lat. acri'tas*, skärpa), *bot.*, skarp, bitter.

Acri'sius, *gr.* Akri'sios, *gr. myt.*, konung i Argos och fader till Danaë (se d. o.).

Acroca'rpæ, *bot.*, bladmossor med sporhus från stammens spetsar.

Acrocefali' (av *gr. a'kros*, spets, och *kefale'*, huvud), spetsigt kranium.

Acroce'phalus, *zool.*, kärrsångarsläktet av fågelfamiljen Sångare. — **A. schoenobæ'nus,** sävsångare.

Acrocli'nium, *bot*, se *Helipterum.*

Acroge'neæ, *lat.* (av *gr. a'kros*, i toppen befintlig, och *ge'nos*, födelse); *bot.*, en avdelning av kryptogamerna, innefattande ormbunkar och mossor.

Acrolei'n, se *Akrolein.*

Acro'mion l. **Acro'mium,** *anat.*, skulderhöjden. — **Acromia'lis,** hörande till skulderhöjden.

Acro'spora, *gr.*, *bot.* = *Basidiomyce'tes*, svampar med 4 sporer på varje från fruktlagret framskjutande cell (*basid*, se d. o.).

Acroteria'sm, *med.*, amputation av en extremitet.

Acroti'sm, *fysiol.*, överhoppande av pulsslag, akrotisk puls.

Act benämnes i England och Amerika varje beslut av offentlig myndighet. Se även *Akt.* — **Act of congress,** kongressbeslut. — **Act of indemnity,** indemnitetsbeslut. — **Act of parliament,** parlamentsbeslut.

A'cta, *lat.* (*pl.* av *a'ctum*, det, som blivit gjort), skrivna l. tryckta handlingar; lägga **ad acta,** lägga till handlingarna, ej bry sig om. — **Acta apostolo'rum,** det latinska namnet på Apostlagärningarna. — **Acta diu'rna,** ett slags "dagliga tidningar" i Rom fr. o. m. 59 f. Kr. — **Acta erudito'rum,** Tysklands äldsta lärda tidskrift, ägde bestånd ett århundrade från 1685. — **Acta mathema'tica,** internationell matematisk tidskrift, som utgives i Stockholm. — **No'va acta re'giæ societa'tis scientia'rum upsalie'nsis,** Vetenskapssocietetens i Uppsala handlingar. — **Acta Pila'ti,** apokryfisk skrift om Jesu dom och död. — **Acta sancto'rum** l. **ma'rtyrum,** samlingar av legender i de katolska kyrkosamfunden. — **Acta sena'tus** l. **pa'trum,** protokoll vid den romerska senatens sammanträden.

Actæ'a, *bot.*, paddbär, växtsläkte tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ*, med svarta, druvliknande, giftiga bär. Många arter odlade som prydnadsväxter. — **A. racemo'sa,** växer i Kanadas och Förenta staternas skogar. Roten innehåller ett inom medicinen använt harts, *cimicifugi'n* (*makroti'n*). — **A. spica'ta,** trolldruva, allmän. — **A. erythroca'rpa,** sällsynt lappländsk art.

Actæ'on, se *Aktaion.*

Act. apost., förk. för *acta apostolorum* (se d. o.).

A'cti labo'res jucu'ndi, *lat. ordspr.*, efter slutat arbete är vilan angenäm.

Acti'nia, *zool.*, aktinier, sjöanemoner, havsrosor, ett släkte skallösa polyper.

Actini'dia, *bot.*, släkte slingrande buskar av fam. *Dillenia'ceæ*, från Östasien. Flera arter odlas som prydnadsbuskar.

Acti'nium, *kem.*, se *Aktinium.*

Actinoca'max, *paleont.*, fossilt belemnitsläkte. Uppträder som ledfossil för olika zoner i Sverige.

Actinomy'ces, *bot.*, strålsvamp. Se *Aktinomykos.*

Actinomyko's, se *Aktinomykos.*

Actino'nema ro'sæ, *bot.*, svampart som angriper rosor. Visar sig som bruna fläckar på bladen.

Actinozo'a, *zool.*, stråldjur.

Acti'tis, *zool.*, syn. *Tringoides* (se d. o.).

l'Action française (*l.* laksiå'ng frangsä's), "den franska handlingen", fransk monarkistisk partiorganisation med ett likabenämnt tidningsorgan.

l'Action populaire, *fr.* (*l.* laksiå'ng påpylä'r), fransk förening mot massornas avkristning.

Actiska spelen, fest som vart tredje år firades på halvön Actium till minne av den seger kejsar Augustus vunnit därstädes.

Acti'v, se *Aktiv.*

Acto'l, *farm.*, silverlaktat, mjölksyrad silveroxid, användes som antisepticum.

A'ctor l. **A'ktor,** *lat.* (av *a'gere*, utföra en sak, anklaga), åklagare. — **A. pu'blicus,** allmän åklagare.

A'ctu, *lat.*, *fil.*, i verkligheten.

Actue'l, se *Aktuell.*

A'ctum, *lat.*, det skedda, det avhandlade. — **A'ctum ut su'pra,** *lat.*, gjort såsom ovan, d. v. s. på det sätt såsom ovan blivit angivet.

A'ctus, *lat.*, handling. — **A. gra'tiæ,** nådeverkning.

Aculea'ta, *zool.*, gaddsteklar.

Aculea'tus, -a, -um, *lat.*, uddig, spetsig; *bot.*, taggig.

Acu'leus, *lat.*, *zool.*, gadd.

Acu'mbre, spanskt vinmått = 2,017 l.

Acumina'tus, *lat.*, spetsig.

Acupunktu'r, *med.*, punktur med nål (*a'cus*).

A'cus, *lat.*, nål.

Acu'sticus, se *Ackusticus.*

Acu'ta, *lat.*, skarp, en stämma i orgelverk.

Acuta'ngulus (av *lat. acu'tus*, vass, skarp, och *a'ngulus*, vinkel), *bot.*, spetsvinklig.

Acu tetigi'sti l. **Rem a. t.** (av *lat. a'cus*, nål, och *ta'ngere*, beröra, träffa), *lat. ordspr.*, du har träffat huvudet på spiken.

Acutesquamo'sa (av *lat. acu'tus*, vass, skarp, och *squa'ma*, fjäll), *bot.*, med spetsiga fjäll.

Acutifo'lius, -a, -um (av *lat. acu'tus*, vass, skarp, och *fo'lium*, blad), *bot.*, med spetsiga blad.

Acutifo'rmis (av *lat. acu'tus*, vass, skarp, och *fo'rma*, form), *bot.*, med utseende av (*Ca'rex*) *acuta.*

Övriga ord på **Acu,** se *Aku.*

Acyanoblepsi' (av *gr. a priv., kya'neos,* blå, och *ble'po,* se), blåblindhet.
Acyklisk (av *gr. a priv.* och *ky'klos,* krets), icke cyklisk. — **Acykliska likströmsmaskiner,** dets. som unipolarmaskiner.
Acy'kliska, *bot.,* kallas de blommor, vilkas delar äro anordnade i spiral, ej i krans.
A. D., förk. för. *A'nno Do'mini,* under Herrans år, d. v. s. efter Kristi födelse.
a. d., förk. för *a da'to,* från innevarande dag.
a. D., efter tyska titlar förk. för **ausser Dienst,** ur tjänst, före detta.
Ad, *lat., prep.,* till; nyttjas både ensamt och i sammansättningar.
Ada, kvinnonamn, förk. av *Adamina* (se d. o.).
Ada l. Adagasell, *zool.,* en liten sirlig centralasiatisk antilopart, *Gazella przewalski.*
Ad l. in absu'rdum, se under *Absurd.*
Ad a'cta, se under *Acta.*
Adad, babylonisk-assyrisk regn- och åskgud, förr kallad *Ramma'n.*
Ad-ad, *bot.,* drog, bestående av bladen av det i Abessinien växande benvedsträdet *Cela'strus obscu'rus.*
Adæqva't, se *Adekvat.*
Adagietto, se under *Adagio.*
Adagio, *ital.* (*l.* ada'djå), *tonk.,* förk. **Ad^{gio}** l. **Ado,** *adv.,* långsamt; *subst.,* musiknummer l. musikalisk sats, som bör föredragas långsamt. — **Adagio assa'i** l. **Adagio di mo'lto,** mycket långsamt. — **Adagietto** (*l.* adadje'ttå), stycke i mindre långsamt tidsmått än adagio. — **Adagissimo** (*l.* adadji'ssimå), ytterst långsamt.
Ada'gium, *lat., plur.* **Ada'gia,** ordspråk. — **Adagia'rius,** *nylat.,* ordspråksjägare. — **Adagiolo'g,** ordspråkssamlare. — **Adagiologi',** ordspråkssamling.
Adalbert l. **Adelbert,** forntyskt mansnamn (av *adal,* ädel, högättad, och *bert,* lysande, hjärt), lysande ädling = *Albert.*
Adalgi'sa, kvinnoroll (druidprästinna) i operan "Norma" av Bellini.
Adalhending, i isländska skaldestycken förekommande assonans (se d. o.).
Adali'n l. **Adoli'num,** *farm.,* bromdietylacetylurinämne, sömnmedel av mindre skadlig art.
Adalkona, *da.* *Adelkona,* äkta hustru.
Adalrik, fornnordiskt mansnamn (av *adal,* ädel, högättad, och *rik,* mäktig), eg. mäktig genom adel l. ädelhet; högsinnad, ädelmodig.
Adalvard, fornnordiskt mansnamn (av *adal,* ädel, högättad, och *vard,* vård, skydd), en som vårdar sitt goda namn och rykte.
A'dam, hebreiskt mansnamn (av *adâmah,* jord, stoft), stoftalster; människa. Namn på människosläktets stamfader. — **Adams bok,** mandéernas (även kallade sabier l. Johanneskristna), heliga bok, på mandéiska kallad *Sidrâ rabba,* den stora boken.
Adama'nt (av *gr. a'damas*), egentl.: obetvinglig, hård; diamantlik; diamant; det hårdaste stål. — **Adama'nte** l. **Segelsten,** gammalt namn på kompass. — **Adamanti'nus,** stålhård. — **Adamantino'm,** *med.,* en art käksvulst. — **Adamanto'm,** *med.,* en tandsjukdom.
Adam de la Halle (*l.* ada'ng dö la hall), se *Robin och Marion.*
Adamelli't, *petrogr.,* namn på ett par plagioklasrika horablendegraniter.
A'dam Ho'mo, satirisk hjältedikt av den danske skalden *Fr. Paludan-Müller.*
Adamia'ner se *Adamiter.*
Adam i Kälkestad, se *Kälkestad.*
Adami'na, kvinnonamn. Motsvarar *Adam.*
Adami'ter, l. **Adamia'ner,** namn på medlemmarna av flera religiösa sekter, bland vilka den i Mähren och Böhmen, vars anhängare efter stiftaren, fransmannen Picard (1400-talet), även kallades *Picardier,* uppträdde ännu 1849 med kommunistiska läror och fria religiösa åsikter. — **Adamiteri',** religiös irrlära, vars huvudsakliga grunddrag utgjordes av ett tygellöst godtycke könen emellan. — **Adami'tisk,** som har avseende på Adam l. på adamiterna.
Adamkiewicz'-Hopkins reaktion, *kem.,* färgreaktion på äggvita (med isättika och svavelsyra).
Adam och Eva, *bot.,* se *Orchis.*
Adams bok, se under *Adam.*
Adamsfikon, benämning på *Bananer* samt ett slags fikon.
Adamsträ, med kiselsyra bemängt, halvfossilt trä från trakten kring Svarta havet. Möbelvirke.
Adamsäpple, *anat.,* benämning på det hos män stundom skarpt framskjutande sköldbrosket på struphuvudet; *bot.,* paradisäpple, frukten av den citronart (*Ci'trus me'dica ethrog*), som enl. traditionen åts av Adam vid syndafallet. Jfr *Esrog.*
Ad a'nimum, *lat.* (lägga) på hjärtat.
Adanso'nia, se *Boabab.*
Adansoni'n, *farm.,* alkaloid i det afrikanska apebrödsträdet (*Adanso'nia digita'ta*), vilken verkar som motgift vid strofantusförgiftningar.
Ada'pa, *babyl. myt.,* hjältegestalt, kallad "den vise från Eridu", som bröt sydvindens vingar.
Adapte'ra (av *lat. a'ptus,* passande), avpassa, tillämpa. — **Adaptio'n,** avpassning; *med.,* förändring av näthinnans mottaglighet för ljusintryck. — **Adapta'bel,** användbar, anpasslig.
Adar l. **Ninib,** *assyr. myt.,* assyrisk gud.
A'dar, *hebr.,* hos judarna sjätte månaden i det borgerliga och den tolfte i det kyrkliga året; motsvarar hos oss slutet av februari och början av mars.
Adar, se *Adrammelek.*
Ada'ra, *astr.,* stjärna i stjärnbilden Stora Hunden på n. stjärnhimmeln.

Ad a'rma, *lat.*, till vapen! till saken!
Adarmalik, se *Adrammelek.*
Ada'rme, spansk och spansk-amerikansk guld-, silver- och myntvikt = $^1/_{16}$ onza = omkr. 1,8 gr.
Adartikulatio'n, *lat.* (av *arti'culus*, led), *anat.*, ledfogning.
Ad a'stra, *lat.*, till stjärnorna. Jfr *Per aspera ad astra.*
A da'to, se *Datum.*
Ad be'ne pla'citum, *lat.*, efter behag.
Ad cale'ndas græ'cas, latinskt talesätt. Uppskjuta något *ad cal. gr.* = till grekiska *cale'ndæ*, d. v. s. till en tid, som aldrig kommer, emedan den romerska benämningen *calendæ* för månadens första dag ej finns i grekiskan.
Adcitatio'n (av *lat. ad*, till, och *cita're*, inkalla), *jur.*, instämning till domstol för gemensamt svaromål med en redan förut inkallad svarande. — **Adcita'nten,** *lat.*, *jur.*, den instämmande. — **Adcita'ten,** den instämde. — **Adcite'ra,** instämma.
Add., på recept förk. för *a'dde* l. *adda'tur*, tillsättes.
Adda'tur, se *Addera.*
Addaxantilop, *zool.*, se *Addax.*
A'ddax nasomacula'tus, Addax- l. mendesantilop, *zool.*, från n. Afrikas ökentrakter.
A'dde, *lat.*, tillägg, må tilläggas (på recept).
A'dde-na'mma-kasta'tes, mindre god form för *Ä'dde-na'mma-kasta'tes.*
Adde'nda, *lat.*, bilagor; tillägg.
Adde'nder, *mat.*, tal, som skola adderas.
A'dde pa'rvum pa'rvo, *lat.*, lägg litet till litet (många bäckar små o. s. v.).
Ad depo'situm, *lat.* (av *depo'nere*, lämna i förvar), till laga förvar.
Adde'ra (*lat. a'ddere*), *mat.*, tillägga, sammanräkna. — **Adda'tur,** det må tilläggas, man tillsätte. — **A'dde** (på recept), tillsätt, lägg till. — **Adde'nda,** *pl.*, tillägg, bihang, bilagor. — **Adde'nder,** *mat.*, tal, som skola hopläggas. — **Adde'rmaskin,** räknemaskin för addition och subtraktion. — **Addibilite't,** egenskap att kunna ökas. — **Additame'nt,** tillägg, bihang. — **Additio'n,** hopläggning, sammanräkning (ett av de fyra räknesätten). — **Additiona'l** l. **Additione'll,** som utgör ett tillägg l. fyllnad. — **Additionalakten,** den av Napoleon vid återkomsten från Elba utfärdade författningen. — **Additionella artiklar,** *jur.*, tilläggsbestämmelser för att närmare förklara innehållet i ett avtal. — **Additionell säkerhet,** extra säkerhet, varigenom personer och firmor stärka sin vederhäftighet vid växelkredit, om deras egna namn ej förslå. — **Additi'v,** som kan l. skall läggas till, i synnerhet om storheter, förbundna genom additionstecknet (+).)(*Subtraktiv.* — **Additiva egenskaper,** *fys. kem.*, egenskaper hos en molekyl, som äro en följd av samma egenskaper hos de atomer, som uppbygga den.
Addled parliament, *eng.* (*l.* ä'ddld pa'rliment), "tomma parlamentet", "ofruktbara parlamentet", smädenamn på parlamentet 1614, som upplöstes utan att ha antagit någon bevillning l. fattat något stadfäst beslut.
Addi'o, *ital.*, adjö.
A'ddisons sjukdom, *med.*, en av den engelske läkaren Addison beskriven sjukdom hos binjurarna, vars förnämsta symtom består av en mörk missfärgning av huden.
Additame'nt (*lat. additame'ntum*), tillägg, bihang.
Additio'n, Additione'll o. s. v., se under *Addera.*
Addolora'to, *ital.*, *tonk.*, vemodigt.
Addorse'rad (av *lat. do'rsum*, rygg), stående rygg mot rygg.
Adduce'ra (se följ. ord), närma till medellinjen.
Adduktio'n (av *lat. ad*, till, och *du'cere*, föra), *anat.*, rörelse, som till kroppens mittellinje närmar en lem, vilken varit från densamma avlägsnad.)(Abduktion. — **Addu'ctor,** *lat.*, *anat.*, benämnes den muskel, som för ett organ till mittellinjen, och den nerv, som verkar på en sådan muskel.)(Abductor.
Adecidua'ta, *zool.*, se *Deciduata.*
A découvert, *fr.* (*l.* -kovä'r), obetäckt, oskyddat; *handelst.*, på leverans.
Adefagi' (av *gr. a'den*, tillräckligt, och *fage'in*, äta), sjuklig matlust, glupskhet.
Adekva't (*lat. adæqua'tus*), fullkomligt motsvarig, till alla delar lämpad efter.
Adela, Adelaïde, Adèle, Adeli'na l. **Adeli'n;** forntyska: **Adelheid** l. **Adalheid,** kvinnonamn, den ädla, högättade.
Adelanta'do, *sp.*, ståthållare; titel inom vissa spanska familjer.
Adelbert, se *Adalbert.*
Adelfi' (av *gr. ade'lfos*, broder), *bot.*, sammanväxning av ståndare. — **Adelfi'ster,** förbrödrare, ordensbröder i Italien.
Adelgu'nda, forntyskt kvinnonamn (av *adal*, ädel, och *gund*, krig, strid), ädel krigarinna; sköldmö.
Adelheidvatten, hälsovatten, som fås ur mineralkällan *"Oberheilbronner Adelheidsquelle"* i Oberbayern.
Adélja, ett algieriskt vin.
Adelkona, se *Adalkona.*
Adelomo'rfa körtelceller, *fysiol.*, äro mindre än andra i samma körtel ingående celler; de smärre huvudcellerna i magslemhinnans pepsinkörtlar.
Adelsberger, rödvin av bourgognetyp från trakten av Budapest.
Adelsberg-grottan, *geol.*, för sina droppstensbildningar ryktbar, 5 km. lång grotta nära Triest.
Adelsfana, ryttarfana, uppsatt av adeln på grund av rusttjänst.
Adelskale'nder l. **Adelsmatri'kel,** förteck-

ning över de personer, som höra till ett lands adel.

Adelsmarskalk, ordförande vid guvernementens adelsmöten i Ryssland före 1917.

Adelsmöte, adelns vart tredje år (sedan 1869) återkommande ståndsmöten.

Adelsprivilegier, de fri- och rättigheter, som tillkommer adeln såsom stånd.

Adelstan, forntyskt mansnamn, den ädlaste.

A'delung, tyskt mansnamn, adelsman.

Ademptio'n (*lat. ade'mptio,* av *adi'mere,* fråntaga), fråntagande, berövande.

Adenoca'ulon, *lat., bot.,* eg. med tätt besatt stjälk; glandelstjälkig.

Adeni' l. **Adeni'a,** *med.,* körtelsjukdomar av olika slag.

Adeni'n, *kem.,* en purinbas, pärlemorliknande nålar l. fjäll, som bildas vid sönderdelning av cellkärnans nuklein (se d. o.).

Adeni't l. **Adeni'tis,** *gr.* (av *ade'n,* körtel, och *a'gos,* smärta), *med.,* körtelinflammation. — **Adenitis equo'rum,** en epizooti bland hästar. — **Adenografi'** l. **Adenologi',** körtelbeskrivning, läran om körtlarna. — **Adenoi'd** (av *gr. e'idos,* form), körtelaktig. — **Adenoi'da vegetationer,** hos barn ofta förekommande förstoring av lymfkärlen i övre delen av svalget, varigenom näsandning förhindras.—**Adenokarcino'm** l. **Adeno'ma mali'gnum,** körtelkräfta. — **Adeno'ma,** körtelsvulst. — **Adenopati',** körtelsjukdom. — **Adenosarko'm,** blandsvulst av körtelsår och sarkom. — **Adenosklero's** (av *gr. sklero's,* hård), förhårdning av lymfkörtlarna som symtom på syfilis. — **Adenotomi',** sönderdelning l. kirurgisk undersökning av körtlar.

Adeno'phora, *bot.,* växtsläkte av fam. *Campanula'ceæ* med små blå klockformiga blommor. Ett flertal arter från Sibirien och Östeuropa odlas på kalljord.

A'denos (av staden Adene i Mindre Asien), fin levantisk bomull, sjöbomull.

Adenosi'n, *kem.,* en purinnukleosid.

A de'o rex, a re'ge lex, *lat.,* från Gud konungen, från konungen lagen.

Ade'phaga, *zool.,* sandjägarfamiljen bland insekterna.

Adephagi', *med.,* abnorm matlust, i synnerhet hos barn som lida av mask.

A'deps, *lat.,* fett. — **A. la'næ,** lanolin. — **A. minera'lis,** vaselin. — **A. petro'lei,** vaselin. — **A. sui'lla** l. **sui'llus,** svinister, se *Axungia.*

Ade'pt (*lat. ade'ptus,* den som har erhållit), under medeltiden en, som påstod sig ha funnit "den vises sten", guldmakare; nu en, som blivit invigd i en ordenshemlighet l. hemlighetsfull kunskap; ämnessven, lärjunge. Se *Alkemi.*

Adersbach-klipporna, *geol.,* labyrintartade sandstensklyftor vid byn Adersbach i Böhmen.

Aders telefon, *tekn.,* en av en ringformad stålmagnet bestående hörtelefon, som samtidigt själv utgör handtag. — **Aders mikrofon,** består av fem, i kolskivor lagrade kolkontakter.

Ade'spota, *gr., pl.,* gods utan ägare; verk av obekant författare.

Adessi'vus, *lat.* (av *ade'sse,* vara tillstädes), en kasus i finskan, som betecknar det föremål, i vars närhet något befinner sig, l. medlet.

Ade'sso, *ital., handelst.,* genast, omedelbart.

A de'tto l. **A di'tto,** *ital., handelst.,* på samma dag.

À deux, *fr.* (*l.* a dö'), på tu man hand.

A deux crayons, *fr.* (*l.* a-dö-kräjå'ng), handteckning med svart och vit krita.

À deux mains, *fr.* (*l.* a dö' mäng), *tonk.,* för två händer, tvåhändigt; jfr *A. quatre mains.*

À deux usances, *fr.* (*l.* a dös ysa'ngs), se *A uso.*

Ad extre'mum, *lat.,* till det yttersta, till slut.

Ad futu'ram memo'riam, *lat.,* till blivande erinran.

Adg., förk. för *Adagio* (se d. o.).

Ad hæc Forbe'sius ni'hil, *lat.,* härpå hade F. intet [att svara] (om en, som blir grundligt vederlagd).

Adhato'da va'sica, *bot.,* s. k. indisk valnöt, tillhör fam. *Acantha'ceæ.*

Adhere'ns (härledning se *Adherera*), *med.,* sammanlödning, sammanväxning av den inälvorna beklädande glatta hinnan.

Adhe'rens, *lat.,* sammanvuxen.

Adhere'ra (*lat. adhære're,* av *hære're,* hänga vid), hänga, klibba vid; vidhålla. — **Adhesio'n,** vidhängning; *fys.,* dragningskraften mellan två kroppar, som omedelbart beröra varandra. Jfr *Kohesion.* — **Adhesionsbana,** järnväg, vid vilken ett tåg kan framföras med hjälp av friktionen mellan lokomotivets drivhjul och skenorna. — **Adhesionsfett,** ett slags remsmörja. — **Adhesionsprocess,** "vidhängningsprocess", *jur.,* den med en brottmålsprocess förbundna civilprocess, varigenom en anklagad dömes till skadestånd. — **Adhesi'v,** vidhängande, vidhäftande.

Adhibe'ra (*lat. adhibe're*), använda, begagna.

Ad hoc (nego'tium), *lat.,* till denna uppgift. — **Mini'ster ad hoc,** minister med bestämt uppdrag; för tillfället.

Ad ho'minem, se *Argumentum a. h.,* under *Argument.*

Ad hono'rem, *lat.,* till ära för; för ärans skull. — **Ad hono'res,** efter heder och värdighet.

Adhortatio'n, *lat.,* anmaning. — **Adhortato'rium,** anmaningsskrivelse.

Adhuc sub ju'dice lis est, *lat.,* ännu är striden under domaren; *fig.,* ännu är saken icke avgjord, härom äro de lärde oeniga. (*Hora'tius.*)

Adhäre'ns, dets. som *Adherens* (se d. o.).

A di, *ital., handelst.,* på samma dag, vid sikt,

Adiaba't, *fys.*, kurva i tillståndsdiagram, som motsvarar adiabatisk tillståndsförändring.

Adiaba'tisk (av *gr. adiabato's*, ogenomtränglig, sluten), *fys.*, den förändring i en gasmassas tryck, volym och temperatur, som sker utan upptagande l. avgivande av värme från l. till omgivningen.

Adiachokine's, *med.*, hjärnsjukdom, karakteriserad av vissa rörelserubbningar.

Adiafa'n (av *gr. a priv.* och *fa'inein*, visa), ogenomskinlig.

Adiafo'n, *gr.* (av *a priv.* och *dia'fonos*, missljudande), ett tangentinstrument med ljud likt orgelns.

Adiafo'r (av *gr. a priv.* och *dia'foros*, olikartad, således likbetydande, likgiltig), kemisk substans, som verkar varken märkbart sur l. basisk. — **Adia'fora,** *gr., pl.*, inför sedelagen likgiltiga handlingar; *med.*, medel, som varken gagna l. skada.

Adialysa'bel, ej dialyserbar.

Adiantoi'des, *nylat. bot.*, lik *Adia'nthum.*

Adia'nthum, *bot.*, artrikt ormbunksläkte, se *Herba Capillorum Veneris* och *Syrupus capillorum.* — **A. capi'llus Ve'neris,** jungfruhår, odlas som medicinalväxt, men hos oss endast som prydnadsväxt och till "snittgrönt". — **A. peda'tum,** en odlad art från Nordamerika, har likaledes använts i medicinen (mot lungkatarr).

Adia'ntum ni'grum, *lat., bot.*, svart kvinnohår.

Adiaterma'n, se *Aterman.*

Adiatermi', *fys., med.*, ljusstrålning utan värmestrålar.

A di'e, *lat., handelst.*, från (den och den) dagen räknat. — **A. die rece'pti,** från mottagningsdagen.

Adieu, *fr.* (*l.* adjö'), se *Adjö.*

Adige l. **Adighe,** det inhemska namnet på tjerkesserna.

Adi Grat, sikhernas heliga skrift.

A'dika, dets. som *Dikafett* (se d. o.).

Adil l. **Adils,** fornnordiskt mansnamn (av *adal*, ädel, av ädel börd), högättad; hövding. Namn på en konung av Ynglingaätten. Motsvaras av kvinnonamnen **Adili'n** och **Adili'na.**

Adina's, *kem.*, enzym, som överför adenin i hypoxantin.

Ad i'ncitas reda'ctus, *lat.*, bragt till tiggarstaven.

Ad i'nferos, *lat.*, till dödsriket.

Ad infini'tum, *lat.*, i oändlighet.

Adino'l, *petrogr.*, grå- l. gulaktiga hornstensliknande, tjockskiffriga bergarter av huvudsakligen albit och kvarts.

Ad i'nterim, *lat.*, tills vidare.

Adiodo'n, en asfaltfernissa.

Adiou, Adjacie l. **Atscha,** deg av mogna dadlar, sammanpressad till en fast massa. Handelsvara vid Persiska viken.

Adiove'nolja, dets. som *Ajovanolja* (se d. o.).

Adipi'nsyra, en kol, väte och syre innehållande syra, som framställes ur åtskilliga feta ämnen genom dessas upphettning med salpetersyra.

Adipocire, *fr.* (*l.* -si'r, av *lat. a'deps*, fett, ister, och *ce'ra*, vax), likfett, vaxlik massa, som bildas i lik, vilka en längre tid legat i mycket vattensjuk grav, dit luften ej haft tillträde.

Adiposalgi', *med.*, smärtor i fettvävnaden vid *Adipo'sitas doloro'sa.*

Adipo'sis l. **Adipo'sitas,** *lat., med.*, allmän hypertrofi (se d. o.) i fettvävnaden, fettsot. — **Adipositas doloro'sa,** endokrin sjukdom med oregelbunden fettansamling i olika delar av underhuden. — **Adipö's,** fet, smörjig. Jfr *Adeps.*

Adipsi' l. **Adipsi'a,** *med.*, brist på törstkänsla.

Adipo'sus (av *lat. adipa'tus*, fet, smord), *bot.*, fettglänsande.

Adira'to, *ital., tonk.*, uppbrusande.

A dirittu'ra l. **A drittu'ra,** *ital., handelst.*, omedelbart, utan mellanhand; raka vägen, direkt.

A discrétion, *fr.* (*l.* a diskresiå'ng), efter behag; på råd och onåd.

Adi't, massa av harts och asbet, använd som celluloid.

Aditi, *ind. myt.*, en inkarnation av *Lakshmi* (se d. o.).

Aditione'll = **Additionell,** se under *Addera.*

A di'tto, se *A detto.*

A'ditas, *anat.*, gång. — **A. auditi'vus,** hörselgången.

Adj., förk. för *Adjunkt* l. *Adjutant.*

adj., förk. för *adjektiv* (se d. o.).

Adja'bafett, dets. som *Bassiasmör.*

Adjace'nt, *lat.*, närboende, granne.

Adjacia, se *Adiou.*

Adjekti'v, l. *No'men adjecti'vum, lat.*, tilläggsord, egenskapsord. Adjektivus i finskan motsvarar particip i andra språk. — **Adjektiva färger,** *kem.*, färgmedel, vilka för att ingå beständig förening med det ämne, som skall färgas, behöva bindemedel, s. k. *betor.*

Adjekti'vum, se *Adjektiv.*

Adjekti'vus, *lat.*, i finskan verbform motsvarande andra språks particip.

Adjoint, *fr.* (*l.* adsjåå'ng, av *adjoindre*, giva till biträde), medhjälpare, ämbetsbiträde.

Adjudice'ra, *lat.*, tillerkänna, tilldöma. — **Adjudikatio'n,** tilldömande av ett föremål, i synnerhet vid en auktion.

Adjunge'ra, *lat.* (av *adju'ngere*, tillfoga, förena), förordna en person till hjälp, till biträde l. till att upprätthålla en frånvarande ämbetsmans befattning. — **Adju'nkt,** medhjälpare; lärare vid lägre allm. läroverk l. seminarier; prästerligt biträde. Jfr *Adjoint.* — **Adjunktu'r,** adjunktsbefattning. — **Adjunktio'n,** *jur.*, förordnande för en person att vara ledamot av ett kollegialt ämbetsverk. — **Adju'nctum,** bilaga.

Adjure'ra, *lat.* (av *adjura're*), beediga, besvärja. — **Adjuratio'n**, beedigande, besvärjande.

Adjust-, se *Ajust-*.

Adjuta'nt (eg. medhjälpare, av *lat. adjuta're*, hjälpa), militär, som går en officer till handa, är hans biträde vid vissa göromål; uppvaktande hos en furstlig person. — **Adjutantu'r**, inom utländska arméer en vid sidan av generalstaben verkande organisation, vars uppgift är att vaka över truppernas redovisning, inre förhållanden o. d.

Adjuta'ntfågel, *zool.*, *Cico'nia arga'la*, krävstorken i Indien.

Adju'tor, *lat.*, medhjälpare, rättskipningsbiträde under romerska kejsartiden med uppgift att ombesörja utförandet av domar.

Adju'vans, *pl.* **Adjuva'ntia** (*lat.*, understödjande, befordrande), *med.*, läkemedel, som sättas till andra för att öka dessas verkan.

Adjö l. **Adieu** (av *fr. à Dieu*, till Gud), farväl.

Ad la'tus, *lat.*, vid hans (d. v. s. påvens) sida, betecknar kardinalernas plats såsom medlemmar av påvens råd.

Adler, *ty.*, örn.

Adler- l. **Salzburgervitriol**, blandning av koppar- och järnvitriol.

Adlerwalt, tyskt mansnamn = *Arnold*.

Ad. lib., förk. för *Ad libitum*.

Ad li'bitum, *lat.*, *tonk.*, efter behag, efter gottfinnande.

Adlie l. **Adlin**, turkiskt mynt = 3,12 l. 2,76 kronor.

Adlin, se *Adlie*.

Ad li'teram, *lat.*, efter bokstaven.

Adlu'mia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Papavera'ceæ*. — **A. jungo'sa**, klängväxt med ljusröda blommor från ö. Nordamerika. Den användes till överklädnad av bersåer, stammar o. d.

Ad l. **in majo'rem Dei glo'riam**, *lat.* jesuiternas valspråk: till Guds äras förhärligande (eg. till Guds större ära).

ad. mand., förk. för *ad mandatum*.

Ad manta'tum, *lat.*, enligt l. på befallning l. uppdrag.

Ad ma'nus, *lat.*, till handa. — **Ad manus me'dici**, i läkarens hand. — **Ad manus pro'prias**, egenhändigt.

Ad ma'rginem, *lat.*, vid randen (av en bok).

Ad melio'rem (näml. *fortu'nam*), *lat.*, till bättre lycka.

Adme'tos, *gr.* (*lat.* -*us*), tessalisk konung, Alkestes' gemål, deltagare i argonauttåget.

Adme'tus, se *Admetos*.

Admini'culum, *lat.* (av *ma'nus*, hand), hjälpmedel. — **Adminicula'tor**, den andliga ämbetsman i katolska kyrkan, som skall ha omvårdnad om änkor och föräldralösa barn.

Administre'ra (*lat. administra're*), förvalta. — **Administratio'n**, förvaltning, *i synnerhet* av en persons egendom, sedan han gjort cession; förvaltande myndighet. — **Administra'tor** l. **Administratö'r**, förvaltare. — **Administrati'v**, hörande till förvaltningen. — **Administrativa mål**, *jur.*, tvister som avgöras av en förvaltande myndighet. — **Administrativ domsrätt**, *jur.*, förvaltande myndigheters rätt att avgöra skuldfordringsmål mellan staten och enskilda. — **Administrativ indelning**, ett lands indelning i förvaltningsområden.

Admiral, se *Amiral*.

Admire'ra (*lat. admira'ri*), beundra. — **Admira'bel**, beundransvärd. — **Admiratio'n**, beundran. — **Admirato'r**, beundrare; tillbedjare.

Admissio'n, *lat.* (av *admi'ttere*, giva tillträde), företräde, audiens; antagande. — **Admissi'bel**, antaglig, giltig. — **Admitte'ra**, lämna företräde åt; låta någon genomgå en examen l. begå Herrans nattvard. — **Admi'ttitur** (eg. han l. hon framsläppes), lägsta godkännande betyget i en examen.

Admitta'ns, se *Impedans*.

Admissionstryck (av *lat. admi'ttere*, släppa in), ångtrycket vid pådragsventilen i en ångmaskin.

Ad mo'dum, *lat.*, efter art och sätt. — **Ad modum Mine'llii**, *lat.*, efter Minellii sätt om förklarande noter till en författare o. d. (helst i pueril anda).

Admonitio'n, *lat.* (av *admone're*, påminna, erinra om), förmaning, varning. — **Admonitionsbetyg**, varning, betyg, som vid allmänna läroverk o. d. lämnas åt svaga lärjungar under pågående termin. — **Admoni'tor**, underföreståndare i ett kloster. — **Admonito'rium**, påminnelseskrivelse. — **Admonitö'r** och **Admonitri's**, påminnare och påminnerska.

Admove'ra, *lat.*, framföra, framlägga.

Admonte'rvitriol, *kem.*, det. som *Adlervitriol* (se d. o.).

Adna'tum, *lat.*, *bot.*, vidväxt, d. v. s. utan bladskaft.

Adne'x, vanligare *Annex* (se d. o.).

Ad no'tam, *lat.* (*no'ta*, märke), till erinring; taga något *ad notam*, lägga något på minnet, rätta sig efter något.

Ad noti'tiam, *lat.*, till underrättelse, upplysning.

Adobe, *sp.* (*l.* -å'b-), soltorkat byggnadstegel.

Ad o'culos, *lat.*, för ögonen. — **Ad o'culum** l. **Ad oculos demonstra're**, tydligt utlägga något.

Adolesce'ns, *lat.*, ungdom, ynglingaålder. Härav *Adu'ltus*, vuxen l. myndig person.

Adolf, forntyskt mansnamn (av *ath*, ätt, l. och av *atta*, fader, och *ulf*, varg, som i de forngermanska språken [i vilka det även skrevs *Athaulf*] betecknande en kämpe), släktförsvarare. — **Adolfi'na**, stamför-

svararinna. — **Adolf Fredrik,** församling i Stockholm.

Adolfi'n, namn på tvåmarkers silvermyntet i Sverige under Adolf Fredriks regering, vanligare kallat *Karolin.*

Adolfsd'or (*l.* -då'r), pommerskt guldmynt under Adolf Fredrik, ungefär 9 kr.

Ad o'mnia para'tus, *lat.*, beredd till allt.

Adona'j, *hebr.* (eg. pluralis: mina Herrar), min Herre; tilltalsord till Gud i st. f. namnet *Jehova'*, vilket judarna ansågo för heligt att begagna.

Adonald, langobardiskt konunganamn.

Adonidi'n, *kem.*, *farm.*, ett på hjärtat verkande gift ur *Ado'nis verna'lis, A. cupa'na* och *A. amure'nsis.*

Adonija', hebr. mansnamn, Jehova är herre.

Ado'nis, *gr. myt.*, en skön yngling, som älskades av Venus; skämtsam benämning på en skön man. — **Ado'nisk vers,** vers bestående av en daktyl och en spondé l. troké (— ◡ ◡ | — ⏓), t. ex. ”lyckliga ungdom”.

Ado'nis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ranuncula'ceæ.* — **A. æstiva'lis, A. autumna'lis,** gossen i det gröna, med röda blommor, och **A. verna'lis,** med gula blommor, odlas som prydnadsväxter. Den sistnämnda vild på Gotland (kastlöser) och Öland (Aronstorpros). Jfr *Adonidin.*

Adopte'ra (*lat. adopta're*), antaga, utvälja; upptaga såsom eget barn. — **Adopta'tor** l. **Adopta'nt,** den som upptager l. såsom eget erkänner ett barn. — **Adoptio'n,** upptagande såsom eget barn. — **Adopti'v-** brukas i sammansättningar för att angiva det förhållande, i vilket en person inträder genom adoption, t. ex. adoptivdotter o. s. v.

Adoptia'ner, anhängare av den på slutet av 700-talet framträdande läran, att Kristus såsom människa blott av nåd blivit upptagen till Guds son (den s. k. *Adoptiani'smen*).

Adoptiani'sm, se *Adoptianer.*

Adoptio'n m. fl. se *Adoptera.*

Adora'bel, se *Adorera.*

Adora'l (av *lat. ad,* till, och *os,* mun), i munnens närhet.

Adora'nt (av *lat. adora're,* tillbedja), bedjande person; konstverk föreställande en bedjande.

Adore'ra (*lat. adora're*), tillbedja, älska med lidelse. — **Adora'bel,** tillbedjansvärd. — **Adoratio'n,** tillbedjan. — **Adoratö'r,** tillbedjare, älskare.

Ados-apparat, automatisk apparat för kontinuerlig kontroll av rökgasers kolsyrehalt.

Adoskulatio'n (av *lat. oscula'tio,* kyss, kyssande), befruktning.

Adouce'ra, se *Aducera.*

Ado'xa moschatelli'na, *bot.*, desmeknopp, liten, myskluktande vårväxt med gulgrönt hylle. Fam. *Caprifolia'ceæ.*

Ad pa'tres, *lat.*, (gå) till fäderna, dö.

Ad perpe'tuam memo'riam, *lat.*, till ständig åminnelse.

Adpertine'ns l. **Appertine'ns,** *lat.*, tillbehör; underlydande ägolott under en huvudegendom; *jur.*, föremål, som i rättsligt hänseende räknas såsom tillhörande och ett med ett annat. — **Adpertine'ntier,** *lat.*, tillhörigheter, tillbehör.

Ad pi'as ca'usas l. **Ad pi'os u'sus,** *lat.*, till fromma ändamål, till välgörande stiftelser.

Ad protoco'llum, *lat.*, till protokollet.

Adr., förk. för *Adress,* se *Adressera.*

Adraganti'n, dets. som *bassorin* (se d. o.).

Adramme'lek, *hebr.*, även **Adar-ma'lik,** assyrisk gud, som dyrkades med människooffer.

Adraste'a l. **Adraste'ia,** *gr. myt.*, ”den oundvikliga”, namn på Nemesis, hämndens gudinna.

Adrasto's, *lat.* **Adra'stus,** *gr. sag.*, konung i Argos, deltagare i härfärderna mot Tebe.

Ad refere'ndum, *lat.*, till hemställan l. föredragning.

Ad rem, *lat.*, till saken!

Adrenali'n l. **Suprareni'n,** *farm.*, ett i binjurarna bildat och därur framställt hormon, som genom inverkan på sympatiska nervsystemet verkar sammandragande på blodkärlen och därför vid operationer användes för framkallande av lokal blodfrihet.

Adresse'ra, *fr.*, hänvisa på en person l. ställe; ställa (ett brev till någon), påteckna utanskrift; *Adressera sig till någon,* vända sig till någon med en anhållan, ett klagomål eller dylikt.—**Adre'ss** (*fr. adresse*), anvisning var en person l. sak kan anträffas, utanskrift på ett brev; skrift, i vilken flera personer anhålla om något, betyga sin tacksamhet, trohet o. d.; även skicklighet, list, t. ex. *tours d'adresse, fr.* (*l.* to'r dadre'ss), taskspelarkonster. — **Adressdebatt,** debatt i engelska parlamentet, varvid partierna såsom svar på trontalet redogör för sin ställning. — **Adresskalender,** anvisningsbok, förteckning över invånarna i en stad, med uppgift på namn, yrken, bostad m. m. — **Adresskontor** l. **Adressbyrå,** inrättning, där uppgift lämnas om personers hemvist, om lediga tjänster, om varor, som äro till salu, m. m. — **Adressa'nt,** avsändare, utställare av ett brev l. annan skrivelse, *handelst.*, den, som å en växel tecknat nödfallsadress (se d. o.). — **Adressa't,** mottagare, en person, till vilken en skrivelse är ställd; *handelst.*, den, som i en nödfallsadress uppgives som inlösare av växeln.

Adrett, se *Adrätt.*

Adria'n, A'drian l. **Adria'nus** (*lat. Hadria'nus*), mansnamn, eg. en man från Adri'a, en stad i (gamla) nedre Italien. — Motsvarande kvinnonamn **Adria'na, Adria'nne** och **Adrie'nne.**

Adriano'pelrött, *tekn.*, turkiskt rött, eldröd färg, som användes på ylle.

Adrienne, se *Andrienne.*
A drittu'ra, se *A dirittura.*
Adroit, *fr.* (*l.* adråa'), skicklig, behändig.
Adrona'laceta't, *kem.*, se *Cyklohexanol.*
Adrätt (*ty. adrett, fr. adroit,* se d. o.), tillrop till hund under dressyr.—**Göra adrätt,** visa sig skicklig (om hundar under dressyr).
Adscri'ptus gle'bæ, se *Glebæ adscriptus.*
Adskriptio'n, *lat.*, tillägnan.
Adsorbe'ra, se följ. ord.
Adsorptio'n (av *lat. ad,* till, och *sorbe're,* suga), *fys.*, fasta kroppars förmåga att uppsuga (adsorbera) gaser l. i vätskor lösta ämnen, vilka därvid koncentreras på kropparnas yta.
Adsperso'rium l. **Asperso'rium,** *lat.* (av *adspe'rgere,* bestänka), katolskt vigvattenskärl.
Adspe'rsum (av *lat. aspe'rsio,* påstänkning), *bot.*, beströdd.
Adstriktio'n, *lat.*, sammandragning.
Adstringe'ra, *lat.*, sammandraga. — **Adstringe'ntia, Constringe'ntia** l. **Adstringe'rande medel,** *pl., med.*, sammandragande läkemedel.
Adsum, *lat.*, jag är tillstädes.
Aduce'ra (*fr. adoucir*), försötma, mildra; *målark.*, ”fördriva” (låta färgerna flyta in i varandra). — **Aduce'ring,** *tekn.*, metod att nedbringa kolhalten i redan gjutna gjutjärnspjäser, varigenom materialet i dessa erhåller det mjuka järnets egenskaper. — **Aduceringspulver,** material i vilket gjutgodset nedpackas för aducering.
A du'e, *ital., tonk.*, för två, tvåstämmigt. — **A due co'rde,** på två strängar. — **A due strome'nti,** för två instrument. — **A due voci** (*l.* -vå'tji), för två röster.
Adu'fe, *sp.*, ett slags trumma l. tamburin.
A. D. n. J. Chr., förk. för *A'nno Do'mini no'stri Je'su Chri'sti,* under vår Herres Jesu Kristi år.
Adullami'ter, politiskt öknamn på de liberaler i engelska underhuset, som 1860 motsatte sig Gladstones reformbill. Jfr 1 Sam. 22: 1.
Adula'r, *miner.*, ädelsten, bestående av klara ortoklaskristaller som någon gång förekomma i granit och gnejs.
Adulatio'n, *lat.*, smicker. — **Adula'tor,** smickrare.
Adu'lt, förk. av *lat.* **Adu'ltus** (av *adole'scere,* växa), vuxen, könsmogen; gammal. — **Adu'lter,** *lat.*, äktenskapsbrytare. — **Adulte'rium,** äktenskapsbrott; förfalskning (i synnerhet av mynt). — **Adulteratio'n,** förfalskning av mynt. — **Adulteri'num,** *bot.*, bastardartad. — **Adulto'rum,** åldringars.
Ad u'ltimum, *lat.*, till slut.
Adu'ltus, se under *Adolescens.*
Adumbre'ra, *lat.* (av *u'mbra,* skugga), beskugga; skissera, teckna i utkast. — **Adumbratio'n,** utkast.
Adune'ra, *lat.* (av *u'nus,* en), förena, göra till ett.
Ad u'ngeum, *lat.*, på nageln, noga. — **Ad ungeum leo'nem,** *lat.*, ”på klon lejonet” = av frukten känner man trädet.
A dur, *tonk.*, tonart med *a* till grundton och kors för c, f och g. Jfr *Dur.*
Aduro'l, *fot.*, framkallare av klor- l. bromhydrokinon.
Adustio'n, *lat.* (av *ure're,* bränna), bränning av sår; förbränning; brännskada. — **Adure'ntia,** *med.*, svidande, brännande läkemedel.
Adu'stus, -a (av *lat. adu'ro,* sveda), *bot.*, svedd.
Ad u'sum, *lat.*, till begagnande, till bruk. — **A. u. Delphi'ni,** eg. till bruk för dauphin (*l.* dåfä'ng), franske tronföljaren; till ungdomens tjänst. Jfr *Delphinus* och *In usum D.* — **A. u. te'chnicum,** till tekniskt bruk.
Ad utru'mque (para'tus), *lat.*, (beredd) till bäggedera, näml. svärdet och boken. Lunds universitets valspråk.
adv., förk. för *adverb* (se d. o.).
Advaita, *sanskr.*, filosofisk lära i Indien på 800-talet enl. vilken allt är enhet; mångfald och individualitet blott sken.
Ad valo'rem, *lat., handelst.*, efter värdet; tull efter varuvärdet.
Adve'nt (*lat. adve'ntus,* av *ad* och *veni're,* komma), ankomst (om Kristi födelse); den tid av året, som närmast föregår julhögtiden. — **Adventsrim,** julsånger. — **Adventstid,** i lutherska kyrkan de fyra sista veckorna före jul. — **Adventssöndagar,** de fyra sista söndagarna före jul. — **Adventi'ster,** religiös amerikansk sekt, stiftad 1831 och omfattande tron på Kristi snara ankomst i synlig måtto och det tusenåriga rikets begynnelse.
Adventi'tia, *anat.*, se *Intima.*
Adventi'tia bo'na, *lat.*, förvärvad förmögenhet.
Adventi'v (av *lat. adveni're,* tillkomma), tillfällig, senare tillkommande. — **Adventivknoppar,** *bot.*, biknoppar, som uppträda regellöst på stam-, rot- och stundom bladdelar. — **Adventivrötter,** *bot.*, birötter, utvecklade på äldre stamdelar, t. ex. rotslående utlöpare. — **Adventiv-växter, Adventiv-flora,** den del av ett lands växtvärld, som införts och förvildats.
Adventsrim, Adventstid, se *Advent.*
Adve'rb l. **Adve'rbium,** *lat., språkv.*, biord, bestämningsord, som lägges till ett adjektiv, verb l. annat adverb för att närmare bestämma detsamma. — **Adverbia'l,** *språkv.*, en satsdel, som bestämmer ett verb, adjektiv l. adverb med avseende på rum, tid l. någon annan omständighet.
Adve'rs, framsidan av en medalj, ett mynt.
Adve'rsus, *lat.* (av *adve'rtere,* vända till), vänd emot, motsatt, fientlig, t. ex. *adve'rsa fortu'na,* ett oblitt öde. — **Adversa'-**

rius, motståndare. — **Adversati'v**, utmärkande motsats. — **Adversativ konjunktion**, *språkv.*, en koordinerande konjunktion (se d. o.), som uttrycker en motsats. — **Ex adve'rso**, från motsatta sidan.

Adverte'ns (*fr. advertance*), aktsamhet.)(I n a d v e r t e n s.

Advi's = *Avis*, se d. o.

Advoca'tus De'i och **A. dia'boli**, *lat.*, Guds och djävulens sakförare, personer, vilka vid det slags process, som anordnades före en avliden persons kanonisation, sökte upphöja l. förringa den dödes förtjänster. — **Advocatus eccle'siæ**, *lat.*, kyrkans försvarare, de tyska kejsarnas hederstitel under medeltiden.

Advokaten Patelin (*l.* Patlä'ng), *Maistre Pierre Patelin,* berömd fransk fars från 1400-talet, även uppförd i Sverige.

Advokatfisk, *zool.*, se *Amia.*

Advokatfett, **Advokatpäron**, **Advokatträ**, se *Avocatsträ.*

Advoce'ra (*lat. advoca're,* tillkalla), utföra rättegångar för andra; även: genom spetsfundigheter försvara. — **Advoka't**, sakförare, fullmäktig inför domstol. —**Advokatfiskal**, tjänsteman i hovrätterna och vissa centrala ämbetsverk. — **Advokattvång**, *jur.*, skyldighet i vissa fall för parterna att i en rättegång begagna advokat. — **Advokato'risk**, med en advokats beteende. — **Advokatur** (*l.* -ty'r), l. **Advokaty'r**, rättegångars utförande; även: användande av spetsfundigheter vid förfäktandet av en sak.

Adynama'ndrisk, *bot.*, självsteril. Se *Autatrygi.*

Adynami', *gr.* (av *a priv.* och *dy'namis,* kraft), svaghet, kraftlöshet, i synnerhet genom hög ålder. — **Adyna'misk**, kraftlös.

A'dytum, *lat.*, **A'dyton**, *gr.* (eg. otillgängligt ställe), det allraheligaste, innersta av ett tempel. Jfr *Abaton.*

A. E., förk. för *Archiepi'scopus,* ärkebiskop.

Æ. Ord, vilka stundom skrivas med *Æ* (diftong, uttalas som *ä*), men icke här upptagits, slås upp under **E**, t. ex. **Ekvinoktial**, **Ekvivalent**, **Estetik**, o. s. v.

Æ'a, även **A'ia** l. **Ga'ia** (jord, land), *gr. myt.*, det land, där argonauterna (se d. o.) hämtade det gyllene skinnet.

Æ'acus, se *Aiakos.*

Æ'chmea, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bromelia'ceæ.* Lever epifytiskt i tropiska Amerika. Odlas i varmhus.

Æci'dium, *bot.*, förr namn på ett stort antal rostsvampar, levande på olika fanerogama växter.

Ædi'cula, *lat.*, eg. litet hus; kapell, nisch.

Ædi'l, se *Edil.*

Æ'don (*lat.* näktergal), *gr. myt.*, gemål till konung Zethos i Thebe, ville av avund döda Niobes äldsta son, men dödade sin egen i stället, varför Zeus av medlidande förvandlade henne till en näktergal.

Æ'don lusci'nia, *zool.*, näktergalen.

Ædu'er l. **Hædu'er**, ett forngalliskt folkslag.

Æ'etes, se *Aietes.*

A. E. G., förk. för *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft,* en av världens största firmor i den elektro-tekniska branschen, grundad i Berlin 1883.

Æga'on, *gr. myt.*, se *Aigaion.*

Ægagropi'lus, *lat.*, *bot.*, gethårig; *med.*, *veter.*, konkrement av hår i tarmarna hos idisslare; sällan hos hårslukande kvinnor.

Æge'isk kultur, se *Egeisk kultur.*

Æ'geus, se *Aigevs.*

Ægi'd, se *Egid.*

Ægiali'tis, *zool.*, strandpipare, ett släkte vadare.

Æ'gir, se *Ägir.*

Ægi'sthus, se *Aigisthos.*

Ægi'thalus, *zool.*, stjärtmesen.

Æ'gle, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ruta'ceæ.* — **A. Marme'los**, odlas i Indien för sina välsmakande frukter, som även användas i medicinen. Av skalen göras snusdosor. Blommorna användas vid parfymfabrikation. Bark och rötter officinella, mot magsjukdom. Virket högt värderat.

Ægopo'dium podagra'ria, *bot.*, kers, kirskål, högväxt umbellat, allmän i lundar, parker o. d. De unga bladen användas till föda som grönkål.

Ægy'ptus, se *Aigyptos.*

Æ'lia capitoli'na, romersk koloni, anlagd på Jerusalems ruiner av Hadrianus.

Ælia'nus vårtsvin, *zool.*, en art från nordliga Ostafrika, *Phagochæ'rus ælia'ni.*

Aëllo, *gr. myt.*, stormen, en av *harpyorna* (se d. o.).

Æne'as, *gr. Aine'ias, gr.* och *rom. myt.*, en av antikens berömdaste hjältar, besjungen av Virgilius.

Æne'asråttan, *zool.*, en i Guyana allmän pungråtta, *Dide'lphys muri'na.*

Ænei'den, Virgilii hjältedikt om trojanen Æneas.

Æo'ler, se *Aioler.*

Æoli'n, *tonk.*, se *Eolin.*

Æ'olus, även **A'iolus** l. **E'olus**, *rom. myt.*, vindarnas gud. — **Æolsharpa**, vindharpa. Se *Eolsharpa.* — **Æoli'n**, **Æoli'dikon** och **Æolomelo'dikon**, musikinstrument.

Æo'n, se *Eon.*

Æpy'ceros mela'mpus, *zool.*, pala l. impala, en afrikansk antilopart.

Æpyo'rnithes, *zool.*, en grupp nu fullständigt utdöda strutsfåglar, av vilka lämningar funnits i yngre avlagringar på Madagaskar. — **Æpyo'rnis ma'ximus**, har förmodats vara den av Marco Polo omtalade fågeln R o c k.

Æqua'lis, *lat.*, jämn.

Æ'quam serva're me'ntem re'bus in a'rduis, *lat.*, behålla själslugn under svåra omständigheter.

Æ'quer, fornitaliskt bergsfolk.

Æquilo'ba (av *lat.* *aequa'lis*, jämn, och *gr.* *lobo's*, flik), *bot.*, jämnflikig.

Æ'quitas, *lat.*, rättvisa, billighet; *rom.*, *myt.*, rättvisans personifikation, en ungmö med en vågskål i ena handen och ett ymnighetshorn i den andra.

A'ër, *gr.* och *lat.*, luft. — **Aër hepa'ticus,** *kem.*, svavelväte. — **Aëratio'n,** frambringande av luftarter.

Æra, *nylat.* (*l.* ä'ra), tidsålder, tideräkning.

Æra'rii, *lat.* (av *æs*, mynt), inom det forna Rom den lägsta klassen av medborgare, som ej erlade någon förmögenhetsskatt. — **Æra'rium,** *lat.* (av *æs*, gen. *æris*), romarnas skattkammare.

Aëratio'n, se *Aër.*

Aërenky'm, *bot.*, luftvävnad, svampartad, klorofyllsaknande cellvävnad, ofta hos sump- och vattenväxter.

Aëre'ra, *kem.*, impregnera med en gasart, t. ex. kolsyra.

A'ër hepa'ticus, se *Aër.*

Aëria'ner, en sekt under 300-talet, som förkastade flera av katolska kyrkans läror och påbud, såsom förböner för de avlidna, fastedagar m. m.

Aëroa'rctic, *Internationale Studiengesellschaft zur Erforschung der Arktis mit dem Luftschiff*, ett i Berlin 1924 stiftat, internationellt sällskap för utforskande av nordpolartrakterna med luftskepp.

Aëro'b (av *gr.* *ae'r*, luft, och *bi'os*, liv), varelse, som lever i luften. — **Aëroba't,** *gr.* (av *ae'r*, luft, och *ba'inein*, stiga), lindansare; *bildl.*, svärmare. — **Aërobio'nt** = *aërobat* l. *aërob.* — **Aërobo'mb,** en med sprängämnen fylld bomb, som höjes upp i luften genom en ballong. — **Aërobu's,** luftomnibus. — **Aëroce'll,** luftsvulst. — **Aërodensime'ter,** *fys.*, mätare av luftens täthet. — **Aërodro'm,** flygfält, flygplats. — **Aërodynami'k** (av *gr.* *dy'namis*, kraft), *fys.*, läran om gasformiga kroppars rörelse. — **Aërofagi',** *med.*, luftslukning. — **Aërofobi'** (av *gr.* *fo'bos*, fruktan), luftskygghet, avsky för friska luften. — **Aërofo'n** (av *gr.* *fo'nos*, ljud), en av Edison uppfunnen signalapparat, genom vilken människorösten höres på stora avstånd. — **Aërofo'r** (av *gr.* *fe'rein*, bära), luftväxlingsapparat uppfunnen av firman Treutler & Schwarz i Berlin. — **Aërofo'rm,** gasformig. — **Aërofy'ter** (av *gr.* *fy'ein*, växa), fransmannen Pasteurs benämning på i luften befintliga växtorganismer (bakterier o. a.). — **Aëroga'mer** (av *gr.* *ga'mos*, äktenskap), *bot.*, växter, vilkas befruktning försiggår i luften. — **Aëroge'n** (av *gr.* *gene'in*, födas), *geol.*, lagrad genom inverkan av vinden. — **Aëroge'nesbacillo's,** infektion med *baci'llus aëroge'nes.* — **Aërogengas,** gasolingas. — **Aërografi'** (av *gr.* *gra'fein*, skriva), luftbeskrivning. — **Aërogra'm** (av *gr.* *gra'mma*, skrift), ”trådlöst” telegram. — **Aërokarp** (av *gr.* *karpo's*, frukt), *bot.*, växter, som mogna sina frukter i luften.)(*Geoka'rp, hydroka'rp.* — **Aërokartografi',** kartläggning genom fotografering från flygmaskin. — **Aëroklinosko'p,** apparat för stormsignalering på kusterna. — **Aëroli't** (av *gr.* *li'thos*, sten), meteorsten = *meteorolit.* — **Aërologi'** (av *gr.* *lo'gos*, lära), läran om luften och dess företeelser. — **Aëromanti'** (av *gr.* *mante'ia*, spådom), föregiven förmåga att av luftens utseende förutsäga kommande ting. — **Aëromekani'k** (av *gr.* *mechane'*, verktyg, medel); *fys.*, läran om gasformiga kroppars jämvikt och rörelse. — **Aëromekanisk,** som avser aëromekaniken. — **Aërome'l** (av *gr.* *me'li*, honung), manna; honungsdagg. — **Aërome'ter** (av *gr.* *metre'in*, mäta), luftmätare (ett instrument). — **Aërometri',** läran om luftens egenskaper, t. ex. tyngd, fuktighet m. m. — **Aërona'ut** (av *gr.* *na'utes*, sjöman, av av *navs*, skepp), *luftseglare.* — **Aëronauti'k,** luftseglingskonst. — **Aërone'f** (av *fr.* *nef*, skepp), luftskepp. — **Aëroplan** (av *lat.* *pla'nos*, jämn), flygmaskin. — **Aëroport,** flyghamn. — **Aërosfä'r,** se *Litosfär.* — **Aërosta't,** luftskepp, luftballong. — **Aërostati'k** (av *gr.* *ste'nai*, ställa, väga), läran om gasers jämvikt; luftseglingslära. — **Aërosta'tisk press,** luftpress. — **Aërostier,** fr. (*l.* -tie'), luftseglare. — **Aërota'xis,** se *Taxier.* — **Aëroterapi'** (av. *gr.* *therape'ia*, omvårdnad), kurmetod genom inandning av förtunnad l. förtätad luft. — **Aëro'tonon,** *gr.*, luftbössa, som framdriver kulan l. pilen medels sammanpressad luft. — **Aërotropi'sm,** se *Tropismer.* — **Aërozo'er** (av *gr.* *zo'on*, levande varelse) = *aërober* (se d. o.).

Aërofo'n, *text.*, en fin, vit, engelsk silkeskräpp.

Ærugine'a, Ærugino'sus, -um (av *lat.* *æru'go*, ärg), *bot.*, ärggrön.

Æru'go l. **Vi'ride aë'ris,** spanskgröna, basiskt kopparacetat. — **A. no'bilis,** ädelärg, antik-ärg, patina (på bildstoder m. m. av brons, som under århundraden varit utsatta för jordens fuktighet); *fig.*, värde genom ålder. — **A. plu'mbi,** blyvitt.

Æs, *lat.*, koppar, brons. — **Æs calda'rium,** *lat.*, en metallegering, som liknar guld; klockmalm. Se *Caldarisk metall.*

Æ'schana, *zool.*, ett släkte trollsländor.

Æschynome'ne, *bot.*, trädsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **A. elaphro'xylon,** i tropiska Afrika. Den svampiga veden, *ambatsch*, användes till flottar. — **A. a'spera,** veden användes i Kina till papper.

Æscula'pius, *lat.*, *gr.* och *rom.* *myt.*, läkekonstens gud. Se *Asklepios.* — **Æskula'p** l. **Æscula'pii-son,** benämning på läkare.

Æsculi'n, se *Esculin.*

Æsculi'næ, *bot.*, växtordning, omfattande fam. *Acera'ceæ, Polygala'ceæ, Sapinda'ceæ* m. fl.

Æsculi'nsyra, se *Esculin.*

Æ'sculus, *lat.*, se *Esculus.*

Æs cy'prium, *lat.*, gammalt namn på koppar.

Æs gra've, *lat.*, antikt romerskt kopparmynt, märkt med en skeppsstäv och huvudet av någon gudomlighet.

Æskula'p, se *Æsculapius.*

Æskula'porm, *zool.*, en snok, *Colu'ber longi'ssimus*, som förekommer i Europa (upp till Danmark).

Æso'pi fabler äro författade av *Æso'pus, Aisopos* l. *Esop*, den förste grekiske fabelförfattaren.

Æs ru'de, *lat.*, det äldsta romerska kopparmyntet, rektangulärt och utan märken.

Æs signa'tum, *lat.*, antikt romerskt kopparmynt med vikten angiven genom vissa märken.

Æstivatio'n, *bot.*, benämning på det läge foder- l. kronblad intaga i knoppen.

Æstiva'lis (av *lat. æsti'vus*, sommar), *bot.*, sommar-.

Æs tri'plex, *lat.*, tredubbel kopparbeklädnad (om ett hårt hjärta).

Æstua'rium, *pl.* **Æstua'rier** (av *lat. æ'stus*, bränning), ”negativa deltaland”, breda, mot havet öppna flodmynningar, liknande öppna havsvikar. Jfr *Delta.*

Æs viri'de, *kem.*, spanskgröna.

Æ'sypus, *farm.*, salvunderlag, kolesterinalkoholer ur rått fårullsfett.

Ætha'lium se'pticum, *bot.*, se *Fuligo.*

Æ'ther, se *Eter.* — **A. ace'ticus**, ättiketer. — **A. anæsthe'ticus**, Arans eter. — **A. broma'tus**, etylbromid. — **A. butyri'nus**, smöreter. — **A. chlora'tus**, etylklorid. — **A. chlora'tus spirituo'sus**, utspädd kloreter. — **A. nitro'sus spirituosus**, sprithaltig salpetereter. — **A. pro narco'si**, narkoseter. — **A. spirituosus**, sprithaltig eter, Hoffmans droppar. — **A. spirituosus camphora'tus**, Bangs nervdroppar, kamferdroppar.

Æthero'leum (*gr.-lat.*), flyktig l. eterisk olja. De flyktiga oljorna, gemenligen orsak till växters angenäma l. obehagliga lukt, förekomma i olika växtorgan och framställes vanl. genom destillation. — **A. absi'nthii**, flyktig malörtsolja. — **A. amygdala'rum amara'rum**, flyktig bittermandelolja. — **A. ani'si**, flyktig anisolja. — **A. bergami'æ** l. **A. bergamo'ttæ**, fl. bergamottolja. — **A. cajepu'ti**, cajeputolja. — **A. ca'rvi**, fl. kumminolja. — **A. caryophy'lli**, fl. nejlikolja. — **A. ca'ssiæ**, kanelolja. — **A. ce'dro**, cedro- l. citronolja. — — **A. cinnamo'mi-zeylo'nici**, kanelolja. — **A. ci'tri**, citronolja. — **A. cumi'ni**, fl. spiskumminolja. — **A. flo'rum aura'ntii**, Neroliolja. — **A. foeni'culi**, fl. fenkololja. — **A. juni'peri**, fl. enbärsolja. — **A. lava'ndulæ**, fl. lavendelolja. — **A. ma'cidis**, fl. muskotolja. — **A. me'nthæ piperi'tæ**, fl. pepparmyntolja. — **A. pi'peris jamaice'nses**, fl. kryddpepparolja. — **A. ro'sæ**, rosenolja. — **A. rosmari'ni**, fl. rosmarinolja. — **A. sabi'næ**, fl. sävenbomolja. — **A. santa'lii**, sandelolja. — **A. sina'pis**, fl. senapsolja. — **A. spi'cæ**, spikolja. — **A. tanace'ti**, fl. renfaneolja. — **A. therebi'nthinæ cru'dum**, rå terpentinolja. — **A. therebi'nthinæ depura'tum**, renad terpentinolja. — **A. thy'mi**, fl. timjanolja. — **A. valeria'næ**, fl. vändelrotolja.

Æthione'ma, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cruci'feræ*, varav flera arter odlas som prydnadsväxter. — **A. grandiflo'ra**, från Elbrus, har vackert röda blommor.

Æthio'pisk, se *Etiopisk.*

Æ'thiops (av *gr. aithiops*, mor, neger), kallas sedan gammalt svarta pulverblandningar, oftast innehållande fint fördelat kvicksilver. — **A. anima'lis**, blandning av kvicksilver och finrivna valfiskfjäll. — **A. antimonia'lis**, blandning av svavelantimon, kvicksilver och svavel. — **A. graphi'ticus**, blandning av blyerts och svavel. — **A. martia'lis**, fint fördelad blandning av järnoxid och järnoxidul. — **A. narco'ticus** l. **A. minera'lis**, svart svavelkvicksilver, berett genom sammanrivning av svavel och kvicksilver. — **A. vegeta'bilis**, aska efter havstång.

Æthriosko'p, *fys.*, instrument för uppmätning av jordens värmeutstrålning.

Æthro'pa effu'lgens, *zool.*, ”den lysande ljusbringaren”, lysfisk från ett djup av 3,000 m. vid Kuba.

Æthu'sa cyna'pium, *bot.*, vildpersilja, allmän, giftig, illaluktande umbellat. Förtärandet förorsakar ett slags vansinne och kan t. o. m. medföra döden.

Æthy'l, Æthy'le'ter, Æthyle'n, se *Etyl, Etyleter, Etylen.*

Aëtia'ner, ariansk sekt, som uppställde skarp skillnad mellan Faderns och Sonens väsende.

Ætiologi', *gr.* (av *aiti'a*, orsak, och *lo'gos*, lära), *med.*, läran om sjukdomsorsakerna; *kem.*, förklaring över förloppet vid en kemisk reaktion.

Ætio'pisk, se *Etiopisk.*

Æto'ler, se *Etoler.*

Ætomo'rphe, *zool.*, rovfåglar.

Ætosa'urus (*gr.*, örnödla), *paleont.*, fossil, omkr. halvmeterlång, bepansrad krokodil.

Æ'viva l. **Æ'via**, i den äldre liturgiska sången förk. för Halleluja.

A. f., förk. för *A'nni futu'ri*, det kommande året.

Afæ'resis, *lat.* (*gr. afa'iresis*, borttagande), ett ords förkortande genom borttagande av en l. flera begynnelsebokstäver.

Afagi' (av *gr. a priv.* och *fage'in,* äta), *med.,* oförmåga att svälja.

Afaki' (av *gr. a priv.* och *fako's,* lins), *med.,* frånvaro av linsen i ögat.

Afanit (av *gr. a priv.* och *fa'inein,* visa), *petrogr.,* täta l. finkorniga bergarter av diabas, diorit l. hyperit.

Afasi' (av *gr. a priv.* och *fa'sis,* tal), *med.,* den förlust av talförmågan, som stundom förekommer vid hjärnsjukdomar, utan att talorganen äro förlamade. — **Amne'tisk afasi',** ordglömska. — **Motorisk afasi, Afemi'** på grund av skada i språkets motoriska nervbana. — **Senso'risk afasi,** orddövhet, då den sjuke ej förstår ordens betydelse. — **Parafasi',** ordförväxling. — **Afa'sisk,** som har förlorat talförmågan; som avser afasi.

Afebri'l, *med.,* feberfri.

Afemi' (av *gr. a priv.* och *fe'me,* tal), se *Afasi.*

Affa'bel *fr.* (av *lat. fa'ri,* tala), medgörlig, som låter tala med sig. — **Affa'bile,** *ital., tonk.,* angenäm, smekande. — **Affabilite't,** medgörlighet, tillgänglighet, språksamhet, nedlåtenhet.

Affaire, *fr.* (*l.* affä'r), se *Affär.* — **Affaire d'amour,** *fr.* (*l.* -damo'r), kärlekshandel, kärlekshistoria. — **Affaire d'honneur,** *fr.* (*l.* -donnö'r), hederssak, duell. — **Affaires contentieuses,** *fr.* (*l.* -kångtangsiö's), tvistiga mål.

Affe'kt, Affektatio'n, Affekte'ra, Affektio'n, m. fl., se under *Afficiera.*

Affensteiner, ett rhenvin.

Affenthaler, ett badensiskt rödvin.

Affe'rens, *lat.,* avledande, bortförande.

Affet., förk. för *Affetuoso* (se d. o.).

Affettuosame'nte, Affettuo'so l. **Con affe'tto,** *ital., tonk.,* lidelsefullt, passionerat.

Affettuo'so, se *Affettuosamente.*

Affibule'ra, *lat.* (av *fi'bula,* spänne), spänna.

Affiche, se *Affisch.*

Afficie'ra (*lat. affi'cere,* åstadkomma ett intryck), göra intryck på, verka på; angripa. — **Affe'kt** (*lat. affe'ctus*), hastigt påkommande, men fort övergående sinnesrörelse, såsom vrede, fruktan o. s. v. — **Affektio'n,** tillgivenhet, bevågenhet, sinnesrörelse; *med.,* sjuklig retning l. sjukligt tillstånd hos något organ. — **Affektione'rad,** tillgiven, bevågen. — **Affektio'nsvärde,** *jur.,* det värde ett föremål har för en person på grund av anledningar, oberoende av penningvärdet, t. ex. såsom minne av en avliden vän o. d. — **Affekte'ra** (*lat. adfecta're,* eftersträva), låtsa, hyckla. — **Affekte'rad,** konstlad, tillgjord. — **Affektatio'n,** tillgjordhet.

Affida'vit (*l.* affide'vit; eg. 3 pers. sing. perf. akt. av *nylat. affida're*), *eng. jur.,* edligen bekräftad skriftlig handling.

Affiliatio'n, *lat.* (av *fi'lius,* son), adoption; upptagande i en andlig orden. — **Affilie'ra** (*mlat. affilia're,* av *ad,* till, och *filius,* son), ansluta sig till en annan loge (t. ex. inom frimureriet); bilda en avdelning av ett politiskt sällskap; upptaga i sons l. dotters ställe.

Affixe'ra (av *lat. fi'gere,* fästa, vidfästa). — **Affixio'n,** vidfästande.

Afi'n, förk. för *lat. Affi'nis,* gränsande till; besläktad. Jfr *Affinitet.*

Affine'ra (*fr. affiner*), rensa, luttra; i synnerhet skilja silver från koppar. — **Affinering** l. **Affinage** (*l.* -na'sj), eg. rening l. luttring; ädla metallers skiljande på våta vägen från varandra l. från oädla metaller.

Affinerie, *fr.* (*l.* -ri'), tunn metalltråd, vanl. ståltråd, på rullar.

Affinite't (av *lat. affi'nitas*), *fys.* och *kem.,* frändskap, den antagna kraft, som förenar atomer (se *Atom*) med atomer till molekyler (se *Molekyl*). — **Affinite'tskonsta'nt,** se *Dissociationskonstant.*

Affirme'ra (*lat. affirma're,* befästa), bestyrka, bekräfta, bejaka. — **Affirmatio'n,** jakande, betryggande; stadfästelse. — **Affirmati'v,** jakande, bekräftande.

Affi'sch (*gr. affiche,* av *lat. adfi'gere,* fästa vid), anslag för tillkännagivande av föreställningar o. d. — **Affische'ra,** genom anslag tillkännagiva; skryta, pråla med något. — **Affischö'r,** person, som kringbär, uppklistrar affischer.

Affi'x (*lat. adfi'xus,* vidfästad), *språkv.,* till en ordstam fogad tillsats. Jfr *Infix, Postfix, Prefix* och *Suffix.* — **Affi'xa,** tillbyggnader.

Afflige'ra (*lat. affli'gere*), nedslå, bedröva. — **Affliktio'n,** bedrövelse, sorg. — **Afflikti'va straff,** *jur.,* kroppsstraff. — **Affli'tto,** *ital., tonk.* vemodsfullt. — **Con afflizzio'ne,** *ital., tonk.,* sorgbundet, med vemod.

Afflue'ra (*lat. afflu'ere*), sammanflyta, tillströmma, överflöda. — **Afflue'ns,** tillopp. — **Afflu'xus** l. **Affluxio'n,** tillströmning; *med.,* för starkt vätsketillopp till en kroppsdel.

Affo'nso, portugisisk form för *Alfonso, Alphons.*

Afformatio'n, *nylat.* (av *forma're,* bilda), det sätt, varpå verbets personformer bildas i det hebreiska språket.

Affrètement, *fr.* (*l.* affrätma'ng), befraktning.

Affretta'ndo, *ital., tonk.,* i raskare tempo = *stringendo* (se d. o.), — **Affretta'to,** *tonk.,* med ökad livlighet = *piu mosso.* — **Affretto'so,** *tonk.,* med stor hastighet.

Affretö'r, *handelst.* (*fr. affréteur*), skeppsbefraktare, skeppsmäklare.

Affreux, *fr.* (*l.* affrö'), förskräcklig, faslig, ohygglig.

Affrici'no (*l.* -tji'nå) l. **A'ffrico** (*l.* -kå), "den afrikanska", italiensk benämning på sydvästvinden.

Affrika'ta (av *lat. ad,* till, och *frica're,*

gnida), *språkv.*, förbindelse av en explosiva och en homorgan frikativa (se d. o.).
Affront, *fr.* (*l.* affrå'ng), skymf, vanära. — **Affronte'ra,** trotsa, oförskräckt angripa; förolämpa.
Affunde'ra, *lat.*, pågjuta. — **Affusio'n,** pågjutning.
Affutage, *fr.* (*l.* affyta'sch), lavett.
Affä'r (*fr. affaire*), göromål, företag, beräknat på vinst (i handel); tilldragelse; tvist; träffning; *pl.*, penningangelägenheter; förmögenhetsställning. — **Affärsbyrå,** inrättning för ombesörjande av köp l. försäljningar, uppsättande av handlingar o. d.
Afgha'n, *eng.*, ett slags vagnsfilt.
Afga'ner, arisk folkstam, bosatt i Afganistan.
Afholdsforening, Afholdsselskab, *da.*, nykterhetsförening.
A'fidnakulturen, *arkeol.*, mellanhelladiska kulturen, ett skede i Greklands utveckling, uppkallat efter orten Afidna i Attika.
Afiu'n l. **Afiu'm,** *turk.*, opium.
Afiu'me, ett slags sämre, egyptiskt lin.
A. F. L., förk. för *American Federation of Labor*, amerikanska arbetarförbundet.
Aflakte'ra, se *Ablaktera.*
Aflogi'stisk (av *gr. a priv.* och *flo'giston,* se d. o.), brinnande utan låga. — **Aflogistisk lampa** = glödlampa.
Afoka'l, *fys.*, se *Teleskopisk.*
A fond, *fr.* (*l.* a fång), grundligt, fullständigt.
Afoni', *gr.* (av *a priv.* och *fo'ne,* ljud), ljudlöshet; oförmögenhet att tala l. sjunga; stark heshet.
Afori', *gr.* (av *a priv.* och *fe'rein,* bära, föda), kvinnlig ofruktsamhet.
Afori'sm, *gr.* (av *afori'zein,* begränsa), kort lärosats ur en vetenskap; tänkespråk. — **Afori'stisk,** avbruten, lösryckt, avfattad i korta tänkespråk.
A fortio'ri, *lat.*, fastmer, med större skäl.
Afrancesa'dos l. **Josefi'nos,** *sp.*, *pl.*, ”förfranskade”, spanjorer, som antogo Napoleon Bonapartes författning av år 1808.
Afric, afrikansk krollsplint av palmfibrer.
African goods, *eng.*, engelska bomullsvaror för export till Afrika. Kallas även *Brawls, Byrampuls, Baas, Cherryderries, Niccanses, Pallampores, Romals, Turkey plaids* m. m.
Africa'no, en marmorart.
African nuts, *eng.*, muskotnötter.
A'fricus, *lat.*, *meteor.*, den afrikanska (vinden, *ital.*, *a'ffrico* l. *affrici'no*, *l.* -tjinå), sydvästvinden i Italien.
Afrido'lsåpa, *farm.*, såpa med tillsats av kvicksilverpreparat. Användes vid vissa hudsjukdomar.
Afrika'nd, i Sydafrika född vit; urspr. endast om holländska ättlingar. — **Afrika'nder-Bond,** (Afrikander-förbundet, oftast kallat ”*The Bond*”), stiftat 1881 för att stärka afrikandernas nationalkänsla, ägde stor politisk betydelse före boerkriget, efter vilket det uppgick i *Sydafrikanska partiet.*
Afrikanska kompaniet l. **Guineakompaniet,** svenskt handelskompani, stiftat 1649.
Afrikanskan (*fr. L'africaine*), opera av *Meyerbeer* till librett av *Scribe.*
Afrikanska språk äro *Bantuspråken, Negerspråken, Hamitiska språk och Semitiska språk,* såsom arabiska, abessinska språken m. fl.
Afrikanska stjärnan, Belgisk orden.
Afrikanskt te, tesurrogat av *Cyclo'pia*-blad.
Afrodisi', m. fl., se under *Afrodit.*
Afrodi't (av *gr. Afrodi'te*), *miner.*, ett sjöskumsliknande mineral; *fysiol.*, individ med förkrympta l. otydliga könsorgan. — **Afroditi'sm,** förkrympning av könsorgan. — **Afrodi'te** (den av havsskummet uppkomna, av *gr. a'fros,* skum), hos grekerna kärleksgudinnan. Jfr *Venus.* — **Afrodisi', Afrodisi'a** l. **Afrodisia'sm,** *gr.*, sjukligt stegrad könsdrift. — **Afrodi'sia,** *gr.*, *pl.*, Venusfester. — **Afrodisi'aka,** *gr.*, kärleksdrycker; kärlek uppväckande l. könsdriften retande medel.
Afrodi'te, *zool.*, en borstmask av utomordentlig färgskönhet.
Aftartodoke'ter, se *Afthartodoketer.*
A'fte, se *Aphtæ.* — **Aftö's** (*fr. aphteux*), *med.*, härrörande av sjukdomen *Aphthæ* (se d. o.).
Aftenposten, konservativ norsk tidning, grundad 1860, utkommer i Oslo två gånger dagligen.
After, *ty.*, gammaltysk preposition med betydelsen efter, bakom; efterbliven, oäkta. Användes stundom i sammansättningar, t. ex. *afterromantik.*
After, *bergsv.*, det vid bokade malmers vaskning bortslammade bergartspulvret.
Afterkristaller, se *Psevdomorfos.*
Afthartodoke'ter, *gr.*, *kyrkoh.*, anhängare av läran om Kristi lekamens oförgänglighet.
Afti't, guldliknande legeringar av koppar (800 delar), guld (170 delar), platina och volframsyra; användes till prydnadsföremål.
Aftonfalk, *zool.*, *Fa'lco vesperti'lio,* en av de minsta falkarna, är en insektätande fågel, hemmahörande i ö. Europa, varifrån den stundom söker sig till Sverige.
Aftongi' (av *gr. a priv.* och *fthonge',* stämma), *med.*, oförmåga att tala på grund av tungkramp.
Aftoni't, *miner.*, en i Värmland anträffad varietet av fahlerz (se d. o.).
Aftonpunkt, *astr.*, västpunkt, den västliga skärningen mellan horisont och ekvator.
Aftonstjärna, *bot.*, se *Ornithogalum.*
Aftonstjärnan, *astr.*, benämning på planeten *Ve'nus,* då den är synlig efter solens nedgång.
Aftonviol, *bot.*, namn på *Hesperis* (se d. o.).

Aftös, se *Afte*.

Afze'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **A africa'na**, har frukter, som ätas i Nya Guinea. — **A. biju'ga**, Polynesien, lämnar *järnträ*, som användes till möbler.

Afze'liaträ, järnträ, se *Afzelia*.

A/G, förk. för tysk. *Aktiengesellschaft*, aktiebolag.

Ag, *kem.*, atomtecken för silver, *Arge'ntum*.

Ag, *bot.*, se *Cladium, Schoenus, Scirpus*.

Aga, förk. för *Svenska Aktiebolaget Gasackumulator* och fabriksnamn å detta företags, på nobelpristagaren Daléns uppfinningar grundade fabrikat, av vilka **Aga-klippljuset** och **Aga solventil**, båda automatiska anordningar för fyrbelysning, äro mest uppmärksammade.

A'ga l. **Agha** (*turk. agha'*, eg. äldre broder; herre, hövding, föreståndare), titel för hovtjänstemän och militärer i Turkiet. — **Jenitjeri-aga**, överste l. kapten vid janitsjarerna (ett f. d. turkiskt livregemente). — **Kyslar-aga**, överuppsyningsman vid sultarens harem. — **Aga-babi-saadet**, hög ämbetsman i seraljen. — **Kislar-agasinum-muthaki**, hovmästare i seraljen.

A'gabus, kristen profet, omtalad i Apostlagärningarna.

Agace'ra, *fr.*, reta; bry, locka. — **Agaceri'**, *miner*, åtbörder l. ord, genom vilka man söker draga någons uppmärksamhet till sig.

Aga'da, dets. som *Hagada* (se d. o.).

Agag, amalekiternas kungatitel.

Agalakti', *gr.* (av *a priv.* och *ga'la*, mjölk), *med.*, bristande mjölkbildning hos havande kvinnor.

Aga'llocha l. **A'loëved**, *bot.*, dyrbar, välluktande ved av *Aquilla'ria Agallo'cha* m. fl. träd i Ostindien.

Agalmatoli't (av *gr. a'galma*, bildstod, och *li'thos*, sten), **Pyrofylli't** l. **Pagodi't**, *miner.*, bildsten: kinesisk sten, gul, grön l. röd, som arbetas till avgudabilder, pagoder l. vaser.

Aga'm, se *Agami*.

Aga'ma, *zool.*, ödlesläkte av fam. *Agamidæ* (se d. o.). Omkr. 60 arter, de flesta i Afrika.

Agame'mnon, grekiskt mansnamn, ihärdig, ståndaktig; *gr. myt.*, konungen i Mykene, som anförde grekerna under Trojanska kriget.

Agami', *gr.* (av *a priv.* och *ga'mos*, äktenskap), ogift stånd. — **Aga'mer**, *bot.*, växter, som sakna förmåga att fortplanta sig på könslig väg. — **Aga'm** l. **Aga'misk**, *bot.*, könlös (kryptogamisk). — **Agamogene's** l. **Agamo-ge'nesis**, könlös fortplantning.

Aga'midæ, **Agami'der**, *zool.*, en familj oftast insektätande ödlor från gamla världen och Australien. Hit höra t. ex. *Molok, Draködlor* och *Halskrageödlor*.

Agamogene's, se *Agami*.

Agamoneci' (av *gr. a'gamos*, ogift, och *o'ikos*, hem), *bot.*, det förhållandet att en växt l. blomställning har både könlösa och tvåkönade blommor.

Agani'ppe, *gr. myt.*, en källa på sånggudinnornas berg Helikon. — **Aganippiska brunnssällskapet**, av K. F. Dahlgren 1839 i Stockholm stiftad glad, litterär förening.

Agapa'nthus, *bot.*, sydafrikanskt växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ*, varav många arter odlas som prydnadsväxter i kruka. — **A. umbella'tus** (syn. *Cri'num africa'num*), har nästan meterlång blomstängel med blå blommor i flock.

Aga'per (av *gr. agape'*, kärlek), religiösa måltider (kärleksmåltider) hos kristendomens första bekännare.

Agape'tus, grekiskt mansnamn, älskad.

A'gar l. **Agar-agar**, *turk.-arab.*, kinesisk, japansk l. ostindisk gelatin, beredd av alger. Användes som näringsmedel, till tekniskt bruk och till bakterieodling. Japansk agar framställes av *Geli'dium*-arter, Ceylonagar av *Sphærococ'ccus lichenoi'des*, Javaagar av *Euche'uma colifo'rmis*. — **Agar-agar-casca'ra**, är med cascaraextrakt impregnerad agar, avförande medel. Ett liknande medel är *Agar Regula'ns, Reguli'n*.

Agarici'cola, **Agarici'num**, *lat.*, *bot.*, på *Agaricus* (se d. o.).

Agarici'n l. **Agarici'nsyra**, *kem.* = *Amaniti'n*.

Agarici'neæ, *bot.*, skivsvampar, svampfamilj av ordn. *Hymenomycæ'tes*, hattsvampar.

Aga'ricus, *bot.*, kollektivsläkte, omfattande de viktigaste skivsvamparna. Svenska arter, som tidigare benämnts *Agaricus*, äro numera uppdelade på följande huvudsläkten: *Amani'ta* (flugsvampar), *Armilla'ria* (ringskivlingar), *Cla'udopus, Clito'cybe* (trattskivlingar), *Clitopi'lus* (mjölkskivlingar) *Colly'bia* (nagelskivlingar), *Crepido'tus, Entolo'ma, Fla'mmula, Gale'ra, Hebelo'ma, Hypholo'ma, Ino'cybe, Lepio'ta* (fjällskivlingar), *Lepto'nia, Myce'na, Nauco'ria, Nola'nea, Ompha'lia, Panæ'olus, Pholio'ta, Pleuro'tus, Plu'teus, Psallio'ta* (champinjoner), *Psathyrella, Psilo'cybe, Stropha'ria, Tricholo'ma* (musseroner), *Volva'ria* m. fl.

A'gar Regula'ns, *farm.*, se under *Agar-agar*.

Agassiz-sjön (*l.* gasi'-), *geol.*, forntida issjö i Nordamerika, uppkallad efter J. L. R. Agassiz.

Aga't (*gr. acha'tes*, efter floden Achates på Sicilien, där mineralet först fanns), *miner.*, en blandning av flera kvartssorter i omväxlande teckningar, efter vilka mineralet kallas band-, korall- l. moln-agat. Förarbetas till smycken och redskap.

Aga'ta, kvinnonamn (av *gr. agatho's*, god, dygdig), den goda, dygdiga. Kvinnlig huvudroll i operan *Friskytten* av Weber.

Aga'tglas, agatimitation av glas.

Agathes blanches, *fr.* (*l.* aga't blangsj), långa vita l. agatliknande pärlor, som tillverkas i Frankrike.

Agathi-baschi, *turk.*, överhovmästare i sultanens hov.

Aga'this, *bot.*, trädsläkte av fam. *Pina'ceæ* (*Coni'feræ*). — **A. da'mmara** (syn. *Dammara orienta'lis*), i Ostindien, ger *Mani'llakopa'l* (ej som tidigare antagits *Dammaraharts*, som erhålles av en art *Shore'a*). — **A. austra'lis,** kauritall, ger kaurikopal samt ett ypperligt virke.

Aga'thokles, grekiskt mansnamn, välkänd.

A'gathon, *gr.* (av *agatho's*, god), den godsinnade, ädelmodige.

Agatho'sma, *bot.*, sydafrikanskt växtsläkte av fam. *Ruta'ceæ*. Ljunglika småväxter, av vilka åtskilliga arter odlas som krukväxter.

Agatho'smus, *bot.*, välluktande.

Agatode'mon (*gr. agathoda'imon*), god ande. som ansågs befrämja fruktbarhet.)(K a k o d e m o n.

Agatologi', *gr.*, läran om det högsta goda, en del av etiken.

Agatsch, även *Farsang* l. *Parasang*, turkisk mil, omkring 5,000 m. En agatsch = 3 *berri*.

Aga'tsnäckor, *zool.*, ett släkte lung- och landsnäckor, *Achati'na*, från tropiska Afrika.

Agau, hamitiskt folkslag i Abessinien.

Aga've, *bot.*, växtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ*, med hög stam och tjocka, tuvade, taggiga blad. Omkring 50 arter kända, alla från Amerikas varmare trakter. — **A. america'na,** som funnits förvildad i Sydeuropa i lång tid, har blivit kallad ”den hundraåriga aloën”, emedan det sades dröja hundra år, innan den blommade, vilket dock kan ske redan efter 8—20 år. I hemlandet ätas bladen. Saften beredes till *Pulque* (se d. o.), som efter jäsning övergår i *Mejical* (se d. o.). Stängeln användes till byggnadsvirke, fibrerna (*Pita* l. falsk *Manillahampa*) likt hampa. — **A. mexica'na,** magucy, är en av Mexicos viktigaste växter och användes där likt den föregående.

Agavefiber, Agavehampa, Pita, Sisal-Tampico-hampa, Matamoros, Istle, Mexican grass, Cabulla, Cabuya, Henquen, Fiber, Fibris, handelsnamn på basttrådarna av *Aga've america'na* m. fl. arter.

Agde l. Agdi, fornnordiskt mansnamn, eg. örnman; bildlikt: förnäm l. högt uppsatt man. Motsvarar kvinnonamnet Agda.

Agder, gammalt namn på landskapen längs Norges sydkust. — **Egder,** invånarna i Agder.

Agdi'stis, *gr. myt.*, det frygiska namnet på *Kybele*.

Age l. Axi'n, *farm.*, fettet av en mexikansk sköldlus, *Co'ccus axin*. Användes som sårskyddande medel.

Aged, *eng.* (*l.* ä'idsjd), åldrad, förk. *a.*; *sportt.*, betecknar i kapplöpningsanmälan, att den anmälda hästen är minst sex år gammal och bär högsta vikt.

Agele'na dome'stica, *zool.*, en vanlig husspindel.

Agence Havas (*l.* asja'ngs ava's) i Paris, en av Europas största telegrambyråer.

Age'nda, *lat.* (eg. det, som bör göras, av *a'gere*, göra), annotationsbok, minnesbok; *handelst.*, minnestavla; även kyrkohandbok. Jfr *Ritual* (under *Ritus*).

Agene's, *gr.* (av *a priv*, och *ge'nesis*, födsel), uralstring, organismers uppkomst ur den döda materien = *Genera'tio æquivo'ca*. — **Agenesi',** kvinnans ofruktsamhet; utebliven utveckling av kroppsdel.

Agenitali'sm, *med.*, utebliven utveckling (*agenesi'*) av genitalia.

Agenoisplommon (*l.* asjenåa'-), plommon från franska orten Agen i Lot-et-Garonne. — **Agenoisvin,** rödvin från Languedoc.

Age'nor, *gr. myt.*, en kung i Fenicien, fader till Kadmos och Europa; en av trojanernas tappraste hjältar.

A'gens, *lat.* (den l. det, som verkar), pl. **Age'ntia, Age'ntier, Age'nser,** orsak till någon verkan, *med.*, livande medel.

Age'nt (*lat. a'gens*), fullmäktigt ombud för en handelsfirma, en bank o. s. v., representant l. fullmäktig för en regering utan att bekläda något egentligt diplomatiskt ämbete; *språkv.*, det med prep. *av* bildade adverbial, som i passiva satser utmärker den verkande. — **Agent de change,** *fr.* (*l.* asja'ng dösja'nsj), växelmäklare. — **Agent provocateur,** *fr.* (*l.* -tö'r), besoldad upphetsare, person, som har till uppgift att egga misstänkta personer till brottsliga handlingar. — **Agentu'r,** ombudskap.

Age'nzia Stefa'ni, *ital.* (*l.* adje'ntsia), Italiens förnämsta telegrambyrå, i Rom.

A'ger, *lat.*, åker. — **A. pu'blicus,** statsjord.

Age'ra (*lat. a'gere*, göra, handla), förehava en krigsrörelse; utföra ett åtal; spela (en roll); låtsa vara.

Agerasi' (av *gr. a priv.* och *ge'ras*, gammal), egenskapen att länge kunna bevara ett ungdomligt utseende.

Agera'tum, *bot.*, leverbalsam, prydnadsväxtsläkte av fam. *Compo'sitæ*.

A'ger cæ'cubus, för sitt vin ryktbar slätt i Latium (Italien).

A'ger pu'blicus, *lat.*, statsjord.

Agers code, *eng.* (*l.* ä'djörs kå'd), *handelst.*, en i handelsvärlden bruklig chiffer.

Agerusi', *biol.*, bevarat ungdomligt utseende vid hög ålder.

Ageusi', Agevsi', *gr.* (av *a priv.* och *ge'vsis*, smak), *med.*, minskad l. upphävd smakförmåga.

Agfa, förk. för *Aktiengesellschaft für Anilinfabrikation* i Berlin-Treptow, en av Tysklands största firmor för framställning av tjärfärgämnen och fotografiska preparat.

Agger-agger, dets. som *Agar-agar* (se d. o.).

Aggeratio'n (av *lat. agge'rere*, hopa, sam-

manfoga), anhopning, sammanhopning. — **Aggere'ra,** hopa, sammanföra.

Aggestio'n (*lat. agge'stio*, av *agge'rere*, öka, sammanföra), sammanhopning, sammanförning.

Aggiustame'nte, *ital.* (*l.* addjust-), *tonk.*, åter i det riktiga tempot.

Agglomera't (av *lat. glo'mus, gen. glo'meris*, bylte, kula), sammanhopning; *geol.*, lösa anhopningar av kantiga bergartsstycken av vulkaniskt ursprung. — **Agglomera't-lava,** *geol.*, lava, innehållande brottstycken av annan, tidigare stelnad lava. — **Agglomera't-tuff,** *geol.*, lös vulkanisk bergart (tuff), uppkommen genom hopcementning av agglomerat. — **Agglomere'ra,** sammanhopa.

Agglomere'ring, *tekn.*, metod att sammansintra malmpulver till större klumpar. — **Agglomereringsugn,** ugn i vilken malmpulver agglomereras.

Agglutine'ra (av *lat. glu'ten*, lim), genom limning hopfästa. — **Agglutina'ntia,** klibbiga, vidhäftande ämnen; *med.*, medel, som hålla tillsamman något, t. ex. kanterna av ett sår. — **Agglutinatio'n,** vidfästning, hoplimning; *fys.*, utfällning, genom hopklibbning av i en vätska förefintliga småpartiklar; *med.*, den speciella form av agglutination, som under vissa förhållanden äger rum i blodet; *språkv.*, bildande av ordformer genom sammanfogande av två l. flera ordrötter, av vilka blott en förblir självständig.)(Flexion. — **Agglutine'ra,** sammanklibba, vidhäfta. — **Agglutinerande språk,** sådana hos vilka ordbildningen försiggår genom agglutination. — **Agglutini'ner,** *med.*, ämnen, som framkalla agglutination i blodet.

Aggratie'ra, *mlat.* (av *gra'tia*, nåd), benåda. — **Jus aggratia'ndi,** benådningsrätt.

Aggrave'ra, *lat.*, förvärra, skärpa; även överdriva. — **Aggravatio'n,** förhöjande, skärpande t. ex. av straff på grund av *aggraverande* (försvårande) omständigheter. — **Aggrava'tor** (*eng.*), liten hårlock vid tinningen, ”husarkrok”.

Aggrega'tæ, *bot.*, växtordning, tillhörande de sympetala dikotyledonerna. Omfattar familjerna: *Compo'sitæ* och *Dipsaca'ceæ*.

Aggrege'ra *lat.*, (av *lat. grex*, hjord, samling), sammanhopa, sammanlänka; upptaga i en förening o. s. v.; *krigsk.*, tilldela en trupp en övertalig officer, vilken vid tillfälle får inträda i tjänst. — **Aggrega't,** något sammanhopat; *kem.* och *miner.*, en mängd till en massa förenade kristaller; sammanhopning av ämnen utan egentligt sammanhang sinsemellan; *tekn.*, två l. flera genom direktkoppling förbundna maskiner, t. ex. **Turbi'n-aggregat,** bestående av en turbin och en elektrisk generator, **Pump-aggregat,** bestående av en pump och motor. — **Aggregatio'ns-tillstånd,** de fysikaliskt olika tillstånd, i vilka kroppar genom värmets inflytande kunna uppträda: det *fasta*, det *flytande* och det *gasformiga*.

Aggresi'n, *biol.*, hypotetiskt ämne, utsöndrat av bakterier till skydd mot fagocyter.

Aggressio'n (av *lat. a'ggredi*, angripa), anfall. — **Aggressi'v,** anfallande. *Gå aggressivt* (anfallsvis) *till väga.*)(Defensiv. — **Aggre'ssor,** angripare.

A'ggripärlor, Agi'ripärlor l. **Agripärlor,** från det gamla Venedig spridda glaspärlor av viss typ. Ovala, cylindriskt genomborrade, gula, blå, röda och gröna, ofta med mönster.

Agiatame'nto, *ital.* (*l.* addja-), *tonk.*, makligt, bekvämt.

Agil, *fr.* (*l.* asji'l, *lat. a'gilis*), vig, smidig. — **Agilité,** *fr.* (*l.* asjilite'), vighet, smidighet.

Agilodfingerna, bajrarnas äldsta hertigsläkt.

Agio, *ital.* (*l.* a'djå, svenskt uttal a'gio), mellangift l. skillnad i priset mellan olika myntsorter. — **Agiotage,** *fr.* (*l.* -ta'sch), handel l. ocker med agio (”stockjobberi”). — **Agiote'ra,** handla l. ockra med agio. — **Agiotö'r,** kursspekulant, särskilt i fråga om agio (”stockjobber”).

Agiosko'p, *gr.*, *fys.*, apparat för frambringande av dimbilder.

Agiotage, Agiotö'r, se *Agio.*

Agita'bel, som kan uppviglas. Se *Agitera.*

A'gitans, *lat.*, uppretande.

Agita'to l. **Con agitatio'ne,** *ital.* (*l.* adjita'tå, kånn adjitatsiå'ne), *tonk.*, livligt, upprört. — **Agitato con passio'ne,** lidelsefullt upprört.

Agite'ra (av *lat. agita're*, uppröra), sätta en sak i gång; ivrigt bearbeta; uppvigla, oroa. — **Agita'tor,** uppviglare, orostiftare. — **Agitatio'n,** uppvigling; oro, sinnesrörelse. — **Agitato'risk,** upphetsande, uppviglande.

Aglabi'der, arabisk dynasti på 800-talet i n. Afrika.

Agla'ia, *astr.*, en av småplaneterna.

Agla'ia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Melia'ceæ.* — **A. odora'ta,** välluktande glansträd, är inhemskt i Kochinchina.

Agla'ia, *gr. myt.*, en av gratierna (se *Gratier*).

Agla'uros, *gr.*, ”den glänsande”, en Athenas prästinna, som offrade sitt liv för att rädda fädernestaden; även ett binamn på Athena.

A'gligak, grönländskt kastspjut.

Aglobuli', *med.*, minskat antal röda blodkroppar i blodet.

Aglossi', *gr.* (av *a priv.* och *glo'ssa*, tunga), tunglöshet; foster utan tunga. — **Aglo's-sisk,** som saknar tunga.

Aglutitio'n, *med.*, oförmåga att svälja.

Agmati'n, *kem.*, en aminosyra (guanidometylamin).

Agnar, fornnordiskt mansnamn (av *agn*, bete, lockmat), fiskare l. jägare.

Agna't, *lat.* (av *na'sci*, födas), blodsförvant på svärdssidan, ätteman. Jfr *Kognat.* — **Agna'tisk**, besläktad på manssidan. — **Agnatisk succession**, till manslinjen inskränkt tronföljd. — **Agnatisk-kognatisk succ.**, tronföljd, som, då manliga tronarvingar saknas, övergår till kvinnolinjen.

Agnathi'a l. **Agnati'**, *lat.* (av *gr. a priv.* och *gna'thos*, käk), *med.*, käklöshet (defekt underkäk).

Agnblad l. **Fästefjäll**, *bot.*, fjäll mellan blommorna å fästet hos vissa arter av fam. *Compo'sitæ.*

Agnborst, *bot.*, medelnervens borstformiga utlöpare hos agn l. fjäll i gräsens blommor.

Agne, fornnordiskt mansnamn.

Agnels (*l.* anjä'll) l. **Moutons d'or**, *fr.* (*l.* motå'ng dår), franska guldmynt från 13:e och 14:e seklet med bilden av Guds lamm i prägeln.

Agnes, *fr.* **Agnès**, **Agne'ta**, kvinnonamn (av gr. ordet *ha'gnos*), kysk.

Agni, *ind. myt.*, eldens personifikation.

Agnisto'ma *ind. myt.*, "Agnis pris", ett dryckesoffer till Indra.

Agnoe'ter (av *gr. agnoe'in*, icke veta) l. **Themistia'ner** (efter huvudmannen, *Themistios*, diakon i Alexandria), kristen sekt i 6:e årh., som förnekade Kristi allvetenhet.

Agno'men, *lat.*, tillnamn, binamn. Jfr *Cognomen.*

Agnosce'ra, *lat.*, erkänna riktigheten av ett dokuments innehåll; *handelst.*, erkänna underskriften å en växel.

Agnosi', *gr.* (av *a priv.* och *gno'sis*, kunskap), ovetenhet; *med.*, oförmåga att igenkänna. — **Akustisk agnosi**, oförmåga att igenkänna med hörseln. — **Optisk a.**, med synen, själsblindhet. — **Taktisk a.**, med känseln.

Agnostici'sm (av *gr. a priv.* och *gno'sis*, kunskap), *fil.*, förnekande av all kunskap om det översinnliga. — **Agno'stiker**, person, som omfattar agnostiska åsikter. — **Agno'stisk**, som rör agnosticismen.

Agno'stus, *lat.*, okänd; *paleont.*, trilobitsläkte i Sveriges kambrium och undersilur.

Agnotozo'isk, *geol.*, tillhörande urbergsperioden.

Agnskæl, *no.*, blåmussla.

A'gnus ca'stus, *bot.*, se *Kyskhetsträdet.*

A'gnus De'i, *lat.* (Guds lamm); 1) benämning på Frälsaren (Joh. 1:29); 2) en latinsk bön, som sjunges vid katolska mässan. — **Agnus Dei qui to'llis pecca'ta mu'ndi, misere're no'bis!** (Guds lamm, som borttager världens synder, förbarma dig över oss!); 3) medaljformiga amuletter, vanl. av vax, å vars ena sida det heliga lammet med segerfanan och å den andra något helgon finnes avpräglat (sådana vaxstycken bortskänkas av påven och begagnas såsom talismaner). — **A. pascha'lis**, påskalamm. — **A. scy'thicus**, "skytiska lammet", blodstillande medel av rotstocken hos ormbunken *Aspi'dium Barome'z*, som införes till Europa under namnet *Baromez.*

Ago'ge, *gr.* = *tempo* (se d. o.). — **Agogi'k**, *tonk.*, läran om tonföljd och takt.

Agomensi'n, *farm.*, lipoid framställd ur *co'rpus lu'teum.* Anses påverka outvecklade genitaliers tillväxt.

Agome'ter, se *Volt-agometer.*

Agomfiasi' l. **Agomfi'asis**, *gr.*, *med.*, tändernas lossnande. — **Ago'mfisk**, tandlös.

Ago'n, *gr.*, pl. **Ago'nes**, strid, tävlingskamp hos de gamla grekerna. — **Gy'mniska agones**, bestodo i kroppsövningar. — **Hi'ppiska a.**, bestodo i kappkörning och kappridning. — **Mu'siska a.**, omfattade musik, skaldekonst och dans. — **Agoni'** (*gr. agoni'a*), dödskamp. — **In ago'ne**, i dödskamp. — **Agonothe't**, stridsdomare. — **Agoni'st**, kämpe. — **Agonisti'k**, stridsskicklighet; träningskonst för uppträdande i de offentliga kämpaspelen. — **Agoni'stiker**, *kyrkoh.*, Guds stridsmän, namn, som donatisterna (se d. o.) gåvo sig själva.

Agona'ltempel (*gr. ago'n*, tävlingskamp) l. **Festtempel**, tempel, där segrarna bekransades, varför offerbordet ersattes av en tribun.

Ago'ner l. **ago'niska linjer** (av *gr. go'nos*, böjning, vinkel), linje, som tänkes dragen genom alla de platser på jorden där magnetnålen pekar rätt i norr.

Agoni', se *Agon.*

Ago'nidæ, *zool.*, pansarsimpor, fiskfamilj av gruppen *Scleropare'i*, knivpansrade fiskar. Se *Agonus.*

Agoni'st, **Agonothe't**, m. fl., se *Agon.*

Ago'nus, *zool.*, fisksläkte av fam. *Ago'nidæ* inom gruppen Knivpansrade fiskar. — **A. cataphra'ctus**, skäggsimpa.

Agora', *gr.*, folkförsamling; torg. — **Agorafobi'** (av *gr. agora'*, torg, och *fo'bos*, fruktan), *med.*, den fruktan vissa nervsvaga personer hysa för att passera öppna platser. — **Agorano'm**, torguppsyningsman.

Agoomoo, se *Oro.*

Agra, ett välluktande träslag, som i Japan och Kina användes till finare arbeten.

A'grafa, *gr.*, oskrivna uttalanden, enl. traditionen tillagda Kristus, men ej bevarade i Bibeln.

Agra'ff (*fr. agrafe*), spänne; smycke, vari något fästes; *byggn.*, en prydnad vid slutet av en valvbåge; järnkrampa för att sammanhålla stenar; *med.*, kirurgiskt instrument.

Agrafi' l. **Agraphi'a**, *med.*, oförmåga att skriva, utan förlamning av därvid verksamma muskler. — **Agraphia littera'lis**, oförmåga att skriva vissa bokstäver. — **A. verba'lis**, oförmåga att skriva hela ord.

Agraga'nt, dets. som *Dragant.*

Agrammati'sm, dets. som *Akatafasi* (se d. o.).

Agrande'ra, *fr.* (av *grand*, stor), förstora, utvidga.—**Agrandissemang** l. **Agrandissement,** *fr.* (*l.* -dissma'ng), förstoring, förkovran.

Agra'rier l. **Agra'rer** (av *lat. agra'rius* av *a'ger*, åker), namn på medlemmar av partier l. föreningar, som arbeta för jordbruket och dess intressen. — **Agra'risk lag** (*lat. lex agra'ria*), romersk åkerlag, som åsyftade statsländeriernas rättvisare fördelning mellan medborgarna. — **Agrariska brott,** sådana som begås av underlydande mot en jordägare. Dylika hava förövats i synnerhet på Irland på grund av där rådande osäkra agrariska förhållanden. — **Agra'rpolitik,** statens uppgift att bidraga till jordbrukets befrämjande.

Agra'rium, Agre'stis (*lat. a'ger*, åker), *bot.*, växande på åkrar.

Agravia'dos, *sp.*, politiskt missnöjda, parti i Spanien, vilket 1826—28 yrkade på sträng absolutism i stat och kyrka.

Agré, Agrée, *fr.*, se *Agreera.*

Agrea'bel, *fr.*, angenäm. — **Agrema'ng** (*fr. agrément*), behaglighet, förmån, nöje; *pl.*, *tonk.*, prydnader, såsom drillar, förslag o. d.

Agree'ra (*fr. agréer*, av *gré*, *lat. gra'tus*, behaglig), väl upptaga, godkänna; *handelst.*, erkänna en skuldförskrivning och underskriva densamma.

Agree'ra, rättare **Agrege'ra** (*fr. agréger*, *lat. aggrega're*), med sig förena, upptaga såsom medlem. Jfr *Aggregera.* — **Agré** l. **Agrée,** upptagen som ledamot; titel vid Akademien för de fria konsterna i Stockholm.

Agregé, *fr.* (*l.* sje'), extralärare.

Agrema'ng, se under *Agreabel.*

Agreement of the people, *eng.* (*l.* agri'ment åv the pipl), "folkets överenskommelse", radikalt engelskt författningsförslag, framställt kort före Karl I: s avrättning.

Agre'st (av *lat. a'cer*, skarp, sur), *subst.*, av omogna druvor pressad saft, vilken tjänar som ättika; *adj.*, lantlig, bondaktig; sur, kärv.

Agre'sto, en norditaliensk vinsort.

Agre'stis, se *Agrarium.*

Agri'cola, *lat.* (av *a'ger*, åker, och *co'lere*, odla), åkerbrukare; mansnamn med samma betydelse. — Namn på Finlands reformator, Mikael A.

Agri'cola, *zool.*, syn. *Microtus* (se d. o.).

Agridynami't, dynamittyp för lantbruksändamål.

Agrige'ntum, romerska namnet på staden *Girgenti.*

Agrikultu'r, *lat.* (av *a'ger*, åker, och *cultu'ra*, odling), åkerbruk. — **Agrikulturfysik,** lantbruksfysik. — **Agrikulturfysiker,** vetenskapsman, som sysslar med agrikultur. — **Agrikulturkemi,** den kemiska vetenskapen i sin användning på lantbruket. — **Agrikulturkemist,** lantbrukskemist. — **Agrikultursystem,** grundsats i nationalekonomien, enl. vilken jorden och lantbruket äro den förnämsta källan till ett lands välstånd. Se *Fysiokratiskt system.* — **Agrikulturi'ster,** *pl.*, personer, som gynna jordbruket framför konstfliten och handeln; benämning på agrarpartiet i England. — **Agrime'nsor,** *lat.*, lantmätare.

Agrimo'nia, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Sentico'sæ.* — **A. eupato'ria,** småborre. — **A. odora'ta,** luktborre l. luktmönja. — **A. re'pens,** en art från Amerika, som odlas, liksom stundom de båda föregående.

A'grion, *zool.*, insektsläkte av fam. *Agrio'nidæ*, flicksländor.

Agrio'nidæ, *zool.*, flicksländor, insektfamilj av ordn. Rätvingesländor, underordn. *Odona'ta.*

Agrio'nia (av *gr. Agrio'nios*, den vilde), fest till Dionysii ära.

Agrio'nios, *gr. myt.*, den vilde, binamn på Dionysos.

Agrio'tes, *zool.*, ett släkte skalbaggar av fam. Knäppare. — **A. linea'tus,** randiga sädesknäpparen.

Agrip, "utdrag", det äldsta kända försöket till en behandling av Norges historia på norska. Författad omkring 1190.

Agri'ppa, latinskt mansnamn, buret av kejsar Augusti måg. — **Agrippi'na,** latinskt kvinnonamn, eg. ett barn, som vid födseln kommit med fötterna förut; bildligt: den bakvända, underliga. Namn på Augusti dotterdotter, Caligulas mor, och dennas dotter, Neros moder. — **Agrippi'na pa'rtus** l. **Agrippi'nsk barnsbörd,** ett fosters framfödande med fötterna först.

Agrogeologi' l. **Agrologi',** marklära.

Agroma'n, *gr.* (av *agro's*, åker, och *mani'a*, raseri), lidelsefull idkare av lantbruk. — **Agromani',** överdriven förkärlek för åkerbruk.

Agronomi', *gr.* (av *agro's*, åker, och *no'mos*, lag), läran om lanthushållning. — **Agrono'm,** vetenskapligt bildad lantbrukare; lantbruksingenjör. — **Agronometri',** beräkning av åkervärdet. — **Agrono'misk,** till lantbruksvetenskapen hörande .

Agropy'ron, *bot*, se *Triticum.*

Agroste'mma githa'go, *bot.*, oxögon, klätt, reslig nejlikväxt med purpurröda blommor, allmän i sädesåkrar. De svartbruna fröna innehålla ett giftigt saponinämne, *Gitagi'n* l. *Agrostemma-sapotoxi'n.*

Agroste'mma-sapotoxi'n, *kem.*, se *Agrostemma githago.*

Agrosti'deæ, *bot.*, grupp av gräsen, med enblommiga, glatta, ryggborstförsedda småax i vippor.

Agro'stis, *bot.*, ven, artrikt svenskt växtsläkte av fam. *Grami'neæ.* Bildar en stor del av gräsmattan i lundar och på ängar. — **A. cani'na,** brunven. — **A. capilla'ris,** är ett för sina fina vippor odlat rabatt- och

bukettgräs. — **A. spi'ca ve'nti,** åkerven, kösa, allmänt åkergräs. — **A. stoloni'fera,** krypven, allmän å fuktig gräsmark. — **A. te'nuis,** rödven, allmän å torr gräsmark.
Agrostografi', *gr.* (av *agro'stis,* gräs, och *gra'fein,* skriva), gräsbeskrivning. — **Agrostologi',** läran om gräsen.
Agro'tis, *zool.,* se *Euoxa.*
Agru'men, *ty.,* apelsiner.
Agru'mi, *ital.,* gemensamt namn på syrliga frukter, i synnerhet oranger, såsom apelsiner, citroner, pomeranser.
Agrypni' (*gr. agrypni'a*), *med.,* sömnlöshet. — **Agrypnia seni'lis,** sömnlöshet, som härflyter av ålderdomssvaghet. — **Agrypnoko'ma,** *gr.* (av *agrypni'a,* sömnlöshet, och *koima'n,* insöva), *med.,* sömnlöshet, oaktat stor sömnlust.
Aguaca'te, dets. som *Avocato.* Se *Avocatoträ.*
Aguadi'ta, *sp.* (av *lat. a'qua,* vatten), ett mycket hårt, brunt trä av *Picra'mnia pentа'ndra,* Kuba.
Aguado'r, *sp.* (av *lat. a'qua,* vatten), vattenbärare i Spanien.
Aguamie'l, *sp.,* tjock sirap av inkokt agavesaft.
Aguardie'nte, *sp.,* ett sött spanskt brännvin.
Agumi'n, *kem.,* äggvitepreparat ur sojabönor. Tillsats till mjöl, buljongextrakt och buljongtärningar.
Agumu, se *Oro.*
Agu'ricum l. **Aguri'n,** *farm.,* urindrivande medel av natriumacetat i förening med teobromin.
Agu'ti l. **Guldhare,** *zool.,* sydamerikanskt gnagarsläkte, *Dasypro'cta,* med tät, gulglänsande päls.
Agyni' (av *gr. a priv.* och *gyne',* kvinna), utan kvinna, ogift stånd. — **Agy'nisk,** *bot.,* benämning på de blommor, som sakna pistiller.
Agyra'tæ, *bot.,* en ormbunksordning. Syn. *Eusporangia'tæ.*
Agyri', *med.,* förkrympt utveckling av hjärnans vindlingar.
A. H., förk. för *A'nno hegi'ræ,* året efter hedjra (se d. o.).
Aha'b l. Acha'b, *hebr.,* mansnamn, faders broder.
Aha's l. **Acha'z,** *hebr.,* mansnamn, han griper l. Jehova griper. Namn på konungen i Juda rike under Esaias tid.
Ahasve'rus, *hebr.,* mansnamn, fursten. Namn på den i Esters bok omtalade persiske konungen samt den "vandrande juden" l. "Jerusalems skomakare".
Aha-teorien, dets. som *Bauwau-teorien* (se d. o.).
Ahi, *ind. myt.,* "orm", ett binamn på *Vrtra* (se d. o.).
Ahime'lek l. **Achime'lek,** *hebr.,* mansnamn, konungens broder. Namn på den överstepräst, som gav den flyktande David skådebröden att äta.
Ahir, en hinduisk klass.
Ah'kiu, *fi.,* se *Ackja.*
Ahl, se *Al* (*geol.*).
Ahl-i-hadis, de indiska *Vahhabiterna* (se d. o.).
Ahme'd, arabiskt mansnamn, vanligare (ehuru med orätt) skrivet *Achmed.*
Ahmedija, en islamitisk sekt.
Ahnfe'ltia, *bot.,* en vid västkusten allmän rödalg.
Ahom, till sjanfolken hörande stam i Assam.
A horse, a horse, my kingdom for a horse! *eng.* (*l.* ä hårrs —, maj kingdöm får —), en häst, en häst! Mitt rike för en häst! ("Richard III", *Shakespeare.*)
A'hraman l. **A'hriman,** se *Ariman.*
Ahrbleicher, rött vin från Ahrdalen.
Ah'ti l. **Ah'to,** *fi. myt.,* vattnets gud. — **Ahtobarnen** l. **Ahtoskaran,** *fi. myt.,* Athis barn, vattnets lägre gudomligheter. — **Ah'tola,** *fi. myt.,* Athis boning.
Ahu, *zool.,* asiatisk varietet av stenbocken. Ullen användes till fina kasjmirvävnader, vilka även kallas *Ahu.*
Ahuramasda, *pers.,* dets. som *Ormuds* (se d. o.).
A'hvenaumaa (*l.* -ma), finska namnet på Åland. — **A'hvenanmeri,** Ålands hav.
a. i., förk. för *ad i'nterim,* tills vidare.
A'ia l. **Ga'ia,** se *Æa.*
Ai-Ai, *zool.,* se *Aye-Aye.*
Aiaki'derna, se *Aiakos.*
A'iakos (*lat. Ae'acus*), *gr. myt.,* konung av Egina, jämte Minos och Rhadamanthys domare i underjorden. Bland hans ättlingar, aiakiderna, märkas Ajax och Achilles.
A'ias (*lat. A'jax*), namn på två grekiska hjältar vid Troja. Den enes öden har lämnat stoff till Sophokles tragedi "Aias".
Aichmetall, *tekn.,* en för sin styrka känd legering av koppar, zink och järn.
Ai'da, *tonk.,* opera av Verdi, med den kvinnliga huvudrollen av samma namn.
Aidan (*l.* ä'dön), Northumberlands apostel och helgon, grundläggare av det ryktbara klostret *Lindisfarne.*
Aide de camp, *fr.* (*l.* äd-dö-ka'ng), adjutant. — **Aide-major,** *fr.* (*l.* äd-masjå'r), betaljonsläkare, regementsadjutant.
Aide toi et le ciel t'aidera, *fr.* (*l.* äd-tåa'-e-l-sie'll-tädra'), hjälp dig själv och Gud skall hjälpa dig.
Aie'tes, *gr. myt.,* konung i Kolchis, fader till Medea.
Aigade, *fr.,* se *Aiguade.*
Aiga'ion, *gr. myt.,* en hundraarmad jätte. Jfr *Hekatoncheirer.*
A'igevs, *gr. myt.,* konung i Aten, fader till Theseus.
A'igisthos, *gr. sag.,* Agamemnons mördare, dödades av Orestes.
Aigle, *fr.* (*l.* ägl), örn. — **Aiglon** (*l.* äglå'ng), örnunge. *L'Aiglon,* Örnungen, skådespel om Napoleons son av E. Rostand.

Aigrette, *fr.* (*l.* ägrä'tt), ägrätt, prydnad av fjädrar; större smycke i bukettform av ädla stenar o. d.

Aigu, *fr.* (*l.* ägy'), skarp, spetsig, skärande. — **Accent aigu** ('), *fr.* (*l.* acksangtägy'), språkv., tecken, som, anbragt över bokstaven *e* (é), anger, att denna skall uttalas som *e*. Jfr *Grave* och *Circonflexe.*

Aiguade l. **Aigade,** *fr.* (*l.* *äga'd,* av *lat.* *a'qua,* vatten, vilket i södra Frankrike kallas *aigue,* *l.* äg), sött vatten, varmed skepp förses på långresor; även ort, där sådant anskaffas.

Aiguille, *fr.* (*l.* ägi'j), "nål", hög bergtopp med skarp, nålformig spets.

Agiuillette, *fr.* (*l.* ägije'tt), uniformsprydnad, militäriskt utmärkelsetecken.

Aigy'ptos, *gr. sag.*, tvillingbroder till Danaos, hade femtio söner, som med våld äktade danaiderna.

A'ikalaiskirja, *fi.*, "samtidskrönika", en finsk efterbildning av *Who's who* (se d. o.)

Aila'nthus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Simbaruba'ceæ.* — **A. glandulo'sa,** gudaträd, inhemskt i ö. Asien, men numera planterat i Europa ända upp till s. Norge. — **Ailanthussilke,** ostasiatiskt silke av en på *Ailanthus glandulosa* levande silkesfjäril. — **Ailanthusträ** l. **Anghikaträ,** trä av *Ailanthus glandulo'sus,* användes till finare snickerier och i vagnmakeriet.

Aila'nthusfjäril, *zool.*, en spinnare, *Philosa'mia cy'nthia,* som bl. a. lever på ailanthusträden och vars kokonger lämna *Ailanthussilke.*

Ailekes-olmak, *lapsk myt.*, gudomligheterna för fredagen, lördagen och söndagen.

Ailuroi'dea l. **Ailu'ridæ,** *zool.*, rovdjursgrupp, omfattande skunkdjur, hyenor och kattdjur.

Ailu'rus fu'lgens, *zool.*, se *Panda.*

Aimable, *fr.* (*l.* äma'bl), älskvärd.

Aimafibri't, se *Hemafibrit.*

Aimak l. **Eimak,** en i Afganistan boende gren av tadsjikfolken.

Aimatoli't, *miner.*, se *Hematolit.*

Aimedée (*l.* ämede'), franskt mansnamn (av *fr.* *aimer,* *lat.* *ama're*) = *Amadeus* (se d. o.).

Aimé (*l.* äme'), franskt kvinnonamn (av *fr.* *aimer,* *lat.* *ama're,* älska), älskvärd.

A. in., förk. för *A'nno ineu'nte,* vid årets början.

Aîné, *fem.* **Aînée,** *fr.* (*l.* äne'), äldre (t. ex. broder l. syster). Jfr *Cadet.*

Aine'ias, se *Aeneas.*

Ainia'ner, en hellenisk folkstam.

Ainikki, *fi. myt.*, Lemminkäinens (se d. o.) syster.

Aino, *fi. myt.*, Joukahainens (se d. o.) unga syster, lovad till maka åt Väinämöinen (se d. o.).

Aino, Aino'er l. **Ainu,** folkstam, som förr bebott hela Japan, men nu undanträngts till dess nordliga delar och ön Sachalin; anses vara besläktat med Europas ariska befolkning.

Ainoshuku, *jap.*, poststation och gästgivaregård.

Ainu, se *Aino.*

Aiodi'n, *farm.*, ett sköldkörtelpreparat.

Aio'ler, en av grekernas huvudstammar.

Aioli's, Eolien, det av Aiolerna bebodda landskapet i Mindre Asien.

A'iolos, *gr. myt.* = *Aeolus;* även namn på aiolernas stamfader.

Aio'n, *gr.* = *Eon* (se d. o.).

Aipim, *bot.*, se *Manikot.*

Air, *fr.* (*l.* ä'r), eg. luft; förnämt sätt att skicka sig, högdraget uppträdande; *giva sig air av,* giva sig utseende av; *tonk.*, aria, sång, visa, melodi.

A'ira, *bot.*, tåtel, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* Flera arter odlade som prydnadsgräs. — **A. atropurpu'rea,** se *Vahlodea.* — **A. bo'ttnica,** se *Deschampsia.* — **A. cane'scens,** se *Wenigærtneria.* — **A. cæspito'sa,** tuvtåtel, allmän å fuktig gräsmark. — **A. caryophylle'a,** vittåtel. — **A. e'legans,** odlat prydnadsgräs. — **A. flexuo'sa,** kruståtel, allmänt backgräs. — **A. præ'cox,** vårtåtel.

Airain, *fr.* (*l.* ärä'ng), koppar, malm, brons. — **Le siècle d'airain** (*l.* lö siä'kl därä'ng), kopparåldern.

Airak, kirgisisk rusdryck, beredd av komjölk (se *Kumys*).

Airdaleterrier (*l.* ä'rdel-), strävhårig, brun, svartsadlad hundras.

Airoge'n, *farm.*, garvsyrad vismutoxid, använd som *Airol* (se d. o.).

Airofo'rm, *farm.*, dets. som *Airogen* (se d. o.).

Airo'l, *kem. farm.*, en gröngrå pulverformig vismutförening (basiskt vismutjodidgallat), med antiseptisk och torkande verkan, som användes vid sårbehandling.

Airo'psis, *bot.*, dets. som *Aira* (se d. o.).

Airstone (*l.* ä'rstån), skotsk brynsten av hög kvalitet.

Airtrap, *eng.* (*l.* ä'rtrapp), vattenlås. — **Airtrunk,** *eng.*, ventilationsrör i byggnader.

Aise, *fr.* (*l.* ä's; av götiska ordet *aze'ts,* bekväm), bekvämlighet; *être à son aise,* hava det behagligt, må väl, vara "i sitt ässe".

Aisja, se *Ajesja.*

A'ison, *gr.* (*lat.* *Æ'son*), *gr. sag.*, konung i Iolkos, fader till Iason.

A'isopos' fabler, se *Aesopi f.*

Aiss (ajs), *tonk.*, tonen *a,* höjd med en halv ton.

Aistulf, langobardiskt kunganamn.

Aito'lia, *Etolien.*

Aito'los, *gr. sag.*, son av Endymion, stamfader till etolerna (aitolerna).

Aiwa l. **Aiwaspervekdesi,** ett slags turkisk kvittenmarmelad.

Aix, *zool.*, brudänder, släkte trädgåsfåglar. — **A. galericula'ta**, mandarinand.

Aizoa'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Curvembry'æ.* Se *Mesembryanthemum* och *Tetragonia.*

A'ja, *ital.*, hovmästarinna, uppfostrarinna; vid spanska och österrikiska hoven bruklig titel för prinsessornas guvernanter. — *"Fru Aja"*, smeknamn på Goethes mor.

Aj-aj, *zool.*, se *Aye-Aye.*

Aja'n l. **Adja'n**, fordom namn på en del av Somaliland.

Aja'nsilke, en benämning på *Orgasin* (se d. o.).

A'jas, se *Ajax.*

Ajat, *eng.*, agat.

A'jax, *gr. Ajas*, namn på tvenne av de trojanska kämparna.

A'jesja l. **A'isja**, en av Muhammeds hustrur, kallad "profetissan".

Ajo, *sp.*, uppfostrare, guvernör för prinsar. Jfr *Aja.*

Ajo'nsilke, se *Ajansilke.*

A jour, *fr.* (*l.* asjo'r), eg. för dagen; genombruten (t. ex. om spetsar); "infattade à jour" sägas ädelstenar vara, då infattningen blott berör kanterna och icke har något underlag; *handelst.*, "böckerna äro à jour", då alla poster äro införda intill sista dagen. — *Hålla sig à jour med något*, följa dess utveckling dag för dag.

Ajournera, *fr.* (*l.* asjorne'ra, av *jour*, dag), uppskjuta till viss tid (en riksdagsförsamlings l. ett mötes sammankomster).

A'jovanolja, destillerad av frukterna till *Ca'rum A'jovan* i Ostindien, är starkt tymolhaltig.

A'juga, *bot.*, jordtopp, suga, växtsläkte av fam. *Labia'teæ.* — **A. pyramida'lis**, blåsuga, käringruka, mjukhårig, pyramidformig ört med blå blommor. — **A. re'ptans**, revsuga, krypsuga, låg, krypande ört med talrika jordskott och blå blommor i axlik ställning. Ofta odlad som infattningsväxt.

Aju'geæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Labia'teæ.*

Ajuste'ra, *fr.* (*l.* asjyste'ra, av *lat. ju'stus*, riktig), bringa i ordning. *A. sig*, ordna sina kläder och pryda sitt hår; pryda sig. — **Ajustage** (*l.* a'sj-), ett mynts avfilning till dess rätta vikt. — **Ajustement**, *fr.* (*l.* asjystma'ng), justering, förlikning; prydnad, grannlåt; betalning för assuransskada. — **Ajusteur, Ajustö'r**, myntjusterare, färdiggörare. — **Ajustoir** (*l.* asjystoa'r), myntvåg.

Ajutage, *fr.* (*l.* asjyta'sj), ansatsrör, pip.

Ak, *turk.*, vit; ingår i ett stort antal asiatiska ortnamn.

Aka, folkstam. Se *Hrusso.*

Akabar l. **Giojetto**, kungskorall, en av naturen svart korallart.

Aka'cia, se *Acasia, Akasia* och *Robinia.*

Akademi' (*gr. akade'meia, lat. acade'mia*), högskola; förening av lärda, skalder l. konstnärer. — **Akademifogde**, tjänsteman vid Uppsala universitet, som har tillsyn över akademiens jordegendomar. — **Akade'miker**, stundom *Akademi'st*, lärare vid l. medlem av en akademi. — **Akade'misk**, för en akademi utmärkande l. till densamma hörande. — **Akademi'ster**, kallades de svenska författare, som försvarade den fransk-klassiska smaken mot nyromantikerna.

Akade'mos, *gr. sag.*, sagohjälte, vars namn givit upphov till ordet Akademi, emedan han ansågs ha ägt den trädgård, Akademeia, där Platon höll sin ryktbara skola.

Aka'dien, se *Acadia.*

Akagi'n, *kem.*, klorkalk, blandad med kalk l. blykromat. Användes vid rening av acetylen.

Aka'ier l. **Aka'jer** = *Achæer* (se d. o.).

Akaki', *gr.*, oskuld.

Akale'fer, se *Acalephæ.*

Aka'li, krigarklass bland sikherna.

Aka'mba l. **Waka'mba**, en av de största och mest typiska bantustammarna.

Akampsi' (*gr. a priv.* och *ka'mpsis*, böjning), *med.*, oböjlighet, kontraktur. — **Aka'mptisk**, oböjlig; *fys.*, ej tillbakakastande ljuset.

Aka'nthoma'stix, se *Akarnagummi.*

Akantace'er, *bot.*, se *Acanthaceæ.*

Akanthosi', *med.*, abnorm utveckling av överhuden.

Akanti't, *miner.*, mineral av samma sammansättning som *silverglans*, men kristalliserande efter rombiska systemet.

Akantokefa'ler, *zool.*, rundmaskar, *Acanthocephali.*

Akantoptery'gier, se *Acanthopterygii.*

Aka'ntus, se *Acanthus.*

Akardi' (av *gr. a priv.* och *kardi'a*, hjärta), medfödd saknad av hjärta; *fig.*, hjärtlöshet, feghet.

Akari'der, *zool.*, kvalster, mycket små spindeldjur.

Aka'rnagummi l. **Aka'nthoma'stix**, som mastix använd form av de orientaliska compositéerna *Atra'ctylis gummi'fera* och *E'chinops visco'sus.*

Akaroceci'dier, se *Acarocecidier.*

Akarodoma'tier, se *Acarodomatier.*

Akaroi'dharts, harts från det australiska trädsläktet *Xanthorre'a.* — **Rött akaroidharts** erhålles av *Xanthorre'a austra'lis* och *arbo'rea.* — **Gult akaroidharts** erhålles av *Xanthorre'a ho'stilis.*

Akarpi', *gr.* (av *a priv.* och *ka'rpos*, frukt), ofruktsamhet.

A'karusutslag, *med.*, se *Acariasis.*

Aka'sia (av *gr. akaki'a*, oskuld), *bot.*, se *Acacia.* — **Akasieextrakt** tillverkas av blomknopparna av *Aca'cia Farnesia'na.* — **Akasiegummi**, se *Gummi arabicum.* — **Akasieträ**, av *Acacia homalophy'lla* i Australien, brukas till galanteriartiklar.

Aka'siamyra, *zool.*, myrsläkte, som bor i akasiornas ihåliga taggar.

Aka'sieträd, *bot.*, se *Akasia* och *Robinia*.

Akatafasi' (av *gr. a priv.* och *katafemi*, bejaka), oförmåga att ordna orden i syntaktiska satser.

Akatale'ktisk (av *gr. a priv.* och *katale'gein*, upphöra), *metr.*, fullständig; som innehåller ett fullständigt antal versfötter, av vilka den sista har jämnt det erforderliga antalet. Jfr *Katalektisk* och *Hyperkatalektisk*.

Akatalepsi', *med.*, neuros, vars symtomer äro motsatta dem vid katalepsi (se d. o.).

Akatarsi', *gr.* (av *a priv.* och *katha'rsis*, rening), *med.*, förorening (av blodet.).

Akatasta'tisk, *gr.*, ostadig, obeständig; *med.*, oregelbunden (t. ex. puls).

Aka'thistos, *gr.*, grekisk-katolsk lovsång till jungfru Marias ära.

Akatoli'k (*gr. a priv.* och *katholikos*, katolsk), kristen, som ej tillhör katolska kyrkan.

Aka'ustisk, *gr.* (av *a priv.* och *kausis*, brand), förbrännelig.

Ake'bia quina'ta, *bot.*, slingerväxt med röda blommor av fam. *Lardizabala'ceæ* (ordn. *Rana'les*). Odlas i s. och mell. Sverige.

Akéer = *Achæer* (se d. o.).

Akefa'ler, Akefa'l, Akefali', se *Acefali*.

Akeiropoie't, se *Acheiropoiet*.

Akelo'os, *gr. myt.*, en flodgud.

Akemeni'der, persisk härskarsläkt (660—331 f. Kr.).

Akeratos-gruppen, grupp av nötkreatur, som i Sverige representeras av fjällrasen och "rödkullorna".

A'keron, se *Acheron*.

Akidopeirasti'k (av *gr. aki's*, spets, skärpa, och *peirao*, försöka), akupunktur av hjärtspetsen vid misstänkt skendöd.

Aki'lles, se *Achilles*.

Aki'lles-sena, *anat.*, den kraftiga sena, som förenar vadmuskeln med hälbensutskottet.

Akine's l. **Akinesi'**, *med.*, rörelseförlamning. — **Akine'tisk**, orörlig.

Akine't, *bot.*, se *Aplanospor*.

A'kis, *gr. myt.*, son av Faunus. Älskade Galatea, som, då han dödats av sin rival Polyfemos, förvandlade hans rinnande blod till en flod.

Akito'fel, *hebr.*, mansnamn, dårskapens broder. Buret av konung Davids rådgivare och vän.

Akiurgi' (av *gr. aki's*, spets, skärpa, egg, och *e'rgon*, handling), *med.*, läran om de blodiga operationerna.

Akja, se *Ackja*.

Aka'b-basket, se *Akyab-basket*.

Akka, *fi.* och *lapsk.*, moder, gumma.

Akkad l. **Ackad**, forntida benämning på n. Babylonien.

Akka'ler, en avdelning av *druserna* (se d. o.).

Akkumula'tor, Akkumule'ra, se *Ackumulator*.

Akla'stisk, *gr.* (av *a priv.* och *kla'ein*, bryta), *fys.*, icke brytande ljusstrålarna.

Akle'ja, *bot.*, se *Aquilegia*.

Akle'jruta, *bot.*, se *Thalictrum*.

Akli'n l. **Nullisokli'n**, *fys.*, magnetisk ekvator, linje på kartor sammanbindande orter utan magnetisk inklination (se d. o.).

Akloropsi', se *Achloropsi*.

A'kme, *gr.*, högsta spetsen av en sak; *med.*, en sjukdoms höjdpunkt.

Akme't (av *gr. a'kme*, spets), svart mineral, som förekommer på ett par ställen i Norge.

Akoni't l. **Egiri'n**, *miner.*, ett svartgrönt, glasglänsande, lättsmält mineral, innehållande natriumjärnsilikat och titanoxid.

Akne, se *Acne*.

Akoëme'ter, *gr.* (av *akoe'*, hörsel), hörselmätare, instrument för bestämmande av graden av dövhet.

Akoime'ter (*gr. akoimetos*, sömnlös), medlem av en grekisk munkorden, som höll oavbruten gudstjänst.

Akola'st (av *gr. ako'lastos*, som ej kan hålla i tömmarna), fråssare. — **Akolasi'**, fråsseri.

Akologi' (av *gr. a'kos*, botemedel, och *lo'gos*, lära), *med.*, läran om botemedlen; läran om de mekaniskt verkande medlen ävensom de kirurgiska instrumenten.

Akolu't (*gr. ako'luthos*), ledsagare; efterträdare. I den äldsta kristna kyrkan titel på prästernas tjänande följeslagare, i katolska kyrkan på vissa kyrkotjänare.

Akoi'n, *farm.*, lokalt bedövningsmedel (dipaaanisylmonofenetylguanidinhydroklorat).

Akomi', *gr.* (av *a priv.* och *kome'* hår), skallighet.

A konditio'n, *handelst.*, rättighet för mottagaren att återlämna de varor (i synnerhet böcker), som ej bliva sålda.

Akoniti'n, *kem.*, en giftig alkaloid, som är den verksamma beståndsdelen hos *Aconi'tum nape'llus*. Närsläktade äro: *pseudakoniti'n* l. *nepali'n* ur *Ac. fe'rox*, *japakoniti'n* ur *Ac. japo'nicum*, *lykakoniti'n* och *myoktoni'n* ur *Ac. lycocto'num*, *lappakoniti'n*, *septentrionali'n* och *cynoktoni'n* ur *Ac. septentriona'le*.

Akoni'tsyra, *kem.*, citronsyra.

Akonti't, *miner.*, kobolthaltig arsenikkis.

A konto, se *A conto*.

Akori', *med.*, oförmåga att känna sig mätt.

Akosmi' (av *gr. a priv.* och *ko'smos*, värld), oordning; *med.*, sjukligt utseende. — **Akosmi'sm**, *filos.*, den åsikt, som nekar världens verklighet.

Akotyledo'ner, *gr.* (av *a priv.* och *kotyledo'n*, hjärtblad), *bot.*, växter utan hjärtblad.)(K o t y l e d o n e r.

Akrakoniti'n, *kem.*, dets. som *Pseudakoniti'n*. Se *Akonitin*.

Akra'nier, *zool.*, djur utan kranium.

Akrasi', *gr.*, förskämd blandning av vätskorna i en organisk kropp.

Akrati', *gr.* (av *a priv.* och *kra'tos*, kraft), brist på självbehärskning l. energi; kraftlöshet.

Akratote'rm, *gr.* (av *akra'tos*, oblandad, och *the'rme*, värme), indifferent mineralkälla (se *Mineralkällor*).

Akremni'ntvål, tvål med tillsats av ämnen, som lätt överföra metaller i sulfider. Till tvättning för personer som arbeta med giftiga metaller, särskilt bly och kvicksilver.

Akribi' (*gr. akri'beia*), punktlighet, noggrannhet.

Akribome'ter, *gr.* (av *akri'beia*, noggrannhet), instrument till noggrant uppmätande av smärre föremål.

Akridi'n, *kem.*, organisk bas, en av beståndsdelarna i stenkolstjära. — **Akridi'ngult**, **Akridi'norange**, tjärfärgämnen.

Akrisi', *gr.*, brist på överläggning, dåligt val l. dålig dom. — **Akri'tisk**, oavgjord, tvivelaktig; okritisk.

Akri'sios (*lat. Acri'sius*), *gr. myt.*, konung i Argos och fader till Danaë.

Akroama'tisk (av *gr. akroa'sthai*, åhöra), som förnimmas genom hörseln, som avlyssnas. — **Akroma'tisk metod**, metoden att undervisa genom sammanhängande föredrag, utan frågor och svar.)(Den sokratiska metoden.

Akroasphyxi', *med.*, ihållande cyanos i terminala kroppsdelar som fingrar och tår.

Akroba't, *gr.* (av *a'kros*, spets, och *bai'nein*, stiga), lindansare, gymnastisk konstnär.

Akrobla'st (*gr. akro'blastos*, groende på yttersta spetsen), *bot.*, dets. som *monokotyledon* (se d. o.).

Akrodermati't, *med.*, hudinflammation i terminala kroppsdelar, som fingrar och tår.

Akrodo'nta (av *gr. a'kros*, överst, och *odu's*, tand), *zool.*, äro kräldjurens tänder, då tandbasen är förenad med käkens övre, fria kant.

Akrofobi', *med.*, rädsla med svindel på stora höjder.

Akrogami', *bot.*, dets. som *Porogami* (se d. o.).

Akrografi' (av *gr. a'kros*, spets, och *gra'fein*, skriva), *konstt.*, högetsning.

Akroi't, *miner.*, färglös, manganhaltig turmalin.

Akroka'rpisk (av *gr. a'kros*, spets, och *ka'rpos*, frukt), *bot.*, försedd med en i spetsen befintlig frukt. Jfr *Acrocarpæ*.

Akrolei'n (av *lat. a'cer*, skarp, och *o'leum*, olja), *kem.*, en aldehyd (se d. o.), som uppstår vid torr destillation av fett l. glycerin. Den är en färglös, fuktig vätska, som, avdunstad, häftigt angriper ögon och lungor. Motsvarande syra kallas *Akrylsyra*.

Akroli't, *gr.* (av *a'kros*, spets, och *li'thos*, sten), träbild med huvud och extremiteter av sten; akroliterna stamma från det grekiska bildhuggeriets äldsta tider.

Akro'ma, *gr.* (av *a priv.* och *chro'ma*, färg), partiell avfärgning av huden. — **Akromasi'** l. **Akromati'sm**, färglöshet; brist på färgämne i en människas hud. — **Akroma't**, dets. som akromatisk kikare l. lins. — **Akroma'tisk**, färglös, icke färgande. — **Akromatisk kikare**, kikare, som visar föremålen utan färgade kanter. — **Akromatisk lins**, *fys.*, se *Lins* och *Kromatisk aberration*. — **Akromatopsi'**, *gr.*, *med.*, färgblindhet.

Akromati'n l. **Lini'n**, *biol.*, substans i cellkärnan, som icke alls l. endast under vissa betingelser färgas av vissa färgämnen.)(Kromatin l. nuklein.

Akromegali' (av *gr. a'kros*, spets och *me'gas*, stor), *med.*, sjukdom, karakteriserad genom uppsvällning av tår och fingrar, ökning av näsans volym etc.

Akromelalgi', *med.*, angioneuros (se d. o.) i fingrar, tår o. d. terminala kroppsdelar.

Akro'mion, *gr.* (av *a'kros*, spets, och *o'mos*, skuldra), översta delen av skulderbladet.

Akromonogra'm, *gr.*, dikt, vars verser börja med slutbokstaven i föregående vers. — **Akromonosylla'bica**, *gr.*, *pl.*, dikter, vilkas verser börja med slutstavelsen i föregående vers.

Akrony'ktisk (*gr. akrony'ktios*), som inträffar vid nattens början. — **Akrony'ktisk uppgång**, *astr.*, har en stjärna, som framträder vid solens nedgång.

Akroodextri'n (av *gr. a priv.* och *chros*, färg, och *lat. de'xter*, höger), övergångsprodukt vid stärkelsens förvandling till socker genom spottens inverkan.

Akroparaestesi', *med.*, paraestesier (se d. o.) i terminala kroppsdelar såsom tår och fingrar.

Akropeta'l utvecklingsföljd (av *gr. a'kros*, överst, och *pe'talon*, blad), *bot.*, säges föreligga, då de nederst på en axel sittande växtdelarna utvecklas först och de högre senare.)(Basipetal (se d. o.).

Akrophobi'a, *med.*, se *Akrofobi*.

Akropo'l, försvenskning av *Akro'polis* (se d. o.).

Akro'polis, *gr.* (av *a'kros*, spets, och *po'lis*, stad), den högst belägna, befästade delen i de gamla grekiska städerna; borg, citadell. Särskilt namn på Atens ryktbara borg, medelpunkt för antikens konst.

Akro's, *kem.*, sockerart, identisk med *i-fruktos*, l. *i-levulos*.

Akro'stikon, *gr.* (av *a'kros*, tillhörande det yttersta av något, och *sti'chos*, rad), namndikt, vars verser äro så inrättade, att de första (mera sällan de sista) bokstäverna av varje rad tillsammans utgöra ett namn l. en mening.

Akrote'rion, se *Akroterium*.

Akrote'rium (*gr. akrote'rion*), *byggn.*, gavelprydnad (merendels arabesker, blommor, djur- l. människoformer).

Akroti'sm, *gr.*, strävan efter det högsta, såväl i vetande: *teoretisk akrotism*, som i

handling: *praktisk akrotism;* forskning efter tingens yttersta grunder.

Akroti'smus (av *gr. a priv.* och *krotos,* anslag), *med.,* upphörd puls.

Akry'lsyra, *kem.,* se *Akrolein.*

Akt (*lat. a'ctum*), urkund, dokument, skriftlig handling.

Akt (*lat. a'ctus*) offentlig och högtidlig handling; urkund, beslut; huvudavdelning i ett skådespel; *konstt.,* den nakna modellen i viss ställning.

Akt (*ty. Acht*), bann, laglig uteslutning ur borgerligt l. kyrkligt samhälle.

Akta'ion (*lat. Actæ'on*), *gr. myt.,* dotterson till konung Kadmos i Thebe, förvandlades av gudinnan Artemis till en hjort och blev sedan söndersliten av hundar.

Akter (*holl. achter,* efter, bakom), bakre del; *sjöv.,* bakre delen på ett fartyg. — **Akterbevakning,** fartyg, som utför bevakning bakom en sjöstyrka. — **Akterbrassar,** de brassar, med vilka stor- och mesanmasträrna kunna brassas. — **Akterhand,** den som arbetar bakom l. under ledning av andra, arbetar i akterhand. — **Akterkant,** aktre sidan av ett föremål ombord. — **Akterklys,** klys akter ut å fartyg. — **Akterpik,** den aktersta, skarpa delen av ett lastrum. — **Akterrodd,** aktre hälften av roddarna i en båt. — **Akterskarp,** den skarpa, nedre delen av fartygsbottnen akter ut. — **Akterskepp,** aktre delen av ett fartyg. — **Akterspegel,** den plana akterväggen å ett fartyg. — **Akter ut,** på akterdelen av ett fartyg.

Aktfigur, *konst.,* se *Akt.*

Aktie (*l.* a'ktsie, av *lat. a'ctio,* av *a'gere,* handla, verka), ett skrivet l. tryckt intyg (= aktiebrev), att innehavaren l. en i aktien namngiven person är delägare i ett visst bolag för idkande av någon rörelse; *pl.,* **Aktier,** *bildl.,* affärer, ställning. — **Aktiebolag,** på lotter ställt bolag, som, utan personlig ansvarighet för delägarna, bygger sin kredit på det gemensamma, av delägarna sammanskjutna kapitalet. Den i Sverige gällande lagen angående aktiebolag är av den 12 aug. 1910. — **Aktiebrev,** skriftligt l. tryckt bevis om delägarskap i aktiebolag. — **Aktiekapital,** ett aktiebolags sammanskjutna kapital. — **Aktiekupong,** blankett, som åtföljer aktiebrev för kvittering av uppburen ränta l. vinst l. bådadera i förhållande till den behållning, som aktiebolagets företag under en viss tid lämnat. — **Aktionä'r** l. **Aktioni'st,** aktieägare.

Akti'nier, *zool.,* sjöanemoner.

Akti'nium, *kem.,* radioaktivt, metalliskt grundämne, upptäckt i mineralet pechblände.

Akti'nisk (av *gr. akti's,* stråle), som härrör av ljusstrålarnas kemiska verkningar. — **Aktiniska strålar,** de kemiskt verksamma ljusstrålarna. — **Aktiniskt glas,** gult glas, som absorberar de aktiniska strålarna.

Aktinobacillo's, *vet.,* strålsvampsliknande infektionssjukdom hos nötkreatur.

Akti'no-elektricitet, *fys.,* elektricitet, som uppstår i vissa kristaller, t. ex. bergkristall, vid bestrålning med värme l. ljus.

Aktinofyto's, Aktinofyto'sis, *vet.,* sjukdomar, framkallade av strålsvampsläktet.

Aktinogra'f, *gr.* (av *akti's,* stråle, och *gra'fein,* skriva), *fys.,* apparat för uppmätning av dagsljusets styrka. — **Aktinografi',** läran om ljusstrålarna. — **Aktinogra'm,** namn på de genom Röntgenstrålarna erhållna fotografierna.

Aktinoli't, *miner.,* strålsten.

Aktinome'ter, *gr., fys.,* strålningsmätare. Instrument för uppmätande dels av det värme, solen på en viss tid sänder till jorden, dels av världsrymdens temperatur, dels av en ljuskällas strålningsintensitet.

Aktinomo'rf, *bot.,* kallas en växt, som har flera symmetriplan, d. v. s. i flera riktningar låter klyva sig i lika delar.

Actinomy'ces, *bot.,* strålsvampar, *Streptopto'thrix actinomy'ces.*

Aktinomyko'm, Aktinomyko'ma l. **Aktinomyko's** (av *gr. akti's,* stråle, och *my'kos,* svamp), *med.,* strålsvampsjuka av svampbildningar framkallade svulster i tungan, svalget, käkbenen m. fl. organ hos människor, nötkreatur, svin m. fl. djur.

Aktinophyto's, se *Aktinofytos.*

Aktinozo'er, *zool.,* stråldjur.

Aktio'n, *fr.* (*l.* -sjon), fäktning, handgemäng, drabbning (i synnerhet sjödrabbning); en talares l. skådespelares åtbörder och miner; anklagelse inför domstol. — **Aktiona'ter,** åklagare. — **Aktione'ra,** *fr.,* åtala, anställa rättegång mot ämbetsman för tjänstefel. — **Aktionsradie,** räckvidd (en radiostations, en kanons m. m.); det avstånd, inom vilket ett örlogsfartygs l. en flygmaskins bränsleförråd räcker utan påfyllning. — **Aktionsturbi'n,** turbin, hos vilken hela den verksamma fallhöjden omsättes i hastighet hos vattnet i ledskenemynningen.

Aktioni'st, Aktionä'r, se under *Aktie.*

A'ktiska spelen, fest, som av gammalt firades på udden Aktion och år 31 f. Kr. förnyades av Octavianus efter segern därinvid.

Aktiste'ter (av *gr. a'ktistos,* oskapad), *kyrkoh.,* ett monofysitiskt parti, som ansåg, att Kristi lekamen ej var skapad.

Akti'v (*lat. acti'vus,* handlande, av *a'gere,* handla, verka), verksam, rörlig, livlig.)(P a s s i v. — **Aktiv form** l. **Akti'vum,** *språkv.,* se *Verb.* — **Aktiv handel,** ett lands in- och utförsel för eget behov och genom egna medel. — **Aktiv kroppsrörelse,** sjukgymnastik där patientens egen muskelrörelse tages i anspråk. — **Aktiv syrgas,** dets. som *ozon* (se d. o.). — **Aktiv tjänst,** tjänstgöring vid trupp, även om denna

icke är samlad till tjänst. — **Aktiv tjänsteplikt,** tjänstskyldighet som vapenför. — **Aktivtrupper,** fälttrupper. — **Akti'va,** *lat., pl., handelst.*, en persons l. firmas hela förmögenhet; tillgångar, i motsats till **Passiva,** skulder. — **Aktivite't,** verksamhet, driftighet, livlighet. — **Aktivi'sm,** under världskriget uppkommen benämning på den politiska rörelse, som ivrade för Sveriges ingripande i kriget. — **Aktivi'ster,** anhängare av aktivismen.

Aktive'ring, *kem.*, överföring av ett ämne i en form, som är starkare kemiskt verksam än den vanliga.

Aktivite't, Aktivi'sm, se under *Aktiv.*

Akto'l, *farm.*, se *Actol.*

A'ktor, se *Actor.*

Aktora'tsarvode, sportel för advokatsfiskalerna i Kammarkollegium och Kammarrätten. — **Aktoratsprovision,** sportel för tullfiskalerna.

Aktri's, se *Aktör.*

Aktstudie, *konstt.*, dets. som akt (se d. o.).

Aktualise'ra (av *fr. actualiser*), låta framträda som närvarande; skänka intresse för ögonblicket. — **Aktuali'ter,** i verkligheten. — **Aktualite't,** vad som har betydelse för dagens frågor; verklighet. — **Aktualite'tsteorien,** teori, som antar att allt inom själslivet är process, växlande funktioner, och intet perdurerande substans. — **Aktuali'sm, Aktuali'smteori,** *geol.*, den numera allmänna uppfattningen, att företeelser under äldre geologiska perioder kunna förklaras genom kunskap om nu pågående (aktuella) geologiska processer. — **Aktue'll,** nuvarande, faktisk, av intresse för dagen; verklig.

Aktua'rie (av *lat. a'cta*, handlingar), ämbetsman, som mottager och förvarar ett ämbetsverks handlingar.

Aktualis'mteori, *geol.*, se under *Aktualisera.*

Aktue'll, se *Aktualisera.*

Aktö'r, Aktri's (*fr. acteur, actrice*, av *lat. a'gere*, handla, "agera", utföra en roll), skådespelare, skådespelerska.

Akume'ter (av *gr. aku'ein*, höra, och *me'tron*, mått), instrument för uppmätning av människans hörselförmåga.

Akupressu'r (av *lat. a'cus*, nål, och *pressu'ra*, tryckning), *kirurg.*, blodstillning medelst en nål, som införes i det skadade kärlet, vilket sedan hårt kringbindes.

Akupunktu'r (av *lat. a'cus*, nål, och *pu'ngere*, sticka), *kirurg.*, stickning med nål, som botemedel mot nervsmärtor och lamhet.

Akusjaspråket, se *Hyrkaniska språket.*

Aku'sticus, *anat.*, hörselnerven.

Akusti'k, *gr.* (av *aku'ein*, höra), *fys.*, läran om ljudet; en byggnads ljudverkan. — **Aku'stisk,** som har avseende på ljudet, t. ex. en i akustiskt hänseende välbyggd musiklokal. — **Akustiska medel,** åtgärder för förbättrandet av en lokals akustik. — **Akustiska läkemedel** kallades fordom läkemedel mot dövhet. — **Akustiska sire'nen,** apparat för utrönande av tonernas svängningstal. — **Akustisk telegraf,** anordning för avståndssändning av ljudvågor (t. ex. talrör).

Aku'stikon, hörsellur.

Aku'stisk, se under *Akustik.*

Aku't (*lat. acu'tus*, av *a'cus*, nål), skarp, häftig. — **Akut accent,** se under *Accent.* — **Akut sjukdom,** *med.*, häftig, med hastigt förlopp, motsatsen till kronisk.

Akvaforti'st (av *lat. a'qua fo'rtis*, salpetersyra), etsare.

Akvamari'n (av *lat. a'qua*, vatten, och *ma're*, hav), blågrön färg; *miner.*, ädelsten av blågrön beryll. — **Akvamarin-chrysoli't,** en gulgrön beryllvarietet. — **Orientalisk akvamarin,** ädelsten, blågrön varietet av korund. — **Sibirisk akvamarin,** gröna topaser från Ural.

Akvapu'lt (av *lat. a'qua*, vatten, och *pe'llere*, driva), *tekn.*, en för vattenuppfordring avsedd apparat, även kallad *stöthävert.*

Akvare'll, *fr.* (av *lat. a'qua*, vatten), genomskinlig vattenfärg; målning med dylik. Jfr *Gouache.* — **Akvarelli'st,** akvarellmålare. — **Akvare'llmåleri,** se *Akvarell.*

Akva'rier (av *lat. a'qua*, vatten), även *enkrati'ter* l. *hydroparasta'ter*, en inom den äldsta kristna kyrkan bildad asketisk sekt, som i nattvarden ersatte vinet med vatten.

Akva'rium, *lat.* (av *aqua'rius*, hörande till vatten, av *a'qua*, vatten), *pl.* **Akva'rier,** vattenbehållare l. vattencistern, där man håller vattendjur l. -växter inneslutna.

Akvati'nt l. **Akvati'nta,** *ital.*, eg. färgat vatten; tusch, sepia l. bister, upplöst i vatten; kopparstick, efterhärmande ritningar med tusch, bister och sepia. — **Akvatintagravy'r** l. **Tonetsning,** etsning, imiterande en akvatintateckning. — **Akvatinta-lavy'r,** modernt etsningssätt på akvatintagrund. — **Akvatinta-skrapning,** koppargravyrmetod, varvid skrapningen sker, sedan kopparytan försetts med en djupt etsad ton. — **Akvatinta-teckning,** teckning med ovan angivna färger.

Akvavi't, vanligen sädesbrännvin med kummintillsats. Se *Aqua vitæ.*

Akvedu'kt (*fr. aqueduc, lat. aquedu'ctus*, av *a'qua*, vatten, och *du'cere*, leda), vattenledning, i synnerhet en dylik, ovan jordytan på hög underbyggnad; brobyggnad, genom vilken ett vattendrag under oförändrad nivå ledes över en dalgång.

Akyab-basket, indiskt mått för ris = 11,897 kg. skalat ris l. 9 kg. oskalat ris.

Akyanoblepsi', se *Acyanoblepsi.* — **Akyanoble'pt,** en med oförmåga att uppfatta den blå färgen behäftad person.

Akyesi', *gr.* (av *a priv.* och *ky'esis*, havande tillstånd, av *kyei'n*, bliva havande, koncipiera), *med.* = *sterilitet*, kvinnlig ofruktsamhet.

Akyri', *gr.*, oegentlighet; *språkv.*, oegentligt bruk av ett ord; bildligt tal.

Al, bestämda artikeln i arabiskan; förekommer i orden *almanack, algebra, alkoran, alkemi* m. fl.

Al, *ital.*, dativ av bestämda artikeln i maskulinum.

Al, *bot.*, se *Alnus*.

Al, *kem.*, atomtecken för *Aluminium*.

Al l. **Ahl**, *geol.*, humussandsten; en under bildning varande sandstensart, som på Jylland och i Nordtyskland (*ty. Ortstein*), är till stor olägenhet; förekommer även i Skåne.

Ala., förk. för staten **Alabama.**

Ala-, i turkiska geografiska namn betyder *brokig*, t. ex. *Ala dengis*, Brokiga havet (Balkasjsjön).

A'la, *pl.* **A'læ**, *lat.*, vinge, namn på tvenne till atrium (se d. o.) gränsande rum i fornromerska byggnader; flygel av en romersk här. — **A. ma'gna o'rsis sphenoida'lis**, *anat.*, kilbenskroppens stora vinge. — **A. o'ssis i'lium**, höftbenets stora vinge. — **A. pa'rva o'ssis sphenoida'lis**, kilbenskroppens lilla vinge. — **A. vo'meris**, nässkiljeväggbenets vinglika utskott.

À la, *fr.* (förekommer i en mängd franska uttryck, ofta med ett underförstått *manière* l. *mode*, sätt), på liknande l. samma sätt.

À la baisse, *fr.*, (*l.* -bäss), *handelst.*, (spekulera) i kursfall.

Alaba'mafrågan, en efter kaparefartyget Alabama benämnd stridsfråga mellan Förenta staterna och England, vilken 1872 av en mellanfolklig skiljedomstol avgjordes till Förenta staternas förmån.

Alabandi'n, *miner.*, manganblände.

Alabandi'sm, kludd, fuskverk i konsten. Ordet är bildat av staden Alabanda i Mindre Asien, vars konstproduktion säges hava stått synnerligen lågt.

Alaba'ster, *gr.*, det renaste, vitaste slaget av kornig gips l. svavelsyrad kalkjord. — **Alabasterglas**, alabasterliknande, ogenomskinlig glassort. — **Alabasterpapper**, dets. som *Ispapper* (se d. o.). — **Alabastri't**, småkornig afteralabaster, gipssten.

Alaba'strum, *lat.*, blomknoppar (inom droghandeln).

À la bataille, *fr.* (*l.* -batta'j), "på bataljsätt", ett slags biljardspel.

Alabâtre, *fr.* (*l.* alaba'tr), alabaster.

À la bonne heure, *fr.* (*l.* -bånn ör), välan, låt gå.

À la carte, *fr.* (*l.* -kart), efter matsedeln.

Alacta'ga, *zool.*, syn. *Jaculus* (se d. o.).

À la daube, *fr.* (*l.* -dåb), kött- l. fiskrätt i gelé.

À la d'Aumont, *fr.* (*l.* -dåmå'ng), fyrspann, vilket styres av jockejer, vilka rida på vänsterhästarna.

Ala'ddin, ett romantiskt drama av den danske skalden Öhlenschläger. — **Aladdin** l. **Den underbara lampan**, en saga i "Tusen och en natt". — **Aladdins lampa**, *fig.*, ett underbart medel, varigenom man ögonblickligen kan få sina önskningar uppfyllda.

Ala'dja l. **Ala'dsja**, ett i turkiska länder vanligt, brokigt bomullstyg.

Aladå'b, se *A la daube*.

À la fin, *fr.* (*l.* -fäng), till slut.

À la française, *fr.* (*l.* -frangsä's), på franskt sätt.

Alagre'ck l. **À la greçue**, *fr.* (*l.* -gräck), på grekiskt sätt; bandlik ornamentslinga. Jfr *Grec*.

À la guerre, *fr.* (*l.* -gär), på krigsmaner; en mot alla (ett slags biljardspel).

À la hausse, *fr.* (*l.* -åss), *handelst.* (spekulera) i kursstegring.

Alali', *gr.* (av *a priv.* och *lale'in*, tala), *med.*, bristande förmåga att tala.

Alama'ch, *astr.*, se *Andromeda*.

Alama'nner, se *Alemanner*.

Alambi'k l. **Alembi'k**, *arab.* (av art. *al* och *ambik*, bägare), fordom bruklig retort.

Alame'da, *sp.* (av *a'lamo*, poppel), *eg.* poppelallé; offentlig promenadplats i spanska städer.

À la mesure, *fr.* (*l.* -mösy'r), *tonk.*, återgång till förut angivet taktmått.

À la mode, *fr.* (*l.* -mådd), efter nyaste modet.

Ala'ner, forngermanskt ryttarfolk.

Alanggräs, *bot.*, se *Imperata*.

Alan-Gilan, dets. som *Ylang-ylang* (se d. o.).

À l'anglaise, *fr.* (*l.* alanglä's), på engelskt sätt.

Alani'n, *kem.*, amidopropionsyra, laktamidsyra, kristalliserar i pärlemorglänsande, till småtärningar förenade nålar.

Ala'nt, *bot.*, se *Inula Helenium*.

Ala'ntkamfer, *kem.*, se *Alantrot*.

Alanto'l, *kem.*, se *Alantrot*.

Ala'ntstärkelse, *tekn.*, stärkelse, som fås av georginernas rotknölar.

Ala'ntsyreanhydri'd, *kem.*, se *Alantrot*.

Ala'ntrot, *farm.*, roten av *I'nula Hele'nium*, användes i veterinärmedicinen samt i huskurer mot mag- och bröstsjukdomar. Innehåller stärkelsearten *Inuli'n*, vilken rekommenderats åt sockersjuka, samt *Alanto'l*, *Alantsyreanhydri'd* (använda mot lungsjukdomar) och *Alantkamfer* l. *Heleni'n* (använd som antiseptikum).

Alany'l, *kem.*, en envärdig radikal av *Alanin* (se d. o.).

Alaoï'ter, folkslag i *Syrien*.

Alapuri'n, *handelst.*, namn på rent, vattenfritt ullfett.

Alaque (*l.* ala'ke), namn på en sämre sort Alicante-vin.

À la queue, *fr.* (*l.* -kö), eg. som en svans; rad i rad.

Ala'r (av *lat. a'la*, vinge), hörande till vingar, vinge.

Ala'ria, *bot.*, ett släkte av brunalgerna. — **A. escule'nta**, kokas och ätes som kål på Färöarna.

A'larik l. **A'lrik,** forntyskt och fornnordiskt mansnamn (av *al* l. *all* och *rîch, rek* l. *rik,* härskare), allhärskare. Namn på den västgotakonung, som 410 e. Kr. intog Rom.

Ala'rm, *fr.* (av *ital. all'a'rme,* till vapen!), buller, förskräckelse; *blint alarm,* uppståndelse utan giltig anledning. — **Alarmapparat,** anordning, som under vissa förutsättningar träder i verksamhet och ger varnande signaler. — **Alarmant** (*l.* -ma'ngt), oroande. — **Alarme'ra,** förskräcka, oroa.

Alaskadiamant, *miner.,* bergkristall.

Ala'stor, *gr. myt.* (av *a priv.* och *lathe'in,* vara dold), hämndens ande.

À la suite, *fr.* (*l.* -suitt), till följden; vara *à la suite* vid ett regemente: tillhöra regementet utan att uppbära lön.

A la'tere, *lat.,* från sidan. — **Lega'tus a latere,** från påvens sida utsänt ombud.

À la tête, *fr.* (*l.* -tät), i spetsen för.

Ala'tus, -a, -um, *lat.* (av *a'la*), *bot.,* vingad,

Alauchiharts, se *Aluchiharts.*

Ala'uda arve'nsis, *zool.,* lärka, sånglärka.

Alb (*l.* allp), annan form för *Alp.*

A'lba, *lat.,* gammalkyrklig dopdräkt; vit korl. mässkjorta, som från 4:e årh. begagnas av katolska och anglikanska andliga; även ett kvinnonamn, jfr *Albanus.*

A'lba (morgongryning), morgonsång; en provensalsk diktform, som besjunger två älskandes skilsmässa i dagningen.

Albaci'd, *kem.,* äggvita i förening med syra.

Albana'gium, *lat.* (av *alba'nus,* främling), *jur.,* hemfall. Jfr *Aubain.* — **Jus albana'gii,** hemfallsrätt.

Albane'nser, ett under 10:e årh. i Albanien uppträdande parti av katarerna.

Alba'ner, dets. som *Albaneser* (se d. o.).

Albane'ser, invånarna i Albanien, ättlingar av de gamla illyriska bergsfolken.

Albane'sfiol, se under *Albani.*

Albane'siska språket, indoeuropeiskt språk, närmast släkt med lituslaviska, trakiska och ariska språkfamiljerna. Indelas i *Gegiska* (i n. Albanien) och *Toskiska* (i s. Albanien).

Alba'ni, ryktbar romersk släkt; berömd fiolfabrikant, efter vilken de högt skattade albanesfiolerna uppkallats.

Alba'nosten l. **Peperi'n,** *petrogr.,* en i Albanobergen nära Rom förekommande grågrön, jordartad bergart, som i det antika Rom allmänt användes till byggnadssten.

Alba'nus, fornromerskt mansnamn, *eg.* en man, som är från *Alba,* en stad i Italien; den vite, renlige.

Albany-kongressen, sammankomst av ombud för Englands nordamerikanska kolonier 1754 i staden Albany, där B. Franklins plan till koloniernas federation antogs.

Albardine (*l.* -di'n), se *Esparto.*

Albargi'n, *farm.,* av gelatin och silvernitrat framställt preparat mot gonorré och vissa tarmsjukdomar.

Albatro'ss, *zool.,* släkte av ordn. Stormfåglar. Den vanligen åsyftade är *Diome'dea e'xulans,* som förekommer i Söderhavet och Stilla oceanen.

Albe'do, *lat.* (av *a'lbus,* vit), *fys.,* förhållandet mellan det solljus, som en kropp reflekterar, och det, som den mottager.

Albe'do-skal, den inre, vita delen av apelsinskalen.

Al be'du, *arab.,* ”nomadfolket”, ”beduiner”.)(Alhadar (se d. o.).

Albe'lla (av *lat. a'lbus,* vit), *bot.,* vitaktig.

Albe'rgo, *ital.,* härbärge, rum för resande.

Alberich, namn på en ondskefull och maktlysten dräng i Wagners musikdramer *Rhenguldet, Siegfried* och *Ragnarök;* hemligt nyckelord för de tyska förstöringsoch utrymningsarbeten, som föregingo den frivilliga reträtten till den s. k. Siegfriedställningen på västfronten i mars 1917.

Alberon, dets. som *O'beron.*

Albert, mansnamn, och **Alberti'na,** kvinnonamn, förkortningar av *Adalbert* och *Adalbertina:* den ädle l. ädla, högättade. Jfr *Adalbert.*

Albertföreningen, en till Röda Korset ansluten förening i Sachsen. Den utbildar sjuksköterskor, *albertinnor.*

Alberti'na (se *Albert*), namn på universitetet i Königsberg.

Alberti'ner, se *Albertus-thaler.*

Alberti'nnor, se *Albertföreningen.*

Alberti'nska linjen, den linje av det forna Sachsiska furstehuset som härstammar från Albert den djärve.

Alberti't l. **Melanasfalt,** *miner.,* fossilt harts, som liknar asfalt. Ett liknande ämne är *Grahami't.* De finnas i Nordamerika.

Albertotypi', *tekn.,* framställning av tryckplåtar på fotografisk väg.

Albe'rtus-thaler l. **Alberti'ner,** urspr. nederländskt mynt, motsvarande 3,89 kr.

Albe'scens, *lat., bot.,* vitnande.

A'lbicans, A'lbidus, (av *lat. a'lbus,* vit), *bot.,* vitaktig.

Albien (*l.* -biä'ng) l. **Albieneta'gen,** *geol.,* del av kritformationen.

Albige'nser (av staden Albi i s. Frankrike), på 11- och 1200-t. framträdande religiösa sekter, som stodo i opposition mot påvedömet.

Albin, mansnamn, förk. av *Albi'nus.*

Albi'n, *miner.,* se *Apofyllit.*

Albina'gium l. **Albina'tus,** *medelt.-lat.,* danaarv. Se vid. under *Aubaine.*

Albi'ner, se *Albinos.*

Albini'sm (*lat. a'lbus,* vit), medfödd brist på det pigment, som ger färg åt huden. Förekommer hos både människor och djur och kan vara utbredd över hela kroppsytan l. begränsad till vissa delar. — **Albi'nos** l. **Albi'ner,** *sp., pl.,* kallades först de ”vita negrer”, som upptäcktes på Panamanäset. Sedan benämning på personer med mjölkvit, sjuklig hy, vitt och ulligt hår samt

röda, ljusskygga ögon, ävensom på djur, lidande av albinism.

Albi'nus och **Albi'na** (av *lat. a'lbus*, vit, ren), romerskt mans- och kvinnonamn.

A'lbion, *kelt.*, bergland, Englands urgamla namn. Är även ett mansnamn.

A'lbionmetall, med tenn pläterat bly.

A'lbionpress, en i England konstruerad boktryckarpress.

Albi'res, *astr.*, stjärna i stjärnbilden *Svanen* på n. stjärnhimmeln.

Al bisogno, *ital.* (*l.* -så'njå), *handelst.*, nödfallsadress. Jfr *Au-besoin.*

Albi't, *lat.*, *miner.*, natronfältspat.

Albi'zzia, *bot.*, trädsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **A. Lebbek**, i Asiens och Afrikas tropiker, ger gummi, garvarbark och ett värderat träslag, kallat *sirsa.* — **A. lopha'nta** m. fl. arter, innehåller *saponi'n.* — **A. monta'na**, lämnar trädslaget *li'gnum muri'num.*

A'lbo-bru'nneus, *lat.*, *bot.*, vitbrun. — **A'lboni'gra**, vit och svart. — **A'lbo-viola'ceus**, vit-violett.

Alboferri'n, ett näringspreparat av äggvita och järn.

Alboi'd, förnicklad britanniametall.

A'lboin, langobardiskt mansnamn, buret av grundläggaren av det langobardiska riket i Italien.

Albokarbo'nlampa, gaslampa, i vilken gasens ljusstyrka förstärkes genom inblandning av naftalinångor, som utvecklas ur naftalin i en behållare i själva gaslågan.

Alboli't, ett cement, huvudsakligen bestående av magnesia och kiselsyra.

Albora'k, *arab.*, namn på det djur, på vilket Mohammed enl. sägnen genomfor de sju himlarna.

Albrecht, *Albrekt*, forntyskt mansnamn = *Albert.* Tyskt kejsare- och furstenamn.

Albrechtsfolket (*ty. Albrechtsleute*), metodistisk sekt i Nordamerika, vars officiella namn numera är *Evangelical association of North America.*

Albrekt, se *Albrecht.*

Albrektsorden, namn på en sachsisk och en anhaltsk orden.

Albroke, gotländskt, **Albräckt**, bohuslänskt namn på strandskatan.

Albu'ca, *bot.*, släkte lökväxter från Sydafrika med vackra blommor i klase. — **A. alti'ssima ma'jor**, har vitgula, grönbandade blommor. — **A. vitta'ta**, har gul- och grönstrimmiga blommor.

Albufe'ra l. **Albuhe'ra**, *sp.* (*arab. al-buhaira*), kustsjö.

Albugina'ceæ, *bot.*, en familj av ordn. *Perenospori'næ* bland vattensvamparna (*Phycomyce'tes*).

Albugi'neus, *lat.*, äggvitevit. — **Albugini'tis**, inflammation i *tu'nica albugi'nea*, den vita hinnan kring vissa anatomiska bildningar.

Albu'go, *bot.*, vitrost, ett släkte algsvampar.

Albulakti'n, *kem.*, mjölkäggvita.

A'lbum (av *lat. a'lbus*, vit, *eg.* en bok av vitt, oskrivet papper), anteckningsbok, minnesbok, bok för förvaring av fotografier, postmärken o. d.

Albu'men (av *lat. a'lbus*, vit), äggvita; *bot.*, frövita. — **Albu'men o'vi si'ccum**, torkad hönsäggvita.

A'lbum græ'cum, *lat.* (eg. grekiskt vitt), *med.*, vit hundträck, förr nyttjad i folkmedicinen.

Albumi'n, *kem.*, äggvita.

Albumi'ner, *kem.*, äggviteartade ämnen, som förekomma i blodserum, äggvita, växternas frön m. m. — **Albumina't**, *kem.*, äggviteämnen, som förändrats, "denaturerats", genom inverkan av baser l. syror; föreningar mellan albumin och metaller.

Albumi'nförfarande, kopiering av fotografier på albuminpapper.

Albuminoi'der (av *albumi'n* och *gr. e'idos*, likhet), kvävehaltiga, äggviteartade ämnen, vilka förekomma i skilda delar av djurkroppen.

Albumi'npapper, *fotogr.*, ett med äggvita överdraget papper, som badat i silvernitrat användes till fotografiskt kopieringspapper.

Albuminuri', *lat.* (av *albumi'n* och *uri'na*, urin), *med.*, ett sjukdomssymtom, där urinen vid kemisk undersökning visar närvaro av äggvita. Kan förekomma i många olika sjukdomar; ansågs förr som en särskild sjukdom, ä g g v i t e s j u k a n. — **Febri'l a.**, förekommer vid febertillstånd. — **Lordo'tisk** l. **Orto'tisk a.**, förekommer i uppväxtåren vid för stark ländkrök på ryggraden. — **Sta'salbuminuri'**, förekommer vid förgiftningar och försvagad hjärtverksamhet.

Albumi'n-ämnen, protein-ämnen l. äggvitartade ämnen.

Albumoi'der, *kem.*, äggviteämnen, som förekomma t. ex. i brosk och ögats kristallins, och intaga en mellanställning mellan proteiner och albuminoider (se d. o.).

Albumo'ser, ämnen, som uppstå under matsmältningen och utgöra ett övergångsstadium mellan äggviteämnena och det av dem bildade peptonet (se d. o.).

Albu'rnum, *lat.*, vitved, splint.

Albu'rnus, *zool.*, löja. Nyttjas till agn. Fjällen användas vid fabrikation av falska pärlor.

A'lbus, *lat.*, ett mynt, en vitten.

A'lbus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, vit.

Alby'l, *farm.*, preparat av acetylsalicylsyra, natriumsalicylat och natriumkaseinat mot reumatism och nervösa åkommor.

A'lca, *zool.*, fågelsläkte av fam. *A'lcide.* — **A. (Pla'tus) impe'nnis**, garfågel, sannolikt totalt utrotad i förra hälften av 1800-t. — **A. to'rda**, tordmule (gotl. tord, ångerm. mule).

Alcarra'za, *sp.* (av *arab. al-karra's*, kruset)

l. Bilhas, svagt bränt, oglaserat lerkärl, i vilket vattnet genom avdunstning avkyles.

Alcæ'isk vers, se *Alkaisk vers.*

Alca'lde, *sp.* (av *arab. al-ka'di,* domaren), främsta magistratspersonen i Spaniens städer och byar.

Alcali'nus, *lat., bot.,* med alkalisk lukt.

Alcali volatile, *fr.* (*l.* alkali' vålati'l), ammoniak.

Alca'nna, *farm.,* se *Alkanna.*

Alcanta'ra, *ital.,* ett starkt sicilianskt dessertvin.

Alca'ntara-orden, en av Spaniens äldsta andliga riddarordnar.

Alcatifas l. **Alcatkver,** ostindiska och persiska mattor och tyger, genomvirkade med silke, guld och silver.

Alca'zar, *sp.* (av *arab. al-kasr,* slottet), benämning på borgar, palats och slott i Spanien, vilka icke uteslutande avse försvarsändamål.

Al-cement l. **Smältceme'nt,** cement, som framställes genom smältning av kalksten och bauxit (se d. o.).

Alcedi'nidæ, *zool.,* fågelfamilj av ordn. Skärrfåglar (*Striso'res*). Se *Alcedo.*

Alce'do, *zool.,* fågelsläkte av fam. *Alcedi'nidæ.* — **A. i'spida,** kungsfiskare, en färggrann, i Sverige sällsynt fågel.

A'lces a'lces, *zool.,* älg, det största bland Sveriges hjortdjur. Förekommer i n. Europa och n. Amerika.

Alce'ste, latinskt kvinnonamn, den kraftfulla. Se *Alkeste.* Namn på en opera av *Gluck.*

Alchemi', se *Alkemi.*

Alchemi'lla, *bot.,* kåpa, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ,* underfam. *Sentico'sæ.* — **A. alpi'na,** fjällkåpa, stjärnskål (även odlad). — **A. arve'nsis,** jungfrukam. **A. vulga'ris,** daggkåpa, daggskål, samlingsart för ett stort antal former.

Alchi'ba l. **Algo'rab,** *astr.,* stjärna i stjärnbilden K o r p e n på s. stjärnhimmeln.

Alcho'rnea, *bot.,* växtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* — **A. ilicifo'lia,** från Australien, ofta odlad i växthus. — **A. iricura'na,** i Brasilien, ger ett värdefullt trä, *arariba* l. *iricurana.*

Alcico'rnis (av *lat. a'lces,* älg, och *co'rnus,* horn), *bot.,* älghornlik.

A'lcide, *zool.,* alkor, familj av ordn. *Alcifo'rme.* Se *Alca, Alle, Fratercula, Phaleris* och *Uria.*

Alci'den (*lat. Alci'des*), ”Alkaios ättling”, ett binamn på Herakles.

Alcifo'rmes, *zool.,* alkfåglar, en ordn. havsfåglar med korta vingar och endast tre tår, förenade med simhud. Se *Alcide.*

Alcme'ne, se *Alkmene.*

A'lco, *zool.,* västindisk hund, *Ca'nis america'nis.*

A'lcobrons, legering av aluminium och koppar.

Alcoho'l, se *Alkohol.* — **A. absolu'tus,** vattenfri alkohol.

Alcoho'l su'lphuris, kolsvavla.

A'lcometaller, handelsnamn på aluminiumbronser, såsom *Alcobrons* och *Dirigold.*

A'lcor, *astr.,* en dubbelstjärna i stjärnbilden S t o r a b j ö r n.

Alco'rnobark l. **Chabo'rrobark** (*Co'rtex alcorno'que*), *farm.,* barken av det sydamerikanska trädet *Bowdi'chia virgilioi'des.* Användes förr vid lungsjukdomar.

Al co'rso, *ital., handelst.,* efter kursen, till dagens pris.

A'lcuin, se *Alkuin.*

Alcyona'ria, *zool.,* polyper med åtta tentakler och mesenterialveck.

Alcy'one, *astr.,* den klaraste stjärnan i plejadgruppen.

Alcy'one, *gr. myt.,* se *Halkyone.*

Alcyone'lla, *zool.,* ett färskvattensdjur av mossdjurens ordning.

Alcyo'nium, *zool.,* korkkorall, ett i havet levande, vid stenar fastvuxet polypsläkte. — **A. digita'tum,** kallas av fiskare på grund av sitt utseende ”död-mans-hand”.

Aldafader (*isl. aldafadir*), ett av Odins binamn, ”varelsernas och tidsåldrarnas fader”.

Aldebara'n l. **Aldeba'ran** (*arab. al-dabarân,* av *dabarâ,* följa), ”följeslagare”, en stjärna av första ordningen, med rött sken, i O x e n s stjärnbild.

Aldehy'd (bildat av *alcoho'l dehydrogena'tus,* eg. ”alkohol, berövat väte”), *kem.,* en oxidationsprodukt av alkohol. A. bildar en färglös, lätt och flyktig vätska med genomträngande lukt. — **Aldehy'der,** namn på en stor klass organiska ämnen, som ha liknande kemisk sammansättning som aldehyd. — **Aldehy'dgrönt,** giftig, men vacker anilinfärg (se d. o.). — **Aldehy'dblått,** en anilinfärg.

Aldehyda's, *kem.,* enzym, som antages oxidera alkohol.

Aldehy'dharts, felaktig benämning på *bakelit* (se d. o.).

Aldeigjoborg, skrives även **Aldeigu-, Aldægju-** och **Althægjuborg,** *fornno. geogr.,* staden Ladoga i det forna Gardarike (se d. o.).

Alder, *bot.,* ett namn på gråal. Se *Alnus.*

Alderami're, *astr.,* stjärna i stjärnbilden C e' p h e u s på n. stjärnhimmeln.

Alderman, *eng.* (*l.* å'lder-), *eg.* gammal man; magistratsperson i vissa av Förenta staternas och Englands städer.

A'ldier l. **Aldio'ner** (*lat. aldio'nes*), halvfria lantbönder hos *Langobarderna.*

Aldi'ner, benämning på de böcker som i 15:e och 16:e årh. utgåvos i Venedig av Aldus Manutius och hans efterträdare; förr namn på de latinska kursivtyperna.

Aldio'ner, se *Aldier.*

Aldobrandi'ni, florentinsk furstesläkt. — **Aldobrandi'niska bröllopet,** ryktbar antik

freskomålning, länge förvarad i familjen Aldobrandinis villa (varav namnet).

Aldohexo'ser, *kem.*, hexoser med aldehydgrupp.

Aldo'l, *farm.*, oxismörsyrealdehyd, användes som sömnmedel. Vid längre tids förvaring övergår det i ett olösligt pulver, *paraldo'l.*

Aldo'ser, *kem.*, en grupp sockerarter (monosacharider av aldehydtyp).

Aldoxi'mer, *kem.*, se *Oximer.*

Aldrova'ndia, *bot.*, en insektätande vattenväxt av fam. *Drosera'ceæ.*

A'ldus Manu'tius, se *Aldiner.*

Ale, *nord. myt.*, en av asarna.

Ale, *eng.* (*l.* ä'l), ett slags överjäst engelskt öl av ljust malt. Framställes i två typer, *Bitter ale*, även kallat *India ale* l. (vanligast) *Pale ale*, samt *Sweet ale* l. *Scotch ale.*

A'lea ja'cta est, *lat. ordspr.*, tärningen är kastad (Cæsars yttrande, då han gick över floden Rubicon).

Alea'tico, sött muskatellvin, förnämligast från trakten av Florens.

Alea'tor (av *lat. a'lea*, tärning), tärningspelare. — **Aleato'risk**, hörande till tärningspel, vilande på en slump. — **Aleato'rium**, spelhus.

Ale'cto, se *Alekto.*

Alecto'ria, *bot.*, ett lavsläkte med flera allmänna arter. — **A. juba'ta**, tagellav, allmän på träd. Liknar skägglaven.

A'leipsis, *gr.*, frottering. — **Aleipte'rion**, frotteringsrum vid de grekiska och romerska baden.

Ale'ktisk, se *Alexi.*

Ale'kto l. **Ale'cto**, se *Furie.*

Alektoromanti' l. **Alektryomanti'**, *gr.* konsten att spå efter tuppens galande.

Alema'nner l. **Alama'nner**, forntida benämning på s. Tysklands förnämsta folkstam. Därav franska ordet *Allemagne* (Tyskland). — **Alema'nnisk munart**, den tyska, som talas i Schweiz, Baden och Elsass.

Alembi'cus, **Alembi'k**, se *Alambik.*

Alembro'tsalt, även kallat *Sal sapie'ntiæ*, ett av kloramnmonium och kvicksilverklorid bildat dubbelsalt, som någon gång användes vid förgyllning av silver.

Alemda'r, fanbärare, titel på de tjänstemän vid seraljen i Konstantinopel, som fått i uppdrag att vårda Mohammeds heliga baner.

Alen, *da.*, aln.

Alençondiameter (*l.* alangså'ng-), vacker bergkristall från franska staden Alençon. — **Alençonlärft**, *text.*, grov, hemvävd lärft från trakten av A. — **Alençonspetsar**, spetsar som urspr. tillverkades på slottet Louray vid Alençon av venetianska knyppelerskor.

Aleph, mansnamn, *eg.* första bokstaven i hebreiska alfabetet; i hebreiskt siffertal: 1; bildligt: förstfödd son.

Alephi'n l. **Alepine** (*l.* -pi'n), kyprat sidentyg, uppkallat efter staden Aleppo.

Ale'ppoböld, se *Alepposjukan.*

Ale'ppofjädrar, fjädrar av vild struts från övre Egypten.

Ale'ppo-nötter, *handelst.*, bästa sortens pistacier.

Ale'pposjukan, *med.*, karbunkelartat utslag i ansiktet, endemiskt i Aleppo och Kairo.

Ale'ppo-tall (*Pi'nus halepe'nsis, bot.*, växer i Grekland, lämnar bränsle, timmer, harts och garvarbark.

Ale'ppoäpplen, ett slags galläpplen.

Ale'rce = **Ale'rze** (se d. o.).

Ale'rt, *fr.*, hurtig, vaken.

Ale'rze, *handelst.*, namn på den röda kärnveden av *Fitz-Roya patago'nica*, en viktig handelsvara av s. halvklotets viktigaste barrträd.

À l'espagnole, *fr.* (*l.* alespanjå'll), på spanskt sätt.

Alessandri'ni, syltade aprikoser från Malta.

Alessa'ndro Strade'lla, opera av *Flotow.*

Alesso'l, *veter.*, skyddsympningsmedel mot svinrödsjukan.

Al estofa'do, *sp.*, *målark.*, i naturlig färg.

À l'estompe, *fr.* (*l.* a lestå'ngp), teckning, utförd med stomp.

Alethée (*l.* alte'), franskt kvinnonamn (av *gr. alethe'ia*, sanning, uppriktighet), den sannfärdiga, uppriktiga.

Alethe'ia, *gr.*, sanningens gudinna.

Aletho'filos, *gr.* (av föreg. ord), sanningsvän.

Aletho'pteris, *paleont.*, ett ormbunksliknande växtsläkte från stenkolsperioden.

Aleudri'n, *farm.*, ett lugnande och smärtstillande sömnmedel.

Aleukemi', *med.*, sjukdom, som liknar leukemi.

Aleureni't, *kem.*, växtäggvita, dets. som *Aleuronkorn* (se d. o.).

Aleuri'tes, *nylat.* (av *gr. a'leuron*, korn), *bot.*, vetemjölsliknande.

Aleuri'tes lacci'fera, se *Gummi Lacca.*

Aleuri'tesolja, namn på två i handeln förekommande oljor. Den ena erhålles av *Aleuri'tes trilo'ba* och kallas *Bankulolja, Candlenötolja, Kuikuiolja* l. *Javaolja.* Den andra, den egentliga aleuritesoljan, erhålles ur *Aleuri'tes corda'ta* och kallas även *Elæoco'ccoolja, träolja, woodolja.* Båda komma från Japan, Kina och Indien.

Aleuriti'nsyra, se *Gummi Lacca.*

Aleuromanti' (av *gr. a'leuron*, mjöl, och *mante'ia*, spådom), spådom genom rådfrågande av offermjölet.

Aleurome'ter, se *Aleuroskop.*

A'leuronkorn, korn av ett kristalliserat proteinämne, som förekomma i växternas frön.

Aleurona't, näringspreparat av torkad gluten.

Aleurosko'p l. **Aleurome'ter**, en apparat för

undersökning av mjölets godhet och degens elasticitet.

Alexa'nder (*gr. Ale'xandros*, av *ale'xein*, hjälpa, bistå, och *ane'r*, man), mansnamn: en manlig hjälpare. Namn på den macedoniske världserövraren med binamnet "den store", åtta påvar och tre ryska kejsare. Motsvarar kvinnonamnen **Alexa'ndra** och **Alexandri'n.** Förkortningar: *Alex, Sander* och *Sandra.*

Alexa'ndergrönt, olika nyanser av berggrönt.

Alexa'nder-Ne'vskij-orden, riddarorden i det forna Ryssland.

Alexa'nderorden, två bulgariska ordnar.

Alexa'ndersagan, den omkr. år 200 e. Kr. samlade sagokretsen om Alexander den store.

Alexander-sarkofagen, antik marmorsarkofag med färgade reliefer från tiden omkr. 300 f. Kr.; förvaras i Konstantinopels museum.

Alexa'nderslaget, namn på den berömdaste av de antika mosaikbilderna.

Alexandersuniversitetet, Kejserliga, förr namn på Helsingfors' universitet.

Alexa'ndertåget, relieffris av den danske bildhuggaren Thorvaldsen.

Alexa'ndra, se *Alexander.*

Alexandri'n, alexandrinsk vers, sexfotad, jambisk, vanligtvis rimmad vers, som genom en taktvila i mitten, s. k. *cesur,* skiljer sig från den jambiska trimetern, vilken är delad i två olika hälfter.

Alexandri'nska biblioteket, forntidens största, grundat av Ptolemaios I. Omfattade slutligen 700,000 band l. rullar.

Alexandri'nska bildningen, den efterblomstring av grekisk kultur, som uppstod i Alexandria under Ptolemaierna.

Alexandri'nska co'dex, antagl. från 5:e årh., innehåller Gamla och Nya testamentet och Clemens Romanus' brev.

Alexandri'nska kateke'tskolan, en under 3:e och 4:e årh. e. Kr. i Alexandria befintlig anstalt för katekumenernas undervisning.

Alexandri'nska tidsåldern, den alexandrinska bildningens tid.

Alexandri'oter, aristoteliska filosofer i Italien under renässansen, vilka anslöto sig till kommentatorn Alexander från Afrodisias.

Alexandri't, *miner.*, trillingkristall till det smaragdgröna sibiriska mineralet krysoberyll (se d. o.).

Alexi' (av *gr. ale'xein,* fördriva), *med.*, äldre benämning på blodserums förmåga att förstöra mikroorganismer och det av dem alstrade giftet. — **Alexi'ner,** äldre benämning på de ämnen i blodserum, som härvid äro verksamma. Se *Antikroppar.* — **Ale'ktisk,** med förmåga av alexi.

Alexi', *gr., med.*, oförmåga att uppfatta skrivtecken, ofta förenad med afasi.

Alexia'der (*gr. Ale'xias*), ett av den bysantinska historieforskningens bästa alster, författat av *Anna Komne'na* (1083—1145) om hennes fader, kejsar Alexios I.

Alexia'ner l. **Celli'ter,** en omkr. år 1300 i Nederländerna konstituerad orden, vars ändamål var barnuppfostran, sjukas skötsel och dödas jordande.

Alexie'wna, ryskt kvinnonamn, Alexandersdotter.

Alexifa'rmakon, *pl.* **Alexifa'rmaka,** *gr.* (av *ale'xein,* fördriva, *fa'rmakon,* läkemedel, gift), motgift, fordom = universalmotgift. Jfr *Alexiterium.*

Alexi'kakon, *gr.*, skyddsmedel mot olyckshändelser; även motgift.

Alexi'ner, se under *Alexi.*

Ale'xis, se *Alexius.*

Alexite'rium (*gr. ale'xein,* fördriva, och *theri'on,* vilt djur), motgift, i synnerhet mot bett av giftiga djur. Jfr *Alexifarmakon.*

Ale'xius l. **Ale'xis** (*gr. ale'xios,* av *ale'xein,* fördriva), försvarare. Därav kvinnonamnet **Ale'xia.**

Alexiusdo'r (*l.* -dår), ett tyskt guldmynt = 13,35 kr.

Aleyor, ett mörkt rödvin från Minorca.

Alf, *pl.* **Alfer,** *nord. myt.*, goda, med asarna befryndade naturväsen, som indelades i ljusalfer och svartalfer. De förra verkade ovan jord och berömmas som sköna och strålande; de senare idkade bergsbruk, voro svarta och bodde under jorden. Alferna fortleva i senare tiders sånger och sagor under namn av älvor. — Även ett fornnordiskt mansnamn, som betydde ande.

A'lfa, namnet på första bokstaven i grek. alfabetet. — **A'lfa privati'vum,** se *A. priv.*

A'lfa, Alfatågor l. **Halfagräs,** det till vävnader använda esparto-gräset.

Alfabe't, abcd, de i antagen ordning uppställda bokstäverna inom ett språk. (Grekerna kallade **a** *a'lfa* och **b** *be'ta*). — **Alfabe'tiska sånger** kallas sådana, där begynnelsebokstäverna till varje strof följa efter varandra i alfabetisk ordning. Jfr *Akrostikon.*

Alfa'lfa *bot.*, det i Amerika brukliga namnet på lucern, *Medica'go sati'va.*

A'lfa och Ome'ga, första och sista bokstaven i grek. alfabetet; *fig.*, begynnelsen och änden, början och slutet; allt i allom.

A'lfaparti'klar, se *Radium.*

A'lfa privati'vum, se *A. priv.*

A'lfa separa'tor, se *Separator.*

A'lfastrålar, *fys.*, benämning på vissa av radiums strålar.

A'lfatågor, se *Alfa.*

Alfe'ios, se *Arethusa.*

Alfeni'd, galvaniskt försilvrat nysilver; legering av koppar, zink och nickel.

Alfer, se *Alf.*

Alfhem, *nord. myt.*, alfernas värld.

Alfhemmen, fordom namn på kustlandet mellan Glommen och Göta älv.

A'lfhild l. **Alfhi'lda,** fornnordiskt och forn-

tyskt kvinnonamn (av *alf*, andeväsende, och *hild*, strid).
Al fi'ne, *ital.*, *tonk.*, till slutet.
A'lfio, *tonk.*, mansroll i operan *Cavalleri'a rustica'na* av *Mascagni.*
Alfi't, gotländskt namn på skärfläckan.
Alfkors, Älvkors l. **Ellakors,** av allmogen brukat magiskt tecken, inristat på portar, väggar o. d. l. på silverplattor att bäras som amuletter till skydd mot trolldom.
A'lfons, se *Alphons.*
Alfo'nsia, *bot.*, se *Elæis.*
Alfonsi'n, se *Alphonsin.*
Alfonsi'no l. **Alfonsi'n,** spanskt guldmynt = 25 pesetas l. omkr. 18 kr.
Alfonsi'nska tabellerna, astronomiska tabeller, utarbetade på uppdrag av Alfons X, konung av Kastilien.
Alfo'rer se *Alfurer.*
Alformi'n, *kem.*, lösning av basiskt aluminiumformiat, som har starkt adstringerande verkan. Användes som mun- och gurgelvatten.
A'lfred (*eg.* **Alf-red**), forntyskt mansnamn, den fridsamme. Namn på en engelsk konung med binamnet ”den store”.
Alfred Germont, *tonk.*, den manliga huvudrollen i operan *La Travia'ta* (Den vilseförda) av *Ve'rdi.*
Al fre'sco, se *Fresco.*
Alfri'da, nysvenskt kvinnonamn (bildat efter *Alfred*).
Alfsol, *nord. sag.*, en för sin fägring mycket prisad jylländsk kungadotter.
Alfo'rer, Alfu'rer l. **Harafo'rer,** *holl.*, benämning på ö. Celebes' och Molukkernas urinvånare.
Alfågel, *zool*, en dykand, *Hare'lda hyema'lis*, som häckar i Lappland. Kallas i Bohuslän även *Galdust* och *Stråare.*
Alföld, den stora ungerska slätten.
Alförrädare, *zool.*, en arktisk dykand, *Enicone'tta ste'lleri*, som då och då anträffas vid våra kuster.
Alg, *bot.*, se *Algæ.*
A'lga ceylo'nica, *bot.*, *Agar-Agar* (se d. o.), Ceylon.
Algaci'ter, *paleont.*, spår av maskar i bergarter; antogos förr vara förstenade alger l. avtryck av sådana.
A'lgæ, A'lger, *bot.*, en till kryptogamerna hörande grupp med klorofyll (se d. o.) l. detta ersättande ämne. I allmänhet vattenväxter, av vilka somliga betäcka havens och sjöarnas botten och andra driva fritt omkring på vattenytan.
Algali', *arab.*, *kirurg.*, dets. som kateter (se d. o.); även redskap, som förr användes vid urinblåse-stensnitt.
Algari'tm, Algori'tm l. **Algori'sm** (av *gr. ari'thmos*, tal), arabisk benämning på aritmetikens sex räknesätt.
Algaro'bia, *bot.*, dets. som *Proso'pis.* Se *Algarobilla.*
Algarobi'lla, *bot.*, *Fru'ctus algarobi'llæ*, de garvämnesrika frukterna av ärtväxterna *Cæsalpi'nia*, *Aca'cia*, *Balsamoca'rpum*, *Proso'pis* m. fl. De nyttjas till garvning samt vid bläckfabrikation och till färgning i svart.
Algarot-pulver, *farm.*, framställes därigenom, att man blandar antimonklorid med vatten, då ett vitt, av antimonoxiklorid bestående pulver utfälles, som blivit använt till vit anstrykningsfärg samt i medicinen till kräkmedel.
Algarovi'lla, *bot.*, se *Pithecolobium.*
Algarro'bo, dets. som *Algarobilla* (se d. o.).
Algau-boskap l. **Allgau-boskap,** nötboskapsras från Algau i s. Bayern. Förekommer även i Sverige.
A'lgebra, *arab.*, *mat.*, läran om bokstavsräkning (ekvationer, logaritmer, serier o. s. v.). — **Algebra'iker,** person, som sysslar med studiet av algebra. — **Algebra'isk,** till algebran hörande. — **Algebra'isk ekvation,** ekvation mellan algebraiska funktioner.
Alge'iba, *astr.*, stjärna i stjärnbilden L e j o n e t på n. stjärnhimmeln.
Algemeen handelsblad, *holl.* (*l.* alcheme'n-), Amsterdams mest inflytelserika politiska tidning.
Alge'nib, *astr.*, en stjärna av 2:a storleken i stjärnbilden P e' r s e u s; även en stjärna av 3:e storleken i P e' g a s u s.
A'lger, se *Algæ.*
Algérienne, *fr.* (*l.* alsjeriä'nn), bomullsvävnad med brokiga tvärstrimmor, som användes till förhängen o. d.
Alge'risk metall, en vit metallegering av tenn, koppar och antimon, som i synnerhet i Frankrike användes i st. f. silver.
Algeriskt pass, se *Sjöpass.*
Algesi', se *Algi.*
Algesime'ter, *gr.*, instrument för uppmätning av en organisms mottaglighet för fysisk smärta.
Algfisk, *zool.*, en algliknande fisk, *Phyllo'pteryx e'ques*, i varma hav. Tillhör gruppen *Sjöhästar.*
Alg-gelé (*l.* -sjele'), se *Algslem.*
Algi' l. **Algesi',** *gr.*, *med.*, smärta, i synnerhet nervsmärta. Brukas som ändelse i åtskilliga ord, t. ex. *neuralgi'*, nervsmärta, *odontalgi'*, tandvärk, *kardialgi'*, sveda kring magmunnen, *otalgi'*, öronvärk.
Algi'd (*lat.* *algi'dus*, kall), blek, kall. — **Mors algi'dus,** den bleka döden, slutstadiet vid vissa infektionssjukdomar. — **Algi'dus,** *bot.*, växande på kalla ställen.
Algi'n, Algi'nsyra, *kem.*, ett äggviteartat appretyrmedel, vilket erhålles som biprodukt vid framställning av jod ur havsalger.
A'lgol, en dubbelstjärna i stjärnbilden P e' r s e u s, märkvärdig genom sin periodiska förändring från 2:a till 4:e storleken och typ för s. k. *Algolstjärnor.*
Algolfärger, *kem.*, benämning på ett antal antrakinonfärger från Fr. Bayer & Co. in Leverhusen.

Algolo'g (*gr.-lat.*), algkännare. — **Algologi'**, *bot.*, vetenskapen om algerna.

A'lgolstjärnor, *astr.*, se *Algol.*

Algo'nk l. **Algo'nkiska systemet**, *geol.*, benämning för de sedimentära berglager, som äro yngre än urberget men äldre än kambriska systemet och som sakna tydliga fossil. Algonk förekommer rikligast i de områden av mell. Nordamerika, som förr beboddes av algonkin-indianerna, men är även företrädd i Sverige.

Algo'nkin-indianer, en av de stora grupperna indianer i Nordamerika.

Algo'nkisk, *geol.*, tillhörande *algonk* (se d. o.).

Algora'b l. **Alchi'ba**, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Korpen på s. stjärnhimmeln.

Algo'res, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Korpen på s. stjärnhimmeln.

Algori'sm, **Algori'tm**, se *Algaritm.*

A'lgor, *lat.*, kyla. — **A'lgor mo'rtis**, *med.*, dödskylan.

Algrafi' (av kem. tecknet *al* för aluminium och *gr. gra'fein*, skriva), litografisk metod att trycka med aluminiumplåtar.

Alg-slem l. **Alg-gelé** (*l.* sjele'), **Karagi'n**, *tekn.*, utdrages ur alger medels kokhett vatten och nyttjas till medicin och appretur.

Algsvampar, *bot.*, se *Phycomycetes.*

Alguaci'l, *sp.* (arabiskt lånord), rättstjänare (i Spanien).

Algubbe, *zool.*, alfågelhanne.

Algumi'n, röd sandel.

Al ha'dar, *arab.*, ”det bofasta folket”.)(*Al bedu* (se d. o.), nomaderna.

Alha'gi mauro'rum, *bot.*, Alhagibuske, äkta mannaklöver, en orientalisk ärtväxt, som utsvettas en honungsartad saft, ”persiskt manna”, vilken avsätter sig som röda korn och uppsamlas till föda l. medicin. Den kallas även ”Johannes döparens vilda honung” l. ”Judarnas manna”.

Alha'ma (av *arab. el hamma'm*, varmbadet), spanska badorter med varma källor.

Alha'mbra, *arab.*, ”den röda” (av *Kalat-al-hambra*, den röda borgen), de moriska konungarnas palats i Granada, det yppersta minnesmärket av morisk byggnadskonst i Europa.

Alha'mbra-vaser, *keram.*, praktvaser i gyllene l. blekgul, metallglänsande fajans från 1300-t.

Alhe'na, *astr.* stjärna i Tvillingarna på n. stjärnhimmeln.

Alhe'nna, *arab.*, **Alka'nna**, ett från roten av *Alca'nna tincto'ria* erhållet färgämne, varmed kvinnorna i Orienten färga naglar och fingerspetsar röda.

Alhida'd l. **Alida'd**, *fys.*, det vertikala axelsystemet på en teodolit (se d. o.).

A'li, *arab.*, mansnamn, den höge, härskaren. Brukas i Orienten även som en hederstitel, motsvarande ers nåd, ers höghet.

A'lias, *lat.*, även, annars, också.

Ali Baba, sagohjälte ur ”Tusen och en natt”.

A'libi, *lat.*, *jur.*, eg. annorstädes. — **Bevisa alibi**, styrka, att man, då ett brott förövades, befunnit sig annorstädes än på platsen för detta.

Alibi'l (*fr. alibile*), närande.

Alica'nte, ett tungt, sött spanskt vin, som för sin mörka färg kallas *vi'no ti'nto.* Länge lagrat antar det en säregen smak och kallas då *Fondello'l.*

Alica'nte-tvål, silkestvål, beredd av natronlut och bom- l. vallmoolja.

Alice (*l.* -li's), franskt kvinnonamn, bildat av det romanska kvinnonamnet *Aloysia* = *Louise.* Se *Ludvig.* Roll i operan *Robert av Normandie* av *Meyerbeer.*

Alici, *ital.* (*l.* -li'tji), ett slags stora sardeller, som nedsaltas i Genua.

Alicy'kliska föreningar, *kem.*, organiska föreningar av cyklisk struktur men närbesläktade med alifatiska föreningar (se d. o.).

Alida l. **Alide** (*l.* -li'd), kvinnonamn. Härledningen obekant.

Alida'd, se *Alhidad.*

Ali'der, ättlingar av Muhammeds måg Ali.

Aliena'bel, se under *Alienatio.*

Aliena'tio l. **Alienatio'n**, *lat.* (av *aliena're*, avyttra), avyttring, försäljning; *med.*, förändring av kroppens tillbörliga tillstånd = *abnormitet.* — **Alienatio me'ntis** (*lat. mens*, sinne), sinnesförvirring, delirium, yrsel. — **Aliene'ra**, avyttra, sälja, förpanta. — **Aliena'bel**, som kan avyttras, säljas. — **Alieni'st**, sinnessjukläkare.

Alien bill, *eng.* (*l.* ä'ljön bill), engelsk förordning ang. utlänningar, numera upphävd.

Aliene'ra, se under *Alienatio.*

Alieni' l. **Alieni'a**, *med.*, saknad av mjälte.

Alie'ni ju'ris ho'mo, *lat.*, *jur.*, omyndig person.

Alieni'st, se under *Alienatio.*

Alien-office, *eng.* (*l.* ä'ljön o'ffis), främlingsbyrå; i England en byrå, varest utlänningar få sina legitimationspapper ordnade.

Alienor, kvinnonamn, dets. som *Eleonora.*

Alie'num est, *lat.*, *jur.*, det tillhör ej detta forum.

Alifa'tiska föreningar (av *gr. a'leifar*, fett), *kem.*, fettseriens föreningar, en grupp organiska ämnen som kunna härledas ur kolvätet *metan.*

Alifo'rm (av *lat. a'la*, vinge), vingformad.

Alignement, *fr.* (*l.* alinjema'ng), snörrät ordning; *krigsk.*, riktningslinje av en i slagordning uppställd häravdelning; *astr.*, de linjer, man tänker sig dragna mellan stjärnorna för att lättare återgiva deras inbördes ställning; *mat.*, den genom två punkter bestämda riktningen av en rät linje l. dess förlängning.

A'lika, *zool.*, sydsvenskt namn på kajan.

Alikva'nt (*lat. pars aliqua'nta*), *mat.*, ett tal,

som vid division ej går jämnt upp i ett annat, utan lämnar en rest.)(Alikvot (se d. o.).

Alikvo't, *lat.* (eg några, nämligen gånger), *mat.*, en jämn del av något helt tal, ett tal, som vid division går jämnt upp i ett annat, varvid sålunda ingen rest uppstår.)(Alikvant. — **Alikvot-piano**, piano med medklingande strängar för harmoniska övertoner. — **Alikvot-toner**, bitoner, övertoner, toner vilkas svängningstal förhålla sig som 1, 2, 3 o. s. v. och som svagt klinga med grundtonen.

Ali'li, en turkmenstam.

Alimentatio'n, se *Alimenter*.

Alime'nter l. **Alimentatio'n** (*lat. alime'nta*, av *ale're*, föda, underhålla), näringsmedel, underhåll, kostpengar. — **Alimentationsbidrag**, underhållsbidrag (t. ex. till oäkta barn). — **Alimentä'r**, som har med födan att göra.

Ali'na l. **Aline** (*l.* -li'n), kvinnonamn, den upphöjda.

A li'nea, *lat.*, eg. med ny rad; nytt stycke, ny rad.

Alini't, se *Nitrogen*.

Alioth, *astr.*, stjärna i Stora björnen, på n. stjärnhimmeln.

Ali'pt (*gr. ale'ifein*, smörja), hos de gamla: smörjare, som med olja smorde brottarna l. dem som badat.

A'liquid in o'mnibus, ni'hil in to'to, *lat.*, något i allt, intet i det hela (t. ex. om ytligt mångläseri).

A'liqvant, se *Alikvant*.

A'liqvot, se *Alikvot*.

Alisa'nder, *bot.*, en art *Smy'rnium*, förr brukad som sallat och som krukväxt.

Alisari'n (av *turk. alizari*, krapp), ett derivat av antrakinon, färgämne, som bildas vid inverkan av vissa kemiska agentier på ett i krapprot (jfr *Krapp*) förekommande ämne och användes till färgning av rött och violett. — **Alisarinbläck** beredes genom utdragning av galläpplen och krapp med vatten samt tillsats av träättiksyrad järnoxid, indigolösning och järnvitriol. — **Alisarinfärger**, färgämnen beredda av alisarin. — **Alisarinorange**, nitralisarin, orangefärgar bomull.

Ali'sma, *bot.*, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Alismata'ceæ*. — **A. planta'go-aqua'tica**, svalting, allmän vattenört.

Alismata'ceæ (syn. *Tripetaloi'deæ*, delvis), *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Ali'sma*, *Echino'dorus* och *Sagitta'ria*.

A-listan, lista över de värdepapper, som dagligen uppropas på Stockholms fondbörs. Jfr *B-listan*.

À livre ouvert, *fr.* (*l.* a livr ovä'r), eg. med öppen bok; från bladet = *A vista*.

Ali'zari, *turk.*, levantisk krapp.

Alizari'n, se *Alisarin*.

Alizé l. **Vent alizé** (*l.* vangtalise'), *meteor.*, franska benämningen på passadvind.

Alka, Alkor, *zool.*, se *Alcide*.

Alkahe'st, *kem.*, *Me'nstruum universa'le*, alkemisternas hypotetiska universallösningsmedel.

Alkaid l. **Benetnasch**, *astr.*, stjärna i Stora björnen på n. stjärnhimmeln.

Alka'ios, *gr. myt.*, son av Perseus, fader till Amfitryon och farfader till Herakles.

Alka'isk l. **Alcæ'isk vers** (så kallad efter den grekiska skalden Alkaios) består av fyra versrader, av vilka de båda första innehålla en enstavig upptakt, två trokéer, en daktyl, åter en troké samt slutligen en överskjutande stavelse; den tredje raden en enstavig upptakt och fyra trokéer samt den fjärde två daktyler och två trokéer.

Alka'larops, *astr.*, stjärna i Björnvaktaren på n. stjärnhimmeln.

Alka'ld, se *Alcalde*.

Alkalesce'ns, halt av kolsyrat alkali i något ämne, t. ex. mineralvatten.

A'lkali (av *arab. kaljun*, aska), *kem.*, alkalimetallernas (se nedan) hydrat: kali, natron m. fl. — **Alkaliblått**, *kem.*, grupp tjärfärgämnen. — **Alkaligrönt**, *kem.*, en anilinfärg. — **Alkalimetaller**, *kem.*, positiva, enatomiga metaller, med i vatten lösliga, starkt frätande hydrat, såsom kalium, nattrium m. fl. — **Alka'liska jordarter**, oxiderna till metallerna kalcium, strontium och barium m. fl. — **Alkalisk luft**, fordom brukat namn på ammoniakgas. — **Alkalisk reaktio'n**, vissa kroppars egenskap att färga somliga röda växtfärger (röd lackmus) blå. — **Alkalisk smak**, frätande smak. — **Alkaliskt bad**, lutbad. — **Alkalime'ter**, instrument, varmed man bestämmer beskaffenheten av alkalier. — **Alkalimetri'**, *kem.*, kallas metoden att medels titrering (se *Titrera*) med en lämplig syra av på förhand noga känd styrka kvantitativt bestämma mängden av ett alkali hos något ämne. — **Alkali minera'le**, soda. — **A. vegeta'bile**, pottaska. — **A. vola'tile**, kolsyrad ammoniak.

Alkalinuri', *med.*, se *Fosfaturi*.

Alkalireserv, beteckning för blodets förråd av alkalisalter av svaga syror.

Alka'liska jordarter, se under *Alkali*.

Alkaloi'der, *kem.*, äro i växtriket talrikt förekommande, kvävehaltiga föreningar, vilka i likhet med ammoniak med syror giva salter. De innehålla utom kväve kol, väte och syre, vilket sistnämnda någon gång kan saknas, såsom i *nikoti'n* och *konii'n*.

Alkalure'tica, *lat.*, *med.*, läkemedel, som göra urinen starkt alkalisk.

Alka'nna, se *Alhenna*.

Alka'nnarot, *bot.*, *farm.*, roten av *Alca'nna tincto'ria*, fam. *Boragina'ceæ*.

Alkannarött l. **Anchusi'n**, ett färgämne i rotbarken av Alkanna.

Alkanni'n, ett i toalettkemien använt ämne,

som fås av alkannaroten genom extraktion med bl. a. kloroform.

Alkapto'n, *kem.*, ett i urin funnet, reducerande ämne. — **Alkaptonuri'**, *med.*, överflöd på alkapton i urinen.

Alkara'zas, se *Alcarraza.*

Alkarsi'n, *kem.*, en giftig vätska, som erhålles genom torr destillation av ättiksyrat kali och arseniksyrlighet.

Alkasi'l, benämning på ett natriumsilikat, som användes vid framställning av konstgjord marmor, inom tvättmedels-, textil- och pappersindustrien.

Alkatifa, se *Alcatifas.*

Alkati'l, ett sprängämne, väsentligen av kaliumperklorat.

Alkekung, *zool.*, en dykand, *Alle alle*, från N. Ishavet, som stundom synes vid vår västkust.

Alkemi' (av *arab.* art. *al* och *kemi*), föregiven konst att av de förenade elementen eld, vatten, luft och jord bilda ett magiskt ämne, *de vises sten*, medelst vilket silver och oädla metaller skulle kunna förvandlas till guld, och som i form av en dryck, *livselixir*, skulle återskänka hälsa och ungdom åt sjuka och åldringar. Konstens utövare kallades *adepter.* Alkemien, som är urgammal, idkades ivrigt under medeltiden. — **Alke'misk**, till alkemien hörande; hemlighetsfull, gåtlik. — **Alkemi'st**, utövare av alkemien.

Alke'rmes, ett slags likör.

Alkes, *astr.*, stjärna i B ä g a r e n på s. stjärnhimmeln.

Alke'ste l. **Alke'stis** (*lat. Alce'ste*), *gr. myt.*, gick i döden för att rädda sin gemål Adme'tos, men återfick livet av Hades.

Alki'noos, *gr. myt.*, konung över faiakerna.

Alkma'ion, *gr. myt.*, heros, son av Amfiaros och Erifyle. — **Alkmaioni'derna** l. **Alkmeoni'derna**, en av det forntida Atens mäktigaste ätter, uppkallad efter stamfadern Alkmaion, en son till Nestor.

Alkma'nisk vers, ett efter skalden *A'lkman* uppkallat grekiskt versslag, som består av tre daktyler och en spondé l. troké.

Alkme'ne, *gr. myt.*, Herakles' moder.

Alkmeoni'derna, se *Alkmaioniderna.*

Alkoho'l, *arab.*, eg. en till det finaste pulver förvandlad substans; starkaste graden av sprit, fullkomligt vattenfri sprit; den rusgivande beståndsdelen i brännvin, öl och vin, uppkommen genom sockerjäsning. Den vanliga alkoholen (etylalkohol) utgör ett led i en rad analogt sammansatta organiska kroppar, kallade alkoholer. — **Alkoho'ler**, organiska föreningar, som kunna erhållas ur kolväten genom att ersätta en väteatom med vattenresten OH. — **Alkohola'ser**, se *Oxidaser.* — **Alkohola'ter**, metallsalt av alkohol. — **Alkoholamblyopi'**, *med.*, nedsatt synförmåga på grund av alkoholmissbruk. — **Alkoholi'sm**, sjukliga rubbningar inom människokroppen på grund av omåttligt förtärande av spritlhaltiga drycker. — **Alkoholi'st**, person begiven på rusdrycker. — **Alkoholome'ter**, *gr.*, ett instrument, varmed alkoholstyrkan av spritlhaltiga vätskor bestämmes i procent av blandningens volym; spritprovare, brännvinsprovare. — **Alkoholometri'**, sättet att undersöka alkoholstyrkan hos spritlhaltiga vätskor. — **Alkoholsjukdom**, dets. som *Alkoholism.* — **Alkoholta'bes**, förtvining på grund av alkoholmissbruk.

Alkoge'l, *kem.*, koagulerande kolloid i alkohollösning.

A'lkor l. **Su'ka**, *astr.*, stjärna i S t o r a b j ö r n e n på n. stjärnhimmeln.

Alkor, *zool.*, se *Alcide.*

Alkora'n, se *Koran.*

Alkoso'l, *kem.*, kolloid i alkohollösning.

Alko'v, *sp.* (från *arab. al-kobba*), välvd nisch för sängen i l. vid väggen av ett rum.

Alksläktet, *zool.*, se *Alca.*

Alkuvan, *zool.*, se *Kvidden.*

A'lkuin, forntyskt mansnamn, tempelvän; enl. andra: ryktbar segrare.

Alkussan, *zool.*, se *Ålkusan.*

Alky'l, *kem.*, alkoholradikal, kolväterest: alifatiska serien.

Alky'lsalter, *kem.*, föreningar av syror och alkoholer.

Alky'lsulfi'der, *kem.*, se *Tioetrar.*

Alky'one, se *Halkyone.*

A'lkärr, *lantbr.*, sidländ trakt med snår av klibbal (se *Alnus*), vanligen med djup och god mylla.

A'lla balla'ta, *ital.*, i balladstil.

Allaba'tti, broderade bomullstyger från Indien.

A'lla bre've, *ital.*, *tonk.*, dubbelt så hastigt; sänkning av tonvalörerna: hela till halva o. s. v. = *Alla cape'lla* och *A capella.*

A'lla ca'mera, *ital.*, *tonk.*, för kammaren.

A'lla cape'lla, se *Alla breve.*

Allachestesi', *med.*, känselrubbning, varvid en retning av den sjuke uppfattas som en retning av annan kroppsdel på samma sida av kroppen.

A'lla diri'tta, *ital.*, *tonk.*, stegvis, efter tonskalan.

A'lla fra'nca, *ital.*, på västerländskt sätt.

Allari't, *miner.*, kiselhaltig brunsten.

Alla'h, *arab.*, sammandrag av artikeln *al* och *illah* (av *alaha'*, tillbedja), muhammedanernas benämning på Gud; den allrahögste, den tillbedjansvärde. — **A. akba'r**, Gud är stor.

Alla helgons dag, romersk-katolsk festdag (1 nov.).

Allama'nda, *bot.*, växtsläkte av fam. *Apocyna'ceæ*, med gula, trattformiga blommor, omtyckta som drivhusväxter. — **A. catha'rtica** och **A. no'bilis**, från Sydamerika, äro två ofta odlade arter.

A'lla marcia, *ital.* (*l.* ma'rtjia), *tonk.*, i marschtakt.

Alla martyrers dag, grekisk-katolsk festdag (söndagen efter pingst).

A'lla mo'ra, *ital.*, omtyckt italienskt fingerspel.

Allanbla'ckia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Gutti'feræ*. — **A. Sacle'uxii,** Ostafrika, kagné l. kanyé, lämnar ett om svinister mycket påminnande fett. — **A. Stuhlma'nni,** fetträdet, msambo l. mkani, ett ostafrikanskt träd, lämnar ett talgartat fett, använt i tvål- och ljusfabrikationen samt av infödingarna som livsmedel.

Allani't, *miner.*, ceriumoxid.

A'llan-linjen, en av de mest anlitade ångbåtsförbindelserna mellan Nordamerika och England.

Allanti'asis (av *gr. alla's*, korv) l. **Botuli'smus,** kött- l. korvförgiftning.

All' anti'co, *ital.*, *tonk.*, i antik stil.

Allantoi'n, se *Allantois.*

Alla'ntois, *gr.* (av *alla's*, gen. *alla'ntos*, korv), *anat.*, en blåsformig bildning ur tarmrörets nedre del hos fostret, i vilken de kärl uppstå, som förena fostret med modern och delvis sammansmälter med *cho'rion* till bildandet av moderkakan. Den försvinner tidigt som självständig fosterhinna. Jfr *Amnios*. I amnios- och allantoisvätskan finns ett ämne, som kallas *allantoi'n.*

Allantoto'xicon, *gr.* (av *alla's*, gen. *alla'ntos*, korv, och *toxiko'n*, gift), korvgift, som uppkommer i skämd korv.

A'lla pe'zza, se *Al pezzo.*

A'lla pola'cca, *ital.*, *tonk.*, i polonässtil.

A'lla pri'ma, *målark.*, det förfaringssätt, då hela färgverkan nedkastas på duken utan alla övermålningar, d. v. s. då varje detalj genast får sin slutbehandling.

Allarga'ndo, *ital.*, *tonk.*, bredare och starkare.

A'lla ru'ssa, *ital.*, *tonk.*, i rysk stil.

A'llasch, ett uppskattat kumminbrännvin från Riga med tillsats av anis och fänkål.

A'lla sicilia'no, *ital.*, *tonk.*, i siciliansk stil, folkvisestil.

Alla själars dag, romersk-katolsk kyrkofest till de avlidnas minne (2 nov.).

Allasoto'niska rörelser, *bot.*, de rörelser hos växter, som förorsakas av en minskning av turgorn (se d. o.).

A'lla stre'tta, *ital.*, *tonk.*, på sammanträngt sätt.

A'lla tede'sca, *ital.*, *tonk.*, i tysk stil.

A'lla te'mpera l. **A te'mpera,** se *Tempera.*

Allati'vus (av *lat. alla'tus*, av *a'ffere*, föra till), finsk kasus, betecknande det föremål l. ställe, till vilket en rörelse äger rum.

A'lla tu'rca, *ital.*, *tonk.*, i stil med ”turkiska musiken”.

A'lla zinga'ra, *ital.*, *tonk.*, i zigenarstil.

A'lla zo'ppa, *ital.*, *tonk.*, på haltande vis, synkoperad (se *Synkope*), med rytmens förryckande.

A'llcocks plåster, kautschukhaltigt plåster, utstruket på perforerad lärft. Användes som värmande medel vid reumatism o. d.

Alldeutscher Verband, se *Alltyskar.*

Allé (*fr. allée, mlat. alla'tum*), gång, på alla sidor kantad av träd.

Alle alle, *zool.*, se *Alkekung.*

Allea'tico, se *Aleatico.*

Allée couverte, *fr.* (*l.* alle' kovä'rt), hällkista.

Allega't l. **Allegatio'n** (av *lat. allega're*, åberopa), ordagrant anfört ställe ur någon skrift (= *citat*); åberopad handling; bilaga. — **Allege'ra,** åberopa en skrift.

Allegiance, *eng.* (*l.* alli'djäns), eg. lydnad. — **Oath of all** (*l.* åt åvv -), hyllningsed till konungen såsom världslig styresman. — **Oath of supremacy** (*l.* - sjuprö'masi), hyllningsed till konungen såsom anglikanska kyrkans överhuvud.

Allegori' (*gr. allegori'a*), bildlig framställning av ett livlöst föremål l. ett begrepp såsom levande, personligt (personifierat). Jfr *Metafor, Attribut, Symbol.* — **Allegorise'ra,** sinnebildligt framställa. — **Allego'riska personer,** personifierade begrepp l. ting. — **Allegorisk utläggning,** det sätt att förklara en skrift l. utsaga, varigenom göres gällande, att författaren menat något högre, mera andligt, än orden bokstavligen angiva.

Allegrame'nte, *ital.*, *tonk.* = *Allegro moderato.*

Allegre'tto, Allegretti'no, se under *Allegro.*

Allegri'ssimo, se under *Allegro.*

Alle'gro, förk. *All:o*, *ital.* (*eg.* munter, av *lat. a'lacer*), *tonk.*, raskt, glättigt, muntert; även helt musikstycke l. sats i ett A. assa'i, mycket hastigt, livligt. — **A. co'mmodo,** måttligt raskt. — **A. con bri'o, con fuo'co, con spi'rito,** med eld och liv. — **A. con mo'to,** hastigt; med raskt tempo. — **A. di bravu'ra,** i praktfull stil hållet musikstycke. — **A. di mo'lto,** mycket livligt. — **A. ene'rgico,** raskt och eftertryckligt. — **A. furio'so,** vilt, stormande. — **A. gioco'so** l. **giojo'so,** raskt och lekande. — **A. giusto** (*l.* - dju'sto), i föreskrivet tidsmått. — **A. ira'to,** raskt och med vredgat uttryck. — **A. maësto'so,** hastigt och värdigt. — **A. ma non ta'nto** l. **tro'ppo,** icke alltför fort. — **A. modera'to,** måttligt fort. — **A. mo'lto,** se *A. di molto.* — **A. mo'rbido,** fort, men med smidigt och avrundat föredrag. — **A. risolu'to,** fort, med beslutsamt och kraftigt föredrag. — **A. scherza'ndo** (*l.* - sker- med hårt *k*), med skämtsam raskhet. — **A. vivace** (*l.* - viva'tje), ytterst livligt. — **Allegre'tto,** förk. *All:tto*, tidsmått l. tonstycke, något mindre livligt än Allegro. — **Allegretti'no,** något långsammare än Allegretto. — **Allegri'ssimo,** mycket livligt. — **Con allegre'zza,** med munterhet, livlighet.

Allelomo'rfa faktorer, inom ärftlighetsläran beteckning för pariga anlag.

Allelu'ja, se *Halleluja.*

Allemagne, *fr.* (*l.* -ma'nj), Tyskland. Se under *Alemanner.*

Allemande, *fr.* (*l.* allma'ngd), ett slags dans i ¾ takt; även mindre musikstycke i långsamt tempo.

Allemani'ster, revolutionär grupp bland de franska socialisterna i slutet av 1800-t., uppkallad efter ledaren, typografen J. Allemane.

Allemanner, se *Alemanner.*

Allenta'ndo l. **Allenta'to**, se *Rallentando.*

Allergi' (av *gr. a'llos*, annan, och *ene'rgeia*, verksamhet), förändring i en organisms reaktionssätt för ett antigen, alltså såväl immunitet som anafylaxi.

Allers Familj-journal, illustrerad veckotidning, uppkallad efter grundläggaren, dansken Karl Aller.

A'lles mit Mässen, *ty.*, allt med måtta.

Alleviatio'n, lättnad, lindring; förmildrande omständigheter.

Allez, *fr.* (*l.* alle'), se under *Allons.*

Allfader, *nord. myt.*, Oden.

Allgemeine Elektricitätsgesellschaft, A. E. G., firma i elektricitetsbranschen, en av de största i världen, grundad i Berlin 1883 av E. Rathenau.

Allgemeine Zeitung, *ty.*, allmänna tidningen, Münchens största dagliga tidning.

Allg^{tto} l. **All:tto**, förk. för *Allegretto*, se *Allegro.*

Allhelgonadagen, se *Alla helgons dag.* — **Allhelgonahjälpen**, förr ett fattigunderstöd, som upptogs i Kalmar stift.

Allia'ceus (av *lat. a'llium*, lök), *bot.*, med löklukt.

Alliage, *fr.* (*l.* -a'sj), utspädning; tillsats av andra metaller till guld och silver; legering.

Alliance, *fr.* (*l.* allia'ngs), förening, förbindelse, förbund, fördrag.

Alliance française, *fr.* (*l.* -a'ngs -sä's), en 1883 i Paris stiftad förening för spridande utöver Frankrikes gränser av kännedomen om franska språket. Filialer i många länder; den mest betydande i Sverige, "Samfundet Alliance française" i Stockholm, stiftades 1889.

Alliance israélite universelle, *fr.* (*l.* -a'ngs israeli't ynniverse'll), en 1860 i Paris stiftad förening med syfte att bevara sammanhållningen mellan judarna och förbättra deras ställning.

Allia'ns, se under *Alliera.* — **Allians-maskin**, förr mycket använd elektrisk induktionsmaskin för åstadkommande av fyrbelysning. — **Alliansvapen**, *fr.* (*l.* -a'ngs), *herald.*, ett äkta pars med varandra förbundna vapen.

Allia'ria officina'lis bot., löktrav, lökluktande vårört med vita blommor, tillhörande fam. *Cruci'feræ.*

Allie'ra, *fr.* (av *lier*, *lat. liga're*, binda), förbinda sig, ingå förbund. — **Allie'rad**, bundsförvant. — **Allia'ns** (*l.* -a'ngs, *fr. alliance*), förbund. O f f e n s i v - a., anfallsförbund. T r i p p e l -, Q u a d r u p p e l - a., förbund mellan tre, fyra makter.

Alligatio'n, se under *Alligera.*

Alliga'tor (en förvrängning av de spanska orden *el lagarto*, ödlan, *lat. lace'rta*), *zool.*, ett släkte krokodiler. — **A. mississippie'nsis**, Mississippialligator. — **A. sine'nsis**, Kinas alligator.

Alliga'torbark, *bot.*, bark och bast av *Lage'tta lintea'ria* från Jamaika. Användes inom pappersfabrikationen.

Alliga'tortång, *med.*, instrument för uttagande av främmande kroppar ur långsträckta kanaler.

Alliga'torsköldpadda, *zool.*, en nord- och centralamerikansk sötvattenssköldpadda, *Chely'dra serpenti'na.*

Alliga'torträ, dets. som *Avocatoträ.*

Allige'ra (av *lat. alliga're*, förena), legera l. lojera, uppblanda metaller. — **Alligatio'n**, legering l. lojering, metallers uppblandning. — **Alligationsräkning**, *mat.*, räknemetod, genom vilken man kan finna värdet av en blandning, när man känner de ingående ämnenas värden, l. omvänt de mängder som fordras av olika ämnen med kända värden för en blandning av givet värde.

All' improvi'sta, *ital.*, *tonk.*, oförberett.

Alliteratio'n, *lat.* (av *li'tera*, bokstav), uddrim l. stavrim; består däruti, att vissa på varandra följande ord l. stavelser med lika ljudande bokstäver, t. ex. *G*ångaren *g*ode || *g*näggar där inne. En av de s. k. rimbokstäverna, huvudstaven, bör befinna sig i den andra raden, och två, bistavarna, i den första, såsom i det anförda exemplet. — **Allitere'ra**, göra likljudande; bilda bokstavsrim.

A'llium, *bot.*, löksläkte, fam. *Lilia'ceæ.* Viktiga födoämnes- och kryddväxter. Smaken beror på lökoljor, flyktiga organiska sulfider. Ett stort antal arter odlas som prydnadsväxter på fritt land. — **A. ascalo'nicum**, schalottenlök (ej c h a r l o t t e n l ö k). — **A. ce'pa**, rödlök, odlad. — **A. olera'ceum**, backlök. — **A. po'rrum**, purjolök, odlad. — **A. sati'vum**, vitlök. — **A. schoeno'prasum**, gräslök. — **A. ursi'num**, ramslök.

Allmosa (av *gr. eleemosy'ne*, medlidande, barmhärtighet), frivillig gåva till fattiga och nödlidande. — **Allmoseutdelare**, medlem av religiös orden med uppgift att fördela allmosor bland de fattiga; sedermera även ett hovämbete.

Allmän bevillning, *förv.*, en av riksdagen årligen beviljad skatt, med vilken de statsbehov fyllas, som ej betäckas av övriga statsinkomster.

A'llo l. **A'll:o**, förk. för *Allegro* (se d. o.).

Allobro'ger, keltiskt folk mellan Genèvesjön och Rhône, kuvat av romarna 121 f. Kr.

Allochiri', *med.*, känselrubbning varvid en sjuk förlägger en retning å ena kroppshalvan till organ på den andra kroppshalvan.

Allocu'tio, se *Allokution.*

Allo'd l. **Alo'd, Allodia'lgods, Allodia'ljord, Allo'dium** (av *al*, hel, och *od*, egendom), odalgods, gods, till vilket ägaren har full äganderätt.

Allodia'lgods, se *Allod.*

Allodia'lrätt, se *Allod.*

Allodifikatio'n, handling, varigenom ett län förvandlades till fri egendom. Jfr *Allod.*

Allo'dium, se *Allod.*

Allodromi', *med.*, rubbat kontraktionsförlopp hos hjärtat.

Allodynami', *med.*, nedsatt muskelkraft hos hjärtat.

Allofa'n, *miner.*, ett till kaolingruppen hörande vattenhaltigt aluminiumsilikat. — **Allofa'nlera**, lerarter, som innehålla allofan l. närsläktade mineral.

Allogami', *bot.*, korsbefruktning, befruktning från en blomma till en annan.

Alloge'n l. **Allotige'n** (av *gr. a'llothi*, annanstädes, och *gi'gnesthai*, uppkomma), som uppkommit på annat ställe (än fyndorten).

Allogra'f, *gr.*, främmande handskrift.)(A u t o g r a f.

Allokatio'n (*mlat. alloca'tio*), erkännande av riktigheten av de särskilda posterna i en avgiven räkning.

Allokro'isk, *gr.* (av *a'llos*, en annan, och *chros*, färg), färgväxlande. — **Allokroi'sm**, färgväxling.

Allokroi't, *miner.*, en varietet av granat.

Allokto'ner (av *gr. a'llos*, en annan, och *chto'n*, jord), de som härstamma från ett annat land.)(A u t o k t o n e r. — **Allokto'na**, *geol.*, sådana stenkolslager, som bildats av från olika håll hopsvämmade växtdelar.)(A u t o k t o' n a, som bildats av på platsen vuxna växter.

Allokutio'n (*lat. allocu'tio*, tilltal), högtidligt tal till en större församling, särskilt påvens till det församlade kardinalkollegiet.

Allolali', *gr.*, *med.*, felsägning, en sjuklig vana att missäga sig.

Allombra'dos, se *Alombrados.*

Allo. mod., förk. för *Allegro moderato*, se *Allegro.*

Allomo'rf (av *gr. a'llos*, en annan, och *morfe'*, skapnad), dets. som *Heterormorf* (se d. o.). — **Allomorfi'**, dets. som *Heteromorfi* (se d. o.).

Allonge, *fr.* (*l.* allå'ngsj), *handelst.*, förlängning av en växel genom vidfästande av ett papper till rum för nya endossement.

Allongeperuk, *fr.* (*l.* allå'ngsj-, av *allonge*, skarv, förlängning), lång, lockig peruk.

Allons, *fr.* (*l.* allå'ng, av *aller*, gå), låtom oss gå! upp! fort! — **Allez** (*l.* alle'), gå, gån bort; bort härifrån! — **Allez-vous-en!** (*l.* alle'-vo's-a'ng), bort, bort genast, packen er bort!

Allons enfants de la patrie (*l.* allå'ngsanfa'ng dö la patri'), "Framåt, I barn av samma fäder" (C. W. A. Strandbergs översättning), begynnelseorden till Marseljäsen, franska revolutionssången.

Allopa't, se under *Allopati.*

Allopati', *gr.* (av *a'llos*, annan, och *pa'thos*, lidande, sjukdom), eg. sjukdomens överförande från en kroppsdel till en annan; även användande av läkemedel, som frambringa en det onda motsatt verkan; namn på den vanliga läkemetoden.)(H o m ö o p a t i. — **Allopa't**, läkare, som praktiserar efter allopatiens grundsatser.

Allo'phylus edu'lis, *bot.*, sydamerikansk buske med ätliga frukter. Barken använd inom medicinen som adstringens.

Alloplasti'k, *med.*, inläggande av plattor av metall l. celluloid i kraniet för att täcka mjukdelsdefekter efter trepanation.

Allo'quium, *lat.*, tilltål. Se *Allokution.*

Allorytmi', *med.*, en viss rubbning i hjärtats rörelser med ojämnhet hos pulsen.

Alloso'rus crispus, *bot.*, krusbräken, en ormbunke.

All'ot., förk. för *All'ottava*, se *Ottava.*

Allotige'n, se *Allogen.*

Allotmentsyste'met, *eng.*, det enl. en lag av 1887 i Irland tillämpade systemet, att jordarbetare för sitt uppehälle få sig tilldelade vissa jordlotter.

Allo'tria, *gr.* (av *a'llos*, en annan), för ämnet främmande; biomständigheter; lapprisaker.

Allotriofagi', *gr.*, *med.*, sjukligt begär efter ovanlig, onjutbar föda. — **Allotriofa'g**, person, som behärskas av ett dylikt begär.

Allotriogeusi', *med.*, smaksinnesrubbningar ända till gränsen av hallucinationer.

Allotriomo'rf (av *gr. allo'trios*, främmande, och *morfe'*, skapnad), *petrogr.*, den utbildningsform hos mineralen i en kristallinisk bergart, som beror av andra orsaker än den egna molekylaranordningen, såsom närvaron av tidigare utkristalliserade mineral, vilka hindra de senare att utbildas med kristallografisk begränsning.)(I d i o m o' r f.

Allotriopha'g, se *Allotriofag.*

Allotro'pa blommor, *bot.*, sådana blommor, som äro anpassade till insekter med korta mundelar.

Allotropi' (av *gr. allo'tropos*, olika beskaffad), *kem.*, enkla ämnens förmåga att framträda med olika såväl kemiska som fysiska egenskaper.

All' otta'va, *ital.*, *tonk.*, en oktav högre l. lägre.

Alloue'ra (*fr. allouer*, av *lat. alloca're*), medgiva, tillstå, billiga. — **Alloua'bel**, giltig, tillåtlig.

Allowance, *eng.* (*l.* allå'uens, av *allow*, *lat. alloca're*), eg. tillåtelse; avdrag å betal-

ningen för skadade varor; rabatt; gottgörelse.

Alloxa'n, *kem.*, en oxidationsprodukt av urinsyra.

All right, *eng.* (*l.* ål rajt), allt väl; rätt så.

All round, *eng.* (*l.* ål ra'und), allsidig, hemma i allt. — **All round man**, person, som är lika skicklig i alla grenar av allmän idrott; figurligt en person med vidsträckta kunskaper.

Allshärjarting, eg. hela härens ting; allmänt folkting.

Allspice, *eng.* (*l.* å'lspajs), jamaikapeppar.

All's tot (*ty.: alles tot*), *jaktt.*, eg. allt dött; rop, då villebrådet blivit nedlagt.

Allsvin, *nord. myt.*, en av solens hästar. Jfr *Årvak.*

All-ting, stor, allmän tingsförsamling; Islands lagstiftande församling.

Alltyskar, politiskt namn på en konservativ och nationalistisk grupp tyskar, som under kriget bedrev annexionspropaganda. De voro organiserade i **Alltyska förbundet** (*Alldeutscher Verband*).

Allude'ra, *lat.* (av *allu'dere*, leka), anspela, hänsyfta på. — **Allusio'n**, anspelning, hänsyftning. — **Alluso'risk**, anspelande, hänsyftande.

Allume'ra (*fr. allumer*), tända, upptända, egga; inflammera. — **Allumettes suédoises**, *fr.* (*l.* allyme'tt svedoa's), säkerhetständstickor.

Allumine'ra, måla, färglägga. Jfr *Illuminera.*

All uni'sono, *ital.*, *tonk.*, i enklang.

Allure, *fr.* (*l.* ally'r), en hästs hållning och sätt att gå.

Allusio'n, Alluso'risk, se under *Alludera.*

Alluvia'l, *lat.* (jfr *Alluvion*), *geol.*, avsatt ur vatten (om jordarter). — **Alluvialjord**, upplandningsjord. — **Alluviallera**, jordavlagringar, bildade vid översvämningar. — **Alluvialperioden**, det skede av jordens utvecklingshistoria, då alluvialbildningarna (se *Alluvium*) uppstodo.

Alluvio'n, *lat.* (av *allu'vio*, vattenflöde, uppsvämmad jord), *geol.*, upplandning av ur vattnet avsatt jord.

Allu'vium, *lat.* (eg. vattenflöde, översvämning) l. **Alluvia'lbildningar**, *geol.*, avlagringar vid kusten l. i sjön av sand, lera, grus och andra i vatten uppslammade ämnen, även marskländer, deltabildningar m. m., bildade i historisk tid. Alluvium bildar tillsammans med *Dilu'vium* den *Kvartära formationen.*

Allvar, felaktig form för *Alvar* (se d. o.).

Allvis, *nord. myt.*, en dvärg, som begärde Tors dotter till äkta. — **Allvismal**, en av den äldre Eddans mytiska sånger.

Ally'l (av *lat. a'llium*, lök), *kem.*, en av kol och väte sammansatt radikal. — **Allylalkohol**, *kem.*, en alkoholart, som erhålles genom destillation av glycerin med oxalsyra.

Ally'lsenapsolja, *Aetero'leum Sina'pis.* Se *Senap.*

Alm, *bot.*, se *Ulmus.*

Alm, *geol.*, i Tyskland namn på märglar med olika halt av organiska ämnen.

Alma, spanskt och portugisiskt rymdmått, se *Almuda.*

Alma l. **Almud**, turkiskt våtvarumått = 5,2 l.

A'lma, latinskt kvinnonamn, vördnadsvärd, fruktbar, huld. — **Alma ma'ter**, *lat.*, den hulda modern, hedersnamn för högskolor.

Almach, *astr.*, stjärna i A n d r o' m e d a på n. stjärnhimmeln.

Almacks, *eng.* (*l.* å'lmäcks), subskriberade baler för Englands förnämsta samhällsklasser; eg. en lokal i London där dylika baler hållas.

Alma'dras, ett starkt vin från Sardinien.

Almage'st, *arab.*, benämning på ett astronomiskt verk av greken Ptolemæus.

A'lma ma'ter, se *Alma.*

Almanach de Gotha, *fr.* (*l.* allmana' dö gå'ta), en 1763 grundad, i Gotha utgiven kalender, furstehusens och högadelns officiella almanack, högt värderad för sina statistiska meddelanden.

Almanack, Almanacka (härledningen ej med säkerhet känd), en bok, som för ett bestämt år uppgiver tidräkningen, kyrkliga högtider, astronomiska företeelser m. m. Jfr *Kalender.*

Almandi'n, *miner.*, genomskinlig varietet av den ädla granaten.

Alma'nsur l. **Alma'nzur**, arabiskt mansnamn, den segerrike.

Al ma'rco, *ital.*, *handelst.*, efter vikt.)(A l n u m e r o.

Almatei'n, *farm.*, genom inverkan av formaldehyd på hämatoxilin erhållet ämne, använt som antiseptikum och mot dysenteri.

Almavi'va, mansroll i Beaumarchais komedier *Barberaren i Sevilla* och *Figaros bröllop* samt i motsvarande operor av *Rossini.*

A'lme, Almeh l. **Alme'**, i Egypten benämning på ett skrå högt ansedda danserskor och sångerskor.

Almeidan, *arab.*, basar, marknadsplats.

Almén - Böttger - Nylanders reagens, *med.*, vismutsalt i alkalisk lösning för reaktion på socker i urin.

A'lmeroderkrukor, salvburkar av ljusgult lergods.

Almesåkragruppen, *geol.*, bergartsområde i Nässjötrakten tillhörande algonkiska formationen (jotniska gruppen). — **Almesåkrasandsten**, sandsten, tillhörande Almesåkragruppen.

Almi'ssa, ett rödaktigt dalmatiskt vin från staden med samma namn.

Almita'm, *astr.*, stjärna i O r i' o n på n. stjärnhimmeln.

Almoha'der och **Almoravi'der**, två muhammedanska sekter och dynastier i Afrika och Spanien, den förre under 12:e och 13:e, den senare under 10:e och 11:e seklerna.

Almond (*eng.*, *l.* å'mund), eg. mandel, slipade glasprismor till ljuskronor.
Almondi'n, dets. som *Almandin* (se d. o.).
Almoravi'der, se under *Almohader*.
Almosa, se *Allmosa*.
Almoseutdelare, se *Allmoseutdelare*.
Almuca'ntharat, *astr.*, se *Almukantarat*.
Almu'd, *turk.*, se *Alma*.
Almu'da l. **Almu'd**, portugisiskt och brasilianskt mått för olja och vin = omkr. 16 l.
Almukantara't, *astr.*, arabisk benämning på varje med horisonten parallell cirkel; instrument för iakttagande av tiderna för stjärnornas gång genom en och samma almukantarat.
Al-mu'menin, *arab.*, eg. de troendes furste; en Muhammeds efterkommande tilldelad titel.
Almungebergarter, *geol.*, en serie vulkaniska, alkalirika bergarter i Almunge socken, Uppland.
Aln, gammalt svenskt längdmått = 593 mm.
Alnarpsfloden, *geol.*, flack sänka i Skånes kritberggrund, fylld av sand och gruslager, som täckas av mäktiga glaciala och postglaciala bildningar.
A'lneus, -a, -um, Alni'cola (av *lat. a'lnus*, al), *bot.*, växande på al.
Alnita'k, *astr.*, stjärna i Ori'on på n. stjärnhimmeln.
Alni'tes, *paleont.*, fossil växt, liknande alen.
Alnito'rqua (av *lat. a'lnus*, al, och *to'rques*, vrida), *bot.*, som vrider (missbildar) al.
Al nu'mero, *ital.*, *handelst.*, efter antalet, styckevis.)(Al marco.
A'lnus, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Betula'ceæ* av *Hängeväxterna*. — **A. glutino'sa**, al, klibbal, allmän i kärr och vid stränder. — **A. inca'na**, arre, gråal, allmän i n. Sverige, ofta odlad. — **A. serrula'ta**, hasselal, införd från Nordamerika som prydnadsträd.
Alnöi't, *petrogr.*, sällsynt eruptiv bergart från Alnö vid Sundsvall.
Aloa'derna, Aloei'derna l. **Aloi'derna**, *gr. myt.*, två jättar, de största jorden någonsin fostrat, söner till Poseidons son Aloeus.
Aloca'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ara'ceæ*, varav många arter odlas i varmhus. — **A. macrorrhi'za**, från Ceylon, odlas i tropikerna, där bladen ätas efter kokning.
Al occore'nza, *ital.*, *handelst.*, vid tillfälle, efter omständigheterna.
Alo'd, se *Allod*.
A'loë, *bot.*, artrikt växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ*, tillhörande Afrikas varma och torra delar. Många arter odlas som prydnadsväxter; *farm.*, den intorkade saften ur bladen till flera *aloë*-arter. — **Ljus aloë** l. **Kapaloë**, erhålles av *A. lu'cida* och *A. cupe'nsis*. — **Leveraloë**, erhålles av *A. hepa'tica*. Drogen, vars verksamma beståndsdel är den bittra glykosiden *aloi'n* (*barbaloi'n, nataloi'n, socaloi'n*), användes i medicinen att befordra matsmältningen och i större doser som ett verksamt avförande medel.
A'loëextrakt, *farm.*, kapaloë löst i vatten. Avförande medel.
A'loëhampa, Domi'ngohampa, Mauri'tiushampa, fibrerna av *Aloe perfolia'ta* och *li'ngua* (ej av *Aga've america'na*). Mycket liknande äro fibrerna av *Sanseve'ria*, bågsträngshampa.
Aloei'derna, se *Aloaderna*.
A'loëpurpur, oren **Aloeti'nsyra**, beredes genom upphettning av aloë med salpetersyra och användes till färgning.
A'loëträ, *bot.*, paradisträ, brukades under medeltiden som välluktande rökmedel. Erhålles av olika trädarter, t. ex. *Aquilla'ria* från Bortre Indien, och *Liquida'mbar* från Mindre Asien (*Aspala'thträ, Rhodiserträ*). Användes numera till finare träarbeten.
A'loëved, se *Agallocha*.
Aloëxylo'n aga'llochum, *bot.*, träd i Cochinkina, som lämnar det dyrbaraste aloëträet (*cala'mbak*).
Alo'ger, *gr.* (av *a priv.* och *lo'gos*, förnuft), sekt i Mindre Asien under 2:a årh., som förkastade logosläran.
Alogi' (av *gr. a priv.* och *lo'gos*, förnuft), oförnuft, oförstånd. — **Alo'gisk**, oförnuftig, motsägande.
Alogotrofi', *gr.*, *med.*, oproportionerlig utveckling av enstaka lemmar.
Aloi, *fr.* (*l.* alåa'), halt, den lagliga halten av ett mynt; skrot och korn.
Aloi'derna, se *Aloaderna*.
Aloi'des, *nylat.*, *bot.*, aloëliknande.
Aloi'n, *kem.*, bitterämnet i aloë (se d. o.).
Aloi'nprovet, *med.*, reaktion på blod i tarminnehållet.
Alombra'dos l. **Alumbra'dos**, *sp.*, eg. upplysta, namn på en mystisk sekt i Spanien under 1500- och 1600-t.
Alo'nsoa, *bot.*, släkte som prydnadsväxter införda örter av fam. *Scrophularia'ceæ*. Från tropiska Amerika och Mexico.
Alo'nzo, mansnamn = *Alphons*.
Alo'nzoa, *bot.*, se *Alonsoa*.
Alopeci' l. **Alopeki'** (*gr. alopeki'a*, av *alo'pex*, räv, ett djur, som troddes synnerligen lida av håravfall), *med.*, hårlöshet, skallighet. — **Alopeci'a area'ta**, håravfall i runda fläckar (utan känd orsak).
Alope'cias, *zool.*, syn. *Alopias* (se d. o.).
Alopecu'rum, (av *gr. alo'pex*, räv), *nylat.*, *bot.*, rävsvanslik.
Alopecu'rus, *bot.*, kavle, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ*. — **A. genicula'tus**, kärrkavle, ett lågt, flera gånger knäböjt gräs, som allmänt växer på fuktiga ställen. — **A. prate'nsis**, ängskavle, ett av våra allmännaste ängsgräs.
Alopeki', se *Alopeci*.
A'lopex lago'pus, *zool.*, fjällräv. Ett av våra viktigaste pälsdjur. Varieteter lämna ”blåräv” och ”mörkbrun fjällräv”.

Alo'pias vulpes, *zool.*, rävhaj, en mycket utbredd hajart, beryktad för sin listighet. Förekommer i Medelhavet och Atlanten till Englands kuster, stundom även på vår västkust. Köttet har till smaken jämförts med laxens.

Alopi'ini, *zool.*, underfam. av hajfiskarna. Se *Alopias.*

à l'ordinaire, *fr.* (*l.* -nä'r), som vanligt, vanligtvis.

Alo'sa, *zool.*, syn. *Clupea* (se d. o.).

Alouchiharts, se *Aluchiharts.*

Aloxe (*l.* -lå'cks), ett bourgognevin.

Aloxi't, dets. som *Alundum* (se d. o.).

Aloysius och **Aloysia** (*l.* -i'si-), mans- och kvinnonamn = *Ludvig* och *Ludvika.*

Alp, *lat. A'lpes* (urspr. en *keltisk* benämning på höga berg), fjäll. — **Alpflora,** floran på mell. Europas högalper, indelas i det lägre *alprosbältet* och det högre *alpörtbältet.* — **Alpi'n,** som tillhör alp- l. fjällregionen, t. ex. alpina växter och djur. — **Alpi'n ras,** *antropol.*, gren av den vita rasen, som längs s. Europas Alpkedjor invandrat från Asien. Kännetecken: Kort skalle, mörkt hår, bruna ögon, satt och grov kroppsbyggnad. — **Alpini'st,** medlem av en alpförening. — **Alpora'ma,** *gr.*, fjäll- l. gletscher-vy. — **Alprosbältet, Alpörtbältet,** se *Alpflora.*

Alpa'cca, dets. som *Alpacka* (se d. o.).

Alpa'cka, *zool.* (*Auche'nia pa'co*), en art lamadjur med ypperlig ull på Andiska bergen i s. Amerika. — **Alpackagarn,** är en blandning av bomull och fårull. — **Alpackamixtur,** alpackatyg med färgad bomullsvarp. — **Alpackatyg,** *textil.*, ett slags tyg av alpackaull. — **Alpackaull** l. **Pakoull,** ull av lamadjuret.

Alpa'cka-silver, namn på ett flertal nysilverlegeringar.

Alpa'ga, *fr.*, dets. som *Alpackaull* (se d. o.).

Alpagna, *sp.* (*l.* -pa'nja), dets. som *Alpackaull* (se d. o.).

Alpargo'tas, av espartotågor flätade sandaler, som brukas i Spanien. I spanska Amerika flätas de av *pi'ta.*

Al pa'ri, *ital.*, *handelst.*, av samma värde.

Alpdrücken, *ty.*, mar-ritt.

Alpenglühen, *ty.*, **Alpglöd,** *meteor.*, det röda sken, som färgar Alpernas bergspetsar strax efter solens nedgång.

Al pe'so, *ital.*, *handelst.*, efter vikt = *Al marco.*

Alpestri'n, subalpin, växande i fjäll.

Alpe'stris, -e, *bot.*, växande i fjälltrakter.

Al pe'zzo l. **a'lla pe'zza,** *ital.*, *handelst.*, styckevis, per styck = *Al numero.*

Alpflora, se under *Alp.*

Alpföreningar l. **Alpklubbar,** föreningar för noggrann undersökning av Alperna ur vetenskaplig synpunkt.

Alpgeten, *zool.*, dets. som *Gemsen.*

Alpglöd, *meteor.*, se *Alpenglühen.*

Alpgräs, *bot.*, ett starrgräs, *Ca'rex brizoi'des,* som i s. Tyskland och Österrike användes till stoppning i madrasser o. d.

A'lpha, kvinnonamn, eg. första bokstaven i grekiska alfabetet. Jfr *Alfa och Omega* samt *A och O.*

Alphabe't, se *Alfabet.*

Alphano'lfärger, *kem.*, en grupp azofärgämnen. — **Alphano'läktbrunt,** färgar ull läderbrun i surt bad. — **Alphanoläktgrått,** färgar ull blågrå i surt bad.

A'lpha privati'vum, *gr.*, se *A.*- och *A. priv.*

Alphard l. **Hydras hjärta,** *astr.*, en stjärna av 2:a storleken i stjärnbilden Hy'dra.

Alphe'cca l. **Ge'mma,** *astr.*, stjärna i stjärnbilden Norra kronan.

Alphe'nicum, *med.*, vitt bröstsocker.

Alpheratz, *astr.*, stjärna i Andro'meda på n. stjärnhimmeln.

Alphe'us, se *Alfeios.*

Alphirk, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Ce'pheus på n. stjärnhimmeln.

Alpho'ns l. **A'lfons,** forntyskt mansnamn, den lycklige.

Alphonsi'n, *med.*, instrument, varmed kulor uttagas ur sår.

Alphorn, *tonk.*, urgammalt träblåsinstrument, som nyttjas av herdarna i Schweiz.

A'lphus, *lat.* (*gr. alfo's*), *med.*, vit fläck i huden.

Alphyddan, *tonk.*, opéra comique av *A. Adam.*

Al piacere, *ital.* (*l.* all pjatje're), *tonk.*, efter behag.

Al piacimento, *ital.* (*l.* -tjime'n-) = *Al piacere.*

Alpi'der, *geol.*, till alpina systemet hörande veckningsberg, uppkomna under tertiärtiden genom horisontella rörelser från söder, såsom Alperna, Karpaterna, Balkanbergen, Pyrenéerna m. fl. Genom samtidiga rörelser från norr ha *dinari'derna* (såsom Dinariska Alperna, Apenninerna, Taurus, Atlas m. fl.) uppveckats.

Alpige'na (av *lat. A'lpes,* Alperna, och *gr. ge'nesis,* födelse), *bot.*, växande i fjälltrakter.

Alpi'n, Alpini'st, Alpin ras, se under *Alp.*

Alpine club, *eng.* (*l.* alpa'jn klöbb), alpklubb. Se *Alpförening.*

Alpi'ni, *ital.*, *Alpjägare* (se d. o.).

Alpi'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Zingibera'ceæ,* kryddliljor, från s. Asien. — **A. officina'rum, A. gala'nga** m. fl. arter lämna drogen *Ga'lgorot, Gala'ngarot,* o. a. liknande.

Alpini'st, fjällbestigare, alpkännare.

Alpi'nus, -a, -um (av *lat. A'lpes,* Alperna), *bot.*, växande i fjälltrakter.

Alpjägare, benämning på vissa italienska infanteritrupper; Garibaldis 1859 uppsatta frivilliga trupper.

Alpklocka, *bot.*, se *Soldanella.*

Alpklubbar, se *Alpföreningar.*

Alpkråkan, *zool.*, en kråkfågel, *Fregi'lus gra'culus,* som förekommer i Alperna, Abessinien och Högasien.

Alpora'ma, se under *Alp.*

Alpros, *bot.*, av släktet *Rhodode'ndron*, fam. *Erici'neæ*, är en låg, i Alperna vanlig buske med röda blommor. — **Alprosbältet**, se *Alpflora*, under *Alp.*

Alpstick, *med.*, en i alperna gängse lungsäcksinflammation.

Alptry, *bot.*, se *Lonicera.*

Alpviol, *bot.*, se *Cyclamen.*

Alpväxter, *bot.*, växter tillhörande Alpfloran (se d. o.).

Alpörtbältet, *bot.*, se under *Alp.*

Alqueire l. **Alqueira**, rymdmått för torra varor i Portugal och Brasilien, i Lissabon = omkr. 13 l.; i Rio Janeiro omkr. 40 l.

Alquifoux, *fr.* (*l.* alkifo'), pulveriserad blyglans, blandad med blysulfid och olika silikater, förr använd till glasyr på krukmakaregods.

Alquifu'z, *arab.*, skönhetsmedel av blyglans, varmed de arabiska kvinnorna svärta sina ögonhår och ögonbryn.

Alrek, se *Alrik.*

Al rigore l. **Al rigore di tempo** (*l.* all rigå're di te'mpo), *ital.*, *tonk.*, i sträng takt.

A'lrik, **A'lrek**, fornnordiskt mansnamn, buret av en konung av Ynglingaätten. Jfr*Alarik.*

Alrun l. **Alruna** (*fornt. alarûn*, av *rûna*, viskning, hemlighet), vis kvinna, spåkvinna, sierska hos de forna germanerna; *bot.*, *Mandra'gora officina'rum*, en i Medelhavsländerna växande ört av fam. *Solana'ceæ.* För sitt egendomliga utseende fordom ansedd som trollört. Av rotstocken utskurna människobilder, alrunor, ansågos medföra lycka och aldrig kunna förloras.

Alrunor, se *Alrun.*

Al se'cco, *ital.*, *konstt.*, på torr väg, se *Seckomåleri* och *Freskomåleri.*

Al segno, *ital.* (*l.* -se'njå), *tonk.*, till tecknet, d. v. s. musiksatsen omtages till ett visst tecken = *Da capo al segno* (D. C. al S.), från början till tecknet.

Al sgraffi'to, *ital. konstt.*, metod att i *en* färg utföra dekorativa målningar. Se *Sgraffito.*

Alsiska, *zool.*, stornäbbad varietet av gråsiskan.

A'lsikeklöver, *bot.*, se *Trifolium.*

Alsi'ne, *bot.*, nörel, fjällväxtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **A. biflo'ra**, fjällnörel. — **A. stri'cta**, raknörel.

Alsi'neæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Caryophylla'ceæ.*

Alsinifo'lium (av *bot. släktn. Alsi'ne*, och *fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som *Alsine* (se d. o.).

Alskain, *astr.*, stjärna i Örnen på n. stjärnhimmeln.

Also', *ung.*, betyder i ungerska ortnamn "Nedre" l. "Neder".

Also'l, *farm.*, dubbelsalt av aluminiumacetat och -tartrat. Kraftigt antiseptiskt och sammandragande sårmedel.

Also'phila, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cyathea'ceæ*, huvudsakligen från Brasilien. Ofta odlade ormbunksträd. — **A. austra'lis**, från Australien, odlas i Medelhavsländerna på kalljord, hos oss i varmhus. Ända till 10 m. hög.

Also sprach Zarathustra, *ty.* (*l.* a'lså sjprasj Sarato'stra), "Sålunda talade Zarathustra", titeln på det mest berömda av den tyske filosofen Fr. Nietzsches arbeten.

Alster, *bot.*, benved (se d. o.).

Alsto'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Apocyna'ceæ.* — **A. schola'ris**, träd i s. Asien och n. Australien, vars bark, **Di'tabark**, ger ett högt skattat, stärkande läkemedel.

Alsto'niabark, *farm.*, dets. som *Di'tabark.* Se *Alstonia.*

Alstoni'n l. **Clorogeni'n**, *kem.*, en starkt basisk alkaloid i *Alsto'niabark.* Har använts mot tyfus. Se *Alstonia.*

Alstringslinje l. **generatri's**, *mat.*, en linje genom vars rörelse i rymden en yta kan tänkas ha uppkommit.

Alstroeme'ria, *bot.*, sydamerikanskt växtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ*, med praktblommor i flock. — **A. auranti'aca**, **A. versi'color**, m. fl. odlas som prydnadsväxter. De stärkelserika rotstockarna ätas i Sydamerika.

Alt (*ital. a'lto*), andra huvudstämman, djup kvinno- l. gossröst, sträckande sig mellan a l. f (kontraalt) och $\bar{\bar{e}}$ l. $\bar{\bar{f}}$. — **Alti'st**, altsångare.

A'lta, *lat.*, se *Altus.*

Alta'ir, se *Atair.*

Alta'iska folk, mongoler, tunguser och turktatariska folk.

Alta'iska språk, mongoliska, tungusisk-manchuiska och turk-tatariska språk.

Altai't, *miner.*, tennvitt mineral av tellurbly.

Alta'jer, altaitatarer.

Altami'ra, grotta i provinsen Santander i Spanien, berömd för sina målningar från den äldre stenåldern.

Alta'n (*ital. alta'na*, av *lat. a'ltus*, hög), en av pelare l. kolonner understödd utbyggnad från ett hus, l. en upphöjning på taket, omgiven av gallerverk. — **Alta'ntak**, föga sluttande yttertak, som bekvämt kan beträdas. — **Alta'ntorn**, dets. som *Karnap* (se d. o.).

Alta otta'va, *ital.*, *tonk.*, spela en oktav högre.

A'ltar l. **A'ltare**, *lat.* (av *a'ltus*, hög, och *a'ra*, upphöjning), offerbord; upphöjd plats främst i en kyrka. — **Altarbrun**, gammal benämning på de bårder, som hängas kring altarskivans kanter. — **Altarets sakrament**, nattvarden. — **Altarhavre**, förr en utskyld för prästerskapet i Skåne till ärkebiskopen i Lund. Indrogs vid reformationen till kronan. — **Altari'st**, katolsk mässpräst. — **Altarkläde**, broderat kläde, som lägges på altaret. — **Altarläge**, en prästen tillkommande skatt, som urspr. lades på altaret. — **Altarmat**, frivilliga gåvor in natura, som förr medfördes till

Aluni't, *kem.*, ett i alunsten förekommande sulfat av kalium och aluminium.

A'lunjord l. **A'lunlera,** *geol.*, en blandning av lera och svavelkis, som användes vid alunfabrikation.

A'lunkarmi'n, färgämne för kärnfärgning i celler.

A'lunlim, alunhaltigt lim, som användes vid hoplimning av papper.

A'lunrött, *kem.*, ett slags engelskt rött. Biprodukt vid alunfabrikation.

A'lunskiffer, *geol.*, brunsvart l. svart lerskiffer, bestående av lera, fältspat, svavelkis och organiska ämnen. Brukas som råmaterial vid tillverkning av alun, rödfärg och järnvitriol.

A'lunsten, *geol.*, en av alunit genomträngd bergartsmassa, varav alun tillverkas.

Al u'so, *ital.*, enligt bruket.

Aluta'cea, -um (*av lat. alu'ta,* sämskat skinn), *bot.*, sämskfärgad, lädergul.

Alutatio'n, vitgarvning.

Alv, *lantbr.*, det jordlager, som ligger närmast under matjorden. Den består oftast av ett övre skikt, *blekjorden,* varur järnhalten urlakats, samt ett undre, *rostjorden,* innehållande koncentrationer av järnoxid.

Alwaid, *astr.*, stjärna i D r a k e n på n. stjärnhimmeln.

A'lva mari'na, torkad havstång, krollsplint.

Alvar, Alvaret, Ölands ofruktbara mittparti.

Alvargremla, *zool.*, öländskt namn på ljungpiparen.

Alvarmo, *geol.*, starkt kalkhaltig vittringsjord, som förekommer i sänkor och fördjupningar på Ölands alvar.

Alvdikning, dets. som täckdikning.

Alveo'l (*lat. Alve'olus,* liten håla), hålighet, cell i honungskaka; *anat.*, håligheter i käkbenen för tänderna; lungblåsor; håligheter i organ l. svulst. — **Alveolä'r,** försedd med håligheter, som har med håligheter att göra.

Alveola'r, språkljud, som bildas med tungspetsen mot tandhålan. Jfr *Alveol.*

Alveola'ratrofi', *med.*, fysiologisk process, varigenom käkutskottet så småningom upplöses.

Alveola'r-ektasi', *med.*, dets. som lungemfysem.

Alveolä'r, hålig. Jfr *Alveol.*

Alveolä'r pyorre', *med.*, kroniskt varig insmältning av tandrötterna.

Alvi'ssma'l, eddadikt, som skildrar en visdomstävlan mellan Tor och dvärgen *Alviss.*

Alvi't, *miner.*, zirkonmineral med hög halt av *ha'fnium.*

Alvluckrare, lantbruksredskap för luckring av alven.

A'lvin och **Alvi'na,** forntyskt mans- och kvinnonamn (av *al,* all, och *wini,* vän), den av alla älskade.

Alypi'n (av *gr. a'lypos,* smärtfri), *farm.*, ett ersättningsmedel för kokain vid lokal bedövning.

Aly'ssym, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **A. caly'cinum,** grådådra. — **A. inca'num,** sandvita. — Odlade som prydnadsväxter äro bl. a. **A. arge'ntum** (Europa), **A. mari'timum** (mell. och s. Europa, stundom förvildad) och **A. saxa'tile** (s. Europa).

A'lytes, *zool.*, se *Ackuschörgrodan.*

Aly'xiabark, *farm.*, barken av den ostindiska busken *Aly'xia stella'ta,* som i hemlandet är officinell.

Alzame'nto, *ital.*, *tonk.*, ena handens förflyttning över den andra vid spel av piano l. orgel.

Al-zonen, *geol.*, det översta lagret i sydskandinaviska torvmossar.

Am, *kem.*, tecken för radikalen *Ammo'nium.*

A. M., förk. för *A'rtium Magi'ster,* se *A. A. M.; A'nno Mu'ndi,* under världens år, d. v. s. efter världens skapelse; *A'nte Meri'diem,* före middagen.

Ama, pluralprefix i kafferspråket. Ingår i namnet på många kafferstammar.

Ama'bile l. **Amabilme'nte,** *ital.*, *tonk.*, med ömhet, hjärtligt.

Amadei'ster, *kyrkoh.*, ett franciskanbrödraskap i 14:e årh.

Amade'o, mansnamn, romansk form av *Amade'us.*

Amade'us, nylatinskt mansnamn, älskad av Gud, Gudi behaglig. Namn på flera furstar och konungar av huset Savojen.

A'madisromaner, en samling spanska medeltidsromaner, avhandlande en släktsaga. Uppkallade efter hjälten i den första romanen, Amadis de Gaula.

Amafe'ngu, kafferstam.

Amahaha'be, kafferstam.

A majo'ri ad mi'nus, *lat.* (sluta) från ett större till ett mindre.)(A m i n o' r i a d m a' j u s = (sluta) från ett mindre till ett större.

Amakebi', *veter.*, ett slags kustfeber bland spädkalvar i Afrika.

Amalasu'nta, Amalajungfrun, östgotiskt kvinnonamn, buret av Teoderik den stores dotter.

Amaleki'ter, nomadfolk i öknen s. om Palestina, ofta omtalat som fiende till Israel.

Ama'ler, goternas förnämsta furstesläkt.

Amalga'm l. **Ama'lgama** (av *arab.* artikeln *al* och *gr. ma'lgama,* mjukt plåster), legering, vari kvicksilver ingår. — **Amalgamatio'n** l. **Amalgame'ring,** metallers blandning med kvicksilver. — **Amalgame'ra,** överdraga en metall med ett lager av kvicksilver; draga guld och silver ur malmer medelst kvicksilver; hopblanda olikartade ämnen. — **Amalgami'st,** hopblandare.

Amalgu'nda, forntyskt kvinnonamn, den oförvitliga, dygdädla.

Ama'lia (*lat. Æmi'lia, eng. Amelia, fr. Amé-*

lie, *gr.* *Aimylia*), kvinnonamn, se *Amalgunda.*

Amalthe'a, *gr.* **Amalthe'ia**, *gr. myt.*, en nymf, vilken närde Zeus som barn med mjölken av en get, som även blivit kallad A m a l t h e' a. Ur getens ena horn flöt ambrosia, ur det andra nektar. Ett av dessa blev sedermera ymnighetshornet (*Co'rnu Amalthe'æ* l. *C. co'piæ*), rikedomens symbol.

Ama-mpondo, kafferstam.

Ama'nco, *ital.*, *handelst.*, avdrag å vara l. å penningsumma.

Ama'nda, se *Amandus.*

Amandi'n, dets. som *Emulsin* (se d. o.).

Ama'ndus och **Ama'nda**, latinskt mans- och kvinnonamn, den älskvärde, älskvärda.

Ama'ng (*fr. amant*, av *lat. ama're*, älska), älskare.

Amani'ta, *bot.*, flugsvampar, svampsläkte av fam. *Agaricineæ*, skivsvampar. Se *Amanitin* och *Muskarin*. **A. bulbo'sa**, lömsk flugsvamp, hatt grönaktig, någon gång vit l. gulaktig och beströdd med brunvita hylleplättar. Tämligen allmän i löv -och blandskog. *Giftig.* — **A. musca'ria**, brandgul flugsvamp. Den praktfulla rödgula hatten beströdd med vitaktiga ruvor. *Giftig.* — **A. ru'bens**, rodnande flugsvamp. *Giftig* men ätbar efter förvällning. — **A. pantheri'na**, panterflugsvamp. *Giftig.* — **A. porphy'ria**, mörkringad flugsvamp. *Giftig.* — **A. vagina'ta**, ringlös flugsvamp. *Giftig* men ätbar efter förvällning. — **A. viro'sa**, vit flugsvamp. *Giftig.* Genom förväxling med champinjon förorsakas de flesta farliga svampförgiftningar i Sverige.

Amaniti'n, en i flugsvamp befintlig giftig alkaloid.

Amant, *fr.* (*l.* ama'ng), älskare. — **Amante** (*l.* ama'ngt), älskarinna. — **Ama'ntes ame'ntes**, *lat.*, älskande äro från vettet (*Tere'ntius*). — **Ama'ntium i'ræ, amo'ris integra'tio**, *lat.*, de älskandes gnabb är kärlekens förnyelse (*Terentius*).

Amanue'ns (av *lat. ma'nus*, hand), medhjälpare, biträde; titel för underordnade tjänstemän i vissa ämbetsverk.

Ama'ra (av *lat. ama'rus*, bitter), *farm.*, bittra droger ur växtriket.

Amara-ko'sha, Amaras ordbok, ett av sanskrits förnämsta lexikografiska verk.

Amara'nt (*eg.* oförvissnelig, av *gr. a priv.* och *mara'inein*, vissna), ett örtsläkte; en sinnebild av odödligheten.

Amaranta'ceæ l. **Amarantace'er**, *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Står mycket nära *Chenopodia'ceæ*, till vilken familj den stundom räknas. Se *Amarantus.*

Amara'nte, kvinnonamn, den oförvissneliga.

Amara'ntfärg, en rödviolett färg, som användes till ylle.

Amara'nt-orden, ett av drottning Kristina stiftat sällskap; en fashionabel sällskapsorden i Stockholm med filialer i vissa andra svenska städer.

Amaranttträ, Purpurträ, Luftträ, Violetträ är den inom möbelsnickeriet använda veden av *Copa'ifera bractea'ta* från franska Guyana.

Amara'ntus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Amaranta'ceæ*. Ett tiotal arter förekomma dels odlade, dels förvildade l. tillfälligt införda i Sverige. — **A. bli'tum**, mållamarant, är inhemsk. — **A. caudatu's**, rävsvans, odlas för sina långa röda hängande ax. — **A. græ'cizans**, odlas i s. Europa som grönsaksväxt. — **A. panicula'tus**, odlas i n. Ostindien för sina mjölrika frön.

Amarella, se *Amarus.*

Amare'ller (av *lat. ama'rus*, bitter), namn på vissa arter sura körsbär.

Amare'na, ett sicilianskt vin.

Amaresce'nt, besk, beskaktig.

Amarevo'le, *ital.*, *tonk.*, bittert, smärtfullt = *Con amarezza.*

Amari'llo, dets. som *Vinhatico* (se d. o.).

Amaru-cataka, ”Amarus hundra tal” (d. v. s. strofer), den indiska lyrikens förnämsta erotiska diktsamling.

Ama'rus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, besk, bitter. — **Amare'lla**, *bot.*, något bitter.

Amaryllida'ceæ, Amaryllide'er, *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. I Sverige odlade släkten: *Gala'nthus*, *Leuço'ium* och *Narci'ssus.*

Amary'llis, grekiskt kvinnonamn, brukligt i herdedikter.

Amary'llis bellado'nna, *bot.*, sydafrikansk ört av fam. *Amaryllida'ceæ*. Odlas i flera varieteter.

Amasig, europeisk benämning för berberfolket i-mosjar.

Amaso'n (härledningen oviss; antages av några komma av *gr. a priv.* och *nazo's*, bröst, emedan amasonerna enl. sagan bortskuro det ena bröstet för att bekvämare kunna spänna bågen), sköldmö; hjältinna. — **Amasonklänning**, ridklänning. — **Amasonsköld**, halvcirkelformig sköld med tvenne halvcirkelformiga utskärningar i övre räta kanten. — **Amasonsten**, *min.*, ett slags fältspat.

Amasti' l. **Amazi'a**, *med.*, missbildning, brist på bröstkörtlar.

Amasu'lu, kafferstam.

Amat, vikt om 123 kg. i det holländska Indien.

Amate'mbu, kafferstam.

Amatero'su, japansk gudinna.

Amathu'sia, ett av kärleksgudinnans tillnamn (*Ve'nus Amathu'sia*), efter staden Amathu's (Amathunt) på ön Cypern.

Ama'ti, berömd fiolfabrikantsläkt i Cremona; benämning på inom densamma förfärdigade fioler.

Ama'tius och **Ama'tus**, latinska mansnamn, älskad.

Ama-tojâ, te av *Hortensia Thunbergii* (se d. o.).

Amato'l, sprängämne för laddning av granater (av ammoniumnitrat och trinitrotoluol).

Amatoria'l, Amato'rius, som rör kärlek, erotisk. — **Amato'rius mu'sculus**, *lat.*, eg kärleksmuskeln; den muskel, som genom sin sammandragning bildar en grop i kinden.

Amatri's, se *Amatör.*

Amatö'r (*fr. amateur*, av *lat. ama're*, älska), *fem.* **Amatri's**, älskare (av sak), konstvän, brukas i synnerhet om personer, som utöva någon konst l. idrott utan att ha den till yrke. Jfr *Professional.*

Amaurocre'a, *nylat.*, *bot.*, mörkspetsad.

Amauro's (*gr. ama'vrosis*, förmörkelse), *med.*, blindhet. — **Amauro'tisk**, lidande av blindhet.

A'maxmetall, till axellager använd brons av koppar, tenn och bly.

Ama-xo'sa, kafferstam.

Amazi'a, *med.*, se *Amasti.*

Amazo'n m. fl., se *Amason.*

Amazo'nsten, se *Amasonsten.*

Amb (*lat. a'mbo*, bägge), dubbelträff, tvenne numror, som i en dragning utkomma på ett lotteri.

Amba', i Abessinien namn på isolerade, branta klippor, vilka ofta brukas som naturliga fästningar.

Ambackträ l. **Ambatschträ**, se *Æschynomene.*

Amba'ges, *lat.*, omsvep. — **Per a.**, på omvägar.

Ambala l. **stånglack**, handelsnamn på renad gummilacka.

Ambare'lla, frukt av *Spondias* (se d. o.).

Ambarva'lier, *lat.*, fornromersk Ceres-fest.

Ambassa'd, *fr.* (av götiska ordet *andbahti*, tjänst; forntyska *Ambet*, nu *Amt;* fornsvenska *ambat*, nu ämbete), diplomatisk beskickning. — **Ambassadri's**, en ambassadörs gemål. — **Ambassadö'r**, diplomatiskt sändebud.

A'mbatsch, se *Æschynomene.*

A'mbe du'e peda'li, *ital.*, *tonk.*, båda pedalerna.

Ambe'rboa, *bot.*, bisamblomster, släkte på fritt land odlade prydnadsväxter av fam. *Compo'sitæ.* — **A. crupi'nodes**, från Egypten och Arabien, har gul disk och blå strålblommor. — **A. moscha'ta**, har välluktande, purpurvioletta korgar.

Ambe'tte-mysk, se under *Abelmoschusfrö.*

Ambide'xter, *medelt.-lat.*, (av *a'mbo*, båda, och *de'xter*, höger), en människa, som kan använda vänstra handen lika väl som den högra.

A'mbiens (av *lat. a'mbio*, gå omkring), *bot.*, som går runtomkring, d. v. s. med frukterna i krets.

Ambie'nt (av *lat. ambi're*, gå omkring och värva röster), sökande. — **Ambitio'n**, *fr.*, ärelystnad, hederskänsla. — **Ambitione'ra**, eftersträva, sätta sin ära uti. — **Ambitiö's**, äregirig, mån om sin heder. — **A'mbitus**, "kringgång", urspr. röstvärvning, senare olovlig röstvärvning.

Ambigu, *fr.* (*l.* angbigy'), *adj.*, tvetydig; *subst.*, blandning av olikartade saker; därav namnet *Théâtre de l'Ambigu* (i Paris).

Ambi'guus, -a, *lat.*, tvivelaktig; dubbelgestaltad, ombytlig.

Ambitio'n, m. fl., se under *Ambient.*

A'mbitus, *lat.*, *tonk.*, omfång. Se även under *Ambient.*

Ambjörn, fornnordiskt mansnamn = *Arnbjörn* (av *arin*, härd, och *björn*, stark), den sitt hem kraftigt värnande.

Amble, *fr.* (*l.* angbl), *ridk.*, passgång. — **Cheval d'amble**, passgångare.

Amblo'ma och **Amblo'sis**, *gr.* (av *amblo'ein*, få missfall), *med.*, förtidig nedkomst, missfall. — **Amblo'tika**, fosterfördrivande medel.

Amblyafi' l. **Amplyaphi'a**, *med.*, förlust av känselförnimmelser.

Amblygo'n, *nat.*, trubbvinklig triangel. — **Amblygona'l**, trubbvinklig.

Amblygoni't, *miner.*, fosforhaltigt mineral i granit.

Amblyopi', *gr.* (av *ambly's*, slö, och *ops*, syn), *med.*, svagsynthet.

Amblyosko'p, *med.*, apparat för behandling av skelögdhet.

Amblypo'da, *paleont.*, utdöd ordning av hovdjuren, av vilka en del voro eocentidens största landdäggdjur.

Amblyrhy'nchus crista'tus, *zool.*, havsödla, av fam. *Iguani'dæ*, en av de ålderdomligaste av alla ödlor och den enda bland nutidens, som lever i havet (vid Galapagosöarna) och hämtar sin föda därur.

Amblyste'gium, *bot.*, artrikt mossläkte av fam. *Hypna'ceæ* bland *Pleuroca'rpæ.* Hit föras numera icke blott de på jord, bergväggar, gammal ved o. d. växande arterna, såsom **A. se'rpens**, allmän på nedre delen av trädstammar, utan även de på sumpmarker levande *harpi'dierna*, såsom de allmänna kärrmossorna **A. adu'ncum** och **A. flu'itans**, samt de på stenar i bäckar levande *limno'bierna*, såsom **A. palu'stre** och **A. rivula're.**

Ambly'stoma l. **Amby'stoma**, *zool.*, stjärtamfibier av fam. *Salama'ndridæ.* — **A. tigri'num**, lever i Mexico. Dess larv, *axolotl*, har tidigare beskrivits som egen art, emedan den fortplantar sig som sådan.

A'mbo, *lat.*, bägge, båda.

A'mbo l. **Ambo'n**, se *Amboner.*

Amboce'ptor, immunkropp, kropp, som verkar åt två håll (både mot antigenet och komplementet).

Amboëlla, en bantustam.

Amboi'na-trä, ett hårt, rödaktigt l. guldgult träslag av en på ön *Amboi'na* växande palmart.

Ambo'ner (*gr. ambo'n*, av *anaba'inein*, be-

stiga), två läspulpeter av sten på var sin sida om koret i gammalkristna kyrkor.

A'mbos, *anat.*, städet, ett av hörselbenen.

A'mbra (förk. av *gr. ambro'sia*, gudaspis), ett välluktande, vaxliknande ämne, som anträffas vid kusterna av Madagaskar, Surinam, Java och Japan. Utgör en sjuklig leveravsöndring hos spermacetivalen (*Physe'ter macroce'phalus*), i vars inre det jämväl påträffats. Användes mycket av parfymörer. — **Ambraextrakt**, ett slags parfym, av ambra m. fl. välluktande ämnen. — **Ambrafett** l. **Ambrai'n**, är en kolesterinliknande alkohol i ambra. — **Ambraolja**, välluktande olja i ambra. — **Ambratinktur**, alkohollösning av ambraolja. — **Ambra citri'na** l. **A. fla'va** (gul ambra) = bärnsten. — **A. li'quida**, rökmedel, ett brungult ämne, som luktar likt styrax.

Ambrai'n, se *Ambra*.

A'mbraträ, se *Sandelträ*.

Ambrea'da, oäkta bärnstenskorall, gul glaspärla.

Ambrei'n, *kem.*, fettart i ambra.

Ambre jaune, *fr.* (*l.* angbr schån, *eng. Yellow amber*) = bärnsten.

Ambroi'd (av *gr. ambro'sia*, ambra, och *e'idos*, utseende), ett slags av avfall framställd bärnsten.

Ambroi'n, elektriskt isoleringsmedel av asbest och glimmer.

Ambro'sia (av *gr. ambro'sios*, odödlig), *gr. myt.*, gudarnas spis. Jfr *Nektar*. — **Ambro'sisk**, gudomlig, ljuvlig till smaken.

Ambro'sia artemisifo'lia, *bot.*, bitterambrosia, nordamerikansk ört av fam. *Compo'sitæ*, stundom tillfällig, i Europa med klöverfrö. Lämnar ett surrogat för kinin.

Ambrosia'nska liturgien, *kyrkoh.*, en från den romerska mässordningen avvikande ritual, författad av kyrkofadern Ambrosius. — **A. lovsången** = *Te De'um*. — **A. sången**, kyrklig växelsång, införd av kyrkofadern Ambrosius. — **A. biblioteket**, ett av kardinal Borromeo i Milano 1609 till den helige Ambrosii ära upprättat bibliotek.

Ambro'siasvampar, *bot.*, de av insekter odlade svamparna.

Ambro'siaört, *farm.*, torkade blad av *Chenopo'dium ambrosioi'des* från mell. Amerika. Använd som nervmedel och tesurrogat. Frukten som maskmedel.

Ambro'sius, *gr.*, mansnamn, den odödlige, gudomlige. Namn på en av den romerska kyrkans mest berömda fäder. Motsvarar kvinnonamnet **Ambro'sia**.

Ambroty'p, *gr.*, *fotogr.*, positiv kollodiumbild på glasplåt.

Ambue'lla, se *Amboëlla*.

Ambulakra'lfötter, Ambulakra'lkärl, se *Ambulakralsystem*.

Ambulakra'lsystem (av *lat. ambula're*, gå, vandra), *zool.*, vattenkärlsystemet hos tagghudingarna, vilket även tjänar som ställflyttningsorgan.

Ambula'ns (*fr. ambulance*, av *lat. ambula're*, draga omkring), flyttbart fältlasarett. — **Ambulansvagn**, fordon för snabb transport av sårade l. sjuka. — **Ambula'tor**, *lat.*, kringstrykande person. — **Ambulato'risk**, kringvandrande, flyttbar. — **Ambule'ra**, vandra omkring.

Ambuscade, *eng.* (*l.* amböskä'd; *ital.*, *imbosca'ta*), eg. i buskarna; bakhåll.

Ambu'stio, *lat.*, förbränning.

Ambustio'n (av *lat. ambu'rere*, bränna runtomkring), ett sårs begränsande genom fråt- l. brännmedel; bränning, brännskada.

Amby'stoma, se *Amblystoma*.

a. M. C., förk. för *a Mu'ndo Co'ndito*, från världens skapelse.

Ame'ba, *zool.*, se *Amoeba*.

Ame'iva, *zool.*, ett ödlesläkte i tropiska Amerika.

Amela'nchier, *bot.*, nordamerikanskt växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ*, inplanterat som prydnadsbuskar, då och då förvildat i Sverige. — **A. canade'nsis**, bärmispel, kanada- l. blåhägg. — **A. ova'lis** l. **spica'ta**, blåhägg.

Ame'lia (av *gr. a priv.* och *me'los*, lem), missfoster utan extremiteter.

Amélie, kvinnonamn, se *Amalia*.

Ameli'na, kvinnonamn = *Amalia*.

Amelioratio'n, se under *Ameliorera*.

Ameliore'ra, *fr.* (av *lat. me'lior*, bättre), förbättra. — **Amelioratio'n**, förbättring. Se *Melioration*.

Amelobla'ster, *anat.*, tändernas emaljbildande celler.

Ame'lu, *babyl. sag.*, ”människan”, namn på en av de före floden regerande urkonungarna. Jfr *Enos*.

Amelungar, i de forntyska sångerna namn på ”amalen” Teoderik och hans hjältar. — **Amelungaland**, gammalt sagonamn på Italien.

Ame'lus, *med.*, medfödd brist på extremiteter. Jfr *Amelia*.

Ame'n l. **A'men**, *hebr.*, måtte det ske! måtte det gå i fullbordan! ske alltså!

Amenaïde (*l.* -ai'd), nyfranskt kvinnonamn (av *lat. amoe'nus*), behaglig, täck.

Amende honorable, *fr.* (*l.* ama'ngd ånåra'bbl), avbön; upprättelse.

Amendema'ng, svensk form för *Amendement* (se d. o.).

Amendement, *fr.* (*l.* amangdma'ng, av *lat. emenda're*, förbättra), förbättring; tillägg l. ändring vid anföranden l. lagförslag.

Ameni' och **Amenorrhe'** (av *gr. a priv.*, *men*, månad, och *rhei'n*, flyta, rinna), utebliven l. undertryckt menstruation.

A me'nsa et to'ro, *lat.*, från bord och bädd, d. v. s. skiljas till säng och säte.

Amenta'ceæ, Amentace'er (se *Amentum*), *bot.*, hängeväxter, växtfamilj tillhörande de angiosperma dikotyledonerna. Samtliga arter äro träd l. buskväxter. Underfamiljer äro *Betula'ceæ, Faga'ceæ, Juglanda'ceæ, Myrica'ceæ* och *Salica'ceæ.*
Ame'nthes, grekisk form för *Amenti* (se d. o.).
Ame'nti, de gamla egyptiernas namn på västerlandet och underjorden (*gr. Ha'des*).
Ame'ntia, *lat.* (av *a priv.* och *mens*, själ, förstånd), vansinne, galenskap.
Ame'ntum, *lat.*, *bot.*, hänge.
Ameny'l, *farm.*, medel mot inre blödningar (förening av klorväte och metylhydrastinin).
American Federation of Labor, *eng.* (*l.* äme'rrikn fedöre'sjn åv lä'bör), amerikanska arbetarförbundet.
American-Scandinavian Foundation, *eng.* (*l.* äme'rrikn skändinä'viön faunde'sjen), systerstiftelse till *Sverige-Amerika-stiftelsen,* med ändamål att främja samarbetet mellan Sverige och Förenta staterna.
Amerikani'sm, för engelsk-amerikanskan egendomligt talesätt.
Amerikani'st, forskare som vetenskapligt studerar Amerikas förhållanden, särskilt före upptäckten. — **Amerikanistkongresser** hållas av amerikanisterna vartannat år sedan 1875 (år 1894 i Stockholm).
Amerika'nska gåsen, *astr.*, se *Tukanen.*
Amerika'nska pesten = *Gula febern* (se d. o.).
Amerika'nska rasen = röda rasen, indianer.
Amerika'nska valnötter, hickorynötter.
Amerika'nsk olja, ricinolja.
Amerika'nsk stärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*
Amerika-pokalen (*Ame'rica cup*), en av segelsportens förnämsta troféer, tillhör New York Yacht Club som ständigt internationellt vandringspris.
Ameri'nder, amerikanska indianer, en i våra dagar uppkommen benämning på Amerikas urinvånare.
Amersforter, en tobakskvalitet.
Amersforterdiamanter, bergkristall, slipad som diamant.
A merveille, *fr.* (*l.* a merve'j), beundransvärt, underbart.
A me'ta, *ital.*, *handelst.*, till hälften. — **A meta-affär,** affär, som handhaves av två, vilka sinsemellan halvera om vinsten l. förlusten.
Ametabo'la insekter l. **Ametabo'lier** (av *gr. a priv.* och *metabole'*, förändring), insekter med ingen l. ofullständig förvandling.
Ameti'st (*gr. ame'thystos*, av *a priv.* och *methy'en,* vara drucken), *miner.*, en violett ädelsten, som i forntiden troddes vara en talisman mot rus. Den från Ceylon och Brasilien är den dyrbaraste. — **Orientalisk ameti'st,** namn på den violetta arten av korund.
Ameto'disk, *gr.* (av *a priv.* och *me'thodos,* vilket åter kommer av *meta'*, efter, och *hodo's,* väg), ometodisk, stridande mot konstens regler.
Ametropi' (av *gr. a priv.*, *me'tron,* mått, och *ops,* öga), *med.*, felaktighet i ögats ljusbrytande förmåga.
Ameublement, *fr.* (*l.* amöblma'ng), alla till ett rum l. en våning hörande möbler.
A mezza voce, *ital.* (*l.* a me'tsa vå'tje), *tonk.*, med dämpad (eg. halv) röst.
Amf-. Ord, som icke återfinnas under *Amf-*, sökas under *Amph-*.
Amfia'ros, *gr. sag.*, grekisk sagohjälte, som deltog i argonautertåget och de sju furstarnas tåg mot Tebe.
Amfiartro's (av *gr. amfi'*, kring, och *a'rthron,* led), *med.*, stamled; hopväxning av ledändar genom skrumpning av omgivande mjukdelar.
Amfi'bie (av *gr. amfi'*, omkring, på bägge sidor, och *bi'os,* liv), ett djur, som kan leva både i vatten och på land. — **Amfi'bier,** groddjur, en klass bland ryggradsdjuren. — **Amfibiolo'g,** amfibiekännare. — **Amfibiologi'** läran om amfibierna. — **Amfi'bisk,** levande i vatten och på land.
Amfi'biska växter, *bot.*, växter som kunna leva såväl på land som i vatten.
Amfiblestroi'd, *gr.* (av *amfible'stron,* fisknät, och *e'idos,* utseende), *med.*, ögats näthinna. — **Amfiblestroidi'tis,** inflammation i denna hinna.
Amfibo'l, se *Amfiboler.*
Amfibo'la feberstadiet, *med.*, feber med låga morgon- och höga aftontemperaturer.
Amfibo'ler l. **Amfiboli'ter,** *miner.*, silikatmineral med monoklin l. rombisk kristallform, såsom hornblände och strålsten.
Amfiboli', *gr.*, tvetydighet, dubbelmening.
Amfiboli'tskiffer, *petrogr.*, hornbländeskiffer.
Amfibo'lt stadium, *med.*, se *Amfibola feberstadiet.*
Amfi'brachus (av *gr. amfi'*, på båda sidor, och *brachys,* kort), trestavig versfot, bestående av en kort, en lång och en kort stavelse. ◡ — ◡, t. ex. *bekänna.*
Amfi'der (av *gr. amfi'*, åt ömse sidor), Berzelius' benämning på grundämnen, som med andra grundämnen bilda föreningar av elektrotekniskt motsatt karaktär. — **Amfid-salter,** sådana salter, som äro föreningar av syror med baser, svavlor med svavelbaser o. s. v. Jfr *Haloidsalter*
Amfidiplopi' (av *gr. amfi'*, på ömse sidor, *diplo'os,* dubbelt, och *ops,* öga), *med.*, dubbelsyn på båda ögonen.
Amfigene's l. **Amfigoni',** *biol.*, könsfortplantning.
Amfiguri' (*fr. amphigouri*), meningslöst prat, gallimatias.
Amfika'rp (av *gr. amfi'*, på ömse sidor, och *karpo's,* frukt), *bot.*, med två slags frukt, det ena vanligt, det andra mognande under jorden.
Amfiktyo'ner (av *gr. amfi'*, på ömse sidor,

omkring, och *chto'nos*, jord, således kringboende), hos de gamla grekerna ombud för en förening av flera i grannskapet av något berömt tempel genom gemensamma intressen förenade folk. Ett sådant förbund kallades en **Amfiktyoni'**. Mest berömd var den s. k. Delfiska l. Pylaiska amfiktyonien, som styrdes av ett gemensamt förbundsråd, Amfiktyonernas råd.

Amfi'lochos, *gr. sag.*, siare och hjälte, som deltog i tåget mot Tebe och trojanska kriget.

Amfi'macer, *metr.*, versfot av en lång, en kort och en lång stavelse: — ◡ —.

Amfimi'xis, *fysiol.*, blandning av hanlig och honlig könscell.

Amfi'on, *gr. myt.*, konung i Tebe och Niobes gemål säges genom makten av sin lyra ha satt stockar och stenar i rörelse.

Amfipo'der (*lat. amphi'poda*), *zool.*, märldjur.

Amfiprosty'l, *gr.* (av *amfi'*, på ömse sidor, *pro*, framtill, och *sty'los*, pelare), *byggn.*, tempel i grekisk stil med pelargång på båda kortsidorna.

Amfitea'ter, *gr.* (av *amfi'*, på ömse sidor, och *the'atron*, skådeplats), hos romarna en stor, taklös, för djurfäktningar bestämd byggnad, i vilken stigande bänkrader voro uppförda kring fäktarebanan i mitten; i nyare tider: stigande bänkrader mittemot scenen å teatrar, i musiksalonger m. fl. ställen. — **Amfiteatra'lisk**, i form av en amfiteater, halvcirkelformig, trappformigt uppstigande.

Amfitri'te, *gr. myt.*, havets gudinna och Poseidons gemål; *astr.*, en planetoid.

Amfitropi'n, *farm.*, hexametylentetraminkamforat, användes vid blås- och njursjukdomar.

Amfitro'pt (av *gr. amfi'*, på ömse sidor, och *tre'pein*, vända), *bot.*, är ett fruktämne, då det är krumböjt så att dess mun ligger intill fästpunkten.

Amfi'tryon, *gr. myt.*, gemål till Alkmene, som åt Zeus födde Herkules.

A'mfora (*gr. amforevs*), stort spolformigt vinkrus l. vinkärl hos de gamla grekerna l. romarna; såsom mått = ungefär 26 l.

Amfo'rtas, mansroll i musikdramat *Parsifal* av *R. Wagner*.

Amfote'r (av *gr. amfo'teros*, ömsesidig, å båda sidor), som uppträder dubbelt, indifferent. — **Amfote'ra**, *kem.*, kroppar, vilka uppträda än som baser, än som syror; indifferenta kroppar. — **Amfote'ra bildningar**, *petrogr.*, bergarter, som uppstått under inverkan av eld och vatten. — **Amfotera elektrolyter**, *kem.*, kroppar som bilda salter med såväl syror som baser.

Amha'riska språket, Abessiniens riksspråk.

Ami, *fr.* (*l.* -i', *lat. ami'cus*), vän. — **Amie** (*l.* -i'), väninna. — **Amika'l**, vänskaplig, förtrolig. — **Amitié**, *fr.* (*l.* -tje') och **Amici'tia**, *lat.*, vänskap. *Par amitié*, av vänskap.

Ami' (*fr. amiet, l.* ami'), ytterhalsduk. — **Ami'ctus**, *lat.*, ett slags linne-mässkläde i romersk-katolska kyrkan.

Ami'a, gult, segt, genomskinligt harts av den nordamerikanska balsampoppeln.

A'mia ca'lva, *zool.*, bågfenan, en till ganoiderna (underordn. *Cycloganoi'de*), hörande fisk i Nordamerikas sötvatten.

Amia'nt, *gr.*, asbest (se d. o.).

Amia'nthium, *bot.*, nordamerikanskt växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ*. De mycket giftiga fröna användas som fluggift.

Amianti'n, *textil.*, tyg av råsilke, till karduser i kanoner.

Amianti'nus, *nylat.*, *bot.*, lik *amiant* (ett slags *asbest*).

Ami'ca sile'ntio lu'na, *lat.*, månen är tystnadens (enslingens) vän.

Ami'ctus, *lat.*, dets. som *humerale* (se d. o.).

Ami'cus och Ame'lius, mycket spridd medeltidssaga, som ännu mångenstädes läses och även funnit väg till Norden.

Ami'cus Pla'to, sed ma'gis ami'ca ve'ritas, *lat.*, Plato är mig kär, men sanningen ännu kärare (*Aristo'teles*).

Ami'cus verita'tis, *lat.*, vän av sanningen.

Amida'n, Amido'n, Amydo'n, stundom handelsnamn för stärkelse.

Amida's, *kem.*, enzym, som klyver aminosyror.

Ami'der, *kem.*, derivat av karbonsyror, i vilka hydroxylen är ersatt av ammoniakrest.

Amidobenso'l, *kem.*, dets. som *Anilin* (se d. o.).

Ami'doblått, *kem.*, ett surt azofärgämne.

Ami'doföreningar, *kem.*, dets. som *Ami'der*.

Ami'dogult, *kem.*, ett surt azofärgämne av god ljusäkthet.

Amido'l, en av diamidofenol bestående fotografisk "framkallare".

Amido'n, se *Amidan*.

Amidonaftali'n, *kem.*, *naftylamin* (se d. o.).

Ami'donafto'lrött och **Amidonaftolsvart**, *kem.*, sura azofärgämnen för ull.

Ami'dooxibe'nsoesyremetyle'ster, *farm.*, dets. som *Ortoform* (se d. o.).

Ami'dopropio'nsyra, *kem.*, se *Alanin*.

Amidosto'mum, *zool.*, inälvsmask hos gäss.

Ami'dosvart, *kem.*, ett surt azofärgämne.

Ami'dosyror, *kem.*, en klass av syror, stående mittemellan ammoniakbaser och syror.

Ami'dosyresvart, *kem.*, dets. som *Naftolblåsvart* (se d. o.).

l'Ami du peuple, *fr.* (*l.* lami' dy pöppl), "folkets vän", en av Marat under franska revolutionen utgiven tidning.

Amika'l, se under *Ami*.

Amikrosko'pisk (av *gr. a priv.* och *mikroskop*), som ej kan ses i mikroskop.

Amimi' (av *gr. a priv.* och *mi'mos*, här-

mare), *med.*, rubbning i förmågan att bruka åtbördsspråket.

Ami'na, kvinnonamn (bildat av franska ordet *amie*, väninna), vänlig, tillgiven.

Ami'ner, *kem.*, kemiska föreningar som kunna härledas ur ammoniak genom att ersätta en l. flera väteatomer med alkyl. — **Ami'nsyror**, *kem.*, en klass av syror, stående emellan amider och flerbasiska syror.

Ami'nobärnstenssyra l. **Asparagi'nsyra**, *kem.*, se *Asparagin*.

Aminoetylsulfonsyra, *kem.*, dets. som *Taurin* (se d. o.).

Aminoffska ugnen, en av ingenjör Henrik A. konstruerad kolugn.

Aminofo'rm, se *Urotropin*.

Ami'noföreningar, *kem.*, föreningar som innehålla aminer (se d. o.).

Ami'nokapro'nsyra l. **Leuci'n**, *kem.*, en vid bl. a. äggviteämnens förruttnelse bildad aminosyra i form av små kristallfjäll.

Aminoparoxylo'l, *kem.*, dets. som *xylidin* (se d. o.).

A mino'ri ad ma'jus, se under *A. majori* etc.

Ami'nosyror, *kem.*, ämnen som på samma gång äro aminer och syror.

Aminotoluo'l, *kem.*, se *Toluol*.

Ami'noättiksyra, *kem.*, se *Glykokoll*.

Amira'l (*fr.* och *eng. admiral*, *sp. almirante* av *arab. ami'r al ba'hr*, d. v. s. härskare på havet), högste befälhavaren över en örlogsflotta. — **Amiral-genera'l**, svensk amiralsgrad under Karl XI:s tid. — **Amiral-generallöjtnant**, svensk amiralsgrad under början av 1700-t. — **Amiralite't**, högsta ämbetsverket för sjöförsvaret. — **Amiralitetskolle'gium**, förr ämbetsverk, motsvarande marinförvaltningen samt sjöförsvarsdepartementets kansli och kommandoexpedition. — **Amiralitetslord**, bisittare i engelska flottans överstyrelse. — **Amiralitetsråd**, ämbetsman i marinförvaltningen. — **Amiralitetsrätt**, domstol för till sjökrigsmakten hörande mål. — **Amiralsflagg**, *sjöv.*, befälstecken, som föres på amiralskeppet. — **Amiralskap**, en amirals ämbete; samling handelsfartyg jämte skyddande krigsfartyg (konvoj). — **Amiralsskepp**, flaggskepp, det fartyg, på vilket amiralen över en flotta för sin flagga.

Amiralen, *zool.* (*Vane'ssa atala'nta*), en stor svart fjäril med vita fläckar och röda band på framvingarna samt röd kant på bakvingarna. Den förekommer sparsamt i s. och mell. Sverige.

Amitié, se under *Ami*.

Amitié Franco-Suedoise, *fr.* (*l.* amitje' fra'nkå svedoa's), ”fransksvenska vänskapen”, en 1918 stiftad förening för stärkande av banden mellan de båda länderna i intellektuella och ekonomiska avseenden.

Amito's l. **Amito'tisk kärndelning** (av *gr. a priv.* och *mito's*, tråd), *bot.*, direkt kärndelning.

Amixi' (av *gr. a priv.* och *mi'xis*, blandning), *biol.*, uppkomst av varieteter genom en arts korsning med stamarten.

Amlaträ, ved av *Amblaträdet* (*Phylla'nthus embli'ca*). Användes som byggnadsvirke. Jfr *Myrobalaner*.

A'mleth, se *Hamlet*.

Ammann (jfr *ty. Amtmann*), benämning i Schweiz för högsta socken- l. kretsämbetsmannen.

Ammas, *fr.* (*l.* amma'), ett i Frankrike odlat veteslag.

Ammera'l (*holl. emeral*), stort vattenfat ombord på skepp, vattenliggare.

Ammerschweier, ett Elsasservin.

Amme'ter = *Ampère-meter* (se d. o.).

Ammi't, *miner.*, dets. som *Dolomit* (se d. o.).

Ammo'bium ala'tum, *bot.*, en till fam. *Compo'sitæ* hörande, urspr. australisk växt, som odlas för sina blommor, vilka användas som s. k. e t e r n e l l e r.

Ammocoe'tes, *zool.*, linålar, ett larvstadium hos nejonögon.

Ammode'nia peploi'des, *bot.*, saltarv, liten vaxluktande havsstrandväxt. (Syn. *Honckenya.*)

Ammodi't, *bot.*, växt som trives i sand.

Ammody'tes, *zool.*, fisksläkte av fam. *Ammody'tidæ*. Två arter, vid såväl väst- som östkust. — **A. lanceola'tus**, tobiskungen. — **A. tobia'nus**, tobisen l. blåtobisen.

Ammody'tidæ, *zool.*, tobisfiskar, familj av ordn. Strupfeniga (*Jugula'res*). Se *Ammodytes*.

Ammo'n, *hebr.*, mansnamn (av *âmôn*, förtröstan), pålitlig, vänfast.

A'mmon, se *Amon*.

Ammonæmi'a, *med.*, se *Ammoniemi*.

Ammona'l, explosivt ämne, som består av med ammoniaknitrat behandlat, pulveriserat aluminium.

Ammoni'acum, *lat.*, ammoniak. — **A. causti'cum**, kaustikammoniak.

Ammo'niak, *kem.*, en av en atom kväve och tre atomer väte sammansatt gas, som bildas vid förruttnelse l. torr destillation av kvävehaltiga organiska ämnen. — **Ammoniak-alun**, en alunart som erhålles genom att koka bränd lera med svavelsyra och till den så erhållna lösningen sätta ammoniumsulfat. Liknar vanlig alun och har samma användning som denna. — **Ammoniakderiva't**, organiska föreningar, i vilka vätet i ammoniak ersatts med en organisk radikal. — **Ammoniakgummi**, *kem.*, ett gummiharts av umbellaten *Dore'ma ammoni'acum* (Persien, Armenien). Användes till kitt för glas och porslin samt till plåster. — **Ammoniaksalter**, föreningar av ammoniak med syrehydrat. — **Ammoniaksoda**, soda framställd enl. en metod, vid vilken ammoniak användes. — **Ammoniaksuperfosfat**, gödningsämne, som erhålles

genom att svavelsyrad ammoniak tillsättes ett superfosfat (se d. o.). — **Ammoniakvatten** erhålles genom att destillera gasvatten och innehåller omkr. 16 % ammoniak. — **Kausti'k ammoniak,** lösning av ammoniakgas i vatten.

Ammoniemi' l. **Ammonæmi'a,** *med.*, anhopning i blodet av ammoniakkarbonat.

Ammoni't l. **Faviers sprängämne,** *tekn.*, ett i engelska och franska gruvor använt sprängämne, som består av dinitronaftalin och ammoniumnitrat.

Ammoni'ter (uppkallade efter den med ett vädurshuvud avbildade lybiske *Ju'piter A'mmon*), *paleont.*, en grupp utdöda, nära bläckfiskarna stående djur med skal, uppdelade i kamrar. — **Ammoni'ter** l. **A'mmons barn,** en fornarabisk folkstam.

Ammo'nium, *kem.*, en av fyra atomer väte och en atom kväve sammansatt hypotetisk radikal, som ingår i alla ammoniaksalter. — **Ammoniumaceta't,** ättiksyrad ammonium, användes något i medicinen. — **Ammoniumbrome'tum** l. **Ammoniumbromi'd,** bromammonium, färglöst salt, som användes i fotografi och erhålles genom att med bromvätesyra neutralisera kaustik ammoniak. — **Ammoniumfe'rritartra't,** vinsyrad järnoxidammoniak. Användes som stärkande järnmedel. — **Ammoniumfluori'd,** två salter, som användas vid etsning av glas. — **Ammoniumjodi'd** användes mot syfilis, reumatism m. m. samt utvärtes mot hudåkommor. — **Ammoniumkamfora't,** kamfersyrad ammoniak, användes i medicinen som kamfersyra. — **Ammoniumkarbona't,** hjorthornssalt, kolsyrad ammoniak, användes till finare bakverk. — **Ammoniumklori'd,** salmiak, klorammonium, användes sällsynt i medicinen samt vid lödningar. — **Ammoniumkvicksilverklorid,** *Alembrotsalt* (se d. o.). — **Ammoniumnitra't,** salpetersyrad ammoniak, färglöst salt, som vid upphettning sönderdelas i vatten och kväveoxidulgas (*lustgas*). — **Ammoniumpikra't,** ett sprängämne. — **Ammoniumsalter,** se *Ammoniaksalter*. — **Ammoniumsulfa't,** svavelsyrad ammoniak, erhålles såsom biprodukt vid lysgasberedning och användes bl. a. till gödningsämne. — **Ammoniumtartra't,** vinsyrad ammoniak, användes i medicinen som expektorans.

A'mmons barn, se *Ammoniter*.

A'mmonshorn, *anat.*, en ås med nervmassa i mellersta hornet i hjärnans sidoventrikel; även = *Ammoniter, paleont.*

Ammo'phila arena'ria (syn. *Calamagro'stis a.*), *bot.*, sandrör, marhalm, ett gräs på Sydsveriges flygsandskuster.

Ammpulver, se *Roséns ammpulver*.

Ammrot, *bot.*, en för bevarande av upplagsnäring omdanad rot.

Ammunitio'n (av *lat. muni're,* befästa), krigsförnödenheter, främst kulor och krut. — **Ammunitionskolo'nn,** militärformation för framförandet av ammunition från etappförrådet till stridslinjen.

A'mnaträ, skepps- och kajbyggnadsvirke av det till myrtenfamiljen hörande trädet *Lecy'this ama'ra* i tropiska Amerika.

A'mneris, kvinnoroll i operan *Ai'da* av *Ve'rdi.*

Amnesi', *gr.* (av *a priv.* och *mne'sis,* minne), *med.*, minnesslöhet, förlust av minnet. — **Amne'stisk,** som avser minnesförlust.

Amnesti', *fr.* (*gr. amnestei'a,* glömska), benådning för förbrytelser, vanligen politiska.

Amne'stisk, se *Amnesi.*

Amne'tisk afasi', se *Afasi.*

A'mnion l. **A'mnios** (*gr. a'mnion,* fosterhinna, av *amno's,* lamm), *med.*, den av fosterhinnorna, som närmast omsluter fostret och tillika bildar en slida kring navelsträngen (jfr *Allantois*). — **Amni'tis,** inflammation i *amnion.* — **Amnio'ta,** *zool.*, däggdjur, fåglar och kräldjur (som hava *amnion*). — **Ana'mnia,** *zool.*, groddjur och fiskar (som sakna *amnion*).

Amnio'ta, *zool.*, ryggradsdjur, som under fosterlivet ha *amnion* (se d. o.).)(A n a'm n i a.

Amodiatio'n, utarrendering. — **Amodie'ra,** utarrendera.

Amoe'ba l. **Ame'ba** (av *gr. amo'ibos,* växlande), *zool.*, en av de lägsta djurformerna, tillhörande urdjuren (de encelliga djuren). Förekommer talrikt i sött vatten. — **A. co'li,** förorsakar katarr i grovtarmen. — **A. denta'lis** l. **A. gingiva'lis,** stundom funnen vid sjukdomar i munnen. — **Amoeboi'd rörelse,** rörelse liknande amebors självrörelse.

Amoe'na, *lat.*, *bot.*, läck.

A'mok l. **A'muk** (av *malaj. meng-a'mok,* döda i vilt raseri), ett slags bland malajerna i Indiska arkipelagen förekommande bärsärkaraseri, som gör den därav angripne otillräknelig och medför en hejdlös mordlust.

A moll, *tonk.*, tonart utan förtecken och med *a* till grundton.

Amo'mum, *bot.*, ett talrikt släkte, tillhörande fam. *Zingibera'ceæ,* huvudsakligen hemma i den tropiska zonen. Frukterna av vissa arter utgöra kryddan kardemumma. — **A. cardamo'mum** ger handelsvaran "Siamkardemumma". — **A. ma'ximum,** ger "stor Java-kardemumma". **A. Melegue'ta,** ger "paradisfrön", förr mer än nu använda som krydda och läkemedel.

A'mon l. **Ammon,** eg. den fördolde, namn på en av de gamla egypternas förnämsta gudar, världsalltets skapare.

A mon aise *fr.* (*l.* a månn äs), till mitt behag.

Amona'sro, mansroll, etiopisk konung i operan *Ai'da* av *Ve'rdi.*

Amontillado, *sp.* (*l.* -ilja'då), en klass sherryviner.

A'mor, *lat.* (*eg.* kärlek), *rom. myt.*, kärlekens gud = *Cupido* (se d. o.). — **Amor le'sbicus,** otukt mellan kvinnor. — **Amore'tt** l. **Amori'n,** liten kärleksgud. — **Amor vi'ncit o'mnia,** *lat.*, kärleken besegrar allt. (*Vergi'lius.*)

Amora'lisk (av *gr. a priv.* och *moral*), som saknar moral.

Amorce, *fr.* (*l.* amå'rs), tändrör, tändsats, raketsats; ammunition till leksaksvapen, knallpulver.

Amo're, se *Con amore.*

Amoréer, judiska lärare.

Amo're pro'ximi, *lat.*, ”av kärlek till nästan”, sällskap i finska staden Lovisa 1786—1812.

Amore'tt, se *Amor.*

Amore'vole, se *Amoroso, tonk.*

Amo'rf (av *gr. a priv.* och *morfe'*, form), formlös, missbildad; *miner.* och *kem.*, ej kristalliserande fasta ämnen, t. ex. svavel, glas, harts. — **Amorfi',** saknad av bestämd form; missbildning. — **Amorfi'sm,** formlöshet, särdeles i motsats till kristallisation.

Amori'n, se *Amorett* (under *Amor*).

Amori'ter, en fordom mäktig folkstam i Kanaan.

Amoro'so, *ital.*, älskare. Se *Primo a.* (under *Primus*).

Amoro'sa l. **Amore'vole,** *ital.*, *tonk.*, ömt, innerligt.

Amo'rpha, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*, från Nordamerika. — **A. frutico'sa,** odlad prydnadsbuske med brunviolétta blommor. Av blad och ungskott beredes ett slags indigo, *bastardindigo.*

Amorphopha'llus, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Ara'ceæ*, av vilket några arter odlas för de stora, vackert färgade hölsterbladens skull.

Amo'rphus (av *gr. a priv.* och *morfe'*, form), *bot.*, formlös.

Amorte'ra, *fr.* (av *lat. mors*, död), döda en skuld genom viss årlig avbetalning på huvudstolen. — **Amorte'ring, Amortissema'ng** l. **Amortissement** (*l.* ma'ng), en skulds dödande genom etc.; även beloppet, genom vilket skulden dödas. — **Amortissa'bel,** som kan inlösas.

Amortisatio'n (av *fr. amorti'r*, döda), *jur.*, förvärvande av fastighet från en andlig institution.

Amortissema'ng, Amortissement, se *Amortering* (under *Amortera*).

A'mor vi'ncit o'mnia, *lat.*, se under *Amor.*

A'mos, *hebr.*, mansnamn, eg. börda; kraftig, bärande.

Amotio'n, *lat.*, avlägsnande l. avsättning från en syssla. Jfr *Amovera.*

Amo'tio reti'næ, *med.*, näthinneavlossning.

Amour, *fr.* (*l. amo'r*, *lat. a'mor*); försvenskat **Amu'r,** kärlek, kärlekshandel; älskare, älskarinna. — **Postillon d'amour,** *fr.* (*l.* postijå'ng damo'r), kärleksbud, sändebud mellan älskande. — **Amourette** (*l.* amore'tt), **Amure'tt,** flyktig kärlekshandel. — **L'on revient toujours à ses premiers amours,** *fr.* (*l.* lång röviä'ng tosjo'r a sä prömie's amo'r), man återvänder alltid till sin första kärlek, l. gammal kärlek rostar icke.

Amoure'tträ, ett mahognyliknande träslag av de på Antillerna växande *Mimo'sa termifo'lia* och *M. tamarindifo'lia.*

Amove'ra, *lat.* (*eg.* avlägsna, av *move're*, röra), avsätta från ett ämbete. Jfr *Amotion.* — **Amovi'bel,** avsättlig. — **Amovibilite't,** avsättlighet.

A'mpel (av *lat. ampu'lla*, blåsa), *subst.*, hänglampa utan ljusarmar; hängfat för slingerväxter o. d.

A'mpel (av *lat. a'mplus*), *adj.*, stor, präktig, utförlig. — **Ampli'ssimus,** högste, ädlaste; hedersepitet för ett akademiskt konsistorium.

Ampelida'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Franguli'næ* av de choripetala dikotyledonerna. Hit höra bl. a. släktena *Pse'dera* och *Vi'tis*, vin, vinranka.

Ampe'lidæ, *zool.*, sidensvansar, en fågelfamilj bland Tättingarna.

Ampeli'deæ, *bot.*, dets. som *Ampelidaceæ* (se d. o.).

Ampeli'n (av *gr. a'mpelos*, vinstock), en ur bituminös skiffer framställd olja.

A'mpelis, *zool.*, fågelsläkte av fam. *Ampe'lidæ.* — **A. ga'rrulus,** sidensvansen.

Ampelografi' (av *gr. a'mpelos*, vinranka, och *gra'fein*, beskriva), beskrivning av vinodling. — **Ampelurgi',** vinförädlingskonst.

Ampelo'psis hedera'cea, *bot.*, syn. *Psedera quinquefolia* (se d. o.).

Ampelväxter, *bot.*, växter som genom hängande form passa för amplar.

Ampère, *fr.* (*l.* angpä'r), *fys.*, efter fysikern Ampère uppkallad enhet för uppmätning av en elektrisk strömstyrka. Jfr *Volt* och *Ohm.*

Ampèrelindningar, *elektrotekn.*, dets. som *Ampèrevarv* (se d. o.).

Ampèremeter l. **Ampèremätare,** *fys.*, ett instrument, som i antal ampère (se d. o.) anger styrkan av en genom detsamma flytande elektrisk ström.

Ampères bord, *fys.*, en av fysikern Ampère brukad ställning för de apparater, med vilka han bevisade lagarna för de elektriska strömmarnas inbördes verkan.

Ampères regel, *fys.*, den av fysikern Ampère uppställda minnesregeln för finnandet av den riktning, i vilken magnetnålen avviker, då den påverkas av en i närheten gående elektrisk ström.

Ampèretimme, *elektrotekn.*, en enhet, som motsvarar 1 ampère under 1 timme.

Ampèrevarv, *elektrotekn.*, produkten av antalet lindningsvarv på en elektromagnet och den strömstyrka, som går genom tråden.

Ampèrmeter, se *Ampèremeter.*

Amphalo'bium, *bot.*, se *Zebraträ.*
Amphi-, i sammansättningar, se *Amfi-*.
Amphi'bia, *zool.*, groddjur.
Amphi'bium (av *gr. amfi'*, på bägge sidor, och *bi'os*, liv), *bot.*, som växer både i vatten och på land.
Amphi'cyon, *paleont.*, stamform för hundsläktet, från miocenperioden.
Amphine'ura, *zool.*, urmollusker.
Amphio'xus, *zool.*, syn. *Branchiostoma* (se d. o.).
Amphipo'da, *zool.*, märldjur.
Amphi'prion, *zool.*, en fisk av Svalgkäkarna, som valt sitt hemvist i en stor sjösippa, till vilken den lockar föda genom sina lysande färger.
Amphisbæ'na, *zool.*, ödlesläkte utan extremiteter och fjäll. Lever under jorden av insekter o. d. i Sydamerika och Vestindien.
Amphisbæni'dæ, *zool.*, familj maskliknande ödlor, vilka i regel sakna extremiteter.
Amphi'scii, *lat.*, tvåskuggade.
Amphisili'dæ, *zool.*, sköldpaddfiskar, en fiskfamilj med av det ombildade skelettet uppbyggt pansar.
Amphite'rium, *paleont.*, fossilt pungdjur från Englands juraformation.
Amphiu'ma, *zool.*, jättesalamandrar. — **A. me'ans**, *zool.*, ålödlan, en stjärtamfibie i Nordamerika.
Amplexica'ule (av *lat. ample'xo*, omfamna, och *ca'ulis*, stjälk), *bot.*, stjälkomfattande.
Amplatio'n (*lat. amplia'tio*, av *amplia're*, utvidga), *handelst.*, avskrift av kvitto l. räkning.
Amplifie'ra l. **Amplifice'ra**, *fr.* (av *lat. a'mplus*, vid, och *fa'cere*, göra), utvidga, vidare utföra, framställa utförligare. — **Amplifikatio'n**, utvidgande (av en sats); en målande omskrivning.
Ampli'ssimus, se *Ampel*, adj. — **In ampli'ssima fo'rma**, *lat.*, i tydligaste form.
Amplitu'd (*lat. amplitu'do*, omfång), *fys.*, det vägstycke en svängande kropp tillryggalägger från jämviktsläget till endera vändpunkten; *astr.*, den båge, som solen beskriver på himlen från sin uppgång till sin nedgång.
Ampoulette, *fr.* (*l.* angpole'tt), försvenskat **Ampulett**, tändröret till en bomb; även ett slags sandur, logglas.
Ampsiva'rier l. **Amsiva'rier**, ”Emsvärjar”, ett kring floden Ems bosatt germanskt fornfolk.
Ampule'tt, se *Ampoulette.*
Ampu'lla, *lat.*, eg. flaska, blåsa; hos de gamla romarna kärl för förvaring av vin, olja o. d.; inom romersk-katolska kyrkan det kärl, vari den heliga oljan förvaras; små glaskärl för medikamenter. — **A. re'cti**, *anat.*, den vidgade delen av ändtarmen. — **A. reme'nsis**, kärl, innehållande den olja, varmed franska konungar smordes vid kröningen.
Ampulla'ceum (av *gr. ampu'lla*, flaska), *bot.*, flaskformig.
Ampulla'ria, *zool.*, ett släkte tropiska sötvattenssnäckor, som kunna leva i månader i intorkad dy.
Ampu'ller (*lat. ampu'lla*, blåsa), *anat.*, blåsformiga uppsvällningar på innerörats halvcirkelformiga kanaler; i allmänhet blåsformig utvidgning på ett rörformigt organ.
Ampupua'no, ett italienskt vin från trakten av Sierra.
Ampute'ra (lat. *amputa're*), *med.*, konstmässigt avskära, avtaga, avsåga en lem från kroppen. — **Amputatio'n**, en kroppslems konstmässiga avskärande, avtagande l. avsågning. — **Amputationsneuro'm**, *med.*, svulstlik nybildning av nervändar å amputationsställe.
A'mraharts, harts av arter av släktet *Spo'ndias.* — **Amraträ**, trä av *Sp. Mombi'n* användes till sprundtappar. Frö av *Sp. lu'tea* gå i handeln som acajou- l. mahognyträ.
Amri'ta, **Amrta**, *sanskr.*, eg. odödlig, *ind. myt.*, himmelsk odödlighetsdryck, med vilken *soma* (se d. o.) identifieras.
Amschi'r, sjätte månaden i turkiska kalendern.
Amsterdamboskap, en holländsk nötboskapsras.
Amsterdam-internationa'len, se *International.*
Amsvartner, *nord. myt.*, den sjö, där holmen Lyngve låg och där asarna fjättrade Fenrisulven.
Amt (*ty. Amt*, ämbete, fögderi), benämning på de distrikt, i vilka Norge och Danmark äro indelade, motsvarande ungefär län hos oss (i Norge numera *Fylke*). — **Amtmand**, hövding över ett amt. — **Amtsförvaltare**, skatteuppbördsman. — **Amtshus**, amtmannens kontor. — **Amtstue**, amtsförvaltarens kontor.
A'muk, se *Amok.*
Amule'tt (*lat. amule'tum*, från *arab. hamâlet*, hänge), föremål att bära på kroppen till skydd mot sjukdom, förtrollning o. d.
A'mund, fornnordiskt mansnamn (av *ha'*, hög, och *mund*, makt), den maktägande.
A mu'ndo co'ndito, *lat.*, från världens skapelse.
Amu'r, **Amure'tt**, se under *Amour.*
Amure'tträ, se *Amouretträ.*
Amu'rca, de tjockflytande resterna i oljefaten. Användas vid fabrikation av sämre tvålsorter.
Amusera (*l.* amyse'ra, av *fr. amuser*), roa. — **Amusant** (*l.* -sa'ngt), roande, rolig.
Amusette, *fr.* (*l.* amysä'tt), ett slags lätt fältkanon, numera ej bruklig.
Amusi' (av *gr. a priv.* och *mu'sa*, sång), *med.*, rubbningar i människans förmåga att uppfatta musik, att sjunga l. att spela

musikaliska instrument. — **Amu'sisk,** omusikalisk, utan konstsinne.

Amy'cus, *lat.*, se *Amykos.*

Amydo'n, se *Amidan.*

Amyeli' l. **Amyeli'a,** *med.*, missbildning utan ryggmärg. — **Amyelo-encefali',** missbildning utan ryggmärg och hjärna.

Amygdala'ceæ, *bot.*, syn. *Drupaceæ* (se d. o.).

Amy'gdalæ, *bot.*, *pl.*, mandlar, fröna av den i Medelhavstrakterna inhemska och numera i nästan hela s. Europa odlade *Amy'gdalus commu'nis.* Dess var. *ama'ra* och *du'lcis* lämna handelsslagen "bittermandel" och "sötmandel".

Amygdali'n, *kem.*, en glykosid, som förekommer i frön av växter, tillhörande fam. *Drupa'ceæ,* t. ex. i körsbärskärnor, bittermandel m. fl. När vatten får inverka på sådana krossade kärnor, bildas blåsyra, bittermandelolja m. m.

Amygdali'tis (av *lat. amy'gdalus,* mandel), inflammation i mandlarna. — **Amygdaloi'd** (av *gr. e'idos,* utseende), mandelsten. — **Amygdaloli't,** spottsten i tonsillerna.

Amy'gdalus na'na, *bot.*, dvärgmandel, odlad prydnadsbuske med röda blommor, från s. Europa. Tillhör fam. *Rosa'ceæ,* underfam. *Drupa'ceæ.*

A'mykos, *gr. myt.*, Poseidons son, dödades av Polydevkes (Pollux).

Amyko's, *gr.* (av *a priv.* och *my'kos,* slem, svamp), l. **Amykosasepti'n,** ett av svensken Henrik Gahn uppfunnet toalettmedel, som innehåller borsyra, glycerin, nejlik- och pepparmyntolja.

Amy'l (av *gr. a'mylon,* stärkelse), *kem.*, en hypotetisk, av 5 atomer kol och 11 atomer väte sammansatt organisk radikal.

Amyla'cea, *lat.*, *pl.* (av *gr. a'mylon,* stärkelse), stärkelseämnen, stärkelserika födoämnen.

Amy'laceta't, *kem.*, ättiksyreisoamylester, vätska, använd som bränsle, lösningsmedel för celluloid, framställning av fruktessenser m. m.

Amy'læ'ther nitro'sus, *kem.*, *farm.*, amylnitrit, en blekgul, klar, giftig vätska, som verkar förlamande på blodkärls- och luftrörsmuskulaturen.

Amy'lalkoho'l, *kem.*, benämning på flera, varandra mycket lika alkoholer, av vilka särskilt ett par förekomma i finkelolja. De äro färglösa, något tjockflytande, giftiga och med en lukt, som retar till huvudvärk.

Amyla'ser, se under *Enzym.*

Amyle'n, trimetyletylen, ett av amylalkohol medelst klorzink berett kolväte, bestående av 5 atomer kol och 10 atomer väte.

Amyle'n-hydra't, *kem.*, *farm.*, en med finkeloljan besläktad alkohol, använd som sömnmedel.

Amyle'nkarbamina't, *kem.*, se *Aponal.*

Amy'lnitri't, se *Amylæther nitrosus.*

Amylodextri'n, *bot.*, sådan stärkelse, som rödfärgas av jodlösning. Finnes t. ex. i ris och hirs.

Amylofo'rm, *farm.*, formaldehydstärkelse, vitt, antiseptiskt ströpulver för sårbehandling.

Amyloi'd (av *grek. a'mylon,* stärkelse, och *e'idos,* likhet), *kem.*, ett stärkelseliknande ämne, som förekommer i hjärnan, nerverna och andra djurkroppars organ. En annan A. bildas, då klorzink l. stark svavelsyra får inverka på cellulosa. På dess bildande beror framställningen av pergamentpapper (se d. o.). Färgas liksom stärkelse blå av jod. — **Amyloiddegeneratio'n,** *med.*, en sjuklig förändring av kroppsorgan, framkallad genom avsättning i dem av amyloid.

Amylokarbo'l, *kem.*, desinfektionsmedel av karbolsyra, grönsåpa och amylalkohol.

Amyloly's, *kem.*, digestion av stärkelse till socker.

A'mylon l. **Amy'lum,** *kem.*, stärkelse, ett till kolhydraternas grupp hörande ämne, som finns i en mängd växters celler, är olösligt i vatten, sprit, eter m. fl. vätskor, men sväller i vatten, bildande klister, vid omkr. + 70° C.

Amylopekti'n, *kem.*, den del av stärkelse, som förorsakar dess bildning av klister vid kokning och som ej färgas av jod.

Amylo's, *kem.*, den del av stärkelse, som blåfärgas av jod.

Amylvalera't, *kem.*, se *Valeriansyreester.*

Amyosteni' (av *gr. a priv.* och *sthe'nos,* styrka), muskelsvaghet.

Amyotaxi', *med.*, muskelrubbning.

Amyotrofi' (av *gr. a priv.*, *mys,* muskel, och *trofe',* näring), *med.*, muskelförtvining. — **Amyotro'fisk latera'lsklero's,** *med.*, sjukdom, karakteriserad av degeneration i ryggmärgens sidosträngar, åtföljd av förtvining i skelettmuskulaturen.

Amyraldi'sm, en av den franske teologen *Amyraut* (*l.* amirå') under 1600-t. framställd lära, som gick ut på att mildra den kalvinska predestinationsläran (se d. o.).

A'myris, *bot.*, västindiskt och sydamerikanskt busk- och trädsläkte av fam. *Ruta'ceæ.* — **A. balsami'fera,** lämnar ett värdefullt virke, västindiskt rosenträ.

Amyxi', *gr.* (av *a priv.* och *my'kos,* slem), *med.*, slembrist, torrhet i en slemhinna.

Amö'ba, Amöboi'drörelse, se *Amoeba.*

Amöblema'ng, se *Ameublement.*

an., förk. för *lat. A'nno,* i året.

An, *handelst.* Vid dubbla bokföringen betjänar man sig av orden *an* och *per,* det förra betecknande *kredit,* det senare *debet.*

Ana', 1) grekisk preposition, som i sammansättningar betyder dels *upp,* dels *tillbaka, åter, omigen;* 2) på recept: lika stora delar av vartdera slaget.

-ana (-iana), en från *lat.* lånad ändelse, som, fogad efter ett personnamn, betecknar en

samling anekdoter, yttranden o. d., som angå personen i fråga, t. ex. *Tessinia'na, Bellmania'na* o. s. v.

Anabapti'st (av *gr. ana'*, åter, och *bapti'zein*, döpa), vederdöpare; medlem av en protestantisk sekt, vilken förkastar barndopet och ånyo döper dem, som den upptager i sin församling.

Anabæ'na, *bot.*, blågrönalger, som jämte andra förorsakar s. k. vattenblomning i våra insjöar.

Ana'basis, *gr.* (av *ana'*, upp, och *bai'nein*, gå), ett tåg från havskusten inåt landet; vanligen menas därmed den forngrekiske författaren Xenofons krigshistoriska arbete i sju böcker, av vilka den första skildrar Cyrus den yngres fälttåg mot sin broder Artaxerxes.

A'nabas sca'ndens, *zool.*, klätterfisken, en till labyrintfiskarna hörande art med förmåga att röra sig på land från sjö till sjö.

Anabio's (av *gr. ana'*, åter, och *bio's*, liv), *biol.*, det fenomenet att vissa, skenbart alldeles uttorkade organismer genom befuktning åter leva upp. — **Anabio'tisk**, *biol.*, kallas en organism som äger förmåga av *anabios* (se ovan).

A'nableps, *zool.*, ”uppåtskådare”, ett släkte syd- och centralamerikanska tandkarpar, som föder levande ungar. Namnet syftar på ögonen, vilka äro så inrättade att fisken i vattenytan kan se i luften med halva ögat och i vattnet med andra halvan.

Anaboli'sm, *fysiol.*, den kemiska verksamhet i en cell, som av näringsämnena uppbygga cellens beståndsdelar. — **Anabo'lisk**, uppbyggande (i fråga om cellverksamhet).

Anacahui'te-te, te berett av veden av *Co'rdia Boissie'ri*, som på sin tid troddes bota lungsjukdomar.

Anaca'mptis pyramida'lis, *bot.*, salep, gotländsk och öländsk orkidé med rosenröd kalk.

Anacanthi'ni, *zool.*, grupp av mjukfeniga fiskar utan luftgång till simblåsan, såsom näbbgäddor, tobisar, torskar, flundror m. fl.

Anacardia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Terebinthi'næ*. Mest tropiska och subtropiska växter, rika på harts och garvämnen. Se *Acajou, Mangifera, Peppar-trädet, Pistacia, Rhus* och *Spondias*.

Anaca'rdium, Anacardiumgummi, se *Acajou*.

Ana'charis, *bot.*, syn. *Elodea* (se d. o.).

Anacidite't, frånvaro av syra, oftast om saltsyran i magsaften.

Anacle'tus l. **Anencle'tus**, mansnamn, buret av två påvar.

Anaco'nda, *zool.*, en sydamerikansk jätteorm, även kallad *Cucuriu'bu* (*Eune'ctes muri'nus*).

Anacy'clus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. Syn. *Anthemis*. — **A. Pyre'thrum**, Medelhavsländerna, lämnar *Romersk bertramrot*. — **A. officina'rum**, i Tyskland, lämnar (tysk)bertramrot.

Anade'm (*lat. anade'ma*), pannband, pannsmycke (för kvinnor).

Anadeni' l. **Anadeni'a**, undergång av körtlar. — **Anadenia ga'strica**, magkatarr med körtelatrofi.

Anadiplo's l. **Anadiplo'sis**, *gr.* (av *a'na*, åter, och *diplu'n*, fördubbla), *talk.*, retorisk figur, som består däri, att en sats börjar så, som den närmast föregående slutar.

Ana'doli, (av *gr. anatile'*, uppgång [solens], öster, österland), turkiskt namn på Mindre Asien.

Ana'dosis, *gr.*, *med.*, fördelning av närande vätskor genom olika kärl, matsmältning.

Anadro'm, *zool.*, som regelbundet från havet går upp i floderna.

Anadyome'ne, *gr. myt.* (av *anady'ein*, dyka upp), den uppdykande, binamn på Afrodite, med avseende på hennes födelse ur havets skum.

Anæmi' se *Anemi*.

Anaëroba, Anaërober, se följ. ord.

Anaërobio'nter, Anaëro'ba, Anaëro'ber (av *gr. a priv.*, *ae'r*, luft, och *biu'n*, leva), *biol.*, organismer som kunna existera utan tillgång till syre. — **Fa'kultativt anaëro'ba** kallas organismer, som kunna existera såväl vid när- som frånvaro av syre. — **Obliga't anaëro'ba**, organismer, som för sin existens kräva frånvaro av syre.)(A ë r o b i o n t e r, A ë r o b a, A ë r o b e r.

Anæstesi', Anæste'tica, se *Anestesi*.

Anæsto'l, se *Anestol*.

Anafa's, *biol.*, stadium i kärndelningen, under vilket cellkärnans kromosomhälfter vandra åt motsatta poler. Jfr *Metafas, Tetafas*.

Anafo'r, *gr.* (av *anafe'rein*, återföra), retorisk figur: uttrycksfullt återtagande av samma uttryck i början av flera på varandra följande satser. — **Anafo'risk**, som avser en anafor.

Anafrodisi' l. **Anafroditi'sm**, *gr.* (av *a priv.* och *afrodi'te*), *med.*, det tillstånd, då könsbegäret är utslocknat. — **Anafrodi't**, som saknar könsbegär, är impotent.

Anafyla'ktisk, som avser *anafylaxi'*. — **Anafylaktisk reaktionskropp**, specifik antikropp, som bildas vid insprutning av anafylatogener (se d. o.). — **Anafylaktisk chok**, de häftiga symtom av feber m. m. som känneteckna *anafylaxi* (se d. o.).

Anafylaktoge'n l. **Anafylatoxi'n**, anafylaktiskt gift, häftigt verkande gift, som kan uppstå, om en äggvitekropp införes i blodet hos ett djur l. en människa, som tolv dagar tidigare fått en insprutning av samma äggvitekropp.

Anafylaxi', *med.*, egendomlig form av förgiftning, som inträder hos de högre djuren vid förnyad insprutning av artfrämmande äggviteämnen.

Anagallifo'lium (av *lat. fo'lium,* blad), *bot.,* med blad som *Anagallis* (se d. o.).

Anaga'llis arve'nsis, *bot.,* rödarv, decimeterhög ört med mönjeröd krona, tillhörande fam. *Primula'ceæ.* Betraktades av romarna som en magisk växt, och användes fordom vid åtskilliga sjukdomar. Giftig. — **A. verticilla'ta,** är en på fritt land odlad art från Medelhavsländerna.

Anagly'f l. **Anagly'pt** (av *gr. anagly'fein,* snida), driven bild i halvupphöjt arbete. Jfr *Basrelief.* — **Anaglypti'k,** konsten att utföra anaglypter. — **Anaglyptosko'p,** apparat, som visar fördjupade former av reliefer å en medalj.

Anagly'pta-tapeter, reliefmönster av pappersmassa, som pressats i formar och anbringats å tapeter.

Anagno'sm (av *gr. anagigno'skein*), föreläsning av ett arbete. — **Anagno'st,** föreläsare. — **Anagno'stiker,** tragisk diktare, vars arbeten äro avsedda att föreläsas, ej att uppföras; föreläsare.

Anago'ge l. **Anagogi',** *gr.* (av *ana'gein,* upphöja), upplyftning, upphöjande. — **Anago'gisk,** vad som upplyfter anden. — **Anagogisk skrifttolkning,** en art bibelförklaring, vid vilken man tilldelar de bibliska orden en högre, symbolisk betydelse. Denna tolkning brukades i synnerhet av den grekisk-judiske filosofen F i l o och den judisk-alexandrinska skolan.

Anagra'm, *gr.* (av *anagra'fein,* uppskriva), ord l. sats, som uppstått genom bokstävernas omflyttning i ett l. flera ord, t. ex. Roma av Amor, kris av risk.

Ana'hita, *pers. myt.,* de livgivande vattnens gudinna.

Anahua'c, *fornmexik.,* "i vattnets närhet", namnet på det forna kungariket Mexico.

Anai'tis, *pers. myt.,* en kärleksgudinna.

Anakampte'rier, *gr.,* fordom bredvid kyrkorna uppförda härbärgen för fattiga och förföljda.

Anakampti'k, *gr.* (av *anaka'mpein,* böja), *fys.,* läran om återkastningen av ljud- och ljusvågorna. — **Anaka'mptisk,** återkastande, återkastad.

Anakardiace'er, se *Anacardiaceæ.*

Anakatha'rktica, *med.,* medel, som rensa genom kräkning.

Anaklasti'k (av *gr. anakla'n,* bryta tillbaka, böja om) = *Dioptrik* (se under *Diopter*). — **Anakla'stisk,** strålbrytande.

Anakla'stiska linjer, *fys.,* de genom ljusstrålars olika brytning i olika ämnen framkallade, skenbart brutna linjerna.

Anakle't, försvenskning av **Anacletus** (se d. o.).

Anaklisi', *gr.* (av *ana',* emot, och *kli'nein,* stödja sig), *med.,* ryggstöd, sjuklingens läge.

Anakolle'ma, *gr.* (av *ana',* samman, och *kolla'ein,* vidhäfta), *med.,* häftmedel på sår.

Anakolu't (*gr. anako'luthon*), *språkv.,* brist på sammanhang l. följdriktighet i satsbyggnaden. Nyttjas stundom såsom retorisk figur till frambringande av effekt.

Anako'nda, se *Anaconda.*

Anakore't (av *gr. anachore'in,* draga sig tillbaka), eremit, ensling. — **Anakore'tisk,** enstöring.

Anakreo'ntiker, benämning på en grupp tyska skalder vid mitten av 1700-t. med *Gleim* som huvudrepresentant.

Anakreo'ntisk, i Ana'kreons, den ryktbare grekiske kärleks- och dryckessångarens, anda, på Anakreons sätt.

Anakreo'ntisk meter, *metr.,* ett glykoneiskt system, bestående av två till fyra glykonéer (–́ — –́ ◡ ◡ –́ — –́) och en systemet avslutande ferekraté (d. v. s. en glykoné med näst sista takten ofullständig [–́ — –́ ◡ ◡ –́ –́]). Jfr *Glykonisk* och *Ferekratisk vers.*

Anakroni'sm (av *gr. ana',* tillbaka, och *chro'nos,* tid), fel mot tidsbestämningen, tidsförväxling, t. ex. då man låter en person uppträda långt innan han var född. Jfr *Metakronism* och *Parakronism.* — **Anakroni'stisk,** felaktig i fråga om tidsbestämning.

Anakroti', **Anakroti'sm** l. **Anakro't puls** (av *gr. ana',* uppåt, och *kro'tos,* ljud, som uppkommer genom slag), *med.,* en form av abnorm puls.

Anakru's (av *gr. ana',* upp och *kru'sis,* slag), *tonk.,* upptakt; *metr.,* den l. de obetonade stavelser, som i början av en vers l. versfot föregå den första metriskt betonade.

Anaks barn, se *Enakiter.*

Anakusi' l. **Anakusi'a,** *med.,* dövhet.

Ana'l (av *lat. a'nus,* stolöppning), *adj.,* belägen vid ändtarmens öppning, t. ex. *analfena,* den hos fiskarna i bukkanten sittande opariga fenan.

Analci'm l. **Analsi'm** (av *gr. a'nalkis,* kraftlös, svag), ett mineral, som förekommer i vulkaniska bergarter.

Anale'kter (gr. *ana'lektos,* utvald), valda ställen ur olika författare.

Analepsi', *gr.* (av *ana',* åter, och *lamba'nein,* taga, hämta), återfående av krafterna, tillfrisknande. — **Anale'ptica,** *med.,* stärkande, livande medel. — **Analepti'k,** läran om patientens behandling under konvalescensen. — **Anale'ptisk,** återställande, stärkande.

Analfabe'ter (av *gr. a priv.* och *alfabet*), personer, som varken kunna läsa l. skriva l. som åtminstone sakna färdighet häri. Jfr *Semialfabeter.*

Ana'lfena, *zool.,* oparig fena i stjärtregionen av fiskarnas bukkant.

Ana'lfistel, *med.,* ändtarmsfistel.

Analge'n, ett av de fabriksnamn, varunder etoxibenzoylamidokinolin vunnit medicinsk användning som smärtstillande medel.

Analgesi' (*gr. analge'in,* icke smärta, av *a priv.* och *a'lgos,* smärta), *med.,* smärtlös-

het, känslolöshet (vid vissa sjukdomar l. förgiftningsfall).

Analgesi'n, *farm.*, dets. som *Antipyrin.*

Anali'n, se *Annalin.*

Ana'lkörtlar, *zool.*, körtlar, som hos vissa djur utmynna i analöppningens närhet och ofta innehålla starkt luktande ämnen.

Analo'g, *gr.* (av *ana'*, enligt, och *lo'gos*, förnuft, förhållande), enl. förnuftet l. riktiga förhållandet; likartad, motsvarande. — **Analogi'**, ett tings likhet l. motsvarighet i vissa avseenden med ett annat. *Sluta av analogien*, sluta av likheten (då två ting överensstämma i flera egenskaper, sluter man, att de sannolikt överensstämma även i andra). — **Analo'gia fi'dei,** *lat.*, trons analogi, överensstämmelsen mellan de olika ur bibeln hämtade troslärorna. — **Analogibevis** = likhetsbevis, ett av sannolikhetsbevisen. — **Analogibildning,** nybildning av t. ex. språkformer efter mönstret av en äldre bildning. — **Ana'logon,** något, som i vissa fall liknar ett annat.

Analogi'ster, *gr.*, grekiska och latinska filosofer och grammatiker, vilka ansågo regelbundenheten, analogien, som en av språkbildningens högsta principer. Jfr *Anomalister.*

Ana'logon, se under *Analog.*

Analsi'm, se *Analcim.*

Analy's, *gr.* (av *ana'*, upp, och *ly'ein*, lösa, upplösa), upplösning, sönderdelning, utveckling; *log.*, särskiljandet, av egenskaperna hos ett föremål, för att på så sätt finna en egenskap genom vilken de övriga kunna förklaras.)(*Syntes; kem.*, sönderdelning av ett ämne, för att få kännedom om dettas beståndsdelar (*kvalitativ* analys) l. om beståndsdelarnas mängd (*kvantitativ* analys); *mat.*, vanligen = differential- och integralräkning; *språkv.*, upplösning av en sats i dess enkla delar. Jfr vid. *Elementaranalys* och *Spektralanalys.*

Analysa'tor, se *Analysör.*

Analyse'ra (av *gr. analy'ein*, upplösa, förklara), upplösa, sönderdela ett ämne i dess beståndsdelar; förklara, utreda. — **Analyti'k,** analysens teori. — **Analy'tiker,** kännare av analysen. — **Analy'tisk,** upplösande, sönderdelande, utredande.)(*Syntetisk.* — **Analytisk geometri',** geometri, behandlad medels ekvationer. — **Analytisk metod** = *Analys, log.*, d. v. s. en återgång från det sammansatta till det enklare, från det faktiskt givna till det nödvändiga, från följd till grund.

Analy'sis si'tus (av *gr. ana'lysis*, upplösning, och *lat. si'tus*, läge), *mat.*, den gren av geometrien, som behandlar de egenskaper hos figurer, vilka bli oförändrade vid kontinuerlig deformation hos figurerna.

Analys'ör, *fys.*, apparat för undersökning av ljusets polarisation.

Analyti'k, Analy'tisk, se under *Analysera.*

Ana'löppning, *anat.*, matsmältningskanalens bakre öppning.

Anam, se *Annam.*

Anamartesi' *gr.* (av *a priv.* och *hamarta'nein*, synda), *teol.*, frihet från synd.

Anamesi't, en vulkanisk bergart, av samma sammansättning som dolerit (se d. o.), men av finkornigare struktur.

Anami'rta, *bot.*, växtsläkte av fam. *Menisperma'ceæ.* — **A. Co'cculus,** slingrande buske i Ostindien. Frukterna innehålla krampgiftet *pikrotoxi'n* och kallas i Sverige *Kockelkärnor* l. *Kockelbär.* De nyttjades förr för att ge porter besk smak. Infödingarna använda dem vid fiske. Av fröfettet beredes ljus. Rötterna och stammen, *petrava'lli*, brukas mot feber.

Anamne's (av *gr. ana'*, åter, och *mimne'skein*, minnas), *med.*, den del av en sjukdomshistoria, som handlar om patientens tillstånd före insjuknandet.

Anamne'sticum, *gr.* (se föreg. ord), *med.*, allt det, som föregår en sjukdom. *Si'gna anamne'stica*, de sjukdomen föregående tecknen.

Anamnesti'k, minneskonst. Jfr *Mnemonik.*

Anamne'stiska medel, *gr., med.*, minnet stärkande medel.

Ana'mnia, *zool.*, se *Amnion.*

Anamorfo's (av *gr. ana'*, emot och *morfe'*, gestalt), *bot.*, tillbakaskridande metamorfos; *med.*, missbildning, ett mera sammansatt organs övergående till ett enklare; vanskaplig teckning, som, betraktad i en viss sned riktning, i vissa speglar l. genom mångkantigt slipade glas, ger en riktig bild av föremålet. Jfr *Metamorfos.* — **Anamorfo't,** *bot.*, växt, som företer *Anamorfos.*

A'nanas, se *Ananas sativus.*

A'nanasbatti'st, *textil.*, av ananashampa förfärdigade vävnader.

A'nanasessens l. A'nanaseter, *kem.*, dets. som *Ananasolja* (se d. o.).

A'nanasfiber l. A'nanashampa, de ytterst fina fibrerna av ananasväxtens blad. De begagnas till vävnader.

A'nanaskörsbär, *bot.*, smultrontomat, "japanska körsbär", frukterna av *Physæ'lis peruvia'na* från Peru, odlad i tropiska och subtropiska länder. De smakliga frukterna, som någon gång saluföras i Sverige, likna gula druvor samt omges av ett grågult blomfoder. Tillagas som kompott o. d.

A'nanaslikör, består av ananasessens (smörsyrad ety'l), sprit, kryddolja, rosenolja, normalsirap och vatten.

A'nanaslärft, dyrbart tyg av ananashampa, vävt på Filippinerna.

A'nanasolja, *kem.*, smörsyreetylester. Användes som romessens, i karameller m. m.

A'nanas sati'vus, *bot.*, flerårig sydamerikansk ört av fam. *Bromelia'ceæ*, vars "frukt" (de med huvudaxeln och de köttiga skärmbladen sammanvuxna, vanligen

frölösa bären) utgör en viktig handelsvara. Odlas överallt i tropikerna samt i drivhus i Europa.

A'nanasvin, erhålles genom jäsning av ananassaft och får genom lagring madeirakaraktär.

Ananchy'tes, Ananci'tes, *paleont.*, se *Echinocorys.*

Ana'ngisk, *anat.*, kärllös.

Anai'as, *hebr.*, mansnamn, i Guds beskydd.

Ananka'smus (av *gr. ana'nke*, se d. o.), *med.*, tvångsföreställning.

Ana'nke, *gr.*, nödvändighetens personifikation.

Ana'nträ, se *Amanträ.*

Anapai'maträ, ett mycket hårt och segt byggnadsvirke av okänt ursprung från Sydamerika.

Anape'st (av *gr. ana'paistos*, tillbakaslagen), versfot av två korta och en lång stavelse (⏑ ⏑ —).

Ana'phora, se *Anafor.*

Anaphrodisi'acum, *med.*, medel som verka dämpande på sexuallivet.

Anaphylaxi', *med.*, se *Anafylaxi.*

Anaplasi', *med.*, ombildning av svulstceller till annan karaktär än modercellernas.

Anaplasmo'sis, *veter.*, parasitär infektionssjukdom hos nötkreatur.

Anaplasti'k (av *gr. anapla'ssein*, återbilda), *kirurg.*, konsten att ersätta förlorade kroppsdelar genom en annan del av kroppen. Se *Autoplastik.*

Ana'ptyxis, *gr.*, utveckling, utbredande. Se *Epentes.* — **Anapty'ktisk,** *språkv.*, för uttalslättnadens skull inskjuten (vokal).

Anapty'ktisk, se *Anaptyxis.*

Anar, *nord. myt.*, N a t t e n s andra make, fader till dottern J o r d.

Anarchegonia'les, *bot.*, bålkryptogamer, bålsporväxter.

Anarki', *gr.* (av *a priv.* och *arche'*, regering), frihet från varje regering; laglöshet, frånvaro av borgerlig ordning i ett samhälle. — **Ana'rkisk,** regeringslös, laglös. — **Anarki'sm,** den politiska riktning, som eftersträvar den nuv. samhällsordningens fullständiga upplösning och ombildning. — **Anarki'st,** anhängare av anarkismen; vän av laglöshet.

Anarrhi'chas, *zool.*, släkte slemfiskar med flera arter i n. Atlanten och Stilla havet. — **A. lu'pus,** havskatten, är ej sällsynt på västkusten och torgföres under namnet "kotlettfisk".

Anartri' (av *gr. a priv.* och *a'rthron*, led), *med.*, oförmåga att frambringa artikulerade ljud.

A'nas, *zool.*, gräsandsläktet av fam. Andfåglar, ett artrikt släkte i alla världsdelar. — **A. acu'ta,** stjärtand. — **A. bo'schas,** gräsand. — **A. cre'cca,** kricka. — **A. falca'ta,** praktand. — **A. pene'lope,** bläsand. — **A. platyrrhy'ncha,** syn. *A. boschas.* — **A. querque'dula,** årta. — **A. stre'pera,** snatterand.

A'nas, latinska namnet på Guadiana.

Anasa'rka, *gr.* (av *ana'*, genom, och *sarx*, kött), hudvattensot, ödem (se d. o.), symtom av andra sjukdomar, såsom hjärt- och lunglidanden.

Anaspadi' l. **Epispadi',** *med.*, missbildning av urinröret med mynningen på ryggsidan i st. f. i spetsen av penis.

Anasta'ltica, se under följ. ord.

Anasta'ltisk (av *gr. anaste'llein*, driva tillbaka), tillbakadrivande, hämmande; *med.*, blodstillande. — **Anasta'ltica,** *med.*, blodstillande medel.

Anasta's l. **Ana'stasis,** *gr.*, uppståndelse, återuppståndelse.

Anasta'sius och **Anasta'sia** (av *gr. anista'nai*, återuppstå), mans- och kvinnonamn, återuppstånden. Mansnamnet buret av fyra påvar samt av upphovsmannen till nestorianska striden (se d. o.).

Anasta'tica, *bot.*, Jerikoros.

Anasta'tisk (av *gr. anista'nai*, återuppstå), återuppstånden. — **Anastatiskt tryck,** en av tysken Appel uppfunnen metod att mekaniskt efterbilda kopparstick, litografier o. d. medelst överförande på zinkplåtar.

Anastigma't (av *gr. a priv.* och *astigmatism*, se d. o.), fotografiskt objektiv, där astigmatismen är upphävd. — **Anastigma'tisk,** som ej är astigmatisk.

Anastomo's (av *gr. ana'*, genom, och *sto'ma*, mun, mynning), *anat.*, två l. flera blod- l. lymfkärls inmynnande i varandra. — **Anastomose'ra,** sammanstöta medelst sina mynningar (om ådror och lymfkärl). — **Anastomo'tika,** medel, som öppna tillstoppade blodkärlsmynningar.

Anastro'f l. **Ana'strofe,** *gr.* (av *anastre'fein*, vända om), retorisk figur, bildad därigenom att ett ord i en sats flyttas framför ett ord, bakom vilket det eg. borde stå, t. ex. *tvivelsutan*, i st. f. *utan tvivel* o. d.

Anata's, *miner.*, ett av titansyra bildat mineral.

Anate'm (*gr. ana'thema* av *ana-tithe'nai*, uppställa, utställa, utesluta), kyrklig bannlysnings- l. förbannelseformel; bannlysning, uteslutning från kyrkan, ur församlingens gemenskap. — **Ana'thema esto,** förbannad vare han (bannformel). — **Anatematise'ra,** bannlysa.

Ana'tidæ, *zool.*, andfåglar, fågelfamilj av ordn. *Lamelliro'stres*, omfattande Skrakar, Dykänder, Änder, Svanar och Gåsfåglar.

Anati'næ, dets. som *Lamellirostris* (se d. o.).

Anato'lien (av *gr. anatole'*, uppgång, nämligen solens), österlandet, särskilt Mindre Asien. Jfr *Levanten.* — **Anato'lier,** invånare i Anatolien; även anhängare av den åsikten, att människosläktet nödvändigtvis har uppstått i österlandet.

Anatoli'us och **Anato'lia,** *gr.* (av *anatole'*,

uppgång), mans- och kvinnonamn, österländsk.

Anato'm, se *Anatomi.*

Anatomi' (av *gr. anate'mnein*, uppskära, sönderskära), vetenskap, som genom mekanisk sönderdelning av en djurkropp l. växt — därav *djuranatomi* (även komparativ l. jämförande anatomi) och *växtanatomi* — visar dess sammansättning och byggnad. — **Komparati'v anatomi**, jämförande anatomi. — **Makrosko'pisk anatomi**, omfattar det för blotta ögat iakttagbara. — **Mikrosko'pisk anatomi** = *histologi* (se d. o.), läran om vävnadernas endast genom mikroskopet förnimbara sammansättning. — **Målareanatomi**, anatomien, lämpad efter konstnärsbehov. — **Normal anatomi**, vetenskapen om människokroppens byggnad och beskaffenheten av dess delar i friskt tillstånd. — **Patolo'gisk anatomi**, vetenskapen om människokroppens byggnad och beskaffenheten av dess delar i sjukt tillstånd. — **Anato'm**, **Anato'miker** l. **Anatomi'st**, en person, som är hemma i anatomien. — **Anatome'ra** l. **Anatomise'ra**, sönderdela en djurkropps l. växts delar. — **Anato'misk**, som angår anatomien. — **Anatomisk teater** (*lat. thea'trum anato'micum*), byggnad för anatomiska dissektioner och föreläsningar. — **Anatomiskt preparat**, se under *Preparera.*

Anatre'sis, *gr.* (av *anatra'ein*, genomborra), *med.*, genomborrning av huvudskålen. Jfr *Trepanera.*

A'natron, glasgalla (skum på smält glas).

Anatro'p, *bot.*, omvänt (om fröämnen). Jfr *Ortotrop.*

Ana'trope, *gr.* (av *anatre'pein*, omvända), *talk.*, vederlägga genom enkelt förnekande.

Ana'tto l. **Anno'tto**, färgämne, framställt av fröskalet hos *Bixa orellana* (se d. o.).

A'nceps, *lat.* (av *amb, am, an*, dubbel, tve-, och *ca'put*, huvud), eg. tvehövdad; tveeggad, tvetydig; *språkv.*, oviss, säges om en stavelse, som efter behov kan vara antingen lång l. kort (⏓). — **Sy'llaba anceps**, *metr.*, sådan plats i versen, som utan att verstakten förändras kan utfyllas med lång l. kort stavelse.

Anche, *fr.* (*l.* angsj), *tonk.*, munstycke på blåsinstrument; tunga på orgelpipa.

Anchiete'a saluta'ris, *bot.*, slingrande brasiliansk buske av fam. *Viola'ceæ*, vars rot, som innehåller alkaloiden *Anchieti'n*, är ett kraftigt medel mot veneriska sjukdomar. Kallas av portugiserna *Raiz de azougue vegetal* (vegetabiliskt kvicksilver), av infödingarna *Çipo', Çuma'* l. *Piriguaia.*

Anchieti'n, *kem.*, se *Anchietea.*

A'nchilops, *med.*, svullnad i inre ögonvrån.

Anch' io sono pitto're, *ital.*, (*l.* ank iå så'nå), även jag är målare, yttrande, som lär ha fällts av Correggio, när han fick se Rafaëls heliga Cecilia.

Anchi'ses, *gr.-rom. myt.*, Aeneas' fader.

Anchithe'rium, *paleont.*, fossilt hästsläkte med tre hovbeklädda tår på var fot.

Anchlorhydri', *med.*, dets. som *anaciditet* (se d. o.).

Anchu'sa, *bot.*, växtsläkte av fam. *Boragina'ceæ.* — **A. arve'nsis**, syn. *Lycopsis* (se d. o.). — **A. officina'le**, oxtunga. Storväxt, sträv ört med mörkblå blommor. Rot, ört och blommor användes förr i medicinen som medel mot lungkatarrer. — **A. ita'lica** är en vacker rabattväxt.

Anchusi'n, **Alkanni'n**, **Alka'nnarött**, färgämnet i alkannaroten.

Anchylo'sis, *med.*, se *Ankylos.*

Anchylostomi'asis, se *Ankylostomiasis.*

Anciennete't (*fr. ancienneté*, av *ancien*, gammal), åldersrätt, företrädesrätt i hänseende till tjänsteårens antal. — **Anciennitetsrulla**, förteckning på tjänstemän efter deras ålder i tjänsten. — **Ancien régime**, se under *Régime.*

Anci'le, *pl.* **Anci'lia**, *lat.*, de heliga sköldarna i Rom, av vilka en sades hava nedkommit från himlen.

Ancipita'l, *bot.*, tveeggad (om växters stam).

Anco'n, *lat.*, vinkelmått, armbåge. — **Anco'næus**, hörande till armbågen.

Anco'ra, *ital.* (*fr. encore*), *tonk.* = *Da capo* (se d. o.).

A'ncus, *lat.*, städ; *anat.*, ett av hörselbenen.

Ancylo'ceras, *paleont.*, ammonitform från jura- och krittiden.

Ancylo'stoma, *zool.*, palissadmask.

A'ncylus, *zool.*, ett släkte lungsnäckor med skålformigt skal. — **A. fluvia'tilis**, som är allmän i rinnande vatten förekommer i *Ancylusvallar* (se d. o.) och har givit namn åt *Ancylussjön* (se d. o.).

A'ncylushöjningen, *geol.*, den landhöjning, som alstrade *Ancylussjön* (se d. o.).

A'ncyluslera, **A'ncylussand**, *geol.*, avlagringar ur *Ancylussjön* (se d. o.).

A'ncylussjön, *geol.*, innanhav med sött vatten, som under senare istiden svarade mot nuv. Östersjön jämte stora delar av omgivande lågländer. Avsättningar ur Ancylussjön, såsom *skalgrusbankar*, innehålla bl. a. sötvattensnäckan *Ancylus fluviatilis* (se d. o.) varav namnet. Jfr *Yoldiahavet* och *Littorinahavet.*

A'ncylusvallar, *geol.*, strandvallar vid *Ancylussjön* (se d. o.).

Ancoues, *fr.* (*l.* -ko'), ett slags torkade päron från Sydfrankrike.

And (fornsv. *and, an*), skörd, skördetid.

And, *zool.*, se *Anas.*

Andaba't (*lat. anda'bata*), blindfäktare, gladiator, som fäktade med förbundna ögon.

Andakt (*ty. Andacht*, eg. uppmärksam inriktning av tankarna), hängivelse åt tanken på gud l. oändligheten.

Andalu'sier, en hönsras.

Andalusi't, *miner.*, ett i rombiska prismor

gra'fein, skriva), *meteor.*, en anemometer, som själv upptecknar vindens förändringar. — **Anemopati'** (av *gr. pa'thos*, sjukdom), *med.*, luftkur. — **Anemosko'p** (av *gr. skope'in*, se), vindfana, vindvisare, väderflöjel.

Anemofi'la blommor, *bot.*, eg. vindälskande blommor, sådana, där frömjölet överföres till pistillen genom vinden. Jfr *Entomofila.*

Anemogra'f, Anemologi', Anemome'ter m. fl., se under *Anemobarometer.*

Anemoko'ra växter (av *gr. a'nemos*, vind, och *chore'in*, flytta sig), *bot.*, växter, vilkas frön l. frukter spridas genom tillhjälp av vinden.

Anemo'n, Anemo'ner, sippa, sippor. Se *Anemone.*

Anemo'ne, *bot.*, sippa, växtsläkte tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* — **A. hepa'tica,** blåsippa. — **A. nemoro'sa,** vitsippa. — **A. ranunculoi'des,** gulsippa. — **A. silve'stris,** tovsippa. — **A. corona'ria** är en odlad art med många färgvarianter i rött, blått och vitt.

Anemo'neæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Ranuncula'ceæ.*

Anemoni'n, *farm.*, pulsatillakamfer, giftigt ämne av *Pulsati'lla vulga'ris.* Användes förr mot hjärtsjukdomar.

Anencefali' l. **Anenkefali'** (av *gr. a priv.* och *enke'falon*, hjärna), *med.*, medfödd saknad av hjärna. — **Anenkefalo's** l. **Anencefalo's,** foster, mer l. mindre i saknad av hjärna.

Anepi' (av *gr. a priv* och *e'pein*, tala, säga), stumhet.

Anepigra'fer l. **Anepi'grapha,** *gr.*, skrifter utan titlar. — **Anepigra'fisk,** utan påskrift, utan titel (om böcker, konstverk etc.).

Anepithymi' (av *gr. a priv.* och *epithymi'a*, begär), saknad av begär; brist på hunger l. törst; upphörd könsdrift.

Aneroi'd, Aneroi'dbarometer l. **Holoste'risk barometer,** *gr.*, *fys.*, instrument för mätande av lufttrycket, som verkar på de tomma väggarna av en lufttom, hermetiskt sluten metalldosa. — **Aneroi'dmanometer,** *gr.*, *fys.*, ett instrument för mätande av ångans spänstighet, konstruerat efter samma princip som aneroidbarometern.

Anervi' (av *lat. ne'rvus*, nerv), *med.*, upphörd rörelse- och känsloförmåga hos nerverna; senförlamning.

Anerythroblepsi', *gr.*, *med.*, oförmåga att urskilja den röda färgen.

Anesi', *gr.* (av *an-ie'nai*, släppa efter), *med.*, en sjukdoms upphörande. — **Ane'tika,** smärtstillande medel.

Anesi'n, *farm.*, smärtstillande medel av kloretonlösning (1 à 2 %).

Anestese'ra, se under följande ord.

Anestesi', *gr.* (av *a priv.* och *a'isthesis*, förnimmelse), *med.*, försvagad l. upphävd förmåga hos sinnesorganen att uppfatta sinnesintryck. — **Anestese'ra** l. **Anestetise'ra,** med konstlade medel framkalla känslolöshet. — **Aneste'tisk,** som frambringar känslolöshet. — **Anestetiska medel,** *med.*, sådana som framkalla känslolöshet mot smärta, t. ex. kloroform, svaveleter, kväveoxidul, brometyl m. fl.

Anestesi'n, *farm.* etylparamidobensoësyra, lokalbedövningsmedel, ersättning för kokain.

Anesti'n l. **Anesto'l,** *farm.*, metylklorid, medel för lokal anestesering.

Anetho'lum, *farm.*, se *Anetol.*

Ane'thum grave'olens, *bot.*, dill, som kryddväxt odlad umbellat. Fröna förr officinella såsom väderfördelande och mjölkökande. — **A. se'getum,** vild i s. Europa, och **A. so'wa,** i Bengalen, användes på samma sätt. — **A. fœni'culum,** se *Fänkål.*

Ane'tika, se under *Anesi.*

Aneto'l, *kem.*, *farm.*, aniskamfer, utgör huvudbeståndsdelen i anis- och fänkålsolja, medel, som befordrar upphostning och väderavgång.

Ane'ura, *bot.*, ett släkte levermossor, varav flera arter allmänna på fuktig jord.

Aneury'sma l. **Aneury'sm,** *gr.* (av *anevry'nein*, utvidga), *med.*, pulsåderbråck, sjuklig utvidgning av en pulsåder. — **A. cirsoi'deum,** hyperplastiskt och slingrande artärgebit. — **A. co'rdis,** hjärtaneurysm. — **A. disse'cans,** bristning i en artär, varvid blod intränger mellan kärlväggens lager. — **A. milia're,** hirskornstor aneurysm. — **A. spu'rium,** pulsåderbråck, som uppstått genom öppning av artären, t. ex. genom våld. — **A. ve'rum,** verkligt pulsåderbråck.

Aneurysmorrafi', *med.*, operation på aneurysm (se d. o.).

Aneurytropsi', *med.*, rödblindhet.

Aneza, en beduinstam.

A'nfang, *ty.*, början, *byggn.*, det plan, mot vilket första stenen i ett valv (den s. k. "dynan") stöder sig. — **Anfang** l. **Anfangsbokstav,** *boktr.*, utsirad begynnelsebokstav.

Anflog (*ty. Anflug*), *kem.*, hinnartade oxidöverdrag, som avsätta sig på kolet vid blåsrörsförsök; *miner.*, mineral, som i tunna hinnor överdrager andra mineral.

Anfra'ctum, *lat.*, krokväg, bukt; *bot.*, med tvärböjd stjälk.

ang., förk. för *angående* l. (på brev) *angeläget.*

Angakok, l. **Angekok,** *pl.* **Angakut,** grönländsk folkhövding under hednatiden, som på samma gång var spåman och läkare. Sin kraft fick han av en ande, s. k. *tornak*, som tilldelats honom av överguden *Tornasuk.* — **Angakok pulik,** en mästare bland angakut.

Anganty', se följ. ord.

A'nganty'r, *fornnord. sag.*, en av Arngrims tolv söner, bekant genom sitt envig med Hjalmar den hugfulle.

Anga'ralandet l. **Anga'raskölden,** *geol.*, del av n.v. Asien, som sedan paleozoiska eran legat som fastland (enl. Suess).

Angariatio'n, se *Angarier.*

Anga'rier, angrarier, engrar, germanskt folkslag kring Weser, under romartiden kallade *Angrivarier.*

Anga'rier (*lat. anga'ria,* ilbudstjänst, dagsverke), *sjöv.*, tjänst, som handelsfartyg vid behov måste lämna staten. — **Angariatio'n,** beslag på handelsfartyg, avsedda för dylik tjänst.

Angekok, se *Angakok.*

A'ngel (*lat. a'ngulus,* hörn), vinkel i motkrok; skaftjärn, tånge, den del av en såg, som sitter i skaftet. — **Angulä'r,** vinklig (nyttjas mest i sammansättningar, t. ex. triangulär, trevinklig).

Angel, *eng.* (*l.* ä'ndjel), ängel; gammalt engelskt mynt, omkr. 10 schillings. — **Angelwater** (*l.* -oå'tö), "änglavatten", ett slags luktvatten.

A'ngela, Ange'lica, Angeli'na och *fr.* **Angélique** (*l.* angsjeli'ck; av *gr. ange'llein,* bebåda), kvinnonamn, eg. bebådande, förkunnande; änglalik, himmelsk.

A'ngelboskap, en god mjölkboskapsras från halvön Angel i Slesvig.

Ange'lica, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* Rötterna officinella. Se *Angelikarot.* — **A. archange'lica,** kvanne, fjällväxt. — **A. litora'lis,** havssträtta. De unga skotten och den skalade stjälken, i Norge kallade *Slöke,* förtäras. Se *Angelique.* — **A. silve'stris,** strätta.

Ange'licaorden, katolsk jungfruorden, stiftad omkr. 1530, upplöst i början av 1800-t.

Ange'lica saluta'tio, *lat.*, änglahälsningen. Se *Ave Maria.*

Angelici'n, *farm.*, se *Angelikarot.*

Ange'likaolja, se *Angelikarot.*

Ange'likarot (*lat. ra'dix ange'licæ*), *farm.*, roten av *Archange'lica sati'va,* odlad i mell. Tysklands bergstrakter. Innehåller bl. a. en flyktig olja, *angelici'n.* Verkar livande på nervsystemet.

Angeli'n, *kem.*, alkaloid som förekommer i veden av *Ferre'irea specta'bilis* i Brasilien.

Angelina och **Angélique,** se *Angela.*

Angelinfrö, *farm.*, maskdrivande medel av frö av flera arter *Andi'va.*

Angelique, *fr.* (*l.* angsjeli'ck), kanderade stjälkar av *Angeli'ca litora'lis.*

Angeli'ter, se *Damianiter.*

Angelo (*l.* a'ndjelå), drama av *V. Hugo.*

Angelofani', se under följ. ord.

Angelolatri' (av *gr. a'ngelos,* ängel, och *latre'ia,* dyrkan), änglarnas tillbedjan. — **Angelologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om (de goda) änglarna. — **Angelofani'** (av *gr. fa'inein,* visa), änglauppenbarelse.

Angelot (*l.* -sjelå'), en mycket fet ostsort från Normandie.

Angelsa'chser, gemensamt namn på de folk (bland dem anglerna och sachserna), som på 400-t. erövrade England. — **Angelsa'chsiska rasen,** från germaner härstammande nordamerikaner. — **Angelsa'chsiska språket** utgör grundvalen för engelskan.

Angelsa'xare, Angelsa'xisk, se *Angelsachser, Angelsachsisk.*

A'ngelus, *lat.* (av *gr. a'ngelos,* budskap, ängel), en bön inom katolska kyrkan, som begynner med orden: *Angelus Do'mini nuncia'vit Mari'æ* (Herrens ängel förkunnade Maria). Kallas även *Angelus De'i* (Guds ängel); tecken genom klockringning till denna böns förrättande; namn på en berömd tavla av den franske målaren Millet. — **A. De'i,** Guds ängel. Se ovan.

Angelwater, *eng.*, se *Angel.*

A'ngerbo'da, *nord. myt.*, en jättekvinna, vilken åt Loke födde *Fenrisulven, Midgårdsormen* och dödsgudinnan *Hel.* Namnet betyder den ånger bådande.

Angerma'nni, *nylat.*, ångermanländingar.

Anghi'katrä, se under *Ailanthus.*

Angi- l. **Angio-** (av *gr. ange'ion*), *med.*, utmärker i sammansättningar blod- l. lymfkärl, t. ex. *Angiologi,* kärllära.

Angicoträ, se *Enterolobium.*

Angiektasi' (av *gr. ange'ion,* kärl, och *e'ktasis,* utvidgning), *med.*, utvidgning av blodkärlen.

Angi'na, *lat., med.*, strupkatarr, halsinflammation. — **A. catarrha'lis,** halsfluss. — **A. difte'ria,** halsröta. — **A. gangræno'sa,** munröta. — **A. parati'dea,** påssjuka. — **A. pe'ctoris,** våldsamma smärtor i hjärttrakten, förbundna med ångest och beklämning. — **A. tonsilla'ris,** halsfluss, inflammation i mandlarna.

Angiobla'ster, *anat.*, kärlbildande celler.

Angiocholi'tis, *med.*, inflammation i gallvägarna.

Angiogra'f (av *gr. ange'ion,* kärl, blodkärl, och *gra'fein,* skriva), pulsmätare; person som beskriver vaser o. a. liknande föremål. — **Angiografi',** pulsmätning; beskrivning på vaser, urnor o. s. v.

Angiokarpa lavar l. **Pyrenoliche'nes,** *bot.*, ha apotecier, som överensstämma med pyrenomyceternas peritecier (se d. o.).

Angiokerato'm (av *gr. ange'ion,* kärl, blodkärl, och *ke'ras,* horn), *med.*, kräftsvulst med hornartad hud.

Angioli't, *med.*, konkrement i kärl, t. ex. av förkalkade blodkroppar.

Angiologi' (av *gr. ange'ion,* kärl, blodkärl, och *lo'gos,* lära), *anat.*, läran om blodkärlen.

Angio'm l. **Angio'ma** (av *gr. ange'ion,* kärl), *med.*, kärlsvulst.

Angiomalaci', *med.*, degenerativ kärlväggsuppmjukning.

Angiomato'sis, *med.*, utbredda, mukösa angiom.

Angiomyo'm, *med.*, svulst av kärl och muskelväv.

Angioneuro's (av *gr. ange'ion*, kärl, blodkärl, och *ne'uron*, nerv), *med.*, sjukdom i de nerver, som reglera blodtillförseln till kroppens olika delar. — **Angioneuro'tisk**, som angår angioneuros.

Angiopati' (av *gr. ange'ion*, kärl, blodkärl, och *pa'thos*, lidande), *med.*, sjukdom i kärlsystemet.

Angiosarko'm (av *gr. ange'ion*, kärl, blodkärl, och *sarx*, kött), *med.*, elaktartad kärlsvulst.

Angiospe'rmeæ, Angiospe'rmer l. **Metaspe'rmæ,** *lat.* (av *gr. ange'ion*, kärl, och *spe'rma*, frö), *bot.*, växter med fröna inneslutna i ett frögömme; namn på den ena av fanerogamernas två stora klasser. Jfr *Gymnospermeæ.*

Angiospe'rmia, *bot.*, den genom kapselfrukt kännetecknade andra ordningen av klassen *Didyna'mia* i Linnés växtsystem. Jfr *Gymnospermia.*

Angiosteno's (av *gr. ange'ion*, kärl, blodkärl, och *ste'nos*, trängsel), *med.*, sammandragning i blodkärlen.

Angiosto'mata (av *lat. a'ngere*, hopklämma, och *gr. sto'ma*, mun), *zool.*, "trångmunnar", en grupp ormar.

Angiotomi' (av *gr. ange'ion*, kärl, och *te'mnein*, skära), *anat.*, ådersystemets anatomi.

Angi'tia, *rom. myt.*, en marsisk gudinna.

Anglaise, *fr.* (*l.* anglä's), se *Angläs; boktr.*, en accidensstil.

Angler, forngermanskt folknamn.

Anglerboskap, dets. som *Angelboskap* (se d. o.).

Anglesi't, *miner.*, ett brunt l. grågult, stundom vattenklart och diamant- l. fettglänsande mineral, som uppstått ur vittrad blyglans. Användes som blymalm.

Angleterre, *fr.* (*l.* anglötä'rr), England.

A'nglia, en tidskrift för engelsk filosofi, utgiven i tyska staden Halle.

A'nglic (*l.* ä'nn-glick), benämning för engelska med förenklad stavning, på vetenskaplig grundval utarbetad av svensken, professor R. S. Zachrisson.

Anglici'sm (av *lat. a'nglus*, engelsman), engelsk språkegenhet l. ordvändning, nyttjad i ett annat språk.

A'nglicus (av *lat. a'nglus*, engelsman), *bot.*, engelsk.

Anglikani'sm, Anglokatolici'sm l. **Puseyi'sm,** en av teologen Edward Bouverie Pusey i 19:e årh. framkallad, mäktig religiös rörelse inom den engelska statskyrkan, åsyftande dennas närmande till den romersk-katolska kyrkan. — **Anglika'nska kyrkan,** engelska epsikopalkyrkan.

Anglise'ra, i allmänhet: göra till engelsk; om hästar: stubbsvansa, avskära fällmusklerna på svansen, så att denna blir uppstående. — **Angli'st,** person, som specialiserat sig på studiet av någon gren av engelsk kultur.

Anglo-amerika'n, nordamerikan av engelsk härkomst. — **Anglofi'l,** *lat.-gr.*, vän till engelsmännen. — **Anglofo'b,** *lat.-gr.*, fiende till engelsmännen. — **Anglobofi',** skräck för engelsmän. — **Anglo-franska språket,** se *Anglo-normandiska språket.* — **Anglo-i'ndiska riket,** Englands ostindiska besittningar. — **Anglo-kine'sisk,** engelsk-kinesisk, t. ex. i Kina utkommande engelska tidningar. — **Anglomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), överdriven kärlek för allt som är engelskt. — **Angloma'n,** person, som behärskas av denna mani. — **Anglo-norma'ndiska språket,** det franska språk, som infördes i England av de normandiska erövrarna 1066. — **Anglo-Swedish Society** (*l.* an-glo-soi'disj såsa'jiti), svensk-engelsk förening i London sedan 1919 för att befrämja utbytet mellan folken genom föredrag, bibliotek, resestipendier m. m. — **Anglo-Swedish Literary Fonudation** (*l.* li'ttöröri faonde'sjön), engelsk-svenska litteraturfonden, grundades av Bernard Shaw med det honom 1927 tilldelade Nobelpriset för att sprida kännedom om svensk litteratur i England.

Anglosa'chser, Anglosachsiska rasen, A. språket, se *Angelsachser, Angelsachsiska rasen, A. språket.*

Anglä's (*fr. anglaise*), kontradans, en från England lånad dans.

Ango'la, ett slags avlånga russin från Bologna; ett slags kyprat, tätt bomullstyg till broderiarbeten.

Ango'laträ, se *Camwood.*

Ango'laärta, *bot.*, se *Voandzeia.*

Ango'n, frankiskt kastspjut.

A'ngor, *lat.*, kvävning, ångest, smärta.

Ango'ra, *zool.*, *Ca'pra (Hi'rcus) angore'nsis,* ett getslag i Mindre Asien. Lämnar den bländvita ull, angora-, mohär- l. kamelull, vilken ger s. k. kamelgarn.

Ango'rakani'n, kanin med lång, silkesfin hårbeklädnad, inhemsk i trakten av Angora.

Ango'rakatt, kattras med långt, silkesfint hår, inhemsk i trakten av Angora.

Ango'raskinn, skinn av angorageten. Se *Angora.* Även skinn av *persisk get* och av *Southdownfåret.*

Ango'raull, se *Angora.*

Angosciame'nte, Angosciosame'nte l. **Angoscio'so,** *ital.* (sc = sj), *tonk.*, med oroligt, upprört föredrag.

Angostu'rabark och **Angosturi'n,** se *Angusturabark.*

Angostu'ra bitter, bitterlikör, framställd ur angusturabark.

Angra'rier, se *Angarier.*

Angre'cum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Orchida'ceæ.* — **A. fra'grans,** har blad, som smaka likt bittermandel och lukta likt tonkabönan (*kumari'n*). De användas under namn av *Faamblad* l. *Fahamblad* mot lungsjukdomar och införas i Frankrike som bröstte, *Bourbonte.*

A'ngriff, Der, *ty.*, ”Angreppet”, tysk tidning, kamporgan för nationalsocialismen.
Angriva'rier, forngermanskt folk kring mell. Weser.
A'ngster, namn på en brakteat från 1300- och 1400-t. samt på ett schweiziskt mynt från 1700- och förra hälften av 1800-t.
Angui'comus, *lat.* (av *a'nguis*, orm, och *co'ma*, hår), ormhårig.
A'nguidæ, *zool.*, ormslår, kräldjursfamilj av ordn. Fjällreptilier. Se *Anguis*.
Angui'lla angui'lla, *zool.*, ålen.
Angui'llidæ, *zool.*, fiskfamiljen Ålfiskar. Se *Anguilla* och *Conger*.
Anguillifo'rm, *zool.*, ålformig.
Angui'llula, *zool.*, ett släkte trådmaskar.
Angui'nus, *lat.* (av *a'nguis*, orm), ormlik.
A'nguis, *lat.*, snok, orm. — **La'tet a'nguis sub he'rba,** *lat. ordspr.*, där ligger (l. kan ligga), en orm dold i gräset.
A'nguis fra'gilis, *zool.*, ormslå, kopparorm, en ödla utan extremiteter.
Angula'rsyste'm (av *lat. a'ngulus*, vinkel), *krigsk.*, rätvinklig anläggning av fästningsverk.
A'ngulus, *lat.*, vinkel. — **A. co'stæ,** *anat.*, revbensvinkeln, där revbenen böja sig om från ryggraden. — **A. Ludovi'ci,** vinkel under bröstbenet av bröstkorgens undre rand. — **A. mandi'bulæ,** underkäksvinkeln. — **A. o'culi latera'lis,** ytterögonvinklarna. — **A. o'culi media'lis,** inre ögonvinklarna. — **A. o'ris,** munvinkeln. — **A. po'ntis,** lillhjärnbryggvinkeln. — **A. pu'bis,** vinkeln mellan blygdbenen. — **A. sca'pulæ,** skulderbladets vinklar. — **A. ste'rni,** dets. som *A. Ludovi'ci*.
Angulä'r, se under *Angel*.
Angu'rier, vattenmeloner.
Angurva'del, i ”Fritjofs saga” namn på Fritjofs svärd.
Angus-systemet, system för säkerhetsanordningar vid järnvägar, uppkallat efter uppfinnaren, *A. R. Angus*.
Angusta'tum (av *lat. angu'ste*, trångt), *bot.*, hopdragen. — **Angustifo'lius, -a, -um,** (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, smalbladig. — **Angu'stus,** *bot.*, smal.
Angu'stia, *med.*, förträngning.
Angusticla'vii, se *Laticlavii*.
Angustu'rabark l. **Angostu'rabark,** *Co'rtex angustu'ræ* l. *cuspa'riæ*, bekommes av *Cuspa'ria trifolia'ta*, fam. *Ruta'ceæ*, ett träd i Orinoco. Har stundom nyttjats mot frossa. Anses få sin bittra smak av sin beståndsdel *angosturi'n*.
Anhalo'nium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cacta'ceæ*, vars samtliga arter innehålla egendomligt verkande gifter. — **A. Lewi'ni,** innehåller alkaloiden *mezkalin* (se d. o.) m. fl. — **A. Willia'msi,** innehåller alkaloiden *pelloti'n*, använd som sömnmedel.
A'nhalt l. **A'nhaltstation** (av *ty. Anhalt*, hållplats), mindre järnvägsstation för passagerares av- och påstigande.
Anhelatio'n l. **Anhe'litus,** *lat.* (av *anhela're*), andfåddhet, flåsande, flämtande.
Anhidro's, *med.*, dets. som *Anidros* (se d. o.).
Anhidro'tika, *med.*, medel, som nedsätta utsvettningen.
Anhi'man l. **Aniu'man,** *zool.*, se *Värnfåglar*.
Anhi'nga, *zool.*, amerikansk fågelart av släktet *Plo'tus*, hörande till Pelikanfåglarna.
Anhydri'd (av *gr. a priv.* och *hy'dor*, vatten), *kem.*, i allmänhet namn på vattenfria oxider. Jfr *Hydrat*.
Anhydri't, *miner.*, mineral, som består av vattenfritt kalciumsulfat (gips).
Anhydrobio's, *bot.*, tillstånd av uttorkning hos växter, lägre djur, frön och ägg, vilka efter lång tid få ny livskraft genom att utsättas för väta.
A'ni, *zool.*, sydamerikansk gökfågel av släktet *Croto'phaga*.
Ani'deus, *med.*, oformligt, klumpliknande missfoster.
Anidro's (*gr. ani'drosis*), *med.*, sjuklig förlust av svettavsöndringen, som ofta medföljer kroniska sjukdomar.
Ani'l, *port.* (*arab. an-nil*, av det indiska ordet *nila*, blå) = I n d i g o (se d. o.).
Ani'l (av *lat. ani'lis*, av *a'nus*, gumma), käringaktig.
Anilei'n, *handelst.*, namn på vissa anilinfärger, t. ex. fuksin och mauvein.
Anili'n (av *port. ani'l*, indigo), amidobensol, en av nitrobensol beredd färglös, oljelik vätska, av vilken de s. k. *anilinfärgerna* framställas.
Anili'nblått, *kem.*, namn på färgämnen, som framställas genom upphettning av rosanilinbas l. fuchsin med anilin under tillsats av bensoesyra l. ättiksyra och natriumacetat.
Anili'nfärger. Ur anilinen l. anilinoljan framställes en mängd praktfulla färgämnen. Dessa indelas i följande huvudgrupper: *Rosanili'nfärger*, röda färgämnen, *Safrani'nfärger*, metalliskt grönglänsande ämnen, som färga rödgult till rött och violett, *Induli'ner* och *Nigrosi'ner*, violettröda till blå och svarta färgämnen, samt *Azofärgämnen* (se d. o.).
Anili'nförgiftning, *med.*, en sjukdom, som ej sällan uppträder hos arbetare i anilinfabriker.
Anili'nolja, blandning av anilin och toluidin för tekniskt ändamål.
Anilin'salt, handelsbenämning på saltsyrat och svavelsyrat anilin.
Anili'nsvart, *kem.*, färgämnen, som uppstå genom oxidation av anilin.
Anili'ntryck, kopieringsmetod, vid vilken anilinångor få verka på ett med kaliumbikromat och fosforsyra ljuskänsliggjort papper med resultat att en positiv kopia i hållbar, blåsvart färg erhålles.
Anili'sm, *med.*, förgiftning genom anilinfärger.
Anili't, renkultur av *Azotoba'cter* (se d. o.).

Anilleros, *sp.* (*l.* anilje'ros), politiskt parti i Spanien, vilket efter revolutionen 1813 strävade att bibehålla den modifierade cortesförfattningen.

Anim., förk. för *Animoso* (se d. o.).

A'nima, *lat.*, luft, andedräkt; själ. — **A. mu'ndi,** *lat.*, världs-själ. — **Con anima,** *ital.*, *tonk.*, med själfullhet; med lidelse.

Animakuli'sm, se under *Preformationsteorien.*

A'nimal, *lat.*, levande varelse, väsende, djur. — **A. socia'le,** sällskapligt väsende.

Anima'l l. **Anima'lisk** (*lat. anima'lis*, av *a'nimal*, djur), det som tillhör l. är hämtat från djurvärlden.)(V e g e t a b i l i s k och M i n e r a l i s k.

Anima'la livsförrättningar, *fysiol.*, de livsförrättningar, som äro för djuren egendomliga: musklernas, sinnesorganens och det centrala nervsystemets förrättningar o. s. v. (i motsats till de s. k. *vegetativa*, vilka åtminstone i sina grunddrag äro gemensamma för djur och växter: upptagandet av näringssafter och deras cirkulation, utveckling under cellbildning o. s. v.).

Anima'lcula sperma'tica (*nylat. anima'lculum*, litet djur), *fysiol.*, sädesdjur, sädestrådar, de i mannens l. hanens säd (*spe'rma*) förekommande cellkroppar, vilka åstadkomma befruktning. Kallas ock *zoospe'rmer* l. *spermato'zoer.*

Anima'lia, *zool.*, djurriket.

Anima'lia vertebra'ta, *lat.*, *pl.*, ryggradsdjur, en av provinserna inom djurriket.

Anima'lier, *lat.*, ur djurriket hämtade födoämnen.)(V e g e t a b i l i e r.

Animalisatio'n, *lat.*, *fysiol.*, den process, varigenom födoämnen övergå till beståndsdelar av djurkroppen.

Anima'lisk, se *Animal.*

Anima'liskt bad, *med.*, bad i animaliska ämnen, såsom blod, mjölk; en kroppsdels hållande i nyss slaktade djurs ännu varma inälvor.

Animali'sm, *lat.*, den djuriska naturen, ett djurs livsverksamhet.

Animalkuli'sm (av *nylat. anima'lculum*, litet djur), *fysiol.*, läran om sädeskropparna.— **Animalkuli'st,** *nylat.*, *fysiol.*, anhängare av den åsikten, att sädeskropparna spela huvudrollen vid befruktningen.)(O v u l i'st.

Anima'l magneti'sm, se *Magnetism.*

A'nimal scri'bax, *lat.*, eg. skrivdjur; *fig.*, en människa med skrivklåda l. författaremani.

A'nimal socia'le, *lat.*, sällskapsdjur, ett sällskapligt väsende.

Anima'l vaccinatio'n (av *lat. va'cca*, ko), *med.*, det slag av ko-kopp-ympning, varvid ympämnet (*vacci'nen*) överföres till människan omedelbart från djurets kopppustel — till skillnad från den s. k. "*humana vaccinationen*", varvid ympämnet överföres från den ena människan till den andra.

Anima'ndo, *ital.* = *animato* (se d. o.).

A'nima rhe'i = *Tinctu'ra rhei aquo'sa*, en av rabarber, borax, pottaska, vatten, kanelvatten och sprit beredd tinktur.

Animatio'n (av *lat. a'nima*, själ), besjälande; den tidpunkt, från vilken ett foster anses äga en själ.

Animati'sm l. **Animi'sm,** *fil.*, tro på liv och handlingsförmåga även hos döda föremål.

Anima'to, se under *Animera.*

Ani'me l. **Ani'mi** (av *gr. e'naimon*, blodstillande), se följ. ord.

Ani'meharts l. **Flodharts,** hartserna av åtskilliga i Ost- och Västindien växande träd, bland dem *Hymenæ'a Courbaril.* Användas till fernissor och begagnades fordom i läkekonsten.

Anime'llt ge'nus (av *lat. a'nimal*, levande varelse), *språkv.*, uppdelning av orden allteftersom de beteckna något levande l. livlöst.

Anime'ra, *fr.* (av *lat. a'nima*, själ), liva, uppmuntra. — **Anime'rad,** livlig, glad. — **Anima'to,** *ital.*, *tonk.*, med livlighet, hurtigt och raskt.

A'nimi, se *Anime.*

Animi'sm och **Animi'ster,** se under *Animus.*

Animoco'rde, Animoko'rd, se *Anemokord.*

A'nimo delibera'to, *lat.*, *jur.*, med flit, avsiktligt.

Animosite't (av *lat. animo'sus*, modig, häftig), hätskhet, förbittring.

Animo'so l. **Con a'nimo,** *ital.*, *tonk.*, mycket livligt.

A'nimus, *lat.*, själ, ande; avsikt.— **Animi'sm,** den medicinska teori, som i början av 1700-t. framställdes av tysken *G. E. Stahl*, vilken med ordet *a'nima* (själ) betecknar drivfjädern till kroppsmekanismen. Jfr *Animatism.* — **Animi'ster,** anhängare av denna lära.

A'nimus injuria'ndi, *lat.*, *jur.*, avsikt att begå en ärekränkning. — **A. noce'ndi,** *lat.*, i avsikt att skada.

Anio'n, *gr.* (av *anie'nai*, stiga uppåt), "uppstigande", den engelske fysikern Faradays benämning på den beståndsdel i varje av elektricitet sönderdelbart ämne, vilken avsöndras vid den positiva polen (*ano'd*).

A'nion, mansnamn, troligen en förkortning av **Ananias** (se d. o.).

Aniridi', *gr.* (av *a priv.* och *i'ris*, regnbåge), *med.*, felande regnbågshinna i ögat; därpå beroende svagsynthet.

A'nis, *bot.*, *Fru'ctus ani'si*, frukterna av örten *Pimpine'lla Ani'sum*, som tillhör fam. *Umbelli'feræ.* De innehålla *aneto'l.*

A'nisaldehy'd, *kem.*, *aubépine*, aromatisk förening, som framställes ur *aneto'l* och användes inom parfymfabrikationen.

Anise'tte, *fr.* (*l.* -ä'tt), **Anise'tt** l. **A'nislikör,** en likör av fänkåls-, koriander- och anisolja, socker och sprit.

Anisofylli' (av *gr. a priv, i'sos*, lika, och *fy'llon*, blad), *bot.*, det förhållandet hos vissa växter, att bladen på en del skott ej äro av samma storlek. Om de gynnade l. hämmade bladens axelskott utvecklas olika, föreligger *anisokladi'*.
Anisognati', *med.*, bristande överensstämmelse mellan käkarnas tandsätt.
Anisokladi', *bot.*, se *Anisofylli*.
A'nis-olja, en eterisk olja, som fås ur anisfrukten.
Aniso'lrött, vattenlöslig, röd anilinfärg.
Anisome'trisk (av *gr. a priv., i'sos*, lika, och *me'tron*, mått), olikmässig.
Anisometropi', *gr., med.*, olikhet i fråga om ljusbrytningsförmågan hos en persons ögon.
Anisospe'rma Passiflo'ra, *bot.*, brasiliansk klätterbuske av fam. *Cucurbita'ceæ*, vars frön användas som magstärkande (och avförande) medel under namnen *Favas S. Ignacio* och *Castanhas do Jabotá*.
Anisoto's, *med.*, uppträdandet av röda blodkroppar av olika storlek i blodet.
Anisotro'pa (av *gr. a priv.* och *isotrop*, se d. o.), l. **Heterotro'pa** kroppar, *fys.*, kristalliserande kroppar, som hava olika fysiska egenskaper i olika riktningar.
A'nis-trä, det ljusgrå virket av *Illicium anisatum* (se d. o.).
Ani'sum stella'tum, *bot.*, stjärnanis (se d. o.).
Ani'tra, en beduinflicka i *Peer Gynt* av *H. Ibsen*. — **Anitras dans**, ett ofta spelat stycke ur *E. Griegs* musik till *Peer Gynt*.
Aniu'man, *zool.*, se *Värnfåglar*.
Anjou-viner (*l.* -sjo'), lätta franska vinsorter.
Anjo'vis, se *Ansjovis*.
Anka (tidningsanka), skämtsam benämning på falsk tidningsuppgift.
Anka'f, *arab.*, se *Vakf*.
Ankan, är en tam gräsand, *A'nas bo'schas dome'sticus*. — **Aylesburyankan**, är en stor vit köttras. — **Pekingankan**, är lik föreg. med upprätt gång. — **Rouenankan**, är något mindre än föreg. — **I'ndian Ru'nners**, är en mycket liten ras av goda värpare.
Ankar l. **Ankare** (*da., ty., holl., anker*, av *lat. anche'ria*, liten tunna), äldre rymdmått av växlande storlek. I Sverige 15 kannor = 39,26 l.
Ankar l. **Ankare** (*gr. a'ngkyra*), *sjöv.*, redskap, som fälles till sjöbotten för att fasthålla ett fartyg.
Ankare l. **Armatu'r**, *elektrotekn.*, den del av elektriska maskiner, i vars lindningar elektrisk energi förvandlas till kinetisk l. omvänt genom inverkan av ett magnetiskt huvudflöde.
Ankargång, mekanism i ur för att giva deras rörelse största möjliga jämnhet.
Ankarreaktion, *elektrotekn.*, ankarlindningens magnetiska återverkan på huvudfältet i en elektrisk maskin.
Ankarstock, *kokk.*, ett slags syrligt bröd, i synnerhet begagnat inom armén och flottan.
Ankbonde, benämning på hanen av tamankan.
Ankel (*fornsv. ankol*), *anat.*, fotknöl.
Ankeri't, *miner.*, ett mineral av kolsyrad kalkjord, järnoxidul och talkjord.
Anki'ses, se *Anchises*.
Ankologi' (av *gr. a'nkos*, krökning, och *lo'gos*, lära), läran om ett lands uddar, vikar o. a. vatteninskärningar. — **Ankolo'gisk karta**, strandkarta, över öar, bukter, vikar o. s. v. samt därtill större dalgångar, som sänka sig mot stranden.
An-kult, dyrkan av förfäderna.
Ankus, se *Mahout*.
Ankvicka, *tekn.*, överdraga med kvicksilver. Jfr *Amalgamera*.
Ankyloble'faron, *gr.* (av *a'nkylos*, böjd, krokig), *med.*, förväxning av ögonlocken.
Ankyloche'ilia, *med.*, sammanvuxna läppar.
Ankyloglo'ssum (av *gr. anky'los*, krokig, och *glo'sso*, tunga), *med.*, missbildning, bestående i att tungan vuxit fast vid andra mundelar.
Ankylome'ter (av *gr. anky'los*, krokig, och *me'tron*, mått), krökningsradie.
Ankylo's, *gr.* (se föreg. ord), krökning; *med.*, styvhet i en ledgång.
Ankylosto'ma duodena'le, *zool.*, rundmask, som lever i människans tarm. — **Ankylostomi'asis**, sjukdom, framkallad av denna rundmask.
Anlaut, *ty.*, **Anljud**, *språkv.* = uddljud, ett ords begynnelseljud.
Anm., förk. för *anmärkning*.
Anmut und Würde, *ty.*, behag och värdighet.
A'nna, kvinnonamn (*hebr. Channâh* l. *Hannâh*, nåd), den benådade; den hulda, älskliga. Namn på ett katolskt helgon, jungfru Marias moder, samt på svenska, danska, ryska, engelska och franska furstinnor.
A'nna, mynt i brittiska Ostindien, ungefär 10 öre; pärlvikt, ungefär 12 mg.; ostindiskt saltmått, ungefär 2,634 l.; gammal ostindisk guld- och silvervikt = 0,729 gr.
Annabergi't, *miner.*, nickelblomma.
A'nnæ-orden, S:t, rysk orden.
A'nna Kare'nin, berömd roman av *Leo Tolstoj*.
Anna'ler (*lat. anna'les*, år), årsböcker. — **Anna'les ma'ximi**, det av det forntida Roms överstepräst förda registret över årets viktigaste tilldragelser. — **Anna'les Sigtunie'nsis**, svenska medeltidsannaler, skrivna 1208—88 i Sigtuna dominikankloster. — **Annali'st**, författare av årsböcker.
Annali'n, en till fyllmassa vid pappersfabrikation använd, fälld l. förmalen gips.
Annali'st, se under *Annaler*.
Annali't, dets. som *Annalin* (se d. o.).
Annam, viktsenhet för ris på Ceylon (omkr. 125 kg.).

Annami'ter, med kineserna besläktat folkslag i Annam.
Annanträ, Kungsträ, hårt, tätt, rödbrunt schatterat träslag, använt till skeppsvirke, av det birmanska trädet *Fagræ'a fra'grans.*
A'nna Pere'nna, *rom. myt.*, det ständigt återvändande årets gudinna, som firades med en glädjefest 15 mars.
Anna'ter (av *lat. a'nnus*, år), urspr. länsherrens rättighet att uppbära ett års avkastning av ett ledigblivet andligt område; sedan själva denna inkomst; vidare den avgift, varje nytillsatt katolsk präst första året av sin lön skall erlägga till påvliga skattkammaren.
Anna'tto, *eng.*, renad orleana i flytande form, som begagnas till färgning av ost och smör.
Annbok, *bot.*, se *Carpinus.*
Annekte'ra (av *lat. anne'ctere*, vidfästa, vidfoga), tillägna sig, förena med, införliva. — **Annekte'ring, Annexatio'n** l. **Annexio'n,** vidhäftning, vidfogning, införlivning; våldsinkräktning, rån av folk och länder.
Anneli'da l. **Anneli'der** (av *lat. anne'lus*, liten ring), *zool.*, ringmaskar.
An ne'scis, mi fi'li, quanti'lla prude'ntia mu'ndus rega'tur, *lat.*, vet du ej, min son, med huru ringa klokhet världen kan styras. (*Axel Oxenstjerna?*)
Annette, *fr.* (*l.* -nä'tt) och **A'nn** l. **A'nnie,** *eng.* (*l.* -ni'), kvinnonamn = *Anna.*
Anne'x (*lat. anne'xa eccle'sia*, en vidhäftad församling, av *anne'ctere*, fästa vid), bihang, tillbehör; dotterkyrka, vars församling är förenad med en moderkyrka, vilka tillsammans utgöra ett pastorat; mindre tillbyggnad till en större byggnad l. lokal. —**Annexbatteri,** *krigsk.*, batteri för grövre pjäser utanför ett forts grav.
Annexatio'n och **Annexio'n,** se under *Annektera.*
A'nni, *lat.*, årets (av *a'nnus*, år). — **A. curre'ntis,** det innevarande årets.—**A. futu'ri,** *lat.*, det kommande årets. — **A. præse'ntis,** det innevarande årets. — **A. præcede'ntis,** det föregående årets.
Anni, *fi. sag.*, det urspr. namnet på *Aino* (se d. o.).
Annihila'tor, tillintetgörare.
Annihile'ra (av *lat. ni'hil*, intet), tillintetgöra, förklara ogiltig. *Subst.* **Annihilatio'n, Annihile'ring.** Jfr *Annullera.*
Anniversa'rium (av *lat. anniversa'rius*, årligen återvändande), en årligen på samma dag återkommande minnesfest; själamässor på årsdagen av någons begravning.
A'nno, *lat.* (*ablati'vus* av *a'nnus*, år), då något skedde.— **A. a'nte Chri'stum na'tum,** år före Kristi födelse. — **A. ab U'rbe co'ndita,** år från stadens (Roms) grundläggning. — **A. Chri'sti,** år efter Kristi födelse. — **A. curre'nte,** under det löpande året. — **A. Do'mini (no'stri Je'su Chri'sti),** år efter vår Herres (Jesu Kristi) börd. — **A. mu'ndi,** år efter världens skapelse. — **A. O'rbis C'onditi,** år efter världens skapelse. — **A. O'rbis Rede'mpti,** år efter världens återlösning. — **A. passa'to,** under förflutna året.—**A. post Chri'stum na'tum,** år efter Kristi födelse. — **A. p. Ro'mam co'nditam,** år efter Roms grundläggning. — **A. præcede'nte,** under föregående år. — **A. præse'nte,** under innevarande år. — **A. præte'rito,** under förflutna året. — **A. recupera'tæ salu'tis,** i den återvunna salighetens år (e. Kr.). — **A. U'rbis,** i stadens (Roms) år. — **A. U. Co'ndita,** år efter stadens (Roms) grundläggning.
Annominatio'n, *lat.* (även *Paronomasi'*), *talk.*, retorisk figur, bestående i sammanställning av lika l. nära likljudande ord av olika betydelse.
Annons, se under följ. ord.
Annonse'ra (*fr. annoncer*), tillkännagiva, i en tidning kungöra, anmäla. — **Annons** (*l.* annå'ngs), underrättelse; offentligt tillkännagivande (i tidningar o. s. v.).
Anno'sus, *lat.* (av *a'nnus*, år), åldrig, bedagad.
Annota'nda, se under *Annotera.*
Annota'ta, Annotatio'n, se under *Annotera.*
Annote'ra (av *lat. ad*, till, och *nota're*, anmärka), anmärka, anteckna, teckna sig till minnes. — **Annota'nda,** saker som böra antecknas, anmärkningsvärda saker. — **Annota'ta,** anteckningar. — **Annotatio'n,** anteckning.
Annoti'nus, *lat.*, fjorårig, *bot.*, årsgammal, årligen återkommande.
Ano'tto, se *Anatto.*
A'nno u'rbis, se under *Anno.*
Annuaire Général, *fr.* (*l.* annyä'r sjenera'll), "allmän årsbok" sedan 1919 utg. i Paris, innehållande bl. a. översikter över befolknings-, närings-, finans- och administrationsförhållanden i olika länder.
Annua'le, *lat.* (av *a'nnus*, år), en själamässa, som skall läsas ett helt år.
Annual Register, *eng.* (*l.* æ'nnjoöl re'ddjistö), "årligt register", engelsk årsbok, innehållande politiska, kulturella och ekonomiska översikter.
Annuario pontificio, *ital.* (*l.* -noa'riå påntifi'ttjiå), av påvliga statssekretariatet sedan 1912 utg. årsbok över katolska kyrkan.
Annua'rium, *lat.* (av *a'nnus*, år), årsbok, kalender, almanack.
Annue'll (av *lat. a'nnus*, år), årlig, ettårig.
Annue'nt, *lat.*, nickande, bifallande; nicknings-.
Annuita'nt (av *lat. a'nnus*, år), person som uppbär livränta.
Annuite't (av *lat. a'nnus*, år), årlig avbetalning å huvudstol jämte ränta.
Annula'ria, *paleont.*, fossil växt av fräkenväxternas familj.
Annula'ta, *lat.*, *pl.*, *zool.*, ringmaskar, en underavdelning bland maskarna.
Annulatio'n, se under *Annullera.*

Annula'tus, *lat.*, ringformad.
Annulle'ra (av *lat. nu'llus*, ingen), utplåna, förklara för ogiltig. — **Annulatio'n** l. **Annule'ring**, upphävande, förklarande för ogiltig.
A'nnulus, *lat.*, ring. Se även *Anutus*. — **A. astrono'micus, sola'ris** l. **universa'lis**, solring. — **A. epi'scopi**, biskopsring. — **A. honora'rius**, *eg.* hedersring; *astr.*, solring. — **A. ma'gicus**, trollkrets, trollring. — **A. pala'tii**, kunglig sigillring. — **A. pastora'lis**, pastoralringen, som hör till den katolska biskopsskruden. — **A. piscato'ris** l. **pontifica'lis**, den påvliga sigillringen, "fiskareringen", med bild av Petrus i fiskarbåten.
Annulä'r (av *lat. a'nnulus*, ring), ringformig.
Annuncia'da, spanskt, och **Annuntia'ta**, latinskt kvinnonamn (av *annuntia're*, förkunna), den bebådade.
Annuncia'ta-orden, *lat.*, fransk nunneorden; italiensk nunneorden; Italiens förnämsta riddarorden.
Annuncia'ter, *lat.*, nunnor av Annunciataordnarna.
Annuncia'tio, *lat.* = *Annunciation*.
Annunciatio'n, *lat.*, förkunnelse (spec. Jungfru Marias). — **Annuncia'tor**, förkunnare; mekanisk anordning, som signalerar.
A'nnus, *lat.*, år. — **A. bissexti'lis** l. **intercala'ris**, skottår. — **A. civi'lis**, borgerligt år. — **A. commu'nis**, vanligt år (i motsats till skottår). — **A. confusio'nis**, eg. förvirringens år, år 46 f. Kr., i vilket en mängd dagar inskötos vid införandet av den julianska kalendern. Se f. ö. under A. — **A. ecclesia'sticus**, kyrkoår. — **A. luna'ris**, månår. — **A. sola'ris**, solår.
A'nnuus, *lat.*, årlig; *bot.*, ettårig.
Ano'a, *zool.*, en liten skogsbuffel, *Bos depressico'rnis*, på Celebes.
Anobi'idæ, *zool.*, skalbaggfamiljen *Trägnagare*.
Ano'bium stria'tum, *zool.*, dödsuret, skalbagge av Trägnagarefamiljen.
Ano'd (*gr. a'nodos*, uppväg, väg uppåt), *fys.*, galvaniska strömmens positiva pol. — **Anodljus**, det oftast skiktade ljus, som utgående från anoden fyller ett Geisslerrör. — **Anodslam**, det vid elektrisk raffinering av koppar l. silver vid anoden bildade slammet. — **Anodstrålar**, se *Kanalstrålar*.
Anodo'nta cy'gnea, *zool.*, damm-mussla.
Anody'n, smärtstillande.
Anodyni' *gr.* (av *a priv.* och *ody'ne*, smärta), smärtlöshet. — **Ano'dynon**, *pl.* **Ano'dyna**, *med.*, smärtstillande medel.
Anodyni'n, *farm.*, dets. som *antipyrin* (se d. o.).
Anoftalmi' (av *gr. ophthalmo's*, öga), *med.*, saknad av ögon.
Anoge'n (av *gr. a'no*, ovanpå, och *gi'gnestai*, bliva, uppstå), *geol.*, förändrad av uppifrån verkande krafter; säges om berglager, vilka förvandlats genom inverkan av vatten och luft.)(K a t o g e n.
Ano'ia, *med.*, förståndslöshet, förståndsbrist, dets. som *Dementia* (se d. o.).
Anoke't, *egypt. myt.*, egyptisk gudinna, vanligen kallad *Anukis* (se d. o.).
A'nolis, *zool.*, ett släkte amerikanska leguaner, med förmåga att växla färg som kameleonterna.
anom., förk. för *anomal* (se d. o.).
Anoma'l, Anoma'lisk l. **Anomali'stisk** (av *gr. a priv.* och *homalo's*, lik, liknande), avvikande från den vanliga regeln, oregelbunden. Jfr *Abnorm*. — **Anoma'l dispersio'n**, *fys.*, av vissa ämnen framkallade avvikelser i den normala ordningen mellan färgerna i spektret. — **Anomali'**, avvikelse l. undantag från allmän regel, oregelbundenhet; *astr.*, namn på vissa vinklar, genom vilka man beräknar en planets bana. — **Ano'malon** (*pl. ano'mala*), *språkv.*, ord, oregelbundet till böjning, kön o. s. v.
Anoma'lisk, se *Anomal*.
Anomali'ster, grekiska och latinska filosofer och grammatiker, vilka ansågo oregelbundenheten, anomalien, som språkbildningens högsta princip. Jfr *Analogister*.
Anomali'stisk, se *Anomal*.
Anomali'stisk månad, *astr.*, månens omloppstid, beräknad från de resp. punkter, där den är närmast jorden l. mest avlägsen därifrån. Består av 27 dagar, 13 tim., 12 min. och 33,8 sek.
Anomali'stiskt år, se *Astronomiskt år*.
Anomalologi', *gr.*, *språkv.*, läran om oregelbundenheter och språkvidriga talesätt i ett språk.
Ano'malon, se under *Anomal*.
Anoma'lurus, *zool.*, ett ekorrsläkte, taggsvansekorrar.
Anoma'lus (se *Anomal*), *bot.*, oregelbunden.
Anome'er = *Anomöer*. Se *Aëtianer*.
Anomi' l. **Anomi'sm**, *gr.* (av *a priv.* och *no'mos*, lag), laglöshet, tygellöshet.
Ano'mia, *zool.*, sadelmussla, ett släkte kammusslor.
Anomi't, *miner.*, varietet av magnesiaglimmer.
Anomodo'ntia, *paleont.*, fossila tandreptiler med näbblika käkar, från triasperioden.
Anomœ'er, se *Aëtianer*.
Anomo'straca, *zool.*, i sötvatten levande kräftdjursgrupp av ordn. *Malaco'straca*.
Anomozami'tes, *paleont.*, ett förstenat, ormbunksliknande växtsläkte.
Anomu'ra (av *gr. a priv.*, *no'mos*, lag, och *ura'*, svans), *zool.*, avdelning av de tiofotade kräftdjuren.
Anomö'er l. **Anomœ'er** (av *gr. ano'moios*, olikartade), se *Aëtianer*.
Ano'na, *bot.*, växtsläkte av fam. *Anona'ceæ*, tropiska träd l. buskar, många med välsmakande frukter. — **A. cherimo'lia**, chirimojaträdet, från Peru är synnerligen berömt för sina frukter. Odlas i varmare

länder. — **A. murica'ta,** har över kilotunga frukter, vilka även använts som kylande medel mot feber. Barken användes som sammandragande medel. — **A. reticula'ta,** "cœur de bœuf", och **A. squamo'sa,** sockeräpple, äro även av vikt för sina frukters skull.

Anona'ceæ l. **Anonace'er,** *bot.*, växtfamilj av ordn. *Polyca'rpicæ,* närsläktad med *Ranuncula'ceæ.* Omkr. 550 arter kända. Många med utsökta frukter (se *Anona*). Andra använda som kryddor l. parfymväxter, t. ex. *negerpeppar* och *ylang-ylang.*

A non e'sse ad non po'sse non va'let conseque'ntia, *lat., log.*, från att icke vara till att icke kunna vara kan man icke sluta. — **A. non po'sse ad non e'sse va'let conseque'ntia,** *lat., log.*, från att något icke kan vara kan man sluta, att det icke är.

Anonychi'a l. **Anycho'sis,** *med.*, frånvaro av naglar.

Anony'm (av *gr. a priv.* och *o'nyma,* namn), som ej yppat sitt namn; saknande underskrivet namn; onämnd. — **Anonymite't,** namnfördöljande. Jfr *Psevdonym.* — **Anonymt bolag** l. **förening,** *jur.*, bolag, för vars förbindelser delägarna icke personligen ansvara (t. ex. aktiebolag). — **Ano'nymus,** en icke namngiven författare.

Ano'pheles, *zool.*, myggsläkte, som överför malarians virus till människan.

Anophtalmi'a, *med.*, se *Anoftalmi.*

Anoploce'phala, *zool., veter.*, bandmask hos häst.

Anoplothe'rium, *gr.* (av *a'noplos,* vapenlös, och *theri'on,* djur), *paleont.*, fossila fornvärldsdjur, som bildade övergång mellan svinen och idisslarna.

Ano'plura, *zool.*, insektsordn. Löss.

Anopsi', *gr.* (av *a priv.* och *ops,* syn), *med.*, fel på ögonen; blindhet.

Anor (*ty. Ahnen*), en persons förfäder å fars och mors sida i jämna led. För att kunna räkna anor måste adliga personer hava haft alla sina förfäder inom vissa jämna led av adlig börd. — **Antavla,** en förteckning över någons anor. — **Anträd,** en antavla i form av ett träd.

Anora'l, *zool.*, i munnens närhet liggande. Jfr *Oral* och *Aboral.*

Anorchi'sm, se *Anorki.*

Anorexi' (av *gr. a priv.* och *o'rexis,* begär, matlust), bristande matlust, matleda.

Anorga'nisk (av *gr. a priv.* och *o'rganon,* verktyg), oorganisk, saknande organer (livsverktyg), livlös.)(O r g a n i s k.

Anorganologi' = *Abiologi* (se d. o.).

Anorki' l. **Anorki'sm** (av *gr. a priv.* och *o'rchis,* testikel), frånvaro av testiklar.

Anorma'l, *lat.* (av *gr. a priv.* och *no'rma,* regel), oregelbunden; onormal.

Anorogene'tisk period, se under *Orogenetiska rörelser.*

Anorti't, *miner.*, kalkfältspat.

Anortokla's, *miner.*, natronrik mikroklin.

Anortosi't, *petrogr.*, gabbroart av nästan uteslutande fältspat.

Anortosko'p (av *gr. anorthu'n,* göra rät, och *skope'in,* se), *fys.*, en apparat för framkallande av en optisk villa, varigenom en vanskaplig bild blir proportionerlig.

Anosfrasi', se under *Anosmi.*

Anosko'p, *med.*, spegel för inre undersökning av *a'nus.*

Anosmi' (av *gr. a priv.* och *osme',* luktsinne), l. **Anosfrasi',** *med.*, frånvaro av luktsinnet.

Anosmo'tiska däggdjur, *zool.*, däggdjur, som sakna luktorgan och luktförmåga, t. ex. tandvalar.

Anprejare, *zool.*, nejonöga.

Anrika (av *ty. anreichen*), *bergsv.*, skilja den ur gruvan brutna malmen från det ofyndiga gråberget.

A'nsa, *lat.*, handtag, grepe. — **Ansæ eruditio'nis,** lärdomens behövliga förkunskaper.

A'nsa, *lat., anat.*, slynga, nervslynga.

A'nsæ (av *lat. a'nsa,* handtag), *astr.*, forntida benämning på Saturnus' ring, vilken ansågs likna handtaget på en vas.

Ansa'rier = *Nosairier* (se d. o.).

Ansats, *tekn.*, utspringande kant, t. ex. på maskindelar; *tonk.*, ansättandet av sångtoner; anblåsning på flöjt och bleckinstrument. — **Ansatsränna, Ansatsrör,** kort ränna l. rör för avtappning av vätskor från ett kärl. — **Ansatsstycke,** *tonk.*, del av blåsinstrument som tillsättes l. borttages för att ändra stämningen.

Anschluss-rörelsen (*l.* a'nsjloss, av *ty. Anschluss,* anslutning), österrikisk rörelse för anslutning till Tyskland.

A'nselm l. **A'nshelm,** forntyskt mansnamn, hjälmprydd krigskamrat. Namn på engelsk teolog, kallad "skolastikens fader".

A'nser, *zool.*, gässläktet. — **A. anser,** grågås, är tamgåsens vilda stamform. — **A. erythropus,** fjällgås. — **A. fabia'lis,** sädgås.

A'nseres, *zool.*, Linnés benämning på simfåglar.

Anseri'næ, *zool.*, fågelfamiljen gåsfåglar, omfattande G r a v ä n d e r och G ä s s.

Anseri'nus (av *lat. a'nser*), gås-.

Ansgar, västfrankiskt namn, latiniserat **Ansga'rius.** Jfr *Oscar.* Namn på den frankiske missionär, som fått tillnamnet "Nordens apostel".

Ansga'riiföreningar l. **Ansga'riusföreningar,** ett slags svenska missionsföreningar.

Ansjo'vis (*fr. anchois, ital. anchiova, ansiova*) l. **Sardell,** en liten, i Sverige sällsynt, i Atlanten och Medelhavet hemmahörande fisk av sillsläktet, *Engra'ulis enchrasi'cholus,* inlagd med salt och kryddor. Svensk ansjovis är vanligen kryddad vassbuk (*Clu'pea spra'ttus*) l. ungar av vanliga sillen (*Clu'pea hare'ngus*).

Anskar, annan form för *Ansgar* (se d. o.).

Anstående, *geol.*, är en malm l. bergart som förekommer i dagytan i sammanhängande lager l. hällar och ej blott i isolerade block.

Ant, *pl.* **A'nter** (*lat. antæ*), *byggn.*, den pilasterartade utformningen av de framför en grekisk tempelcellas fasadmur framdragna sidomurarna. — **Te'mplum in a'ntis,** prototyp för grekiskt tempel med två kolonner mellan anter på huvudfasaden.

Antacedi'n, *farm.*, se *Kalciumsackarat.*

Anta'cidum, *pl.* **Anta'cida,** *gr.* och *lat.* (av *anti'*, emot, och *a'cidum*, syra), medel, som motverka syror; *med.*, medel mot magsyra.

Antæ'us, se *Antaios.*

Antafrodisi'aka l. **Antafrodi'tiska medel,** *gr.* (av *anti'*, emot, och *Afrodi'te*, kärlekens gudinna), *med.*, medel, som hämma l. dämpa könsdriften.

Antagonise'ra och **Antagoni'sm,** se under *Antagonist.*

Antagoni'st (av *gr. anti'*, emot, och *agoni'zesthai*, strida), vedersakare, motståndare. — **Antagoni'sm,** motstånd, strid; *med.*, läkemedels inbördes motverkan; *anat.*, förhållandet mellan varandra motverkande muskler. — **Antagoni'stisk,** fientlig. — **Antagonise'ra,** motarbeta, sträva emot.

Anta'ios, *gr. myt.*, grekisk jätte, son till Poseidon och Gaia, dödad av Herakles.

A'ntal l. **Antalak,** ungerskt vinmått = 74,5 l.

Anta'lgika, *gr.* (av *anti'*, emot, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärtstillande medel. — **Anta'lgisk,** smärtstillande.

Antana'klasis, *gr.* (av *anti'*, emot, och *anakla'n*, böja tillbaka), *talk.*, samma ords återupprepande i annan betydelse, t. ex. det är skillnad mellan leva och leva.

Antapople'ktika, *gr.*, *pl.*, *med.*, medel mot slagfluss. Jfr *Apoplexi.*

Anta'rctic, fartyg av norsk sälfångaretyp, använt av flera polarexpeditioner, bl. a. A. G. Nathorst 1898—99 och O. Nordenskjöld till sydpolartrakterna 1901. På denna expedition sönderskruvades det av isen 1903.

Anta'res, *astr.*, röd dubbelstjärna av första storleken i stjärnbilden S k o r p i o n e n.

Antari', *arab.*, sagoförtäljare (som berättar om skalden *Anta'rah*, hans äventyr och kärleksöden).

Anta'rktis, Anta'rktien, Anka'rktika, sydpolsområdet.

Anta'rktisk (av *gr. anti'*, emot, och *a'rktos*, björn), eg. mittemot björnen, nämligen "Stora björnen", en stjärnbild, belägen nära himlavalvets nordpol; således vid sydpolen, sydpolarisk. Jfr *Arktisk.*

Antar-na'hmeh, *arab.*, "Öknens Iliad", förtäljer om skalden Antarahs öden och äventyr. Jfr *Antari.*

Antartri'tica l. **Antartri'tiska medel** (av *gr. anti'*, mot, och *arthri'tis*, värk i lemmarna), medel mot gikt o. d.

Antastma'tika, *gr.* (av *anti'*, emot, och *a'sthma*, andnöd), *med.*, medel mot andtäppa. — **Antasma'tisk,** mot andtäppa.

A'ntavla, se under *Anor.*

A'nte, *lat.*, framför, före, nyttjas ofta i sammansättningar.

Antebra'chium, *anat.*, underarmen.

Antecede'ntia l. **Antecede'ntier,** *lat.* (av *a'nte*, framför, och *ce'dere*, vika, gå), föregående, föreg. gärningar och tilldragelser. En persons *antecedentier*, hans föreg. liv, särskilt i moraliskt avseende.)(C o n s e q u e n s, *pl.* C o n s e q u e n t i a.

Antece'ssor, *lat.* (härledn. = föreg.), föregångare.

A'nte Chri'stum na'tum, *lat.*, före Kristi födelse.

Antecipatio'n, se under följande ord.

Antecipe'ra l. **Anticipe'ra** (*lat. anteci'pere*, av *a'nte*, förut, och *ca'pere*, taga), göra, njuta, emottaga något på förhand; förutsätta en åsikt l. en sak såsom känd; antecipera på sin lön, uppbära en del av sin lön i förväg. — **Ante-** l. **Anticipatio'n, Ante-** l. **Anticipe'ring,** görande, njutande, mottagande i förväg; *handelst.*, förskott för en i kommission erhållen och ännu osåld vara; upptagande av lån med anvisning å ännu ej influtna statsinkomster. — **Antecipationsförteckning,** förteckning över alla från ett lanträntteri under visst år utgivna, vid årsslutet oersatta förskott.

Antecœ'nium, *lat.* (av *a'nte*, före, och *cœ'na*, måltid), måltid före huvudmåltiden.

Antecu'rsor, förelöpare, förebud.

Antedate'ra (av *lat. a'nte*, förut, och *fr. dater*, datera), teckna ett äldre datum än det verkliga, t. ex. på en skuldsedel.

A'nte di'em, *lat.*, eg. före dagen; före den utsatta tiden.

Antediluvia'nsk (av *lat. a'nte*, före, och *dilu'vium*, översvämning), tillhörande tiden före syndafloden; säges även skämtsamt om människor med föråldrade åsikter, bruk l. seder. — **Antediluvia'ner,** människor, som levat före syndafloden.

A'ntedon, *zool.*, hårstjärnor (ett slags sjöstjärnor).

Antefi'xer (av *lat. a'nte* och *fi'gere*, fästa), *byggn.*, taklistprydnader, fronttegel.

Anteflekte'ra, se *Anteflexion.*

Anteflexio'n (av *lat. a'nte*, före, och *fle'xio*, böjning), böjning framåt, krökning framåt. — **Antefle'xio u'teri,** framböjning av livmodern vinkelrätt mot vagina. — **Anteflekte'ra,** böja framåt.

Antehome'rica, *lat.-gr.*, *pl.*, förhomeriska dikter (d. v. s. skrivna före Homeros' tid).

Antejustinia'nska rätten, *jur.*, hela den romerska rätten före tillkomsten av *co'rpus ju'ris* genom Justinianus.

Antelo'gium, *lat.*, företal, prolog (se d. o.).

A'nte lu'cem, *lat.* (*a'nte*, före, *lux*, ljus, dagning), före dagningen.

Antelu'dium, *lat.*, dramatiskt förspel.)(P o s t l u d i u m.

Antemensa'le, *lat.*, prydnad av skulpterat trä l. drivna metallskivor på altarbordets framsida. Jfr *Antependium.*

A'nte meri'diem, *lat.*, före middagen.

Anteme'tika, *gr.* (av *anti'* emot, *e'mesis*, kräkning), *med.*, läkemedel mot kräkning.

Antemunda'n (av *lat. a'nte*, före, och *mu'ndus*, värld), före världen befintlig.

Antena'tus, *lat.* (av *a'nte*, före, och *na'tus*, född), den förstfödde. — **Antena'gium**, *lat.*, förstfödslorätt.

Ante'nn (av *lat. ante'nna*, rå, segelstång), metalltråd, vanligen av fosforbrons, för uppfångande av elektriska vågor (”radiovågor”). Jfr *Antenner.*

Antenna'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* (Syn. *Gnapha'lium.*) — **A. alpi'na**, fjällkattfot. — **A. carpa'tica**, lappkattfot. — **A. dio'ica**, kattfot. — **A. margarita'cea**, odlad art, vars torkade blommor användas i immortellbuketter och kransar.

Antennari'idæ, *zool.*, havspaddfiskar sargassoulkar, fiskfamilj av underordn. Marulkfiskar. Se *Antennarius.*

Antenna'rius, *zool.*, artrikt släkte taggfeniga fiskar av havspaddfiskarnas familj. — **A. hi'strio**, marmorerade sargassoulken, lever i Sargassohavet och drives stundom med Golfströmmen mot Skandinaviens nordkust.

Antenna'ta, *lat.*, *bot.*, sprötlik, lik en insekts antenner.

Ante'nner, *zool.*, känselhorn, pannspröt hos insekterna.

Antennifo'rm, *lat.*, sprötlik.

Ante'nor, *gr. sag.*, den försiktigaste bland Trojas äldste.

Antenuptia'l (av *lat. a'nte*, före, och *nu'ptiæ*, bröllop), tillhörande tiden före bröllopet.

Anteoccupa'tio, *lat.*, *talk.*, eg. förekommande; en talares egen vederläggning av de invändningar, han kan förmoda skulle kunna göras av en motståndare.

A'nte o'mnia, *lat.*, framför allt.

Antepe'ndium (av *lat. a'nte*, framför, *pende're*, hänga), förhänge framför altarets framsida. Jfr *Antemensale.*

Antepenu'ltima, *lat.* (av *a'nte*, framför, *pe'ne*, näst intill, och *u'ltima*, den sista, nämligen *sy'llaba*, stavelse), tredje stavelsen från slutet av ett ord.

Antepila'ni (av *lat. a'nte*, framför, och *pi'lum*, pik), den romerska legionens båda främsta manskapslinjer.

Antepile'pticum, *med.*, medel mot epilepsi.

Antepone'ra, *lat.*, eg. ställa framför; flytta en inteckning före en annan, som förut haft företrädesrätt. — **Anteposi'tio**, *med.*, framskjutning. — **Antepositio'n**, placering framför.

A'nter (*lat. a'ntæ*, hörnpelare), *byggn.* Se Ant.

Ante'rer, *lat.*, *bot.*, ståndarknappar.

Anteri'dier (av *gr. antero's*, blommande), *bot.*, de hanliga könsorgan hos kryptogama växter, i vilka oftast självrörliga befruktningsceller, *anterozoi'der* l. *spermatozoi'der* utvecklas.

Ante'rior, *lat.*, den främre, föregående, äldre.

Anterio'ra, *lat.*, *pl.*, *jur.*, tidigare händelser, föregåenden. — Jfr *Antecedentia.* — **Anteriorit'et**, *nylat.*, företrädesrätt, prioritet.

Anterolatera'l, *lat.*, *anat.*, framåt och åt sidan.

Ante'ros, *gr. myt.* (av *anti'* och *E'ros*, kärleksguden), genkärlekens gud; även den gud, som hämnas en försmådd kärlek.

Antero'tika l. **Antero'tiska medel** = *antafrodisiaka* (se d. o.).

Anterozoi'der, *bot.*, självrörliga befruktningsceller hos de med anteridier försedda kryptogamerna.

A'ntes (av *gr. a'nthos*, blomma), *bot.*, blomning.

Antese'ssor, *lat.*, företrädare (i ämbetet).

Antesigna'ni (av *lat. a'nte*, framför, och *si'gnum*, fälttecken), romerska soldater, som tjänade till betäckning för fälttecknen (örnarna m. m.); senare benämning på de tappraste bland krigarna, utvalt folk ur alla legionerna.

Anteversio'n (av *lat. a'nte*, före, och *ve'rsio*, vändning), *med.*, vändning framåt. — **Anteve'rsio u'teri**, framåtvridning av livmodern.

Anth-, ord, som ej återfinnas under Anth-, må sökas under Ant-.

Anthe'ktiska medel, *med.*, medel mot lungsot.

Antheli', *pl.* **Anthe'lier** (av *gr. anti'*, emot, och *he'lios*, sol), solliknande fläckar, som någon gång visa sig på samma höjd som solen men på motsatta sidan av himmeln.

Anthe'lia niva'lis, *bot.*, snölevermossa, en blåvit, mattbildande mossa, allmän i fjällen.

Anthelmi'ntika l. **Anthelmi'ntiska medel**, *gr.* av *anti'*, emot, och *he'lmins*, mask), *med.*, maskdrivande medel.

Anthe'lix, *anat.*, del av örmusslan. Se *Helix.*

A'nthem (sammandraget av *gr.-lat. antihy'mnus* l. *anti'phona*), en för England egendomlig form av kyrkokantat, företrädesvis växelsång.

Anthe'mion (av *gr. a'nthos*, blomma), snidat blommönster upptill på de joniska pelarnas skaft.

A'nthemis, *bot.*, kulla, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Några arter från s. Europa och Orienten odlade, fem inhemska. Jfr *Anacyclus.* — **A. arve'nsis**, åkerkulla, disk gul, kantblommor vita. — **A. co'tula**, surkulla, lik föreg., illaluktande. — **A. tincto'ria**, färgkulla, kantblommor gula. Fordom använd som färgväxt.

Anthe'ra, *bot.*, ståndarknappar.

Anthe'ricum, *bot.*, sandlilja, liljeväxtsläkte med ett par sällsynta sydsvenska arter, vilka även odlas.

Antheri'dium, se *Anteridier.*

Antherofylli' (av *gr. anthero's*, blommande, och *fy'llon*, blad), *bot.*, missbildning som består i att ståndarna ombildats till bladskivor.

Antherozoi'd (av *gr. a'nthos*, blomma, och *zoi'dion*, litet djur), *bot.*, se *Anterozoid.*

Anthe's (av *gr. a'nthos*, blomma), *bot.*, blomning.

Anthesteʼria (av *gr. a'nthos*, blomma), en i Attika till Backus' ära firad blomsterfest under månaden Anthesterion.

Anthesterio'n (av *gr. a'nthos*, blomma), åttonde månaden av det attiska året, motsvarande senare delen av februari och början av mars.

A'nthimus, mansnamn (av *gr. a'nthos*, blomma), blomstrande.

Anthisti'ria, se *Themeda.*

Antho'ceros, *bot.*, ett släkte skidmossor med tre skandinaviska arter.

Anthocerota'ceæ, *bot.*, skidmossor, en familj levermossor. Se *Anthoceros.*

Antho'dium (av *gr. a'nthos*, blomma), *bot.*, blomkorg.

Anthofylli't (av *lat. anthophy'llum*, kryddnejlika), *miner.*, ett nejlikbrunt mineral, sammansatt av silikat av magnesium och järn.

Anthoga'mæ, *bot.*, dets. som *Bryophyta* (mossor).

Anthografi' (av *gr. a'nthos*, blomma, och *gra'fein*, skriva), blomsterskrift; meddelande medelst blomsterspråket.

Antho'litus l. **Antho'lites**, *paleont.*, fossila blom- och fruktklasar.

Antholo'gion, *gr.*, ”blomstersamling”, antologi, valda dikter; benämning på den grekisk-katolska kyrkans missale, som innehåller sångerna för fest- och helgondagar.

Antholy's, *bot.*, abnorm internodieförlängning med virescens hos en blomma.

Antho'nomus pomo'rum, *zool.*, äppelvirveln.

Antho'phora, *zool.*, murargetingar.

Anthophylli', se *Antherofylli.*

Anthophy'ta, *bot.*, dets. som *Faneroga'ma växter.*

Anthosi'n, *kem.*, rött sidenfärgämne. — **Anthosi'nviolett**, violett sidenfärgämne.

Antho'stoma, *bot.*, ett släkte kärnsvampar på ved av lövträd och buskar.

Anthoxa'ntum odora'tum, *bot.*, vårbrodd, allmänt svenskt vårblommande gräs med stark doft och smak av kumarin. Eftersökt fröslag till s. k. fleråriga vallar. — **A. Pue'lli**, åkerbrodd, är ett ettårigt sydeuropeiskt gräs, som spritt sig norr ut. Dess för vallar odugliga frö användes ofta till förfalskning av vårbroddens.

Antho'zoa (av *gr. a'nthos*, blomma, och *zo'on*, djur), *zool.*, ”blomsterdjur”, koralldjur.

Anthraci'na (av *gr. a'nthrax*, kol), *bot.*, kolsvart.

Anthraco'sis pulmo'num (av *gr. a'nthrax*, kol, och *pu'lmo*, lunga), *med.*, lungsjukdom, framkallad av inträngande kolpartiklar.

Anthracothe'rium (av *gr. a'nthrax*, kol, och *theri'on*, djur), *paleont.*, eg. koldjur; fossilt flodhästdjur.

Anthrakno's, *bot.*, farlig sjukdom hos vinrankan förorsakad av *Glœospo'rium ampelo'phagum.*

Anthrakoni't, se *Antrakolit.*

Anthrako's, *med.*, se *Anthracosis.*

Anthrarobi'n, *farm.*, se *Antrarobin.*

A'nthrax, *gr.*, kol; *med.*, karbunkel, elakartad böld, brandböld; mjältbrand. — **Anthraxkarbunkel**, mjältbrandsböld, hudanthrax. — **Anthrax pulmo'num**, lunganthrax. — **Anthraxsjukdomar**, *gr.*, *med.*, sjukdomar, som vid medel- l. omedelbar beröring genom giftämne överföres från djur till människor, t. ex. rabies, mjältbrand, m. fl.

Anthri'scus (syn. *Chærefo'lium*), *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **A. cerefo'lium**, körvelkäx, odlad som krydda, luktar och smakar som körvel. — **A. silve'stris**, hundloka, hundkäx, allmänt ogräs. — **A. vulga'ris**, taggkörvel. (S. Sverige.)

A'nthropo-, se även *Antropo-.*

Anthropomo'rphæ, *zool.*, se *Antropoider.*

Anthropopi'thecus gori'lla, *zool.*, gorillan.

Anthu'rium, *bot.*, artrikt släkte av fam. *Ara'ceæ*, från tropiska Amerika. Många arter äro högt värderade, moderna varmhusväxter för sina vackra blad och livligt färgade hölsterblad.

A'nthus, *zool.*, piplärkor, ett släkte tättingar av Ärlornas familj. — **A. campe'stris**, fältpiplärka. — **A. prate'nsis**, ängspiplärka. — **A. trivia'lis**, trädpiplärka. — **A. spinole'tta littora'lis** l. **A. obscu'rus**, skärpiplärka.

Anthy'llis vulnera'ria, *bot.*, harväppling, getväppling, allmän torrängsväxt, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* Mycket varierande till gestalt och kronfärg. God foderväxt. Förr använd som sårläkande medel (*vulnera'ria* = mot sår tjänlig) samt som färgväxt.

Anthydro'pika, *gr.* (av *hy'drops*, vattusot), *med.*, medel mot vattusot.

Anthypno'tika, *gr.*, *med.*, medel mot sömnsjuka.

Anti-, **Ant-**, *gr.*, *prep.*, mittemot, emot (i fientlig avsikt), i stället för, nyttjas ofta i sammansättningar för att upphäva det enkla ordets betydelse, t. ex. *antipod*, boende på motsatt sida av jordklotet, *antiaristokrat*, fiende till adelsvälde; *antikoleriskt medel*, medel mot kolera o. s. v.

Antiabolitioni'st, motståndare till en saks avskaffande; i synnerhet motståndare till *abolitionisterna* (se *Abolitionist*).

Antiabri'n, *kem.*, antitoxin mot abrin.

Antiagglutini'ner, uppstå i djurkroppen, om ett agglutininhaltigt serum insprutas, och motverka detta.

Antialkoholi'sm, dets. som nykterhet, nykterhetsrörelse.

Antianafylaxi', immunitet mot *anafylaxi* (se d. o.).

Antia'pex, *astr.*, se *Apex.*

Antiari'n, den giftiga beståndsdelen i det javanesiska pilgiftet *upas* (se d. o.) och *Antia'ris.*

Antia'ris, *bot.*, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ.* **A. inno'xia**, Ostindien, lämnar borstfibrer, som användas till säckväv. — **A. toxica'ria**, upasträdet (Java och Sundaöarna). Barken innehåller en mycket giftig mjölksaft, som förorsakar blåsor och sår på huden. Av denna saft, som innehåller *antiari'n*, beredes det beryktade pilgiftet *upasantiar*, som infört i blodet är ofelbart dödande på grund av sin inverkan på hjärtat.

Antibacchi'us l. **Palimba'cchius**, *metr.*, en versfot, som består av två långa och en kort stavelse (— — ⏑).

Antibakterie'll, riktad mot l. skadlig för bakterier.

Antiballongkanon, luftvärnskanon.

Antiba'rbarus, *gr.-lat.* (av *gr. anti'*, emot, och *ba'rbaros*, barbar, rå, okunnig människa), fiende till okunnighet; språkrensare, fiende till främmande ord; namn på vissa språkvetenskapliga arbeten med syfte att utrota främmande ord.

Antibi'blisk, obiblisk, mot bibeln.

Antibio's, *biol.*, se *Parasitism.*

Anticancri'n, *farm.*, se *Antikankrin.*

Anticancro'sa, *gr.-lat.*, *pl.*, *med.*, medel mot kräfta och kräftartade åkommor.

Antica'rdium, se *Antikardion.*

Anticatarra'l, *med.*, mot snuva, mot katarrer.

Antichambre, *fr.* (*l.* angtisja'ngbr, av *gr. anti'*, emot, och *fr. chambre*, kammare), mottagningsrum, väntrum. — **Antichambre'ra**, vänta i ett väntrum; uppvakta högt uppsatta personer (ofta med bibetydelse av servilism).

Antichto'ner, se *Antiktoner.*

Anticipatio'n, se under *Antecipera.*

Anticipe'ra, se *Antecipera.*

Anticloro'tica, *med.*, medel mot bleksot.

Antico'r, *veter.*, bröstböld hos hästar.

Anticornlaw-league, *eng.* (*l.* a'ntikårnlåli'g), en förening, som år 1838 stiftades i Manchester för att förmå regeringen och parlamentet att upphäva införseltullen för spannmål. Huvudmannen var parlamentsledamoten C o b d e n.

Anticrepu'sculum, *meteor.*, eg. motskymning; jordskugga på ö. himmeln kort efter solens nedgång.

Anticuti'n, *farm.*, motgift mot tuberkulin.

Anticyklo'n (av *gr. anti'*, emot, och *ky'klos*, ring), *meteor.*, det meteorologiska tillstånd, som råder på ett ställe med ett lufttryck, högre än omgivningens, och som är motsatt det, vilket utmärker cyklonen.

Antidemoni'st (av *gr. anti'*, emot, och *da'imon*, djävul), djävulsförnekare.

Antidiabeti'n, *farm.*, blandning av sackarin och mannit i st. f. socker åt sockersjuka.

Antidifteri'serum, *med.*, mot difteri använt blodserum.

Antidikomariani'ter (av *gr. anti'dikos*, motsägare), arabisk sekt under 4:e årh., som bekämpade den överdrivna Mariakulten.

Antidi'nika (av *gr. anti'*, emot, och *di'nos*, svindel), *med.*, medel mot svindel.

Antido'rcas marsupia'lis, *zool.*, springbock, en sydafrikansk antilopart.

Antido't, *pl.* **Antido'ta** (av *gr. anti'*, emot, och *di'domi*, jag giver), motgift. Jfr *Antifarmakon* och *Alexitherium.*

Anti'dotum arse'nici = *Hydras ferrico-magnesicus* (se d. o.).

Antidyscra'tika, *med.*, medel mot tärande sjukdomar.

Antidysente'rika, *gr.* (av *anti'*, emot, förstavelsen *dys*, svår, och *e'nteron*, tarm), *med.*, medel mot rödsot.

Antieme'tika, *med.*, medel mot kräkning.

Antienne, *fr.* (*l.* angtiä'nn), *tonk.*, växelsång vid den katolska gudstjänsten; jfr *Antifoni.*

Antienzy'mer, se under *Enzym.*

Antiepile'ptika, *gr.*, *med.*, medel mot fallandesot. Jfr *Epilepsi.*

Antifa'rmakon, *pl.* **Antifa'rmaka**, *gr.* (av *anti'*, emot, och *fa'rmakon*, läkemedel), *med.*, motgift.

Antifebri'lia, *pl.*, *med.*, medel mot feber.

Antifebri'n (av *gr. anti'*, emot, och *lat. fe'bris*, feber), acetanilid, ett kroppstemperaturen vid febrar nedsättande medel.

Antifederali'ster, motståndare till författningen under författningsstriden i Förenta staterna 1789—90. Partiets medlemmar kallas numera (sedan 1815) *demokrater*, vilket urspr. var motståndarnas smädenamn på dem.

Antiflogi'stisk (av *gr. anti'*, emot, och *flogiston*, se d. o.), *kem.*, den åsikt, som förkastar läran om flogiston (se d. o.). — **Antiflogistiska medel**, *med.*, motverkande inflammation. — **Antiflogo's**, *med.*, behandling med antiflogistiska medel.

Antifluktua'tor, *tekn.*, apparat för oskadliggörande av fluktuationer i gastrycket i ett gasledningssystem.

Antifona'le l. **Antifona'rium**, *lat.*, romerskkatolsk mässbok, innehållande alla vid gudstjänsten brukliga kyrkosånger.

Antifoni' (av *gr. anti'*, emot, och *fone'*, röst), växelsång emellan en enda stämma och en kör l. mellan tvenne sångkörer; även musikalisk komposition.

Anti'fora, *gr.* (av *anti-fe'rein*, ställa emot), *log.*, motsats.

Antiformi'n, *farm.*, starkt cellupplösande blandning av underklorsyrat natron och natronlut. Användes för upplösande av upphostningar för konstaterande av närvaro av tuberkelbaciller.

Antifra's l. **Anti'frasis**, *gr.*, *talk.*, en tankes uttryckande genom dess motsats, då man ironiskt säger motsatsen till vad man verkligen menar.

Antifriktio'nsmetall, *gr.-lat.*, en hård, mot nötning motståndskraftig metallblandning, som användes till tapplager.

Antifrimurarepartiet (*eng. antimasons*), nordamerikanskt politiskt parti i Förenta staterna, bildat 1826. Uppgick senare i whigpartiet.

Antifthi'sika, *gr.*, l. **Antiftiska medel**, *med.*, medel mot lungsot.

Antigala'ctika l. **Antigala'ktiska medel** (av *gr. anti'*, emot, och *ga'la*, mjölk), mjölkfördrivande medel.

Antiga'llisk, fientlig mot fransmännen.

Antige'ner, (av *gr. anti'*, mot, och *gi'gnestai*, bilda), gemensam benämning på sådana ämnen, som vid insprutning på djur ge upphov till mot dem själva specifikt verkande skyddsämnen l. s. k. *antikroppar*.

Anti'gone (*lat. Anti'gone*), *gr. sag.*, dotter av Oidipus och Iokaste, förhärligad av Sofokles i en efter henne uppkallad tragedi.

Antigori't, *miner.*, ett slags serpentin (se d. o.).

Antigra'f (*gr.-lat. anti'graphum*), motskrift, avskrift, avtryck; även motskrivare.

Antihalo'plåtar, *fotogr.*, fotografiska plåtar, som kunna exponeras utan ljusgårdsbildning.

Antihe'ktika l. **Antihe'ktiska medel**, *med.*, se *Anthektiska medel*.

Antihidro'tika, *med.*, medel mot svettning.

Antihydro'pika = *Anthydropika* (se d. o.). — **Antihypno'tika** = *Anthypnotika* (se d. o.). — **Antihy'po**, kaliumpermanganat. — **Anti'hypokondri'aka**, *gr.*, *med.*, medel mot mjältsjuka. — **Antihyste'rika**, *gr.*, *med.*, medel mot nervsvaghet, nervkramp, hysteri.

Antiinkrusta'tor, kemiskt l. mekaniskt medel, som motverkar pannstensbildning.

Anti'k (*lat. anti'quus*, gammal, av *a'nte*, förut, tillförne), tillhörande forntiden, särskilt den grekiska och romerska; i forntidens smak och anda; urmodig, föråldrad. Jfr *Klassisk*. *Subst.*, konstverk från den grekiska l. romerska tiden. — **Anti'ken**, den romerska l. grekiska forntidens kulturvärld. — **Antikise'ra**, härma antiken. — **Antikvaria't**, bod där fornsaker, äldre böcker o. d. uppköpas och försäljas. — **Antikva'rie** l. **Antiqva'rius**, fornforskare l. handlande med fornsaker, äldre böcker o. d. — **Antikva'risk**, rörande fornforskning, fornsaker o. d. — **Anti'kva-stil**, nu bruklig, upprättstående latinsk tryckstil, till skillnad från fraktur, gotisk och kursiv stil. — **Antikve'rad**, föråldrad. — **Antikvite't**, fornsak, fornlämning.

Antikaglier (*l.* -ka'ljer, *ital. anticaglia* av *lat. anti'quus*, gammal), smärre grekiska och romerska lämningar från forntiden.

Antika'i, tjerkessisk folkstam.

Antika'lcium, *kem.*, en kresolsulfonsyra, som användes i garverier för att befria hudar från kalkrester.

Antikankri'n, *kem.*, serum mot kräfta.

Antika'rdion l. **Antica'rdium**, *gr.* (av *kardi'a*, hjärta), hjärtgropen.

Antikato'd, *fys.*, en mittemot katoden (den negativa elektroden) i en röntgenlampa placerad metallplatta, vilken, då den träffas av katodstrålarna, utsända de spec. *röntgenstrålarna*.

Antikato'lsk, fientlig mot katolska läran.

Anti'ken, **Antikise'ra**, se under *Antik*.

Antikli'max (av *gr. kli'max*, trappa), *talk.*, övergång från starkare till svagare uttryck.)(*Klimax*.

Antikli'n l. **Antiklina'l** (av *gr. anti'*, emot, och *kli'nein*, luta), *geol.*, sadelformig (skiktställning).

Antiklo'r, *kem.*, natrium-sulfit och -hyposulfit m. fl. ämnen, som användas för att återställa av klor skadade föremål, varvid natriumsulfat bildas.

Antikohä'rer l. **Antikohore'rer**, *elektrotekn.*, instrument för upptäckande av elektriska vågor.

Antikonstitutione'll, som ogillar och bekämpar den konstitutionella styrelseformen; som ej handlar i överensstämmelse med densamma.

Antikontagiö's (av *gr. anti'*, emot, och *lat. conta'gium*, smitta), tjänlig att hindra smitta.

Antikre's (av *gr. anti'chresis*, "motbruk") l. **Antikre'tisk pant**, *jur.*, en pant, vars avkastning enl. överenskommelse skall gå i gottgörelse för räntorna å skulden.

Antikri'st (av *gr. anti'*, emot, och *Christo's*), Kristi l. kristendomens ärkefiende; motståndare till kristna läran. — **Antikristlig**, mot kristendomen.

Antikriti'k (av *gr. anti'*, emot, och *kritik*, se d. o.), motgranskning, motprövning.

Antikroni'sm (av *gr. anti'*, emot, och *chro'nos*, tid), fel i tideräkningen.

Antikroppar, se *Antigen*.

Antikto'ner (av *gr. anti'*, emot, och *chton*, jord), människor, som på olika halvklot bo under samma breddgrad. Jfr *Antipoder* och *Antoiker*.

Anti'kva, **Antikva'rius**, **Antikvite't**, m. fl., se under *Antik*.

Antik-ärg, se *Ærugo nobilis*.

Antilego'menon, *pl.* **Antilego'mena**, *gr.*, "motsagda", de skrifter i Nya Testamentet, vilkas äkthet anses tvivelaktig, t. ex. Johannes' Uppenbarelsebok.)(*Homologumena*.

Antilepsi', *gr.*, användning, vederläggning.

Antili'thica, *med.*, medel mot stenpassion.

Antillrata'nia, *farm.*, rataniarot (se d. o.), av *Krame'ria i'xna* från Antillerna. Jfr *Sabanillaratania*.

Antilo'capra america'na, *zool.*, gaffelantilop.

Antiloca'pridæ, *zool.*, gaffelhornsdjur, däggdjursfamilj bland hovdjuren.

Anti'lochos, *gr. sag.*, son till Nestor, en av den sköna Helenas friare och en av de

största hjältarna i härnadståget mot Troja.

Antilogari'tm, *mat.*, tal motsvarande en logaritm (se d. o.).

Antilogi' (av *gr. anti'*, emot, *lo'gos*, förnuft), något som strider mot förnuftet; motsägelse. — **Antilo'gisk**, förnuftsvidrig.

Antilo'pe cervica'ria, *zool.*, bezoarantilop l. svartbock, hinduernas *harna*, i Främre Indiens odlade trakter.

Antilo'per, *zool.*, gemensam benämning på en mängd slidhornsdjur av olika familjer och släkten, de flesta i Afrika.

Antilo'phorn, till prydnader och svarveriarbeten, samt **Antilopskinn**, till pälsverk och läder, äro viktiga handelsvaror i Afrika.

Antilo'p-mysk, gasellens exkrementer, vilka lukta likt mysk.

Antilue'tika, *med.*, medel mot syfilis. — **Antilue'tisk behandling**, behandling mot syfilis.

Antilysi'ner, *kem.*, antikroppar mot lysiner.

Antily'ssum (av *gr. anti'*, emot och *ly'ssa*, raseri), *med.*, medel mot vattuskräck.

Antim., förk. för *Antimonium* (se d. o.).

Antimagne'tiskt, *tekn.*, ämne, som praktiskt taget ej låter sig magnetiseras, t. ex. nickelstål.

Antimaka'ss l. **Antimaka'ssar**, eg. "mot makassarolja"; skyddsduk på ryggen av soffor och stolar.

Anti-masons, *eng.*, se *Antifrimurarepartiet.*

Antimefi'tisk, *gr.* (av *anti'*, emot, och *mefi'tis*, stank), luftrenande.

Antime'nsium, *gr.-lat.*, den invigda duk, som i grekiska kyrkan bredes över altaret, innan mässan läses.

Antimerkuriali'sm, *med.*, den riktning inom läkekonsten, som principiellt motsätter sig syfilissjukdomens behandling med kvicksilver.

Antimeru'lion, handelsnamn på olika medel mot hussvamp.

Antimilitari'sm, försvarsfientlighet. — **Antimilitari'st**, person som hyser försvarsfientliga åsikter.

Antiministerie'll, som är emot ministären.

Antimoderni'steden, av påven Pius X år 1910 införd ed, vari varje katolsk andlig numera måste avsvärja och fördöma all modernism.

Antimo'n, *kem.* (atomtecken *Sb* av *lat. Sti'bium*), en mindre allmänt förekommande spröd och blåvit metall, som oftast påträffas i förening med svavel (*antimon-* l. *spetsglans*) l. med andra metaller och svavel. Brukas i legering med bly till boktrycksstilar, britanniametall och farmaceutiska preparat.

Antimona'rkisk, avog mot den monarkiska regeringsformen l. mot regenten.

Antimo'naska, *kem.* = *Antimonglas* (se d. o.) — **Antimonblomma**, *kem.*, antimonoxid. — **Antimonblått**, en med litet antimonoxid blandad ferrocyanid. — **Antimonbly**, legering, som användes i tryckstilar. — **Antimonblände**, *miner.*, körsbärsröd sulfid av antimon. — **Antimoncinno'ber**, *kem.*, ett vackert rött pulver, bestående av en modifikation av antimontrisulfit, vilket utfälles då antimontrikloridlösning blandas med natriumhyposulfit. — **Antimonglans**, (*antimo'nium cru'dum*), *miner.*, spetsglans, ett antimontrisulfid, ett sällsynt mineral, i Sverige funnet vid Sala. Användes i djurmedicinen, i fyrverkerikonsten m. m. — **Antimonglas** (*vi'trium antimo'nii*), ett rubinrött glas, som består av en blandning av svavelantimon och antimonoxid. — **Antimongult**, se *Neapelgult.* — **Antimonia't**, salt av antimonsyra. — **Antimoni'der**, *miner.*, antimonhaltiga mineralier. — **Antimoni't**, antimonglans (se d. o.). — **Antimonlegering**, legering av antimon och annan metall. — **Antimonnickelglans**, *miner.*, se *Ullmannit.* — **Antimono'ckra**, *miner.*, saltartad förening av antimonoxider. — **Antimonoxi'd**, *miner.*, se *Senarmontit.* — **Antimo'noxid-ka'li**, kräksalt. — **Antimonoxiklori'd**, algarotpulver (användes till artistfärger). — **Antimonpentasulfi't**, guldsvavel, orangeröd fällning, som användes i medicinen och till färgning av kautsjuk. — **Antimonregula'ns**, metallisk antimon. — **Antimonsaffran**, en blandning av antimonoxid och svavelantimon. — **Antimonsilverblände**, se *Pyrargyrit.* — **Antimonsmör**, se *Antimontriklorid.* — **Antimonsvavla**, guldsvavel, en förening av antimon och svavel. — **Antimonsvart**, fint fördelat antimon, som användes till färgning av gipsfigurer m. m. — **Antimonsyra**, antimonpentoxidens hydrat. — **Antimonsyrat kali** består av antimon och kalisalpeter. — **Antimontriklori'd** l. **Antimonsmör**, erhålles genom upphettning av spetsglans med saltsyra. Bildar en smörlik massa, som smälter vid 72°; brukas som frätmedel och till brunering av järnvaror. — **Antimonvin**, kräksaltvin. — **Antimonväte**, illaluktande, giftig gas.

Antimo'nfalerts, se *Tetraedrit.*

Antimoni'n, *kem.*, antimoniumlaktat l. dubbelsalt av antimonium- och kalciumlaktat. Användes vid bomullsfärgning.

Antimo'nium, *lat.*, antimon.

Antimo'nium cru'dum, se *Antimonglans.*

Antimo'nium diaphore'ticum, *kem.*, en av antimonens oxider och kali bestående blandning, beredd genom detonering av antimonmetall l. svavelantimon med kalisalpeter.

Antimo'noxa'lt, *kem.*, inom färgindustrien benämning på ett preparat av antimonkaliumoxalat.

Antimo'nvin, *farm.*, kräkvin.

Antimora'lisk, *gr.- lat.*, stridande mot sedligheten. — **Antimorali'sm**, lärosystem, enl. vilket skillnaden mellan gott och ont upphäves och alla mänskliga gärningar för-

klaras lika goda. — **Antimorali'st**, anhängare av denna lära.

Antinationa'l l. **Antinatione'll**, motsatt de nationella intressena, folkfientlig.

Antinefri'tika, *gr.* (av *anti'*, emot, och *ne'fros*, njure), *pl.*, *med.*, medel mot sjukdomar i njurarna.

Antineura'lgica l. **Antineura'lgiska medel**, *med.*, medel mot nervsmärtor.

Antinomi' (av *gr. anti'*, emot, och *no'mos*, lag), tvenne lagars, särskilt tvenne förnuftsgrundsatsers, stridighet sinsemellan. — **Antinomi'sm**, ringaktande av den mosaiska sedelagens betydelse. — **Antinomi'st**, motståndare till denna lag. — **Antinomi'stiska striden**, *kyrkoh.*, religiös strid på 1500-t. om den mosaiska lagens nödvändighet, som förnekades av antinomisterna.

Antinonni'n, *kem.*, dinitro-ortokresolkalium, Viktoriagult, användes för utrotning av barrskogsnunnans o. a. skadeinsekters larver samt till desinfektion av jäsningskällare.

Anti'noos, se *Antinous.*

Antinosi'n, *farm.*, antisepticum vid slemhinnekatarrer.

Anti'nous, en skön yngling, som älskades av den romerske kejsaren Hadrianus; *astr.*, en stjärna i Vintergatan, nära Örnens konstellation.

Antiodonta'lgica l. **Antiodonta'lgiska medel**, *med.*, medel mot tandvärk.

Antioke'nska skolan, en på 200-t. e. Kr. i Antiokia stiftad teologisk skola.

Anti'ope, *gr. myt.*, dotter till en flodgud, räddades av sina söner, Amfion och Zethos, ur den hatfulla Dirkes våld. Jfr *Dirke.*

Antipa'pa, *gr.-lat.*, motpåve.

Antipapa'l, påvefientlig.

Antipapi'sm, påvefientlighet. — **Antipapi'st**, påvefiende. — **Antipapi'stisk**, påvefientlig.

Antiparalle'lla, *mat.*, äro två vektorer, som äro parallella men riktade åt motsatta håll.

Antiparaly'tika l. **Antiparaly'tiska medel**, *gr.*, *med.*, medel mot förlamning (paralysi).

Antiparasi'tika l. **Antiparasi'tiska medel**, *med.*, medel mot ohyra och inälvsparasiter.

Antiparnelli'ter, irländskt politiskt parti.)(P a r n e l l i t e r (se d. o.).

A'ntipas, *gr.* mansnamn (av *anti'*, emot, och *pas*, allt), i allas ställe; ställföreträdare.

Antipassa'd, vind, motsatt passaden (se *Passader*) i de övre luftlagren.

Anti'pathes la'rix, *zool.*, svart korall, kolonibildande koralldjur med inre, svart, glänsande, hornartat skelett, som polerat i Orienten användes till prydnader och amuletter.

Antipate'tisk, frånstötande, motbjudande.

Antipati' (av *gr. anti'*, emot, och *pa'thos*, känsla, lidelse), olikstämmighet i lynnen, känslor m. m.; motvilja mot någon l. något.)(S y m p a t i (se d. o.). — **Antipa'tisk**, frånstötande.

Antipatrio't, fiende till eget fosterland. — **Antipatrio'tisk**, fientlig mot eget land. — **Antipatrioti'sm**, fiendskap mot eget land.

Antiperio'dika l. **Antiperio'diska medel** (av *gr. anti'*, emot, och *peri'odos*, tidrymd), *med.*, medel mot intermittenta sjukdomar, l. sådana sjukdomar, vilka återkomma efter vissa mellantider, såsom frossa, nervsmärtor m. fl. Det viktigaste är kinin.

Antiperista'ltisk (av *gr. anti'*, emot, och *peristaltiko's*, sammantryckande), *biol.*, kallas tarmarnas och magsäckens rörelse, när sammandragningen går nedifrån uppåt i st. f. uppifrån nedåt, såsom den p e r i s t a l t i s k a (se d. o.) sammandragningen sker.

Antiperti'tisk fältspat, se *Pertit.*

Antipestile'ntia, *med.*, medel mot pest.

Anti'phrasis, se *Antifras.*

Antiphthi'sica, *med.*, medel mot lungsot.

Antiplane't, se *Aplanat.*

Antipla'stisk, *med.*, kallas en sjukdom, som menligt inverkar på kroppsutbildningen.

Antipleuri'tika, *gr.*, *med.*, medel mot "håll och styng".

Antipneumoni'tika, *gr.*, *med.*, medel mot lunginflammation.

Antipo'der (av *gr. anti'*, emot, och *pus*, gen. *podo's*, fot), eg. motfotingar, människor, som bo på olika halvklot, under samma breddgrad, med 180 graders skillnad i geografisk längd, så att de vända fötterna mot varandra (jfr *Antiktoner* och *Antoiker*); *fig.* personer med rakt motsatta åsikter.

Antipso'rika, *gr.*, *med.*, medel mot hudutslag, skabb, klåda.

Antiputri'd, verkande mot röta.

Antipu'trida = *Antiseptica* (se *Antisepticum*).

Antipyre'tica (av *gr. anti'*, mot, och *pyr*, eld), *bot.*, mot eld. — **Antipyre'tika** l. **Antipyre'tiska medel**, *med.*, feberstillande medel.

Antipyri'n (av *gr. anti'*, emot, och *pyr*, eld, feber), *med.*, ett alkaloidartat, temperaturnedsättande och smärtstillande medel mot neuralgiska smärtor, migrän o. d.

Antipyro'tika l. **Antipyro'tiska medel**, eldsläckande medel; *med.*, medel mot kallbrand.

Antireligiö's, mot religionen.

Antire'nters (av *gr. anti'*, emot, och *eng.*, *rent*, jordarrende), ett sedan 1838 i New York existerande social-politiskt parti, bestående av jordförpaktare, vilka förenat sig till gemensamt skydd mot jordägarna.

Antirepublika'n, fiende till den republikanska samhällsformen. — **Antirepublika'nsk**, fientlig mot republiken.

Antirevolutionä'r, fiende till politiska omstörtningar.

Antirojali'st, fiende till konungavälde; avogt sinnad mot regenten.

Antirrhi'neæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Scrophularia'ceæ.*

Antirrhi'num, *bot.*, växtsläkte av fam. *Scro-*

phularia'ceæ. — **A. ma'jus**, lejongap, mångformig, odlad prydnadsväxt från Medelhavsländerna. — **A. oro'nthium**, skalleblomma, sällsynt i de sydliga landskapen och på Gotland.

Antisabbata'rier, "motståndare till sabbaten", kallades i den äldre kristna kyrkan de, som förkastade firandet av den judiska sabbaten; i nyare tid benämning på ett kyrkligt parti i England, vilket yrkar på avskaffandet av allt söndagsfirande, alldenstund alla veckans dagar måste anses lika heliga.

Anti-saloon-league of America (*l.* äntisälo'n lig ävv -), sammanslutning för totalförbudets införande i Amerika, som numera arbetar för förbudets övervakning.

Antiscabio'sa, *gr.-lat.*, *med.*, medel mot skabb.

Anti'scii, se *Ascii.*

Antiscorbu'tica l. **Antiskorbu'tiska medel**, *gr.-nylat.*, *med.*, medel mot skörbjugg.

Antiscreenplåtar (*l.* -skri'n-), *fotogr.*, hyperkänsliga plåtar, vilkas gelatin är gulfärgad så att gulskiva ej behöver användas.

Antisemi't (av *gr. anti'*, emot, och *semit*), fiende till judarna. — **Antisemiti'sm**, socialpolitisk rörelse riktad mot judarna.

Antisepsi'n (av *gr. anti'*, emot, och *se'psis*, förruttnelse), antiseptiskt medel, bestående av en blandning av zinksalter, tymol och borsyra.

Antise'psis, *med.*, medel och metoder mot smitta vid operationer.

Antise'pticum, *pl.* -tica l. **Antise'ptiska medel** (av *gr. anti'*, emot, och *se'psis*, förruttnelse), medel mot förskämning och förruttnelse. Dessa medel verka som gifter på de i luften och annorstädes förekommande bakterierna, som åstadkomma förnuttelseprocesser och smittosamma sjukdomar. Jfr *Desinfektionsmedel.*

Antisepti'k, *gr.*, den metodiska användningen av antiseptiska medel, särskilt vid sårbehandling.

Antise'ptiska medel, se *Antisepticum.*

Antisepto'l, se *Cinkonin.*

Antise'rum, *med.*, serum, som innehåller antikroppar.

Antiskorbu'tiska medel, se *Antiscorbutica.*

Antisocia'l, *gr.-lat.*, som strider mot den borgerliga ordningen, mot samhällets lagar och seder.

Antispasmi'n, *farm.*, ett kramp- och smärtstillande medel, som särskilt försökts vid kikhosta samt består av natriumsalicylat och narceinnatrium.

Antispasmo'dika l. **Antispasmo'diska medel**, *med.*, krampstillande medel.

Antispasmo'disk (av *gr. anti'*, emot, och *spa'sma*, ryckning), *med.*, krampstillande.

Antispa'st (av *gr. anti'*, emot, och *span*, draga), eg. "motsträvig"; versfot, som består av en förening av jamb och troké, av formen ⏑ — — ⏑.

Antisplene'tica, *med.*, medel mot mjältsjuka.

Anti'stes, *lat.* (av *a'nte*, före, och *sta're*, stå), föreståndare, präst av första rangen, hederstitel för biskopar, abboter, priorer m. fl.

Antistro'f, *gr.*, körens motsång jämte dans hos de gamle; *metr.*, versgrupp, bildande ett större rytmiskt helt i ett skaldestycke och metriskt överensstämmande med en föreg. avdelning, strof (se d. o.).

Antisyfili'tika l. **Antisyphili'tica**, *gr.*, *med.*, medel mot venerisk sjukdom.

Antita'kter (av *gr. antita'ssesthai*, motsätta sig), gnostisk sekt, som ansåg att människan ej behövde underkasta sig sedelagens föreskrifter och därför fritt kunde hänge sig åt utsvävningar av alla slag.

Antite's (*gr. anti'thesis*, av *anti'*, emot, och *the'sis*, sats), retorisk figur, bestående däri, att man genom ett sinnrikt användande av motsatser ger uttrycket större skärpa, t. ex. han är stor i det lilla, men liten i det stora. — **Antite'tisk**, verkande genom motsatser.

Antiteti'k, *gr.*, uppställning av antiteser; även undersökning rörande förnuftets skenbara motsägelse mot sig självt.

Antite'tisk, se *Antites.*

Antitorsi'n, *farm.*, ett medel mot kikhosta, bestående av av kikhostpatienter upphostat exkret, som insprutas under huden.

Antito'xika (av *gr. anti'*, emot, och *toxiko'n*, gift), motgift.

Antitoxi'ner (se föreg. ord), antikroppar (se under *Antigen*) alstrade av *toxiner* (se d. o.). — **Antito'xisk**, som avser *antitoxi'ner* och deras verkningar.

Antitoxo'ner, inom organismen bildade motämnen mot *toxoner*, som äro ett slags modifierade toxiner.

Antitrinita'rier (av *gr. anti'*, emot, och *lat. tri'nitas*, treenighet), personer, som förneka Guds treenighet.

Antitrombi'n, *kem.*, trombinets antikropp.

Antituberkuli'n, *med.*, motgift mot tuberkulin.

Antity'p (*gr. anti'typos*, tillbakakastad), motbild, avbild, avskrift. Jfr *Antigraf.* — **Antity'pisk**, tillhörande motbilden.

Antityreoidi'n, *farm.*, medel mot *Basedovska sjukdomen* av blodserum från hammel, som berövats sin sköldkörtel.

Antivaccini'st, motståndare till vaccinering.

Antivene'riska medel, *med.*, medel mot könssjukdomar.

Antivi'rus, sönderfallsämnen av i buljong odlade bakterier; användes till omslag på infekterade sår.

Antivivisektio'n, motstånd mot *vivisektion* (se d. o.).

Antizymo'tica l. **Antizymo'tiska medel**, medel mot förruttnelse.

Antlia l. **Luftpumpen**, *astr.*, stjärnbild på s. stjärnhimmeln.

Antocya'n, se *Antokyan.*

Antofta'lmika l. **Antofta'lmiska medel**, *gr.*

(av *anti'*, emot, och *ofthalmo's*, öga), *med.*, medel mot ögonsjukdomar.

Antofylli', se *Antherofylli.*

Antografi', se *Anthografi.*

Anto'iker (av *gr. anti'*, emot, och *oike'in*, bo), människor, som bo under samma längd- och breddgrader, men på olika sidor om ekvatorn. Jfr *Antipoder* och *Antiktoner.*

Antokro'mfärger, antracenkromfärger (se d. o.), där färgämne och kromsalt samtidigt kunna sättas till färgbadet.

Antokya'n l. **-cya'n** (av *gr. a'nthos*, blomma, och *kyano's*, blå), färgämnet hos blå, violetta och röda blommor.

Antologi' (av *gr. a'nthos*, blomma, och *le'gein*, samla), eg. blomstersamling; utvald samling skaldestycken av olika författare.

Antonia'ner, en efter schweizaren *Anton Unternährer* uppkallad sekt, som hyllade mot sedligheten stridande läror.

Anto'nier, Anto'niermunkar, S:t A'ntonsherrar l. **S:t Antonsriddare**, medlemmar av Antoniusorden.

Antoni'nus vall, *arkeol.*, romersk gränsvall mot Skottland.

Antoni'ter, dets. som *Antonier* (se d. o.).

Anto'nius, lat. mansnamn, den oskattbare l. den blomstrande. Romerskt släktnamn. Namn på det kristna munkväsendets fader, med binamn "den helige". I svenskan förkortas namnet till Anton (*eng. Anthony*). Av det motsvarande kvinnonamnet *Anto'nia* härstamma de franska namnen *Antonie* (*l.* angtåni') och *Antoinette* (*l.* angtåane'tt) samt det eng. *Tony.*

Anto'niuseld, *med.*, en medeltidsbenämning på epidemiska sjukdomstillstånd, i vissa fall rosfeber, i andra trol. epidemisk mjöldrygeförgiftning (*ergoti'sm*).

Anto'nius-kors, kors, saknande överarm (T).

Anto'nius och Kleo'patra, drama av Shakespeare.

Anto'niusorden, *kyrkoh.*, ansedd munkorden, stiftad på 1000-t. och uppkallad efter den helige Antonius.

Antonomasi' (av *gr. anti'*, i stället för, och *onoma'zein*, nämna), *talk.*, figur, bestående däri, att man, i st. f. att använda rätta och vanliga benämningen på ett föremål, brukar en annan, som endast angiver en viss egenskap hos föremålet i fråga, t. ex. en Demosthenes i st. f. en stor talare, o. s. v. — **Antonoma'tisk**, som avser antonomasi.

Antonsriddare, dets. som *Antonier* (se d. o.).

Antony'm (av *gr. anti'*, mot, och *o'nyma*, namn), uttryck för en motsats, t. ex. dag och natt.

Antrace'n, *kem.*, ett i blomlika kristaller sublimerande kolväte, som förekommer i stenkolstjära. Från antracen stammar en hel grupp ämnen, t. ex. *alisari'n, purpuri'n, krysofa'nsyra* (som förekommer i rabarberrot), *franguli'nsyra* (som finns i frangulabark), m. fl. — **Antrace'nbrunt**, alisarinbrunt. — **Antrace'ngrönt**, cœrulein. — **Antrace'ngult**, betgult. — **Antrace'nkroma'tfärger**, antracenkromfärger (se d. o.), där färgämne och kromsalt samtidigt kunna sättas till färgbadet. — **Antrace'nkromfärger**, sura azofärgämnen, som derivera från ortoaminofenoler och även fixeras på krombeta.

Antraci't (av *gr. a'nthrax*, kol), *miner.*, tät, svårförbrännelig stenkolssort, som förekommer i Pennsylvanien, Frankrike o. a. land. Viktigt bränsle.

Antraflavo'n, antrakinonkypfärger för bomull.

Antragallo'l, alisarinbrunt.

Antrakino'n, *kem.*, oxidationsprodukt av antracen vid framställning av *Alisari'n*, är en aromatisk keton, som utgör modersubstansen för de ytterligt viktiga antrakinonfärgämnena. — **Antrakino'nfärgämnen**, tygfärger av stor äkthet. Se *Antrakinon.*

Antrakoka'li (av *gr. a'nthrax*, kol, och *kali*, se d. o.), *med.*, ett läkemedel, bestående av kaustikt kali och stenkol. Rekommenderades förr mot svampbildningar i huden.

Antrakoli't (av *gr. a'nthrax*, kol, och *li'thos*, sten), dets. som *Antrakonit* (se d. o.).

Antrakome'ter, *gr.*, instrument för att utröna kolsyrehalten i luften.

Antrakoni't (av *gr. a'nthrax*, kol), stinkkalk, orsten, en av bituminösa ämnen (se d. o.) förorenad kalkstensart.

Antrako's, *gr.*, eg. förkolning; svartfärgning av lungorna genom inandning av kolpartiklar.

Antrakote'rier, se *Anthracotherium.*

Antrakotypi' (av *gr. a'nthrax*, kol, och *ty'pos*, tryck), ljuskopieringsmetod, varvid kromgelatinpreparerat papper belyses under originalet, varefter kopian inpenslas med grafitpulver, som endast fastnar på de obelysta ställena.

Antrani'l-syra, *kem.*, ftalsyra, ortoaminobensoesyra.

Antrapurpuri'n, ett alisarinfärgämne.

Antrarobi'n, *farm.*, reduktionsprodukt av *alisari'n*. Brukas mot svampsjukdomar o. d. i huden med mildare verkan än *krysarobi'n.*

Antraso'l, *farm.*, "renad tjära", utvärtes medel mot vissa kroniska hudsjukdomar, bestående av mindre flyktiga produkter av stenkols- och entjära.

A'ntrax, *gr.*, mjältbrand.

Antrofo'r, *kirurg.*, instrument för ingrepp i överkäkshålan.

Antropoce'ntrisk (av *gr. a'nthropos*, människa, och *lat. ce'ntrum*, medelpunkt), med människan till medelpunkt; från mänsklig synpunkt. *A. världsåskådning*, den åsikt, enl. vilken människan är världens medelpunkt och det mänskliga väsendet utvecklingens mål.

Antropofa'g (av *gr. a'nthropos*, människa,

och *fage'in*, äta), människoätare = *kannibal.* — **Antrofagi'**, människoätning.

Antropofo'b (av *gr. a'nthropos*, människa, och *fo'bos*, fruktan), person som skyr människor. — **Antrofobi'**, rädsla för människor.

Antropogeni' (av *gr. ge'nesis*, uppkomst), läran om människans uppkomst.

Antropogeogra'f, person som sysslar med antropogeografi (se d. o.).

Antropogeografi', den del av den vetenskapliga geografien, som behandlar naturens, boningsortens och klimatets inverkan på människan.

Antropoglo'sso, *gr.*, en orgelstämma = *Vox huma'na.*

Antropognosi' (av *gr. gno'sis*, kunskap), människokännedom. — **Antropogno'st**, människokännare.

Antropogra'f (av *gr. gra'fein*, skriva), person som sysslar med människobeskrivning. — **Antropografi'**, människobeskrivning; även framställning av människan genom den bildande konsten.

Antropoi'der (av *gr. a'nthropos*, människa, och *e'idos*, utseende) l. **Anthropomo'rphæ**, *zool.*, människolika apor.

Antropo'ides vi'rgo, *zool.*, jungfrutrana.

Antropoko'rer (av *gr. a'nthropos*, människa, och *cho'ra*, land, trakt), *bot.*, växter, som utan människans åtgörande taga de genom odlingen uppkomna lokalerna i besittning, t. ex. åkerogräsen.

Antropolatri' (av *gr. latre'ia*, dyrkan), människodyrkan.

Antropoli't (av *gr. li'thos*, sten), *paleont.*, förstenade lämningar av människan.

Antropolo'g, *gr.*, person, som idkar antropologiska studier.

Antropologi' (av *gr. lo'gos*, ord, lära), vetenskapen om människan, enl. äldre språkbruk liktydigt med *Psykologi* (se d. o.), numera läran om människan som *släkttyp*, indelad i **Zoolo'gisk antropologi**, belysande förhållandet till andra levande varelser, **Allmän antropologi**, jämförande människosläktets skilda raser, och **Deskripti'v** l. **Specie'll antropologi**, vari antropologiens enskildheter studeras. — **Antropolo'gisk**, som avser läran om människan. — **Antropologiska kongresser**, kongresser för förhistorisk antropologi. — **Antropologiska sällskap**, samfund för spridande av kännedom om de nyaste rönen på antropologiens, etnologiens och arkeologiens områden.

Antropologi'sm, *gr.*, *fil.*, en filosofisk lära, som grundar allt på det mänskliga förnuftet och icke erkänner någon detta överordnad tanke l. vilja.

Antropometri' (av *gr. me'tron*, mått), läran om människokroppens proportioner.

Antropome'triska metoden, sätt att genom mätningar av vissa kroppsdelar hos alla brottslingar identifiera förut straffade förbrytare. Jfr *Bertillonage.*

Antropomo'rf, människoliknande. — **Antropomorfa apor**, *zool.*, dets. som *Antropoider* (se d. o.).

Antropomorfi'sm (av *gr. morfe'*, skapnad, gestalt), den föreställning, som tillägger Gud mänsklig gestalt; ett sådant föreställningssätt kallas *antropomorfi'stiskt.*

Antropopati'sm (av *gr. pa'thos*, lidelse), den föreställning, som tillägger Gud mänskliga känslor och lidelser. — **Antropopa'tisk**, som avser antropopatism.

Antroposofi' (av *gr. sofi'a*, vishet), religiös rörelse i Tyskland på teosofisk-ockultistisk grund, under ledning av R. Steiner. Rörelsen har en högskola, *Goethea'num*, i Dornach. — **Antroposo'fiska sällskapet**, 1912 bildat världsförbund för den antroposofiska rörelsen.

Antropotei'sm, *gr.*, människors avgudande; även = *Antropomorfism* (se d. o.). — **Antropotei'stisk**, som avser antropoteism.

Antropotomi' (av *gr. te'mnein*, skära, stycka), människokroppens anatomi.

Antropotoxi'n, *kem.*, människogift.

Antropozo'isk (av *gr. a'nthropos*, människa, och *zo'on*, levande varelse), med l. röjande spår av mänskligt liv.

A'ntrum, *lat.*, grotta; *anat.*, håla (som del av ett större rum). — **A. Highmo'ri**, överkäkshålan. — **A. pylo'ricum**, magmunshålan.

Antrustio'ner, forngermanskt ord, frankiska hov- l. hirdmän.

Anträd, se under *Anor.*

A'ntverp l. **Kva'rta**, benämning på ett slag av för utskeppning sorterade bräder. Jfr *Prima, Sekunda, Mixed* och *Tertia.*

Anu, *babyl. myt.*, "himmel", en av babyloniernas förnämsta gudomligheter.

Anu'bis, *egypt. myt.*, fornegyptisk gud, avbildad med schakalhuvud.

Anu'bisbabia'n, *zool.*, se *Papio.*

Anu'kis, *egypt. myt.*, egyptisk gudinna, maka till *Knufis* (se d. o.).

Anund, fornnordiskt mansnamn = *Hamund.* Namn på två fornsvenska konungar.

Anuma'ki, *babyl. myt.*, andar, vilkas konung *Anu* var.

Anu'ra (av *gr. a priv.* och *ura'*, svans), *zool.*, "stjärtlösa", en grupp groddjur.

Anuri' l. **Anuri'a**, *gr.* (av *a priv.* och *u'ron*, urin), *med.*, upphävd urinavsöndring.

Anuroso'rex, *zool.*, grävande näbbmöss, däggdjurssläkte av ordn. Insektsätare.

Anu's, *lat.*, säte (på djur); *anat.*, tarmkanalens nedre öppning, stolgång. — **A. perfora'tus**, medfödd brist på anus. — **A. præternatura'lis**, genom operation anlagd öppning på tarmen. — **Ana'l**, som har avseende på anus.

Anuso'l, *farm.*, vismutsalt av jodresorcinsulfonsyra. Användes i stolpiller.

A'nutus l. **A'nnulus**, *lat.*, *anat.*, ring. — **A.**

conjuncti'væ, den ringformade vulsten kring hornhinnan av ögats bindehinna. — **A. femora'lis exte'rnus** och **inte'rnus**, yttre och inre kruralringen. — **A. fibro-cartilagi'neus**, trumhinnans förtjockade rand. — **A. fibro'sus**, bindvävsringen mellan hjärtats förmak och kammare. — **A. hæmorrhoida'lis**, ändtarmens muskel- och slemhinnering kring analöppningen. — **A. inguina'lis exte'rnus** och **inte'rnus**, yttre och inre ljumskringen. — **A. tendi'neus Zi'nnii**, senring, från vilken ögats muskelsenor utgå.

Anvapen, mindre vapensköldar, representerande en adelsmans anor.

Använd botanik, botaniken tillämpad på medicinen, lantbruket, trädgårdskonsten o. s. v.

Anycho'sis, *med.*, se *Anonychia.*

Anzac, namn bildat av begynnelsebokstäverna i *Australien and New Zeeland Army Corps;* populär benämning på denna kår och senare på de enheter (Anzacs), som under världskriget bildades av australiska och nyzeeländska trupper.

ao, förk. för *A'nno*, i året.

A. O. C., förk. för *A'nno O'rbis Co'nditi* l. *Ab O'rbe Co'ndito*, efter världens skapelse.

A och O, den första och den sista bokstaven (alfa och omega) i grekiska alfabetet. Uttrycket förekommer i Joh. Upp. 1: 8 och betyder begynnelsen och änden, början och slutet, det första och det sista, allt i allom.

Aoide', *gr.* (eg. sång), en av de tre muser, som stundom nämnas utöver de nio traditionella.

Ao'ner, Aoni'der, *gr. myt.*, binamn till sånggudinnorna (av *Ao'nien*, en beotisk landsdel, vari det åt muserna helgade berget Helikon låg).

A. O. R., förk. för **A'nno O'rbis Rede'mpti,** efter världens återlösning, d. v. s. efter Kristi födelse.

Aori'st l. **Aori'stus**, *gr.* (av *a priv.* och *hori'zein*, begränsa), *språkv.*, en det grekiska verbet tillhörande tidsform för den ej närmare bestämda förflutna tiden; historiskt tempus.

Ao'rta, *gr.*, *anat.*, den stora kroppspulsådern, som utgår från vänstra hjärtkammaren. — **A. abdomina'lis**, bukaorta. — **A. thora'cica asce'ndens** och **desce'ndens**, uppstigande delen av aorta till och nedstigande från arortabågen (*a'rcus ao'rtæ*). — **Aortadilatatio'n**, utvidgning av aorta. — **Aortainsuffice'ns**, ofullständig slutning av aortaklaffarna. — **Aortakompressio'n**, tryck på bukaorta för åstadkommande av tillfällig blodbrist för oblodig operation. — **Aortaruptu'r**, bristning av aorta. — **Aortasteno's**, förträngning av aortaklaffarna. — **Aorta-ton**, hörbara klafftoner vid auskultation. — **Aorti't** l. **Aorti'tis**, *med.*, inflammation l. degeneration i väggarna till *aorta.* — **Aortopto's** l. **Aortopto'sis**, sänkning av läget hos aortabågen.

Aouraolja l. **Tu'cumolja**, *bot.*, växtfett av den i Guyana växande palmen *Astroca'ryum vulga're.* Användes i såp- och tvålindustrien.

À outrance, *fr.* (*l.* a otra'ngs), till det yttersta.

Ap., förk. för *Apostel.*

A. p., förk. för *A'nni præse'ntis*, innevarande årets, l. *A'nni præte'riti*, det förflutna årets.

Apa, *sjöv.*, ett slags stormsegel. — **Gaffelapa**, gaffelsegel på stormasten av tremastare. — **Stagapa**, snedsegel på mesanstaget.

Apacher (*l.* apa'tsj-) l. **Apa'tsjer**, en krigisk indianstam i Nordamerikas Förenta Stater.

Apa'cher (av *fr. apaches*), pöbelelement, som under senare årtionden genom mord och rån gjort Paris' gator osäkra.

A'page, *gr.*, vik hädan! gå bort! — **A'page Satana'**, *gr.*, gack bort, satan!

Apago'ge, *gr.*, eg. "bortförande"; *log.*, vederläggning av ett påstående genom att uppvisa motsägelse i detsamma. Hör till de s. k. i n d i r e k t a b e v i s e n.

Apago'giskt bevis, se *Apagoge.*

Apaha'ravarmans äventyr, se *Daçakumaracarita.*

Apalacher l. **Appalacher** (*l.* apala'tsj-) eg. *apalachtschi okli*, "människor på andra sidan stranden", en grupp indianstammar i Nordamerika.

Apallache-te, dets. som *Maté* (se d. o.).

Apanage, *fr.* (*l.* apana'sj, av *mlat. apana'gium*, av *pa'nis*, bröd), underhåll, anslag åt prinsar och prinsessor av blodet. — **Apanage-bönder**, fordom de livegna på de till regerande husets underhåll anslagna kronogodsen.

À part, *fr.* (*l.* apa'r, av *lat. ad*, till, vid, och *pars*, del, sida), avsides, för sig själv, särskilt.

Apa'rt l. **Apa'rte** (av *fr. à part*, se d. o.), avsides, för sig själv.

A pa'rte a'nte, A parte post, *lat.*, "från delen före", "från delen efter", skolastiska uttryck, som betecknа, att Gud är oändlig såväl i fråga om det förflutna som om det tillkommande.

Apartema'ng l. **Aparteme'nt** (*fr. appartement*, rum, våning), eg. ett avsides, aparte, beläget rum; avträde.

Apati' l. **Apathi'a** (av *gr. a priv.*, och *pa'thos*, lidelse), känslolöshet, själslig och kroppslig slapphet. Jfr *Flegma.* — **Apa'tisk**, känslolös, likgiltig, slö.

Apati't, *gr.* (av *apata'ein* bedraga), ett mineral av neutralt kalciumfosfat och fluorkalcium. Användes bl. a. som gödningsämne. Vid Gellivare finnas stora apatitlager.

Apa'tsjer, se *Apacher.*

Apofy'g, *byggn.*, halvcirkelformig urholkning, som förbinder en del med en annan, t. ex. den indragna delen av en kolonn vid basen.
Apofylli't (av *gr. apophylli'zein*, utbreda sig i bladform), *miner.* = *Albin*, ett mineral bestående av kiselsyra, kalk, kali, vatten och fluor.
Apofy's (gr. *apo'fysis*, utväxt), *anat.* = *Epifys* (se d. o.); *geol.*, utlöpare i sidobergarten från ett eruptivt massiv, varvid sprickorna i sidoberget utfyllts med den eruptiva bergarten.
Apofy'ter (av *gr. apo'*, från, och *fyto'n*, växt), *bot.*, de av ett lands inhemska växter, som visa utpräglad tendens att taga kulturmarkerna i besittning. Jfr *Antropokorer.*
Apogami' (av *gr. apo'*, från, och *ga'mos*, äktenskap), *bot.*, benämning på förlusten av förmåga till fortplantning på könslig väg. Jfr *Vegetativ fortplantning.*
Apoge'um (*gr. apo'gaion*, av *apo'*, ifrån, och *ge'a*, jorden), *astr.*, månens ställning på sin omloppsbana, då den är mest avlägsen från jorden.)(Perigeum (se d. o.).
Apogra'f (av *gr. apo'*, bort, och *gra'fein*, skriva), avskrift av ett original.
Apoiki'ster (av *gr. apoiki'zein*, kolonisera), se *Klerucher.*
À point, *fr.* (*l.* a påä'ng), på noll (i biljardspel); *handelst.*, jämnt, precis.
Apok., förk. för *Apokalypsis* (se följande ord).
Apokaly'ps (*gr. apoka'lypsis* av *apokaly'ptein*, uppenbara), i allm. avslöjande, uppenbarelse; särskilt *Joh. Upp.* — **Apokalypti'k,** den gren av den senare judiska litteraturen, som söker skildra det tillkommande Gudsriket och Messias' uppenbarelse under formen av bilder och syner. — **Apokaly'ptiker,** en person, som sysselsätter sig med utläggning av apokalyptiska skrifter, särskilt Joh. Upp.; svärmare. — **Apokaly'ptisk,** i Uppenbarelsebokens anda; mörk, dunkel och hemlighetsfull. — **Apokalyptiska figurer,** bildliga framställningar av de människor, djur och föremål som omnämnas i Joh. Upp.—**Apokalyptiska ryttarna,** fyra ryttarfigurer, föreställande *döden, hungersnöden* och *kriget.* Den fjärde otolkad. — **Det apokalyptiska talet,** det i Joh. Upp. 13: 18 förekommande mystiska talet 666.
Apoka'rp, *bot.*, säges en blomma vara, som innehåller flera pistiller, var och en bestående av ett fruktblad. Jfr *Synkarp.*
Apokata'stasis, *gr.* (av *apokathi'sthemi*, återställer), alltings återställande till ett urspr. oskuldstillstånd.
Apokla'sma, *gr.* (av *apokla'n*, avbryta), *med.*, benbrott.
Apokometri', *gr.*, avståndsmätning.
Apo'kope (av *gr. apo-ko'ptein*, avhugga), *språkv.*, ett ords förkortande genom slutbokstavens l. slutstavelsens borttagande. Jfr *Aphæresis.*
Apokri's l. **Apo'krisis,** *gr.* (av *apokri'nein*, avsöndra), *med.*, ymnig avföring under feberkris; avsöndring ur kroppen av överflödig fuktighet. — **Apokrisia'rius** l. **-a'rie,** sändebud i kyrkoärenden, särskilt ett påvligt i Konstantinopel.
Apokroma't, Apokroma'tiskt (av *gr. apo'*, från, och *chro'ma*, färg), *fys.*, fotografiskt objektiv, som är fullständigt fritt från kromatisk aberration (se d. o.). — **Apokroma'tisk,** fri från kromatisk aberration.
Apokry'fer, se under *Apokryfisk.*
Apokry'fisk (av *gr. apokry'ptein*, förborga), oäkta, understucken (nyttjas företrädesvis om de skrifter i bibeln, vilkas gudomliga ursprung ej erkännes).)(Kanonisk. — **Apokry'fer,** apokryfiska skrifter.
Apolepsi' l. **Apole'psis,** *gr.* (av *apolamba'nein*, hämma), *med.*, avbrott, förlamande (t. ex. av in- och utandningen, talförmågan o. s. v.).
Apoli'ces, *port.*, brasilianska statsskuldförskrivningar, vilka löpa med 4 % ränta att betalas i guld.
Apollina'ris, alkaliskt vatten från en källa med samma namn i närheten av kurorten Neuenahr.—**Konstgjort apollinarisvatten,** en omtyckt läskedryck.
Apollinari'ster, *kyrkoh.*, kristen sekt i 4:e årh. Stiftad av biskop Apollinaris i Laodicea.
Apo'llini sa'cra, *lat.*, "helgat åt Apollon", ett av Kexél, Bergklint m. fl. i Uppsala stiftat vittert sällskap.
Apolli'nisk l. **Apo'llisk,** som har avseende på l. är helgad åt Apollo.
Apo'llo, *lat.*, se *Apollon.*
Apo'llofjäriln, *zool.*, en dagfjäril, *Parna'ssius Apollo*, med vita vingar, de främre med fem svarta fläckar, de bakre med fem röda.
Apo'lloljus, ett slags stearinljus, i vilkas massa paraffin ingår.
Apo'llo-lyra, *tonk.*, blåsinstrument av trä i lyrform.
Apo'llon (*lat. Apo'llo*), *gr.* och *rom. myt.*, solens och de sköna konsternas gud, son av Zeus och Leto (Latona) samt broder till Artemis. Delfiska oraklet var helgat åt honom. — **A. alexi'kakos,** den allt ont avvärjande A. — **Apollo di Belvede're** = *Belvederiske Apollo* (se d. o.). — **A. katha'rsios,** försonaren och räddaren. — **A. kitharodo's,** A., sångare till cittran. — **A. musage'tes,** A., musernas anförare. — **A. no'mios,** hjordarnas och betenas A. — **A. saurokto'nos,** ödledödaren, berömd apollonstaty av Praxiteles.
Apollo'nia, kvinnonamn. Romerskt helgon, anropat mot tandvärk. Jfr *Apollonius.*
Apollo'nikon, ett musikaliskt instrument, liknande *panharmonikon* (se d. o.).
Apollo'nios av Tyros, hjälte i en forngrekisk roman, som givit stoff till en av Väster-

landets mest omtyckta folksagor och vars ämne behandlas i det Shakespeare tillskrivna dramat ”Perikles”.

Apollo'nius och **Apollo'nia,** lat. mans- och kvinnonamn, solguden Apollo tillhörig, tjänare och tjänarinna i hans tempel.

Apo'llotårar, hos de gamles skalder benämning på bärnstenen.

Apo'llyon, *gr.* (av *apolly'nai,* fördärva), fördärvare, dödsängel. På hebreiska benämnes denna *Abaddon* (Joh. Upp. 9: 11).

Apolo'g, *gr.*, moralisk berättelse, fabel.

Apologe't, Apologeti'k, se under följande ord.

Apologi', *gr.* (av *apologe'omai,* jag försvarar mig), försvarstal, försvarsskrift (i synnerhet för kristendomen under den äldre kristna tiden mot judar och hedningar). — **Apologe't,** författare av apologier. — **Apologeti'k,** den vetenskap, som framställer bevisen för kristna religionens sanning. Jfr *Polemik.* — **Apologise'ra,** försvara, hålla försvarstal.

Apologi'st, se under *Apologisti.*

Apologisti' (av *gr. apologi'zesthai,* föra räkenskaper), räkneskola. — **Apologi'st,** eg. räknemästare; lärare i den med trivialskolorna förenade skrivareklassen och i de s. k. apologistklasserna.

Apolysi'n, *farm.*, citrylmonofenetidid, smärtstillande febermedel.

Apomekome'ter, *gr.*, avståndsmätare.—**Apomekometri',** *gr.*, avståndsmätning.

Apomi'xis, *biol.*, könlös fortplantning.

Apomorfi'n, *kem.*, en giftig organisk bas, som bildas, då morfin under tryck upphettas med saltsyra. Saltsyrad apomorfin, *Clore'tum apomo'rphicum,* användes vid difteri, förgiftningar m. m.

Apona'l, *farm.*, amylenkarbaminat, ett milt sömnmedel.

Aponeuro's, *gr.* (av *apo',* ifrån, och *ne'uron,* nerv, sena), *anat.*, utbredning av bindväv l. elastisk vävnad i form av en hinna. — **Aponeurotomi'a planta'ris,** operativ genomskärning av aponeuros vid skrumpning.

Aponoge'ton, *bot.*, vattenväxtsläkte av fam. *Aponogetona'ceæ* från Afrika, tropiska Asien och Australien. De stärkelserika stamknölarna ätas.

Apopeta'l, *bot.*, kronlös blomma, vars kronblad aborterat genom reduktion.

Apoph-, se även *Apof-.*

Apophore'ta, *lat.* (av *gr. apofe'rein,* bortföra), skänker av matvaror åt från gästabud hemvändande; bröllops- och nyårsgåvor.

Apo'physis, *gr.*, utväxt, sidoskott; *bot.*, missbildning, som består i central genomväxning av en blomställning.

Apople'ktisk m. fl., se *Apoplexi.*

Apoplexi', *gr.*, *med.*, slag, slaganfall. — **Apople'ktiska medel** l. **Apople'ktika,** medel mot slaganfall. — **Apople'ktisk,** slagartad; fallen för slag. — **Apoplexi'a cardi'aca,** hjärtslag. — **Apoplexia ce'rebri,** hjärnslag. — **Apoplexi'a nervo'sa,** nervslag. — **Apoplexi'a pulmo'num,** lungslag.

Apopsyki' (av *gr. apo',* ifrån, och *psyche',* själ), själsfrånvaro; *med.*, svimning, vanmakt.

Aporeti'n, *gr.* (av *apo',* ifrån, och *rheti'ne,* harts), *kem.*, ett ur rabarberroten framställt harts.

Apo'ria Cratæ'gi, *zool.*, hagtornsfjäril.

Aporogami', se *Kalazogami.*

Aporrhe'gmer, *fysiol.*, förruttnelseämnen o. a. spaltningsprodukter ur aminosyror, som fysiologiskt uppstå inom organismen.

Aporrhœ'a, *gr.* (av *aporrho'ia,* av *aporrhe'in,* utflyta), *med.*, avflöde, utdunstning.

Aposiope'sis, *gr.* (eg. tystnande), *talk.*, effektfullt avbrytande av en påbörjad mening.

Apositi', *gr.* (av *apo',* ifrån, och *si'tos,* föda), *med.*, matleda.

Apospori', *bot.*, det förhållandet, att en del ormbunkar utbilda vegetativa skott i st. f. sporangier (se d. o.).

A po'sse ad e'sse non va'let conseque'ntia, *lat.*, *log.*, man kan ej sluta från en saks möjlighet till dess verklighet.

Apostasi' (*gr. apostasi'a*), avfall från ett parti l. en religionslära. — **Aposta'sia irregularita'tis,** övergång från andliga ståndet till lekmannastånd. — **Apostasia perfi'diæ,** offentligt avfall från kristen tro. — **Aposta't,** avfälling. — **Apo'stata,** avfällingen, binamn till den romerske kejsaren Julianus, som avföll från kristendomen.

Apo'stasis, *gr.*, *bot.*, missbildning hos blomaxeln, varvid kransarna genom förlängning övergå i spiraler.

Aposta't, se *Apostasi.*

Apostel (*gr. apo'stolos,* sändebud), benämning på den, som för ett folk predikar kristendomen, särskilt på de av Kristus valda tolv lärjungarna.

Apo'stelorden = *Apostlabröder* (se d. o.).

Apo'stel-salva, *farm.*, en salva, innehållande spanskgröna.

Aposte'm (*gr. apo'stema*), *med.*, varansamling. — **Aposteomatö's,** *lat.* **Aposteomato'sus,** varig.

A posterio'ri, *lat.* (med underförstått *pa'rte,* del), *fil.*, eg. från den senare delen; vunnet genom erfarenheten. Jfr *A priori.* — **Aposterio'risk,** grundad på erfarenhet.

Aposti'll (*nylat. aposti'llum*), anmärkning i marginalen till en skrift; tillägg till en urkund, ansökning o. s. v.; postskriptum. — **Apostille'ra,** förse med anmärkningar.

Apo'stlabröder l. **Aposto'likernas sekt,** en svärmisk, mot kyrka och stat upprorisk sekt, som framträdde i Italien på 1200-t.

Apo'stladagar l. **Apostlafester,** fester till apostlarnas ära.

Apostlagärningarna (*lat.*, *a'cta apostolo'rum*), den sista, av Lukas författade, av Nya Testamentets historiska böcker.

Apostlahästarna, skämtsamt uttryck om benen som fortskaffningsmedel, syftande på apostlarnas sätt att färdas.

Apostlakrus, låga stengodsmuggar från 1600-talet med ornering återgivande apostlarna.

Apostlarnas delning, kristen benämning på 15 juli, den dag då apostlarna enl. sägnen åtlydde Jesu befallning: "Gån ut och gören allt folk till mina lärjungar."

Apostola't l. **Apostoliskt ämbete,** *gr.-lat.*, apostlaämbete, biskopsvärdighet; påvlig regering.

Apostolici'sm, det oinskränkta kyrkoväldets system.

Apostolicite't, överensstämmelse med apostlarnas lära.

Aposto'licum, Nya Testamentet utom de fyra evangelierna.

Aposto'likernas sekt = *Apostlabröderna* (se d. o.).

Aposto'lisk, stående i sammanhang med apostlarnas liv och lära. — **Apostoliska fäder,** de kyrkofäder, som varit apostlarnas egna lärjungar. — **Apostoliska kano'nes** l. **konstitutio'ner,** av apostlarna givna kyrkliga föreskrifter. — **Apostoliska män,** apostlarnas lärjungar och medhjälpare. — **Apostoliska stolen,** den påvliga regeringen. — **Apostolisk församling,** av apostlarna själva grundad församling. — **Apostolisk konung** (Hans Apostoliska Majestät), titel för konungen av Ungern. — **Apostolisk kyrka,** den kristna kyrkan under 1:a årh. — **Apostolisk succession,** prästvigning, som i oavbruten följd leder sitt ursprung från en apostel; är inom katolska kyrkan ett oeftergivligt villkor; anses föreligga inom svenska kyrkan. — **Apostoliskt sy'mbolum,** det förnämsta av de kristna kyrkornas huvudsymbola. — **Apostoliskt ämbete,** se *Apostolat.* — **Apostolisk vikarie,** påvlig ställföreträdare; titel för kyrkoledaren i länder, där full katolsk organisation ännu icke införts. — **Apostolisk välsignelse,** påvens välsignelse.

Apostro'f, *gr.*, ett skrivtecken, som utmärker, att en l. flera bokstäver blivit utelämnade ('); *talk.*, retorisk figur, varvid en talare hastigt avbryter och vänder sitt tal till en närvarande person l. en frånvarande, som då tänkes såsom närvarande; häftigt utfall. — **Apostrofe'ra,** förse med apostroftecken; vända talet till en frånvarande, såsom vore han närvarande; häftigt utfara mot någon.

Apote'k (av *gr. apo'*, ifrån, bort, och *the'ke*, behållare, kista, magasin), anstalt för beredning och försäljning av läkemedel. — **Apote'kare** kallas i Sverige envar, som är berättigad att utöva apotekareyrket. Härför erfordras examina, en lägre, *Farmacie kandidatexamen,* som berättigar till titeln *Farmacie kandidat* (förr *Provisor,* se d. o.), och en högre, *apotekareexamen,* som berättigar till titeln *Legitimerad apotekare.* Endast den senare examen berättigar till innehav av apotek. — **Apotekaresocieteten,** sammanslutning till apoteksväsendets och farmaceutkårens fromma, som alla apoteksinnehavare i Sverige måste tillhöra. — **Apoteksprivile'gium,** av K. M:t meddelat tillstånd till leg. apotekare att på viss ort driva apoteksrörelse. — **Apoteksvara,** vara som huvudsakligen l. uteslutande har användning som läkemedel. Handeln med dessa varor är uteslutande förbehållen apoteken och regleras genom den av K. M:t utfärdade *Apoteksvarustadgan.* — **Apoteksvikt,** se *Medicinalvikt.*

Apote'm l. **Apo'tema,** *gr.* (av *apotithe'nai*, avlägga), *geom.*, linje, dragen från medelpunkten av en reguljär mångörning vinkelrätt mot en av dess sidor.

Apoteo's, *gr.* (av *the'os*, gud), upphöjande till gud; förgudning, förhärligande; i biblisk mening: himmelsfärd, upptagande till himmeln. — **Apoteose'ra,** avguda, förhärliga.

Apothe'cium, *medelt.-lat.* (av *gr. apothe'ke*, förvaringsrum), *bot.*, "sporgömme", det organ hos lavarna, i vilket sporbildningen försiggår.

Apothe'ma, se *Apotem.*

A potio'ri, *lat.* (med underförstått *pa'rte*, del), efter det förnämsta, enl. huvudsaken. — **A potiori fiat denomina'tio,** benämningen må rätta sig efter huvudsaken.

Apoto'm, *mat.*, skillnaden mellan tvenne inkommensurabla storheter.

Apotome', *gr.*, eg. avskäring; *tonk.*, kromatisk halvton.

Apotoxi'n, dets. som *Anafylatoxin* (se d. o.).

Apotro'pa, *bot.*, kallas fröämnen vilkas mun är riktad mot basen. Jfr *Epitropa.*

Apoxyo'menos, *gr.*, "skraparen", berömd marmorstod från antiken.

Apoze'm, Apoze'ma, *gr.* (av *apoze'ein*), *med.*, dekokt på vissa örter l. rötter. — **Apozema laxati'vum,** ett laxativ, bestående av en infusion på sennablad, manna o. s. v.

App., förk. för romerska namnet *Appius.*

Appalacher, se *Apalacher.*

Appara'ns, se *Apparence.*

Apparas, *fi. Apärä, lapsk myt.*, gengångare av i lönndom födda och avlivade barn.

Appara't (*lat. appara'tus*), tillbehör, sammanfattningen av redskap l. hjälpmedel för anställande av ett experiment l. för någon viss verkans framkallande; maskin.

Apparati'n, ett appreteringsmedel av stärkelse, som behandlats med natronlut och därpå neutraliserats med syra.

Appare'lj (*fr. appareille*, tillrustning, ståt), alla de verktyg och redskap tillsammantagna, som erfordras för utövandet av en konst l. ett yrke. — **Appareljgymnasti'k,** gymnastik med hjälp av apparater.

Apparence, *fr.* (*l.* appara'ngs), apparans, utseende, sken; förhoppning; sannolikhet. — **Sauvera apparencerna** (*l.* såve'ra -), rädda skenet.

Appare'nt, *lat.*, skenbar. — **A. tid,** soltid (efter noggrann solvisare).

Apparitio'n (av *lat. appare're*, synas), framträdande; syn, utseende.

Apparatema'ng, Appartement, *fr.* (*l.* appartöma'ng), se *Apartemang.*

Appassiona'to, *ital.*, *tonk.*, lidelsefullt, passionerat.

Appél comme d'abus, *fr.* (*l.* - kåmm daby'), "vad till följd av maktmissbruk", hänvändelse till statsmakten för rättelse av myndighets (särskilt kyrklig myndighets) maktmissbruk.

Appell., förk. för *Appellativ* (se följ. ord).

Appe'll, *fr.* (av *lat. appella're*, tillkalla), vad, vädjande; *spelt.*, ny insats av en tappande; *krigsk.*, ett med trumma l. trumpet givet tecken, varmed trupper sammankallas; *jaktt.*, rop, varigenom man sammankallar hundarna; *jur.*, vädjande. — **Appella'bel,** sak, som kan göras till föremål för vad. — **Appella'nt,** en vädjande; en, som gör ny insats i spel. — **Appellatio'n,** vädjande. — **Appellationsdomstol,** *jur.*, högre domstol, till vilken man kan vädja som till andra instans.

Appellati'v l. **No'men appellati'vum,** *språkv.*, släktnamn, varje konkret substantiv, som betecknar ett visst slag av föremål, t. ex. djur, träd etc.)(N o m e n p r o p r i u m.

Apelle'ra, vädja; kalla, ropa, locka; göra ny insats i spel. Se *Apell.*

Appende'ra, Appendice'ra, vidhänga, bifoga.

Appendici't l. **Appendici'tis** (av *lat. appe'ndix*, bihang), *med.*, inflammation i blindtarmen.

Appendicula'tus (av *lat. appe'ndix*, bihang), *bot.*, försedd med bihang.

Appe'ndix, *pl.* **Appe'ndices,** *lat.* (av *appe'ndere*, hänga vid), bihang, tillägg. — **A. vermicula'ris,** *anat.*, maskformiga bihanget (till blindtarmen). — **Appendektomi',** bortoperering av *Appendix.*

Apperceptio'n, se under *Appercipiera.*

Appercipie'ra (av *lat. ad*, till, och *perci'pere*, märka), varsna, förmärka. — **Appercepti'on,** *psyk.*, varseblivning, förnimmelse, medveten uppfattning; den själsverksamhet, varigenom man fattar det erfarna.

Appertine'ns, se *Adpertinens.*

Appertine'ntier, *pl.* (*lat. adpertine'ntia*), tillbehör.

Apperts metod (*l.* appä'rs -), benämnd efter uppfinnaren, F r a n ç o i s A p p e r t, har till ändamål att från förruttnelse bevara födoämnen på det sätt, att dessa, inlagda i lufttäta flaskor l. bleckådor, kokas en viss tid i vatten.

Appeti't l. **Apti't** (*lat. appeti'tus*, av *appe'tere*, eftersträva), begär; matlust. — **Appeti'tlig** l. **Apti'tlig,** retande begäret; läcker, smaklig. — **L'appétit vient en mangeant,** *fr.* (*l.* lappeti' viä'ngt ang mangsja'ng), aptiten kommer, medan man äter.

Appetitio'n, *lat.*, begärelse. — **Appetiti'v,** väckande begärelse.

Appiska vägen, se *Via appia.*

Applana'tus, -a, -um, *bot.*, tillplattad.

Applane'ra (*fr. applanir*), göra en yta slät och jämn; *fig.*, undanrödja hinder.

Applaude'ra, se *Applådera.* — **Applaudissement,** se *Applådera.*

Applegathska tryckpressen, en av engelsmannen A p p l e g a t h för londontidningen Times byggd tryckpress, i vilken stilsatsen ej var anbragt på en plan yta, utan på en lodrätt stående cylinder.

Applice'ra (av *lat. applica're* av *ad*, till, och *plica're*, vika), tillpassa, pålägga, anbringa; använda; tillämpa. — **Applice'rade spetsar,** utgöras av knyppelspetsar, fastsydda på en tyllbotten.

Applika'bel, användbar, tillämplig.

Applikatio'n, påläggning, tillpassning, tillämpning; *tonk.*, fingersättning. — **Applikatio'nspunkt,** *mek.*, den punkt, där en på en kropp verkande kraft är anbragt. — **Applikationsskola,** tillämpnings- l. fackskola. — **Applikationssöm,** konstsöm, varvid tyglappar i vissa mönster fastsys på ett större tygstycke. — **Applikationstryck,** ett slags tygtryck, där bet-ämnet anbringas tillsammans med färgämnena.

Applikatu'r, *tonk.*, fingersättning; högt läge på fiolen.

Applique, *fr.* (*l.* -pli'ck), små i växtornamentik utförda rokokoljusstakar l. ljusarmar.

Appliqué, *fr.* (*l.* -ke'), påläggssöm. Se *Applikationssöm.*

Applombe'ra, *fr.* (av *lat. plu'mbum*, bly), hoplöda med bly, förse med blystämpel.

Applå'd, dets. som *Applådissemang.*

Applåde'ra (av *lat. appla'udere*, bifalla), klappa händerna till tecken av bifall; gilla, bifalla. — **Applådissema'ng,** handklappning, bifall.

Appoggiato, *ital.* (*l.* appåddja'tå), *tonk.* = *Portamento.* — **Appoggiatu'ra,** *tonk.*, förslag.

Appoint, *fr.* (*l.* appåä'ng, av *à point*, på punkten, på pricken) l. **Appu'nto,** *ital.*, *handelst.*, växel, som utjämnar återstoden av en fordran; remittera, trassera l. översända (en växel) *per appoint* l. *per appu'nto*, betala en skuldsedel genom en växel, som utjämnar beloppet. — **Appointement,** *fr.* (*l.* appåängtma'ng), lön, sold, årligt underhåll. — **Appointe'ra,** *fr.*, komma överens om något; *handelst.*, jämföra en räkning med huvudböckerna.

Appone'ra, *lat.* (av *appone're*), bifoga, vidfoga. — **Appona'tur** (på recepter), man tillsätte; man bifoge. — **Appona'ntur a'cta,** man bifoge handlingarna. — **Appositio'n,** *språkv.*, substantiv, som omedel-

bart tillägges ett annat och betecknar samma föremål som detta. Jfr *Attribut.* — **Appositione'll,** som rör tillväxt.

Appo'rt, *fr.*, frambärning, tillförsel.

Apporte'ra (*fr. apporter, lat. apporta're*), tillföra, frambära. — **Apporte, Apportez,** *fr.* (*l.* appå'rt, apporte'), bär hit!

Appositio'n, Appositione'll (*lat. apposi'tio*), se under *Apponera.*

Appreciatio'n, *fr.*, värdering.

Apprecie'ra (*fr. apprecier*), värdera.

Apprehende'ra, *lat.*, tillägna sig något. — **Apprehensi'bel,** fattbar, förnimbar. — **Apprehensio'n,** besittningstagande; uppfattning; *jur.*, den handling, genom vilken man tager något i besittning.— **Apprehensi'v,** känslig för intryck; inbillningssjuk.

Apprekatio'n, *lat.*, enträgen bön.

Appresso'rier, *bot.*, se *Hapterer.*

Apprete'ra (av *fr. apprêter,* göra styv), bereda, giva sista beredningen åt; giva glans och styvhet åt tyger l. vävnader. — **Apprete'ring, Appretu'r** l. **Apprety'r** (*fr. apprêture*), det förfarande, varigenom vävnader erhålla glans och styvhet. — **Appreturbandage,** *med.*, med stärkelse l. annat medel impregnerat förband. — **Appret'ör,** beredare av tyger.

Appretie'ra, *lat.*, l. **Apprecie'ra** (av *fr. apprécier*), värdera, uppskatta.

Approbatio'n, Approba'tur, se under *Approbera.*

Approbe'ra (*lat. approba're*), gilla, godkänna, bifalla. — **Approbatio'n,** godkännande, bifall, samtycke. — **Approba'tur,** han l. hon godkännes, det tredje i ordningen av de tre huvudbetygen i en examen. Jfr *Laudatur* och *Cum laude.* — **Cum approbatio'ne,** med godkännande, examensbetyg mellan admittitur och approbatur. — **Cum la'ude approba'tur,** se under *Cum laude.*

Approche, *fr.* (*l.* apprå'sj), annalkande; *krigsk.*, löpgrav. — **Approche'ra,** nalkas; gräva löpgravar.

Approfondera, *fr.* (*l.* -fångde'ra, av *lat. ad,* till, och *profu'ndus,* djup), gå på djupet (till bottnen) med en sak.

Appropriatio'n, se *Appropriera.*

Appropríe'ra (av *lat. appropria're*), tillägna sig, i synnerhet jordegendom. — **Appropriatio'n,** tillägnande, inkräktande. — **Appropriatio'nsbill,** den lag, genom vilken engelska underhuset slutgiltigt fastställer budgeten.

Approvisione'ra, *fr.*, förse en fästning med livsmedel.

Approximatio'n, Approximati'v, se under *Approximera.*

Approxime'ra (av *lat. ad,* till, och *pro'ximus,* närmast), närma sig så nära som möjligt, gå något allt närmare; ungefärligen uppskatta l. beräkna. — **Approximatio'n,** ett sådant närmande; uppskattning. — **Approximati'v,** närmande sig, ungefärlig.

Appui', *fr.*, stöd, stödjepunkt (t. ex. vid militäriska operationer).

Appulsio'n, stötande emot. — **Appulsi'v,** stötande emot.

Appu'nto, *ital.*, se *Appoint.*

A. pr., förk. för *A'nni præse'ntis,* det innevarande årets.

A. præc., förk. för *A'nno præcede'ntis,* det föregående årets.

A. præt., förk. för *A'nni præte'riti,* det förflutna årets.

Apraxi' (av *gr. a priv.* och *pra'xis,* handling), *med.*, förlust av förmågan att uppfatta föremålens form, ehuru synförmågan eljes är orubbad.

A. p. R. c., förk. för *lat. A'nno post Ro'mam co'nditam,* år efter Roms grundläggning.

À prendre, *fr.* (*l.* appra'ngdr), att taga, som står till buds. — **Vara à prendre,** vara ledig, icke upptagen.

À présentation, *fr.* (*l.* -sangtasiå'ng), *handelst.*, vid uppvisandet (av en växel) = *a vista.*

Après la lettre, *fr.* (*l.* aprä' la lättr), kopparsticksavtryck, tagna ”efter skriften”, d. v. s. sedan bladets titel, konstnärernas namn, ofta även tryckarens l. förläggarens samt en tillägnan, blivit utsatta. Jfr *Avant la lettre.*

Après nous le déluge, *fr.* (*l.* aprä' no lö dely'sj), efter oss syndafloden, d. v. s. efter vår död må allt förgås. (Yttrandet tillskrives *Madame de Pompadour,* men är äldre.)

Apricots, *eng.* (*l.* -kåtts), aprikoser.

Apriko's (*fr. abricot; sp. albaricoque,* av *arab. al-birqûq* = *lat. præ'cox,* tidigt mogen), den för sin angenäma smak högt skattade frukten av *Pru'nus armeni'aca* (fam. *Drupa'ceæ*), som odlas i hela s. Europa. — **Aprikoskärnor,** innehålla aprikosolja, och användas i st. f. mandel i konditorier. — **Aprikoskärnvatten** (*fr. eau de noyau*), en på aprikoskärnor bränd likör. — **Aprikos-eter,** smörsyreeter med något ren amylalkohol. — **Aprikosolja,** fet olja ur aprikoskärnor. Pressresten ger vid destillation bittermandelolja.

April (av *lat. aperi're, öppna*), fjärde månaden av året. — **Aprilnarri,** skämt l. puts på första l. sista dagen i april. Anses som en kvarleva av en keltisk vårfest. — **Aprilväder,** ostadig väderlek.

A pri'ma vi'sta, *ital., tonk.*, vid första påseendet; från bladet.

A prio'ri, *lat.* (från början, med underförstått *pa'rte,* del), *fil.*, genom uppfattning, vilken förståndet får av sig själv, oberoende av erfarenheten, t. ex. vid bevisandet av en sanning; på förhand.)(A posteriori. — **Aprio'risk,** förnuftsgrundad, oberoende av erfarenhet.

A-pris, *handelst.*, enhetspris.

A priv., A privati'vum l. *nekande alfa,* prefixet *a-*, som i grekiskan upphäver l. nekar,

och som motsvarar det svenska prefixet o- (t. ex. oädel).

A prix fixe, *fr.* (*l.* a pri fix), till bestämt pris.

À propos, *fr.* (*l.* apråpå'), försvenskat **Apropå,** väl till pass, i lagom tid; oväntat; på tal om, i anledning av. — **À propos des bottes** (*l.* - de bått), eg. på tal om stövlar; utom samtalsämnet.

Apsa'ras, *ind. myt.,* sköna kvinnliga väsen i Indras himmel.

Aprosexi', *med.,* förlust av förmågan att fixera uppmärksamheten.

Aprosopi', *med.,* stark missbildning av ansiktet.

Apsi'der l. **Absi'der,** *gr., astr.,* de punkter på planeternas och kometernas elliptiska bana, som ligga solen närmast och fjärmast, således storaxelns ändpunkter. Den solen närliggande apsiden benämnes *perihe'lium,* den andra *aphe'lium.* Jfr *Apsis.*

Apsidia'l l. **Absidia'l,** halvcirkelformig. Jfr *Apsid.*

Apsi'dlinie, *astr.,* apsidernas (se d. o.) sammanbindningslinje.

A'psis l. **A'bsis, Apsi'd** l. **Absi'd** (eg. förbindelse), även *Co'ncha* (eg. mussla), *gr., byggn.,* en halvrund, nischartad fördjupning i en byggnad, företrädesvis i tempel.

Apskinn, användas till mattor, pälskragar och muffar m. m. Jfr *Perlaffen* och *Scheilaffen.*

Apsras = *Apsaras* (se d. o.).

Apsyki', l. **Apsychi'a,** *gr.* (av *a priv.* och *psuche',* själ), själsfrånvaro; *med.,* sanslöshet; svimning.

A'psyrtos, Absy'rtus, *gr. myt.,* broder till Medea, mördades av denna under hennes flykt med Iason.

Apta', *bot.,* *Bauhi'nia racemo'sa,* av vars bast man i Ostindien förfärdigar tågvirke av stor styrka och som lämnar ett slags kina, s. k. *semgummi.*

Aptenody'tes, *zool.,* ett släkte pingviner. — **A. forste'ri,** kejsarpingvin. — **A. patago'nica,** kungspingvin.

A'ptera, *gr.* (av *a priv.* och *pte'ron,* vinge), *pl.,* vinglösa insekter.

Apte'ra (*lat. apte're*), passa, tillämpa, anbringa; avpassa för. — **Aptering,** *tekn.,* avkapning av timmer i för utnyttjandet rationella dimensioner.

Aptery'gota, *zool.,* grupp vinglösa insekter omfattande bl. a. borstsvansar och hoppstjärtar.

A'pteryx (*gr.* vinglös), *zool.,* hönslikt strutssläkte på Nya Zeeland. Fyra arter kända. Ett par av dem kallas av infödingarna *Kivi* och *Roaroa.*

Aptien-etagen l. **Abtien,** *fr.* (*l.* aptiä'ngeta'sjen), *geol.,* en avdelning av Kritsystemet (se d. o.).

Apti't och **Apti'tlig,** se *Appetit* och *Appetitlig.*

Aptyali'sm, *med.,* upphävd spottavsöndring.

A'ptychus, *paleont.,* förstenade hornskivor, som tillhört skal av ammoniter.

A pu'nto, *ital., tonk.,* punkligt, noga. — **A punto d'arco** (*l.* - da'rkå), med stråkspetsen.

A'pus l. **Paradisfågeln,** *astr.,* en av s. halvklotets cirkumpolära (se d. o.) stjärnor.

A'pus, *med.,* dets. som *Apodi* (se d. o.).

A'pus, apus, *zool.,* tornsvala, tillhör ordn. Skärrfåglar och är närmast släkt med nattskärrorna.

Apyre'tisk, se under *Apyrexi.*

Apyrexi' (av *gr. a priv.* och *pyr,* gen. *pyro's,* eld, hetta), *med.,* feberfrihet. — **Apyre'tisk,** feberfri.

Apy'risk (av *gr. a priv.* och *pyr,* eld), eldfast, oförbrännelig; *med.* = *Apyretisk.*

Apyri't (av *gr. a priv.* och *pyr,* eld), en turmalinvarietet; röksvagt krut.

Aq., förk. för *A'qua,* vatten.

Aqu-, se även *Aqv-.*

A'qua, *lat.* (*pl. a'quæ*), *kem., farm.,* vatten. Fordom benämning på många blandningar och lösningar. — **A. fo'rtis,** skedvatten. — **A. re'gia** l. **A. re'gis,** kungsvatten, en blandning av salpetersyra och klorvätesyra. — **A. toffa'na,** var en giftvätska, uppkallad efter den i 18:e seklet levande italienska giftblanderskan T o f f a n a, som med detta preparat lär ha undanröjt en mängd högt uppsatta personer, utgjordes av arsenik, kali och *a. cymbala'riæ* (berett av roten till *Lina'ria cymbala'ria*). — **A. destilla'ta,** destillerat vatten. — Bland aromatiska vatten märkas: **A. amygdala'rum amara'rum,** bittermandelvatten. — **A. aroma'tica,** aromatiskt vatten. — **A. aura'ntii,** pomeransblom- l. orangevatten. — **A. ca'rvi,** kumminvatten. — **A. chamomi'llæ,** kamomillvatten. — **A. cinnamo'mi spirituo'sa,** kanelvatten. — **A. foeni'culi,** fenkolsvatten. — **A. me'nthæ cri'spæ,** krusmyntvatten. — **A. menthæ piperi'tæ,** pepparmyntvatten. — **A. petroseli'ni,** persiljevatten. — **A. ranu'nculi a'lbi,** vitsippsvatten. — **A. ro'sæ,** rosenvatten. — **A. sambu'ci,** flädervatten. — Aromatiskt vatten, som beredes för tillfället, kallas *A. extempora'nea.* Bland andra vatten må nämnas: **A. a'cidi carbo'nici,** kolsyrat vatten. — **A. bary'tæ,** barytvatten. — **A. Bine'lli,** svag lösning av oren kreosot. — **A. bro'mi,** bromvatten. — **A. ca'lcis,** kalkvatten. — **A. carbo'lica,** karbolvatten. — **A. Carmelita'rum,** melisssprit. — **A. cera'si,** bittermandelvatten. — **A. chlo'ri,** klorvatten. — **A. commu'nis,** vanligt vatten. — **A. creso'lica,** kresolvatten. — **A. flo'rum na'phæ,** orangeblomvatten. — **A. fonta'na,** källvatten. — **A. Goula'rdi,** blyvatten. — **A. jo'di,** jodvatten. — **A. kreoso'ti,** kreosotvatten. — **A. Luci'æ,** lucievatten. — **A. Meli'sse,** melisssvatten. — **A. me'nthæ cri'spe,** krusmyntvatten. — **A. mercuria'lis,** svart merkurial-

vatten. — **A. nero'li,** orangeblomvatten. — **A. ophta'lmica,** ögonvatten. — **A. Paglio'si,** alunhaltigt avkok på bensoeharts, mot näsblod. — **A. Phagade'nica,** gult merkurialvatten. — **A. pheny'lica,** karbolvatten. — **A. pi'cea,** tjärvatten. — **A. plu'mbi** l. **plu'mbica,** blyvatten. — **A. pluvia'tilis,** regnvatten. — **A. pyro'lei pi'nii,** tjärvatten. — **A. Sa'lviæ,** salviavatten. — **A. saturni'na,** blyvatten. — **A. sedati'va,** sedativvatten. — **A. so'dæ,** sodavatten. — **A. Ti'lia,** lindblomvatten. — **A. Wienne'nsis,** wiener laxervatten.

A'qua benedi'cta lustra'lis, *lat.,* vigvatten, det invigda vatten, som vid ingången till katolska kyrkor förvaras i särskilda kärl och varmed kyrkfolket brukar bestänka sig.

A qua'dro, *ital., tonk.,* fyrstämmigt.

A'quæ (*pl.* av *lat. a'qua,* vatten), namn på många romerska städer med bad l. mineralvattenkällor.

A'qau et i'gne interdi'ctus, *lat.,* eg. vatten och eld förbjuden; romerskt-katolskt uttryck för bannlyst.

A'qua fo'rtis, *lat.,* se *Aqua.*

A'qua hæ'ret, *lat., eg.* vattnet fastnar (i timglaset); *fig.,* jag är i förlägenhet.

Aquamani'le (av *lat. a'qua,* vatten, och *ma'nus,* hand), kärl, i vilket de katolska prästerna före mässan två sina händer.

A'qua Ma'rcia, en vattenledning i Rom.

Aquamari'n, *gr., miner.,* en blåaktigt grön ädelsten, likt smaragden en beryll; även en havsgrön färg.

A'qua re'gis, lat., se *Aqua.*

Aqua'rius (av *lat. a'qua,* vatten), *astr.,* Vattumannen, ett av djurkretsens tecken.

Aqua'ticus, -a, -um, Aqua'tilis (se *Aqua*), *bot.,* växande i l. vid vatten.

Aquati'ntagravy'r, se *Akvatinta.*

A quatre, *fr.* (*l.* aka'tr), på fyra man hand.

À quatre mains, *fr.* (*l.* a kattr mäng), *tonk.,* tonstycke för fyra händer.

A qua'ttro och **A quattro voci,** *ital.* (*l.* - vå'tji), *tonk.,* fyrstämmigt.

Aqua vi'tæ, Aqvavi't l. **Akvavi't,** *lat.,* eg. livsvatten, brännvin.

Aquedu'ctus, *anat.,* smal, vätskefylld gång. — **A. cochli'æ** och **A. vestibu'li,** i resp. delar av innerörat. — **A. Sy'lvii,** gång mellan hjärnans tredje och fjärde ventrikel.

Aquifolia'ceæ l. **Ilici'neæ,** *bot.,* växtfamilj av träd och buskar av ordn. *Franguli'næ.* Se *Ilex.*

A'quila, *lat., astr.,* Ö r n e n, en stjärnbild på n. stjärnhimmeln.

A'quila, *zool.,* örnsläktet. — **A. chrysa'ëtos,** kungsörn. — **A. macula'ta** och **A. pomari'na,** skrikörn. Jfr *Haliaëtus.* — **Aquili'na,** *bot.,* örnlik.

A'quila a'lba, *lat.,* gammal benämning på kalomel.

Aquila'ria, A'quilaträ, dets. som *Aloeträ* (se d. o.).

Aquile'gia vulga'ris, *bot.,* akleja, ranunculacé, sedan gammalt odlad, ofta förvildad. — **A. canade'nsis** och **A. chrysa'ntha,** äro andra, mycket vackra prydnadsarter.

Aquilegifo'lium (av *lat. folium,* blad), *bot.,* med blad lika *Aquilegia* (se d. o.).

Aquili'na, *lat.,* kvinnonamn (av *a'quila,* örn), örnlik.

A'quilo, *lat.,* nordan, nordostvinden.

A'quisgra'num, senlatinskt namn på *Aachen.*

À quoi bon, *fr.* (*l.* akåabå'ng), till vad nytta.

Aqv-, se även *Akv-* och *Aqu-.*

Aqvare'll och **Aqvarelli'st,** se *Akvarell.*

Aqva'rier, se *Akvarier.*

Aqva'rium, se *Akvarium.*

Aqvati'nta, se *Akvatinta.*

Aqvavi't, se *Akvavit.*

Aqvedu'kt, se *Akvedukt.*

Aqvisitio'n, se *Ackvisition* (under *Ackvirera*).

AR, *astr.,* förk. för *lat. ascensio recta* (se d. o.).

A. R., förk. för *lat. A'nno Re'gni,* under regeringsår, l. *Acade'miæ Re'ctor.*

Ar, till metersystemet hörande ytmått = 100 kvm. 100 ar = 1 hektar.

Ar, *kem.,* atomtecken för *Argo'n.*

Ar, *fornsv.,* "åra", fordom benämning på del av ett uppländskt skeppslag.

A. R. A., förk. för *Associate of the Royal Academy,* medlem av akademien för de fria konsterna i London.

A'ra, *lat.,* altare. — **A. pa'cis,** fredsaltare.

A'ra l. **Altaret,** *astr.,* stjärnbild på s. stjärnhimmeln.

A'ra, *zool.,* några arter sydamerikanska papegojor.

A'ra l. **Arazy'm,** *kem.,* avhårningsmedel för hudar. Extrakt av bukspottkörtlar, innehållande *trypta's.*

Arabe'lla, kvinnonamn, den älskliga.

Araber, samtliga de semitiska folk, som tala arabiska tungomål.

Arabe'sk, *målark.,* fantastiskt linjeornament med stiliserade blomsterfigurer. Arabesker kallas stundom moresker. Jfr *Groteske*r.

Ara'bias l. **Arabiennes** (*l.* -bi'enn), *textil.,* lärfter av linne l. bomull, tillverkade i Sachsen (mest för export på Sydamerika).

Arabido'psis thalia'na, *bot.,* syn. *Arabis thaliana* (se d. o.).

Arabi'n, sur arabinsyrad kalk, utgör huvudbeståndsdelen i handelns *arabiskt gummi* och *Se'negalgummi.*

Arabino's, *kem.,* en sockerart, som vid behandling med natriumamalgam ger alkoholen *arabi't.* Förekommer i urin vid vissa sjukdomar och efter förtäring av vissa frukter, t. ex. plommon.

Arabinosmi'n, *kem., med.,* förening av arabinos och ammoniak.

A'rabis, *bot.,* trav, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ.* Många arter odlade som prydnadsväxter. — **A. a'lbida** l. **A. cauca'sica,** fagertrav, fjällväxt från Kaukasus.

odlad. — **A. alpi'na**, fjälltrav, ofta odlad. — **A. areno'sa**, sandtrav, ofta odlad. — **A. bellidifo'lia**, odlad alpväxt. — **A. blepharophy'lla**, prydnadsväxt med blekrosafärgade blommor (Kalifornien). — **A. gla'bra**, rockentrav. — **A. glabra'ta**, kalktrav. — **A. nudica'ulis**, prydnadsväxt från Asien. — **A. petræ'a**, strandtrav.

Arabiska hästen, den ädlaste och mest berömda av alla hästraser.

Arabiska siffror, våra vanliga siffror. Jfr *Romerska siffror.*

Arabiskt gummi, se *Gummi arabicum.*

Arabi'sm, arabisk språkegendomlighet.

Arabi'st, fordom namn på läkare, som anslöt sig till arabiska läkarskolan; person, som gjort arabiska språket till föremål för sina studier.

Arabi't, se *Arabinos.*

Araca', *bot.*, se *Psidium.*

Araca'cha, *bot.*, rotknölar av *Arracacia* (se d. o.).

Ara'ceæ, **Arace'er**, **Aroide'er**, *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Aco'rus*, *A'rum* och *Calla.* Viktiga utländska släkten äro *Aloca'sia*, *Anthu'rium*, *Coloca'sia*, *Mo'nstera*, *Philode'ndron*, *Zantede'schia* m. fl.

Arachi'dmandel, **Arachi'dnötter**, se *Arachis.*

Arachi'nsyra, *kem.*, se *Arakinsyra.*

Ara'chis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **A. hypogæ'a**, jordnöt, är inhemsk i s. Amerika men odlas nu allmänt i tropikerna samt även i s. Europa. Arten företer *geokarpi* (se d. o.), varigenom frukterna av de tillväxande skaften nedskjutas i jorden, där de tillväxa till mognad. Se vidare *Jordnöt.*

Ara'chisnöt och **Ara'chisolja**, se *Jordnöt.*

Ara'chne, *gr.*, spindel; *gr. myt.*, en väverska, som av Athene förvandlades till en spindel. — **Arachni'der**, spindeldjur, en grupp bland leddjuren. — **Arachnologi'** l. **Araknologi'**, *gr.* (av *lo'gos*, lära), *zool.*, läran om spindlarna; konsten att av spindlarnas förhållanden spå väder.

Arachni'tis, *lat.*, *med.*, inflammation i hjärnans s. k. spindelvävshinna.

Arachnoi'dea (av *gr. ara'chne*, spindel, och *e'idos*, utseende), *zool.* Spindeldjur; *anat.*, spindelvävshinnan i hjärnan. — **Arachnodia'l**, som hör till *arachnoi'dea.* — **Arachnoida'lfransar**, de luckra, vårtlika utskotten från arachnoidea. — **Arachnoida'lrummet**, rummet inom spindelvävshinnan. — **Arachnoida'lvätskan**, vätska i arachnoidalrummet.

Arachnologi', **Araknologi'**, se *Ara'chne.*

Arachnolysi'n, *kem.*, giftspindlarnas hämolytiska gift.

Ara'cium paludo'sum (syn. *Cre'pis paludo'sa*), *bot.*, kärrfibla, sparsamt spridd över hela Sverige. Fam. *Compo'sitæ.*

A'rack, **A'rak** l. **A'rrack**, sprithaltig, välluktande dryck, sedan forntiden beredd i Kina och Ostindien av ris och palmsaft. Högst skattas *Go'a-* och *Bata'via-arack.* I Sverige brukas arack bl. a. till punschfabrikation.

A'ra coeli (*l.* - se'li), *lat.*, "himmelsaltaret", kyrka i Rom.

Ara'dagurka, *bot.*, se *Cucumis.*

Araf (*arab. ârâf*, högt ställe), enl. den muhammedanska religionen högsta delen av skiljemuren mellan paradiset och helvetet, där de troende, som ej tillfyllest förtjäna paradiset, få avvakta domen.

Arafu'rer = *Alfurer* (se d. o).

Aragoni't, *miner.*, ett mineral, bestående av kolsyrad kalk.

Arak, se *Arack.*

A'raki l. **Ra'ki**, *arab.*, ett slags arrak, som beredes genom destillering av mogna dadlar.

Araki'nsyra, *kem.*, fettsyra, vilken förekommer som glycerid i djurfetter jämte de vanliga fettsyrorna. Förekommer även i jordnötter (*Ara'chis*), varav namnet.

Araknologi', se *Arachnologi* (under *Arachne*).

Ara'lia, *bot.*, växtsläkte, tillhör fam. *Aralia'ceæ*, i Asien och Amerika. Flera arter förekomma som prydnadsväxter. Den växt varav kinesiskt rispapper beredes, kallas ofta aralia, men dess botaniska namn är *Fa'tsia.* — **A. corda'ta** l. **A. edu'lis**, är en art, vars skott och rötter ätas i Kina och Japan. Se *Udo.*

Aralia'ceæ, **Araliace'er**, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Umbelliflo'ræ.* Viktiga släkten *Ara'lia*, *Fa'tsia*, *He'dera.*

Aralka'spiska inhavet, *geol.*, istidshav från Persien till Samara och in i Transkaspien.

Arame'er, gemensamt namn på ett antal semitiska stammar, nära besläktade med israeliterna.

Arame'iska språket, det semitiska språk, som talades av arameerna redan under assyrisk tid och som ännu kvarlever i vissa dialekter.

Arami'na (av *port. arame'*, metalltråd), *bot.*, brasilianskt växtsläkte av fam. *Malva'ceæ*, varav några arter numera odlas som spånadsväxter. Se *Urenafiber.*

Arançada, *sp.* (*l.* -sa'-), ett ytmått = ungefär 38 ar.

Ara'nci, *ital.*, (*l.* -tji), apelsiner. — **Arancini** (*l.* -tji'ni), dels små bittra, torkade och översockrade pomeranser, dels de kanderade skalen av dessa. Användas i likörer och som magstärkande medel.

Aranchique, ett starkt italienskt vin.

Ara'neæ, *zool.*, spindeldjur.

Aranei'der = *Arachnider* (se d. o.).

Araneologi' = *arachnologi* (se d. o.).

Aranjuez, *sp.* (*l.* aransjue's), spansk stad med ett praktfullt kungligt lustslott. — **Die schönen Tage in Aranjuez sind nun zu Ende**, *ty.*, de sköna dagarna i A. äro nu förbi. ("Don Carlos" av *Schiller.*)

A'ranyaka, fornindiska avhandlingar i teologi.

Arapahoes l. **Arapahu,** nordamerikansk indianstam av *algonkinernas* grupp.

Arapa'ima gi'gas, *zool.*, arapaiman, sydamerikansk flodfiskart, med en vikt av ända till 200 kg. Det välsmakande köttet exporteras i saltat tillstånd.

Arapa'iman, se föreg. ord.

A'rar, romarnas namn på floden Saône.

Ara'ra, Arara'una, sydamerikanska papegojor. Se *Ara.*

Arari'ba, *bot.*, se *Alchornea.* Namnet tillägges även träd av andra släkten.

Araro'ba, *bot.*, *farm.*, = *Go'apulver, Bahi'apulver, Krysarobi'n,* erhålles av det sydamerikanska trädet *Andi'ra araro'ba* från trakten av Bahia och användes såsom botemedel mot eksem, hud- och leverfläckar m. m.

Araru'ta, dets. som *Arrowrot* (se d. o.).

Arasa'rin, *zool.*, en art tukan l. pepparätare, *Pteroglo'ssus araca'ri,* i n. Brasilien.

Ara'ti, se *Rati.*

Arato'ri, kokosfiber (se d. o.).

Arauca'ria, *bot.*, barrträdssläkte av fam. *Araucaria'ceæ* med ett fåtal arter i Sydamerika och Australien. Samtliga arter lämna rikligt med harts. — **A. brasilia'na,** pinheiro, skogbildande träd, lämnande det enda sydamerikanska barrträdsvirke, som fullt kan tävla med n. halvklotets. Fröna utgöra ett viktigt födoämne för infödingarna. — **A. Bidwi'llii,** bunya-bunya, en australisk art med mycket stora, ätliga frön. — **A. imbrica'ta,** chiletall (se d. o.), bildar skogar i Anderna i s. Chile. Även dess frön ätliga. — **A. exce'lsa,** är en i boningsrum ofta odlad art.

Araucaria'ceæ l. **Araukariace'er,** *bot.*, växtfamilj av ordn. *Coni'feræ.* Omfattar släktena: *Arauca'ria, Aga'this, Cunningha'mia* och *Sciadopi'tys.*

Araucaro'xylon, *paleont.*, fossila barrträd liknande Araucariaceerna.

Araucari'tes, *paleont.*, fossilt barrträdssläkte, liknande *Arauca'ria.*

Arau'cos = *araukaner* (se d. o.).

Arauka'ner, ryktbar sydamerikansk indianstam, vars tapperhet förevigats i *Ercillas* epos *"Araucana".*

Arauka'ria, se *Araucaria.*

Ara'usio, romarnas namn på staden *Orange.*

Arawa'ker, en indianstam.

A'rax, måttband för bestämning av levande vikt hos nötkreatur, för svenska förhållanden utarbetat av prof. O. E. Arenander och agronom G. Dahlander.

Ara'zzo, *pl.* **Arazzi,** *ital.*, l. **Arrastapeter** (av staden *Arras* i Flandern), flandriska tapeter i haute-lisse-vävnad.

Arazy'm, se *Ara.*

Arbana'si, *serb.*, albaner.

Arbasi'n, *kem.*, basiskt äggviteämne, histon.

Arbeiderakademi', *da.*, dets. som arbtarinstitut.

A'rbeiderbladet, norsk daglig tidning i Oslo sedan 1884. Arbetarpartiets huvudorgan.

Arbetarmarseljäsen, tyska socialdemokraternas mest omtyckta sång, *"Wohlan, wer recht und Wahrheit achtet"*, av J. Audorf till marseljäsens melodi. Den svenska översättningen börjar: "Nu opp till kamp för frihet, bröder."

A'rbiter l. **Arbitra'tor,** *lat.*, skiljedomare. — **Arbi'trium,** utslag fällt av skiljedomstol l. -man. — **A'rbiter bibe'ndi,** namn på den person, som vid de romerska dryckesgillena förde ordet och underhöll medlemmarna. — **A'rbiter elegantia'rum,** smakdomare.

Arbitrage, *fr.* (*l.* -a'sj), skiljedomarens utslag l. värdering; ungefärlig uppskattning; *handelst.*, jämförelse mellan flera orters växelkurs för att finna, på vilken av dem man med största fördel kan draga en växel o. d. (efter de olika affärsgrenarna har man sålunda penning-, växel-, aktiearbitrage o. s. v.). — **Arbitrageur** (*l.* -sjö'r), l. **Arbitragö'r,** person som verkställer arbitrage. — **Arbitratio'n,** fastställande av ersättning i händelse av anmärkning mot varas kvalitet.

Arbi'trio, *ital.*, *tonk.*, godtycke, gottfinnande.

Arbiträ'r, godtycklig, beroende på ens eget val.

Arbois (*l.* arrboa'), goda röda och vita viner från trakten av Franche Comté.

A'rbol, *sp.*, träd. — **A'rbol a bre'a,** beckträdet. Se *Icica.* — **A'rbol de le'che,** mjölkträdet. Se *Brosimum.*

Arbolabre'harts, elemi (se d. o.) från Manilla. Se *Arbol a brea* och *Icica.*

A'rbor, *lat.*, träd. — **Arbora'tor,** trädodlare.

Arbor day, *eng.* (*l.* ä'bör dä'i), "träd(-planterings)dag", festdag i nordamerikanska skolor, som firas med att alla barn deltaga i plantering av träd.

A'rbor Dia'næ, *lat.*, eg. Dianas träd; *kem.*, trädlik anskjutning av metalliskt silver i lösningen av ett silversalt. — **Arbor Satu'rni,** eg. Saturni träd; *kem.*, bly, på våta vägen utfällt ur blysaltlösningar.

Arbore'scens (av *lat. a'rbor,* träd), *bot.*, som börjar bli träd.

Arbore'tum (av *lat. a'rbor,* träd), *trädg.*, plantering, framställande typiska vegetationsbilder från olika länder l. zoner; avdelningen för träd och buskar i en botanisk trädgård.

Arborikultu'r, trädodling.

Arbo'r Satu'rni, se *Arbor Dianæ.*

A'rbor vi'tæ, *lat.*, "livsträdet", gammal benämning på den grå bark- och den vita märgsubstansen, som visar sig såsom en trädlik figur vid snitt genom lillhjärnan.

Arbu's (*ry. karbus*), rysk vattenmelon.

Arbu'scula, *lat.*, *bot.*, litet träd.

Arbu'tæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Erica'-*

ceæ, omfattande ljungväxter med bärfrukt.

Arbuti'n l. **Vaccini'n**, en glykosid, som innehålles i drogen *Fo'lia u'væ u'rsi* (mjölonblad) o. a. ljungarter.

Arbuto'lkapslar, *farm.*, gelatinskapslar med sandelolja, salol, enbärsolja och mjölonbladsextrakt, använda mot gonorré.

A'rbutus, *bot.*, se *Arctostaphylus.*

Arc., *tonk.*, förk. för *arca'to*, dets. som *coll'arco* (se d. o.).

Arc, *mat.*, förk. för *a'rcus*. Se *Cyklometriska funktioner.*

A'rca, *zool.*, ett musselsläkte. Se *Arca Noæ.* — **Arca'ceæ**, familj musslor, för vilken *A'rca* är huvudtyp. Jfr *Arca-lera.*

Arca'dia, **Accade'mia d'Arca'dia**, *ital.*, ett vittert italienskt sällskap. Se *Arkadier.*

Arca'dianötter, dets. som *Acajounötter* (se d. o.).

Arca'dius, grekiskt mansnamn, arkadisk, bördig från Arkadien (landskap i det gamla Grekland). Namn på den förste östromerske kejsaren.

A'rca-lera, lera från Oslofjorden, inneslutande jämte andra mollusker *Arca glacia'lis.*

Arca'na, *lat.*, se *Arcanum.*

Arca'na cœlestia, *lat.* (*l.* - sele'st-), ”himmelska hemligheter”, ett arbete av *E. Swedenborg.*

Arca'ni discipli'na, *lat.*, **Arka'n-disciplin**, hemlighetslära, kallades inom den äldre kristna kyrkan seden att för de odöpta hemlighålla läran om dopet och nattvarden samt trosbekännelsen och Fader vår.

A'rca No'æ, ”Noaks ark”, *zool.*, en mussla från Medelhavet.

Arca'num, *pl.* **Arca'na**, *lat.* (subst. av adj. *arca'nus*, hemlig, förborgad; av *a'rca*, kista, låda), hemligt medel; läkemedel med hemlighållen sammansättning. Jfr *Patentmedicin.* — **Arca'num dublica'tum**, *kem.*, äldre namn på kaliumsulfat.

Arca'to, *ital.*, förk. *arc.*; *tonk.*, dets. som *coll'arco* (se d. o.).

Arcature, *fr.* (*l.* arkaty'r), blindarkad. Se under *Arkad.*

Arc de cercle, *fr.* (*l.* ark dö sä'rkl), *med.*, krampställning i sprättbåge hos hysteriska.

Arc de triomphe, *fr.* (*l.* ark dö triå'ngf), triumfbåge.

Arc-en-ciel, *fr.* (*l.* arkangsi'äl), regnbåge.

Arcets metall, se *d'Arcets metall.*

Arch-, se även *Ark-.*

Archeoci'daris (av *gr. archa'ios*, gammal, och *kidaris*, persisk kungaturban), *paleont.*, sjöborrsläkte från stenkolstiden. — **Archeo'pteris**, *paleont.*, fossilt ormbunkssläkte från devontiden. — **Archæo'pteryx**, *paleont.*, urfågeln, den äldsta av alla kända fåglar, funnen i den till juraformationen (se d. o.) hörande litografiska skiffern i Solenhofen.

Archange'lica, *bot.*, se *Angelikarot.*

Archangeli'ter, finsk benämning på kringresande ryska handlande från guvernementet Archangel.

Archegonia'les, *bot.*, stamkryptogamer.

Archegonia'ter, se *Arkegoniater.*

Archego'nium (av *gr. arche'*, början, och *gonios*, alstringsduglig) l. **Arkego'n**, *bot.*, honorganet hos gymnospermer, kärlkryptogamer och mossor.

Archegosa'urus (av *gr. archego's*, stamfader, och *sa'uros*, ödlelikt djur); *paleont.*, krokodilliknande amfibiesläkte från stenkolsperioden och permiska perioden.

Archela'os, *gr. sag.*, en heraklid.

Archer (*l.* arsjä'r, se följande), person tillhörande den beridna nattvakten i Stockholm (inrättad 1667). — **Archers**, *fr.* (*l.* arsje', av *lat. arx*, båge), lätta trupper under medeltiden, beväpnade med armborst l. bågar.

Archeryärter, dets. som *Limabönor* (se d. o.).

Archespo'r, *bot.*, se *Arkespor.*

Arches-court, *eng.* (a'rtjis kårt) l. **Court of Arches**, Englands förnämsta och äldsta konsistorium, i vars spets står ärkebiskopen av Canterbury.

Arche'us, *gr.*, hos alkemisterna världsanden, tingens urkraft.

Arche'uteron, se *Urtarm.*

Archi- l. **Arki-**, *gr.* (av *arche'*, början), ärke-, nyttjas endast i sammansättningar och motsvarar vårt över-.

Archianneli'da, se *Ur-annelider.*

Archibu'teo lago'pus, *zool.*, fjällvråk.

Archice'mbalo, *ital.*, **Archicymba'l**, *tonk.*, dets. som *Arcicembalo* (se d. o.).

Archidia'conus (av *gr. a'rchi*, över, och *dia'konos*, tjänare), ärkedjäkne (en biskops förste medhjälpare).

Archidia'les, *bot.*, en ordning mossor, vanligen kallad *Cleistoca'rpæ.*

Archiepi'scopus (av *gr. a'rchi*, över, och *epi'skopos*, uppsyningsman, biskop), ärkebiskop.

Archiliche'nes, *bot.*, grupp av lavar med gonidier av protococcoideer.

Archilo'chisk (efter den grekiske satirikern *Archilochos* från Paros, skapare av den jambiska diktarten), skarp, bitande (om verser).

Archime'diska principen (uppkallad efter Archime'des, forntidens berömdaste matematiker), den lag inom hydrostatiken, enl. vilken en kropp, som nedsänkes i en vätska, härigenom förlorar lika mycket av sin vikt, som vikten av den undanträngda vätskevolymen. — **A. skruven**, skruvformigt rör för uppfordring av vatten.

Archimonaste'rium (av *gr. a'rchi*, över, och *monaste'ron*, ensslighetsort, kloster), moder- l. huvudkloster.

Archioge'nesis, uralstring.

Archiotte (*l.* -sjiå'tt), se *Orleana.*

Archipa'llium, *anat.*, hjärnlob på tinninglobens undersida, *Gy'rus hippoca'mpi.*

Archipoe'ta, *lat.*, "ärkepoeten", pseudonym för den tyska vagantpoesiens främste representant.

Archipre'sbyter, föreståndare för presbyterna hos de första kristna.

Archispe'rmæ, *bot.*, dets. som *Gymnospermæ* (se d. o.).

Architectu'ra milita'ris, *lat.*, krigsbyggnadskonst, befästningsverk.

Architecture ogivale, *fr.* (*l.* arsjitekty'r åsjiva'l), *byggn.*, spetsbågstil.

Archives nationales, *fr.* (*l.* arsji'v nasiåna'll), nationalarkiv, Frankrikes riksarkiv, som anses vara världens största.

Archli, Archly, se *Arkli.*

Archoce'le, *gr.* (av *archo's*, ändtarm), *med.*, ändtarmsbråck. — **Archopla'sma,** centrosomets protoplasma. — **Archopto'ma, Archopto's** l. **Archopto'sis,** ändtarmens utfallande. — **Archorrhagi',** blodflöde ur ändtarmen. — **Archorrhe',** ändtarmsflytning. — **Archosy'rinx,** ändtarmsfistel.

Archy (*l.* -sji'), ett bourgognevin.

A'rci, *lat.*, se *Arcus.*

Arcicembalo, *ital.* (*l.* artjitje'mbalo), l. **Archicymba'l,** *tonk.*, ett i 16:e årh. uppfunnet tangentinstrument.

A'rco, *ital.*, båge, stråke. — **Coll' arco,** förk. *arc., c. arc.; tonk.*, med stråken, ett tecken att man, efter ett föreg. *pizzica'to* (se d. o.) åter skall använda stråken.

Arc ogive, *fr.* (*l.* ark åsji'v), spetsbåge.

A'rcomässing, se *Arkomässing.*

Arçon, *fr.* (*l.* arså'ng), sadelbom.

Arctatio'n, *med.*, hopdragning; förstoppning.

A'rctia ca'ja, *zool.*, björnspinnare, fjäril av gruppen oäkta spinnare.

A'rcticus (av *gr. a'rctos*, norden), *bot.*, högnordisk.

Arcti'tis, binturong, *zool.*, binturongen l. björnapan, ett rovdjur i Himalaya och Bortre Indien. Trädklättrare och allätare.

A'rctium (syn. *La'ppa*), *bot.*, kardborre, växtsläkte av fam. *Composi'tæ.* Fyra svenska arter. — **A. la'ppa,** storkardborre. — **A. mi'nus,** småkardborre. — **A. tomento'sum,** ullkardborre. — **A. vulga're** l. **A. nemoro'sum,** lundkardborre.

Arctoge'a, en djurgeografisk region omfattande hela jorden utom Australien, Oceanien, Central- och Sydamerika.

A'rctomys, *zool.*, se *Marmota.*

Arctophy'lax, *gr.*, *astr.*, stjärnbilden B j ö r n v a k t a r e n. Se *Bootes.*

Arctopi'theci, *zool.*, kloapor.

Arctopo'lis, "björnstaden", latiniserat namn på Bern och Björneborg.

Arctosta'phylus, *bot.*, dvärgbusksläkte, tillhörande fam. *Erica'ceæ.* — **A. alpi'na,** ripbär, allmän i Norrland, har ätliga bär. — **A. u'va u'rsi,** mjölon, allmän i hela Sverige. Dekokt på bladen verkar urindrivande. De innehålla bl. a. garvämne, *arbuti'n, ericolin* och *urso'n.*

Arctu'rus, *astr.*, björnvaktaren, en fixstjärna av första storleken i stjärnbilden B o o t e s.

Arcua'ta (av *lat. a'rcus*, båge), *bot.*, bågböjd.

A'rcus, *lat.*, *pl.*, **Arci,** båge, valv; *anat.*, oftast om kärlbågar. — **A. ao'rtæ,** aortabågen. — **A. pala'ti,** gombågen. — **A. planta'ris,** fotsulans kärlbåge. — **A. pu'bis,** blygdbensbågen. — **A. seni'lis,** *lat.*, eg. gubbåge; *med.*, den lieformiga, någon gång cirkelformiga, fördunkling, som hos ålderstigna personer förekommer nära övre och undre randen av ögats hornhinna. — **A. triumpha'lis,** triumfbåge. — **A. verte'bræ,** ryggkotornas båge. — **A. vola'ris profu'ndis,** djupa hålhandsbågen. — **A. volaris superficia'lis,** ytliga hålhandsbågen. — **A. zygoma'ticus,** okbågen, okbensbågen.

A'rcus-funktioner, *mat.*, se *Cyklometriska funktioner.*

Arcy'ria, *bot.*, släkte slemsvampar, allmänna på rutten ved.

Ardacker, *bot.*, se *Cyperus.*

Ardassi'n, fint persiskt silke.

A'rdea, *zool.*, hägrar, ett släkte vadare av fam. *Arde'idæ.* — **A. cinere'a,** grå häger. — **A. purpu'rea,** purpurhäger. Jfr *Ardeidæ.*

A'rdeb, ett egyptiskt rymdmått av växlande storlek. — **Kairoardeb** = 183,48 l. — **Rosettoardeb** = 290 l. Jfr. *Daribba.*

Arde'idæ, *zool.*, hägrar, fågelfamilj av ordn. Vadare. Se *Ardea, Ardeola, Botaurus, Herodias* och *Nycticorax.*

Arde'nnerhästar, från Ardennerna till Sverige införda grova dragare.

Arde'nt, *lat.*, brännande, häftig. — **Arde'nte,** *ital.*, *tonk.*, eldigt, glödande. — **Ardeur,** *fr.* (*l.* ardö'r), hetta, häftighet, iver.

Arde'ola, *zool.*, rallhägrar.

Ardfheis, namnet på de irländska S i n n F e i n s politiska partirepresentation.

Ardi'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Myrsina'ceæ.* Tropiska buskar l. träd med läderartade blad, vita l. röda blommor och glänsande, svarta l. röda bär. Ett flertal arter odlade i drivhus l. kruka. — **A. crenula'ta,** östasiatisk buskform med mörkgröna, vågkantade blad och röda bär; ofta odlad i Sverige.

Ardi'ti, *ital.*, oförvägna; namn på d'Annunzios frivilliga trupper i Fiume.

Ardi'to, *ital.*, *tonk.*, dristigt, käckt.

A'rdor, *lat.*, brand, glans, värme, hetta, iver. — **Ardome'ter,** *fys.*, en strålningspyrometer.

A'rea, *lat.*, fält, yta, slätt; fältet i en vapensköld. — **A. acu'stica,** kaudala delen av fjärde hjärnventrikelns botten. — **A. Ce'lsi,** *med.*, fintskallighet. — **A. ce'rebri cortica'les,** hjärnbarksfälten. — **A. cibro'sa,** njurpapillernas yta. — **A. co'chleæ,** undre fältet av inre hörselgångens botten. — **A. stria'ta,** hjärnbarkfältet i synsfären. — **Areal,** ytvidd, ytinnehåll.

Are'æ, *bot.*, underfamilj av fam. *Araceæ* (se d. o.).

Are'ca, *bot.*, ett palmsläkte i Asien och Västindien. — **A. Catechu'**, arekapalm, katechupalm, betelpalm, har frukter, av vilka man bereder *katechu* (se d. o.). Se *Arekanöt*. — **A. olera'cea** lämnar palmkål (bladknopparna).

Arecoli'n, se *Arekanöt*.

Are'das, tyger förfärdigade av stjälktrådarna till kinagräset, *Urtica nive'a*.

Arefaktio'n, torkning, uttorkning.

Areflexi', *med.*, förlust av reflexer.

Arekai'n, *kem.*, se *Arekanöt*.

Are'kanöt l. **Betelnöt** (*Se'men Are'cæ*), *farm.*, frukten av *Areca catechu* (se d. o.). Innehåller jämte fett, garvämne m. m., två alkaloider, *arekai'n*, som är fast, och *arekoli'n*, som är flytande. Den senare användes i djurmedicinen. I hemlandet användes nöten som maskmedel, till beredning av *katechu* samt vid beredning av *betel*.

Are'kapalm, se *Areca*.

Arekoli'n, *farm.*, se *Arekanöt*.

Arela'te, latinska namnet på franska staden Arles.

Aremo'rica, se *Armorica*.

Are'na, *lat.* (eg. sand), fäktarbana, stridsplats på den romerska amfiteatern; skådebana på cirkus.

Arena'ria, *bot.*, narv, växtsläkte tillhörande fam. *Cariophylla'ceæ*. — **A. cilia'ta**, polarnarv. — **A. lateriflo'ra** (syn. *Moehri'ngia*), ryssnarv. — **A. trine'rvia** (syn. *Moehri'ngia*), skogsnarv. — Av odlade arter, lämpliga för stenpartier o. d., må nämnas **A. grandiflo'ra**, från Jura.

Arena'rium, Arena'tio, *lat.* (av *are'na*, sand), sandbad, består däri, att kroppen l. någon kroppsdel inbäddas i uppvärmd sand (45°—55°).

Arena'rius, Areno'sa (av *lat. are'na*, sand), *bot.*, växande på sandiga ställen.

Arènation, *fr.* (*l.* -siå'ng), sandbad.

Are'nga, *bot.*, ostindiskt palmsläkte. — **A. sacchari'fera**, sockerpalm, har en riklig saft, som ger ett mörkt socker, varav beredes palmvin och bataviaarrak. Stammens hårklädnad användes till tågvirke, segelduk m. m. Märgen ger ett slags sago. Bladskotten ätas som grönsaker.

Areni'cola, *zool.*, sandmask.

Arenicoli'tes, *paleont.*, i de äldre formationernas sandstenar befintliga, rörformiga gångar, bildade av sandmaskar.

Areografi' (av *gr. A'res*, romarnas *Mars*, och *gra'fein*, skriva), beskrivning av planeten Mars. — **Areogra'fisk**, som har avseende på planeten Mars.

Are'ola (av *lat. a'rea*, fri plats), ringformig mångård, ringformig hudrodnad m. m.

Areome'ter (av *gr. ara'ios*, tunn, och *metre'in*, mäta) = *Hydrome'ter* l. *Gravime'ter*, sänkvåg, instrument, medelst vilket man mäter egentliga vikten hos fasta l. flytande kroppar. Areometrarna äro antingen vikts-areometrar l. skal-areometrar. Bland de s. k. procent-areometrarna, som angiva procenthalten av det ämne, som finnes i lösningen, märkas alkoholometern, ölprovaren, mjölkprovaren m. fl. Jfr *Nicholsons areometer*.

Areopa'gen (av *gr. A'res*, krigsguden, och *pa'gos*, kulle), en urgammal, för sin obesticklighet berömd domstol i Aten, som samlades på en åt krigsguden helgad kulle. — **Areopagi't**, medlem av *Areopagen*.

Areo'ri l. **E'hri**, numera upplöst hemligt religiöst sällskap på Tahiti, stiftat av en som gud dyrkad stamfader, O' r o.

Areotektoni'k, *gr.*, krigsbyggnadskonst.

A'res, *gr. myt.*, stridens och stormens gud, densamme som romarnas Mars. — **A. Borghe'se**, Aresstaty i Louvre, Paris, efter original ur Polykleitos skola. — **A. Ludovi'si**, Aresstaty i Villa Ludovisi i Rom, trol. efter original av Skopas.

Are'te, grekiskt kvinnonamn.

Arethu'sa, *gr. myt.*, en nymf, som förföljdes av Alfeios, Okeanos son, och förvandlades till en källa.

Areti'nska stavelser, de vid solmisation (se d. o.) använda stavelserna *ut, re, mi, fa, sol, la*, vilka först kommo i bruk genom *Guido d'Arezzo*.

À revoir, *fr.* (*l.* a revåa'r), att granska, till nytt genomseende (skrives på räkningar l. handlingar).

Arfvedsoni't, *miner.*, grönländskt mineral, uppkallat efter svenske kemisten J. A. Arfvedson.

Arg., *kem.*, förk. för *Argon* (se d. o.).

A'rgali-får, *zool.*, fårart (*Ovi's a'mmon*) i mell. och ö. Asien.

Arga'nds eldbro, rökförbränningsapparat i eldstaden till en ångpanna.

Arga'ndska brännare, gasbrännare med en krans små hål för gasens utströmning.

Arga'ndsk lampa, så kallad efter uppfinnaren, schweizaren A r g a n d, har cirkelformig och ihålig veke.

Arga'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Sapota'ceæ*. — **A. Sidero'xylon**, bildar skogar i Marocko. Veden, *järnved*, och den ur fröna pressade matoljan användas.

Arganträ, se *Argania*.

A'rgas, *zool.*, ett släkte fästingar, som leva likt vägglus.

Argemo'ne, *bot.*, syd- och mellanamerikanskt växtsläkte av fam. *Papavera'ceæ*, varav flera arter odlas som prydnadsväxter. — — **A. mexica'na**, djävulsfikon, mexikansk taggvallmo, innehåller en gul, skarp mjölksaft. Användes som svettdrivande medel. Fröna avförande. Odlad här som prydnadsväxt.

Argent, *fr.* (*l.* arsja'ng), silver; pengar. — **A. anglais** *fr.* (*l.* - tanglä'), engelskt (försilvrat) nysilver. — **A. d'Allemagne**, *fr.*

(*l.* - dallema'nj), ”tyskt silver”, nysilver. — **A. mort,** *fr.* (*l.* - mår), dött kapital.

Argentami'n, *farm.*, lösning av silverfosfat och etylendiamin i vatten. Användes mot gonorré.

Argenta'n, *lat.*, nysilver.

Argenterie, *fr.* (*l.* arsjangteri'), silversaker, silverservis.

Arge'nteus, *lat.*, *adj.*, av silver, *bot.*, silvervit. — **Co'dex arge'nteus,** ”silverboken”, biskop Ulfilas i Uppsala befintliga bibelöversättning, vars band är av drivet silver.

Argenti'n, tennpulver, nyttjas till silvertryck på tyg o. s. v.

Argenti'n, *miner.*, varietet av kalkspat.

Argenti'na, oglaserade porslinsvaror, som på galvanisk väg överdragits med guld, silver, koppar l. annan metall.

Argenti'na, *zool.*, guldlaxar, ett släkte laxfiskar. — **A. sphyræ'na,** silverfisk, atlantisk djupvattensfisk. — **A. si'lus,** guldlax, nordatlantisk djupvattensfisk.

Argentine croisée, *fr.* (*l.* arsjangti'n kroasse'), enfärgat halvsiden av silke och bomull.

Argenti'no, argentinskt guldmynt = 18 kr.

Argenti't, *miner.*, silverglans.

Argento'l, *med.*, hudsjukdomsmedel.

Argentora'tum, latinska namnet på Strassburg.

Argentotypi'papper (av *lat.* *arge'ntum*, silver, och *gr.* *ty'pos*, prägel, bild), *fotogr.*, ljuskänsligt, snabbkopierande papper.

Arge'ntum, *lat.*, silver. — **A. broma'tum,** silverbromid. — **A. chinasepto'licum,** *argentol* (se d. o.). — **A. chlora'tum,** silverklorid. — **A. colloida'le,** *kollargol* (se d. o.). — **A. cyana'tum,** silvercyanid. — **A. folia'tum,** bladsilver. — **A. fu'lminans,** knallsilver. — **A. la'cticum,** silverlaktat. — **A. musi'vum,** musivsilver (för målare). — **A. ni'tricum,** silvernitrat. — **A. pu'rum,** rent l. på kemisk väg renat silver. — **A. vi'vum,** kvicksilver.

A'rges, *gr. myt.*, en av *cykloperna* (se d. o.). — **A'rgestes,** *gr.*, nordvästvinden.

A'rghelblad, dets. som *Sennablad* (se d. o.).

Argile smectique, *fr.* (*l.* arsji'l smeckti'ck), dets. som *Valkjord* (se d. o.).

Argi'lla, ett slags *Bolus* (se d. o.).

Argilla'cea (av *lat.* *argi'lla*, lera), *bot.*, lerfärgad.

Argilli't (av *lat.* *argi'lla*, lera), lerskiffer.

Argina's, *kem.*, enzym, som utspaltar arginin ur aminosyror.

Argini'n, *kem.*, guanidinaminovaleriansyra, ingår som väsentlig beståndsdel i många proteinämnen. Förekommer särskilt hos barrträden.

Argi'ver, *gr.*, invånare i den grekiska provinsen Argolis; hos Homeros greker i allm.

A'rgo, se *Argonauterna.*

A'rgo, *astr.*, se *Skeppet Argo.*

Argo'l, *kem.*, rå vinsten.

Argo'n (av *gr.* *a priv.* och *e'rgon*, arbete), *kem.*, gasformigt grundämne som år 1894 upptäcktes av lord Rayleigh. Det förekommer i atmosfären till 1 volymprocent. Användes som fyllning i glödlampor.

Argona'uta A'rgo, *zool.*, papperssnäcka.

Argona'uterna, *gr. myt.*, eg. Argos sjömän, Jason och hans följeslagare, som på skeppet Argo (av *gr.* *argo's*, snabb) foro till Kolchis för att hämta det gyllene vädursskinnet. Jfr *Frixos och Helle.*

A'rgo na'vis, *astr.*, se *Skeppet Argo.*

Argona'vterna, se *Argonauterna.*

Argoni'n, *kem. farm.*, antiseptiskt verkande förening av silver och kasein.

A'rgos, *gr. myt.*, se *Argus.*

Argot, *fr.* (*l.* argå'), tjuvspråk, gatspråk; talesätt gängse bland utövare av samma konst l. yrke. — **Argoti'sm,** egendomlighet, specialuttryck i ett argot-språk.

A'rgulus, *zool.*, karplöss.

Argume'nt (*lat.* *argume'ntum*), skäl, bevisgrund; inkast. — **Argume'ntum achille'um,** sofism, skenbart sann bevisföring. — **Argumentum ad ho'minem,** bevis, som stöder sig på en motståndares enskilda förhållanden och ej på allmänt giltiga grunder; även handgripligt sätt att övertyga. — **Argumentum baculi'num** l. **A. a ba'culo,** bevis genom användande av käppen. — **Argumentum a posterio'ri,** bevisningsgrund hämtad från erfarenheten. — **Argumentum a prio'ri,** bevisningsgrund hämtad från förnuftet. — **Argumentum palma'rium** l. **prima'rium,** huvudbevis. — **Argumentatio'n,** utveckling av ett bevis l. inkast, bevisföring. — **Argumente'ra,** anföra skäl, göra invändningar.

A'rgus, *gr. myt.*, Ios väktare, tillsatt av den svartsjuka Hera och utrustad med 100 ögon; *fig.* en vaksam, pålitlig väktare. — **Argusögon,** *hava a.*, *bildl.:* utmärka sig genom spänd vaksamhet, ovanlig skarpsynthet.

A'rgus, förk. benämning på den av Olof von Dalin 1733—34 utgivna moralisk-satiriska veckoskriften ”Then svänska Argus”. Även senare svenska tidningar ha burit namnet.

A'rgusfasa'n, *zool.*, en hönsfågel, *Argusia'nus a'rgus*, från Bortre Indien och Sumatra.

A'rgusfjäriln, *zool.*, en av våra vanligaste små dagfjärilar, *Lycæ'na a'rgus*, på grund av färgen även kallad a l l m ä n n a b l å - v i n g e n.

Argusia'nus a'rgus, *zool.*, se *Argusfasan.*

A'rgusöga, *bot.*, en porsvamp, *Sola'nia ano'mala*, täml. allmän å döda grenar av sälg, björk o. s. v.

A'rgus-ögon, se *Argus.*

Argutie, *fr.* (*l.* argysi'), spetsfundighet; även spetsfundiga skäl.

Argu'tus, *lat.*, gäll, klangrik; spetsig, fyndig; *bot.*, skarp.

Arguzoi'd, legering av koppar, nickel, zink, tenn och bly, till gjutning av konst- och konsthantverksföremål.

Argy'nnis latto'nia, *zool.*, Drottningens av Spanienfjäril, en art pärlemorfjäril.

Argyri', **Argyri'a**, **Argyri'osis** (av *gr. a'rgyros*, silver), *med.*, missfärgning av huden hos arbetare i fabriker, där silverpreparat förekomma.

Argyri'smus, *med.*, silverförgiftning.

Argyri't (av *gr. a'rgyros*, silver), *miner.*, silverhaltig svavelkis.

Argyrodamo's, *miner.*, kattsilver, glimmer.

Argyrodi't (av *gr. a'rgyros*, silver), *miner.*, silverhaltigt mineral, påträffat vid Freiberg.

Argyrofa'n l. **Argyroi'd**, en silverlik metallblandning, nysilver.

Argyrokrati', *gr.* (av *a'rgyros*, silver, och *krate'in*, härska), penningvälde. — **Argyromani'**, penninggalenskap. — **Argyrone'ta** (eg. silverspinnerska), vattenspindeln och dess spånad.

Argyro'l, *farm.*, förening av silver och äggvita.

Argyrone'ta, *zool.*, vattenspindel.

Argyropele'ucus, *zool.*, plattfiskar, djupfiskar från Atlantens varmare delar av ordn. *Malacoptery'gii.* Golfströmmen för ett och annat exemplar av dessa fiskar till våra kuster.

Argyro'somus, *zool.*, siklöjor.

Argyro's = *argyri* (se d. o.).

Arhovi'n, *farm.*, ett medel mot gonorré.

A'ria, *ital.*, *tonk.*, vanligen en av ett l. flera instrument understödd sång för en röst, uttryckande en lyrisk situation. Den är antingen ett självständigt musikstycke (den eg. konsert-arian), l. en del av ett större musikverk, t. ex. av en opera. Med aria förstår man även en melodisk sats i visform, utförd av ett instrument. — **A. parla'nte**, *ital.*, *tonk.*, övervägande deklamatorisk aria. Jfr *Arietta.*

A'ria catti'va l. **Mala'ria**, *ital.* (av *lat. æ'r*, luft), de skadliga och ohälsosamma utdunstningarna från maremmerna, Pontinska träsken m. fl. trakter i Italien.

Aria'dne, *gr. myt.*, dotter av konung Minos på Kreta, hjälpte Theseus att, efter dödandet av Minotaurus, medelst ett trådnystan hitta ut ur labyrinten. Övergiven av Theseus, blev hon Dionysos' gemål och upptogs bland gudarna. Sjustjärnorna kallas stundom *Ariadnes krans.* — **Ariadnetråd**, *bildl.*, anvisning till utredande av en trasslig sak, ledtråd.

Aria'na, dets. som *Iran.*

Aria'ner, **A'rier**, **Ira'ner**, invånare i *Aria'na*, ett med *Ira'n* liktydigt namn.

Aria'ner, *kyrkoh.*, den alexandrinske presbytern Arius' (Are'ios) anhängare, som förnekade Kristi gudom och ansågo Sonen vara skapad av Fadern. — **Ariani'sm**, Arius' lära. — **Aria'nska striden**, kyrkans kamp mot Arianismen.

Arici'n, *kem.*, en alkaloid i kinabark. Dess acetat har medicinsk användning.

Ari'da bildningar, *geol.*, avlagringar i arida klimatområden, t. ex. saltlager.

Ari'da klimatbälten, *meteor.*, de torra klimatområdena.

Arida's, dets. som *Aredas* (se d. o.).

A'ridus, *lat.*, torr, *bot.*, saftlös.

Arie'l, *astr.*, en av planeten Uranos fyra månar.

Arie'l, *hebr.*, mansnamn, Guds lejon; i läran om demonerna en vattenande; hos Shakespeare (i Stormen) och Goethe (i Faust) en luftande.

A'rier l. **A'riska folk**, gemensamt namn på de fornindiska och fornpersiska folken; även på alla folk av den indoeuropeiska rasen.

A'ries, *lat.*, vädur, murbräcka; *astr.*, Väduren, en av djurkretsens stjärnbilder.

Arie'ten-lias (*l.* - la'jas), *geol.*, avdelning av *lias* (undre jurasystemet), uppkallad efter ammonitsläktet *Arieti'tes.* (Allerums socken, Skåne).

Arieti'tes, *paleont.*, fossilt ammonitsläkte. Se *Arieten-lias.*

Ari'etta l. **Cavati'na**, *ital.*, *tonk.*, en mindre aria.

A'rild (av *gammaldanska areld*, urgammal tid), från Arilds tid = från urgamla tider.

Ari'llus, *bot.*, fröhylle.

A'riman l. **A'hrima'n**, enl. den fornpersiska religionsläran (utvecklad av Zoroaster), mörkrets, det ondas, princip. Jfr *Ormusd.*

Arimaru, ett pilgift.

Arima'sper, ett sagolikt folk, som omtalas av Herodotos m. fl. De voro enögda och stridde med griparna om det guld dessa vaktade.

Ari'minum, latinska namnet på staden Rimini.

Ari'ner, en utdöd ostjakisk folkstam.

Arioca'rpus, *bot.*, kaktussläkte, som innehåller ett skarpt, strykninartat gift.

A'rio-europe'isk, indo-europeisk.

Ari'on, *zool.*, ett släkte sniglar.

Ari'ons lyra, *astr.*, stjärnbild, uppkallad efter den berömde grekiske tonkonstnären Arion.

Ario'so, *ital.*, *tonk.*, kort, melodisk sats, ett mellanting mellan aria och recitativ.

Ariovi'st, **Ariovi'stus**, gammaltyskt mansnamn, den pålitlige.

A'riska folk, se *Arier.* — **A. språk**, den indiska och den persiska språkfamiljen; även indo-europeiska språk i allm.

Ari'sta, *bot.*, agnborst.

Aristæ'us l. **Arista'ios**, *gr. myt.*, son av Apollon, dyrkades flerstädes som en hjordarnas, villebrådets och åkerbrukets beskyddare.

Arista'rchus l. **Arista'rkos**, grekiskt mansnamn (av *a'ristos*, den ypperste, och *arche'in*, härska), den ypperste härskaren. Namn på en av forntidens berömdaste

astronomer, den förste som ansåg att jorden rörde sig kring solen.

Aristochi'num, *farm.*, se *Aristokin.*

Aristode'mos, *gr. sag.*, en heraklid, enl. sagan Spartas förste doriske konung.

Aristofane'isk, härrörande från den grekiske komediförfattaren *Aristo'fanes.* — **Aristofa'nisk**, i Aristofanes' anda, d. v. s. bitande kvick.

Aristoki'n, *farm.*, ett kinapreparat, dikininkarbonat. Febermedel och medel mot kikhosta.

Aristokra't, se under följ. ord.

Aristokrati' (av *gr. a'ristos*, den ypperste, förträffligaste, och *kra'tos*, välde), adelsvälde; de särskilt gynnades övervikt i en republikansk stat; sammanfattning av ett lands högre och mäktigare klasser. Jfr *Demokrati, Oligarki, Oklokrati, Plutokrati, Republik.* — **Aristokra't**, medlem av en aristokrati; anhängare av adelsväldet. — **Aristokra'tisk**, överensstämmande med l. hörande till adelsväldet; förnäm; adelsstolt. — **Aristokrati'sm**, omfattandet l. tilllämpningen av aristokratiska grundsatser.

Aristo'l, *kem. farm.*, ditymoldijodid, ett rödgrått ströpulver, som användes vid sårbehandling.

Aristolo'chia, *bot.*, *farm.*, ett växtsläkte tillhörande fam. *Aristolochia'ceæ.* — **A. clemati'tis**, hållrot, stundom förvildad i Sverige. — **A. serpenta'ria**, ger *serpenta'riarot*, förr använd mot feber. — **A. si'pho**, pipranka, slingerväxt från Nordamerika, med stora hjärtformiga blad. Ofta odlad.

Aristolochia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av osäker systematisk ställning. Omkr. 200 arter, de flesta från Sydamerika. Se *Aristolochia* och *Asarum.*

Aristolo'chica, *gr.*, *pl.*, *med.*, invärtes läkemedel, som begagnas efter förlossningar.

A'riston, *gr.*, ett slags speldosa.

Ari'stopapper (av *gr. a'ristos*, bäst), ljuskänsligt klorsilvergelatinpapper för fotografiska kopieringar.

Aristophane'isk, se *Aristofaneisk.*

Aristo'teles' lykta, *zool.*, sjöborrarnas tuggapparat.

Aristote'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Elæocarpa'ceæ.* — **A. ma'qui**, ett i Chile växande träd med användbar ved och i medicinen brukade blad. Bären äro välsmakande och rika på färgämne, som i Frankrike användes till vinfärgning.

Aristote'lisk, överensstämmande med Aristoteles', den berömde grekiske filosofens och naturforskarens, lära. — **A. filosofi**, Aristoteles' lära, på vilken hela medeltidens vetenskap grundade sig.

Aritmeti'k (av *gr. arithmo's*, siffertal, antal), läran om tal, då med tal vanligen menas varje storhet, som saknar utsträckning. — **Harmo'nisk aritmetik**, läran om svängningsförhållandena i akustiken. — **Politisk aritmetik**, räknekonsten, huvudsakligen sannolikhetsberäkningen, använd i det borgerliga livets tjänst, beträffande t. ex. lotterier, ränte-, försäkrings- och försörjningsanstalter, befolkningsstatistik o. s. v. — **Aritme'tiker**, räknemästare; person, som sysselsätter sig med aritmetik. — **Aritme'tiskt me'dium**, medelvärde. — **Aritme'tisk serie** l. **Aritmetisk progressio'n**, se *Progression.* — **Aritmogri'f** (av *gr. gri'phos*, gåta), siffergåta. — **Aritmologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om siffrornas underbara egenskaper, då de ordnas efter vissa hemliga regler. — **Aritmomanti'** (av *gr. ma'ntis*, siare), spådomskonst på grund av sifferförhållanden. — **Aritmome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), en räknemaskin, som medelst träkuber åskådliggör tiotalssystemet.

Ark., förk. av staten *Arkansas.*

Ark (av *lat. a'rca*, kista), kista, låda, t. ex. förbundets l. vittnesbördets ark; fartyg, t. ex. Noaks ark.

Arka'd (av *lat. a'rcus*, båge, valv), *byggn.*, valvbåge, bågöppning jämte dennas omfattning. — **Arkader**, valvbågar; även båghallar l. täckta gångar med en följd av bågöppningar på ena sidan. — **Blindarkader**, genom murverk slutna arkader.

Arka'dien, ett på Morea beläget bergigt landskap, i vilket invånarna fordom förde ett stilla herdeliv. "Även jag har varit i Arkadien" (ordspråk efter den latinska sentensen: *"et in Arcadia ego"*), även jag har en gång varit lycklig. — **Auch ich war in Arkadien geboren**, *ty.*, även jag föddes i Arkadien. (*Schiller.*) — **Arka'disk**, lantlig, idyllisk, okonstlad.

Arka'dier, medlemmar av det 1690 i Rom grundade konstnärssällskapet *Accademia d'Arca'dia* (*degli arcadi*). Varje medlem erhåller ett grekiskt herdenamn.

Arkaise'ra (av *gr. archa'ios*, gammal), sträva efter l. hålla sig till det, som är gammaldags. — **Arka'isk**, härrörande från en förgången tid, verkligt gammal och fornåldrig. — **Arkai'sm**, *språkv.*, föråldrad form, ord l. talesätt. — **Arkai'stisk** l. **Arkaise'rande**, till formen föråldrad, fornåldrig; imiterat gammaldags, Jfr *Hieratisk stil.*

Arka'ndiscipli'n, se *Arcani disciplina.*

Arkangeli'ter, se *Archangeliter.*

Arkani'st, kännare av hemligt medel; måleriföreståndaren vid en porslinsfabrik.

Arka'nsasbrynsten, utgöres av kalcedon. Användes som oljesten.

Arka'num, se *Arcanum.*

A'rkas, *gr. myt.*, son av Zevs och Kallisto, stamfader till folket i Arkadien.

Arkebusade, *da.*, *farm.*, i Danmark använd vätska, som erhålles genom maceration av starkt luktande örter i sprit samt därpå följande destillation. För hudbehandling och tvättning av sår.

Arkebuse (*l.* -by's; *fr. arquebuse*), namn på

de eldhandvapen, som voro i bruk under 15:e och 16 årh. — **Arkebusie'rer,** bärare av detta vapen. — **Arkebuse'ra,** med skjutvapen döda en livdömd. — **Arkebuse'ring,** avrättning med skjutvapen.

Arkego'n, *bot.*, honorgan hos arkegoniaterna.

Arkegonia'ter, *bot.*, grupp av växter, vilkas honorgan är ett s. k. *arkegon*, nämligen gymnospermer, kärlkryptogamer och mossor.

Arke'isk, *geol.*, som tillhör urberget.

Arke'iska formationen (av *gr. archa'ios*, gammal), *geol.* = *azoisk* (se d. o.), benämning på kristalliniska bergarter, såsom gneis m. fl., tillsammans bildande urformationen.

Arkeografi' (av *gr. archa'ios*, fornåldrig, och *gra'fein*, beskriva), beskrivning av fornlämningar. — **Arkeogra'f,** en som sysselsätter sig med arkeografi. — **Arkeogra'fisk,** som avser arkeografi.

Arkeoli'tiska perioden, *arkeol.*, äldre benämning på *Paleoli'tiska perioden*, äldre stenåldern.

Arkeolo'g, fornforskare. — **Arkeologi',** fornkunskap. — **Arkeolo'gisk,** hörande till fornforskningen.

Arkeozo'ikum, *geol.*, dets. som urberg.

Arkespo'r, *bot.*, urmodercell, ur vilken genom fortsatt delning sporerna uppstå hos mossor, kärlkryptogamer och fanerogamer.

Arkety'p (*gr. arche'typos*, först präglad) l. **Arkity'p,** mönster, urbild; urskrift, original; i Darwins teori den urform, av vilken alla därifrån stammande plant- och djurformer ha ärvt sina gemensamma grunddrag.

Arki-, se även *Archi-*.

Arkia'ter, *gr.* (av *a'rchi*, över, förnämst, och *iatro's*, läkare), överläkare, livmedikus.

Arkimandri't, *gr.* (av *a'rchi*, över, och *ma'ndra*, stall, stia, fårhus, i nyare tid kloster), uppsyningsman över ett antal grekisk-katolska kloster, överabbot.

Arkimedes princip, se *Archimedes.*

Arkipela'g (av *gr. a'rchi*, över, förnämst, och *pe'lagos*, hav), *urspr.* den förnämsta, d. v. s. den öbeströdda delen av Egeiska havet; ösamling, ögrupp.

Arkite'kt (av *gr. a'rchi*, över, och *tekto'n*, hantverkare), vetenskapligt utbildad byggmästare; person, som uppgör l. granskar ritningar till enskilda l. offentliga byggnader. — **Arkitektoni'k,** byggnadskonst; systemlära. — **Aktitekto'nisk,** som har avseende på reglerna för byggnadskonsten. — **Arkitektu'r,** byggnadskonst, byggnadssätt.

Arkitektu'rmåleri, den art av målarekonsten, som återgiver byggnadsverk.

Arkitra'v (av *gr. a'rchi*, över, och *lat. trabs*, bjälke), *byggn.*, den omedelbart på kapitälet vilande bjälke, som förenar de särskilda pelarna i en pelarrad. Jfr *Arkivolt.*

Arkity'p, se *Arketyp.*

Arki'v, *gr.* (av *arche'ion*, rådhus, urkundsamling), urkundsamling; rum l. byggnad, där urkunder förvaras; ämbetsverk, som vårdar urkunder. — **Arkiva'lier,** i ett arkiv förvarade handlingar. — **Arkiva'rie** l. **Archiva'rius,** urkundsvårdare, föreståndare för ett arkiv. — **Arkiv-exemplar,** det exemplar av varje tryckt skrift, som enl. tryckfrihetsförordningen av boktryckaren tillställes kungliga biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund. — **Arkiv-vetenskap,** systematisk framställning av reglerna för inrättandet och förvaltningen av ett arkiv.

Arki'vmeter, det i Paris förvarade, av platina-iridium förfärdigade mått, som skulle utgöra $^1/_{40{,}000{,}000}$ av jordens omkrets och ligga till grund för metersystemet i hela världen. Det har senare befunnits vara 0,086 mm. för kort. — **Arkivkilogram,** den likaledes i Paris förvarade enheten för vikt, är 27 mgr. för tung.

Arkivo'lt, *ital.*, *byggn.*, båge, spänd från kolonn till kolonn, välvd arkitrav.

Arkli' (av *lat. a'rcus*, båge), fordom **Archli',** **Archly',** urspr. förvaringsrum för bågar och armborst, senare för vapen och krigsförråd i allm.; den längst i aktern belägna delen av ett linjeskepps understa kanondäck. — **Arklimästare,** förr underofficer av lägsta graden vid svenska flottans artilleristat.

A'rko l. **A'rkomässing,** styckmässing ett slags oren mässing, som erhålles vid kopparns första cementering och smältning med den rikaste gallmejsorten.

Arkokleistoga'ma växter, se under *Kleistogami.*

Arko'nt (*gr. a'rchon*, härskare), högsta ämbetsmannen i vissa grekiska stater.

Arko's, *petrogr.*, grå l. rödaktig sandsten, som utom kvarts och glimmer innehåller fältspat.

A'rktisk (av *gr. a'rktos*, björn), nordpolarisk, tillhörande l. ägande gemenskap med trakterna kring nordpolen. — **Arktiska expeditioner,** polarexpeditioner. — **Arktisk fauna,** nordpolarländernas djurvärld. — **Arktisk flora,** nordpolarländernas växtvärld. — **Arktisk tid,** *geol.*, den arktiska klimatperioden vid tiden för inlandsisens avsmältning i s. Sverige.

Arktopite'ker, *zool.*, kloapor.

Arkturos, *astr.*, se *Arcturos.*

Arla, gammalt svenskt ord, tidigt på morgonen.)(S ä r l a.

Arlecchino, *ital.* (*l.* arleki'nå) l. **A'rlekin,** se *Harlekin.*

Arlequin, *fr.* (*l.* arlekä'ng), se *Harlekin.*

Arles l. **Arlesien,** *fr.* (*l.* a'rl, arlesiä'ng), ett franskt snus av hög kvalitet.

A'rma, *lat.*, vapen. — **Ad arma,** till vapen! — **In armis,** under vapen, väpnad. — **Unter arma si'lent, le'ges,** under krig tiga lagarna.

Arma'da, *sp.* (av *lat. arma're,* (beväpna), örlogsflotta. "Den stora armadan", flotta, som 1588 av spanske konungen Filip II sändes mot England. — **Armadilla,** *sp.* (*l.* -di'lja), liten flottilj; litet bevärat fartyg, spansk tulljakt.

Armadi'll, *zool.,* bältdjur.

Armadi'lla, *sp.,* se *Armada.*

Armagnac (*l.* -manja'ck), ett namn på konjak.

Armagna'ker (*l.* -nj-), en skara tygellösa legoknektar, vilka franske konungen Karl VII använde i sitt krig mot England. Deras senare fälttåg mot Elsass och Schweiz kallas *armagnakkriget,* i Tyskland *Armegeckenkrieg.*

Armama'xa, persisk resvagn.

Armamenta'rium (av *lat. a'rma,* vapen), tyghus; även samling av företrädesvis kirurgiska instrument.

A'rman, norsk medeltida benämning på förvaltare av annans egendom.

Armand, *fr.* (*l.* arma'ng), mansnamn, fransk form av *Herman.*

A'rmanjak, se *Armagnac.*

Arma'rium (av *lat. a'rma,* vapen), rustkammare; bokskåp.

A'rma sue'cica ("de svenska vapnen"), en krönika över Gustav II Adolfs och svenskarnas bedrifter i Tyskland, utkommen i Frankfurt a. M. 1631—34.

Armato'ler (av *lat. a'rma,* vapen), namn på friskaror från de s. k. *Armatolierna* i n. Grekland. Jfr *Klefter.*

Armatu'r (*lat. armatu'ra*), allt, som hör till en krigshärs, flottas l. enskild persons fullständiga utrustning och beväpning; *fys.,* ankaret i en elektromotor; till belysningsanläggningar hörande ledningar; till en maskins utrustning hörande delar. — **Magne'tisk armatur** l. **Arme'ring,** den beklädnad av mjukt järn, varmed man förser magneterna för att öka deras verkan. — **Armaturreaktio'n,** dets. som ankarreaktion (se d. o.).

Armatö'r (*fr. armateur*), skeppsredare, utrustare av ett skepp; kapten på kapareskepp.

A'rma viru'mque cano', *lat.,* jag sjunger om kamp och om den man . . ., början till *Virgilius'* "Æneid".

Armborst, ett förr brukligt vapen, liknande en pilbåge.

Armbössa (*ty. Armenbüchse*), fordom benämning på fattigbössa, sparbössa för allmosor; äldre namn på Amiralitetskrigsmanskassan.

Armé, *fr.* (av *lat. a'rma,* vapen), krigshär. — **Arméfördelning,** benämning på de högsta truppenheterna i svenska hären. — **Arméförvaltningen,** det centrala ämbetsverk som i Sverige leder förvaltningen av lantförsvaret. — **Arméingenjörbefälhavare,** chef för ingenjörsstaben vid arméns högkvarter. — **Armékår,** mindre avdelning av en krigshär. — **Armement,** *fr.* (*l.* armöma'ng), utrustning och bemanning av ett krigsskepp, av en flotta. — **Arme'ra,** utrusta en fästning l. ett krigsfartyg. — **Arme'ring,** en fästnings l. ett krigsfartygs utrustning med ammunition, livsmedel, kanoner, besättning. — **Magnetisk armering,** se under *Armatur.*

Armeni'acus, -a, *bot.,* aprikosfärgad.

Arme'niska språket, utgör en särskild familj av de indoeuropeiska språken.

Arme'nisk jord, en art *Bolus* (se d. o.).

Arme'niskt gummi, dets. som *Ammoniakgummi* (se d. o.).

Armenoi'd ras = *Alpin ras* (se d. o.).

Arme'ra, se under *Armé.*

Arme'rad betong, *byggn.,* en betongkonstruktion vars kärna utgöres av ingjutna järnstänger, balkar o. s. v.

Arme'rad bjälke, bjälke vars böjningsmotstånd förstärkts genom ett spännverk på undersidan.

Arme'ria, *bot.,* växtsläkte, tillhörande fam. *Plumbagina'ceæ.* — **A. vulga're** (syn. *Sta'tice* v.), gräsnejlika, trift, sandväxt i kusttrakter. — **A. mari'tima,** är en lågväxt västkustform, stundom odlad, liksom ett flertal utländska arter.

Arme'ring, se *Armatur* och *Armé.*

Armes parlantes, *fr.* (*l.* arm parla'ngt), *herald.,* vapen, vilkas bilder anspela på ägarens namn.

Armfotingar, *zool.,* se *Brachiopoda.*

Armi'da, italienskt kvinnonamn, den beväpnade; *fig.,* en skön förförerska, så t. ex. i Tassos "Befriade Jerusalem", där kvinnan med detta namn lockar riddaren Rinaldo till sin förtrollade trädgård. Episoden ligger till grund för operor av *Gluck* och *Rossini.* — **Armidas trädgård,** uttryck som stundom nyttjas för att beteckna en yppig, naturskön trakt.

Armidali'n, *farm.,* dets. som *Aristol* (se d. o.).

A'rmifer l. **A'rmiger,** *lat.,* vapendragare, väpnare.

Armi'lla, *lat.,* armband.

Armilla'ria, *bot.,* svampsläkte av fam. *Agarici'neæ.* — **A. bu'lbiger,** lökfotad ringskivling. Ätlig. — **A. me'lleus,** honungsskivling. Bildar täta tuvor på stubbar och trädstammar och förorsakar stor skada på skogen. Ätlig efter förvällning. Här föga använd. I Tyskland allmän torgvara. — **A. mu'cidus,** slemmig ringskivling.

Armilla'r-sfär (av *lat. armi'lla,* ring, och *gr. sfa'ira,* klot), *astr.,* instrument, som visar himlakropparnas inbördes läge, brukat före kikarens uppfinning.

Armilla'tus (av *lat. armi'lla,* armband), *bot.,* prydd med armband (med ring på foten).

Armilu'strium, *lat.,* krigarfest i det gamla Rom.

Armi'nia, burschenschaft för ideell och vetenskaplig förening av tyska studenter (stiftat 1827).

Arminia'ner, *kyrkoh.*, en religiös sekt på 1600-t. i Holland, uppkallad efter sin stiftare A r m i' n i u s. Medlemmarna kallas även *remonstranter*. — **Arminiani'sm,** den av arminianerna hyllade läran.

Armi'nius, ett latiniserat forngermanskt namn, som bars av Tysklands räddare från romerska väldet (även kallad Hermann). Motsvarar kvinnonamnet **Armi'nia.**

Armisti'tium, *lat.*, vapenstillestånd.

Armja'k, *ry.*, kort överplagg, som bäres av den ryske bonden.

Armoasi'n (*fr. armoisine*), namn på vissa taftartade tyger.

Armo'nico, se *Armonioso.*

Armonio'so l. **Armo'nico,** *ital.*, harmoniskt välljudande.

Armora'cia rustica'na (syn. *Nastu'rtium armora'cia*), *bot.*, pepparrot, till fam. *Cruci'feræ* hörande växt, vars rot användes som krydda.

Armoria'l (av *lat. a'rma*, vapen), vapenbok, heraldiskt verk.

Armo'rica l. **Aremo'rica,** *kelt.*, "kustlandet", romarnas namn på franska kusten mellan Seine och Loire.

Armorikanska bergskedjan, *geol.*, numera till största delen bortdenuderad bergskedja från stenkolsperioden och permiska perioden. Rester återstå i franska centralplatån, Normandie, Bretagne, Cornwall och på Irland.

Armori'st (av *lat. a'rma*, vapen) l. **Heraldiker,** vapenkännare.

Armorl, namn på ett system för telefonering utan tråd, benämnt efter uppfinnarna, engelsmannen Armstrong och svensken Orling.

Armpennor, *zool.*, de pennor i en fågels vinge, som sitta fästa i armbågsbenets ytterkant.

Armpoly'p l. **Hy'dra,** *zool.*, en färskvattenspolyp.

Armskenor, metallskydd för armarna i medeltida riddares rustning.

A'rmstrongska kanonen, en av engelsmannen Armstrong uppfunnen kanon, som består av flera utanpå varandra anbragta gjutjärnsrör.

Armure, *fr.* (*l.* army'r), se *Armyr.*

Army'r (*fr. armure*), namn på vissa tyger, vävda i upphöjda mönster.

Arna'tto, Arno'tto, dets. som *Annatto* (se d. o.).

Arna'uter, turkiskt namn på invånarna i Albanien.

A'rnbjörn, fornnordiskt mansnamn, se *Ambjörn.*

Arneb, *astr.*, stjärnbild i H a r e n på n. stjärnhimmeln.

Arne'bia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Boragina'ceæ*, kring Medelhavet och i Himalaya. Några arter odlade som prydnadsväxter.

A'rngrim, *fornnord. sag.*, Angantyrs fader.

Arni'ca, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* I Sverige två arter. — **A. Alpi'na,** fjällfibla. — **A. monta'na,** slåttergubbe, hästfibla. Rotstock och blommor officinella (skarpa och aromatiska ämnen).

Arni'catinktur, tinktur på *Arni'carot*, användes av allmänheten förr som utvärtes medel mot stötar ("panacea lapsorum", universalmedel mot stötar).

Arnici'n, *kem.*, flyktig olja i rot och blommor av *Arni'ca monta'na.*

Arnljot Gélline, jämtländsk stigman, död 1030. Hjälte i B. Björnsons epos av samma namn och i operan *Arnljot* av W. Peterson-Berger.

Arnmödlingarna l. **Arnungarna,** "örnungarna", Norges mest frejdade stormannasläkt under medeltiden.

Arnoglo'ssus late'rna, *zool.*, tungevaren, en flundrefisk vid västkusten.

A'rnold, tyskt mansnamn, fordom *Aranolt* (av *aro*, gen. *aran*, örn, och *olt* = *walt*, välde), mäktig, stark som en örn; enl. annan förklaring ärofull hjälte. Motsvarar kvinnonamnet **Arnoldi'na.**

Arnoldi'ster, *kyrkoh.*, anhängare till italienaren Arnold av Brescia, reformatorisk kyrkolärare i 12:e seklet.

Arno'seris mi'nima, *bot.*, klubbfibla. Sparsamt på sandiga ställen i s. Sverige. Fam. *Compo'sitæ.*

Arnungarna, "örnungarna", se *Arnmödlingarna.*

A'rnus, latinska namnet på floden Arno.

Aro'm (*gr. a'roma*), krydda, vällukt. Den aromatiska lukten orsakas av flyktig olja, som avsöndras i vissa delar av en växt l. ett djur. — **Aroma'tisk,** kryddaktig, välluktande.

Aroma'tiska föreningar, *kem.*, föreningar, vilka härleda sig från kolvätet bensol.

Aroma'tiska vatten, se under *Aqua.*

Aro'mia moscha'ta, *zool*, myskbocken, en art skalbaggar av fam. Långhorningar.

Aromu'ner, på Balkanhalvön spridda rumäner.

Aron l. **Aaron,** hebreiskt mansnamn, den upplyste l. den som kommer från bergen. Namn på Moses' broder.

Aron-mätare l. **Aronska pendelmätaren,** *tekn.*, efter uppfinnaren uppkallad förbrukningsmätare för elektricitet.

Aronsons serum, *med.*, antiserum mot streptokokker.

A'rons-rot, *farm.*, dansk ingefära, *Rhizoma ari*, fås av *A'rum macula'tum.*

A'rons skägg, *bot.*, en ampelväxt, *Saxi'fraga sarmento'sa.*

A'rons stav, ett namn på *Arum maculatum* (se d. o.). Se *Aronsrot.*

Aronstorpros, *bot.*, se *Adonis.*

A'ronsört, *bot.*, *A'rum macula'tum.* Se *Aronsrot.*

A'ros (av *á* gen. *ár*, å, och *ós*, mynning), *fornnord. geogr.*, fordom namn på Aarhus på Jutland samt på Västerås (Västra Aros) och Uppsala (Östra Aros). — **Aros-**

mässan, årligt sammanträde av tekniskt intresserade sedan 1907 på föranstaltande av Tekniska föreningen i Västerås.

Aro'sia, latinska namnet på Västerås.

Arosmässan, se under *Aros*.

Arova'ker, se *Aruaker*.

Arp., *tonk.*, förk. för *arpeggio* (se d. o.).

Arpadska ätten, Ungerns äldsta konungahus 1000—1301.

Arpeggera (*l.* -pädje'ra), *tonk.*, spela något som ett *arpeggio* (se d. o.).

Arpeggio l. **Arpeggiato,** *ital.* (*l.* arpe'ddjå och arpeddja'to, av *a'rpa*, harpa), på harpmaner, med brutna ackord; sätt att anslå tonerna i ett ackord så, att de höras icke liktidigt, utan hastigt efter varandra. — **Arpeggiatu'ra** (*l.* -peddja-), en följd av på sådant sätt anslagna ackorder.

Arpent, *fr.* (*l.* -pa'ng), gammalfranskt ytmått, motsvarande 34—51 ar. — **A. de Paris** = 34,19 ar. — **A. commune** = 42,21 ar. — **A. d'ordonnance** l. **A. des eaux et forêts** = 51,07 ar.

Arpentage, *fr.* (*l.* -angta'sj), fältmätning. — **Arpenteur** (*l.* -tö'r), lantmätare.

Arpio, förk. för *Arpeggio* (se d. o.).

Arrabia't, *ital.*, ursinnig. — **Arrabia'ti,** "de ursinniga", parti i Florens, som motsatte sig Savonarolas strävanden i slutet på 1400-t.

Arrabidæ'a, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bignonia'ceæ*, i Sydamerika. — **A. chica** innehåller ett rött färgämne, *chica* l. *caracru*, varmed indianerna färga redskap, vävnader och även kroppen (mot myggbett).

Arracha'cha l. **Arraca'cia,** *bot.*, växtsläkte i Sydamerika av fam. *Umbelli'feræ*. — **A. escule'nta** l. **xanthori'za,** har palsternackliknande rötter, vilka nyttjas kokta som potatis. De lämna även stärkelse.

A'rrack, se *Arack*.

Arragoni't, se *Aragonit*.

A'rrak, se *Arack*.

Arrangement, se under följ. ord.

Arrangera, *fr.* (*l.* arrangsje'ra, av *rang*, led, ordning), ordna, anordna, ställa till rätta; *tonk.*, omarbeta, sätta ett tonstycke för andra instrument l. stämmor. — **Arrangement** (*l.* arrangsjma'ng) l. **Arrangema'ng,** anordning; tillställning; *tonk.* (se ovan). — **Arrangör** (*l.* -sjö'r), tillställare, anordnare.

Arraroba, se *Krysarobin*.

A'rrastapeter, se *Arazzo*.

Arratel, portugisisk handelsvikt = 459 gr.

Arraun, se *Emys*.

Arrausköldpadda, *zool.*, se *Podocnemis*.

Arrazzi, dets. som *Arazzo* (se d. o.).

Arre, *bot.*, i vissa landskap namn på gråalen.

Arre'ctor, *pl.* **Arrecto'res,** *anat.*, höjare (om muskler). — **Arrectores pilo'rum,** de små hudmuskler, som komma håren att resa sig.

Arrefo'rer l. **Errefo'rer** (*gr. arrhefo'rai*), benämndes de unga ateniensiska flickor, som vart fjärde år utsågos till gudinnan Athenes tempeljungfrur.

Arrenatio'n, *jur.*, stängselrätt.

Arrende'ra (av *fr. rendre*, *lat. re'ddere*, återgiva, avkasta), övertaga l. innehava under viss tid och på vissa villkor nyttjanderätten till något (arrendera ett jordområde, jakträttigheter o. d.). — **Arre'nde,** den ersättning som för dylik nyttjanderätt bör erläggas; förpaktning. — **Arrenda'tor,** förpaktare, innehavare av ett arrende. — **Arrende-auktion,** auktion, som rör legoavtal ang. fastigheter.

Arre'st l. **Arrêt,** *fr.* (*l.* arrä'), militärt frihetsstraff av ringare art; militärhäkte; bysättning; kvarstad. — **Arrêts d'amour,** *fr.* (*l.* -damo'r), domar, fällda vid kärlekshoven (*cours d'amour*) under medeltiden. — **Arrêt-stöt,** *fäktk.*, sträck- l. hejdstöt.

Arre'sta amo'rum, *lat.*, kärlekskodex, en av Martial d'Auvergne utgiven kodex, grundad på de vid medeltidens *cours d'amour* fällda domsluten.

Arresta'nt, se under följ. ord.

Arreste'ra (*fr. arrêter*, eg. uppehålla, av *lat. resta're*, stå kvar), häkta, sätta i fängelse. — **Arresta'nt,** fånge, häktad. — **Arrestatio'n, Arreste'ring,** häktning.

Arrest of judgment, *eng.* (*l.* arre'st åv djö'dsjment), i engelska lagen: ett till följd av formfel vid ett måls behandling åstadkommet hinder för en doms verkställande.

Arrest-process, *jur.*, summariskt förfarande i mål ang. personal- l. realarrest.

Arret (*l.* arä' l. arä't), *ridk.*, halt. — **Arrete'ra,** *ridk.*, hålla inne; *tekn.*, stoppa, försätta en maskin ur verksamhet (se följande). — **Arrete'ring, Arreteringsanordning,** *tekn.*, mekanism, varigenom instrument med rörliga delar låsas, då de ej skola användas.

Arrêts d'amour, se under *Arrest*.

Arrêtstöt, se under *Arrest*.

A'rrha, *lat.* **Arrhement,** *fr.* (*l.* -mang), handpenning vid ett avslutat köp; städjepenning; förskott. — **Arrha sponsa'lis** l. **Arrha sponsali'tia,** *rom. rätt*, handpenning till tecken på ingåendet av trolovning.

Arrhena'l, *farm.*, natrium-metylarsenat, användes mot feber och tuberkulos.

Arrhena'therum ela'tius, *bot.*, dets. som *Avena elatior* (se d. o.).

A'rria och Pæ'tus, namn på ett av antikens förnämsta skulpturverk, oriktigt uppkallat efter romaren Pætus och hans hjältemodiga maka, Arria, som, dödsdömd för uppror, stötte dolken i sitt bröst och sedan räckte den till maken med orden *"Pæ'te, non do'let!"* (Det gör inte ont, Pætus). Motivet dramatiskt behandlat av *Wibrandt* i *A'rria och Messali'na*.

Arrière-boutique, *fr.* (*l.* arriä'r-boti'ck), bodkammare, rum bakom boden; *fig.* hemlighet. — **Arrière-garde,** *fr.*, eftertrupp. —

Arrière-pensée, *fr.* (*l.* -pangse'), baktanke, tyst förbehåll. — **Arrière-point** (*l.* -poä'ng), efterstygn. — **Arrière-saison,** *fr.* (*l.* - säsä'ng), efterår; *fig.* livets afton.

Arrie'ro, *sp.* (av *arre,* fort), åsnedrivare.

Arrimage, *fr.* (*l.* -ma'sj), stuvning (av varor å fartyg). — **Arrimeur** (*l.* -mö'r), stuvare.

Arrive'ra, *fr.* (av *rive, lat. ripa,* strand), anlända; hända.

Arrivi'sm (av *fr. arriver,* komma fram), åsikten att det betyder mindre, vilka medel som användas, blott målet, att komma till makten, vinnes. — **Arrivi'ster,** anhängare av arrivismen; personer, som tänka endast på sig själva och sin karriär.

Arriä'rgarde, se *Arrière-garde.*

Arro'ba, spanskt mått för flytande varor = 10—16 l.: äldre handelsvikt = 11—14 kg. — **A. mayor,** vinmått = 16,137 l. — **A. menor,** oljemått = 12,56 l.

Arrogance, *fr.* (*l.* -ga'ngs), se följande ord.

Arroga'ns l. **Arrogance** (*lat. arroga'ntia,* av *arroga're,* tillvälla sig), trots, förmätenhet, stolthet. — **Arrogant,** trotsig, förmäten.

Arrogatio'n, *lat.,* upptagande som eget barn av en myndig person. Jfr *Adoption.*

Arronde'ra, *fr.* (*l.* arrångde'ra, av *lat. ro'tundus*), avrunda, figurer i målarkonsten. — **Arronde'ra sig,** utvidga sitt område.

Arronde'r-maskin, *tekn.,* särskilt vid urfabrikation använd maskin för avrundning av kugghjulens tänder.

Arrondissema'ng l. **Arrondissement,** *fr.* (*l.* arrångdissma'ng), förvaltningsdistrikt i de franska departementen och städerna; polisdistrikt; kvarter.

Arrosement, *fr.* (*l.* arråsma'ng), *finansv.,* tilläggsbetalning för tryggandet av ett värdepappers värde, om grundkapitalet är otillräckligt. — **Arroseur, Arrosö'r,** automatisk bevattningsapparat, påspolare.

Arrosio'n, *med.,* ytlig anfrätning l. sårbildning.

A'rrowmjöl, se följande ord.

Arrowrotstärkelse, Arrowstärkelse l. **Arrowmjöl** (*l.* a'rrå-, av *eng. arrow,* pil), *farm.,* är benämning på ett stort antal viktiga stärkelseslag, som fås av rotknölarna från olika växter och som alla ha det gemensamt att de lätt omvandlas i nästan luktfritt klister, varför de särskilt användas i matlagning och för medicinska ändamål. Urspr. gavs namnet åt **Västindisk arrowrot** (*Araru'tta, Mara'ntastärkelse, Amerikansk stärkelse, Bermuda-, S:t Vincent-, Jamaica-arrowrot*), som fås av rotstockarna hos olika i tropiska Amerika inhemska, numera allmänt odlade arter *Mara'nta* (t. ex. *M. arundina'cea* och *M. i'ndica*). — **Ostindisk arrowrot** (*Kinesisk, Assam-, Surinam-arrowrot, Kurkuma-* l. *Gurkmeja-stärkelse*) fås av rotknölarna till vissa Zingiberaceér av släktet *Cu'rcuma* (särskilt *C. angustifo'lia* och *C. leucorrhi'za*), som odlas i Främre Indien. — **Australisk arrowrot** (*Nya Sydwales-* l. *Cannastärkelse, Tous-les-mois* l. *Toloman*) erhålles av olika i tropikerna odlade arter *Canna.* — **Guyana-** l. **Sydhavsarrowrot** (*Disco'rea-, Jamsrot-* l. *Ignamentstärkelse*) erhållas av rotknölar hos liljeväxtsläktet *Discorea.* — **Bananstärkelse** (*Pisang-, Musa-* l. *Plantainstärkelse*) erhålles av fruktköttet hos *pisangen* (*Mu'sa paradisi'aca*) i engelska Guyana. — **Brasiliansk arrowrot** (*Cipipamjöl, Manihot, Mandio'k* l. *Kassa'vastärkelse*) erhålles av den i tropikerna, särskilt Brasilien odlade euphorbiacéen *Ma'nihot utili'ssima,* vars mjölksaft förlorar sina giftiga egenskaper genom soltorkning. — **Batatstärkelse** (stundom kallad *Brasiliansk arrowrot*) erhålles av den sydamerikanska bataten, *Ipomæ'a batatas.* — **Portlandarrowrot** (*Arumstärkelse*) fås av åtskilliga arter *A'rum* och *Coloca'cia.* — **Japansk arrowrot** (*Do'lichosstärkelse*) fås av rotknölar av den i Syd- och Ostasien odlade knölbönan *Do'lichos bulbo'sus.* — **Se'chiumstärkelse** fås av den i Västindien odlade pumpan *Se'chium e'dule.* — **Si'cyosstärkelse** erhålles av *Si'cyos angula'tus.* Står mycket nära Sechiumstärkelse. — **Artoca'rpusstärkelse** fås av frukterna från *brödfrukträdet.* — **Costa-Rica-arrowrot** l. **Yuccastärkelse** fås av liljeväxten *Yucca gloriosa* i Centralamerika. — **Beautreestärkelse** fås av fröna hos den i Nya Sydwales odlade baljväxten *Castanospe'rnum austra'le.* — **Sagoarrowrot,** dets. som *Sagostärkelse.* — **Tahitiarrowrot** (*Taccastärkelse, Piarstärkelse*) fås av rötterna från den tropiska och subtropiska *Ta'cca pinnati'fida.*

A'rs, *pl.* **A'rtes,** *lat.,* konst. — **Ars ama'ndi,** konsten att älska. — **Ars ange'lica** l. **Ars spi'ritum,** "änglakonst", magi. — **Ars lo'nga, vi'ta bre'vis,** *lat.,* ordstäv: konsten är lång, livet kort. — **Ars morie'ndi,** konsten att dö. — **Ars poe'tica,** diktkonsten. — **Artes libera'les,** *pl.,* de fria konsterna.

Arsa, kalmuckernas benämning på deras av sur stomjölk beredda rusdryck.

Arsaceti'n, *farm.,* acetylatoxyl, arsenikhaltig organisk förening, som användes mot afrikansk sömnsjuka. Se *Atoxyl.*

Arsaci'derna l. **Arsaki'derna,** det partiska rikets konungar.

A'rs ama'ndi, *lat.,* konsten att älska, titel på en dikt av den romerske skalden *Ovidius.*

Arsa'n, *farm.,* arsenik-äggvitepreparat.

A'rs ange'lica, se *Ars.*

Arschi'n l. **Arsji'n,** ryskt längdmått = 0,71 m.; persiskt längdmått = 1,04 m.; turkiskt längdmått = 0,685 m.

Arschot, *textil.,* se *Arseot.*

Arsekodi'l, *farm.,* kakodylsyrat natron.

Arsena'l, *fr.* (av *arab. da'r-sina'h,* flitens

hus), tyghus; fartygsdocka; förvaringsplats för segertecken, rustningar o. d.
Arsenferrato's, *farm.*, arsenik med järn.
Arsenia'ter, *kem.*, arseniksyrans salter.
Arsenici'sm, *med.*, arsenikförgiftning.
Arse'nium, *lat.*, arsenik. — **A. a'lbum,** *kem.*, vit arsenik, arseniksyrlighet. — **A. chlora'tum,** arsenikklorid. — **A. citri'num** l. **A. fla'vum,** auripigment. — **A. ru'brum,** realgar.
Arseni'k (*gr. arseniko'n*, av *a'rsen*, kraftig, manlig), *kem.*, ett av de i naturen oftast förekommande metalliska grundämnena. Träffas dels fritt, dels i förening med metaller, svavel och syre. Bildar en stålgrå, kristallinisk massa.
Arsenika'l-kis, *miner.*, arsenikjärn.
Arseni'kblomma, dets. som *Arsenit* (se d. o.).
Anseni'kblände, rött, dets. som arsenikrubin, gult, dets. som auripigment.
Arseni'kbok, bok, som skall föras av apoteksföreståndare och annan näringsidkare över förvaring och försäljning av arsenik.
Arseni'kfalerts, *miner.*, ett mineral av arsenik, koppar och svavel.
Arseni'kjärn, *miner.*, rombiskt mineral av arsenik, järn och något svavel.
Arseni'k-kis l. **Mi'sspickel,** *miner.*, en förening av arsenik med järn och svavel.
Arseni'k-kung l. **Arsenik- re'gulus,** metallisk arsenik.
Arseni'kmjöl l. **Giftmjöl,** *kem.*, arseniktrioxid.
Arseni'knickel l. **Nickeli'n,** *miner.*, den viktigaste nickelmalmen.
Arseni'knickelglans, *miner.*, se *Nickelglans.*
Arseni'knickelkis, *miner.*, se *Kopparnickel.*
Arseni'kpiller l. **Asia'tiska piller,** *farm.*, innehålla väsentligen arseniksyrlighet.
Arseni'k-rubin l. **Realga'r** består av arseniksyrlighet och svavel.
Arseni'ksyra, *kem.*, arsenikpentoxid. Har förr använts vid tygtryck.
Arseni'ksyrlighet, *kem.*, arseniktrioxid, *A'cidum arsenico'sum*, vit arsenik, en förening av syre och arsenik, är ett av de våldsammaste gifter och äger stor användning i industrien.
Arsenillo (*l.* arseni'ljo), *miner.*, ett koppar-mineral från Peru.
Arseni't, *miner.*, ett mineral, bestående av arseniksyrlighet. — **Arseniter,** *kem.*, arseniksyrliga salter.
Arsenopyri't, *miner.*, arsenik-kis.
Arseot (*l.* arseå') l. **Arschot** (*l.* arsjå'), *textil.*, fin kyprad ylleväv från Belgien.
Arsi'n, *kem.*, arsenikväte, en gasformig förening av arsenik och väte.
Arsi'ner, *kem.*, med aminer analoga föreningar, uppkomna genom substitution av väteatomer i arsenikväte.
Arsi'noe, namn på egyptiska prinsessor av ptolemaiernas ätt.
A'rsis, *gr.* (av *a'irein*, höja), *tonk.*, uppslag; *metr.*, beteckning för den starka l. betonade delen av en versfot. Jfr *Thesis.*
Arsi'ssa pa'lus, forntidens namn på sjön Van.
Arsji'n, se *Arschin.*
Ars lo'nga, vi'ta bre'vis, *lat.*, se *Ars.*
Ars morie'ndi, se *Ars.*
Arsonvalise'ring l. **Arsonvalisatio'n,** *med.*, metod för behandling av arterioskleros (se d. o.), angiven av franske läkaren d'Arsonval.
Ars poe'tica, *lat.*, diktkonst, titel på en skrift av den romerske skalden *Horatius.*
Ars spi'ritum, se *Ars.*
Arsykody'l, *farm.*, dets. som *Arsekodil* (se d. o.).
Art., förk. för *Artikel* (se d. o.).
Artaba, persiskt mått = 65,238 l.
Artabo'trys, *bot.*, växtsläkte av fam. *Anona'cæ.* Buskar med ätliga frukter, de flesta i s. Asien. — **A. interme'dia** m. fl. arter på Java ge en olja, *minjak-kenangan.* — **A. odorati'ssima,** odlas för sina välluktande blommor. — **A. suave'olens,** d u r i e c a r h a n , användes mot kolera.
Artagrottan, stor droppstensgrotta vid staden Arta på Mallorca.
A'rtal, flertal av marockanska handelsvikten *rotal* (se d. o.).
Art culinaire, se under *Culinaire.*
Artedie'llus uncina'tus, *zool.*, havulken, en arktisk simpfisk, som stundom anträffas i Bohuslän.
A'rte et Ma'rte, *lat.*, genom fredliga och krigiska värv; inskrift på riddarhuset i Stockholm.
Artefa'kt (av *lat. ars*, konst, och *fa'cere*, göra), konstgjord; konstprodukt.
Arte'l l. **Artell,** *ry.* (*l.* art-jä'lj), benämning på kooperativa sammanslutningar i det förkommunistiska Ryssland.
Arte'mia, *zool.*, ett släkte bladfotingar.
A'rtemis, *gr. myt.*, mångudinnan och jaktens gudinna, motsvarar romarnas *Diana.* Jfr *Artemision* och *Efesiska Diana.* — **A. Anâhita,** dyrkades i Persien och Medien m. fl. länder som det befruktande vattnets gudinna. — **A. Brito'martis** l. **A. Dikty'nna,** dyrkades på Kreta, i Lakonien, Fokis och flerstädes. — **A. Eileity'ia,** barnsbördens gudinna. — **A. Kuro'trofos,** den kvinnliga ungdomens beskyddarinna. — **A. O'rthia,** dyrkades i Sparta. På hennes altare piskades gossar blodiga (kvarleva av människooffer). — **A. af Versailles,** se *Diana av Versailles.*
Artemi'sia, *bot.*, vida utbrett växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Många arter odlade som läkemedels- och prydnadsväxter. Sju inhemska. — **A. abrota'num,** åbrodd (fr. s. Europa), förr allmänt odlad i trädgårdar. — **A. absi'nthium,** malört. Officinell. Innehåller eterisk olja. — **A. campe'stris,** fältbynke, täml. allmän i torra backar. — **A. ci'na,** en asiatisk art, som lämnar s. k.

"maskfrö". Av blomkorgarna beredes *Santoni'n*. — **A. dracu'nculus**, Sibirien, ger den numera föga brukade kryddan *drago'n*. — **A. mari'tima**, strandmalört, havsstrandväxt. Örtstandet användes som maskdödande medel. — **A. mutelli'na** och **A. spica'ta**, i s. Europas fjälltrakter, användas för beredning av *absint*. — **A. vulga'ris**, gråbo, allmän kring gårdar, vägar o. d. Roten officinell (magstärkande medel).

Artemi'sion, Artemis' tempel, särskilt Artemistemplet i Efesos, ett av världens sju underverk.

Artemi'sium, se *Artemision*.

Artemonia'ner l. **Artemoni'ter**, anhängare till *A'rtemon*, en sekt i Rom under 200-t., som förnekade Kristi gudom.

Arte'r (*gr. arteri'a*), **Artä'r**, *anat.*, pulsåder, blodkärl, som för blodet *från* hjärtat. — **Arterie'l** l. **Arterie'll**, som har avseende på l. står i samband med pulsådror. — **Arteriellt blod**, i lungor l. gälar syrsatt blod.

Arte'ria, *pl.* **Arte'riæ**, *anat.*, artär, pulsåder. — **A. a'fferens**, tillförande artär i allm. — **A. alveola'ris infe'rior**, underkäksartären. — **A. a. supe'rior poste'rior**, bakre överkäksartären. — **A. angula'ris**, ögonvinkelsartären. — **A. anony'ma**, namnlösa artären, första stora grenen från aortabågen. Saknas på vänstra sidan, varav namnet. — **A. appendicula'ris**, maskformiga bihangets artär. — **A. arcua'ta**, fotryggens bågartär. — **A. auditi'va inte'rna**, inre hörselartären. — **A. auricula'ris poste'rior**, bakre öronmusselartären. — **A. axilla'ris**, stora armhålsartären. — **A. basila'ris**, hjärnbottensartären. — **A. brachia'lis**, armartär. — **A:æ bronchia'les**, luftrörsartärerna. — **A. buccinato'ria**, kindartär. — **A. bu'lbi**, artärer till könsorganen hos båda könen. — **A. cana'lis pterygoide'i**, artär till övre delen av svalget. — **A. caro'tis commu'nis**, gemensamma halsartären. — **A. caro'tis exte'rna**, från föreg. till grenar i ansiktet och kranieväggarna. — **A. caro'tis inte'rna**, från gemensamma halspulsådern till hjärnan, ögat och främre huvudet. — **A. centra'lis reti'næ**, näthinneartären. — **A. cerebe'lli infe'rior ante'rior**, främre nedre lillhjärnsartären. — **A. c. i. poste'rior**, bakre undre lillhjärnsartären. — **A. c. i. supe'rior**, övre lillhjärnsartären. — **A. ce'rebri ante'rior**, främre hjärnartären. — **A. c. me'dia**, mell. hjärnartären. — **A. c. poste'rior**, bakre hjärnartären. — **A. cervica'lis asce'ndens**, uppstigande halsartären. — **A. c. profu'nda**, djupa nackartären. — **A. c. superficia'lis**, ytliga halsartären. — **A. choroide'a**, åderhinneartären. — **A:æ cilia'res**, ciliarartärerna. — **A. circumfle'xa fe'moris media'lis**, från lårbensartären till muskler på lårets insida. — **A. c. f. latera'lis**, från lårbensartären till muskler på lårets utsida. — **A. circumfle'xa hu'meri anterior** och **A. c. h. poste'rior**, armens främre och bakre kransartärer. — **A. c. i'lium profu'nda**, höftens djupa kransartärer. — **A. c. i. superficia'lis**, ytliga bukbetäckningsartären. — **A. c. sca'pulæ**, axelbladets kransartär. — **A. clito'ridis**, artär till clitoris hos kvinnan. Jfr *A. penis*. — **A. cœli'aca**, bukinälvsartären. — **A. co'lica de'xtra**, **A. c. me'dia** och **A. c. sini'stra**, högra, mell. och vänstra grovtarmsartären. — **A. collatera'lis**, artärer från djupa armartären till armbågslednätet, underarmen m. m. — **A. commu'nicans ante'rior** och **A. c. poste'rior**, två par artärer som förbinda främre och bakre hjärnartärerna. — **A. corona'ria co'rdis de'xtra** och **A. c. sini'stra**, hjärtats högra och vänstra kranskärl. — **A. deferentia'lis**, sädessträngsartären. — **A. digita'les dorsa'les ma'nus** och **A. d. d. pe'dis**, fingrarnas och tårnas artärer på ryggsidan. — **A. d. planta'res**, tårnas artärer på undersidan. — **A. d. vola'res commu'nes**, tre artärstammar på vardera handen. — **A. dorsa'lis pe'dis**, fotens ryggartär. — **A. d. pe'nis**, artär från *A. penis* till penis' ryggdel. — **A. epiga'strica**, tre artärer mellan lårbensartären, tunntarmsartären och inre bröstartären. — **A:æ ethmoida'les**, silbensartärerna. — **A. femora'lis**, lårbensartären. — **A. fronta'lis**, pannartären. — **A. ga'strica de'xtra** och **A. g. sini'stra**, magsäckens högra och vänstra artär. — **A:æ ga'stricæ bre'ves**, korta magartärerna. — **A. ga'stroduodena'lis**, från leverartären till *A. gastroepiploica dextra*. — **A. gastroepiplo'ica de'xtra**, från föreg. till magsäckens stora kurvatur. — **A. g. sini'stra**, från mjältartären till magsäckens stora kurvatur. — **A. ge'nus**, knäledsartärer (sex stycken). — **A. glutæ'a**, från inre höftartären till höftens yttre muskler. — **A. hæmoroida'lis**, artärer till trakten av anus, delar av könsorganen m. m. — **A. hepa'tica**, leverartärernas stam. — **A. h. pro'pria**, leverns egen artärgren. — **A. hypoga'strica**, inre höftartären. — **A:æ ili'acæ** l. **A:æ jejuna'les**, tunntarmsartärerna. — **A. i'lio-co'lica**, från tunntarmstill grovtarmsartärerna. — **A. ili'aca commu'nis**, stora höftpulsådern. — **A. i. exte'rna**, yttre höftpulsådern. — **A. infraorbita'lis**, från inre käkartären till underkäksartärerna m. m. — **A:æ intercosta'les**, revbensmellanrumsartärer. — **A. intero'ssea commu'nis**, från armartären till *A. i. dorsalis* och *A. i. volaris*. — **A. i. dorsalis**, den gemensamma mellanbensartären till muskler på underarmens sträcksida. — **A. i. recu'rrens**, från *A. i. dorsalis* uppåt armbågsledens framsida. — **A. vo'laris** från *A. i. communis* till underarmsmuskler. — **A:æ labia'les anterio'res** och **posterio'res**, artärer till blygdläpparna. — **A. labia'lis infe'rior** och **A. l.**

supe'rior, artärer till över- och underläpp. — **A. lacrima'lis**, tårartären. — **A. larynge'a**, artärer från sköldkörtelartärerna till struphuvudets slemhinna och muskler. — **A. linea'lis**, mjältartären. — **A. ligame'nti te'retis u'teri**, artär från *A. epigastrica* till runda livmoderbandet. — **A. lingua'lis**, tungartären. — **A:æ lumba'les**, grenar från bukaorta till bukens muskler. — **A. maleola'ris**, artärer från skenbensartärerna till fotknölsnätet. — **A. mamma'ria inte'rna**, inre bröstartären. — **A. massete'rica**, från inre käkartären till tuggmuskeln. — **A. maxilla'ris exte'rna** och **A. m. inte'rna**, yttre och inre käkartärerna. — **A. media'na**, artär från *A. interossea communis* till muskler och ben på underarmen. — **A:æ mediastina'les arterio'res**, artärer från inre bröstartären till bindevävsrummet mellan lungorna. — **A. meninge'a ante'rior, A. m. me'dia** och **A. m. poste'rior**, främre, mell. och bakre hjärnhinneartärer. — **A. menta'lis**, från underkäksartären till hakan. — **A. mesente'rica infe'rior**, från bukaorta till nedstigande grovtarmen och övre delen av ändtarmen. — **A. m. supe'rior**, från bukaorta till tunntarmen och grovtarmen. — **A. mesera'ica**, syn. *A. mesente'rica*. — **A:æ metaca'rpeæ** mellanhandryggsartärer. — **A:æ m. vola'res**, hålhandsartärer. — **A:æ metata'rseæ latera'lis** och **media'les**, från fotryggsartären till fotranden och fotryggens nät. — **A. mu'sculo-phre'nica**, från inre bröstartären till mellangärdet och nedre interkostalrummen. — **A. nasa'lis**, artärer till näsan. — **A:æ nutri'ciæ** l. **A:æ nutri'ceæ**, de till benmärgen gående artärkärlen. — **A. obturato'ria**, höftbenshålartären. — **A. occipita'lis**, från yttre halspulsådern till muskler o. s. v. i hals och huvud. — **A:æ œsophage'æ**, matstrupens artärer. — **A. o'mphalo-mesente'ricæ**, hos fostret artär från bukaorta till allantois. Försvinner med allantois. — **A. ophta'lmica**, ögonartären. — **A. ova'rica**, artär till äggstockarna. — **A. palati'na asce'ndens** och **A. p. desce'ndens**, uppstigande och nedstigande svalgartären. — **A:æ palpebra'les**, artärer till ögonlocken. — **A. pancrea'tio-duodena'lis infe'rior**, från *A. mesenterica superior* till bukspottkörteln och tolvfingertarmen. — **A. p. supe'rior**, från *A. gastro-duodenalis*, till bukspottkörteln och tolvfingertarmen. — **A. pe'nis**, artär till penis. — **A. pericardi'aco-phre'nica**, från inre bröstartären till främre hjärtsäcken och mellangärdet. — **A. perine'i**, från inre blygdartären till bäckenbotten och dess muskler. — **A. peronæ'a**, från bakre skenbensartären till artärgrenar i bakre underbensmuskulaturen. — **A. pharynge'a**, från yttre halspulsådern till halsens mjukdelar, svalget och skallbasen. — **A. phre'nica**, från aorta till mellangärdet. — **A. planta'ris**, grenar av skenbensartären i fotsulan. — **A. p. latera'lis di'giti qui'nti**, en gren från *A. plantaris* till lilltån. — **A. p. hallu'cis media'lis**, gren från *A. plantaris* till stortån. — **A. poplite'a**, knävecksartären. — **A. pri'nceps po'llicis**, från djupa hålhandsbågen till tummen. — **A. profu'nda bra'chii**, djupa armartären. — **A. p. fe'moris**, djupa lårbensartären. — **A. p. li'nguæ**, fortsättning i tungan av tungartären. — **A. p. pe'nis**, djupa grenen av *A. penis*. — **A. pude'nda exte'rna**, yttre blygdartären. — **A. p. inte'rna**, inre blygdartären. — **A. pulmona'lis**, lungartären. — **A. radia'lis**, radialartären, följer underarmens radiala del. — **A. recu'rrens radia'lis**, rekurrent gren från *A. radialis*. — **A. r. tibia'lis**, rekurrenta grenar från skenbensartärerna. — **A. rena'lis**, njurartären. — **A. sacra'lis latera'lis** och **A. s. me'dia**, korsbensartärer. — **A:æ scrota'les**, artärer till pungen. — **A:æ sigmoide'æ**, artärer till grovtarmens s-formade slynga. — **A. sperma'tica**, artärer till sädessträngen och muskler i pungen. — **A. sphenopalati'na**, artärer till övre svalget och gommen. — **A. spina'lis ante'rior** och **A. s. poste'rior**, från ryggkotsartärerna till ryggmärgsytorna, fina hinnorna och ryggmärgen. — **A. stylomastoide'a**, från ytliga halspulsådern till trumhålan. — **A. subcla'via de'xtra** och **A. s. sini'stra**, högra och vänstra nyckelbensartären. — **A. sublingua'lis**, från tungartären till kringliggande muskler, slemhinna och tandkött. — **A. submenta'lis**, från yttre käkartären till halsmuskler och underläppen. — **A. subcapula'ris**, från stora armhålsartären till muskler och lymfkörtlar. — **A. supraorbita'lis**, utgrening från ögonartärerna. — **A. suprarena'lis infe'rior**, mindre gren av njurartären till binjuren. — **A. s. me'dia**, från bukaorta till binjurarna. — **A. s. supe'rior**. från undre mellangärdsartären till binjuren. — **A. sura'les**, från knävecksartären till muskler i knävecket och vaden. — **A. tempora'lis**, till magartärer. — **A. thoraco-acromina'lis**, från stora armhålsartären till skulderhöjden, deltamuskeln och bröstmusklerna. — **A. thoraco-dorsa'lis**, från *A. subcapularis* till ryggmusklerna. — **A:æ ty'micæ**, från bindvävspartiet mellan lungorna till thymus. — **A. thyroide'a infe'rior** och **A. th. supe'rior**, nedre och övre sköldkörtelartären. — **A. tibia'lis ante'rior** och **A. t. poste'rior**, främre och bakre skenbensartären. — **A. transve'rsa co'lli**, tvära halsartären. — **A. t. facie'i**, från *A. temporalis* till öronspottkörteln och ansiktsmuskulaturen. — **A. t. sca'pulæ**, från tyroideastammen till skulderhöjden. — **A. tympa'nica**, artärer till trumhålan. — **A. vola'ris radia'lis**, pekfingrets radiala artär på volarsidan. — **A. zygoma'tica-orbita'lis**, artär till ögats

ringmuskel. — **A. ulna'ris,** underarmsartär längs armbågsbenet. — **A. umbilica'lis,** navelartären (hos fostret). — **A. uretra'lis,** från *A. penis* till urinblåsan. — **A uteri'na,** livmoderartären. — **A. vagina'lis,** slidans artär. — **A. vertebra'lis,** ryggkotsartären. — **A. vesica'lis infe'rior och A. v. supe'rior,** nedre och övre urinblåsartären. — **A. vesti'buli,** artär till innerörets vestibul.

Arteria'lis, *lat.*, hörande till artärerna.

Arterialisatio'n, dets. som *Arterisation* (se d. o.).

Arteriektasi', **Arterie'ktasis** l. **Arterieury'sma,** *gr.*, *med.*, pulsåderutvidgning l. pulsådersvulst. — **Arteriorrhe'xis,** pulsåderbråck, pulsåderbristning. — **Arteriotomi'** (*gr. tome'*, skärning, snitt), *kirurg.*, öppnandet av en pulsåder i ändamål att avtappa blod. — **Arteri'itis,** pulsåderinflammation.

Arterieury'sma, se *Arteriektasis.*

Arte'rio-ca'pillary-fibro'sis, *eng.*, en degeneration av de minsta artärerna.

Arteri'ola, *pl.* **Arteri'olæ,** *anat.*, de minsta artärerna. — **A:æ arcifo'rmes re'num** l. **A:æ basila'res renum,** de bågböjda artärerna över njurpyramidernas baser. — **A:æ interlobula'res renum,** de i njurbarken förlöpande artärerna. — **A:æ re'ctæ,** kärlknippen från *A:æ basilares* mot njurpyramidernas spetsar.

Arterioli't, *med.*, artärsten, förkalkning av dött material.

Arteriosklero's l. **Arterioscleró'sis,** *med.*, åderförkalkning, kronisk sjukdom, som yttrar sig i en förändring av blodkärlens väggar, varigenom blodtillförseln till kroppens olika organ blir otillräcklig.

Arteriotomi', *med.*, öppnandet av en pulsåder.

Arteriotre'psi, *med.*, hopvridning av artär för blodstillande.

Arterio-venö'st aneury'sma, *med.*, åderbråck genom samtidig skada på artär och ven samt arteriellt blodtryck i venen på grund av kommunikation.

Arterisatio'n, *fysiol.*, blodets övergång från venöst till arteriellt.

Arteri't, *petrogr.*, ådergnejs, gnejs, som anses ha uppkommit därigenom, att en granitisk magma inträngt och kristalliserat mellan förskiffringsytorna i en skiffrig bergart.

Artesisk brunn, en brunn, som uppkommer, då man i omväxlande jordlager borrar sig ned till en vattenåder, som uppstiger till l. ovan jordytan. Benämningen härleder sig från franska grevskapet Artois, varest dylika brunnar, i mitten av förra årh., först kommo i bruk.

A'rtes libera'les, *lat.*, se under *Ars.*

Artfrämmande äggvita, *med.*, äggviteämnen tillhörande annan djurart än den behandlade.

Arthigo'n, *farm.*, gonokockvaccin.

Arthralgi' (av *gr. a'rthron*, lem, led, och *algi'a*, smärta), *med.*, ledgångssmärta. — **Arthri'tis** l. **Artri't,** *med.*, kronisk l. akut inflammation i en led; gikt. — **Arthri'tis retrogre'ssa,** giktkastning. — **Arthri'tisk,** som har avseende på gikt, lider av gikt. — **Arthritiska medel,** läkemedel mot giktkrämpor.

Arthrektomi', *med.*, ledresektion.

Arthri'nium, *bot.*, ett släkte blåssvampar på döda strån och blad av halvgräs.

Arthrodyni', *med.*, kronisk reumatism.

Arthrode's, *med.*, kronisk fixering av en obrukbar led till brukbar styvhet.

Arthroga'stres, *zool.*, grupp spindeldjur omfattande läckespindlar, skorpioner, klokrypare och skorpionspindlar.

Arthroge'n, *med.*, utgången från en led, t. ex. om en sjukdom som tuberkulos.

Arthroka'ce, *med.*, tuberkulös förstöring av en led.

Arthrokle'isis, *med.*, förstörelse av en led genom benändarnas sammanväxning.

Arthroli't, *med.*, ledsten.

Arthroly's, *med.*, lösning av ledsammanväxning.

Arthrologi', ledgångsanatomi och -fysiologi.

Arthro'n, *gr.*, *anat.*, led.

Arthropati', *med.*, ledgångssjukdom. — **Arthropathi'a tabe'tica,** kroniskt ledgångslidande vid *ta'bes dorsa'lis.*

Arthroplasti'k, *med.*, plastisk ledgångsoperation, framställande av artificiell ledgång.

Arthropo'da (av *gr. a'rthron*, led, och *pus*, fot), *zool.*, ledfotingar, d. v. s. kräftdjur, tusenfotingar, insekter och spindeldjur.

Arthrosi', *med.*, gikt, ledvärk.

Arthro'sis, *anat.*, se *Articulation.*

Arthrospo'r, *bot.*, en art sporbildning hos bakterier.

Arthro'straca (av *gr. o'strakon*, skal), *zool.*, en grupp högre kräftdjur, omfattande märldjur och likfotingar.

Arthrotomi', *med*, öppnande av led.

Arthur, se *Artur.*

Arthus' fenome'n, dets. som *Anafylaxi* (se d. o.).

Articles of religion, *eng.* (*l.* a'rtikls åv reli'dsjön), engelska kyrkans bekännelseskrift.

Articula'ta (*lat.*, ledade), äldre sammanfattningsnamn på leddjur och maskar.

Articula'tio, *pl.* **Articulatio'nes,** *lat.*, *anat.*, ledgång. — **A. acro'mio-clavicula'ris,** skulderleden. — **A. atla'nto-epistro'phica,** mellan atlas och andra halskotan. — **A. atla'nto-occipita'lis,** mellan atlas och huvudet. — **A. calca'neo-cuboide'a,** mellan hälbenet och mellanfotens yttre ben. — **A. capitulo'rum-costa'rum,** mellan revbenshuvudena och ryggkotorna. — **A. ca'rpometaca'rpæ,** mellan handleden och mellanhandens ben. — **A. cochlea'ris,** skruvled i allm. — **A. compo'sita,** ledgång av mer än två ben. — **A. costo-transversa'riæ,**

mellan revbenen och ryggkotornas tvärutskott. — A. **costo-vertebra'les**, sammanfattning av revbenens leder mot ryggkotorna. — A. **co'xæ**, höftleden. — A. **cu'biti**, armbågsleden. — A. **cuboide'o-cuneifo'rmis**, A. **cuboide'o-navicula'ris** och A. **cu'neo-navicularis**, leder mellan tarsens småben. — A. **de'ntis epistrophe'i**, leder mellan atlas och andra halskotans tandformade utskott. — A. **digito'rum ma'nus**, fingerlederna. — A. **d. pe'dis**, tålederna. — A. **elipsoi'dea**, med ledytor i ellipsform. — A. **ge'mus**, knäleden. — A. **hu'meri**, överarmens skulderled. — A. **hu'mero-radia'lis**, mellan överarmbenet och strålbenet i armbågsleden. — A. **hu'mero-ulna'ris**, mellan överarmsbenet och armbågsbenet i armbågsleden. — A. **intercarpe'a**, mellan de två raderna av handledens ben. — A. **interchondra'les**, mellan VI—IX revbensbrosken. — A. **inter-metacarpe'æ**, mellan mellanhandsbenens åtvända basaldelar. — A. **inter-metatarsi'æ**, mellan tarsebenens åtvända basaldelar. — A. **mandibula'ris**, käkleden. — A. **ma'nus**, mellan underarmen och handen. — A. **metaca'rpo-phalange'æ**, mellan mellanhanden och fingrarna. — A. **metata'rso-phalangeæ**, mellan tarsen och tårna. — A. **pe'dis**, mellan benet och foten. — A. **ra'diocarpe'a**, mellan strålbenet och handen. — A. **radio-ulna'ris dista'lis**, mellan armbågs- och strålbenen i nedre änden. — A. **r.-u. proxima'lis**, samma i övre änden. — A. **sa'cro-ili'aca**, mellan korsbenet och höftbenet. — A. **sella'ris**, sadelled. — A. **si'mplex**, enkel led (mellan två ben). — A. **spheroide'a**, kulled. — A. **ste'rno-clavicula'ris**, mellan nyckelbenet och bröstbenet. — A. **sterno-costa'les**, mellan revbensbrosken och bröstbenet. — A. **ta'localca'nea**, mellan språngbenet och hälbenet. — A. **talo-crura'lis**, mellan språngben, skenben och vadben.

Articula'tus (av *lat. arti'culus*, led), *bot.*, ledad.

Arti'culi fi'dei, *lat.*, trons artiklar.

Arti'culus, *lat.*, *anat.*, led.

Artificia'liter, med konst konstmässigt.

Artificie'l l. **Artificie'll** (av *lat. ars*, konst, och *fa'cere*, göra), konstgjord, genom konst frambragt. — **Artificiella gödningsämnen**, på industriell väg framställda gödningsämnen. — **Artificiell horisont**, *astr.*, en horisontalt ställd, plan och spegelblank yta, vilken vid höjdmätning av himlakroppar ersätter sjöhorisonten, då denna ej är synlig. — **Artificiella mineralvatten**, konstgjorda mineralvatten. — **Artificiellt system**, vetenskapligt klassificeringssystem utan strängt hänsynstagande till naturliga släktskapsförhållanden. Motsats: *Naturligt system.*

Arti'kel (*lat. a'rtus*, led, *arti'culus*, liten led), del av en skrift; huvudpunkt l. avdelning i ett fördrag, kontrakt l. dylikt; avdelning inom den kristna trosläran; tidningsuppsats; varuslag; *språkv.*, obetonat ord l. ändelse, som fogas till ett substantiv för att utmärka, om substantivet avser ett särskilt föremål l. föremål i allm.

Artikulatio'n, *anat.*, ledgång, ledningsförmåga; *språkv.*, tydligt uttalande av stavelser l. ord. — **Artikule'ra**, leda emot; tydligen och i särskilda stavelser uttala ett ord. — **Artikulerade ljud**, *fysiol.*, de ljud människan frambringar medelst sina språkverktyg.

Artikeltariff, undantagstariff för vissa varuslag vid godsförsändelse per järnväg.

Artikulatio'n m. fl., se under *Artikel; med.*, tandsättens ställning vid helt slutna käkar.

Artilleri' (av *medelt.-lat. artella'ria*, krigsmaskin), sammanfattningen av de grova skjutvapnen jämte till dem hörande hästar, fordon och ammunition; den del av armén, som strider med dylika vapen. — **Artilleriavdelning**, avdelning inom marinförvaltningen. — **Artilleriklassen**, specialklass vid flottans underbefälsskolor. — **Artilleriklubben**, en 1871 bildad förening av svenska artilleriofficerare. — **Artillerikonstapel**, underofficer vid flottans artilleristat. — **Artillerimatros**, menig man vid flottans sjömanskår. — **Artillerimuseum**, vapenmuseum. — **Artilleriofficer**, den officer å ett flottans fartyg som har till spec. uppgift att under chefen leda artilleriövningar och -strid. — **Artilleripark**, förr artillerimaterial bakom en härs första linje. — **Artilleri'st**, en vid artilleriet anställd soldat. — **Artilleristaten**, en av underofficersstaterna vid flottan. — **Artilleriträ**, förr benämning på det virke, som användes till trädelar på kanoner. — **Artillerivetenskap**, läran om artilleriets teknik, taktik och organisation.

Artimi'no, ett vitt muskatvin från Toskana.

Artioda'ctyla (av *gr. a'rtios*, fullständig, och *da'ktylos*, finger), *zool.*, partåiga hovdjur.

Arti'st (av *lat. ars*, konst), konstnär. — **Arti'stisk**, konstnärlig; som står i samband med de sköna konsterna.

Arti'stfakultet (*lat. facu'ltas a'rtium*), "konsternas fakultet", medeltidens benämning på filosofisk-humanistisk fakultet vid universitet.

Arti'stprov kallas de första och bästa avdragen av en graverad l. etsad plåt. — **Artistremarkprov**, artistprov med bilder svagt graverade l. etsade i marginalen.

Arti'stskatt, nöjesskatt som erlägges vid uppträdande av utländsk artist.

A'rtium (*gen. pl.* av *lat. ars*, konst) l. **Exa'men artium**, i Danmark och Norge benämning på studentexamen. — **A. bacca-la'ureum**, filosofie kandidat. Jfr *Bachelor of arts.* — **A. libera'lium magi'ster** l. **A. magister**, eg. lärare i de sköna konsterna;

titel för den person, som tagit filosofiska graden vid något universitet.

Art nouveau, se *L'art nouveau*.

Artoca'rpeæ l. **Artocarpoi'deæ**, *bot.*, brödfruktfamiljen, underfamilj av fam. *Mora'ceæ*.

Artoca'rpus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ*. — **A. inci'sa**, brödfruktträdet, förekommer i s.ö. Asien och på Stilla oceanens öar. Dess stora frukter utgöra ett viktigt näringsmedel. — **A. integrifo'lia**, är ett brödfruktträd i Ostindien.

Artoca'rpusstärkelse, se *Arrowrotstärkelse*.

Artogra'f, *tekn.*, apparat för elektrisk bildöverföring på avstånd, uppfunnen av amerikanen Amstutz.

Artolatri', *gr.* (av *a'rtos*, bröd, och *latre'ia*, dyrkan), tillbedjande av brödet i nattvarden (hostian).

Artotypi', *tekn.*, amerikansk benämning på s. k. ljustryck.

Artralgi' (av *gr. a'rthron*, led, och *algi'a*, smärta), *med.*, ledgångssmärtor.

Artri't, **Artri'tisk**, se *Arthritis*.

Artro-, se *Arthro*.

Arts de dessin, *fr.* (*l.* ar dö dässä'ng), tecknande l. grafiska konster, d. v. s. arkitektur, skulptur och målning.

Artskock l. **Artskocka**, förvrängning av *fr. artichaut*, *ty.*, *Artischocke*, ärtskocka.

A'rtur l. **Arthur**, mansnamn av omtvistad härledning. Buret av den brittiske sagokonung, som stiftade de tolv riddarnas brödraskap, "riddarna av det runda bordet". Jfr *Table ronde*.

A'rtur-sagan l. **A'rtus-sagan**, sagokrets, uppkallad efter den brittiske konungen Artur och utgörande en huvudavdelning av den europeiska medeltidens vitterhet.

A'rtus, *lat.*, lem.

A'rtus-sagan, se *Artur-sagan*.

Artä'r, *pl.* **Artä'rer**, se *Arter*.

A'ru, se *Tan-kian*.

Arua'ker l. **Arova'ker**, sydamerikansk indianstam.

A'rum macula'tum, *bot.*, munkhätta, aronsstav, aronsört, sällsynt svensk växt med blomaxet omgivet av ett gulgrönt hölster, löklik jordstam och röda, giftiga bär. Tillhör fam. *Ara'ceæ*. Knölstammen, *aronsrot*, *dansk ingefära*, var förr officinell. — **A. dioscori'dis** och **A. ita'licum**, lämna en liknande drog. Dess huvudbeståndsdel är stärkelse. — **A. palæsti'num** v. **sa'nctum**, "svartkalla", odlas som prydnadsväxt för sitt långa, sammetssvarta hölsterblad. —

Arumstärkelse, se *Arrowrotstärkelse*.

A'run, *bot.*, se *Erythræe*.

Aru'ncus, *bot.*, se *Spiræa*.

Arundel marbles, *eng.* (*l.* a'rröndel ma'bles), en i början av 1600-t. av earlen av Arundel grundad antiksamling, som numera äges av Oxfords universitet. — **Arundelska marmortavlan**, dyrgrip i nyssnämnda samling, marmortavla med inskrift om de viktigaste händelserna i Greklands historia från Kekrops till år 354 f. Kr. Jfr *Pariska Krönikan*.

Arundina'ceus, -a, -um (av *lat. aru'ndo*, säv), *bot.*, rörlik (rör = säv).

Arundina'ria, *bot.*, gräs av underfam. *Bambu'seæ*, i Amerika och Asien. Viktig handelsvara i n. Indien för fabrikation av spatserkäppar och pipskaft. — **A. japo'nica** odlas som prydnadsväxt.

Aru'ndo, *bot.*, vattengrässläkte.—**A. Do'nax**, italiensk vass, användes i medelhavsländerna till fläthäckar, taktäckning m. m. Rotstocken officinell mot diarré. — **A. phragmi'tes**, syn. *Phragmites* (se d. o.).

Arv, *bot.*, svenskt namn på ett stort antal örter tillhörande nejlikväxterna m. fl.

A'rvak l. **A'rvakr**, *nord. myt.*, en av solens hästar. Jfr *Allsvinn*.

Arva'lbröder l. **Arva'ler** (*lat. Fra'tres arva'les*, av *a'rvum*, åkerteg), ett brödraskap i det gamla Rom av 12 patriciska präster, som årligen offrade för jordens fruktbarhet.

Arve'nsis (av *lat. a'rvum*, åker), *bot.*, som växer på åkrar.

Arve'rner, ett ännu på Cæsars tid betydande galliskt folk, bosatt i nuv. Auvergne.

Arvfel, *veter.*, ärftliga lyten, som nedsätta djurens avelsvärde.

Arvi'cola terre'stris, *zool.*, vattensork. Ett av de svåra skadedjuren bland våra gnagare. Se *Evotomys* och *Microtus*.

A'rvid, fornnordiskt mansnamn: *Arnvidher* (av *fornnord. arinn*, härd, *fig.*, hemvist, och *viðr*, träd, *fig.*, kämpe), "den som värnar sitt hem", l. (av *örn*, gen. *arnar*, örn, och *viðr*, träd, kämpe), örnkämpe.

Arviohuvudränta och **Arviorubelränta** (av *fi. arvio*, uppskattning), skatter, som av ryssarna infördes i ö. Finlands landskap och där bibehållit sig efter återföreningen med moderlandet 1811. Den förra är en personell skatt, den senare en jordskatt.

Arx, *lat.*, borg, slott.

A'rya-sama'j, "ariskt förbund", modernt indiskt religionssamfund, stiftat 1875 och tenderande att återuppliva den äldre bramaismens lära och kult. Det är uppdelat i *Ghasi*, som äro vegetarianer, och *Mansi*, som äro köttätare.

A'rybrosken, *anat.*, struphuvudets kannbrosk.

Ary'l, *kem.*, envärdig bensolradikal l. aromatisk kolväterest motsvarande alkylradikalerna inom den alifatiska serien.

Arytenoide'us, *anat.*, liknande en kanna.

Arzamas, ett ryskt litteratursällskap (1815—18), som ägnade sig åt komisk och parodisk diktning, men likväl genom sina medlemmars betydenhet och sin friska opposition haft stort inflytande på rysk vitterhet.

Arzawa-breven, två lertavlebrev från El-

Amarna, avfattade på ett språk, som man numera anser identiskt med hettitiskan.

A/S, förk. för *da. Aktieselskab*, och *no. Aktieselskap*, aktiebolag.

As, *lat.* (*l.* ass), hos de gamla romarna bl. a. mått-, vikt- och myntenheten; på senare tiden minsta underavdelningen av guld-, silver- och myntvikterna; i Sverige förr minsta underavdelningen av viktualievikten.

As, *kem.*, atomtecken för *Arseni'k.*

As., *med.*, förk. för *astigmatism* (se d. o.).

A'sa, *lat.*, gummi, harts.

A'sa du'lcis, *farm.*, benzoeharts.

Asafi' (*gr. asa'feia*), otydligt uttal.

A'sa fœ'tida, *farm.*, dyvelsträck.

A'sahem, se *Åshem.*

A sa'lvo, *ital.*, *handelst.*, välbehållen, oskadad.

A'saläran, se *Åsaläran.*

Asa'ner l. **Assa'ner**, tatarisk folkstam kring floden Jenisej.

Asant, se *Dyvelsträck.*

A'saphus, *paleont.*, trilobitsläkte, karakteristiskt för undersiluren.

Asapro'l l. **Abastro'l**, *farm.*, läkemedel för kroppstemperaturens nedsättande.

A'sar, se *Åsar.*

Asari'n, *farm.*, en stearopten, framställd av den flyktiga oljan i roten till *A'sarum europæ'um.* Förr brukad som kräkmedel m. m.

Asa'rja, *hebr.*, ”Jahve hjälper”, namn på bibliska konungar, profeter och präster.

Asarki', *gr.* (av *a priv.* och *sarx*, kött), köttlöshet, magerhet.

Asaro'n = *Asarin.*

A'sarum europæ'um, *bot.*, hasselört, prydnadsväxt från mell. Europa, sedan gammalt förvildad i parker. Tillhör fam. *Aristolochia'ceæ.* Se *Asarin.* — **A. canade'nse** är en nordamerikansk art, som ger en välluktande olja, *Snakerootoil*, innehållande asarin i förening med ättik- och valeriansyra. Användes i parfymtillverkningen.

A'sarumkamfer = *Asarin.*

Asase'l, *hebr.*, en i öknen levande skadlig demon (senare en av de fallna änglarna, slutligen liktydig med Satan). På försoningsdagen lade översteprästen sina händer på en bock och bekände folkets synder, varefter djuret drev ut i öknen ”till Asasel”. Härav ”syndabock”.

A'sa-Tor, se *Tor.*

Asbe'st, Amia'nt l. **Bysoli't**, *miner.*, är en fintrådig förändring av strålsten l. andra mineral. Artförändringar av *Asbest* äro *Bergkork, Bergläder* och *Berglin.* — **Asbestcement**, asbesthaltigt cement, till skydd mot eld å järnkonstruktioner. — **Asbestfärg**, av asbest, talk och bindemedel, är en i hög grad eldskyddande färg. — **Asbeststen**, byggnadsmaterialet *eterni't*, tillverkas av asbestcement och ibland även glimmerskiffer.

Asbesti'n, finmalen asbest till fyllnadsämne i papper.

Asbestoli'n, *tekn.*, ett maskinsmörjämne, som innehåller asbest.

Asbeststen, se *Asbest.*

Asbjörn, nordiskt mansnamn.

Asblomma, se *Stapelia.*

Asbola'n, *miner.*, koboltmanganmalm.

Asboli'n, *gr.* (av *asbole'*, *a'sbolos*, sot), en gul, oljeaktig, i vatten löslig beståndsdel av sot.

Asbron, *nord. myt.*, stundom namn på regnbågen. Jfr *Bifrost.*

Ascari'asis, *med.*, masksjukdom av ascarider. Se *Ascaris.*

A'scaris, *zool.*, ett släkte inälvsmaskar av gruppen rundmaskar. — **A. lumbricoi'des**, spolmask. — **A. my'stax** (*A. ca'nis*), vanlig hos hund och katt, men även någon gång hos människor.

Asce'ndens, *lat.*, *bot.*, snett uppåt riktad.

Ascende'nt (av *lat. adsce'ndere*, uppstiga), släkting i uppstigande linje l. led.)(D e s c e n d e' n t.

Asce'nsion, uppstigning; himmelsfärd; Kristi himmelsfärdsdag; *astr.*, uppstigandet av en viss punkt på ekvatorn liktidigt med en stjärna. — **Ascensione'll**, uppstigande.

Asce'nsio re'cta, se *Rektascension.*

Asce'nsor, *lat.*, l. **Ascenseur**, *fr.* (*l.* assangsö'r), elevator (se d. o.), hiss.

Aschanti, tysk form för *Asjanti.*

Aschelmi'nthes, *zool.*, en grupp fritt l. parasitiskt levande maskar.

Aschera', den alstrande naturkraftens kvinnliga princip hos fenikierna.

Aschoff-Tawaras knut, *anat.*, muskelknut mellan hjärtats förmaks- och kammardel.

A'sci, *bot.*, se *Ascus.*

Ascia'dium, *bot.*, utan flock.

Ascidia'deæ, **Ascidia'der** l. **Asci'dier**, *zool.*, sjöpungar.

Asci'dium, *bot.*, bladholk.

A'scii (*lat.* av *gr. a priv.* och *skia'*, skugga), ”skugglösa”, kallas invånare under tropikerna, där föremålen ej kasta någon skugga, emedan solen alltid står i zenit.

Asci'tes l. **Aski'tes**, *gr.* (av *asko's*, säck, buk), *med.*, bukvattusot. — **Ascites chylo'sus**, ansamling av lymfvätska i buken. — **Ascitesa'gar**, närsubstrat för bakterieodling av ascitesvätska och agar-agar. — **Asci'tisk, Aski'tisk**, vattusiktig.

Asclepiada'ceæ l. **Asklepiade'er**, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Conto'rtæ.* Omkr. 1,300 kända arter, mest i tropiska och subtropiska länder. Se *Asclepias* och *Cynanchium.*

Asclepia'der, se *Asklepiader.*

Asclepia'deum, *bot.*, växande på asclepium (*Cyna'nchum vinceto'xicum*).

Ascle'pias, *bot.*, växtsläkte av fam. *Asclepiada'ceæ.* Mjölksaftrika örter l. halvbuskar, mest i Nordamerika. Många odlade som prydnadsväxter. — **A. cornu'ti** l. **A. sy-**

ri'aca, sidenörten, ger asclepias-ull (se d. o.).

Ascle'pias-ull, *textil.*, den fina, silkesglänsande ull, som sitter på fröna av *Asclepias*-arter och spinnes tillsammans med bomull. Andra handelsbenämningar äro *Växtsilke* och *Vegetabiliskt silke.*

Ascoco'ccus Billro'thii, vildjäst, en bakterie som grumlar öl och viner.

Ascoliche'nes, *bot.*, grupp av lavar, som omfattar samtliga lavar utom det fåtal vilket anträffats i fruktkroppar hos hymenomycetes och vilket kallas *Hy'menoliche'nes.*

Ascomyce'tes, Ascospo'ræ, Askomyce'tes, *bot.*, säcksvampar, vilkas sporer, vanligen åtta till antalet, bildas i moderceller (*a'sci*). Hit höra lavar, disksvampar (murklor, mjöldrygan) och mjöldaggsvampar.

Ascophy'llum nodo'sum, *bot.*, knöltång, allmän brunalg vid vår västkust.

Ascospo'ræ, *bot.*, se *Ascomycetes.*

Ascot (*l.* ä'sköt), engelsk by med berömd kapplöpningsbana.

Ascribe'ra, se *Askribera.*

A'scus, *lat.*, *pl.* **A'sci** (*gr. asko's*, säck), *bot.*, sporhylsa, benämning hos vissa svampar på en merendels säckformig cell, som i sig genom fri cellbildning alstrar sporer, s. k. *askosporer.*

A. S. E. A., förk. för *Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget* i Västerås, Sveriges största elektrotekniska industrifirma.

Asebi' (*gr. ase'beia*), gudlöshet.

Aseite't (*medelt.-lat. ase'itas*, tillvaro i och genom sig själv), självständighet, den egenskapen hos Gud, att han själv är grunden för sin tillvaro.

Asele'nisk (av *gr. a priv.* och *sele'ne*, måne), utan måne.

Ase'llus aqua'ticus, *zool.*, vattengråsuggan.

Asemi' (av *gr. a priv.* och *se'uca*, tecken) l. **Asymboli'**, oförmåga att genom tecken, vare sig ord, skrift l. åtbörder, meddela sig med omgivningen.

Asepsi'n, *farm.*, ett bromderivat av antifebrin.

Ase'psis, dets. som *aseptik.*

Asepti'k (av *gr. a priv.* och *septiko's*, åstadkommande förruttnelse), den behandlingsmetod, genom vilken man vid sårbehandling och operationer söker förekomma infektion genom smittfria instrument o. d.

Asepti'n (av *gr. a priv.* och *se'pein*, jäsa, ruttna), eg. medel mot förruttnelse. Gahns s. k. enkla aseptin består blott av renad borsyra, s. k. dubbel aseptin av 2 delar borsyra och 1 del alun. Jfr *Amykos.*

Ase'ptisk, *gr.*, absolut fri från sjukdomsalstrande organismer.

Asepto'l, antiseptiskt medel, bestående av fenolortosulfonsyra löst i vatten.

Asexua'l, Asexua'lisk l. **Asexue'll** (av *gr. a priv.* och *lat. se'xus*, kön), könlös.

A'sfalt, *Bitu'men juda'icum*, svartbärnsten, judebeck, jordbeck, ett i naturen förekommande bituminöst ämne, till färgen svart l. svartbrunt, vid vanlig temperatur hårt och sprött och smältande vid + 100°. Begagnas till gatubeläggning, framställning av tak- och förhydningspapp, vattentäta rör, etsgrund, oljefärg, bestrykning av metall, trä och sten m. m. — **Asfaltbeck,** återstoden efter stenkolstjärans destillation. — **Asfaltbetong,** blandning av kokt asfalt och stenskärv l. grovt grus. — **Asfalte'ra,** belägga med asfalt. — **Asfaltfernissa,** *kem.*, asfalt, blandad med bensin l. terpentinolja. — **Asfaltgoudron** (*l.* godrå'ng), asfalttjära. — **Asfalti'ster,** se *Asfaltmåleri.* — **Asfaltkitt** l. **Asfaltma'stix,** *kem.*, blandning av asfalt med grovmalen kalksten l. krita och sand. — **Asfaltmakadam,** ett gatubeläggningsmedel av asfalt och makadam. — **Asfaltmåleri,** målning med asfalt som lasurfärg; bedrevs särskilt av en grupp engelska målare, *asfalti'sterna.* — **Asfaltolja,** *kem.*, en tunn vätska, som erhålles vid torrdestillation av asfalt. — **Asfaltpapp,** täckpapp, impregnerad med tjära l. tjäroljor och vanligen däri löst asfalt. — **Asfaltpapper,** med asfaltlösning impregnerat papper till emballage. — **Asfaltsten,** *miner.*, kalksten indränkt med asfalt. — **Asfalttakskiffer,** dubbel asfaltpapp i rutor till taktäckning.

Asferry'l, *farm.*, arsenikvinsyrat salt med järn.

Asfy'ktisk, se *Asfyxi.*

Asfyxi', *gr.* (av *a'sfyktos*, utan puls, livlös), *med.*, pulsens avstannande, andedräktens upphörande, skendöd. — **Asfy'ktisk,** kallas en person, som lider av asfyxi; pulslös.

Asgamen l. **Smutsgamen,** *zool.*, se *Neophron.*

Asgaardsrejen, *no.*, enl. norsk folktro ett vilt tåg av fridlösa andar, som nattetid far genom luften. Besläktade föreställningar i germanska mytologien är Odens jakt l. ”vilda jakten”, i danska folktron ”Kong Volmers vilde Jagt”, i den sönderjydske ”Kong Abels Jagt”, i den tyska ”Der wilde Jäger”.

A'sgård, se *Åsgård.*

Asha, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Floden på n. hemisfären.

Ashab, *arab.*, pl. av *Sahib* (se d. o.). Användes om profetens hjälpare och följeslagare.

Asha'r l. **El-asha'r,** ”det blomstrande”, muhammedansk högskola i Kairo.

Ashberry-metall, *eng.* (*l.* ä'sjberri), *tekn.*, en legering av tenn, antimon och zink.

A'sia, *gr. myt.*, dotter till Okeanos och Thetys. Har lånat sitt namn åt Asien.

A'siagurkor (av *holl. Azia*, se d. o.), gurka inlagd med ättika och spansk peppar.

Asiali' l. **Asiali'a,** *med.*, upphävd salivavsöndring.

A'sia mi'nor, *lat.*, Mindre Asien.

Asia'rk, ämbetsmän, som utsågos av städerna i prokonsulariska Asien för att bekosta och ordna de offentliga spelen i Efesos.

Asia't, inföding i Asien.

Asia'ticus, *lat.*, asiatisk.

Asia'tiska bröder, hemligt sällskap i Österrike på 1700-t. med alkemistiska och kabbalistiska tendenser.

Asia'tiska piller, *farm.*, se *Arsenikpiller.*

Asiatiska sällskap, lärda föreningar med syfte att utforska Asiens kultur.

Asia'tiskt korkträ, se *Phellodendron.*

Asideri't (av *gr. a priv.* och *si'deros*, järn), meteorsten, som ej innehåller metalliskt järn.

Asifonoga'mer, se *Embryofyta.*

Asi'lidæ, *zool.*, rovflugor, familj bland tvåvingarna.

A'silus, *zool.*, ett artrikt släkte rovflugor.

Asimu't, Azimu'tkompass, se *Azimut.*

A'sino gra'men et ba'culus, *lat.*, eg. åt åsnan gräs och käpp; sådant arbetet är, så skall ock lönan vara. — **A'sinus,** *lat.*, åsna. — **A'sinus ad ly'ram,** *lat.* (eg. en åsna vid lyran), uttryck brukat av den romerske komediförfattaren Tere'ntius, säges om en person, som lika litet passar till sin sysselsättning som åsnan till att spela lyra; oskickligt, tölpaktigt.

A'sio, *zool.*, hornugglesläktet av fam. Ugglefåglar. — **A. accipitri'nus,** jorduggla. — **A. o'tus,** hornuggla.

Asja'nti, ett negerfolk i Asjanti i övre Guinea. — **Asjantipeppar,** se *Piper.*

Asjiret l. **Assireta,** den nomadiserande befolkningen i Kurdistan.

Ask, fornnordiskt namn på vikingaskepp. — **Askman,** sjökrigare; förr det allmänna engelska namnet på viking.

Ask, *bot.*, se *Fraxinus.*

Ask och **Embla,** *nord. myt.*, det första människoparet.

Askar (*kel-asger*, asgerfolket), en av huvudgrupperna bland mell. Saharas berberfolk.

Askari, benämning på infödda soldater i förra Tyska och Brittiska Östafrika.

Askari'der (*gr. a'skaris*, mask, stolgångsmask), *med.*, spolmaskar.

Askbly, *miner.*, förr namn på vismut.

Askdragare, *miner.*, äldre namn på turmalin.

Askeladden (av *no. ladd*, påk), **Askefisen** (askblåsaren) l. **Askepåten** är i folksagan namn på den föraktade yngste bland tre bröder, men den som vinner prinsessan.

Askena'ser l. **Askena'siska judar,** judisk benämning på tyska judar. Jfr *Sefarder.*

Aske's (av *gr. aske'in*, öva), självplågeri för att uppnå större helighet, försakelse av denna världens goda. — **Aske't,** botgörare. — **Asketi'k,** läran om de medel, genom vilka en större dygd kan uppnås. — **Aske'tiker,** författare l. lärare i asketik. — **Aske'tisk,** hörande till askesen; strängt gudlig.

Askgrå ljuset, *astr.*, det svaga ljus, som gör att man ser hela månen, när blott en del av den är solbelyst. Det beror på reflekterat ljus från jorden.

Aski'tes, *med.*, se *Ascites.*

Asklepiade'er, se *Asclepiadaceæ.*

Asklepia'der, präster vid Asklepios' (Æsculapius') tempel, vilka utgjorde ett ärftligt ordenssamfund.

Asklepia'disk vers, *metr.*, en efter den grekiske skalden Asklepia'des uppkallad versform, som består av 2 l. 3 koriamber (— ◡ ◡ —), vilka föregås antingen av en troké (— ◡) l. jamb (◡ —) och följas av en jamb.

Asklepie'er, namn på tempel, helgade åt läkekonstens gud Asklepios, och därjämte talrikt besökta kurorter.

Askle'pios, *gr.*, läkekonstens gud, romarnas Æsculapius.

Asklönn, *bot.*, se *Acer.*

Askman, se *Ask.*

Askogo'n, Askogo'nier, *bot.*, honliga fortplantningsorgan hos *Ascomyce'tes.*

Askomyce'ter, se *Ascomycetes.*

Ask-onsdag, onsdagen efter fastlagssöndag. Jfr *Dymmelveckan.*

Askospo'rer, *bot.*, sporer bildade i en *ascus* (se d. o.).

Askribe'ra, tillskriva, tillräkna. — **Askriptio'n,** tillskrivande, tillräknande.

Asksten, *miner.*, turmalin.

Askungen, se *Cendrillon.*

A'slaug (*l.* Ås-), **Aslög, Åslög,** fornnordiskt kvinnonamn (av *a's*, gudomlig, även vit, och *laug*, bad), den rena, himmelska.

Asmani't (av *sanskr. a'sman*, åskvigg), *kem.*, kristalliserad kiselsyrevarietet, anträffad i meteoriter.

Asmode'us, se följande ord.

Asmo'di l. **Asmode'us** (*hebr. aschmeda'i*, förstörare), äktenskapsdjävul, störare av den äktenskapliga endräkten.

A'smund, fornnordiskt mansnamn (av *a's*, *ås*, gud, samt *mund*, makt), den med gudamakt härskande; enl. annan tydning: gudagåva.

A. S. N., förk. för *lat. A'nni salvato'ris no'stri*, i vår frälsares år (d. v. s. efter Kristi födelse).

Asofi', (av *gr. a priv.* och *sofi'a*, vishet), brist på visdom.

Asoka-inskrifter å klippor och pelare i Främre Indien, ha tillkommit under konung Asoka (259—226 f. Kr.) i Magadariket.

Asoma'tisk, se under följande ord.

Aso'maton, *gr.* (av *a priv.* och *so'ma*, kropp), okroppslig varelse, ande. — **Asoma'tisk,** okroppslig.

Asomni', *med.*, sömnlöshet.

À son aise, *fr.* (*l.* a sångnä's), se *Aise.*

Asopo's, *gr. myt.*, grekisk flodgud.

Aso'pus, *lat.*, dets. som *Asopos* (se d. o.).

Aso't (*gr. a'sotos*, som ej kan räddas, av *a*

priv. och *so'zein*, rädda), vällusting, liderlig människa. — **Asoti'**, yppighet, vällust.
A. S. P., förk. för Allmänna svenska prästföreningen.
Asp, *bot.*, se *Populus; zool.*, se *Aspius.*
Aspala'thum, gamla namnet på staden Spalato i Dalmatien.
Aspala't-trä, *tekn.*, stundom namn på aloeved (agalocha-trä), ibland även på s. k. grön ebenholts.
Asparagi'n (av *gr. aspa'ragos*, sparris), ett kvävehaltigt ämne i saften hos vissa växtdelar, som utvecklats utan ljusets inverkan, t. ex. i sparris.
Aspa'ragus officina'lis, *bot.*, sparris. De unga skotten ätas kokta som en stor läckerhet. Roten var förr officinell. Sparris innehåller *asparagi'n.* — **A. medeoloi'des, A. plumo'sus** och **A. Sprenge'ri**, samtliga från Sydafrika, odlas ofta i växthus och boningsrum som prydnadsväxter.
Asparo'l, *farm.*, ett extrakt på sparris, som användts vid sockersjuka.
Aspa'sia, grekiskt kvinnonamn, den välkomna, älskvärda. Namn på en för sin skönhet och snillrikhet ryktbar grekisk hetär, Perikles' väninna.
Aspe'kt (*lat. adspe'ctus*), anblick, företeelseform, synpunkt, fas; *astr.*, tvenne himlakroppars ställning, sedd från en tredje.
Asper, turkiskt mynt = 0,13 öre.
A'sper, *lat.*, ojämn, skarp, sträv. — **Nec a'spera te'rrent**, *lat.*, icke ens svårigheter skrämma. (Welfernas valspråk.) — **Per a'spera ad a'stra**, *lat.*, genom svårigheter till rykte, ära (eg. stjärnorna).
Aspergi'llus, *lat.*, vigvattenskvast; *bot.*, ett mögelalstrande svampsläkte av gruppen *Ascomyce'tes.* — **A. gla'ucus** (syn. *Euro'tium*), bildar ofta ett gråvitt överdrag på vegetabiliska ämnen. — **A. ni'ger** m. fl. finnas stundom parasiterande i människans hörselgång, förorsakande en form av lomhördhet, *Mycomyringi'tis aspergilli'na* l. *Otomyco'sis a.* — **A. ory'zæ** och **A. We'ntii**, ha förmåga att försockra stärkelse och användas i Japan och på Java vid fabrikation av soja och brännvin.
Asperifo'liæ, Asperifolia'ceæ, Asperifoliace'er, *bot.*, syn. *Boraginaceæ* (se d. o.).
Asperite't (*lat. aspe'ritas*), vildhet, hårdhet.
Aspermati'sm, *gr.*, *med.*, manlig impotens, beroende av sädesbrist. — **Asperma'tisk**, frölös.
Aspersio'n, bestänkning med vigvatten.
Asperso'rium, se *Adspersorium.*
Aspe'rto, ett slags biljardspel.
Asperu'go procu'mbeus, *bot.*, paddfot, riva, liggande, snärjklättrande ogräsväxt med blå blommor. Fam. *Boragina'ceæ.*
Aspe'rula, *bot.*, madra, myssika, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ.* — **A. azure'a**, prydnadsväxt från Kaukasus. — **A. odora'ta**, myskmadra, välluktande av kumarin. Den tyska sommardrycken "Maitrank" beredes huvudsakligen av denna ört, som sparsamt förekommer upp till Ångermanland. Var förr officinell. Odlas ofta. — **A. tincto'ria**, färgmadra, sällsynt i s. Sverige. Fordom färgväxt. — **A. orienta'lis**, är en vacker rabattväxt från Mindre Asien.
Asphalte coulé, *fr.* (*l.* asfa'lt kole'), metod att asfaltbelägga gator med en massa, bestående av asfaltsten, bergtjära, sand och grus. — **A. comprimé**, *fr.* (*l.* - kångprime'), metod att asfaltbelägga gator med pulveriserad asfaltsten, komprimerad medelst heta järnvalsar.
Aspho'delus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ* med vackra blommor och sockerrik rotstock, som förarbetas till socker och sprit. — **A. a'lbus** är synnerligen allmän på ängar i Sydeuropa. — **A. ramo'sus** planteras sedan forntiden på gravar i Grekland som sinnebild av sorgen.
Aspi'c, *fr.* (av *lat. spi'cum*, lavendel), en köttl. fiskrätt i gelé, à la daube.
Aspidiospe'rma, *bot.*, och **Aspidiospermi'n**, *kem.*, en alkaloid ur vit *quebracho* (se d. o.).
Aspidio'tus, *bot.*, sköldlus. — **Aspido'tus**, *lat.*, med små sköldar (sporfrukter).
Aspidi'stra *bot.*, som krukväxter allmänt odlat växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ.* — **A. ela'tior**, allmän i boningsrum, härstammar från Japan.
Aspi'dium, *bot.*, ett släkte ormbunkar med omkr. 600 arter inom tropikerna och tempererade zonerna. De allmännaste svenska arterna föras till undersläktena *Phegopteris* och *Polystichum* (se d. o.). — **A. loba'tum**, uddbräken, och **A. lonchi'tis**, taggbräken, äro två sällsynta svenska arter, som emellertid ofta odlas på stenpartier. — **A. Baromez**, se *Barometz.*
Aspido'phorus (av *gr. aspi's*, sköld, och *fe'rein*, bära), *zool.*, syn. *Agonus* (se d. o.).
Aspira'nt, Aspiratio'n, se under följande ord.
Aspire'ra (*lat. aspira're*, eg. andas på), uttala ett språkljud med *h*; söka ernå, eftersträva. — **Aspira'nt**, sökande (till en tjänst, en förmån o. d.). — **Aspirant-fartyg**, expeditionsfartyg för prövning av sjökadettsaspiranter. — **Aspirant-officer**, officer som leder undervisning av kadetterna på aspirantfartyg. — **Aspira'ta**, språkljud, uttalat med h, såsom bh, dh, gh o. s. v. — **Aspiratio'n**, andning, andedräkt; ett språkljuds uttalande med *h*, t. ex. *hår* i st. f. *år.* — **Aspirationssystem**, ett luftväxlingssystem, varigenom den förbrukade och dåliga luften uppsuges. — **Aspira'tor**, *fys.*, luftsugare, instrument för åstadkommande av en oavbruten luftström. Med apparaten utrönes bl. a. mängden av vattengas i luften. — **Aspiratör**, *med.*, apparat för utsugning av en vätska ur en härd inom kroppen utan att luften får tillträde.
Aspiri'n, *kem. farm.*, fabriksnamn på *Acetylsalicylsyra.*

A'spis, *zool.*, egyptiska glasögonormar.

A'spius a'spius, *zool.*, aspen, en karpfisk, som förekommer här och var i våra sötvatten. God matfisk. — **A. albu'rnus,** se *Alburnus.*

Asplenioi'des, *bot.*, lik *Asplenium* (se d. o.).

Aspleni'tes, *paleont.*, fossilt ormbunkssläkte, närstående *Asplenium.*

Asple'nium, *bot.*, ormbunkssläkte med omkr. 250 kända arter i tropikerna och tempererade zonerna. I Sverige fem arter, av vilka tre odlas som prydnadsväxter. — **A. adia'ntum ni'grum,** glansbräken, som odlad tacksam till snittgrönt. — **A. germa'nicum,** klippspring. — **A. ru'ta mura'ria,** murruta, stundom odlad. — **A. septentriona'le,** hällespring. — **A. tricho'manes,** bergspring, ofta odlad även i kruka. — **A. fi'lix fe'mina,** se *Athyrium.*

Aspre'llus (av *lat. a'sper,* sträv), *bot.*, småträd.

Asp-zonen, *geol.*, beteckning för de växtförande postglaciala lager i Skandinavien, vilka avsatt sig efter aspens och björkens men före tallens invandring.

A'sra, folkstam i det västarabiska landskapet Asir. Sägnen berättar, att varje man av stammen, som fattar kärlek till en kvinna, måste dö. Motivet ofta använt i poesien, t. ex. av Heine.

A. SS., förk. för *lat. A'cta sancto'rum.*

Ass, vikt och mynt, se *As.*

Ass, *tonk.*, a sänkt ett halvt tonsteg. — **Ass-Ass,** a sänkt ett helt tonsteg.

Ass., förk. för *assure'ras* och för *assure'rad försändelse.*

A'ssa fœ'tida, se *Asa fœtida.*

Assaga'j l. **Hassaga'j** (*sp. azagaia*), kastspjut, ett vapen, som brukas av alla kafferstammar (även zulufolket) samt av alla vilda folkslag i Afrika och på Stilla oceanens öar.

Assa'i, *ital.* (*fr. assez,* av *nylat., adsa'tis*), *tonk.*, nog, tillräckligt; ganska, tämligen.

Assaisonnera (*fr. assaisonner, l.* -säsåne'-), krydda, sätta smak på maten.

Assa'ki, *turk.*, titel på den första l. såsom moder till en prins särskilt gynnade sultaninnan.

Assama'r (av *lat. assa're,* grädde, och *ama'rus,* bitter), *kem.*, namn på de bittert smakande ämnen, som uppstå vid rostning av bröd, kött m. m.

Assam-arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Assami, det i Assam talade språket, som är ett dotterspråk av sanskrit.

Assa'ner, tatarisk folkstam.

Assassin, *fr.* (*l.* assasä'ng), eg. lönnmördare; benämning under 1700-t. på skönhetsmuscher, bandrosor m. m., burna på halsen.

Assassi'ner (*fr. assassins,* lönnmördare, av *arab. haschischîm,* haschisch-förtärare), en fanatisk politisk-religiös, muhammedansk mördaresekt, som stiftades på 1100-t., vars huvudman kallades ”den gamle på berget”, och vilken ännu som religiöst samfund under namn av ismailiter existerar på Libanon.

Assaut, *fr.* (*l.* asså't), anfall, angrepp.

A'ssa voce, *ital.* (*l.* - vå'tje), *tonk.*, sång utan ackompanjemang.

Ass dur, *tonk.*, den durtonart som har ass till grundton.

Assega'yträ, ett lätt, klarrött möbelvirke från Sydafrika av *Curti'cea fagi'nea.*

Assekura'ns, se under följande ord.

Assekure'ra (*medelt.-lat. assecura're,* försäkra mot fara), ställa säkerhet för, försäkra mot fara l. skada. — **Assekura'ns** l. **Assekuratio'n,** säkerhet; försäkring (ersättning för förlust genom brand l. sjöskada, vid frånfälle o. s. v.). — **Assekuranskompani,** försäkringsbolag. — **Assekuranspolis** (*fr. police, eng. policy*), försäkringsbrev. — **Assekuranspremie,** försäkringsavgift. Jfr *Assurans.*

Assemblée, *fr.* (*l.* assangble'), församling; stället där man sammanträder; sällskap. — **A. dansante** (*l.* - dangsa'ngt), danstillställning. — **A. de créanciers** (*l.* - dö kreangsie'), gäldenärers samlingsrum. — **A. législative** (*l.* - lesjisslati'v), lagstiftande församling. — **A. nationale** (*l.* - nassiåna'l), nationalförsamling.

Assente'ra (*lat. assenti're*), bifalla, gilla.

Asser (*hebr. Ascher*), ”den lycklige”, en av Israels mindre stammar.

Assertio'n, försäkran. Se följande ord.

Asserto'risk (av *lat. asse'rere,* taga något till sig), säker, faktisk.

Asse'ssor, *lat.* (av *asside're*), bisittare; i Sverige den lägste ordinarie domaren i hovrätterna. Förr var assessor titel för vissa tjänstemän i förvaltande ämbetsverk samt för läkare och apoteksinnehavare. — **Assessora't,** en assessors ämbete l. värdighet.

Assez, *fr.* (*l.* asse'), nog, tillräckligt.

Assibile'ra (av *lat. ad* och *sibila're,* väsa som en orm), beledsaga med ett väsljud (s- och sj-ljuden). — **Assibilatio'n,** inverkan av *i* l. *j* på en föreg. konsonant, varigenom ett väsljud (*sibilant*) utvecklas närmast framför l. av i och j.

Assiduite't (av *lat. assidu'itas*), ihärdighet, flit.

Assie'nto, *sp.*, eg. förbund, överenskommelse. — **A. de ne'gros,** Spaniens fördrag med någon annan nation, varigenom denna fick ensam rätt att föra slavar till spanska Amerika. — **Assientokompaniet,** benämning på franska Guineakompaniet, sedan detta 1701 erhållit monopol på ”assientohandeln”.

Assiette, *fr.* (*l.* asjä't, av *ital. assetta're,* inrätta, inreda), eg. läge, ställning, hållning (i synnerhet till häst); lynne, själstillstånd, själslugn; litet fat l. tallrik.

Assigna'nt, Assigna't, se under följ. ord.

Assigne'ra (av *lat. assigna're*, påteckna), *handelst.*, anvisa, giva skriftlig anvisning på betalning l. utlämnande av varor. — **Assigna'nt**, person, som utgiver en anvisning. — **Assigna't**, anvisning på ränta av fast egendom; den person, som av assignanten anmodas att utbetala anvisningen; ett slags under franska revolutionen i stor massa utgivet sedelmynt. — **Assignata'r** l. **Assignata'rie**, den person, åt vilken assignaten skall utbetala anvisningen. — **Assignatio'n**, anvisning l. invisning till en fordrans utbetalande inom en viss tid.

Assimila't, se *Assimilera.*

Assimilatio'n, se under följ. ord.

Assimile'ra (av *lat. assimila're*, förlikna), sammansmälta, införliva, bringa till likhet med. — **Assimila't**, organiska ämnen, som vid assimilation bildas i gröna växtdelar. — **Assimilatio'n** l. **Assimile'ring**, *språkv.*, den ljudlag, enl. vilken efter varandra följande språkljud ombildas till samma l. liknande ljud; *fysiol.*, den process, genom vilken de av organismerna upptagna näringsämnena bringas i överensstämmelse med de förut befintliga, för organismens liv nödvändiga ämnena. — **Assimilationsvävnad**, *bot.*, de vävnader hos växterna, främst de klorofyllförande i bladen, som utföra assimilationen.

Assi'niboin-indianer, ”stenkokare”, ”stenindianer” (efter bruket att koka i gropar, uppvärmda med heta stenar), en gren av dakotafolket i Nordamerika.

Assireta, se *Asjiret.*

Assi's-domstol (av *fr. assis* [*l.* assi'], sittning), fransk domstol för avdömande av sådana grövre brottmål, i vilka jury användes. — I England periodiska sammanträden i de olika distrikten av överdomstolens kringresande ledamöter.

Assi'sia mi'nor, *lat.* (*fr. cour du baron*), domstol för adeln inom ett franskt baroni under feodaltiden.

Assista'ns, **Assiste'nt**, se under följande ord.

Assiste'ra (av *lat. adsi'stere*, bistå), hjälpa, biträda. — **Assista'ns** (*fr. assistance*), bistånd, hjälp; pantlånekontor. — **Assistanssedel**, pantsedel. — **Assiste'nt**, medhjälpare, biträde; underordnad tjänsteman vid vissa ämbetsverk.

Assisti'to, italiensk benämning på personer, som anses kunna förutsäga vinstnumren i de varje vecka försiggående dragningarna i det italienska statslotteriet.

Assmanshäuser, fint rött rhenskt vin från byn Assmanshausen vid Rhen.

Ass moll, *tonk.*, den molltonart, som har ass till grundton.

Associa'bel, förenlig, sällskaplig; känslig för inverkan.

Associated Press (*l.* aså'sietid -), amerikansk pressbyrå, grundad 1900, med huvudkontor i New York och London.

Associatio'n, se under följ. ord.

Associe'ra (av *lat. ad* och *socia're*, och detta åter av *so'cius*, kamrat), förena; intaga någon som medlem i ett bolag l. ett samfund. — **A. sig** med någon, träda i förening l. bolag med någon. — **Associatio'n**, förening, bolag; samfund; samband. — **Idéassociatio'n** l. **Associa'tio idea'rum**, *lat.*, det sammanhang mellan föreställningarna, genom vilket den ena föreställningen framkallar den andra. — **Associatio'nscentra**, delar av stora hjärnans bark, som ha till uppgift att förbinda nervsystemets olika delar med varandra. — **Associationspsyko'loger**, de psykologer, som anse att själslivets alla företeelser låta sig förklaras medelst idéassociationens lagar. — **Associati'v**, som beror på idéassociation. — **Associe'rad** l. **Associé**, *fr.*, bolagsman, delägare i ett företag; lägre grad av ledamotskap i akademi l. lärt samfund.

Assolema'ng l. **Assoleme'nt** (*fr.*), skiftebruk, växelbruk.

Assolu'to, *fem.* **Assolu'ta**, *ital.*, absolut, avgjord, t. ex. *primo assoluto* och *primadonna assoluta*, den avgjort ypperste sångaren och sångerskan vid en teater.

Assona'ns (av *lat. adsona're*, giva genljud), *metr.*, ofullständigt rim. — **Voka'lisk assonans** består däri att i närstående versrader slutstavelsernas vokaler men ej konsonanter överensstämma, t. ex. orden sköte och spöke. — **Konsona'ntisk assonans**, består i att en l. flera konsonanter efter stark vokal äro identiska, t. ex. fyllan, villan. — **Assone'ra**, *metr.*, bilda assonans.

Assorte'ra (*fr. assorti'r*, av *sorte*, slag), ändamålsenligt sammanställa l. ordna; fullständigt förse en handel med till densamma hörande varor. — **Assortime'nt**, ordnad samling; fullständigt varulager för en viss handelsgren.

Assoupissement, *fr.* (*l.*-issma'ng), insövande, bedövning; sorglöshet.

Assourde'ra, *fr.* (av *lat. su'rdus*, döv), bedöva, dämpa; *målark.*, förläna en mildrad, dämpad karaktär.

Assua'n-dammen, den mittför staden Assuan vid ”första katarakten” anlagda, väldiga Nil-fördämningen, som utgör ett första led i flodens moderna reglering för bevattningsändamål.

Assume'ra, *lat.*, antaga, låta gälla, uppfatta, t. ex. en tanke.

Assumtio'n, antagande, upptagande (i himlen); ett helgons dödsdag. — **Assu'mtio Christi**, *lat.*, Kristi himmelsfärd. — **Assumtio bea'tæ Mari'æ vi'rginis**, Jungfru Marias himmelsfärd. — **Assumti'o**, **Assumpti'v**, antaglig; antagen, förutsatt.

Assumptioni'ster, fransk munkorden, som följer augustinordens regler.

A'ssur, Assyrien; även assyriernas nationalgud.

Assuradör, se under *Assurans.*

Assura'ns (*fr. assurance*), försäkring mot

fara l. skada; även tillförsikt, dristighet. — **Assuradör** (*fr. assureur*), person, som försäkrar någons liv l. egendom. Jfr *Assekurera.* — **Assurans-kompani,** försäkringsbolag. — **Assurans-polis,** försäkringsbrev. — **Assuranspremie,** försäkringsavgift. — **Assurans-spruta,** eldsläckningsredskap. — **Assure'ra,** försäkra mot fara l. skada; ställa säkerhet för.

Assurge'ns, uppstigande. — **Assurge'nt,** *bot.*, bågformigt uppstigande.

Assyriologi', den vetenskap som har till föremål studiet av Assyriens och Babyloniens kultur, historia, skrift m. m. — **Assyriolo'g,** idkare av assyriologi.

Assy'riska språket, se *Kaldeiska språket.*

a. st., förk. för *anförda stället.*

Asta, fornnordiskt kvinnonamn, bl. a. buret av Harald Hårdrådes moder.

A'stacus fluvia'tilis, *zool.*, vanliga kräftan.

Astakoli't (av *gr. a'stakos,* kräfta, och *li'thos,* sten), kräftsten; förstenad kräfta.

A'sta Pompe'ja, romarnas namn på staden Asti.

Astaro'th (av *hebr. Aschto'reth*) l. *gr.* **Asta'rte,** *sem. myt.*, krigs-, kärleks- och dödsgudinnan hos fenicierna, kartagerna och syrerna m. fl. Motsvarar grekernas *Afrodi'te.*

Asta'rte, se *Astaroth.*

Astasi' l. **Astasi'a** (*gr. astasi'a,* av *a'statos,* orolig), *med.*, oro; en patients oroliga rörelser under en svår sjukdom; oförmåga att stå. — **Astasi-abasi'** (av *gr. a priv.* och *ba'inein,* gå), *med.*, sjukdom, som yttrar sig i oförmåga att stå upprätt l. gå, ehuru ingen förlamning föreligger.

Asta'tisk, orolig, ostadig. — **Astatisk magnetnål,** *fys.*, ett system av tvenne magnetnålar, på vilka jordmagnetismen ej har någon vridande inverkan.

A'ste, fornnordiskt mans-, och **Asta,** fornnordiskt kvinnonamn (av *fornnord. ást,* kärlek), kärleksfull.

Asteato's l. **Asteato'sis,** *med.*, fettbrist, särskilt i underhuden.

Astei'sm, *gr.* (av *aste'ios,* född i stad, av *a'sty,* stad), belevenhet; *talk.*, skenbart förtigande av något, som man dock omnämner.

Aste'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ.* De flesta arterna från Nya Zeeland. — **A. Ba'nksii, A. Sola'nderi,** trädlin, och **A. trine'rvia,** kaurigräs, finna för fibrernas skull användning i pappersindustrien. Andra arter odlas som prydnadsväxter.

Asteni' (av *gr. a priv.* och *sthe'nos,* styrka), svaghet, kraftlöshet. — **Aste'nisk,** svag, kraftlös. — **Astenisk feber,** nervfeber.

Astenopi' (av *gr. a priv., sthe'nos,* styrka, och *o'ps,* öga, syn), *med.*, svagsynthet.

Astenospermi', *med.*, avgång av omogna spermatozoer.

A'ster, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Två inhemska arter. Hundratals arter och former, de flesta från s. Europa och n. Amerika, odlade som prydnadsväxter. — **A. chine'nsis,** trädgårdsaster, allmänt odlad, mångformig art. — **A. lino'syris,** gullborste, kalkhedväxt på Gotland och Öland. — **A. salicifo'lius** l. **A. sali'gnus,** ofta kallad höstaster, högväxt odlad, någon gång förvildad art med små ljusvioletta korgar i breda vippor. — **A. tripo'lium,** strandkil, allmän å havsstränder.

Astereogene'sis, *med.*, oförmåga att med blotta känseln igenkänna föremål.

Aste'rias, *zool.*, släkte sjöstjärnor.

Asteri'd, *zool.*, sjöstjärna.

Asteri'scus, *bot.*, se *Jerikorosen.*

Aste'risk (av *gr. aste'r,* stjärna), stjärnlik; som leder sitt ursprung från en stjärna.

Asteri'sk (av *gr. asteri'skos,* liten stjärna), anmärkningstecken i tryck och skrift; en stjärna (*), som hänvisar till en anmärkning under texten.

Asteri'sm (av *gr. aste'r,* stjärna), kallas vissa kristalliniska kroppars förmåga att vid genomfallande l. reflekterat ljus förete stjärnlika strålar.

Asterocalami'tes, *paleont.*, ett inom devonsystemet och äldre stenkolssystemet allmänt växtfossil.

Asterofylli't, *paleont.*, se *Asterophyllites.*

Asteroi'dea, *zool.*, sjöstjärnor.

Asteroi'der (av *gr. aste'r,* stjärna, och *e'idos,* utseende), *astr.*, småplaneterna till antalet omkr. 1,000, mellan planeterna Mars och Jupiter; kallas även *planetoi'der.* — **Asteroida'l,** stjärnlik; som rör asteroiderna.

Astero'ma, *bot.*, ett släkte blåssvampar. — **A. ro'sæ,** bildar bruna fläckar på bladen av odlade rosor.

Aste'roma (av *lat. a'ster,* stjärna), *bot.*, stjärnlik. — **Asteropho'rus** (av *gr. fo'ros,* bärare), *bot.*, stjärnbärande, med stjärnlika sporer.

Asterophylli'tes, *paleont.*, allmänt växtfossil inom stenkolsperiodens avlagringar. Anses vara de bladbärande grenarna av de stammar, som bära namnet *Calami'tes.*

Asterosklerei'd, *bot.*, se under *Sklereid.*

Astheni', se *Asteni.*

A'sthma, se *Astma.* — **A. noctu'rnum,** *lat.*, "nattlig andtäppa", detsamma som "maran".

A'sti spuma'nte, berömt, svagt musserande italienskt vin.

Astigma'tiker, se under följ. ord.

Astigmati'sm (av *gr. a priv.* och *sti'gma,* punkt, styng), eg. punktlöshet; *med.*, ett fel i ögonen, som gör att den därmed behäftade t. ex. på visst avstånd ser lodräta linjer tydligt, vågräta otydligt; *fotogr.*, ett fel hos objektiven, som består i att punkterna mot bildfältets kant avbildas som linjer, varigenom bilden blir oskarp. — **Astigma'tisk,** behäftad med astigmatism.)(A n a s t i g m a t i s k (se d. o.). —

Astigma'tiker, person som lider av astigmatism.

A'stika, *ind. fil.*, se under *Nastika.*

Asti'lbe, *bot.*, japanskt växtsläkte av fam. *Saxifraga'ceæ.* — **A. japo'nica**, ofta som krukväxt odlad buskartad växt med vackert bladverk och vita blommor.

Asti'nger, se *Asdinger.*

A'stma, *gr.*, andtäppa. — **A. bronchia'le**, kramp i de finare luftrörens muskulatur på grund av retningstillstånd i *ne'rvus va'gus.* Då den astmatiska andtäppan icke är av nervös beskaffenhet, kallas den *dyspne* (se d. o.). — **A. cardia'le**, hjärtsvaghet, åtföljd av högt blodtryck och andtäppa. Jfr *Angina.* — **Astma'tiker**, en av astma lidande. — **Astma'tisk**, som avser astma. — **Astma-papper**, salpeterpapper, vars vid förbränning utvecklade ångor verka välgörande vid astma. Jfr *Asthma.*

A'stolf, fornnordiskt mansnamn (av *ást*, kärlek, och *úlfr*, ulv).

Astoma'tisk, munlös. Jfr följ. ord.

Asto'mia (av *gr. a priv.* och *sto'ma* mun), *med.*, medfödd saknad av mun.

Astor, ryktbar amerikansk och engelsk millionärsfamilj.

Asto'ret = *Astaroth* (se d. o.).

A'straca, *lat.*, se *Astraka.*

Astræ'a, *lat.*, se *Astraia; astr.*, en asteriod; *zool.*, stjärnkorall.

Astræ'us, *lat.*, se *Astraios.*

Astrafobi' (av *gr. astrape'*, blixt, och *fo'bos*, fruktan), sjuklig skräck för åskväder.

Astraga'l (*gr. astra'galos*, språngbenet), *byggn.*, rundstav l. pärlsnöre (lesbisk astragal), som upptill omgiver en kolonn och skiljer dess skaft från kapitälet; tärning, tärningsspel.

Astraga'leæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Legumino'sæ.*

Astraga'linus, *bot.*, lik *Astragalus* (se d. o.).

Astra'galos, *gr.*, l. **Astra'galus**, *lat.*, *anat.*, språngbenet, ett av de största vristbenen.

Astra'galus, *bot.*, kloärt, växtsläkte tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — Införda prydnadsväxter äro: **A. adsu'rgens**, med violettkarminröda blommor (stäpperna ö. om Bajkalsjön), **A. galegifo'rmis**, med gulaktigt vita blommor (Orienten) och **A. monspessula'nus**, med rödaktiga, violetta l. vita blommor (Frankrike, Tyskland). — Inhemska äro bl. a.: **A. alpi'nus**, fjällkloärt. — **A. arena'rius**, sandkloärt. — **A. da'nicus**, strandkloärt. — **A. fri'gidus**, fjällvicker. — **A. glycyphy'llus**, backsöta. — **A. oroboi'des**, vippkloärt. — **A. penduliflo'rus**, smällvedel.

Astra'ia, *gr. myt.*, "stjärnjungfrun", binamn till Dike (se d. o.).

Astra'ios, *gr. myt.*, Eos, make.

A'strak (*ty. estrich*, av *lat. a'stracus*, stenläggning), *tekn.*, stengolv; plattor till golvbeläggning.

A'straka, *gr.*, rättvisans gudinna.

Astraka'n, krusulliga fällar från en i Ryssland m. fl. länder förekommande får-ras; *textil.*, tyg, som liknar sådana fällar. — **Astraka'ner**, ett slags äpplen.

Astrakani't, *miner.*, ett magnesiummineral.

Astra'l l. **Astra'lisk**, *astr.*, som har avseende på stjärnorna. — **Astraliskt år**, stjärnår.

Astra'l-andar l. **Stjärnandar**, andar, som enl. fornösterländska trosläran besjälade varje himlakropp; under medeltiden namn på fallna änglar l. avlidnas själar, som svävade mellan himmel och jord och hade inflytande på människornas öden.

Astra'lis, mansnamn (av *gr. aste'r*, stjärna), den glänsande. Därav kvinnonamnet **Astra'lia.**

Astra'lisk, se *Astral.*

Astrali't (av *gr. aste'r*, stjärna, och *li'thos*, sten), *tekn.*, en glassort med stark glans, som användes till smycken; ett säkerhetsprängämne.

Astra'lkropp, enl. teosofernas lära en för ögat omärkbar, med människans synliga kropp förenad organism, som är den omedelbara bäraren av människosjälen.

Astra'l-lampa, eg. stjärnlampa; förbättrad Argandsk lampa. — **Astralljus** l. **Astralsken**, *astr.*, det sken, som under stjärnklara nätter synes mellan vintergatans stjärnor. — **Astral-olja** l. **Kejsarolja**, en av petroleums destillationsprodukter, med högre kok- och antändningspunkt än fotogen.

Astra'lvärlden, teosofisk benämning på andevärlden.

Astra'ntia, *bot.*, stjärnfloka, odlat umbellatsläkte från s. Europa. — **A. ma'jor**, giftig, roten förr använd som avförande medel. Stundom förvildad i Sveriga.

Astrid, fornnordiskt kvinnonamn (av *ast*, kärlek, och *rid*, frid).

Astriktio'n, hopdragning, underbindning.

Astrild (av *fornnord.*, *ast*, kärlek, och *eld*), nordiskt namn på kärleksguden, sannolikt bildat av Stiernhielm.

Astringe'ra, sammandraga. Se *Adstringens.*

Astroca'ryum, *bot.*, sydamerikanskt palmsläkte med ätbara frukter. Hos flera arter användas ved och fibrer för sin seghet. — **A. vulga're**, *bot.*, en art i Guyana. Se *Aouraolja.*

Astrocy'ter, *fysiol.*, stjärnformade celler i neuroglian. — **Astrocyto'm**, svulst i nervkittet, rik på astrocyter.

Astrode'iktikon, **Astrodi'ctum**, *astr.*, ett instrument, genom vilket flera personer samtidigt kunna betrakta en och samma stjärna. Se *Astrognostikon.*

Astrofobi', *med.*, sjuklig rädsla för åskan.

Astrofotografi' (av *gr. aste'r*, stjärna, och *fotografi*, se d. o.), fotografiens användande vid astronomiska observationer. — **Astrofotome'ter**, se *Astrometer.* — **Astrofotometri**, läran om mätandet av stjärnornas ljusstyrka. — **Astrofysi'k**, vetenska-

pen om himlakropparnas fysiska beskaffenhet och om de metoder, genom vilka man söker kunskap om densamma. — **Astrognosi'**, stjärnkunskap, kännedomen om stjärnbilderna och de enskilda stjärnornas namn. — **Astrogno'stikon**, ett instrument, med vilket man på himmeln kan finna de på globen tecknade stjärnorna. — **Astrogra'f**, instrument för mekaniskt upprättande av stjärnkartor. — **Astrografi'**, stjärnbeskrivning. — **Astrola'bium**, verktyg, fordom använt till att mäta stjärnornas höjd, numera ersatt av *teodoliten* (se d. o.). — **Astrolatri'**, stjärndyrkan. — **Astrolo'g**, stjärntydare. — **Astrologi'**, stjärntydningskonst, den förmenta konsten att genom himlakropparnas rörelser och ställning kunna sluta till människornas öden. — **Astrolo'gisk**, till astrologien hörande. — **Astromanti'** = *Astrologi*. — **Astrome'ter**, instrument för uppmätande av himlakropparnas relativa ljusstyrka. — **Astrometeorologi'**, konsten att förutsäga väderleken ur stjärnornas ställning. — **Astrono'm**, person, som är kunnig i vetenskapen om himlakropparna. — **Astronomi'**, stjärnkunskap, kännedom om himlakropparnas läge till varandra och lagarna för deras rörelser. — **Astrono'misk**, till astronomien hörande. — **Astronomisk ort**, se *Astronomiska koordinater*. — **Astronomiska årsböcker** l. **Efeme'rider** redogöra i siffror för av tiden beroende företeelser på himlavalvet. — **Astronomisk månad**, tiden för ett månomlopp, en bestämd följd av dagar, timmar, minuter och sekunder, till skillnad från den *borgerliga* månaden, som består av endast hela dagar. — **Astronomiska koordina'ter**, de tvenne delar av storcirklar på himmelssfären, som krävas för att bestämma en stjärnas läge (ort). — **Astronomiska tabeller** visa var på himlavalvet en himlakropp befinner sig vid en viss tid. — **Astronomiska tecken**, de tecken astronomer använda för att beteckna vissa företeelser l. föremål. — **Astronomiskt ur**, säkert gående ur, att användas vid iakttagelser på himlakropparna. — **Astronomiskt år**, den i dagar, timmar, minuter och sekunder angivna tid, jorden behöver för ett omlopp kring solen, i motsats till *borgerligt* år, som består av endast hela dagar. — **Astrosko'p**, instrument för att underlätta påträffandet av en viss stjärna på himmeln. — **Astroskopi'**, betraktande av stjärnorna genom tub. — **Astrosko'pisk**, som avser observation av stjärnorna.

Astrofylli't, *miner.*, sällsynt rombiskt mineral, bestående av titansyra och zirkonjord.

Astroi'd, se *Hypocykloid.*

Astroli'n, *farm.*, ett medel mot migrän.

Astrophy'llum, *bot.*, ett släkte högväxta sump- l. lundmossor med omkr. 20 skandinaviska arter.

A'strum, *lat.* (av *gr. a'stron* l. *aste'r*, stjärna, stjärnbild), stjärna.

A-sträng, *tonk.*, tredje strängen på violinen, även benämnd *altsträng*, fjärde strängen på altfiol och violoncell, andra på kontrabas, allt räknat nedifrån.

A'stur, *zool.*, duvhöksläktet, med omkr. 60 arter i större delen av världen. — **A. ge'ntilis** l. **A. palumba'rius**, duvhöken. — **A. ni'sus**, se *Accipiter*.

Astu'rien (*sp. Asturias*), landskap i n.v. Spanien. — **Prins av Asturien**, sedan medeltiden titel på den spanske kronprinsen.

Asturi'ni, *zool.*, underfamiljen Hökar av falkfåglarna.

Astylospo'ngia, *paleont.*, till silursystemet hörande släkte av havssvampar.

Astysi', *gr.* (av *a priv.* och *sty'sis*, resning, erektion), *med.*, manlig impotens.

A su'o arbi'trio, *lat.*, **A suo placito**, *ital.* (*l.* - pla'tjitå), *tonk.*, efter behag.

Asu'r, se *Azur*.

A'sura, *ind. myt.*, makter med underbar härskarkraft, särskilt vissa gudar.

Asuro'l, *farm.*, ett kvicksilverpreparat för syfilisbehandling. — **Nov-asurol**, liknande preparat, som är fritt från asurolens smärtsamma biverkningar.

Asvi'nerna, *ind. myt.*, två i par uppträdande gudar, som på mångahanda sätt vaka över människornas välfärd.

Asy'l (*gr. a'sylon*), fristad, tillflyktsort; försörjningsanstalt för barn l. fattiga. — **Asylrätt**, *jur.*, rätt att giva skydd, att vara fristad, ägdes fordom av templet, altaret, avgudabilderna etc., sedermera av den kristna kyrkan och främmande sändebuds bostad. Asylrätt betecknar numera en stats rättighet att på sitt område skydda flyktingar från en annan stat.

A'sylum, kloster.

Asymboli' = *Asemi* (se d. o.).

Asymfoni', (*gr. asymfoni'a*), brist på samklang, missljud. — **Asymfo'nisk**, missljudande.

Asymmetri', *gr.*, bristande symmetri. — **Asymme'trisk**, som saknar symmetri (se d. o.).

Asymme'trisk kolato'm, *kem.*, kolatom, som i en molekyl av ett organiskt ämne är förenad med fyra olika radikaler.

Asympto't, *gr.* (av *a priv.* och *sympi'ptein*, sammanfalla), *geom.*, rät linje, som närmar sig, men aldrig råkar en kroklinje; *bild.*, ett oändligt, rastlöst strävande, utan uppnående av målet.

Asynarte'tisk (av *gr. a priv.* och *syna'rtesis*, sammanknytning), *metr.*, i klassisk metrik varje vers, som hade någon ofullständig versfot i slutet av ett kolon inuti versen.

Asynde'tisk, se följande ord.

Asy'ndeton, *gr.*, **Asynde's**, retorisk figur, som består i utelämnandet av de eljest vanliga bindeorden mellan ord l. satser, t. ex. *ve'ni, vi'di, vi'ci*, jag kom, såg, seg-

rade.)(P o l y s y n d e t o n. — **Asynde'tisk,** med utelämnade bindeord.

Asynergi', *med.*, bristande samverkan mellan funktioner, som eljest samverka, t. ex. ögonrörelserna.

Asyneträ, handelsbenämning på ekträ från Turkiet och Mindre Asien.

Asyngami' (av *gr. a priv.* och *ga'mos*, äktenskap), *bot.*, oliktidig blomning hos skilda individer av samma art. — **Asyngami'st,** växt, som företer asyngami.

Asy'nja, se *Åsynja.*

Asynkro'n (av *gr. a priv.* och *sy'nkronos*, liktidig), oliktidig.

Asynkro'n motor, elektrisk motor, driven av växelström.

Asynodi', *gr.* (av *a priv.* och *sy'nodos*, umgänge), *med.*, manlig oförmåga, impotens.

Asystoli' (av *gr. a priv.* och *systole'*, sammandragning), *med.*, vid organiskt hjärtfel och lungsjukdomar inträdande försvagning i hjärtats muskelverksamhet.

A. T., förk. för Arizona-territoriet.

A. t., förk. för *A. tempo*, se *Tempo.*

At-, se även *Ath-.*

At l. **Att,** siamesiskt skiljemynt av brons (fordom zink) = 2,5 öre.

A. t. a., förk. (på visitkort) för *att taga avsked.*

Ataha'sker, gemensamt namn på kanadensiska indianstammar s. om eskimåområdet.

Atabe'g l. **Atabe'k,** *turk.*, furstens uppfostrare, i Orienten en värdighet, som motsvarade Västerlandets *major domus* (se d. o.).

Ata'bulus, *lat.*, sunnanvind.

Atacami't, se *Atakamit.*

Ataga'n, dets. som *jatagan* (se d. o.).

Atahua'lpa l. **Atapali'ba,** den siste inkaskonungen i Peru.

A'tair l. **A'ltair,** *astr.*, en stjärna av första storleken i stjärnbilden Ö r n e n.

Atakami't, *miner.*, ett smaragdgrönt kopparmineral i Peru, Chile och Bolivia, uppkallat efter Atacama, en provins i Chile.

Ata'ktisk, se under *Ataxi.*

Ata'ktisk afasi, se *Afasi.*

Atala'nta l. **Atala'nte,** *gr. myt.*, en snabbfotad jägarinna, som efter att i kapplöpning ha besegrat och därpå dödat flera friare, med Afrodites hjälp övervanns av Meilanion.

Ata'larik, östgotiskt konunganamn.

Ata'lia, grekiskt kvinnonamn (av *atalo's*, barnslig), ungdomlig. Se *Atalja.*

Ata'lja, *hebr.* (*lat. Atha'lia*), namn på Israels enda regerande drottning; huvudperson i den berömda tragedien ”Athalie” av Racine.

Atama'n, se *Hetman.*

Ata'narik, gotiskt mansnamn.

Atanatologi' (av *gr. a priv.*, *tha'natos*, död, och *lo'gos*, lära), läran om odödligheten.

Atana'sius och sammansättningar, se *Athanasius.*

Ata'nor, tillbyggnad på ugnar, för att minska besväret vid dessas matning med kol.

Atapa'sker, dets. som *Atabasker* (se d. o.).

Ataraxi', *gr.* (av *a priv.* och *tara'ssein*, uppröra), själslugn, passionsfrihet, stoikernas mål inom det sedliga området. Jfr *Athaumasi.*

Atargatis, *syr. myt.*, se *Derketo.*

Ataulf, västgotiskt mansnamn, motsvarande det svenska *Adolf.*

Atavi'sm (av *lat. a'tavus*, farfars farfar, *plur. a'tavi*, förfäder), *bot.* och *zool.*, arv av kroppsliga l. andliga egenskaper, som varit utmärkande för förfäder, vilka kunna stå långt tillbaka i tiden. Hybrida växters benägenhet att återvända till den urspr. typen kan anföras såsom ett exempel på atavism. — **Atavi'stisk,** som beror på atavism.

Ataxi', *gr.* (av *a priv.* och *ta'xis*, ordning), *med.*, oordning t. ex. i hjärtats slag. — **Ataxie locomotrice,** *fr.* (*l.* -i' -tri's), ryggmärgstvinsot. — **Ata'ktisk,** *gr.*, oregelmässig (t. ex. om en feber).

Atchar, se *Achia.*

A'te, *gr. myt.*, zeusdotter, olycksgudinna.

Atechni', *gr.* (av *a priv.* och *te'chne*, konst, hantverk), oerfarenhet i en konst, oskicklighet.

Atei'sm, se under följ. ord.

Atei'st (av *gr.* nekande *a* och *the'os*, gud), gudsförnekare. — **Atei'sm,** gudsförnekelse. — **Atei'stisk,** som förnekar Guds tillvaro; gudlös.

Atekni', *gr.* (av *a priv.* och *te'knon*, barn), barnlöshet, kvinnlig ofruktsamhet.

Atekto'niska dalar (av *gr. a priv.* och *tektonik*), *geol.*, dets. som erosionsdalar.

Atelekta's, Atelektasi' l. **Atele'ktasis** (av *gr. atele's*, ofullständig, och *e'ktasis*, utspänning), *med.*, lungornas ofullständiga utspänning av luft, oftast hos nyfödda barn. — **Atelekta'tisk,** ej utspänd.

A'teles, *zool.*, släktet spindelapor, som lever i tropiska Amerika.

Atelier, *fr.* (*l.* atelje'), se *Ateljé.*

Ateliers nationaux, *fr.* (*l.* atelje' nasionå'), nationalverkstäder, som efter februarirevolutionen 1848 anordnades i Paris för de arbetslösa massorna.

Ateljé (*fr. atelier*), en konstnärs l. finare hantverkares verkstad. — **Ateljé-bild,** *målark.*, interiör från en målarateljé.

Atella'ner (*lat. fa'bulæ Atella'næ*, efter staden Atella i Kampanien), gammalitalienska folklustspel med stående karaktärsmasker.

Atelogeni', Atelognati' l. **Atelogna'thia** (av *gr. atele's*, ofullständig, och *gna'thos*, käk), *med.*, ofullständig, utbildning av över- resp. underkäken.

Atelokardi', *gr.* (av *atele's*, ofullständig, och *kardi'a*, hjärta), *med.*, hjärtats ofullkomliga utveckling.

Atelomyeli' (av *gr. atele's*, ofullständig, och

myelo's, märg), ofullständig utveckling av ryggmärgen.

A te'mpera, *ital.*, måla *a tempera*, måla på kritgrund med vattenfärger, som rivits tillsammans med något klibbigt ämne, såsom äggula, fikonmjöl l. d. Se *Tempera*.

A te'mpo, *ital.*, i rätt tid; *handelst.*, en varas betalande ej vid köpets avslutande, utan efter någon viss tids förlopp; *tonk.*, återgång efter en taktförändring till den i början föreskrivna takten.

Atena, se *Athene*.

Ate'nare, invånare i Aten.

Atene'um, se *Athenæum* (under *Athene*).

Atenie'nn (*fr. athénienne*, "atensk"), hylla för prydnadsföremål och konstsaker.

Atenie'nsare, äldre form för ordet atenare.

A'ter, -tra, -trum, *lat.*, svart, kolsvart, mörk, skum, sorglig, hemsk.

A'ter di'es, *lat.*, en olycksdag.

A te'rgo, se under *Tergum*.

Aterma'n l. **Adiaterma'n** (av *gr. a priv.* och *the'rme*, värme), *fys.*, ej genomsläppande värmestrålar.)(D i a t e r m a n.

Atero'm l. **Athero'ma,** *gr.* (av *athere*, vetekorn, även gröt därav), *med.*, grötaktig svulst, flenhus. — **Ateroma'tisk,** grötsvulstartad.

A'tesis l. **A'thesis,** romarnas namn på floden Adige.

Ateto's (av *gr. a'thetos*, utan fast ställning), sjukdom, som visar sig i ofrivilliga rörelser hos händerna och fingrarna, vilka kunna intaga de mest egendomliga ställningar.

Ate'uchus sa'cer, *zool.*, en i Medelhavstrakterna levande skalbagge (skarabé), vilken av de gamla egypterna dyrkades som helig.

Ath-, se även *At-*.

Athaba'sker l. **Athapa'sker,** se *Atabasker*.

Atha'lia, Athalie, se *Atalja*.

Athama'nta libano'tis, *bot.*, säfferot, en mindre allmän svensk umbellat. Syn. *Libanotis*.

Athama'nticum, *bot.*, från (det tessaliska berget) Athama.

Athanasi', *gr.* (av *a priv.* och *tha'natos*, död), odödlighet. — **Athanati'sm,** *gr.*, förevigande.

Athanasia'num, se under *Athanasius*.

Athana'sius, *gr.*, mansnamn (av *a priv.* och *tha'natos*, död), odödlig. Namn på en framstående kyrkofader, kallad "rättrogenhetens fader". Motsvarande kvinnonamnet **Athana'sia.** — **Athanasia'ner,** *kyrkoh.*, anhängare till kyrkofadern Athanasius under dennes strid mot Arius och arianerna (se *Arianer*). — **Athanasia'num, Athanasia'nska sy'mbolum** l. **Athanasia'nska trosbekännelsen,** den tredje i ordningen av den kristna kyrkans bekännelseskrifter, uppkallad efter kyrkofadern Athanasius.

Athapa'sker, dets. som atabasker.

Atharvave'da (av *atharvan*, eldoffrare), *ind. litt.*, en fornindisk samling hymner.

Athaumasi', *gr.* (av *a priv.* och *thauma'zein*, förundra sig), skeptikernas grundsats: att ej förundra sig över något, "då man i alla fall ej kan begripa världslagarna". Jfr *Ataraxi*.

Atheli' l. **Atheli'a,** *anat.*, felande bröstvårtor.

Athe'ne l. **Athe'na,** *gr. myt.*, ett binamn för Pallas, den grekiska staden Atens skyddsgudinna. — **A. pa'rthenos,** en jättebild av Athene i Parthenon. — **A. pro'machos,** en kolossalstod av gudinnan på Atens Akropolis. — **Athenæ'um** l. **Atene'um,** urspr. tempel helgat åt gudinnan Athene, där skalderna sammankommo för att uppläsa sina dikter; i nyare tid namn på undervisningsanstalter, vittra sällskap, tidskrifter o. s. v.

Athe'ne, *zool.*, ett släkte ugglor, kallade Minervas ugglor.

Athene'er, se *Panatheneer*.

Athénienne, *fr.* (*l.* atenie'nn), eg. ateniensisk; urspr. rökelsekar, blomvas l. konsol. Se *Ateniienn*.

A'theos, *gr.*, gudsförnekaren (binamn).

Athe'ra, *med.*, grötlik massa.

Athero'ma, se *Aterom*. — **Atheroma arteria'le, Artheromato's** l. **Artheromato'sis,** en form av arterioskleros.

Atheru'ra, *zool.*, ett släkte piggsvin.

A'thesis, se *Atesis*.

Atheto's l. **Atheto'sis,** *med.*, rytmiskt återkommande, ofrivilliga, långsamma rörelser.

At home, *eng.* (*l.* att hå'm), eg. hemma; förr ett slags satiriska teaterföreställningar i England.

A'thor, *egypt. myt.*, gudinna. Se *Hathor*.

Athrichi', Athrichi'a, Athrichi'asis, *med.*, hårlöshet.

Athyreo's l. **Athyreo'sis,** *med.*, felande sköldkörtel l. sköldkörtelavsöndring.

Athy'rium, *bot.*, ormbunkssläkte med två svenska arter. — **A. fe'lix fe'mina,** majbräken, är allmän över hela landet.

Ati, *bot.*, se *Nauclea*.

Atil, arabernas namn på Volga.

Atimi' (av *gr. time'*, ära), ärelöshet; i forntidens Aten ett straff, som medförde förlust av alla medborgerliga rättigheter.

A'tla, *nord. myt.*, en av Heimdalls nio mödrar.

A'tlakvida och **A'tlamal,** två om Sigurd Fafnesbane handlande sånger i den äldre Eddan.

A'tlamal, se föreg. ord.

Atla'nd, se *Atlantica*.

Atla'nt, se *Atlas*.

Atlantia'der l. **Atlanti'der,** namn på Atlas' döttrar, de s. k. *plejaderna* (se d. o.).

Atla'ntica, ett berömt arbete av Olof Rudbeck d. ä.

Atlantic Monthly, *eng.* (*l.* ätlä'ntikmö'nnthli), ansedd amerikansk litterär månadsskrift, utg. i Boston sedan 1857.

Atlanti'd, avkomling av Atlas l. inbyggare på sagoön Atlantis (se d. o.).

Atla'ntis, en av Platon omtalad sagoö, som forntiden förlade till Atlantiska havet, i vilket den på en natt skall ha sjunkit. I alla tider har Atlantis varit föremål för växlande hypoteser, men frågan om dess existens och ev. läge är ännu i dag olöst.

Atla'ntisk, som tillhör Atlantiska oceanen l. kringliggande länder.

Atla'ntiska kablar, telegrafledningar i Atlantiska havet mellan Europa och Amerika.

Atla'ntisk tid, *geol.*, en postglacial period med varmt och fuktigt klimat.

Atlantosa'uros, *paleont.*, en 36 m. lång, växtätande landödla från juraperioden.

A'tlas, *gr. myt.*, en titan, som var dömd att bära himlavalvet; ett högt berg i n. Afrika; samling av kartor, vetenskapliga planschverk o. d.; ett slags vävnad; *anat.*, första halskotan i ryggraden. — **Atlas** l. **Atla'nt**, även **Te'lamon**, *byggn.*, manlig bild, som i st. f. pelare uppbär bjälklag, listverk o. d. Jfr *Karyatid.*

A'tlasbärträ, se *Rönnbärsträ.*

A'tlas-cedern, se under *Ceder.* — **Atlasdynamit**, *kem.*, ett sprängmedel. — **Atlaserz**, *miner.*, ett slags glänsande, smaragdgrön kopparmalm. — **Atlasfåglar**, *zool.*, ett släkte paradisfåglar. — **Atlasglas**, föremål av färgat, räfflat glas, som försetts med överdrag av färgat glas, så att det inneslutes luft i varje räffla. — **Atlasorange**, en anilinfärg. — **Atlaspapper** l. **Satine'papper**, ett sidenglänsande papper, satinerat med talkpulver. — **Atlasspinnaren**, *zool.*, en nattfjäril av gruppen spinnare, den största av alla kända fjärilar, är nära en kvarts meter mellan vingspetsarna.

A'tlas- l. **Satine'ttholts**, **Atlas-** l. **Satinträ**, erhålles av ett i Västindien inhemskt träd, *Fero'lia guiane'nsis.* Virket är stundom ljusgult med skimrande fläckar, stundom rött med gula strimmor.

A'tlasspat, **Sati'nspat**, **Faserkalk**, *miner.*, en trådig varietet av kalkspat, som användes till prydnader

A'tlastryck l. **Sati'ntryck**, avtryck från etsad l. graverad plåt på atlas l. satin, som under 1700-t. utfördes till omväxling med pergamentstrycken.

A'tlasträ, se *Atlasholz.*

Atle, fornnordiskt mansnamn, sträng, modig.

Atle't (*gr. athlete's*, av *athlo's*, kamp), fäktare, kämpe. — **Atleti'k**, fäkt- l. brottningskonst. — **Atle'tisk**, jättelik; stark, reslig. — **Atleti'sm**, avart av gymnastik, med långt driven, ensidig uppövning av vissa färdigheter, vari blott ett fåtal kunna deltaga.

Atmiatri' l. **Atmidiatri'** (av *gr. atmo's*, dunst, ånga, rök, och *iatre'ia*, läkekonst), inandning av klor, svavelsyrlighet, ammoniaksalter m. m. mot sjukdomar i luftvägarna.

Atmidome'ter, **Atmome'ter** (av *gr. atmo's*, dunst) l. **Evaporome'ter**, ett meteorologiskt instrument för mätning av den vattenmängd, som på en viss tid genom avdunstning övergår till fria luften.

Atmi'sk (av *gr. atmo's*, ånga), som har avseende på avdunstning l. vattenånga.

A'tmiska vindrosen, *meteor.*, en tabellarisk l. grafisk framställning för en ort av vattengasens tryck i atmosfären för olika vindriktningar.

Atmogra'f, *fys.*, självregistrerande *atmome'ter.*

Atmologi' (av *gr. atmo's*, dunst, ånga, och *lo'gos*, lära), läran om vattnets avdunstning i luftkretsen.

Atmoly's (av *gr. atmo's*, dunst, och *ly'ein*, lösa), metod att medelst diffussion avskilja gaser ur gasblandningar.

Atmome'ter, se *Atmidometer.*

Atmosfä'r (av *gr. atmo's*, dunst, ånga, och *sfa'ira*, klot), luftkrets, dunstkrets, det gasartade hölje, som omgiver jorden l. annan himlakropp; *fys.*, ett tryck, motsvarande trycket av en kvicksilverpelare av 760 mm. höjd. — **Atmosfäri'lier**, atmosfärens gasformiga beståndsdelar. — **Atmosfä'riska järnbanor**, järnbanor, vid vilka lufttrycket i st. f. ånga brukas som drivkraft. — **Atmosfäriska linjer** l. **Tellu'riska linjer**, linjer i spektrum, som framkallas genom jordatmosfärens inverkan. — **Atmosfärisk elektricitet**, den elektricitet, som finnes i luften vid klart väder. — **Atmosfärisk opti'k**, läran om de optiska fenomenen i atmosfären. — **Atmosfärologi'** = *Meteorologi* (se d. o.).

Atoci' l. **Atoki'**, *gr.* (av *a priv.* och *to'kos*, födelse), ofruktsamhet. — **Ato'cia**, *pl.*, medel som motverka fruktsamhet.

Atofa'n, *farm.*, läkemedel mot gikt o. d. med förmåga att stegra utsöndringen av urinsyra. — **Novatofa'n**, liknande medel, som saknar atofans obehagliga smak. — **Paratofa'n**, är metylatofan och användes på samma sätt.

Atoki', se *Atoci.*

Ato'll (malediviska *atolu; fr. attole, attolle*), *geol.*, benämning på en naturlig, avlång l. cirkelrund fördämning av korallkalk, vilken omgiver en grund sjö, *lakunen.* Atollerna äro i likhet med korallöarna bildade av ytterst små djur, koralldjur l. *madreporer.*

Ato'm (av *gr. a priv.* och *te'mnein*, avskära), *kem.*, den såväl till vikt som volym minsta mängd av ett element, som kan ingå i en molekyl; namn på de små odelbara partiklar, av vilka grundämnena tros bestå. Jfr *Molekyl.* — **Atomfysik**, läran om atomernas inre struktur. — **Atomicite't**, **Atomighet**, **Atomvärde** l. **Vale'ns**, atomvärde, grundämnenas atomers förmåga att binda ett större l. mindre antal av andra grundämnens atomer. Syre, som är 2-värdigt,

Attraction, *eng.* (*l.* äträ'cksjön), dragningskraft, lockbete.

Attrahe'ra, *lat.*, draga till sig; locka. — **Attraktio'n,** dragning, lockelse; lockbete; *fys.*, tvenne kroppars tilldragande inverkan på varandra.)(Repulsion. — **Attraktionskraft,** *fys.*, dragningskraft. Bland attraktionskrafterna märkas: gravitation, kohesion, adhesion och kemisk frändskap.

Attrakti'v, Attrakto'risk, *lat.*, tilldragande.

Attra'pp, *fr.*, fälla, puts, skälmstycke; hjälpmedel för taskspelare; omslag, föreställande något visst föremål, vari en gåva döljes. *Krigsv.*, modell, som begagnas vid övningar. — **Attrappe'ra,** fånga i fälla; få fatt i, träffa; noga efterlikna; lura, listigt bedraga.

Attribue'ra (*lat. attribu'ere*), tilldela, tillskriva, tillägna. — **Attribu't,** egenskap, som tillägges en person l. sak; sinnebild, som utmärker en egenskap; *språkv.*, den bestämning, som omedelbart tillägges ett substantiv. Jfr *Symbol.* — **Attributi'v,** tilllagd, tillfogad. — **Attributiv satsförkortning,** *språkv.*, en satsförkortning, i vilken ett substantiv, adjektiv l. particip, brukat som attribut, ersätter en bisats.

Attri'tio co'rdis l. **Attritio'n,** *lat.*, enl. katolska kyrkoläran den hjärtats förkrosselse, som kommer av fruktan för straff. Jfr *Kontrition.*

Attritio'n, *fys.*, gnidning. Jfr föreg. ord.

Attua'rier, forngermanskt folkslag.

A'ttundaland, ett av de tre urgamla folklanden i Uppland.

Attung (*lat. octona'rius*), eg. åttondel; gammal jordenhet i Östgöta lagsaga.

Attungsbol, ett medeltida jordvärde på Åland.

Atum, *egypt. myt.*, form av solguden, symboliserande den nedgående solen, i motsats mot Ra.

Atypi', *gr.* (av *a priv.* och *ty'pos,* prägel, form), *med.*, oregelbunden sjukdomsperiodicitet.

Aty'pisk feber, feber med oregelmässigt förlopp.

A'tys = *Attis* (se d. o.).

A. U., förk. för *A'nno U'rbis,* i stadens (Roms) år.

Au, *kem.*, atomtecken för guld (*lat. a'urum*).

Aubade, *fr.* (*l.* åba'd, av *aube, lat. a'lba,* morgongryning), gryningssång, morgonmusik; lyrisk form odlad av trubadurerna; under 1600- och 1700-t. namn på en instrumental musikform.)(Serenad, aftonmusik.

Aubagne-vin (*l.* åba'nj-), ett starkt, rött vin från Provence.

Aubain, *fr.* (*l.* åbä'ng, av *lat. alba'nus,* född annorstädes, invandrare), främling, utlänning.

Aubaine l. **Aubainage,** *fr.* (*l.* åbä'n, åbäna'sj, *mlat. albinagium,* se föreg. ord), arv efter en i ett främmande land avliden person; danaarv. — **Droit d'aubaine** (*l.* dråa' -, *mlat. jus albina'gii*), statens rätt till sådant arv, hemfallsrätt (numera upphävd).

Aubarrète (*l.* åbarrä't), ett Bigorre-vin.

Aubigny-vin (*l.* åbinji'-) rött vin från trakten av Marne.

A'ubeltryck, en av tyske ingenjören Aubel uppfunnen metod att reproducera gravyrer och teckningar.

Auberge, *fr.* (*l.* åbä'rsj), härbärge, värdshus.

Au-besoin, *fr.* (*l.* å bösåä'ng), i nödfall, franska formeln för nödfallsadress å växlar.

Aubépine (*l.* åbepi'n), se *Anisaldehyd.*

Aubrie'tia, *bot.*, som prydnadsväxter odlat släkte av fam. *Cruci'feræ.* — **A. deltoide'a** och **A. purpu'rea** ha violblå blommor, som slå ut tidigt på våren.

Auburnska systemet (*l.* å'börn-) l. *Tystnadssystemet,* det fängelsesystem, enl. vilket fångarna om dagen under absolut tystnad arbeta i gemensamhetsverkstäderna och om natten instängas i cell.

Aubusson-mattor (*l.* åbysså'ng-), sammetsliknande mattor från Aubusson i franska departementet Creuse.

A. U. C., förk. för *A'nno u'rbis co'nditæ,* l. **Ab u'rbe co'ndita,** efter stadens (Roms) grundläggning.

Aucassin och Nicolette (*l.* åkassä'ng och nikåle't), en av de vackraste franska medeltidssagorna.

Auche'nia-hår, alpackaull.

Au contraire, *fr.* (*l.* å kongträ'r), tvärtom.

Auct., förk. för *A'uctor,* se *Auktor.*

Au courant, *fr.* (*l.* å kora'ng), under löpande termin, till gångbart pris. *Vara au courant med något,* följa med (t. ex. en vetenskap).

A'uctor, se *Auktor.* — **Auctor intellectua'lis,** *lat.*, anstiftare.

Aucu'ba japo'nica, *bot.*, japansk buske (fam. *Corna'ceæ*) med gulbrokiga blad, ofta odlad som krukväxt i boningsrum.

Aucupa'ria (av *lat. aucupa'tio,* fågelfångst), *bot.*, användbar till fågelfångst.

Aud, fornnordiskt mansnamn. Se *Öde.*

Auda'cem fortu'na ju'vat, *lat. ordspr.*, lyckan står den djärve bi.

Auda'cter calumnia're, se'mper a'liquid hæ'ret, *lat.*, förtala blott djärvt, det hänger alltid något vid (på latin översatt yttrande av den grekiske författaren *Plutarchos* i hans skrift ”Om smickrare”).

Aude l. **Audi,** mansnamn, se *Öde.*

A'ude sa'pere, *lat.*, våga att vara vis.

Audgils, dets. som *Adils* (se d. o.).

Audhu'mbla l. **Audhu'mla,** se *Ödhumla.*

Audia'ner, *kyrkoh.*, svärmisk sekt, uppkommen i 4:e seklet och uppkallad efter sin stiftare, syriern Audius (Udo).

Audia'tur et a'ltera pars, *lat.*, man höre även den andra parten (motparten).

Audie'ncia, *sp.*, förr ett slags överdomstolar i Spanien och Sydamerika.

Audie'ns (*lat. audie'ntia*, påhörande, av *audi're*, höra), företräde (som en regent l. högre ämbetsman giver en underordnad); *bevilja, erhålla audiens*, lämna, erhålla företräde.

Audifo'n l. **Audiofo'n** (av *lat. audi're*, höra, och *gr. fone'*, stämma, röst), apparat, som genom att överflytta molekylarvibrationerna (ljudvågornas dallringar) till tänderna, underlättar ljuduppfattningen hos personer med svag hörsel.

Audiome'ter, *gr., fys.*, hörselmätare.

Audion, *elektrotekn.*, en art vakuumrör.

Audition colorée, *fr.* (*l.* ådisiå'ng kålåre'), *psyk.*, det förhållandet, att en del människor sammanställa vissa hörselsensationer med vissa bestämda färger.

Auditi'v, se *Auditus*.

Audi'tor, *pl.* **Audito'res**, *lat.*, åhörare. — **Audito'rium**, lärosal, hörsal; åhörarekrets.

Audi'tus, *lat.*, hörsel. — **Auditi'v**, tillhörande hörselorganet; förmedlad genom hörsel.

Auditö'r, *lat.*, rättslärd bisittare i en krigsrätt; juridisk tjänsteman vid ett regemente, en kår l. en av flottans stationer.

Auerbachi't, *miner.*, en förening, som består av delvis sönderdelad zirkon.

A'uerbachs Keller, *ty.*, Auerbachs källare, enl. sägnen skådeplats för många av *Fausts* äventyr och rykbar genom *Goethes drama*, är belägen i det s. k. *Auerbachs hof* i Leipzig, uppfört av läkaren och senatorn Auerbach omkr. 1530; komposition av *G. Wennerberg* till Goethes text.

A'uerbachs ple'xus, *fysiol.*, nervfläta mellan längs- och ringmuskelskiktet i tarmen.

A'uerbelysning, se *Auers glödljus*.

A'uermetall, legeringar av cerium o. a. sällsynta jordmetaller med järn. Se *Auerstenar*.

A'uernät, glödstrumpor i Auers glödljus (se d. o.).

A'uers glödljus, en av österrikaren Auer von Welsbach uppfunnen glödkropp (glödstrumpa), sammansatt av zirkonjord, magnesia m. m., som, insatt i en Bunsens brännare, utstrålar ett intensivt ljus.

A'uerstenar, stift av pyrofora legeringar i vissa tändapparater.

Au fait, *fr.* (*l.* å fä), hemmastadd, väl underrättad.

Au fond, *fr.* (*l.* å fång), i själva verket. Jfr *A fond*.

A'ufsatzplatten, *ty.*, *krigsk.*, uppsättningsskivor, som fästas ovanpå siktskåran.

Auf wiedersehen, *ty.* (*l.* - vi'der-), vi återses = *Au revoir* (se d. o.).

Auge, *gr.*, **Auge'a**, *lat.*, *myt.*, "den strålande", en av Athenas prästinnor.

Auge'as, se *Augias*.

Auge-rasen, *fr.* (*l.* åsj-), en av den normandiska boskapens två huvudraser.

Augi'as, *gr. myt.*, konung i Elis, ägde ofantliga hjordar, vilkas på 30 år icke rengjorda stall Herkules genom att leda två floder in i detsamma på en dag rensade. — **Augiasstall**, *bildl.*, mödosamt, oangenämt arbete; hög grad av moraliskt förfall.

Augi't (av *gr. avge'* glans), *miner.*, ett mörkgrönt, starkt glänsande mineral, bestående av kiselsyrade salter av kalcium, magnesium, aluminium och järn.—**Augit-porfyr**, bergart av grågrön l. grönsvart färg, inneslutande augitkristaller. — **Augitsyenit**, *petrogr.*, ett slags syenit, vari hornbländet ersatts av augit.

Augm., förk. för *Augment* (se följ. ord).

Augme'nt (*lat. augme'ntum*, av *auge're*, öka, föröka), tillökning, tillsats; hemmansdel, anslagen till understöd vid rustningsskyldighetens utgörande; även *augmentshemman; språkv.*, vokaltillökning l. vokalförlängning i vissa indo-europeiska språk för utmärkande av förfluten tid. — **Augmentatio'n**, förstorande, förökning. — **Augmentati'v**, med stegring i betydelsen.

Augsburgarbete, förr mycket vanliga arbeten i 13-lödigt silver från Augsburg, stämplade med stadens vapen (en grankotte).

Augsburg-i'nterim, av kejsar Karl V vid riksdagen i Augsburg 1548 framlagd religionsstadga, genom vilken han hoppades bilägga striden mellan katoliker och protestanter.

A'ugsburgska bekännelsen (*Confe'ssio augusta'na*), den första och förnämsta av den evangelisk-lutherska kyrkans symboliska böcker. Framlades i Augsburg 1530 för riksdagen. — **A. bekännelsens försvar** (*apologi'*), den andra av den evangelisk-lutherska kyrkans bekännelseskrifter, antagen 1532.

A'ugur, *pl.* **Augu'rer**, *lat.* (av *a'vis*, fågel), hos romarna person, som spådde av fåglars flykt och läten; spåman; teckentydare. Cicero yttrade en gång att han icke fattade, huru två teckentydare kunde mötas utan att le (åt hopens vördnad för deras konst). Därav uttrycken: "*Augurerna le*" l. "*augur-löje*" för de invigdas hemliga samförstånd gentemot de oinvigda. — **Augura'le** l. **Augurato'rium**, *lat.*, den plats inom ett fornromerskt läger, där auspicier inhämtades. — **Augure'ra**, spå, profetera. — **Augu'rium**, järtecken; förutsägelse. — **Augur-löje**, se *Augur*.

A'ugust och **Augu'sta**, latinskt mans- och kvinnonamn (av Augustus), hög, härlig, majestätisk, gudomlig. Under romerska kejsartiden var Augusta, "den vördnadsvärda", en titel, som tillades kejsarens gemål, dotter, mor l. syster, och som motsvarade uttrycket kejserligt majestät, kejserlig höghet. Jfr *Augustus*.

Augusta'ler, italienska guldmynt från 1200-t.

Augusta'les, *lat.*, prästkollegier i de romer-

ska städerna med uppgift att ägna kejsarna gudomlig dyrkan.

Augusta'na l. **Augustana confe'ssio**, se *Augsburgska bekännelsen.* — **Augustana-synoden**, det 1860 av svensken L. P. Esbjörn grundade skandinavisk-lutherska kyrkosamfundet i Förenta staterna; har eget läroverk och prästseminarium, Augustana college (*l.* kå'llädsj).

Augustaro'li, tidigt mogna italienska apelsinsorter.

Augustd'or (*l.* -då'r), numera obrukligt sachsiskt guldmynt = 15 kr.

Augu'sti, *lat.*, skördemånaden, den åttonde månaden i gregorianska kalendern, den sjätte i den julianska och därför först kallad *Sextilis.*

Augu'stibröder, en stockholmsorden, stiftad till minne av Gustav III:s statsvälvning 1772, och upplöst efter revolutionen 1809.

Augu'stifeber, en form av frossa.

Augusti'ner, gemensam benämning på de katolska ordnar och föreningar, som i fråga om stadgarna ansluta sig till Augustinus' regel.

Augusti'n-orden, till rangen den fjärde orden bland tiggarmunkarna och uppkallad efter den helige Augustinus.

Augusti'n-stil, tryckstil, som efterbildar typer å monument från kejsar Augustus' tid.

Augusti'nus och **Augusti'na**, *lat.*, mans- och kvinnonamn = *August* och *Augusta* (se d. o.). Mansnamnet buret av den ypperste bland de västerländska kyrkofäderna, med binamnet ”den helige”.

Augusti'n-äpple, röd äpplesort, som sannolikt härstammar från ett augustinerkloster.

Augu'stipäron, benämning på larsmässpäron m. fl. sommarpäron.

Augu'stiskt tidevarv, period av hög klassisk blomstring inom ett lands litteratur och konst under hägn av en regent (liksom i Rom under kejsar Augustus).

Augusts psykome'ter, instrument för uppmätande av luftens fuktighetsgrad.

Augu'stus, *lat.*, ”den vördnadsvärde”, binamn, som först gavs åt Octavianus (kejsar Augustus) och sedan medföljde kejsarvärdigheten; *bot.*, ståtlig.

Aukalaki l. **Malukang**, ett smörartat fett ur fröna av *Poly'gala butyra'cea* i tropiska Afrika.

A'uka-Tor, *nord. myt.*, felaktig form för *Ouk-Tor.* Se *Tor.*

Auktio'n (av *lat. ange're*, öka, stegra). *Jur.*, offentlig försäljning efter utrop till den mestbjudande. — **Auktione'ra**, försälja efter utrop. — **Auktioni'st** l. **Auktiona'tor**, person, som förrättar auktion.

A'uktor l. **A'utor** (*lat. a'uctor*), upphovsman; författare; sagesman; inom den beskrivande naturvetenskapen den, som först urskilt och beskrivit ett naturföremål. — **Autorisatio'n** l. **Auktorise'ring**, berättigande, bemyndigande. — **Auktorise'ra** l. **Autorise'ra** (*fr. autoriser*), berättiga, befullmäktiga. — **Auktorite't**, anseende, myndighet, på grund av snille, lärdom l. dylikt; person l. skrift, som man tillägger ett visst anseende l. vitsord; offentligt ämbetsverk, ämbetsmyndighet. — **Auktoritati'v**, stundom **Autoritati'v**, som har auktoritet. — **Auktoritetstro**, blint förtroende till någons uppgifter.

Auku'ba, se *Aucuba.*

Au'l, *krigsk.*, tältby; i Kaukasus gård l. by.

A'ula, *lat.*, förgård; festsal l. församlingslokal vid universitet m. m.

Aulaco'mnium, *bot.*, ett släkte bladmossor. — **A. palu'stre**, räffelmossa, är allmän på fuktiga ställen.

Aulæ'um, *lat.* (av *gr. aula'ion*), stickat förhänge, teaterridå.

Aula'stomum Grelo, *zool.*, hästigel.

Au lavis, *fr.* (*l.* å lavi'), *konstt.*, i lavering.

A'ulestad, gård i Gudbrandsdalen i Norge, där B. Björnson hade sitt hem till sin död.

Aule't och **Auleti'k**, se under *Aulos.*

A'ulis, *gr. sag.*, samlingsplats för grekernas flotta före färden till Troja.

Aulodi' (jfr *Aulos*), av flöjt ackompanjerad sång.

Aulos, *gr.*, ett slags forngrekisk flöjt. — **Aule't**, flöjtblåsare. — **Auleti'k**, flöjtblåsarkonst.

Aumale (*l.* åma'l), namn på en av det lothringska husets grenar.

Aumonier, *fr.* (*l.* åmånie'), allmoseutdelare, urspr. en andlig ordensmedlem, åt vilken allmosemedlen voro anförtrodda; sedermera en andlig vid ett furstligt hov, vilken fungerar såsom allmoseutdelare. Jfr *Grandaumonier de France* och *Lord high almoner.*

Aun, svensk sagokung, som omtalas i ”Ynglingatal”.

A u'na co'rda, *ital.*, *tonk.*, ”för en sträng”, betyder i violinmusik att passagen skall utföras på endast en sträng; i pianomusik användning av vänstra pedalen.

Au naturel (*l.* å natyre'll), efter naturen, i naturligt tillstånd.

Aune, *fr.* (*l.* ån), aln. — **A. de Paris** (*l.* - dö pari'), pariseraln = 1,188 m. — **A. usuelle** (*l.* - ysye'll), verkaln = 1,2 m.

Aunis (*l.* åni'), ett gott rödvin från Charente.

Au niveau, *fr.* (*l.* å nivå'), i jämnhöjd, jämngod.

Au pointillé, *fr.* (*l.* å påängtije'), se *Pointillé.*

Au porteur, *fr.* (*l.* å portö'r), *handelst.*, på växlar o. d.: till framlämnaren.

A'ura, *lat.*, luft, fläkt. — **A. epile'ptica**, *med.*, förebud till ett epileptiskt anfall. — **A. popula'ris**, folkgunst.

A'ura, poetiskt namn på Finland; vitter kalender, som utkom därstädes 1817—18. — **Auras lärosalar** (Runeberg), Åbo universitet.

Aurami'n (av *lat. a'urum*, guld), ett svavel-

gult, till färgning av bomull och papper brukat ämne. Användes i fotografien till ljusfilter.

Aura'ntia, *kem.*, en orangefärgad anilinfärg. — **Aurantia-kaisergelb**, en gul anilinfärg, kejsargult.

Aurantia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Terebinthinæ.* Ständigt grönskande träd och buskar. Viktigaste släktet är *Ci'trus*, orangesläktet.

Auranti'acus, -a, -um, *bot.*, brandgul. — **Aura'ntius, -a, -um**, *bot.*, orangefärgad.

Auranti'n, *kem.*, den flyktiga oljan av *Pi'nus sabinia'na* i Kalifornien.

Aura'ntium, *lat.*, pomerans.

Aura'ta, Aure'a, -um (av *bot. a'urum*, guld), *bot.*, guldfärgad, guldgul.

Aura'ter, *kem.*, guldsalter.

Aurati'n, dets. som *Koniferin* (se d. o.).

A'urboda, *nord. myt.* = Gullveig, jätten Gymes hustru och Gerds moder.

A'urea bu'lla, *lat.*, gyllene bullan. Se under *Bulla.* — **A. chersone'sus**, guldhalvön, forntida namn på halvön Malakka. — **A. medio'critas**, *lat.*, den gyllene medelvägen (uttryck, först brukat av Horatius i ett av hans oden).

Aurea'tum, det latinska namnet på Ingolstadt.

Aurèle (*l.* årä'l), franskt mansnamn, bildat av det fornromerska namnet Aure'lius (av *a'urum*, guld), den gyllene. Därav kvinnonamnen Aure'lia och **Aurélie** (*l.* åreli').

Aure'lia, *zool.*, se *Medusa.*

Aure'lia, romarnas namn på Orleans och Baden-Baden. — **A. allo'brogum**, romarnas namn på Genève.

Aurélien (*l.* åreliä'ng), franskt mansnamn, bildat efter *Aurelia'nus* = *Aure'lius.*

Aure'ola, strålkrona, helgongloria; *meteor.*, regnbågsfärgade ringar omkring skuggan av en persons huvud, när personen i fråga befinner sig i av solen belyst dimma; *fys.*, rödaktigt sken omkring gnistan från en induktionsapparat. Se f. ö. följ. ord.

Auréole, *fr.* (*l.* åreå'l, av *lat. aure'ola*, av *a'ureus*, gyllene), strålkrans, helgongloria. Jfr *Gloria.*

Aureoli'n, se *Primulin.*

Aures (*l.* år), *textil.*, ett slags franska klädesartade yllevävnader.

A'ureus, *lat.*, eg. gyllene; guldmyntet i Rom under äldre kejsartiden.

Au revoir *fr.* (*l.* å rövåa'r), farväl till härnäst; vi ses igen.

A'urgelmer, se *Örgelme.*

A'urgjafa, se *Örgjafa.*

Auri'comus (av *lat. a'urum*, guld, och *co'ma*, hår), *bot.*, gullhårig.

Auri'cula (av *lat. a'uris*, öra), litet öra; *bot.*, öronört. — **Auricula'tus**, *bot.*, småörad. — **Aurisca'lpium**, *lat.*, *bot.*, örslev. — **Auri'ta**, *bot.*, med öron (stipler).

Auri'cula, *anat.*, ytteröra, öronmussla. — **A. co'rdis**, hjärtöra.

Auriculari'eæ, *bot.*, en klass protobasidsvampar.

Aurifikatio'n, *med.*, tandfyllning med guld.

Auriflamma, se *Oriflamme.*

A'uriföreningar, *kem.*, föreningar svarande mot guldtrioxid.

Auri'ga, *lat.*, kusken vid de fornromerska kappkörningarna; *astr.*, ”körsven”, namn på en konstellation på n. stjärnhimmeln.

Aurignacien, *fr.* (*l.* årinjasiä'ng), l. **Aurignacperioden**, *arkeol.*, en epok under den äldre stenåldern. — **Aurignacrasen** (*l.* årinja'kk-), den människoras, som uppbar aurignac-periodens kultur.

Auriklori'd, *kem.*, guldklorid, klorguld, användes till tonbad inom fotografien.

Auri'kel, *bot.*, se *Primula.*

Aurikula'r (av *lat. a'uris*, öra), hörande till örat.

Aurikula'rkonfession, *lat.*, skriftermål i katolska kyrkan.

Auri'n, korallingult, en oftast giftig anilinfärg. Röd aurin kallas även *He'rba centa'urii mino'ris.*

Auripigme'nt, se *Aurum pigmentum*, under *Aurum.*

Auripunktu'r, se *Paracentes.*

A'uris, *lat.*, *anat.*, öra. — **A. exte'rna**, ytteröra. — **A. inte'rna**, inneröra.

A'uri sa'cra fa'mes, *lat.*, ”den förbannade hungern efter guld”, ett uttryck hos Vergilius.

Auriska'lp, *med.*, örslev, öronrensare.

Aurisko'p, *lat.-gr.*, instrument för undersökning av örat.

A'uroföreningar, *kem.*, guldföreningar, svarande mot guldmonooxid.

A'urojodi'd, *kem.*, jodgult, guldjodur, användes förr i medicinen mot syfilis.

Aurona'lsvart, *kem.*, ett svart svavelfärgämne.

Auro'ra, *lat.* (*gr. E'os*), morgonrodnad; *rom. myt.*, morgonens gudinna; vittert sällskap i Åbo under 1770-t. — **A. austra'lis**, syd- l. australsken, ett norrskenet motsvarande fenomen på s. halvklotet. — **A. borea'lis**, norrsken. — **A. mu'sis ami'ca**, *lat.*, ordspråk: morgonstund har guld i mund.

Auro'ra-förbundet i Uppsala, sällskap till ”vitterhetens odling”, stiftat av Atterbom 1807, upphörde 1810.

Auro'ra-olja, Danforth-olja l. **Petroli'n**, utgöres av de lättflyktigaste delarna av petroleumbensin.

Aurore, *fr.* (*l.* årå'r; se *Aurora*), kvinnonamn. — **l'Aurore**, daglig parisisk morgontidning, som blev mycket bekant under Dreyfusprocessen, emedan Zola däri publicerade sin ryktbara anklagelseskrift ”J'accuse” till republikens president och därmed föranledde revisionen.

Auru'go, *lat.*, gulsot.

A'urum, *lat.*, guld. — **A. chlora'tum**, auriklorid (se d. o.). — **A. folia'tum**, bladguld (äkta). — **A. fu'lminans**, knallguld. —

A. hydrochlora'tum, A. hydrochlo'ricum, A. muria'ticum, auriklorid (se d. o.). — **A. mosa'icum** l. **A. musi'vum,** musivguld, på torra vägen beredd tennbisulfid. — **A. parado'xum,** tellur. — **A. pigme'ntum,** guldfärg, gul svavelarsenik. — **A. stanno-precipita'tum,** guldpurpur.
Auru'nker, fornitaliskt folk.
Aurvandel, se *Örvandel.*
A'urvangr, se *Örvang.*
A. U. S., förk. för *A'ctum ut su'pra,* givet och beslutat som ovan skrivet är.
À usance, se *A uso.*
A'usbruch, *ty.* (av *ausbrechen,* utbryta), utmärkt ungerskt l. rhenskt vin, pressat av de bästa druvorna. Se *Tokajvin.*
Aus den Augen, aus dem Sinn, *ty.,* ”borta ur åsyn, borta ur hågen”. Jfr *Out of sight, out of mind.*
Aus der tiefe seines Bewusstseins, *ty.* (*l.* a'os där tife sa'jnes bevo'sstsajns), ”ur djupet av sitt medvetande”, uttryck, som brukas ironiskt om tvärsäkra uttalanden i frågor, där den talande saknar fackkunskap l. erfarenhet.
Au sérieux, *fr.* (*l.* å seriö'), allvarligt, på allvar.
Ausgleich, *ty.,* förlikning, kompromiss; i den forna österrikisk-ungerska monarkien gängse beteckning för tidvis gällande överenskommelser mellan rikshälfterna l. motsatta partier inom dessa.
Ausker, galliskt folk på Cæsars tid.
Auskragung, *ty.,* utkragning (se d. o.).
Auskulta'nt, Auskultato'risk, se under följ. ord.
Auskulte'ra (*lat. ausculta're,* lyssna, av *a'uris,* öra), höra på, övervara en domstols förhandlingar; *med.,* medelst hörseln utforska vissa sjukliga l. naturliga förändringar i människo- l. djurkroppen. — **Auskulta'nt,** åhörare; tjänsteman, som får åhöra ett ämbetsverks förhandlingar, men ej deltaga i besluten; nyss anställd tjänsteman. — **Auskultatio'n** l. **Auskulte'ring,** *med.,* undersökning av en kroppsdel medelst hörseln. — **Auskultato'risk,** som hör till auskultation.
Auslaut, *ty.,* se *Utljud.*
Auslese, *ty.* (av *auslesen,* utsöka, utvälja), god vinsort, pressad av särskilt utsökta druvklasar. Jfr *Ausbruch.*
A u'so, *ital.,* **À usance,** *fr.* (*l.* - ysa'ngs), *handelst.,* ”enl. bruket”, så lång tid som på platsen får förflyta från en växels uppvisande, tills betalning sker. — **À deux usances** l. **A uso do'ppio,** på dubbelt så lång tid som vanligt.
Auso'ner, fornitaliskt folk.
Auso'nia, poetiskt namn på Italien.
Auspi'cier, se följ. ord.
Auspi'cium, *lat., pl.* **Auspi'cia** l. **Auspi'cier,** spådom; järtecken, förebud, t. ex. *lyckliga auspicier;* skydd, styrelse, ledning, t. ex. *under någons auspicier.*
Aussiger, ett böhmiskt vin.
A'uster, *lat.* (*gr. no'tos*), romarnas benämning på sunnanvinden. — **Austra'l** l. **Austra'lisk** (*lat. austra'lis*), sydlig.
Austère, *fr.* (*l.* åstä'r, av *lat. auste'rus*), sträng, sträv. — **Austerite't,** stränghet, strävhet.
Austra'l, se under *Auster.*
Australe'n, *tekn.,* namn på engelsk och amerikansk terpentin.
Austra'lier, invånare i Australien.
Austra'lisk, se *Auster.*
Austra'lisk arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*
Austra'liska språk, de språk, som talas av Australiens urinvånare.
Austra'liska statsförbundet, federativ sammanslutning mellan de brittiska kolonierna i Australien.
Australi'ter, *geol.,* tektiter (se d. o.) från Australien.
Austra'lnegrer, oegentlig benämning på Australiens urinvånare.
Austra'l-sken, se *Aurora Australis.*
Austra'sien, ö. delen av frankiska riket. Jfr *Neustrien.*
Austre, se *Östre.*
A'ustria, *lat.,* ö. delen av longobardiska riket i n. Italien. Jfr *Neustria;* även latinska namnet på österrikiska kejsardömet.
Austri'acum, *bot.,* österrikisk.
A'ustriæ est impera're o'rbi unive'rso, *lat.,* Österrike skall härska över hela världen (tolkning av kejsar *Fredrik III:s* valspråk: A — E — I — O — U).
Austrlo'nd, Austrri'ki, *fornnord. geogr.* = *Austrvegr* (se d. o.).
Austrvegr, *fornnord. geogr.,* österväg, länderna ö. och s. om Östersjön.
Austråt (*no. Austraat*), herresäte vid inloppet till Trondhjemsfjorden, som under medeltiden ägdes av flera bland Norges främsta ätter. Mest bekant genom Ibsens drama ”Fru Inger till Östråt”.
Aut., förk. för *Auctor,* se *Auktor.*
Auta'n, *farm.,* en blandning av paraformaldehyd och metallsuperoxider. Avger vid vattenbegjutning ångor av formaldehyd o. användes därför som desinfektionsmedel.
Auta'rk, se under följ. ord.
Autarki' (av *gr. auto's,* själv, och *a'rchein,* härska), envåldsstyrelse. — **Auta'rk,** självhärskare.
Autarki' (av *gr. auto's,* själv, och *arke'in,* vara nog), självförnöjsamhet; självförsörjning (särskilt om länder, som söka undvika all import).
Autatrygi' (av *gr. auto's,* själv, och *tryga'n,* inbärga), *bot.,* självsterilitet, säges föreligga hos växter, som ej sätta frukt, om de befruktas med pollen från en blomma på samma individ. En sådan växt kallas även *Adynama'ndrisk.*
Aut — aut, *lat.,* antingen — eller.
Aut Cæ'sar aut ni'hil, *lat.,* antingen kejsare l. intet; allt l. intet (Cesare Borgias val-

språk). — **Aut vi'ncere aut mo'ri,** *lat.*, antingen segra l. dö.

Aute'cisk, Autœ'cisk l. **Auto'ik,** (av *gr. auto's,* själv, samma, och *o'ikos,* bostad), *bot.*, är en sådan rostsvamp, som undergår hela sin utveckling på samma värdplanta.)(H e t e r e' c i s k.

Autekologi' (av *gr. auto's,* själv, *o'ikos,* boning, och *lo'gos,* lära), *bot.*, läran om växternas levnadsbetingelser.

Autenti' = *Autenticitet* (se d. o.).

Autenticite't (av *gr. authenti'a*), trovärdighet, äkthet, giltighet. — **Autenti'k** l. **Aute'ntisk,** trovärdig, äkta. — **Autentiska tonarter,** *tonk.*, kyrkotonarter, i vilka grundtonen utgjorde skalans lägsta ton. Jfr *Plagaliska tonarter.* — **Autentisk lagtolkning,** lagförklaring.

Auteur, *fr.* (*l.* åtö'r), författare.

Autige'n = *Allogen* (se d. o.).

Auto-, Avto- (*gr. auto's,* själv), brukas i sammansättningar med betydelsen själv-, egen-.

Auto, *sp.* (av *lat. a'ctus*), i Spanien varje offentlig handling l. förordning; under medeltiden ett slags allegoriskt religiösa skådespel av vilka *Autos al naciamento* uppfördes vid julen och *Autos sacramentales* vid Kristi lekamens fest.

Auto, ofta, särskilt i Frankrike brukad benämning på automobil (*l.* åtå'); en genom autotypi (se d. o.) framställd bild l. kliché.

Autobasidiomyce'tes, *bot.*, en grupp basidsvampar.

Autobiografi' (av *gr. auto's,* själv, *bi'os,* liv, och *gra'fein,* skriva), självbiografi. — **Autobiogra'f,** person, som berättar sin egen levnadssaga. — **Autobiogra'fisk,** till självbiografi hörande.

A'utobu's, automobilomnibus.

Autocefa'l l. **Autokefa'l** (av *gr. auto's,* själv, och *kefale'* huvud), kallas en fullt självständig kyrka l. kyrkoprovins.

Autocheiri'a, *gr.* (av *auto's,* själv, och *che'ir,* hand), självmord.

Auto-crayon-etsning (av *gr. auto's,* själv, och *fr. crayon* [*l.* kräjo'ng], blyerts), modern etsningsmetod på mjuk grund.

Autocure, *eng.* (*l.* åvtåkjo'r), snabbsaltningsmetod för fläsk.

Autodafe', *sp.* (*lat. ac'tus fi'dei*), eg troshandling; det fordom i Spanien och Portugal brukliga högtidliga avlivandet, vanligen brännandet, av de genom inkvisitionen till döden dömda s. k. kättarna.

Autodida'kt (av *gr. auto's,* själv, och *dida'skein,* lära), självlärd, självbildad.

Autodyna'misk (av *gr. auto's,* själv, och *dy'namis,* kraft), självverkande.

Autodäck, automobilringar, automobildäck.

Autœ'cisk = *Autecisk* (se d. o.).

Autoele'ktrisk, *gr.*, självelektrisk. — **A. natt. lampa,** en av Edison uppfunnen lampa, som sättes i förbindelse med en person samt av sig själv släckes, när denne somnar, och tändes, när han vaknar.

Autofoni' (av *gr. auto's,* själv, och *fo'nos,* mord), självmord.

Autofoni' (av *gr. auto's,* själv, och *fone',* röst), *med.*, öronsjukdom, som visar sig i ett alltför skarpt hörande av ens egen röst.

Autofyllogeni' (av *gr. auto's,* själv, *fy'llon,* blad, och *ge'nos,* uppkomst), *bot.*, missbildning varvid en bladskiva uppstår på en annan bladskiva.

Autofysioterapi' (av *gr. auto's,* själv, *fy'sis,* natur, och *therape'ia,* läkedom) l. **Autoterapi',** *med.*, självläkning, återvinnande av hälsan genom naturens egen kraft.

Autofy't (av *gr. auto's,* själv, och *fyto'n,* växt), *bot.*, växt, som endast lever av oorganisk näring.

Autogami' (av *gr. auto's,* själv, och *ga'mos,* giftermål), *bot.*, självpollination, frömjölets överförande från ståndarna till pistillen i samma blomma.

Autoge'n = *Allogen* (se d. o.).

Autogene's, *gr.*, ”som uppstått ur sig själv”, självalstringsteori.

Autoge'n metallbearbetning, Autogensvetsning, Autogenskärning, sker genom användningen av ytterst heta gaslågor.

Autogi'r (av *gr. auto's,* själv, och *sp. giro,* vridning), en av spanjoren C i e v r a uppfunnen flygmaskin, vars bärande element utgöres av en propeller, som roterar kring en nästan vertikal axel.

Autognosi' (av *gr. auto's,* själv, och *gno'sis,* kunskap), självkännedom.

Autogoni' (av *gr. auto's,* själv, och *gone',* födsel), självalstring. Jfr *Generatio æquivoca.*

Autogra'f (av *gr. auto's,* själv, och *gra'fein,* skriva), egenhändig skrift, handskrift (i synnerhet av en märkvärdig person). — **Autogra'fisk,** egenhändigt skriven. — **Autografi',** ett slags litografisk metod för mångfaldigande av handskrifter, teckningar o. d. — **Autografi'bläck,** fetthaltigt bläck för överförande av teckningar på litografiskt underlag. — **Autografe'ra,** på förenämnda sätt mångfaldiga.

Autohypnos (av *gr. auto's,* själv, och *hy'pnos,* sömn), hypnotisk sömn, som inträtt utan direkt inverkan av hypnotisören.

Auto'ik = *Autecisk* (se d. o.).

A'uto-infektion (av *gr. auto's,* själv, och *lat. infe'ctio,* besmittelse), självnedsmittelse, överföring av sjukdomsfröet från en kroppsdel till en annan.

A'uto-intoxikatio'n (av *gr. auto's,* själv, och *toxiko'n,* gift), självförgiftning, som under abnorma förhållanden inträder, då vissa ämnen bildas i kroppen och ej på normal väg avlägsnas.

Autokartogra'f, apparat för framställning av kartor efter stereofotografiska original.

Autokataly's, *kem.*, katalys, vid vilken någon av de uppkomna produkterna påskynda förloppet.

Autokla'v (av *gr. auto's*, själv, och *lat. cla'vus*, plugg), eg. ett kärl, som sluter sig själv; namn på ett kokkärl, vari man kan uppvärma vatten till en temperatur, högre är + 100° C. Se *Papins gryta.*

Autoko'r (av *gr. auto's*, själv, och *chore'in*, flytta sig), *bot.*, växt, vars förökningskroppar sprida sig genom egenrörelse. — **Autokorologi'**, läran om växtarternas nuv. utbredning på jorden.

Autokra't (av *gr. auto's*, själv, och *krate'in*, härska), självhärskare, oansvarig regent med obegränsad makt. — **Autokrati'** regeringsform för självhärskare. — **Autokra'tisk**, allena, oinskränkt härskande. — **Autokrati'sm**, regeringssystem, där självhärskarmakt råder.

Autokriti'k, *gr.*, självkritik.

Autokro'mplåtar, fotografiska plåtar, som utjämna färgverkan hos det fotograferade objektet.

Autokto'ner (av *gr. auto's*, själv, och *chtho'n*, jord), *pl.*, urinvånare = *Aborigines* (se d. o.).

Autolitho'tomos (av *gr. auto's*, själv, *li'thos*, sten, och *to'mos*, snitt), *med.*, instrument, vilket liksom av sig själv sönderkrossar sten i urinblåsan.

Autoly's (av *gr. auto's*, själv, och *ly'cin*, lösa), *kem.*, av enzym föranledda men av mikroorganismer oberoende kemiska processer, som bestå i sönderdelning av levande l. döda celler i l. utanför en organism. — **Autolysa't**, som vaccin använda extrakt av i koksaltlösning självupplösta bakterier.

Autoly'tiska enzy'mer, se under *Enzym.*

Automa't (*gr. auto'matos*, som handlar av egen drift, frivilligt), maskin, som genom dold mekanism utför rörelser, vilka synas såsom frivilliga (har den gestalten av en människa, kallas den *androi'd*); apparat, vilken genom ett mynts nedsläppande utkastar någon viss vara (cigarrautomat o. d.); näringsställe, där serveringen bestrides med hjälp av dylika maskiner; *fig.*, en slö, mekaniskt handlande person. — **Automa'tisk**, självrörlig; mekanisk, ofrivillig. — **Automatisk akt**, *fysiol.*, rörelse, som utföres utan kontroll av medvetandet. — **Automatisk skrift**, skriftrörelser utan kontroll av medvetandet, särskilt i hypnotiska tillstånd. — **Automati'** l. **Automati'sm**, *med.*, ett mekaniskt liv utan initiativ och överläggning, beroende på en art av sinnessjukdom. — **Automatgevär**, gevär, i vilka laddningen sker automatiskt från ett magasin. — **Automatrestaurang**, se *Automat.*

Auto'medon, *gr. sag.*, Achilles' vagnstyrare och stridskamrat.

Automobi'l (av *gr. auto's*, själv och *lat. mo'bilis*, rörlig), självrörlig. — **Automobi'ler** l. **Automobi'la fordon**, vagnar, som framdrivas genom en inom dem befintlig drivkraft (elektriska ackumulatorer, bensinmotorer o.s.v.). — **Automobili'sm**, förk. **Bili'sm**, automobilåkandet som moderiktning, sport l. tidstendens. — **Automobili'st**, förk. **Bili'st**, idkare av automobilåkning. — **Automobi'lskatt**, skall i Sverige årligen erläggas för registrerat motorfordon. — **Automobilsport**, automobiltävlingar å bana l. landsväg.

Automo'rf = *Idiomorf* (se d. o.).

Automorfo's, *bot.*, växtorganens formförändring genom inre orsaker.

Autona'ut (av *gr. auto's*, själv, och *nau'tes*, sjöman), båt, som är så konstruerad, att den sättes i rörelse av vågornas kraft.

Autonomi' (av *gr. auto's*, själv, och *no'mos*, lag), rättighet att giva sig själv lagar; viljans självbestämning. — **Autono'm**, **Autono'misk**, som själv stiftar sina lagar; självständig. — **Autonomi-mynt**, mynt, som präglades i Italiens och Greklands gamla fristater.

Autopia'no, självspelande piano.

Autopisti' (av *gr. auto's*, själv, och *pi'stis*, tro), inre trovärdighet (i synnerhet de bibliska skrifternas).

Autoplasti'k (av *gr. auto's*, själv, och *pla'ssein*, bilda, dana), *med.*, konsten att ersätta en förlorad kroppsdel med en annan, tagen från den sjukes egen kropp. Jfr *Transplantation.*

Autopsi' (av *gr. auto's*, själv, och *o'psis*, syn, varseblivande; synförmåga), med egna ögon gjord iakttagelse; inom mystiken: skådandet av det gudomliga; *med.*, obduktion.

A'utor, Autorisatio'n, Autorise'ra, se *Auktor.*

Autoritati'v, Autorite't, se *Auktoritet.*

A'utos al naciame'nto och **A. sacramenta'le**, se *Auto.*

Auto's e'fa, *gr.*, han själv (nämligen Pythagoras) har sagt det, en formel, med vilken Pythagoras' anhängare (pythagoréerna) undertryckte varje diskussion; *bildl.*, maktspråk, som icke tål gensägelse.

Autoseroterapi', *med.*, behandling av en infektion med serum från den sjuke själv.

Autosi't (av *gr. auto's*, själv, och *si'tos*, föda), *med.*, vid missbildning den individ, som bär på en dubbelbildning, parasiten.

Autoskopi' (av *gr. auto's*, själv, och *skope'in*, se), dets. som autopsi (se d. o.); det förhållandet att man som "dubbelgångare" ser sin egen företeelse utom sig; *med.*, undersökning av struphuvudet medelst en elektrisk lampa, ett s. k. **Autoskop.**

Autoslot, *eng.* (*l.* åtöslå'tt, av *gr. auto's*, själv, och *eng. slot*, hjälpvinge), en av engelsmannen Hardley Page uppfunnen stabiliseringsanordning för flygplan, bestående av en rörlig hjälpvinge i bärplanens framkant.

Autosuggestio'n, självsuggestion. Se *Suggestion.*

Autosynkro'n mo'tor, form av asynkron mo-

tor, vars roterande del kan magnetiseras med likriktad ström så att synkronism uppnås.

Autotei'sm (av *gr. auto's*, själv, och *theo's*, gud), självförgudning; även den åsikten, att gudomen är ett med det mänskliga väsendet. — **Autote'ist**, självförgudare.

Autoterapi', se *Autofysioterapi*.

Autotomi' (av *gr. auto's*, själv, och *te'mnein*, skära), *zool.*, självamputation; hos vissa djur förekommande förmåga att frivilligt avsnöra en kroppsdel, t. ex. för att undkomma en fiende. Jfr *Regeneration*.

Autotro'fa växter (av *gr. auto's*, själv, och *trofe'*, föda), *bot.*, växter, som kunna bilda organisk substans av rent oorganiskt material.)(*Heterotrofa växter*.

Autotropi'sm, se *Tropism*.

Autotypi' (av *gr. auto's*, själv, och *ty'pos*, avtryck), framställning av klichéer (se d. o.) genom fotografiskt reproduktionsförfarande, varvid bilden uppdelas i ett stort antal små, olikstora punkter.—**Autoty'p**, *gr.*, självtryck, originaltryck.—**Autotype'ra**, reproducera medelst autotyper. — **Autotypografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), fordom benämning på handteckningars o. d. mångfaldigande i tryckpress genom zinkografi (se d. o.). — **Autotypö'r**, person, som har till yrke att autotypera.

Autovacci'n, *med.*, ympmedel av egna bakterier.

Autoxida'belt, *kem.*, kallas ett ämne, som vid vanlig temperatur oxideras av syre utan ingrepp. — **Autoxidatio'n**, självoxidation.

Autri'cum, romarnas namn på Chartres.

Autumna'l, *lat.* (av *autu'mnus*, höst), höstlig.

Autumna'lis, -e, *bot.*, på hösten.

Autuni't, *miner.*, ett uranmineral.

Autö'cisk, tysk form för *autecisk* (se d. o.).

Auvernat, *fr.* (*l.* åverna'), dessertvin från trakten av Blois.

Auxanome'ter (av *gr. auxa'nein*, öka, och *me'tron*, mått), *bot.*, apparat, varmed tillväxten hos växterna kan uppmätas.

Aux armes, *fr.* (*l.* åsa'rm), till vapen!

Auxi'd, *zool.*, en omkr. halvmeterlång makrillfisk (*Auxis thazart*) i varmare hav.

Auxilia'r l. **-ä'r**, *lat.*, hjälp-. — **Auxiliärböcker**, *handelst.*, hjälpböcker vid bokföring. — **Auxiliärmaskin**, *sjöt.*, ångmaskin med propeller på segelfartyg att begagnas vid stiltje o. d. — **Auxiliärtrupper**, hjälptrupper. — **Auxiliärverb**, *språkv.*, hjälpverb.

Auxi'lier, *lat.*, hjälpmedel, understöd.

Auxi'lium, *lat.*, eg. hjälp; skattegärd under medeltiden.

Auxiliä'r, se *Auxiliar*.

A'uxis, *zool.*, se *Auxid*.

Aux mains, *fr.* (*l.* å mäng), tillhanda.

A'uxo, *gr. myt.*, en av chariterna.

Auxobla'st (av *gr. auxa'nein*, öka), *bot.*, förökningsskott.

Auxome'ter l. **Auzometer** (av *gr. auxa'nein*, förstora), redskap till bestämmande av kikares förstoringsförmåga. Jfr *Dynamometer*.

Auxospo'r, *bot.*, en slags fortplantningscell hos kiselalgerna.

Auxoto'niska rörelser, *bot.*, rörelser hos växtdelar, förorsakade av ökning av turgorn (se d. o.).

Auzome'ter, se *Auxometer*.

Av, förk. för amperevarv.

a/v, förk. för *a vista* (se d. o.).

Ava, en rusdryck, som infödingarna på Söderhavsöarna bereda genom att tugga roten av *Macropi'per methy'sticum*, tillhörande fam. *Pipera'ceæ*.

Awabi, från Japan utförda pärlemorknappar.

Avaka, ett slags Manillahampa.

Ava'l, *fr.*, **Ava'llo**, *ital* (av *lat. ad va'llem*, eg. mot dalen hän, nedåt, nedanför), *handelst.*, underborgen för betalning av en växel, ifall denna ej infrias. — **Avalkredit**, bankborgen för fullgörandet av vissa avtal. — **Avale'ra**, uppsluka; gå utför strömmen (om fartyg); *handelst.*, teckna borgen å växel. — **Avali'st**, person, som tecknat borgen för en växels betalning. — **Avalväxlar** l. **Avalerade växlar**, *handelst.*, växlar, försedda med borgen.

Ava'llo, se *Aval*.

Avallon, *fr.* (*l.* -lå'ng), ett bourgognevin.

Avance, *fr.* (*l.* ava'ngs) l. **Ava'ns**, förskott; fördel; försteg; (på rucktavlan i fickur) fortande. — **Avancement**, *fr.* (*l.* avangsma'ng) l. **Avansema'ng**, framsteg; befordran, uppkomst. — **Avance'ra** l. **Avanse'ra**, föra fram; påskynda; befordra; betala i förskott, försträcka, vinna; gå l. rycka fram; göra framsteg, vinna befordran. — **Avancerad**, långt framskriden i fråga om frisinne l. frigjordhet.

Ava'nder, ett slags dräll (liknande damast), som väves i Nederländerna.

Avani', *fr.* (*ital. avani'a*, *gr. abeni'a*, *turk. awani*, utpressning, misshandel, förtal), kränkning; ämbetsmäns penningutpressningar; *handelst.*, vinstminskning.

Ava'ns, **Avanse'ra**, se *Avance*.

Avantage, *fr.* (*l.* avangta'sj), fördel; företräde, övervikt.

Avant-corps, *fr.* (*l.* avangkå'r), utbyggnad; även förtrupp.

Avant-cour, *fr.* (*l.* avangko'r), förgård.

Avant-coureur, *fr.* (*l.* avangkorö'r), förelöpare, förebud.

Avanter l. **Aventer**, *fr.* (*l.* ava'ngt-), *textil.*, ett slags damastartade lärfter till duktyg.

Avant-garde, *fr.* (*l.* avangga'rd), förtrupp; främre delen av en flotta i slaglinje.

Ava'nti, *ital.*, "Framåt", italiensk socialistisk tidning i Milano, huvudorgan för den reformistiska riktningen, sedan 1926 indragen jämte hela den icke-fascistiska pressen.

Avant la lettre, *fr.* (*l.* ava'ng la lättr), före underskriften; i fråga om avtryck av kopparstick: de näst bästa avtrycken, vilka visa konstnärens namn, men sakna fullständig underskrift. — **Avant la lettre finie** (*l.* -i') l. **Avec lettre grise** (*l.* - gri's), kopparstick med blott inristad underskrift. — **Avant toute lettre** (*l.* - tot -), det första och värdefullaste kopparsticksavtrycket, saknar alldeles underskrift; kallas ock *"épreuve d'artiste"*. Jfr *Avec la lettre* och *Après la lettre.*

Avant-port, *fr.* (*l.* ava'ng-på'r), uthamn.

Avant-propos, *fr.* (*l.* ava'ng-pråpå'), förord, inledning.

Avant-scen (*fr. avant-scène, l.* avangsä'n), eg. framför skådeplatsen, den del av skådebanan, som är närmast åskådarna; oxöga, loge i valvet mellan scenen och salongen.

Avanturi'n, Aventuri'n l. **Aventuringlas,** glasmassa bemängd med fina fjäll av koppar och kopparoxidul. Dess beredning hölls en längre tid hemlig vid glasfabrikerna vid Murano nära Venedig. — **Avanturinkvarts** l. **Aventurinkvarts,** *miner.*, en med små glimmerfjäll bemängd kvarts.

A vapn, dets. som *Armifer* (se d. o.).

Ava'rer l. **Ogo'rer,** ett med hunnerna besläktat folk, som vid mitten av första årtusendet inträngde i Europa.

Avari', *fr.*, se *Haveri.*

Ava'ricum, romarnas namn på Bourges.

Avata'r l. **Avata'ra,** *ind. myt.*, en guds nedstigande på jorden och antagande av kroppslighet, oftast i mänsklig gestalt.

Awazu och Wallasis, aristokratiskt ordenssällskap, det första kända svenska av vitter betydelse, stiftat i Stockholm 1732.

Avboga l. **Boga ut,** *sjöv.*, hänga ut ankaret över bog l. reling, färdigt till fällning.

Avbränning, avlägsning av oxidhinnor å mässing; materialförlust genom förslaggning vid metallurgisk process.

Avbröstning, *krigsv.*, ett artillerivapens försättande i eldställning.

Avdrift, *sjöv.*, den vinkel ett fartygs väg bildar med kölen vid bidevindsegling, beroende på vindtrycket mot skrov och tackling.

Avdp, förk. av *avoirdupois* (se d. o.).

Avdunstning l. **Evaporatio'n,** *fys.*, ångbildning från fasta l. flytande kroppars yta.

Avdunstningsmätare, *meteor.*, se *Atmidometer.*

Ave, *lat.*, var hälsad, romarnas vanliga hälsningsord. — **Ave** l. **Ave Maria,** var hälsad Maria! "änglahälsningen", hos katolikerna en med dessa ord börjande latinsk bön till den heliga jungfrun; även ringningen till denna bön; de smärre kulorna på radbandet. — **Ave impera'tor; moritu'ri te salu'tant,** *lat.*, hell, kejsare, de dödsinvigda bringa dig sin hälsning! (Gladiatorernas hälsning till kejsaren vid början av gladiatorsspelen.)

Avec, *fr.*, med; förk. för *du café avec de petit verre,* "kaffe och konjak"; beteckning för konjak l. likör till kaffet.

Avec la lettre, *fr.* (*l.* ave'ck la lättr), kopparstickstryck med under- l. överskrift, sådana de i handeln vanligen gängse. Jfr *Avant la lettre* och *Après la lettre.*

Ave impera'tor; moritu'ri te salu'tant, se *Ave.*

Ave'l (av *fornfr. navel,* av *lat. na'pus,* rova), ett slags raps.

Avella'ner, reformister inom benediktinorden.

Avelli'no, ett omtyckt italienskt vin.

Ave Maria, se under *Ave.*

Ave'na, *bot.*, havre, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **A. ela'tior,** knölhavre, allmän å gräsmark. — **A. fa'tua,** flyghavre, ett täml. sällsynt åkergräs. — **A. flave'scens,** se *Trisetum.* — **A. prate'nsis,** ängshavre, allmän å torr gräsmark. — **A. pube'scens,** luddhavre, allmän å torr gräsmark. — **A. sati'va,** havre. — **A. strigo'sa,** purrhavre, åkergräs.

Avenbok, *bot.*, se *Carpinus.*

Ave'neæ, *bot.*, underfamilj av gräsen, omfattande de havrelika gräsen.

Aventer, se *Avanter.*

Aventi'nus l. **Aventi'nska kullen,** en av Roms sju kullar.

Aventu'ra l. **Aventu'rhandel,** se *Grossaventurhandel.*

Aventure, *fr.* (*l.* avangty'r), äventyr; *handelst.*, bodmeri (se d. o.). — **Aventurier,** *fr.* (*l.* avangtyrie'), äventyrare, lycksökare.

Aventuri'n, Aventuringlas, se *Avanturin.* — **Aventurinkvarts,** se *Avanturin.* — **Aventurinlack,** guldsprängt lack.

Aveny' (*fr. avenue*), väg, allé, gata.

A ve'rbis ad ve'rbera, *lat.*, från ord till slag (l. handling).

Averdupois, se *Avoirdupois.*

Ave'rnus, *lat.* (*gr. ao'rnis,* av *gr. a priv.* och *o'rnis,* fågel), eg. ställe, varöver ingen fågel kan flyga; en i närheten av Neapel belägen sjö, vilken till följd av de giftiga ångor, som uppstego ur densamma, fordom ansågs bilda ingången till underjorden.

Averrhé, *bot.*, se *Averrhoa.*

Ave'rrhoa, *bot.*, växtsläkte av fam. *Oxalida'ceæ.* — **A. Cara'mbola** och **A. Bili'mbi,** odlas i tropikerna för sina om krusbär påminnande frukter, kallade *Averrhé* l. *Bilimbi.*

Averroi'ster, benämning på de bland den italienska renässansens aristoteliska filosofer, som anslöto sig till den arabiska filosofen Averroës' panteistiska tolkning av Aristoteles.

Ave'rs (av *lat. adve'rsus,* åtvänd), framsidan l. bildsidan av ett mynt.)(R e v e r s.

Aversa'lsumma, Aversiona'lkvantum, se *Aversionalsumma.*

Aversio'n, *fr.* (*lat. ave'rsio,* bortvändande), avsky, vedervilja. — **Aversio'ne,** *ital.*, slump; *per aversione, handelst.*, på en

slump. — **Aversionshandel**, slumpköp, som likvideras utan specifikation av det köpta.

Aversiona'lsumma l. **Aversionalkvantum**, *handelst.*, ungefärligt beräknad summma för utjämnande av ömsesidiga, oklara fordringar.

Aversio'ne, se *Aversion.*

Aversio'nshandel, se *Aversion.*

Averte'ra (*fr. avertir*, av *lat. adve'rtere*), underrätta, varna. — **Avertissement**, *fr.* (*l.* avertissma'ng) l. **Avertissema'ng**, underrättelse; kungörelse; anmälan.

Averti'n, *med.*, tribrometylalkohol. Ett narkosmedel.

A'ves, *lat.* (*pl.* av *a'vis*, fågel), *zool.*, fåglar, en av huvudordningarna inom djurriket.

Ave'sta, mindre riktigt **Zend-Ave'sta**, namn på den bok, som innehåller de äldsta iranska folkens och parsernas heliga skrifter.

Ave'stiska l. **Zend-ave'stiska**, *språkv.*, det språk varpå Avesta (se d. o.) är avfattat.

Avfärden till Cythere, berömd målning av den franske målaren *Watteau.*

Avge'ias, *gr.*, se *Augias.*

Avgudaorm, *zool.*, en art *Boa.*

Avgärda by, nyare by, genom gärdesgård avgränsad på gammal bys mark.

Avi', se *Avis.*

Avia'rium, *lat.* (av *a'vis*, fågel), fågelhus, stor fågelbur.

Avia't, **Aviatö'r**, flygare, luftseglare.

Aviati'k l. **Aviatio'n**, *lat.*, luftsegling, flygning.

Avice'nnia, *bot.*, ett släkte mangroveväxter av fam. *Verbena'ceæ.*—**A. officina'lis**, har mycket hård och tung ved, *avice'nniaträ.*

Avice'nniaträ, se föreg. ord.

Avi'cula, *zool.*, musselsläkte av fam. *Avicu'lidæ.* Till undersläktet *Meleagrina* hör pärlmusslan. — **A. conto'rta** är ledfossil för Räth i Västeuropa, som därför stundom kallas för *Contorta-zonen.* Andra arter förekomma i Skånes stenkols- och kritbildningar.

Avicula're (av *lat. avi'cula*, liten fågel), *bot.*, fågel-.

Avidite't (*lat. aviditas*, lystnad), snålhet, girighet; *kem.*, förmåga att med sig införliva.

Avignonbär l. **Avignonkorn** (*l.* avinjå'ng-), gulbär, ärtstora, halvmogna bär av åtskilliga *Rha'mnus*-arter, i n. och mell. Europa.

Avikultu'r, fågelskötsel, fjäderfäavel.

Avis, *fr.* (*l.* avi'), **A vi'so**, *ital.*, underrättelse; *handelst.*, underrättelse till mottagaren om avgångna sändningar l. till trassater ifrån trassenten om dragning av växel. — **Avisbrev**, brevet härom. — **Avise'ra**, underrätta. — **Avis** l. **avi'sa**, *pl.* **Avisor**, äldre namnet på tidningar. — **Avisjakt**, **Aviso** l. **Avisofartyg**, **Avisoångare**, lätt fartyg, avsett att föra hastiga underrättelser från en flotta l. mellan dess särskilda fördelningar. — **Avis au lecteur**, *fr.* (*l.* avi'sålektö'r), underrättelse för läsaren, företal; pik; gott råd.

A vi'so, *ital.*, *handelst.*, efter uppvisandet (vid angivandet av betalningstiden för växlar).

Avi'soångare m. fl., se under *Avis.*

A vi'sta, *ital.*, *tonk.*, från bladet; *handelst.*, a/v, vid sikt, vid uppvisandet (av en växel). — **A vista-kurs**, a/v-kurs, försäljningskurs för utländska checker och växlar, betalbara a vista. — **A. vistaväxel**, växel, som vid uppvisandet för trassaten genast skall av honom infrias.

A-vitami'n, se *Vitaminer.*

Avitamino'ser, *med.*, sjukdomar, som anses uppstå på grund av brist på *vitaminer* (se d. o.) i födan, t. ex. skörbjugg.

A'vium (av *lat. a'vis*, fågel), *bot.*, fågel-.

Avive'ra (av *fr. aviver*, göra levande), ”sköna” l. giva mera glans åt färggods. — **Avive'ring**, ”sköning”, av färggods försiggår i aviverings- l. modifikationsbad, som innehålla sura l. alkaliska lösningar, färgämnen, tvål o. d. — **Avivage**, *fr.* (*l.* -a'sj), skönfärgning.

Aviz-orden, portugisisk militärorden.

Avknäckning, *fys.*, den påkänning, som träffar en från änden belastad, stavformig kropp.

Avlagring, *geol.*, den process, som består i avsättandet av fasta ämnen, som transporterats av luft l. rinnande vatten.

Avlat l. **Indulge'ns**, romerska kyrkans efterskänkande av de straff och botövningar, som äro ett villkor för erhållande av syndaförlåtelse.

Avledning, *språkv.*, ordbildning genom fogande av affix (se d. o.) till en huvudstam l. genom ljudväxling med l. utan tillfogande av affix.

Avlinge, *jur.*, förvärvad egendom, lös l. fast. — **Avlingejord**, förvärvad jord i stad l. på landet.

Avljud, *språkv.*, sådan vokalväxling hos besläktade ord i indoeuropeiska språk, som ej sker efter de särskilda språkens lagar utan anses härstamma från det gemensamma grundspråket.

Avoca'tofett, **Avocatopäron**, se under *Avocatoträ.*

Avocato'rium, *lat.*, *handelst.*, kontraorder, återkallelsebrev.

Avoca'toträ l. **Advokatträ**, veden av flera arter av det till fam. *Lauri'neæ* hörande släktet *Pe'rsea. P. a'lba* kallas i Brasilien *lauro* och användes som gagnvirke samt till möbler. *P. grati'ssima* odlas allmänt i tropikerna och subtropikerna för sina frukter, avocatopäron. Ur fruktköttet utvinnes avocatofett, som till sina egenskaper liknar palmfett.

A voce sola, *ital.* (*l.* - vå'tje så-), *tonk.*, för en stämma.

Avoga'dros lag, *kem.* och *fys.*, en år 1811 av italienaren A v o g a d r o uppställd lag, att vid samma tryck och temperatur antalet gasmolekyler i en given volym är detsamma för alla gaser.

Avoir, *fr.* (*l.* avåa'r), eg. hava; i franska bokföringen kreditsidan.

Avoirdupois, *eng.* (*l.* avördjupö'js; av *fr. avoir du poids,* hava tyngd), viktenhet i England och Amerika = 0,4536 kg.

Avokato'rium, se *Avocatorium.*

Avon (*l.* ä'vn), keltiskt ord, som betyder flod.

Avons svan (*l.* Avns -), binamn till Shakespeare, efter hans födelsestad, Stratford on Avon.

Avoué, *fr.,* advokat, som uppträder i st. f. parten inför rätten och ombesörjer målets skriftliga instruktion.

À vous, *fr.* (*l.* avo'), hos er, d. v. s. det är er tur (i spel); er skål! (i dryckeslag); giv akt! (vid fäktning).

Avpolette'ra, *sjöv.,* avskeda en inmönstrad person från fartyget; sända sjuka av manskapet till sjukhuset.

Avrad, arrendeavgift, avkastning.

Awre't baza'r, *turk.* (av *turk.-pers. awre't, awra't,* fruntimmer), kvinnomarknaden i Konstantinopel.

Avrösa, med laggilla råmärken, r ö s, utstaka gränserna mellan jordegendomar.

Avskärningslinje, *mat.,* den linje, utefter vilken tvenne plan skära varandra.

Avslag, *med.,* flytning från en barnaföderskas livmoder.

Avslitningslängd, tal för angivande av pappers hållfasthet.

Avsprång, *jaktt.,* de hopp åt sidan från sitt spår, som vissa djur företaga då de förföljas.

Avsticka, utstaka.

Avsöndring, *geol.,* bergarters uppdelning i mer l. mindre regelbundna partier på grund av grundsättning med fina sprickor.

Avtarki', se *Autarki.*

A'vto-, se under *Auto-.*

Avtrumma, *skogsv.,* att vid skogsavverkning med yxa l. såg avdela trädstammarna.

A vue, *fr.* (*l.* avy'), *tonk.* och *handelst.* = *A vista.*

Avulsio'n (av *lat. ave'llere,* frånslita), lösslitning, särskilt av ett stycke jord (genom vattuflöde).

Avv., förk. av *Avvoca'to, ital.,* advokat, bifogas livet igenom till en legitimerad advokats namn, även om han nått högre poster.

Avvita (av *fornsv. av,* från, och *vit,* vett), i äldre lagspråket ord för sinnessjuk.

Avvittring (av *fornsv. vitra,* göra veterligt), utläggande av bestämda gränser för hemman å kronomark.

Avvägning, bestämmande av höjdskillnaden mellan olika punkter på jordytan

Ax., på recept förk. för *Axungia* (se d. o.).

Axel, fornsvenskt mansnamn, bildat av *Absalon* (se d. o.). Därav **Axe'lia, Axelia'na** och **Axeli'na,** nysvenska kvinnonamn. — **Axelhus, Axelstad,** poetiskt namn på Köpenhamns slott och stad. — **Axel och Valborg,** en rörande folkvisa från medeltiden.

Axel, en mittlinje, i förhållande till vilken en kropps delar äro symmetriskt ordnade. — **Magne'tisk axel,** den linje, som förenar en magnets båda poler. — **O'ptisk axel,** den riktning i en dubbelbrytande kristall, efter vilken ljuset framgår utan att sönderdelas l. giva upphov åt två bilder. — **Rotatio'nsaxel,** den räta linje, som förenar de punkter i en roterande kropp, vilka ej deltaga i kringvridningen. — **Axelbössa,** den ihåliga delen av ett axellager. — **Axelgehäng,** läderrem från högra axeln till vänstra sidan för uppbärande av ”sidovapen” till militär uniform. — **Axelhus,** se föreg. ord. — **Axelkilometer,** det antal kilometer en järnvägsvagn löpt, dividerat med dess axelantal. — **Axelklaff,** klaff av tyg på en uniforms axelstycke. Ersättes stundom av axelträns. — **Axelkoppling,** förbindningsled mellan en axelledning skilda delar. — **Axellager,** ihålig maskindel, som tjänar till stöd och bärning för axeltappar o. d. — **Axelledning,** kombination av axlar för fördelning av kraft inom en verkstad. — **Axelmuff,** den ihåliga delen av en axelkoppling. — **Axel och Valborg,** se föreg. ord. — **Axelstad,** se föreg. ord. — **Axeltal,** antalet vagnsaxlar i ett tågsätt. — **Axelträns,** se *Axelklaff.*

Axeni' (av *gr. a priv.* och *xe'nos,* främling), ogästvänlighet. — **Axe'nisk,** ogästvänlig.

Axet, *astr.,* se *Spica.*

Axia'l l. **Axie'll,** som avser en axel; som går i en axels längdriktning.

Axi'll (*lat. axi'lla*), *anat.,* armhåla, vinghåla; *bot.,* bladveck, vinkeln mellan stam och bladskaft l. mellan stam och gren. — **Axilla'r** l. **Axillä'r,** som sitter i l. har med en axill att göra.

Axin, se *Age.*

Axini't (av *gr. axi'ne,* bila), *miner.,* ett kanelbrunt mineral bestående av kiselsyrade och borsyrade salter.

Axioli'ter (av *lat. a'xis,* axel, och *gr. li'thos,* sten), *geol.,* sfärolitiska, cylindriska, raka l. böjda bildningar, hos vilka trådarna utstråla från axellinjen.

Axiologi' (av *gr. a'xios,* värd, och *lo'gos,* tal), modern beteckning för värdelära, t. ex. läran om religiösa l. sedliga värden.

Axio'm (av *gr. axiu'n,* hålla för sant), obestridlig sats, vars sanning inses utan bevis. — **Axioma'tisk,** självklar; något som ej behöver bevisas.

Axiome'ter (av *lat. a'xis,* axel, och *gr. metre'in,* mäta), instrument, som visar rodrets läge l. vridning i förhållande till fartygets medellinje.

A'xis, *lat. anat.,* den andra halskotan.

A'xis l. **A'xishjorten,** *zool.,* en ostindisk, dovhjortsliknande hjortart, *Ce'rvus a'xis.*

Axminster-matta, *textil.,* ett slags sammetsliknande mattor med mer l. mindre lång lugg, förekomma av tre slag: *Realmattor* (äkta mattor), vilka under vävningen knytas för hand; *Royal-mattor,* som vävas

mekaniskt i mycket invecklade vävstolar; *Sniljemattor* l. *patentmattor*, som vävas mekaniskt med inslag av på förhand vävda och färgade sniljor.

Axolo'tl, *zool.*, se *Amblystoma*.

Axo'n, gangliecellernas neurit.

Axo'na, det romerska namnet på floden Aisne.

Axonometri' (av *gr. a'xon*, axel, och *me'tron*, mått), axelmätning i geometriska kroppar.

Axumi'tiska inskriften, delvis grekisk inskrift på en obelisk i den abessiniska staden Axum, prisande en seger som det **Axumitiska riket** vann år 333 e. Kr. Detta rike omfattade på sin tid ej blott Abessinien utan även delar av Arabien.

Axu'ngia, *lat.* (av *a'xis*, axel, och *u'ngere*, smörja), eg. vagnssmörja; ister, späck. — **A. cura'ta**, skirat svinister. — **A. pho'cæ**, sälspäck. — **A. po'rci** l. **A'deps sui'llus**, svinister. — **A. benzoa'ta**, bensoeister.

Axslinga, *bot.*, se *Myriophyllum*.

Axärenpris, *bot.*, se *Veronica*.

Ay, *fr.* (*l.* ä'), lätta röda och vita champagneviner från Ay och Mareuille.

Ayac, se *Gulholts*.

Ayapa'na-te, se *Eupatorium*.

Aye-Aye, *zool.*, även *Ai-Ai* l. *Aj-Aj*, en halvapa från Madagaskar, *Chi'romys* (*Dubentonia*) *madagascarie'nsis*, med gnagarlika framtänder.

Aye'nia, *bot.*, västindiskt växtsläkte med vackra blommor.

Aylesburyankan (*l.* ä'lsberri-), stor, vit, härdig och anspråkslös köttras.

Ayma'ras l. **Aymo'res**, indianstam i Bolivia och s. Peru.

Ayriträ, fås av en brasiliansk palmart, *Astroca'ryum a'yri*. Användes mest till svarveriarbeten.

Ayrshire-boskap (*l.* ä'rsjir-), den yppersta mjölkboskapsrasen i Skottland. — **Ayrshire-förening**, i Sverige sedan år 1899 existerande lantmannasammanslutning, vars mål är att utbreda en svensk Ayrshire-ras.

Ayuntamie'nto, *sp.*, kommunalstyrelse l. magistrat i Spanien.

Az, i Frankrike använt atomtecken för kväve (fr. *azote*).

Azadira'chta i'ndica, *bot.*, träd av fam. *Melia'ceæ*. Odlas i s. Asien. Veden liknar mahogny. Barken, margosabark l. nimbark, samt fröoljan, margosaolja l. nimolja, äro officinella.

Azairbes, *fr.* (*l.* asä'rb), franskt handelsnamn på sönderbrutna muskotnötter.

A'zala, en vacker krappsort, som ingår i s. k. turkiskt rött.

Azale'a (av *gr. azale'os*, torr), *bot.*, alpint växtsläkte, vars arter ofta odlas som prydnadsväxter. — **A. procu'mbens**, *bot.*, krypljung, dvärgbuske. Allmän svensk fjällhedsväxt. Se även *Rhodode'ndron*.

Azale'in, *kem.*, en röd anilinfärg.

Azarias = ärkeängeln *Rafael*.

Azari'n, rött tjärfärgämne, som användes vid tryckning av bomullstyger.

Azaro'lträ, till svarveriarbeten använt trä av mispeln, *Me'spilus azaro'lus*. Har även använts till träsnitt.

Azeroler (*l.* -rå'ller), frukter av mispeln, *Me'spilus azaro'lus*.

Azia, *holl.* (av *A'sia*), pickles på späda bambuskott.

Azi'der, *kem.*, salter av kvävevätesyra.

Azilien, *fr.* (*l.* asiliä'ng), en period av den äldre stenåldern.

Azimu't (*arab. as-sumûth*, väg), *astr.*, den båge av horisonten l. vinkel vid zenith, vilken ligger emellan meridianen och den höjdcirkel, som går genom en stjärna. — **Azimut-kompass**, instrument för uppmätning av vinkeln som inneslutes av magnetiska meridianen och en himlakropps höjdcirkel ("magnetisk azimut").

Azi'ner, Azi'nföreningar, *kem.*, cykliska föreningar, som i den ringformiga kärnan innehålla både kol- och kväveatomer.

Azi'nfärgämnen, *kem.*, tjärfärgämnen, som äro derivat av aziner.

A'zo-färgämnen, mycket brukliga tjärfärgämnen. — **Azobordeaux**, ett fuksinrött ullfärgämne. — **Azocyani'n**, svart färgämne för herrtyger. — **Azodermi'n**, se *Scharlakansrött*. — **Azoflavi'n** l. **Indiskt gult**, gult till brungult ullfärgämne. — **Azofosfi'n**, gult ullfärgämne. — **Azofuchsi'n**, rött ullfärgämne. — **Azogrönt**, en tapetfärg. — **Azokarmi'n**, rött ullfärgämne. — **Azokro'mblått, Diama'ntblått, Kromotro'p**, blårött till marinblått ullfärgämne. — **Azolitmi'n**, omsorgsfullt renat lackmusfärgämne. — **Azomeri'nosvart**, ullfärgämne för damtyger. — **Azorubi'n** l. **Brilja'ntkarmosi'n**, scharlakansrött ullfärgämne. — **Azosyrefuchsi'n, Azosyrekarmi'n** och **Azosyrerött**, röda ullfärgämnen.

A'zo-föreningar, *kem.*, en klass organiska ämnen, som utmärkas därav att en dubbelatom kväve binder två kolväterester.

Azo'isk (av *gr. a priv.* och *zoe'*, liv), *geol.*, "utan organiskt liv", term som begagnas om de äldsta och djupaste lagren i den fasta jordskorpan, i vilken inga spår av organiskt liv (fossilier) anträffats. Sådana äro gneis, glimmerskiffer m. fl. — **Azo'iska formatio'nsserien**, *geol.*, sammanfattning av de azoiska bildningarna och lagren.

Azolitmi'n, *kem.*, färgämnet i l a c k m u s (se d. o.).

Azo'lla, *bot.*, ett släkte vattenormbunkar. — **A. filiculoi'des**, är en ej sällan i växthus odlad flytväxt.

Azoospermi' (av *gr. a priv.*, *zo'on*, levande, och *spe'rma*, säd) l. **Azoospermathorre'**, manlig impotens, beroende på frånvaron av levande (rörliga) sädeskroppar i säden.

Azore'lla, *bot.*, växtsläkte av fam. *Umbelli'feræ*, inom antarktiska området och Anderna. Växterna bilda fasta, tuvlika dynor, som för sin hartsrikedom användas till bränsle. Hartset, bolaxgummi, användes inom medicinen.

Azotoba'kter, *bot.*, grupp bakterier med förmåga att upptaga och binda luftens fria kväve. Jfr *Anilit.*

Azotoge'n, kvävealstrande.

Azotome'ter, *kem.*, en apparat för kvantitativ bestämning av ammoniak.

Azotämi', *med.*, ökad rest av kväve i blodet.

Azo-ullblått, se *Viktoriaviolett.*

Azte'ca, *zool.*, ett släkte bladskärande myror.

Azte'ker, namn på infödingarna i Mexiko, vid den tid, då landet upptäcktes av européerna. — **Aztek-huvud,** en form av *mikrocefali* (se d. o.).

Azuce'na, en gammal, hämndlysten zigenerska i operan *Trubaduren* av *Verdi.*

Azule'jos, *sp.* (*l.* -sjås), glaserade fajansplattor till dekoration av spanska husfasader.

Azuli'n, fenylblått, blått färgämne.

Azumbre, gammalt spanskt vinmått = 2 l.

Azu'r, *arab.*, himmelns blå färg; lasursten.

Azurblått = *Ultramarin* (se d. o.).

Azu'rgra'nula l. **Azurkornighet,** korn i lymfocyter, som färgas av azurblått.

Azuri't l. **Kopparlasu'r,** *miner.*, vackert, blått mineral, bestående av basiskt kopparkarbonat.

A'zygos, *anat.*, oparig.

Azylienkulturen, se *Azilien.*

Azymi'ter (av *gr. a priv.* och *zy'me*, surdeg), kristna, som vid nattvarden begagna osyrat bröd. Så benämndes urspr. de romerska katolikerna av de grekiska kristna, vilka begagnade syrat bröd. Jfr *Prozymiter.*

Azymo'l, medel för hud- och munhygien. — **Azymol-sti'mulus,** hårmedel.

B.

B, förk. för *Ba'lneum*, bad; *Balsamum* (se d. o.); *Ba'sso*, bas; *Bea'tus* l. *Bea'ta*, den salige l. den saliga, *bo'nus*, god.

B, *fys.*, i areometriska uppgifter = *Baumés skala.*

B, *handelst.*, på värdepapper (med bifogat serietal) betecknar en andra emission; som varubeteckning näst bästa l. näst grövsta sort.

B, *herald.*, blå.

B, *kem.*, atomtecken för *Bor.*

B betecknar i *logiken* predikatet i en sats, vars subjekt betecknas med A.

B är elfte tonen i kromatiska skalan, den ett halvt tonsteg sänkta tonen h.

B som symboliskt tecken betecknar det andra i ordningen; som betyg numera det tredje i ordningen (*godkänd*).

B på mynt angiver, att myntet präglats på rikets andra myntningsort. Så t. ex betecknar *B* på franska mynt *Rouen*, på österrikiska *Kremnitz*, på preussiska *Hannover* (fordom *Breslau*), o. s. v.

b, förk. för *be'ne*, väl; *bi'xit* i st. f. *vi'xit*, han l. hon levde.

Ba-, betecknar *språk* i afrikanska ord. Jfr *M'-*, *U-* och *Wa-*.

B. A., förk. för *Bachelor of Arts* (se d. o.).

Ba, *kem.*, atomtecken för *Ba'rium.*

b. a., förk. för *bo'nis auspi'cies* l. *bonis a'vibus.* Se *Bonus.*

Baal (*hebr. ba'al*, herre, härskare, den mäktige; *babyl. Bel*), namn på den högste guden hos fenicier, kanaaneer o. a. västsemitiska folk. Varje ort hade sin baal. — **Baal-boit,** förbundsbaal, dyrkades i Sikem. — **Baal-hamma'n,** solguden. — **Baal-por,** dyrkades på berget Peor i Moab. — **Baal-sjamaji'no,** himmelsbaal, var en regngud. — **Baal-zbub,** flug-baal, dyrkades av filisteerna. Jfr *Beelzebub.*

Baalbek, ”dalens herre”, forntida stad i Syrien, grekernas *Helio'polis* (solstaden) var i forntiden huvudorten för Baalsdyrkan.

Baar, se *Bahar.*

Baastarden, *holl.* (*l.* ba'st-), det holländska namnet på *bastards* (se d. o.).

Ba'b, *arab.*, *pers.* port, dörr. — **Bab el Mandeb** (eg. tårarnas port), inloppet till Röda havet emellan Arabien och Afrika. — **Bab-i-âli, Bab-i-humajûn,** höga porten.

Baba, *pers.* och *turk.*, fader. Motsvarar efter ett namn arabiskans sjeik, t. ex. *Ali-baba.* — **Baba-Chan,** furstens fader.

Baba, *ry.*, ett slags ryska och polska bakelser.

Ba'ba, Ba'ba-Ja'ga, *slav. myt.*, naturens urmoder, framställes som en gammal ful häxa, vilken flyger genom luften i en järnmortel.

Baba'co, *bot.*, se *Carica.*

Babaku'ten, *zool.*, en art indri.

Ba'bar l. **Ba'bur,** *arab.*, *pers.*, lejon, tiger.

Ba'bbits-metall, en antifriktionsmetall, som vanligen består av 10 delar tenn, 1 del koppar och 1 del antimon.

Ba'bel, *hebr.*, staden Babylon; *fig.* förvirring, förbistring; yppig, sedeslös storstad. — **Babylo'nisk,** till Babylon hörande; *fig.* förvirrad. — **Babyloniska fångenskapen,** judarnas ungefär 70 år långa fångenskap i det babyloniska riket. — **Påvarnas babyloniska fångenskap,** påvarnas nästan lika långa vistelse i Avignon (1309—77).

Bab-el-Mandeb, se *Bab.*

Babemba, afrikansk folkstam mellan sjöarna Njassa och Bangveolo.

Babe'ngo, se *Abongo.*
Babe'sia, en art spiroplasma.
Babet, Babette, *fr.* (*l.* -ä', -ä'tt), kvinnonamn = *Ba'rbara.*
Babi, en i Persien omkr. 1843 bildad muhammedansk sekt, vars lära, *babi'smen*, avser islams reformering, och vars bekännare, *babi'sterna* l. *babi'ter*, grymt förföljts.
Bab-i-âli, se *Bab.*
Babia'n, *sjöv.*, benämning på en vakt å handelsfartyg.
Babia'ner, *zool.*, se *Papio* och *Theropitecus.*
Babie (*l.* -i'), ett omtyckt dalmatiskt vin.
Babies (*pl.* av *eng. Baby*, se d. o.), småbarn.
Bab-i-humajûn, se *Bab.*
Babi'ner, ryska bruna kattskinn.
Babinets kran, *fr.* (*l.* babine's -), *fys.*, förenar luftpumpens cylindrar med ledningen till recipienten.
Babingtoni't, *miner.*, bisilikat, tillhörande pyroxengruppen.
Babinska republiken, skämtsamt sällskap, som existerade i Polen under 1600-t. och bl. a. räknade många bland Polens främsta författare bland sina medlemmar. Till landsmän, som gjort sig ofördelaktigt bemärkta, utdelades diplom på ämbeten inom Babinska republiken svarande mot deras fel, så blev t. ex. en försnillare riksskattmästare o. s. v. — I polskt folkspråk betyder **Babinsk riddare** pultron och **Nyhet från Babin**, skepparhistoria l. anka.
Babi'nskis fenome'n, *med.*, vid hörselrubbningar förekommande abnorm rörelse hos huvudet om en galvanisk ström ledes från öra till öra.
Babiru'ssa, *malaj.* (av *babi*, svin, och *ru'sa*, hjort), hjortsvin på moluckiska öarna.
Babi'sm, Babi'ster, Babi'ter, se *Babi.*
Babla, Bablah, Babulah l. **Bahove**, skidorna av *Aca'cia ara'bica* (ostindisk b.; även kallad *Garrat* l. *Neb-Neb*) och *A. nilo'tica* (egyptisk b.). Begagnas till brunfärgning av silke, ylle och bomull samt till garvning.
Babool (*l.* -bo'l) dets. som *Babla* (se d. o.).
Ba'borak, Baboracka (*l.* -ra'tska) två böhmiska folkdanser.
Ba'bord (urspr. *bakbord*), vänstra sidan av ett fartyg, då man står vänd mot fören.)(S t y r b o r d. — Segla för **babords halsar**, få vinden från vänster. — **Babords vakt**, ena hälften av de vakthavande ombord.
Babouvi'ster kallades anhängarna av den franske revolutionsmannen Babeuf (*l.* baböʹff), vilken blivit framställd som den franska socialismens grundläggare.
Bab Suda'n, *arab.*, de svartas port.
Babu, indisk titel: herr. — **Babu-ji'**, *ind.*, motsvarar eng. *sir.* Försmädlig benämning på halvbildade indiska köpmän och kontorister.
Babuckur, folkslag i det inre av Afrika.
Babulah, se *Babla.*
Babui'n, *zool.*, se *Papio.*
Babu-ji', se *Babu.*
Babu'lgummi, ett slags simplare *gummi ara'bicum* från Bengalen. Fås av *Aca'cia ara'bica.*
Ba'bur, se *Babar.*
Babu'scher (*fr. babouches; pers., pa'pu'sch; turk. badbugd*) l. **Pampu'scher**, ett slags turkiska tofflor med uppåtböjd spets; även höga skinnfodrade galoscher.
Babu'tcha, Babu'tch l. **Paku'tch**, broderade siden- l. sammetstofflor utan klackar och bakkappor. Jfr föreg. ord.
Baby, *eng.* (*l.* be'bi), *pl.* **Babies** (*l.* be'bis), litet barn.
Babylon, rysk benämning på labyrint (se d. o.).
Babylo'nisk, se under *Babel.*
Babylo'niska skökan, av lutheranerna använt smädenamn på den katolska kyrkan, som de sedermera själva fått vidkännas av vissa sekter.
Babylonologi' = *Assyriologi* (se d. o.).
Babölingar, *sjöv.*, benämning på dem som tillhöra babords vakt (se d. o.).
Bacallo (*l.* -ka'ljå) l. **Barcallo**, spansk benämning på kabeljo och stockfisk.
Ba'cca, *pl.* **Ba'ccæ**, *lat.*, bär. — **B. aca'ciæ**, slånbär. — **Baccæ A'gni ca'sti**, se *Vitex Agnus castus.* — **B. Alkeke'ngi** l. **B. Halica'cabi**, judekörsbär (frukterna av *Phy'salis Alkeke'ngi*). — **B. aquifo'lii**, frukterna av järneken (*I'lex aquifo'lium*). — **B. ju'jubæ**, bröstbär (frukterna av flera *Zi'zyphus*-arter). — **B. juni'peri**, enbär. — **B. la'uri**, lagerbär. — **B. myrti'lli**, blåbär. — **B. norla'ndicæ**, vikon (se d. o.). — **B. o'puli**, olvon (se *Viburnum*). — **B. oxyaca'nthæ**, hagtornsbär. — **B. oxyco'cci**, tranbär. — **B. Phytola'ceæ**, se *Phytolaccaceæ.* — **B. Ru'bi frutico'si**, björnbär. — **B. R. i'dei**, hallon. — **B. sambu'ci aqua'ticæ**, se *Viburnum.* — **B. Spi'næ a'lbæ**, se *Hagtorn.* — **B. vi'tis ide'æ**, lingon. — **B. xylo'stei**, se *Try.*
Baccala'rius, se *Baccalaureus.*
Baccalauréat, *fr.* (*l.* bakkalårea'), se *Baccalaureus.* — **B. en droit** (*l.* - ang droa'), juris kandidat. — **B. en teologie** (*l.* - teålåsji'), dimissionsexamen i Frankrike. — **B. ès lettres** (*l.* - ä lättr), studentexamen på klassiska linjen. — **B. ès sciences** (*l.* - ä sia'ngs), studentexamen på reallinjen.
Baccala'ureus l. **Baccala'rius**, *medelt.-lat.* av oviss härledning, *urspr.* titel för väpnare, lägre adelsman, lägre andliga samt yngre universitets- och skollärare. Nyttjas ännu vid engelska, franska och några tyska universitet i betydelsen kandidat. — **Baccala'ureus ártium**, *nylat.*, (*l.* - a'rtsi-), filosofie kandidat. — **B. légum**, juris kandidat.
Baccanari'ster, se *Paccanarister.*
Baccara' l. **Bacarrat**, *fr.* (*l.* -ra'), ett hasardspel med kort.
Bacca'ta (se *Bacca*), *bot.*, med bär.
Baccellis metod (*l.* batje'llis -), *med.*, intravenöst ingivande av läkemedel.

Bacchana'lisk, Baccha'nt, Baccha'ntisk, se under *Backus.*

Ba'ccharis, *bot.*, amerikanskt växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **B. genistelloi'des** och **B. ochra'cea,** erva santo, m. fl. användas i hemlandet medicinskt. — **B. halimifo'lia** ger ett gult färgämne.

Baccchia'derna, härskarsläkt i forntidens Korint.

Bacchi'us, *metr.*, antik versfot, bestående av en kort och två långa stavelser (◡ — —).

Ba'cchus, se *Backus.*

Baccivo'r, *zool.*, bärätande.

Bachelier, *fr.* (*l.* -lie'), i Frankrike student l. kandidat. — **B. ès lettres,** (*l.* - äs lättr), student på latinlinjen. — **B. ès sciences** (*l.* - sia'ngs), student på reallinjen. — **B. en droit** (*l.* - ang dråa'), juris kandidat (tvåårig kurs). — **B. en theologie** (*l.* - teålåsji'), titel för den som avlagt fransk dimissionsexamen.

Bachelor, *eng.* (*l.* ba'ttjelör), eg. ungkarl, kandidat. — **B. of arts** (*l.* - åv ats), filosofie kandidat. — **B. of divi'nity,** teologie kandidat. — **B. of laws** (*l.* - lås), juris kandidat. — **B. of médicine** (*l.* -sin) l. **B. of physic,** medicine kandidat. Jfr *Baccalaureus.*

Bachri'terna l. **Bahari'derna,** egyptisk mamluk-dynasti 1260—1382.

Bachsjisj, se *Backsjisj.*

Bachtija'rer, ett nomadfolk i Persien.

Baci'll (*lat. baci'llum,* dimin. av *ba'culum,* käpp), liten stav; *bot.*, stavformig bakterie (se d. o. och *Mikrober*) ; *farm.*, stång, t. ex. *la'cca in baci'llis* (gummilacka i stänger).

Bacillaria'ceæ, se *Diatomaceæ.*

Baci'llbärare, person, som utan sjukdomssymtom, hyser och sprider sjukdomsalstrande bakterier.

Baci'llus bulga'ricus, *bot.*, se *Yoghurt.*

Back, *sjöv.*, kärl i form av en bunke, i vilket besättningens mat serveras. De som äta ur samma back, kallas ett *backlag.* Mindre däck i jämnhöjd med relingarna längst för ut på ett fartyg; den del av övre däck, som ligger framom främsta masten; kommandoord till maskinisten att låta fartyget gå akter över. — **Backsgastar,** de besättningsmän, som tjänstgöra på backen. — **Backskorpora'l,** den främste bland backsgastarna i varje lag på en örlogsman. — **Backsofficer,** officer, som har befälet på backen.

Back, *sportt.*, benämning på de två bakersta försvarsspelarna i ett fotbollslag.

Backa, *fiskerit.*, ett slags stor rev för fiske.

Backana'l, backa'nt o. s. v., se *Backus.*

Backana'lier, fornromerska föreningar för Backus-(Dionysos-)dyrkan.

Backa'nis, *bot.*, se *Pimpinella.*

Backa'nt, Backanti'nna, se *Backus.*

Backdike l. **Laggdike,** dike kring ett fält för upptagande av vatten från angränsande höjder.

Backduntrav, *bot.*, se *Epilobium.*

Ba'ckfisch, *ty.*, eg. stekt fisk; flicka i slynåren.

Backhand, *eng.* (*l.* bä'kkhänd), avigsidan av handen. — **Backhandslag,** *sportt.*, tennisslag, varvid en högerhänt spelare tar en boll till vänster och en vänsterhänt till höger om sig själv. I boxning slag med handens avigsida.

Backglim, *bot.*, se *Silene.*

Ba'ckisk, som avser *Backus* (se d. o.).

Backklöver, *bot.*, se *Trifolium.*

Backlag, *sjöv.*, det lag ur besättningen, som äter ur samma back (se d. o.) — **Backlagsbord,** lätt uppfällbara bord, vid vilka backlagen äta l. ”skaffa”. — **Backlagsduk,** oljemålad duk till ett backlagsbord. — **Backlagsförman,** förtroendeman, som ansvarar för ordning och snygghet i ett backlag. — **Backlagsman,** man, som turvis varje vecka hämtar mat o. d. till ett backlag.

Backmyr, *geol.*, torvbildningar på sluttande mark.

Backnagelört, *bot.*, se *Draba.*

Backning, *skeppsb.*, det träunderlag, på vilket pansarplåtarna fästas å ett fartyg.

Backruta, *bot.*, se *Thalictrum.*

Backsgast, se *Back.*

Backsilja, *bot.*, se *Peucedanum.*

Backsippa, Backvippa, *bot.*, se *Pulsatilla.*

Backsji'sch, *arab.*, gåva, drickspengar.

Backskorpora'l, se *Back.*

Backskärrfrö, *bot.*, se *Thlaspi.*

Backsmultron, *bot.*, se *Fragaria.*

Backsofficer, se *Back.*

Backstag l. **Akterstag,** *sjöv.*, stag, varmed masten på en snedseglare skiftesvis stöttas akterifrån å styrbords- l. babordssidan.

Backstuga, liten stuga, med l. utan jordlott.

Backsvala, *zool.*, se *Riparia.*

Backsyra, *bot.*, se *Rumex.*

Backsöta, *bot.*, se *Astragalus.*

Backtimjan, *bot.*, se *Thymus.*

Backtorv, ältad, på torkbacken i jämntjockt lager utlagd torv, uppdelad i stycken.

Ba'ckus, *lat.*, **Bakchos,** *gr.*, *rom.* och *gr. myt.*, vinets gud. Jfr *Dionysos.* — **Backana'lier,** fester till Backus' ära; dryckeslag, vilda utsvävningar därvid. — **Backana'lisk,** till dryckeslag hörande. — **Backa'nter,** *fem.* **Backanti'nnor,** Backi präster, prästinnor och övriga dyrkare, som vid Backusfesterna uppförde vilda danser. — **Backa'ntisk,** med sätt av en backant, överdriven, vild, rusig.

Backwardation, *eng.* (*l.* -oårdä'sjön), *handelst.*, en skillnadsavgift (deport), som i terminshandeln med värdepapper under vissa förhållanden erlägges av baissespekulanten till en innehavare av dylika papper.

Backvia'l, *bot.*, se *Lathyrus.*

Backvicker, *bot.*, se *Vicia.*

Backwoods, *eng.* (*l.* ba'ckoo'dds, av *back,*

bakom, och *wood*, skog), *pl.*, urskogar och obebodda landsträckor i v. delen av Nordamerika; därav *backwoodsmen*, *pl.*, kolonisterna därstädes; bygdbrytare.

Bacon, *eng.* (*l.* bä'ikn), för engelsk marknad avsett, lätt saltat och rökt fläsk, bestående av kroppshalvor utan huvud, bogar och extremiteter.

Bacon-teorien (*eng.*, *l.* be'kön-), den fantastiska åsikten att filosofen och vetenskapsmannen Francis Bacon skulle vara författare till Shakespeares dramer i st. f. William Shakespeare.

Bacte'ria, *zool.*, ett insektsläkte, som på grund av sitt utseende fått namnet Vandrande blad.

Bacte'rium merismopedioi'des, en vid potatissjuka verksam bakterie.—**B. prodigio'sum,** se *Blödande bröd.*

Ba'ctris, *bot.*, sydamerikanskt palmsläkte. — **B. specio'sa** (syn. *Guilie'lma*), odlas för sina aprikosliknande frukter, *pupu'nha*, av amasonindianerna.

Bactry'llium, *paleont.*, en liten stavformig organism, karakteristisk för olika etager av trias och jura.

Bactrylo'bium, *bot.*, se *Cassia.*

Baculi'tes, *paleont.*, fossil armfoting inom kritsystemet.

Ba'culus, *lat.*, stav. — **B. episcopa'lis** l. **pastora'lis,** biskopsstav, kräkla.

Badaud, *fr.* (*l.* baddå'), begapare, okritisk beundrare. — **Badaudage** (*l.* -a'sj) l. **Badauderie** (*l.* -öri'), ett med kritiklös beundran förenat begapande.

Badda'm, ett slags bittermandlar, som i Indien användas som skiljemynt.

Baddeleyi't, *miner.*, ett zirkoniummineral.

Bade'nsare, invånare i Baden. — **Bade'nsisk,** från Baden. — **Bade'nsiska,** kvinna från Baden.

Badia'nfrön, *farm.*, frön av stjärnanis.

Badin, *fr.* (*l.* badä'ng), lekfull, skämtsam; skämtare, gyckelmakare. — **Badinage** (*l.* badina'sj) l. **Badinerie** (*l.* -öri'), skämt, lek, tokeri. — **Badine'ra,** skämta, gyckla. — **On ne badine pas avec l'amour,** *fr.* (*l.* ång nö badi'n pasavä'ck lamo'r), *ordspr.*, man leker ej (ostraffat) med kärleken. Namn på ett drama av den franske författaren Alfred de Musset.

Ba'dius, -a, *lat.*, *bot.*, kastanjebrun.

Ba'dminton, *sportt.*, fjäderboll, ett slags spel, som påminner om lawntennis; dryck av kryddat rödvin.

Badnjak, julsed bland sydslaverna: en avhuggen trädstam begjutes med vin och uppbrännes under vissa ceremonier.

Bados, *fr.* (*l.* -då'), ett slags röda Bordeauxviner.

Badsvamp erhålles av havssvampar av släktena *Euspo'ngia* och *Hippospo'ngia*

Baduvi, folkstam på Java.

Badymetri', *gr.*, djupmätning.

Bæ'deker, se *Bädeker.*

Bæl, Belanötter, Modjabär, frukter av den ostindiska busken *Æ'gle ma'rmelos*, vilka innehålla slem- och pektinämnen och därför användas mot dysenteri och diarré.

Baëk, nomadiserande negerstam ö. om Tsadsjön.

Bæomy'ces, *bot.*, ett släkte skorplika lavar med svamplika frukter. — **B. byssoi'des,** hattlav, allmän på fuktig jord.

Bæ'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compositæ*, halvmeterhöga buskar med gulaktiga blommor, odlade som prydnadsväxter.

Bæ'tis, romerska namnet på floden Guadalquivir.

Bæty'lier, stenar, som hos de gamla grekerna höllos för levande och dyrkades i templen l. buros som amuletter.

Baffas, *eng.*, se *African goods.*

Ba'ffetas l. **Ba'ftas,** vita l. indigoblå bomullsvävnader från Ostindien av samma kvalitet som kattun.

Baffomet, se *Bafomet.*

Bafio'ter, invånarna i landskapet Loango (Västafrika).

Bafomet (*l.* -me') l. **Baphomet** (sannolikt av *hebr. abbá veommá*, fader och moder), en mystisk, skäggig kvinnogestalt. Uttrycket användes av kabbalisterna som beteckning för föreningen av den manliga och den kvinnliga principen.

Ba'ftas = *Baffetas* (se d. o.).

Bag, *eng.* (*l.* bägg), bal, bomullsmått = 120 kg.

Bagage, *fr.* (*l.* baga'sj; *ital. bagaglia*), tross, packning. ressaker, resgods. — **Bagage-biljett,** biljett, som ger rätt att polettera resgods.

Bagage littéraire, *fr.* (*l.* - litterä'r), en författares samtliga skrifter.

Bageträng, *krigsk.*, den del av trängen, som under marsch förflyttas samlad (oftast fördelningsvis) på något avstånd från truppen.

Baga'ra, se *Baggara.*

Baga'ss l. **Bega'ss,** sockerrörets urpressade stänglar, vilka användas som bränsle.

Bagate'll, *fr.* (*ital. bagate'lla*), småsak, obetydlighet. — **Bagatellise'ra,** förringa.

Baga'uder (av *fornir. baga*, strid), galliska bönder, som år 283 gjorde uppror mot romarna.

Baga'zo, *sp.*, dets. som *Bagass* (se d. o.).

Bagda'dbanan, järnvägslinje, avsedd att förbinda europeiska Turkiet med Persiska viken. Banan, som startats på tyskt initiativ och till fromma för tyska intressen, spelade en stor roll i det storpolitiska maktspelet före världskriget.

Bagdali'n, bomullstyg, som tillverkas huvudsakligen i Sachsen.

Bager, se *Haqvin Bager.*

Baggesöterot, *bot.*, se *Gentiana.*

Bage'tt, se *Baguette.*

Baggala, *arab.*, eg. åsna, l. **Dau,** tvåmastat fartyg med hög akter.

Bagga'ra l. **Bakka'ra,** "koherdar", arabisk folkstam i Nubien.

Baggböla, olovligt avverka skog. Ordet bildat av Baggböle, ett sågverk i Västerbotten, som på 1860-t. anklagades för sådan avverkning.

Bagge l. **Norrbagge,** skämtsam benämning på norrmännen, förekommande redan under medeltiden.

Bagger, *ty.*, **Baggert,** *da.*, mudderverk.

Ba'gging, *eng.*, säck av grovt jute till förpackning av bomull.

Ba'glerna, ett mäktigt politiskt parti i Norge under medeltiden. Namnet har uppkommit därav, att biskoparna, de med *ba'gall* (förvrängning av *lat. ba'culum,* biskopsstav) försedda, stodo i spetsen för partiet.

Bagne, se följ. ord.

Bagno, *ital.* (*l.* ba'njå), *pl.* **Bagni** (*l.* ba'nji) l. **Bagne,** *fr.* (*l.* ba'nj), eg. bad; slavfängelse i Konstantinopel; straffängelse i Frankrike efter galärstraffets avskaffande och till 1852.

Bagpipe, *eng.* (*l.* ba'gpejp), säckpipa.

Bagrati'derna l. **Bagratu'nierna,** armeniskt furstehus.

Ba'grus, *zool.*, ett släkte malfiskar i Nilen. Denna fisk, som utgör ett viktigt näringsmedel i Egypten, kallas där *Bajad.*

Baguette, *fr.* (*l.* bagä'tt), spö; laddstock; slagruta.

Ba'haman, den högste andefursten i zendreligionen.

Baha'masvampar, ett slags enklare västindisk badsvamp.

Baha'maträ, en art bresilja från Bahamaöarna.

Bahar l. **Behar, Bhar, Barre,** handelsvikt på Ceylon och ostindiska arkipelagen.

Bahari'derna, se *Bachriterna.*

Bahi'a, *sp.* och *port.*, bukt, vik.

Bahi'apulver = *Araroba* (se d. o.).

Bahi'aträ, ett slags rödträ.

Ba'hman, se *Bahaman.*

Bahr, *arab.*, stort vatten, hav. — **Bahr-el-ábjad,** Vita Nilen. — **Bahr-i-ábjaz,** "Vita havet", d. v. s. Medelhavet.

Bahrîje, *arab.*, "hörande till havet"; brukas i turkiska sjömilitära titlar: **B. ferik-i,** viceamiral. — **B. liva-si,** konteramiral. — **B. müsir-i,** amiral. — **B. na'zyr-a'j** sjöminister.

Bahu'ri, ett slags mokkakaffe.

Bahusie'nse, *bot.*, växande i Bohuslän.

Bahy'tt (*fr. bahut*), ett slags huvudbonad för fruntimmer.

Baie, *fr.* (*l.* bä, *ital. baia, eng. bay*), havsbukt, vik; hamn.

Baie'ra, *paleont.*, fossilt växtsläkte med flera arter i Skånes stenkolsförande lager.

Baigneuse, *fr.* (*l.* bänjö's), eg. baderska; badmössa.

Baignoire, *fr.* (*l.* bänjåa'r), badkar; ett slags fransk teaterloge, som kan helt och hållet avstängas från teatersalongen.

Baikali't, se *Bajkalit.*

Baile, *sp.*, dans med sång, dramatiskt för-, mellan- l. efterspel från spanska litteraturens storhetstid (1550—slutet av 1600-t.).

Bailiff, *eng.* (*l.* bä'lif), namn på ett slags rättstjänare i England; även förvaltare på storgods.

Bailli, *fr.* (*l.* baji'), lantfogde, lantdomare i Frankrike. Jfr *Bailiff.* — **Bailliage,** *fr.* (*l.* -a'sj), en baillis ämbetsområde.

Bailloque, *fr.* (*l.* bajå'kk), av naturen mångfärgade strutsfjädrar.

Ba'ilo, *ital.*, titel för de venezianska konsulerna, urspr. i osmanska riket.

Bain, *fr.* (*l.* bäng), bad. — **Bains,** *fr.* (*l.* bäng), *pl.*, badort. — **Bain-marie,** *fr.* (*l.* bäng mari'), förvridning av *bain de mer,* vattenbad.

Baio'cco, se *Bajocco.*

Bairakda'r, Bairakta'r l. **Beirakta'r,** *turk.*, fanbärare.

Bairam l. **Beiram,** tvenne religiösa fester hos turkarna; den ena infaller vid slutet av fastetiden och firas i tre dagar, den andra (även kallad *kurbaan-bairam*) firas 70 dagar därefter och räcker i fyra dagar.

Baireuth l. **Bayreuth** (*l.* ba'jröjt), bajersk stad, mest känd för det av R. Wagner byggda operahuset, där hans musikdramatiska cykel "Niebelungens ring" årligen uppföres.

Baisse, *fr.* (*l.* bäss), prisfall i kursen på värdepapper, i synnerhet börspapper. — **Baisse-spekulation, Spekulera à la baisse,** uppgöra affärer med beräkning på börspappers fallande.)(H a u s s e (se d. o.). — **Baissier** (*l.* bässie') l. **Baisseur** (*l.* bässö'r), säljare, som spekulerar på kursens fallande)(H a u s s i e r.

Baize, *eng.* (*l.* bä'its), boj, grovt ylletyg.

Baj, se *Baie.* — **Baj-is,** fjord-is, ny arktisk is, uppkommen genom hopfogning av de flytande flaken.

Bajad, se *Bagrus.*

Bajadä'r (av *port. bailadeira,* danserska), indisk tempeldanserska; offentlig danserska; glädjeflicka; *textil.*, lång, smal schal att vira kring huvud och hals.

Bajæ, romarnas mest omtyckta och ryktbara badort.

Bajani'ster, anhängare av den franske teologen Bajus (1513—89) och föregångare till *jansenismen* (se d. o.).

Baja'zzo, se *Pajazzo.*

Bajersk l. **Bäjersk,** som har avseende på *Bajern.* — **Bajrare** l. **Bäjrare,** invånare i *Bajern.*

Baj-is, se *Baj.*

Bajkali't (av *gr. li'thos,* sten), *miner.*, en grönaktig, glänsande talksten från trakten av Bajkalsjön.

Bajo'cco, *pl.* **Bajo'cchi,** *ital.* (*l.* -jå'ki), till år 1867 kopparmynt i Kyrkostaten = 3½ öre.

Bajoire, *fr.* (*l.* basjåa'r; förvrängning av

baisoire, av *baiser*, kyssa), mynt med två bröstbilder, av vilka den ena nästan täcker den andra. Präglas mest vid förmälningar, kröningar o. d.

Bajone'tt (*fr. baïonette*), stötklinga, som skruvas på gevär (uppfunnen i Bayonne). — **Bajonettbalja**, läderfodral, vari bajonett bäres vid sidan. — **Bajonettfäktning**, fäktningsövningar med bajonettförsedda gevär. — **Bajonett-tång**, ett slags tandtång. — **Sabelbajonett**, bajonett, som kan användas såväl till hugg som stöt.

Bajuva'rier l. **Bojova'rer** (*lat. baiuva'rii*), gammalt namn på bajrare.

Bakairi, karibisk folkstam i Brasilien.

Bakar, *skogsv.*, de barkytor, som uppstå vid timmerstockens försågning till plank l. bräder.

Bakarv, *jur.*, det fall då arv går till den avlidnes föräldrar l. andra släktingar i rätt uppstigande led.

Bakchia'derna, se *Bacchiaderna*.

Bakchos, se *Backus*.

Bakeli't l. **Resini't**, ett konstharts, framställt ur formaldehyd och fenoler (av den belgisk-amerikanske kemisten *Backeland*). Har vidsträckt användning, bl. a. som elektriskt isoleringsmaterial.

Baker-guano (*l.* be'kö-), gödningsämne från den i Stilla havet belägna Baker-ön, vars guanolager dock nu äro uttömda; även gödningsämnen från andra fyndorter.

Bakka'ra, se *Baggara*.

Bakkehuset, ett gammalt danskt värdshus i närheten av Köpenhamn. Det hyrdes 1787—1830 som sommarbostad av Rahbek, vars hustru här samlade en krets av Danmarks främsta diktare omkring sig.

Bak-kol (*ty. Backkohle* l. *Sinterkohle*), stenkolsart som vid upphettning mjuknar och flyter ihop i en halvsmält massa.

Ba'kkos, se *Backus*.

Bako'ngo, bantufolk kring Kongos nedre lopp.

Baksji'sch, se *Backsjisch*.

Bakskall, *jaktt.*, drev.

Bakslag, *biol.*, atavism; *jaktt.*, föreligger, om hunden driver åt det håll, varifrån bytet kommit.

Bakterici'd (av *lat. cæ'dere*, döda), bakteriedödande.

Bakteriemi', *med.*, levande bakterier i blodet.

Bakte'rier (av *gr. bakte'rion*, liten stav), *bot.*, *klyvsvampar*, *Schizomyce'tes*, mikroskopiska svampar av varierande utseende. Bland dem märkas *kulbakterier*, *kocker* l. *mikrokocker*, *stavbakterier* l. *baciller*, *skruvbakterier* l. *spiriller* (några av dessa kallade vibrioner) och *pleomo'rfa bakteriearter*, vilka sistnämnda under sin utveckling visa alla genom ovanstående namn angivna former. Med avseende på de verkningar, bakterierna åstadkomma, indelar man dem i *förruttnelsebakterier* och *patogena* l. *sjukdomsalstrande bakterier*. Bland de sistnämnda märkas tuberkel-, mjältbrands- och difteribacillerna. Jfr *Mikrober*. — **Bakterie'll**, som har avseende på l. härrör av bakterier. — **Bakterieodling** bedrives sålunda, att man låter bakterierna växa i för deras utveckling tjänliga ämnen för att därunder kunna studera dem. — **Bakteriofa'g**, **Bakteriofagi'** (av *gr. fage'in*, äta), vissa vävnadsextrakters förmåga att upplösa bakterier. — **Bakteriofobi'**, bacillskräck, rädsla för smitta. — **Bakteriolo'g**, bakteriekännare. — **Bakteriologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), urspr. läran om bakterierna; senare läran om de minsta, växt- och djurvärlden tillhörande väsenden, som äro parasiter hos levande människor, djur och växter (således jämte bakterierna mögel- och jästsvampar samt urdjur), och om de sjukliga förändringar de under en dylik existens åstadkomma. — **Bakterioskopi'**, mikroskopisk undersökning av bakterier.

Bakteriolo'gisk absorptio'n, se *Absorbera* och följ.

Bakterioly's, *med.*, bakteriernas upplösning genom sera.

Bakterio's, av bakterier förorsakade sjukdomar hos växter.

Bakterioterapi', *med.*, sjukdomsbehandling medelst ympning med bakterier.

Bakteriotro'pa se'ra, *med.*, sera, som förbereda bakterier för opsoninverkan.

Bakteriu'ri, *med.*, levande bakterier i urinblåsan.

Bakteroi'der (av *bakterie* och *gr. e'idos*, likhet), *bot.*, de i ärtväxternas rotknölar förefintliga bakterieanhopningarna.

Baku'ba l. **Busho'ngo**, ”knivkastarfolket”, en negerstam i Kongostaten.

Bakui'n, en rysk maskinolja för tunga maskiner.

Bakulometri', *lat.-gr.* (av *lat. ba'culum*, käpp, och *gr. metre'in*, mäta), konsten att mäta höjder med stavar, utan mätinstrument.

Bakuri'n, en lubricatolja av rå Bakuolja, ricinolja och svavelsyra.

Baku'tu, negerstam i Kongo.

Bal (*eng. bale*, *ty. ball* l. *ballen*), varupacke; *handelst.*, tio ris papper.

Bal, *fr.* (av *ital. balla're*, dansa), större dansnöje; även, liksom tyskarnas **Ball**, varupacka; 10 ris papper. — **Bal champêtre**, *fr.* (*l.* - sjangpä'tr), lantlig bal, dans i det gröna. — **Bal en masque**, **Bal masqué** (*l.* - ang ma'sk, - maske'), maskeradbal. — **Bal paré**, stor bal, praktbal.

Baladi'n, teaterdansare; taskspelare.

Baladine laces, *eng.* (*l.* bäläda'jn lä'icis), starka snörband av silke, linne l. bomull.

Balæ'na, *lat.*, *zool.*, rätvalsläktet. — **B. glacia'lis**, nordkaparen, en nordatlantisk valart. — **B. mystice'tus**, grönlandsvalen.

Balæ'nidæ, *zool.*, däggdjursfamiljen Rätvalar. Se *Balæna*.

Balæno'ptera, *zool.*, valsläktet fenvalar, t. ex. blåvalen, sejvalen och sillvalen.

Balænopte'ridæ, *zool.*, däggdjursfamiljen fenvalar. Se *Balænoptera, Megaptera* och *Plesiocetus.*

Balaga'n, *ry.*, plats, kåta, tält, läger, som utgör tillfällig uppehållsplats för fiskare.

Balais, *fr.* (*l.* balä') l. **Balas,** en blek- l. rosenröd rubin, som fått sitt namn av första fyndorten, Balasio i Ostindien.

Balajö's (*fr. balayeuse*), eg. soperska; rysch l. spets, som sys invändigt i kanten av släp.

Balala'jka, *ry.*, ryskt gitarrartat nationalinstrument, med 2, 3 l. 4 tarmsträngar.

Balam, härbärge för resande i österländerna.

Bala'n, *zool.*, en art gyltra.

Balancé, *fr.* (*l.* -langse'), ett slags danssteg, varvid den dansande på stället utför fritt valda figurer med båda fötterna.

Balane'ion, varmbadanstalt vid det grekiska gymnasiet.

Balani't, förstenat musselskal.

Balani'tis, *med.*, inflammation i ollonet.

Balanofori'n, *kem.*, se *Balanophoraceæ.*

Balanofo'rvax, se *Balanophoraceæ.*

Balanoglo'ssus, *zool.*, ett i havet levande, maskliknande djur, som ej visar avgjord frändskap med några andra djur.

Balanophora'ceæ, *bot.*, växtfamilj av parasitiska, klorofyllsaknande örter. Arter av släktena *Balanopho'ra* och *Langsdo'rffia* innehålla vaxartade ämnen (Balanoforin) i så stor mängd, att de användas till lyse. Av vissa arter ätas blomkolvarna (maiz del monte).

Balanoposti'tis, *med.*, dets. som *Balanitis* (se d. o.).

Bala'ns (av *lat. bi'lanx* [av *bis,* två, och *lanx,* skål, vågskål], som har två vågskålar), vågbalk; jämvikt; *handelst.*, skillnaden emellan debet och kredit (kallas även *Bilans* och *Saldo*); brist i kassa o. d. vid förvaltning av annans egendom. — **Balansbok,** *handelst.*, en bok, vari huvudbokens debet- och kreditposter sammandragas till kontrollering, huruvida posterna blivit riktigt införda i huvudboken. — **Balanse'ra,** 1) uppväga varandra, hålla jämvikt; 2) *handelst.*, avsluta en räkning. — **Balansera en summa** till påföljande år, överföra balansen å ett konto i det gångna årets bok till början av det följande årets. — **Balanse'rpress,** maskin för prägling l. utskärning av lika stycken papper, papp, läder l. dylikt. — **Balanserstång,** en stång med tyngder i bägge ändarna, medelst vilken lindansaren håller sig i jämvikt på linan. — **Balanskonto,** *handelst.*, det konto i huvudboken, till vilket alla balanser från de övriga kontona överföras, och där man sålunda i första hand finner själva kapitalbehållningen. — **Balansköl,** ett slags rörlig segelbåtsköl. — **Balanslinje,** linje, som å ritningar anger en trafikbanas höjd över l. djup under den naturliga marknivån. — **Balansmål,** mål ang. förskingring mot redovisningsskyldig tjänsteman. — **Balansplog,** plog med flera billar, placerade på ömse sidor om ett bärhjul. — **Balansrelatio'n,** årlig översikt av de uppbördsrester, som ingå i ett fögderis specialräkning. — **Balansroder,** *sjöt.*, roder, som är så konstruerat, att en del av dess yta kommer framför rörelseaxeln. — **Balanssprång,** språng, varvid kroppen svingas över ett föremål under balansering på händerna. — **Balansstående,** nigning under balansering på tårna. — **Balansvikt,** motvikt för upphävande av skakning.

Balanti'dium, *zool.*, infusionsdjur, varav en art, *B. co'li,* stundom anträffas i människans tarm.

Bala'ta, ett kautsjukliknande ämne, som erhålles ur mjölksaften av det i Guyana växande trädet *Mi'musops Bala'ta.* Användes till drivremmar, skodon, isoleringsmedel m. m.

Balba'ner, *handelst.*, regelbundet formade stycken av bergsalt, som föras i handeln från saltverket i Wieliczka.

Ba'la'vata'ra, en indisk grammatik över palispråket.

Balbodh, *ind.*, det hindostanska språket Gudjara'tis skrift.

Balbute'ra (*lat. balbuti're*), stamma, tala oredigt; *fig.* sladdra, prata i vädret.

Bal champêtre, se *Bal.*

Balcon, se *Balkong.*

Baldaki'n (*fr. baldaquin; ital. baldacchi'no*), en efter staden *Baldak* l. *Bagdad* i Asien uppkallad tyghimmel över en tron, en predikstol, en säng etc.; inom arkitekturen: ett av konsoler l. pelare uppburet tak över en predikstol, staty l. dylikt.

Balder, med tillnamnet ”den gode”, *nord. myt.*, son av Oden och Frigg, var ljusets, fredens, oskuldens och rättfärdighetens gud. Hans hem är solborgen *Breidablik* l. *Bredablick,* hans maka blomstergudinnan *Nanna.* På *Lokes* anstiftan dödad av sin blinde broder *Höd,* lämnar Balder efter världsbranden Hels rike för att jämte de andra gudarna bebo allfaders segerboning. Baldersmyten har motsvarigheter inom indiska, iranska och helleniska mytologierna.

Baldersbrå, *bot.*, se *Matricaria.*

Balders drömmar l. **Vegtams-kvida,** en av sångerna i den äldre Eddan.

Baldinge'ra, *bot.*, se *Phalaris.*

Baldria'nolja, Baldriantinktu'r, se *Valeriana.*

Baldocks pasta, *farm.*, pasta av arseniksyrlighet, morfin, kreosot och nejlikolja, för bedövning av tandnerver.

Ba'lduin, gammaltyskt mansnamn (äldre form **Baldewin**), båld, djärv. Buret av konungar av Jerusalem och latinska kejsare.

Ba'lduins fosfor, *kem.*, självlysande färg, som användes till anstrykning av tändsticksställ, urtavlor o. s. v.

Bale, fornsvenskt mansnamn; buret av en av Upplands främsta runristare.
Balei'n = *Cetaceum* (se d. o.).
Baleni't, ett surrogat för "fiskben".
Bale'ster l. **Balle'ster** (*medelt.-lat. balle'strum*, av *gr. ba'llein*, kasta), armborst, grov pilbössa.
Bale'tt (*fr. ballet*, av *ital. balla're*, dansa), på 1600-t. ett rimmat, oftast allegoriskt sångspel med musik och dans; nu en av musik ledsagad konstdans på skådebanan. — **Balettmästare,** anförare för baletten, balettarrangör.
Balhorn, se *Ballhornisera*.
Bali'a, *ital.*, "välfärdsutskott", som under medeltiden stundom tillsattes i Italiens städer för att stävja partistriderna.
Baline'serna, en malajisk folkstam på öarna Bali och Lombok.
Bali'stes, *zool.*, filfisksläktet.
Bali'stidæ, *zool.*, benfiskfamiljen filfiskar.
Balk, *herald.* (*lat. ba'ltheus de'xter, fr. bande, ty., rechte schrägbalken*), figur i en vapensköld, bildad av två parallella linjer från (heraldiskt) övre högra till nedre vänstra hörnet.
Balka'n, *turk.*, berg.
Balkanise'ra, framkalla lika olidliga politiska förhållanden som på Balkanhalvön.
Ba'lkenei'sen, *miner.*, dets. som *Kamacit*.
Balko'nder, *no.*, tunga, 4—5 m. långa sparrar.
Balko'ng (*fr. balcon*), en av balustrad omgiven utbyggnad framför ett fönster (jfr *Altan*); bakre delen av ett större skepp.
Balks, *eng.* (*l.* bå'ks), *handelst.*, trävirke i fyrkant, motsvarande sv. "sparrar".
Balla'd (av *ital. balla're*, dansa), eg. en sång till dans; episk-lyrisk dikt av vemodigt innehåll och sångbar form. Förväxlas stundom med *Romans* (se d. o.).
Balladi'n, tempeltjänarinna i Asien. Jfr *Bajader*.
Ballad-opera (*eng.*, *l.* ba'lled å'pera), i England sångspel med text till kända melodier från olika håll.
Balland (*l.* -la'ng), ett fint rödvin från departementet Sarte.
Balla's l. **Balla's-rubin,** juvelerarebenämning på en som ädelsten använd blekröd, ofta violettskiftande spinell.
Ballast l. **Barlast,** last, bestående av stenar, järn, sand m. m., som lägges i bottnen av ett fartyg för att hålla det i jämvikt; moderna fartyg begagna i allm. vatten som ballast; även fyllning å järnvägar, på vilken bjälkunderlag och skenor vila. — **Ballastkaj,** hamnplats med ballastupplag. — **Ballastport,** särskild sidolucka på fraktfartyg för in- och utlastning av ballast. — **Ballasttank,** cisterner för vattenballast å moderna fartyg. — **Ballastväxt,** växter, vilkas frön inkommit med ballast och gro på ballastplatsen. De flesta äro tillfälliga; ett fåtal bli beständiga.

Balleri'na, *ital.*, dansös. — **Balleri'no,** dansör.
Balle'ster, se *Balester*.
Ballett, se *Balett*.
Ballhausplatz l. **Ballplatz,** öppen plats i Wien, där det forna österrikisk-ungerska utrikesministeriet låg.
Ballhornise'ra, genom ändringar förfuska ett litterärt arbete. Uttrycket har uppkommit efter en på 1500-t. i Lübeck levande boktryckare *Johan Ballhorn*, vilken av åtskilliga skrifter, bl. a. den lybska stadsrätten, utgav "förbättrade" upplagor, som dock befunnos vara långt sämre än de föreg.
Balli'sm (av *gr. balli'zein*, dansa), *med.*, krampaktiga ryckningar i kroppen, ett slags danssjuka. Se *Chorea S:ti Viti*.
Balli'st (*lat. ballista*, av *gr. ba'llein*, kasta), belägringsmaskin under forntiden och medeltiden, varmed man slungade stora stenar o. d. — **Ballisti'k,** läran om kastade l. avskjutna kroppars rörelse. — **Balli'stiska kurvan,** den bana en avskjuten projektil beskriver i luften. — **Ballistiska pendeln,** apparat för bestämmande av en projektils begynnelsehastighet. — **Ballistisk galvanome'ter,** galvanometer för uppmätning av elektricitetsmängder.
Balli'stikon, se *Skioptikon*.
Ballisti't l. **Nobelkrut,** en rökfri av Alfred Nobel år 1888 uppfunnen krutsort.
Ballone't (*fr. ballonnet*), liten ballong.
Ballon, *fr.* l. **Ballo'ng,** stor glasflaska, vanligen omgiven med korgflätning, till förvaring av frätande syror (jfr *Damejeanne*); kärl, avsett att fyllas med någon gas; större boll l. blåsa, vanligen av med gummi bestruket taft, vilken, fylld med en gas (t. ex. vätgas), som är lättare än den atmosfäriska luften, begagnas vid luftseglingar. — **Ballon captif,** *fr.* (*l.* ballå'ng kapti'ff), vid marken medelst ett tåg fjättrad ballong. — **Ballon d'essai,** *fr.* (*l.* -sä'), "försöksballong", på försök framkastat förslag. — **Ballon sond,** *fr.* (*l.* -sång), "undersökningsballong", med självregistrerande instrument försedd liten ballong, som uppsändes för undersökningar i de högre luftlagren.
Ballo'ngboll, en art bollspel.
Ballo'ngelement, se *Meidingerelement*.
Ballo'ngklyvare, *sjöv.*, starkt svällande snedsegel, som av kappseglingsbåtar användes i st. f. vanlig klyvare.
Ballo'ngprick, sjömärke, med ballongliknande toppmärke.
Ballongvariome'ter, se *Statoskop*.
Balloon, *eng.* (*l.* bä'llon), ballong.
Ballot, *fr.* (*l.* ballå'), mindre bal; ett omtyckt bourgognevin.
Ballo'ta a'lba, *bot.*, bonässla, krona rosenröd med vitbrokig underläpp. Täml. vanlig på tomter i s. Sverige. Fam. *Labia'tæ*. Andra arter tillfälliga som barlastväxter.

Ballota'd (*fr. ballottade*), skolridningsterm för ett slags språng med alla fyra benen på en gång lyfta från marken och bakhovarna vända bakåt.

Ballottemang (*fr. ballottement*, svävande), *med.*, sätt för undersökning av fosterläget vid havandeskap.

Ballotte'ra (av *eng. ball*, kula), rösta medelst avgivande av en svart l. vit kula. — **Ballottage**, *fr.* (*l.* -a'sj) l. **Ballote'ring**, röstning medelst kulor, sluten omröstning.

Balläster, se *Balester*.

Balmains självlysande färg brukas till målning av skyltar, tändsticksställ m. m. Jfr *Balduins fosfor*.

Bal masqué, se *Bal*.

Ba'lmer-serien, *fys.*, serie i väteatomens spektrum, påvisad av schweizaren Balmer.

Balmoral Castle, *eng.* (*l.* bä'lmåröl kä'sl), de engelska konungarnas skotska residens.

Balneo-dieteti'k (av *lat. ba'lneum*, bad, och *gr. di'aita*, levnadssätt), läran om levnadssättet vid brunnar och bad. — **Balneografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över badorter. — **Balneolo'g**, person, som sysselsätter sig med studiet av bad och deras betydelse. — **Balneologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om bad och deras medicinska betydelse. — **Balneolo'gisk**, som avser badläran. — **Balneotekni'k** (av *gr. te'chne*, konst), konsten att bereda och använda olika bad. — **Balneoterapi'** (av *gr. therape'ia*, sjukvård), läran om bad och hälsokällor med särskilt avseende på deras läkekraft.

Ba'lneum, *lat.* (*gr. balane'ion*), bad. — **B. are'næ**, sandbad. — **B. vapo'ris**, ångbad.

Balnot, *fr.* (*l.* ballnå'), ett slags bourgognevin.

Balo'n, långt siamesiskt roddfartyg med torn i mitten.

Bal paré, se *Bal*.

Balsa l. **Balza**, en peruviansk farkost bestående av tvenne uppblåsta sälskinn, förbundna genom tvärslåar.

Ba'lsam, *pl.* **Balsa'mer** (*lat. ba'lsamum*, *gr. ba'lsamon*), kallas på flyktiga oljor rika hartser, vilka avsöndras från vissa träd. Deras lukt härrör från den flyktiga oljan. En del balsamer äro dock konstgjorda. — **Balsa'misk**, doftande.

Balsame'a, Balsami'fera (av *lat. ba'lsamum*, balsam), *bot.*, som ger balsam. — **Balsami'ta**, *bot.*, balsamört.

Balsame'ra, skydda djurkroppar l. lik mot förruttnelse, exempelvis genom att i blodkärlen inspruta en vätska med förruttnelsehindrande ämnen. — **Balsame'ring**, genom insprutning förhindra förruttnelse.

Balsamgran, *bot.*, se *Abies*.

Balsami'n, *bot.*, se *Impatiens*.

Balsamina'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Gruina'les* av de choripetala dikotyledonerna. Se *Impatiens*.

Balsa'misk, se under *Balsam*.

Balsami'ta vulga'ris, *bot.*, syn. *Tanacetum balsamita* (se d. o.).

Balsami'to, en på frukterna av Perubalsamträdet beredd tinktur.

Ba'lsamnötter = *Myrobalaner* (se d. o.).

Ba'lsamo de ca'scara, *sp.*, eg. barkbalsam, Perubalsam, beredd genom utkokning av Perubalsamträdets bark. — **B. de tra'po**, *sp.*, eg. trasbalsam, Perubalsam, beredd genom utkokning av med balsam genomdränkta tygtrasor.

Balsamode'ndron, se *Commiphora*.

Balsampoppel, *bot.*, se *Populus*.

Ba'lsamträd, balsamalstrande träd, särskilt de som tillhöra fam. *Bursera'ceæ*.

Ba'lsamum, *lat.*, balsam. — **B. adstri'ngens**, sammandragande balsam. — **B. alu'chi**, aluchibalsam. — **B. america'num** = *B. toluta'num*. — **B. aroma'ticum** = *Ungue'ntum myri'sticæ compo'situm*. — **B. canade'nse**, Kanadabalsam. — **B. capi'vi**, gurjunbalsam. — **B. carpa'thicum**, karpatisk balsam. — **B. chio'ticum**, Chiosterpentin. — **B. commendato'ris**, kommendörsbalsam. — **B. copa'iva**, kopaivabalsam. — **B. de Me'cca**, **B. juda'icum**, **B. gileade'nse**, Mekkabalsam. — **B. dipteroca'rpi** l. **B. Gurjun**, gurjunbalsam. — **B. i'ndicum si'ccum**, tobubalsam. — **B. Li'bani** = *B. carpa'thicum*. — **B. Locate'lli**, lokatellbalsam. — **B. Mari'æ**, tacamahacabalsam. — **B. peruvia'num** l. **B. i'ndicum ni'grum**, svart Perubalsam. — **B. Rige'nse**, Rigabalsam. — **B. sapo'nis**, såpsprit. — **B. sty'rax liqui'dum**, styraxliquidus. — **B. sulphu'ris terebinthina'tum** = *O'leum sulphuratoterebinthina'tum*. — **B. terebi'nthinæ**, terpentin. — **B. toluta'num**, tolubalsam. — **B. vi'tæ**, se *Succinum*.

Ba'lsaträdet, *bot.*, se *Ochroma*.

Balsefejden, se *Balzarfejden*.

Balsfjordsgruppen, *geol.*, den äldre av de skiffergrupper, som uppbygga fjällen i Tromsö amt, Norge. De yngre kallas *Tromsöglimmerskiffergruppen*.

Balsja l. **Balsjitji**, serbisk furstedynasti i Montenegro 1360—1421.

Balt, sing. av *Balter* (se d. o.).

Balta'dsji, *turk.*, eg trädklyvare; yxbärare, en avdelning av sultanens väpnade följe.

Balter, västgoternas förnämsta furstesläkt; invånare i Östersjöprovinserna.

Ba'lteus, *lat.*, de fornromerska soldaternas över vänstra skuldran burna svärdsgehäng.

Baltic deals (*eng.*, l. bå'ltik dils), *handelst.*, Östersjöplank.

Ba'lticum, se *Baltikum*.

Ba'lticus, *bot.*, förekommande vid Östersjön.

Balti'sjkoje mo'rje, *ry.*, Baltiska havet, Östersjön.

Ba'ltikum, benämning på Östersjöprovinserna och Litauen.

Baltimore-fågeln, *zool.*, en av Nordamerikas mest omtyckta sångfåglar, *Hypha'ntes baltimore*.

Baltimori't, *miner.*, ett slags krysotil.

Ba'ltisk, som tillhör Östersjön l. Östersjöländerna. — **Baltiska havet** (*lat. ma're ba'lticum*, av *ba'lteus*, bälte), Östersjön. — — **Baltiska isströmmen**, *geol.*, en antagen isström som mot slutet av istiden till sin rörelseriktning bestämdes av Östersjöbäckenet. — **Baltiska provinserna**, Östersjöprovinserna. — **Baltiska skölden**, *geol.*, dets. som *Fennoskandia.*—**Baltiska språk**, dets. som *Lettiska språk.*

Ba'ltzar, hebreiskt mansnamn, förk. av **Baltha'zar**, trol. av kaldeiskt ursprung = *Belsa'sar*, solhärskare, solens överstepräst.

Baltzarfejden l. **Balsefejden**, benämning på striderna i Jämtland och Härjedalen under 1611—13 års Kalmarkrig. Namnet härrör från B a l t z a r B ä c k, som då var ståthållare över lappmarken.

Balu'ba, negerfolk i Centralafrika.

Balu'ster l. **Balusterdocka** (av *lat. bala'ustium*, granatblomma), benämning på de kolonnartade stöd (dockor) som uppbära täckplattan på ett bröstvärn l. räcke.

Balustra'd, *fr.*, bröstvärn kring balkonger, altaren, terrasser o. s. v.

Balza, se *Balsa.*

Balzoris (*l.* -tsäri'), tunna franska vävnader med silkesvarp och kamgarnsinslag; med ultramarin tryckta kattuner och musliner.

Bamba'ra l. **Bamba'rra**, negerstam vid övre Niger.

Bambarra-smör = *Galam-smör* (se d. o.).

Bambergers sjukdom, *med.*, dets. som *polyserositis.* — **B. pulsatio'n**, pulsation av vena jugularis vid hjärtfel.

Bambeonötter, se *Bambunötter.*

Bambi'no, **Bamboccio**, *ital.* (*l.* -bå'ttjå) och **Bamboche**, *fr.* (*l.* bangbå'sj), lindebarn, docka. — **Mado'nna col bambino**, Jungfru Maria med Kristusbarnet. — **Santi'ssimo bambino**, en bild av Kristus såsom barn, vilken förvaras i kyrkan Ara cœli i Rom.

Bambocciad, *ital.* (*l.* bambåttja'd), målning, som framställer scener ur det lägre folklivet (slagsmål, krogscener o. d.).

Bamboccio och **Bamboche**, se *Bambino.*

Bambo'la, dets. som *Babla* (se d. o.).

Bambu, *bot.*, se *Bamburör; keram.*, ett slags gula, oglaserade lervaror från Indien; på Sumatra viktmått för säd = 1,85 kg., rymdmått = 4 l.; i Burma längdmått = omkr. 4 m.

Bambubjörn, *zool.*, en björnart i Tibet, *Ailu'ropus melanole'ucus.*

Bambuk-smör = *Galam-smör* (se d. o.).

Bambunötter, **Bamboo-** l. **Bambeonötter**, *bot.*, frön av den västafrikanska vinpalmen, *Ra'phia vini'fera.* Sändas ofta till Europa som svarverimaterial, men äro härtill olämpliga.

Bamburåtta, *zool.*, en indisk grävande gnagare, *Rhizomys sumatrensis.*

Ba'mburör, *bot.*, det stundom 15—30 m. höga strået av det trädartade, fam. *Grami'neæ* tillhörande gräset **Bambu'sa arundina'cea**, som i tropiska zonen bildar stora skogar. I Brasilien kallas dessa t a g u a r a. Värderas för sin seghet och styrka och användes till gärdesgårdsstörar, käppar, stolsben m. m. En annan art med mångfaldig användning är **Bambu'sa vulga'ris**, av vilken bl. a. de unga skotten ätas. De exporteras till Europa konserverade under namnet *Take no ko.* Ett kiselsyrerikt ämne ur stråederna, *Tabasjir*, användes i medicinen. Andra arter äro prydnadsväxter.

Bambus, ett rutigt l. randigt bomullstyg till benkläder från Manchester l. Böhmen.

Bambu'sa, se *Bamburör.*

Bambu'sæ, *bot.*, underfamilj av gräsen.

Bambu'ser, dåligt sjöfolk, som endast användes till hantlangare.

Ban, *slav.*, fordom titel för befälhavaren i Ungerns ö. gränsdistrikt. — **Bana't**, det av en ban styrda landområdet.

Ban (*mlat. bannum*), påbud från de forna franska konungarna till deras vasaller att följa dem i fält.

Bana'l, *fr.*, eg underkastad ett ban; *fig.*, allmän, utsliten. Jfr *Trivial.* — **Banalise'ra**, neddraga till vardaglighet. — **Banalite't**, urspr. tvångsplikt; *fig.*, utnött talesätt.

Banaltafel (av *ban* och *ty. tafel*, bord), domstol i Kroatien.

Bana'n, *pl.* **Bana'ner**, *bot.*, frukterna av pisangen (*Musa paradisi'aca* och *M. sapie'ntum*), som odlas överallt i heta zonen. — **Bananhampa**, se *Manillahampa.* — **Bananstärkelse** l. **Pisa'ngstärkelse**, stärkelse erhållen av bananer. Jfr *Arrowstärkelse.*

Bana'nflugor, *zool.*, se *Daggflugor.*

Bana'nätare, *zool.*, en grupp fåglar, *Musopha'gidæ.*

Bana't, se under *Ban.*

Banausisk (av *gr. banau'sos*), hantverksmässig.

Ba'nca Commercia'le Italia'na, *ital.* (*l.* -tja'le -), Italiens största bank, med huvudkontor i Milano.

Ba'nco, *ital.*, se *Bank.*

Banda, spansk riddarorden, stiftad 1330.

Ba'nda, *bot.*, se *Capparidaceæ.*

Banda, *ital.*, *tonk.*, larmande musik, janitsjarmusik; inne på scenen använd orkester (t. ex. i operan Don Juan); samlingen av slaginstrument i en orkester.

Bandagat, se *Agat.*

Bandage, *fr.* (*l.* -da'sj), förband, bindel, ortopedisk apparat. — **Bandagi'st**, person, vars yrke är att förfärdiga bråckband, bandager o. a. kirurgiska apparater.

Ba'ndala, en art manillahampa.

Ba'nda-ma'cis, se *Muskot.*

Bandamannasaga, ”de sammansvurnas saga”, omkr. 1200 författad saga, som handlar om förhållandena på Island under 1000-t. mitt.

Banda'nna, kattun, tryckt som bandannos (se följ. ord).

Bandannos, *sp.* (*l.* -da'njos), urspr. ostindiska näsdukar, på vilka figurerna äro bildade genom blekning av bottenfärgen; tryckta råsilketyger.

Bandela (*eng. Bundelah*), indisk folkstam.

Bandele'tt, *med.*, liten binda.

Bande noire, *fr.* (*l.* bangd nåa'r), ”svarta bandet”, namn på sällskap under franska revolutionen, vilka slogo under sig indragna gods och ockrade därpå.

Bandereau, *fr.* (*l.* bangderå'), trumpetsnöre.

Bande'rier (av *lat. bande'rium*, baner), *pl.*, i gamla tider de ungerska magnaternas beridna följen, av vilka de ledsagades i fält l. till riksdagar o. d.; numera beridna adelsmän, som deltaga i en procession vid vissa högtidliga tillfällen.

Banderilla, *sp.* (*l.* -ilja), liten fana, fanprytt spjut.

Banderillero, *sp.* (*l.* -rilje'rå), person, som vid tjurfäktningar angriper djuret med kastspjut, prydda med små vimplar.

Banderole, *fr.* (*l.* bangdörå'l), l. **Banderoll,** vimpel; under medeltiden namn på en liten flagga, fäst vid trumpeten; trumpetsnöre med tofs; bandformigt omslag; *handelst.*, priskurant med prov på tyger l. manufakturvaror.

Bandgnejser, *petrogr.*, se *Migmatit.*

Bandgräs, *bot.*, en art *Phalaris.*

Bandikuter (*eng. bandicoot*) l. **Punggrävlingar,** *zool.*, en grupp pungdjur.

Bandiller, *zool.*, se *Zorilla.*

Bandi't (*ital. bandito*, eg. bannlyst), stråtrövare, lönnmördare. Jfr *Bravo.*

Band-ja'spis, *miner.*, se *Jaspis.*

Bandjärn, bandformigt utvalsat järn.

Bandkedja, bandlik kedja av metalltrådslänkar.

Bandkniv, kniv med två handtag, för tunnbindare m. fl.

Bandlampa, ett slags båglampa, vars övre kolhållare hänger i ett kopparband.

Bandland, förr jordmått i Dalarna (så mycket jord som kunde besås med säden från ett band).

Bandlära, *anat.*, läran om ledgångsligamenten.

Bandmaskar, *zool.*, *Cesto'des*, en ordning av plattmaskarna.

Bandmossa, *bot.*, en allmän levermossa, *Metzge'ria.*

Bando'la l. **Bando'ra,** *ital.* och *sp.*, *tonk.*, ett lutan liknande instrument med 10 stålsträngar, närmast likt *mandolinen* (se d. o.).

Bandole'r (*fr. bandoulière*), **Bandolä'r** l. **Bantle'r,** axelgehäng; även namn på gehäng med patronkök.

Bandole'rvin, ett Provence-vin.

Bandoli'n, toalettmedel för hårets fästande, bestående av något klibbigt ämne som kvitten l. dragant.

Bandolä'r, se *Bandoler.*

Bando'ska, böhmiskt musikinstrument.

Bandpil, *bot.*, pilarter med smidiga, långa årsskott, lämpliga till korgarbeten, vidjor o. s. v.

Bandpipa, gevär, kring vars svetsade pipa lindats en flat järnskena.

Bandsko, sko av flätade klädeslister l. band.

Bandsåg, sågklinga med form av ett ändlöst band.

Bandträ, slät trälist för utfyllnad av vinkeln mellan vägg och tak.

Bandtång, *bot.*, se *Zostera.*

Banduliä'r (*fr. bandoulière*), axelrem, axelgehäng.

Bandu'ra l. **Bandurka,** *mus.*, lillryskt gitarrliknande instrument.

Bandy (*eng.*, bollträ), *sportt.*, ett bollspel på is. Spelas med liten boll och klubbor. — **Bandyboll Bandyklubba,** se föreg.

Bandå' (*fr. bandeau*), bindel, binda; bandslinga med inskrift över bilder av föremål, personer o. d.

Bane (trol. av germanska roten *ba-*, kamp), använt i sammansättningar, såsom ”baneman”, ”banesår”, i betydelsen död, döds-.

Ban-element, *astr.*, de storheter, genom vilka läget av banan för en himlakropp och dennas rörelse i banan bestämmes.

Bane'r (*mlat. bande'rium; fr. bannière; got. bandva*), fana. — **Banerherre,** riddare under feodaltiden, som i krig kunde uppställa minst 10 välbeväpnade ryttare.

Bang, narkotiskt medel, berett av opium m. m.

Bangalay (*l.* -galä'), en art eukalyptusträ.

Ba'ngia, *bot.*, se *Bangiales.*

Bangia'les, *bot.*, en klass i saltvatten levande rödalger, uppkallad efter det även vid vår västkust allmänna släktet *Bangia.* Ett annat släkte, *Porphy'ra*, odlas i Japan, där det utgör ett viktigt födoämne.

Ba'ngi deiva'na, *bot.*, se *Lagochilus.*

Bangola (”Flodens barn”), negerfolk i Kongo.

Bangos nervdroppar, *farm.*, kamferdroppar.

Bani, *pl.* av *Banu* (rumäniskt mynt), se d. o.

Bani', dets. som *Banian* (se d. o.).

Bania'n l. **Banja'n,** medlem av köpmanskasten i Ostindien; ostindisk nattrock av vattrat siden. — **Bania'ndagar,** köttdagar för sjöfolk ombord.

Bania'nträd, se *Ficus.*

Banija, Banja'n, se *Banian.*

Banjerdäck, *da.*, *sjöv.*, trossbotten, trossdäck.

Ba'njo, *tonk.*, de amerikanska negrernas älsklingsinstrument, ett slags 5—9-strängad gitarr.

Ba'njos, *pl.*, överhetspersoner i Japan.

Bank (*fr. banque, ital. banco*), en inrättning, där penningar insättas, växlas l. utlånas; *spelt.*, den kassa, som hålles av en person, vilken spelar mot flera. *Va la banque*, *fr.* (*l.* - bangk), hela banken (spelbanken) må gå (i ett drag). — **Bank-akten** (*eng. bank charter act*), engelsk lag om sedelbank-

väsendet av år 1844. — **Bank-assignation,** anvisning på en bank. — **Bank charter act,** se *Bank-akten.* — **Bankdepositum,** det kapital, som någon insätter i en bank, antingen mot ränta l. andel i bolagets vinst. — **Bankdividend,** den årliga vinst, som intressenten i en offentlig bank erhåller procentvis å det insatta kapitalet. — **Bankfolio,** den räkning, som en offentlig bank i sin huvudbok öppnar för en intressent. — **Banki'r,** växel- och penninghandlare. — **Banknot,** av en bank utgiven sedel. — **Banko,** namn på Riksens ständers banks sedel- och skiljemynt gentemot samma banks silvermynt, *specie,* och Riksgäldskontorets sedlar, *riksgälds.* 1 rdr specie = 2 ⅔ rdr banko = 4 rdr riksgälds. — **Bankprokura,** fullmakt, varigenom en bankintressent bemyndigar annan person att sköta hans affärer med banken. — **Bankru'tt** (*fr. banqueroute, ital. banco rotto,* bruten bank), offentligen erkänd oförmåga att gottgöra sina fordringsägare = *Cession* (se d. o.). — **Bankrutte'ra,** göra cession. — **Bankruttö'r,** person, som blivit bankrutt. — **Bankvaluta,** den av en bank antagna myntenhet, som lägges till grund för dess penningberäkning och bokföring.

Ba'nka-tenn, nästan kemiskt rent tenn från Sundaön *Banka.*

Banka upp kallas det förfarande, då elden under en ångpanna begränsas till vad som behövs för att underhålla ett endast lågt ångtryck.

Banke'tt (av *bank*), en å slänt anordnad vågrät avsats.

Banke'tt (*fr. banquet, ital. banchetto*), festlig måltid, gästabud.

Bankfiske, storfiske på de stora fiskegrunden utanför Bohuslän, i Nordsjön och flerstädes.

Bank holidays, *eng.* (*l.* - hållide's), bankhelgdagar, helgdagar i Storbritannien och Irland vid sidan av de kyrkliga sön- och helgdagarna.

Banki'r, se under *Bank.*

Banki'vahönset, *zool., Ga'llus banki'va,* lever i Indien. Från det anses tamhönsen härstamma.

Banknot, se under *Bank.*

Banko, se under *Bank.*

Bank of England, *eng.* (*l.* - åv i'ngländ), Englands nationalbank, en av världens största och mest betydande banker, med ett aktiekapital på över 14 milliarder pund sterling. Förvaltar hela engelska statsskulden. Bankens sedlar äro det allmänna engelska betalningsmedlet.

Bankru'tt, Bankruttö'r, se under *Bank.*

Ba'nksia, *bot.,* växtsläkte av fam. *Protea'ceæ* från Australien. — **B. marce'scens,** har en rot, som användes som kräkmedel. Andra arter ge en honungslik saft, som förtäres.

Bankulnötter, fröna av *Aleuri'tes tri'loba,* fam. *Euphorbia'ceæ,* på Moluckerna, Sunda- och Sällskapsöarna, lämna en fet olja, *bankulolja,* som bl. a. nyttjas mot förstoppning.

Bankö'r, den som håller bank i spel.

Banlieue, *fr.* (*l.* bangliö'), under feodaltiden omkretsen med en mils radie omkr. en privilegierad stad l. köping, inom vilken ingen främmande marknad fick hållas; nu närmaste området kring en stad.

Banlinje, en järnvägs geometriska mittlinje.

Banläge l. **Bantrace'ring,** en järnvägs läge i landskap och terräng.

Banmotstånd, det motstånd ett tåg röner vid framföring på horisontal bana i vindstilla.

Ba'nn, *ty.* (av *mlat. ba'nnum*), den makt och domsrätt, som i medeltiden tillkom en andlig l. världslig domare; det av denne utfärdade påbudet l. förbudet; förbrytelser mot denna myndighet och straffet, vilket merendels bestod i förvisning från ett område l. uteslutning från gemenskap med andra (t. ex. kyrkans bann, bannlysning, exkommunikation). Jfr *Interdikt.* — **Lilla bannet,** inom katolska kyrkan, uteslutning från bruket av sakramenten. — **Stora bannet,** inom katolska kyrkan, utstötning ur församlingen.

Banneret, *fr.* (*l.* bannörä'), banerherre (se under *Baner*).

Banne'tt (*fr. bannette*), större korg.

Bannlysning, se *Bann.*

Bannlysningsbulla, se *Bannstråle.*

Bannmil, det område, inom vilket den feodala bannrätten gällde.

Bannrätt, se *Bann.*

Bannstråle, kyrkans bann, förkunnat genom en påvlig skrivelse, *bannlysningsbulla.*

Baños, *sp.* (*l.* ba'njås), bad, badortorter.

Banplan, *fys.,* det plan, i vilket en kropp rör sig.

Banque de France, *fr.* (*l.* bangk dö frangs), Frankrikes riksbank, organiserad som aktiebolag under statskontroll. — **B. de Paris & de Pays-Bas** (*l.* - dö pari' e dö päi'ba), en av världens främsta emissionsbanker, med huvudkontor i Paris. — **B. des Pays du Nord** (*l.* - de päi' dy når), pariserbank, grundad 1911, för tillgodoseende av de nordiska ländernas intressen. — **B. de Suède & de Paris** (*l.* - dö sväd e dö pari'), bank för spec. tillvaratagande av svensk-franska intressen, grundad 1913. — **B. foncière** (*l.* - fångsiä'r), hypoteksbank, i Paris numera *Crédit foncier de France* (*l.* kredi' fångsie' dö frangs), Frankrikes hypoteksbank.

Ba'nsai, se *Banzai.*

Ba'nta (av *eng.* bant), genomgå bantingskur (se d. o.).

Ba'ntam-höns, dvärghönsras från Java.

Ba'ntamvikt, viktklass bland boxare, 53,5 kg.

Bante'ng, Bante'ng-oxe, *zool,* en vild, javansk ox-art, *Bos banteng.*

Ban-tid, *krigsk.*, den tid en kula brukar för att genomlöpa hela sin bana.

Ba'ntingskur, *med.*, en dietisk metod till botande av överdriven fetma, uppfunnen av H a r v e y men först använd av engelsmannen B a n t i n g.

Ba'ntis sjukdom, *med.*, en till sina orsaker oklar sjukdom med symtom av mjältförstoring, anemi och levercirrhos.

Bantle'r, Bantlä'r, se *Bandoler.*

Bantrace'ring, se *Banläge.*

Bantu l. **Bantufolk, Abantu** (av *sulu, a-ba-ntu,* män), namn på afrikanska folkstammar i s. Afrika.

Ba'ntunegrer, Banturasen, se *Bantu.*

Ba'ntu-språken l. **Kaffer-språken,** de närbesläktade språk som talas av Bantufolken.

Banu (*pl. bani*), rumäniskt bronsmynt $= {}^1/_{100}$ leu = 0,7 öre.

Banya'n, se *Ficus.*

Banyo'ro l. **Wanyo'ro,** ett bantufolk.

Ba'nzai, *jap.*, japanskt krigsrop, motsvarande vårt hurra.

Baoba'b, *bot.*, apbrödsträdet, *Adanso'nia digita'ta,* av fam. *Bomba'ceæ,* i Afrika och Indien. Stammen når en ofantlig tjocklek. Såväl bladen som frukterna äro närande.

Ba'phia, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **B. ni'tida,** i Sierra Leone ger ett tungt, först vitt, sedan rött till svartaktigt trä, *Caban, Cambaholtz* l. *Camwood.*

Bapti'sia tinctoria, *bot.* (syn. *Sophora*), en nordamerikansk ärtväxt, som ger s. k. *vild indigo.* Skotten ätas som sparris. Den torkade roten är officinell.

Baphomet, se *Bafomet.*

Bapti'sm (*gr. ba'ptisma,* dop), ”neddoppning”, den lära, som omfattas av baptisterna. — **Bapti'st,** medlem av de från 1500-t. härstammande kristna trossamfund, som förkasta b a r n d o p e t, emedan det späda barnet ej kan avlägga en trosbekännelse. Bland baptistiska partier märkas *partikularbaptisterna,* vilka omfatta läran om det särskilda nådavalet, och *generalbaptisterna,* som anse Guds frälsande nåd vara verksam på alla.

Baptiste'rium, *lat.* (*gr. baptiste'rion*), dopkyrka, under medeltiden en byggnad, vanligen helgad åt Johannes döparen, och i vars mitt fanns en bassäng l. dopfunt; även själva döpelseakten.

Bapti'stisk, som avser baptismen.

Ba'r, *eng.*, balk; sandbank, grund; skrank, som i domsalen skiljer domartribunen från åhörarna, och vid vilket advokaterna taga plats; även benämning på advokatståndet i dess helhet; *tonk.*, taktstreck.

Bar, Bar-restaurang, restaurang med servering från disk. — **Bar-tender,** krögare, diskkypare.

Bar, hos de gamla mästersångarna = *sång.*

Bar, *fys., meteor.*, praktisk tryckenhet i C. G. S.-systemet (se d. o.); en bar = en megadyn per kvcm. = 750 mm. kvicksilvertryck $= {}^{75}/_{76}$ atmosfär. En *centibar* $= {}^1/_{100}$ bar; en *millibar* $= {}^1/_{1,000}$ bar.

Bar., förk. för det engelska ordet *ba'ronet,* baron.

Bara, folkstam på Madagaskar.

Ba'rabass, en rövare, som Pilatus på folkets begäran lösgav i st. f. Jesus. — **Släppa Ba'rabam lös,** slå gäcken lös, rumla om utan hänsyn.

Barabi'ner l. **Barabi'ntser,** nomadiska tatarer på Barabastäppen i Asien.

Bara'bra l. **Bera'bra,** nubisk folkstam i Nildalen.

Bara'cco, en spansk lakritskvalitet.

Bara'ck (sp. *barracca,* fiskarhydda), fälthydda, soldathydda; fattighärbärge; skjul, marknadsstånd; usel koja. — **Baracke'ra,** bo i en barack. — **Barackläger** l. **Baracksystem,** *krigsk.* och *med.*, en ordnad samling baracker, avsedda till kaserner l. sjukhus.

Baraitha, traditionella lärosatser, upptagna i Gemara, en av Talmuds (se d. o.) huvuddelar.

Baraka'n, se *Perkan.*

Baraka'ra l. **Koralllträ,** veden av *Erythri'na corallode'ndron,* hårt träslag med gult, i luften rodnande snitt.

Ba'ralong-affären, en händelse under världskriget, då besättningen på en tysk u-båt påstods ha nedskjutit besättningen på engelska hjälpkryssaren Baralong, som likväl var en engelsk u-båtsfälla.

Baramu'nda, *zool.*, se *Ceratodus.*

Bara'nker, *polsk.*, l. **Baranjo,** ett slags fina ryska lammskinn.

Baras, se *Wrapper.*

Barasi'ngan l. **Indiens sumphjort,** *zool.*, en ostindisk hjortart, *Ruce'rvus duvauce'li.*

Bara't, *arab.*, eg. diplom; skyddsbrev, som Porten förr medgav främmande makters ministrar att sälja till turkiska undersåtar, vilka härigenom förvärvade vissa rättigheter och stodo under ministerns beskydd; turkiskt pass för icke-muhammedaner.

Bara'ta, *ital., handelst.*, bedrägligt köp. — **Barateri',** varuförfalskning; underslev, svek av skeppare l. besättning mot redare l. assuradör. — **Baratö'r,** varuförfalskare. Jfr *Baratt.*

Ba'rathron, *gr.*, avgrund, svalg; en bergsklyfta vid Aten, i vilken livdömda fordom störtades.

Bara'tt l. **Bara'tto,** *ital.* (av *gr. pra'ttein,* handla), byte; *handelst.*, utbyte av en vara mot en annan. — **Baratte'ra,** tillbyta sig en vara mot en annan. — **Baratteri',** se *Barateri.* — **Baratthandel,** byteshandel. — **Barattkonto,** konto för bytesaffär.

Bara'tto, se föreg. ord.

Bara'una, *bot.*, se *Melanoxylon.*

Barb (av *lat. ba'rba,* skägg), vävd remsa av

spetsar som prydnad på kvinnlig huvudbonad.
Barba'dos-körsbär, *bot.*, se *Malpigiaceæ.*
Barba'dos-sjuka, se *Elefantiasis.*
Barbaka'n, utanverk, skanstorn, skottglugg.
Barbaloi'n, *kem.*, se *Aloë.*
Barba'r (*gr. ba'rbaros*), förr hos grekerna en icke-grek, en utlänning; hos romarna en icke-romare och icke-grek; nu en rå, okunnig, grym människa. — **Barbari',** råhet, okunnighet.)(Civilisation (se d. o.). — **Barba'risk,** rå, grym, obildad, språkvidrig. — **Barbari'sm** (*lat. barbari'smus*), *språkv.*, språkvidrigt uttryck; onödigt bruk av utländska språkformer.
Ba'rbara, *lat.*, kvinnonamn (av *gr. ba'rbaros*, en icke-grek), främling, utländska.
Barbare'a, *bot.*, gyllen, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **B. vulga'ris,** sommargyllen. — **B. stricta,** se *Hirschfeldia.*
Barbare'skstaterna, fordom namn på länderna längs Medelhavets s. kust (Marocko, Algeriet, Tunis och Tripolis).
Barbari', Barba'risk, Barbari'sm, se under *Barbar.*
Barbaro'ssa, *ital.*, rödskägg; binamn på kejsar Fredrik I av Hohenstaufen samt tvenne ryktbara turkiska sjörövare på 1500-t.
Ba'rbarus, -a, -um, *lat.*, barbarisk; *bot.*, från barbarland.
Barba'sco l. **T'ingui,** *bot.*, benämning på Sydamerikanska växter av släktena *Serja'nia, Paulli'nia* och *Mago'nia* (fam. *Sapinda'ceæ*), vilkas giftiga saft flyter ut, om de kastas i vatten, och bedöva däri befintliga fiskar som sålunda med lätthet kunna fångas.
Barbaste'll, *zool.*, svensk fladdermusart. Se *Barbastella.*
Barbaste'lla, *zool.*, barbastellsläktet, av däggdjursordn. *Chiroptera* (se d. o.). Svensk art: **B. (Syno'tus) barbaste'llus,** barbastellen.
Barbati'mao-bark, benämning på flera garvarbarkar från Brasilien, vilka dels användas till garvning och svartfärgning, dels inom medicinen som adstringens.
Barba'tus, -a, -um (av *lat. barba*, skägg), *bot.*, skäggig.
Barbe-bleue, *fr.* (*l.* barblö'-), Riddar Blåskägg.
Barben-ko'lera, *med.*, en av rommen till barbfisken, *Cypri'nus ba'rbus*, i Tyskland och Frankrike flera gånger framkallad kolerinartad sjukdom.
Barbe'ra (av *lat. ba'rba*, skägg), raka. — **Barbe'rare,** person som håller rakstuga.
Barberaren i Sevilla (*fr. Le barbier de Séville*), komedi av Beaumarchais, samt en på denna byggd opera med samma namn med musik av Rossini.
Barberi'ni, en romersk furstesläkt. — **Barberi'ni-vasen,** se *Portlandvasen.* — **Barberinska biblioteket,** ett på handskrifter rikt bibliotek i *Palazzo Barberini* på Quirinalen i Rom.
Barbe'sa, ett omtyckt piemontvin.
Barbe'tt l. **Barbette,** *fr.* (*l.* -bä'tt), kanonbank. — **Barbettorn,** öppet kanontorn å ett pansarfartyg.
Barbeyes viskosimeter (*l.* barbe's -), i Frankrike föreskriven viskosimeter (se d. o.).
Barbfiskar, *zool.*, en grupp karpfiskar, *Skäggkarpar.*
Barbika'n, dets. som *Barbakan* (se d. o.).
Ba'rbiton l. **Ba'rbitos,** *gr.*, ett mångsträngat instrument hos de gamla grekerna, vilket sannolikt hade likhet med en lyra.
Barbitu'rsyra, *kem.*, moderämne vid framställning av sömnmedlet *veronal*, framställes ur urinämne.
Barbizon-skolan (*l.* barrbissång-), krets av franska målare, som hade sitt högkvarter i byn Barbizon. Hit räknas bl. a. Corot, Th. Rousseau och Millet.
Barbmann, dets. som *Bartmännchen* (se d. o.).
Barbote, *fr.* (*l.* barbå'tt), *zool.*, lake.
Barbotu'r, *keram.*, lättflytande deg, som användes vid fästande av utsmyckningen på fajanspjäser. — **Barboti'n-måleri,** *keram.*, fajansmåleri med pastösa färger. — **Barboti'nspel,** *sjöv.*, ett slags gångspel på fartyg.
Barbro, fornsvenskt kvinnonamn=*Barbara.* Buret av Gustav Vasas räddarinna, B. Stigsdotter.
Ba'rbula, *bot.*, ett släkte bladmossor med många skandinaviska arter. — **B. rura'lis,** droppmossa, är allmän på sten och tak.
Ba'rbus, *zool.*, skäggkarp.
Barcallo, se *Bacallo.*
Barcaro'le, se *Barkarol.*
Barcelona-vin, starkt spanskt rödvin, som i Frankrike användes till förskärning av lättare vinsorter.
Barchan, *geol.*, ökendyner av hästsko- l. halvmånform med lovartsidan konvex och läsidan konkav.
Ba'rchent (*medelt.-lat. barraca'nus*, ett slags kamlott), **Ba'rchet** l. **Pa'rchent,** ett slags kyprat bomullstyg, stundom med inslag av linne.
Bard (*ty. Bart*), skägg. — **Bardskärare,** barberare.
Bard (*kelt. bard, bardd*, antingen av det keltiska ordet *bar*, raseri, hänryckning, l. av det keltiska *bår*, lysande, vis), skald hos de forna kelterna, vilken besjöng kämpaidrotter och bardalekar. — **Ba'rdalek** (av *fornsv. bardaghi*, strid, och *lek*), kamp, strid.
Bardelebens binda, *med.*, en preparerad ”brandbinda” för uttorkning av brännsår.
Barda'n (*fr. bardane*), *bot.*, kardborre.
Ba'rder, *zool.*, hornskivor i valarnas mun, vilka utgöra ett slags silapparat och ersätta tänder. De lämna material till s. k. *fiskben* (se d. o.).

Barde'ra (av *fr. barde*, späckskiva), *kokk.*, späcka, belägga med späckskivor.

Bardesani'terna, anhängare till syriske gnostikern *Bardesa'nes*, som levde i 2:a årh.

Bardiglio, *ital.* (*l.* -di'ljå), en hård marmorart från trakten av Florens. — **B. commu'ne, B. turchi'no, B. fiori'to**, handelsbeteckningen på blåådrig Carraramarmor av olika struktur.

Bardisa'n (*fr. pertuisane*), ett fordom av infanteriet brukat vapen, en förkortad pik.

Bardi't (*ty. Bardiet*), bardsång, stridssång.

Bardskärare, se *Bard.*

Bardu'ner, *sjöv.*, tåg, som från ömse sidor av stångtopparna gå ned till aktersta delen av röstena.

Bardvalar, *zool.*, en grupp valdjur, *Mystacoce'ti*, försedda med barder i st. f. tänder. Bardvalarna omfatta Rätvalar och Fenvalar.

Barea, ”slavar”, en folkstam i n. Abessinien.

Barège, *fr.* (*l.* barä'sj), ett slags gles vävnad av silke l. ylle; har fått sitt namn efter byn Barèges i Pyrenéerna.

Bare'la, se *Baril.*

Barestesiome'ter (av *gr. ba'ros*, tyngd, *aistha'nesthai*, förnimma, och *me'tron*, mått), *med.*, instrument för undersökning av hudens tryckkänslighet.

Bare'tt (*fr. barrette; ital. baretta* l. *berretta; sp. birreta; medelt.-lat. barre'tum*, eg. överrock, mantel), en lågkullig mössa utan skärm, med rund l. mångkantig kulle, vanligen av sammet, under medeltiden allmänt brukad och ännu i vissa länder buren av präster, advokater och domare. — **Barettkram**, *handelst.*, alla slags huvudbonader (utom hattar) samt trikåvaror i allm.

Barfrid l. **Bergfrid** kallades i Sverige under medeltiden dels ett flyttbart torn, som inneslöt krigare och användes vid angrepp, dels inåt öppna stridstorn på en fästningsmur, dels enstaka borg l. befästning. Jfr *Beffroi.*

Barfröiga växter, *bot.*, se *Gymnospermæ.*

Bari, en negerstam vid övre Nilen.

Bari'a, *bot.*, gagnvirke av *Co'rdia gerasca'ntus* från Trinidad och Cuba. Kallas ofta, liksom veden av andra Cordia-arter, i handeln *Rosenträ* l. *Spansk alm.*

Bariba'len, *zool.*, en amerikansk björnart, *U'rsus america'nus.*

Baril, *fr.* (*l.* -i'll), kagge, fjärding. — **Barillage** (*l.* -la'sj), fatgods.

Ba'ril, Bare'la, Bari'la, Bari'le, Bari'lla, Ba'rril, Barri'lla, Barrile, ett sydeuropeiskt, belgiskt och sydamerikanskt mått, oftast för flytande varor och av mycket växlande storlek.

Bari'llasoda, råsoda, beredes av havsväxter i Alicante, Malaga m. fl. orter.

Ba'rin, *ry.*, herre, adelsman. — **Ba'rynja**, *ry.*, en barins maka.

Ba'risk (av *gr. ba'ros*, tyngd, tryck), som har avseende på lufttryck l. barometerstånd.

Ba'risk vindros, *meteor.*, tabellarisk sammanställning av de barometerstånd, som i medeltal härska vid de olika vindriktningarna.

Ba'riton l. **Ba'ryton**, (*ital. baritono, fr. baryton*), *tonk.*, mansröst liggande mellan bas och tenor; ett numera föråldrat tonverktyg, liknande en violoncell.

Ba'rium, Ba'ryum (av *gr. ba'ros*, tyngd), *kem.*, det metalliska grundämnet i tungspat, förekommer i naturen såsom beståndsdel av flera mineral. Är vit l. gulaktigt vit. Bariumsalter färga lågan grön och användas i fyrverkerikonsten. — **Bary't**, bariumoxid. — **Bariumklora't**, explosivt, giftigt salt, som användes i bengaliska eldar. — **Bariumkroma't** l. **Barytgult**, är en vackert gul målarfärg. — **Bariumsulfa't, Barytvitt** l. **Permanentvitt**, begagnas som tillsats till blyvitt.

Barjaktär, ”fanbärare”, militärtitel i de slaviska balkanländerna.

Bark (*fr. barque; ital.* och *sp. barca*), segelbåt med tvenne master och loggertliknande segel; rikt smyckad båt för kungliga o. a. högt uppsatta personer; ett slags lastpråm med däck l. överbyggnad. — **Barka'ss**, största båten på örlogsfartyg. — **Barkskepp**, varje tremastat fartyg, som ej är råtacklat på aktersta masten.

Barkanti'n, *sjöv.*, skonertskepp.

Barkar, *farm.*, gemensam benämning på de slag av bark, som lämna läkemedel, t. ex. kinabark, frangulabark o. s. v.

Barkaro'l (*ital. barcarole*), venetiansk l. napolitansk gondoljärsång.

Barka'ss, se under *Bark.*

Barkbalsam, *Perubalsam* (se d. o.).

Barkborrar, *zool.*, en grupp för skogen skadliga skalbaggar, *Ipidæ.*

Barkdjur, *zool.*, en art sjöko, *Rhytina stelleri.*

Barkero'l (*ital. barcaruola*), gondolliknande, italiensk båt.

Barker's mill, *eng.* (*l.* ba'rkörs -), i England brukligt namn på Segnerska hjulet (se d. o.).

Barkkoraller, *zool.*, en grupp koralldjur, *Octactinia'ria.*

Barklyi't, *miner.*, ett slags mörkt färgad rubin från Australien.

Barkpo'r l. **Lentice'll**, *bot.*, intercellularrum under den urspr. överhudens klyvöppningar hos förkorkad överhud å växter, tjänande gasutbytet med atmosfären.

Barkskepp, se *Bark.*

Barkspade, redskap för barkning av timmer.

Barktornar, *bot.*, kraftiga hårbildningar, vilka delvis uppbyggas av växternas barklager och ej endast av överhuden.

Bark-ymp, ympkvist som införes mellan grundstammens bark och ved.

Barlaam och Josafat, religiös roman från Medeltiden, grundad på en Buddhalegend.

Barlast med sammansättningar, se *Ballast.*

Barle'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Acantha'-*

cex, vars blad användas officinellt som uppmjukande och urindrivande medel. — B. prioni'tis, har mycket bittra blad, vilka användas mot malaria.

Barle'tta, ett rött italienskt vin från Apulien.

Barley-corn, *eng.* (*l.* ba'li-kå'n), eg. bjuggkorn, engelskt längdmått = ⅓ inch.

Barlows hjul, *fys.*, apparat för uppvisande av den verkan en magnet utövar på en ledare, genom vilken passerar en elektrisk ström.

Barlows sjukdom, *med.*, skörbjuggsliknande sjukdom, som sannolikt på grund av vitaminfattig föda uppträder hos små barn.

Barmaki'der l. **Barme'kider**, förnäm persisk släkt, som spelade en betydande roll under de första abbasidkaliferna.

Barmeni't, desinfektionsmedel, bestående av borax, borsyra, klorsalt och underklorsyrat natrium.

Barmen-varor, de i och omkr. staden Barmen vävda bomullsbanden samt ylle- och halvsidenbanden.

Barmhärtiga bröder (*fr. Frères de la charité*, *ital. Fate ben fratelli*), en katolsk munkorden, vars medlemmar ägna sig åt sjukvård.

Ba'rnabas, hebreiskt mansnamn, tröstens, hugsvalelsens son. Namn på aposteln Paulus' lärjunge och följeslagare.

Barnabi'ter, tidigare kallade **Paula'ner**, en katolsk munkorden, som 1530 uppstod i Milano.

Barnardos homes, *eng.* (*l.* bönä'dås hå'ms), skolor för föräldralösa, fattiga barn (*street arabs*) i London, inrättade av den engelske filantropen Th. J. Barnardo.

Barn-asy'l, barnkrubba, fristad för husvilla barn.

Barnbeck, den tjocka, svartgröna massa, som finnes i tarmarna hos nyfödda.

Barndie't, *med.*, för barn lämpad levnadsordning i fråga om födan.

Barnförlamning, *med.*, se *Poliomyelitis.*

Barnko'lera, *med.*, svår inflammation i magsäck och tarm hos späda barn. Förloppet påminner om kolerans.

Barnkrubba, se *Barnasyl.*

Barnmorskegrodan, *zool.*, dets. som *Ackuschörgroda.*

Barnpulver, *farm.*, lugnande medel för barn.

Barnsäng, *med.*, (*lat. puerpe'rium*), den tid en barnaföderska måste förbli liggande efter förlossningen. — **Barnsängsfeber** l. **Puerperalfeber**, *med.*, svår febersjukdom, som genom infektion av de skadade födsloorganen kan angripa barnsängskvinnor.

Barnum (*l.* ba'rnöm), humbugs- och reklammakare (efter en beryktad amerikansk spekulant med detta namn).

Barnvatten, *med.*, den vätska (*liquor amnii*), som inom fosterhinnorna omgiver barnet och som avgår vid förlossningens början.

Baro'ck (*fr. baroque; port. barrocco*), ofullkomligt rund (om pärlor); vind, skev; *fig.*, underlig, orimlig; smaklös. — **Barockstilen** l. **Baro'cken**, den stilriktning, som i Italien avlöste senrenässansen och sedermera en längre tid (1580—1780) behärskade Europas konst. Storslagen, pompös och tung, kännetecknas den av svällande, utdragna former.

Barogra'f (av *gr. ba'ros*, tyngd, och *gra'fein*, beskriva), *fys.*, självregistrerande barometer, d. v. s. ett instrument, som själv antecknar barometerstånden. — **Barogra'm**, den av en barograf registrerade lufttryckskurvan.

Baroli't, *miner.*, kolsyrad baryt.

Baro'lo, *ital.* (*l.* -rå'lå), kraftigt piemontesiskt rödvin.

Baromakrome'ter (av *gr. ba'ros*, tyngd, *makri's*, lång, och *me'tron*, mått), instrument, varmed man på en gång kan mäta och väga ett nyfött barn.

Barome'ter (av *gr. ba'ros*, tyngd, och *me'tron*, mått), *fys.*, instrument, varmed lufttrycket uppmätes. Den vanligaste barometern, *kvicksilverbarometern*, uppfunnen på 1640-t. av italienaren T o r i c e l l i, består av ett rakt, upptill slutet, ofta graderat glasrör, urspr. fyllt med kvicksilver, vilket, då röret ställes vertikalt, sjunker, tills dess vikt i röret blir lika med det yttre lufttrycket. Kvicksilverpelarens höjd, det s. k. *barometerståndet*, utgör alltså en mätare av detta. — **Barometerma'ximum**, se nästa ord. — **Barometermi'nimum** (även kallat *barometrisk depression, oväders-* l. *stormcentrum, burrask, cyklon* och *virvelstorm*) säges råda där, varest för tillfället lufttrycket befinnes vara mindre, d. v. s. där barometern står lägre, än omgivningen.)(B a r o m e t e r - m a x i m u m äger rum där, varest för tillfället lufttrycket är störst, d. v. s. där varest barometern står högst. Jfr *Isobar.* — **Barometerprovare**, en liten barometer, som mäter förtunningen i luftpumpen. — **Barometri'**, vetenskapen om barometern och dess användning. — **Barome'trisk**, som avser barometern l. lufttrycket. — **Barometrogra'f** = *Barograf.*

Baromez, se *Agnus scythicus.*

Baro'n (av *lat. baro*, som under medeltiden betydde vasall), friherre. — **Barone'ssa**, friherrinna. — **Baronet**, *eng.* (*l.* ba'rånett), engelsk adelsman, i rang mellan baron och riddare (*knight*). — **Baroni'**, egendom, vars innehavande berättigar till titeln baron. — **Baronise'ra**, upphöja i friherrligt stånd.

Ba'ros-kamfer, se *Dryobalanops.*

Barosko'p (av *gr. ba'ros*, tyngd, vikt, och *skope'in*, se, skåda): 1) det forna namnet på barometer; 2) ett slags kemiskt väderleksglas.

Baro'sma, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ruta'ceæ.* Flera arter lämna s. k. bucco-blad (se d. o.).

Barota'xis, känslighet för tryck. Jfr *Taxier.*

Barotermogra'f, självregistrerande termometer, värmemätare, som själv antecknar värmegraden. — **Barotermome'ter,** en för höjdmätning konstruerad termometer.

Barotropi'sm, *bot.*, rörelser hos växter på grund av växlingar i lufttrycket.

Baro'tse, sydafrikansk negerstam.

Barouche (*l.* -rosj), ett slags öppen vagn med sufflett.

Baro'xyton (av *gr. bary's*, djup, *oxy's*, gäll, och *to'nos*, ton), *tonk.*, ett mässingsblåsinstrument.

Barr (*fr. barre*, stång), gymnastikapparat, bildad av tvenne parallella, vågrätt liggande bommar.

Ba'rrabas, se *Barabass.*

Barracu'dan, *zool.*, pilgäddan (se d. o.).

Barraga'n, ett under medeltiden mycket använt ylletyg.

Barramu'nda, *zool.*, se *Ceratodus.*

Barra'nco, *sp.*, i vulkaniskt berg djupt inskuren dal l. klyfta.

Barrandi't, *miner.*, lerjordshaltig strengit (se d. o.).

Barr and Stroud, *eng.* (*l.* ba'rrän-stra'ud), ett efter de engelska konstruktörerna uppkallat instrument för avståndsmätning.

Ba'rras, *eng.*, grankåda; stundom handelsbenämning på en sämre sorts harts; även ett slags säckväv.

Barre, *fr.* (*l.* barr), stång l. kula av guld l. silver med stämpel, angivande guldhalten; en bom, med vilken en hamn tillstänges; sandbank utanför en flodmynning l. hamninlopp; skrank, inhägnad; skrank, innanför vilket advokaterna hava sin plats; även advokatståndet i dess helhet; *herald.*, ginbalk, mell. fältet i en sköld, mellan två skåror, dragna från övre vänstra till nedre högra hörnet. Jfr *Bar.*

Barre, se *Bahar.*

Barreau, *fr.* (*l.* barå'), den plats där advokaterna sitta i domssalen; advokatståndet i Frankrike.

Ba'rrel, *eng.*, eg. fat; ett mått för maltdrycker = 163,6 l.; även en viktsort. Jfr *Barile.*

Barren lands, *eng.* (*l.* bä'rren lä'nds), ”kala, ofruktbara länder”, ofruktbara jordsträckor i Nordamerika.

Barrette, *fr.* (*l.* barä'tt), fyrkantig, röd huvudbonad, som bäres av kardinaler. Se f. ö. *Barett.*

Barrière, *fr.* (*l.* barriä'r), skrank, bom; *fig.*, hinder. — **Barrière-rev,** ett slags korallrev. — **Barrière-städer,** gränsfästningar i Nederländerna.

Barrika'd (*fr. barricade*, av *barrique*, vinfat), i hast gjord spärrning l. förskansning (med tunnor, jordsäckar, sten o. s. v.). — **Barrikade'ra,** tillspärra, förskansa.

Ba'rril, Barri'le, Barrilla, se *Baril.*

Barringto'nia, *bot.*, trädsläkte av fam. *Lecythida'ceæ* i gamla världens varma delar. — **B. acuta'ngula,** ”indian oak”, är Bengalens vanligaste träd, vars virke användes till båtar och möbler. Barken innehåller garvämne. — **B. racemo'sa,** har blad, vilka unga ätas som sallad. — **B. specio'sa,** på Java ger ur bladen en fernissa. De krossade skotten lämna ett fiskgift. Jfr *Barbasco.*

Barrique, *fr.* (*l.* barri'ck), fat för vin, användes även såsom mått = 228 l.

Ba'rrister, *eng.*, i England: den klass av advokater, som i de högre domstolarna få uppträda (”plead”) för en klient. Jfr *Advokat.*

Barriä'r, se *Barrière.*

Barrlind, *bot.*, annat namn på Idegran.

Barrowister, *eng.* (*l.* barråi'ster), se *Independenter.*

Barrsolvända, *bot.*, se *Fumana.*

Barrsteklar, *zool.*, ett släkte steklar, *Lophyrus*, vilkas larver leva på barrträd och göra stor skada, särskilt på tall.

Barsác, *fr.*, ett vitt Bordeaux-vin.

Barsi'no, träslag av okänd moderväxt, antagl. från Brasilien, användes för sin stora hårdhet bl. a. till mosaikarbeten, käppar, borstar m. m.

Bart., förk. för eng. *Baronet.*

Bart l. **Bard,** halsskydd, hakstycke på medeltida rustningar.

Bartelsläktet, *zool.*, ett släkte torskfiskar, *Phycis.*

Ba'rte'nder, *eng.*, uppassare vid disken å en *Bar* (se d. o.).

Ba'rthold, forntyskt mansnamn, se *Berchtold.*

Bartholini'tis, *med.*, inflammation i *Bartholiniska körtlarna* (se d. o.).

Bartholi'niska körtlarna, *anat.*, tvenne bönstora kroppar på ömse sidor om moderslidans mynning.

Bartholoméer, dets. som *Bartholomiter* (se d. o.).

Bartholomei Brand, holländsk och tysk benämning på sill som fångats mellan 24 aug. och 24 sept.

Bartmännchen l. **Barbmann,** *ty.*, ”skäggmänniska”, et slags krus av stengods från slutet av 1500-t.; deras hals prydes av ett ansikte med långt skägg.

Bartolini't, *med.*, se *Bartholinitis.*

Bartoli'ster, anhängare av den irländske medeltidsjuristen Bartolus' skolastiska rättslärdomsriktning.

Ba'rtolo, D o k t o r, mansroll i operorna ”Figaros bröllop” av Mozart och ”Barberaren i Sevilla” av Rossini.

Bartolome'inatten, ”det parisiska blodsbröllopet”, benämning på det blodbad, som 1572 i Paris natten mellan den 23 och 24 aug. (Bartolomeidagen) anställdes på hugenotterna (se d. o.).

Bartholome'us, hebreiskt mansnamn, stridbar son. Namn på en av Jesu apostlar. Förk. till **Be'rthold, Ba'rthold, Ba'rthel, Be'rtel** l. **Be'rtil.**

Bartolomi'ter, en på 1600-t. i Tyskland stif-

tad kongregation med uppgift att bilda goda predikanter.
Barto'nia, *bot.*, ett släkte amerikanska prydnadsväxter av fam. *Loasa'ceæ.* — **B. aure'a,** har guldgula blommor. — **B. orna'ta,** har snövita blommor.
Bartra'mia, *bot.*, släkte bladmossor. — **B. pomifo'rmis,** äppelmossa, är allmän å klippor.
Ba'rtsia nigra, *bot.*, svarthö, vid torkning svartnande ört med violettbrun krona. Fam. *Scrophularia'ceæ.*
Baru'ks apokaly'ps, en av Gamla Testamentets pseudepigrafiska skrifter tillagd Baruk, profeten Jeremias vän och ledsagare.
Baru'ks bok, en av Gamla Testamentets apokryfiska böcker.
Baruti'nersilke, levantinskt silke från Bejrut.
Barwood, *eng.* (*l.* ba'roodd) = *Camwood* (se d. o.).
Barwood-komposition, en till betning och avivering i färgerier använd tennlösning.
Baryce'ntrum (av *gr. bary's*, tung, och *lat. centrum*, medelpunkt), tyngdpunkt. — **Baryce'ntrisk,** som avser tyngdpunkten.
Baryekoi' (av *gr. bary's*, tung, och *aku'ein*, höra), lomhördhet. — **Baryfoni'** (av *gr. fone'*, ljud), tungt l. svårt uttal; *tonk.*, djup stämma, bas-stämma. — **Baryglossi'** (av *gr. glo'ssa*, tunga), svårighet att röra tungan. — **Barylali'** (av *gr. lale'in*, tala), svårighet att tala.
Barymetri', *gr.*, mätning av luftens tyngd.
Ba'rynja, se *Barin.*
Barysfä'r, jordklotets inre i motsats till jordskorpan.
Bary't (av *gr. bary's*, tung), *kem.* = *Bariumoxid.* — **Barytgult,** kromsyrad baryt; stundom dock = gul ultramarin. — **Barytokalci't,** *miner.*, ett bariumkalciumkarbonat. — **Barytvitt,** bariumsulfat, se *Blanc fixe.*
Barythymi' (av *gr. bary's*, tung, och *thymi'a*, sinnelag), svårmod, missmod.
Barytokalcit, *miner*, se *Baryt.*
Ba'ryton (av *gr. bary's*, tung, och *to'nos*, ton), gambanliknande musikinstrument med ovantill 5—7 tarmsträngar, som spelas med stråke, och undertill 8—16 metallsträngar, som spelas med tummen; mansröst, se *Bariton.* — **Barytoni'st,** sångare med barytonröst. — **Bary'tonon,** *språkv.*, ord, vars sista stavelse har låg ton. Jfr *Oxytonon* och *Perispomenon.*
Barytoni' (av *gr. bary's*, tung, och *to'nos*, ton), *språkv.*, tonviktens tillbakadragande från slutstavelsen.
Ba'ryum, se *Barium.*
Ba's (*gr. ba'sis*), grund, grundval; *geom.*, grundlinje; *byggn.*, kolonnfot, pelarfot; *kem.*, varje kropp, som i förening med en syra ger ett salt; *metr.*, de takter, av vilka en vers bildas; *språkv.*, den för en grupp närbesläktade ord gemensamma utgångsform, som konstrueras för att förklara deras s. k. avljudsförhållanden.
Ba's, *lågty.*, arbetsförman (t. ex. murarebas).
Ba's (*lat. bassus*, låg), djupaste stämman i en musikalisk harmoni. Jfr *Basso.*
Bas, *fr.* (*l.* ba'), låg, nedre, sakta. — **A bas!** Ned med! **A bas les tyrans** (*l.* - le tira'ng), ned med tyrannerna. — **Ici-bas,** här nere i denna världen. — **Bas bleu** (*l.* ba blö'), blåstrumpa. — **Bas-dessus** (*l.* - dessi'), mezzosopran. — **Le bas empire** (lö bas angpi'r), ”lågväldet”, östromerska väldet.
Basa'l, som har avseende på basen, grunden.
Basa'lcellca'ncer l. **Kro'mpechers kräfta,** *med.*, en art skivepitelkräfta.
Basa'l-eoce'n, *geol.*, de eocena lager, som innesluta de äldsta tertiära däggdjursfossilen.
Basa'lkonglomera't, *geol.*, konglomerat, som utgör det understa lagret i en sedimentär lagerföljd.
Basa'lt (*lat. basa'ltes*), *miner.*, en vulkanisk l. eruptiv bergart, som merendels bildar kägelformiga l. ock brant uppstigande berg, ofta sönderdelade i pelare; är till färgen svart, grönsvart, sällan svartbrunt. Användes till byggnadsmaterial, makadamisering m. m. — **Förslaggad basalt,** basalt, innehållande en mängd ofyllda håligheter.
Basa'lt-gods (*eng. egyptian ware*), *keram.*, helsvart, i massan färgad Wedgwood-tillverkning.
Basalti't, *petrogr.*, basaltbergarter.
Basa'lt-tuff, *petrogr.*, bergart av vulkanisk aska och lava av basalteruptioner.
Basa'lt-vacka, *petrogr.*, jordartad massa av vittrad basalt.
Ba'san, *eng.*, brunt fårskinn till bokband. Se *Basaner.*
Basanaca'ntha, *bot.*, trädartat växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ* i Sydamerika med mycket doftrika blommor. — **B. spino'sa,** har ätliga frukter. Barken användes i Brasilien mot febrar.
Basa'ner l. **Baza'ner** kallas de mest i Frankrike beredda, tunna lamm- och kalvskinn, som användas till bokband, stolsitsar, sadelmakerier, handskar, gyllenläder m. m. — **Basanes Aludes** (*l.* basa'nn aly'dd), äro vitgarvade och brukas till bokband. — **Basanes chippées** (*l.* - sjippe'), användes till handskar. — **Basanes de couche** (*l.* - dö kosj) l. **B. tannées** (*l.* - tanne'), äro lätt barkgarvade och användas till gyllenläder.
Basani't (*gr. ba'sanos*), probersten; en hård, svart, egyptisk stenart, som av de gamla egypterna användes till bildstoder; även basalt.
Bas-appara't, apparat för mätning av baser.
Basa'r l. **Baza'r** (*pers. bâsâr*, förvaringsplats, församlingsplats), i Österlandet: torg l. gata, täckt l. försedd med hallar, där stadens affärsliv är koncentrerat; i

Europa: byggnad med talrika butiker; försäljning för vanligen välgörande ändamål.

Basaru'ka, ett ostindiskt mynt.

Basbaryton, *tonk.*, en baryton (se d. o.) med lågt läge på rösten.

Basbasu'n, *tonk.*, se *Basun.*

Bas bleu, se under *Bas, fr.*

Bas-boll, se *Base ball.*

Bas-bu'ffo, *tonk.*, bassångare, som utför komiska operapartier.

Basch l. **Baschi**, *turk.*, se *Basj.*

Baschi-bosu'ker, se *Basji-bosuker.*

Baschilange, se *Basjilange.*

Baschki'rer, se *Basjkirer.*

Baschlik, *turk.*, huvudbonad för kvinnor, av kläde l. annat tyg.

Bascule-syste'm (*l.* basky'l-, av *fr. bascule,* vänggunga), ett vacklande och efter omständigheterna sig rättande politiskt system.

Base ball (*l.* be's bållj), amerikanskt bollspel, som spelas av 18 personer, delade i tvenne grupper.

Ba'sedowska sjukdomen, *med.*, sjukdom, vars symtom äro ansvällning av strupkörteln, ögonglobernas framträngande samt hjärtklappning. Anses bero på rubbningar i det sympatiska nervsystemet. — **Ba'sedows tria'd**, *med.*, de tre symtomen vid Basedowska sjukan. — **Ba'sedowoi'd**, outvecklad form av Basedowska sjukan.

Ba'selblått, blåviolett, vattenlöslig anilinfärg.

Ba'selgrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Basel-konci'liet, kyrkomötet i Basel 1431—49.

Base'lla, *bot.*, se *Basellaceæ.*

Basella'ceæ, *bot.*, växtfamilj, vars flesta släkten förekomma i Anderna. *Base'lla a'lba,* odlas som soppkrydda. Rotknölarna av *U'llucus ro'sus* användas som potatis. Andra släkten och arter odlas som prydnadsväxter.

Ba'sellärfter, vita l. färgade lärfter från Basel och Langenthal.

Baselmissionssällskapet, ett av Tysklands största missionsförbund, stiftat 1815.

Bas-Empire, se under *Bas.*

Ba'ser, *pl.* av *bas* (se d. o.).

Base'ra (av *gr. basis,* grund), grunda, stödja på. Jfr *Bas.*

Basfiol, ett musikinstrument. Se *Kontrabas.*

Basflöjt, *tonk.*, ett blåsinstrument på 1500—1700-t., som stod en kvint lägre än bassettflöjten.

Basi, angolaärter av släktet *Cajanus.*

Basici'n, *farm.*, en mot reumatism använd förening av kinin och koffein.

Basicite't, *kem.*, en syras förmåga att med baser giva salter l. mätta baser.

Basi'd l. **Basi'dium**, *pl.* **Basi'dier**, *bot.*, spetsen av en svampträdsgren, som avsnöres och bildar sporer (*basidio-spo'rer*). — **Basidioliche'nes**, *bot.*, lavar, som leva i symbios med basidiomyceter. — **Basidiomyce'tes** l. **Basidiesvampar**, *bot.*, svampar, vilkas sporer bildas genom avsnörning från basidierna. Gruppen omfattar de största och vackraste svamparna. Jfr *Ascomycetes.*

Basidiospo'rer, Basi'dium, se *Basid.*

Basigami', *bot.*, dets. som *Kalazogami* (se d. o.).

Ba'sil, engelskt mansnamn, förk. av *Basilius.*

Basila'r, som har avseende på basen till något. — **Basila'ris**, *lat.*, basilar, basil. — **Basila'r meningi'tis**, *med.*, tuberkulös hjärnhinneinflammation.

Basileia'ner l. **Basilia'ner**, munkar och nunnor, som efterlevde Basileios den stores regler; anhängare av Basileios av Ankyra, en av huvudmännen för *homoiusianernas parti* (se d. o.).

Basi'lia l. **Basile'a**, senromerskt namn på Basel.

Basilia'ner, se *Basileianer.*

Basi'lica, *anat.*, *vena basilica* på underarmen.

Basilicört, dets. som Basilikumört. Se *Ocimum.*

Basi'lika (*gr. basilike',* kunglig boning, av *basile'vs,* konung), hos romarna domstols- och börsbyggnad; från 4:e årh. e. Kr. kyrka i den gamla basilikans stil, genom pelarrader avdelad i 3—5 skepp. — **Basilikestil**, *konstt.*, byggnadssätt med basilikan till förebild.

Basilika', den av 60 böcker bestående lagboken för bysantinska riket.

Basi'likesalva, *farm.*, *Unguentum terebi'nthinæ resino'sum,* består av harts, talg, terpentin, vax och matolja.

Basi'likestil, se under *Basilika.*

Basi'likumört, se *Ocimum.*

Basili'scus america'nus, *zool.*, basilisk, en amerikansk ödla av leguanernas grupp.

Basili'sk, *gr.*, ett slags belägringskanon; enl. medeltidsövertron ett ur tuppägg utkläckt vidunder med tupphuvud, orm- l. ödlekropp och en blick, som dödade l. förvandlade till sten.

Basi'lius, *gr.*, mansnamn (av *basile'vs,* konung), konungslig, upphöjd.

Basin l. **Bazin** (*l.* basä'ng), ett vitt kyprat tyg av bomull med l. utan linnegarn.

Basines, *fr.* (*l.* basi'nn), den yttre, lösa spånaden på silkeskokongerna, som användes till florettsilke.

Basin royal, *fr.* (*l.* basä'ng råaja'l), finrandigt, vitt foderlärft från Oberlaunitz.

Bas-instrument, *tonk.*, de musikinstrument, som vanligen utföra basstämmor.

Basipeta'l utvecklingsföljd, *bot.*, föreligger, då de överst på växtaxeln sittande delarna utvecklas före de nedre.

Ba'sis, *gr.*, grundval. Jfr *Bas.*

Ba'sis cra'nii, *lat.*, *anat.*, skallbasen, hjärnskålsbottnen.

Ba'sisfraktu'r, *kirurg.*, brott på skallbasen.

Ba'sisk, *kem.*, adjektiv av bas.

Ba'sisk bergart, *petrogr.*, se *Basit.*

Ba'siska bromi'der, *kem.*, se *Basiska haloidsalter.*

Ba'siska defosforise'ringsmetoden, se *Gilchrists metod.*

Ba'siska haloi'dsalter, *kem.*, kallas de föreningar, som fleratomiga positiva radikaler samtidigt giva med hydroxyl och en saltbildare (klor, brom, jod).

Ba'siska jodi'der, *kem.*, se *Basiska haloidsalter.*

Ba'siska klori'der, *kem.*, se *Basiska haloidsalter.*

Ba'sisk proce'ss, metallurgisk process, vanligen smältning i ugn med infordring av basiskt material, varvid den bildade slaggen får basisk karaktär.

Ba'siskt salt, *kem.*, ett salt, som uppstått vid ofullständig neutralisering av en bas med en syra.

Basi'st l. **Ba's,** person, som utför basstämman i ett musikverk.

Basi'ter, *petrogr.*, eruptiva bergarter, som äro rika på basiska beståndsdelar, men fattiga på kiselsyra (t. ex. basa'lt, diori't, syeni't m. fl.).)(A c i d i t e r.

Basj (l. **Basji,** som senare led i sammansättningar), *turk.*, huvud; den förnämsta. — **Basj-kadu'n,** ”överfru”, titel för favoritsultaninnan. — **Basj-veki'l,** premiärminister. — **Bin-basji,** major. — **Heki'm-basji,** överläkare. — **Jys-basji,** kapten.

Basji-bosu'ker, *turk.* (av *basj*, huvud, och *bosuk*, vettvilling), ”galenpannor”, lätta, oregelbundna, turkiska trupper.

Basjilange, *sing.* **Musjilange,** l. **Tusjilange,** *sing.* **Kasjilange,** negerstam i Centralafrika.

Basj-kadu'n, se *Basj.*

Basjki'rer, turkisk-tatarisk folkstam i ryska guvernementen Perm, Orenburg och Samara.

Basjli'k, *turk.*, huvudbonad av kläde l. annat tyg för kvinnor.

Basjukulo'mpo, ett bantufolk.

Ba'sker, en egendomlig folkstam på ömse sidor om de v. Pyrenéerna. — **Ba'skisk,** till baskerna hörande. — **Baskiska språket,** det av baskerna talade språket, vars ställning gentemot andra språk ännu icke kunnat fastställas. Det kallas av baskerna själva *Euskara* l. *Eskuara.*

Ba'sket, *eng.*, korg. Ett indiskt rismått av växlande storlek. — **Basket ball** (*l.* - bå'l), korgboll. — **Basketmössa,** liten rund mössa utan skärm.

Ba'skisk trumma, se *Tamburin.*

Baskista l. **Bastrumma,** timmerkista, i vilken fartygsplankor ”basas”, d. v. s. utsättas för heta ångor för att kunna böjas efter skrovets form.

Bas-klarine'tt, en klarinett med stämning en oktav lägre än den vanliga.

Bas-klausel, *tonk.*, se *Bas-slut.*

Bas-klav, även kallad *f-klav*, tonk., ett tecken, som anger var noten lilla (ostrukna) f har sitt läge på notsystemet.

Basky'l-syste'm, se *Bascule-system.*

Ba'slergrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Bas-luta, *tonk.*, äldre namn för *teorb* (se d. o.).

Basmätning, triangulär jordmätning med en direkt uppmätt rät linje (bas) som grund för trianguleringen.

Basoche l. **Bazoche,** *fr.* (*l.* baså'sj), namn på de forna advokatskrivarnas skrå i Paris, vilket stiftades 1303 och hade privilegium att uppföra skådespel. Medlemmarna kallades ock ”*Confrérie de la Basoche*”.

Basofi'la granulatio'ner l. **korn,** intercellulärkorn, som färgas av den basiska beståndsdelen i anilinlösningar.

Basquina, *sp.* (*l.* vaski'nja), ett slags spansk fruntimmerskappa.

Ba'sragummi, en art *Dragant.*

Basrelief, se under *Relief.*

Bas-röst, se *Basso.*

Ba'ssa, hög turkisk ämbetsman. Se *Pascha.*

Bassa'dewitz l. **Bassa'rovits,** ett slags kortspel på fyra, liknande whist.

Bassare'us, *gr. myt.*, binamn på Dionysos (*Backus*, se d. o.).

Bassari'der, *gr. myt.*, namn på *menaderna* (se d. o.).

Bassa'ris astu'ta (av *gr. bassari's*, räv), *zool.*, kattfretten.

Bassa'rovits, se *Bassadewitz.*

Basse l. **Passe,** i lapska mytologien benämning på heliga l. eljest betydelsefulla ställen, såsom offer- och begravningsplatser m. m.

Basse-contrainte, *fr.* (*l.* basskångträ'ngt), se *Basso ostinato.*

Basse-contre, *fr.* (*l.* basskå'ngtr), djup basstämma, kontrabas.

Basse de violon, *fr.* (*l.* bass dö viålå'ng), *tonk.*, dets. som *Violone* (se d. o.).

Basse-lisse, *fr.* (*l.* bassli'ss), ett slags gobelängtapeter, som förfärdigats i vävstol med nästan vågrät varp. Jfr *Haute-lisse.*

Bassesse, *fr.* (*l.* -äss), låghet, nedrighet.

Basset, *fr.* (*l.* -sä'), en fransk taxras.

Ba'sset, italiensk benämning på *baranker.*

Basse-taille, *fr.* (*l.* bass-ta'j), *tonk.* = *Bariton* (se d. o.).

Basse'ti, ett slags makaroner.

Basse'tt (*ital. basse'tto*, dim. av *ba'sso*, bas), *tonk.*, violoncell; *spelt.*, franskt hasardspel med kort.

Basse'tt-flöjt, *tonk.*, äldre flöjt, som stod en kvint lägre än altflöjten.

Basse'tthorn, ett klarinettartat blåsinstrument av trä med ljudtratt av mässing.

Ba'ssia hirsu'ta, *bot.*, luddmolla, mycket sällsynt öländsk strandväxt, tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.*

Bassiaolja, den feta olja, som pressas ur fröna av vissa arter av *Bassia* i Indien och Afrika.

Bassiasmör, dets. som *Bassiaolja.*
Bassifo'lium (av *lat. ba'sis,* fot, och *fo'lium,* blad), *bot.,* med blad vid basen.
Bassin, *fr.* (*l.* bassä'ng), se *Bassäng.*
Bassi'ne, *bot.* Se *Borassus.*
Bassinette, *fr.* (*l.* -ne'tt), korgsäng med sufflett för små barn.
Ba'ssock, *eng.,* bastmatta.
Bassi'st, se *Basist.*
Bas-slut l. **Bas-klausel,** *tonk.,* basens fortskridande från dominanten till tonikan i ett fullkomligt slutfall.
Ba'sso, *ital.,* **Basse,** *fr.* (*l.* ba'ss) och **Bas** (av *lat. bassus,* låg), *tonk.,* djupaste mansstämman med tonomfång från F—d¹; lägsta stämman i ett sång- l. musikstycke. — **Basso conti'nuo,** *ital.,* fortgående bas, en i äldre kyrkomusik bruklig, självständigt fortgående instrumentalbas. — **Basso ostina'to,** eg. envis bas, bastema av 4—8 takter, som oupphörligt upprepas genom ett helt stycke. — **Basso ripie'no,** oväsentlig basstämma, tuttibas.
Basson, *fr.* (*l.* basså'ng), l. **Bassong,** se *Fagott.*
Basso'ngo, kannibalisk negerstam i Kongo.
Ba'sso ostina'to, se *Basso.*
Basso'ra-gummi, ett slags arabiskt gummi.
Bassori'n, *kem.,* en gummiart, som ej löses i vatten, men sväller upp i varmt vatten.
Ba'ss wood (*l.* - oo'd), en art lindträ av *Ti'lia america'na,* Nordamerika. Användes som bindträ i möbler.
Bassurma'ner l. **Bussurma'ner,** rysk benämning på muhammedaner.
Bassä'ng (*fr. bassin*), vattenbehållare, bäcken; det inre av en hamn.
Bast, se *Bubastis.*
Bast, ett antal av 24 st. små fisk, t. ex. nejonögon.
Ba'sta, *ital.,* nog! stopp!
Basta (*fr. baste*), klöver-äss i lomberspel.
Ba'stan, Bastancini (*l.* -tji'ni), vita florlärfter från Böhmen och Schlesien.
Basta'nt (*ital. basta'nte*), tillräcklig, kraftig; varaktig.
Basta'rd (*fr. bâtard, sp.* och *ital. bastardo*), oäkta barn; barn, vars moder är av lägre stånd än fadern; avkomma av tvenne olika arter, t. ex. mulåsna, uppkommen genom korsning av häst och åsna; *krigsk.,* en fordom bruklig 8-pundig kanon. — **Bastardbruk,** se *Bastardmurbruk.* — **Bastardcitroner,** ett slags citroner, från Sicilien. — **Bastardfönster,** fönster, vars höjd är lika med l. mindre än dess bredd. — **Bastardindigo,** se *Amorpha.* — **Bastardmahogny,** ved av *Rata'nia ape'tala,* Västindien. — **Bastardmurbruk,** blandning av kalk- och cementmurbruk. — **Bastardnäktergal,** se *Hypolais.* — **Bastardplantor, Hybri'der,** *bot.,* alster av befruktning mellan olika plantarter. — **Bastardsocker,** dets. som *farin.* — **Bastardsträng,** *herald.,* tvenne parallella från ett hörn till det motsatta dragna ränder på ett stamvapen för att utmärka en oäkta gren av släkten. — **Bastardsvärmare,** *zool.,* en familj fjärilar, *Anthroceri'dæ.* — **Bastardull,** ull av bastardfår. — **Bastardväxel,** *handelst.,* enkelt intyg på en till låns erhållen penningsumma.
Bastards, *eng.* (*l.* bä'störds), "blandfolk", eg. av Kapboer och hottentotter, numera alla möjliga folkblandningar i Sydvästafrika.
Basta'rner (*lat. basta'rnæ*), den första stora germanstam, som trädde i närmare beröring med antikens värld.
Baste'j, halvrunda, rymliga försvarstorn, i Sverige vanligen kallade *pastejer* l. *postejer,* vilka på förslag av Albr. Dürer ersatte medeltidens ringmurstorn.
Ba'ster, *handelst.,* ett slags sämre socker, som utvinnes vid efterraffinering av sirapen.
Ba'sters, norska gransparrar av 3—4 m. längd och 8—10 cm. tjocklek.
Bastide, *fr.* (*l.* -ti'd, av *mlat. bastire, fr. bâtir,* bygga), lanthus.
Basti'ljen, se följ. ord.
Bastille, *fr.* (*l.* basti'j), l. **Bastiljen,** statsfängelse i Paris (byggt i 14:e årh. och förstört under franska revolutionen, 1789).
Bastinge'ring, *sjöv.,* översta delen av fartygssidan ovanför brädgången; lårar till förvaring av besättningens hängmattor.
Bastio'n, *fr., krigsk.,* ett fyrkantigt öppet verk, som utgör en framskjutande del av en fästningsvall. — **Bastione'ra,** befästa medelst bastioner. — **Bastione'ring,** *sjöv.,* äldre namn på reling.
Basti't, *miner.,* serpentin med svartbruna l. svartgröna korn.
Bastkol, *geol.,* trådiga arter *brunkol.*
Bastnäsi't, *miner.,* se *Hamartit.*
Bastona'd (*fr. bastonnade*), prygel; turkisk bestraffning genom slag av läderremmar mot fotsulorna.
Bastrumma, *skeppsb.,* se *Baskista.*
Basttvål, den kolloidala lösning som erhålles vid s. k. avlimning av råsilke. Användes vid färgning av silke.
Bas-tu'ba, *tonk.,* modern tuba, det djupaste av alla bleckblåsinstrument.
Basu'n (*fr. bason*), *tonk.,* ett rörregister i orgelns pedal; ett blåsinstrument av mässing.
Basu'ndi, huvudfolket vid nedre Kongo.
Basu'nfesten, judarnas nyårsfest.
Basuni'st, *tonk.,* basunblåsare.
Basu'to, en till bantufolken hörande negerstam i Sydafrika.
Bat, ostindisk kast. Se *Bath.*
Bat, siamesisk myntenhet = *tikal* (se d. o.).
Ba'ta l. **Batta,** urbefolkning på Sumatra, uppblandad med malajisk ras.
Batageuze, se *Beteigeuze.*
Bataille rangée, *fr.* (*l.* bata'j rangsje'), *krigsk.,* planlagd strid.

Bataillon sacré, *fr.* (*l.* batajå'ng sakre'), heliga bataljonen, en av endast officerare sammansatt livvakt under Napoleons tid.

Batak, Battak, dets. som *Bata* (se. d. o.).

Bata'lj (*fr. bataille*), fältslag, slaktning. — **Bataljmålning**, målning föreställande en bataljscen till lands. — **Bataljo'n** (*fr. bataillon*), större avdelning av ett regemente.

Bata'rd (*fr. bâtarde*, bastard), ett slags wienervagn.

Batardeau, *fr.* (*l.* -då'), uppdämning; murad dammbyggnad över en vattenfylld fästningsgrav med luckor för vattnets avstängning.

Bata'ter (av *sp. batata* l. *patata*, potatis), *bot.*, rotknölarna av *Impomæa batatas*, en växt i tropikerna och Sydeuropa. Användes som potatis. Kallas även *Camo'tes, Indisk potatis, Ki'ndolo, Kita'ita, Manku'tu, Schumbali'no, Sötpotatis* m. m.

Bata'tstärkelse, se *Arrowrotstärkelse* och *Ipomæa.*

Bata'verna, ett forngermanskt folk. — **Bata'via**, latinsk benämning på Holland, vilket 1795—1806 kallades *Bataviska republiken.*

Bata'via, *textil.*, fordom ett sidentyg, numera benämning på en mycket vanlig bindeart tillhörande kypertklassen, använd i en mängd beklädnadstyger, i vilka den åstadkommer den dubbelsidiga diagonala randningen.

Bata'via-a'rack, se *Arack.*

Bateau, *fr.* (*l.* batå'), *sjöv.*, fartyg. — **Bateau à vapeur** (*l.* - a vapö'r), ångbåt.

Bate'ke, bantufolk i franska Kongo.

Bateleur, *fr.* (*l.* ba'tlör), gycklare, taskspelare.

Ba'ten Ka'itos, *astr.*, stjärna i stjärnbilden V a l f i s k e n.

Bates, folkstam i n. Sydamerika.

Bath, ostindisk sångar- och krönikeskrivarkast, en av de högre hindukasterna.

Bath-bru'ssels, ett slags engelska spetsar.

Bathmetall l. **Prinsmetall** (*eng. Prince metal*), vitmässing, en legering av mässing och zink.

Bathome'ter, se *Batometer.*

Bath-orden, en av Storbritanniens riddarordnar, stiftad 1399.

Ba'thos, *gr.*, eg. det djupa l. upphöjda; numera: det låga, gemena i tal och skrift.

Bath-stone (*l.* -stå'n), *miner.*, romsten, ett slags mjuk kalksten.

Bathy'bius (av *gr. bathy's*, djup, och *bi'os*, liv), *zool.*, en på Atlantiska oceanens botten utbredd slemmassa, som utgör en sönderdelningsprodukt av organiska och oorganiska ämnen.

Bathye'rgus, *zool.*, strandgrävare l. mullvadsråttor, ett släkte gnagare.

Bathyfo'n (av *gr. bathy's*, djup, och *fone'*, ljud, stämma), ett blåsinstrument.

Bati'k l. **Batti'k**, från nederländska Indien härstammande metod för färgning av bomullstyger.

Bâtiment, *fr.* (*l.* batima'ng), byggnad; fartyg.

Bati'st (*fr. batiste*), ett slags mycket fin linnevävnad, så kallad efter uppfinnaren, den flamländske linnevävaren *Baptiste Chambray.* De allra finaste sorterna kallades *kammarduk, kambrik* (*cambrai*). Av grövre garn fås s. k. *Batist-lärft.* Den äkta linnebatisten är numera undanträngd av **Bomulls-batist**, även kallad *Skotsk batist* och **Batist-muslin.**

Ba'tjusjka, *ry.*, "lille far", allmänt förtroligt l. ödmjukt tilltalsord i Ryssland.

Batman l. **Batmän** (förk. **Man** l. **Män**), turkisk och persisk handelsvikt av olika storlek i olika trakter.

Bato'ck l. **Padogg**, ett förr inom ryska armén och flottan brukligt prygelstraff.

Batoi'dei, *zool.*, broskfiskordningen *Rockor.*

Bato'ka = *Batonga* (se d. o.).

Bato'ko-plommon, se *Flacourtia.*

Batoli'ter l. **Batyli'ter** (av *gr. bathy's*, djup), *geol.*, kristalliniska bergarter, som bildats på stort djup genom framträngandet av glödande *magma* (se d. o.), och vilka först i senare geologisk tid blivit blottlagda (ex. granit, diorit m. fl.).

Batolo'g, *bot.*, person som vetenskapligt studerar släktet *Rubus* (hallon).

Batome'ter (av *gr. ba'thos*, djup, och *me'tron*, mått) l. **Batyme'ter**, instrument till mätande av havets djup. — **Batometri'**, djupmätning.

Bato'ng (*fr. bâton*), käpp, stav (kommandostav etc.); *tonk.*, paustecken för två l. flera takter. — **Bâton de mesure**, *fr.* (*l.* batå'ng dö mösy'r), taktpinne. — **Polisbatong**, stav av gummi, som ingår i polisens beväpning.

Batonga, negerstam mellan Sambesi och bifloderna Kafue och Njoko.

Bâtonnier, *fr.* (*l.* -ie'), stavbärare i ett skrå l. gille; styresman för de franska advokaterna.

Batra'chidæ, *zool.*, benfiskfamiljen Paddfiskar.

Batra'chia l. **Batra'chier** (av *gr. ba'trachos*, groda), *pl.*, groddjur.

Batra'chium, se *Ranunculus aquatilis.*

Batrachomachi'a l. **Batrachomyomachi'a** (av *gr. ba'trachos*, groda, *my's*, mus, och *ma'chesthai*, strida), "kriget mellan grodorna och mössen", en parodisk hjältedikt, travestering av Iliaden.

Ba'tta, Ba'ttak, se *Bata.*

Battailey (*l.* battaje'), ett bordeauxvin.

Battema'ng (*fr. battement, ital.*, *battime'nto*, eg. slag, klappning), se *Battera.*

Ba'ttens, *eng.*, handelsterm för sågat virke av 2 à 2,5 tums tjocklek men under 9 tums bredd.

Batte'ra (*fr. battre*), slå vaderna flera gånger tillsammans vid luftsprång; *fäktk.*, genom ett våldsamt angrepp slå vapnet ur handen på motståndaren l. föra det åt

sidan. — **Battema'ng,** ett dylikt luftsprång vid dans; *fäktk.*, handlingen, då man slår vapnet ur handen på en motståndare; *fys.*, stöt; *tonk.*, en dubbel drill.

Batteri', *fr.*, *krigsk.*, stället, där kanoner läggas till skjutning; ett antal kanoner, avsedda för gemensamt uppträdande; rad av kanoner på ena sidan av ett krigsfartygs däck; *fys.*, ett antal flaskor av elektriska element, en galvanisk stapel. — **Batterikonsta'pel,** artilleriunderofficer, som övervakar ordningen inom ett batteri.—**Batterikorpora'l,** *sjöv.*, sjöunderofficer, som svarar för ordningen inom ett batteri ombord. — **Batteri-port,** *krigsk.*, hål för kanonmynningen på ett krigsfartyg; själva porten, som tillsluter öppningen. — **Batteriskans,** mindre, sluten befästning för artilleri och infanteri.

Battik, se *Batik.*

Battime'nto, *ital.*, se *Battemang* under *Battera.*

Batting, en bankovitten, ¼ skilling banko.

Battologi', ordsvall, svammel.

Battu'ta, *ital.* (av *battere,* slå), *tonk.*, taktslag. — **A battuta,** i takt.

Battör (*fr. batteur,* av *battre,* slå), slagrens, maskin, medelst vilken bomull luckras och rensas.

Batua, dvärgfolk i s. Kongo.

Batyge'na bildningar (av *gr. bathy's,* djup, och *gi'gnesthai,* uppkomma), *geol.*, djuphavsavlagringar.

Batyli'ter, se *Batoliter.*

Batyme'ter, se *Batometer.*

Ba'tzen, gammalschweiziskt silverskiljemynt = omkr. 10 öre.

Baucis, Baukis, *gr.*, se *Filemon.*

Baude, *ty.*, "bod", namn på säterstuga i Riesengebirge.

Baudisseri't, *miner.*, en sällsynt, tät, vit magnesit.

Bauernfänger, *ty.*, bondfångare, person, som söker lura enfaldiga människor.

Bauge, *eng.* (*l.* bådsj), ett slags grovt ylletyg.

Bauhi'nia, *bot.*, artrikt, tropiskt växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **B. acumina'ta,** lämnar ett värdefullt virke, s. k. *bergebenholts.* — **B. racemo'sa,** ger ett bast till tågvirke; även ett slags *kina* samt s. k. *semgummi.* — **B. tomento'sa,** ger en fet fröolja. Blad och rotbark användas i medicinen, veden till handtag, vapen m. m.

Bauhi'niska klaffen (*lat. va'lvula Bauhi'ni*), *anat.*, ett slemhinneveck vid gränsen mellan tunn- och grovtarmen, uppkallat efter K. Bauhin.

Bauméareome'ter (*l.* båme'-), en i kemiska fabriker använd areometer (se d. o.), graderad av Baumé. — **Baumé-grader,** grader å en Bauméareometer.

Baume de cachou, *fr.* (*l.* båm dö ksjo'), *bot.*, se *Tetragastris.*

Baunscheidti'sm, *med.*, en metod att medelst akupunktur å huden och ingnidning av såret med en hudretande vätska, sannolikt innehållande kardol, bota varjehanda sjukdomar.

Bautasten (härledning oviss), *nord. fornk.*, en hög sten, utan skrift (med skrift kallas den *runsten*), upprest till minne av en fallen l. död; minnessten.

Bau-wau-teorien l. **Wau-wau-teorien,** *ty.*, eg. vov-vov-teorien; *språkv.*, den åsikt, att språket uppstått genom efterhärmning av vissa ljud i naturen, spec. djurläten.

Bauxi't l. **Beauxi't** (*l.* båsi't), *miner.*, en lera huvudsakligen bestående av aluminiumhydrat, viktigt för fabrikation av aluminium och preparater av lerjord.

Ba'va, italienskt namn på den finaste sorterade vetehalmen, som användes till stråhattar.

Bavard, *fr.* (*l.* -va'r), storpratare.

Bava'ria, *nylat.*, Bayern; personifikation av samma land (liksom Svea av Sverige). — **Bavariastoden,** kolossal bronsstaty utanför Ruhmeshalle i München, av Schwanthaler.

Bavarois, *fr.* (*l.* -råa'), *kokk.*, ett slags kräm av gelatin, socker, vatten, grädde och vispat gräddskum.

Ba'vius och **Mæ'vius,** *lat.*, namn, som efter dåliga versmakare på Horatii tid betecknar smaklösa rimsmidare.

Bavoche l. **Bavochure,** *fr.* (*l.* -å'sj, -åsjy'r), smutsat avtryck av ett kopparstick, misslyckat tryck.

Baxa, *sjöv.*, medelst spakar, spett l. d. flytta ett tungt föremål.

Bay, *eng.* (*l.* bä'), havsvik. Jfr *Baie.*

Baya (*l.* bä'a), *zool.*, indisk vävarfågel, *Steganu'ra paradi'sea.*

Baya'nzi, huvudfolket på Kongos vänstra strand s. om ekvatorn.

Bayeux-tapeten (*l.* -jö'-), medeltida bonad av broderad linneduk, som tillhör katedralen i Bayeux (Frankrike).

Bayku'ru-rot l. **Guayacu'ru-rot,** den i hemländerna, Brasilien, Chile och Argentina, som läkemedel brukade roten av *Sta'tice brasilie'nsis.*

Bay-olja (*l.* bä'-, *lat. o'leum my'rciæ*), olja ur bladen av arter av släktet *Pime'nta,* Västindien. — **Bay-rom,** erhålles genom destillation av bladen med rom. Användes som toalettmedel; även en likör på lagerblad.

Bayonne-skinkor (*l.* bajå'nn-), högt skattade, rökta skinkor, utförda från franska staden Bayonne. — **Bayonne-viner,** starka viner från Haute-Garonne, använda till förfalskning av lättare rödviner.

Bayoo l. **Bayou** (*l.* ba'jo; av *fr. boyau,* tarm), i Nordamerika benämning på icke segelbara flodarmar; desslikes på icke segelbara, djupt inträngande havsarmar av Mexikanska viken, varav det ofta använda binamnet "*The Bayou state*" (*l.* te ba'jo stät) på staten Mississippi.

Bayreuth (*l.* ba'jröjt), se *Baireuth.*
Bay-rom (*l.* bä'-råmm), se *Bay-olja.*
Bay-salt (*l.* bä'-så't), benämning på det råa havssaltet.
Baza'ner, se *Basaner.*
Baza'r, se *Basar.*
Bazarne, *fr.* (*l.* basa'rn), ett fint bourgognevin.
Bazi'n, se *Basin.*
Bazoche, se *Basoche.*
Bazza'nia, *bot.*, ett släkte levermossor. — **B. triloba'ta,** revlevermossa, på fuktig skogsjord.
b. b., förk. för *lat. bene bi'xit* (i st. f. *vi'xit*), ”han (hon) levde väl”.
BB, *jur.*, förk. för *Byggningabalken.*
B. B. B. B., förk. för bysantinska kejsarnas grekiska titel, *basile'us basile'on basile'uon basile'usi,* ”konungarnas konung, härskande över konungar”.
B. C., *tonk.*, förk. för *Basso continuo,* se under *Basso.*
B. c. D., förk. för *Bo'no cum De'o,* om Gud vill.
B. C. L., förk. för *Bachelor of civil law,* se *Bachelor.*
B:co l. **B:ko,** förk. för *banko* (se d. o.).
B. D., förk. för *Bachelor of Divinity,* se *Bachelor.*
Bdellatomi' (av *gr. bde'lla,* blodigel, och *tome',* snitt), *med.*, en av Beer uppfunnen metod att åstadkomma långvariga bloduttömningar genom att göra ett snitt i en blodigels bakre del, så att det av honom uppsugna blodet oupphörligt rinner ut.
Bde'llium, bdelliumharts, ett ostindiskt och afrikanskt gummiharts, som användes till rökelse. Det kommer från arter av släktet *Balsamode'ndron.*
Bdellome'ter (av *gr. bde'lla,* blodigel, och *me'tron,* mått), *med.*, ett koppningsinstrument, avsett att ersätta blodigeln.
B dur, *tonk.*, durtonart med b till grundton och förtecknet ♭ för h och e.
Be, *kem.*, atomtecken för *Beryllium.*
Bé, *fys.*, förk. för *Baumé-grader* (se d. o.).
b. e., förk. för *lat. bene est,* det är bra.
Beach, *eng.* (*l.* bitj), flack strand, strandbädd.
Beagle (*l.* bi'gl), engelsk hundras, använd vid parforcejakt.
Beam-trawl, *eng.* (*l.* bi'm-trål), *fiskerit.*, bomtrål, ursprunglig, numera övergiven form av trål.
Bears and Bulls, *eng.* (*l.* bä's än bulls), ”björnar och tjurar”, beteckning för baisse- och haussespekulanterna på engelska börsen.
Bea'nus, *pl.* **Bea'ni,** *nylat.* (*fr. bec-jeaune* [*l.* bäck sjä'n], gulnäbb, ”gröngöling”), ”nybakad” student vid medeltidens universitet; särskilt en benämning på *deponenden.* Se *Deponend* och *Deposition.*
Bea'ta, Bea'ta virgo, se under *Beatus.*
Bea'ticum l. **Via'ticum,** *lat.*, inom katolska kyrkan hostian åt en döende; sista smörjelsen.
Beatifikatio'n (av *lat. bea'tus,* salig, och *fa'cere,* göra), påvlig akt, varigenom en avliden förklaras upptagen bland de saligas antal; ett slags lägre kanonisering.
Bea'ti posside'ntes, *lat.*, lyckliga de ägande! (Horatius.) — **Me'dium tenne're bea'ti,** lyckliga de, som hållit medelvägen.
Beatitu'do, *lat.*, salighet, förvärvad genom fromhet. — **B. ve'stra,** ers salighet, förr hederstitel för biskopar och högt uppsatta lekmän, nu tilltalsord endast till påven.
Beatrice, se följande ord.
Bea'trix, *lat.*, **Béatrice,** *fr.* (*l.* -tri's), **Beatrice,** *ital.* (*l.* Beatri'tje), kvinnonamn, som betyder lycklig, saliggörande. Beatrice var namnet på en förnäm och skön florentinska, av Dante i ”Divina Commedia” framställd som skaldens ledsagerska genom paradiset.
Beatrix-antilop, *zool.*, en arabisk hästantilopart, *Hippotragus beatrix.*
Bea'tus och **Bea'ta** (*lat. bea'tus, fem. bea'ta,* lycklig), latinskt mans- och kvinnonamn, lycklig, salig. — **Bea'ta vi'rgo,** den heliga jungfrun. — **Beatæ memo'riæ,** i salig åminnelse.
Bea'tus i'lle qui pro'cul nego'tiis etc., lycklig den, som långt från världsbestyren etc. (d. v. s. plöjer sin ärvda torva). (Horatius.) — **Bea'tus qui ti'met Do'minum,** *lat.*, lycklig den, som fruktar Herren. Ett av Gustav Vasas valspråk.
Beau, *fr.* (*l.* bå'), vacker; även sprätt, narr. — **Beau monde** (*l.* bå må'ngd), fina (stora) världen. — **Les beaux restes** (*l.* lä - rä'st), ”de vackra kvarlevorna”; rester av svunnen skönhet. — **Beau sexe** (*l.* bå se'x), det täcka könet.
Beauclerc, *fr.* (*l.* båklä'r), ”den lärde”, binamn till Henrik I av England.
Beauforts vindskala (*l.* bå'förts), *meteor.*, sifferbeteckning för att i meteorologiska journaler angiva vindens styrka. — **B. väderleksbeteckning,** numera (utom i England) övergiven bokstavsbeteckning för väderlekens skiftningar.
Beauharnais (*l.* båarnä'), ryktbar fransk släkt.
Beaumé (*l.* båme'), annan form för *Baumé* (se d. o.).
Beau monde, se *Beau.*
Beaune (*l.* bån), gemensamt namn på Frankrikes ädlaste bourgogneviner, vilka komma från trakten kring staden av samma namn.
Beau sexe, se *Beau.*
Beautreestärkelse (*l.* bju'tri-), se *Arrowrotstärkelse.*
Beauxit (*l.* båsi't), se *Bauxit.*
Beaver l. **Beaverteen,** *eng.* (*l.* bi'vörr och bi'vörtin), **Biber,** tjockt bomullstyg, liknande långhårigt kläde.
Bébé, *fr.*, litet barn; även docka. Jfr *Baby.*
Bebeeri'n (*l.* bibiri'n) l. **Biberi'n,** *farm.*, en

alkaloid, som i vissa avseenden liknar kinin, och framställes ur **Bebeeru-bark** l. **Bibiru-bark,** engelsmännens ”greenheart-bark”. Se *Nectandra.*

Bebisatio'n, *tonk.*, variation av *solmisation* (se d. o.) med andra stavelser.

Bécard, *fr.* (*l.* beka'r), ”kroklax”, kallas under lektiden laxhanen på grund av sin under denna period kroklikt förlängda underkäk.

Bécarre, *fr.* (*l.* -ka'rr), *tonk.*, namn på återställningstecknet (♮).

Béchamel, *fr.* (*l.* besjame'l), *kokk.*, vit sås med grädde av sönderkokt kalvkött, mjöl, lök, morötter, svamp, buljong, salt och peppar.

Be'chica (av *gr. be'x,* gen. *becho's,* hosta), *pl.*, *med.*, medel mot hosta.

Bechstein-flyglar, världsberömda konsertinstrument av tyskt fabrikat.

Bechsteins fladdermus, *zool.*, se under *Myotis.*

Be'chteltag, Bechtelis- l. **Berchtoldstag,** folkfest, som firas i Schweiz dagen efter nyårsdagen, i Sydtyskland 6 jan.

Be'chterews sjukdom, *med.*, ett slags ryggradsartrit.

Bechua'ner, se *Betsjuaner.*

Bec-jeaune, *pl.* **Becs-jeaunes,** *fr.* (*l.* bäck sjå'n), se *Beanus* och *Deposition.*

Beckasi'ner (*fr. bécasine,* dimin. av *bécasse,* morkulla), *zool.*, se *Beckasinfåglar.*

Beckasi'nfåglar, *zool.*, *Scolopa'cinæ,* underfamilj av S n ä p p f å g l a r n a. Omfattar släktena *Gallina'go,* beckasiner, *Macrorha'mphus,* beckasinsnäppor, och *Sco'lopax,* morkullor.

Beckblände, dets. som *Pechblände* (se d. o.).

Beckbyxa, skämtsam benämning på kofferdisjöman.)(*Blåskjorta,* örlogssjöman.

Beckgrund, en etsningsgrund av burgunderbeck och harts, ofta använd till retuscharbeten.

Beck-kol, *miner.*, becksvart, tät, bituminös stenkols-art, som kan slipas och poleras. Användes till sorgsmycken. Kallas i Tyskland *Gagat,* i England *Jet.*

Beckmanns termometer, *fys.*, termometer, på vilken $^1/_{10}$ grader kunna avläsas.

Beckmesser, en originell typ, framställd av R. Wagner i ”Mästersångarna i Nürnberg”.

Beck-olja, olja förtätad ur de mera flyktiga ämnen, som avgå i gasform vid inkokning av tjära.

Beckplåster (*lat. empla'strum pi'cis*), *farm.*, ett hudretande plåster av beck, gult vax, venetiansk terpentin och kolofonium.

Beckträdet, se *Icica.*

Becquerel-strålar l. **Becquerelska strålar** (*l.* bäckörä'll- [hårt k]), *fys.*, av den nobelprisbelönte franske fysikern *Henri Becquerel* upptäckt radioaktivitet hos uranhaltiga ämnen.

Bècs (*l.* betsj), ungerska namnet på Wien.

Becui'baträdet, *bot.*, *Myri'stica becuhy'ba* i Brasilien. Barkens blodröda saft kallas becuibablod. Becuiba- l. becuhybafett fås ur frukterna.

Beczka, *polsk.* (*l.* be'tsjka), ”tunna”, polskt rymdmått för våta varor = 1 hl.

Be'da, *urspr.* ett keltiskt mansnamn, nu kvinnonamn, den livliga. — **B. Venera'bilis,** Beda den vördnadsvärde, lärd engelsk teolog, f. 674 f. Kr. Den engelska historieskrivningens fader.

Beda'nas, se *Sultanrussin.*

Bedara l. **Bedarra,** *sjöv.*, stillna, avtaga, lägga sig (om storm l. hård vind).

Bedas, negeralbinos.

Bedda l. **Vedda,** folkstam på Ceylon.

Bedeguar l. **Ga'llæ ro'sæ,** *bot.*, rosensvamp, rund utväxt på yngre grenar av rosaarter, orsakad genom sting av insekterna *Cy'nips ro'sæ* l. *Cynips Bra'ndtii,* vilka lägga sina ägg i grenarna.

Bedja (*Bedsja, Bega*), sammanfattningsnamn för några hamitstammar i n.ö. Afrika.

Bedlam, *eng.* (*l.* be'dlam), dårhus i London, urspr. kallat *Bethlehem.* — **Bedlami't** l. **Bedlamite** (*l.* be'dlamajt), dårhushjon.

Be'dlingtonte'rrier, en engelsk hundras.

Be'dnars a'phte, *med.*, ytliga hudförluster i gommens bakre slemhinna på grund av tungans tryck vid sugning.

Bedsja, se *Bedja.*

Bedui'n, stickad, franskantad huva l. huvudduk för fruntimmer.

Bedui'ner (av *arab. bedâvi, pl. beduân,* ökenströvare), nomadstammar i Arabiens och omgivande länders öknar.

Beederwand l. **Beedermann** (*l.* bi'-), grovt, lärftartat tyg av lin- l. yllegarn; även ett slags *lama.*

Beef, *eng.* (*l.* bif), oxkött. — **Beefeaters,** *eng.* (*l.* -i'ters), eg. oxköttätare; skämtsam benämning på engelsmännen, särskilt på den till 100 man uppgående vakten i Towern. — **Beefsteak,** *eng.* (*l.* -ste'k; *da. Böfsteg; fr. bifteck; ty. Biefstück*), biffstek. — **Beefwood** (*l.* -oo'd), dets. som *Botanybayträ.*

Beels (*l.* bils), se *Bhil.*

Bee'lzebub (av hebr. orden *bâal,* herre, och *s'bub,* fluga), **Baal, Bel** l. **Beelzebul,** eg. flughärskaren; den högste guden hos de hedniska semiterna; i Nya Testamentet demonernas överhuvud, ”djävlarnas överste”.

Beeri'n, dets. som *Buxin.*

Befa'na, förvrängning av *Epifa'nia,* enl. italiensk folktro ett väsen, som på H e l i g a t r e k o n u n g a r s d a g (Epifaniedagen) belönar de snälla barnen och bestraffar de elaka.

Beffroi, *fr.* (*l.* -råa'; *eng. belfry; ty. Belfried*), det förnämsta och äldsta tornet (”kärnan”) i en medeltidsborg.

Befko, *ry.*, se *Scorza Rosso.*

Beg, se *Bey*.
Bega'rder, se *Begharder*.
Bega'ss = *Bagass* (se d. o.).
Begeisterung, *ty.*, hänförelse, entusiasm, inspiration.
Beggars lace, *eng.* (*l.* be'g- läs), ”tiggarspetsar”, ett slags enklare trådband l. knypplingar från Holland.
Beggia'toa, *bot.*, svavelbakterier.
Begha'rder, namn på medlemmarna av en på 1100-t. i Antwerpen bildad manlig förening för välgörande ändamål. Jfr följande ord.
Beghi'ner, **Begi'ner** l. **Begui'ner**, namn på medlemmarna av en på 1100-t. i Nederländerna bildad kvinnoförening för fromma ändamål. Jfr *Begharder*.
Begi'ne-rå, *sjöv.*, understa rån på aktersta masten av ett tremastat fartyg.
Beglerbegi, turkisk titel, se *Bey*.
Bego'nia, *bot.*, artrikt växtsläkte av fam. *Begonia'ceæ*. Många arter odlade som blad- och blomsterväxter.
Begui'ner, se *Beghiner*.
Be'gum, *ind.*, hederstitel för furstinnor o. a. kvinnor av hög börd i Indien.
Beh, burmansk vikt = 1,035 gr.
Behar, se *Bahar* och *Bihar*.
Beha'ribönor, *bot.*, skalade frön av *Anaca'rdium occidenta'le*. Användas som mandelsurrogat på grund av sin oljerikedom.
Behaviorism (*l.* bihä'viörism, av *eng. behavior*, uppförande), ett av amerikanen Watson utarbetat uppfostringssystem.
Behemo'th, *hebr.* (eg. *pl.* av *behemä*, djur), ett djur, som omnämnes i Jobs bok, och vilket man anser vara en elefant l. flodhäst.
Behennötter, se under *Moringa*.
Behenolja, fet olja, som fås av behennötterna, moringaträdets frukter, och brukas till parfymer. — **Behensyra**, fet syra, som fås av moringaträdet.
Behista'n (*pers. Bisutu'n*, ”gudarnas boning”), by i v. Persien, berömd för en lång bild- och kilskriftsinskription från Dareios I:s tid.
Bei, se *Bey*.
Beihaza'r, ett slags oren getull från Levanten.
Beid, *astr.*, stjärna i stjärnbilden F l o d e n på n. stjärnhimmeln.
Beige, *fr.* (*l.* bä'sj), ljus, grågul färg på tyger; *textil.*, kyprat ylletyg av ofärgad ull.
Beignets, *fr.* (*l.* bänjä'), *kokk.*, i flottyr l. olja kokta bakverk.
Beirum, se *Bairam*.
Be'isa, *zool.*, en ostafrikansk antilopart, *O'ryx beisa*.
Beispiel, *ty.*, exempel; i äldre tyska litteraturen lärodikt, motsvarande fabeln.
Bej, se *Bey*.
Béjaune, *fr.* (*l.* besjå'n), se *Bec-jeaune*.
Bekenntnisse einer schönen Seele, *ty.*, en skön själs bekännelser. (Goethe.)
Bekes, *magyar.* (*l.* beke'sj), till ungerska nationaldräkten hörande pälsrock.
Bekvadra't, *tonk.*, återställningstecknet. Se *Bécarre*.
Bel, se *Baal* och *Beelzebub*.
Be'la, namn på ungerska konungar.
Bel-ami, *fr.* (*l.* bellami'), hjärtevän, käraste.
Be'lanötter, se *Bael*.
Bel canto, *ital.* (*l.* -tå), *tonk.*, ”vacker sång”, en italiensk sångmetod.
Belchette l. **Belchite**, *sp.* (*l.* vältsji'te), spansk ull från trakten av Zaragoza.
Bele, *nord. myt.*, jätte, som av Frej dödades med ett hjorthorn. Därav binamnen ”Beles bane” och ”Beles fiende” på Frej.
Bele'm (av *Betlehem*), förstad till Lissabon.
Belemni't, *paleont.*, vätteljus, ett slags förstenade cefalopoder. — **Belemnite'lla**, ett i Skånes översta senon vanligt fossil.
Belen, det av *Bogos* talade språket. — **Beler**, dets. som *Bogos* (se d. o.).
Bel-esprit, *fr.* (*l.* bellespri'), spirituell författare; kvickhuvud.
Bel-étage, *fr.* (*l.* -eta'sj), huvud- l. praktvåningen i ett hus, den förnämsta lägenheten.
Belga, belgisk myntenhet, införd 1926.
Be'lgier l. **Be'lger**, en av de tre huvudstammarna i Gallien på Cæsars tid.
Be'lial, **Belija'al**, senare **Be'liar**, *hebr.* (av *b'li*, ingenting, intet, och *ja'al*, nytta; alltså oduglig), det ondas representant, satan. — **Isch** (*hebr.* man) **belijaal**, dålig människa, förstörare.
Be'lit, *assyr. myt.*, gudinna, gemål till Assur och identisk med Istar.
Be'lla och **Bell**, kvinnonamn, antingen förk. av *Isabella* l. bildade av franska ordet *belle*, vacker.
Bellacosa (*l.* -kå'sa), med guld och silver broderade sidentyger från Chios.
Bellado'nna, *bot.*, *farm.*, *Atro'pa Bellado'nna*, tillhörande fam. *Solana'ceæ*, innehåller alkaloiden atropin, den verksamma beståndsdelen i belladonnadrogerna. — **Belladonnablad**, **Belladonnarot**, droger som innehålla atropin. — **Belladonni'n**, *farm.*, alkaloid i belladonnaroten.
Be'llatrix, *astr.*, stjärna i stjärnbilden O r i' o n.
Belle-alliance, *fr.* (*l.* bellallia'ngs), det sköna förbundet, förbundet mellan Ryssland, Preussen och Österrike av 1815.
Belle âme, *fr.* (*l.* bäll am), skön själ.
Belle angevine, *fr.* (bäll angsjevi'n), ett slags päron.
Belleme l. **Bellesme**, *fr.* (*l.* bellä'm), grovt hamplärft till säckar och madrasser.
Bellerofo'n, *gr. myt.*, Poseidons son, besegrare av odjuret Chimaira och amasonerna.
Belle'rofon, *paleont.*, ett släkte snäckor, ymnigt förekommande i paleozoiska formationer.
Bellerophо'ntes, dets. som *Bellerofo'n* (se d. o.).

Belles lettres, *fr.* (*l.* bellä'ttr), l. **Belletristi'k,** vitterhet, skönlitteratur; fransk beteckning för humanistisk vetenskap l. bildning. — **Belletri'st,** skönlitterär författare. — **Belletri'stisk,** skönlitterär, vitter.

Belletristi'k, se föreg. ord.

Bellevilles mö (*l.* belvi'lls -), operett av Millöcker.

Bellevue, *fr.* (*l.* bällvy'), eg. ”vacker utsikt”, ofta namn på lustslott och villor. Jfr *Belvedere.*

Bellidiflo'ra (av *lat. flos,* pl. *flo'ris,* blomma), *bot.,* blommande som *Bellis,* d. v. s. med talrika, röda blommor. — **Bellifo'lia** (av *lat. fo'lium,* blad), *bot.,* med blad som *Bellis.*

Belli'ni, veneziansk målarsläkt.

Bellis pere'nnis, *bot.,* tusensköna, allmänt odlad mångformig ört av fam. *Compo'sitæ.* Även vild i Sverige.

Belli't (av *lat. bellum,* krig), sprängämne, uppfunnet år 1886 av svensken C. Lamm.

Bell-Lanca'sterska undervisningsmetoden, se *Lancastermetoden.*

Bellmania'd, dikt i C. M. Bellmans maner. — **Bellmania'n,** diktare i C. M. Bellmans maner. — **Bellmania'na,** samlingar av Bellmansminnen.

Bellofo'rm, ett desinfektionsmedel.

Bello'na l. **Duello'na,** *rom. myt.,* krigets gudinna.

Belloqska röret (*l.* -låk-), *med.,* ett av fransmannen J. L. B e l l o q uppfunnet instrument för att stilla näsblödningar.

Bellova'ker, forngermanskt folk i Belgien.

Bell Rock, *eng.,* ”ringklocksklippan”, undervattensgrund på nordskotska kusten, ryktbart för sin fyranläggning.

Be'llska teorien, *anat.,* teori om främre och bakre ryggmärgsrötternas olika fysiologiska uppgift.

Be'llum, *lat.,* krig. — **B. o'mnium in** (l. **co'ntra**) **o'mnes,** allas krig mot alla. — **B. socia'le,** inbördeskrig.

Belmonti'n, parafin från Birma.

Belmonty'l-olja, lösning av kautschuk i mineralolja, användes som skyddsmedel mot rost.

Be'lodon l. **Phylosa'urus,** *paleont.,* ett 6—7 m. långt krokodilliknande djur från triasperioden.

Belo'ne, *zool.,* fisksläktet näbbgäddor.

Belos, grekisk form för *Baal* (se d. o.).

Belsar-usur, Belsasar l. **Belsassar,** babyloniskt mansnamn, buret av en babylonisk konung, Nebukadnesars son.

Be'lsebub, populär form för *Beelzebub.*

Belu'ga l. **Bjelu'ga,** *zool.,* dets. som v i t v a l, *Delphina'pterus le'ucas.*

Belu'tsjer, folkstam av ariskt ursprung i Belutsjistan. Jfr *Brahui.*

Belvede're, *ital.* (av *bello,* skön, och *vede're,* se, skåda), l. **Belvedä'r,** ställe med skön och vidsträckt utsikt; utsiktstorn (jfr *Bellevue*); en flygel i Vatikanen, där konstsamlingarna förvaras, (därav *adj. belvede'risk,* som brukas om nämnda konstverk). — **Belvede'riske Apollo,** en berömd marmorstaty från romerska kejsartiden.

Belvede'r-russin, russin från Calabrien.

Belvedä'r, se *Belvedere.*

Be'lzebub, se *Beelzebub.*

Be'ma, *gr.* (av *bai'nein,* bestiga), ”steg”, tribun; den plats, från vilken predikan hålles i den grekisk-katolska kyrkan.

Bémol, *fr.* (*l.* bemå'll), *tonk.,* franska benämningen på sänknings- l. ♭-tecknet.

Ben (av *kelt. pen,* huvud, topp), bergspets. Ingår i många skotska namn på berg, t. ex. Ben Nevis.

Ben, *hebr.* och *arab.,* son, t. ex. Ben-david, Davids son, Ben-jamin, lyckans son.

Bena'res, ostindiskt silvertyg, uppkallat efter staden med samma namn.

Benbreccia (*l.* -brä'tja), bergartsmassa, bestående av benlämningar efter utdöda djur, snäck- och musselskal o. d. Jfr *Breccia.*

Benbrosk l. **Ossei'n,** *kem.,* den brosksubstans, som återstår efter utdragning av kalksalterna ur ben.

Benbädden, *geol.,* en från Tyskland känd, till rätiska formationen hörande bildning.

Bence-Jones albumo's (*l.* bens-jåns -), *med.,* vid vissa svulster i benmärgen i urinen uppträdande äggvitsjuka.

Benceller, *anat.,* celler i och utmärkande för benväven.

Bendava'les l. **Vendeva'les,** namn på de sydliga vindar, som under regntiden blåsa i Sydamerikas nordliga kustländer. Nordöstvindarna under övriga årstider kallas *Brisas.*

Be'ndis, *gr. myt.,* en trakisk jakt- och mångudinna, till vars ära man i Piraieus årligen firade en fest, *Bendideia.*

Be'ne, *lat.,* gott, väl. — **B. est,** det är gott, det är bra. — **B. me'ritus,** *lat.,* väl förtjänt. — **B. miscea'tur,** blandas väl (på recept). — **B. placito,** *ital.* (*l.* - pla'tjitå), välbehag. — **A bene placito,** efter behag. Jfr *Ad libitum.* — **B. te** l. **ti'bi,** *lat.,* din skål! — **B. va'le,** lev väl! — **B. vale'te,** faren väl! — **B. vi'xit, qui bene la'tuit,** lycklig den, som lever obemärkt. (*Ovidius.*)

Benedica'mus Do'mino, *lat.,* må vi prisa Herren! avslutningsformel för den katolska gudstjänsten under fastlagstiden.

Benedi'cite, *lat.,* eg. uttalen välsignelsen; välsignelsen! inledningsordet för bordsbönen före måltiden i klostren. — **Benedi'ctio,** välsignelse. — **Benedi'ctio aposto'lica,** ”den apostoliska välsignelsen”, utdelas högtidligen av påven skärtorsdagen, påskdagen och Kristihimmelsfärdsdag, ”till staden Rom och hela jordens krets”. — **Benedictiona'lis li'ber** (*Benedictiona'rium*), välsignelseboken, innehöll de välsignelseformler, som under medeltiden brukades i den romersk-katolska kyrkan.

Benedi'ctus l. **Benedi'kt,** nylatinskt mansnamn (av *benedi'cere,* välsigna), välsignad. Namn på det västerländska munkväsendets grundläggare, *B. av Nursia,* och femton påvar. Förk. hos oss till **Bengt,** hos danskar och tyskar till **Benedicks** l. **Bendix,** hos italienare förekommer det under formen **Benede'tti.** Kvinnonamnet **Benedi'cta** förk. hos oss till **Bengta.**

Benedikti'ner, medlemmar av benediktinorden. — **Benedikti'norden,** munkorden, stiftad av Benedikt av Nursia.

Benedikti'n-likör (som fått sitt namn av benediktinklostret i Fécamp i Normandie), munklikör.

Benedikti'norden, se under *Benediktiner.*

Benediktio'n (av *lat. benedi'cere,* välsigna), välsignelse, invigning. Jfr *Konsekration.* — **Benediktio'ner,** handlingar, såsom bön, rökelse, bestänkning med vigvatten etc., genom vilka den katolska kyrkan meddelar särskild välsignelse.

Benediktrot, dets. som *Nejlikrot*

Benefaktio'n, se *Beneficens* under följ. ord.

Bénéfice, *fr.* (*l.* benefi's; av *lat. benefi'cium*), välgärning, fördel; teaterföreställning, av vilken inkomsten tillfaller någon av teaterpersonalen; *handelst.,* handelsvinst, gottgörelse för ett verkställt uppdrag. Jfr *Bonifikation.* — **Benefice'ns** l. **Benefaktio'n,** välgörenhet. — **Benefice'ra,** visa välgörenhet emot. — **Beneficia'nt,** skådespelare, till vars förmån ett skådespel är anordnat. — **Beneficia'rius,** den, som fått sig ett beneficium tillerkänt. — **Benefi'ciehemman,** hemman anslagna till underhåll åt fattiga officerare. — **Benefi'cier,** understöd åt tjänstemän, vilka antingen ej uppnått pensionsåldern l. sakna pensionsrätt, men avgå från sin befattning. — **Benefi'cium,** *lat.,* förläning. — **Beneficium ecclesia'sticum,** prebende. — **Beneficium paupera'tis,** förmån på grund av fattigdom.

Benefit-building-societies, *eng.* (*l.* be'nefit bi'lding-såssä'jitis), engelska föreningar för uppförande av bostäder åt arbetare, vilka efter viss tid bli ägare av sin lägenhet.

Be'ne me'ritus, *lat.,* väl förtjänt.

Bene qui la'tuit, bene vixit, *lat.,* se *Bene vixit,* under *Bene.*

Benetnasch l. **Alkaid,** *astr.,* stjärna i S t o r a B j ö r n e n på n. stjärnhimmeln.

Be'ne vale'te, *lat.,* se under *Bene.*

Beneventе'ra, *lat.* (av *bene,* väl, och *veni're,* komma), välkomna.

Be'ne vi'xit, *lat.,* se under *Bene.*

Benevole'ns (av *lat. benevole'ntia*), välvilja, gunst. — **Bene'volus,** välvillig, gunstig. — **Bene'vole le'ctor,** benägne läsare.

Benz, dets. som *Indisk hampa.*

Benga'l l. **Benga'lier,** hindu i Bengalen.

Benga'li, ett från sanskrit härstammande språk, som brukas företrädesvis i Bengalen.

Bengali'n, *textil.,* mjukt halvsidentyg i tvärrips med varp av silke och inslag av kamgarn.

Benga'lisk eld, *tekn.,* fyrverkerield, som uppkommer vid antändning av en långsamt exploderande blandning, innehållande salpetersyrade l. kolsyrade salter.

Benga'liskt husbloss, dets. som *Agar-Agar* (se d. o.).

Bengali'st l. **Fjärilsfink,** *zool.* (*lat. Astri'lda benga'lus*), en omtyckt burfågel från Afrika.

Be'ngel, *ty.,* knölpåk; lymmel; *boktr.,* en på handpressar horisontalt utstående svängel.

Ben-glas l. **Mjölkglas,** *tekn.,* en vit, ogenomskinlig glassort, som innehåller kalciumfosfat (benaska).

Bengt, mansnamn, och **Bengta,** kvinnonamn, förk. av *Benedictus* och *Benedicta* (se d. o.).

Benguesba'lsam (*l.* benge'-), *farm.,* mentol och metylsalicylat i lanolinhaltig salvgrund, mot reumatism.

Be'ni, *arab.,* "söner av", med efterföljande namn på en (oftast antagen) stamfader, den vanligaste formen för arabiska stamnamn. (Se t. ex. följ. ord.)

Be'ni Amir, hamitiskt nomadfolk i n.ö. Afrika.

Benica'rlo, ett rött vin från Valencia.

Beni'ciadiama'nter, ett slags konstgjorda diamanter, som bestå av starkt blyhaltigt glas.

Be'nickemask, *zool.,* se *Binnikemask.*

Béniers motor (*l.* benje's -), en varmluftmaskin, föregångare till Dieselmotorn.

Benignite't (*lat. beni'gnitas*), välvilja, vänlighet; *med.,* en sjukdoms mildare art.)(M a l i g n i t e t (se d. o.). — **Benign,** godartad.)(M a l i g n.

Be'ni-Mezab, berberfolkstam i algeriska Sahara.

Beninca'sa, *bot.,* vaxgurka, släkte av fam. *Cucurbita'ceæ* i tropiska Asien, odlas för de välsmakande frukterna.

Benitoi't, *miner.,* ett till smycken brukat, safirblått bariumtitanosilikat från Kalifornien.

Benjamin, *hebr.,* mansnamn, eg. högra handens l. lyckans son, önskebarn l. älsklingsson. Namn på patriarken Jakobs yngste son. — **Benjamini'ter,** Benjamins avkomlingar.

Ben-jord, *kem.,* kalksalterna i bensubstansen.

Ben-kol, *tekn.,* erhålles genom torrdestillation av benskärvor. Användes till avfärgning av sockerlösningar m. m.

Ben-kroppar, *anat.,* äldre namn på benceller.

Ben-laku'ner, *anat.,* de håligheter i den fasta benstommen, i vilka benceller finnas.

Ben marca'to, *ital., tonk.,* väl markerat, kraftigt framhållet.

Ben-mjöl, ett sedan forntiden använt gödningsämne.

Benneti'tes, *paleont.,* fossilt (mezozoiskt) växtsläkte av gruppen cykadofyter.

Be'nno, forntyskt mansnamn, förk. av *Bernhard* och *Benedictus* (se d. o.).
Benoi'dgas, dets. som *Gasolingas.*
Benolja, *bot.,* se *Moringaceæ; farm.,* olja framställd genom torrdestillation av kvävehaltiga djurämnen. Kallas även *Dippels olja.*
Bensaldehy'd, *kem.,* ren bittermandelolja.
Bensidin'färgämnen, Diami'n- l. **Bomullsfärgämnen,** *kem.,* en grupp azofärgämnen, som färgar bomull utan betning.
Bensi'n, *kem.,* ett kolväte, bildande en färglös olja, som förekommer i den flyktigaste delen av stenkolstjäran, förr dets. som *Bensol* (se d. o.).
Bensi'nmotor, se *Explosionsmotor.*
Bensinofo'rm, *kem.,* kolklorid. Giftig vätska, använd som lösningsmedel för fett.
Bensoa't, *kem.,* bensoesyrat salt. Se *Benzoas.*
Bensoauri'n, *kem.,* direktfärgande azofärgämne, som utan betning färgar bomull blå.
Be'nsoe l. **Benzoe, Bensoeharts,** *farm., Resi'na be'nzoes,* välluktande harts av några ostindiska trädslag, tillhörande släktet *Styrax.* — **Bensoe amygdalo'rum,** mandelbensoe, utgöres av mandelformade stycken. — **Bensoe-blommor,** förr brukat namn på bensoesyra. — **Bensoe in lacry'mis,** tårbensoe, utgöres av droppformiga l. flata stycken. — **Bensoe in ma'ssis,** blockbensoe, förekommer i stora block och är mindre ren än föreg. — **Bensoe-syra,** *A'cidum benzo'icum,* den viktigaste beståndsdelen av bensoe, hindrar jäsning och förruttnelse. — **Bensoesyre-sulfini'd,** det kemiska namnet på sackarin. — **Bensoe-tinktur,** *Tinctu'ra be'nzoes,* består av bensoe och sprit. — **Bensoe-tinktur,** sammansatt, *Tinctura benzoes compo'sita,* består av aloe, Perubalsam, bensoe och sprit.
Be'nsoefett, Bensoeister, *farm.,* erhålles genom smältning av bensoe i ister och användes i salvor och pomador.
Bensoflavi'n, *kem.,* ett akridinfärgämne.
Benso'l l. **Benzol,** även **Benze'n,** *kem.,* aromatiskt kolväte i form av en lättantändlig, färglös vätska. Förekommer i stenkolstjära, men kan även framställas syntetiskt.
Bensoli'n, Ligroi'n, *kem.,* flyktiga kolväten av olika slag, vanligen brunkolsbensin.
Bensonafto'l, *farm.,* se *Betol.*
Bensoso'l, *farm.,* guajakolbensoat, ett färglöst kristallpulver, som försökts mot tuberkulos.
Bensoy'l, *kem.,* en hypotetisk radikal, som anses förekomma i bensoesyra.
Bensoy'lperoxid, *kem.,* se *Lucidol.*
Bensoy'lpseudatropi'n, *kem.,* se *Tropakokain.*
Be'nsuperfosfa't, *kem.,* superfosfat av benmjöl l. benaska.
Bensvärta, pulveriserat benkol.
Bensy'l, *kem.,* hypotetisk radikal, som anses ingå i bensylalkohol. — **Bensy'lalkoho'l,** *kem.,* användes i parfymeriet.
Bensy'lmorfinklori'd, *kem.,* det kemiska namnet på *Peronin.*
Benthami'sm, den engelske filosofen Benthams lära om ”största möjliga lycka åt största möjliga antal”. — **Benthami't,** anhängare av Benthams läror (utilitarismen m. m.).
Bentho's, se *Bentos.*
Be'ntick l. **Be'ntink,** *sjöv.,* triangelformigt undersegel, använt som gaffelapa.
Bentivoglio (*l.* -vå'ljå), italiensk släkt.
Bento's, sammanfattande benämning på de icke flytande l. simmande organismer, som leva på l. i närheten av havens l. sjöarnas botten. (Jfr *Plankton* och *Pleuston.*) — **Fytobento's,** vegetabiliska bentosformer. — **Zoobento's,** animala bentosformer.
Bentransplantatio'n, *kirurg.,* dets. som *Osteoplastik.*
Benträ l. **Rödträ,** veden av *Loni'cera xylo'steum* av fam. *Caprifolia'ceæ.* Användes till svarveriarbeten.
Benturko's, blåfärgat fossilt ben (även tänder). Jfr *Odontolit.*
Benved, *bot.,* den benhårda veden av *Cornus sangui'nea* (fam. *Corna'ceæ*) och *Evo'nymus europæ'a.* Nyttjas av svarvare, instrumentmakare m. fl. hantverkare.
Benvenu'to, *ital.,* mansnamn, den välkomne. Namn på den ryktbare italienske guldsmedskonstnären och bildhuggaren *B. Cellini* (*l.* tjelli'ni).
Be'nye, ett berömt Tokajvin.
Benzaldehy'd, se *Bensaldehyd.*
Benzanalge'n, se *Analgen.*
Benzi'n, se *Bensin.*
Be'nzoas, *lat.,* bensoesyrat salt, bensoat. — **B. bismu'ticus,** vismutbensoat. Användes mot diarré. — **B. coca'icus,** kokainbensoat. — **B. fe'rricus,** järnbensoat. Användes vid körtelsjukdomar hos barn. — **B. magne'sicus,** magnesiumbensoat, febermedel. — **B. na'tricus,** natriumbensoat, användes vid urinsyrediates och som konserveringsmedel.
Benzoë med sammansättningar, se *Bensoe.*
Benzo'l, se *Bensol.*
Benålder, *arkeol.,* annat namn för det skede av äldre nordiska stenåldern, som eljest kallas Maglemosekulturen.
Beo'ter, invånare i Beotien.
Beo'tisk dimma, dumhet, brist på skarpsinne. Uttrycket härrör från beoterna, vilka av de övriga grekerna ansågos enfaldiga, ett förhållande, som man ansåg bero på deras lands disiga luft.
Beowulf, hjälten i en angelsaxisk dikt från 700-talet, med anspelningar på Sveriges äldsta historia.
Bera, sagokonungen Alfs maka.
Bera'bra (pl. av *berberi*), arabiska namnet på nubierna.
Berât l. **Barât,** *turk.,* kejserlig resolution, patent.

Be'rber, europeiskt namn på den hamitiska urbefolkningen i n. Afrika.
Berber-ba'schi (av *pers. berber*, barberare, och *turk. basch*, överhuvud), titel för sultanens överbarberare.
Berberi'deæ l. **Berberida'ceæ**, *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Berberis*.
Berberi'et, berbernas land, förr benämning på Nordafrika med Barbareskstaterna.
Berberi'n, *kem.*, en vid färgberedning använd växtbas, som förekommer bl. a. i roten av vår vanliga berberisbuske.
Be'rberis, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Berberida'ceæ*. — **B. aquifo'lium**, mahonia, odlad, tornlös buske med övervintrande, torntandade glänsande blad, som användas till kransar. — **B. vulga'ris**, surtorn, tornig buske med gula blommor av stark doft i klasar. Bär röda. Utrotas numera emedan den är värdväxt för en av sädesrostens (*Pucci'nia grami'nis*) vegetationsformer. — **B. vulga'ris, f. atropurpu'rea**, blodberberis, odlad form med mörkröda blad.
Berberis-saft, saft av berberisbären. Användes i garverier.
Berberisträ, det fina, benhårda virket av buskväxten *Be'rberis vulga'ris*.
Berceau, *fr.* (*l.* berså'), eg. vagga; berså, lövsal; granuleringsstål.
Berceuse, *fr.* (*l.* bersö's), vaggsång, vaggvisa.
Berchta (*fhty. Peratha*; nu *Bertha*), namnet på en i de tyska folksagorna förekommande gudinna. — **Berchtenlaufen, Berchtenjagen, Berchtengehen**, fest, som i s. Tyskland firas mellan jul- och trettondagen.
Be'rchtold l. **Be'rthold**, forntyskt mansnamn (av *berht*, glänsande, och *hold*, huld).
Be'rchtoldstag, se *Bechteltag*.
Berdan-gevär, *eng.* (*l.* börden-), ett av amerikanaren Berdan konstruerat bakladdningsgevär.
Berdura'ni, gemensamt namn på flera afganska folkstammar.
Bereni'ce, *lat.*, **Bereni'ke**, *gr.*, grekiskt kvinnonamn, segrarinna. Namn på flera furstinnor av den grekiska konungafamiljen i Egypten.
Bereni'ces hår, *astr.*, stjärnbild, uppkallad till minne av den egyptiska drottningen Berenice, som åt Afrodite offrade sitt hår, till tack för att hennes make oskadd återkom från ett krigståg.
Bereni'ke, se *Berenice*.
Beresi't, *petrogr.*, eruptiv gångbergart vid guldgruvorna i Beresovsk.
Bere'tta, Beretti'na, röd, fyrkantig mössa och kalott av samma färg, som tillhöra kardinalernas dräkt.
Bergama'sca, *ital.* (av staden *Be'rgamo*), en gammal livlig italiensk dans.
Bergama'sker, invånarna i italienska provinsen Bergamo.
Bergamaski't, *miner.*, en hornbländevarietet.
Bergamées-tapeter (*l.* bergame'-), vävda tapeter, urspr. från Bergamo, nu även framställda i Belgien, Böhmen och flerstädes.
Be'rgamoolja, dets. som *Bergamottolja*
Bergamo'tt (*ital. bergamotto; turk. begarmudi'*, av *beg*, härskare, och *armo'd*, päron; alltså furstepäron), en art små runda päron; ett slags citroner (av *Ci'trus Berga'mia*, i s. Europa och Västindien), av vilka den till parfymer brukade **Bergamott-oljan**, *Æthero'leum Bergamo'ttæ*, beredes.
Bergamotte, *fr.* (*l.* -mått), grova, icke överskurna, franska ylletyger.
Bergand, *zool.*, *Nyroca marila*, en nordlig dykand.
Berganti'n, se *Brigantin* (under *Brigg*).
Bergblått, *kem.*, basiskt kopparkarbonat.
Bergbomull, ett slags sämre levantinsk bomull.
Bergbräsma, *bot.*, se *Cardamine*.
Bergcinno'ber, *miner.*, ren, naturlig cinnober.
Bergda'ma l. **Bergda'mara**, ett afrikanskt folkslag, tillhörande hereros.
Bergduntrav, *bot.*, se *Epilobium*.
Bergebenhol'ts, se *Bauhinia*.
Bergelmer, *nord. myt.*, den ende av rimtursarna, som undgick döden, då de övriga av hans stam dränktes i Ymers blod.
Berge'nia, *bot.*, som prydnadsväxter odlat släkte av fam. *Saxifraga'ceæ*. — **B. crassifo'lia** och **B. cordifo'lia**, ha stora blad och massor av röda blommor.
Berge'nsis, *nylat.*, från norska staden Bergen.
Berge'rac, *fr.* (*l.* bersjera'ck), ett välsmakande franskt vin.
Bergère, *fr.* (*l.* bersjä'r), eg herdinna; ett slags bekväm länstol.
Berget (*fr. la Montagne*), politiskt parti i Frankrike, den yttersta vänstern, under den stora revolutionen.
Bergfinken, *zool.*, *Fringi'lla montifringi'lla*, häckar i de nordiska skogarna.
Bergfiskar, *zool.*, fam. *Labri'dæ*, taggfenstråliga havsfiskar, i Sverige representerade av snultrorna (*Labrus*).
Bergfrid, se *Barfrid*.
Bergföhre, *ty.*, *bot.*, se *Pinus*.
Berggröe, *bot.*, se *Poa*.
Berggrönt, målarfärg av pulveriserad malakit l. basiskt kopparkarbonat.
Berggult, en till målarfärg använd gulockra.
Berggyllen, *bot.*, se *Erysimum*.
Bergheimer, ett *Elsasservin*.
Bergia'nska stiftelsen, stiftelse till trädgårdskonstens och botanikens fromma på grundval av en donation av P. J. Bergius, 1784. Den äges av Vetenskapsakademien och upprätthåller **Bergianska trädgården**, en botanisk trädgård i Stockholm.
Be'rgisbröd, Be'rkisbröd, se *Vallmofrö*.
Bergkalk l. **Kolkalksten**, *geol.*, kalksten i

stenkolssystemets undre del, vanligen ej kolförande.

Bergknopp, *bot.*, se *Sedum.*

Bergkompass, se *Gruvkompass.*

Bergkork, Bergläder, Berglin, *miner.*, se *Asbest.*

Bergkorsört, *bot.*, se *Senecio.*

Bergkristall, *miner.*, en kristallinisk varietet av kvarts, vanligen vattenklar och färglös. Gul bergkristall kallas *citrin*, den bruna *röktopas*, den violetta *ametist*, den nästan svarta *morion*. Är så hård att den repar glas. Förekommer bl. a. i Alperna och i Sverige, vackrast i Jämtland. Brukas till smycken.

Berglin, *miner.*, en varietet av asbest.

Bergljot, norsk kvinna av stormanssläkt, gift med Einar Tambaskälver, vars mord hon sökte hämnas på Harald Hårdråde. Hennes liv har lämnat stoff till B. Björnsons dikt "Bergljot", tonsatt av Grieg och Heise.

Bergläder, *miner.*, en varietet av serpentin.

Berglärkan, *zool.*, *Eremo'phila* (*Ala'uda*) *alpe'stris flava*, en art lärka i n. Europa och Asien.

Berggyltan, *zool.*, se *Labrus.*

Bergmanni't, *miner.*, ett mineral, som är synonymt med *natroli't* (se d. o.).

Bergmann-rör, *tekn.*, av vulkaniserad pappersmassa utförda isoleringsrör för elektriska ledningar.

Bergmjöl, Infuso'riejord, Diatomace'jord, Kiseljord, Kiselgur, *geol.*, en mjölliknande jordart, som nästan uteslutande består av mikroskopiska kiselskeletter efter i vatten fritt levande alger, *Diatomace'er.*

Bergolja, Petro'leum l. **Nafta,** *tekn.*, en brännbar vätska, som består av flytande kolväten och användes till beredning av fotogen. Förekommer i s.ö. Europa, i Asien och Amerika.

Bergrör, *bot.*, se *Calamagrostis.*

Bergsalt, det koksalt som, i motsats mot havssalt, utvinnes genom gruvdrift.

Bergshauptman, titel för bergmästarna vid Sala och Falu gruvor.

Bergsimpan, *zool.*, se *Cottus.*

Bergskrabba, *bot.*, se *Globularia.*

Bergskäddan, *zool.*, se *Pleuronectes.*

Bergsmekani'k, läran om de mekaniska anordningarna, som användas inom bergshanteringen.

Bergsmör, *miner.*, en ur alunskiffer utsvettad alunart.

Bergspring, *bot.*, en art *Asplenium.*

Bergsslok, *bot.*, se *Melica.*

Bergste', amerikanskt tesurrogat av *Gaultheria*-blad.

Bergstubben, *zool.*, se *Gobius.*

Bergsvetenskap, sammanfattning av det för bergshantering erforderliga vetandet.

Bergsvärdie, fordom titel på en statens ämbetsman vid Sala silververk.

Bergsyra, *bot.*, se *Rumex.*

Bergtjära, tjockflytande asfalt.

Bergtvål, dets. som *Valkjord* (se d. o.).

Berguv l. **Hornuv,** *zool.*, *Bu'bo Bu'bo*, typen för ett släkte ugglor, utbrett över större delen av jorden.

Bergvaren, *zool.*, se *Zeugopterus.*

Be'ribe'ri, *hindost.*, stor svaghet; *med.*, en i Ostasien gängse sjukdom, en *avitaminos*, beroende på ensidig diet. Riskornens skal innehålla mot densamma verksamma vitaminer. Sjukdomen kallas i Japan *Kale-ke'*. — **Skeppsberiberi,** sporadiskt uppträdande beriberi, särskilt hos skeppsbesättningar.

Beri'cisk kalksten, *petrogr.*, till bildhuggeriarbeten använd kalksten från *Monti Berici* i italienska provinsen Vicenza.

Berill-tryck, tygtryck, varvid färgen påtryckes jämte ett sedan kvarsittande, svagt upphöjt klister.

Berka'n l. **Perka'n** (*ital. barracano*), ett slags tyg av gethår och ull.

Be'rkovets, rysk handelsvikt = 10 pud = 163,8 kg.

Berkshire-svin (*l.* bö'ksjiö-), berömd engelsk svinras, som f. n. icke brukas i Sverige.

Be'rleburg-bibeln, en tysk bibelöversättning från början av 1700-t, med förklaringar i mystisk-rationalistisk anda.

Berli'nare, lätt, fyrhjulig, landåliknande vagn, vars sufflett ej kan fällas ned. Jfr *Berlinervagn.*

Berli'nerblått, *tekn.*, en mörkblå målarfärg som erhålles, då gult blodlutsalt fälles med ett järnoxidsalt l. järnklorid. — **Berlinerbrunt,** den genom glödgning av berlinerblått erhållna järnoxiden. — **Berlinergrönt,** ett med gult blandat berlinerblått. — **Berlinervitt,** blyvitt. — **Berlinerrött,** en lackfärg, framställd ur bresilja, stärkelse, krita och alun.

Berli'nerbröd, gräddas av deg av vetemjöl, socker och oskalad mandel, som bestrykes med äggula.

Berli'nergarn, se *Sefirgarn.*

Berli'ner Lokal-Anzeiger, daglig tysk tidning med vidsträckt spridning.

Berli'ner Ta'geblatt, en av Tysklands mest lästa dagliga tidningar i Berlin, förr av demokratisk partifärg.

Berli'nervagn l. **Berlinare** (*fr. berline, berlingot*), en i 17:e årh. i Berlin uppfunnen täckt resvagn.

Be'rlingske ti'dende, Danmarks äldsta tidning, konservativt, halvofficiellt blad.

Berlitz-metoden, en effektiv metod att snabbt inlära främmande språk genom anlitande av infödda lärare, införd av tysk-amerikanen M. D. Berlitz i New York, som där 1878 grundade Berlitz school, nu världens största språkinstitut med omkr. 400 filialer.

Bernoulliska talen (*l.* bärno'lli), *mat.*, vissa tal, som förekomma i flera serieutvecklingar, upptäckta av J. Bernoulli (1654—1705).

Berlo'ck (*fr. berloque*), prydnad för urkedjor.

Berm, se *Bärm.*

Bermuda-arrowrot (*l.* -mjo'-), se *Arrowrotstärkelse.*

Bermuda-båt, även **Mudian** l. **Mugian** (*l.* -mjo'-), kort, vanligen däckad båt med en enda mast, som användes vid Bermudasöarna.

Bermu'da-gräs, se *Cynodon.*

Bermu'da-segel, **Bermuda-rigg**, se *Marconirigg.*

Bern, i tyska och nordiska sånger italienska staden *Verona.* — **Di'drik av Bern**, Teoderik, östgoternas konung, som hade sitt residens i Verona.

Bernadotte (*l.* bärnadå'tt), sydfransk borgarsläkt, världsbekant genom Jean Baptiste B., sedermera konung Karl XIV Johan.

Bernardska sticket (*l.* -na'rska -), *med.*, ett av den franske fysiologen Bernard i hjärnans fjärde ventrikel applicerat stick, som framkallar en form av sockersjuka.

Berndt l. **Bernt**, mansnamn, förk. av *Bernhard.*

Berner-O'berland-ras l. **Freiburg-ras**, nötkreatursras från Schweiz, med riklig och fet mjölk.

Berne'sk (*ital. stilo bernesco*), skämtsam, lustig, efter den italienske författaren B e r n i, som travesterade Bojardos dikt ”Den förälskade Roland”.

Be'rnhard, *ty.* (*lat. Bernardus* l. *Bernhardus*, *fr. Bernard* [*l.* -na'r], *ital. Bernardo* l. *Bernardino*, *gammalty. Perinhart*), mansnamn, starkt, kraftigt barn. Namn på den mest betydande bland medeltidens asketer och mystiker, *B. av Clairvaux.* Förk. till *Berndt* l. *Bernt.* Motsvarar kvinnonamnet **Bernhardi'na.**

Bernhardi'nklostret på Stora S:t Bernhard i Wallisalperna hade förr till särskild uppgift att härbärgera och förpläga resande samt att genom sina präktiga hundar rädda nödställda färdmän.

Bernhardi'norden, stiftad av Bernhard av Clairvaux, uppgick i Cisterciensorden och gav denna sitt namn.

Bernhardi'n-ört, **Kardbenedikt**, *bot.*, *farm.*, *Cni'cus benedi'ctus*, av fam. *Compositæ*, nyttjas till en magstärkande drog.

Bernhardshunden, se *Bernhardinklostret.*

Bernhardskräftan, *zool.*, dets. som *Eremitkräfta.*

Berni'ke, se *Berenice.*

Bernkonventio'nen, internationell överenskommelse för skapande av enhetlig rätt på de litterära och konstnärliga områdena. Ingicks i Bern 1886, reviderades 1908. Biträddes av Sverige 1919.

Bernsten, se *Bärnsten.*

Bernt, se *Berndt.*

Bernwards-korset, ett av den tyske biskopen och konstnären Bernward (960—1022) utfört gyllene kors, som nu tillhör Maria-Magdalenakyrkan i Hildesheim. B. har även gjort utkast till den s. k. *Kristuskolonnen* (se d. o.) i Hildesheim.

Bero, latiniserad form av namnet Björn.

Be'roë, *zool.*, ett släkte kammaneter, som framkallar *mareld.*

Beroli'na l. **Beroli'num**, *nylat.*, *Berlin.*

Berrykoncernen (*l.* berri-), engelsk tidningstrust, ledd av bröderna W. E. Berry och G. Berry. Omfattar Daily Telegraph, Financial Times och Sunday Times.

Berrykoppling (*l.* berri-), *elektrotekn.*, anordning till minskning av tomgångsförluster vid transformatoranläggningar.

Berryviner (*l.* berri-), lätta röda och vita viner från departementet Cher.

Bersaglieri, *ital.* (*l.* -alje'ri, av *bersaglio*, skottavla, mål), skarpskyttar i den italienska hären.

Berse, fornnordiskt mansnamn, björnunge.

Berså' (*fr. berceau*), lövsal.

Be'rt (*fr. berthe*, av kvinnonamnet *Berthe*), förr brukligt garnityr å klänningsliv.

Berta, tyskt kvinnonamn (av *fornty. Berchta*, och detta av *Peratha*, *peraht*, *berth*, lysande).

Berte'roa inca'na, *bot.*, syn. *Aly'ssum inca'num* (se d. o.).

Bertholle'tia, *bot.*, sydamerikanskt växtsläkte av fam. *Lecythida'ceæ.* — **B. exce'lsa**, ett resligt träd med stora frukter, som inom ett vedhårt skal sluter ett antal tresidiga frön, s. k. *paranötter* (brasilianska nötter).

Bertillonage, *fr.* (*l.* -tijona'sj), ett av fransmannen Bertillon uppfunnet system för identifiering av personer, grundat på den erfarenheten, att mätningen av ett visst antal bestämda kroppsdelar ytterst sällan ger samma resultat hos flera invidider. Jfr *Antropometriska metoden* och *A. signalementen.*

Be'rtram, tyskt mansnamn (fordom *Perahtram*, av *peraht*, glänsande, och *hrabam*, *hram*, *ram*, korp), den glänsande korpen; mansroll i ”Robert av Normandie”, opera av Meyerbeer.

Bertramsrot, *bot.*, *farm.*, *Radix py'rethri*, fås av den till fam. *Compositæ* hörande *Chrysa'ntemum Parthe'nium.* Nyttjas i tandtinkturer.

Bertrandi't, *miner.*, en sönderdelningsprodukt av beryll.

Bertrands metod (*l.* bertra'ngs -). *med.*, titreringsmetod på socker.

Bery'cidæ, *zool.*, fiskfamilj av gruppen Taggfeningar. Se *Beryx.*

Bery'll (*gr. be'ryllos*), *miner.*, ett mineral, sammansatt av aluminium- och berylliumsilikat. Genomskinliga gräs- l. äpplegröna varieteter kallas *smaragder*, blåaktigt gröna *aquamariner.* — **Bery'llium**, *kem.*, ett sällsynt metalliskt grundämne, som förekommer bl. a. i mineralet beryll. —

Berylliumoxi'd l. **Berylljord** bildar ett vitt, osmältbart pulver.

Be'ryx, *zool.*, ett för fiskfamiljen *Beryci'dæ* typiskt fisksläkte, som mycket liknar de nu utdöda formerna från kritperioden och senare. — **B. borea'lis** l. **decada'ctylus**, nordiska beryxen, en djupvattensfisk från Kanarieöarna som stundom går upp mot n. Atlanten.

Berze'lia, *bot.*, efter J. J. Berzelius uppkallat växtsläkte av fam. *Brunia'ceæ*. Några arter odlade som prydnadsbuskar.

Berzeliani't l. **Sele'nkoppar**, *kem.*, en silvervit, metallglänsande förening av koppar och selen.

Berze'lii lampa l. **Berze'lius-lampa**, en av *Berzelius* konstruerad spritlampa, förr mycket använd av kemisterna.

Bes, *egypt.*, *myt.*, fornegyptisk gud, som ansågs beskydda barnsbörden.

Bes l. **Bessis**, *lat.*, fornromersk vikt = ⅔ as.

Besa'nmast (av *holl. bezaan*), *sjöv.*, aktersta masten på ett fartyg = *Mesa'nmast.* — **Besansegel**, segel på denna mast.

Beschli'k, se *Besjlik.*

Beschta'ner, anhängare av den polske sektstiftaren Israel Bescht. Se *Chasidéer.*

Bese'bleck, *boktr.*, stålskiva med hårskarp kant för inriktning av linjen på typer vid stilgjutning. — **Bese'kloss**, absolut plan järnkloss, som fordom nyttjades för att undersöka tjocklek på typer.

Be'semsjon (av *holl. bezemschoon*, "kvastren"), *handelst.*, den del av en vara (spec. råsocker), som kvarsitter vid emballeringen vid tömmandet; även det därför beräknade avdraget.

Bese'stan (av *pers. basista'n*, av *arab. bassa's*, köpman), kallas i Turkiet ett offentligt torg med köpmansbodar.

Besiffring l. **Generalbas-skrift**, *tonk.*, ett slags förkortad notskrift genom över basnoterna anbragta siffror, vilka beteckna de ackord som skola spelas.

Bésigue l. **Bézigue**, *fr.* (*l.* -si'g) kortspel, som spelas med två hopblandade piket-lekar.

Besittningsmynt, mynt, präglade inom någon av Sveriges tidigare besittningar.

Besjli'k (av *turk. besj*, fem) l. **Besli'k**, turkiskt silvermynt = 5 piaster (se d. o.). Myntet präglades ofta i sämre metall, "metalik", med lägre kursvärde.

Besksöta, *bot.*, se *Solanum.*

Beskällare (*ty. Beschäler*, av *fornhögty. scelo*, avelshingst), hingst, som användes till betäckning. — **Beskällaresjuka**, *veter.*, en sjukdom i könsorganen hos hingstar och ston.

Beslag, *fys.*, tunt lager av ett ämne, som utfällt sig på en kropp; *jur.*, åtgärd, varigenom tjänsteman å det allmännas vägnar sätter sig i besittning av gods, som anses vara genom brott förverkat. — **Beslagare**, tjänsteman, som verkställer beslag. — **Beslagarandel**, andel av beslagtaget gods värde, som inom tullverket utgår till beslagare.

Besman l. **Betsman**, en våg, som består av en graderad stång med ett rörligt handtag samt en motvikt vid den ena och en hake i den andra änden.

Besoa'r, vanligare *Bezoar.*

Bess, engelsk förk. för *Elisabet.*

Be'ssas, ett slags *Hermitage-viner* (se d. o.).

Be'ssemer-göt (*eng. bessemer ingot*), gjutna stycken av bessemer-metall, vilka sedan bearbetas till axlar, skenor o. d. — **Bessemermetoden**, ett av engelsmannen *Bessemer* uppfunnet sätt att medelst inverkan av bläster l. sammanpressad luft förvandla smält tackjärn till smidigt järn l. stål. — **Bessemerstål**, stål framställt enl. Bessemermetoden. — **Bessemere'ra**, underkasta bessemermetoden.

Bessemschon, se *Bessemsjon.*

Be'sser l. **Be'ssi**, ett krigiskt folk i n.v. Trakien, underkuvat av romarna 11 f. Kr. — **Be'ssica**, bessernas land, har givit namn åt Bessarabien.

Be'ssis, se *Bes.*

Be'st (*lat. be'stia, fr. bête*, djur, fä), rå människa, dumhuvud. — **Bestia'lisk**, djurisk, rå. — **Bestialise'ra**, göra djurisk. — **Bestialite't**, rått, djuriskt beteende.

Bestia'rii, *lat.*, legohjon l. brottslingar, som i det gamla Rom kämpade mot vilda djur på skådebanorna.

Bestick, fodral med kirurgiska och matematiska instrument; *sjöv.*, bestämning genom kompass och logg av den ort, där ett fartyg för tillfället befinner sig.

Bestillingsmand, *da.* och *no.* (*l.* -man), tjänsteman utan kunglig utnämning och utan pension.

Bestla, *nord. myt.*, Odens moder.

Bestockning (*ty. Bestockung*), utveckling av sidoskott hos lantbruksgräsen.

Bestrålning l. **Insolatio'n**, *fys.*, *meteor.*, solstrålarnas direkta inverkan på det föremål, de träffa.

Best seller, *eng.* (*l.* - se'llö), kallas i England och Amerika de böcker, som under en säsong säljas i de största upplagorna.

Bestu'sjeffs nervtinktu'r, *med.*, spirituösеterisk järnkloridlösning.

Bestötlåda (*ty. Bestosslade*, av *bestossen*, avstöta), *boktr.*, verktyg för att hyvla träsnittstockar rätvinkliga; verktyg för hyvling och "fasettering" av stereotypplattor m. m.

Bet, i kortspel, se under *Bête.*

Bet, *eng.* (*l.* bätt), vad. *To bet* (*l.* to bätt), slå vad. — **Bettingbook** (*l.* bättingbo'k), bok, i vilken vaden antecknas vid kapplöpningarna.

Bet l. **Beth**, *hebr.*, hus. *Betel*, Guds hus. *Betdin*, eg. domshus, judisk domstol, sammansatt av tre rabbiner.

Be'ta, andra bokstaven i grekiska alfabetet.

Beta, *bot.*, växtsläkte av fam. *Chenopodia'-*

ceæ. — **B. vulga'ris,** stamform för alla de odlade formerna av betor, såsom mangold, rödbetor, vit- och sockerbetor m. fl. — **B. vulg.,** var. **campe'stris,** foderbetor. — **B. vulg.,** var. **ci'cla,** mangold. — **B. vulg.,** var. **cra'ssa,** vitbetor. — **B. vulg.,** var. **crue'nta,** rödbetor.

Beta, *kem., tekn.,* ett ämne (tenn- l. järnoxid, lerjord o. d.), medelst vilket en färg så kraftigt fästes vid trådfibrer, att den ej kan tvättas bort. — **Betning,** i färgerier den förrättning, varigenom en färg fixeras vid ett föremål, som är doppat i någon beta.

Betai'n, *kem.,* trimetylglykokoll, ett sötaktigt ämne, som anträffas i flera växter, främst i vitbetan. Anrikas i melassen vid sockertillverkning.

Beta-naftol-vismut, *kem.,* se *Orphol.*

Beta'niastiftelsen, förening för sjukvård, tillkommen på initiativ av metodistkyrkan i Sverige.

Be'tastrålar, β-strålar, *fys.,* benämning på vissa av radiums strålar.

Betbrand, en ödeläggande sjukdom på betor. Anses orsakad av en svampart (*Pho'ma be'tæ*).

Bête, *fr.* (*l.* bät; av *lat. be'stia*), oskäligt djur, dumhuvud. Jfr *Best.* — **Bête noire** (*l.* - nå'ar), syndabock. — **La belle et la bête** (*l.* la bä'll e la bät), den sköna och djuret, titel på en fransk saga. — **Vara bet för,** vara för dum l. oförmögen till. — **Bet,** i kortspel: straffinsats för ett tappat spel. — **Bêtise** (*l.* -i's), dumhet.

Béteigeuze (*l.* betäsjö's) l. **Batageuze,** *astr.,* en fixstjärna av första ordningen i stjärnbilden O r i o n.

Betel, se *Bet* l. *Beth.*

Betel l. **Betelpeppar,** *bot., Piper betle,* en ostindisk slingerväxt, med skarpt smakande, välluktande blad, vilka lindas kring arecanötter och tuggas som tobak. Jfr *Areca.*

Betelflagga, särskild flagga, som föres av Betelskepp. — **Betelkapten,** kaptenen å ett Betelskepp. — **Betelskepp,** skepp, vars kapten det åligger att hålla offentlig gudstjänst för sjöfolk under deras vistelse i utrikes hamnar.

Betelnöt, Betelpalm, se *Areca.*

Bête-noire, se *Bête.*

Beth och sammansättningar, se *Bet-.*

Bethany college (*l.* be'thäni ko'lidsj), högre svensk-amerikansk läroanstalt i Kansas. Tillhör Augustanasynoden.

Bethluisnin, se under *Ogam.*

Bethnal Green, *eng.* (*l.* be'ttnel grin), stadsdel i London, högkvarter för frukt- och grönsaksförsäljningen.

Bêtise, *fr.* (*l.* bäti's), *sv. pl.* **Beti'ser,** dumhet.

Betlehemi'ter, namn på flera katolska klosterordnar.

Betmögel, svampsjukdom på betor, orsakad av den med potatissvampen besläktade *Perono'spora Scha'chtii.*

Betning, se *Beta.*

Beto'l, *kem.,* förening av naftol och salicylsyra, ett vitt, i vatten nästan olösligt pulver, som användes såsom läkemedel.

Beton, *fr.,* se *Betong.*

Betong (*fr. beton*) l. **Beton,** en blandning av cement, sand, vatten och sten, som har vidsträckt användning för byggnadsändamål.

Beto'nica officina'lis, *bot.,* syn. *Stachys officinalis* (se d. o.). — **B. grandiflora,** odlas i trädgårdar som prydnadsväxt.

Betrost, en av betrostsvampen, *Uromy'ces be'tæ,* framkallad sjukdom å betor.

Betsimisara'ka, ”de förenade”, en av Madagaskars tre malajiska huvudstammar.

Betsjua'ner, en sydafrikansk negerstam, besläktad med kaffrerna. Deras språk, *setsjuana,* är befryndat med kongospråket.

Betsman, se *Besman.*

Betterments-bidrag (av *eng. bettermend,* förbättra), form av värdestegringsskatt.

Betti'na, kvinnonamn, bildat efter *Betty* = *Elisabet.*

Be'tty och **Bettine** (*l.* -i'nn), engelskt och franskt kvinnonamn, förk. av *Elisabet.*

Be'tula, *bot.,* växtsläkte med inbördes starkt hybridiserande arter, tillhörande underfam. *Betulaceæ* av *Hängeväxterna.* — **B. a'lba,** björk, kollektivnamn för ett flertal arter. — **B. daleca'rlica,** ornäsbjörk, ofta odlad underart med djupt flikiga blad. — **B. na'na,** dvärgbjörk, en risartad norrländsk buske med små, runda blad. — **B. pube'scens,** glasbjörk, har håriga årsskott. — **B. verruco'sa,** masurbjörk, slöjdbjörk, har glatta årsskott.

Betula'ceæ, *bot.,* underfamilj av fam. *Amenta'ceæ,* hängeväxter. Svenska släkten: *Alnus, Betula, Carpinus* och *Corylus.*

Betuli'n, *kem.,* ett i korklagret av björkbark förekommande ämne, möjligen en alkohol.

Betuli'nus, -a, -um (av *lat. Be'tula,* björk), *bot.,* växande på björk.

Betylier = *Bætylier* (se d. o.).

Beudanti't (*l.* bö-), *miner.,* ett rombiskt mineral av järn- och blyoxid, svavelsyra och arsenik- l. fosforsyra.

Beurré, *fr.* (*l.* börre'), smörpäron.

Beurten, *holl.* (*l.* bö'rten), gillen, kallas i Holland och n.v. Tyskland föreningar av skeppsägare, för upprätthållande av flodfart å Rhen, Elbe, Weser m. fl. floder. — **Beurtmannen,** *holl.,* skeppsägare.

Bévue, *fr.* (*l.* bevy'), förseelse, misstag, dumhet.

Bewusstsein, *ty.,* medvetande. — **Aus der Tiefe seines Bewusstseins,** ur sitt medvetandes djup.

Bey, Bei, Beg, *turk.,* eg. behärskare; titel för vissa turkiska ämbetsmän. — **Beglerbeg,** eg. herrarnas herre, landshövding.

Beyla, *nord. myt.,* guden Freys tjänarinna.

Beyrichi't, *miner.,* ett slags nickelkis.

Beze'tta ru'bra, Beze'tter, *tekn.,* sminklappar.

linnelappar, doppade i avkok å färnbock l. konschonell. Nyttjas till färgning av gelé, ost etc.

Bezia'ker, serbisk-kroatisk folkstam i Istrien.

Béziers (*l.* betsiä'r), muskatviner från Languedoc.

Bézigue, se *Bésigue*.

Bezi'rk, *ty.*, ett förvaltnings- l. militärområde i tyska stater.

Bezoa'r l. **Bezoa'rsten** (*arab. bâzahar*, eg. motgift), även **Besoa'r**, *farm.*, en rund, stenlik, förr i medicinen nyttjad massa, som finnes i magen på åtskilliga idisslare, företrädesvis bezoargeten i Mindre Asien och Persien.

Bezoarantilo'p, *zool.*, se *Antilope*.

Bezoar-bocken l. **Pasengen**, *zool.*, *Ca'pra æga'grus*, en bockart i Persien, Mindre Asien och Kaukasus.

Bezoa'rrot, *bot.*, erhålles av *Dorste'nia brasilie'nsis*, fam. *Moraceæ*, i Brasilien och Västindien. Användes förr som motgift mot alla gifter utom sublimat.

Bezolds systemkomplex, *med.*, försvagad hörsel för låga toner vid otoskleros.

Bezpopo'vsjstjini, en rysk sekt.

Bhadraba'hu, *ind. relig.*, den näst siste av jainasektens profeter.

Bhaga, *ind. relig.*, en aditya, som härskar över välstånd och lycka, särskilt äktenskapets.

Bhagavad-gitâ, eg. den heliga sången, indisk lärodikt, invävd i hjältedikten *Mahabarata*.

Bhagavant l. **Bhagavat** (*sanskr.*, lycklig, helig, gudomlig), *ind. relig.*, namn på vissa gudomliga väsen och heliga män.

Bhagavata (*sanskr.*, härstammande från *Bhagavant*, se d. o.), *ind. relig.*, benämning på dyrkare av Visjnu-Krisjna.

Bhagavati', *ind. relig.*, den femte avdelningen i jainasektens kanon.

Bhai'rava, *sanskr.*, förskräcklig, *ind. relig.*, ett binamn på *Sjiva*.

Bhakti, *sanskr.*, delaktighet, *ind. relig.*, hängivenhet för en som personlig tänkt gudom.

Bhang, dets. som haschisch.

Bhar, se *Bahar* och *Bihar*.

Bharata, ett indiskt folk och deras konungaätt; namn på flera indiska sagokonungar.

Bhat, en av de högre hindukasterna.

Bhavani, se *Parvati*.

Bhiksju, eg. tiggare; bland buddisterna person, som avgivit löfte om fattigdom och kyskhet och förklarats helig; en brahman i sista levnadsskedet, då han lämnat hus och hem och lever på allmosor.

Bhil, **Beels** l. **Bhilla**, ostindisk folkstam i bergstrakterna vid floderna Tapti och Nerbudda.

Bhot, **Bhota**, tibetansk folkstam på Himalayas n. sluttning.

Bhotija, dets. som *Bhot* (se d. o.).

Bhrigu, *ind. myt.*, urspr. namn på det väsen, som givit människorna elden; senare Brahmas son och en av de sju vise.

Bhumidj, indisk folkstam.

Bhuta, *ind. myt.*, ond ande, som lockar människor i sitt våld för att mörda dem. — **Bhuta-tjänst**, missionärernas namn på indiska urbefolkningens gudstjänst.

Bhuthja, dets. som *Bhot* (se d. o.).

Bi, *kem.*, atomtecken för vismut (*Bismuthum*).

Bi-accent, *språkv.*, en uttalet underlättande accent, som jämte den på stamstavelsen liggande förekommer i vissa ord, t. ex i ordet söndagarna på andra stavelsen från början.

Biambonnes l. **Biambonnies** (*l.* bajambå'ns, - bå'nis), starka ostindiska basttyger.

Bia'nca, *ital.*, kvinnonamn = *Blanca*.

Bia'nca e nero anti'ca, *ital.*, vit marmor med svarta ådror, från ön Marmara.

Biandri' (av *lat. bis*, två gånger, och *gr. ane'r, gen. andro's*, man), dubbelgifte, en kvinnas äktenskap med två män.

Biarki' (av *lat. bis*, två gånger, och *gr. arche'*, herradöme) l. **Diarki'**, samregering.

Bi'as, namn på en av Greklands ”sju vise”.

Bia'stes, *zool.*, snyltbin.

Biasse (*l.* bia's), ett slags levantinskt råsilke.

Biba'le, *lat.*, dryckeslag.

Biba'mus, *lat.*, se under *Bibere*.

Biba'n, *arab.*, portar (i geografiska namn). — **Biba'n el-muluk**, ”konungens portar”, dal vid Tebe i Egypten med 25 klippgravar från 19 e och 20:e dynastierna.

Bi'bax och **Bi'bulus**, *lat.*, dryckeskämpe.

Bi'bel (av *gr. bibli'on, pl. bibli'a*, bok), den heliga skrift. Kallas på latin *Bi'blia*, böckerna, l. *Bi'blia sa'cra*, de heliga böckerna.

Bibelka'non (av *gr. kano'n*, regel, rättesnöre), de kanoniska böckerna.

Bibelkritik, den vetenskap, som har till uppgift att undersöka bibeltexten samt de bibliska böckernas ålder och värde.

Bibelot, *fr.* (*l.* biblå'), små, billigare prydnadsföremål.

Bibelsällskap, föreningar för Bibelns spridande.

Bibelteologi, se *Biblisk teologi*.

Bi'bere, *lat.*, dricka. Ordet förekommer i en mängd dryckesvisor. *Bi'be*, drick! *Bi'bite*, dricken! *Biba'mus*, låtom oss dricka! — **Bi'be, si bi'bis**, eg. drick, om du dricker; drick på! (*Plautus.*) — **Bi'bere no'men alicu'ius**, dricka någons namn, l. **Bi'bere græ'co mo're**, dricka på grekiskt vis, sed i det forna Rom att dricka ett glas för var bokstav i dens namn, till vars ära skålen utbragtes. — **Nu'nc est bibe'ndum, nu'nc pe'de li'bero pulsa'nda te'llus**, nu skall det drickas, nu vilja vi stampa jorden med fri fot. (*Horatius.*)

Bi'bi, *fr.*, hatt med mycket smala brätten (för herrar l. damer).

Bibio'nidæ, *zool.*, hårmyggor.

Bi'blia, *lat.*, bibel.

Bi'blia pau'perum, *lat.*, eg. de fattiges bibel, en samling bilder av bibelns viktigaste tilldragelser, vilken härstammar från 13:e årh.

Bi'blia sa'cra, se *Bibel.*

Biblicite't, överensstämmelse med Bibeln. — **Biblici'stisk,** som överensstämmer med Bibeln.

Bibliofi'l (av *gr. bibli'on,* bok, och *file'in,* älska, tycka om), bokvän. — **Bibliofili',** kärlek till böcker. — **Bibliofobi'** (av *gr. fo'bos,* fruktan), bokhat. — **Bibliogno'st** (av *gr. gno'sis,* kunskap, insikt), bokkännare. — **Bibliognosi',** grundlig kännedom om böcker. — **Bibliogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), under forntiden bokavskrivare, sedermera boktryckare, nu bokkännare. — **Bibliografi',** bokkännedom; systematisk förteckning på böcker. — **Bibliolatri'** (av *gr. latre'ia,* dyrkan), vidskeplig dyrkan av bibelns bokstav. — **Biblioli'ter** (av *gr. li'thos,* sten), genom vulkanutbrott förkolnade och förstenade handskrifter, som blivit funna under grävningarna i Pompeji och Herculanum. — **Bibliologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om bokväsendet och bibelns betydelse; avhandling om bibelupplagor. — **Biblioma'n** (av *gr. mani'a,* raseri), en som vurmar på att samla böcker. — **Bibliomani',** bokvurmeri. — **Bibliomanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), spådom genom att på en slump uppslå en bok. — **Bibliota'f** (av *gr. ta'ptein,* begrava), person, som ogärna utlånar sina böcker. — **Bibliote'k** (av *gr. the'ke,* förvaringsrum), boksamling; boksal, bokrum. — **Biblioteka'rie,** bokvårdare, tillsyningsman över ett bibliotek. — **Bibliotekografi',** biblioteksbeskrivning. — **Bibli'st,** bibelkännare. — **Biblisti'k** (av *mlat. bibli'sticus,* hörande till bibeln), kännedom om allt som rör bibeln, såsom bibelöversättningar, bibelupplagor o. d.

Bibliothe'ca mathema'tica, internationell tidskrift för matematikens historia, utgiven i Stockholm sedan 1887. Sedan 1900 på Teubners förlag i Leipzig.

Bibliothèque nationale, *fr.* (*l.* bibliäte'k nasiåna'l), det franska riksbiblioteket i Paris.

Biblisk arkeologi', B. fornkunskap, vetenskapen om de natur- och kulturförhållanden, som rådde hos de i bibeln omtalade folken. — **B. filologi',** vetenskapen om de språk, på vilka bibelns böcker äro skrivna. — **B. teologi',** vetenskap, som historiskt utforskar läroinnehållet i bibelns böcker.

Bibli'st, Biblisti'k, Bibliote'k, se under *Bibliofil.*

Bi-blommor, *bot.*, blommor, som befruktas av bin.

Bibo'ras na'tricus, *kem.*, borax. Användes i medicinen på sår, till gurgelvatten m. m., i tekniken till *aseptin, antisepticum* (se d. o.) och *lödning.*

Bicameri'sm, *nylat.* (av *bis,* två gånger, och *ca'mera,* kammare), tvåkammarsystem, konstitutionell författning med två kamrar (första och andra kammaren, över- och underhus, lands- och folkting). — **Bicamerist,** anhängare av tvåkammarsystemet.

Bicarbo'nas ka'licus, *kem.*, tvåfalt kolsyrat kali. Användes i läkekonsten. — **B. na'tricus,** natriumbikarbonat, tvåfalt kolsyrat natron.

Bicefali', Bicephali' l. **Bikefali'** (av *lat. bis,* två gånger, och *gr. kephale',* huvud), med två huvuden. — **Bicefa'lisk, Bicepha'lisk, Bikefa'lisk,** med två huvuden.

Bi'ceps (av *lat. bis,* två gånger, och *ca'put,* huvud), tvåhövdad, ett binamn för *Janus; anat.*, en av överarmens lyftmuskler.

Bicêtre, *fr.* (*l.* -sä'tr), ett fattig-, sjuk- och dårhus i Paris.

Bichir, *zool.*, en av jordens ålderdomligaste fiskar, *Polypterus bichir.* Tropiska Afrika.

Bichon, *fr.* (*l.* bisjå'ŋg), liten knähund.

Bichro'mas, *kem.*, surt kromsyrat salt, dikromat. — **B. ammo'nicus,** ammoniumdikromat. — **B. ka'licus,** kaliumdikromat.

Bicipita'lis, *lat.*, hörande till två.

Bi'color (av *lat. bis,* två gånger, och *co'lor,* färg), tvåfärgad.

Bico'rnes, *bot.*, växtfamilj. Syn. *Erica'ceæ.*

Bico'rniger l. **Bico'rnis** (av *lat. bis.,* två gånger, *cornu,* horn, och *ge'nere,* föra), tvåhornad, binamn för *Backus.*

Bicrena'ta, *lat.*, *bot.*, tvånaggad.

Bicuhy'bafett, Bicui'bafett, Ucuhu'bafett, Uruca'bafett, fett ur fröna av den brasilianska muskotnötväxten *Myristica officinalis.*

Bicuspida'lis, Bicuspida'tus (av *lat. bis,* två, och *cu'spis,* spets), med två spetsar, klaffar l. segel.

Bicykel l. **Bicycle,** *fr.* och *eng.* (*l.* bisi'kl och bä'jsiköl), tvåhjulig, låg velociped. — **Bicyklette,** *fr.* (*l.* bisiklä'tt), velociped med låga hjul. — **Bicykli'st,** person, som åker på bicycle.

Biddlianer, unitarisk sekt, uppkallad efter stiftaren, engelsmannen *John Biddle.*

Bi'dens, *bot.*, skära, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Tre inhemska arter, växande å stränder och våta ställen. De innehålla en skarp eterisk olja och ha använts i medicinen. — **B. ce'rnua,** nickskära. — **B. radia'ta,** grönskära. — **B. triparti'ta,** brunskära. — **B. grandiflo'ra,** är en ofta odlad, amerikansk art.

Bidenta'ta (av *lat. bis,* två, och *denta'tus,* som har tänder), *bot.*, tvåtandad.

Bidery, *eng.* (*l.* be'jdöri), engelsk-ostindisk metallegering av zink, koppar och bly, som förarbetas till husgerådskärl. Jfr *Bidriarbeten.*

Bidet, *fr.* (*l.* bide'), liten häst, klippare; ett slags avlångt tvättfat i ställning; sittbad.

Bidevind, *sjöv.*, *segla b.*, kryssa.

Bidevindseglare, *zool.*, ett vanligt namn på

kolonier av hydraartade rörmaneter av släktet *Physalia.*

Bi-domina'nt, se *Dominant.*

Bidpais fabler, gammalt österländskt sagoverk.

Bidri'arbeten, av metallegeringen bidery (se d. o.) förfärdigade kärl med svärtad yta och å denna inristade teckningar, fyllda med guld l. silver.

Bi'duum (av *lat. bis,* två gånger, och *di'es,* dag), tid av två dagar.

Biebericher Scharlach, *tekn.,* en vacker tjärfärg.

Biedermeier (*l.* biderma'jer), komisk figur i *Fliegende Blätter.* — **Biedermeierstil,** tysk benämning på den stilkonst, som huvudsakligen i borgerliga hem på 1820-t. efterföljde empiren.

Biegga-galles l. **Biegga-olmai,** *lapsk myt.,* vinguden.

Biel, se *Bil.*

Bien, *fr.* (*l.* bjäng), väl, bra. — **Bien-aimé,** *fem.* **Bien-aimée** (*l.* -näme'), högtälskad; älskling. — **Bien public** (*l.* - pybli'ck), det allmänna bästa. — **Très bien** (*l.* trä -), mycket bra. — **Bien venu** (*l.* - vöny'), välkommen. — **Bien-faisance** (*l.* -fösa'ngs), välgörenhet. — **Bien-faisant** (*l.* -fösa'ng), välgörande. Jfr. *Bene.*

Bie'nnium, *lat.* (av *bis,* två gånger, och *a'nnus,* år), tidrymd av två år. — **Bie'nn, Bienna'l,** tvåårig (om växter).

Bie'nnis (av *lat. biennium,* se d. o.), *bot.,* tvåårig.

Bier, *ty.* (*l.* bi'r), förr hos oss brukligt namn på bayerskt öl l. lageröl. — **Bierhalle,** ölstuga. — **Bierhjärta** (*ty. Bierhertz*), hjärthypertrofi hos öldrinkare. — **Bierstube** (*l.* -sjto'be), ölstuga.

Biermers anemi' (*l.* bi'r-), *med.,* dets. som perniciös anemi.

Biers stockning (*l.* birs -), *med.,* metod att terapeutiskt behandla infektioner medelst anlagd venös hyperemi.

Bifacia'l, *bot.,* säges om ett blad, vars över- och undersida ha olika morfologiska egenskaper.

Biff (*eng. beef*), oxkött från länden. — **Biffstek,** oxkött, stekt i skivor. Jfr *Beef.*

Bi'ffins, ett slags äpplen från Norfolk.

Bifi'da (av *lat. bis,* två, och *fi'ndere,* klyva), *bot.,* tvekluven.

Bifila'r (av *lat. bis,* två gånger, och *fi'lum,* tråd), tvåtrådig. — **Bifilar-upphängning,** *fys.,* en kropps upphängning på tvenne lika långa trådar, vilkas övre ändar äro fästade nära varandra vid samma horisontala skiva. — **Bifilar-dynamometer,** *fys.,* ett instrument för uppmätning av elektriska strömmars inverkan på varandra. — **Bifilar-magnetometer,** *fys.,* ett instrument för uppmätning av variationerna hos jordmagnetismens horisontala komposant. — **Bifilä'r lindning,** trådlindning i elektriska motståndsrullar, varvid tråden vikes dubbel. Genom att varvvis ändra upplindningsriktningen motverkas rullens självinduktion.

Biflidi l. **Biflindi,** *nord. myt.,* "spjutkastaren" l. "den som jagar hären på flykt", ett av Odins binamn.

Biflo'ra (av *lat. bis,* två, och *flos, pl. floris,* blomma), *bot.,* tvåblommig.

Biflo'risk, *bot.,* tvåblommig.

Bifo'lisk, *bot.,* tvåbladig.

Bifo'ra, *bot.,* ett umbellatsläkte, vars frön användas till kryddor i Medelhavsländerna.

Bifo'rm (av *lat. bis,* två gånger, och *fo'rma,* form), dubbelformig. — **Bifo'rme,** *lat.,* tvåformig. — **Biformite't,** dubbelformighet.

Bif-rost, Bif-röst l. **Bäf-rast,** *nord. myt.,* eg. den bävande, dallrande vägen, regnbågen l. gudarnas bro, som bevakas av *Heimdall.*

Bifurkatio'n (av *lat. bis,* två gånger, och *fu'rca,* gaffel, tjuga), tveklyvning, tudelning; vattenförbindelse mellan tvenne självständiga floddalar. — **Bifurkationssystem,** den anordning vid elementarundervisningen, enl. vilket lärjungarna, sedan de på det lägre stadiet åtnjutit gemensam undervisning, skiljas i tvenne "linjer", den klassiska och den reala. — **Bifurca'tus,** tvågrenad. — **Bifurca'tio,** tveklyvning.

Bi'ga, *lat.* (av *bis,* två gånger, och *ju'gum,* ok), vagn med två dragare.

Bigami' (av *lat. bis,* två gånger, och *gr. ga'mos,* äktenskap), tvegifte. — **Bigami'st,** man som har två hustrur.

Bigarra'dier, Bigara'dolja, se *Citrus.*

Bigarrå (*fr. bigarreau*), ett slags stora körsbär.

Biga'tus, fornromerskt mynt med segergudinnan i en biga (se d. o.) på frånsidan.

Big Ben, populär benämning på den stora klockan på parlamentshuset i London.

Bigelow (*l.* bi'ggelå), *med.,* kirurgiskt instrument för krossning av blåssten.

Bige'minus, *lat.,* av dubbelt ursprung.

Bigene'r (se följande ord), *bot.,* kallas en bastard, som uppkommit genom korsning av arter, tillhörande olika släkten.

Bigene'risk (av *lat. bis,* två gånger, och *ge'nus,* kön), tvekönad, som har två kön.

Bigero'ner, akvitanskt folk, som i forntiden bebodde Gascogne.

Bige'sch (*ung. bekes,* pälsrock), lång, med snören och tofsar prydd livrock.

Bi'ggah, indiskt ytmått av växlande storlek, i Bombay = 20 pands = omkr. 32,5 ar, i Bengalen = 20 kottahs = omkr. 13 ar.

Biggest in the world, *eng.* (*l.* bi'gist in the oö'ld), "störst i världen", ett av nordamerikaner älskat uttryck.

Biglu'mis (av *lat. bis,* två, och *glu'ma,* skal, hylsa), *bot.,* med två fjäll.

Bignetter (*l.* binje'tter), ett slags citroner.

Bigno'nia, *bot.,* växtsläkte av fam. *Bignonia'ceæ.* — **B. leuco'xylon,** innehåller en saft,

som anses vara det säkraste motgiftet mot det i Västindien fruktade manceniljträdet. Veden, s. k. brun, grön l. gul ebenholts, har stor användning för sin hållfasthet. — **Bigno'niablad**, *bot.*, av *Bignonia Copaia* (*Jacaranda proce'ra*), i Brasilien; kallas även feberblad och nyttjas i medicinen.

Bignonia'ceæ, Bignoniace'er, *bot.*, växtfamilj av ofta lianartade träd l. buskar i tropikerna. Viktiga släkten äro *Arrabidæa, Bignonia, Catalpa, Incarvillea, Jacaranda* m. fl.

Bigorre-viner (*l.* -gårr-), röda och vita viner från departementet Haute-Pyrenée.

Bigo'tt (*fr. bigot*, av *ty. bei Gott*, vid Gud), överdrivet l. tillgjort andäktig. — **Bigotteri'** (*fr. bigoterie*), överdriven andakt, fromleri.

Biguèche, *fr.* (*l.* bigä'sj), en lång, med tofsar och snören prydd rock, som tillhör kavalleribefälets släpmundering. Jfr *Bigesch.*

Bihar, asiatisk och afrikansk handelsvikt av växlande storlek.

Biha'ri, det i Behar talade språket.

Bihk, arabisk vikt = 10 mitskal = 46,54 gr.

Bijou, *fr.* (*l.* bisjo'), juvel, smycke, dyrbarhet. — **Mon bijou**, ”min ädelsten”, vanligt namn på lustslott och villor. — **Bijouteri'**, juvel- l. nipperhandel; nipper, smärre lyxföremål.

Biju'ga, negerfolk på Bissagos-öarna.

Bijuga't (av *lat. biju'gis*, tvåspänd), *bot.*, parbladig med två par småblad.

Bikarbona't (av *lat. bis*, två gånger, och *ca'rbo*, kol), *kem.*, kolsyrans sura salter.

Bikefa'lisk, se *Bicephalisk.*

Bikete'ra, se *Biquetera.*

Bikol, malajisk tagalstam på Luzon.

Bikolori'n, se *Æsculin.*

Bi-konka'v, *lat.*, på bägge sidor skålformigt urholkad. — **Bi-konve'x**, på bägge sidor kupig.

Bikrona, *bot.*, fjäll l. utskott på kronbladens insida vid gränsen till skivan l. brämet.

Biksju, indisk tiggarmunk.

Bikuspi'd l. **Bikuspida'l** (av *lat. bis*, två gånger, och *cu'spis*, spets), tvåspetsad.

Bikvadra't, *algebr.*, fjärde digniteten av en storhet (t. ex. 16 av 2).

Bil, se *Bhil* och *Hjuke.*

Bil l. **Biel**, *germansk myt.*, sachsisk och thüringsk gud, som dyrkades genom människooffer.

Bil, populär benämning för automobil.

Bi-labia'ler l. **Labio-labia'ler**, *fonet.*, läppljud, som frambringas genom båda läpparnas sammanslutning l. närmande till varandra, t. ex. p, b, m.

Bilâd, *arab.*, land.

Bila'lo l. **Guila'la**, tvåmastad segelbåt som begagnas vid Manila.

Bila'nder l. **Bille'nder**, nordtyskt och holländskt tvåmastat fraktfartyg för kustfart.

Bila'ns, se under *Balans.* — **Bila'nsrubbning**, *med.*, rubbning i assimilations- och dissimilationsprocesserna.

Bilatera'l (av *lat. bis*, två gånger och *la'tus*, sida), tvåsidig, som sträcker sig åt tvenne motsatta sidor. — **Bilateralkontrakt**, ett till ömsesidiga förpliktelser bindande fördrag.

Bil-attest (av *holl. bijl*, yxa), *sjöv.*, intyg om här i landet byggt fartyg, utvisande av vem samt när och var det byggts, ävensom längd, bredd och djup.

Bilberry, *eng.* (*l.* billberri), blåbär, odon.

Bilboké l. **Bilboquet**, *fr.* (*l.* bilbåke', av *bille*, kula, och *boquet*, liten mun), leksak, bestående av en kula, fästad vid ett snöre, och en liten med handtag försedd skål, i vilken kulan uppfångas.

Bilbrev (av *nederty. Bielbrief, högty. Beilbrief*), *jur.*, skriftligt avtal om ett skepps byggande; skuldbrev för penningar, som upplånats för ett skeppsbyggnadsföretag; skriftlig handling, som förr utfärdades för varje till utrikes sjöfart avsett nybyggt l. förbyggt fartyg, vars dräktighet uppgick till 20 tons l. däröver. Jfr *Bilattest.*

Bildtriangu'lering, triangulering medelst riktningar av flygbilder, tagna med lodrät l. nästan lodrät axel.

Bildsten, *miner.*, se *Agalmatolit.*

Bildverser l. **Bildrim**, verser, som utskrivits i form av något föremål, en flaska, ett glas l. dylikt.

Bi'leam, *hebr.*, mansnamn, folkbesegrare. Om profeten Bileam och hans talande åsna, se 4 Moseb. 22 och 23 kap.

Bilha'rzia, en blodparasit, som lever i portådern och förorsakar **Bilha'rziasjukan** l. **Bilharzio'sis.**

Bilhas, *sp.*, se *Alcarraza.*

Bilia'r (av *lat. bilis*, galla), som har avseende på gallan.

Bilicyani'n, *kem.*, ett gallfärgämne.

Bilife'r (av *lat. bi'lis*, galla), gallförande.

Bilifulvi'n, se *Biliverdin.*

Bilifusci'n, se *Biliverdin.*

Bili'mbi, se *Averrhoa.*

Bili'nervatten, se *Bilinvatten.*

Bilinges l. **Balanges** (*l.* bili'nsj, bala'nsj), i England och Frankrike framställda tyger med linnevarp och ylleinslag.

Bilingva'l, Bili'ngvisk l. **Bilingvi'stisk** (av *lat. bis*, två gånger, och *li'ngua*, tunga, språk), dubbeltungad, som talar två tungomål; även tvetungad, falsk.

Bi-linjer l. **Hjälplinjer**, *tonk.*, de korta streck som dragas genom de noter, som tecknas över l. under femlinjesystemets område.

Bili'n-pastiller, *farm.*, runda kakor, beredda av det salt, man erhåller genom bilinvattnets avdunstning.

Bilin-språket, ett av de hamitiska språken.

Bili'nvatten fås ur fyra i Bilin (badort i Böhmen) förekommande mineralkällor, som framvälla ur mycket sodahaltig gnejs. Den

kraftigaste är *”Josephsquelle”*, därnäst *”Carolinenquelle”*, och dessa begagnas företrädesvis. Vattnet håller särdeles mycket natriumkarbonat, vars verkande förmåga förstärkes genom närvaron av kolsyrad kalk och glaubersalt samt av fri kolsyra i stor mängd.

Bilio'sus, *lat.*, rik på galla. Se *Bilis.*

Biliprasi'n, se *Biliverdin.*

Bilirubi'n, se *Biliverdin.*

Bi'lis, *lat.*, galla. — **B. bu'bula** l. **B. bovi'na,** *lat.*, avdunstad oxgalla. — **B. bovi'na depura'ta,** renad oxgalla. — **B. bovina inspissa'ta,** inkokad oxgalla. — **Bi'lifer,** gallförande. — **Bilio'sus,** gallrik. — **Biliö's** (*lat. bilio'sus*), gallsjuk, gallsprängd. — **Biliösa sjukdomar,** *med.*, sådana, som härröra av rubbning i gallavsöndringen, t. ex. gulsot.

Bili'sm, förk. för *Automobilism.*

Bili'st, förk. för *Automobilist.*

Biliverdi'n, *kem.*, gallgrönt, ett färgämne, som i likhet med de röda l. gröna färgämnena *bilifulvin, bilifucsin, biliprasin* och *bilirubin* kan framställas ur gallan och gallstenarna.

Biliö's, se under *Bilis.*

Bilja'rd (*fr. billard*), ett spel med bollar på ett särskilt därtill inrättat bord. De mest bekanta biljardspelen äro: *blanche, karolina, pyramid, à la guerre, asperto, carambole* och *triambole.* — **Biljardera,** i biljardspel träffa två bredvid varandra liggande bollar samtidigt med egen boll; kasta fötterna utåt (om hästar).

Bilje'tt (*fr. billet* [*l.* bije'], *ital. biglietto* [*l.* biljetto]), litet brev; inträdeskort. — **Billet de banque** (*l.* bije' dö bangk), banknot. — **Billet d'amour** (*l.* - amo'r) l. **Billet doux,** *fr.* (*l.* bijedo'), kärleksbrev. — **Biljette'ra,** *handelst.*, på varor fästa små lappar, på vilka styckets längd, inköps- och försäljningspris genom hemliga tecken finnas angivna. — **Biljettö'r,** biljettförsäljare.

Biljo'n, se *Billion.*

Bill, *eng.* (av *lat. bulla, mlat. billa,* dokument med vidhängande sigill; enl. andra av *lat. libellus,* liten bok), i engelska rättsspråket: varje skriftligt lagförslag, som framlägges för folkförsamlingen (*bill in parliament*); sammanfattningen av ett folks fri- och rättigheter (*bill of rights*); även räkning, affisch, sedel, växel m. m. — **Bill-jobber,** växeljobbare.

Billbe'rgia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bromelia'ceæ.* De flesta arterna, utmärkta för vackert färgade blommor, i Brasilien. — **B. nu'tans, B. pyramida'lis** och **B. zebri'na** odlas ofta i växthus och boningsrum.

Bille, *fr.* (*l.* bill), kula av sten; biljardboll.

Bille'nder, se *Bilander.*

Billet m. fl., se *Biljett.*

Billitoni'ter, *geol.*, en art tektiter (se d. o.).

Bi'llets, *eng.*, *handelst.*, ämnesvalsat järn l. stål med kvadratisk genomskärning med 1,25 à 6 engelska tums sida.

Billia'rd, tusen milliarder l. en million millioner.

Billing, *nord. myt.*, fader till Odens älskarinna, omtalad i Havamal.

Billingsgate (*l.* -gä'it), fisktorg i London.

Bill in parliament, *eng.* (*l.* - pa'rliment), lagförslag. Se *Bill.*

Billio'n, hos oss: tusen gånger tusen millioner l. en million millioner; i Frankrike: en milliard (tusen millioner).

Billione'ra, framställa myntmetall, vars värde är lägre än prägelvärdet på de därav framställda mynten.

Bill of attainder, *eng.* (*l.* - åv atte'ndör), en av parlamentet fälld dom, som medför indragning av egendom samt förlust av ära och medborgerliga rättigheter.

Bill of exchange, *eng.* (*l.* - åv extje'nsj), växel.

Bill of lading, *eng.* (*l.* - åv lä'ding), *handelst.*, konossement.

Bill of rights, *eng.* (*l.* - åv rä'jts), frihetsurkund; särskilt den engelska av 1689, som uppräknar det engelska folkets fri- och rättigheter. Se *Bill.*

Billon, *fr.* (*l.* bijå'ng), legering av guld l. silver, där halva vikten l. mera utgöres av koppar; underhaltigt mynt av silver l. metallmynt i allm. — **Billonage** (*l.* bijåna'sj), handel med underhaltiga, avlysta l. förbjudna mynt.

Billroths narko's, *med.*, narkos med blandning av alkohol, eter och kloroform.

Billungarna, ansedd sachsisk släkt som 961—1106 innehade hertigvärdighet i ö. Sachsen.

Bil- och bolfärdigt (av *bila,* yxa, och *bor,* bord, planka), *sjöv.*, säges om ett fartyg, när det eg. timmermansarbetet är fullbordat.

Bil-röst, *nord. myt.*, vintergatan, åsagudarnas stora och allmänna farväg.

Bilskirne, Bilskirnir, *nord. myt.*, sal i åsaguden Tors borg, med 540 ”golv”, Tors rike, det största bland hus.

Biltog, fredlös, landsflyktig.

Biltong (*fr. biltongue, eng. bultong*), soltorkat, i remsor skuret fårkött, som av boerna användes såsom reservföda på resor och i fält.

Biläger (*ty. Beilager*), furstliga personers bröllop; spec. furstligt äktenskap *per procu'ram,* ”genom sändebud”.

Bi'mana, *lat.* (av *bis,* två, och *ma'nus,* hand), *zool.*, ”tvåhänta”, den ordning bland däggdjuren, till vilken människan hör. — **Bimanue'll undersökning,** *med.*, undersökning med båda händerna samtidigt, så att det undersökta kroppspartiet befinner sig emellan dem.

Bim-ba'sji l. **Bin-basji,** *turk.* (eg. *bingbasji,* av *bing,* tusen, och *basj,* huvud), anförare för en trupp av 1,000 man; major.

Bimbeloterie, *fr.* (*l.* bängbölåtöri', av *bim-*

belot, leksak), handel med l. tillverkning av leksaker; leksaker.

Bime'mbrisk (av *lat. bis*, två gånger, och *me'mbrum*, lem), tvålemmad.

Bimensa'l, inträffande varannan månad.

Bime'ster, (av *lat. bis*, två gånger, och *me'nsis*, månad), en tid av två månader. Jfr *Trimester* och *Semester*.

Bimeta'llisk, dubbelmetallisk. Jfr *Bimetallism*.

Bimetalli'sm (av *lat. bis*, två gånger, och *metall*), beteckning för dubbel myntfot, d. v. s. att både silver och guld utgör grunden för ett lands myntväsende.)(M o n o m e t a l l i s m.

Bi'myra, *zool.*, *Muti'lla europæ'a*, ensligt levande stekel, vars larver leva som parasiter i humlornas bon.

Bimånar l. **Vädermånar**, *meteor.*, optiskt fenomen, framkallat av månljuset på samma sätt som s. k. bisolar av solljuset.

Binaura'l (av *lat. bi'ni*, två, och *a'uris*, öra), som yttrar sig i båda öronen.

Bin-basji, se *Bim-basji.*

Binda, *bot.*, se *Polygonum.*

Bindemönster, *textil.*, se *Bindning.*

Bindeord, *språkv.*, dets. som *Konjunktion.*

Bindestrecksamerikaner (*eng. Hyphen-Americans*), av president Roosevelt präglad benämning på amerikaner av icke engelsk härstamning, t. ex. svensk-amerikaner.

Bindning l. **Bindemönster**, *textil.*, det schema enl. vilket varptrådarna i en väv skola höjas och sänkas under inslagen..

Bindsten, *byggn.*, längsliggande sten i ett murförband.

Binette, *fr.* (*l.* binä'tt), allongeperuk.

Bing l. **Bingbing**, kejsar- l. blomte, den finaste sorten av grönt kinesiskt te. Kommer sällan till Europa.

Bingel, *bot.*, se *Mercurialis.*

Bini l. **Ado**, den härskande folkstammen i riket Benin, känt för sin högt drivna konstindustri.

Binka, *bot.*, se *Erigeron.*

Bi'nnak, ett slags eukalyptusträ.

Binnenla'nder, *sjöv.*, dets. som *Bilander* (se d. o.).

Bi'nnikemask, *zool.*, kallas de i människans och vissa djurs tarmkanal levande arterna av fam. *Tænia'dæ* och *Bothriocephali'dæ* bland plattmaskarna.

Bino'ckel (*fr. binocle*, av *lat. bis*, två gånger, och *o'culus*, öga), ögonglas utan bågar, som fastsättas på näsan genom en fjäder, som förenar glasens infattningar. Jfr *Monockel.*

Binokulä'r (av *lat. bis*, två gånger, och *o'culus*, öga), avsedd för l. avseende båda ögonen. — **Binokulä'rt seende**, *fysiol.*, seende med båda ögonen. — **Binokulärt synfält**, den del av rummet, som vid stillastående blick avbildas på näthinnorna. — **Binokulärt blickfält**, den del av rummet, som kan iakttagas genom rörelse av ögonen.

Bino'm (av *lat. bis*, två gånger, och *gr. no'mos*, lag), *mat.*, en algebraisk storhet, bestående av två delar, sammanbundna genom tecknet + l. —, t. ex. $(a + b)$. — **Binomia'l** l. **Bino'misk**, som består av två leder. — **Binomial-koeffici'enter**, *mat.*, koefficienter (se d. o.) till termerna i de efter Newtons binomialteorem utvecklade serierna. — **Binomial-serien**, en mycket viktig serie inom den högre analysen. — **Binomial-teore'met**, den av Newton upptäckta sats, enl. vilken en algebraisk potens av ett binom omedelbart kan omskrivas i en serie av termer.

Bino'minis, *lat.*, med två namn.

Binturo'ng, *zool.*, se *Arctitis.*

Binä'r (*lat. bina'rius*), tvåfaldig; *kem.*, sammansatt av två beståndsdelar. — **B. form**, *mat.*, ett homogent polynom i två variabler. — **B. nomenklatu'r**, namngivning medelst två ord. — **B. stjärna**, dubbelstjärna.

Binä'r räknekonst, se *Dyadik.*

Bi'o, i Sverige vanlig förk. för biografteater.

Bioaritmeti'k (av *gr. bi'os*, liv, och *arithmo's*, räkning), beräkning av människans livslängd. — **Bioceno's** (av *gr. ko'inos*, gemensam), gemensam benämning på de växter och djur, vilka i regel alltid förekomma tillsammans i naturen. — **Biodynami'k** (av *gr. dy'namis*, kraft), läran om den allmänna livsverksamheten. — **Biofenomenologi'** (av *gr. faino'menon*, företeelse, och *lo'gos*, lära), läran om livsföreteelserna. — **Biofo'r**, de bägge könens fortplantningselement (enl. pangenesisteorien). — **Biofysi'k**, den del av fysiologien, som utforskar de fysiska yttringarna av livsprocessen. — **Bioge'n**, hypotetisk ämnesförening i cellernas protoplasma, av vars kemiska förändringar livsverksamheten skulle bero. — **Bioge'nesis**, livets ursprung, livsverksamhetens uppkomst. — **Biogene'tisk**, som beträffar livets ursprung. — **Biogeografi'** l. **Biologisk geografi**, den del av den geografiska vetenskapen, som handlar om livets utbredning på jorden. — **Biogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), författare av levnadsbeskrivningar; lokal för förevisning av kinematografiska bilder. — **Biografe'ra**, teckna en persons levnad. — **Biografi'**, levnadsbeskrivning, levnadsteckning. — **Biografi'k**, konsten att skriva levnadsteckningar. — **Biogra'fisk**, till levnadsteckningar hörande. — **Biogra'phica**, uppgifter till en persons biografi. — **Biokatalysato'rer**, se under *Enzym.* — **Biokemi'** (av *gr. kemi*), den del av kemien, som avser de kemiska processerna hos de levande varelserna och de ämnen, som härvid bildas. — **Bioli'ter**, *geol.*, sedimentära bergarter, bildade av övervägande organiska lämningar l. fragment av dylika. — **Biolo'g**, person, som studerar det organiska livet. — **Biologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om livet hos djur och växter. —

Biolo'gisk, som avser biologi. — **Biologisk rening**, rening av kloakvatten genom filtrering genom filtra, som innehålla bakteriedödande l. bakterikvarhållande ämnen. — **Biomagneti'sm**, animal magnetism. — **Biomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), bestämmande genom vissa tecken (t. ex. lungprov) att liv förefunnits; förutsägelser om livslängden. Jfr *Prognostikon*. — **Biometri'** (av *gr. metre'in*, mäta), beräkning ang. människans sannolika medellivslängd; även den vetenskap, som undersöker talförhållandena hos organismerna. — **Bionomi'**, (av *gr. no'mos*, lag), läran om livets lagar. — **Bioskopi** (av *gr. sko'pein*, se), *med.*, undersökning om en kropp haft liv. — **Biosofi'** (av *gr. sofo's*, vis), levnadsvishet, levnadsfilosofi. — **Biostati'k** (av *gr. statike'*, jämvikt), läran om medellivslängden; även läran om ett lands medelfolkmängd. — **Biotaxi'** (av *gr. ta'xis*, uppställning, ordning), gruppering av organismerna efter deras anatomiska egenskaper. — **Biotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), djuranatomi (*zootomi*); läran om livsperioderna. — **Bioty'p**, växt- l. djurindivid, som har samma anlagskonstitution.

Biorise'ring, pastöriseringsmetod för mjölk.

Bio'ser l. **Disackari'der**, *kem.*, sockerarter, som kunna spjälkas till tvenne enklare sockerarter (hexoser).

Bio'ta, *bot.*, syn. *Thuja*.

Bioti't, **Magne'siaglimmer**, *miner.*, en glimmerart, uppkallad efter franske fysikern B i o t.

Biot-Savarts lag (*l.* biå'-sava'rs -), *fys.*, lag ang. en elektrisk ströms inverkan på en magnetnål.

Bioxa'las, *lat.*, *kem.*, sura oxalater. — **B. ka'licus**, surt kaliumoxalat.

Bipa'r, födande två foster på en gång.

Bipartitio'n (av *lat. bis*, två gånger, och *parti're*, dela) tudelning.

Bipe'd (av *lat. bis*, två gånger, och *pes*, fot), tvåfoting. — **Bipe'disk**, tvåfotad.

Bipe'nnis, *lat.*, tvåvingad.

Biplan, flygplan med dubbla vingar.

Biplane'ter, *astr.*, drabanter, månar, satelliter.

Bipola'r, tvåpolig.

Bipolarite't, *biol.*, det förhållandet att i de cirkumpolära haven förekomma djurformer, som äro identiska l. mycket likartade, men vitt skilda från mellanliggande områdens djurarter.

Biponti'ner (*lat. Editio'nes bipontinæ*), ett antal utmärkta upplagor av grekiska och romerska klassiker, tryckta i Zweibrücken (*lat. Bipontium*) från år 1779.

Bipo'ntium, *lat.* Zweibrücken.

Biquet, *fr.* (*l.* bike') guldvåg. — **Biquete'ra**, väga mynt på guldvåg; *handelst.*, utgallra sämre myntsorter, blanda bättre mynt med sämre.

Bir, *arab.*, källa, brunn.

Bire'm, *lat.* (av *bis*, två gånger, och *remus*, åra), tvåroddare, skepp med två roddarbänkar.

Bi'rfilare (*ty. Bierfiedler*), krogspelman, dålig fiolspelare.

Bi'rger, fornsvenskt mansnamn (av *birga*, vårda), vårdare. Namn på Bjälbojarlen, Stockholms grundläggare. Förk. till *Börje*.

Birgi'tta, kvinnonamn, bildat efter Birger. Namn på Birgittin-ordens stiftarinna, den heliga B.

Birgittas hus l. **Birgittas hospital**, en byggnad i Rom, som beboddes av Birgitta och en tid tillhörde Vadstena kloster. Äges nu av kardinalkyrkan S:a Maria in Trastevere och hyres av karmelitnunnor.

Birgitti'n-orden l. **Sankt Salva'torsorden**, munk- och nunneorden, stiftad av den heliga Birgitta och av påven stadfäst 1370. — **Birgitti'n-ritualen**, gudstjänstordning för birgittinklostren. — **Birgitti'n-svenska**, språkform för skrivarna i de medeltida birgittin-klostren. Den tenderade att sammansmälta de nordiska språken.

Bi'rgus, *zool.*, pung- l. rövarkräfta. Ett till fam. *Pangu'ridæ*, Eremitkräftor, hörande släkte i Indiska och Stilla oceanerna.

Bi'ribi (*ital. biribisso*), ett italienskt hasardspel, i vilket insatserna läggas på en tavla med 36 numrerade rutor och nummerdragningen bestämmer utslaget.

Biriu'sser l. **Birjusser**, folkstam i s. Sibirien.

Birk, *jur.*, från häradsjurisdiktionen avsöndrat område.

Birkarlar l. **Birkarlaboar** (*fi. Pirkalaiset*), ett under medeltidens senare hälft i Finlands och n. Sveriges odlingshistoria djupt ingripande förbund, vilket sannolikt haft köpenskap till sin huvuduppgift.

Birkebei'nar l. **Birkebe'nar**, politiskt parti i Norge under medeltiden, motståndare till *baglerna*.

Birkelånga (*no. byrkelånga*), *zool.*, *Mo'lva by'rkelange*, en skandinavisk långa från de yttre fiskbankarna och havsdjupen.

Birket, *arab.*, sjö.

Birk-karlar, dets. som *Birkarlar*.

Birmingham wire gauge, *eng.* (*l.* bö'rminghäm vajr gedsj), ”Birminghams trådmätare”, i staden B. uppställda tabeller med beteckning för dimensionerna på tråd m. m. i nummer motsvarande vissa delar av en engelsk tum.

Bis, *lat.*, *tonk.*, två gånger, än en gång, omigen. Jfr. *Bissera*.

Bi'sam (av *hebr. besam*, välluktande krydda) = *Moschus* (se d. o.).

Bi'sam, till pälsverk använda skinn av bisamråttan. Kallas även *Ondatra-* och *Musquash-skinn*.

Bi'samoxe, dets. som *Myskoxe*.

Bi'samråtta, se *Fiber zibe'thicus*.

Bi'samört. *bot.*. se *Mimulus*

Bisa'rr (*fr. bizarre*), underlig, besynnerlig, nyckfull; narraktig. — **Bisarreri'**, orimlighet, nyckfullhet.
Biscaya-valen, *zool.*, dets. som *Nordkaparen.*
Bischari'n, se *Bisjari.*
Bi'schof, *ty.*, "biskops-vin", en av rödvin, socker och kryddor tillredd dryck. — **Bischof-essens** (*l.* -essa'ngs), l. **-extrakt** beredes av vitt franskt vin, koncentrerad sprit, pomeransskal, citronskal, pomeransvatten och socker.
Biscuit, *fr.* (*l.* biskui', av *lat. bis,* två gånger, och *coctus* [*fr. cuit*], kokad), eg. två gånger utsatt för eldens inverkan; skorpa, sockerbröd; skeppsbröd; även oglaserat porslin, som användes till statyetter och deglar. — **Biscuitdegel,** degel tillverkad av porslinslera.
Bis dat, qui ci'to dat, *lat.*, eg. den ger dubbelt, som ger snart; snar hjälp är dubbel hjälp.
Bise (*l.* bis), schweiziskt namn på nordöstvinden.
Bisektio'n (av *lat. bis,* två gånger, och *se'ctio,* delning), delning i två lika delar.
Bisektri's (av *lat. bis,* två gånger, och *secare,* skära), *mat.*, en rät linje, som skär en vinkel mitt itu.
Bisexti'l (*lat. bisexti'lis*), vad som angår en skottdag l. innehåller en sådan. — **Annus bisexti'lis,** skottår.
Bisexue'll (av *lat. bis,* två gånger, och *sexus,* kön), tvåkönad (i synnerhet om växter).
Bishops ring, *meteor.*, en brunröd ring av omkr. 45° diameter, som under åren 1883—86 då och då sågs omgiva solen.
Bisilika't, *kem.*, ett silikat (kiselsyrat salt), vilket, betraktat som en förening av kiselsyra med en basisk oxid, innehåller dubbelt så mycket syre i kiselsyran som i oxiden.
Bisja'ri, Bisjari'n l. **Bisjari'b,** bedsja-folkstam i n.ö. Afrika.
Biskop (av *gr. epi'skopos,* uppsyningsman), föreståndare för ett större kyrkligt område l. stift. — **Biskopsdöme,** dets. som biskopsstift. — **Biskopsmösse-valveln** l. **Mitra'lisvalveln** (*lat. valvula mitralis*), *anat.*, en hjärtklaff.
Bisko'tter (*fr. biskotte*), små franska sockerbröd.
Biskraböld, *med.*, dets. som *Alepposjuka* (se d. o.).
Biskui', Biskvi', se *Biscuit.*
Bismo'l, *farm.*, en gallussyrehaltig vismutförening, som försökts mot tuberkulos.
Bismo'n, *farm.*, förening av natriumlysalbinat, natriumprotalbinat och vismutoxid. Användes vid matsmältningsrubbningar hos småbarn.
Bi'smarckbrunt, *tekn.*, en brun anilinfärg. Se *Vesuvian.*
Bismerpund, äldre norsk vikt = nära 6 kg.
Bismilla'h, *arab.*, i Guds namn.
Bismut-, se *Vismut-.*
Bismuta'n, *farm.*, mot diarré använt medel av resorcin och vismuttannat.
Bismu'thum, *lat.* = *Vismut* (se d. o.). — **Bismutho's,** *kem.*, en äggviteförening med vismuthalt.
Bismuto'l, *farm.*, mot hudsjukdomar använd förening av salicyl- l. fosforsyrehaltig vismut.
Bisogno, *ital.* (*l.* -så'njå), nödfallsadress på växlar.
Bisolar l. **Vädersolar,** *meteor.*, prismatiskt färgade fläckar på båda sidor om solen. Tillhöra de s. k. halo-fenomenen, vilka visa sig när himmeln är betäckt av en mycket tunn molnslöja.
Bi'son l. **Bisonoxe,** *zool.*, *Bos bison,* ett nötdjur i Nordamerika.
Bisque, *fr.* (*l.* bisk), kräftsoppa.
Bi'ssen, *ty.*, bollar, innehållande läkemedel för djur. Se *Boli.*
Bissektris, se *Bisektris.*
Bisse'ra (av *lat. bis,* två gånger), uppmana till att giva ett musik- l. sångnummer två gånger. Jfr *Bis.*
Bissexti'l, se *Bisextil.*
Bi'ssynötter, dets. som *Kolanötter.*
Bistavar, *metr.*, de rimbokstäver, som stå i den första av de två genom alliteration förbundna raderna. Se *Allitteration* och *Huvudbokstav.*
Bister (*fr. bistre*), svartbrun vattenfärg, som beredes ur sotet av bokved. — **Mineralbister,** manganbrunt, ett färgämne för bomull.
Bistoni'der, benämning på menaderna (se d. o.).
Bisto'rta (av *lat. bis',* två, och *to'rqueo,* vrida), *bot.*, dubbelt vriden.
Bisturi' (*fr. bistouri*), kirurgisk kniv l. fältskärskniv, som kan hopfällas.
Bisu'lcus, *lat.*, tvåkluven.
Bisulfa't, *kem.*, surt salt av svavelsyra. — **Bisulfi't,** surt salt av svavelsyrlighet
Bisylla'bisk (av *lat. bis,* två gånger, och *sy'llaba,* stavelse), tvåstavig.
Bi't, *eng.*, litet silvermynt i Västindien och v. Nordamerika. — **Long bit** = 15 cents. — **Short bit** = 10 cents. — **Two bits** = ¼ dollar (vid indiangränsen).
Bita'nnas bismu'ticus, se *Tannismut.*
Bita'rtras ka'licus, *kem.*, vinsten. R å v i n s t e n, *Ta'rtarus cru'dus,* förekommer i vindruvornas saft. R e n a d v i n s t e n, *Cre'mor ta'rtari, Ta'rtarus depura'tus* l. *Bita'rtras ka'licus depura'tus,* fås genom den råa vinstenens upplösning i kokande vatten. Nyttjas i läkekonsten och tekniken.
Bi-tecken, *herald.*, märken i ett stamvapen, som utmärka olika grenar av en släkt.
Bitempora'l, se *Hemianopsi.*
Bi'terolf, gammalhögtyskt epos av okänd författare från början av 1200-t.
Bi-ton, *fys.*, se *Alikvotton.*
Bi'ton och Kle'obis, *gr. sag.*, söner till en Heras prästinna, vilken, då de en gång

ägnat sin mor en sonlig vördnadsgärd, bad gudinnan skänka dem den skönaste lott, varpå de i templet inslumrade i döden.
Bitter, likör med tillsats av bittra l. beska ämnen, "besk".
Bitter ale, *eng.* (*l.* bi'ttö ä'il), "surt öl", se *Ale.*
Bitterambro'sia, *bot.*, se *Ambrosia artemisifolia.*
Bitterblad, *bot.*, se *Polygonum.*
Bitterjord, *kem.*, magnesiumoxid.
Bitterkalk, *miner.*, dolomit (se d. o.).
Bittermandel, se *Prunus.* — **Bittermandelolja** förekommer bl. a. i bladen av hägg och består huvudsakligen av bensaldehyd.
Bittermjölke, *bot.*, se *Picris.*
Bitter purging salt, *eng.* (*l.* - pö'rdjing sålt), **Bittersalt, Epsomi't,** engelskt salt, benämning på magnesiumsulfat l. svavelsyrad magnesia, brukad som laxermedel.
Bitterrot, dets. som *Gentianarot.*
Bittersalt, se *Bitter purging salt.*
Bitterspa't, *miner.*, rombiskt mineral av magnesium- och kalciumkarbonat. Bildar som bergart *Dolomit.*
Bitterte', *farm.*, blodrenande te av vattenklöver, sennablad och enbär.
Bitterträ, dets. som *Kvassia.*
Bittervatten, *farm.*, en kolsyreförsatt lösning av magnesiumsulfat, använd som avföringsmedel.
Bitterwood, *eng.* (*l.* bittö-oo'd), se *Picrasma.*
Bitu'men, *miner.*, det gemensamma namnet för en mängd bruna l. svarta, hartsartade, starkt luktande ämnen av än flytande (bergtjära, bergolja), än fast (asfalt, ozokerit) form, vilka uppkommit genom en långsam förbränning av organiska ämnen vid ringa lufttillträde. — **Bituminö'sa** kallas de ämnen, som äro genomdragna av ett bitumen. — **Bitumini't,** dets. som Bogheadkol.
Bitu'ricæ, *lat.*, Bourges.
Bitu'riger (*lat. bitu'riges*), ett keltiskt folk, som bodde i Gallien och omkr. 500 utvandrade till Italien.
Biur, *fornsv.*, bäver.
Biure't, *kem.*, ett kvävehaltigt, organiskt ämne, som uppstår då urinämnen upphettas till 150 à 170°.
Biva'ck, se *Bivuak.*
Biva'lver (*lat. bivalvia,* av *valva,* dörrflygel), *zool.*, tvåskaliga havsdjur, musslor.
Bive'nter, *lat.*, med två bukar.
Bivråk, *zool.*, se *Pernis.*
Bivua'k, Biva'ck (*fr. bivouac*), *krigsk.*, läger för en natt under bar himmel; tågande trupps rast under bar himmel. — **Bivuake'ra,** sålunda tillbringa natten.
Bivur, *nord. myt.*, en dvärg.
Bixa, *bot.*, se *Bixaceæ.*
Bixa'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Cistiflo'ræ.* Tropiska träd, de flesta i Amerika. Viktigast är *Bi'xa orella'na,* som lämnar drogen *orleana* l. *anatto* (i hemlandet *achiote*). Orleana innehåller två färgämnen, ett rött, *Bixi'n,* och ett gult, *Orelli'n,* vilka användas till färgning av smör, vax, plåster m. m.
Bixi'n, ett rött, i vatten olösligt harts, som finns i orleana (se d. o.).
Biza'rr, se *Bisarr.*
Bizza'ria, *ital.*, *tonk.*, hastig övergång från en tonart till en annan.
Biätare, *zool.*, se *Meropidæ* och *Merops.*
Bjang tsjub, titel för abboterna i de mindre tibetanska klostren.
Bjarkamål, fornkväde, diktat på 900-t. till firande av Rolf Krakes död (omkr. 600).
Bjarkan, namn på B-runan.
Bja'rmaland, *fornnord. geogr.*, anses hava innefattat Ryssland s. och s.o. om Vita havet och längs Dvina. — **Bja'rmer,** inbyggarna i Bjarmaland.
Bje'laja, *ry.*, vit. Se *Bjelo.*
Bje'lbog l. **Be'lbog,** *slav. myt.*, namn på den vite guden hos nordslaverna.
Bje'lo, Bje'lyi, Bje'laja, Bje'loje, *ry.*, vit (i geogr. namn). — **Bje'loje mo're,** *ry.*, Vita havet.
Bjelu'ga, se *Beluga.*
Bje'lyi, se *Bjelo.*
Bjo'vulf, oriktig form för *Beowulf.*
Bjugg, gammalt namn på korn.
Bjälk, *zool.*, dets. som *Björkna.* Se *Abramis.*
Bjärt, se *Björt.*
Björgvin, det fornnorska namnet på Bergen. — **B. bispedömme,** sedan 1919 namn på Bergens stift i Norge.
Björk, *bot.*, se *Betula.*
Björklera, mager, vit mojord, ofta starkt lerbemängd.
Björkna l. **Björkfisk,** *zool.*, se *Abramis.*
Björknemört, *zool.*, korsning mellan björkna och mört.
Björknesarv, *zool.*, korsning mellan björkna och sarv.
Björkolja, Björktjära, Ryssolja, olja, framställd ur björknäver.
Björkskata, Björktrast, *zool.*, dets. som *Snöskata.*
Björkzonen, *geol.*, den horisont av Skandinaviens postglaciala avlagringar, som huvudsakligen innehåller avlagringar av björk (icke ek, tall och gran).
Björn, fornnordiskt mansnamn, taget efter djuret av samma namn; *astr.*, tvenne stjärnbilder. Se **Ursa major** och **minor.**
Björnar, *zool.*, se *Ursus.*
Björnapa, *zool.*, se *Arctitis.*
Björnbrodd, *bot.*, se *Tofieldia.*
Björnbär l. **Björnhallon,** *bot.*, se *Rubus.*
Björnfloka l. **Björnloka,** *bot.*, se *Heracleum.*
Björnkatt l. **Binturo'ng,** se *Arctitis.*
Björnkloört, *bot.*, se *Acanthus.*
Björnmossa, *bot.*, se *Polytrichum.*
Björnrot, *bot.*, se *Meum.*
Björnspinnare, *zool.*, se *Arctia.*
Björntrampare, *veter.*, häst, vars kotled vid varje steg sänkes mot marken.

Björnvaktaren, *astr.*, se *Bootes.*
Björt, Bjärt, *nord. myt.*, en av Fröjas diser.
B:ko, förk. för *banko* (se d. o.).
B kvadra't l. **B kvadratum,** *tonk.*, i det gregorianska tonsystemet namn på tonen *h.*
B. L., förk. för *eng. Bachelor of laws* (se *Bachelor*) och *lat. Bene'vole le'ctor,* Benägne läsare!
B/B (*eng. Bill of lading*), dokument, växel.
Black and tans, *eng.* (*l.* bläck än tänns), "svarta och bruna", polistrupper på Irland. — **Black and tan setter, Black and tan terrier,** två svarta och bruna hundraser.
Bla'ckband, koljärnsten, blandning av lerig järnspat med kol, bildar flötsar i en del stenkolsfält och användes som järnmalm.
Black boys gum, *eng.* (*l.* bläck-bojs-gum), ett slags harts av *Xanthorrhœa* (se d. o.).
Blackfeet, *eng.* (*l.* -fi't), eg svartfötter, namn på en indianstam i territoriet Dakota.
Black fibre (*l.* bläck fibr), se *Caryota.*
Blackfish oil (*l.* bläck-fisj-åjl), se *Dolfin oil.*
Blackfriars, *eng.* (*l.* bläck-frä'jörs), svartbröder, det engelska namnet på dominikanerna.
Black-oak, *eng.* (*l.* bläck-åk), svartek.
Black rot, *eng.* (*l.* bläck rått), "svartröta", en av vinrankans farligaste sjukdomar, förorsakad av en parasitvamp.
Black-rosewood, *eng.* (*l.* bläck-råsoo'dd), jakarandaträ.
Blackwood, *eng.* (*l.* bläck-oo'dd), ebenholts från Madagaskar av släktet *Dalbergia.*
Bladbaggar, *zool.*, se *Chrysomelidæ.*
Bladfotingar, *zool.*, se *Phyllopoda.*
Bladgult, *kem.*, ett klorofyllet åtföljande gult växtfärgämne, *Xantofyll;* ett i höstgula blad förekommande färgämne.
Bladhorningar, *zool.*, se *Lamellicornia.*
Bladkol (*ty. Blätterkohle*), *geol.*, en tunnskiffrig art brunkol.
Bladkål, *bot.*, se *Brassica.*
Bladlöss, *zool.*, se *Aphidæ.*
Bladmosai'k, *bot.*, den anordning av bladen på ett skott, som gör att de alla bli lika belysta av solen.
Bladmossor, *bot.*, *Musci,* en av de två grupper vari mossorna indelas.
Bladnäsor, *zool.*, *Phyllostomatidæ.*
Bladrött, *kem.*, ett färgämne, som förekommer i höströda blad, *Erytrofyll.*
Bladsuckule'nter (av *lat. su'ccus,* saft), *bot.*, xerofytiska växter med köttiga blad. Kallas även *Kylofy'ller.*
Bladtång, *bot.*, se *Laminaria.*
Bladvass, *bot.*, se *Phragmites.* Jfr *Säv.*
Bladzeoli't, Stilbi't l. **Heulandi't,** *miner.*, ett slags pärlemorglänsande zeolit (se d. o.).
Blæksprutten, *da.*, "bläckfisken", dansk julskämttidning, utkommen sedan 1889, modell till den svenska "Lutfisken".
Blafard, *fr.* (*l.* blafa'r) = *Albinos* (se d. o.).
Blågarn, blånor. — **Blagarnslärft,** tvåskäftad linnevävnad av handspunnet blångarn.
Blagarnsrocka, *zool.*, en art hajfisk, *Raja li'ntea.*
Blague, *fr.* (*l.* blagg), skryt, skrävel. — **Blagueur** (*l.* -gö'r), **Blagö'r** skrävlare, storpratare.
Blaise, se *Blasius.*
Blakes tuggare (*l.* blä'iks -), ett slags krossverk.
Blakumannaland, se *Blokumannaland.*
Blamage (*l.* -ma'sj, tyskt låneord av *fr. blâme,* se nedan), fläck, klander.
Blâme, *fr.* (*l.* blam), tadel, klander; dåligt rykte. — **Blama'bel,** klandervärd. — **Blame'ra,** förtala, klandra. — **Blamera sig,** utsätta sig för klander.
Blanc, *fr.* (*l.* blang), vit, "vitt" (färgstoff); ett franskt silvermynt från 1300-t. till 1700-t.; vita varor.
Bla'nca l. **Bia'nca,** *ital.*, och **Blanche,** *fr.* (*l.* blansj), kvinnonamn, vit.
Blancards piller (*l.* -ka'rs -), *farm.*, järnpiller.
Blanc-bec, *fr.* (*l.* blangbä'ck), eg. vitnäbb; ung, oerfaren person, "valp".
Blanc d'argent, *fr.* (*l.* blang darsja'ng), kallas i handeln det vackraste *blanc de plomb* (se här nedan). — **B. de baleine** (*l.* - dö balä'n), valrav. — **B. de fard** l. **B. français** (*l.* - far, - frangsä'), vitt sminkpulver av ättika, talkpulver och valrav. — **B. de Meudong** (*l.* - mödå'ng), slammad krita (till målarfärg). — **B. de neige** (*l.* - näsj), "snövitt", zinkvitt. — **B. de perle** (*l.* - pärl), pärlvitt, pärlsmink, består av basisk vismutklorid. — **B. de plomb** (*l.* - plång), blyvitt. — **Blanc-d'Espagne** (*l.* - despa'nj), ett vitt smink, bestående av basisk vismutklorid l. -nitrat. — **B. de Troyes** (*l.* - tråa'j) l. **B. d'Orléans** (*l.* - dårlea'ng), slammad krita (till målarfärg). — **B. fixe** (*l.* - fix), permanentvitt, vit målarfärg, som består av fällt bariumsulfat.
Bla'nceflor, se *Flores* och *Blanzeflor.*
Blanche, *fr.* (*l.* blangsj), *tonk.*, halvnot; ett biljardspel; kvinnonamn, se *Blanca.*
Blanche'ra (se *Blanchissör*), göra vit; bleka; tvätta; förvälla.
Blanchet (*l.* blangsje'), ett slags filtrerfilt.
Blanchette (*l.* blangsjä'tt), ett vitt franskt vin från La Rochelle.
Blanchissö'r, Blanchissös (av *fr. blanchir,* tvätta), tvättare, tvätterska. — **Blanchissage,** *fr.* (*l.* -asj), tvätt.
Blancmanger, *fr.* (*l.* blangmangsje'), en efterrätt av gelatin, grädde, socker och vanilj.
Bla'nco, se *Blanko.*
Bla'ncos, *sp.*, de vita, kallades under första årtiondena av 1800-t. absolutismens anhängare i Spanien. Jfr *Negros.*
Blancs et bleus, *fr.* (*l.* blang e blö), "vita och blå", partinamn under franska revolutionen, emedan rojalisterna i Vendée buro vit fana och de republikanska soldaterna

blå uniform. År 1848 kallades i Frankrike legitimisterna ”vita”, de moderata republikanerna ”blå” och de socialistiska ”röda”.

Blandat mane'r (*eng. mixed engraving*), betecknar en gravyr, som utförts med två l. flera olika teknikmetoder.

Blandat äktenskap, äktenskap mellan olika trosbekännare.

Bland bill (*l.* bländ -), lag om Förenta staternas myntväsen (1878), uppkallad efter upphovsmannen.

Blandfolk, anknytningar av olika raser.

Blandi'na, romerskt kvinnonamn; namn på en martyr i Lyon under Marcus Aurelius.

Blandplys, se under *Plysa.*

Blank (*fr. blanc, ital. bianco*), vit; ren (om en oskriven l. otryckt sida l. del därav).

Blanka, se *Blanca.*

Blankenheim-te, ett hälso-te av *Gale'opsis grandiflo'ra.*

Bla'nkets, vita sängtäcken av ylle.

Blanke'tt, se under *Blanko.*

Blanke'tt, *kokk.*, ragu av vitt, stekt kött.

Blanki't, *kem.*, natriumhydrosulfit.

Blanklax, *zool.*, den vanliga laxen, *Salmo salar.*

Bla'nko (*sp. blanco*), eg. vit; *handelst.*, tom plats på växlar, fullmakter m. m. — **Blankoaccept,** godkännandet av en växel, å vilken penningsumman l. förfallotiden ännu icke blivit ifylld. — **Blankofullmakt,** dets. som *Fullmakt in blanko.* — **Blankogiro** och **Blankoindosso,** se *Endossement in blanko.* — **Blankokredit,** öppen, till ett visst belopp gående kredit, grundad på personligt förtroende. — **Endossement in blanko,** endossentens namnteckning på en växels baksida med plats ovanför till själva endossementet. — **Fullmakt in blanko,** ett papper, undertecknat med utgivarens egenhändiga namnteckning men f. ö. tomt, att ifyllas efter behag; fullmakt, som berättigar en person att å en annans vägnar efter gottfinnande handla i en sak. — **Blanke'tt,** skuret rent blad till bjudningskort o. d.; papper (till hyreskontrakt, växlar, invisningar o. d.), på vilket allmänna uppgifter äro tryckta l. skrivna, med blankt rum för de enskilda bestämmelserna.

Blankvers, *metr.*, orimmad femfotad jambisk vers; vers utan rimslut.

Blanquillos, *sp.* (*l.* -ki'ljås), de stora jordägarnas parti i Urugay under inbördeskrigen mellan 1830 och 1870.

Blanquister (*l.*-ki'-), namn på anhängare till den franske socialisten L. A. Blanqui.

Bla'nzeflor, se *Flores och Blanzeflor.*

Blaps, *zool.*, en art skalbaggar. — **B. mortisaga,** dödsbudet, ansågs förr förebåda dödsfall. Flera arter användes av egyptierna som födoämnen.

Blase'rad (*fr. blasé*), förslöad i följd av utsvävningar; utlevad,

Blasfemi', *gr.*, lasteligt tal mot Gud och religionen; hädelse. — **Blasfe'misk,** smädande, hädande. — **Blasfemi'st,** hädare.

Bla'sia pusi'lla, *bot.*, stjärnbålmossa, en allmän levermossa.

Bla'sius, *fr.* **Blaise** (*l.* blä's), mansnamn, sannolikt bildat av *Basilius* (se d. o.).

Blason, *fr.* (*l.* blaså'ng), *herald.*, sammanfattning av allt som rör ett vapen. Jfr *Heraldik.* — **Blasone'ring,** heraldisk beskrivning över ett vapen; beteckning av ett vapens färg medelst prickar och streck. Kallas även *skraffering* l. *sgraffering.* — **Blasoni'st,** kännare av heraldiken.

Blast (av *gr. blasto's*), rotfrukters blad.

Blaste'm l. **Cytoblaste'm,** *gr.* benämning på en organisk, formlös massa, i vilken man förr ansåg cellbildningen äga rum.

Blastode'rm, *anat.*, groddskiva.

Blastoge'n, *biol.*, de egenskaper hos en organism, som framgår av groddplasmans anlag, d. v. s. allt ärvt.

Blastoi'dea (av *gr. blasto's*, blad, kropp, och *e'idos*, utseende), *paleont.*, avdelning fossila tagghudingar.

Blasto'm, *med.*, beteckning för äkta svulster, blastomatösa nybildningar.

Blastomani' (av *gr. blasto's*, knopp), *bot.*, tendens hos en växt att utveckla ett abnormt stort antal adventiva skott.

Blastome'rer (av *gr. blasto's*, grodd, och *me'ros*, del), *biol.*, de celler, som uppstå genom äggcellens klyvning.

Blastomyce'ter, *bot.*, benämning för jästsvamparna och liknande organismer, förr använd i medicinsk litteratur.

Blastomyko'ser, *med.*, sjukdomar på grund av infektion av jästsvampen.

Blastopo'rus, *zool.*, urmun, urtarmens öppning utåt hos kavitetsdjuren.

Bla'stula, *zool.*, utvecklingsstadium i fosterutvecklingen, uppträdande som en blåsa, vars vägg består av flera cellager.

Bla'tta, *zool.*, kackerlacka. — **Bla'ttidæ,** *zool.*, fam. kackerlackor.

Blau, *ty.*, blå. — **Blaue Erde,** eg. blå jord; *miner.*, ett mörkare färgat, ler- och sandhaltigt, på bärnsten rikt lager av glaukonitformationen, vilket sträcker sig från Kurisches Haff till Brüsterort. — **Ins blaue hinein,** ut i Guds fria natur; *fig.*, i vädret, utan eftertanke. — **Blauer Montag,** frimåndag. — **Blaustrumpf,** blåstrumpa (se d. o.).

Blauds piller (*l.* blå's -), *med.*, *Pilulæ ferra'tæ*, järnpiller mot bleksot m. m. (Efter franske läkaren P. Blaud.)

Blay-hitam (*l.* blä-ha'jtam), *bot.*, se *Ipooh.*

Ble'chnum, *bot.*, ormbunkssläkte av fam. *Polypodia'ceæ.* De flesta arterna tropiska. — **B. brasilie'nse,** odlas ofta i kruka. — **B. spi'cant,** kambräken, en i Sverige sällsynt, ståtlig art.

Ble'ckert, mansnamn, förmodligen härledan-

de sig från tyska *Bleichert* (av *bleich*, blek).

Blefaradeni't (av *gr. ble'faron*, ögonlock, och *ade'n*, körtel), *med.*, inflammation i ögonlockskörtlarna. — **Blefari't**, ögonlocksinflammation. — **Blefarofi'mosis** (av *gr. fimo'sis*, hopdragning), medfödd förträngning av ögonlocksspringan. — **Blefaro'nkos** (av *gr. o'nkosis*, svullnad), ögonlocksansvällning. — **Blefaropla'st**, *bot.*, ciliebildande organ. — **Blefaroplasti'k** (av *gr. plastike'*, bildande, nämligen *tekne'*, konst), *kirurg.*, det operativa förfarande, varigenom defekter på ögonlocket ersättas genom hudöverflyttning ifrån ögats grannskap. — **Blefaroplegi'**, förlamning i ögonlocksmusklerna. — **Blefaropto'sis** (av *gr. pto'sis*, fall), slapphet i övre ögonlocket. — **Blefarospa'sm** (av *gr. spasmo's*, hopdragning, spasm), ögonlockskramp. — **Blefarosta't**, instrument, varmed ögonlocken hållas öppna vid operationer. — **Blefarosteno's** (av *gr. steno's*, trång, smal), genom sjukdom uppkommen förträngning av ögonlocksspringan.

Bleichert, Bleichart, *ty.* (av *bleich*, blek), l. **Ble'ckert**, ljusrött Rhenvin från Ahrdalen.

Bleichröder, en av Tysklands största bankirfirmor, med säte i Berlin.

Bleke, se *Kalkbleke.*

Blekjord, *lantbr.*, se *Alv.*

Blekselleri', *bot.*, se *Apium.*

Blend, *eng.*, blanda, blandning.

Blenda, nordiskt kvinnonamn (av *isl. blendinn*, listig, slug). Namn på hjältinnan i den bekanta folksägnen från Värend.

Blende, se *Blände.*

Blenni'idæ, *zool.*, Slemfiskar.

Ble'nnius (av *gr. ble'nna*, var), *lat.*, slemmig; *zool.*, skyggfisksläktet.

Blenno- (av *gr. ble'nna*, var), *med.*, betecknar i sammansättningar med namn på sjukdomar riklig varavsöndring vid sjukdomsformen i fråga.

Blennoftalmi' (av *gr. ble'nna*, var, och *ofthalmo's*, öga), *med.*, inflammation i ögats bindehinna med riklig varavsöndring.

Blennopty'sis (av *gr. ble'nna*, var, och *pty'sis*, spottning), *med.*, upphostning av ett från luftrören kommande, varigt sekret.

Blennorrhagi', Blennorrhœ'a l. **Blennorre'** (av *gr. ble'nna*, var, och *rhe'in*, rinna), *med.*, slemflytning. Kan förekomma i alla kroppens organer, vilka ha slemhinna. — **Blennorrhœ'a neonato'rum** (av *gr. ble'nna*, var, *rho'os*, flöde, och *lat. neona'tus*, nyfödd), *med.*, varflytningen från ögonen hos nyfödda. — **Blennorrho'isk**, som har avseende på slemflytning.

Blephari'tis, se *Blefarit* (under *Blefaradenit*).

Blepharo'n, *gr.*, ögonlock.

Blepharophi'mosis, se *Blefarofimosis* (under *Blefaradenit*).

Blesse'ra (*fr. blesser*), såra. — **Blessy'r** (*fr. blessure*), sår genom vapen.

Blestri'sm, *gr.* (av *blestri'zein*, kasta hit och dit), *med.*, en sjuklings kastningar hit och dit i sängen.

Bletoni'sm, förmåga att med slagruta finna underjordiskt vatten.

Bleu, *fr.* (*l.* blö), blå. — **B. céleste** (*l.* - selä'st) l. **Cœli'n**, blå akvarell- och oljefärg. — **B. de France** (*l.* - dö frangs), berlinerblått på silke. — **B. de Lyon** (*l.* - liå'ng), en blå anilinfärg. — **B. de montagne** (*l.* - mongta'nj), bergblått. — **B. de Paris** (*l.* - pari'), parisblått. — **B. foncé** (*l.* - fångse'), djupblått. — **B. mourant** (*l.* - mora'ng), mattblått. — **B. outremer**, *fr.* (*l.* - otreme'), dets. som *Ultramarin* (se d.o.). — **B. Raymond** (*l.* - rämå'ng), en blå anilinfärg. — **B. soluble** (*l.* - såly'bl), anilinblått, lösligt i vatten.

Blialt, Bliant (*medelt.-lat. blialdum, bliaudum*), ett under medeltiden använt dyrbart sidentyg med invirkat mönster.

Blicka, *zool.*, dets. som *Björkna.* Se *Abramis.*

Blida, en belägringsmaskin.

Blidemaaned, *da.*, se *Blidemånad.*

Blidemånad, gammalt svenskt namn på senare delen av mars och början av april. I Danmark gammalt namn på februari (*Blidemaaned*).

Bli'ghia sapi'da, *bot.*, tropisk växt av fam. *Sapinda'ceæ*, som odlas för sina ätliga frön, *Akee* l. *Vegetable marrow.* Kallas även K a p p l o m m o n.

Blind l. **Blind man**, *eng.* (*l.* blajnd -), *spelt.*, den (fjärde) mannen i vissa kortspel, t. ex. bridge, som lägger upp sina kort.

Blinda l. **Blinde'ra**, *krigsk.*, anlägga *Blindage.*

Blindage, *fr.* (*l.* -a'sj), **Blindning**, *krigsk.*, förskansning med blindverk, d. v. s. skärmar av flätat ris.

Blinda l. **Blindesegel**, *sjöv.*, fyrkantigt segel under bogsprötet.

Blindarka'd, se under *Arkad.*

Blind hookey, *eng.* (*l.* blajnd ho'ki), ett engelskt hasardspel med kort.

Blind laths, *eng.* (*l.* blajnd lätts), *handelst.*, persienne-lister.

Blindnässla, *bot.*, se *Parietaria.*

Blind rollers, *eng.* (*l.* blajnd rållers), *handelst.*, rullgardinskäppar.

Blini' (*ry. blinij*), i Ryssland och Finland vanligt bröd av bovetemjöl.

B-listan, lista över värdepapper, som endast uppropas tisdagar och fredagar på Stockholms fondbörs. Jfr *A-listan.*

Blistersteel, *eng.* (*l.* -sti'l), blåsstål, brännl. cementstål.

Bli'tum (syn. *Chenopo'dium*), *bot.*, sminkbär, växtsläkte tillhörande fam. *Chenipodia'ceæ.* Med röda, saftiga, smultronlika fruktgyttringar. — **B. capita'tum**, toppbärmolla. — **B. folio'sum**, bärmolla.

Blixtpatro'n, med tändtråd försedd hylsa, innehållande en avpassad sats blixtpulver.

— **Blixtpulver,** en blandning av magnesium- l. aluminiumpulver med kaliumklorat. Användes vid tagande av ögonblicksfotografier i mörker.

Blixtrör, se *Fulgurit.*

Blizzard, *eng.* (*l.* bli'sörd), namn på en nordlig vind, som blåser v. om Mississippi och åtföljes av snö och stark köld. Kallas i Texas *Norther.*

Bloaters, *eng.* (*l.* blå'törs), lättrökt sill, rökt 10—12 tim. vid omkr. 25° C.

Bloc, *fr.* (*l.* blåck), block, kloss; hög av varor. Se *Blocket.* — **En bloc** (*l.* ang -), i massa, allt över en bank, slumpvis. — **Blocage** (*l.* -ka'sj), grus till fyllning.

Block, *handelst.*, det hela, utan beräkning av antal, mått l. vikt.

Block, *eng.*, anteckningsbok, bildad av vid ena kanten sammangummade, lätt lösryckta blad.

Blocka'd, se under *Blockera.*

Blockbelysning (av *eng. block*, husmassa), för ett större byggnadskomplex avsedd elektrisk belysning.

Blockböcker, se *Trätaveltryck.*

Blocke'ra (*fr. bloquer*), *krigsk.*, kringränna, med trupper l. skepp avstänga all samfärdsel till en fästning, hamn m. m.; utifrån företagen avspärrning av arbetskraft från en arbetsplats. — **Blocka'd,** en dylik spärrning. — **Blockad-brytare,** fartyg, som bryter mot en förklarad blockad; arbetare som tar anställning vid av organiserade arbetare blockerat företag. — **Blockad-eskader,** flotta, som verkställer spärrning vid en hamn.

Blocket (*fr. le bloc*), benämning på de fyra vänstergrupperna i franska deputeradekammaren, som stödde ministärerna Waldeck-Rousseau och Combes 1899—1905.

Blockflöjt, gemensamt namn för de på 1500-t. brukade flöjtslagen.

Blockförband l. **Vendiskt förband,** ett slags murförband.

Blockhus, *ty.*, *krigsk.*, av grova träbjälkar l. sten bestående, med skottgluggar försett hus, vilket tjänar som samlingsplats i en fästnings s. k. ”betäckta väg”, som slutverk i en förskansning o. s. v.; även av nybyggare till skydd mot vildar uppförda fasta hus. — **Blockskepp,** större krigsfartyg, avsett att försvara inloppet till en hamn, till vaktskepp o. d.

Blockinrättning, anordning vid järnväg, genom vilken vissa spårsträckor kunna frigivas l. avspärras, beroende på om tågvägen är fri l. spärrad av hinder.

Blockkondensator, kondensator, som skall hindra en likström att flyta fram en viss väg men släppa fram en växelström, ev. hindra en lågspänd ström, men släppa fram en högspänd.

Blocksberg, tysk motsvarighet till vårt *Blåkulla.* Namn på flera berg. Mest bekant är *Blocksberg* l. *Brocken* på Harz, ryktbart genom Goethes ”Faust”.

Blockstation, en av en enda person skött anläggning, som består av en blockinrättning med signaler för reglering av tågs gång på öppen linje.

Blodalbumi'n, Serumalbumi'n, *kem.*, äggviteämne i blodet.

Blodbok, *bot.*, se *Fagus.*

Bloddroppe, *bot.*, se *Fuchsia.*

Blodgua'no, gödningsämne, bildat av intorkat kreatursblod.

Blodhagtorn, *bot.*, se *Cratægus.*

Blodhirs, *bot.*, se *Panicum.*

Blodigel, *zool.*, ett i vatten levande släkte maskar, *Sanguisuga* (*Hirudo*). Ett par arter användas i medicinen.

Blodklöver, *bot.*, se *Trifolium.*

Blodlutkol, *kem.*, animaliskt kol för dekolorering av vätskor.

Blodlutsalt, *kem.*, namn på dubbelsalter av järncyanur l. järncyanid och cyankalium.

Blodmjöl, intorkat kreatursblod, använt som gödningsämne.

Blodnäva, *bot.*, se *Geranium.*

Blodregn, *bot.*, se *Sphærella.*

Blodriska, *bot.*, se *Lactarius.*

Blodrot, *bot.*, se *Potentilla.*

Blodse'rum, *fysiol.*, blodvatten, den svagt gulaktiga, vattenlika beståndsdelen av blodet, i vilken blodkropparna simma. Dylik, från blodkulor och fibrin renad vätska av djur l. människor, som tillfrisknat från en smittosam sjukdom, utgör ett skyddsmedel mot samma sjukdom. — **Blodserum-** l. **Serumterapi',** *med.*, en metod att förekomma l. bota vissa sjukdomar, t. ex. kolera, difteri och mjältbrand, medelst insprutning av från djur tappat blodserum, vilket genom att efterhand hava uppblandats med av de resp. bakterierna förgiftad vätska fått egenskapen att immunisera mot sjukdomen i fråga.

Blodsnö, *bot.* se *Sphærella.*

Blodsten, Blodstensmalm l. **Järnglans,** *miner.*, en av Nordens förnämsta järnmalmer, består av järnoxid och är oftast förorenad av kiselsyra, kalk m. m. Drages icke av magneten. — **Röd blodstensmalm** l. **Hemati't,** järnoxid, som ej är kristalliserad.

Blodtopp, *bot.*, se *Sanguisorba.*

Blodugho'fi, *nord. myt.*, ”den vars hov är blodig”, namn på Frejas häst.

Blo'kumannaland, fornnordisk benämning på Valakiet. — **Blo'kumenn,** invånarna i Valakiet.

Blomkrasse, *bot.*, se *Iberis.*

Blomkål, *bot.*, se *Brassica.*

Blomkålssvamp, *bot.*, se *Sparassis.*

Blomme'rad, försedd med blommönster, säges om tyger o. d. — **Blommera'nt** (en av ordet blomma påverkad försvenskning av *fr. bleumourant*, blekblå), blomstrande, som har friskt utseende och god färg.

Blomsteralmanack l. **Blomsterkalender,** almanack, som anger blomningstiden för vissa växter.

Blomstergudinnan, se *Flora.*

Blomster-månad, benämning på maj månad.

Blomsterspråk, konsten att genom blommor förtäckt meddela sig med mottagaren.

Blomsterur, ett av Linné anordnat ”ur” av växter, som på bestämda tider öppna och sluta sina blommor.

Blomstrandi't, *geol.*, dets. som *Nohlit.*

Blomvass, *bot.*, se *Butomus.*

Blond, *fr.* (*l.* blångd), ljushårig, med blå ögon och ljuslätt hy. — **Blondi'n,** ljuslagt fruntimmer.

Blonder, *fr.* (*l.* blångder), ett slags fina silkesspetsar.

Blondi'n, se *Blond.*

Bloomeri'sm, en efter fru B l o o m e r i New York uppkallad, på 1850-t. uppkommen rörelse, som gick ut på att för kvinnorna hävda en förnuftigare dräkt, med mannens som förebild. — **Bloomeri'st,** anhängare av denna rörelse.

Blooms, *eng.* (*l.* bloms), smältstycken, huggna av den hopslagna smältan.

Blue books, *eng.* (*l.* bljo boks), blå böcker, kallas på grund av sina blå omslag de aktstycken, som i tryck föreläggas engelska parlamentet. De motsvaras av ”gula böcker” i Frankrike, ”gröna böcker” i Italien, ”röda böcker” i Österrike och Turkiet, ”vita böcker” i Tyskland. — **B. Peter,** ”blå Peter”, signaltecknet i internationella signalsystem. Anger fartygs avgång. — **B. pills,** *eng. pilulæ cæruleæ,* ett i England brukligt avföringsmedel, innehållande metalliskt kvicksilver. — **B. ribbon,** *eng.* (*l.* - ribbn), blå bandet; blåbandsförening, förnämsta tävlingspris; högsta värdighet. — **B. ribbon army** (*l.* - a'mi), blåbandsförening. Jfr *Blå bandet.* — **Blue-stocking,** *eng.* (*l* - sto'cking), blåstrumpa (se d. o.). — **Blui'sm,** blåstrumpsaktighet.

Bluette, *fr.* (*l.* -ä'tt), kvickt infall; litet teaterstycke med kvick dialog.

Bluff, *eng.* (urspr. ett amerikanskt kortspel), meddelande l. åtgörande som är avsett att vilseleda. — **Bluffa,** att begagna sig av bluffmetoder, vilseleda, lura.

Bluffs, *eng.* (*l.* blöffs), skygglappar för hästar; amerikanskt namn på de bördiga, låga kullar, som höja sig över prärierna.

Blu'mea, *bot.*, tropiska växter av fam. *Compo'sitæ.* — **B. balsami'fera,** m. fl. arter, lämnar kamfer. — **Blu'meakamfer,** se *Borneol.*

Blumen-orden (*l.* blo'-), ett litterärt sällskap i Nürnberg.

Blunder, *eng.* (*l.* blö'nder), felsteg, misstag, dum handling, ”bock”.

Blunk, *textil.*, skotsk kattun.

Blus (*fr. blouse*), *sv. pl.* **Blusar,** skjortlik överklädnad; löst åtsittande, oftast rynkat klänningsliv; *sv. pl.* **Bluser,** biljardpåse, i vilken de gjorda bollarna falla.

Blut und Eisen, se *Eisen und Blut.*

Bly, *kem.*, en av de tidigast kända och allmännaste metallerna, som oftast förekommer i förening med svavel, s. k. *blyglans,* och i form av kol-, fosfor- l. svavelsyrat bly. Rent bly är mjukt, grått, glänsande och klanglöst. — **Blyaceta't,** *kem.*, ättiksyrat blysalt. — **Blyaceta'tpapper,** *kem.*, ett reagenspapper (se d. o.), som svartfärgas av svavelväte. — **Blyaska** består av bly, blyoxid och blysuboxid. — **Blyazi'd,** kvävesyrans blysalt. — **Blyextra'kt, Blyättika,** ättiksyrad blyoxidlösning. — **Blyfo'lium,** blyhaltig bladmetall. — **Blyglans** l. **Galeni't,** *miner.*, den viktigaste blymalmen, består huvudsakligen av bly och svavel. Ofta innehåller den därjämte järn och zink samt alltid silver. Brytes på flera ställen i Sverige (t. ex. Sala, Falun), i Spanien, England, m. fl. länder. — **Blyglas,** blysilikat. Ingår i starkt ljusbrytande glassorter. — **Blygle'te, Bly-oxid,** biprodukt vid avdrivning av silver ur verkbly. — **Blyockra** = *mönja* (se d. o.). — **Blysalva,** *farm., Ungue'ntum plu'mbicum,* innehåller ister, smör, talg, vax, olivolja och blyoxid. — **Blysilika't,** se *Blyglas.* — **Blysocker,** ättiksyrad blyoxid. — **Blyvitrio'l** = *blysulfat.* — **Blyvitt,** vit målarfärg av basiskt blykarbonat. — **Blyvittsalva,** *farm., Ungue'ntum hydra'to- carbona'tis plu'mbici,* består av blyvitt och bensoeister. — **Blyättiksalva,** *Ungue'ntum subaceta'tis plu'mbici,* beredes av vax, olivolja och blyättika.

Blya'nt, dets. som *Blialt* (se d. o.).

Blyerts l. **Grafi't,** *miner.*, ett blygrått l. järnsvart, metallglänsande och avfärgande mineral. Finns i Sverige bl. a. vid Norberg (Västmanlands län), i Västerbotten och Lappland. De första blyertspennorna tillverkades i England 1664.

Blykamrar, av blyplattor uppbyggda rum, vari svavelsyra tillverkas; (*ital. pio'mbi*), ryktbara fängelserum under blytaket på dogepalatset i Venedig.

Blüthner, berömt tyskt piano- och flygelfabrikat.

Blå-and, dets. som *Knipa.*

Blå bandet = *Serafimerorden;* även en av amerikanen Francis Murphy 1877 stiftad nykterhetsförening, vars medlemmar bära ett blått band på bröstet. Jfr vidare *Andreasorden* och *Blue ribbon army.* — **Blåbandi'st,** medlem av nämnda förening.

Blå blomman (*ty. Die blaue Blume*), i tyska folksagor namnet på ett underblomster; är numera symbolen för romantikens dikt och livsåskådning (efter Novalis roman ”Heinrich von Ofterdingen”).

Blåbock, *zool.*, se *Hippotragus.*

Blåbuk, *bot.*, i Sydsverige allmänt namn på odon. Se *Vaccinium.*

Blåbär, *bot.*, se *Vaccinium.*
Blå böcker, se *Blue books.*
Blådruva, *bot.*, se *Scilla.*
Blåduvor, *bot.*, se *Aconitum.*
Blåeld, *bot.*, se *Echium.*
Blåfår, Burhalfår l. **Nahur,** *zool.*, se *Pseudois.*
Blå grottan på Capri, en mycket berömd grotta på den italienska ön Capri.
Blågull, Blåljus, *bot.*, se *Polemonium.*
Blågyltan, *zool.*, se *Labrus.*
Blåhajen, *zool.*, en människoätande hajart, *Prionace glau'ca.*
Blåhake, *zool.*, se *Cyanecula.*
Blåhallon, *bot.*, se *Rubus.*
Blå-hen, en svartblå brynstensart från Orsa.
Blåholts l. **Blåholz** = *kampeschträ* (se d. o.). — **Blåholtsextrakt,** *farm.*, beredes av kampeschspånor.
Blåhägg, *bot.*, se *Amelanchier.*
Blåjord, *miner.*, se *Vivianit.*
Blå karmin = *Indigokarmin* (se d. o.).
Blåklint, *bot.*, se *Centaurea.*
Blåklocka, *bot.*, se *Campanula.*
Blåklöver, *bot.*, se *Trifolium*
Blåkråka, *zool.*, se *Coracias.*
Blåkulla (trol. försvenskning av det tyska *Blocksberg*), enl. folktron satans hemvist och målet för häxornas skärtorsdagsritt (blåkullafärd).
Blåkål, *bot.*, se *Brassica.*
Blåkäxan, *zool.*, se *Etmopterus.*
Blåland, fornnordiskt namn på Afrika. — **Blåmän** (svartmän), fornnordiskt namn på de mörkhyade afrikanerna.
Blåmesen, *zool.*, se *Parus.*
Blåmussla, *zool.*, se *Mytilus.*
Blåmän, äldre svensk benämning på afrikanska folk, negrer; även ett slags blåaktiga, gråfläckiga sälskinn.
Blåolja, *kem.*, äldre namn på anilin.
Blårapunkel, *bot.*, se *Phyteuma.*
Blåregn, *bot.*, se *Wistaria.*
Blåriddare, benämning på riddare av danska Elefant-orden, som bäres i blått band.
Blåräv, se *Alopex.*
Blåsippa, *bot.*, se *Anemone.*
Blåskjorta, skämtsam benämning på örlogssjöman. Jfr *Beckbyxa.*
Blåskägg, tillnamn på hjälten, riddar Raoul, i en fransk medeltidssaga; *fig.*, svartsjuk äkta man.
Blåsmäre, *bot.*, se *Medicago.*
Blå-strumpa (*eng. blue-stocking, fr. basbleu, ty. Blaustrumpf*), spenamn på författarinnor och lärda kvinnor, enl. uppgift först brukat om den lärda engelska skriftställarinnan *lady Montague.* Säges härleda sig från den venezianska vitterhetsföreningen ”Strumpsällskapet”, som bestod av både män och kvinnor, l. från ett vittert Londonsällskap, vars förnämste medlem, *Stillingfleet,* alltid brukade blå strumpor.
Blåstång, *bot.*, se *Fucus.*
Blåsuga, *bot.*, se *Ajuga.*
Blåsyra, A'cidum hydrocyana'tum l. **Cyanvätesyra,** *kem.*, bildas vid sönderdelning av bittermandelsämnet amygdalin (se d. o.), men framställes oftast genom sönderdelning av cyankalium l. gult blodlutsalt med syror. Är måhända det kraftigaste av alla gifter. — **Blåsyre-emulsion, Emu'lsio hydrocyana'ta,** består av amygdalin och mandelemulsion.
Blåsäl, *zool.*, se *Cystophora.*
Blåsört, *bot.*, se *Utricularia.*
Blåtobisen, *zool.*, se *Ammodytes.*
Blåtry, *bot.*, se *Lonicera.*
Blått blod, uttryck liktydigt med gammal adel. Jfr *Sangre azul.*
Blåtåtel, *bot.*, se *Molinia.*
Blåval, *zool.*, se *Balænoptera.*
Blå vitrio'l = *kopparsulfat.*
Bläcken, *bot.*, dets. som *Vattenklöver.* Se *Menyantes.*
Blända, se *Blenda.*
Blädderört, *bot.*, se *Utricularia.*
Bländ l. **Blände,** det svenska namnet på diafragma.
Blände, Zinkblände, Sfaleri't, *miner.*, Sveriges enda zinkmalm.
Bländglas, se *Solglas.*
Bländingar, dets. som blandfolk.
Blära, *bot.*, se *Melandrium.*
Bläsand, se *Anas.*
Bläsgås, *zool.*, *Anser albifrons,* en i Nordsibirien hemmahörande gåsart, som stundom gästar Sverige.
Bläster, *bergsv.*, den komprimerade luft, som, åstadkommen genom en blåsmaskin, inslungas i ugnar l. härdar för att framkalla större värme och livligare förbränning. — **Blästerprovare,** ett slags manometer, som anger trycket i en blåsmaskin.
Blästersmide, se följande ord.
Blästerverk, Blästersmide, Osmundsmide, den äldsta (numera avskaffade) järnberedningsmetoden i Sverige.
Blödande bröd l. **Blödande hostia,** kallas ett fenomen, som stundom uppträder på mjölkhaltiga födoämnen, såsom bröd, gröt m. m., och består i intensiv rödfärgning av dessa, framkallad av en bakterie, *Mo'nas prodigio'sa, Microco'ccus prodigio'sus* l. *Bacte'rium prodigio'sum,* på svenska kallad *Undermonaden,* emedan den är orsak till katolska kyrkans ”under” med blödande hostior (se d. o.). Det röda färgämnet benämnes *prodigiosi'n.*
Blö'kumannaland l. **Blakumannaland,** *forn-nord. geogr.*, Valakiet, vars inbyggare kallades **Blö'kumenn.**
Blötmalm, kopparmalm, vars bergart utgöres av svavel- l. magnetkis.
B. M., förk. för *Bachelor of medicine* (se *Bachelor*); förk. för *British Museum.*
b. m., förk. för *bea'tæ memo'riæ, lat.*, i salig åminnelse; på recept *be'ne miscea'tur, lat.*, må blandas väl.

B moll, *tonk.* den molltonart, som har b till grundton.

B. M. V., förk. för *Bea'ta Mari'a Vi'rgo, lat.*, Heliga Jungfrun Maria.

B'nai berith, *eng.* (*l.* bna'i be'rrit), beteckning för *Independent order of B. B.*, ”förbundsbröderna”, utbrett amerikanskt förbund för ”välgörenhet, broderskärlek och endräkt”.

Bo (*fornsv. bol*, gård, bostad), *jur.*, förmögenhet, tillhörig en person l. ett antal personer i ekonomisk gemenskap (konkursbo, dödsbo etc.); i Västergötland gammalt namn på kungsgård.

Bo'a, ormlik pälskrage, tillhörande damtoaletten. — **Fjäderboa**, krage av samma form som en pälsboa men av fågelfjädrar.

Bo'a, *zool.*, kungsormar, ett släkte av de giftlösa ormarna, fam. *Boidæ*. — **B. constri'ctor**, den största av boaormarna, lever i Sydamerika.

Boaba'b, se *Baobab*.

Boabdi'l, den siste moriske konungen i Granada. Den plats, från vilken han sista gången skådade sitt förlorade rike, heter ännu ”Morens sista suck”.

Boadice'a, det latinska namnet på en hjältemodig keltisk drottning, ledarinna av sitt folks sista frihetsstrid mot romarna 62 e. Kr.

Boal, ett Madeira-vin.

Boaorm, *zool.*, se *Boa*.

Board, *eng.* (*l.* bård), eg. bord; kollegium, utskott, nämnd. — **B. of admira'lty** (*l.* - åv-ti), amiralitetskollegium. — **B. of agriculture** (*l.* - aggrikö'ltjör), jordbruksdepartementet. — **B. of conciliation and arbitration** (*l.* - konsilje'sjön änd arbitre'sjön), förlikningsnämnd i strejkfrågor. — **B. of control** (*l.* - kå'ntrål), Englands hospitalsstyrelse. — **B. of. customs** (*l.* - kö'stöms), tullstyrelse. — **B. of education** (*l.* - edjokä'sjön), ämbetsverk för uppsikt över undervisningen. — **B. of guardians** (*l.* - ga'rdjöns), fattigvårdskommitté. — **B. of health** (*l.* - hällts), sundhetskollegium. — **B. of trade** (*l.* - träd), kommerskollegium. — **B. of works and buildings** (*l.* - oö'ks än bi'ldings), handhar vården av lustslott, parker och offentliga byggnader. — **To board**, belägga med bräder; leva i ett hus och betala för bostad och föda. — **Boarder**, person, som mot betalning har bostad och föda i en annans familj. — **Boardare**, svensk-amerikanskt uttryck för *Boarder*.

Boarding-house (*l.* bå'rdinghaus), härbärge för resande, sjöfolk o. s. v. — **Boarding-school** (*l.* -skol), en skola, där lärjungarna bo och spisa tillsammans med läraren, helpension.

Boards, *eng.* (*l.* båds), bräder. — **Rough boards** (*l.* röff -), ohyvlade bräder. — **Planed boards** (*l.* ple'jned -), hyvlade bräder. — **Wane boards** (*l.* oe'jn -), vankantade bräder. — **Waste boards** (*l.* oe'jst -), utskottsbräder.

Boas, se *Jakin*.

Boase'ra (*fr. boiser*, av *bois*, trä), förse med höga paneler (brädfoder). — **Boaseri'**, **Boase'ring**, panel, brädfodring.

Bo'as reaktio'n, *med.*, reaktion på fri saltsyra och mjölksyra i magsaft.

Boatswain, *eng.* (*l.* bå'tsoän), ”båtsman”; underofficer av högsta graden inom engelska flottan.

Boa Upas, se *Bohon Upas*.

Bob (*l.* båbb) l. **Bobby** (*l.* bå'bbi), *eng.*, förk. för *Robert*. — **Bobby**, *pl.* **Bobbies** (*l.* bå'bbis), gängse benämning på Londons poliser (efter Robert Peel).

Bob, *eng.* (*l.* båbb), förk. för *Bobsleigh*.

Bo'baken, *zool.*, en art murmeldjur.

Bobbat hår (av *eng. bob*, stubba), kortklippt hår, numera särskilt om damhår.

Bobbies, se *Bob*.

Bo'bbinet, *eng.*, engelsk tylliknande vävnad.

Bobby, se *Bob*.

Bobi'n (*fr. bobine*), ett redskap, varpå man spolar garn; spole.

Bobisatio'n, *tonk.*, benämning på en variation av solmisationen. Se *Solfeggier*.

Boblink (*l.* båbb-), *zool.*, *Dolichonyx*.

Bobœufpulver, Designollespulver, Fontainepulver (*l.* båbö'ff-, däsinjå'll-, fångtä'n-), ett slags sprängmedel, bestående av pikrinsyrade salter.

Bobsleigh, *eng.* (*l.* båbbslä'j), ett slags sportkälke (sammansatt av två kälkar).

Bob White (*l.* båbb o'ajt), ”Vita Robert”, *zool.*, se *Colinus*.

Bocage, *fr.* (*l.* båka'sj), lund, lustpark.

Bocane *fr.* (*l.* båka'n), en på 1600-t. bruklig dans.

Bocca, *ital.*, *pl.* **Bocche** (*l.* bå'cka, båcke), eg. mun; mynning, flodmynning; bergpass; havsvik. — **Con l. A. bocca chiu'sa** (*l.* - ki-), *tonk.*, med sluten mun, brummande (utan ord), användes i manskvartettsång. — **Bocca de'lla verita'**, ”sanningens mun”, en antik kolossalmask, nu i kyrkan S:ta Maria in Cosmedin i Rom. — **Bocca di leo'ne**, *ital.*, lejongap; fordom i Venedig brevlådor med öppning i form av lejongap, i vilka hemliga angivelser inkastades.

Boccaccio (*l.* båkka'tjå), *tonk.*, operett av Suppé.

Bocca'le, *ital.*, ”krus”, mått för vätskor i Italien, motsvarande 0,79—1,83 l.

Boccia, *ital.* (*l.* bå'ttja), eg. kula, boll; ett omtyckt italienskt bollspel.

Bocco'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Papavera'ceæ*. Flera arter odlas som prydnadsväxter. — **B. corda'ta**, från Kina, har talrika vita blommor på ett busklikt örtstånd.

Bocedisation, se *Solmisation*.

Boche (*l.* båsj), föraktlig benämning på tyskar och allt tyskt, vilken i ententeländerna blev vanlig under världskriget.

Bock, *ty.*, i Frankrike benämning på en sejdel

öl; även ett slags höga ölglas. — **Bockbier,** *ty.* (*l.* -bi'r), bocköl, ett slags starkt öl.

Bockdrill (*ital. trillo caprino*), *tonk.*, jämnt l. orent utförd drill.

Bockeram = *Barragan* (se d. o.).

Bockhornsfrö, *bot.*, se *Trigonella.*

Bocksbeutel, *ty.* (*l.* -böjtel), en bredbukig, plattryckt vinflaska, vanligen använd för s. k. "Steinwein"; även benämning för själva vinet.

Bocktörne, *bot.*, se *Lycium.*

Bocköl, se *Bockbier* under *Bock.*

Bo'coa, *bot.*, se *Bocoträ.*

Bo'coträ, Co'coträ, *bot.*, den inom möbelindustrien använda, hårda och tunga veden av det sydamerikanska trädet *Bo'coa pranace'nsis.*

Bodden, eg. bukt, tysk benämning på strandsjöar vid Östersjön.

Bode'ga, *sp.*, utskänkningsställe, där vin serveras; värdshus; magasinsbyggnad för lagring av vin.

Bodelli'sm, av "läsaren" J. Bodell (d. 1867) ledd frireligiös rörelse i Piteådalen. — **Bodelli'ster,** anhängare av *Bodellismen.*

Bodhi, buddisternas namn på det fullkomliga vetandet, varigenom människan blir en Buddha. Under *Bodhi-trädet* (*Ficus religiosa*) satt Gotama Buddha, då han nådde detta vetande. Samma namn bär även banian-trädet, av vilket ett exemplar finnes i varje buddistisk kyrka. — **Bodhisattva,** buddhakandidat, buddhaefterföljare.

Bod-jul l. **Khor,** det inhemska namnet på Tibet.

Bodkin, *eng.* (*l.* bådd-), pryl, trånål. hårnål.

Bodle, *eng.* (*l.* båddl), skotskt skiljemynt = $^1/_6$ penny.

Bodle'ianska biblioteket (*eng. Bodleian library*), universitetsbiblioteket i Oxford, som till den engelske bibliofilen Th., Bodleys ära år 1604 fick detta namn.

Bodmeri' (*ty. Bodmerei*), *handelst.*, lån, som mot överenskommen ränta av befälhavaren å ett fartyg upptages på utrikes ort, mot pant i fartyg, last l. frakt, för att bestrida kostnaderna för resans fortsättande l. nödig reparation. Om fartyget förolyckas, återbetalas lånet icke, utan blir en total förlust för långivaren. — **Bodmeribrev,** en av skepparen till givaren av ett bodmerilån utfärdad förbindelse.

Bodn, *nord myt.*, ett av de kärl, i vilka skaldemjödet förvarades, innan Oden bemäktigade sig det.

Bodo'ni, *boktr.*, en tryckstil, uppkallad efter en italiensk boktryckare G. Bodoni (1740—1813).

Bodrag, långa tåg av insektslarver, uppträdande i otaliga mängder.

Bodri'tjer, se *Obotriter.*

Bodru, *zool.*, se *Bothrops.*

Bodräkt, *jur.*, brott, som består i att personer, som äro i samfällt bo, undandraga varandra någon del av den gemensamma egendomen.

Bodvar Bja'rke, Rolf Krakes yppersta kämpe.

Boëdro'mios (av *gr. boe'*, skrik, och *dro'mos*, lopp), *gr. myt.*, eg. den vid rop om hjälp framspringande; binamn tilldelat Apollo, för det han bistod Theseus mot amasonerna. — **Boëdro'mia,** fest till minne av Theseus' kamp mot amasonerna. — **Boëdromio'n,** tredje månaden i det attiska året (omkr. 15 sept.—15 okt.).

Bœhme'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Urtica'ceæ.* Halvbuskar l. småträd med basttågor av utomordentlig styrka, vilka användas som textilfibrer. — **Bœhme'riafiber,** se *Ramie.* Kallas även *Kinagräs* l. *Rhea.*

Boer, isbåt, som framdrives genom segel.

Boers, *holl.* (*l.* bors), bönder, kalla sig de i Afrikas sydligaste del bosatta jordägarna av holländskt ursprung. — **Boerkriget,** vanlig benämning på det sydafrikanska kriget mellan England och boerrepublikerna Transvaal och Oranjefristaten 1899—1902.

Boe'tt (*fr. boîte*), dosa, fodral, bl. a. till verket på fickur.

Bœuf, *fr.* (*l.* böff), biff, oxkött.

Bœuf, à la mode, *fr.* (*l.* böff a la mådd), maträtt av stekt oxkött.

Bœuf wood (*l.* - oo'd), se *Botany-bay-trä.*

Bofink, *zool.*, se *Fringilla.*

Bog, *slav.*, gud, brukas ofta i sammansättningar.

Bogatyr, *ry.* (*l.* bagatv'r, av *pers. bahader*, tapper), namn på hjälten i den ryska folkepiken.

Bogaz (*l.* bå'gats), dalgång.

Bogdan, ryskt mansnamn = Teodor. Jfr *Bog.*

Bogdo lama, den ene av de två påvar, som stå i spetsen för den i Tibet och Mongoliet härskande lamaiska kyrkan. Jfr *Lamaism.*

Bogdoola, "heligt berg".

Boggi, dets. som *Bogie.* Se *Bogievagn.*

Boggivagn, se *Bogievagn.*

Boghead coal, *eng.* (*l.* -häddkål), **Torbanehi'll coal** (*l.* -bän-) l. **Bitumini'l,** *miner.*, ett bituminöst ämne, som i stor mängd förekommer i Skottland. Kallas vanligen kol, men är olikt alla stenkolsslag. Användes till lysgas och lysoljor.

Bogholder, *da.*, "bokhållare", registrator.

Bogievagn (*l.* bå'ggi-; i Amerika kallad *truck*), järnvägsvagn, vars övre del vilar på tvenne fyr- l. sexhjuliga, mindre fordon, kallade *bogies* (av *eng. buggy*, fyrhjuligt åkdon för en häst).

Bo'gislaus l. **Bo'gislav,** slaviskt mansnamn (av *bog*, gud, och *slava*, rykte), ryktbar som en gud.

Bogomi'ler (av *slav. bog*, gud, och *milni*, förbarma dig), en dualistisk sekt i 12:e årh. med huvudsäte i Bulgarien. Den bibehöll sig in i 13:e årh.

Bogos, hamitiskt herdefolk, bosatt n. om Abessinien.

Bogs, *eng.*, mossar, sumptrakter, moras, särskilt i Skottland; öknamn på irländare.

Bogse'ra, *holl.*, *sjöv.*, fortskaffa ett fartyg l. en flotte med ett annat fartyg. — **Bogse'rbåt**, ångbåt, avsedd för bogsering. — **Bogse'rlina**, lina varmed ett fartyg bogseras.

Bogspröt (*holl. bægspriet*), *sjöv.*, ett från fören av ett fartyg utskjutande rundhult av trä l. järn, vilket tjänar till att föra stagsegel på och att, medelst vid den fästa stag, stötta förresningen. — **Bogspröts-spelhuvud**, den träskiva i bogsprötets spets, som förenar detta med klyvarbommen. — **Bog-åra**, främsta åran i en båt.

Bogus, *eng.* (*l.* bå'gös), "falsk", "oäkta"; ett slags amerikansk rusdryck av rom och sirap.

Bogwood, *eng.* (*l.* båggoo'd), fossilt trä av ek, som förekommer i Irlands torvmossar (*bogs*) och användes till bijouterivaror.

Bohe'm, se följ. ord.

Bohême, *fr.* (*l.* bååm), Böhmen; även för oregelbundet levnadssätt och sorglöshet kända artist- och litteratörkretsar. Den senare betydelsen fick ordet genom romanen "*Scène de la vie de Bohème*" av Murger, som givit stoff till operan *Bohème* av Puccini. — **Bohémiens**, *fr.* (*l.* båemiä'ng), eg. böhmare, zigenare; benämning på artister l. litteratörer, som kommit på avvägar och leva av tillfällig förtjänst.

Bohe'mia, latinska namnet på Böhmen. — **Bohe'micum**, böhmisk.

Bohma-nötter, **Natalgalläpplen**, *bot.*, *Fructus pycnocomæ*, från Natal, nyttjas till garvning.

Bohnenbergers elektroskop (*l.* bå'-), *fys.*, ett mycket känsligt elektroskop, varmed man prövar om en kropp är elektrisk.

Bohon Upas l. **Boa Upas**, *bot.*, javanesiskt pilgift av mjölksaften från *Antiaris toxica'ria* (av *gr. toxiko'n*, gift), upas-giftträdet, en till fam. *Artocarpeæ* hörande växt, fruktad för sina giftiga utdunstningar. Jfr *Antiarin* och *Upas*.

Bohord (*gammalty. buhurd*), ett slags tornérspel, varvid anfall gjordes mot en låtsad fästning. Jfr *Dust* och *Tornej*.

Bohusknopp, *bot.*, se *Sedum*.

Bohuslind, *bot.*, se *Tilia*.

Bo'idæ, *zool.*, se *Boa*.

Boihe'mum l. **Bojohe'mum**, *lat.*, de keltiska bojernas land, nuv. Böhmen.

Boila'der, män tillhörande den högre adeln i Valakiet.

Boïna, *sp.*, basisk barett; igenkänningstecken för karlisterna.

Bois, *fr.* (*l.* båa'), träd, trä, ved; skog.

Bois à bracelets, *fr.* (*l.* båa' a braslä'), se *Theophrastaceæ*.

Boisalt, benämning på det råa havssaltet. Jfr *Bay-salt*.

Bois-brulés, *fr.* (*l.* båa'-bryle'), eg. brända träd; barn av kanadensiska fransmän och indiankvinnor i Brittiska Nordamerika. Kallas av engelsmännen *half-breeds*, halvblod.

Bois de Boulogne, *fr.* (*l.* båa' dö bolå'nj), Boulogneskogen, en skogspromenad i Paris. — **Bois-de-Vincennes** (*l.* -vängse'n), Vincennesskogen.

Bois de guitare, *fr.* (*l.* båa' dö gita'rr), den till musikaliska instrument nyttjade veden av *Cithare'xylon quadrangula're* (fam. *Verbenaceæ*) i Västindien. — **Bois durci**, *fr.* (*l.* - dyrci'), eg. härdat trä; ett slags trämassa av sågspån, asfalt och ett kemiskt bindämne (oxblod), som, gjuten i formar, tävlar med det hårdaste trä. — **Bois satiné**, **Fero'liaträ**, **Atlasträ**, veden av ett till fam. *Rosaceaæ* hörande träd i Guyana och på Guadeloupe.

Boise'ra och **Boise'ring**, se *Boasera*.

Boisseau, *fr.* (*l.* båaså'), franskt sädesmått = 12,5 l. Numera beteckning för decaliter (10 l.).

Boîte, *fr.* (*l.* båa't), se *Boett*. — **Boîte à savonette** (*l.* - savånett), se *Feuillea*.

Boitout, *fr.* (*l. båato'*, av *bois tout*, drick allt), tumlare, ett slags bägare utan fot, som ej kan stå för sig själv.

Boj, **Boy** (*fr. boie*), **Bay** (*l.* bä'), **Bayette** (*l.* bäe'tt), **Bagette** (*l.* -ge'tt), ett slags grövre ylletyg.

Boj, *holl.*, *sjöv.*, målade, vanligen koniska l. halvsfäriska sjömärken av trä l. järnplåtar, som utläggas vid grund till varningstecken för seglare l. i hamnar till fartygens förtöjning.

Bojan, klotformiga porslins- l. stengodskrukor, som urspr. kommo från Kina med syltad ingefära, konfekt m. m. Framställas numera även i Europa.

Boja'r (av *slav.* boj, strid), urspr. krigare; ädling; medlem av högsta adelsklassen i Ryssland o. a. slaviska länder.

Boja'ria, *lat.*, fordom namn på Bayern

Bo'jer (*lat. boii*), keltiskt fornfolk.

Bo'jert, *sjöv.*, mindre, flatbottnade fartyg, som förr begagnades i Holland och Flandern. Även fartyg i svenska flottan på 1500- och 1600-t. Kallades även *Bojort* (Boghjort).

Bojkott, systematisk förföljelse av en misshaglig person (huvudsakligen en affärsman, fabrikant o. d.) genom att ej köpa hans varor, ej arbeta hos honom o. s. v. — **Bojkotta**, utöva *Bojkott*.

Bojobi'n, se *Xiphosoma*.

Bojohe'mum, se *Boihemum*.

Bojort, se *Bojert*.

Bojova'rer = *Bajuvarier* (se d. o.).

Bok, *bot.*, det bl. a. i s. Sverige växande trädet *Fa'gus silva'tica* (fam. *Cupuliferæ*). — **Bokkärnolja**, olja ur bokollon. — **Bok-**

ollon, den hårda, nötlika frukten av boken. — **Boktjära,** som beredes genom destillation av bokträ, tjänar som råämne för beredning av kreosot.
Bok, 25 ark skriv- l. tryckpapper (förr 24 ark skrivpapper); 12 à 25 blad bladguld l. bladsilver.
Bokkärnolja, se *Bok.*
Bokning, *bergsh.* sönderslagning av större malmstycken.
Boksar, ett Himalayafolk,
Bokskorpion l. **Klokrypare,** *zool.,* se *Chelifer.*
Bokspinnaren, *zool.,* se *Stauropus.*
Bokstavshummer, *zool.,* dets. som *Kejsarhummer.*
Bokstavsrim = *Alliteration.*
Bokstavsträ, Tigerträ, Muskotträ, ett till finare snickerier använt virke från Sydamerika. Botaniskt ursprung osäkert.
Bokvete, *bot.,* dets. som *Bovete.*
Bol, *gammalsv.,* bostad; hemman, gård. — **Bolby,** odalby., — **Bolfast,** bofast.
Bola, *sp.,* kula. Se *Bolas.*
Bola'ris, *lat., bot.,* lerfärgad.
Bolas (*pl.* av *sp. bola,* kula), jaktredskap, bestående av tvenne järnkulor, fästa vid änden av en lång läderrem, vilken kastas så, att kulorna omslingra det jagade djurets bakben.
Bo'laxgummi, se *Azorella.*
Bolby, se *Bol.*
Boldi'n, se *Boldoblad.*
Bo'ldo, Bo'ldoa, *bot.,* se *Monimiaceæ.*
Boldoblad, *farm.,* bladen av *Pneumus boldus* (*folia Boldo*) från Chile, av fam. *Monimia'ceæ.* De innehålla en flyktig olja, alkaloiden *Boldi'n* samt glykosiden *Boldogluci'n.* Har använts i läkemedel mot blåskatarr och dröppel.
Boldogluci'n, *kem.,* se *Boldoblad.*
Bole, se *Boll.*
Boleli't, *paleont.,* förstenad svamp.
Bole'ro, *sp.,* en med sång och kastanjetter beledsagad spansk dans.
Bole'tus, *bot.,* rörsopp, ett till pipsvamparna hörande släkte. Många arter äro ätliga. — **B. bovi'nus,** kosvamp. — **B. cyane'scens,** blåsopp. — **B. edu'lis,** läckra rörsoppen, Karl-Johans-svamp. — **B. e'legans,** guldgul rörsopp. — **B. fe'lleus,** gallsopp. — **B. granula'tus,** grynig rörsopp. — **B. lu'ridus,** eldsopp. — **B. lu'teus,** mörkgul rörsopp. — **B. pipera'tus,** skarp rörsopp. — **B. sa'tanas,** vargsopp. — **B. sca'ber,** sträv rörsopp. — **B. variega'tus,** sandsopp. — **B. versipe'llis,** ättiksopp.
Bolfast, se *Bol.*
Boli, *lat.* (*pl.* av *bolus*), eg tärningskast; runda l. ovala bollar, en i veterinärmedicin använd medikamentsform.
Boli'd (av *lat. bo'lus,* kula), *astr.,* ett slags stjärnfall, visande sig som en eldkula, som vanligen försvinner med en knall.
Boli'n, *sjöv.,* eg. boglina, tåg i de lodräta kanterna på rasegel med vilka dessa hållas styvt åt lovart under bidevindsegling.
Boli'var, myntenheten i Venezuela = 1 franc.
Boll l. **Bole,** engelskt sädesmått = 218 l.
Bollandi'ster, ett jesuitsällskap i Antwerpen, uppkallat efter J o h a n v. B o l l a n d (i i 17:e årh.). Utgiver de katolska helgonlegenderna, *Acta sancto'rum.*
Bollhus, fordom för bollspel inrättade byggnader.
Bolltistel, *bot.,* se *Echinops.*
Bollverk, dets. som bålverk.
Bolmväxter, *bot.,* ett namn på fam. *Solana'ceæ.*
Bolmört, *bot., Hyoscy'amus niger,* av solanace'ernas familj, har officinella blad, *Fo'lia hyoscy'ami,* som innehålla den giftiga alkaloiden hyoscyamin. — **Bolmörtsolja,** *O'leum hyoscy'ami,* beredes av bolmörtsblad.
Bolmörtsvamp, *bot.,* se *Entoloma.*
Bolo-affären, ryktbar förräderiaffär i Frankrike under världskriget.
Bologner-flor (*l.* -ånjer-), krusflor.
Bolognerkrita, tät, förslammad krita.
Bologne'shundar, ett slags små lurviga och långörade knähundar, uppkallade efter staden Bologna.
Bologne'siska flaskor l. **Bologne'skolvar,** *fys.,* ett slags små glaskolvar, som med en knall springa sönder, när en liten hård kropp faller på dem l. deras yta rispas. Kallas även springkolvar l. springflaskor.
Bologne'sisk lyssten, se *Bononisk fosfor.*
Bolome'ter (av *gr. bole',* stråle, och *me'tron,* mått), *fys.,* instrument för uppmätning av obetydliga temperaturförändringar.
Bolsjevik, eg. majoritetsmän, anhängare av *bolsjevismen* (se följ. ord).
Bolsjevi'sm (av *ry. bo'lsje,* mer), rysk revolutionär riktning, som fått sin praktiska tilllämpning i den kommunistiska ryska rådsrepubliken.
Boltings, *eng.,* lösa vävnader, t. ex. gasvävnader av grov kvalitet.
Bol-torn l. **Bol-turs,** *nord. myt.,* "olycksjätte", fader till Bestla, som var mor till Oden, Vili och Ve.
Bolu's, *miner.,* en vittringsprodukt av basalt. *Vit b.* nyttjas till polering och borttagande av fläckar, *brun* och *röd b.* till färgning av pulver m. m.
Bolverk, *nord. myt.,* "som vållar ont", det namn, under vilket Oden skaffade sig tillgång till Suttungs mjöd.
Boma, av en l. flera rader pålar byggda befästningar, som brukas i Centralafrika, även av forskningsresande.
Bomans flickor, skämtsamt namn på spelkort efter Bomans kortfabrik i Stockholm på 1850-t.
Boma'rea, *bot.,* sydamerikanskt växtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ.* Flera arter med praktblommor odlas i växthus. De stärkelserika rötterna ätas. — **B. Salsi'lla,**

lämnar ett surrogat för sarsaparill. Fröna äro giftiga och användas i hemlandet för att förgifta hundar.

Bomb, Vulkaniska bomber, *geol.*, runda l. äggformiga lavastycken, utkastade ur vulkaners kratrar.

Bomb, *fr.* (av *gr. bo'mbos*, ett dovt surrande ljud), *krigsk.*, en med brännbara ämnen fylld järnkula, avsedd att spränga (sprängbomb) l. antända (brandbomb). — **Bombarde'ring** l. **Bombardement** (*l.* -ma'ng), genom beskjutning söka tvinga en befästad plats att kapitulera. — **Bombarde'ra,** beskjuta en befästad plats.

Bo'mba, uppsyningsman över slavar i Västindien.

Bo'mba, spenamn, tilldelat konung Ferdinand II av Neapel, för det han föranlett bombardemanget av Messina 1848.

Bombaca'ceæ, *bot.*, en med *Malva'ceæ* besläktad växtfamilj. Viktiga släkten äro *Adanso'nia, Bo'mbax, Ce'iba, Du'rio, Mati'sia* och *Ochro'ma.*

Bo'mbaksull, se *Kapok.*

Bombana'ssatrådar l. **Bombona'xa,** de i remsor skurna, torkade och blekta bladen av växten *Carludovica palmata,* av vilka Panamahattar flätas.

Bomba'rd (*fr. bombarde*), äldre benämning på kanon; ett förr brukligt blåsinstrument av trä; en pedalstämma i äldre orglar.

Bombardema'ng, Bombardera, se *Bomb.*

Bombarde'r-galio't, *sjöv.*, galiot-tacklat bombskepp.

Bombardon, *fr.* (*l.* bångbardå'ng), ett slags bastuba, som förr användes, i synnerhet vid krigsmusik.

Bombardo'ne, *tonk.*, det största slaget av *bombard* (se d. o.).

Bombasin, *fr.* (*l.* -säng), l. **Bombasä'ng** (av *gr. bo'mbyx*, silkesmask), urspr. ett italienskt tyg av bomull, silke och kamelhår; numera ett ylletyg.

Bo'mbast (av *gr. bo'mbos*, ett dovt surrande ljud), svulstigt, högtravande talesätt l. skrivsätt. — **Bomba'stisk,** svulstig, högtravande.

Bombasä'ng, se *Bombasin.*

Bo'mbax, *bot.*, ett växtsläkte tillhörande fam. *Bombaca'ceæ.* — **B. malaba'ricum** i Ostindien hava frön, omgivna av ett slags ull, som användes till madrasser o. d. De urholkade stammarna av det jättestora **B. ceiba** i Västindien och Sydamerika begagnas till kanoter. Av frön av andra arter beredes ett slags choklad.

Bombayhampa (*l.* -bä-), se *Sunn.*

Bombay-macis, *bot.*, en art muskot.

Bombay-stål, hårt stål i fyrkantdimensioner, med tvärgående upphöjningar. Exporteras till Östasien förpackat i lådor.

Bombayträ, Bombayolja, se *Sandelträ.*

Bombazet (*l.* båmbasse'), dets. som *Bombasin* (se d. o.).

Bombilla, *sp.* (*l.* -ilja) = *Maté* (se d. o.).

Bombkano'n, *krigsk.*, kanon, med vilken man kunde såväl kasta som skjuta bomber.

Bombkits, *sjöv.*, bombskepp, liknande bombardergallioten (se d. o.).

Bombo, nordamerikanskt brännvin av rom, försatt med kryddor och socker.

Bombona'xa, se *Bombanassatrådar.*

Bombskepp, se *Mörsarefartyg.*

Bo'mbus, *med.*, susning för öronen.

Bo'mbus, *zool.*, humla.

Bombyci'lla, *zool.*, syn. *Ampelis* (se d. o.).

Bomby'cines, -a (av *gr. bo'mbyx*, silkesfjäril), *bot.*, silkes-.

Bombykome'ter (av *gr. bo'mbyx*, silkesmask, och *me'tron*, mått), tabell för angivande av finheten hos spånad.

Bo'mbyx, *gr.*, silkesmask; *tonk.*, ett forngrekiskt blåsinstrument.

Bommesi, ett slags ruggad *Barchent* (se d. o.).

Bommessine (*l.* båmsi'n), dets. som *Bombasin* (se d. o.).

Bomolja, ett slags sämre olivolja.

Bomschuit, *holl.* (*l.* båmsköjt), *sjöv.*, flatbottnat, galeastacklat fartyg, som användes inom holländska handelsflottan.

Bomull, se *Gossypium.*

Bomulls-batist, se under *Batist.*

Bomullsfröolja, fet olja, som erhålles genom pressning av bomullsplantans frön. — **Bomullsfrökakor,** foderkakor, beredda av resterna av de pressade bomullsfröna.

Bomullsfärgämnen, se *Bensidinfärgämnen.*

Bomullskrut, Pyroxyli'n, Nitrocellulo'sa, den starkt explosiva salpetersyreestern av cellulosa.

Bomullsväxt, *bot.*, se *Gossypium.*

Bon, *fem.* **Bonne,** *fr.* (*l.* bång, bånn), god; gott, bra.

Bon, *pl.* **Bons,** *fr.* (*l.* bång), kassaanvisning. — **Bons du trésor** (*l.* - dy treså'r), skattkammaranvisningar.

Bo'na, *lat.*, *pl.*, ägodelar, förmögenhet. — **B. commu'nia,** gemensam egendom. — **Commu'nio bonor'um,** egendomsgemensamhet. — **B. dota'lia,** hemgift. — **B. feuda'lia,** förläning. — **B. fi'de,** på god tro; på ära och tro. — **B. immobi'lia,** fast egendom. — **B. mobi'lia,** lösegendom. — **B. offi'cia,** välvilliga tjänster, tjänstvilligt bemötande. — **B. o'pera,** goda gärningar. — **B. pu'blica,** allmän egendom. — **B. vaca'ntia,** danaarv. — **Bono'rum ce'ssio,** cession, den handling, varigenom en gäldenär avträder sin förmögenhet till sina borgenärer.

Bona (*ty. bohnen*), ingnida en träyta med vax; polera.

Bo'na de'a, *rom. myt.*, kyskhetens gudinna.

Bo'na fi'de, *lat.*, se under *Bona.*

Bona'nza, *sp.*, eg. vackert väder; uttryck betecknande ett rikt fynd, urspr. vid silvergruvorna i Nevada. — **Bonanzaprins,** en genom rika fynd lyckliggjord gruvägare.

Bo'na offi'cia, B. pu'blica m. fl., se under *Bona.*

Bonaparte (*l.* bånapa'rt), franskt mansnamn = **Buonaparte** (av *ital. buono*, god, lycklig, och *parte*, del), den lyckligt lottade. Namn på en gammal italiensk släkt och särskilt på dess förnämste medlem, Napoleon I.

Bonaparti'ster, familjen Bonapartes anhängare, ett politiskt parti i Frankrike med mål att återupprätta kejsardömet.

Bo'na vaca'ntia, *lat.*, herrelöst gods, danaarv.

Bonaventu'ra, **Buonaventura**, italienskt mansnamn (av *buona*, god, och *ventura*, lycka), den av lyckan gynnade; enl. annan förklaring: den välkomne. Namn på en bland katolicismens största kyrkolärare.

Bonavoglia l. **Buonavoglia**, *ital.* (*l.* -vå'lja), av *buona*, god, och *voglia*, vilja), frivillig (särskilt frivillig galärslav).

Bonbon, *fr.* (*l.* bångbå'ng), "namnam", konfekt. — **Bonbonnière** (*l.* -niä'r), konfektask.

Bonchrétien, *fr.* (*l.* bångkretiä'ng), eg. god kristen; ett slags päron, som på vissa trakter i Sverige fått namnet förvrängt till "bunkakänger" l. "bunkatiner".

Bond, *eng.*, skuldförskrivning, obligation. — **Bonds**, *pl.*, statsskuldsbevis, av staten utgivna skuldförbindelser.

Bondböna, *bot.*, se *Vicia.*

Bondros, *bot.*, se *Pæonia.*

Bondtobak, *bot.*, se *Nicotiana.*

Bonds, se *Bond.*

Bonebed, *eng.* (*l.* bå'nnbed), *geol.*, benämning för jurasystemets nedersta avdelning.

Bone'llia, *zool.*, ett släkte maskar, hos vilket hanen lever som parasit i honans livmoder.

Bon enfant, *fr.*, se under *Enfant.*

Bone'tt, se *Bonnett.*

Bonesize (*l.* bå'nnsajs), ett i klädesväverier använt lim av kokta hästkroppar.

Bongo, negerstam i Ekvatorialafrika.

Bongo, *zool.*, bredhornad antilop, *Booce'rcus eury'cerus.*

Bon gré, mal gré, *fr.* (*l.* bång -, mall -), med godo l. ondo.

Bonheur, *fr.* (*l.* bonnö'r), lycka, lycklig händelse.)(Malheur.

Bonhomme, *fr.* (*l.* bånnå'mm; av *bon*, god, och *homme*, människa), godhjärtad människa; beskedlig stackare; skämtsam benämning på franska nationen, även kallad "*Jacques bon homme*" (se d. o.). — **Bonhomie** (*l.* bånnåmi'), godhjärtenhet, godlynthet.

Bonifa'cius, *lat.*, mansnamn (av *bo'num*, gott, och *fa'cere*, göra, handla, verka), den välgörande. Namn på Winfrid, Tysklands apostel, och nio påvar. — **Bonifice'ra**, gottgöra, giva skadestånd. — **Bonifikatio'n**, gottgörelse, skadestånd.

Bonifa'ciusföreningen, stiftad 1849, verkar i Tyskland för katolicismen.

Bonifice'ra, **Bonifikatio'n**, se under *Bonifacius.*

Bo'nis, *lat.*, *Cede'ra bo'nis*, göra konkurs; överlämna sin egendom till borgenärerna.

Bo'nis a'vibus, *lat.*, "med gynnsamma fåglar" (auspicier), d. v. s. under lyckliga förebud.

Boni't, *fr.*, en läcker tonfiskart, se *Thymnos;* ett slags köttextrakt.

Bonite'ring (av *lat. bo'nitas*, godhet), ett sätt att med siffror angiva ett husdjurs l. en jordegendoms värde; betecknar inom lantbrukskemin de grunder, enl. vilka jordarternas godhet jämföras sinsemellan. — **Bonite'ra**, värdera, i synnerhet jordegendom.

Bonite't (av *lat. bo'nitas*, godhet), en saks inre värde l. godhet.

Bo'ni vi'ri l. **Optima'tes**, *lat.*, de gode, välsinnade, kallades i Rom det konservativa partiet (adelspartiet) i motsats mot *populares* (folkvännerna).

Bon jour, *fr.* (*l.* bångsjo'r), god dag, god morgon.

Bonjour, *fr.* (*l.* bångsjo'r, försvenskat -sju'r), livrock (urspr. använd vid morgon- och förmiddagsbesök).

Bo'nkal (*eng. buncal*), malajisk guld- och silvervikt = 48 à 54 gr.

Bon marché, *fr.* (*l.* bång marsje') l. eg. **Au bon marché** (*l.* å -), "för gott pris", namn på en jättebasar i Paris.

Bon mot, *fr.* (*l.* bångmå') kvickt infall. Jfr *Vitz.*

Bonne, *fr.* (*l.* bånn), eg. den goda; lärarinna, uppfostrarinna för små barn, barnfröken. — **Bonnefortune**, *fr.* (*l.* bånn fårrty'nn), god lycka, tur. — **Bonne heure**, *fr.* (*l.* bånn ör), *à la bonne heure*, i rättan tid; lika gott; må ske! — **Bonne humeur** (*l.* - ymö'r), gott lynne.

Bonnet, *fr.* (*l.* bonne'), mössa; *krigsk.*, förstärkning på krönet av en vall till skydd för kanonerna. — **B. rouge** (*l.* - rosj), "rödmössa", öknamn på jakobinerna under franska revolutionen.

Bonne'tt, *sjöv.*, segel, som fästes vid underkanten av ett annat segel för att öka dess yta; damhatt med halsband, "kråka".

Bonnetterie (*l.* -ri'), fransk benämning på stickade varor.

Bonneville-sjön (*l.* bånnvi'll), *geol.*, benämning på en istidssjö i Nordamerika mellan Klippiga bergen och Sierra Nevada. Dess nutida rest är Stora Saltsjön.

Bo'no cum De'o, *lat.*, om Gud vill.

Bono'nia, romerska namnet på Bologna och Boulogne.

Bono'nisk fosfor l. **Bologne'sisk lyssten**, *miner.*, *Lapis sola'ris*, en järnfri tungspat, som efter att hava genomgått en viss process får egenskapen att fosforescera, d. v. s. lysa i mörkret med fosforartat ljus.

Bono'rum ce'ssio, se under *Bona.*

Bonosia'ner, anhängare av biskopen Bonosus i Sardika, vilken lärde, att Maria haft flera barn än Jesus, och därför avsattes (391).

Bon sens, *fr.* (*l.* bång sang), sunt förnuft.

Bon soir, *fr.* (*l.* bång såa'r), god afton. — **Bon ton**, *fr.* (*l.* - tång), god ton, fint sätt.

Bontebocken, *zool.*, en antilopart av släktet *Alcelaphus.*

Bontemps (*l.* bångta'ng), R o g e r , typen för en godmodig, välmående fransman.

Bo'num, *lat.*, det goda, gods. — **Commu'ne bonum,** gemensam tillhörighet. — **Su'mmum bonum,** det högsta goda. — **Magnum bonum,** ”stor och god” (potatissort).

Bo'nus, -a, -um, *lat.*, god; *subst.*, den utdelning l. dividend, som ett företag lämnar; den premie l. kursdifferens, som uppstår vid inbetalningar av statslån efter den för tillfället gällande kursen därå. — **Bonum et æ'quum,** rätt och billigt. — **Bonis auspi'ciis** l. **Bonis a'vibus** eg. med gott förkunnande l. med goda fåglar (bilden är tagen från de romerska augurierna); under goda förebud. — **Cui bo'no,** *lat.*, till vad nytta? Till förmån för vem?

Bo'nus eve'ntus, *rom. myt.*, grekernas *agatode'mon*, eg. god ande; en gudomlighet, som ansågs främja jordens fruktbarhet.

Bonus Henri'cus, *lat.*, *bot.*, god Henrik.

Bo'nus inte'rdum do'rmi'tat Home'rus, *lat.*, den gode Homerus slumrar stundom; *fig.*, även stora författare hava fel.

Bon vivant, *fr.* (*l.* bångviva'ng), goddagspilt; person, som älskar nöjen och vällevnad.

Bon voyage, *fr.* (*l.* bång våaja'sj), lycklig resa.

Bonz, benämning på kinesiska och japanska präster av Buddhas religion.

Bonässla, *bot.*, se *Ballota.*

Booce'rcus, *zool.*, se *Bongo.*

Book-maker, *eng.* (*l.* bock me'kör), förmedlare av vad vid kapplöpningar.

Book of common prayer, *eng.* (*l.* bock åv kå'mön prä'ör), eg. den allmänna bönboken, benämning på episkopalkyrkans liturgiska handbok.

Books, *eng.* (*l.* boks), ett slags fint, genomskinligt bomullstyg.

Boom (*l.* bo'm), eg. dunder, amerikansk börsterm för häftig kursstegring l. våldsam reklam.

Boomera'ng l. **Bumera'ng,** ett för Australiens urinvånare egendomligt, halvmånformigt kastvapen.

Boomer-press, *boktr.*, kraftig press som användes till glättning av papper efter tryckningen, till pressning av kläde m. m.

Boo'philus, *zool.*, en familj fästingar.

Boo'tes, *gr.* (eg. oxdrivare), l. **Arctophy'lax** (Björnvaktaren), *astr.*, en stjärnbild på n. himlavalvet nära Karlavagnen.

Bor, *kem.*, en metalloid, i naturen förenad med syre till borsyra l. borsyrade salter (*borat*). Är antingen ett brungult pulver l. glänsande kristaller (*bor-diamanter*).

Bor, *nord. myt.*, Bures son.

Bora l. **Borra,** *ital.*, *meteor.*, härjande nord- l. nordostvind i Juliska alperna ävensom vid stränderna av Adriatiska havet.

Bora'cha, *bot.*, se *Hevea.*

Boraci't, *miner.*, ett mineral, som utgöres av borsyrat salt av magnesium och klormagnesium.

Boragina'ceæ, Boragi'neæ, Borragina'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Nuculiferæ.* Omkr. 1,200 arter kända, mest från norra tempererade zonen. Omkr. 15 svenska släkten. Odlade äro bl. a. *Echium, Cerinthe, Heliotropium, Myosotis* m. fl. som prydnadsväxter. *Borago* är köksväxten ”gurksallat”. Officinella äro arter av *Alkanna* och *Cynoglossum.*

Bora'go officina'lis, *bot.*, gurksallat, gurkört, i s.ö. Europa odlad som köksväxt (fam. *Boraginaceæ*). I Sverige tillfälligt förvildad.

Bora mabang, infödingsspråket i Vadai.

Bora'ner, germansk folkstam som omkr. 250 e. Kr. inträngde i romerska riket.

Bora'ssus, *bot.*, solfjäderspalm. — **B. flabellifo'rmis,** vanlig solfjäderspalm, vinpalm, palmyrapalm, ett av världens nyttigaste träd, vilt och odlat, Ostindien. Av saften beredes palmvin, ”toddy”, samt ett brunt socker, ”jaggarasocker”. Stenfrukterna äro ett viktigt näringsmedel. Veden är ett utmärkt virke. Bladets fibrer föras i handeln under namnet *bassine.* Ger även sago och gummi.

Borasört, Boraste, bladen av *Borago officinalis* (se d. o.).

Bora't, *pl.* **Bora'ter,** *kem.*, borsyrade salter.

Bo'rax, *kem.*, *Bibo'ras na'tricus*, borsyrans natriumsalt. — **Boraxvinsten,** *Ta'rtarus boraxa'tus*, ett vitt, luktlöst pulver, som användes i medicinen såsom urindrivande medel.

Boraxsyra, se *Borsyra.*

Borbeto'magus, latinska namnet på staden Worms.

Borboria'ner, se följ. ord.

Borbori'ter l. **Borboria'ner** (av *gr. bo'rboros*, smuts), smädenamn på flera sekter.

Borborygmi' (av *gr. borborygmo's*, buller), *med.*, doft sorl, som uppstår i tarmarna, då gas passerar genom där befintliga vätskor.

Bord (*fr. bord* [*l.* bår]), kant, skeppskant. — **Babord,** vänstra, **Styrbord,** högra sidan av ett skepp, då man vänder ansiktet mot fören.

Bord (*fr. bordure, eng. bord*), *herald.*, sköldkant av annan färg än det övriga vapnet.

Borda, *arab.*, ”mantel”. Se *Burda.*

Borda's cirkel, ett slags spegelsextant.

Bordeaux-rött (*l.* -då'-), *kem.*, ett azofärgämne.

Bordeaux-viner (*l.* -då'-), alla i franska departementet Gironde alstrade och över staden Bordeaux i marknaden utförda viner. — **Bordeaux-vätska,** besprutningsmedel för av svamp angripna växter, bestående av kopparvitriollösning och kalkmjölk.

Bordelaise, *fr.* (*l.* bårdölä's), franskt vinmått.

Borde'll (*fr. bordel; ital. bordello*), glädjehus, skökohus.

Bordereau, *fr.* (*l.* bårdörå'), *handelst.*, lista över växlar, insända till diskontering, inlämnade effekter, penningsorter m. m.; lista över till en process hörande aktstycken o. d.

Borderieviner (*l.* bårderi'-), röda och vita viner från Charente.

Borders, *eng.* (*l.* bå'dös), gränsländerna mellan England och Skottland.

Border states, *eng.* (*l.* bå'dö stä'jts), "gränsstater", förr benämning på de nordligaste slavstaterna i Förenta staterna.

Bordets bacill (*l.* bårde's -), *med.*, kikhostbacillen.

Bordillon, *fr.* (*l.* bårdijå'ng), omsorgsfullt arbetad stav till vinfat.

Bordo'ne, *ital.*, se *Borduna.*

Bordsurtout (*l.* -syrto', försvenskat syrtu't, av *fr. sur*, på, och *tout*, allt), en ställning med rum för flera små flaskor med kryddor o. d. för maten.

Bordu'na (*fr. bourdon, ital. bordone*), *tonk.*, en stämma i orgelverk; även brumbas, sträng som under spelet ständigt hålles ljudande (t. ex. i nyckelharpan).

Bore, personifikation av nordanvinden. Se *Boreas.*

Bore, *fys.*, ett med ebb och flod sammanhängande fenomen, bestående i en abnormt stark springflod. Förekommer t. ex. vid Amasonfloden ("*pororoca*"), Ganges, Iravadi, Nordkap; Seine ("*la barre*"), Dordogne ("*mascara*" l. "*mascaret*") samt Elbe ("*das Rastern*").

Borea'der l. **Bo'reassönerna,** *gr. myt.*, tvenne söner till *Boreas* (nordanvinden) och *Orcithyia* (bergsdimman).

Bo'reas, *gr.*, nordanvind, försvenskat till *Bore.* — **Borea'l,** nordlig. — **Borea'lis, -e,** *lat.*, nordlig. — **Borea'l tid, Borea'la skedet,** den postglaciala värmetidens första del. — **Borea'lljus,** norrsken.

Bore'tsch, *bot.*, ett namn på *Borago officinalis* (se d. o.).

Borg, *sjöv.*, tåg, kättingar o. d., som användes till förstärkning av andra tåg, kättingar o. s. v. Även den kätting, vari underrån hänger. Förekommer i många sammansättningar.

Borgfred, tillfällig överenskommelse mellan politiska partier att inställa partistriderna. Tillämpades under världskriget av de kämpande makterna. I Frankrike kallades borgfreden *Union sacrée* (helgad förening).

Borgfrid, rättsskydd, som under medeltiden tillkom en borg l. stad. Gäller i Sverige ännu för kungliga slottet och plats, där konungen vistas.

Borggreve (*ty. Burggraf*), medeltida tysk benämning på den tjänsteman, som förde befäl och utövade domsrätten på ett kungligt slott.

Borggrönt, Korgrönt, Glansgrönt, en som oljefärg och i porslinsmåleriet använd färg av kupriborat i olika nyanser.

Borghe'se, ryktbar italiensk släkt. — **Palazzo B.,** ett av Roms präktigaste palats. — **Villa B.,** sommarpalats vid Rom, fordom världsberömt för sina konstskatter.

Borghe'siske fäktaren, berömd marmorstaty, utförd av bildhuggaren Aga'sias från den första romerska kejsartiden.

Borgia (*l.* bå'rdsja), en ryktbar spansk adelsfamilj, sedan 15:e årh. bosatt i Italien. Namnkunniga medlemmar: påven Alexander VI, hans son Cesare B. och hans dotter Lucrezia B.

Bo'rgis, se *Bourgeois.*

Borgläger, *krigsk.*, inkvartering av krigsfolk.

Borgstropp, *sjöv.*, se *Råborg.*

Bo'ricka (av *fr. bourrique, lat. bu'rricus*, liten röd häst), åsna.

Bori's Guduno'v, blev 1598 tsar i Ryssland. Drama av Pusjkin. Opera av Musorgskij.

Bori's och Gljeb, ryska nationalhelgon.

Borjookes, glaspärlor, använda som mynt i Abessinien. 120 stycken utgöra en *dahab* l. *harf* (= 7 öre).

Bor-karbi'd, *kem.*, föreningar av bor och kol. En av dessa utmärker sig för stor hårdhet och repar starkare än karborundum och diamant.

Borline'ttos krut, ett slags pikratkrut.

Bornee'n, kamferolja, erhållen av trädet *Dryoba'lanops aroma'tica* på Sumatra, Borneo m. fl. öar.

Bo'rneobensin, lättare, på aromatiska kolväten rik, fraktion av bergolja från Borneo.

Borneo'l, *kem.*, borneokamfer, fås av *Dryoba'lanops campho'ra*, fam., *Dipterocarpeæ*, ett på Sumatra och Borneo växande träd.

Borneotalg l. **Tangkawang,** ett fröfett av *Shorea-* och *Hapea*-arter. Till tvål och stearin.

Borne'ra (*fr. borner*), begränsa, inskränka; (av *ty. Born*, brunn), skumma, fradga (om jäsdrycker). — **Bornerad,** begränsad, inskränkt, högfärdig. — **Borny'r,** skum på drycker; högfärd.

Bornholmsdiamanter, små klara bergkristaller från Bornholm.

Bornholmsmarmor, en ortoceratitkalksten.

Borni't, *miner.*, brokig kopparmalm.

Bornyle'n, *kem.*, terpen (se d. o.).

Borny'r, se *Bornera.*

Bornyva'l, *kem.*, *farm.*, se *Vänderot.*

Boro-Bu'dor, ruiner av buddistisk byggnadskonst på Java.

Boroco'll, ett antiseptiskt plåster, som nyttjas till hophäftning av sår.

Borofo'rm, *farm.*, formalinlösning av natriumboroglycerinat. Till sårbehandling.

Boroglyceri'd, Boroglyceri'n, *farm.*, som anti-

septikum använd förening av borsyra och glycerin.

Boro'l, *kem.*, en sammansmält blandning av natriumsulfat och borsyra.

Boronatrokalci't l. **Ulexi't,** *miner.*, sydamerikanskt mineral, som ingår i borsyrans kalciumsalt.

Bororo, stor indianstam i Brasilien.

Borough, *eng.* (*l.* bå'rrå), i England benämning på varje samhälle med kommunal självständighet. — **Rotten Boroughs,** eg. „ruttna byar", byar, som förfallit så att de blott utgjordes av några få har, men likväl före engelska parlamentsreformen 1832 utsågo representant i underhuset.

Borovi'sczka l. **Cronawetter,** ungerskt brännvin, berett genom destillation å jästa enbär.

Borr, *nord. myt.*, se *Bur.*

Borra, se *Bora.*

Borragina'ceæ, Borragi'neæ, Asperifo'liæ, Asperifolia'ceæ, *bot.*, dets. som *Boraginaceæ* (se d. o.).

Borrbill l. **Borrbagge,** *zool.*, ett släkte skalbaggar, *Ptinus* (se d. o.).

Borrchuck, en klämmuff på borrspindelns ände i borrmaskiner för fästande av borren.

Borre'ria, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ.*— **B. capita'ta, B. Poaya,** poaya, och **B. centrantoi'des,** äro i Sydamerika mycket uppskattade i medicinen. Rötterna innehålla kräkmedel.

Borrmussla, *zool., paleont.*, musselfamilj, vars medlemmar borra gångar i sten, trä, sand l. slam. Hit hör t. ex. skeppsmasken (*Teredo*).

Borrome'o-encyklikan, påvlig encyklika mot modernismen inom katolska kyrkan, utfärdad av Pius X (1910) till 300-årsminnet av kardinal Carlo Borromeos helgonförklaring.

Borrplys, se *Echardonnös.*

Borscht l. **Borsjtj,** *ry.*, ett slags hirsgröt med kryddor, en älsklingsrätt i Lill-Ryssland.

Borstbälta, *zool.*, se *Chætophractus.*

Borstigelkott l. **Tanrek,** *zool.*, se *Centetes.*

Borstmaskar, *zool.*, en klass ringmaskar, *Chæto'poda,* med i hudsäckar sittande borst.

Borstnate, *bot.*, se *Potamogeton.*

Borstnejlika, *bot.*, se *Dianthus.*

Borstrepe, *bot.*, se *Lolium,*

Borstsenap, *bot.*, se *Sisymbrium.*

Borstsvansar, *zool.*, ledfotade djur, som anses bilda en mellanlänk mellan insekterna och mångfotingarna.

Borsttåtel, *bot.*, se *Weingærtneria.*

Bo'rsyra, Bo'raxsyra, *kem.*, en fast, kristalliserande syra, som fås därigenom, att någon syra, t. ex. svavel- l. klorvätesyra, blandas med en koncentrerad lösning av borax. Utmärkt antisepticum. — **Borsyresalva** innehåller 1 del borsyra, 1 del ullfett och 8 delar vaselin.

Bort-från-Rom-rörelsen, en antikatolsk rörelse i Frankrike och Österrike omkr. sekelskiftet.

Borup, namnet på en borgmästare i Norrköping, som var känd för att sist vilja lämna ett dryckeslag; därav "nu går Borup", d. v. s. den sista (serien i ett spelparti o. d.). V. v. Brauns sista poetiska kalender hette "Borup".

Boru'ssia, *lat.*, Preussen.

Borussomani' (jfr *Borussia*), smak för allt preussiskt.

Boru'ter, kirgisstammar i Tiansjans bergstrakter.

Borysthe'nes, forngrekiskt namn på Dnjepr.

Borzoi-hund, rysk vinthund.

Boråsia'den, komiskt epos av O. Rudbeck.

Bos, *zool.*, oxe. — **B. africa'nus,** sangan (Afrika). — **B. bante'ng,** banteng (Java). — **B. bi'son,** amerikansk bison. — **B. bona'sus,** europeisk bison, visent. — **B. bu'balus,** Indiens buffel. — **B. ca'ffer,** Afrikas buffel. — **B. depressico'rnis,** ano'a (Celebes). — **B. fronta'lis** gayalen (Assam). — **B. fronto'sus,** bredpannade oxen. — **B. ga'urus,** gauren (Indien). — **B. gru'nniens,** jakoxen, grymtoxen (Högasien). — **B. primige'nius, B. u'rus,** uroxen. — **B. tau'rus,** tamoxen. — **B. zebu,** zebun (Indien).

Boschli, frivillig turkisk krigare till häst.

Boschmagne't, en magneto-elektrisk tändapparat.

Boschmän, dets. som buschmän.

Boschvark, *holl., zool.*, sydafrikanskt busksvin. Se *Potomochoerus.*

Bosela'phus tragocame'lus, *zool.*, nilgaiantilop.

Bosh, *eng.* (*l.* bosj), nonsens, dumheter; skräp.

Boské, se *Bosquet.*

Bosnia'ker, slaviska invånare i Bosnien; lätt preussiskt rytteri under 1700-t.

Bo'sporos, *gr.*, "boskapsvad", grekisk benämning på smala sund.

Bosques, dets. som *Selvas* (se d. o.).

Bosquet, *fr.* (*l.* boske'), lövsal; lund, park. Jfr *Bocage.*

Boss, *eng.*, (*l.* båss, av *holl. baas,* förman, "bas"), i Förenta staterna benämning på den mäktiga ledaren av valagitationen för ett parti.

Bossa, det stoppade underlaget under lokan i en hästsele.

Bossage, se under *Bosse.*

Bosse, *fr.* (*l.* båss), buckla, knöl; *konstt.*, fristående, rund figur, i motsats till relieffigur. — **Bossage** (*l.* -a'sj), *byggn.*, kvadersten med huggna kanter, som framskjuter i ett murverk. Jfr *Rustik.* — **Bosse'ra,** forma bilder av någon mjuk massa. — **Bossele'ra,** forma drivet arbete. — **Bosselé,** *fr.* (*l.* båssle'), i drivet arbete. — **Bossely'r,** drivet arbete.

Bosse du dromedaire, *fr.* (*l.* båss du dråm-

dä'r), "dromedarpuckel", ett franskt namn på Mont Blancs topp.
Bossele', Bossele'ra, Bossely'r, Bosse'ra, se *Bosse.*
Bo'ssis dilatation, *med.*, metod att snabbt vidga livmoderhalsen.
Boss puzzle, *eng.* (*l.* båss pu'ssel), "femtonspel", läggspel med femton numrerade brickor, vilka inom ett kvadratiskt utrymme för sexton brickor skola förskjutas, så att de komma i riktig följd.
Bosta'ndsji, *turk.*, uppsyningsman över en trädgård; väktare vid sultanens harem. — **Bostandsji-Basji,** den person, som hade överinseendet över seraljens väktare samt sultanens lustslott och trädgårdar.
Bo'stocks sjukdom, *med.*, höfeber.
Bo'ston, ett slags kortspel, uppkallat efter staden Boston. Infördes i Europa på 1700-t.
Boston-massakern, ett pöbelangrepp på den engelska garnisonen i Boston 1770, vilket väsentligt bidrog att uppreta stämningen i kolonierna mot moderlandet.
Boston-vals, *dansk.*, en från Amerika införd, i långsam valstakt dansad dans, som var modern under årtiondet före världskriget.
Bo'strix, *bot.*, sicksack-knippe.
Boswe'llia, *bot.*, ett släkte småträd i Afrika och Ostindien av fam. *Bursera'ceæ.* — **B. Ca'rteri,** i Somalilandet, ger drogen *Olibanum* l. *Virak.*
Bota (*l.* bå'ta), vinsäck av getskinn; spanskt vinmått = 500 l.
Botalliska gången, *anat.*, se under *Ductus.*
Botani'k (av *gr. botanike'*, växtkännedom), vetenskapen om växterna. — **Bota'niker, Botani'st** l. **Bota'nikus,** växtkännare. — **Botanise'ra,** samla växter för deras vetenskapliga undersökning. — **Bota'nisk trädgård,** en trädgård, där en större samling olika växtarter, synnerligen från främmande länder, odlas för botaniska studier. — **Botanogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), person, som beskriver växter. — **Botanografi',** växtbeskrivning. — **Botanoli't** (av *gr. li'thos,* sten), *paleont.*, förstenad planta, växtförstening. — **Botanologi'** (av *gr. lo'gos,* kunskap), växtkännedom.
Botanybaygummi l. **Botanybayharts** (*l.* båttanibe'-), gul *Xanthorrhea* (se d. o.).
Bota'rga, *sp.*, **Bottarge,** *fr.* (*l.* båtta'rsj), ett slags kaviar, beredd av tonfiskens rom.
Bota'urus, *zool.*, rördrommar, en grupp vadarfåglar. — **B. stella'ris,** rördrommen.
Bo'te, fornnordiskt mansnamn = *Budde,* krigare.
Both, rymdmått. Se *Bota.*
Bothi'lda, fornnordiskt kvinnonamn (av *buti* l. *budde,* krigare, och *hild,* strid), sköldmö.
Bo'thnia, latinsk benämning på landskapen utmed Bottniska viken. — **Bothnie'nsis,** tillhörande Bottniska viken; person från kusten av B. v.
Bothrioce'phalus, *zool.*, ett släkte bandmaskar. — **B. la'tus,** en i Sverige förekommande art binnikemask.
Bothrode'ndron, *paleont.*, släkte fossila lummerväxter från devon- och stenkolsperioden.
Bo'throps, *zool.*, ett av de giftigaste ormsläktena i Amerika. — **B. lanceola'tus,** lansorm, Martinique. — **B. jarara'ca,** sjararaka, Brasilien.
Bo'thus, *zool.*, varar, fisksläkte av flundrefamiljen. — **B. ma'ximus,** piggvar. — **B. rho'mbus,** slätvar.
Botjka, *ry.*, ryskt mått för våta varor = 492 l.
Botn, *pl.* **Botnar,** *no., geol.*, se *Säckdal.*
Botoku'der, en till gesfolken hörande indianstam i Brasilien.
Bo'tolf, fornnordiskt mansnamn (av *buti,* krigare, och *olf,* ulv).
Botry'chium, *bot.*, låsgräs, ett släkte ormbunkar av fam. *Ophioglo'sseæ.* I Sverige tre sällsynta arter.
Botryco'ccus l. **Botrymy'ces,** se *Botryomykos.*
Botryomyko's, *veter.*, en sårinfektion hos hästar med hårda och fibrösa förändringar i angripna vävnader. Den förorsakas av en bakterie *Botrymy'ces* l. *Botryco'ccus ascofo'rmans* och är överförbar på människan.
Botry'tis, *bot.*, ett namn, under vilket man sammanfört de s. k. konidieformerna bland ascomyceterna. — **B. Bassia'na,** konidieformen av en *Cordyceps,* förorsakar sannolikt silkemaskpesten, muscardine. — **B. cinere'a,** konidieformen av *Scleroti'nia fuckelia'na,* angriper och dödar många odlade växter.
Botry'tisk, *gr.*, druvliknande.
Botrytoi'des (av *lat. botryo'n,* druva), *bot.*, druvlik.
Botta, italienskt vinmått = 4 hl.
Botte, *fr.* (*l.* bått), stövel. — **Bottfo'r** (*fr. botteforte,* av *botte,* stövel, och *forte,* stark), ytterstövel. — **À propos de bottes** (*l.* a pråpå dö bått), eg. i anledning av stövlar; utan anledning, utom samtalsämnet. — **Bottine** (*l.* -i'nn) l. **Botti'n,** halvstövel; hög snörkänga; pampusch.
Botte'ga, *ital.*, handelsbod; värdshus.
Bottin, se *Botte.*
Bottle, *eng.* (*l.* båttl), butelj, flaska.
Bottle-nose, *eng.* (*l.* båttl-nå'us), näbbval. — **Bottle-tree** (*l.* -tri), se *Brachychiton.*
Bo'ttnica (av *lat. Bo'ttnicum,* Bottniska viken), *bot.*, växande vid Bottniska viken.
Botuli'sm (av *lat. bo'tulus,* korv), *med.*, korv- l. köttförgiftning.
Bo'tvid, fornnordiskt mansnamn (av *buti,* krigare, och *viðr,* träd, kämpe). Namn på södermanländingarnas s. k. andre apostel.
Boucanier, *fr.* (*l.* bo'kanje'), fordom en benämning på de första franska kolonisterna på S:t Domingo; amerikansk sjörövare, buffeljägare. Jfr *Flibustier.*

Boucassine, *fr.* (*l.* -i'nn), ett slags fransk styv kanfas; även ett slags dräll av gethår.
Boucaut, *fr.* (*l.* bokå'), tunna för torra varor; i franska Västindien rymdmått för våtvaror, för sirap 397,4 l., för rom 431,5 l.
Bouche, *fr.* (*l.* bosj), mun. — **Bouche close** (*l.* - klås), Tyst! — **Bonne bouche** (*l.* bånn -), läckerhet; angenäm eftersmak. — **Bouchéer** (*l.* bosje'er), "munsbitar", *kokk.*, små vol-au-venter.
Boucherise'ra (*l.* bosje-), *tekn.*, metod att konservera trä genom impregnering med kopparvitriol.
Boucle, *fr.* (*l.* bockl), buckla, ring, spänne, hårlock.
Boudoa'r (*fr. boudoir*), eg. litet rum, dit man drager sig tillbaka, då man är vid dåligt lynne; elegant damrum, där intima vänner mottagas.
Boudot (*l.* bodå'), ett slags Bourgognevin.
Boudry-viner (*l.* bodri'-), schweiziska röda och vita viner från trakten av Boudry.
Bouffante, *fr.* (*l.* boffa'ngt), "pöskorg", ett slags krage.
Bouffette, *fr.* (*l.* bofe'tt), tofs, bandros.
Bouffon, *fr.* (*l.* boffå'ng), narr, gyckelmakare. Jfr *Buffo.* — **Bouffonnerie** (*l.* -ånnöri'), narraktigt upptåg, gyckel, fars. — **Bouffes-Parisiens,** *fr.* (*l.* boff parisiä'ng), eg. parisiska upptåg, namn på en teater i Paris.
Bougie, fr. (*l.* bosji', efter *Bougie,* en afrikansk stad, där Frankrike förr fyllde sitt behov av vax), ljus av vax; *med.*, slät, cylindrisk, mer l. mindre böjlig stav av vaxmassa, kautschuk o. s. v. att inläggas i någon kanalformig gång, för att utvidga densamma l. utöva tryck på kanalens slemhinnebeklädnad.
Bougre, *fr.* (*l.* bogr), i gammalfranskan bulgar; sodomit; usling, skurk.
Bouillabaisse, *fr.* (*l.* bojabä'ss), *kokk.*, provençalsk fisksoppa.
Bouilli, *fr.* (*l.* boji'), kokt kött, soppkött.
Bouillie bordelaise (*l.* boji' bordölä's), bordeauxvätska.
Bouillon (*l.* bojå'ng, hos oss buljå'ng, av *lat. bullire,* koka, sjuda), köttsoppa med l. utan tillsats av rötter m. m.; små restauranger i Paris, urspr. blott avsedda för buljongservering. — **B. de poche** (*l.* - dö påsj), eg. fiskbuljong, stelnat, kraftigt köttspad.
Bouillotte, *fr.* (*l.* bojå'tt), ett kortspel.
Boulangeri't (*l.* bolangsjeri't), *miner.*, ett efter franske mineralogen *Boulanger* uppkallat mineral, sammansatt av bly, antimon och svavel, och som finnes även i Sverige (Lappland, Sala gruva).
Boulangisme, *fr.* (*l.* -sji'sm), en av general *Boulanger* framkallad politisk rörelse i Frankrike. — **Boulangi'st,** anhängare av Boulangismen.
Boulderclay, *eng.* (*l.* båulder-klä'), *geol.*, engelska namnet för krosstens- l. jökellera.
Boule-arbete (*l.* bol-; *fr. ouvrage à la boule*), inläggningar i trä av elfenben, sköldpadd, metall, pärlemor o. d., har sitt namn efter uppfinnaren, den franske konstsnickaren *Boule* (d. 1732). — **Meubles de boule,** *fr.* (*l.* möbl dö boll), praktmöbler av fina, utländska träslag med dylika inläggningar.
Boulevard, *fr.* (*l.* bo'löva'r), bulevard, bred med träd planterad gata; fästningsvall.
Bouleverse'ra (*fr. bouleverser*), omstörta, förstöra. — **Bouleversement** (*l.* -ma'ng), omstörtning.
Boulia'c, ett slags Bordeaux-vin.
Boulogne-skogen, se *Bois de Boulogne.*
Bouloir, *fr.* (*l.* -åa'r), vävnad av lin l. hampa.
Bounty, *eng.* (*l.* ba'unti), välgörenhet, gåva; *handelst.*, premie, spec. exportpremie.
Bouquet, *fr.* (*l.* boke'), bukett; fjäderbuske; angenäm doft på viner, blommor o. d.
Bouquineur, *fr.* (*l.* bokinö'r, av *bouquin,* gammal, dålig bok), samlare av gamla böcker, bokvurm. — **Bouquiniste** (*l.* -i'st), bokmånglare.
Bouracan, *fr.* (*l.* boraka'ng), grov kamlott.
Bourbon, *fr.* (*l.* borbå'ng), gammal fransk furstesläkt, vars huvudlinje regerat i Frankrike 1589—1793 och 1814—30. — **Bourboni'st,** anhängare av bourbonska dynastien i Frankrike.
Bourbonrosor, *bot.*, se *Rosa.*
Bourbon-rör (*l.* borbå'ng-), *bot.*, en art sockerrör.
Bourbon-té, *fr.* (*l.* borbå'ng-), **Fahamté,** bladen av den på Madagaskar växande *Angræ'cum fra'grans,* tillhörande fam. *Orchi'deæ.*
Bourdaloue, *fr.* (*l.* bordalo'), guld- l. silverträns kring en hatt; ett slags enkelt grått tyg; ett slags brokigt linne.
Bourdine, *fr.* (*l.* bordi'nn), ett slags stor, mörkröd persika.
Bourdon, *fr.* (*l.* bordå'ng), eg. humla; *tonk.*, djup basstämma å orgelverk. Jfr *Borduna.*
Bourdonne'tt, *med.*, vele (för utdragning av var ur sår).
Bourdons metallbarome'ter, *fys.*, en aneroidbarometer. — **B. metallmanome'ter,** *fys.*, ett slags gastryckmätare.
Bourette, *fr.* (*l.* bore'tt), l. **Bourre de soie,** *fr.* (*l.* bordesåa'), garn spunnet av silkesnoils l. stumba (se d. o.).
Bourgeois, *fr.* (*l.* borsjåa'), borgare; *boktr.*, en typsort, vanligen kallad *borgis.* — **Bourgeoisie** (*l.* borsjåasi), borgarstånd, borgerskap; de förmögna, kapitalisterna. — **Bourgeois-viner,** dets. som Bordeauxviner.
Bourgogne-viner (*l.* borgå'nj-) l. **Burgu'ndviner,** viner från departementen Côte-d'or, Yonne och Saône-et-Loire.
Bourgraves (*l.* borgra'v), eg. borggrevar; namn på en politisk förening i Frankrike.
Bourguignon, *fr.* (*l.* borginjå'ng), burgundisk hjälm.
Bourguignons, *fr.* (*l.* borginjå'ng), politiskt parti i Frankrike under 15:e årh.

Bournoni't (*l.* bor-), *miner.*, ett som koppar- och blymalm brutet mineral.
Bourra'd, *jaktt.*, jakthunds anfall (på hare).
Bourras, *fr.* (*l.* borra'), vadmal.
Bourrasque, *fr.* (*l.* borra'sk), häftig, hastigt övergående virvelvind.
Bourre, *fr.* (*l.* borr, av *lat. burra*, tofs), burr, ett slags yvigt halskrås för fruntimmer; förladdning; silkes- och ullavfall; flocksilke. — **B. de Marseille** (*l.* - dö marsä'j), ett vattrat sidentyg. — **B. de soie** (*l.* - såa'), florettsilke; ett tunt sidentyg.
Bourrée, *fr.* (*l.* bore'), en gammal fransk dans, härstammande från Auvergne l. Biscaya.
Bourrelet, *fr.* (*l.* borrölä'), *herald.*, hjälmkrans, en bindel av band i olika färger, som av de flesta svenska adelssläkter bäres ovanpå hjälmen.
Bourse, *fr.* (*l.* bors), pung, börs. — **Bourse du travail** (*l.* - dy trava'j), arbetarbörs, platsanskaffningsbyrå för arbetare. — **La bourse ou la vie** (l. la - o la vi), pengarna l. livet. — **Boursier,** *fr.* (*l.* -sie'), skattmästare.
Boutade, *fr.* (*l.* bota'dd, försvenskat -ta'd), improvisation; improviserad liten balett; instrumentalfantasier; underligt infall, nyck, hugskott.
Bouteille, *fr.* (*l.* bote'j), se *Butelj.*
Bouteloua (*l.* botelo'a), *bot.*, ett präriegräs i Nordamerika, bekant som kreatursfoder under namn av *mezquite* l. *gramma-gräs.*
Bouterolle, *fr.* (*l.* botrå'll), doppsko på värjslida; stans.
Bouteselle, *fr.* (*l.* botsä'll, av *bouter*, sätta, och *selle*, sadel), *krigsk.*, signal för kavalleristerna att sitta upp till häst.
Boutique, *fr.* (*l.* boti'ck), butik, handelsbod.
Bouton, *fr.* (*l.* botå'ng), knapp. — **Boutone'rad,** försedd med knapp, t. ex. till skydd på spetsiga instrument.
Boutorge, se *Botarga.*
Bouts-rimés, *fr.* (*l.* bo-rime', av *bout*, slut, och *rimer*, rimma), på förhand bestämda slutrim, vilka skola ifyllas med hela versrader — en sällskapslek; den sålunda åstadkomna dikten.
Bouw (*l.* böou), ytmått i holländska Ostindien = 71 ar.
Bouva'rdia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ*, av vilket flera arter odlas i kruka. — **B. terniflo'ra,** har röda blommor. — **B. longiflo'ra,** har vita, doftande blommor.
Bovarysm (*l.* -ism), den mänskliga vanan att uppskatta sig själv, som en helt annan än den man i verkligheten är. Benämningen hämtad från Flauberts roman "Madame Bovary", som framställer ett utpräglat exempel på denna egenskap.
Bowdi'chia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **B. virgilioi'des,** i tropiska Sydamerika, lämnar ett viktigt virke. Barken, *Alcornobark* l. *Chabarrobark*, användes mot reumatism. Likaså *sucupirubark* av en annan art.
Boven (*holl.*, *ty. oben*, *eng. above*), *sjöv.*, betyder i sina sammansättningar ö v e r och användes i fråga om allt som rör b o v e n - l. ö v e r b r a m s t å n g e n på en seglare. — **Bovenbramrån,** fjärde rån från däck (på fartyg med dubbla märsrån femte). — **Bovenbramsegel,** det segel som sitter fast i bovenbramrån. — **Bovenbramstången,** övre delen av undermastens andra förlängning. — **Bovenledsegel,** överledsegel. Föras på sidan om märsseglen.
Bovenlands-Goeds, holländskt marknadsnamn på tobak från Tyskland.
Bovete l. **Bokvete,** *bot.*, *Fagopy'rum escule'ntum*, tillhörande fam. *Polygona'ceæ*, ett flerstädes i Europa och även i s. Sverige använt sädesslag. Härstammar från Asien, har rosenröda l. vita blommor och små kantiga frukter.
Bo'vidæ, *zool.*, slidhornade djur, en däggdjursfamilj, omfattande getter, får och oxar.
Bo'vinæ, *zool.*, boskapsdjur, en underfamilj av *Bovidæ* (se d. o.).
Bowie-kniv (*l.* bå'i-), ett slags av amerikanske översten *Tim Bowie* uppfunnen jaktkniv med lie- l. skärformig spets.
Bo'vierna, en stam bland tsinsarerna.
Bovi'nus (av *lat. bo's*, ko), *bot.*, ko-.
Bovi'sta, *bot.*, ett släkte små röksvampar. Jfr *Lycoperdon.*
Bowling, *eng.* (*l.* bå'ling), ett slags modernt kägelspel.
Bowling-green, *eng.* (*l.* bå'ling-gri'n), gräsmatta; gräsplan med kortklippt gräs till kägel- l. krocketspel.
Bowls, *eng.* (*l.* båls), engelskt spel med träkulor på gräsplan, s. k. *Bowling-green* (se d. o.).
Bovovacci'n, *veter.*, tuberkulosvaccin för nötkreatur.
Bovri'l, ett engelskt köttextrakt, som bl. a. innehåller torkat köttpulver.
Bow-wood (*l.* bå'-oo'dd), namn på veden till det i Sydamerika inhemska trädet *Maclu'ra guiane'nsis.*
Box, *eng.* (*l.* båks), låda, fack, cistern; *sjöv.*, lastrum för kol, kolbox.
Boxa, *eng.*, slåss med knytnävarna. — **Boxare,** knytnävskämpe. — **Boxning,** knytnävskamp.
Boxaresekten, konservativt, fanatiskt kristendomsfientligt parti i Kina.
Boxbeutel, se *Bocksbeutel.*
Boxcalf, se *Boxkalv.*
Boxer (*l.* båx-), en tysk bulldoggstyp.
Boxing-day, *eng.* (*l.* båxing-dä), benämning på annandag jul i England, emedan springpojkar, brevbärare och tjänare den dagen få sina *cristmas-boxes* (julklappar).
Boxkalv (eg. kalv, som hålles i kätte), kromgarvat kalvskinn.
Boy, *eng.*, gosse, skeppsgosse. Se även *Boj.*

Boykott, Boykotta, se *Bojkott, Bojkotta.*

Boy-scout, *eng.* (*l.* båj-ska'ut), se *Scoutrörelsen.*

Bozzo, norditalienskt mått för flytande varor; för olja = 2,632 l.; för vin = 2,683 l.

Boört, *bot.*, se *Senecio.*

B qvadra'tum, se *B kvadrat.*

Br, *kem.*, atomtecken för brom.

Brabançonne, se under följande ord.

Brabançons, *fr.* (*l.* brabangså'ng), brabanter; legotrupper, som i 12:e årh. bildade rövarband inom Frankrike. — **Brabançonne,** *fr.* (*l.* -så'nn), en revolutionär belgisk folksång från 1830.

Brabantsk aln = 0,695 m.

Braba'nt-thaler, se *Albertus-thaler.*

Braça, *port.* (*l.* bra'sa), famn; ett längdmått = 2,2 m. — **Kvadrat-braça,** åkermått (även i Brasilien) = 4,84 m.

Braccæ, *lat.* (*l.* bra'kse), knäbyxor.

Braccio, *ital.* (*l.* bra'ttjå), arm, gren, avdelning, aln (mått). — **Vio'la da braccio,** eg. armfiol; fiol, som hölls på armen.

Bracelet, *fr.* (*l.* brassle'), armband.

Brache'lytra (av *gr. brachy's,* kort, och *e'ltyron,* hölje, täckvinge), *zool.*, kortvingar, skalbaggsfamilj, vars medlemmar leva av för människan skadliga insekter. Se *Staphylinus.*

Brache'rium, *med.*, brockband.

Brachet, *fr.* (*l.* brasje'), stövare.

Brachetto (*l.* -ke'ttå), namn på en vinsort från Piemont.

Brachia'l, Brachia'le, *lat.*, se *Brachium.*

Brachia'ta (av *lat. bra'chium,* arm), *bot.*, armgrenig.

Brachio'poda l. **Brachiopo'der** (av *gr. brachio'n,* arm, och *pus,* fot), *zool.*, armfotingar.

Brachistochro'n (av *gr. bra'chistos,* den kortaste, och *chro'nos,* tid), den kroklinje genom tvenne punkter, utefter vilken en kropp bör falla, för att falltiden skall bliva den minsta möjliga.

Bra'chium, *lat.*, arm. — **B. ecclesia'sticum,** den andliga makten.)(**B. sæcula're,** den världsliga makten. — **Brachia'l,** som har med arm att göra. — **Brachia'le,** armband.

Brachybioti'k (av *gr. brachy's,* kort, och *bio's,* liv), läran om att förkorta livet.)(M a k r o b i o t i' k.

Brachybla'st, se *Brakyblast.*

Brachycepha'l, se *Brakycefal.*

Brachycheili'a (av *gr. brachy's,* kort, och *che'ilos,* läpp), *med.*, medfödd missbildning av läpparna.

Brachychi'ton, *bot.*, australiskt trädsläkte av fam. *Sterculia'ceæ.* — **B. acerifo'lius,** odlas som alléträd i s. Europa. Det har eldröda blommor (*eng. flame-tree*). — **B. rupe'stris,** har flasklik stam (*eng. bottle-tree*).

Brachyco'me, *bot.*, australiskt växtsläkte av fam. *Compositæ.* — **B. iberidifo'lia,** odlas ofta som infattningsväxt.

Brachygnathi'a (av *gr. brachy's,* kort, och *gna'thos,* käk), *med.*, medfödd missbildning av käken.

Brachygra'f, se *Brakygraf.*

Brachykatale'ktisk, *metr.*, vers, som har en fot för litet i slutet.

Brachylogi, se *Brakylogi.*

Brachy'otus, *zool.*, jorduggla.

Brachype'talum (av *gr. brachy's* kort, och *pe'talon,* blad), *bot.*, med korta kronblad.

Brachypo'dium, *bot.*, losta, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Gramineæ.*

Brachysty'l, *bot.*, en form av *heterostyli* (se d. o.).

Brachysy'llabus (av *gr. brachy's,* kort, och *syllabe,* stavelse), *metr.*, versfot, bestående av endast korta stavelser.

Brachythe'cium, *bot.*, ett släkte bladmossor, av vilket flera arter äro allmänna i Sverige (gräsmossa, sammetsmossa).

Brachyu'ra (av *gr. brachy's,* kort, och *ura',* svans), *zool.*, avdelningen krabbor, krabbtaskor av de tiofotade kräftdjuren.

Brachyu'rus, *zool.*, ett sydamerikanskt apsläkte.

Braciere, *ital.* (*l.* -tjä're), fyrfat, värmepanna.

Brack, *handelst.*, utskott.

Bracka (av *lat. bracca*), eg. kortbyxa; studentuttryck, betecknande i synnerhet en förmögen borgare; kälkborgare.

Braco'nidæ, *zool.*, en familj steklar.

Brady- (av *gr. brady's*), långsam, trög.

Bradyfrasi' (av *gr. brady's,* trög, och *fraze'in,* tala), *med.*, av tanketröghet beroende långsamhet i talet.

Bradykardi' (av *gr. brady's,* trög, och *kardi'a,* hjärta), *med.*, trög hjärtverksamhet, långsam puls.

Bradylali' (av *gr. brady's,* trög, och *lale'in,* prata), *med.*, av hämmad artikulation beroende långsamhet i talet.

Bradypepsi' (av *gr. brady's,* trög, och *pe'ptein,* koka), *med.*, långsam l. trög matsmältning.

Bradyphagi', *med.*, långsamt ätande.

Bradypo'didæ, *zool.*, däggdjursfamiljen *Sengångare.*

Bra'dypus, *zool.*, sengångare.

Bradysuri' (av *gr. brady's,* trög, och *lat., uri'na,* urin), *med.*, trög urinavföring.

Braf, svenskt mansnamn, duktig, käck, tapper.

Braga, en dryck liknande öl, vilken begagnas av kosacker och tatarer.

Braga'nça (*l.* -sa), namn på två med varandra besläktade dynastier i Portugal och Brasilien. — **Duque de Braganza,** hertig av B., titel för den portugisiske kronprinsen.

Bra'ge (Bragi), *nord. myt.*, skaldekonstens och vältalighetens gud, ungdomsgudinnan I d u n s make. — **Bragebägaren** (*isl. bragarfull*), som vid fornnordiska furstars

gravöl tömdes efter avläggandet av något högtidligt löfte, var helgad åt Brage.

Bra'hma, Bra'ma, Bra'hman, Bra'man, hos hinduerna det högsta väsendet, världens skapare. — **Brahma'n, Brama'n,** medlem av det gamla ärftliga prästeståndet i Indien (förr oriktigt *Brahmin*). — **Brahmai'sm, Brahmani'sm Bramani'sm,** Brahmaläran.

Brahma-höns, se *Brahmaputra-höns.*

Brahma livselixir och **Brahma taffelbitter,** s. k. "hemliga läkemedel", i bästa fall värdelösa.

Bra'hmana, prosaavhandlingar, avfattade på sanskrit och rörande fornindernas kult.

Brahmapu'trahöns l. **Bra'hmahöns,** en hönsras, som på 1840-t. infördes från Ostindien.

Bra'hma-sania'j, eg. Brahmans kyrka, ett indiskt religionssamfund.

Brahmi'n, se *Brahman.*

Brahmasamprada'yinsekten, se *Madhvasekten.*

Brahui, dravidisk folkstam i Belutsjistan. Jfr *Belutsjer.*

Braidi'sm (*l.* bräd-), *med.*, en efter hypnotismens upptäckare, engelske kirurgen *Braid*, uppkallad vanmaktslik sömn, framkallad genom oavlåtligt stirrande på ett glänsande föremål.

Braisé, *fr.* (*l.* brässe'), stekt i glödpanna l. på kol.

Brake, *bot.*, se *Rhamnus.*

Brakna (*arab. baraknah*), blandstam av negrer, araber och berber i v. Sahara.

Braktea't (av *lat. bra'ctea*, tunt bleck), smycke från hednatiden av guld l. brons; tunt silvermynt från medeltiden med prägel på ena sidan.

Brakte'er (av *lat. bra'ctea*, tunt bleck, tunt blad), *bot.*, högblad, blomskärmar, skärmblad.

Brakved, *bot.*, se *Rhamnus.*

Brakved-extra'kt, *farm.*, *Extra'ctum fra'ngulæ*, frangulabarkextrakt.

Braky-, ord med denna begynnelse äro härledda av *gr. brachy's*, kort. Se även *Brachy-.*

Brakybla'st, *bot.*, kortskott.

Brakycefa'l (av *gr. brachy's*, kort, och *kephale'*, huvud), kortskalle, en av de stora avdelningar, i vilka människorna indelats av And. Retzius med avseende på huvudskålens form.)(Dolikocefa'l, långskalle.

Brakydiagona'l, *krist.*, den kortaste av de tre kristallaxlarna i det rombiska och triklina systemets kristaller. Jfr *Vertikalaxel* och *Makrodiagonal.*

Brakydo'ma, *krist.*, liggande prisma, parallellt med brakydiagonalen (se d. o.).

Brakygra'f (av *gr. brachy's*, kort, och *gra'phein*, skriva), snabbskrivare, stenograf. — **Brakygrafi',** kortskrivningskonst. Jfr *Stenografi.*

Brakykatale'ktisk (av *gr. brachy's*, kort, och *katale'gein*, upphöra), *metr.*, vers, som i slutet saknar en fot. Jfr *Katalektisk.*

Brakykronisk (av *gr. brachy's*, kort, och *chro'nos*, tid), kortvarig.

Brakylogi' (av *gr. brachy's*, kort, och *lo'gos*, lära), korthet och sammanträngdhet i uttryck. Jfr *Lakonism.*

Brakypeta'lisk (av *gr. brachy's*, kort, och *pe'talon*, kronblad), *bot.*, med korta kronblad.

Brakypinakoi'd, *krist.*, yta i en kristall, parallell med braky- och vinkelrät mot makro-diagonalen (se d. o.).

Brakypo'disk (av *gr. pu's*, fot), kortfotad.

Brakypri'sma, *krist.*, prisma, parallellt med vertikalaxeln, men med förlängd brakydiagonal (se d. o.).

Brakysty'l, *bot.*, form av *Heterostyli* (se d. o.).

Brakytelesko'p, *gr.*, ett slags spegelteleskop.

Bra'ma, *zool.*, havsbraxen.

Bra'ma, Brama'n, se under *Brahma.*

Bramah-lås, konstlås, som användes i synnerhet å brandfria kassaskåp.

Bramahs press, se *Hydrauliska pressen.*

Bramani'sm, se *Brahma.*

Brama'rbas (av *sp. bramar*, skria), storpratare, slagskämpe; en skrävlare i ett av Holbergs lustspel. — **Bramarbase'ra,** skryta, skrävla.

Brameselhuvud, se under *Eselhuvud.*

Bramhu, ett folk i Himalaja.

Bra'midæ, *zool.*, en fiskfamilj, Havsbraxenfiskar.

Brami'n, se under *Brahma.*

Bramsa'lning, *sjöv.*, se *Salning.*

Brancard, *fr.* (*l.* brangka'r), vangsgaffel; bärstol; bår. — **Brancardier** (*l.* brangkardie'), under Napoleon I:s tid benämning på ambulanssoldat.

Branche, *fr.* (*l.* brangsj), bransch, gren; affärsgren, specialitet.

Bra'nchiæ, *lat.*, gälar.

Branchi'derna, *gr. sag.*, se *Branchos.*

Branchio'poda, *zool.*, bladfotingar.

Branchiosa'urus, *paleont.*, ett släkte fossila salamandrar från stenkols- och permsystemen.

Branchio'stoma, *zool.*, lansettfisk.

Bra'nchos, *gr. sag.*, en son av Apollon, som av fadern fått siargåva och vården av templet i Didyma. Hans ättlingar, *Branchiderna*, överlämnade tempelskatten åt Xerxes vid dennes härtåg mot Grekland.

Bra'ncos, *port.*, eg. de vita; vitt råsocker.

Brand, fornnordiskt mansnamn, brand, låga.

Brand, idédrama av Ibsen.

Brand, ett slags rysk hamplärft. Randig sådan kallas *Kleanka.*

Bra'ndeum, *lat.*, svepduk; även en duk, varmed under den äldsta kristna tiden relikerna berördes.

Brandlilja, *bot.*, se *Lilium.*

Brandplet, *da.*, "brandfläck", *arkeol.*, namn på gravar från viss period av järnåldern.

Brandspira, *bot.*, se *Pedicularis*.
Brandts metod, *med.*, lokal massagebehandling av kvinnliga underlivslidanden, införd av svenska sjukgymnasten Th. Brandt.
Bra'ndy, *eng.* (*l.* bra'ndi), druv-brännvin, konjak.
Brangä'ne, kvinnoroll i musikdramat "Tristan och Isolde" av R. Wagner.
Branle, *fr.* (*l.* brangl), en gammal fransk ringdans med sång och refräng. — **Branle'ra**, *fr.* (*l.* brang-), svänga, gunga.
Branlys rör, se *Kohärer*.
Bransch, se *Branche*.
Bra'nta, *zool.*, ett släkte andfåglar. Hit hör bl. a. prutgåsen.
Bras-de-fer (*l.* bra dö fär), järnarmen, binamn till La Noue, en av hugenotternas tappraste officerare, som hade en konstgjord arm av järn.
Bra'sero, *sp.*, fyrfat till rums uppvärmande i Spanien, Italien och s. Amerika.
Brasi'l, handelsbenämning på brasilianska varor, t. ex. kaffe, tobak.
Brasile'tträ, ett träslag, som fås av *Cæsalpi'nia versica'ria* på Antillerna.
Brasilia'nska nötter l. **kastanjer** = *Paranötter* (se d. o.).
Brasilia'nsk arrowstärkelse, se *Maniokstärkelse*.
Brasilia'nska stennötter, *bot.*, se *Phytelephas*.
Brasilia'nsk rubin, se *Topas*.
Brasili'n, *tekn.*, ett rött färgämne, som framställes ur bresilja och färnbock.
Brasi'lrata'nia, *rataniarot* (se d. o.) av *Krame'ria arge'ntea*, från Brasilien.
Brask (*eng. brasque*), blandning av kolstybb och lera till stybbehärd.
Brass, *sjöv.*, ett vid yttersta änden av en rå fästat tåg, som tjänar att vända den l. dess segel. — **Brassa**, giva seglen en annan ställning.
Brasse, *fr.* (*l.* brass), äldre franskt längdmått för avstånd till sjöss = $^1/_{120}$ kabellängd (se d. o.) = 1,62 m.
Brasserie, *fr.* (*l.* -söri), bryggeri, ölstuga. — **Brasseur** (*l.* -sö'r), bryggare, värdshusvärd.
Bra'ssica, *bot.*, kål, växtsläkte tillhörande fam. *Cruciferæ*, med många för människan synnerligen viktiga arter och former. — **Br. campe'stris**, åkerkål. Odlad i formerna **Br. na'pus**, raps, **Br. na'pus olei'fera**, oljeraps, kålraps, **Br. na'pus rapi'fera** l. **Br. napobra'ssica**, kålrot., **Br. rapa**, rova, och **Br. rapa olei'fera**, rovraps. — **Br. eruca'strum**, se *Hirschfeldia*. — **B. nigra**, syn. *Sinapis nigra* (se d. o.). — **Br. olera'cea**, kål. Bland mångfalden former anföras: **Br. ace'phala**, bladkål (blåkål, grönkål, kruskål, rödkål etc.), **Br. botrytoi'des**, blomkål, **Br. capita'ta**, vitkål, huvudkål, **Br. botry'tis**, blomkål, **Br. gemmi'fera**, brysselkål, rosenkål, **Br. gongyloi'des**, kålrabbi, **Br. lacinia'ta** och **proli'fera**, plymagekål (prydnadsväxt), **Br. palmifo'lia**, palmkål (prydnadsväxt), **Br. Saba'uda**, savojkål. — **Br. pro'cera**, Jerseykål. — **Br. tenuifo'lia**, syn. *Diplotaxis* (se d. o.).
Brassoli'n, en art celluloidlack.
Bratisla'va, tjeckiska namnet på Pressburg.
Bratsche (av *ital. viola da braccio*), tysk benämning på altfiolen.
Bratsera, *sjöv.* = *Sakoleva* (se d. o.).
Braunbleie'rz, se *Pyromorfit*.
Brauneisenstein, *miner.*, brunockra.
Braunhampa, dets. som *Sunn* (se d. o.).
Brauni't, *miner.*, järnsvart mineral, bestående av manganoxid, baryt och kiselsyra.
Bra'unschweigalun, med konst framställt, s. k. kubiskt alun.
Bra'unschweiggrönt, *tekn.*, en grön målarfärg, bestående av basiskt kopparkarbonat l. basisk kopparklorid.
Bra'unschweigmumma, en tjock och besk ölsort, uppfunnen av Mumme i Braunschweig.
Brauro'nia, *gr. myt.*, ett tillnamn till Artemis (Diana).
Brava'd (*fr. bravade*, av *brave*, tapper), trots, översitteri; skryt. — **Brave'ra**, trotsa, stoltsera.
Bra'vi, se *Bravo*.
Bravi'ssimo, se under *Bravo*.
Brawls, *eng.* (*l.* bråls), se *African goods*.
Bra'vo, *ital.*, *adj.*, *mask.*, **Bra'va**, *fem.*, eg. modig, skicklig, god; bra! — **Bravi'ssimo** (superlativ av *Bravo*) utmärkt bra! — **Bravo**, *pl.* **Bravi**, *subst.*, lejd lönnmördare. Jfr *Bandit*.
Bravu'r (*fr. bravoure*), tapperhet, oförskräckthet; stor konstfärdighet. — **Bravur-aria**, svår aria, i vilken den sjungande har tillfälle att visa större skicklighet.
Braxen, *zool.*, se *Abramis*.
Braxenflisa l. **Braxenpanka**, ej fullt utbildad braxen.
Braxengräs, *bot.*, se *Isoëtes*.
Braxenmört, *zool.*, korsning mellan braxen och mört.
Bray, *eng.* (*l.* brä'i), skalat ris.
Bray, *fr.* (*l.* brä), ett slags skeppstjära av kolofonium och tran.
Braya, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruciferæ*. — **B. glabe'lla**, fjällkrasse. — **B. supi'na**, kalkkrasse.
Braye'ra, *bot.*, se *Kusso*.
Brayette, *fr.* (*l.* bräje'tt), julp. Den skrevet täckande delen av 1500-t. dräkter och rustningar. Kallades förr även lass (*ty. Latz*).
Brazilian arrowroot, *eng.* (*l.* -si'ljön a'rrårot), brasiliansk arrowstärkelse, som fås av saften ur roten till den tropiska växten *Maniho't utili'ssima*.
Bra'zza, ett rödvin från ön Brazza vid Dalmatiens kust. En tokajerlik sort kallas *Vulga'va*.
Break, *eng.* (*l.* brek), öppen fyrhjulig vagn med säten på längden l. tvären och hög kuskbock.

Breakage (*l.* bräka'sj, av *eng. break*, bräcka), *handelst.*, förstöring av varor genom sönderslagning l. krossning.

Break-bone-fever, *eng.* (*l.* bräk-bån-fe'vö), *med.*, dets. som *Denguefeber* (se d. o.).

Breannes, *fr.* (*l.* brea'nn), blekta, löst vävda lärfter.

Bre'bas, ett slags spanskt fikon, som skördas två gånger om året.

Breccia, *ital.* (*l.* bre'ttja), *geol.*, en bergart med skarpkantiga brottstycken av inblandade bergarter.

Bredablick, se *Breidablick.*

Brège, *fr.* (*l.* bräsj), se *Bresch.*

Breda, *småländskt folkspr.*, hö som utlagts till torkning före inbärgningen.

Breda-höns, berömd belgisk hönsras, som dock ej funnit väg till vårt land.

Breddi'ndex, *antropol.*, efter A. Retzius allmänt antaget uttryck för förhållandet mellan huvudets längd och bredd. Jfr *Brakycefaler, Mesocefaler* och *Dolikocefaler.*

Bredhagtorn, *bot.*, se *Cratægus.*

Bre'gma, *gr.* (av *bre'chein*, fukta), *anat.*, mell. delen av huvurskålen; hjässa. — **Bregma'ticus,** som tillhör hjässan.

Brehônernas lag, Irlands äldsta, lagsamling.

Breidablik l. **Bredablick,** *nord. myt.*, Balders boning; ställe, varifrån man har en vidsträckt utsikt.

Breitenburger-boskap, förr till Sverige införd rödbrokig nötboskapsras från Schleswig-Holstein.

Breitschwantz (*l.* brajt-sjvants), dyrbart, persianliknande pälsverk av ofullgångna lammfoster.

Brelan, *fr.* (*l.* bröla'ng), ett slags hasardspel med kort.

Brelock (*fr. breloque*), trumsignal till vila.

Bre'merblått l. **Bremergrönt,** *tekn.*, en målarfärg av basiskt kopparkarbonat och basisk kopparklorid.

Bre'mergarn, westfaliskt lingarn, utfört över Bremen. — **Bremerlärfter,** grova westfaliska lärfter.

Bre'merlampa, ett slags elektrisk båglampa.

Bre'mersandsten, en finkornig sandsten från Westfalen, mycket använd som byggnadssten.

Bre'merull, en sämre ullsort av de små fåren på Lüneburgerheden.

Brenkas, ett slags finare ostindiskt tenn.

Brennabor, det slaviska namnet på staden Brandenburg.

Bre'nnus, namn på galliska furstar, ej, som förr ansågs, blott en titel. Mest känd är den B., som 390 f. Kr. skövlade Rom.

Brenta, italienskt och schweiziskt vinmått = 37,5—175 l.

Bresch (*fr. brèche*), öppning, gjord med våld i en mur, vall o. s. v.; *fig.*, skada, avbräck.

Bresch-kniv (*fr. couteau de brèche*), förr använt kortskaftat vapen för striderna i löpgravar och brescher.

Bresi'lja l. **Bresiljeträ,** *tekn.*, rött färgträ, av i Brasilien inhemska *Cæsalpi'nia*-arter.

Bresk, ett kautschukliknande ämne från Borneo, mjölksaften av *Alsto'nia costula'ta.*

Breslaubrunt, dets. som *Hatchetts brunt.*

Bresling, dets. som *Brisling.*

Bretagnes, *fr.* (*l.* bröta'nj), ett slags lärft.

Bretagnotto, *ital.* (*l.* -tanjå'ttå), insaltad småtorsk och kabiljo.

Brete'ller (*fr. bretelles*), byxhängslen.

Bretland, ”britternas land”, fornnordiskt namn på Wales.

Breto'ner, bretagnare.

Bretonne, *fr.* (*l.* brötå'nn), bretagnisk kvinna; regnkappa, sådan som bäres i Bretagne.

Bretonneaus sjukdom (*l.* bretånnå's -), *med.*, difteri.

Bretonska klubben, namn på jakobin-klubben under franska revolutionen. Dess första medlemmar voro från Bretagne.

Breto'nska romanerna l. **Breto'nska sagokretsen,** grupp av den fornfranska epiken, vars kärna utgöres av *Artur-sagorna* (se d. o.).

Brett'l, ett österrikiskt uttryck, som betecknar *varieté* (se d. o.). Jfr *Ueberbrett'l.*

Bre've, *ital.* (av *lat. bre'vis*, kort), kortare påvlig skrivelse. Jfr *Bulla.*

Brevet, *fr.* (*l. bröve'*, av *lat. bre'vis*, kort), kungligt brev, som meddelar någon förmånsrätt l. utmärkelse; diplom, fullmakt. — **B. d'invention** (*l.* - dängvangsiå'ng), patentbrev. — **Breveté** (*l.* brövöte'), patenterad. — **B. sans garantie du gouvernement** (förk. B. S. G. D. G.), en beteckning, som i Frankrike åsättes patenterade artiklar.

Brevia'rium, *lat.* (av *bre'vis*, kort), på latin avfattad bönbok för de katolska prästerna. — **B. Alari'ci** l. **B. alaricia'num,** av västgotakonungen Alarik II (484—507) föranstaltat sammandrag av den romerska rätten.

Brevici't, se *Natrolit.*

Brevier, *eng.* (*l.* brivi'ö), dets. som petitstil (med vilken breviarierna först tryicktes).

Brevifo'lium (av *lat. bre'vis*, kort, och *fo'lium*, blad), *bot.*, kortbladig. — **Brevipe'nnes,** *lat.*, *zool.*, eg. kortvingade; strutsfåglar. — **Bre'vipes** (av *lat. pe's*, fot), *bot.*, med kort fot. — **Brevipi'la** (av *lat. pi'lus*, hår), *bot.*, med korta hår. — **Breviro'stre** (av *lat. ro'strum*, näbb, nos), *bot.*, med kort spröt.

Bre'vi ma'nu, *lat.*, eg. med kort hand; utan formaliteter, kort och gott.

Bre'vis, *lat.*, *tonk.*, av kort varaktighet.

Bre'vium, *kem.*, radioaktivt grundämne, som även kallas Uran X_2.

Brew meal, *eng.* (*l.* brjo mil), se *Brygdmjöl.*

Brezilian, *fr.* (*l.* -silia'ng), genom Artursagan (se d. o.) berömd bretagnisk skog.

Briançonkrita (*l.* brianså'ng-) l. **Venetia'nsk**

krita, *tekn.*, ett slags täljsten, använd som smink.

Bria'reos, *gr. myt.*, binamn för den hundraarmade resen Aigaion.

Briar-wood, *eng.* (*l.* bra'jör-oo'd), trä av ljung och ljungrot, som användes till pipor. Se *Erica.*

Bric-à-brac, *fr.* (*l.* brickabra'ck), skräpsaker, lump; små prydnadsföremål. — **Bric-à-brac-stil**, pittoreskt sätt att ordna möbler av olika stilslag.

Brick (dialektuttal av *brink*, brant backe), älvbrant. — **Brick-lera**, svämlera, avsatt av Dalälven.

Bricole, *fr.* (*l.* brikå'll; av *medelt.-lat. bri'cola*, ett slags kastmaskin, med vilken man under belägringar slungade stenar mot murarna) l. **Briko'll**, *krigsk.*, en kulas återstudsning mot en mur l. d. i sned riktning; *spelt.*, spela en biljardboll *par bricole* l. göra en *brikollstöt*, spela sin boll mot vallen så, att den vid återstudsningen träffar motspelarens boll. Härav har talesättet *par bricole* fått betydelsen: på omvägar, genom omsvep. — **Par Bricole**, ordenssällskap, stiftat 1776 av *Olof Kexel.* — **Brikolleri'**, ordenshemligheterna i sällskapet Par Bricole. — **Brikolli'st**, medlem av sällskapet Par Bricole.

Bridge, *eng.* (*l.* briddsj), ett mycket modernt kortspel.

Bridgewater-böckerna, *eng.* (*l.* bri'djoåter-), en samling naturvetenskapliga arbete, utgivna genom Royal society i London. De äro översatta även på svenska.

Brido'ng (*fr. bridon*), trensbetsel.

Briel (*l.* bri'l), romantisk klippdal i närheten av Wien.

Brie-ost (*l.* bri'-, *fr. fromage de Brie*), mjuk, mogen gräddost.

Briga'd (*fr. brigade*), *krigsk.*, en större avdelning av en här. — **Brigadier**, *fr.* (*l.* -die'), **Brigarjä'r**, förr i Frankrike brigadchef; nu korpral vid kavalleriet och artilleriet. I England och Spanien rangen mellan general och överste.

Brigades, *fr.* (*l.* briga'd), som rådjursskinn beredda fårskinn, använda till handskfabrikation.

Brigand, *fr.* (*l.* briga'ng) l. **Briga'nt**, rövare, stråtrövare, rånare. — **Brigandage** (*l.* -da'sj), stråtröveri.

Briga'nter (av *kelt. brig*, berg), ”bergsbor”, mäktigt folk i mell. England under romartiden.

Briga'ntier, fornfolk i Vindelicien vid Bodensjön.

Briganti'n, se under *Brigg.*

Briganti'nus lacus, romarnas namn på Bodensjön. Jfr *Brigantier.*

Briges, det inhemska namnet på frygerna.

Brigg (*fr. brig* l. *bric*), snällseglande fartyg med två master, aktre resningen högst. — **Briganti'n** l. **Berganti'n**, mindre örlogsfartyg med två master, tacklat som en brigg. — **Briggsegel**, det stora gaffelsegel en brigg för på stormasten.

Brighe'lla, *ital.* (av *briga*, strid, käbbel), en karaktärsmask i det italienska folklustspelet (*commedia dell' arte*), föreställande en förslagen och oförskämd betjänt.

Brights njursjukdom (*l.* bräjts -), *med.*, uppkallad efter engelske läkaren *Bright*, har sitt säte i njurarna och åtföljes av vattensot, i förening med betydlig äggvitehalt hos urinen.

Brigi'tta, se *Birgitta.* — **Brigitti'norden**, dets. som *Birgitti'norden.*

Brihaspati, *ind. myt.*, indisk gud, som personifierar fromheten. — Även det indiska namnet på planeten Jupiter.

Brike'tter (*fr. briquettes*), genom pressning framställda, fasta stycken av pulverformiga ämnen (t. ex. torv). — **Brikette'ra**, **Brikette'ring**, framställa briketter.

Briko'll, **Brikolleri'**, **Brikolli'st**, se under *Bricole.*

Brile'ttos, forntida namn på berget Pentelikon.

Brilja'nt (*fr. brillant*), *adj.*, glänsande, lysande; utmärkt; *subst.*, diamant slipad i form av tvenne pyramider, som äro förenade vid sina grundytor. — **Halvbriljant**, briljant, vars undre del saknas l. ersatts med glas. — **Briljantalizari'nblått**, ett äktblått tiazinfärgämne. — **Briljantbe'nzoeblått**, ett azofärgämne. — **Briljantdiazi'nblått**, ett basiskt bomullsfärgämne. — **Briljanteld**, ett slags fyrverkerield. — **Briljante'ra**, besätta med diamanter. — **Briljantgarn**, ullgarn, omspunnet med oäkta guld- l. silvertråd. — **Briljantgerani'n**, substantivt rosafärgämne för bomull. — **Briljantglas**, rutformigt slipat glas, som mångfaldigt bryter ljuset. — **Briljangrönt**, en grön tjärfärg. — **Briljantgult**, ett pappers- och bomullsdirektfärgämne. — **Briljanti'n**, se *Brillantine.* — **Briljantkarmosi'n**, se *Azokarmin.* — **Briljantklädesblått**, surt azofärgämne. — **Briljantkocheni'll**, azofärgämne med blåskimrande glans. — **Briljantlanafuchsi'n**, surt azofärgämne för ull och silke. — **Briljant-Ponceau** (*l.* -pångså'), klarrött azofärgämne för ull. — **Briljantsvart**, surt azofärgämne för ull. — **Briljanttyg**, fasonerat siden med taftbotten. — **Brilje'ra**, lysa, glänsa, pråla.

Briljone'tt (*fr. brillonette*), halvbriljant (se *Briljant*).

Brilla'nte, *ital.*, *tonk.*, med glansfullt föredrag.

Brillantine, *fr.* (*l.* brijangti'n, försvenskat briljangti'n), *tekn.*, pulver för metallpolering; även ett hårförsköningsmedel.

Bri'lle-dukat, dansk dukat från 1647, på baksidan präglad med ett par glasögon.

Briller par son absence, *fr.* (*l.* brije' par sångn-absa'ngs), lysa genom sin frånvaro.

Brillonette, *fr.* (*l.* brijåne'tt), halvbriljant. Se *Briljant.*

Brillor (av *mlat. bery'llus,* glas), glasögon.

Brimborion, *fr.* (*l.* brängbåriå'ng), småsak, lappri.

Brimer, *nord. myt.* = *Yme* (se d. o.).

Brimers sal, *nord. myt.*, en av de saligas boningar.

Bri'ndisi, *ital.* (av *ty. Bring' dir's,* jag överlämnar dig det), dryckessång; skål.

Brinells kulprovningsmetod, av J. A. Brinell uppfunnen metod att pröva ett materials hårdhet genom att under visst tryck inpressa en stålkula i ett provstycke därav.

Bringbär, i vissa landskap folkspråksnamn på hallon. I Värmland *Brinnbär,* i Jämtland *Brännbär.*

Brinserost, feta, gula ostar från Brins i Ungern, försända i småfat.

Bri'o, *ital.*, eld. — **Brio'so, Con brio** l. **Alle'gro con brio,** *tonk.*, eldigt livligt.

Brioche, *fr.* (*l.* briåsj), ett slags fint vetebröd.

Brion, se *Haute Brion.*

Brionnes, *fr.* (*l.* briå'n), blekta, löst vävda franska lärfter. Jfr *Breannes.*

Brioso, se *Brio.*

Briquetage, *fr.* (*l.* -ta'sj, av *brique,* tegel), imitation av rohbau (se d. o.).

Briquette, *fr.* (*l.* -kä'tt), se *Brikett.*

Bris (*eng. breeze*), *sjöv.*, täml. god vind, mindre hård än kultje.

Brisans (av *fr. briser,* bryta), den hastighet med vilken en explosions verkningar sprida sig.

Brisa'nta ämnen l. **Brisanter** (*l.* brisa'ngter, av *fr. briser,* bryta), häftigt exploderande ämnen, lämpliga som sprängmedel i minor och torpeder. — **Brisa'nsgranat,** projektil, som verkar krossande och sönderbrytande.

Brisas, nordöstliga vindar, som under december—april blåsa i Sydamerikas nordliga kustländer. Jfr *Bendavales.*

Brise'ïs, *gr. myt.*, Brises' dotter Hippodameia, som älskades av Achilles.

Brisement forcé, *fr.* (*l.* brisma'ng fårse'), *kirurg.*, uppbrytande av ett illa läkt benbrott l. brytande av ett eljest deformerat ben för att giva det en bättre form och funktionsförmåga.

Bri'sing l. **Brisinga-men,** *nord. myt.*, gudinnan Fröjas halssmycke, förfärdigat av Ivaldes söner.

Brisinga (av *Brising,* se d. o.), *zool.*, ett släkte sjöstjärnor.

Brisling l. **Bresling,** *zool.*, saltad skarpsill.

Bri'stol-diamant (*l.* bri'stöl-), *miner.*, i närheten av Bristol förekommande bergkristaller, anväxta i järnmalmer. De slipas som diamant.

Bristolmetall l. **Prinsmetall,** en art tombak (se d. o.) med ofta täml. hög zinkhalt.

Bristolpapper, Isabeypapper (*l.* -be'-), ett slags tjockt limmat papper, som användes till kritteckningar och akvareller m. m.

Bristol stones, *eng.* (*l.* - ståns), dets. som *Bristoldiamant* (se d. o.).

Brisure, *fr.* (*l.* -sy'r, av *briser,* bryta), brytning, bräcka; *herald.*, yngre linjers bitecken i ett vapen.

Brita l. **Britta,** kvinnonamn, förk. av *Birgitta.*

Brita'nnia, det latinska namnet på England och Skottland. — **B. cismari'na** l. **mi'nor,** Bretagne.

Brita'nnia-bron den i brobyggnadskonsten epokbildande järnvägsbron över sundet mellan ön Anglesey och Wales.

Brita'nniametall, en metall-legering av tenn, koppar, zink och antimon, med färg och glans av silver.

Briter, se *Britter.*

British museum, *eng.* (*l.* bri'ttisj mjusi'um), en i London 1753 grundad national-institution, innehållande vetenskapliga samlingar och konstsamlingar.

Britmässesommaren, fyra efter varandra följande dagar i oktober, bland dem Birgittadagen. Jfr *Indian summer.*

Britoma'rtis, kretensisk gudinnan för jägare och fiskare.

Brits (*ty. Britsche*), utefter en vägg anordnad liggplats av trä, vanligen för flera personer.

Britsjka, *slav.*, ett slags öppen vagn.

Britter l. **Briter,** de äldsta kända invånarna i England. Av kymrisk-keltisk stam.

Brix areome'ter, *fys.*, en sackarometer.

Bri'xnergrönt, dets. som *Schweinfurtergrönt.*

Briza me'dia, *bot.*, darrgräs, allmänt å gräsmark. — **B. ma'xima** (Indien) och **B. ere'cta** (Mexiko) m. fl. odlas som prydnadsväxter.

Brizo, *gr. myt.*, en delisk gudinna, som dyrkades såsom de sjöfarandes beskyddarinna. — **Brizomanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), drömtydning.

Br. m., förk. för *brevi manu* (se d. o.).

Bro, *handelst.*, förk. av brutto.

Broadcasting, *eng.* (*l.* brådka'sting), utsändning pr radio av dagsnyheter, nöjesprogram m. m., rundradiering.

Broad church, *eng.* (*l.* bråd tjörtj), det av modern vetenskap påverkade liberala partiet inom den engelska statskyrkan.

Broadway (*l.* brå'doä), New Yorks förnämsta gata.

Broadwood and Sons (*l.* brå'dood än söns), Englands största pianofabrikanter.

Bro'bdingnag, namn på jättarnas land i den engelske författaren Swifts bok "Gullivers resor". Jfr *Lilliput.*

Broca'rdium, *medelt.-lat.*, kort tänkespråk, så kallat efter *Brocardus,* en ryktbar lagklok i 11:e årh.

Brocas formel (*l.* bråka's), formel för bedömande av en persons konstitution, t. ex. vid livförsäkring. — **B. gy'rus** l. **B. vindel,** talcentrum i vänstra pannloben (hos höger-

hänta). — **B. färgskala,** *antropol.*, skala, som vid antropologiska undersökningar användes för individernas gruppering efter regnbågshinnans färg.

Broca't, se *Brokad.*

Brocate'llo, en gul, röd l. violett italiensk marmorsort. Jfr *Brokatell.*

Bro'ccoli l. **Sparriskål,** *ital.*, en art blomkål.

Broche, *fr.* (*l.* bråsj), se *Brosch.*

Brochées crochées, *fr.* (*l.* bråsje' kråsje'), se *Broscherad vävnad.* — **B. lancées,** *fr.* (*l.* -langse'), se *Broscherad vävnad.*

Broche'ra (*l.* bråsj-, *fr. brocher*), väva med inslaget guld, silver l. silke; sticka (tyg); häfta (en bok). — **Brochure** (*l.* brosjy'r), häfte, ströskrift, broschyr.

Brock, *nord. myt.*, en dvärg, som med sin broder Sindre smidde ringen Dröpne, galten Gyllenborste och hammaren Mjölne.

Brock, Fångstbrock, Ställbrock, *jaktt.*, bete vid rovdjursfångst.

Bro'cken l. **Blocksberg,** *ty.*, ett i Harz beläget berg, där häxorna tros hålla möte under Valborgsmässonatten.

Brockenspöket, *fys.*, den jätteskugga, som berget Brocken i Harz jämte därå befintliga föremål under vissa förhållanden kastar på omgivande dimmor.

Brockfågel, *zool.*, dets. som *Ljungpipare.* Se *Charadrius.*

Brockfåglar, *zool.*, se *Charadriidæ.*

Bro'ckhaus, tysk bokförlagsfirma i Leipzig, här mest bekant för sitt utmärkta konversationslexikon.

Brockma'nner l. **Brockmänner,** östfrisiskt folk, som under medeltiden bebodde landskapet Brockmerland i Hannover.

Brod, *slav.*, vad, övergångsställe.

Brode'ra (*fr. broder*), med silke etc. sy upphöjda figurer på tyger; *fig.*, utsmycka (en berättelse). — **Broderi',** utsytt arbete; tillsats, utsmyckning. — **Brodö'r,** *fem.* **Brodö's,** person, vars yrke är att brodera.

Broder Jo'nathan, spenamn på nordamerikanerna.

Broderskyssen, fridshälsning vid gudstjänst mellan de äldsta kristna.

Brode'rödla (*eng. laze-lizard*), *zool.*, en australisk ödla, *Vara'nus va'rius*, av gruppen *Varaner.*

Brodö'r, Brodö's, se *Brodera.*

Broglio (*l.* brå'ljå), toskansk vinsort.

Brok, se *Brock.*

Broka'd l. **Broka't** (*ital. broccato, fr. brocart*), sidentyg, genomvävt med guld l. silver.

Brokadglas l. **Pärlemorglas,** ett slags glas, framställt genom neddoppning av den ännu mjuka massan i glimmer-brokat (se *Brokat-kristallfärg*) och därpå överfångning med ofärgat glas, varefter föremålet blåses färdigt.

Broka'd-marmor, dets. som *Brocatello* (se d. o.).

Broka'dpapper, färgat papper med påtryckta guld- och silverfigurer.

Broka't, ett slags bronsfärg.

Brokate'll, italienskt bomullstyg, med invävda guld- l. silvertrådar.

Broka't-kristallfärg, finpulveriserad, anilinfärgad glimmer, som surrogat för metallbronser.

Brokbock l. **Bontebock,** *zool.*, en numera sällsynt afrikansk antilopart, *Damali'scus pyga'rgus.*

Broken-pe'cco, se *Pecco.*

Broken tea, smulte, se *Pecco.*

Broken tweel, *eng.* (*l.* brå'ken toi'l), *textil.*, dets. som atlas.

Broker, *eng.* (*l.* brå'kör), mäklare.

Brokma'nner, dets. som *Brockmanner.*

Brokspettar, *zool.*, ett släkte hackspettar, *Dryo'bates.*

Brollgrop l. **Brölgrop,** *jaktv.*, av älg och ren under brunsttiden uppsparkad grop.

Brom, *kem.*, en metalloid, vid vanlig temperatur i form av en illaluktande, blekande och frätande brun vätska. Erhålles ur moderluten efter raffinering av koksalt. Begagnas i fotografi och medicin.

Brom-a'kne, *med.*, hudsjukdom, som uppstår vid intagandet av brompreparat.

Broma'lhydra't, *farm.*, ett sömnmedel. Användes även vid epilepsi.

Bromali'n l. **Bromy'l,** *farm.*, lugnande medel som gives åt epileptiska och neurasteniska patienter; färglöst pulver sammansatt av hexametylentetramin och etylbromid.

Bromammo'nium, *kem.*, se *Ammoniumbromid.*

Bromargyri't, *kem.*, bromsilver.

Broma't, *kem.*, bromsyrans salter.

Bromatografi' (av *gr. bro'ma*, föda, och *gra'fein*, skriva), beskrivning över näringsmedlen. — **Bromatologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om födoämnen: spis, dryck. — **Bromatome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), ett instrument för att avväga den dagliga födan.

Bromelia'ceæ, *bot.*, monokotyledon växtfamilj. Se *Ananas, Billbergia, Tillandsia.*

Brome'liatågor, se *Ananashampa.*

Bromeli'n, *kem.*, ett ur ananassaft framställt ämne med svagt syrlig smak. Löser äggviteämnen och förvandlar dem till pepton.

Brome'tum, *kem.*, den latinska benämningen på *bromi'der.* — **B. ammo'nicum,** ammoniumbromid. — **B. arecoli'nicum,** bromarekolin. Se *Arekanötter.* — **B. arge'nticum,** silverbromid. — **B. chi'nicum,** se *Kinin.* — **B. coffe'icum,** se *Koffein.* — **B. ferro'sum,** järnbromid. — **B. homatro'pium,** homatropinbromid. — **B. hydrargy'ricum,** kvicksilverbromid. — **B. ka'licum,** bromkalium. Brukas i medicinen och vid fotografering. — **B. li'thicum,** litiumbromid. — **B. magne'sicum,** magnesiumbromid, **B. na'tricum,** natriumbromid. — **B. stro'n-**

Brudfrämma, dets. som *Brudsäta* (se d. o.).
Brudpäll, se *Päll.*
Brudsporre, *bot.*, se *Habenaria.*
Brudsäta l. **Brudfrämma**, kvinna, som klär bruden vid bröllop.
Brue'ra l. **Brye'ra** (av *ty. brühen*, doppa i hett vatten), *tekn.*, lägga kläde över hett vatten för att göra det smidigt.
Brugden l. **Brygden**, *zool.*, en ända till 15 m. lång hajart, *Cetorhi'nus ma'ximus*, som förr fångades med harpun för sin oljerika levers skull.
Brugeres krut (*l.* brysjä'rs -), röksvagt krut av ammoniumpikrat och salpeter.
Bruit, *fr.* (*l.* brui'), sorl, buller, gny; uppseende, rykte, oväsen, slagsmål. — **Bruyant** (*l.* bruia'ng), sorlande, bullrande. — **Tant de bruit pour une omelette**, *fr.* (*l.* tang dö brui' por ynn åmmle'tt), vilket larm för en pannkakas skull! Vilket väsen för ingenting!
Bruit de diable, *fr.* (*l.* brui' dö diabl), nunnesusning, ett blåsljud, som genom stetoskop höres på sidan av halsen ovanför nyckelbenet. — **Bruit de moulin** (*l.* -molä'ng), ljud som av kvarnhjul vid bristningar i hjärtklaffarna.
Brukte'rer, forngermansk folkstam.
Brule'ra (*fr. brûler*), bränna. — **Brylå'** l. **Vin brûlé**, *fr.* (*l.* väng bryle'), glödgat vin; värmd och med kryddor försatt konjak. — **Crême brûlée** (kräm -), maträtt av ägg, mjölk och socker. — **Cerveau brûlé** (*l.* servå' -), vildhjärna, fantast.
Brulje'ra, Bruljeri', se *Brouillera.*
Brumaire, *fr.* (*l.* brymä'r, av *lat. bru'ma*, vintersolstånd), töckenmånaden, den andra månaden i franska revolutionens kalender, från den 23 okt. till den 21 nov.
Bruma'lis (av *lat. bru'ma*, vinter), *bot.*, vinter-.
Bruma'ta-lim l. **La'ro-lim**, klibbiga blandningar till bestrykning av fruktträdsstammar. Se *Cheimatobia.*
Bru'mmeisen, *ty.*, mungiga.
Brunag, *bot.*, se *Rhynchospora.*
Bruna juran, *geol.*, tysk benämning på den juraformationens avdelning, som vanligen kallas *Dogger.*
Brunalger, *bot.*, en grupp alger, *Fucoi'deæ, Pheophy'ceæ, Melanophy'ceæ.*
Brunand, *zool.*, en dykand, *Nyro'ca feri'na.*
Brunbakterio's, kålröta.
Brunbinka, *bot.*, se *Erigeron.*
Brundi'sium l. **Brundu'sium**, det romerska namnet på Brindisi.
Brune, *nord. myt.*, ett av Odens tillnamn; fornnordiskt mansnamn = *Bruno.*
Brune l. **Bruni**, *nord. myt.*, en dvärg.
Brunel, Prunel, *fr.* (*l.* bryne'll, pryne'll), ett tungt kyprat ylletyg, ofta med varp av bomulls- l. linnegarn. Användes till damskodon, halsbindor m. m.
Brune'lla, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **B. vulga'ris**, brunört, allmän torrängsväxt, var förr officinell. — **B. grandiflo'ra**, en kalkväxt från s. Sverige, odlas stundom.
Brune'ller l. **Prune'ller**, ett slags stora, söta plommon från Frankrike.
Brune'l-skena, bredfotad järnvägsskena, uppkallad efter uppfinnaren.
Brune'ra, *tekn.*, kallar man förfarandet att skydda vissa metaller, i synnerhet järn, mot rostning, genom att överdraga dem med en brun lackfärg. — **Brune'ring**, överdragning med skyddsfärg.
Brune'rstål, verktyg, som användes vid brunering (se d. o.).
Brune'tt (*fr. brunet, fem. brunette*), brunhårig, mörklagd.)(Blondin. — **Brunette** (*l.* bryne'tt), en fransk visa av erotisk karaktär.
Brunfe'lsia, *bot.*, tropiskt, amerikanskt växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* — **B. exi'mia** odlas ofta i växthus.
Brunhi'lda, forntyskt, **Bry'nhild**, fornnordiskt kvinnonamn (av *fornty. bruni*, pansar, och *hilt, isl. hild*, strid). Namn på Sigurd Fåfnesbanes maka, sköldmön B.
Brunhilde-ställningen, tysk försvarsställning under världskrigets slutskede.
Brunholz l. **Indiskt bresiljeträ** fås av *Cæsalpinia sappan* från Ostindien.
Bruni, se *Brune.*
Brunia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Rosa'les.* Ljungliknande halvbuskar i Kaplandet.
Bru'nke, fornnordiskt mansnamn = *Bruno.*
Brunklot, Bruntofs, *bot.*, ett par allmänna blågrönalger.
Brunklöver, *bot.*, se *Trifolium.*
Brunkol, *geol.*, en av de på kemisk väg bildade bergarterna, tillhör huvudsakligen tertiärformationen och bildar bruna, jordlika l. pulverformiga massor.
Brunkrut l. **Chokladkrut**, en avart av svartkrut. Dess kol är framställt av kolad halm.
Brunkulla, *bot.*, se *Nigritella.*
Brun-nacke, dets. som *Bläsand.*
Brunne'ola, *bot.*, brunaktig. — **Brunne'scens**, *bot.*, som börjar bli brun. — **Bru'nneus, -a**, *bot.*, (mörk)brun.
Brunnerska körtlarna (*lat. glandulæ brunnerianæ*), *anat.*, körtlar tätt under slemhinnan i tolvfingertarmen.
Bru'no, tyskt mansnamn (av *ty. braun*, brun).
Brunockra, *miner.*, ett järnoxidhydrat av gulbrun l. svartbrun färg.
Brunoise, *fr.* (*l.* brynåa's), *kokk.*, soppa av kött- l. fiskbuljong med grönsaker.
Brunroth (*l.* -råt, av *ty. roth*, röd), eg brunröd; *miner.*, ett slags som målarfärg använd järnockra.
Brunskära, *bot.*, se *Bidens.*
Brunsnultra, *zool.*, se *Acantholabrus.*
Brunspat, *miner.*, en avart av bitterspat.
Brunspån, raspat blåträ.
Brunsten l. **Pyrolusi't**, *miner.*, mangansuper-

oxid, ett svart l. stålgrått mineral, användes mycket i tekniken.

Brunsyra, *bot.*, se *Oxalis.*

Brunven, *bot.*, se *Agrostis.*

Brunört, *bot.*, se *Brunella.*

Bruscame'nte, *ital.*, *tonk.*, hastigt, häftigt. Jfr *Brusque.*

Brushane, *zool.*, en svensk vadarfågel, *Pavonce'lla pu'gnax.*

Brusia'ner, se *Petrobrusianer.*

Buslimona'd l. **Brus,** en av bärsaft beredd limonad, vilken kolsyrats.

Brusque, *fr.* (*l.* brysk), hastig, häftig, grov. — **Brusquement** (*l.* -mang), häftigt; våldsamt. — **Brusquerie** (*l.* -öri'), häftigt, våldsamt väsende, grovhet.

Bruta'l (av *lat. bru'tus*), rå, grov, plump, vildsint. — **Brutalise'ra,** behandla någon rått. — **Brutalite't,** grovhet, råhet.

Brutet ackord, *tonk.*, ackord, i vilket intervallerna ej angivas samtidigt utan efter varandra.

Bru'tto, *ital.*, *handelst.*, utan avdrag. Jfr *Netto.* — **Bruttofrakt,** inseglad frakt utan avdrag för omkostnader.—**Bruttoinkomst,** summan av årets inkomster, utan avseende på utgifter l. omkostnader. — **Bruttovikt,** en varas vikt, medräknad emballagets. — **Bruttovinst,** inkomsten av ett företag utan avräkning av omkostnaderna.

Bru'tus, latinskt mansnamn, den enfaldige. Namn på Cæsars skyddsling, som deltog i hans mord. — **Etiam tu, mi Brute!** även du, min Brutus! Cæsars ord till denne i dödsminuten.

Bruxelles griffons, en modern hundras, som påminner om yorkshire-råtthundarna.

Bruyère-trä (*l.* brui'jä'r-), hårt, finådrat trä av roten till *Eri'ca arbo'rea.*

Brya'ceæ, *bot.*, kryptogamgruppen blad- l. lövmossor.

Bry'a E'benus, *bot.*, amerikanskt träd av fam. *Legumino'sæ.* Lämnar amerikansk ebenholts.

Brye'ra, se *Bruera.*

Brygden, se *Brugden.*

Brygdmjöl (*eng. brew meal*), majsmjöl och majsgryn för bryggeriändamål.

Bryi'næ, *bot.*, dets. som *Bryaceæ* (se d. o.).

Brylépudding = *Crème brûlée* (se under *Brulera*).

Bry'lling, *urspr.* brorsbarn, d. v. s. syskonbarn l. kusin på fädernet; nu syskonbarns barnbarn. Jfr *Syssling.*

Brylå', se under *Brulera.*

Bry'ngel, fornnordiskt mansnamn = *Brune, Brunke* och *Bruno.*

Brynhild, se *Brunhilda.*

Brynhildarkvi'da, en av sångerna i den äldre Eddan.

Brünhilde, kvinnoroll i musikdramerna "Valkyrian", "Siegfrid" och "Ragnarök" av R. Wagner.

Brynja, skyddsbetäckning för kroppen, bildad av metallringar l. plåtar. Jfr *Harnesk.*

Bry'nolf, Bry'njulf, fornnordiskt mansnamn (av *brynja* och *fornnord. ulfr*, ulv).

Brynstensskiffer, *geol.*, en art lerskiffer, som är kvartshaltig och liksom genomdragen av kiselsyra. Brukas till brynstenar.

Bry'nte, fornsvenskt mansnamn, dimin. av *Bruno.*

Bryofy'ter l. **Bryo'phyta,** *bot.*, kryptogamgruppen *Mossor.*

Bryologi' (av *gr. bry'on*, mossa, och *lo'gos*, lära), läran om mossorna. — **Bryolo'g,** mosskännare.

Bryo'nia, *bot.*, hundrova, slingrande, klängande växter av fam. *Cucurbita'ceæ.* — **B. a'lba** och **B. dio'ica,** flera meter höga klängväxter med gulgrön krona och svarta l. röda frukter.

Bryoni'n, *farm.*, en inom medicinen använd alkaloid, framställd ur roten av hundrovan.

Bryono'psis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* — **B. lacinio'sa,** är en odlad, ettårig klängväxt.

Bryophy'llum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Crassula'ceæ.* — **B. caly'cinum** är bekant för sina rotslående blad, som i tropikerna användas till sårbehandling.

Bryo'phyta, se *Bryofyter.*

Bryozo'a, Bryozo'er (av *gr. bry'on*, mossa, och *zoe'*, liv), *zool.*, mossdjur, en djurklass, som tillhör molluskoidéernas provins.

Brysk, Bryskera, se *Brusque.*

Bry'sselkål l. **Rosenkål,** ett slags bladkål med fin och egendomlig smak. Se *Brassica.*

Bry'sselmatta, ett slags dyrbar matta av fin ull med invävda figurer. De äkta, vanligen från Brüssel, äro lika på båda sidor.

Bry'sselspetsar, ett slags berömda belgiska spetsar med botten av maskor.

Bryte (av *fornsv. bryti*), "matutdelare", den främste trälen vid en gård.

Bryto'nska språket, dets. som *Kymriska språket.*

Bry'um, *bot.*, ett släkte allmänna kärr- och jordmossor av gruppen *Bladmossor.*

Brågon, *bot.*, namn på *Rha'mnus catha'rtica.*

Bråssa, runt l. avlångt spänne.

Bräck, se *Läck och bräck.*

Bräcka, *bot.*, se *Saxifraga.*

Bräckage (*l.* -a'sj), se *Breakage.*

Bräder, *handelst.*, sågat virke med en tjocklek av ½ till 1¾ tum. Jfr *Battens* och *Plank.*

Bräken, *bot.*, allmänt namn på ormbunkar.

Bräm, *bot.*, den övre, utbredda delen av en sambladig blomkrona. Jfr *Pip.*

Brändan, svedjad jord.

Brännbär, se *Bringbär.*

Brännpunkt (*lat. fo'cus*), *fys.*, den punkt, till vilken parallella ljusstrålar sammanbrytas av en konvex lins (ett solglas). — **Brännvidd** (*folka'ldista'ns*), avståndet

emellan brännpunkten och linsens medelpunkt.

Bränslesamlaren, *zool.*, en för sitt konstrika bo ryktbar, sydamerikansk fågel, *Anu'mbius anu'mbi.*

Brännvin, *kem.*, *Spi'ritus te'nuis,* en blandning av etylalkohol och vatten. Brännvin av olika slag äro *finkel, konjak, arack, rom, whisky, genever* och *lavbrännvin.*

Brännässla, *bot.*, se *Urtica.*

Bräsch, se *Bresch.*

Bräsma, *bot.*, se *Cardamine.*

Bräss l. **Thy'mus,** *anat.*, en blott hos foster l. unga individer i brösthålan befintlig körtel. *Kalvbräss* anses som en läckerhet.

Brödfruktträdet, *bot.*, *Artoca'rpus inci'sa,* odlas i alla mellan vändkretsarna belägna land. Dess nästan klotrunda frukter av ett människohuvuds storlek äro ett av de förnämsta näringsmedlen för tropikernas inbyggare.

Brödkol, kolat bröd (*lat. Ca'rbo pa'nis*), användes ibland i tandpulver.

Brödkorgsvamp, *bot.*, se *Nidularia.*

Brödnötträdet, *bot.*, se *Brosimum.*

Brödrafolkens väl (*no. Broderfolkenes vel*), Oskar II:s valspråk före 1905, därefter *Sveriges väl.*

Brödstilar, stilar, som vid tryckning användas till den eg. texten.

Brödsöndag (*lat. Domi'nica de pa'nibus*), midfastosöndagen.

Brödtall, *bot.*, se *Pinus.*

Bröggeri't, *miner.*, en toriumhaltig avart av pechblände.

Brölgrop, se *Brollgrop.*

Brömsens droppar, efter svenske läkaren Bröms (1612—93) uppkallat, fordom mycket använt folkmedicinskt läkemedel.

Brönners fläckvatten, utgöres av lätta fraktioner av bergolja, d. v. s. gasolja och bensin.

Bröstbär, Juju'ber (*fr. jujubes*), *bot.*, frukterna av flera arter av *Zi'zyphus,* tillhörande fam. *Rha'mneæ.*

Bröstdroppar, *med.*, läkemedel, som avser att lindra hosta. Kända och värderade äro *Roséns bröstdroppar,* vilka beredas av opium, saffran, lakritsextrakt och Malagavin.

Bröstpulver, *med.*, *Pu'lvis gummo'sus stibia'tus,* beredes av mineralkermes, raffinerat socker och *pulvis gummosus* (se d. o.).

Brötling, *bot.*, se *Lactarius.*

B. S. G. D. G., se *Brèveté.*

Bsschedu'cher, en tjerkessisk folkstam.

β-strålning, se *Radium.*

Bt., förk. för engelska *baronet* (se d. o.).

Bto l. **b:to,** förk. för brutto.

Buas, ett slags fartyg, som förr begagnades vid sillfiske.

Bu'balis (syn. **Alce'laphus**), *zool.*, ett antilopsläkte. — **B. buse'laphus,** nordafrikansk hartebeest. — **B. caama,** hartebeest (s. Afrika). — **B. coke'i,** kongeni, koantilop (Ostafrika).

Bu'balus, *lat.*, buffel. Se *Bos.*

Bubastis l. **Bast,** *egypt. myt.*, mångudinnan.

Bu'bo, *zool.*, uvsläktet. — **B. bubo,** berguv.

Bubo'n, *gr.*, *med.*, inflammation i ljumskens lymfkörtlar. — **Bubonpesten, Böldpesten,** *med.*, forna tiders "digerdöd", har fått sitt namn därav att under sjukdomen körtlarna svullna, särskilt i ljumskarna, i axelvecken och på halsen.

Bu'carogods, se *Wedgwood.*

Bu'cca, *lat.*, kind.—**Bucca'lis,** som rör kinden.

Buccanier, se *Boucanier.*

Bu'ccina l. **Bu'cina,** *lat.*, romerskt blåsinstrument, i form av ett nästan i cirkel böjt rör; snäcktrumpet, med vilken tritonerna avbildas.

Buccina'tor, *lat.* (av *bu'cca,* uppblåst kind), eg. trumpetare; *anat.*, trumpetarmuskeln i kindbenet.

Bucci'nidæ, *zool.*, en familj havssnäckor. — **Bucci'num unda'tum,** valthornssnäcka, en vid Sveriges västkust vanlig art av nyssnämnda familj. Användes som agn vid fiske.

Bu'cco, *lat.*, en stående mask (skrävlande vällusting) i de romerska folklustspel, som kallas *atellaner.*

Bucco-blad, Bucco-oja. Se *Bucko-.*

Bucco'nidæ l. **Capito'nidæ,** *zool.*, skägg-gökar, en familj tillhörande de partåiga fåglarna. Tillhör tropikerna.

Bucenta'ur, Bucento'ro l. **Bucinto'ro,** *ital.* (av *buzi'no,* liten galär, och *d'oro,* av guld), benämning på det präktiga fartyg, på vilket fordom dogen i Venedig årligen firade republikens förmälning med Adriatiska havet; *gr. och rom. myt.*, ett vidunder, hälften människa, hälften tjur l. åsna.

Buce'phala, *zool.*, syn. *Harelda.* Se *Alfågel.*

Buce'phalus (*gr. buke'falos,* tjurhuvud, av *bu's,* tjur, och *kefale',* huvud), Alexander den stores livhäst; *fig.*, ståtlig springare.

Bu'ceros, *zool.*, en art hornfåglar.

Buchanan (*l.* bjoka'nön), ett omtyckt viskyfabrikat, *Black and white.*

Buchani'sternas sekt, religiös sekt i Skottland på 1700-t.

Buchberger, omtyckt schweiziskt rödvin från Rheineck.

Buchi't, *petrogr.*, bergart, bestående av en i basalt förekommande, till glas smält sandsten.

Bu'chloë, *bot.*, ett grässläkte. — **B. dactyloi'des,** buffelgräs, de nordamerikanska präriernas förnämsta fodergräs.

Buchoni't, *petrogr.*, en basaltisk, vulkanisk bergart.

Bu'cina, se *Buccina.*

Bucinto'ro = *Bucentaur* (se d. o.).

Bucka'ler (av *lat. bucca,* mun), konsonanter, vilka uttalas vokaliskt, d. v. s. med ljudalstring i munhålan.

Buckanjär = *Boucanier* (se d. o.).
Buckelplatta, *byggn.*, vid brobyggnader använd underlagsplatta av bockad järnplåt för fyllnadsämnen.
Buckeram = *Barragan* (se d. o.).
Buckingham palace, *eng.* (*l.* - pä'lles), kungliga residenset i London.
Buckla'ndia, *bot.*, trädsläkte av fam. *Hamamelida'ceæ.* — **B. populne'a**, ett av de viktigaste träden i Himalayas och Birmas skogar. Veden användes till träsniderier.
Bucklandi't, *miner.*, ett slags ortit från Arendal; även en varietet av epidot.
Bu'cko-blad, *farm.*, *Fo'lia bu'cco*, blad av bl. a. flera *Barosma*-arter. — **Bucko-olja**, fås av bladen av vissa *Barosma*- och *Diosmæ*-arter på Godahoppsudden.
Buckskin, *eng.* (*l.* böck-), eg. bockskinn; ett slags stark yllekypert.
Bucco'lica, 10 herdedikter av Virgilius efter Theokritos som mönster. Jfr *Bukoler.*
Bucuresci (*l.* bokorräsjtj), rumänska namnet på Bukarest.
Buddai'sm, se *Buddhaism.*
Bu'dde, se *Bote.*
Bu'ddha, "den upplyste", stiftaren av en indisk religion (5:e l. 6:e årh f. Kr.), som, utträngd från Hindostan, härskar å Östra indiska halvön, i Kina, Tibet, Mongoliet och Japan. — **Buddhai'sm, Buddhi'sm** l. **Buddi'sm**, Buddhas gudalära. — **Buddhi'st** l. **Buddi'st**, anhängare av Buddha.
Buddise'ring metod att konservera födoämnen genom tillsats av vätesuperoxid (uppfunnet av dansken C. Budde).
Buddi'sm, Buddi'st, se *Buddhaism, Buddhist.*
Bude'ngen l. **Negerapan**, *zool.*, apart (*Semnopi'tecus ma'urus*) från Java. Jfr *Perlaffen* och *Scheilaffen.*
Budget, *eng.* (*l.* bö'djet, av *fornfr. bougette*, läderpung), förslag rörande statsverkets årliga inkomster och utgifter; kostnadsförslag i allm.
Budkavlelöpning, *sportt.*, se *Stafettlöpning.*
Budle, fornnordiskt mansnamn, reslig krigare.
Budoa'r, se *Boudoar.*
Budo'rcas, *zool.*, ett gemsdjursläkte. — **B. taxico'lor**, taki, förekommer i Mishuribergen mellan Tibet och Assam.
Budy'tes, *zool.*, syn. *Motacilla.*
Bue'n Reti'ro, *sp.*, "god tillflykt", förr kungligt spanskt lustslott nära Madrid, numera artillerimuseum. Parken är en av Madrids mest omtyckta promenadplatser.
Bu'ffa, se *Buffo.*
Bu'ffel (*lat. Bos bu'balus, sp. bufalo*), *zool.*, en art av oxsläktet, härstammande från Indien.
Buffelgräs, *bot.*, se *Buchloë.*
Bu'ffelus, *zool.*, bufflar, se *Bos.*
Buffer l. **Hovbuffer**, *veter.*, hovunderlag av elastiskt material.
Bu'ffer l. **Bu'ffert**, *mek.*, en på lokomotiv och järnvägsvagnar anbragt, fjädrande apparat, som har till uppgift att minska häftigheten av stötar.
Bu'fferstat l. **Buffertstat**, neutralt område mellan tvenne stater, avsett att hindra en sammanstötning mellan deras intressen. Jfr *Buffert.*
Buffet, *fr.* (*l.* byffe'; *ital. bufe'tto; sp. bufete; mlat. bufe'tum*), byffé, skänkskåp, värdshusdisk; plats, där, vid en större tillställning, mat o. d. serveras; förfriskningsrum.
Buffline, *fr.* (*l.* byffli'n), ett tätt vävt franskt byxtyg.
Bu'ffo, *fem.* **Buffa**, *ital.*, komisk, lustig. — **A'ria buffa**, komisk aria. — **Du'o buffo**, komisk duett. — **O'pera buffa**, komisk opera. — **Buffo** l. **Buffo'ne**, komisk sångare i den italienska operan; narr. — **Buffo-bas, Buffo-tenor**, bas- l. tenorsångare med komiska anlag.
Buffonneri' (*fr. bouffonnerie*), gyckel, tokeri.
Bu'fo, *zool.*, paddor. — **B. vulga'ris**, vanliga paddan. Se *Bufotalin.*
Bufoniter, *paleont.*, förstenade bendelar av fiskar.
Bufo'nius, -a, (av *lat. bu'fo*, padda), *bot.*, padd-.
Bufotali'n, *farm.*, ett gift, som erhålles ur hudsekretet på paddan, och verkar på hjärtat likt *digitalis.*
Bu'gge, fornnordiskt mansnamn, bebyggare.
Buggij, *eng.* (*l.* baggi), lätt enbetsåkdon.
Bugi l. **Bugine'ser**, en folkstam på Celebes.
Bugle, *fr.* (*l.* bygl), l. **Buglehorn**, "bygelhorn", signalhorn med klaffar.
Bugres, kolonisternas vanliga namn på *Botokuder* (se d. o.).
Buhl-arbete, se *Boule-arbete.*
Buijs-Ballots lag (*l.* böjs-ballå'ts -), *meteor.*, *Bariska vindlagen*, som anger förhållandet mellan lufttryck och vindriktning.
Buiatri'k l. **Bujatri'k** (av *gr. bu's*, nötkreatur, och *iatrike'*, läkekonst), *veter.*, läran om nötkreaturssjukdomarna.
Building societies, *eng.* (*l.* bi'lding såsä'-jitis), byggnadsföreningar.
Bujatri'k, se *Buiatrik.*
Buji'derna, medeltida härskarsläkt i Persien.
Bukarest-ringen, en ryktbar gotisk halsring med runinskrift (en del av det s. k. Petrossa-fyndet), i museet i Bukarest. Endast en bit med inskriften återstår numera.
Buke'falos, se *Bucephalus.*
Bukettrosor, *bot.*, se *Rosa.*
Bukfeniga, *zool.*, se *Abdominales.*
Bukhjärna, *anat.* (*ce'rebrum abdomina'le*), den fläta av nerver och ganglier, som omger övre delen av stora bukpulsådern och avger nerver till bukinälvorna.
Buko'ler, ett forntida herdefolk. — **Buko'lisk** (*gr. bukoliko's*), till herdelivet hörande. — **Bukolisk cesur**, *metr.*, den versavskärning, som företrädesvis i bukoliska dikter ofta

återkommer efter slutet av hexameterns fjärde fot. — **Bukolisk dikt,** herdedikt. Jfr *Bucolier.* — **Buko'liker,** författare av herdedikter.

Bukra'nion (av *gr. bu's,* oxe, och *krani'on,* huvudskål), *byggn.,* oxkranium, senantik prydnadssymbol på altaren, gravar och metoper. Vid hornen hänga offerband. — **Bukranionfris,** en följd av dylika prydnader, förbundna med slingor.

Bukrevben, *zool.,* se *Abdominalsternum.*

Buksvampar, *bot., Gasteromyce'tes,* en ordning basidsvampar. Hit höra *Bovi'sta, Cy'athus, Lycope'rdon* och *Sclerode'rma* m. fl.

Bulala, folkgrupp i Vadai.

Bulb (av *lat. bu'lbus,* lök), *anat.,* benämning på vissa organ som ansetts bilda löklika ansvällningar.

Bu'lben, *anat.,* förlängda märgen (*Medu'lla oblonga'ta*).

Bulbi'ferus, -a, -um (av *lat. bu'lbus,* lök), *bot.,* med lökar (groddknoppar). — **Bulbifo'rmis,** lökformig. — **Bulbi'ger,** lökbärande. — **Bulboi'des,** lökformig. — **Bulbo'sus, -a, -um,** *bot.,* med lök.

Bulbi'll, *bot.,* groddknopp, knopplök.

Bulboco'dium, *bot.,* ljusblomma, ett växtsläkte av fam. *Lilia'ceæ.* — **B. ve'rnum,** odlas som prydnadsväxt. Liksom *Crocus.*

Bulbul, *pers.,* näktergal.

Bu'lbus, *lat.,* lök, *anat.,* om lökformiga utvidgningar. — **B. a'llii,** *bot.,* vitlök. Verkar stimulerande, svett- och urindrivande, lösande och maskdödande. — **B. medu'llæ,** förlängda märgen (*Medu'lla oblonga'ta*). — **B. o'culi,** ögongloben. — **B. olfacto'rius,** hjärnans luktlob. — **B. rachi'ticus,** *anat.,* förr namn på förlängda märgen (bulben, l. *Medulla oblonga'ta*). — **B. sci'llæ,** sjölök (*Sci'lla mari'tima*). — **Bulbä'r,** som avser förlängda märgen. — **Bulbär paraly's,** *med.,* nervsjukdom, lokaliserad till nervkärnor i förlängda märgen.

Bulda'n, grov, hampvävnad, säckväv.

Bule', *gr.,* rådsförsamling, särskilt den i det gamla Aten.

Bulente'rion, *gr.,* rådhus l. plats för rådssammankomster.

Buleva'rd, se *Boulevard.*

Bulgarisk surmjölk, se *Yoghurt.*

Bulimi', *gr.* (av *bu's,* tjur, och *limo's,* hunger), *med.,* ”oxhunger”, häftig och onaturlig hunger, ätsjuka.

Bu'limus, *zool.,* ett släkte lungsnäckor. De svenska arterna äro mycket små, enfärgade.

Buljo'ng, kraftsoppa; spadet av kokt kött. Se *Bouillon.* — **Buljongkakor, Buljongtärningar,** en blandning av köttpulver l. köttextrakt samt vegetabiliska ingredienser.

Bull, *eng.,* eg. tjur; ”groda”, tokroliga yttranden, särdeles sådana som tillskrivas irländarna (”irish bulls”). — **John Bull,** skämtsam benämning på engelska folket.

Bu'lla, *lat.,* eg. metallkapsel för det vid en urkund medelst ett snöre fästade sigillet; själva sigillet; kejserlig l. påvlig förordning. — **Gyllene bullan** (*lat. Aurea Bulla*), den av kejsar Karl IV 1356 utfärdade tyska riksgrundlagen. — **Bulla'rium,** en samling av påvliga förordningar. — **Bulla'tus,** utnämnd genom en påvlig bulla.

Bulla'tus, -a, -um, Bullo'sus (av *lat. bu'lla,* vattenblåsa, buckla), *bot.,* med ansvällningar.

Bull-bay-tree, *eng.* (*l.* bull-bä-tri), dets. som *Magnoliaträ.*

Bu'lldogg, *eng.* (*l.* -dågg), ett slags stor hund av engelsk ras.

Bulleblomster, Bullerblomster, *bot.,* se *Trollius.*

Bulletin, *fr.* (*l.* byllta'ng, försvenskat bullet'n), dagligt tillkännagivande (t. ex. om en hög persons sjukdom); berättelse om krigsoperationer. Jfr *Rapport.*

Bullet-tree, Bully-tree, *eng.* (*l.* bu'llet-tri, bu'lli-), dets. som *Hästkött-trä* (se d. o.).

Bulletäng, se *Bulletin.*

Bullia'rda, *bot.,* syn. *Tillæa.*

Bullion, *eng.* (*l.* bo'ljön), eg. guld- l. silverklump; omyntat guld l. silver i stänger; främmande, ej gångbara mynt; frans på epåletter.

Bullivants nät, *sjöv.,* ett slags torpednät.

Bullockmaskin, en boktryckerimaskin, uppfunnen av *W. Bullock.*

Bullo'sus, *lat.,* se *Bullatus.*

Bulls, se *Bears.*

Bull-te'rrier, engelsk hundras, som uppkommit genom korsning av bulldogg och tax.

Bullö's (*lat. bulo'sus*), blåsformad, blåsig.

Bult, *sjöv.,* en rund stång, som förbinder timren i ett fartyg.

Buluk-Basji, *turk.,* anförare för turkiskt infanteri.

Bulva'n (av *ry. bolva'n,* dumhuvud), lockfågel, lockbete; person, som under sken av självständighet företräder en annan.

Bumaloen l. **Bombayankan,** *zool.,* en till lysfiskarna (fam. *Synodo'ntidæ*) hörande, australisk djupvattensfisk, *Harpo'don nehe'reus.* Den utföres torkad till Indien och ingår i *curry.*

Bumbåt l. **Kattrejare-båt,** liten farkost, i vilken kustbor besöker förankrade l. passerande fartyg för att försälja medförda frukter o. a. varor.

Bumera'ng, se *Boomerang.*

Bumia, tunesiskt guldmynt = 100 piaster = omkr. 44 kr.

Bumper, *eng.* (*l.* bö'mper; förvrängning av *bumbard* l. *bombard,* ett slags stor mörsare), stor pokal, remmare.

Bumping-kapprodd (*eng. bumpingrace*), engelsk form av kapprodd, varvid alla båtar starta på visst avstånd efter varandra och det gäller att uppnå och vidröra närmast föregående båt.

Bunch, längdmått för bind- och jutegarn. I England 1 bunch = 3 bundels = 180,000 yards.

Bund, D e r (*l.* bont), schweizisk tidning, som sedan 1849 utkommer i Bern. Demokratiska partiets organ.

Bundafolken, namn på de folk, som bebo kusterna av Benguela och Angola.

Bundel, *eng.*, "bunt", se *Bunch.*

Bundelah, se *Bandela.*

Bunder, **Bunder-apa** l. **Resus-apa**, *zool.*, en indisk apart, *Si'mia rhe'sus*, ofta hållen i menagerier.

Bu'ndesgericht, *ty.*, Schweiz' statsdomstol.

Bu'ndesrath, *ty.*, förbundsråd, representationen för de enskilda staterna i Nordtyska förbundet; högsta verkställande makten i Schweiz.

Bu'ndschuh, *ty.*, snörkänga; fälttecken under bondeupproren i Tyskland under 16:e årh.

Bungalo, se följande ord.

Bungalow, *eng.* (*l.* bö'ngalå), ett ostindiskt hus i en våning av bamburör med ett långt framskjutande halmtak. — **Dawk bungalow** (*l.* dåk -), härbärge för resande.

Bungarum-pamah, *zool.*, se *Bungarus.*

Bu'ngarus, *zool.*, ett i Indien och Östasien förekommande giftigt ormsläkte. — **B. cæru'leus**, indiernas *krait.* — **B. fascia'tus**, indiernas *bungarum-pamah.*

Bunge, *bot.*, se *Samolus.*

Bu'nias orienta'lis, *bot.*, ryssgubbe, rysskål, hundrättika, till fam. *Cruci'feræ* hörande åkerogräs, som inkommit med spannmål från Östersjöprovinserna.

Bu'nium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Umbelli'feræ.* — **B. Bulboca'stanum**, jordkastanje, har en knöllik rot, som förtäres rostad.

Bu'nker, *eng.*, kolbox å fartyg. — **Bunkerkol**, kol, som förvaras i ett fartygs kolbox, bunker, för fartygets drift.

Bunkstål, *handelst.*, stål för export på Orienten, med hög kolhalt och avslaget i smärre bitar, vilka förpackas i träkaggar om en mansbördas vikt.

Bunockra, fibrer av *Ure'na loba'ta.* Se *Urenafiber.*

Bunodo'nt (av *gr. buno's*, upphöjning, och *odu's*, tand), *zool.*, form av däggdjurskindtänder med kägelformiga knölar.

Bunsens brännare, brännare för gas med svagt lysande, starkt värmande låga, och som användes i kemiska laboratorier.

Bu'nstings, engelska släta ylletyger, använda till flaggduk.

Buntmakare (*ty. Buntmacher*, av *Bunt*, pälsverk), handlande med pälsverk, körsnär.

Bunya-bunya, *bot.*, se *Araucaria.*

Bunyevaczer (*l.* bonjeva'tser) l. **Sjoka'tzer**, namn på de serbiska invånarna i s. Ungern.

Bunzlau-varor, stengodsvaror från Bunzlau i Schlesien.

Buonapa'rte, se *Bonaparte.*

Buonarro'ti, florentinsk släkt. Dess förnämsta medlem var konstnären Michelangelo.

Buonavoglia, se *Bonavoglia.*

Bupha'ga, *zool.*, maskhackare, ett trastlikt afrikanskt fågelsläkte, som lever av larver bland håren och i huden på däggdjuren.

Bu'phane, *bot.*, afrikanskt växtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ.* — **B. toxica'ria.** Löken innehåller hottentotternas pilgift. I torrt tillstånd har den använts som häftigt avföringsmedel.

Buphtalmi', **Buphta'lmus**, *med.*, glosögdhet.

Buphtha'lmum, oxöga, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Några arter från mell. Europa odlade som rabattväxter. — **B. specio'sum**, solstjärna, från s.ö. Europa, odlad och stundom förvildad.

Buple'urum tenui'ssimum, *bot.*, harfloka, strandumbellat med hela, smala blad. (S. Sverige.)

Bu'r l. **Bö'r**, **Borr**, *nord. myt.*, son av *Bure* och fader till *Oden*, *Vilje* och *Ve.*

Bu'rak, **Ba'urak**, förr namn på naturlig borax.

Bura'n (*ry. bu'rja*), *meteor.*, häftig virvelvind på de sibiriska stäpperna.

Buratine, *fr.* (*l.* byrati'n), ett slags halvsidentyg.

Buratti'no, *ital.*, marionett (se d. o.).

Buranham-bark, dets. som *Monesia-bark.*

Burbrev, borgarbrev, skriftligt bevis på vunnet burskap.

Burbu'ra, dets. som *Babla* (se d. o.).

Burcha'n, se *Burkan.*

Bu'rchard l. **Bu'rkard**, mansnamn (av *fornty. Burghard, Purchart*), bergfast.

Bu'rda l. **Bo'rda**, *arab.*, mantel. Namn på två berömda dikter.

Burdi'gala, romarnas namn på Bordeaux.

Burdu's (av *ty. bardauz*, pladask), rakt på sak, framfusigt, tvärt, överilat.

Bu're, *nord. myt.*, fader till *Bör.* Mansnamn, med betydelsen den borne.

Bureau, **Bureaucratie**, *fr.* (*l.* byrå', byråkrati'), se *Byrå.*

Bureau des longitudes (*l.* byrå' dä långity'dd), vetenskapligt samfund i Paris för matematiska och astronomiska frågor.

Bureau international permanent de la paix (*l.* byrå' ängternattsiåna'll - dö la pä), *Internationella fredsbyrån* i Bern.

Bureaus of labor statistics (*l.* bju'rås åv lä'bor stati'stiks), ämbetsverk i Amerika för bearbetandet av statistiska uppgifter rörande arbetsmarknaden.

Bureau Ve'ritas (*l.* byrå'-), ett aktiebolag, som har sitt huvudsäte i Paris, och vars ändamål är besiktning, taxering och klassificering av fartyg. "Norske Veritas", bildat efter mönstret av detta bolag, har sitt säte i Oslo.

Bureaux d'esprit (*l.* byrå' despri'), ironisk benämning på litterära salonger i Paris på 1600-t.

Bure'ter, Burie'ter, Burja'ter l. **Burjä'ter,** mongoliskt nomadfolk i Sibirien.

Burette, se *Byrett.*

Burggreve l. **Burgreve,** har stundom varit titel på högste ämbetsmannen i Göteborg och Malmö. Jfr *Borggreve.*

Bu'rgos, skal av *Nau'tilus pompi'lius* (en bläckfiskart), som över Singapore föras i marknaden som pärlemor.

Bu'rg-teatern (*Hofburgtheater*) i Wien anses som den förnämsta av tyska skådebanor.

Burgu'nder, en germansk folkstam; även benämning på bourgognevin.

Burgu'ndisk hjälm, en huvudbonad av stål l. järn, tätt åtslutande och med framspringande visir.

Burgu'ndiskt beck, Burgundbeck, *tekn.*, ett slags harts, förr berett huvudsakligen i Burgund.

Burgu'ndiskt kors, lutande kors av taggiga grenar. Se *Andreaskors.*

Burgu'ndviner, se *Bourgogneviner.*

Bu'rgwälle, *ty.*, namn på pålbyggnader, uppförda på land.

Burhalfår, *zool.*, dets. som *Blåfår.* Se *Pseudois.*

Burial sebili, tunisiskt silvermynt = 62,6 centimer.

Buridans åsna (*l.* byrrida'ngs -), *lat. a'sinus Burida'ni,* beteckning för ett resonemang, som vill bevisa, att ett beslut icke alltid betyder det starkare motivets seger, ty eljest skulle en åsna mellan två lika lockande hötappar aldrig kunna bestämma sig för endera utan vara dömd att svälta ihjäl.

Burie'ter, se *Bureter.*

Burin, *fr.* (*l.* byrä'ng), gravstickel.

Burins (*l.* byrä'ng), folkstam i Frankrike.

Burja'ter, Burjä'ter, se *Bureter.*

Burka'n, lägre gudomlighet i den lamaistiska religionsläran l. lamaismen.

Burki'sm l. **Metalloterapi',** *med.*, en av fransmannen *Burq* uppfunnen metod, att medelst olika metaller, använda ut l. invärtes, bota vissa nervåkommor.

Burla'ker, i Ryssland pråmdragare; "luffare".

Burla't l. **Kuma'tsj,** ett turkiskt-rött bomullstyg från Astrakan och Kasan i Ryssland.

Burle'sk (*fr. burlesque; ital. burle'sco,* av *burla,* grovt skämt), *subst.*, putslustigt och grovkornigt skriftalster; *adj.*, putslustig, tokrolig; grovkornig. Det burleska är en lägre art av det komiska.

Burle'tta, *ital.*, litet farsartat lustspel.

Burlington House (*l.* bö'rlingtön haus), palats i London, säte för konstakademien, *Royal academy of Arts* samt *Linnean Society* med Linnés samlingar.

Burma'ner l. **Birma'ner,** invånare i Burma (Birma).

Burmi't, bärnsten från Burma.

Bu'rnus (*arab. al-burnus*), arabisk mantel med kapuschong; ett slags europeisk överrock.

Burows lösning, *farm.*, sårrenande och läkande lösning av aluminiumsubacetat.

Burqism (*l.* -ki'sm), se *Burkism.*

Burr l. Grad, se *Bourre.*

Burra'sk (*fr. bourrasque*), *meteor.*, häftig, men kortvarig virvelvind; barometerminimum.

Burri'ngravyr, linjegravyr med stickel.

Burris encellkultur (*l.* bo'rris -), *bakteriol.*, metod att åstadkomma en renkultur av en bakterieart genom att utgå från en enda cell.

Bu'rsa, *lat.*, väska, börs; under medeltiden byggnad, där fattiga studenter (*bursa'rii,* därav *ty. Bursche,* se *Bursch*) härbärgerades och bespisades; dryckeslag, gille.

Bu'rsæ muco'se, *lat.*, *anat.*, slemsäckar.

Bu'rsa fabri'cii, ett egendomligt körtelformat organ hos fåglarna, som ofta försvinner efter fosterskedet. Om dess funktion är intet med visshet känt.

Bu'rsa pasto'ris, *lat.*, *bot.*, herdeväska.

Bu'rsa sero'sa, *med.*, bursa med seröst innehåll.

Bursch l. **Bursche,** *ty.*, gosse, kamrat, student. — **Burschiko's,** på studentvis. Jfr *Bursa* och *Studentikos.*

Bu'rschenschaft, *ty.*, namn på studentföreningar i Tyskland, stiftade med anledning av krigen 1813—15.

Bu'rschensprache, *ty.*, studentjargong.

Burschiko's, se under *Bursch.*

Bu'rsera, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bursera'ceæ* (tropiska Amerika). — **B. simaru'ba,** lämnar i hemlandet som läkemedel använt harts, *Chibonharts, Gomartharts.* — **B. exce'lsa,** ger s. k. *takamahak-harts,* likaledes använt i medicinen.

Bursera'ceæ, *bot.*, växtfamilj, som är mycket rik på harts och balsam. Viktiga släkten äro *Boswe'llia, Bu'rsera, Cana'rium, Commipho'ra, Pro'tium* och *Tetraga'stis.*

Bursi'tis, *med.*, slemsäcksinflammation. Se *Bursæ mucose.*

Bu'rspråk (*lågty. Bursprake,* av *Bur,* borgare), sammankomst av en stads borgare i och för överläggning om kommunala angelägenheter; *byggn.*, liten utbyggnad, urspr. på rådhus, varifrån de vid sammankomsten beslutade stadgarna kungjordes.

Buru'ndub, *zool.*, en art sibirisk jordekorre, *Tami'as asia'ticus.*

Burung, dets. som *Botokuder* (se d. o.).

Buru'ter, kalmuckisk benämning på Tiansjans kirgiser.

Buschmeistern, *zool.*, en ytterst farlig sydamerikansk huggorm, *Lache'sius mu'tus.*

Buschmän l. **Boschmän** (*holl., bosjesmans,* skogsmänniskor), en lågväxt, lågt stående folkstam i s. Afrika.

Busenfreund, *ty.* (*l.* bo'senfråjnt, av *Busen,* bröst, barm), hjärtevän.

Bushel, *eng.* (*l.* bö'sjel), ett engelskt rymdmått = 36,368 l.

Bushido, *jap.* (*l.* bo'sjidå'), ”riddarnas väg”, japanskt system för självuppfostran, nedärvt från riddartiden; har betecknats som ”Japans själ”.

Bushman, *eng.* (*l.* bu'sjmän), i Australien benämning på kolonist, som lever i the bush (boskapsdistrikten). Jfr *Buschmän.*

Bush-gum, ett av jord starkt förorenat kopalharts.

Bushrangers, *eng.* (*l.* bu'sjrä'ndjörs), eg. buskrövare; förbrytare, som från de australiska deportationskolonierna lyckats fly till skogarna, där de levde av röveri.

Business, *eng.* (*l. bi'sness*, av *busy*, driftig), affärer, yrke.

Busji'do, se *Bushido.*

Buska l. **Busk-öl**, färskt öl.

Buskage (*l.* -a'sj), anlagd grupp av buskar.

Buskmus, *zool.*, en art springråttor, *Sici'sta*, som förekommer i n. Skandinavien.

Buskmåra, *bot.*, se *Galium.*

Buskmän, se *Buschmän.*

Buskskvätta, *zool.*, en art tättingar, *Prati'ncola rube'tra.*

Busksvamp, *bot.*, se *Thelephora.*

Busksvin, *zool.*, se *Potomochoerus.*

Busktörne, *bot.*, se *Ononis.*

Buskvicker, *bot.*, se *Vicia.*

Buskviol, *bot.*, se *Viola.*

Busk-öl, se *Buska.*

Buso (*l.* bo'så), ett mycket fint Madeiravin.

Buss (av *ty. Bursch*), rask karl, krigsbuss.

Buss, populär benämning på omnibus.

Bussa l. **Bosa**, på korn och hirs bryggt, tatariskt öl.

Buss, Bussa l. **Sillbyss** (*holl. buys, eng. burs*), ett slags fartyg, som förr användes vid större sillfisken.

Bussaro'nger, ett slags blusar; långa, vida byxor.

Busso'l, se *Kompass.*

Bussurma'ner, se *Bassurmaner.*

Bustrofe'don, *gr.* (av *bu's*, oxe, och *stre'fein*, vända), eg. oxvändning, skrift (t. ex. på några av våra runstenar, på mynt o. s. v.), som går omväxlande från vänster till höger och från höger till vänster, alldeles som oxen vänder vid plöjning.

Bu'stum, *lat.*, bål, där de döda brändes, gravplats.

But, *fr.* (*l.* by), mål, ögonmärke; *fig.*, ändamål. — **De but en blanc** (*l.* dö by'ttang blang), vid målskjutning: mitt i pricken; hänsynslöst.

Buta, se *Bhuta.*

Butadie'n, *kem.*, ett vid vanlig temperatur gasformigt, omättat kolväte, som förtätas redan vid +1°. Härav framställes ett slags konstgjord kautschuk, vilken dock lättare erhålles ur kolvätena *metylbutadie'n* och *dimety'lbutadie'n.*

Butano'l, *farm.*, dets. som *Aldol* (se d. o.).

Butar, *geol.*, öländsk benämning på kalkstensblock, vilka uppstått ur berggrunden under inverkan av isen under istiden.

Bu'tea, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* Praktfulla ostindiska träd, *Dhakträd, Pala'saträd.* — **B. monospe'rma**, lämnar *Buteakino* (se d. o.) och ett slags gummilacka.

Bu'teakino, Ostindisk kino, *tekn.*, ett hartsrikt, rubinrött, adstringerande ämne, som fås av *Bu'tea monospe'rma.* Se *Butea.*

Bute'lj (*fr. bouteille*, av *medelt.-lat. buti'cula, gr. butis*, flaska), glasflaska för öl, vin o. d.

Buteljon, *sjöv.*, ett slags dävert.

Buteljstenar, *geol.*, glasmeteoriter.

Bu'teo, *zool.*, vråksläktet. — **B. buteo**, ormvråk.

Bu'thus a'fer, *zool.*, den största och giftigaste, i Afrika och Ostindien levande skorpionen.

Buti'k (*fr. boutique*), handelsbod; varulager; verkstad.

Bu'tler, *eng.*, hovmästare, taffeltäckare.

Buto, *egypt. myt.*, en egyptisk gudinna, som företrädesvis dyrkades i staden *Butos.*

Butoma'ceæ (syn. *Tripetaloideæ*, delvis), *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenskt släkte: *Butomus.*

Bu'tomus umbella'tus, *bot.*, blomvass, en mycket vacker strandväxt som sparsamt förekommer vid våra sjöar och åar. Tillhör fam. *Butoma'ceæ.*

Butsmide, avart av det gamla tysksmidet.

Butt l. **Pipe** (*l.* pajp), engelskt mått för flytande varor = 572,5 l.

Butteri'n, ett amerikanskt namn på konstsmör l. margarin.

Butternut, är ett valnötsträ av den amerikanska *Juglans cinere'a.*

Butterpits, *bot.*, se *Acanthosicyos.*

Buttes-Chaumont, *fr.* (*l.* byttsjåmå'ng), berömd park i Paris.

Buttlers planteringsmetod. Sätthålet göres med ett sättjärn som kastas mot marken, så att det nedtränger till skaftet.

Buttläder l. **Butts**, det bästa slaget av engelskt sulläder.

Buty'l, *kem.*, kolväteradikalen $C_4 H_9$.

Butylkloralhydra't, *farm.*, en med kloralhydrat homolog förening, som i likhet med detta verkar sömngivande, dock mindre säkert.

Butyra'ceus (av *lat. bu'tyrum*, smör), *bot.*, smör-.

Butyra't, *kem.*, smörsyrans salter.

Butyrome'l, ett av honung och osaltat smör bestående preparat, som i medicinen försökts såsom ersättning för levertran.

Butyrome'ter (av *gr. bu'tyron*, smör, och *me'tron*, mått) = *Galaktometer* (se d. o.).

Butyrospe'rmum Pa'rkii, *bot.*, afrikanskt träd av fam. *Sapota'ceæ.* Lämnar det inom ljus- och såpfabrikationen använda fettet *Bassiafett* l. *Sheabutter.*

Bu'tyrum, *lat.*, smör. — **B. antimo'nii**, anti-

monsmör, antimonklorid. — **B. caca'o,** kakaoolja. — **B. nuci'stæ,** muskotnötolja.

Buxa'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande fam. *Trico'cceæ* av de choripetala dikotyledonerna. Se *Buxus.*

Bu'xbom, *bot.*, *Bu'xus sempervi'rens*, tillhörande fam. *Buxa'ceæ*, en från Orienten härstammande växt, som förekommer både som träd och buske och odlas i s. Europa. Veden, det hårdaste och tätaste bland alla europeiska träslag, begagnas vid trägravyr.

Buxi'n, ett bitterämne, som finnes i alla delar av buxbom.

Bu'xus sempervi'rens, *bot.*, buxbom (se d. o.). Låg buske, tillhörande fam. *Buxa'ceæ.* — **B. macowa'ni,** amerikansk buxbom, lämnar även buxbom.

B. V., förk. för *Beata Virgo*, den Heliga Jungfrun. Jfr *B. V. M.*

b. v., förk. för *be'ne va'le* (*lat.*), lev väl; *bo'nus vir* (*lat.*), god man; *ba'lneum vapo'ris* (*lat.*), ångbad (på recept).

B. W. G., förk. för *Birmingham wire gauge* (se d. o.).

B-Vitami'ner, se *Vitaminer.*

Byffé, se *Buffet.*

By'gel, *tonk.*, krökt rör, medelst vilket ett mässingsinstrument förlänges.

Bygelhorn, se *Bugle.*

Bygsel, *no.*, *jur.*, ålderdomlig, men delvis ännu bruklig form för jordlega.

Byggver, *nord. myt.*, guden Freys tjänare.

Bühne, *ty.*, teaterscen, teater. — **Bühnenaussprache** (*l.* -aossjprache), scenuttal, teateruttal av tyskan.

Bylander, se *Bilander.*

By-laws, *eng.* (*l.* baj-lås), engelsk lagterm (urspr. av det danska *by*, stad) använd om lokala förordningar.

By'leipt, Byleist l. **Byleistr,** *nord. myt.*, den ene av Lokes två bröder. Namnet trol. förvrängt av *Beelzebub.*

Bylgia, *nord. myt.*, en av Ägirs och Rans döttrar.

Byli'ner l. **Byli'nor,** ryska hjältesånger.

Bynke, *bot.*, se *Artemisia.*

Byock, *eng.* (*l.* ba'jåck), l. **Fancies,** *eng.* (*l.* fa'nsis), handelsnamn för hanstrutsens svarta och vita vingfjädrar.

Byrampuls, *eng.* (*l.* ba'jrämpöls), se *African goods.*

Byrding l. **Börding,** äldre benämning på en vanligen flatbottnad farkost, avsedd för godstransporter.

Byre'tt (*fr. burette*), mätningsrör; ett större, i kubikcentimeter indelat glasrör, vilket begagnas vid åtskilliga kemiska arbeten.

Bysoli't, se *Asbest.*

Byrso'nima, *bot.*, sydamerikanskt träd- och busksläkte av fam. *Malpighia'ceæ.* Frukterna ätliga. Bark och ved garvämnesrika. — **B. crassifo'lia,** lämnar *alcorno*-bark, infödingarnas *chabarro.* — **B. spica'ta,** lämnar *Boistan.*

Byrå (*fr. bureau* [*l.* byrå'], av *bure*, ett slags ylletyg, varmed de första skrivborden voro betäckta), skrivbord med lådor; liten dragkista, byrå; ämbetsrum; arbetsrum å en tidningsredaktion l. dylikt. — **Byråassiste'nt,** titel på vissa tjänstemän vid järnvägen, i arméförvaltningen, socialstyrelsen och generaltullstyrelsen. — **Byråchef,** titel för avdelningschefer inom statsförvaltningen. — **Byråkrati'** (av *gr. krate'in*, härska), ämbetsmannavälde. — **Byråkra't,** anhängare l. utövare av ämbetsmannaväldet; pedantisk och övermodig ämbetsman. — **Byråkra'tisk,** med ämbetsmannaväldet överensstämmande. — **Byråkrati'sm,** byråkratiskt system l. åskådningssätt. — **Byråsystem,** se *Kollegialsystem.*

Bysa'ns, se *Bysantium.*

Bysanti'ner, ett slags mynt från östromerska kejsartiden; de grekiska skriftställare, som behandlat östromerska rikets historia, geografi m. m.

Bysantini'sm, av överdriven lyx framkallat sedefördärv i ett land; överdrivet ceremoniväsen vid ett hov i förening med ovärdigt smicker och kryperi gentemot regenten och myndigheterna.

Bysantinisti'k l. **Bysantinologi',** bysantinsk filologi.

Bysanti'nsk, som angår l. tillhör det forna östromerska kejsardömet. — **B. stil,** *byggn.*, den äldsta av medeltidens byggnadsstilar, kännetecknas genom den kristna centralkyrkan, med en kupol över en rund, åttkantig l. kvadratisk underbyggnad.

Bysa'ntium, Bysa'ns, Byza'ns, fordom namn på Konstantinopel.

Bysseskyttar kallades fordom städernas båtsmän samt en del artillerimanskap.

Byssoi'des (av *lat. by'ssos*), *bot.*, byssuslik.

Byssoliche'nes, *bot.*, en ordning lavar.

By'ssus, *zool.*, trådar, som utgå från musslornas s. k. fot och med vilka djuren fästa sig vid klippor o. d.; ett hos greker och romare förekommande dyrbart siden- l. bomullstyg.

Byst (*fr. buste*), bröstbild.

Byza'ns, se *Bysantium.*

Byzanti'ner, Byzanti'nsk, se *Bysantiner, Bysantinsk.*

Bågsträngshampa, se under *Aloehampa.*

Bågfenan, *zool.*, se *Amia.*

Bålastuga, se *Ryggåsstuga.*

Båle, fornnordiskt mansnamn (av *båld*, stor, stark, l. *budle*, krigare).

Bålgeting, *zool.*, en mycket stor getingart, *Ve'spa cra'bro.*

Bålväxter l. **Bålsporväxter,** *bot.*, *Thallophy'ta*, växter, som ha bål, d. v. s. alger, lavar och svampar.

Båra l. **Drafn,** *nord. myt.*, en av Ägirs och Rans döttrar.

Båtnäbb, *zool.*, se *Cancroma.*

Bäckahästen, sydsvensk benämning på *Näcken.* Skaldiskt behandlad av A. Österling.

Bäcken (*fr. cymbales, ital. piatti,* ”tallrikar”), *tonk.,* slaginstrument av två runda, skålformiga metallskivor.

Bäckgröna, *bot.,* se *Veronica.*

Bäckkrasse, *bot.,* se *Cardamine.*

Bäckmärke, *bot.,* se *Silene.*

Bä'deker l. **Bæ'deker,** efter den urspr. utgivaren uppkallade tillförlitliga resehandböcker.

Bägarlav, *bot.,* namn på vissa arter av släktet *Clado'nia.*

Bäjersk, Bäjrare, se *Bajersk, Bajrare.*

Bältor l. **Bältdjur,** *zool.,* se *Dasypodidæ.*

Bängel, *boktr.,* hävarm varmed digeln nedpressas i en digelpress.

Bäran, Bjäran, Baran, ett litet troll av nystanlikt utseende, som ofta ansågs ställa till ofog med boskapen.

Bäring, *sjöv.,* försvenskning av det engelska ordet *bearing,* pejling (se d. o.).

Bärm (*fr. berme*), *krigsk.,* väg mellan vallen och graven vid en befästning.

Bärmispel, *bot.,* se *Amelanchier.*

Bärmålla, *bot.,* se *Blitum.*

Bärnsten, Su'ccinum, ett fossilt harts. Förekommer i Ostpreussen och Skåne, på Jylland och Sicilien. Den halvgenomskinliga, ljust gulgröna sorten, *”bastert”,* är dyrbarast. — **Bärnstensdroppar,** dets. som *Bärnstenstinktur.* — **Bärnstensolja** fås vid torrdestillation av bärnsten. — **Bärnstenssyra,** *Acidum succi'nicum,* framställes vanligen genom torrdestillation av bärnsten. — **Bärnstenstinktur,** *Tinctu'ra su'ccini,* beredes av bärnsten och sprithaltig eter.

Bärsmässan l. **Bärtelsmässan** (Bartolomeusmässan), den 24 aug., som av den katolska Norden hölls helig.

Bärsärkar (av *fornnord. beri,* björn, och *serkr,* eg. särk, skjorta; brynja l. harnesk), kämpar, som under striden kämpade med ursinnigt raseri och utan annan rustning än björnhudar, vilket kallades att *gå bärsärksgång.*

Bäsj, se *Beige.*

Bäver, *zool., Ca'stor fi'ber,* en numera i Sverige utdöd gnagare. — **Bävergäll,** *farm.,* torkade körtelpungar, som fås av bävern och länge använts inom medicinen. — **Bävergäll-tinktur,** *Tinctu'ra casto'rei,* består av bävergäll och sprit. — **Bävergälltinktur med opium,** *Tinctura castorei theba'ica,* består av opium, hjorthornssalt, dyvelsträck, bävergäll och sprit. — **Bäverskinn** l. **Kastor'rskinn,** pälsverk av bäver, *Castor fiber* l. *C. Canade'nsis. Kamsjatkabäver* är skinnen av havsutter.

Bäversvansar, små, släta, brända taktegel till täckning av torntak.

Bäv-linde, *nord. myt.,* ”den sakta dallrande”, ett av Odens tillnamn.

Bäv-rast l. **Bif-rost,** *nord. myt.,* bryggan, som förband himmeln med jorden, regnbågen.

Böckers te, *farm.,* består av stött stjärnanis, raspad kvassia och kardbenediktblad.

Böckling (*ty. Bückling*), saltad och rökt strömming l. sill.

Bödvar l. **Bodvar Bjarke,** *fornnord. sag.,* Rolf Krakes ypperste kämpe.

Böhme'ria-tågor, se *Bœhmeria.*

Böhmflöjt, en av tysken *Th. Böhm* uppfunnen flöjt med mera fulländad klaffmekanism än hos den vanliga.

Bö'hmiska och Mä'hriska bröder, ett på 1400-t. i Böhmen bildat religiöst samfund.

Böhmiska skock, enklare lärfter från Böhmen.

Böhmiska stenar, ädelstenar (rubiner, topaser, safirer m. m.) från Böhmen.

Böhmisk diamant, *handelst.,* i handeln förekommande benämning på bergkristall. — **B. topas,** gulfärgad, klar varietet av kvarts.

Böhmiskt te l. **Kroatiskt te,** tesurrogat av bladen hos *Lithospermum officinale.*

Böjgen, ormliknande jätte i en norsk folksaga, mest bekant av Ibsens ”Peer Gynt”.

Böjyk-dére l. **Bujukde'reh,** *turk.,* stor dal; by i närheten av Konstantinopel, där de europeiska sändebuden ha sina sommarresidens.

Böla, *nord. myt.,* en av guden Frös tjänare.

Bölan, *krigsk.,* förr brukligt artillerivapen.

Böl-apor, *zool.,* vrålapol.

Bölja, *nord. myt.,* dotter till Ägir och Ran.

Böltorn l. **Bölturs,** *nord. myt.,* fader till Bestla, som var moder till Oden, Vilje och Ve.

Bölverk, *nord. myt.,* den starke, mäktige; ett av Odens tillnamn.

Bömisk, se *Böhmisk.*

Böne, fornnordiskt mansnamn, som enl. några s åsikt betyder den färdige, rustade.

Bönhas l. **Bönhås,** *platty.,* fuskare i något hantverk.

Bönmalm, *geol.,* en art järnmalm, utgörande kulor, som äro inbäddade i järnhaltig lera. Består av oren järnockra.

Bör, se *Bur.*

Bör, *sjöv.,* forntida namn på förlig vind.

Börding, se *Byrding.*

Börs (*fr. bourse,* pung, penningpung, av *gr. by'rsa,* läderpung; *fty. bursa, burissa*), offentlig byggnad, där köpmän, mäklare m. fl. samlas för att rådpläga och för att sälja l. köpa varor och växlar.

Börting l. **Börsting,** havslaxöring.

Bös (*ty. böse*), ond, vred.

Böse Menschen haben keine Lieder, *ty.* (*l.* -ka'jne lider), ”dåliga människor sjunga inga visor”, tyskt, till ordspråk blivet verscitat (urspr. efter Seume).

Böttgersgrönt, mangangrönt.

C.

De ordförklaringar, som icke återfinnas under C, torde sökas under K.
C, som beteckning på mynt, angiver, att myntet präglats på tredje myntningsorten i ett rike.
C på termometrar och i allm. vid värmegradsuppgifter = *Celsius, Centesimal* l. *Centigrade.*
C = *Centum* (100), CC = 200, CCC = 300 o. s. v.
C, *kem.*, atomtecken för carbonicum (kol).
C, *fys.*, förk. för *coulomb* (se d. o.).
C (*fr. ut., ital. do*), *tonk.*, första tonen i den diatoniska skalan; tredje tonen i den gregorianska. Såsom förteckning i notskrift betecknar C $^4/_4$ takt.
c = *centimes, cents;* **c** = *cum* (med).
c, som betygsgrad "underkänd".
c., värdebeteckning för lägre kvaliteter *ull* och *bomull.*
Ca, *kem.*, atomtecken för *Calcium.*
Ca., officiell nordamerikansk förk. för staten Kalifornien (California).
ca l. **c:a**, förk. för cirka, ungefär, omkring.
c. a., förk. för *coll arco* (se d. o).
Cab, *eng.* (*l.* kabb), ett slags tvåhjuligt engelskt åkdon med kuskbock baktill.
Cabahy'ba, guaranistam i n. Sydamerika.
Caba'l, se *Kabal.*
Caba'len l. **Cabalministèren** (*l.* -stä'r-), spenamn på en engelsk ränkministär, som bildades 1671 och bestod av fem medlemmar, Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley och Lauderdale. Begynnelsebokstäverna av deras namn bilda ordet *cabal.* Jfr *Kabal.*
Cabale'tta (av *lat. caba'llus,* häst), *ital., tonk.*, kortare mellansats i en större aria.
Caballa'ya, *zool.*, den i s. Asien levande myrkotten, *Ma'nis laticauda'ta.*
Caballeria (*l.* -valjeri'a), *sp.*, ett förr i Kastilien brukligt ytmått = 39 har. Brukas även i spanskamerika, där det växlar mycket i storlek.
Caballero, *sp.* (*l.* kavalje'rå), ryttare, riddare, adelsman.
Caballeros (*l.* kavalje'rås), ett slags spansk fårull; en viss cigarrform.
Cabalministèren, se *Cabalen.*
Caban, *bot.*, se *Baphia.*
Caban, *fr.* (*l.* kaba'ng), ett slags regnrock av ylle för sjöfolk.
Caban, ett filippinskt mått för korn, ris, cacao och kaffe = 75 l. Kallas även *Koyang.*
Cabane, *fr.* (*l.* kaba'nn), hytt, liten kajuta; liten flodbåt med lätt brädtak.
Cabanholz = **Camwood** (se d. o.).
Cabaret, *fr.* (*l.* kabare'), värdshus, krog; vin- l. ölstuga; nöjes- l. varietétillställning med uppträdanden under servering vid småbord; lokal där dylik tillställning äger rum; vridbart smörgåsbordställ.
Cabarrus S:t Julien, *fr.* (*l.* kabarry's säng sjyliä'ng), ett rött Bordeaux-vin.
Cabas, *fr.* (*l.* kaba'), *sv. pl.* **Caba'sser**, av säv l. palmblad flätade mattor till inpackning av varor.
Cabbagebark, *eng.* (*l.* ka'bbidj-), se *Geoffroyabark.*
Cabeos stav, numera sällan brukat instrument för mätande av strömhastigheten i vatten.
Caberu', avkomling av neger och mulattska. Jfr *Cabroer.*
Cabe'ssa, ett slags fint siden från Bengalen.
Cabi'ldo, *sp.*, kapitel; domkapitel; magistrat; senat (i Sydamerika).
Cabinet (*l.* ka'bbinett) l. **C. council**, *eng.* (*l.* - ka'unsil), statsrådskonselj.
Cabinet noir, *fr.* (*l.* kabine' nåa'r), "svarta kammaren", på Ludvig XIV:s tid en avdelning av franska postverket, varest privatbrev i hemlighet öppnades. Inrättningen fortfor, med avbrott under revolutionen, ända till 1820-t. slut.
Cabis, ett arabiskt mynt, c:a 4,3 öre.
Ca'bo, *sp.*, kap, udde.
Cabochon, *fr.* (*l.* -sjå'ng), en efter sin naturliga form slipad ädelsten.
Cabotage, *fr.* (*l.* kabåta'sj), **Kabotage**, kustfart, kusthandel.
Cabri'ja, dets. som *Cabuya* (se d. o.).
Cabriole, *fr.* (*l.* kabriå'll), se *Kapriol.*
Cabriolet, *fr.* (*l.* kabriåle'), se *Kabriol.*
Cabriuvaträolja, eterisk olja ur veden av den brasilianska ärtväxten *Myroca'rpus fastigia'tus.* Veden, *cabura'iba,* användes inom snickeriet.
Cabroer, blandning av negrer och mulatter.
Cabulla, se *Agavefiber.*
Cabura'iba, se *Cabriuvaträolja.*
Cabure't, i Brasilien gängse benämning på avkomling av neger och indian. Jfr *Cariboco.*
Cabuya, se *Agavefiber.*
Caçado'r, *pl.* **Caçadores**, *port.*, lätta trupper i portugisiska armén.
Caca du dauphin, *fr.* (*l.* kaka' dy dåfä'ng), en gulgrön modefärg, fordom mycket omtyckt.
Caca'lia, *bot.*, pestrot, tropiskt växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Några arter odlas som prydnadsväxter.
Caca'o, se *Kakao.*
Caca'tum non est pi'ctum, *lat.*, att tömma sig är icke att måla, d. v. s. det är icke lika lätt att åstadkomma konst, som att göra sitt tarv.
Ca'canny (*l.* kåkä'nni, av skotska *call canny,* köra försiktigt), avsiktligt nedbringande av arbetsintensiteten i tvångssyfte. Jfr *Sabotage.*
Cacatu'idæ, *zool.*, papegojor.

Ca'ccabis, *zool.*, klipprapphöns. — **C. ru'bra**, rödhönan.
Caccia, *ital.* (*l.* ka'tja), jakt; *tonk.*, jaktmusik med horn.
Caceres, *sp.*, ett slags sämre fårull; *miner.*, en fosforit (i Estremadura), varur superfosfat framställes.
Cachaça (*l.* katja'sa), dålig brasiliansk rom, framställd av avfallet vid rörsockerfabrikationen. De brasilianska negrernas älsklingsdryck.
Caché, *fr.* (*l.* kasje'), gömd, förborgad, hemlig. — **Cache'ra**, gömma, dölja; förtiga.
Cache-désordre, *fr.* (*l.* kasj deså'rdr), eg. skräpgömmare; en påse till förvarande av smutsiga kläder o. d.
Cachemire (*l.* kasjmi'r), se *Kaschmir.*
Cache-nez, *fr.* (*l.* kasj-ne'), eg. nässkydd; stor yllehalsduk; halvmask.
Cache'ra, se under *Caché.*
Cache't, *fr.* (*l.* kasjä'), sigill, stämpel; hallstämpel; särprägel, personlig stil. — **Avoir du cachet** (*l.* a'voar dy -), hava "stil" på sig. — **Cachet volang** (*l.* - våla'ng), förségling, som lämnar brevet öppet. — **Lettre de cachet** (*l.* lättr dö -), eg. förseglat brev; fordom i Frankrike benämning på ett hemligt kungligt brev, som innehöll befallning om häktning, landsförvisning l. dyl.
Cachexi', **Cachexi'a**, *med.*, se *Kakexi.*
Cachibou-harts, **Chibou-harts**, *farm.*, aromatisk produkt av den amerikanska växten *Burse'ra gummi'fera.*
Cacholon (*l.* kasjålå'ng), *miner.*, en mjölkvit l. rödvit varietet av opal.
Cachon (*l.* kasjå'ng), i möbelindustrien använt, afrikanskt träslag av obekant botaniskt ursprung.
Cachou, *fr.* (*l.* kasjo'), l. **Cachoudé** = *Katechu* (se d. o.); även en fin lakrits av renat lakritsextrakt, gummi arabicum, socker, anisolja och dragant.
Cachounötter, se *Acajounötter.*
Cachucha, *sp.* (*l.* katsju'tsja), spansk dans, beledsagad av sång och kastanjetter, lik *boleron* och *fandangon.*
Caco- (av *gr.* *kako's*, dålig) i sammansättningar, se *Kako-.*
Cacta'ceæ, **Ca'cteæ**, **Kaktéer**, **Ka'ktusväxter**, *bot.*, en till dikotyledonernas avdelning hörande växtfamilj, som härstammar från Amerika. Omfattar flera tusen arter, dels träd, dels buskar, dels bladlösa, saftiga örter, ofta försedda med taggar, borst l. vårtlika upphöjningar i st. f. blad. Blommorna äro stora, gula, vita l. röda, ofta välluktande. Växa på de magraste trakterna inom de tropiska zonerna. Odlas som prydnadsväxter.
Cacta'les l. **Cactiflo'ræ**, *bot.*, underfamilj av *Cacta'ceæ.* Se *Opuntiales.*
Ca'ctus, *bot.*, av Linné uppställt artnamn, omfattande hela familjen *Cactaceæ* (se d. o.).
Cactusfikon, se *Opuntia.*
Cacumina'l, se *Kakuminal.*
Ca'cus, *rom. myt.*, ett levande, eldsprutande vidunder, som antogs leva i en grotta vid Aventinus.
Cad., *tonk.*, förk. för *Cadence* (se d. o.).
Cada'ster, se *Kadaster.*
Cada'ver, *lat.*, lik, död kropp. Se *Kadaver.* — **Cadaveri'n**, *kem.*, ej giftig ptomain. — **Cada'verställning**, röstspringans öppna ställning (som hos lik) efter vissa förlamningar.
Cade, se *Kadinolja.*
Cadeau, *fr.* (*l.* kadå'), gåva, skänk.
Cadence, *fr.* (*l.* kada'ngs, *ital.* *cadanza*), *tonk.*, se *Kadens.*
Cadente, *ital.*, *handelst.*, förliden (t. ex. månad).
Caderasjukan (*l.* kade'ra-), *veter.*, form av trypanosomiasis hos häst i Sydamerika (*mal de Caderas*).
Cadet, *fr.* (*l.* kadä'), *fem.* **Cadette** (*l.* kadä'tt), yngre (broder l. syster). Jfr *Aîné*, *Kadett*, *Junior* och *Senior.*
Cadillac (*l.* kadija'k), ett omtyckt bordeauxvin.
Cadizadeli'ter, en muselmansk sekt.
Cadmium, *kem.*, se *Kadmium.*
Cadran, *fr.* (*l.* kadra'ng), urtavla, solvisare; gradskiva, kompasskiva.
Cadre, *fr.*, se *Kader.*
Caduc, *fr.* (*l.* kady'ck, *lat.* *cadu'cus*, av *ca'dere*, falla), bräcklig, förgänglig.
Cadu'ceus (av *gr.* *kery'keion*), *lat.* *kaduce'*, stav omslingrad av tvenne ormar. Merkuriistav; häroldsstav.
Ca'dus, *lat.* (*gr.* *ka'dos*), lerkrus; antikt vinmått = 39,39 l.
Cæca'lis, se *Cæcum.*
Cæ'cias, *lat.*, nordvästvind.
Cæci'genus, *lat.*, blindfödd.
Cæ'citas, *lat.*, blindhet.
Cæ'cum, *lat.*, *anat.*, blindtarm. — **Cæca'lis**, som angår blindtarmen.
Cæla'tum (av *lat.* *cælo*, gravera), *bot.*, ciselerad, utsirad.
Cæle'st, se *Celest.*
Cælius mons, *lat.* "himmelsberget", en av Roms sju kullar, nu *Monte Celio.*
Cæ'lum, *lat.*, gravstickel, mejsel: *astr.*, stjärnbild på s. hemisfären.
Caen, *fr.* (*l.* kang), ett fint, kyprat ylletyg; ett slags dräll i mönster, använd till duktyg. Båda tygerna från trakten av Caen.
Cæno'genes, **Cenogene's** l. **Kainoge'nesis** (av *gr.* *kaino's*, ny, och *ge'nesis*, uppkomst), enl. Hæckel den utveckling fostret genomgår under anpassning till det embryonala livets spec. villkor och som medför uppträdandet av organ, vilka artens förfäder ej ägt.)(**Palingene's**, den utveckling fostret genomgår på grund av ärvda anlag och som återspeglar artens hela historiska utveckling.

Cænole'stes, *zool.*, selva, ett sydamerikanskt pungdjurssläkte.
Cænothe'rium l. **Cainothe'rium**, *paleont.*, ett släkte hovdjur, som levde i Europa under eocen- och miocen-tiden.
Caen-sten (*l.* kang-), *petrogr.*, en jurakalksten, som brytes vid den franska staden Caen och användes till finare stenskulpturer.
Caer, *kelt.* (*l.* ka'r), fästning, borg. Ingår i många engelska ortnamn. — **C. ba'dun,** Bath. — **C. brito,** Bristol. — **C. dydd,** Cardiff. — **C. Ebroc,** York.
Cæru'lea, -um, *lat., bot.*, blå. — **Ceru'leoni'gricans,** *bot.*, blåaktigt svartnande. — **Cærule'scens,** *bot.*, blånande.
Cæsalpi'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cæsalpiniaceæ* (se d. o.), i varma länder. Veden av flera arter, användes som färgträ. — **C. Bonduce'lla,** har frön som innehålla ett som febermedel värderat bitterämne. — **C. coria'ria,** dividivi, har garvämnesrika frukter, vilka användas inom medicinen och industrien. — **C. echina'ta,** lämnar färnbock l. bresilja. — **C. Sa'ppan,** lämnar sappan l. brunholts.
Cæsalpinia'ceæ l. **Cæsalpinoi'deæ,** *bot.*, underfamilj av fam. *Leguminosæ.*
Cæ'sar, familjenamn för en gammalromersk släkt, Julierna, av vilken Julius Cæsar var medlem. Upptogs sedan som namn av Augustus, den sistnämndes adoptivson, och var därefter titel för den romerske kejsaren. Ordet *kejsare* (*ty. Kaiser, ry. tsar*) är härlett av Cæsar.
Cæsareopapa't, se följande ord.
Cæsareopapi'sm l. **Cæsareopapa't** (av *lat. cæsar,* kejsare, och *papa,* påve), den världsliga maktens ingripande i kyrkans styrelse; den kyrkliga styrelseform, enl. vilken den världsliga överheten enl. gudomlig rätt fått sig överlåten den högsta kyrkliga makten, såsom fallet är t. ex. i England.
Cæsari'sm, *lat.*, envåldsmakt, vid vars utövande regenten skenbart stöder sig på folkviljan, men i själva verket på vapenmakt.
Cæ'sar non su'pra gramma'ticos, *lat.*, kejsaren har intet att säga över grammatikerna, d. v. s. grammatiken sträcker sitt välde även över regenterna.
Cæ'sium l. **Ce'sium,** *kem.*, ett grundämne, som är besläktat med kalium och förekommer täml. allmänt i flera mineral och mineralvatten.
Cæ'sius, -a, -um, *lat.*, blå, blåögd; *bot.*, gråblå.
Cæspiti'cia (av *lat. Cæ'spes,* torva, tuva), *bot.*, tuvbildande. — **Cæspito'sus, -a, -um,** *bot.*, tuvig.
Cæsu'ra, se *Cesur.*
Caf, se *Cif.*
Cafard, *fr.* (*l.* kafa'r, av *arab. kafûr,* otrogen, kättare), hycklare.
Café, *fr.*, kaffé; kaffehus. — **C. au lait** (*l.* - å lä), kaffe med grädde l. mjölk. — **C. noir** (*l.* - nåa'r), kaffe utan grädde. — **C. chantant** (*l.* - sjangta'ng), utskänkningslokal, där sång utföres.
Cafei'smus, *med.*, kaffeförgiftning.
Café marron (*l.* kafe' marrå'ng), se *Coffea.*
Ca'ffas, kulörta, ostindiska bomullstyger.
Cafi'so l. **Caffi'so,** italienskt rymdmått, som särskilt i fråga om olja även brukas för vikt = omkr. 20 l. = omkr. 11 kg.
Cafu'zo (av *port. capuz,* hätta), avkomling av brasiliansk indian och neger.
Cage, *fr.* (*l.* kasj), eg. bur; *urm.-t.* hjulhuset i ett ur.
Cagot, *fr.* (*l.* kagå', av *lat. ca'nis go'thus,* gotisk hund), slö människa, hycklare, skenhelig person.
Cagots, *fr.* (*l.* kagå'; *pl.* av *cagot,* se föreg. ord), en i Pyrenéerna bosatt, högväxt och blond folkstam, som tros härstamma från arianska goter och blivit skydd av de kringboende, vilka påstå, att ärftlig spetälska råder inom densamma.
Cahier, *fr.* (*l.* kaije'), häfte, anteckningsbok, skrivbok.
Cahi'z l. **Kai's,** gammalt kastilianskt rymdmått för torra varor = 12 fanegas = 6,66 hl.
Cahizada, spanskt ytmått = 48 ar.
Cahors-viner (*l.* kaå'r-), franska viner från trakten kring Cahors.
Cahun, ett i värde växlande silvermynt i Calcutta. 4 cahuns utgöra en rupee.
Cailcedraträ, afrikanskt acajouträ.
Cailletetspump (*l.* kajtä't-), *fys.*, apparat för studium av kroppars förhållande vid högt tryck.
Caima'n, se *Kaiman.*
Caimanca'nis, de vita musliner turkarna linda om sina turbaner.
Caincarot, roten av en brasiliansk buskväxt, *Chioco'cca racemo'sa,* tillhörande fam. *Rubia'ceæ.* Nyttjas i sitt hemland mot ormbett.
Caini'to, se *Chrysophyllum.*
Cainothe'rium, se *Cænotherium.*
Caique (*l.* -i'k), *sjöv.*, ett slags båt.
Ça ira, *fr.* (*l.* sa ira'), ”det skall gå”, omkväde till och benämning på en fransk revolutionssång, vars eg. namn var *”Carillon national”.*
Cai'rens, turkiska yllemattor i brokiga mönster.
Cairi'na moscha'ta, *zool.*, myskand, vild sydamerikansk stamform till den även hos oss hållna, tama myskankan.
Cairn, *eng.* (*l.* kärn), stenröre; engelska minnesstenar från stenåldern.
Cairngornsten (*l.* kärn-), *miner.*, en art bergkristall.
Caisse, *fr.* (*l.* käss), trumma.
Caisse, *fr.* (*l.* käss), kassa, kassakista. — **C. d'épargne** (*l.* - depa'rnj), sparkassa. — **C. des retraites pour la vieillesse** (*l.* - dä

röträ' por la vjäjä'ss), ålderdomsförsörjningskassa i Frankrike.

Caisson, *fr.* (*l.* kässå'ng), se *Kasun.* — **Caisson-arbetare,** person, som arbetar på stort djup under vatten. — **Caisson-sjuka,** dykarsjuka, uppstår hos dykare vid snabb lufttrycksförändring, som frigör de i blodet lösta gaserna.

Cajali't, konstgjord stenmassa, som brukas till byggnadsornament, rumsdekorationer m. m. Jfr *Marmolit, Litholith.*

Cajennepeppar, se *Cayennepeppar.*

Cajepu'tolja, se *Kajeputolja.*

Cajeta'n- l. **Teati'n-orden,** en katolsk orden för undervisning, sjukvård och kätteriets bekämpande, stiftad 1524.

Cajole'ra, *fr.* (*l.* kasjå-), smeka, smickra.

Cajon, *sp.* (*l.* kasjå'n), kista, låda, korg, chilensiskt mått för krossmalm = 64 quintales = 2,944 kg.

Cajopho'ra, ett släkte odlade, ettåriga slingerväxter från Sydamerika. Fam. *Loasa'ceæ.*

Cajou-lakrits, se *Cachou.*

Cajou-nötter, *bot.*, frukterna av *Anaca'rdium occidenta'le.* Se *Acajou.*

Cajuda, *sp.* (*l.* kasjo'da) l. **Cajuela,** *sp.* (*l.* kasjoe'la), ”liten kista”, spannmåls- och jordfruktsmått i Centralamerika = 2,22 l.

Cakchiquel (*l.* kaktsjike'l), quichéstam i det inre Centralamerika.

Cakes, *eng.* (*l.* käks), kex, små kakor bakade av fint, vitt mjöl.

Cake walk, *eng.* (*l.* käkoä'k), *dansk.*, amerikansk negerdans, som fått sitt namn av att den urspr. utfördes som tävlan om en stor kaka.

Ca'kile mari'tima, *bot.*, marviol, blågrön, välluktande havsstrandört med ljusgredelina blommor, tillhörande fam. *Cruci'feræ.*

Cakingkol (*eng. Caking-coal* [*l.* käkingkå'l]), *miner.*, ett slags stenkol.

Çakta (*l.* sja'-), *ind. relig.*, se *Thugs.*

Çaku'ntala (*l.* sja-), en indisk nymf, maka till konung Dushyanta och moder till Bharata. Huvudperson i dramat med samma namn.

Çakyamuni (*l.* sja'-), ett namn på Buddha.

Cal = förk. för *lat. Calenda* (se d. o.); *ital. calando* (se d. o.); *fys., kalorier* (se d. o.); nordamerikanska staten California (Kalifornien).

Cala'ba-balsam, se *Calophyllum.*

Calaba'rs, skinn av sibirisk ekorre.

Cala'dium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ara'ceæ,* fleråriga sydamerikanska örter, flera arter odlade som bladväxter.

Calai'n, en av bly, tenn och koppar bestående legering, vilken i Kina användes till beklädning av tedosor.

Calamagro'stis, *bot.*, rör, artrikt växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **C. arena'ria,** se *Ammophila.* — **C. arundina'cea,** piprör, allmänt högväxt skogsgräs. — **C. epige'ios,** bergrör, mycket storväxt gräs å stränder och grusmark. — **C. lanceola'ta,** grenrör, nedtill grenigt, mycket storväxt ängsgräs. — **C. negle'cta,** madrör, medelstort gräs, täml. allmänt å våt mark.

Calama'chi, ett slags sidenatlas, mest från Genua.

Calama'nco, kalmuck, ett slags glansigt ylletyg.

Calama'ria, *zool.*, ett släkte oskadliga ostindiska ormar, typ för en formrik fam. *Calamari'idæ.*

Calamaria'ceæ l. **Calamaria'les,** *paleont.*, en serie fossila fräkenväxter. Se *Calamites.*

Calama'riæ, *bot.*, se *Cyperaceæ.*

Calamari'idæ, *zool.*, se *Calamaria.*

Calama'ta, italienskt råsilke (från Genua).

Calambacträ, dets. som *Agallocha* (se d. o.). Oriktigt kallat Aloëträ. — **Calambour,** grönt aloëträ, ett slags calambac.

Calamianes hjort, *zool.*, en liten hjortart, *Ru'sa culione'nsis,* på Filippinerna.

Calami'n, *miner.*, se *Kalamin.*

Calami'ntha, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **C. a'cinos,** harmynta. — **C. alpi'na,** lämnar det i Alperna mot bröstsjukdomar använda Schweizerteet.

Calamistra'tus, *lat., bot.*, krusad, friserad.

Calami't, *miner.*, hornblände. Jfr *Calamites.*

Calami'tes, Calamiti'na, Calamocla'dus, Calamode'ndron, Calamosta'chys, *paleont.*, fossila fräkenartade kärlkryptogamer från devoniska, stenkols- och permiska perioderna. De tillhöra fam. *Calamaria'ceæ.*

Ca'lamus, *lat.* (*gr. kalamos*), halmrör; hos de gamla: skrivrör, som förfärdigades av ett slags vass l. säv; *tonk.*, rörflöjt. — **C. scripto'rius,** del av fjärde hjärnloben. — **La'psus ca'lami,** eg. pennans glidning; skrivfel.

Ca'lamus, *bot.*, rotting, ett växtsläkte, tillhörande fam. *Pa'lmæ.* — **C. Ro'tang** m. fl. arter lämnar det material som allmänt kallas rotting l. spanskt rör. — **C. dra'co,** har frukter som lämna ett slags drakblod.

Cala'nder, varmpress, satineringsmaskin.

Cala'ndo, *ital., tonk.*, avtagande i styrka och hastighet.

Cala'ndra grana'ria, *zool.*, kornborraren, en skalbagge, vars larv utgöres av den s. k. svarta sädesmasken.

Calandri'nia, *bot.*, lärkört, amerikanskt växtsläkte av fam. *Portula'ceæ.* Åtskilliga arter odlas som prydnadsväxter.

Calandro'ne, *ital.*, ett flöjtliknande musikinstrument.

Cala'nidæ, *zool.*, loppkräftor.

Cala'ppa, *zool.*, ett släkte krabbor.

Calara'ssi, benämning på det rumäniska kavalleriet.

Calascione, *ital.* (*l.* -sjå'ne), ett slags mandolinartat instrument, som brukas i s. Italien.

Cala'ta, *ital.*, en dans i hastig takt.

Calatra'va- l. **Salvatierra-orden,** spansk andlig och militär riddarorden, stiftad 1158, numera en vanlig förtjänstorden.

Calca'neum, *lat.*, *anat.*, häl. — **Calca'neus,** hälbenet.
Ca'lcar, *lat.*, sporre. — **Calcari'nus, -a, -um,** lik en sporre.
Calcarellos (*l.* -e'ljås), se *Calcavell.*
Calca'ria, *lat.*, kalk, kalciumoxid. — **C. anima'lis,** kalkhaltiga ämnen av animaliskt ursprung. — **C. chlora'ta,** klorkalk. — **C. solu'ta,** kalkvatten. — **C. u'sta,** bränd kalk.
Calca'ria (av *lat. calx*, kalk), *bot.*, växande på kalk. — **Calce'a,** *bot.*, kritfärgad. — **Calci'cola,** *bot.*, på kalk.
Calcari'num, se *Calcar.*
Calca'rius lappo'nicus, *zool.*, lappsparv. Häckar i lappmarken.
Calca'tum (av *lat. calco*, trampa), *bot.*, trampad. — **Calce'olus** (av *lat. ca'lceus*, sko), *bot.*, liten sko.
Calcave'll l. **Calcarellos** (*l.* -e'ljås), ett sött portugisiskt vin.
Calcedo'n l. **Chalcedo'n,** se *Kalcedon.*
Calce'ola (av *lat. calce'colus*, liten sko), *paleont.*, ett för devonsystemet utmärkande korallsläkte.
Calceola'ria, *bot.*, toffelblomma, som prydnadsväxt odlat släkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* — **C. pinna'ta** (Peru), har ljusgula blommor. — **C. scabiosæfo'lia** (Chile), har mörkgula blommor.
Calcernier, *fr.* (*l.* kalsernie'), ett franskt vin.
Ca'lceus, *lat.*, den sko som tillhörde den fornromerska borgardräkten.
Calchaquis (*l.* kaltsja'ki), numera utdöd indianstam i n. Argentina (Gran Chaco), där den efterlämnat egenartade byggnadsminnen.
Ca'lcidum, benämning på kalciumkloridlösning, som strykes på fönster för att förhindra isbildning.
Calcinatio'n, se *Kalsinering.*
Calcio, *ital.* (*l.* ka'ltjå; av *lat. ca'lceus*, sko), italienskt klotspel, vari klotet framdrives med foten.
Calcispo'ngiæ, *zool.*, kalksvampar.
Calci't, *miner.*, kalkspat.
Ca'lcium, se *Kalcium.* — **C. ace'ticum,** kalciumacetat. — **C. bisulfuro'sum,** kalciumtiosulfat. — **C. carbo'nicum,** kalciumkarbonat. — **C. chlora'tum,** kalciumklorid. — **C. fluora'tum,** kalciumfluorid. — **C. hydroxyda'tum,** kalciumhydroxid. — **C. hypophosphoro'sum,** kalciumhypofosfit. — **C. joda'tum,** kalciumjodid. — **C. la'cticum,** kalciumlaktat. — **C. muria'ticum,** kalciumklorid. — **C. oxyda'tum,** kalciumoxid. — **C. phospho'ricum,** kalciumfosfat. — **C. sacchara'tum,** sockerkalk. — **C. salicy'licum,** kalciumsalicylat. — **C. sulfura'tum,** kalciumsulfid. — **C. sulfu'ricum,** kalciumsulfat. — **C. sulfuro'sum,** kalciumsulfit.
Calcografi', *konstt.*, ritning med krita, svartkritmaner.
Ca'lculus, *lat.*, *pl.* **Ca'lculi,** liten kalksten, som av romarna användes vid omröstningar, uträkningar, damspel o. d.; *anat.*, stenbildningar i organismen. — **Calculi bronchia'les,** stenbildningar i luftrören. — **C. ca'ncri,** kräftstenar. — **C. pulmona'les,** i lungorna. — **C. vesica'les,** blåsstenar. — **Calculus Mine'rvæ,** Minervas sten, den vita sten, som Minerva inlade till förmån för modermördaren Orestes, då rösterna för frikännande och fällande voro lika många; den sten som vid lika fördelning av rösterna gav utslaget till någons förmån.
Calda'risk metall, en metallkomposition, som hos de forna romarna kallades *æs caldarium* (se d. o.); afterguld, en guldliknande metallblandning.
Calda'rium, *lat.* (av *cale're*, vara varm), ett rum för varma bad; även drivhus.
Ca'ldas, *sp.* (av *lat. ca'lidus*, varm), *pl.*, varma källor; namn på en mängd spanska och portugisiska mineralkällor.
Calde'ra, *sp.*, kitteldal. Jfr *Barranco.*
Caldera'ri, *ital.*, "kittelflickare"; namn på ett hemligt politiskt sällskap i Italien (1809—16), vilket riktade sin agitation förnämligast mot engelsmännen och *carbonari* (se d. o.).
Caledo'nia, gammal latinsk benämning på Skottland.
Calefacie'ntia, *lat.* (av *calefa'cere*, göra varm), *pl.*, *med.*, uppvärmande medel. — **Calefa'ctor,** *lat.*, eldare; kalfaktor, uppassare åt en officer. — **Calefaktio'n,** uppvärmning, upphettning. — **Calefakto'rium,** värmerum i ett kloster, värmestuga.
Calembour l. **Calembourg,** *fr.* (*l.* kalangbo'r), ordlek, beroende av dubbelmening hos samma l. lika ljudande ord.
Cale'ndæ, *lat.*, första dagen i varje månad enl. den romerska kalendern. Jfr *Ad calendas græcas.*
Calenda'ria perpe'tua, *lat.*, kalendariska tabeller, gällande för vilket år som helst.
Calenda'rium, *lat.*, register, kalender. Se *Kalendarium.* — **C. sancto'rum** l. **C. Martyrolo'gium,** *lat.*, förteckning och biografiska uppgifter över kristna martyrer och övriga helgon.
Cale'ndula, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compositæ.* Några arter odlade som prydnadsväxter. — **C. officina'lis,** ringblomma, allmänt odlad, mångformig art. De rödfärgade kantblommorna användas under namnet *feminell* till förfalskning av saffran. — **C. pluvia'lis,** regnvisaren (Goda Hoppsudden), vitblommig, odlad art, som ej slår ut sina blommor på morgonen, om regn förestår.
Calentu'ra, *sp.* (av *lat. calor*, hetta), feberhetta. — **C. amarilla** (*l.* - ri'lja), benämning på gula febern i tropikländerna.
Cale'ra (av *ital. cala're*), släppa ned, sänka, stryka segel; *handelst.*, ej ha den erforderliga vikten. Jfr *Calo.*
Calescens (*l.* -sje'ns), upphettning.

Calewappen l. Calwap, ostindiska bomullstyger.
Caliatu'r-trä, se *Pterocarpus*.
Ca'liban, halvmänskligt vidunder i Shakespeares skådespel ”Stormen”; rå, djurisk människa. Namnet gjort genom omkastning av ”canibal”, kannibal.
Calica'ris (av *lat. ca'lix*, bägare), *bot.*, bägarlik, skållik.
Cali'che, *sp.* (*l.* -tje), ett på gränsen mellan Chile och Peru befintligt lager av salter, ur vilket Chilesalpeter utdrages.
Cali'cium, *bot.*, spiklav, nållav, ett släkte allmänna lavar.
Calico, *eng.* (*l.* kä'likå), *textil.*, se *Kalikå*.
Calidite't (av *lat. ca'lidus*, varm), värme.
Cali'dris arena'ria, *zool.*, sandlöparen, en arktisk vadare, som under flyttningen anträffas i s. Sverige.
Califi'g, *farm.*, kalifornisk fikonsirap med tillsats av senna. Mycket använt avföringsmedel.
Ca'liga, *lat.*, soldatstövel. — **Ca'ligæ hispa'nicæ**, *lat.*, *pl.*, spanska stövlar (ett tortyrinstrument).
Ca'ligus, *zool.*, ett kräftdjurssläkte, som lever parasitiskt på havsfiskars gälar och hud.
Cali'go, *lat.*, *med.*, blindhet; fördunkling l. fläck på ögats hornhinna.
Cali'n, en kinesisk legering av bly, tenn, zink och koppar.
Cali'na, *meteor.*, spanska namnet på solrök.
Calisteni'k, fristående, harmonisk gymnastik.
Ca'lix, *lat.*, kalk; bägare; blomkalk.
Calixti'ner (av *lat. ca'lix*, kalk), en husitisk religionssekt i 15:e årh., vilken försvarade kalkens bruk vid nattvarden.
Cali'xtus, latinskt mansnamn (av *lat. ca'lix*, kalk). Buret av fyra påvar.
Callana, yunkastam i Peru. Se *Yunka*.
Ca'lla palu'stris, *bot.*, missne, en till fam. *Ara'ceæ* hörande, i Sverige allmän vattenväxt med blommor i kolv och ett stort, vitt hölster. Besläktad med missnen är den som krukväxt odlade *fönster-callan, Zantedeschia*.
Callauds stapel (*l.* -lå's-), *fys.*, en modifikation av Daniells galvaniska stapel.
Calliony'midæ, *zool.*, familjen Sjökockfiskar av gruppen *Strupfeniga fiskar*. — **Callio'nymus ly'ra**, sjökocken, en atlantfisk, som förekommer vid västkusten.
Calli'ope, se *Kalliope*.
Calliste'mon, *bot.*, australiskt buskskläkte av fam. *Myrta'ceæ*. Flera arter odlas som prydnadsväxter. — **C. sali'gnus**, lämnar ett mycket hårt träslag.
Calli'stephus sine'nsis, *bot.*, syn. *Aster chine'nsis*, aster (se d. o.).
Callitricha'ceæ l. **Callitrichi'neæ**, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Tricoceæ* av de choripetala dikotyledonerna. Se *Callitriche*.
Calli'triche, *bot.*, lonke, lånke, växtsläkte tillhörande fam. *Callitri'chaceæ*. Ett fåtal svenska arter, obetydliga vatten- l. kärrväxter.
Ca'llitris, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cupressi'neæ*. — **C. quadriva'lvis**, ett cypresslikt, nordafrikanskt träd, vars virke användes till byggnader. Barken ger ett harts, *sandarak*, som användes i fernissor. Fornegyptierna använde det vid balsamering.
Callu'na vulga'ris, *bot.*, ljung, allmän hed- och myrväxt, tillhörande fam. *Ericaceæ*.
Ca'llus, *lat.*, ”svål”, *med.*, nybildning av väv vid benbrott; *bot.*, ny barkbildning.
Calluxanti'n, *tekn.*, ett gult färgämne, som framställes ur vanlig ljung, *Callu'na vulga'ris*.
calm., *tonk.*, förk. för *calmato* (se d. o.).
Calmar, högskotskt mansnamn, den tappre.
Calma'to, *ital.*, *tonk.*, lugnt.
Calmettes se'rum (*l.* kalme'tts -), *med.*, ett specifikt serum mot ormgift.
Ca'lo, *ital.* (av *cala're*, sjunka), *handelst.*, en varas förminskning genom torkning o. d. Jfr *Calera*. — **C. di pe'so**, brist i den tillbörliga vikten. — **C. di pre'zzo**, minskning i varupris.
Calo'cera visco'sa, *bot.*, klibbfingersvamp. Broskartad. Oduglig.
Calœ'nas, *zool.*, kragduva.
Calole'pis (av *gr. kalo's*, skön, och *lepi's*, skal, fjäll), *bot.*, skönfjällig. — **Calothe'ca** (av *gr. the'ke*, förvaringsrum), *bot.*, med vackert hölje.
Calomnie, *fr.* (*l.* -låni'), smädelse, falsk beskyllning.
Calophy'llum, *bot.*, trädsläkte av fam. *Gutti'feræ* i gamla världens varma länder. Veden av flera arter, använd till fartyg och möbler. — **C. Cala'ba**, lämnar *Kalababalsam*. — **C. inophy'llum** och **C. Tacamaha'ca**, lämna *Takamahak-balsam* (*Balsamum Mariæ*).
Calo're, *ital.*, värme. — **Con calore**, *tonk.*, med värme.
Ca'lor fu'gax, *lat.*, eg. flyktig värme; *med.*, ”käringbadd”, blodsvallningar åt huvudet, vilka förekomma hos kvinnor under den övergångstid i deras liv, som nämnes *klimakteriska år*.
Calo'ricum (av *lat. ca'lor*, värme), ett tyngdlöst ämne, av vilket luften förr troddes bestå.
Calorie, *fr.*, se *Kalori*.
Calori't, en legering av nickel, tellur, krom och mangan.
Calotti'ster (*fr. le régiment de la calotte* [*l.* lö resjima'ng dö la kalå'tt]), en vid Ludvig XIV:s hov stiftad litterär, satirisk förening, som hade för sed att sända en nattmössa (*calotte*) till personer, vilka i medlemmarnas tycke på något sätt gjort sig löjliga.
Calquies (*l.* ka'lkvis), ett slags ostindisk taft.
Calque, *fr.* (*l.* kalk), en genom kalkering åstadkommen teckning. Jfr *Kalkera*.

Caltha palu'stris, *bot.*, kabbeleka, kabbelök, kalvleka, tillhör fam. *Ranuncula'ceæ.*
Caluce (*l.* -lo'tje), ett italienskt vin.
Calumet, *fr.* (*l.* kalymä'), rörsort som brukas i pipor; "fredspipa" (se d. o.).
Calumni', se *Calomnie.*
Calu'rus resple'ndens, *zool.*, kvesalen (se d. o.).
Calwap, se *Calewappen.*
Calva'ria l. **Calva'rie-berget** (av *lat. calva'ria,* huvudskalle), Golgatha, huvudskalleplatsen, en avrättningsplats utanför Jerusalem; i katolska länder en kulle med en bild av frälsaren på korset, dit de troende vallfärda under fastlagstiden. — **Calvaria-orden,** fransk nunneorden, stiftad 1617.
Calva'ria, *anat.*, kraniets valv.
Calvé Perthes osteocondri't l. **C. P. sjukdom** (*l.* kalve' pärts -), *med.*, benbrosksjukdom under pubertetsåren.
Calve, se *Ramie.*
Calvi'ller, se *Kalviller.*
Calvini'sm, den schweiziske reformatorn *Johannes Calvins* lära, även kallad den reformerta. — **Calvini'st,** Calvins anhängare, reformert.
Calvisson, *fr.* (*l.* kalviså'ng), ett vitt l. ljusrött franskt vin.
Ca'lvus, *lat.*, skallig.
Calx, *lat.*, häl; *kem.*, kalk. — **C. chlora'ta,** klorkalk. — **C. u'sta** l. **vi'va,** osläckt kalk. — **C. zi'nzi,** zinkoxid.
Calyca'ntha (av *lat. ca'lyx,* frukthus, hölje, skal), *bot.*, endast med foder. — **Caly'cina, -um,** *bot.*, med kvarsittande foder. — **Calycula'tus, -a,** *bot.*, med ytterfoder (svepe).
Calycantha'cea, *bot.*, växtfamilj av serien *Rana'les,* gruppen *Magnoli'neæ.* Se *Calycanthus.*
Calyca'nthus flo'ridus, *bot.*, som prydnadsväxt odlad buske från Nordamerika. Fam. *Calycantha'ceæ.*
Calyciflo'ra, *bot.*, dikotyledoner med ståndarna fästa på fodret.
Calyme'ne, *paleont.*, ett släkte trilobiter inom silur- och devonsystemen. — **C. tubercula'ta,** är mycket allmän i översilur, t. ex. på Gotland. Den användes ofta till kråsnålar o. d.
Caly'mnia trapezi'na, *zool.*, fruktträdsflyet.
Caly'pso, *gr. myt.*, se *Kalypso.*
Caly'pso bulbosa, *bot.*, jungfrutoffel, norna, ljust rosenröd, enblommig, enbladig, välluktande, svensk orkidé.
Calypso'l, ett kanadensiskt växtfett med hög smältpunkt. — **Calypso'llager,** ett slags axellager, vari smörjningen sker med calypsol.
Caly'ptra (*gr. kaly'ptra,* omhölje), *bot.*, den löst sittande mössa, som hos bladmossorna omger fruktens översta del.
Calyste'gia, *bot.*, syn. *Convolvulus* (se d. o.). Flera utländska arter odlade som klängväxter.
Ca'lyx, *lat.* (*gr. ka'lyx*), *bot.*, blomkalk, blomfoder.
Camaco, längdmått på Joniska öarna = omkr. 5 m.
Camaïeu, se *Camayeu.*
Camail, *fr.* (*l.* -ma'j), kapuschong, som de katolska prästerna bruka om vintern; kort fruntimmerskappa.
Camaldule'ns-orden, en katolsk munkorden, som grundlades i 11:e årh. och fick namn efter klostret Camaldoli i Toskana.
Camaldulistorden, se föreg. ord.
Camaraderie, *fr.* (*l.* -öri'), se *Kamaraderi.*
Camare'ro, *sp.* kammarherre. — **Camare'ra,** statsfru hos spanska drottningen.
Camare'tta, *ital.*, litet rum; fängelsehålorna i inkvisitionspalatset i Venedig.
Camarilla, *sp.* (*l.* -i'lja), eg. liten kammare; spanske konungens enskilda mottagningsrum; gunstlingars inflytande på regeringsärendena; det parti, som utövar ett sådant inflytande.
Camarite, ett torrt, garvsyrestarkt grekiskt vin.
Camarones (*l.* -rån-), torkade hjortskinn från Sydamerika.
Cama'ssia, *bot.*, växtsläkte från v. Nordamerika av fam. *Lilia'ceæ.* — **C. escule'nta** odlas som prydnadsväxt. Dess lökar äro ätliga.
Cama'ta, se *Valonea.*
Camatina, se *Valonea.*
Cama'uro, *ital.*, den röda sammetsmössa, som hör till påvens dräkt.
Camayeu l. **Camaïeu,** *fr.* (kamajö'), *målark.*, målning, utförd i en enda färg, ofta föreställande ett upphöjt arbete; enfärgad bild i olika toner; träsnittstryck, som uppkommer genom flera olika tryck till åstadkommande av ljusare och dunklare toner. Jfr *Grisaille* och *Cirage.*
Camba'jas, ostindiska granater.
Ca'mbalholz = *Camwood* (se d. o.).
Cambia'lring, se under *Cambium.*
Cambia'lrätt, se *Cambiolrätt.*
Ca'mbio l. **Le'ttera di cambio,** *ital.*, ett kortspel med särskilda kort, kille; *handelst.*, växel, växelbrev. — **C. co'nto,** växelkonto. — **C. mari'no,** bodmeribrev; solaväxel. — **Cambi'st,** växelmäklare, växlare.
Cambio'lrätt, *handelst.*, växelrätt.
Ca'mbium, *bot.*, delningsvävnad, den cellvävnad, som utvecklas till ved, bast o. s. v. — **Cambia'lring,** ett av cambium bildat, smalt ringformigt cellager mellan ved och bast.
Cambo'ritum, latinskt namn på Cambridge.
Cambrasi'n, fint egyptiskt linne.
Ca'mbria, latinskt namn på Wales.
Ca'mbric, *eng.*, eg. Cambray-duk, efter den nordfranska staden Cambray; kammarduk, kambrikstyg. Se *Kambrik.*
Cambridge moderne history, *eng.* (*l.* kä'mbridsj må'dön hi'störi), en i Cambridge 1902—12 utgiven, synnerligen vederhäftig framställning av nyare tidens historia.

Camée, *fr.*, se *Kamé.*

Came'liadam, Kame'liadam, kurtisan, demimondedam. Namnet lånat från den franske författaren Dumas' d. y. roman och teaterpjäs "*La dame aux camélias*".

Cameli'na, *bot.*, dådra, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **C. aly'ssum,** lindådra, ogräs i linåkrar. — **C. microca'rpa,** sanddådra. — **C. sati'va,** dådra.

Came'llia, *bot.*, kamelia, ett från Asiens varma länder härstammande växtsläkte, tillhörande fam. *Ternstrœmia'ceæ.* — **C. japo'nica,** japansk kamelia, är bekant för sina sköna blommor.

Camellia'ceæ, *bot.*, syn. *Ternstrœmiaceæ.*

Camelopa'rdalis, *astr.*, G i r a f f e n, stjärnbild på n. hemisfären.

Camelot, *fr.* (*l.* kamlå'), se *Kamlott;* gatukrämare, tidningskolportör; ett slags ylletyg, kamlott. — **C. du roi** (*l.* - dy råa'), "konungens tidningsförsäljare", försäljare av rojalistiska franska tidningar.

Came'lus bactria'nus, *lat.*, *zool.*, tvåpucklig kamel, inhemsk i mell. Asien. — **C. dromeda'rius,** dromedar l. enpucklig kamel, hemma i Arabien och n. Afrika.

Camembert-ost (*l.* kamangbä'r-), en fransk ostsort, som har sitt namn av kommunen Camembert i Orne.

Came'næ, *rom. myt.*, källnymfer med spådomsförmåga; benämning på sånggudinnorna.

Ca'mera, *lat.*, valv, kammare; för avteckning av föremål inrättad flyttbar låda. — **C. aposto'lica,** det ämbetsverk, som förvaltar de påvliga finanserna. — **C. cla'ra** l. **lu'cida,** eg. den ljusa kammaren; *fys.*, en optisk apparat, som huvudsakligen består av ett fyrkantigt glasprisma och tjänar till att projiciera bilden av ett föremål på ett papper, så att föremålet lätt kan avtecknas. — **C. obscu'ra,** eg. den mörka kammaren; *fys.*, ett optiskt instrument, bestående av en vanlig hopskjutbar trälåda, som är invändigt svärtad, och där ljusstrålarna från föremålet uppfångas genom en akromatisk lins och därefter falla på en mattslipad glasskiva, där en bild av föremålet uppkommer; användes inom fotografien. — **C. stella'ta** (*eng. Star chamber*), stjärnkammaren, på 1400-t. upprättad engelsk överdomstol, som ägde rätt att döma efter hörsägen och använda tortyr. Upphävd 1641.

Camerle'ngo, *ital.*, påvlig skattmästare.

Cameroni'aner, se *Cargilliter.*

Cami'lla, *astr.*, en av småplaneterna.

Cami'lli och **Cami'llæ,** *lat.*, friborna gossar och flickor, som i det gamla Rom tjänstgjorde vid religiösa ceremonier.

Cami'llus, familjenamn för en patricisk släkt i det forna Rom. Därav är bildat kvinnonamnet **Cami'lla.**

Camisa'rder, se *Kamisarder.*

Camisole, *fr.* (*l.* -så'll), kamisol, tvångströja.

Camoja'no, ett slags muskatellvin.

Camo'rra, ett i s. Italien förekommande hemligt förbrytarsällskap. — **Camorri'st,** medlem av camorran.

Camotes (*l.* -må'ts), dets. som *Batater* (se d. o.).

Camouflage, *fr.* (*l.* kamofla'sj; av *camoufler*, dölja), under världskriget uppkommen benämning för åtgärder att för fienden dölja egna trupper, anstalter, fartyg o. s. v. Ordet användes i Sverige oftast för den brokiga målning varmed fartyg o. a. föremål för detta ändamål förságs.

Camouflet, *fr.* (*l.* kamoflä'), ett slags mina, som användes till att förstöra fiendens minanläggningar.

Camp, *fr.* (*l.* kang), krigsläger. — **C. retranché** (*l.* - rötrangsje'), befästat läger. — **C. volant** (*l.* - våla'ng), strövkår, utsedd att än här, än där oroa fienden.

Campagna, *ital.* (*l.* -pa'nja), fält, landsbygd. — **C. di Ro'ma,** romerska kampagnan, Roms omgivning, fordom en blomstrande trädgård med praktfulla villor, nu nästan öde och mycket osund.

Campagne, *fr.* (*l.* -pa'nj: av *lat. ca'mpus*, fält), fält, landsbygd; fälttåg. — **À la campagne,** på landet, lantlig.

Campa'n, *sjöv.*, översta akterdelen av ett fartyg, ovanför kajutan. — **Campanflagga,** den flagga, som där är uppsatt.

Campa'na, *ital.*, kyrkklocka. — **Campane'lla,** *ital.*, liten klocka.

Campane'lla (av *lat. Campa'na*, kyrkklocka), *bot.*, liten klocka. — **Campanula'tus,** *bot.*, klocklik.

Campani'le l. **Kampani'l** (av *lat. campa'na*, klocka), fristående kyrk- l. klocktorn.

Campa'nula, *bot.*, växtsläkte av fam. *Campanulaceæ.* Ett stort antal arter från n. halvklotets tempererade delar odlade som prydnadsväxter. I Sverige tio inhemska arter. — **C. cervica'ria,** skogsklocka, blommor ljusblå, i huvud. — **C. glomera'ta,** toppklocka, blommor mörkvioletta, i huvud. — **C. latifo'lia,** hässleklocka. — **C. pa'tula,** ängsklocka. — **C. persicifo'lia,** stor blåklocka. — **C. rapunculoi'des,** knölklocka. — **C. rapu'nculus,** rapunkelklocka, någon gång odlad för sina ätliga rötter. — **C. rotundifo'lia,** liten blåklocka. — **C. uniflo'ra,** fjällklocka. — Bland odlade arter märkas **C. carpa'tica, C. garga'nica** (ampelväxt), **C. me'dia** (ofta med fyllda blommor), **C. pusi'lla** (infattningsväxt) m. fl.

Campanula'ceæ l. **Campanuloi'deæ,** bot., klockväxter, växtfamilj av ordn. *Campanulinæ.* Svenska släkten: *Campanula, Jasione* och *Pyteuma.*

Campanula'ria, *zool.*, ett släkte polypmaneter.

Campanuli'næ, *bot.*, växtordning tillhörande de sympetala dikotyledonerna. Omfattar familjerna *Campanulaceæ, Cucurbitaceæ* och *Lobeliaceæ.*

Campas, ett starkt bomullstyg.

Campelli'ter, baptistisk sekt, uppkallad efter amerikanaren *Alexander Campbell.*

Campbells ugn (*l.* kä'mbölls -), en typ stjälpbara martin-ugnar.

Camps de César, *fr.* (*l.* kang dö -), *eng. Cæsar's camp,* ett system starka fältbefästningar i närheten av Roye i Frankrike under världskriget.

Campeado'r, *sp.*, berömd krigare, hjälte; tillnamn på *Cid* (se d. o.).

Campècheträ, *Lignum campechia'num,* ett värdefullt färgämne, fås av *Hæmato'xylon campechia'num,* tillhörande fam. *Legumino'sæ,* i Amerika.

Campe'phaga (av *gr. ka'mpe,* larv, och *fage'in,* äta), *zool.*, larvätare. Ett släkte sångfåglar i Indien, Afrika och Australien.

Campe'stris, -e (av *lat. ca'mpus,* fält), *bot.*, växande på fält.

Ca'mphora, *lat.* (av *arab. ka'fu'ra, sanskr. karpura,* vit), *med.*, renad kamfer, som erhålles av *Laurus camphora* i ö. Asien. — **C. monobroma'ta,** monobromkamfer, beredes av kamfer och brom.

Camphora'tus, *lat., bot.*, kamferluktande.

Camphorici'n, konstgjord kamfer.

Ca'mpi ely'sii, se under *Campus.*

Campignien (*l.* kampinjä'nn), *arkeol.*, benämning på den äldsta perioden av den yngre stenåldern i v. Europa. Motsvaras i Norden av kjökkenmöddingskulturen.

Campime'ter, *fys.*, synfältsmätare.

Camping, *eng.* (*l. kä'mping,* av *camp,* läger), *sportt.*, lägerliv; friluftsliv i rekreationssyfte, numera oftast förbundet med övernattning i tält.

Camp-meetings, *eng.* (*l.* -mi'tings), *pl.*, eg. markmöten; särskilt i Nordamerika gudstjänst med predikan under bar himmel.

Ca'mpo, ett slags spansk fårull från Aragonien.

Ca'mpo sa'nto, *ital.*, eg. heligt fält; italienskt namn på kyrkogård, i synnerhet sådana, som omgivas av en med arkader försedd öppen hall.

Ca'mpos, *sp.* och *port.*, fält, sydamerikanska savanner.

Ca'mpos cerra'dos, *port.*, "stängda slätter", se *Taboleiro.* — **C. limpos,** *port.*, "rena l. öppna slätter". Se *Taboleiro.*

Campto'lophus, *zool.*, inka-kakadoran, en art papegoja.

Camptoni't, *petrogr.*, basaltiska gångbergarter flerstädes i England.

Campto'pteris, *paleont.*, fossilt ormbunkssläkte. — **C. spira'lis** är typisk för de understa stenkolsbäddarna i Skåne.

Ca'mpus, *pl.* **Ca'mpi,** *lat.*, fält. — **Campi ely'sii,** elyseiska fälten. — **Campus Ma'rtius,** *lat.*, Marsfältet, romarnas vapenövningsplats. Jfr *Campos* och *Champ.*

Camp volant, *fr.* (*l.* kang våla'ng), "flygande läger", strövkår.

Campylospe'rmæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Umbelli'feræ.*

Campylo'styla (av *gr. campe',* krökning, och *sty'los,* pelare), *bot.*, med krökt spröt.

Campylotro'p, se *Kampylotrop.*

Camwood (*l.* -oudd) l. **Cabanholz,** veden av den i Brasilien inhemska *Ba'phia ni'tida.*

Cana, spanskt längdmått = 1,5 m.

Cana'da, gammalt portugisiskt-brasilianskt rymdmått för våta varor; i Lissabon = 1,4 l., i Rio de Janeiro = 2,79 l., i Bahia = 7,57 l. o. s. v.

Ca'nadabalsam, *Ba'lsamum canade'nse,* fås av balsamgranen, *Pi'nus balsa'mea,* tillhörande fam. *Coni'feræ,* i Amerika.

Ca'nadahjorten l. **Vapi'tin,** *zool.*, en nordamerikansk hjortart, *Ce'rvus canade'nsis.*

Canaille, *fr.* (*l.* kana'j), pack pöbel. Jfr *Kanalje.* — **En canaille,** *fr.* (*l.* ang-), nedrigt, pöbelaktigt; föraktfullt.

Canada steamship lines (*l.* känödö sti'msjip lajns), sammanslagning av Canadas största rederibolag.

Canade'nsis, *lat., bot.*, från Kanada.

Canadi't, *miner.*, albitrik eleolitsyenit.

Canado'l, en lättare fraktion av bensin.

Canaigre (*l.* kanä'gr), ett garvmaterial ur rotstockarna av *Rumex hymenose'palus* (Chrisona).

Canaliculata (av *lat. cana'lis,* ränna), *bot.*, rännformig.

Canali'culi de'ntium, *anat.*, dentinkanalerna, tandbenskanalerna. Se *Canaliculus.*

Canali'culus, *lat., pl.* **Canali'culi,** liten kanal. Jfr *Canalis.* — **Canaliculus lacryma'lis,** *anat.*, del av tårkanalen.

Cana'lis, *lat.*, kanal, rör, ränna. Jfr *Canali'culus.* — **C. auricula'ris,** öronkanalen. — **C. centra'lis,** ryggmärgens centralkanal. — **C. de'ntum,** tändernas rotkanaler. — **C. incisi'vus** l. **C. nasopalati'nus,** kanal från mun- till näshålan. — **C. ingua'lis,** ljumskkanalen. — **C. naso-lacrima'lis,** tårkanalen. — **C. spira'lis co'chleæ,** öronsnäckans spiral. — **C. vertebra'lis,** ryggmärgskanalen. Jfr *C. centralis.*

Cana'nga, *bot.*, växtsläkte av fam. *Anona'ceæ.* — **C. odora'ta,** tropiskt, odlat träd med välluktande oljor som giva *Canangaolja* (se d. o.).

Cana'nga-olja = *Ylang-ylang-olja* (se d. o.).

Canapé, *fr.*, vilsoffa.

Cana'ra-språket, ett av dravidaspråken.

Canard, *fr.* (*l.* kana'r), anka; även tidningsanka.

Canarie, *fr.* (*l.* -ari'), dans från Ludvig XIV:s tid.

Canarie'nsis, *lat., bot.*, från Kanarieöarna.

Cana'ris, gula, vitprickiga ostindiska silkesnäsdukar.

Cana'rium, *lat.* (av *ca'nis,* hund), offer, bestående av röda hyndor, som under rötmånaden offrades av romarna för att avvända rost och brand från säden.

Cana'rium, *bot.*, ett i Indien och Kina före-

kommande växtsläkte, tillhörande fam. *Bursera'ceæ*. Samtliga arter rika på tekniskt viktiga hartser. — C. **bengale'nse,** lämnar *ostindisk kopal* l. *kanariumharts* och har ätliga frukter. — C. **commu'ne,** lämnar ostindisk kopal. De ätliga fröna innehålla en olja, använd till föda och bränsle. — C. **decuma'num,** har likaledes ätliga, oljerika frön. — C. **ni'grum,** har ätliga frukter. — C. **oleo'sum,** har ätliga, oljerika frön. — C. **paniculatum** på Mauritius ger det s. k. *kolofanträet*. — C. **rostra'tum,** lämnar *svart dammarharts*. — C. **stri'ctum,** lämnar *alribeharts*.

Cana'ster (av *sp. canasta,* korg), knaster, en vanligen god tobakssort, som försändes i korgar.

Cancan, *fr.* (*l.* kangka'ng; av *lat. quamquam,* ehuruväl, änskönt, med vilket ord de akademiska talen fordom började), prat, skvaller, oväsen; ett slags oanständig kontradans, som utfördes på vissa offentliga förlustelseställen i Paris.

Cancella'tum (av *lat. cance'lli,* skrank, galler), *bot.,* gallerformad.

Ca'ncer, *lat.,* kräfta; *med.,* kräftsjukdom; *astr.,* K r ä f t a n, en av djurkretsens stjärnbilder. — **Ci'rculus ca'ncri,** *geogr.,* kräftans vändkrets. — **Cancero'ma,** *med.,* kräftsvulst. — **Cancer pagu'rus,** *zool.,* vanliga krabbtaskan. — **Cancero'sus** l. **Cancro'sus,** *lat.,* kräftartad. — **Cancri'ter,** *paleont.,* förstenade sjökräftor. — **Cancrös,** *med.,* kräftartad.

Canceri'n, konstgjord guano från Newfoundland.

Canci'on, *sp.* (av *lat. cantio,* sång), visa, sång; *metr.,* lyrisk versform, vanligen bestående av 12 trokéiska verser.

Cancione'ro, *sp.,* sångbok, antologi; särskilt namn på fordom vid spanska och portugisiska hoven använda diktböcker.

Cancrini't, *miner.,* se *Kankrinit.*

Cancri'ter, Cancrö's, se under *Cancer.*

Cancrivo'rus, *zool.,* "krabbätare", benämning på en sydamerikansk opossum, som nästan uteslutande lever på skaldjur.

Cancro'ma cochlea'ria, *zool.,* båtnäbb, savaku. En hägerart.

Cand. = *Candida'tus, lat.,* kandidat.

Cande'læ fuma'les, *lat., pl.,* rökgubbar; parfymerade vaxljus.

Candela'ria, *lat.* (av *cande'la,* ljus), "ljusfest", Kyndelsmässa.

Candeur, *fr.* (*l.* kangdö'r; *lat. ca'ndor*), redlighet, uppriktighet. — **Candide,** *fr.* (*l.* -i'dd; *lat. ca'ndidus*), redlig uppriktig. Huvudpersonen i en lika kallad roman av Voltaire. — **Ca'ndida,** en teaterpjäs av B. Shaw.

Ca'ndicans (av *lat. ca'ndeo,* skina vit), *bot.,* vitskimrande. — **Ca'ndidus, -a, -um,** *bot.,* rent vit.

Candida'tus, *lat.,* beteckning i det gamla Rom på den, som sökte ett ämbete; numera titel för den, som avlagt vissa akademiska examina: *c. juris, c. medicinæ, c. philosophiæ, c. politices, c. polytechnices, c. pharmaciæ* m. fl.

Candioli'n, *farm.,* se *Zymofosfat.*

Candle-coal, se *Cannelkol.*

Candlenötolja, se *Aleuritesolja.*

Candogang, basttågor av *Hibi'scus erioca'rpus.* Användes som *indisk hampa.*

Candy, indisk vikt, vanligen = 254 kg.

Caneel-apple, se *Sugar-Apple.*

Cane'lla a'lba, *bot.,* ett till fam. *Canella'ceæ* hörande amerikanskt träd, av vilket fås drogen *Co'rtex cane'llæ a'lbæ,* vit kanel.

Canepin, *fr.* (*l.* kanepä'ng), *handelst.,* vitgarvat handskskinn av lamm l. get.

Cane'scens (av *lat. ca'neo,* vara grå), *bot.,* gråaktig.

Ca'nes vena'tici, *astr.,* J a k t h u n d a r n a, en stjärnbild belägen nära Stora björnen.

Canevas, *fr.* (*l.* kanva'), se *Kanfas.*

Cangelimträ, dets. som *Patridgeträ.*

Cani'cula (av *ca'nis,* hund), *astr.,* "lilla hunden", romarnas namn på stjärnan S i r i u s i stjärnbilden Stora hunden.

Ca'nidæ, *zool.,* hunddjur.

Cani'na, -um (av *lat. ca'nis,* hund), *bot.,* hundlik (varierande som hunden).

Ca'nio, mansroll i operan Pajazzo av Leoncavallo.

Ca'nis, *lat.,* hund. — C. **familia'ris,** *zool.,* tamhunden. — C. **lu'pus,** *zool.,* vargen. — C. **lago'pus,** se *Alopex.* — C. **ma'jor** och C. **mi'nor,** *astr.,* S t o r a och L i l l a H u n d e n, tvenne stjärnbilder på n. hemisfären. — C. **vulpes,** se *Vulpes.*

Cani'ties (av *lat. ca'nus,* grå), *med.,* hårets grånande.

Ca'nna, *bot.,* ett till fam. *Cana'ceæ* hörande växtsläkte, inhemskt i Amerika. — C. **edu'lis,** ger ett slags arrowrot (se *Arrowrotstärkelse*). — C. **i'ndica** och C. **iridifo'lia** m. fl., odlas som prydnadsväxter under namnet b l o m s t e r r ö r.

Ca'nna, *ital.,* "vassrör", ett längdmått i forna Kyrkostaten. — C. **architetto'nica** = 2,23 m. — C. **mercanti'le** = 1,9 m.

Cannaba'ceæ l. **Cannabi'neæ,** *bot.,* underfamilj av fam. *Urticaceæ.* Se *Humulus* och *Cannabis.*

Cannabino'l l. **Kannabino'n,** *farm.,* ett sömnmedel, som beredes ur hampextrakt.

Ca'nnabis, *bot.,* hampa, ett till fam. *Cannaba'ceæ* hörande släkte. — C. **cati'va,** vanlig hampa. Nöten är officinell.

Canna'bium (av *lat. canna'bis,* hampa), *bot.,* lik hampa.

Canna'ceæ, *bot.,* växtfamilj av ordn. *Scitami'neæ.* Se *Canna.*

Cannastärkelse l. **Australisk arrowrot,** erhålles av olika arter *Canna.*

Canne, *fr.* (*l.* ka'n), gammalt famnmått i Marseille = omkr. 2 m. Jfr *Canna.*

Cannelé, *fr.* (*l.* kanlä'), ripsartad vävnad av silkes- l. kamgarnsvarp med kamgarns l.

bomullsinslag. Det användes till damkappor, möbeltyger m. m.

Ca'nnelkol, Candle-caol (*l.* ka'ndlkå'l; av *eng. candle*, låga, ljus, och *coal*, kol). — **Ka'nnel-kol,** *miner.*, en stenkolsvarietet, som brinner med klart lysande, vit låga. Förarbetas även till lyxartiklar.

Cannequin l. **Cannikin** (*l.* känniki'n), vitt ostindiskt bomullstyg.

Canon, *fr.* (*l.* kanå'ng), kanon; byxben; spetsmanschett, som på Ludvig XIV:s tid av hovmännen bars kring benet nedanför knäbyxorna. — **C. à balles,** *fr.* (*l.* - a ball), l. **Mitrailleuse de Meudon** (*l.* mitrajö's dö mödå'ng), den under 1870—71 års krig använda franska kulsprutan.

Ca'non, *pl.* **Ca'nones,** *lat.*, se *Kanon.* — **Ca'nones aposto'lici** l. **apostolo'rum,** *lat.*, ”apostlarnas regler”, en av syriska teologer i 5:e årh. utarbetad kyrkolagsamling, som utger sig härstamma från apostlarna. — **Cano'nicus,** *lat.*, kanonisk, regelrätt; kanik, under medeltiden titel för lärarna vid domkyrkoskolorna.

Cañons, *sp.* (*l.* ka'njåns), ”rör”, djupa flodbäddar med nästan lodräta klippväggar, särskilt i Mexiko och Nordamerikas västliga stater.

Cano'pus l. **Kano'pos,** *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden Skeppet Argo.

Cano'ssa, slott i n. Italien, ryktbart för den förödmjukelse påven Gregorius VII där lät kejsar Henrik IV undergå (1077). Därav talesättet *gå till Canossa*, d. v. s. underkasta sig en förödmjukelse. — **Nach Canossa gehen wir nicht,** *ty.*, till Canossa gå vi icke. (*Bismarck.*)

Canot, *fr.* (*l.* kanå'), indiansk båt av bark l. ett urholkat träd. Se *Kanot.*

cant. = *cantando* (se d. o.).

Cant, *eng.* (*l.* känt), rotvälska, kotteri- l. yrkesslang; skenheligt tal.

Canta'bile, *ital.* (av *lat. canta're*, sjunga), *tonk.*, sångbart, lättfattligt, melodiöst; lätt flytande och sångbart musikstycke. — **Canta'ndo,** sjungande.

Canta'bria, *lat.*, Kantabrien.

Cantalu'p (*fr. cantaloupe*), ett slags refflad melon.

Canta'ndo, se under *Cantabile.*

Ca'ntara, *sp.*, ”krus”, se *Acumbre.*

Cantare'llo, en handelsvikt på Sardinien.

Canta'ro (av *arab. kanta'r*), i ö. medelhavsländerna en vikt av växlande storlek.

Ca'ntaro, *sp.*, ett östspanskt vinmått. Se *Acumbre.*

Canta'te, *lat.*, katolsk benämning på fjärde söndagen efter påsk, på vilken mässan börjas med de första orden i 98:e psalmen: ”*Canta'te Do'mino*”, lovsjungen Herran!

Cantata're, *ital.* (av *canta're*, sjunga), sångare. — **Cantatrice,** *ital.* (*l.* -tri'tje) och *fr.* (*l.* kangtatri's), sångerska.

Cantato'rium (*nylat.*, se föreg. ord), responsoriebok, som användes vid den katolska gudstjänsten. Jfr *Responsorium.*

Cantenac (*l.* ka'ngtnack), ett bordeauxvin.

Canterbury tales, *eng.* (*l.* kanterbö'rri tä'ils), ”berättelser från Canterbury”, ryktbar berättelsesamling i bunden form av Englands störste skald före Shakespeare, *Geoffrey Chaucer* (1340—1400).

Canthare'llus auranti'acus, *bot.*, brandgul kantarell. Föres numera ofta till släktet *Clitocype*, trattskivlingar. — **C. ciba'rius,** ätlig kantarell.

Cantha'ridæ, *zool.*, en ordning skalbaggar, Mjukbaggar. Hit hör lysmasken, *Lampy'ris noctilu'ca.* Till en underordning *Meloë'idæ*, Oljebaggar, hör majbaggen, *Meloë proscarabe'us*, och s. k. spanska flugor, på växter, hörande till fam. *Olei'neæ* och *Caprifolia'ceæ*, i s. Europa levande, guldgröna skalbaggar, *Ly'tta vesicato'ria* m. fl., vilka, på grund av det i dem förekommande *kantaridi'net*, torkade brukas i medicinen, mest som blåsdragande medel.

Ca'ntharus (av *gr. ka'ntharos*, dryckesbål), den kanna, vari vin och vatten till mässoffret förvaras; förr ett vattenkärl till handtvagning vid ingången till kyrkan.

Ca'ntharus linea'tus, *zool.*, havsruda.

Ca'nthus, *anat.*, ögonvinkel.

Ca'nticum, *lat.*, *pl.* **Ca'ntica** (av *canta're*, sjunga), monolog, som föredrogs på den romerska teatern med sjungande röst; även = **Cantique,** *fr.* (*l.* kangti'ck), lovsång, hymn. — **Canticum cantico'rum,** ”sångernas sång”, Salomos höga visa.

Cantilatio'n, mässande.

Cantile'na, *ital.* (av *lat. canta're*, sjunga), *tonk.*, kort sångstycke av världsligt innehåll.

Cantilever, *eng.* (*l.* käntile'vö), se *Kantilever.*

Cantine, *fr.* (*l.* kangti'nn), marketenteri, soldatkrog; flaskfoder. Se *Kantin.* — **Cantinier** (*l.* kangtinie'), marketentare. — **Cantinière** (*l.* -ä'r), marketenterska.

Ca'nto, *ital.* (*lat. ca'ntus*), sång, melodi; även diskant. — **C. fe'rmo,** *ital.*, den gregorianska unisona kyrkosången. — **C. pia'no,** se *Plain chant.* — **C. carnascialesco,** *ital.* (*l.* karnasjale'skå), ”karnavalssång”, inledningssång till de stora maskeraduppttågen under renässanstidens karnevaler.

Cantons fosfor, självlysande ämne, som erhålles genom glödgning av pulveriserade ostronskal med svavel. Består av svavelkalcium.

Canto'res a'mant humo'res, *lat.*, sångare tycka om vått (d. v. s. dricka gärna).

Ca'ntus, *lat.* = *Canto* (se d. o.). — **C. chora'lis,** *lat.*, koral. — **C. fi'rmus** = *Canto fermo* (se under *Canto*). — **C. pla'nus,** se *Plain chant.*

Canu'tus, latiniserad form av det fornnordiska mansnamnet *Knut.*

Canvass l. **Canvassering,** *eng.* (*l.* kä'nväss), i England röstvärvning under valstriden,

i Amerika benämning på den officiella röstuppräkningen.

Canzo'n l. **Canzo'ne**, *ital.*, **Kanzo'n**, visa, sång; företrädesvis en av den italienska lyrikens äldsta och ädlaste former, främst utövad av Dante, Petrarca, Tasso och G. Leopardi; dess normaltyp kallas också **Canzone petrarche'sca**; *tonk.*, en kort, melodisk tonsats. — **Canzone'tt** (*ital. canzone'tta*), liten sång, liten visa. Jfr *Chanson* och *Chansonnette*.

Cap. = *Capitulum, lat.*, kapitel.

Cap, *fr.* (*ital. capo, sp. cabo,* av *lat. ca'put,* huvud, spets), landudde. Se *Kap.* — **C. de bonne espérance** (*l.* - dö bånn espera'ngs), Godahoppsudden.

Capacité, *fr.*, se *Kapacitet.*

Caparaçon, *fr.* (*l.* kapparaså'ng; av *medelt.-lat. ca'ppa,* omhölje), hästtäcke.

Cape, *eng.* (*l.* kä'ip), kap, udde; slängkappa utan ärmar.

Capeado'r, *sp.*, tjurfäktare, vars uppgift är att reta tjuren.

Cape'lla, *lat.*, eg. liten get; *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden A u r i' g a (körsvennen). — **A capella** l. endast **Capella**, *tonk.*, körsång utan instrumentackompanjemang. — **Alla capella**, kapellmässigt, vokal- och instrumentalmusik tillsammans.

Caper, en svart kinesisk tesort.

Capera'tus (av *lat. ca'pero,* rynka), *bot.*, rynkad, skrynklig.

Capeti'ngerna, den från *Hugo Capet* stammande konungaätt, som med korta avbrott innehade Frankrikes tron från 987 till 1848.

Capi-Aga, föreståndare för snöpningarna vid turkiska hovet.

Capicciola, *ital.* (*l.* kapittji'åla), sidentyg med inslag av florettsilke.

Capidan-Bassa l. **Capudan-Bascha**, turkiska flottans överamiral.

Capigi (*l.* kapi'dsji), seraljens väktare. — **C. Baschi**, seraljvaktens anförare.

Capilla'ceum (av *lat. capi'llus,* huvudhår), *bot.*, hårlik. — **Capilla'ris, -e**, *bot.*, hårfin.

Capillaire, *fr.* (*l.* kapillä'r, av *lat. capi'llus,* hår), hårfin (om ett rörs kanalvidd). Jfr *Kapillar.*

Capi'lli, *lat.*, *pl.*, se *Capillus.*

Capillo, ett hårvatten.

Capi'llus, *lat.*, *pl.* **Capi'lli**, hår. — **Capilli'tium**, den hårklädda delen av huvudets hud.

Capire'sti, *ital.*, stora utsökta ädelkoraller.

Capi'strum, *lat.* (av *ca'pere,* taga, hålla), eg. grimma, lädermunkorg; *med.*, grimbindel, som brukas vid underkäksbrott m. m. för att i vederbörligt läge kvarhålla omslag.

Ca'pita, se *Caput.* — **C. aut na'vim**, *lat.*, „huvud l. skepp", fornromerskt spel, dets. som "krona och klave" .

Capitaine, *fr.* (*l.* kapitä'n), kapten. — **Capitaine-adjudant-major** (*l.* -adsjyda'ngmasjå'r), bataljonschefens adjutant inom franska armén. — **Capitaine de guide**, *fr.* (*l.* - dö gidd), vägvisarkapten (se d. o.). — **Capitaine-major**, före revolutionen äldste kaptenen vid franska regementen.

Capita'na, *sp.* och *ital.*, amiralskeppet i en örlogsflotta.

Capita'no, *ital.*, eg. huvudman; hövding; kapten; under medeltiden titel på biskoplig vasall; i Commedia dell'arte en storskrävlande krigare. Avarter härav voro *Fraca'ssa, Spave'nto.* Jfr *Miles gloriosus.*

Capitatio'nsavgift, se under *Caput.*

Capita'to, *ital.*, *handelst.*, ankommet, levererat.

Capita'tus, -a, -um (av *lat. capu't,* huvud), *bot.*, med huvud.

Ca'pite ce'nsi, se under *Caput.*

Ca'pitis deminu'tio, se under *Caput.*

Capi'tium, *med.*, dukförband för huvudet.

Capito'lium, *lat.*, Jupiters tempel i det forna Rom; borgen därstädes; kongressbyggnaden i Washington. — **Capitoli'nisk**, till Capitolium hörande.

Capiton, *fr.* (*l.* kapitå'ng), avfallssilke.

Capito'nidæ, *zool.*, se *Bucconidæ.*

Capitula'ris, *lat.*, ledamot av domkapitlet. Jfr *Capitulum.*

Capitula'tio, se *Kapitulation.*

Capi'tulum, *lat.* (av *ca'put,* huvud), kapitel, domkapitel.

Capnoi'des (av *gr. kapno's,* rök), *bot.*, liksom nedrökt.

Ca'po, *ital.* (av *lat. ca'put*), huvud, början. — **Da capo**, *ital.*, från början, omigen.

Capodimo'nte, kungligt slott vid Neapel. Namn på porslin från en vid detta slott verksam porslinsfabrik (1732—1806).

Caponnière, *fr.* (*l.* -ä'r), se *Kaponier.*

Caporal, *fr.* (*l.* kapåra'll), korporal; benämning på den franska monopoltobaken. — **Le petit caporal** (*l.* lö pöti' -), den lille korporalen, soldatnamn på Napoleon I.

Capotage, *fr.* (*l.* kapåta'sj), konsten att mäta den vägsträcka, som ett fartyg tillryggalägger.

Capota'sto, *ital.*, *tonk.*, metallkloss l. "sadel", som anbringas över strängarna på en gitarr för att få stämningen högre.

Capot-kapris (*l.* kapå'-), sämsta sortens fransk kapris.

Capot-kläde (*l.* kapå'-), matroskläde, vattentätt kläde från Nordfrankrike.

Capparida'ceæ, Kapparidéer, *bot.*, växtfamilj, som står nära *Cruci'feræ.* Viktiga släkten äro *Buchho'lzia, Ca'pparis* coh *Cleo'me.*

Ca'pparis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Capparida'ceæ.* — **C. spino'sa**, kaprisbuske, är en medelhavsväxt, vars blomknoppar inlagda i ättika användas som krydda, "kapris". Förfalskas ofta med knoppar av *Ca'ltha palu'stris.*

Ca'pra, *lat.*, get; *zool.*, getsläktet. — **C. æga'grus**, vildget, en av de i medelhavs-

länderna levande stamformerna för tamgeten. — **C. hi'rcus,** tamget.

Capræ'olus, *zool.*, rådjurssläktet. — **C. capræ'olus** (syn. *Ce'rvus c.*), rådjur.

Ca'prea, Capri'nus (av *lat. ca'pra,* get), *bot.*, get-. — **Caprifo'lium** (av *lat. fo'lium,* blad), *bot.*, getblad.

Capre'lla, *zool.*, ett kräftdjurssläkte av märldjurens ordning. Anträffas vid Västkusten.

Capriccietto, se under följande ord.

Capriccio, *ital.* (*l.* kapri'tjå), *tonk.*, tonstycke i fri form, mindre fantasi, stundom i etydform. — **A capriccio,** efter behag. — **Capriccietto** (*l.* -tje'ttå), kort fantasi. — **Capriccioso** (*l.* -tjå'så), med nyckfullt föredrag.

Caprice, *fr.* se *Kapris.*

Caprico'rnus, *lat.* (av *ca'per,* bock, och *co'rnu,* horn), *astr.*, Stenbocken, en stjärnbild i djurkretsen.

Caprifolia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Rubii'næ.* Omfattar underfamiljerna *Linnæ'eæ, Lonice'reæ* och *Sambu'ceæ.*

Caprifo'lium, *bot.*, se *Caprea.*

Caprimu'lgus europæ'us, *zool.*, nattskärra.

Capro'mys pilori'des, *zool.*, hutiaconga l. trädråtta, en kubansk gnagare, ivrigt jagad för köttets skull.

Capsella bursa pastoris, *bot.*, lomme, allmän ogräsväxt, tillhörande fam. *Cruci'feræ.*

Ca'psicum, *bot.*, tropiskt, amerikanskt växtsläkte av fam. *Solana'ceæ.* Ett stort antal arter odlas som prydnadsväxter. — **C. a'nnuum,** odlad, mångformig art. Lämnar spansk peppar, paprika, piment. — **C. fastigia'tum** och **C. frute'scens,** odlas likaledes för sina frukter som lämna kajennpeppar. Dess verksamma beståndsdel kallas *Kapsici'n.* Ett annat oljeartat, starkt ämne ur kajennpeppar kallas *Kapriko'l.*

Capsoli'n, *farm.*, en smärtstillande salva som bl. a. innehåller spansk peppar.

Ca'psula, *lat.*, *gen.* och *pl.* **Capsulæ,** kapsel. — **C. adipo'sa,** *anat.*, njurens fettkapsel. — **C. articula'ris,** ledkapsel. — **C. fibro'sa re'nis,** njurens bindvävskapsel. — **C. le'ntis,** ögonlinskapseln. — **Ca'psulæ gelatino'sæ,** gelatinkapslar.

Capt. = *capitaine, fr.* (*l.* -tä'n), kapten.

Captain, *eng.* (*l.* kä'ptin), regementsofficer inom engelska flottan; till sjöss chef på större fartyg. — **C. of the fleet** (*l.* - åvv the flit), flaggkapten.

Capta'tio benevole'ntiæ, *lat.*, eg. anhållan om välvilja (t. ex. vid början av ett tal); jäktande efter gunst; lycksökeri. — **Captati'on** (av *lat. capta're,* snappa efter), ivrigt jäktande, fikande efter något.

Captif, *fr.* (*l.* kappti'ff), fången, fängslad.

Captive'ra (*fr. captiver*), fånga, snärja. — **Captiö's** (*lat. captio'sus*), listigt snärjande.

Ca'ptus, *lat.*, fattningsförmåga. — **Ad ca'ptum,** efter fattningsförmåga. — **Ad captum vu'lgi,** efter mängdens fattningsförmåga. — **U'ltra captum,** över fattningsförmågan.

Capuchon, *fr.* (*l.* kapysjå'ng), se *Kapusjong.*

Capudan-Bascha, se *Capidan-Bassa.*

Ca'pulas, *zool.*, snäcksläkte. Ett av de få djursläkten, som leva kvar ända sedan kambrium.

Capu't, *pl.* **Ca'pita,** *lat.*, huvud; kapitel. — **Caput fami'liæ** l. **Caput fami'lias,** huvudman för en adlig ätt. — **Capita aut na'vim,** eg. huvud l. skepp, ett fornromerskt spel. — **Capita juga'ta,** tvenne förenade huvuden på ett mynt, med ansiktena mot varandra, **Capita adve'rsa,** l. **Capita ave'rsa,** från varandra. — **Capitatio'nsavgift,** avgift *per capita,* se *Kapitation.* — **Ca'pitis deminu'tio,** *rom. jur.*, upphävandet av en persons rättsställning, var av tre slag: *C. d. ma'xima,* förlust av borgarrätt och frihet; *C. d. me'dia,* förlust av borgarrätt; *C. d. minima,* förändring i familjerättsställning (t. ex. genom adoption, l. beträffande kvinnan, genom äktenskap); — **Caput medu'sæ,** *med.*, eg. Medusas huvud; slingriga, blå ådror, som visa sig på buken hos av levercirrhos lidande personer. — **Caput mo'rtuum,** *kem.*, eg. de dödas huvud; fordom benämning på det avfall, som uppkom vid kemiska arbeten; nu namn på den järnoxid, som erhålles vid upphettning av järnvitriol.—**Caput obsti'pum,** *med.*, se *Torticollis.* — **Caput porci'num,** eg. svinhuvud; de romerska soldaternas benämning på den viggformiga slagordningen, *cu'neus* l. ”svinfylkning”. — **Ca'pite ce'nsi,** de medborgare i det gamla Rom, vilkas förmögenhet understeg 12,500 ass. — **Quot capita, tot se'nsus,** så många huvud, så många sinnen. — **Röstning per capita,** röstning, där varje person (huvud) har en röst.

Caputia'ni l. **Caputia'ti,** religiös sekt på 1100-t. i Auvergne.

Capy'bara l. **Vattensvin,** *zool.*, en sydamerikansk art marsvin, *Hydrocæ'rus capy'baræ.*

Caque, *fr.* (*l.* kak), liten tunna l. kagge för sardiner, sill, krut m. m.

Caquetios (*l.* kake'-), sydamerikansk folkstam.

Carabinie'ri, *ital.*, gendarmeriet i Italien, ”karabiniärer”.

Ca'rabus, *zool.*, insektsläktet Jordlöpare.

Caraca'llas te'rmer, ett av romerske kejsaren Caracalla uppfört badetablissemang, varav ståtliga lämningar ännu finnas i behåll i Rom.

Caracara, folkstam i n. Sydamerika.

Caracole, *fr.* (*l.* karakå'll), *ridk.*, hastig och kretsformig omkastning av hästen under ritt; hästens omkastande under språng i hela l. halva kretslopp. — **Caracole'ra,** rida på sådant sätt.

Caracore (*l.* -kå'r) l. **Corocore,** ostindisk båt med roddarna placerade utombords på längs relingen gående bamburör.

Caracru, *bot.*, se *Arrabidæa.*

Caracu'ru l. **Caraju'ru,** ett rött färgämne från Para i Brasilien. Liknar *chica.*

Ca'radoc-gruppen, *geol.*, avdelning av undersiluriska formationen; förekommer huvudsakligen vid Caradoc i England.

Caraga'na, *bot.*, ärtbuske, buskskläkte, tillhörande fam. *Leguminosæ.* — **C. arbore'scens** och **C. frute'scens,** införda prydnadsbuskar, allmänna som häckväxter. — **C. pygme'a,** dvärgkaragan.

Caragheen, Caragheenmossa, *farm.*, pärlmossa, två havsalger, *Cho'ndrus cri'spus* och *Gigarti'na mamillo'sa,* tillhörande fam. *Flori'deæ,* vilka förekomma bl. a. å Irlands och Nordamerikas kuster. Ett av dessa alger berett slem, **Gelati'na caragheen,** ansågs förr verksamt mot bröstlidande. Ämnet har som klarmedel och appreteringsmedel m. m. stor industriell användning

Carambo'la, *bot.*, koromandelkrusbär, frukten av *Ave'rrhoa carambo'la,* ett i Asien allmänt odlat träd av fam. *Oxalida'ceæ.*

Carambole, *fr.* (*l.* karangbå'll), röd boll i biljardspel. — **Carambolage** (*l.* -båla'sj), spelbollens sammanträffande med flera andra bollar; sammanstötning, sammandrabbning. — **Carambole'ra,** med en spelboll träffa flera bollar. — **Caramboline** (*l.* -li'n), förk. till **Carolina,** gul boll i biljardspel; biljardspel med fem bollar.

Cara'ngidæ, *zool.*, taggmakriller. — **Ca'ranx,** taggmakrill.

Cara'nnaharts, *farm.*, ett harts, utsvettat från barken av *Burse'ra acumina'ta* och *I'cica cara'nna,* tillhörande fam. *Burse-ra'ceæ,* i Sydamerika.

Cara'pa-fett, felaktigt benämnt **Carapa-olja,** erhålles av det västafrikanska trädet *Cara'pa pro'cera.* Användes i stearin och tvål. — **Carapa-olja, Crab-olja,** se *Andiroba-olja.*

Ca'rapax, *zool.*, ryggskölden hos sköldpaddor.

Cara'ssius, *zool.*, ruda, guldfisk.

Caravelle, *fr.* (*l.* -vä'll), litet fartyg, som användes vid sillfisket utmed Frankrikes kuster. Jfr *Karaveller.*

Ca'rbo, *lat.*, *kem.*, kol, ett icke metalliskt grundämne, allmänt i den organiska och den oorganiska naturen. Olika former av kol äro stenkol, träkol, diamant och grafit. Kolsyra är kolets oxid. — **C. anima'lis,** djurkol l. animaliskt kol, som fås efter djurprodukters glödning, avfärgar vätskor och uppsuger skämd luft. — **C. li'gni præpara'tus,** *farm.*, ett av späda grenar av asp l. lind preparerat, mycket lätt kolslag. — **C. spo'ngiæ,** svampkol. — **C. vegeta'bilis,** ett av lövträd, i synnerhet björk, berett kol. Nyttjas till tandpulver.

Ca'rbo, *zool.*, skarvsläktet av ordn. Pelikanfåglar. — **C. ca'rbo,** storskarv.

Carboazoli'n, ett sprängämne.

Carbolei'n, *tekn.*, ett brännmaterial av kol och fett.

Carboli'neum, *tekn.*, impregneringsvätska för trä, huvudsakligen bestående av kreosotolja och tjära.

Carboli'smus, *med.*, karbolförgiftning.

Carboli'ter (av *gr. li'thos,* sten), *paleont.*, ett slags förstenade frukter.

Carbona'cea (av *lat. ca'rbo,* kol), *bot.*, kolsvart. — **Carbona'ria,** *bot.*, på kol; kolsvart.

Carbona'do, se *Karbonado.*

Carbona'ri, *ital.* (av *lat. ca'rbo,* kol), eg. kolare; ett hemligt politiskt-religiöst sällskap, som 1808 stiftades i Italien och urspr. var riktat mot fransmännen i Neapel. Efter 1815 omfattade det även frisinnade och nationella strävanden, lär 1820 ha räknat 700,000 medlemmar och vann insteg även i Frankrike. Mazzinis "unga Italien" fortsatte på 1830-t. carbonaris värv. — **Carbonari'sm,** den av carbonari framkallade rörelsen.

Carbo'nas ca'lcicus creta'ceus, *lat.*, urkalk, bergkalk, krita. — **C. calcicus præcipita'tus,** fälld kolsyrad kalk. — **C. ka'licus,** rent kolsyrat kali. — **C. kalicus cru'dus,** rå pottaska. — **C. kalicus depura'tus,** renad pottaska. — **C. li'thicus,** kolsyrat lithion. — **C. na'tricus,** ren soda. — **C. natricus cru'dus,** rå soda. — **C. natricus depura'tus,** renad soda.

Carbone'tti, föga värderad, mörkfärgad ädelkorall.

Carbo'neum, *lat.*, kol.

Carbonna'd (*fr. carbonnade;* av *lat. ca'rbo,* kol), kött, stekt över kol.

Carboru'ndum, *kem.*, en förening av kisel och kol, utmärkt genom sin hårdhet, som endast överträffas av diamantens.

Carbu'nculus, *lat.*, se *Karbunkel.*

C. arc, *tonk.*, förk. för *Coll arco* (se d. o.).

Carcan, *fr.* (*l.* karka'ng), ett slags halsband, halsjärn.

Carcasse, *fr.* (*l.* -ka'ss), se *Karkas.*

Carcavellos, *port.* (*l.* karkave'ljos), ett portugisiskt vin.

Carce'lska lampan, en förr mycket använd oljelampa, i vilken oljan genom ett urverk pumpades upp till veken.

Ca'rcer, *lat.*, fängelse, särskilt de forna gymnasii- och universitetsarresterna. — **Carcera'rius,** fångvaktare.

Carcha'rias, *lat.*, haj; *bot.*, svamphud, knottrig, som hajens hud, kornig, grynig.

Carchari'idæ, *zool.*, fiskfamiljen Gråhajar. Hit höra blåhaj, gråhaj och hundhaj.

Carcini't (av *gr. karki'nos,* kräfta), *paleont.*, kräftförstening.

Carcino'ma, *gr.* (av *karki'nos,* kräfta), *med.*, kräftknöl. — **Carcino'sis,** *med.*, allmän spridning av kräfta i kroppen.

Ca'rcinus, *zool.*, krabbtaska.

Carda'mine, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ*, med vackra vita l. ljusgredelina blommor. — **C. ama'ra,** bäckkrasse. — **C. bellidifo'lia,** fjällbräsma. — **C. denta'ta,** kärrkrasse. — **C. flexuo'sa,** skogsbräsma. — **C. hirsu'ta,** bergbräsma. — **C. impa'ticus,** lundbräsma. — **C. latifo'lia,** trädgårdsväxt med stora gredelina blommor, från Pyrenéerna. — **C. parviflo'ra,** strandbräsma. — **C. prate'nsis,** ängskrasse.

Cardamo'mum, *farm.*, kardemumma.

Carda'n, Carda'n-länk l. **Polhemsknut,** *tekn.*, koppling mellan tvenne axeländar, som bilda vinkel mot varandra. Kopplingen, som grundar sig på den s. k. *Cardanska upphängningen* (se d. o.), har fått stor användning bl. a. på automobiler.

Carda'nska formeln, *mat.*, formel för lösning av en tredjegradsekvation.

Cardansk upphängning, *tekn.*, sätt att upphänga ett föremål, så att det blir oberoende av stödets rörelser. Föremålet är rörligt kring en axel, som är fästad i en ring, vilken är rörlig kring en axel, vinkelrät mot föremålets axel.

Ca'rdea l. **Ca'rna,** *rom. myt.*, hemmets och familjelivets beskyddarinna.

Ca'rdia, se *Kardia* och *Pylorus*.

Cardi'aca, *lat.* (av *gr. kardi'a*, hjärta), *med.*, hjärtstärkande medel; *bot.*, hjärtört (mot hjärtklappning).

Cardialgi', *med.*, magsmärtor; smärtor i hjärttrakten.

Cardina'lia, *lat.*, *mat.*, grundtal.

Cardi'nia, *paleont.*, fossilt musselsläkte från trias- och juraperioden. — **C. Folli'ni** är vanlig i ett sandstenslager, **Cardi'nia-banken,** n. om Hälsingborg.

Cardi'ola-skiffer, *geol.*, översilurisk lerskiffer med stor utbredning i Skåne.

Cardioly's, *med.*, en operation på hjärtat för att lossa detta vid sammanväxning med hjärtsäcken.

Cardiopati', *med.*, hjärtlidande.

Cardiospa'sm, *med.*, hjärtkramp.

Ca'rdium, *zool.*, hjärtmussla. — **Cardium-banken,** *geol.*, en fossilförande profil i s.v. Skåne, utmärkt genom riklig förekomst av *Cardiumarter*. — **Cardium-lera,** en postglacial lera i Bohuslän.

Ca'rdo, *lat.*, eg. dörrtapp; huvudsak; *zool.*, ledgång i musselskalet.

Cardo'leum pru'riens, *farm.*, ett hudretande medel, framställt av fruktskalen av *Semeca'rpus orienta'lis*, ett ostindiskt träd, tillhörande fam. *Anacardia'ceæ*. — **C. vesi'cans,** ett av det västindiska trädet *Anaca'rdium occidenta'le* berett preparat, som verkar häftigare än det förutnämnda medlet.

Ca'rduus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. Några arter odlade. Tre inhemska. — **C. acanthoi'des,** piggtistel. — **C. cri'spus,** krustistel. — **C. Maria'nus,** Mariatistel, odlad art med dekorativ, vitfläckig bladväxt. — **C. nu'tans,** nicktistel.

Carême, *fr.* (*l.* karä'm, av *lat. quadrage'sima*, den fyrtionde), den fyrtio dagars fasta, som i katolska länder iakttages före påsk. — **Carêmes skinka,** en efterrätt.

Care of, *eng.* (*l.* kär åvv), under adress Förk. c/o.

Ca'ret, *lat.*, det felas.

Care'tta, *zool.*, havssköldpaddor, särskilt karett-sköldpaddan.

Ca'rex, *bot.*, starr, synnerligen artrikt svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Cyperaceæ*.

Carezzando (*l.* -etsa'ndå) l. **Carezze'vole,** *ital.*, *tonk.*, smekande med ömhet.

Ca'rga, *sp.* (eg. börda, last), förr handelsvikt och rymdmått i Spanien och Spanska Amerika, med växlande storlek på olika platser.

Ca'rga, Cargado'r, se under *Cargo*.

Carge, se *Conge*.

Cargilli'ter l. **Cameronia'ner,** anhängare till den skotske predikanten *Ca'meron*, motståndare till den av Karl II åt nonkonformisterna beviljade religionsfriheten.

Ca'rgo l. **Ca'rga,** *sp.*, **Cargaison,** *fr.* (*l.* kargäså'ng), skeppsladdning; även förteckningen på en sådan med angivande av avsändare, mottagare m. m. — **Cargado'r,** fullmäktig, som medföljer en skeppslast för att försälja densamma för avsändarens räkning. Jfr *Superkarg*.

Caria'ma, *zool.*, ormstorkar.

Cariatu'rträ, se *Sandelträ*.

Caribo'co, brasiliansk benämning på avkomling av neger och indian.

Caribou (*l.* -bo'), handelsnamn på kanadensiska älgskinn.

Ca'rica, italienskt vin- och spannmålsmått av växlande storlek.

Ca'rica Papa'ya, *bot.*, melonträdet, inhemskt i Sydamerika, har välsmakande frukter. — **C. cundinamarce'nsis,** chamburu, har även mycket läckra frukter.

Carici'cola, Ca'ricum, *bot.*, växande på *Ca'rex* (starr). — **Carici'na,** *bot.*, liknande *Carex* (starr).

Cari'didæ, *zool.*, räkor.

Ca'ries, *lat.*, *med.*, benröta. — **C. de'ntium,** tandkaries, tandröta. — **Carie'rad** l. **Cariö's,** anfrätt, murken.

Carignano-pulver (*l.* -inja'nå-), *tekn.*, beredes av gummigutta, bärnsten, röd korall, sigilljord, mineralkermes och bensvärta.

Cari'jos, sydamerikansk folkstam.

Carillon, *fr.* (*l.* karijå'ng), klockspel; musikstycke, satt för klockspel. — **C. national** (*l.* -nassiåna'll), se *Ça ira*.

Cari'na, *astr.*, se *Skeppet Argo*.

Carina'tæ l. **Carina'ter,** *zool.*, gemensamt namn för de fåglar, vilkas bröstben bär en kam (*lat. cari'na*).

Carina'tum (av *lat. cari'na*, köl), *bot.*, kölad.

Cario'sa, -us, *lat.*, rutten, *bot.*, angripen av röta.

Carità, *ital.*, **Ca'ritas,** *lat.* (av *lat. ca'rus*, kär), kärlek, människokärlek, särskilt moderskärlek; ett konstverk, oftast bildhuggararbete, som allegoriskt framställer denna känsla.

Cariö's, se *Carierad* (under *Caries*).

Carl, svenskt mansnamn, se *Karl.* På latin **Ca'rolus;** på franska **Charles** (*l.* sjarl); på italienska **Carlo;** på spanska och portugisiska **Carlos;** på engelska **Charles** (*l.* tjarls) l. **Charlie** (*l.* tja'rli). Motsvarar kvinnonamnet **Carolina.**

Carli'na, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **C. aca'ulis,** spåtistel, profettistel. Sedan gammalt odlad som medel mot pesten. Numera för sina akantusliknande bladrosetter. De unga blommorna användas stundom som surrogat för kronärtskockor. — **C. vulga'ris,** stjärntistel, spåtistel. Täml. allmän i torra backar. Hygroskopisk.

Carli'no, italienskt mynt av växlande värde.

Carli'ster, benämning på anhängarna av de spanska tronpretendenterna don Carlos.

Carludovi'ca palma'ta, *bot.*, en sydamerikansk, palmartad växt, vars unga bladfibrer användas till äkta panamahattar.

Carmagnole, *fr.* (*l.* karmanjå'll), savojisk sångdans; benämning på savojardgossarna i Paris; ett slags tröja, som brukades under revolutionstiden; en under franska revolutionen populär republikansk sång, komponerad 1792, och riktad emot Marie Antoinette. Den började med orden: "Madame Veto avait promis (fru V. hade lovat) och hade till refräng orden: "Dansons la carmagnole, vive le son du canon" (låtom oss dansa carmagnolen, leve kanonens ljud).

Carma'nser, små diamanter, använda till infattning av större stenar.

Ca'rmen, *lat.*, *pl.* **Ca'rmina,** sång- l. musikstycke; skaldestycke; även text l. formulär. — **C. secula're,** *lat.*, dikt av den romerske skalden Horatius vid den fest till gudarnas ära, som Augustus anställde år 17 f. Kr.

Ca'rmen, spanskt kvinnonamn; namn på en berömd berättelse av fransmannen Merimée, vilket lämnat stoff till en opera med samma namn av Bizet.

Carme'nta l. **Carme'ntis,** *gr.* och *rom. myt.*, barnsbördens gudinna. — **Carmenta'lia,** årlig fest till gudinnan Carmentas ära i det antika Rom.

Carmigna'no, *ital.* (*l.* -nj-), ett slags muskatellvin.

Ca'rmina bura'na (se *Carmen*), en samling medeltida visor på latin l. tyska, författade av kringvandrande klerker, s. k. vaganter.

Carminati'va, *lat.*, *pl.*, *med.*, väderfördrivande medel.

Carn, *eng.*, se *Cairn.*

Ca'rna, se *Cardea.*

Carnage, *fr.* (*l.* karna'sj), blodbad.

Carna'lis (av *lat. ca'ro*, kött), köttig.

Carnalli't, *miner.*, ett vid Stassfurt nära Magdeburg i stor mängd förekommande mineral, bildat av klorkalium och klormagnesium.

Carna'rium, *lat.* (av *ca'ro*, kött, *gen. ca'rnis*), gravkapell av rund form.

Carnegie-stiftelsen, förvaltar den s. k. "Hjältefonden", en donation på 230,000 dollars, gjord av A. Carnegie för belöning åt personer i Sverige, som vågat livet för att rädda medmänniskors liv.

Carneo'l, se *Karneol.*

Carne'ola (av *lat. ca'ro, gen. ca'rnis*, kött), *bot.*, svagt köttfärgad. — **Ca'rneus,** *bot.*, köttröd.

Carnepu'ro, ett slags köttpulver.

Carnet, *fr.* (*l.* karne'), anteckningsbok.

Carni'n (av *lat. ca'ro, gen. ca'rnis*, kött), *kem.*, ett av kol, väte, kväve och syre sammansatt ämne, som framställes ur köttextrakt.

Carni'vora (av *lat. ca'ro*, kött, och *vora're*, sluka, äta), *pl.*, *zool.*, köttätare, benämning på rovdjurens ordning.

Ca'rnogua'no, ett gödningsmedel av avfall vid köttextraktfabrikation.

Carno'sa (av *lat. ca'ro*, kött), *bot.*, köttfull.

Carnoti't, *miner.*, ett gult, jordartat mineral av kaliumuranvanadinat.

Caro'cha, *port.* (*l.* -sja), namn på den med symboliska figurer utstyrda mössa, som bars av dem, som blivit livdömda av inkvisitionen.

Ca'rol, *eng.*, sång; andlig jubelsång. — **Christmas carol** (*l.* kri'smäss -), julsång.

Carole, *fr.* (*l.* -rå'll), en i Frankrike och Italien bruklig ringdans med sång (*chanson de c.*).

Carolin, namn på mynt., Se *Karolin.*

Caroli'na, kvinnonamn; art av biljardspel; *jur.*, förk. för *Constitutio criminalis carolina* (se d. o.).

Caroli'na, *lat.*, *Acade'mia Carolina*, Lunds universitet, grundat av Karl X Gustav; den forna akademibyggnaden i Uppsala (uppkallad efter universitetets upprättare, Karl IX); *jur.*, kejsar Karl V:s kriminalrätt. — **C. redivi'va,** det återuppståndna C., det av Karl XIV Johan grundade nya bibliotekshuset i Uppsala. — **Caroli'ni li'bri,** "De karolinska böckerna", en på Karl den stores föranstaltande utgiven teologisk skrift.

Ca'rolus, mansnamn, latinisering av *Karl* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet **Caroli'na,** på franska **Caroline** (*l.* -inn). — **C. Ma'gnus,** Karl den store. — **C. Rex,** Konung Karl.

Ca'rolus-dollar, spanska piastrar från Karl III:s och Karl IV:s tid (1759—1808).

Caro'ssas, elfenbensnötter.
Caro'ta, *bot.*, *Da'ucus caro'ta*, morot.
Caro'tis, *anat.*, stora halspulsådern. — **Caro'ticus**, som rör carotis.
Carotte, *fr.* (*l.* karå'tt), morot.
Carpa'ticum, *lat.*, *bot.*, karpatisk.
Ca'rpe di'em, *lat.*, eg. grip dagen; begagna tiden! (*Horatius.*)
Carpe'ntum, *lat.*, romersk tvåhjulig statsvagn. — **Carpenta'rius**, vagnmakare.
Ca'rpenterbromsen, en lufttrycksbroms.
Ca'rpet, *eng.*, matta, bordduk.
Ca'rpet-ba'ggers, *eng.* (av *carpet-bag*, nattsäck), i Förenta staterna benämning på snikna, utpressande ämbetsmän.
Carpi'nchos, *zool.*, namnet på vattensvinet i Paraguay. Se *Capybara.*
Carpi'nea, *lat.*, *bot.*, växande på *carpinus* (se d. o.).
Carpi'nus be'tulus, *bot.*, vitbok, avenbok, lämnar ett hårt och segt virke.
Carpo'dacus, *zool.*, rosenfinkar.
Carpodi'nus, *bot.*, västafrikanskt liansläkte av fam. *Apocyna'ceæ.* Lämnar kautschuk.
Carpogo'nium, se *Karpogon.*
Carpo'phaga (av *gr. karpo's*, frukt, och *fage'in*, äta), *zool.*, grupp av pungdjuren (pungbjörnar, pungapor); ett tropiskt duvsläkte.
Carpophy'llum (av *gr. karpo's*, frukt, och *fy'llon*, blad), *bot.*, fruktblad.
Ca'rpus, *anat.*, handleden. — **Carpa'lis**, som tillhör handleden.
Carrapicho, fiber av *Ure'na loba'ta.* Se *Urenafiber.*
Carra'ra-marmor, *miner.*, näst den på ön Paros i grekiska arkipelagen fordom brutna marmorn den förnämsta bland alla marmorsorter, brytes vid Carrara i n. Italien.
Carrasquillas serum (*l.* karraski'llas -), *med.*, serum mot spetälska.
Carré, *fr.*, fyrkant; fyrkantigt stycke av ”sadeln” på en svinkropp. — **Carreau**, *fr.* (*l.* karrå'), fyrkantig ruta l. skiva; ruter (i kortspel).
Carrés ismaskin, apparat för att frambringa konstgjord is.
Carrefour, *fr.* (*l.* karrfo'r), korsväg, skiljeväg; litet torg.
Carrele'ra (av *fr. carreler*), belägga med fyrkantiga stenskivor.
Carrière, *fr.* (*l.* karriä'r), löpbana; det snabbaste lopp en häst kan åstadkomma; lycka, framgång i ens förehavande; levnads- l. tjänstebana. — **Carrière-atta'ck**, *krigsk.*, stormande rytterianfall.
Ca'rrièrindianer, athabasktam i n.v. Nordamerika.
Carroccio, *ital.* (*l.* -rå'tjå, av *lat. ca'rrus*, vagn), vagn dragen av oxar och som under medeltiden begagnades i krig av italienarna.
Ca'rsus och Mode'rus, gammal svensk folkbok, sammanarbetad efter äldre sagor.
Ca'rta, *ital.*, papper; kopparstick. — **C. bia'nca** l. **bla'nca**, oinskränkt fullmakt. — **C. bolla'ta**, stämplat papper. Jfr *Carte* och *Charta.*
Cartanträ, se *Zebraträ.*
Carte, *fr.* (*l.* kart), karta, kort, sjökort, spelkort. — **À la carte**, efter matsedel.)(À l a t a b l e d' h ô t e. — **Carte blanche** (*l.* - blangsj), oinskränkt fullmakt. — **C. céleste** l. **C. astronomique** (*l.* - läst, - nåmi'ck), stjärnkarta, himmelskarta. — **C. généalogique** (*l.* - sjenealåsji'ck), stamtavla. — **C. de géographie**, **C. géographique** (*l.* - dö sjeågrafi', -fi'ck), geografisk karta. — **C. marine**, **C. nautique** l. **C. hydrographique** (*l.* -i'nn, - nåti'ck, - idrågrafi'ck), sjökarta; även karta visande vattnets fördelning över jordytan. — **C. en relief** (*l.* - ang röliä'ff), reliefkarta, karta, varå bergshöjder äro framställda genom upphöjningar. — **C. reduite** (*l.* -ui'tt), en reducerad karta med växande breddgrader, karta efter Mercators projektion. — **C. sélénographique** (*l.* -i'ck), månkarta. — **C. terrestre** (*l.* -ästr), landkarta. — **C. topographique** (*l.* -i'ck), topografisk karta. — **C. à jouer** (*l.* - asjoe'), spelkort. — **C. de sureté** (*l.* - dö syrte'), respass. — **C. de visite** (*l.* - visi'tt), visitkort. — **C. du diner** (*l.* - dy dine'), matsedel.
Carte'l, *fr.* (av *lat. cha'rta*, papper), se *Kartel.*
Cartesiani'sm, den franske filosofen Cartesius' lärosystem. — **Cartesia'n**, anhängare av Cartesius' lära.
Cartesia'nska dykaren, *fys.*, en ihålig figur av glas, som, nedsänkt i vatten, genom dettas inträngande kan fås att efter behag sjunka och åter stiga.
Cartha'go dele'nda est, *lat.*, ”Carthago bör förstöras”, ombildat citat efter Cato. Se *Ceterum censeo* etc.
Ca'rthamnus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compositæ.* — **C. tincto'rius**, odlad tistelart. De rödgula blommorna utgöra färgämnet *safflor.* Se *Kartamin.*
Cartilagine'a (av *lat. cartila'go*, brosk), *bot.*, broskartad.
Cartila'go, *lat.*, brosk. — **Cartilaginö's**, broskartad.
Cartouche, *fr.* (*l.* karto'sj), kanonladdning. Se vidare *Kartusch.*
Car trusts, *eng.* (*l.* ka' tro'sts), ”vagnstruster”, amerikanska bolag, som tillhandahålla rullande material åt järnvägar.
Cartulaire, *fr.* (*l.* -tylä'r) = *Diplomatarium* (se d. o.).
Cartuxavin, ett spanskt vin.
Ca'rum ca'rvi, *bot.*, kummin, umbellat, vars frön användas som krydda. — **C. ajova'n**, en indisk art, som innehåller ajovanolja.
Caru'ncula (*dim.* av *lat. ca'ro*, kött), karunkel, *bot.*, en köttig utväxt på vissa frön. — **C. lacryma'lis**, *anat.*, tårkarunkeln.

Carvifo'lia (av *lat. fo'lia*, blad), *bot.*, till bladen lik *ca'rum ca'rvi* (kummin).

Carvi'n, *kem.*, den syrefria oljan i eterisk kumminolja.

Ca'rvum, *bot.*, *Fru'ctus ca'rvi*, kummin, de torkade frukterna av kumminörten, *Ca'rum ca'rvi.*

Ca'rya, *bot.*, hickoryträd, växtsläkte av fam. *Juglanda'ceæ.* — **C. alba**, m. fl. arter, lämna hickorynötter. Barken användes till färgning. — **C. porci'na**, m. fl. arter, lämna hickoryträ. — **C. tomento'sa**, ger färgbark.

Cary'ocar, *bot.*, gemensamt namn för flera i Sydamerika växande träd, tillhörande släktet *Rhizo'bolus* l. *Cary'ocar*, vars flesta arter äro bekanta för sina välsmakande nötter. Vissa arter ge ett uppskattat möbel- och skeppsbyggnadsvirke, *Tataju'ba-trä.*

Caryophylla'cea, *lat.*, *bot.*, nejlikartad. — **Caryophy'llea**, *bot.*, nejliklik.

Caryophylla'ceæ, *bot.*, nejlikväxter, växtfamilj, tillhörande de choripetala dikotyledonerna.

Caryophy'lli, *bot.*, *Flo'res caryophy'lli*, kryddnejlikor, de outslagna blommorna av det i Afrika och Amerika växande kryddnejlikträdet, *Caryophy'llus aroma'ticus*, tillhörande fam. *Myrta'ceæ.*

Caryophy'llus aroma'ticus, *bot.*, kryddnejlikträdet. Se *Caryophylli.*

Caryo'psis, *bot.*, hinnfrukt.

Caryo'ta, *bot.*, palmsläkte i s. Asien och n. Australien. Några arter odlas i Europa som prydnadsträd. — **C. Rumphia'na** och **C. u'rens** m. fl. arter ge palmsocker, sago och värdefullt virke. Bladslidornas fibrer ge vegetabiliskt tagel (*crin végé'tale, black fibre, siamfaser*).

Cas, *fr.* (ka, av *lat. ca'sus*), händelse, omständighet, läge. Jfr *Kasus.* — **En tout cas** (*l.* ang to -), eg. i varje fall; ett parasoll, som kan begagnas även som paraply.

Ca'sa, *ital.* och *sp.*, hus, hem; koja, hydda; kloster; *port.*, domstol. — **C. sa'nta**, *ital.*, Jungfru Marias ”heliga hus” i Loreto. — **Casas grandes**, ruinstäder i Mexiko och s.v. Nordamerika, sannolikt härrörande från pueblos (se d. o.).

Casa'le, *ital.*, utanverk; förstad.

Casaque, *fr.* (*l.* kasa'ck; *sp. casaca; ital. casacca*), kort res- l. ridrock. Jfr *Cassock.* — **Casaquin** (*l.* kasakä'ng), kofta; vardagsrock.

Casa'rea, *zool.*, rostand.

Ca'sca d'Anta, *farm.*, tapirbark, fås av trädet *Dri'mys granate'nsis* i Brasilien och utgör i Sydamerika ett värderat läkemedel.

Casca'ntevin, ett spanskt vinslag.

Casca'ra sagra'da, *farm.*, amerikansk frangulabark, ett avförande medel.

Cascarilla, *sp.* (*l.* -ri'lja), *Co'rtex cascari'llæ*, kaskarillbark (se d. o.). — **Cascarilleros** (*l.* -ilje'rås), barkskalare, yrkesmässiga kinabarkskalare.

Cascaro'l, *farm.*, ett avförande medel av cascara-sagrada-barkens glykosider.

Ca'sco, *sp.*, eg. kruka; ett kortspel; på sjöförsäkringsspråket benämning på fartyget själv, i motsats till cargo l. lasten; även ett slags pråm, som begagnas på Filippinerna; barn, vilkas båda föräldrar äro mulatter.

Case boards, *eng.* (*l.* käs bårds), *handelst.*, lådbräder.

Caseo'sus, *lat.*, ostig, ostlik.

Cash, skiljemynt och viktsort i Kina och Japan.

Cash, *eng.* (*l.* kasj), kontanta penningar. — **C. credit** (*l.* - kre'ddit), kassakreditiv. — **Cash-keeper** (*l.* -ki'pör), kassör. — **Cash on delivery** (*l.* - ån delivri), *handelst.*, betalning vid leveransen.

Casha'wagummi l. **Cashewgummi**, **Cashewnötter** (*l.* kasj-jo'-), se *Acajou.*

Casier judiciaire, *fr.* (*l.* kassie' sjydisiä'r), *jur.*, straffregister.

Casi'no, se *Kasino.*

Casius, *semit. myt.*, binamn på en semitisk, med Zeus likställd gud.

Ca'sker, porträttsten, små, tunna diamanter, som användas i infattningar.

Caslon, *boktr.*, namn på en stilsort, uppkallad efter en engelsk stilgjutare.

Caspa'ryska punkter, *bot.*, mörka partier i tvärsnittet genom rötter i strängslidans radiala väggar.

Casque, *fr.* (*l.* kask), hjälm, stormhatt. — **Casquette**, *fr.* (*l.* -ä'tt), liten hjälm; stormhuva; mössa med en bred skärm. Jfr *Kaskett.*

Cassa, *ital.*, trumma.

Cassa'mba, ostindisk *safflor* (se d. o.).

Cassa'va l. **Brasilia'nsk stärkelse** kallas den stärkelse, som erhålles ur roten av maniokväxten, *Ia'tropha Manihot*, i Västindien och Sydamerika. Jfr *Tapiocca.*

Cassazio'ne, *ital.*, *tonk.*, slutnumret i en konsert; även = *serenad* (se d. o.).

Ca'sselergrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Casselmans-grönt, giftig, grön målarfärg (basiskt kopparsulfat).

Casse-tête (*l.* kasstä't; av *fr. casser*, slå sönder, och *tête*, huvud), eg. huvudkrossare; käpp med blyklump i ena ändan; ett dessertvin, även kallat *auvernat*, från trakten av Blois.

Cassette, *fr.* (*l.* -ä'tt, av *ital. cassa*, skrin), låda, penningskrin. Jfr *Kassett.*

Ca'ssia, *bot.*, ett i Asiens, Amerikas och Afrikas varma länder inhemskt växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* Flera arter lämna drogen s e n n a b l a d. — **C. A'bsus**, har bittra frön, *tsjimsjim*, vilka i Egypten betraktas som ett specifikt medel mot den s. k. egyptiska ögonsjukdomen. — **C. fi'stula**, kassiabaljor, fås av en cassiaart av

samma namn (även kallad *Bactyrilo'bium fi'stula*), inhemsk i Egypten och Ostindien. Har purgerande verkan. — C. **li'gnea**, träkassia, kassiabark, fås av en varietet av äkta kanelträdet. Jfr *Kassiabark*.

Cassia'ner, annat namn på *Sabinianer* (se d. o.).

Ca'ssii guldpurpur, *kem.*, tennoxidhydrat, blandat med fint fördelat guld, som brukas till att frambringa purpurröd färg på glas.

Cassi'ne, *bot.*, sydafrikanskt busksläkte av fam. *Celastra'ceæ*. — C. **cro'cea**, ett färgträ, *saffranhout*. — C. **glau'ca**, ger ett vackert trä. Barken användes i medicinen.

Cassi'ope (syn. *Andromeda*), *bot.*, fjällväxtsläkte, tillhörande fam. *Erica'ceæ*. — C. **hypnoi'des**, mossljung, mossliknande. — C. **tetrago'na**, kantljung, ljunglik dvärgbuske.

Cassiope'a, *gr. myt.*, se *Kassiopeia; astr.*, stjärnbild på n. hemisfären mellan Cepheus och Perseus, med 5 stjärnor av 2:a och 3:e storleken, vilka bilda ett W.

Cassiope'ium, *kem.*, en av de sällsynta jordmetallerna.

Cassis, *fr.* (*l.* kassi's), svart vinbärslikör.

Ca'ssius' guldpurpur, se *Cassii guldpurpur*.

Ca'ssock, *eng.* (*fr. casaque*), prästrock, sådan de engelska andliga bruka; ryttare- l. soldatkappa. Jfr *Casaque*.

Cassu'bicus, -a, *lat.*, *bot.*, från Kassubien (del av Hinter-Pommern).

Castagnetter, *sp.* (*l.* kastanjä'tter), se *Kastanjetter*.

Casta'lia, *bot.*, syn. *Nymphæa* (se d. o.).

Casta'nea, *bot.*, kastanjeträd, växtsläkte av fam. *Faga'ceæ*. — C. **vulga'ris**, äkta kastanje. Frukterna viktigt födoämne.

Casta'neus, *lat.*, *bot.*, kastanjebrun.

Castanhas do Jabota', *sp.*, se *Anisosperma*.

Castanljus, *krigsk.*, signalljus för krigsfartyg.

Castanospe'rmum austra'le, *bot.*, se *Arrowrotstärkelse*.

Castelanes, *fr.* (*l.* kastella'n), gröna plommon från s. Frankrike.

Caste'llum, *lat.* (*dimin.* av *ca'strum*, borg), kastell, liten borg. — C. **morino'rum**, latinska namnet på staden Cassel.

Ca'stes, *sp.* (av *casta*, stam), *pl.*, sydamerikaner av blandad ras. — **Casti'zer**, avkomlingar av *mestizer* (se *Mestiz*).

Castigat ride'ndo mo'res, *lat.*, "straffar (de dåliga) sederna genom att förlöjliga dem" — ett uttryck, ofta begagnat om komedien l. det borgerliga dramat och förr nyttjat som överskrift över Köpenhamns kungliga teater.

Casti'zer, se under *Castes*.

Castillo'a, *bot.*, amerikanskt växtsläkte av fam. *Mora'ceæ*. — C. **ela'stica**, lämnar kautschuk, *Cartagena-katschuk*, *guayaquil-strips*.

Castle, *eng.* (*l.* kassl), kastell, slott, borg. — **My house is my castle** (*l.* mäj ha'os is mäj kassl), mitt hus är min borg.

Casto'reum, *farm.*, bävergäll, en drog, som består av de körtelpungar, vilka finnas hos bävrarna bredvid könsorganen, och som brukas i medicinen vanligen i form av en spritlösning (tinktur). — **Castorolja**, en i England nyttjad benämning på ricinolja. — **Castori'n**, ett slags fin plyschartad duk av ull, halvylle l. bomull.

Ca'stor fi'ber, *zool.*, bävern, den enda nu levande representanten för bävrarnas familj (*Castori'dæ*).

Ca'stor och **Po'llux**, *gr.* och *rom. myt.*, se *Dioskurerna; astr.*, två stjärnor i stjärnbilden Tvillingarna på n. hemisfären.

Casto'reus (av *lat. ca'stor*, bäver), *bot.*, bäver-.

Casto'ridæ, *zool.*, gnagarfamiljen Bäverdjur.

Ca'stra, *lat.*, fältläger. — C. **stati'va**, ståndläger, avsett för ett längre uppehåll.

Ca'strum, *lat.*, borg, slott, skans, militäriskt läger. Jfr *Castra*. — C. **dolo'ris**, *lat.* (*ty. Trauerbühne; fr. chapelle ardente*), eg. smärtans läger; svartklätt och upplyst rum, vari ett lik förevisas.

Cast-steel, *eng.* (*l.* kast-stil), gjutstål.

Casua'ridæ, *zool.*, en familj strutsfåglar, kasuarfåglar. — **Casua'rius**, *zool.*, kasuarsläktet.

Casuari'na, *bot.*, skogbildande australiskt kryptogamsläkte, till det yttre liknande *Equise'tum*. Flera arter lämna "järnträ". Barken innehåller *kasuari'n*, ett brunt ylle- och sidenfärgämne.

Ca'sula, *lat.* (av *ca'sa*, hus), kåpa, som bäres av den katolske prästen under mässoffrets förrättande.

Ca'sus, *lat.*, fall, händelse, tillfälle. Jfr *Kasus* och *Causa*. — **Casu**, av en händelse. — **Casus be'lli**, krigsorsak, den omständighet, under vars förutsättning en stat förklarar sig vara i krig med en annan. — C. **conscie'ntiæ**, samvetssak. — C. **factiti'vus**, eg. verkandets kasus, ackusativ. — C. **fata'lis**, olycksfall. — C. **foederis** (*l.* fe'-), fullgörande av de överenskommelser, som blivit gjorda i ett förbundsfördrag. — C. **impro-vi'sus**, oförutsett fall. — C. **mi'xtus**, blandat fall, där det kan talas både för och emot. — C. **necessita'tis**, nödfall. — C. **obli'qui**, *pl.*, eg. skeva, d. v. s. oberoende kasus, alla utom nom. och vok. — C. **re'ctus**, *pl.*, oberoende kasus (nom. och vok).

Catabro'sa aquati'ca (syn. *Aira a.*), *bot.*, källtäppa, narvgräs, täml. sällsynt i diken, källrännilar o. d.

Catacao, yunkastam i Peru. Se *Yunka*.

Catala'n, en fiskarbåt, som begagnas vid Kataloniens kuster. — **Catala'nsmide**, gammal spansk metod att framställa smidbart järn direkt ur järnmalmen.

Catale'cticus, se *Katalektisk*.

Cata'lepton (av *gr. katalepto'n*, "små sa-

ker"), diktsamling, som tillskrivits Vergilius.

Cata'lpa, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bignonia'ceæ.* Träd och buskar från Asien och Nordamerika. — **C. bignonio'ides,** trumpetträdet, odlas i större trädgårdar.

Catamara'n l. **Catimaro'n,** namn på ett slags förstörelsemaskiner; namn på en flotte, som begagnas på kusterna av Ceylon, Sydamerika m. fl. ställen.

Catana'nche, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **C. cœru'lea,** rasselblomster, prydnadsblomma från Sydeuropa.

Catapla'sma, *lat.*, *farm.*, deg. — **C. sina'pis,** *lat.*, *med.*, senapsdeg. Beredes av svart senap och vatten. Är hudretande och, om den kvarligger länge, blåsdragande.

Catara'cta, *gr.*, *med.*, grå starr.

Cata'ria, *lat.*, *bot.*, kattört.

Catari'na l. **Katarina,** kvinnonamn (av *gr. katharo's*, ren), obefläckad; kysk. Namn buret av flera helgon, bl. a. den heliga Birgittas dotter, av svenska, engelska och franska drottningar samt ryska kejsarinnor. Förk. hos oss till *Ka'rin, Kari'na* och *Kajsa.*

Cata'rrhinæ, *zool.*, smalnäsiga apor.

Ca'tarrhus, *lat.*, *med.*, katarr. — **C. æsti'vus,** *lat.*, *med.*, höfeber.

Catch, *eng.* (*l.* katsj), eg fångst; *tonk.*, för England egendomlig flerstämmig sång för mansröster och av folklig karaktär. — **Catch-as-catch-can** (*l.* katsj-äs-katsj-cän), "ta tag som man kan", amerikansk fribrottning.

Catchup, *eng.* (*l.* kattjupp), *kokk.*, en i England, Ostindien och Amerika mycket omtyckt soja.

Catechu'palmen, se *Areca.*

Cate'na, *lat.*, kedja. — **C. eccle'siæ** l. **C. pa'trum,** samling av bibelkommentarier ur kyrkofädernas skrifter.

Catena'ria (av *lat. cate'na,* kedja), *mat.*, kedjelinje.

Catenula'ta, -um (av *lat. ca'tena,* kedja), *bot.*, kedjelik.

Caterpillar, *eng.* (*l.* ka'tö-pi'llö), fjärilslarv, kålmask, lövmask (som spinner en tunn tråd, i vilken den hänger). — **Caterpillarklubben,** klubb, i vilken automatiskt upptagas flygare, som räddat sig från döden genom fallskärmshopp.

Catgut, *eng.* (*l.* ka'ttgött), eg. katt-tarm; ett slags tråd, gjord av djurtarm, vanligtvis av får l. hare; användes till stränginstrument och av kirurgerna till att underbinda blodkärl vid operationer, för hopsyning av sår m. m.; även ett slags linnekanfas.

Ca'tha edu'lis, *bot.*, kat, khat, en arabisk-afrikansk buske, vars blad tuggas och användas till beredning av en dryck, som antogs skydda mot pesten.

Catha'rsis (av *gr. kathaire'in,* rena bortspola), *med.*, avföring ur tarmkanalen. — **Catha'rticum,** *pl.* **Catha'rtica,** laxermedel.

Catha'rtes, *zool.*, korpgamsläktet.

Cathartica, -um (av *gr. kathaire'in,* ren), *bot.*, laxerande.

Cathay, medeltida benämning på Kina.

Ca'thedra, *lat.* (*gr. kathe'dra*), länstol; kateder. — **C. Petri,** Peterssstolen. — **Ex cathedra,** "från katedern", d. v. s. med påvlig myndighet.

Cathedra'ticum, *lat.* (av *ca'thedra,* biskopsstol), *kamer.*, en skatt (38—75 öre), som varje kyrka i Bohuslän erlade till sitt stifts biskop.

Catherine'tter, i Paris benämning på ogifta flickor över 25 år gamla.

Cathmor (*l.* ka'mor), gaeliskt mansnamn (av *cath,* strid och, *mor,* stor), stor hjälte.

Catilina'riska existe'nser, personer, som våga allt, därför att de intet ha att förlora; i sedligt hänseende sjunkna personer. Uttrycket härleder sig från den romerske upprorsstiftaren Catilina.

Cati'llus, latinisering av namnet *Kettil.*

Catimaron, se *Ca'tamaran.*

Catin (*l.* katä'ng), **Caton** (*l.* katå'ng), **Cataut** (*l.* katå'), *fr.*, kvinnonamn, dimin. av *Catarina.*

Ca'to, *fig.*, allvarsam, vis man, sträng sededomare (efter två för sina stränga seder ryktbara män i det forna Rom, båda med namnet C.).

Cato'cala, *zool.*, ett fjärilssläkte. — **C. fra'xini,** blåbandade ordensflyet. — **C. nu'pta,** rödbandade ordensflyet.

Catty (*l. kä'tti*) *pl.* **Catties,** av europeer brukat namn på den kinesisk-japanska vikten *kin* = 0,6 kg. Catty förekommer även i Ostindien, men är där något tyngre.

Cat-whisker, *eng.* (*l.* kätt-oi'sker), morrhår; benämning på sökaren i en radiokristallapparat.

Cauchemar, *fr.* (*l.* kåsjma'r), mara.

Caucus, *eng.* (*l.* kåköss), i Nordamerika bruklig benämning på politiska partimöten.

Ca'uda, *lat.*, svans. — **Cauda'tum,** med svans; *zool.*, stjärtamfibier (*Urodela*).

Caudi'nska passet, C. oket, *fig.*, grov skymf, djup förödmjukelse (efter Caudinska passen i Samnium, där en romersk krigshär av samniterna tvangs att passera under oket [*sub ju'gum*]).

Caulicina'lis (av *lat. ca'ulis* stjälk), *bot.*, växande på stjälkar.

Ca'ulis, *lat.*, *bot.*, stjälk, örtstjälk.

Ca'usa, *lat.*, orsak; angelägenhet, i synnerhet i rättsfrågor. Jfr *Casus.* — **C. be'lli,** krigsorsak. — **C. dete'rminans,** utlösande orsak. — **C. effi'ciens,** verkande orsak. — **C. fina'lis,** *fil.*, ändamålsorsak. — **C. forma'lis,** *fil.*, "gestaltande orsak". — **C. materia'lis,** *fil.*, det påverkade materialets återverkan på den genom verksamheten inträdande förändringen. — **C. mo'rbi,** sjukdomsorsak. — **C. mo'rtis,** dödsorsak. — **C. occasiona'lis,** *fil.*, tillfällig anledning för

annan person att utföra en verksamhet. — **C. sui.**, *fil.*, ”det som är genom sig självt”. — **Causati'vum**, *språkv.*, verkningsord, ord, som uttrycker en verkan. Se vidare under *K.*

Causalgi', *med.*, neuralgi efter yttre våld (*trauma*).

Cause célèbre, *fr.* (*l.* kås selä'br), märklig händelse; uppseendeväckande rättsfall.

Causerie, *fr.* (*l.* kåsöri'), l. **Kåseri'**, lätt och innehållslöst samtal; småskvaller; skildring, hållen i en lätt men intresserande stil (i en tidskrift l. i ett sällskap). — **Causeur** (*l.* kåsö'r) l. **Kåsö'r**, person, som berättar på ett lätt och angenämt sätt. — **Causeuse** (*l.* kåsö's) l. **Kåsö's**, ett slags soffa för två personer.

Causeway, *eng.* (*l.* kåsoä), gångbana, trottoar.

Ca'usticum, *lat.*, *pl.* **Ca'ustica** (*gr. kaustiko'n*, brännande, frätande), *med.*, frätmedel. — **C. antimonia'le**, antimonsmör. — **C. Canquoin**, en blandning av klorzink och mjöl. — **C. luna're** l. **La'pis inferna'lis**, silvernitrat.

Causticus (av *gr. kaustiko'n*, brännande), *bot.*, brännande.

Cautenac, *fr.* (*l.* kåtna'ck), ett slags Bordeauxvin.

Caute-perdrix, *fr.* (*l.* kåt-perdri'), ett muskatellvin från Provence.

Cauterium, *pl.* **Caute'ria**, *lat.* (*gr. kauterion*, brännjärn), *med.*, brännmedel; användas till att förstöra något sjuk kroppsdel l. sjuklig bildning. — **C. actua'le**, glödgat järn l. annan glödgad metall. — **C. potentia'le**, kaustikt kali. — **C. p. mi'tius**, kaustikt kali, blandat med ungefär lika vikt kaustik kalk.

Caution, se *Kaution.* — **Acquit à caution**, se under *Acquit.*

Ça va, *fr.* (*l.* sa va), det går an, tämligen.

Ca'va (av *lat. ca'vo*, urholka), *anat.*, hålven; *bot.*, ihålig. — **Cavifo'lia** (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, med urholkade blad.

Cavæ'dium, *lat.*, i de romerska boningshusen ett större rum, omslutet av mindre dylika och med en fri plats i mitten under bar himmel.

Cavage, *fr.* (*l.* kava'sj), *handelst.*, hyra för lagerkällare; kostnader för fastagens inläggning däri.

Cavagnole, *fr.* (*l.* kavanjå'll, av *ital. cavagna*, korg), ett slags hasardspel, som liknar *biribi* (se d. o.).

Cavaillé-coll (*l.* kavaje'-kåll), ryktbar fransk orgelbyggare, d. 1899.

Cavalcade, se *Kavalkad.*

Cavale'tto, *ital.* (av *cava'llo*, häst), staffli för konstnärer; även ett slags pinoredskap.

Cavalier, *fr.* (*l.* -lie'), *krigsk.*, ett slags fästningsverk.

Cavalièrement, *fr.* (*l.* kavaljerma'ng), fritt, obesvärat; översittaraktigt, vårdslöst.

Cavalie're serve'nte, *ital.*, eg. uppvaktande kavaljer; älskare och ledsagare åt en gift dam.

Cavalleri'a, *ital.*, ridderlighet, hederskänsla. — **C. rustica'na**, ”hederskänsla bland bönder”, opera av P. Mascagni.

Cavallero, *sp.* (*l.* kavalje'ro), i Spanien en adelsman av lägsta rang. Se *Caballero.*

Cava'llo, *ital.*, häst; benämning på ett flertal äldre italienska skiljemynt med bilden av en häst i prägeln.

Cava'ta, *ital.*, *tonk.*, se *Cavatina; handelst.*, nettobehållning av en försåld l. diskonterad växel.

Cavati'na l. **Cava'ta**, *ital.*, *tonk.*, en mindre aria, som vanligen består av endast en sats.

Ca'vea, *lat.*, åskådarerummet på den antika teatern.

Ca'veant co'nsules! *lat.*, eg. må konsulerna se till (att staten ej tager någon skada), formel hos romarna för att angiva att staten hotades av en fara.

Caveau, *fr.* (*l.* kavå'), eg. källare, namn på ett par litterära klubbar i Frankrike, vilkas syfte var att odla visans genre.

Ca've ca'nem, *lat.*, akta dig för hunden; inskrift ovan dörren till de fornromerska husen till varning för den innanför liggande bandhunden.

Cave'rna, *anat.*, håla, *med.*, kavern, sårhåla.

Ca'via, *zool.*, marsvin, ett släkte gnagare. — **C. apere'a**, se *Aperean.* — **C. porce'llus**, tamt marsvin.

Ca'viar for the general, *eng.* (*l.* - dje'neröl), eg. kaviar för folket; kaviar för bönder, något som icke slår an på mängden. (”Hamlet” av *Shakespeare.*)

Cavico'rnia, *zool.*, slidhornade, avdelning av idisslarna, omfattande nötkreatur, får, getter och antiloper.

Ca'vitas, *lat.*, *anat.*, håla. — **C. de'ntis**, tandpulpans håla. — **C. ty'mpani**, *lat.*, *anat.*, trumhålan.

Caxtons, *eng.* (*l.* ka'kstns), *pl.*, bland bokälskare benämning på böcker, tryckta hos Englands förste boktryckare, *Caxton* (1422—91).

Cayaboca, dets. som *Amboinaträ* (se d. o.).

Cay-Chug, ett i Ostasien brukat pilgift.

Cayenne (*l.* kajä'nn), ett slags halvsiden.

Cayénnepeppar, *bot.*, en krydda, som fås av växterna *Ca'psicum bacca'tum*, *C. cra'ssum* och *C. frute'scens* i det tropiska Amerika.

Cayu'ga, nordamerikansk indianstam.

Cazea'nes, stam av urinvånarna i Mexiko.

Caze'ngokaffe, se *Coffea.*

c. b. = *col basso* (se d. o.).

C. C. (förk. för *cedant curæ*, vike bekymren), akademiskt ordenssällskap i Lund, stiftat 1868.

c. d., *tonk.*, förk. för *colla dextra* (se d. o.).

Cd, *kem.*, atomtecken för *Cadmium* (Kadmium).

C dur, *tonk.*, tonsystemets första durtonart. Saknar förteckning.
Ce, *kem.*, atomtecken för *Cerium.*
Ceano'thus america'nus, *bot.*, odlad, nordamerikansk prydnadsbuske av fam. *Rhamna'ceæ.* Andra arter lämna febermedel.
Ceara'-kautschuk, se *Manihot.*
Cebaha'i, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Ormbäraren.
Ce'bus, *zool.*, rullsvansapor.
Ceci'dier, *bot.*, *zool.*, gallbildningar. — **Cecidiologi',** vetenskapen om gallbildningarna.
Cecidomy'ia, Cecidomyi'idæ, *zool.*, gallmyggor.
Cécile (*l.* -si'll), franskt mans- och kvinnonamn = *Cecilius* och *Cecilia.*
Ceciliaföreningar, se under *Cecilius.*
Ceci'lius l. **Cæci'lius,** fornromerskt mansnamn (av *cæ'culus*, kortsynt, närsynt). Förk. till *Cecil.* Motsvarar kvinnonamnet **Ceci'lia,** vilket burits av ett helgon, som efter sägnen uppfunnit orgeln. — **Ceciliaföreningar,** sällskap som idka och befrämja kyrkomusik.
Cecro'pia, *bot.*, trumpetträd, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ.* Mjölksaftrika träd; tropiska Amerika. — **C. pelta'ta,** lämnar kautschuk. Frukterna ätliga. Stammarna brukas i Brasilien till vattenledningsrör.
Ce'dant a'rma to'gæ, *lat.*, *ordspr.*, må vapnen vika för togan (de fredliga värven). ("De officiis" av *Cicero*).
Ce'de majo'ri, *lat.*, vik för den mäktigare!
Cede'nt, *handelst.*, person, som till en annan avstår något, t. ex. en rättighet, en fordran l. sin egendom. Jfr *Cedera.*
Ce'der, *bot.*, **Ce'drus Li'bani** l. **Pi'nus Ce'drus,** Libanoncedern, tillhörande fam. *Coni'feræ,* förekommer på flera berg i Syrien och Mindre Asien, men störst och vackrast på Libanon. Cedern är ett kolossalt träd, som kan bli flera tusen år gammalt. Himalaja- l. Deodaracedern (*Ce'drus Deoda'ra*) och Atlas- l. silvercedern (*C. atla'ntica*) från Atlasbergen lämna liksom Libanoncedern äkta cederträ.
Cede'ra (*lat. ce'dere*), avträda, avstå ifrån; försaka. — **C. bo'nis** (*lat. cedere bo'nis*), avträda sin förmögenhet till borgenärernas förnöjande. — **Cessio'n** (*lat. ce'ssio bono'rum*), själva avträdandet. — **Cessiona'nt,** den, som till borgenärers förnöjande avträder sin förmögenhet. — **Cessiona'rie** l. **Cessiona'rius,** den till vilken en fordran överlåtits.
Cederbladsolja, se *Thujaolja.*
Ce'dere majo'ri virtu'tis fa'ma secu'nda est, *lat.*, att giva efter för den mäktigare är ett slags mod, om ock av andra rang. (*Martialis.*)
Ce'derharts, *farm.*, ett välluktande harts, som utsipprar från cederns stam. Lär i forntiden brukats vid balsamering. — **Cederolja,** en flyktig olja, destillerad ur cederträ och av egypterna brukad vid balsameringar. — **Cederträolja,** *kem.*, en flyktig olja från veden av *Juni'perus virginia'na.*
Ce'dfordprocessen, *tekn.*, metod att befria vattengas (generatorgas) från koloxid.
Cégétistes, *fr.* (*l.* sesjeti'st), medlemmar av C. G. T. Se *Confédération Générale du Travail.*
Cedi'lj, *språkv.*, ett tecken (ç), format som ett omvänt c, vilket i franskan och portugisiskan sättes under ett *c*, som står framför en hård vokal, men bör uttalas som *s*. Jfr följande ord.
Cédille, *fr.* (*l.* sedi'j), **Cedilla,** *sp.* (*l.* -ilja), **Zediglia,** *ital.* (*l.* -ilja), se *Cedilj.*
Cedola, *ital.* (*l.* tje'-), romerska bankens sedel.
Ce'do nu'lli, *lat.*, jag viker icke för någon; namn på amiralsnäckans vackra skal.
Cedrachbusken, Cedracholja, se *Zedracholja.*
Cedra't (av *ital. cedra'to*) l. **Citrona't,** insyltade skal av ett slags stora, grovskaliga citroner. Kallas även *sukat.*
Cedre'la, *bot.*, växtsläkte av fam. *Melia'ceæ.* Höga träd i tropiska Amerika. — **C. odora'ta,** lämnar s. k. *sockerkistträ.*
Cedre'n, ett ämne i cederträolja.
Cedrire't, se *Cerulignon.*
Ce'drobalsam, *Ba'lsamum carpa'thicum,* karpatisk balsam, fås av *Pi'nus ce'mbra.*
Ce'dro-olja, Citro'n-olja, *Æthero'leum ce'dro,* flyktig olja, som fås av den sura citronens fruktskal.
Ce'drus, *bot.*, se *Ceder.*
Cefal-, se även *Cephal-.*
Cefalæa, *lat.*, l. **Cefala'lgia,** *gr.* (av *kefale'*, huvud), *med.*, häftig huvudvärk. — **Cefala'lgisk,** som har avseende på nervös huvudvärk. — **Cefalhemato'm,** se *Kefalhematom.* — **Cefa'lica,** huvudstärkande läkemedel. — **Cefali'tis,** hjärnhinneinflammation. — **Cefaloloxi',** sned hals. — **Cefalome'ter,** se *Kefalometer.* — **Cefalo'phora,** *zool.*, de blötdjur, som äga ett tydligt huvud.)(Acephala. — **Cefalo'poda, Cefalopo'der** l. **Kefalopo'der,** *zool.*, huvudfotingar, en klass bland blötdjuren. — **Cefalothoraco'pagus** (av *gr. thorax*, bröst, och *page'is*, förenad), *med.*, hos vissa dubbelmissfoster förekommande sammanväxning av huvud, hals och bröst. — **Cefalotomi',** *kirurg.*, i förlossningskonsten: den operation, genom vilken fosterhuvudet sönderskäres. — **Cefalotri'be,** ett tånglikt redskap, med vilket utföres **Cefalotrypsi',** krossning av det döda fostrets huvud vid svår förlossning.
Ceiba-ull, *bot.*, ull, som omger fröna av *Ceiba penta'ndra* m. fl. arter från Västindien och Sydamerika.
Ceiling boards, *eng.* (*l.* siling-bårds), *handelst.*, takbräder.
Ceinture, *fr.* (*l.* sängty'r), bälte, gördel. — **Mieux vaut bonne renommée que ceinture**

dorée (*l.* mjö vå bånn rönåmme' kö sängty'r dåre'), ett gott rykte är mera värt än ett gyllene bälte.
Celadon, *fr.* (*l.* söladå'ng), ett herdenamn i romanen "Astrée"; därav betydelsen smäktande älskare. — **Celadongrönt,** benämning på ett slags ljusgrön färg.
Cela se peut, *fr.* (*l.* sla sö pö), det kan nog vara.
Celastra'ceæ l. **Celastri'neæ,** *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Franguli'næ* av de choripetala dikotyledonerna. Tropiska och subtropiska länder, särskilt Goda Hoppsudden. Se *Evonymus.*
Cela'strus obscu'rus, *bot.*, se *Ad-ad.*
Cele'ber (*fr. célèbre, lat. ce'leber*), vittberömd, namnkunnig; högtidlig. — **Celebre'ra,** fira, prisa. — **Celebrite't,** ryktbarhet; frejdad person.
Celebra'nt, *lat.*, i den romersk-katolska kyrkan prästen, som förrättar mässoffret.
Celebrite't, se under *Celeber.*
Celemi'n, gammalt spanskt spannmålsmått; i de spansk-amerikanska länderna alltjämt brukligt åkermått = $^1/_{12}$ "fanega de tierra".
Ce'ler, *lat.*, hastig. — **Pu'lsus celer,** *med.*, hastig puls.
Ce'leres, *lat.*, de snabba, benämning på de 300 ryttarna inom den romerske konungen Romulus' tribushär.
Célérifère, *fr.* (*l.* -fä'r), "snabbförare", ett 1790 i Paris konstruerat fortskaffningsmedel, förelöpare till velocipeden.
Celerite't (*lat. cele'ritas*), hastighet, snabbhet.
Cele'st (*lat. cæle'stis* av *cæ'lum,* himmel), himmelsk, som rör himlarymden. — **C. mekanik,** vetenskapen om lagarna för himlakropparnas rörelser.
Cele'sta, *ital., tonk.*, ett modernt klaverinstrument, i vilket stålstänger ersätta strängarna.
Celesti'n (av *lat. cæ'lum,* himmel), *miner.*, strontiumsulfat, ett mineral endast en gång funnet i Sverige vid Lund. Se även *Celestinus.*
Celesti'n-orden, en munkorden, stiftad 1254 av Peter di Murrhone (sedermera påve, under namnet Celestin V). — **Celesti'ner,** medlemmar av denna orden.
Celesti'nus l. **Celesti'n** (av *lat. cæle'stis,* himmelsk), den gudomlige, himmelske. Namn på fem påvar. Motsvarar kvinnonamnet **Celesti'na,** *fr.* **Célestine** (*l.* -i'nn).
Ce'lia och **Celi'na,** kvinnonamn (av *lat. cæ'lum,* himmel), den gudomliga, himmelska.
Celiba't (av *lat. cæ'lebs,* ogift), ogift stånd, särskilt de katolska prästernas ogifta stånd. — **Celibatä'r,** ungkarl.
Celidografi' (av *gr. keli's,* fläck, och *gra'fein,* beskriva), beskrivning över fläckarna på solskivan och planeterna.
Cell (*lat. ce'lla, ce'llula*), pipa i en honungskaka; liten kammare (i ett kloster l. fängelse); *fys.*, en *enkel* galvanisk stapel; *zool.* och *bot.*, den minsta formbeståndsdel, av vilken växter och djur äro sammansatta.
Ce'lla, *lat.*, förvaringsrum; källare; det rum i de grekiska och romerska templen, där gudabilden hade sin plats. — **Cella'rius,** en tjänande (slav) hos de gamla romarna.
Cellemalj (*l.* säll-) l. **Väggemalj,** ett slags guldsmedsemalj, där teckningen är utförd medelst fina metalltrådar och de mellan dessa befintliga mellanrummen (cellerna) fyllda med emalj.
Cellist, *ital.* (*l.* tjelli'st), violoncellspelare.
Celli'ter, se *Alexianer.*
Cello, *ital.* (tje'llo), förk. av *violoncello* (se *Violoncell*).
Celloidi'n, renat bomullskrut till beredning av kollodium. — **Celloidi'npapper,** fotografiskt kopieringspapper överdraget med kollodium, innehållande silversalter.
Cello'n, dets. som acetoncellulosa.
Ce'llsystemet l. **Pennsylva'niasystemet,** fängelsesystem, som kännetecknas därav, att fångarna hållas avstängda från varandra i celler.
Ce'llula, *lat.*, liten kammare, cell.
Cellula'rpatologi', *med.*, den lära, enl. vilken kroppens sjukliga förändringar hava sitt säte i cellerna.
Cellula'rteori', den teori, som förklarar alla djur- och växtvävnader hava uppkommit genom förening och ombildning av urspr. enkla celler.
Cellula'ser, se under *Enzym.*
Celluli'ter, *med.*, svullnader i bindväven.
Celluloi'd, *kem., tekn.*, en hård, elastisk, lätt polerbar massa av bomullskrut och kamfer, som, färgad l. ofärgad, nyttjas till kragar, manschetter, kammar, biljardkulor, leksaker m. m. — **Celluloid-radering** l. **Hologlyfi',** modern gravyrmetod, varvid celluloidplåtar ersätta kopparn.
Cellulo'sa, *kem.*, det av kol, väte och syre bestående ämne, av vilket växternas cellväggar huvudsakligen utgöras. Förekommer sällan inom djurvärlden. — **Cellulosanitra't,** *kem.*, bomullskrut. — **Cellulosasilke,** en art konstsilke framställt ur cellulosa.
Cellulä'r l. **Cellulö's,** bestående av celler.
Celo'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Amaranta'ceæ.* — **C. arge'ntea** är en odlad, mångformig art från Ostindien. Mest bekant är *f. cristata,* tuppkammen, med sin röda tuppkamslika blomställning.
Celsia'n, *miner.*, bariumfältspat.
Celsius' termometer, se *Termometer.*
Celt (av *lat. cæla're,* utmejsla), *arkeol.*, ett fordom vanligt redskap, vilket användes som yxa l. mejsel.
Ce'lter, se *Kelter.*
Celtibe'rer, se *Keltiberer.*
Ce'ltis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ulma'ceæ.* —

C. austra'lis, *bot.*, se *Zürgel.* — **C. occidenta'lis**, är en nordamerikansk art.

Cembalo, *ital.* (*l.* tje'm-), *tonk.*, cymba'l l. hackbräde, gammalt stränginstrument, som slås med två hammare. — **Cembali'st**, person som spelar Cembalo.

Cembalo, Clavicembalo, *ital.* (*l.* tje'm-, klavitje'm-), *tonk.*, klavér.

Ce'mbratall, *bot.*, *Pi'nus ce'mbra*, en i s. Europas alptrakter förekommande tall med trekantiga, hårdskaliga frukter.

Ceme'nt (av *lat. cæme'ntum*, murbruk) l. **Hydrauliskt murbruk**, en blandning, som vanligen består av kalk, kiselsyra, lerjord och järnoxid, och vilken nyttjas till murning under vatten; *anat.*, kitt. — **Cementkoppar** kallas pulveriserad koppar, som genom järnskrot blivit på våta vägen utfälld ur en lösning. — **Cementmarmor**, marmorimitationer, framställda medelst cement. — **Cementobla'ster**, *anat.*, cementbildande celler. — **Cementstål**, brännstål l. blåstål, en stålsort, som beredes därigenom, att man i kolpulver inbäddar stångjärn och glödgar det, varvid stångjärnet upptager kol dels kemiskt, dels mekaniskt. — **Cementvatten**, kopparsulfatlösning, beredd med vatten.

Cemente'ra, förena, sammankitta, överdraga med cement. — **Cementerad tråd**, koppartråd, som på ytan förvandlats till mässing. — **Cemente'ring**, sätthärdning, metod att genom uppkolning av gjutna pjäser av mjukt järn giva dessa en hård yta. Jfr *Aducering.*

Cénacle, Le, *fr.* (*l.* lö sena'kl), ”matlaget”, en grupp av romantiska skalder i Paris, bildad 1828.

Cena'kel, matsal; ironisk benämning på ”läsarförsamling” l. samling svärmiska, trångsynta nykterhetsvänner. Se *Cœnaculum.*

Cendré, *fr.* (*l.* sangdre'), askfärgad; ljuslätt person med blå ögon och askblont hår.

Cendrillon, *fr.* (*l.* sangdrijå'ng), Askungen, hjältinnan i en mycket spridd folksaga.

Ce n'est que le ventre qui gouverne le monde, *fr.* (sö nä kö lö va'ngtr ki go'värn lö mångd), endast magen regerar världen.

Cenobi'ter l. **Koinobi'ter** (av *gr. koino's*, gemensam, och *bi'os*, liv), munkar, som levde tillsammans i gemensamma boningar, kloster. Jfr *Anakore't.*

Cenogene's, se *Cænogenes.*

Cenoman l. **Cenoman-etagen** (*l.* -mang-), *geol.*, en underavdelning av kritsystemet.

Cenoma'ner, keltiskt folk, som först levde i Gallien, men omkr. 400 f. Kr. bosatte sig i Nord-Italien.

Cenota'fium (*lat. cenota'phium, gr. kenota'fion*), vård, upprest till minne av en annorstädes begraven.

Ceno'tea (av *gr. keno's*, tom), *bot.*, ihålig.

Ceno'tiker (av *gr. ke'nosis*, avhållande), ett tyskt teologiskt parti, som på grund av sin lära, att Kristi förnedring gällde endast hans mänskliga natur och bestod i ett avhållande från att göra bruk av den gudomliga naturen, under åren 1616—1624 lågo i fejd med de s. k. k r y p t i k e r n a, vilka ansågo att Kristus under sin förnedring även i sinnlig måtto regerade himmel och jord, allenast på ett dolt sätt (*gr. kry'psis*, döljande).

Ce'nsor, *lat.*, fornromersk ämbetsman, vars åliggande var att förrätta *census* (se d. o.); sededomare; person, som granskar och bedömer skrifter före deras offentliggörande, kunskapsprov o. d. — **Censorskolle'gium**, censorssammanträde. — **Censor libro'rum**, *lat.* ”bokgranskare” (se ovan). — **Examens-censor**, person, som har i uppdrag att utöva ledning och tillsyn vid examina. — **Censora't**, en censors ämbete.

Censu'r (*lat. censu'ra*), urspr. kontroll över enskild och offentlig sedlighet i det forna Rom; av staten påbjuden granskning av nya skrifter, filmer o. d. före dessas offentliggörande. — **Censu'ra ecclesia'stica**, kyrkotukt. — **Censura libro'rum**, det moderna samhällets enda form av censur; går av politiska skäl oftast ut över tidningar. — **Censure'ra**, granska

Ce'nsus, *lat.*, mantals- och skatteskrivning, taxering, medborgares uppskattande efter förmögenhet; en viss förmögenhetsställning som villkor för rösträtt och valbarhet. — **C. emigratio'nis**, utflyttningsavgift.

Cent (förk. av *lat. ce'ntum*, etthundra), ett nordamerikanskt skiljemynt = $^1/_{100}$ dollar = 3,73 öre; holländskt skiljemynt = $^1/_{100}$ florin = 1,5 öre.

Cent, *fr.* (*l.* sang; *lat. ce'ntum*), hundra. — **Les cent jours**, *fr.* (*l.* lä sang sjo'r), de hundra dagarna, det sista skiftet av Napoleon I:s herravälde, efter hans återkomst från Elba (20 mars—22 juni 1815).

Centol, amerikansk centner = 100 eng. pounds = 45,359 kg.

Centa'ur (av *gr. kente'in*, stinga, och *tavros*, tjur), *gr. sag.*, en fabelaktig dubbelgestalt, hälften häst, hälften människa (*Hippocentaur*). — **Centa'uren**, *astr.*, en stjärnbild på s. stjärnhimmelen. — **Centa'urerna**, ett vilt fornfolk i Tessalien. Ständigt till häst, framställdes de i sagan som hästmänniskor. Jfr *Centaur.*

Centaure'a, *bot.*, klint, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Många arter odlade som prydnadsväxter, andra tillfälligt inkomna som barlastväxter, med gräsfrö o. d. Fyra inhemska arter. — **C. cy'anus**, blåklint. — **C. jace'a**, rödklint. — **C. ni'gra**, svartklint. — **C. scabio'sa**, väddklint. — Bland odlade arter märkas **C. cinera'ria**, silverek, och **C. monta'na**, från mell. Europa.

Centa'urium, *bot.*, syn. *Erythræa* (se d. o.).

Centa'vo l. **Centesimo**, sydamerikanskt skiljemynt.

Cente'na, enl. äldre sydgermansk rätt ett förvaltningsområde inom den territoriella enheten *Gau* (se d. o.). — **Centena'rius** l. **Centgreve,** styresmannen inom en *centena.*

Centenaar (*l.* sentena'r), holländsk centner, till 1816 = 49,409 kg., i Transvaal = 49,304 kg.

Centena'rium, *lat.* (av *ce'ntum,* hundra), hundraårsfest. Jfr *Centennialfest* (under *Centennial*).

Centena'rius, *lat.* (av *ce'ntum,* hundra), hundraåring. Jfr *Centena.*

Centennia'l (*lat. centennia'lis,* av *ce'ntum,* hundra), hundraårig; tidsperiod av 100 år; hörande till 100:e årsdagen. — **Centennia'lfest,** hundraårsfest, hundraårsjubileum. Jfr *Centenarium.*

Ce'nter (av *lat. ce'ntrum,* medelpunkt), *krigsk.,* den mell. delen av en i slagordning uppställd här; *polit.,* gemensamt namn på medlemmarna i en parlamentarisk församling, då de intaga en medlande ställning mellan vänstern och högern; *sportt.,* mittersta spelaren i anfallskedjan vid fotbollsspel m. fl.

Centerbord, rörlig lösköl på segelbåtar.

Centesima'l (*mlat. centesima'lis,* av *lat. ce'ntum,* hundra), delad i hundra delar. — **Centesimalräkning,** räkning efter hundradelar. — **Centesimaltermome'ter,** se under *Termometer.* — **Centesimalvågen,** avsedd för vägning av tunga föremål, är så konstruerad, att vid jämvikt vikterna blott utgöra $^1/_{100}$ av lasten. Jfr *Decimalvåg.*

Centesimatio'n (av *lat. cente'simus,* den 100:e), ett militäriskt straff, som består däri, att var hundrade man uttages ur truppen och bestraffas. Jfr *Decimation.*

Cente'simo (*l.* tjän-), italienskt skiljemynt = $^1/_{100}$ lira.

Cente'tes, *zool.,* borstigelkottar, däggdjurssläkte å Madagaskar av ordn. insektätare. — **C. ecauda'tus,** tanrek.

Cente'tidæ, *zool.,* fam. borstigelkottar. Se *Centetes.*

Centgreve, se *Centenar.*

Centia'r (*fr. centiare*) = $^1/_{100}$ ar.

Centibar, se *Bar.*

Centigrade, *fr.* (*l.* sangtigra'dd), delad i hundra grader.

Centigra'm (av *lat. ce'ntum,* hundra, och *gr. gra'mma,* bokstav), vikt = $^1/_{100}$ gram.

Centili'ter (av *lat. ce'ntum,* hundra, och *gr. litra,* en vikt), ett rymdmått = $^1/_{100}$ liter l. 0,38 kub.-tum.

Centime, *fr.* (*l.* sangti'm), franskt skiljemynt = $^1/_{100}$ francs.

Centime'ter (av *lat. ce'ntum,* hundra, och *gr. me'tron,* mått), längdmått = $^1/_{100}$ m. l. 3,37 linjer.

Ce'ntimo, spanskt mynt = 1 centime (se d. o.).

Centina'jo, *ital.* (*l.* tjän-), italiensk centner, nu = kg., förr av växlande storlek för olika orter.

Cent jours, se *Les cent jours* (under *Cent, fr.*).

Centipe'disk (av *lat. ce'ntum,* hundra), hundrafotad.

Ce'ntner, viktsenhet i flera länder = 100 skålpund = 42,5 kg.

Ce'nto, *lat.,* dräkt av lappar, som bars av de romerska slavarna (jfr *Centone*); namn på dikter, hopsatta av ord och verser, tagna ur andra skaldestycken.

Centone, *ital.* (*l.* tjäntå'ne), lapprock, dräkt som begagnas av Harlekin i den italienska "commedia del arte". Jfr *Cento.*

Cento novelle antiche, *ital.* (*l.* tjä'nto nåve'lle anti'ke), **Il centonove'lle** l. **Il novelli'no,** en år 1525 i Bologna tryckt berättelsesamling, som lämnat många motiv åt renässansens skalder.

Centra'l (av *lat. ce'ntrum,* medelpunkt), som angår l. är belägen i medelpunkten. — **Centralbyggnad,** *byggn.,* rundbyggnad, byggnad med rund, mångkantig l. i form av ett grekiskt kors bildad plan. — **Centralbyrå,** huvudsäte för någon viss förvaltning. — **Centralcylinder,** *bot.,* de inre, av överhud och bark omgivna vävnaderna i växternas rötter och ungstammar. — **Centraleld,** jordens inre smälta l. glödande massa. — **Centralkongregation,** huvudförsamling. — **Centralkyrka,** en kyrka, som med centralformen (se *Centralbyggnad*) förenar basilikeformen (längdbyggnad). — **Centralorgan,** det huvudorgan, som utgör medelpunkten i ett organiskt system, t. ex. hjärnan i nervsystemet. — **Centralrörelse,** *mek.,* kretsrörelse omkring en medelpunkt, t. ex. månens omkring jorden. — **Centralskola,** huvudskola. — **Centralsol,** *astr.,* en fixstjärna kring vilken, enl. några astronomers antagande, alla fixstjärnor tillhörande samma fixstjärnesystem skulle röra sig i likhet med planeterna omkring solen. — **Centralställning,** *krigsk.,* en krigshärs ställning, då dess avdelningar äro sammandragna inom ett mindre område, varifrån de lätt i alla riktningar kunna möta ett fientligt anfall. — **Centralvärme,** den såsom en följd av centralelden härskande värmen i jordens inre. — **Centralise'ra,** förena i en medelpunkt, samla makt i en myndighets l. persons händer. — **Centralisatio'n,** den styrelseform, enl. vilken så liten kommunalstyrelse som möjligt bör finnas och styrelsen huvudsakligen utgå från regeringen ensam.

Ce'ntral cri'minal court, *eng.* (*l.* - kårt), brottmålsdomstol i London.

Centre'ra, inpassa i centrum, *fys., astr.,* inpassa glasen i en kikare så, att deras huvudaxlar falla i samma räta linje.

Centridermi'chtys, dets. som *Artediellus* (se d. o.).

Centrifu'g (av *lat. ce'ntrum,* medelpunkt, och *fu'gere,* fly), sammanfattningsnamn på de apparater, som inom mjölkhushållningen

användas för att omedelbart avskilja grädden l. smöret ur mjölken. Jfr *Separator* och *Radiator*. — **Centrifuga'l**, eg. mittpunktsflyende; strävande att avlägsna sig från medelpunkten. — **Centrifugalkraft**, *mek.*, den kraft, med vilken en kropp, som rör sig efter en kroklinig bana, söker att avlägsna sig längs normalen utåt. Jfr *Centripetalkraft*. — **Centrifugalmaskiner**, maskiner, vilkas verkningar grunda sig på centrifugalkraften l. tjäna till att åskådliggöra denna kraft. — **Centrifugalregulator**, maskin för reglerandet av rörelsen hos en ångmaskin.

Centrifu'ga, *lat.*, *bot.*, växande i riktning från centrum.

Centri'na, *zool.*, tagghajar.

Centripeta'l (av *lat. ce'ntrum*, medelpunkt, och *pe'tere*, söka), strävande att närma sig mittpunkten. — **Centripetalkraft**, *mek.*, kraft, verkande motsatt centrifugalkraften (se d. o.) och av samma storlek som denna.

Centrobari'k (av *lat. ce'ntrum*, medelpunkt, och *gr. ba'ros*, tyngd), tyngdpunktslära. — **Centroba'risk**, som hör till l. har avseende på tyngdpunkten. — **Centroskopi'** (av *gr. skopein*, se), tyngdpunktsiakttagelse, undersökning av tyngdpunkten.

Centrola'brus exole'tus, *zool.*, grässnultran.

Centrolo'bium, *bot.*, se *Zebraträ*.

Centrono'tus gune'llus, *zool.*, tejstefisken.

Centrosoju's, *ry.* (av *soju's*, förening), benämning på den ryska bolsjevikstatens kooperativa handelsorganisation.

Ce'ntrum, *lat.*, medelpunkt, mittpunkt. — **C. curvatu'ræ**, *geom.*, krökningscentrum. — **C. gravita'tis**, tyngdpunkt. — **C. oscillatio'nis**, *mek.*, svängningspunkt. — **C. pressio'nes**, *mek.*, tryckningscentrum. — **Centrumborr**, ett slags borr för borrning i trä.

Cent suisses, *fr.* (*l.* sang sviss), l. **Schweizergardet**, franske konungens 1493 upprättade och 1830 avskaffade livvakt, som bestod av 100 besoldade schweizare.

Ce'ntum, *lat.*, hundra. — **Centu'mviri**, hundramän, medlemmar av ett domarekollegium i det gamla Rom. — **Centumvira't**, denna domstol; medlemmarnas värdighet.

Cent-un, *fr.* (*l.* sangtö'ng), "hundraett", ett slags kortspel.

Centu'nculus mi'nimus, *bot.*, knutarv, liten havsstrandväxt, tillhörande fam. *Primulaceæ*.

Centu'ria, *lat.* (av *ce'ntum*, hundra), en underavdelning av de fem förmögenhetsklasserna hos de forna romarna; även en avdelning av den romerska legionen. — **Centu'rion** (*lat. centu'rio*), anförare för en centuria.

Centu'riæ magdeburge'nses, *lat.*, l. **Magdeburgcentu'rierna**, ett protestantiskt kyrkohistoriskt verk, utgivet på 1500-t.

Centweight, *eng.* (*l.* sänntoe't), l. **Hundredweight** (*l.* hö'ndredoe't), centner, handelsvikt i England och Nordamerikas förenta stater = 50,802 kg.

Ce'pa, *bot.*, *Allium ce'pa*, rödlök.

Cèpe (*l.* säp), franskt namn på några fina svampsorter, t. ex. Karl-Johanssopp.

Cephal-, se även under *Cefal-*.

Cephalanthe'ra (syn. *Sera'pis*), *bot.*, skogslilja, svenskt orkidésläkte med praktfulla blommor. — **C. latifo'lia**, stor skogslilja. — **C. longifo'lia**, vit skogslilja. — **C. ru'bra**, röd skogslilja.

Cephalo'zia, *bot.*, trådmossor, ett släkte allmänna levermossor.

Ce'pheus, *gr.* och *rom. myt.*, konung i Etiopien och fader till Andromeda; *astr.*, stjärnbild på n. stjärnhimmelen, mellan Lilla björnen (Ursa minor) och Cassiopea.

Cer, se *Cerium*.

Cera, *lat.*, vax. — **C. alba**, vitt vax. — **C. citri'na** l. **C. flava**, gult vax, råvax. — **C. virgi'nea**, jungfruvax (frambragt av unga bin).

Cera'ceus (av *lat. ce'ra*, vax), *bot.*, vaxgul.

Cerafani' l. **Cerofani'** (av *lat. ce'ra*, vax, och *gr. pha'nos*, ljus, klar), en genomskinlig, i vax modellerad bild, något liknande *litofani* (se d. o.).

Cera'mnium rubrum, *bot.*, rödtråd, en allmän rödalg.

Cerasi'n (av *lat. ce'rasus*, körsbär), *kem.*, den i vatten olösliga delen av körsbärskådan.

Cera'stes, *zool.*, ett släkte afrikanska och persiska huggormar. — **C. ægy'pticus**, fi, är mycket vanlig i öknen.

Cera'stium, *bot.*, arv, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ*. — **C. arve'nse**, fältarv. — **C. cæspito'sum**, hönsarv. — **C. glomera'tum**, knipparv. — **C. lapo'nicum**, lapparv. — **C. semideca'ndrum**, vårarv.

Ce'rasus, *lat.*, körsbär.

Cera't l. **Cera'tum**, *pl.* **Cera'ta** (av *lat. ce'ra*, vax), *farm.*, benämning på salvor, i vilka vax bildar en huvudbeståndsdel. Användes till botande av hudlöshet l. ytliga sår. — **Cera'tum a'lbum**, vitt cerat, en blandning av vax, valrav, bensoeharts och ister. — **C. ad capi'llos**, hårpomada. — **C. cosme'ticum, ad la'bia** l. **labia'le**, läpp-pomada. — **C. fla'vum**, gult cerat, en blandning av gult vax och matolja. — **C. ru'brum**, rött cerat, vitt cerat, färgat rött med alkannarot. — **C. Gale'ni**, en blandning med ungefär samma beståndsdelar som *Unguentum cetacei* (se d. o.). — **C. Tu'rneri**, gallmejsalva.

Ceratho'phrys, *zool.*, hornpaddor.

Cera'todus, *zool.*, ett släkte lungfiskar.

Cerato'nia si'liqua, *bot.*, johannisbrödträdet, tillhörande fam. *Legumino'sæ*, förekommer i Medelhavsländerna och bär frukter, *johannisbröd*, vilka tjäna till näring åt människor och boskap. Av det grekiska namnet på baljan, *kera'tion*, kommer ordet "ka-

rat", emedan fröna förr användes som vikter av juvelerare.

Ceratophylla'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. — **Ceratophy'llum deme'rsum,** hornsärv, nedsänkt vattenört med kransvisa hårfint flikiga blad. — **C. subme'rsum,** vårtsärv.

Ceratopy'ge, *paleont.*, ett trilobitsläkte, funnet i s. k. *ceratopygekalk* i Sverige och Norge. — **Ceratopy'ge-lager,** *geol.*, kallas i Sverige de äldsta undersiluriska lagren, som bestå av skiffer l. ceratopygekalk.

Ceratospo'ngiæ, *zool.*, hornsvampar, t. ex. badsvampen.

Cera'tum, se *Cerat.*

Ce'rberus (*gr. Ke'rberos*), *rom.* och *gr. myt.*, en hund med tre huvuden, draksvans och ormhår, vilken bevakade ingången till underjorden (Hades).

Cerca'ria, *zool.*, ett utvecklingsskede i sugmaskarnas generationsväxling.

Cercidiphylla'ceæ, *bot.*, en familj japanska träd. Omfattar blott släktet **Cercidiphy'llum.** — **C. japo'nicum,** lämnar trä till de japanska lackvarorna.

Ce'rcis, *bot.*, judaslind, släkte träd l. buskar av fam. *Legumino'sæ.* Flera arter odlade som prydnadsträd. Veden användes till svarveriarbeten. Enl. traditionen hängde sig Judas Iskariot i ett dylikt träd, varav det svenska namnet.

Cercle, *fr.* (*l.* serkl), cirkel, krets; sällskap.

Cercoce'bus, *zool.*, mangaber, ett släkte markattliknande apor i tropiska Afrika. — **C. ablige'na,** gråkindade mangaben. — **C. fuligino'sus,** mor-mangaben.

Cercola'bes, *zool.*, ett amerikanskt piggsvinsläkte. — **C. prehe'nsilis,** cuandu, jagas för sitt kött.

Cercomo'nas, *zool.*, en hos människan parasiterande protozo av flagellaternas grupp. Kan förekomma såväl i tarmen som urinblåsan och vagina.

Cercopithe'cidæ, Cercopi'thecus, *zool.*, markattor.

Cerea'le, -is, *lat.*, *bot.*, sädesväxt.

Cerea'lier (*lat. cerea'lia,* av *Ce'res,* årsväxtens gudinna), sädesväxter; *rom. myt.*, fester till Ceres' ära.

Ce'reavax, se *Karnaubapalmen.*

Cerebe'llum, lillhjärnan. Jfr *Cerebrum.* — **Cerebellä'r,** som rör lillhjärnan.

Cerebra'l, se under *Cerebrum.*

Cerebra'ler (av *lat. ce'rebrum,* hjärna), *språkv.*, benämning på en grupp konsonanter, som i latinsk skrift vanligen återgivas med underpunkterade bokstäver, nämligen t, th, d, dh och n. Se *Kakuminaler.*

Cerebra'lga'nglier, *anat.*, hjärnganglier. Se *Ganglier.*

Cerebratio'n, *psyk.*, omedveten hjärnverksamhet.

Cerebri'n (av *lat. ce'rebrum,* hjärna), *kem.*, ett i hjärn- och nervsubstansen befintligt ämne, hjärnfett.

Cerebri't (av *lat. ce'rebrum,* hjärna), *paleont.*, en art förstenad korall, som har likhet med en hjärna.

Cerebrosi'der, *kem.*, kvävehaltiga, fosforfria ämnen, vilkas modersubstans förekommer i hjärnan och nervtrådarna.

Cerebrospina'lia, *lat.*, *pl.*, *med.*, läkemedel, som företrädesvis verka på hjärnan och ryggmärgen. — **Cerebrospina'lsystem,** *anat.*, sammanfattningen av hjärnan, ryggmärgen och de därifrån utgående nerverna.

Cerebrospina'lvätska, en klar, vattentunn vätska i hjärnans och ryggmärgens håligheter.

Ce'rebrum, *lat.*, *anat.*, hjärna — **C. abdomina'le,** bukhjärna. — **Cerebe'llum,** lilla hjärnan. — **Cerebra'l,** hörande till l. havande avseende på hjärnan. — **Cerebra'lsystem,** hjärnan och de från denna utgående nerverna.

Cerefo'lium, *bot.*, syn. *Anthriscus.*

Ceremoni' (*fr. cérémonie,* av *lat. cærimonia*), symbolisk handling, bruk vid högtidliga tillfällen; överdriven hövlighet; högtidlighet, prakt. — **Sans cérémonie,** *fr.* (*l.* sang-), utan krus. — **Ceremonia'llagen,** den del av den mosaiska lagen, som handlar om de religiösa ceremonierna. — **Ceremonie'l,** föreskrift, huru vid en högtidlighet skall tillgå. — **Ceremonimästare,** person som övervakar ceremonielet vid ett högtidligt tillfälle. — **Ceremoniö's,** kruserlig, omständlig.

Cere'oli, *lat.*, *med.*, bougier (*l.* bousji'er, se *Bougie*), smala, glatta cylindrar, gjorda av linne och vaxmassa samt ämnade att införas i urinröret. — **C. plu'mbici,** blyättikebougier.

Cereo'psis, *zool.*, kappgåsen.

Ce'res., *rom. myt.*, åkerbrukets och jordalstrens gudinna; *astr.*, en av småplaneterna mellan Mars och Jupiter.

Ceresi'n, *tekn.*, ozokerit (se d. o.), blandad med vax, brukas vid ljusfabrikationen m. m.

Cerespulver, ett huvudsakligen av svavelkalium bestående pulver som upplöst i vatten användes för att döda sotsvampen å därav förorenat utsäde.

Cereta'ner, ett folkslag, som förr bodde i Cedagne.

Ce'reus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cacta'ceæ* med många odlade arter. — **C. flagellifo'rmis,** paradisormen, har hängande grenar. — **C. giga'nteus,** jättekaktus. — **C. grandiflo'rus,** nattens drottning.

Cerevi's l. Cerevi'smössa (*ty. Cerevismütze* av *lat. cerevi'sia,* öl), små mössor utan skärm, som brukas av tyska studenter.

Cerevi'sia l. Cervi'sia, *lat.*, öl.

Ceri'n, *kem.*, den i alkohol lösliga delen av bivax.

Ceri'nthe, *bot.*, vaxblomma, som prydnadsväxter odlat släkte av fam. *Borragina'ceæ.*

Ett par arter användes förr mot ögoninflammation.

Ceri'nus, -a, -um (av *lat. ce'reus*, vax), *bot.*, vaxgul.

Cerise, *fr.* (*l.* seri's), körsbär, körsbärsröd.

Ceri't, *miner.*, B a s t n ä s - t u n g s t e n, ett vid Bastnäs i Västmanland förekommande sällsynt mineral.

Ce'rium, *lat.*, *kem.*, ett i flera mineral, såsom cerit, ortit m. fl. förekommande, överhuvudtaget sällsynt metalliskt grundämne, som är smidigt, lättsmält och lätt antändligt. Atomtecken Ce.

Cerne'ra (*lat. ce'rnere*, skilja ifrån), omringa, inspärra. — **Cerne'ring**, inneslutning, blockad, kringränning.

Cernobog (*l.* tje'r-), slavisk gudomlighet.

Cernuus, -a, -um, *lat.*, som står huvudstupa; *bot.*, lutande.

Cerocensua'ler, *mlat.* (av *lat. ce'ra*, vax, och *ce'nsus*, skatt), skattskyldige, som måste betala en årlig skatt till prydnad för sin kyrkas altare.

Cerografi' (av *gr. kero's*, vax, och *gra'fein*, skriva), se *Kerografi.* — **Cerola'n**, en salvgrund av vax, lanolin och vaselin. — **Ceroli'n**, *farm.*, ett ur vax framställt fettämne. Användes mot furunkulos. — **Ceroli't**, *miner.*, vaxsten, ett med serpentin besläktat mineral. — **Ceromanti'**, se *Keromanti.* — **Cerome'l**, en salva av vax och honung. — **Ceroplasti'k**, se *Keroplastik.*

Cero'ma, *lat.*, vaxhud hos fåglar.

Ceropegia, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Asclepiada'ceæ.* Odlas som prydnadsväxter i varmhus. — **C. acumina'ta** odlas i Ostindien som grönsaksväxt.

Ceroplasti'k, se under *Cerografi.*

Cerosi'n = **Ceresin** (se d. o.).

Ceroti'nsyra, *kem.*, en i bivax förekommande fettsyra.

Ceroxi'd, *kem.*, ett citrongult pulver, som ger orangeröda salter, vilka användas till beredning av anilinsvart.

Ceroxidu'l, *kem.*, en av de tre oxider, som cerium ger med syre.

Cero'xylon, *bot.*, vaxpalmer. Lämna s. k. palmvax. — **C. andi'cola**, är den mest bekanta arten.

Cerro, *sp.*, kulle, höjd, ofta förekommande i förening med bergnamn, t. ex. Cerro San Jago.

Cers, *fr.* (*l.* sär), provençalsk benämning på nordvästvinden, mistralen.

Cert, *sjöv.*, ett fartygs sort: form, byggnadssätt, storlek, tackling.

Certa'men, *lat.*, tävlingsstrid.

Certeparti' (*fr. charte partie*), *handelst.*, befraktningskontrakt mellan redaren (skeppsägaren) l. skepparen och befraktaren.

Ce'rthia familia'ris, *zool.*, trädkrypare.

Certifika't (*fr. certificat*, av *lat. ce'rtus*, säker, och *fa'cere*, göra), skriftligt intyg, beriktigande. — **Lastcertifikat**, *sjöv.*, förteckning över ett fartygs hela last. — **Certifice'ra**, bevittna, attestera, bekräfta.

Ce'rtim, *lat.*, otvivelaktigt.

Certo'samosai'k, ett slags elfenbensmosaik till inläggning i möbler.

Cerulei'n (av *lat. cæru'leus*, blå), himmelsblå olje- l. akvarellfärg.

Ceruligno'n (av *lat. cæru'leus*, blå), svartblått färgämne, som uppstår vid upplösning av järn i träättika och användes vid svartfärgning av siden och bomull.

Ceru'men, *nylat.*, örvax.

Ceru'ssa a'lba, *kem.*, blyvitt.

Cerussi't, *miner.*, ett rombiskt blyoxidmineral, värdefull blymalm. Förekommer även som nybildning i gamla blyrör.

Cervela'tkorv (*fr. cervelas*, av *ital. cervello*, hjärna), eg. hjärnkorv; korv med innanmäte av hjärna l. rått, hackat kött.

Cervica'ria (av *lat. ce'rvix*, nacke, hals), *bot.*, använd mot halssjukdom. — **Cervicula'tum**, *bot.*, med liten hals.

Ce'rvidæ, *zool.*, familjen hjortdjur.

Cervika'l (av *lat ce'rvix*, nacke), *anat.*, vad som hör till nacken, t. ex. cervikalkotor, -muskler o. s. v.; vad som har avseende på livmoderhalsen. — **Cervika'lkatarr**, katarr i livmoderhalsen.

Cervi'nus (av *lat. ce'rvus*, hjort), *bot.*, hjortbrun.

Ce'rvix, *anat.*, hals, oftast om livmoderhalsen.

Ce'rvus, *zool.*, kronhjortar. — **C. e'laphus**, kronhjorten. — **C. macroce'ras**, *paleont.*, ett till hjortsläktet hörande gigantiskt djur från urvärldsperioden, påträffat i nordamerikanska torvmossar.

Cery'lalkohol, *kem.*, fast alkohol, vars cerotinsyreeter förekommer i vax.

Cesareopapi'sm, se *Cæsareopapism.*

Cesare'vitsch l. **Tsesare'vitj**, *ry.* (av *lat. cæ'sar*, kejsare, och *ry. vitsch*, son), titel för den ryske tronföljaren. — **Cesare'vna** l. **Tsesare'vna**, tronföljarens gemål.

Cesari'sm, se *Cæsarism.*

Ce'sium, se *Cæsium.*

Cess, *tonk.*, tonen *c* sänkt en halv ton.

Ce'ssat, *lat.*, *jur.*, det faller bort. — **Cessa'nte ca'usa ce'ssat effe'ctus**, när orsaken faller bort, upphör verkan. — **Cessa'nte conditio'ne ce'ssat conditiona'tum**, när betingelsen faller bort, bortfaller även det därav betingade. — **Cessa'tio me'nsuum**, *med.*, menstruationens upphörande.

Ce'ssio bono'rum, *lat.*, *jur.*, avträdande av egendom.

Cessio'n, Cessiona'nt, m. fl., se under *Cedera.*

C'est-à-dire, *fr.* (*l.* sätadi'r), det vill säga.

C'est égal, *fr.* (*l.* sätega'll), det gör detsamma, det kommer på ett ut.

Cestius-pyramiden, *rom. arkeol.*, antikt gravmonument intill Porta S. Paolo i Rom.

C'est la guerre, *fr.* (*l.* sä la gär), eg. det är kriget; så är krigets gång.

C'est la vie, *fr.* (*l.* sä la vi), sådant är livet.

C'est le commencement de la fin, *fr.* (*l.* sä lö kåmmangsöma'ng dö la fäng), det är början till slutet. (Yttrande av *Talleyrand,* men anledning av Napoleon I:s återkomst från Elba.)

C'est pire qu'un crime, c'est une faute, *fr.* (*l.* sä pir kung kri'mm, sätynnfå't), det är värre än ett brott, det är ett fel. (Yttrande av *Fouché* vid underrättelsen, att Napoleon I låtit skjuta hertigen av Enghien.)

C'est tout comme chez nous, *fr.* (*l.* sä to kåmm sje no), det är alldeles som hos oss.

Ce'stus, *lat.* (av *cæ'dere,* slå, hugga, slakta), bly- l. järnbeslagna läderremmar, som vid knytnävsstrid begagnades av de forna romerska kämparna.

Cesu'r (av *lat. cæsu'ra,* inskärning), avbrott; *metr.,* taktvila (i vers), versavskärning. — **Buko'lisk cesur,** se under *Bukoler.*

cet. = *cetera,* o. s. v.

Ceta'cea l. **Cetace'er** (av *lat. ce'tus,* valfisk), *zool.,* valdjur.

Ceta'ceum, *farm.,* valrav, spermaceti, ett pärlemorglänsande, fjälligt fett, som fås av pottfisken l. kaskeloten, *Physe'ter macroce'phalus,* tillhörande fam. *Ceta'cea.*

Ce'tera, *lat.,* det övriga. — **Et cetera** (tecknas *etc.*), och så vidare, med mera. — **Ce'teris pa'ribus,** under för övrigt lika omständigheter.

Ce'terum (l. **præte'rea**) **ce'nseo Cartha'ginem e'sse dele'ndam,** *lat.,* för övrigt anser jag, att Kartago bör förstöras (de ord, med vilka romaren *Cato d. ä.* slutade alla sina tal i senaten).

Cetin, valravsfett.

Cetologi' (av *lat. ce'tus,* valdjur), vetenskapen om valdjuren. — **Cetolo'g,** valkännare.

Ceto'nia, *zool.,* guldbaggar.

Cetorhi'nidæ, *zool.,* fiskfamiljen B r u g d - h a j a r. Se *Brugden.*

Cetorhi'nus, *zool.,* se *Brugden.*

Cetra'ria, ett släkte allmänna lavar. — **C. gla'uca,** näverlav. — **C. isla'ndica,** islandslav.

Cetrari'n, *kem.,* ett ur islandslav framställt bittert ämne.

Ce'tus, *astr.,* V a l f i s k e n, en stjärnbild, som sträcker sig på ömse sidor om ekliptikan.

Cety'l-alkohol, *kem.,* fast alkohol vars palmitinsvreeter utgör valrav.

Cevadi'n, *kem.,* giftig alkaloid i *Sabadilla* (se d. o.).

Ceylani't l. **Pleona'st,** *miner.,* järnspinell, en svart varietet av spinellen, som förekommer bl. a. på Ceylon.

Ceylonchrysoli't, är en gulgrön *turmalin.*

Ceylonfi'ber, kokosfiber från Ceylon.

Ceylonkattöga, en varietet av *Chrysoberyll.*

Ce'ylonmossa, *tekn.,* ett slags *agar-agar* (se d. o.) från Ceylon.

C. f. l. **C. & f.,** *handelst.* (*eng. cost and freight*), fri från kostnader och fraktavgifter.

cf. l. **cfr** = *co'nfer,* jämför, l. *confera'tur,* man jämföre.

c. f. = *canto fermo,* se *Canto.*

cg l. **cgr** = centigram.

cgf, förk. för centigramkraft (normaltyngden för en massa om 1 cgr.).

C. G. S.-systemet, *fys.,* se *Absoluta enheter.*

C. G. T., se *Confédération Générale du Travail.*

Chabarrobark, se *Alcornobark.*

Chabasi't, *miner.,* ett till zeolitgruppen hörande mineral.

Chabir l. **Kabir,** *arab.,* karavananförare.

Chablis, *fr.* (*l.* sjabli'), ett berömt vitt Burgundvin.

Chablo'n (trol. förvridning av *fr. échantillon,* prov, modell, mönster), se *Schablon.*

Chabott (*l.* sjabå'tt), städ.

Cha'cma, *zool.,* en sydafrikansk babian, *Papio porca'rius.*

Chacoli, ett rödvin från trakten av Biscaya.

Chaconne, *fr.* (*l.* sjakå'nn), **Ciacona,** *ital.* (*l.* tjakå'na), *tonk.,* ett instrumentalstycke med variationer; ett slags dans.

Chacot, *fr.* (*l.* sjakå'), se *Schakå.*

Chacun a son gout, *fr.* (*l.* sjakö'ng a sång go), var och en har sin smak.

Chacun pour soi, Dieu pour tous, *fr.* (*l.* sjakö'ng por såa' djö por tos), var och en för sig, Gud för alla.

Chady'm, *turk.,* eunuck.

Chænorrhi'num minus, *bot.,* syn. *Lina'ria minor* (se d. o.).

Chærefo'lium, *bot.,* syn. *Anthriscus* (se d. o.).

Chærophy'llum, *bot.,* växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **Ch. bulbo'sum,** knölfloka, körvelrova, odlad för sina knölformiga, ätliga rötter. Stundom förvildad. — **Ch. te'mulum,** hårfloka. (S. Sverige.)

Chætophra'ctus villo'sus, *zool.,* borstbälta, peludo, ett sydamerikanskt bältdjur med styva hår mellan hudplåtarna.

Chæto'poda, *zool.,* borstmaskar (se d. o.).

Chag ha-sukkoth, *hebr.,* lövhyddohögtiden, den tredje av israeliternas vallfartshögtider.

Chagni, *fr.* (*l.* sjanji'), ett rött Burgundvin.

Chagrin, *fr.* (*l.* sjagrä'ng), sorg, grämelse, harm. — **Chagrina'nt,** förarglig, smärtande. — **Chagrine'ra,** förarga; smärta; oroa.

Chagrin (*l.* sjagrä'ng; av turk. ordet *sagsagri,* åsnerygg), ett slags hårt, knottrigt läder, vanligen av hästens l. åsnans rygghud; även småknottrigt hajskinn. — **Chagrine'ra,** åstadkomma ett chagrinartat utseende på läder, papper l. dyl. — **Chagrinpapper,** knottrigt papper med utseende av chagrin, brukas till bokbinderiarbeten.

Chagua'lgummi, Magneygummi l. **Maynaygummi,** bassorinrikt gummi ur stammarna

av släktet *Puya* (fam. *Bromelia'ceæ*). Användes vid tygtryck.

Chain, *eng.* (*l.* tjä'in), kedja; mätkedja; längdmått i England = 4 rods = 22 yards = omkr. 20 m.; i Amerika = 4 rods = 20 yards = omkr. 18,3 m.

Chaîne, *fr.* (*l.* sjän), kedja; kedjetur i dans.

Chair-färgat (*l.* tjär-), kallas på köttsidan färgat glacéskinn.

Chairman, *eng.* (*l.* tjär-), ordförande, president.

Chaise, *fr.* (*l.* sjäs), eg. stol; ett tvåhjuligt åkdon på fjädrar. — **Chaise-longue** (*l.* -lå'ngg), halvsoffa med karm vid ena änden.

Chaitja, indiskt klipptempel av avlång, rätvinklig grundform.

Cha'ka l. **Värnfågel,** *zool.*, en sydamerikansk mellanform av hönsfåglar och gäss (*Palame'dea cornu'ta*).

Chala'za, *gr.*, *bot.*, kärnfot, den del av fröämnessträngen, varifrån fröämnet utgår.

Chala'zion l. **Chala'zium** (av *gr. cha'laza*, hagel), *med.*, svulst i ögonlocket.

Chalazoga'mer, Chalazogami', *bot.*, se *Kalazogami.*

Chalcedo'n, se *Kalcedon.*

Chalcedo'nica, *lat.*, *bot.*, från Chalcedon.

Chalcotrichi't, *miner.*, kopparblomma.

Chaldron, *eng.* (*l.* tjå'ldrön), engelskt stenkolsmått i London = 1,219 kg.

Chalet, *fr.* (*l.* sjalä'), säterstuga, villa i schweizerstil.

Chalico's, *med.*, sjukliga förändringar i lungorna på grund av damm; kalklungor, stenlungor.

Chali'l (*l.* ka-), fornhebreiskt musikinstrument.

Cha'lka l. **Ka'lka,** mongolisk folkstam.

Chalkografi', Chalkotypi' m. fl., se *Kalkografi* o. s. v.

Chalkopyri't (av *gr. chalko's*, koppar), *miner.*, gul kopparmalm l. kopparkis. — **Chalkosi'n,** grå kopparmalm, kopparglans l. redruthit. — **Chalkotrichi't** (av *gr. thrix*, hår), kopparblomma, en varietet av kuprit.

Chalmeri'st, ingenjör, utgången från *Chalmers tekniska institut* i Göteborg; lärjunge vid detta institut.

Chalmersi't, *miner.*, ett kopparkis närstående mineral.

Chalon, *fr.* (*l.* sjalå'ng), ett slags ylletyg, som nyttjas till foder.

Chalottenlök, felaktigt **Charlottenlök** (*l.* lå'tt-), *bot.*, *Allium Ascalo'nicum*, ett slags odlad lök.

Chaloupe, *fr.* (*l.* sjalo'p), slup, skeppsbåt.

Chalumeau, *fr.* (*l.* sjalymå'), skallmeja.

Chaly l. **Shally** (*l.* sja'lli), ett tunt, mjukt tvåskaftat ylletyg.

Chaly'bea (av *lat. cha'lybs*, stål), *bot.*, stålfärgad.

Cham, se *Ham.*

Chamada, se *Valonea.*

Chamade, *fr.* (*l.* sjama'dd), *krigsk.*, en fordom under strid given trum- l. trumpetsignal, till tecken att man önskade att underhandla; trumsignal från en belägrad fästning, som önskade att dagtinga.

Chamæcy'paris, *bot.*, barrträdssläkte, nära besläktat med *Cupressus.* — **C. nutkae'nsis,** sitkacypressen (Nordamerika). — **C. obtu'sa,** japanskt "solträd", kinoki l. fusinoki. — **C. thujoi'des,** vit ceder (Nordamerika).

Chamæda'phne calyculata, *bot.*, finnmyrten, norrländsk dvärgbuske, tillhörande fam. *Erica'ceæ.*

Chamædo'rea, *bot.*, tropiskt, amerikanskt palmsläkte. Flera arter odlade i kruka.

Chamaël, en av de sju änglar som stå inför gud (Joh. Upp. 8: 2, 15: 1).

Chamæ'leon, *astr.*, Kameleonten, stjärnbild på s. stjärnhimmelen, icke synlig hos oss. — **C. lu'teum,** *bot.*, *Helo'nias dio'ica*, en nordamerikansk växt, vars rot nyttjas i medicinen. — **C. minera'le,** *kem.*, urspr. mangansyrans kaliumsalt, vars lösning i vatten är grön. Numera menas med *chamæleonlösning* den violettröda vattenlösningen av övermangansyrat kali.

Chamæne'rium angustifo'lium, *bot.* (syn. *Epilo'bium a.*), kropp, mjölke, högväxt ört med stor, rosenröd blomspira, allmän i steniga skogsbryn o. d. Ofta odlad som prydnadsväxt. Nyttjas i Ryssland allmänt som tesurrogat.

Chamæo'rchis alpi'nus, *bot.*, ripört, dvärgnycklar, en orkidé från våra högre fjälltrakter.

Chamæ'rops, *bot.*, palmer med solfjäderlika blad. — **C. hu'milis,** dvärgpalm, är Europas enda inhemska palmart. Knopparna ätas som palmkål. Bladens och stammarnas tågor användas till rep, mattor, vegetabiliskt tagel m. m.

Chamarre'ra (*fr. chamarrer*), pryda med galoner, spetsar, snören m. m.

Chama'ver, forngermanskt folk.

Chambellan, *fr.* (*l.* sjangbella'ng), kammarherre.

Chamberlands filter (*l.* tjä'mböländs -), en ihålig kropp av oglaserat porslin.

Chambertin, *fr.* (*l.* sjangbertä'ng), ett gott Burgundvin.

Chambord-stil (*l.* sjangbå'r-), *byggn.*, övergångsstil mellan gotik och renässans, uppkallad efter det ståtliga franska slottet Chambord, "Touraines Versailles".

Chambranle, *fr.* (*l.* sjangbra'ngl), dörr- l. fönsterinfattning.

Chambre, *fr.* (*l.* sjangbr), gemak, kammare; representantkammare; ämbetslokal, domstol. — **C. ardente** (*l.* - arda'ngt), eg. "brinnande kammare", upplyst likrum; ett slags domstol, som i Frankrike vid särskilda tillfällen nedsattes för att avdöma spec. mål, särskilt kätterimål. Namnet uppkom därav, att dessa domstolar meren-

dels dömde till bålet. — C. **civile** (*l.* - sivi'l), avdelning av Frankrikes högsta domstol, som prövar hänskjutna penningmål. — C. **criminelle** (*l.* - nä'll), avdelning av Frankrikes högsta domstol, som prövar hänskjutna brottmål. — C. **de commerce** (*l.* - dö kåmmä'rs), handelskammare. — C. **de compensation** (*l.* - dö kångpangsasiå'ng), likvidations- och avräkningsanstalt i Paris. — C. **d'enfer** (*l.* - dangfä'rr), "helveteskammare". — C. **des Comptes** (*l.* - dä kångt), räntekammaren. — C. **des députés** (*l.* - dä depyte'), deputeradekammaren, andra kammaren i Frankrikes parlament. — C. **des enquêtes** (*l.* - angkä't), en slags justitierevision i det äldre franska parlamentet. — C. **des pairs** (*l.* - dä pär), pärskammaren, på grund av den "konstitutionella kartan" av 1814 den ena av franska representationens avdelningar. Upphävd genom februarirevolutionen. — C. **de réunion** (*l.* - dö reyniå'ng), namn på av Ludvig XIV tillsatta domstolar, som skulle undersöka, vilka orter som förut tillhört och således borde återförenas med de områden, som Frankrike från 1648 till 1679 vunnit av Österrike och Spanien. — C. **des requêtes** (*l.* - rökä't), överdomstolen i det äldre franska parlamentet; avdelning inom Frankrikes högsta domstol, som avgör om vädjade penningmål få upptagas till förnyad omprövning. — C. **garnie**, se under *Garnera*. — C. **introuvable** (*l.* - ängtrova'bl), eg. "den oupphinneliga kammaren", ett namn, som efter restaurationen gavs av Ludvig XVIII åt deputeradekammaren, på grund av dess stora rojalism. — C. **sépulcrale** (*l.* - sepylkra'l), *arkeol.*, hällkista. — C. **syndicale** (*l.* - sängdika'll), fackförening.

Chambrière, *fr.* (*l.* sjangbriä'r, av *chambre*, rum), kammarjungfru, "kammarsnärta", städerska; även stallmästarepiska, med kort skaft och lång snärt.

Chambu'ru, se *Carica*.

Chamedryfo'lia (av *lat. chame'drys*, dvärgek, och *fo'lia*, blad), *bot.*, med blad som likna (*Vero'nica*) *chame'drys*.

Chame'drys, *lat.*, *bot.*, dvärgek.

Chameleonti'na (av *lat. chamæ'leon*, kameleont), *bot.*, av växlande färg.

Chamemo'rus, *lat.*, *bot.*, dvärgmullbär.

Cha'moa l. **Chamois**, *fr.* (*l.* sjamåa'), berett stengetsskinn; även en ljusgul, i rött stötande färg.

Chamo'rros, *sp.*, urinvånarna på Marianerna.

Chamotte, *fr.* (*l.* sjamå'tt), **Charmotte**, *tekn.*, en av ren lera och finstött kvarts bestående massa, varav beredas eldfasta s. k. "chamottestenar", smältdeglar, kapslar till porslinsbränning m. m.

Champ, *fr.* (*l.* sjang), fält. — C. **de bataille** (*l.* - dö bata'j), slagfält. — **Champs-Elysées** (*l.* sjangs elise'), elyseiska fälten; en promenadplats i Paris. — **Champ de Mars** (*l.* sjang dö -), Marsfältet, exercisplats och utställningsfält i Paris. Jfr *Campus Martius*. — **En plein champ** (*l.* ang pläng -), på fria fältet. — **Sur le champ** (*l.* syr lö -), genast, "på fläcken".

Champagne, *fr.* (*l.* sjangpa'nj), musserande viner från den forna provinsen Champagne i Frankrike.

Champagneko'njak, se *Konjak*.

Champêtre, *fr.* (*l.* sjangpä'tr), lantlig. — **Bal champêtre**, dans i det gröna, i det fria. — **Fête champêtre** (*l.* fät -), fest i det fria.

Champignoner, *fr.* (*l.* sjampinjo'ner), **Champinjoner**, *bot.*, släktet *Psalliota* (se d. o.).

Champion, *fr.* (*l.* sjampiå'ng), kämpe, som i en tvekamp stridde i stället för den ena av parterna; fäktare; försvarare.

Champion, *eng.* (*l.* tja'mpjön), *sportt.*, segrare i en större sporttävlan, erövrare av "mästerskap". — C. **of the world** (*l.* - åv te öörld), titel på den person, som avlagt det yppersta kända provet i någon idrott, d. v. s. erövrat "världsmästerskap". — **Champion-prize** (*l.* -prais), högsta pris. — **Champion-ship**, mästerskap.

Champlain-formationen (*l.* -plän-), *geol.*, avlagringar från istiden i Nordamerika.

Champlevé, *fr.* (*l.* sjanglöve'), gropemalj.

Champone'ra, se *Schamponera*.

Champs-élysées, se under *Champ*.

Chamsi'n, *arab.* (betyder eg. 50), en het och ohälsosam ökenvind, som från slutet av april till in i juni (omkr. 50 dagar; därav namnet) blåser i Egypten. Jfr *Samum* och *Sirocco*.

Chan, *pers.*, hus, karavan-seraj (se d. o.).

Chan l. **Khan**, tatarisk häskartitel. Se *Kan*.

Chañar (*l.* -a'nj-), *bot.*, se *Gourliea*.

Chance, *fr.* (*l.* sjangs), *eng.* (*l.* tjäns), tärningskast; ett tärningsspel; slump, lycka, träff; vändning i lycka l. olycka; utsikt, sannolikhet.

Chancelier, *fr.* (*l.* sjangsölie'), kansler; sigillbevarare, ett ämbete i Frankrike före den stora revolutionen; konsulatsekreterare.

Chancellor (*lat. cancella'rius*), *eng.* (*l.* tja'nslör), kansler, president l. överdomare i en domstol. — C. **of a university** (*l.* - åv ä junivö'rsiti), universitetskansler. — C. **of the exchequer** (*l.* - ekstjä'ckör), medlem av brittiska regeringen och tillika finansminister. — C. **of the order of the Garter**, ordenskansler inom Strumpebandsorden. — **Lord high chancellor of England** (*l.* - hej - åv Ingländ), Englands högste domare, lordrikskansler.

Chancla'smus, *zool.*, syn. *Anas*.

Chancre, *fr.* (*l.* sjangkr), *med.*, veneriskt sår. — **Chancrö's**, kräftartad.

Cha'ndala (*l.* tja'n-), benämningen på den del av den indiska befolkningen, som icke hör till någon kast och därför är utesluten från samhället. Ej att förväxla med *Parias* (se d. o.).

Change, *fr.* (*l.* sjangsj), byte; växling; växelbank; *jaktt.*, spårförändring. — **Changeant** (*l.* sjangsja'ng), skiftande, växlande, skimrande; tyg, vars ränning är av annan färg än inslaget, vilket gör att det skiftar till färgen efter olika dagrar. — **Changeants,** benämning på ett flertal kyprade silkestyger. — **Changement** (*l.* sjangsjmang), förändring, omväxling; scenförändring. — **Changera** (*l.* sjangsje'ra), byta, ombyta, förändra; förvandla; förlora sin färg (säges om tyger).

Chanka, yunkastam i Peru. Se *Yunka.*

Cha-no-yu, *jap.*, se *Teceremonien.*

Chans (*l.* tjäns), dets. som *Chance* (se d. o.).

Chanson, *fr.* (*l.* sjangså'ng), franskt sångstycke, visa. — **C. de geste** (*l.* - dö sjäst), under medeltiden en större episk dikt, ämnad att delvis sjungas. — **Chansonnette** (*l.* sjangsånä'tt), liten visa; varietésångerska.

Chansonnier, *fr.* (*l.* sjangsånnie'), visdiktare.

Chant, *fr.* (*l.* sjang), sång. — **C. du départ** (*l.* - dy depa'r), "avmarschsång", en nationalhymn under första franska revolutionen, förf. av Chenier.

Chantage, *fr.* (*l.* sjangtasj), penningutpressning genom hot l. falska förespeglingar.

Chantant, *fr.* (*l.* sjangta'ng), sångbar, sjungande. — **Café chantant,** kafé, där sång utföres.

Chanterelle, *fr.* (sjangtere'll), *tonk.*, högsta strängen ("sångsträngen") på stråk- och knäppinstrumenten, t. ex. *e*-strängen ("kvinten") på fiolen.

Chanteur, Chanteuse, *fr.* (*l.* sjangtö'r, -tö's), sångare, sångerska.

Chantier, *fr.* (*l.* sjangtie'), verkplan, golv av grov plank, i vissa verkstäder m. m., varpå hophuggnings- och passningsarbeten verkställes.

Chao'ner, en forntida, illyrisk folkstam i Epirus; en sarmatisk stam under romerska kejsartiden.

Cha'os, se *Kaos.*

Chapeau bas, *fr.* (*l.* sjapå-ba, eg. hatten av!), l. **Chapeau-claque** (*l.* -klack) l. **C. mécanique** (*l.* -ni'ck), cylinderhatt, som kan hoptryckas och därigenom bäras under armen. — **C. rouge** (*l.* rosj) l. **C. de cardinal** (*l.* - dö kardina'll), kardinalhatt. — **Aspirer au chapeau** (*l.* aspire'r å -), eftersträva kardinalvärdigheten.

Chapelet, *fr.* (*l.* sjapölä'), rosenkrans, radband.

Chapelle ardente, *fr.* (*l.* sjape'll arda'ngt), eg. brinnande kapell = *Castrum doloris* (se d. o.).

Chaperon, *fr.* (*l.* sjapörå'ng), hätta, hjälmtäcke; duenna; "förkläde"; *byggn.*, sluttning på krönet av en mur. — **Chaperon rouge** (*l.* - rosj), "Rödhätta".

Chapeto'nes, *sp.* (*l.* tsja-), européer, som invandrat till de forna spanska besittningarna i Amerika.

Chaph, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Cassiopea.

Chappe, *fr.* (*l.* sjapp), **Schappe,** garn, spunnet av sidenavfall.

Chappes alfabet, (*l.* sjapps -), signalsystem (bestående av rörliga armar på en ställning), som användes av den optiska telegrafen i Frankrike under revolutionen.

Chaptalise'ring, ett av den franske kemisten Chaptal infört förfaringssätt att förbättra viner, vilket tillgår så, att man till det ojästa vinet sätter socker, vilket vid jäsningen gör vinet spritstarkare. Jfr *Gallisering.*

Char, *fr.* (*l.* sjar, av *lat.* *ca'rrus*, vagn), praktvagn hos greker och romare; nu ett slags tvåhjulig vagn. — **Char à bancs** (*l.* sjaraba'ng), öppen vagn med bänkar längs sidorna. — **Char-d'assaut** (*l.* sjardasså'), "stormvagn", franskt namn på stridsvagn av "tank"-typ.

Cha'ra, *bot.*, sträfse, ett släkte i såväl salt som sött vatten allmänna alger.

Charaba'ng, se *Char à bancs* under *Char.*

Chara'cter indele'bilis, *lat.*, outplånlig karaktär, den spec. beskaffenhet och ställning, som enl. den katolska kyrkans åsikt genom prästvigningen meddelas åt prästerna och göra det omöjligt för dessa att åter bliva lekmän.

Chara'd, *fr.* (*l.* sja-), stavelsegåta, gåta, vars föremål är ett ord, som skall gissas därigenom, att först dess särskilda stavelser och slutligen hela ordet självt karaktäriseras. — **Charades en action** (*l.* sjara'dds angnaksiå'ng), levande charader, sällskapslek, varvid genom pantomimisk l. dramatisk framställning enskilda stavelser och ord återgivas till utgissning för åskådarna.

Cha'radj, *arab.*, tribut till sultanen från kristna vasallstater. Jfr *Charadsch.*

Charadri'idæ, *zool.*, brockfåglar, en familj Småvadare. Hit höra strandskator, strandpipare, ljungpipare m. fl.

Chara'drius aprica'rius, *zool.*, ljungpipare l. brockfågel. På Öland, där den förr var mycket vanlig, kallas den Alvargremla.

Chara'dsch, *turk.*, huvudskatt. — **Chara'dschi-Baschi,** högste ämbetsmannen i Turkiet över kronouppbörden.

Charbon, *fr.* (*l.* sjarbå'ng), *med.*, karbunkel. — **C. symptomatique** (*l.* - sängptåmati'ck), *med.*, rausch-brand, en av bakterier framkallad nötkreaturssjukdom.

Charcula, se *Valonea.*

Charcutier, *fem.* **Charcutière,** *fr.* (*l.* sjarkytie' och -tiä'r), eg. person, som handlar med kokt kött; ägare av ett charkuteri. — **Charcuterie** (*l.* sjarkytöri'), l. **Charkuteri',** eg. köttbod; matvaruhandel.

Chardonnet-silke (*l.* -dånne'-), konstsilke, framställt ur *Kollodium* (se d. o.).

Chardons, *fr.* (*l.* sjardå'ng), eg. tistlar; spetsar och piggar på murar till försvårande av överklättring.

Cha'rfreitag l. **Ka'rfreitag,** *ty.* (av *fornty. chara,* sorg), långfredagen. — **Cha'rwoche** l. **Ka'rwoche,** den vecka, som går före påskdagen.

Charge, *fr.* (*l.* sjarsj, av *lat. ca'rrus,* vagn), börda, last; syssla; åliggande; *målark.* och *diktk.*, något överdrivet, smaklöst; *krigsk.*, allt som hör till ett eldvapens laddning och avfyring; häftigt kavallerianfall. — **Chargé d'affaires** (*l.* sjarsje' daffä'r), den till rangen lägsta av diplomatiska agenter l. bland medlemmarna av diplomatiska kåren. — **Chargera** (*l.* sjarsje'ra), belasta, uppdraga, skynda på, jäkta, överdriva; *krigsk.*, företaga ett häftigt kavallerianfall. — **Chargeringsmaskin,** anordning för insättning i ugnar.

Chargeurs rapides (*l.* sjarsjö'r rapi'dd), *krigsk.*, franska snäll-laddare, ett slags repetergevär med löst påsatt magasin.

Charidji'ter, muhammedansk sekt.

Charing Cross, *eng.* (*l.* tjä'ring kråss), öppen plats i London med stor järnvägsstation.

Cha'ris, *gr. myt.*, "behaget", binamn till Afrodite.

Charité, *fr.* (*l.* sjarite', *lat. ca'ritas*), människokärlek, välgörenhet; välgörenhetsanstalt; sjukhus i Paris och Berlin. — **Frères de la charité** (*l.* frär dö la -), eg. barmhärtiga bröder, ett religiöst sällskap, stiftat på 1500-t. — **Sœurs de la charité** (*l.* sör dö la -), eg. barmhärtiga systrar, en orden i Frankrike och Tyskland, förebild för de protestantiska diakonissföreningarna.

Chari'ter (av *gr. cha'ris,* behag) l. **Gra'tier,** *gr. myt.*, "de tre gracerna", behagets gudinnor, *Aglaja, Evfrosyne* och *Thalia.*

Charity organisation societies, *eng.* (*l.* tjä'riti organisä'sjön såsä'jitis), föreningar för välgörenhetens ordnande.

Charity begins at home, *eng.* (*l.* tjä'riti begi'ns ätt håm), engelskt ordspråk, "man är sig själv närmast".

Charivari, *fr.* (*l.* sjar-), "kattmusik", larm medelst sammanslående av kittlar, stekpannor etc., jämte skrik, vissling och jamande, varmed man vill tillkännagiva missnöje med någon; även namn på en världsbekant fransk skämttidning.

Charkuteri', se *Charcuterie* (under *Charcutier*).

Charlata'n, *fr.* (*l.* sjar-; av *ital. ciarla're,* prata mycket), person, som ger sig ut för att kunna, vad han icke kan; storskrytare; kvacksalvare; bedragare. — **Charlataneri',** skryt, kvacksalveri, humbug.

Charlemagne, *fr.* (*l.* sjarlma'nj, *lat. Ca'rolus Ma'gnus*), i medeltidskrönikorna benämning på Karl den store.

Charles, Charlie, se *Carl.*

Charlesd'or, se *Karolin.*

Charlière, *fr.* (*l.* sjarliä'r), en med vätgas fylld luftballong.

Charlotta l. **Charlotte** (*l.* sjarlå'tta, -lå'tt), kvinnonamn = *Karolina,* bildat av det franska mansnamnet *Charles.*

Charlotte (*l.* sjarlå'tt), en rätt av mjöldeg och äpplen.

Charlo'ttenlök, se *Chalottenlök.*

Charm, se *Charme.*

Charmant, *fr.* (*l.* sjarma'ngt), förtjusande, intagande, angenäm.—**Charme** (*l.* sjarm), förtrollning, förtjusning. — **Charme'ra,** förtrolla, förtjusa, behaga. — **Charmeus** (*l.* -mö's), ett mjukt, tjockt siden med krepérad avigsida. — **Charmö'r,** tjusare.

Charmotte, se *Chamotte.*

Charmure, *fr.* (*l.* sjarmy'r), redskap, varmed sidenvävare avlägsna ritmärken och utjämna tätheten i det nyss framställda tyget.

Charmö'r, se under *Charmant.*

Charnay-spännet (*l.* sjarnä'), ryktbart, med runinskrift försett fornsmycke, funnet vid Charnay i Frankrike.

Charnière, *fr.* (*l.* sjarniä'r), sjarner, gångled vid ett dos-lock o. d.

Charolais-boskapen (*l.* sjarålä-), en utmärkt boskapsras från det forna landskapet Charolais i Frankrike.

Charolo'g, *bot.*, utforskare av charace'erna (en grupp alger).

Charon (*l.* ka'-), *gr.* och *rom. myt.*, namnet på den färjkarl, som i underjorden förde de döda över floden Styx.

Charophy'ta, Charace'er, *bot.*, kransalger.

Charpi' (*l.* sjar-; *fr. charpie,* av *lat. ca'rpere,* plocka), *med.*, sönderplockat linne för förbindning av sår.

Charque (*l.* sjark), köttkonserver av torkat kött.

Charta (*l.* ka'r-), *lat.*, under medeltiden beteckning för varje blad, på vilket något var skrivet. — **Ma'gna charta,** den stora kartan l. urkunden, som innehåller grunderna för den engelska statsförfattningen. — **Charta ad fonti'culos,** *med.*, fontanellpapper (se d. o.). — **C. bi'bula,** läskpapper, filtrerpapper. — **C. cera'ta,** *farm.*, vaxpapper. — **C. nitra'ta,** salpeterpapper. — **C. sigilla'ta,** stämpelpapper. — **C. sinapina'ta,** senapspapper.

Charte partie, *fr.* (*l.* sjart parti'), se *Certeparti.*

Charter, *eng.* (*l.* tja'tö), fribrev, privilegier; oktrojerad författning.

Charti'sm, en politisk rörelse i England (1838—48), som gick ut på att skaffa folket större politiska rättigheter. Dess reformprogram kallades *the people's charter* (därav namnet). — **Charti'ster,** medlemmar av ovannämnda radikala parti; även

namn på ett konstitutionellt moderat parti i Portugal, bildat på 1820-t.

Charto'fylax, *gr.*, urkundsvårdare.

Chartomanti', *gr.*, konsten att spå i kort.

Chartreuse, *fr.* (*l.* sjartrö's), **Chartrö's**, eg kartusian-nunna; även ett slags likör, tillverkad av kartusian-munkarna i det franska klostret "la grande Chartreuse".

Chartula'ria, *lat.*, kopieböcker, innehållande avskrifter av donationer o. d. till ett kloster l. stift.

Chartula'rium, *lat.*, förvaringsrum för urkunder, arkiv. — **Chartula'rius**, arkivarie.

Cha'rwoche, se under *Charfreitag*.

Chary'bdis, *gr. myt.*, ett i sicilianska sundet sig uppehållande vidunder, som lockade sjöfarande i fördärv. Jfr *Scylla*.

Chasen, se *Hasan*.

Chasidæ'er (av *hebr. chasidi'm*, fromma), namn på en judisk sekt under 18:e årh., stiftad av polacken Israel Bescht.

Chaside'er, se föreg. ord.

Chasmanthe'ra l. **Kasmante'ra** (av *gr. cha'sma*, öppning, spricka, och *anthero's*, blomma), *bot.*, blommor, vilkas ståndarknappar öppna sig och utsprida frömjölet. — **Chasmofy'ter** l. **Kasmofy'ter** (av *gr. fyto'n*, växt), *bot.*, klippväxter, som växa i sprickor.

Cha'smops, *paleont.*, ett trilobitsläkte. — **Cha'smopskalk**, *geol.*, undersilurisk kalksten, utmärkt av en art *Chasmops*.

Chassagne, *fr.* (*l.* sjassa'nj), ett av de bästa Burgundvinerna.

Chasse, *fr.* (*l.* sjass), jakt. — **A la chasse**, *fr.*, på jaktmanér; ett slags biljardspel. — **Chasseur**, *fr.* (*l.* -ör), jägare, skarpskytt.

Chassé, *fr.* (av *chasser*, jaga), *da.*, ett danssteg. — **Chasse'ra**, dansa ned och åter tillbaka i en linje.

Chasse'ki, *turk.*, den förnämsta sultaninnan, tronföljarens moder.

Chasse-marée (*l.* sjass-mare'), *sjöv.*, två- l. tremastat kustfartyg, som i synnerhet förekommer i Bretagne.

Chassepotgevär (*l.* chasspå-), *krigsk.*, ett franskt bakladdningsgevär.

Chasse'ra, se under *Chassé*.

Chasseur, se *Chasse*.

Chassez le naturel, il revient au galop, *fr.* (*l.* sjasse' lö natyre'll, ill röviä'ngt å galå'), om du jagar bort naturen (= din natur), kommer den tillbaka i sporrsträck.

Chassi', (*fr. chassis*), underredet till en automobil.

Château, *fr.* (*l.* sjatå'). slott. — **Ch. d'Espagne** l. **Ch. en Espagne** (*l.* - despa'nj, - angnespa'nj), eg. slott i Spanien; luftslott. — **Château-d'eau** (*l.* - då'), *fr.*, vattenstation; praktbyggnad, förbunden med en jättefontän.

Châteauviner (*l.* sjatå'-), sådana som alstrats i större vingårdar, efter vilka de uppkallats, såsom Château Lafitte m. fl. (se följande ord).

Château d'Yquem (*l.* - dikä'm), ett vitt Bordeauxvin. — **Ch.-Hautbrion** (*l.* - åbriå'ng), ett av de utmärktaste röda Bordeauxvinerna. — **Ch.-Lafitte** (*l.* - lafi'tt), ett mycket gott Bordeauxvin. — **Ch.-Latour** (*l.* - lato'r), ett rött Bordeauxvin. — **Ch.-Margeaux** (*l.* - margå'), ett berömt rött Bordeauxvin. — **Ch.-Premeaux** (*l.* - premå'), ett gott Burgundvin. — **Ch.-Vilain** (*l.* - vilä'ng), ett slags röd champagne.

Chateaubriand, *fr.* (*l.* sjatå'briang), ett slags biffstek.

Châtelain, *fr.* (*l.* sjatölä'ng, av *château*, slott), borggreve; slottsfogde. — **Châtelaine** (*l.* sjatölä'n), eg. borgfru; till den medeltida kvinnodräkten hörande kedja, som var fästad vid bältet och avsedd att uppbära penningpung, nycklar, prydnader o. d.; urkedja.

Châtelet, *fr.* (*l.* sjatölä'), namn på två borgar, som urspr. tjänade till försvar för Paris; sedermera blev den större statsfängelse.

Chati l. **Tat**, ostindisk benämning på simplare sorters juteväv. Bättre kvaliteter kallas *Megila*.

Châtib l. **Khatib**, *arab.*, titel på den imam, som förrättar predikan i en större moské.

Cha'tter, en forngermansk folkstam.

Chatt-i-scheri'f, se *Hatt-i-humajun*.

Chattua'rier l. **Attua'rier**, forngermansk folkstam kring Ruhr, möjligen identisk med *marserna* (se d. o.).

Chaudière, *fr.* (*l.* sjådiä'r, av *chaud*, varm), stor kittel. — **Chaudron** (*l.* -drå'ng), kittel. — **Chaudronnerie** (*l.* -drånnöri'), kopparslagarearbete å kittlar och ångpannor.

Chauffeur, *fr.* (*l.* sjåffö'r), **Chaufför**, eg. eldare; person som yrkesmässigt för automobil.

Chaufroix l. **Chaud-froid**, *fr.* (*l.* sjå-fråa'), eg. varmkall; kött, fågel, vilt o. d., som serveras kallt med överhälld varm sås.

Cha'uker (*lat. chauci*), forngermansk folkstam vid Nordsjön, som antages ha uppgått i sachsarnas stam.

Chaulmoogra-olja (*l.* tjålmo'-), **Lucraba'n-olja**, erhålles ur fröna av *Tarakto'genos Ku'rzii* (Ostindien, Kina). Användes till infettning av skinn. Därav framställes *Antilepro'l*, ett medel mot spetälska.

Chaumière, *fr.* (*l.* sjåmiä'r), halmtäckt koja; lantlig stuga i en park.

Cha'us, *zool.*, djungelkatt l. sumplo.

Chaussé, *fr.* (*l.* sjåse'), dämning, jordvall; upphöjd och stenlagd väg med gravar l. diken på sidorna; landsväg.

Chaussera, *fr.* (*l.* sjåse'ra), påtaga strumpor och skor. *Väl chausserad*, försedd med elegant fotbeklädnad. — **Chaussure** (*l.* -sy'r), fotbeklädnad, skodon.

Chauve-souris, *fr.* (*l.* sjåv-so'ri), eg. läderlapp; ett slags dominodräkt med kapuschong; ett slags nattmössa.

Chauvini'sm, *fr.*, braskande, utmanande, ensidig patriotism; urspr. en blind beundran för Napoleon I och det första kejsardömets krigsära. Ordet anses bildat av namnet *Chauvin*, som bäres av en storskrävlande soldat från första kejsardömet i den franske dramaturgen *Scribes* ”Le soldat laboureur”, och som därav fått betydelsen skrävlare, storpratare, Bramarbas (se d. o.). — **Chauvini'st,** blind patriot; blind beundrare av något (ett parti, en åsikt).

Chaux sulfatée fibreuse, *fr.* (*l.* sjå sylfate' fibrö's), trådig gips (se d. o.).

Chava'ss, *arab.*, polissoldat i Turkiet.

Chavins grönt, *tekn.*, en grön färg.

Chebe'ck, Chebe'ck, Zebeque, (*fr. chébec*, av *turk. sumbeki*), ett långt och smalt fartyg, som brukas på Medelhavet.

Check, *eng.* (*l.* tjäck), *handelst.*, kassa-anvisning på en bank l. en bankir; även ett slags rutigt l. randigt tyg.

Cheddar-ost (*l.* tjäd-), sötmjölksost, som har sitt namn från engelska byn Cheddar.

Cheer, *pl.* **Cheers,** *eng.* (*l.* tjir, tjirs), uppsyn; uppsluppenhet; bifallsrop, hurrarop.

Chef, *fr.* (*l.* sjäff), huvud; överhuvud, befälhavare, anförare; styresmannen för ett offentligt ämbetsverk, regemente, handelsaffär, fabrik o. d. — **Rédacteur en chef** (*l.* -tö'r ang -), huvudredaktör. — **Chef de cuisine** (*l.* - dö kuisi'nn), köksmästare. — **Chef-d'œuvre** (*l.* sjädö'vr), mästerverk, huvudarbete.

Chefakat-orden, turkisk orden för kvinnor.

Cheilalgi' (av *gr. cheilos*, läpp, och *algia*, smärta), *med.*, nervöst ont i läpparna. — **Cheili'tis,** läppinflammation. — **Cheilofy'ma,** utväxt på läpparna. — **Cheiloplasti'k,** bildandet av nya läppar.

Che'ilon, *gr.*, eg. fisk med stort gap; person med ovanligt stora läppar; *med.*, läppinflammation.

Cheimato'bia, *zool.*, ett släkte mätarfjärilar. — **Ch. bruma'ta,** frostfjäriln, är ett av våra trädgårdars svåraste skadedjur. Genom att på hösten omge stammarna med en ”limgördel” med ett klibbigt ämne, frostfjärilslim, brumatalim, söker man skydda träden.

Che'ir, *gr.*, hand.

Che'iraga, *gr.*, *med.*, gikt i handen.

Cheira'nthus, *bot.*, som prydnadsväxter odlat släkte av fam. *Cruci'feræ.* — **Ch. a'nnuus,** lövkoja, sommarlövkoja, odlad i tusentals former och färger. — **Ch. che'iri,** gyllenlack, lackviol, omtyckt, välluktande frilands- och krukväxt. — **Ch. inca'nus,** vinterlövkoja, vinter- och vårblommande krukväxter.

Cheiranti'n, *farm.*, ett i lackviolens frön funnet ämne, som verkar giftigt på hjärtat likt digitalis.

Cheirantoi'des, *lat.*, *bot.*, lik. *Cheirantus* (se d. o.).

Cheirapsi' (av *gr. che'ir*, hand, och *a'ptein*, vidröra), *med.*, kroppens gnidning efter badet.

Cheiria'ter (av *gr. che'ir*, hand, och *iate'r*, läkare), **Cheiri'st,** *med.*, kirurg.

Cheiron (*lat. Chiron*), *gr. myt.*, den berömdaste bland centaurerna.

Cheirospa'sm, *med.*, skrivkramp.

Che'lidon, *zool.*, ladusvala, syn. *Hirundo* (se d. o.).

Chelidoni'n, *kem.*, giftig alkaloid, som förekommer hos *Chelido'nium ma'jus.*

Chelido'nium, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Papavera'ceæ.* — **Ch. glau'cium** (syn. *Glau'cium fla'vum*), strandvallmo. — **Ch. ma'jus,** skelört, med gula blommor och rödgul, giftig mjölksaft. Användes i folkmedicinen.

Che'lifer cancroi'des, *zool.*, bokskorpion, ett litet spindeldjur, som lever i gamla boksamlingar, herbarier o. d.

Chelingue, *fr.* (*l.* sjölä'ngg), båt, som brukas vid Koromandelkusten. Kallas av laskarerna *Masulamanché.*

Chelo'nia, *zool.*, kräldjursordningen S k ö l d p a d d o r.

Cheltenham-salt, *eng.* (*l.* tjä'ltönam sålt), *med.*, ett laxérsalt.

Che'lys, *gr.*, sköldpadda; *tonk.*, annat namn på den grekiska lyran, som enl. sägen bestått av ett sköldpaddskal med strängar.

Chi'mæra, Chimæ'ridæ, *zool.*, havsmusar, djupvattensfiskar av ordn. *Haloce'phali.*

Cheminée, *fr.* (*l.* sjömine'), eldstad, spis; skorsten.

Chemis, Chemise, *fr.* (*l.* sjömi's), lintyg, skjorta. — **Chemisette** (*l.* sjömise'tt), nattkappa, löst skjortverk; ett slags halsbetäckning för fruntimmer.

Chemmis, *egypt. myt.*, en gudomlighet, som dyrkades under bilden av en bock.

Che'mosis (av *gr. chemo's*, vätska), *med.*, serös genomdränkning av ögats bindehinna.

Chemota'xis (av *gr. chemo's*, vätska, och *ta'xis*, uppställning), *fysiol.*, vissa ämnens förmåga att draga till sig l. stöta ifrån sig fritt lösliga elementära organismer, såsom bakterier, vita blodkroppar m. m.

Chemsin, *turk.* (av *arab. chems*, fem), de fem huvudböner, som varje muselman dagligen måste bedja.

Chenille, *fr.* (*l.* sjöni'j), **Cheni'lj,** eg. lövmask; snilja, benämning på fina, luddiga silkessnören.

Chenopodia'ceæ (syn. *Olera'ceæ*), *bot.*, mollväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Svenska släkten: *Atri'plex, Ba'ssia, Be'ta, Bli'tum, Chenopo'dium, Ko'chia, Obi'one Salico'rnia, Sa'lsola, Spina'cia* och *Suæ'da.*

Chenopo'dium, *bot.*, molla, växtsläkte tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.* — **Ch. a'lbum,** mäll, svinmolla. Bladen användas som spenat. — **Ch. ambrosioi'des,** har aro-

matiska blad som i Frankrike användas till Thé du Mexique. — **Ch. bo'nus Henri'cus**, lungrot. — **Ch. capi'ta'tum** och **Ch. folio'sum**, se *Blitum*. — **Ch. hy'bridum**, lönnmolla. — **Ch. qui'noa**, odlas i Sydamerika för sina ätliga ”frön.” — **Ch. ru'brum**, rödmolla.

Cheops-pyrami'den, den antika världens största byggnadsverk, gravkammare åt den egyptiske konungen Cheops.

Cheper l. **Chepera**, *egypt. myt.*, ”den evigt varande”, en egyptisk gudomlighet.

Chepewyan, se *Chippeway*.

Cheque, *fr.* (*l.* sjäck), *handelst.*, kassa-anvisning på en bank. Se *Check*.

Cher, *fem.* **Chère**, *fr.* (*l.* sjär), kär, älskad. — **Mon cher**, *fem.* **Ma chère**, min vän. — **Cher ami** (*l.* -mi'), käre vän. — **Chéri**, *fem.* **Chérie** (*l.* -ri), älskling.

Cherchez la femme, *fr.* (*l.* sjersje' la famm), sök kvinnan (ofta såsom det hemliga upphovet till något). Jfr *Femme*.

Chéri, se under *Cher*.

Cherimo'ja, *bot.*, kallas den välsmakande frukten av *Ano'na cherimo'lia*, ett till fam. *Anona'ceæ* hörande träd i Peru och Columbia.

Chernips, *gr.* (av *che'ir*, hand, och *nizein*, tvätta), tvättvatten; vigvatten.

Cherokees (*l.* tjäråki's), **Cheroke'ser**, nordamerikansk indianstam.

Cherryderries, *eng.* (*l.* tjä'rridä'rris), se *African goods*.

Cheru'b, *pl.* **Cherubi'm**, försvenskat **Cheru'ber**, *hebr.*, ett slags himmelska väsenden. Se *Kerub*. — **Chérubin** (*l.* sje'rubäng), en page i operan ”Figaros bröllop” av *Mozart*.

Cheru'sker, forngermansk folkstam.

Chesjvan, åttonde månaden i det judiska feståret.

Chesterost (*l.* tjästö'r-), ostsort, benämnd efter engelska grevskapet Chester.

Cheti'b, se *Ketib*.

Cheval, *fr.* (*l.* sjöva'll), häst. — **A. cheval**, till häst; *krigsk.*, truppernas uppställning på båda sidor om en väg l. flod. — **Chevalere'sk** (*fr. chevaleresque*), ridderlig; begiven på äventyr. — **Chevaleri'** (*fr. chevalerie*), ridderlighet; ridderskap. — **Chevalier** (*l.* sjövalje'), riddare, kavaljer; fordom titel i Frankrike på äldsta sonen till en baron; löparen i schack. — **Chevalier d'industrie** (*l.* - dängdystri'), industririddare, lycksökare. — **Chevalier de la triste figure** (*l.* - dö la trist figy'r), riddaren av den sorgliga skepnaden, Don Quijote (se d. o.). — **Chevalier sans peur et sans reproches** (*l.* - sang pör e sang röprå'sj), riddaren utan fruktan och tadel, hederstitel för medeltidsriddare, särskilt för den ädle Bayard. — **Chevalier d'honneur** (*l.* - donnö'r), hovkavaljer.

Chevau-legers, *fr.* (*l.* sjövå'-lesje'), lätt rytteri, som i 17:e årh. användes i Frankrike.

Chevelure, *fr.* (*l.* sjövöly'r), **Chevely'r**, huvudhår; hårväxt.

Chevéska metoden (*l.* sjöve'-), *tonk.*, en efter fransmannen Chevé uppkallad metod vid sångundervisning, vid vilken begagnas siffror i st. f. noter.

Chewing gum, *eng.* (*l.* tjo'ing gam), tugggummi, beredes av chiclegummi (mjölksaften hos sapotillträdet), socker och kryddor.

Cheviot, *eng.* (*l.* tji'viöt), ett kamgarnstyg, som huvudsakligen tillverkas i England och Skottland. — **Cheviot-får**, korthårig, grovullig fårras från Cheviot-bergen.

Chevreau, *fr.* (*l.* sjövrå'), eg. killing, getl. killingskinn, som användes till handskar och finare skodon.

Chevrolin, *fr.* (*l.* sjövrålä'ng), färdiggarvade unggetskinn till handskar.

Chevron, *fr.* (*l.* sjövrä'ng), taksparre; sparre i vapensköldar; *krigsk.*, distinktionstecken på ärmarna å militära uniformer; tarvligt slag levantinsk getull.

Chevrote'ra (*fr. chevroter*, av *chèvre*, get), *tonk.*, sjunga med darrande röst, ”slå bockdrill”.

Chevsu'rer, en folkstam i n. Kaukasus.

Cheye'nnerna, en nordamerikansk indianstam.

Cheyne-Stokes andning (*l.* tjejn-ståks -), *med.*, ett allvarligt andningssymtom vid hjärt- och hjärnsjukdomar.

Chianti-vin, *ital.* (*l.* ki-), ett muskatellvin från trakten kring Toscana.

Chiaroscu'ro, *ital.* (*l.* kiar-), ljusdunkel, se *Clair-obscur*. — **Chiaroscu'ro-tryck**, tvåfärgstryck på tonat (vanligen grått) papper, rätt allmänna under 1600- och 1700-t.

Chia'sm l. **Chia'smus** (av *gr.* bokstaven *chi*), *talk.*, ”korsställning”, sammanställning av vanligen fyra, två och två varandra motsvarande begreppsbeteckningar, så att två motsvarande begreppsbeteckningar omsluta de båda andra.

Chia'sma, *gr.*, *anat.*, korsning. — **C. nervo'rum optico'rum**, ögonnervskorsningen.

Chiastoli't, se *Kiastolit*.

Chia've, *ital.* (*l.* ki-; *lat. cla'vis*), nyckel, klav.

Chibou-harts (*l.* kibo'-), se *Bursera*.

Chibouque, *turk.* (*l.* tsjibu'ck), en tobakspipa med långt rörskaft.

Chic, *fr.* (*l.* sjick), skicklighet; elegant, obesvärad hållning, pikant utseende; ledigt, obesvärat sätt; *målark.*, rask penselföring. — **Avoir du chic** (*l.* a'våar dy sjick), hava ”stil” på sig.

Chica, se *Arrabidæa*.

Chica (*l.* tji'ka) l. **Chicha** (*l.* tji'tsja), ett slags majsbrännvin, som utgör nationaldryck bland infödingarna i Peru och Bolivia; cidersmakande dryck, som i Chile beredes av kokta och jästa druvor.

Chicago Tribune (*l.* tjika'gå tri'bbjon), Förenta staternas största tidning. Republikansk.

Chicarött, en blodröd, sammetslik färg, som av indianerna vid Orinoco och Rio Mento beredes av *Bigno'nia chi'ca,* tillhörande fam. *Bignonia'ceæ,* och varmed de färga sin hud.

Chichime'ker (*l.* tjitji-), förcolumbisk, mexikansk indianstam.

Chickasaw (*l.* tji'kaså), nordamerikansk indianstam.

Chicken-skinn (*l.* tji'ckön-), mycket fint handskskinn av nyfödda lamm.

Chiclegummi, se *Chewing gum.*

Chidr, enl. den arabiska sagan en persisk fältherre, som druckit ur livets källa och därigenom blivit odödlig. Sagan har lämnat stoff till en dikt av Rückert.

Chief, *eng.* (*l.* tjif), chef. — **Chief-commissioner** (*l.* -kåmmi'sjåner), överkommissarie. — **Chief-commissionership** (*l.* -sji'p), provins i Indien.

Chi'ffer (*fr. chiffre*), siffra; skrivtecken för hemlig skrift; namnchiffer, monogram. — **Chifferskriften** l. **Kryptografi'en** består av tecken, för vilkas tydning en "chiffernyckel" l. förklaring kräves. — **Chiffre'ra,** beteckna med siffror; skriva med hemliga tecken.)(Dechiffrera.

Chiffon, *fr.* (*l.* sjiffå'ng), tunt, luftigt sidentyg, använt till garnering av klänningar och damhattar.

Chiffone'ra (*fr. chiffoner,* av *chiffon,* trasa), bringa i oordning, skrynkla.

Chiffonier (*l.* sjiffonie'), **Chiffonje',** eg. lumpsamlare; klädskåp; byrå med flera lådor; hög byrå med klaff och innanför denna sittande smålådor.

Chiffre'ra, se under *Chiffer.*

Chignon, *fr.* (*l.* sjinjå'ng), **Chinjo'ng,** eg. nacke; nackhår; även hårpung (vanligen av löshår och s. k. "valkar"), som tidtals tillhört fruntimmersmodet.

Chigny, *fr.* (*l.* sjinji'), ett slags champagne.

Chika'n (*fr. chicane*), lagvrängning, spetsfundig invändning, knep; vanhedrande förolämpning; vanheder; brist på trumf i vissa kortspel. — **Chikane'ra,** krångla i rättegång; börja onödigt gräl med någon; förolämpa på ett för hedern sårande sätt. — **Chikanö'r,** ränksmidare, förolämpare. — **Chikanö's,** förolämpande på ett ärerörigt sätt.

Chikan-Kadia l. **Queenslandshampa** är bastfibrerna av den i Indien, Queensland, Nord- och Sydamerika odlade malvacéen *Sida Retusa.*

Chila, *arab.,* hedersdräkt, som en furste enl. ett i Orienten urgammalt bruk, sänder en person som tecken till synnerlig ynnest. En fullständig chila, omfattar även rustning och häst l. elefant.

Chiler-Baschi, sultanens överste munskänk.

Chilesalpeter (*l.* tji'le-), *kem.,* natriumnitrat. Förekommer i naturligt tillstånd i Chile och har fått stor användning för beredning av svavelsyra, salpetersyra m. m. samt såsom gödningsämne.

Chiletall (*l.* tji'le-), *bot., Arauca'ria imbrica'ta,* den chilenska cedern, ett högt barrträd på det sydliga Chiles Ander. Fröna utgöra ett viktigt näringsmedel för indianerna.

Chilia'd, Chilia'rk, m. fl., se under *Kili-.*

Chiltram, *hind., fys.,* hägring.

Chima'ira l. **Chimæ'ra,** *gr.* och *rom. myt.,* ett fabelaktigt vidunder, liknande på en gång ett lejon, en get och en drake.

Chima'phila umbella'ta, *bot.,* ryl, risartad, vintergrön ört med blommor i flocklik kvast. Tillhör fam. *Pyrola'ceæ.*

Chimère, *fr.* (*l.* sjimä'r), se *Chimär.*

Chimiota'xis, *med.,* de av bakterierna bildade ämnenas attraktion på de vita blodkropparna.

Chimpa'ns, *zool.,* en afrikansk människoliknande apa. Se *Pan.*

Chimu, yunkastam i Peru. Se *Yunka.*

Chimä'r (*fr. chimère* [*l.* sjimä'r], *gr. chi'maira*), hjärnspöke, inbillningsfoster, drömbild; *bot.,* korsning mellan tvenne närstående växtarter, uppkommen genom ympning. — **Chimä'risk,** inbillad, ogrundad, outförbar.

Chinaclay, *eng.* (*l.* tjä'jnaklä'), kinalera, porslinslera.

Chinampas (*l.* tjina'm-), "hängande trädgårdar" på konstgjorda öar i den mexikanska sjön Chalco.

Chi'na no'va l. **Kaskari'llbark,** *farm.,* barken av *Cro'ton Elute'ria,* tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ,* på Bahamaöarna.

Chi'nchan, se *Chingan.*

Chinchilla (*l.* tsjintsji'lla), små mjuka och silkeslena, fina och dyrbara skinn, vilka fås av gnagaren *Chinchi'lla la'niger,* som lever på topparna av Chiles och Perus Ander, men torde vara i det närmaste utrotad. — **Chinchilla-katt,** är en långhårig form av tamkatten med mycket vacker päls.

Chiné, *fr.* (*l.* sjine'), ett slags tyg, vävt i flammigt mönster av garn, som på somliga ställen är färgat. — **Chine'rade tyger,** tyger med flammigt mönster.

Chine'nsis, *lat., bot.,* kinesisk.

Chingan (*l.* ki'ng-gan) l. **Chinchan** (*l.* -kan), *zool.,* nordamerikanskt stinkdjur, *Mephi'tis.*

Chini'n, se *Kinin.*

Chinjo'ng, se *Chignon.*

Chino, *sp.* (*l.* tsji'nå), i La Plata avkomling av en vit och en indian = *mestiz* (se d. o.), i Peru av neger och indianska, i Mexiko av oblandade, infödda negrer.

Chinois, *fr.* (*l.* sjinå'a), små beska, sockrade pomeranser från Italien.

Chinoiserie, *fr.* (*l.* sjinåaseri'), kineseri, imitationer av kinesiska varor, seder m. m.

Chinoli'nblått, -gult, -rött, *tekn.,* tjärfärger.

Chinook (*l.* tjino'k), *meteor.,* varm, torr syd-

västlig vind, som blåser från Klippiga bergen över Kanadas prärier.

Chinooks (*l.* tjino'ks) l. **Tjinu'ker**, nordamerikansk indianstam.

Chinqueri'to, en västindisk dryck av färsk, rå rom.

Chio'nyphe Carteri, *lat.*, *med.*, en mögelsvamp, som anses förorsaka en i Indien gängse fotsjukdom, kallad *Madu'rafot* (se d. o.).

Chi'os-terpentin, *tekn.*, *Ba'lsamum chio'ticum*, en fast terpentinart, som fås av *Pista'cia Terebi'nthus*, ett på Chios växande träd.

Chipmunk l. **Hacki**, *zool.*, en nordamerikansk jordekorre (*Ta'mias stria'tus*), som ofta hålles tam.

Chippendale-stil (*l.* tji'ppendäjl-), engelsk möbelstil, skapad av möbelsnickaren Chippendale (1709—79).

Chippeway (*l.* tjippioe') l. **Ojibway**, kanadensisk indianstam.

Chippoli'n, trä, laserat med vattenfärg och överdraget med emaljlack.

Chiqui'to, *sp.* (*l.* tsjiki'tå) eg. mycket liten; ett slags små damcigarrer.

Chiquitos (*l.* tsjiki'tås), en indianstam i Bolivia.

Chi'ragra, *lat.* (*gr. che'iragra*), *med.*, gikt i händerna.

Chiranti'n, *farm.*, se *Chirett-ört*.

Chirett-ört, **Kiraya-ört**, *farm.*, drog av *Swe'rtia chira'ta* av fam. *Gentiana'ceæ* (Himalaya). Innehåller glykosiden *Chiranti'n* och *Ofe'lia-syra*. Användes mot magsjukdomar och inälvsmask.

Chirigua'nos (*l.* tsji-), indianstam på gränsen mellan Argentina och Bolivia.

Chirimo'jaträdet, *bot.*, se *Anona*.

Chiri'smus (av *gr. cheiri'zein*, handhava), *med.*, behandling medelst magnetisk beröring.

Chir. m. l. **Chir. mag.** = *Chirurgiæ magister*.

Chirogrammatomanti' (av *gr. che'ir*, hand, *gra'mma*, skrift, och *mante'ia*, spådom), konsten att av en persons handskrift sluta till hennes karaktär. Kallas även *grafologi*.

Chirologi', **Chiromanti'**, **Chiroplasti'k**, **Chiroprakti'k** m. fl. se under *Kiro-*.

Chirolo'phis asca'nis, *zool.*, tångsnärta, en västkustfisk av fam. S l a m f i s k a r.

Chiro'mys madagascarie'nsis, *zool.*, se *Aye-Aye*.

Chirone'ctes, *zool.*, pungråttor.

Chiropla'st (av *gr. che'ir*, hand, och *pla'zein*, bilda), en apparat, som tvingar en pianospelandes hand att intaga en riktig ställning.

Chiro'ptera, *zool.*, fladdermöss l. läderlappar, däggdjursordning omfattande ett stort antal arter, bland vilka en del äro insektätare, andra blodsugare l. fruktätare.

Chiropterofi'la växter, *bot.*, växter, vilkas befruktning förmedlas av fladdermöss.

Chirothe'rium (av *gr. che'ir*, hand, och *theri'on*, vilt djur), *paleont.*, handlika spår i triasformationens sandstenar efter jättestora groddjur.

Chi'ru l. **Oro'ngo**, *zool.*, en antilopart från Tibet.

Chirurgi', se *Kirurgi*.

Chisr = **Chidr** (se d. o.).

Chita'rra, *ital.*, gitarr.

Chitarrone, *ital.* (*l.* kitarå'ne), *tonk.*, stort, lutartat stränginstrument (från 1600-t.), huvudsakligen för utförandet av generalbasen.

Chiti'n, se *Kitin*.

Chito'n, *gr.*, en fordom i Grekland bruklig underklädnad utan ärmar; livrock.

Chiu'sa, *ital.* (*l.* ki-), cell; bergpass; *tonk.*, slutsatsen i ett musikstycke = *Coda* (se d. o.). — **Con bo'cca chiu'sa**, se under *Bocca*.

Chi va pia'no, va sa'no, e chi va sano, va lontano, *ital.* (*l.* ki-), det som går långsamt, går säkert; och den som går långsamt, går säkert.

Chladnis klangfigurer, *fys.*, figurer, som bildas av gränslinjerna mellan de rutor l. avdelningar, i vilka en skiva av elastiskt ämne delar sig, då en stråke strykes mot dess kant och åstadkommer en tydlig musikalisk ton.

Chlamys, *gr.* (*l.* kla'-), forngrekisk överklädnad, mantel.

Chlisto'vtsjini, *ry.*, gisslare, en religiös sekt i Ryssland.

Chloanti't, se *Kloantit*.

Chlo'asma, se *Kloasma*.

Chlo'dvig, forntyskt mansnamn = *Ludvig*. Namn på frankiska rikets grundläggare, av merovingernas ätt.

Chlo'ë, *gr. myt.*, den grönskande, binamn på *Demeter;* vanligt namn på herdinnor i herdakväden.

Chlora'l, se *Kloral*.

Chlora'ntha (av *gr. chloros*, grön, och *a'nthos*, blomma), *bot.*, grönblommig. — **Chlorole'uca** (av *gr. levko's*, vit), *bot.*, grönvit. — **Chloropha'nus** (av *gr. fano's*, lysande), *bot.*, gröngulaktig. — **Chloropho'ra** (av *gr. fe'rein*, bära), *bot.*, grönbärande. — **Chlorophy'lla** (av *gr. fy'llon*, blad), *bot.*, grönbladig.

Chlo'ras ka'licus, *kem.*, klorsyrat kali, kaliumklorat. — **C. na'tricus**, natriumklorat, klorsyrat natron.

Chlore'to-amide'tum hydrargy'ricum, *kem.*, kvicksilverklorid-amid.

Chlore'tum, *lat.*, *farm.*, klorid, klorvätesyrat salt. — **C. amido-hydrargy'ricum**, kvicksilveramidoklorid. — **C. ammo'nicum**, klorammonium, salmiak. — **C. apomo'rphicum**, se *Apomorfin*. — **C. au'rico-na'tricum**, guldkloridnatrium. — **C. ba'ricum**, bariumklorid. — **C. chi'nicum**, klorvätesyrad kinin. — **C. coca'icum**, kokainhydroklorid. — **C. fe'rrico-ammo'nicum**,

ammonium-järnklorid. — C. **fe'rricum**, järnklorid, saltsyrad järnoxid. — C. **hydrargyricum corrosi'vum**, frätande kvicksilverklorid, kvicksilversublimat. — C. **hydrargyro'sum præcipita'tum**, fälld kvicksilverklorur l. kalomel. — C. **mo'rphicum**, morfinhydroklorid. — C. **na'tricum**, bergsalt. — C. **piloca'rpicum**, pilokarpinhydroklorid. — C. **sti'bicum**, antimonklorid, antimonsmör. — C. **zi'ncicum**, zinkklorid.

Chlori'nda l. **Clori'nda**, italienskt kvinnonamn (av *gr. chloro's*, blek, ljusgrön), den grönskande l. ungdomliga.

Chlo'ris, *gr. myt.*, "den bleka", den enda av Niobes döttrar, som skonades av Apollon och Diana; ofta namn på älskarinnan i herdedikter.

Chlo'ris, *bot.*, ett släkte vackra dekorationsgräs (Syd-Amerika).

Chlo'ris chlo'ris, *zool.*, grönfink (syn. *Fringi'lla chlo'ris*).

Chlorofo'rmium, se *Kloroform.*

Chlorofy'll, se *Klorofyll.*

Chloro'phora, *bot.*, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ.* — C. **tincto'ria**, ett sydamerikanskt träd, lämnar ett gult färgträ, gulholts, gulträ, gul bresilja, gammal fustik. Användes även till finsnickeri.

Chlorophy'ceæ, *bot.*, grönalger.

Chlorophy'tum, *bot.*, som ampelväxter odlat släkte av fam. *Lilia'ceæ.*

Chlo'rops, *zool.*, kornfluga.

Chloro's (*gr. chloro's*), eg. blek, ljusgrön; *med.*, se *Kloros.*

Chloro'xylon Swiete'nia, *bot.*, ett sydasiatiskt, till fam. *Ruta'ceæ* hörande träd, vars gröngula ved (sidenträ, atlasträ) är högt värderad. Barken ger ett harts.

Chlo'rum solu'tum, *kem.*, klorvatten.

Chlysto'vsjini, *ry.*, gisslare, rysk sekt. Se *Raskolniker.*

Chnum l. **Chnubis**, *egypt. myt.*, en gud med vädurshuvud.

Choa'n, *anat.*, bakre näsöppningen. — **Choana'lartresi'**, förträngningen av bakre näsöppningarna.

Choc, *fr.* (*l.* sjåck), **Chock**, *krigsk.*, anfall i massa med blanka vapen under en strid; även svår stöt. — **Choquera** (*l.* -ke'ra), **Chocke'ra**, stöta, förolämpa; vara anstötlig, misshaga. — **Choquant** (*l.* -ka'ng), **Chocke'rande**, anstötlig.

Chochenill-sköldlöss, *zool.*, se *Coccionella.*

Choctaws (*l.* tjäcktås) l. **Tja'ekta**, en nordamerikansk indianstam.

Chodes, *hebr.*, kvistar av pilträd, vari adamsäpplen äro förpackade.

Choisi, *fr.* (*l.* sjåasi'), ett slags halvporslin.

Chokla'd, se följande ord.

Chokolad (*fr. chocolat* av *mexic. choco*, kakao, och *latl*, vatten) l. **Chokla'd**, en blandning av kakao, socker, vanilj, kanel m. m.; även den därav tillredda drycken.

Chokola'dbönor, *bot.*, *Se'mina Ca'cao*, kakaobönor. Se *Kakao.*

Chokola'dkrut, se *Brunkrut.*

Cholago'ga, *gr.* (av *chole'*, galla, och *a'gein*, föra), *pl.*, *med.*, laxerande medel, som öka avsöndringen av gallan. — **Cholecysti'tis**, inflammation i gallblåsan. — **Cholecystomi'** (av *gr. tome'*, snitt), operativt öppnande av gallblåsan. — **Chole'dochus du'ctus**, gallgång, gallkanal. — **Cholei'n**, *kem.*, gallämne. — **Choleli't** (av *gr. lithos*, sten), *med.*, gallsten. — **Cholelithi'asis**, gallstenssjukdom. — **Cholelogi'**, läran om gallan. — **Cholemi'**, *med.*, gallans övergång i blodet vid vissa sjukdomar, t. ex. gulsot. — **Cholesteato'm**, pärlsvulst. — **Cholesteri'n**, gallfett. — **Choluri'**, gallutsöndring i urinen.

Cho'lera (av *gr. chole'ra*, takränna), *med.*, kolera. — **Ch. æsti'va**, sommardiarré. — **Ch. asia'tica** l. **epide'mica**, epidemisk kolera. — **Ch. herniaire** (*l.* -erniä'r), koleralika symtom. — **Ch. infa'ntum**, barnkolera. — **Ch. mo'rbus**, se *Kolera.* — **Ch. no'stras**, inhemsk kolera.

Chole'ricus (av *gr. chole'*, galla) l. **Kole'riker**, kolerisk, gallsiktig person.

Choleri'n, *med.*, lättare infektiös diarré.

Cholesteato'm, **Cholesteri'n**, se under *Cholagoga.*

Choli'ambus l. **Cholia'mb** (av *gr. cho'los*, halt, och *ia'mbos*, jamb), *metr.*, en haltande jambisk trimeter. Se vid. *Koliamb.*

Choli'n, *kem.*, ammoniumbas. Förekommer i galla, lik, flugsvamp m. fl.

Cholo, *sp.* (*l.* tsjå'lå), se *Chino.*

Cholœ'pus, *zool.*, sengångare.

Choluri', se under *Cholagoga.*

Chomageförsäkring (*l.* sjåma'sj-, av *fr. cho'mage*, brist på arbete), avbrottsförsäkring (mot förlust i rörelse på grund av avbrott).

Chomer, det största hebreiska spannmålsmåttet = 10 bath.

Chondra'b (av *gr. cho'ndros*, brosk), som rör brosk. — **Chondri'n**, brosklim. — **Chondri't**, broskinflammation. — **Chondrografi'**, broskbeskrivning. — **Chondrologi'**, brosklära. — **Chondro'ma**, *med.*, brosksvulst.

Chondroganoi'dea l. **Chondro'stei**, *zool.*, broskganoider, störfiskar.

Chondroi'ter, *med.*, slemstenar, konkretioner, som bildas i av slemhinnor betäckta håligheter under vissa patologiska betingelser.

Cho'ndrus cri'spus, *bot.*, en algart vid västkusten, varav caragheen beredes.

Chone'tes, *paleont.*, ett fossilt släkte armfotingar. Förekommer i Gotlands och Skånes översilur.

Chonsu, *egypt. myt.*, egyptisk mångud, företrädesvis dyrkad i Tebe.

Chopine, *fr.* (*l.* sjåpi'nn), i Frankrike förr brukligt rymdmått = 0,465 l.

Choquera, **Choquant**, se under *Choc.*

Choquettes (*l.* sjåke'tt), kokonger av sjuka

silkesmaskar, varav avfallssilke framställes.

Chor, se *Kor* och *Kör*.

Chora'g, se *Korag*.

Chora'l, se *Koral*.

Cho'rda, *lat.* (*gr. cho'rde*), l. **Co'rda**, *ital.*, tarmsträng, sträng. — **C. Achillis**, *anat.*, Akilles-sena. — **C. dorsa'lis**, *zool.*, ryggsträng. — **C. ty'mpani**, trumhålans nervsträng. Jfr *Korda*.

Cho'rda, *bot.*, släkte strängformiga alger. — **C. fi'lum**, sudare.

Chorda'lis (av *cho'rde*, sträng), *bot.*, strängformig. — **Chordorrhi'za** (av *gr. rhi'za*, rot), *bot.*, med stränglik rot (jordstam).

Chorda'ria flagellifo'rmis, *bot.*, gisseltång, en vid Västkusten allmän alg.

Chorda'ta l. **Chordo'nia**, *zool.*, djurgrupp som omfattar ryggradsdjuren, *Acra'nia* (lansettfisken) och *Tunica'ta*.

Chordome'ter, ett instrument, varmed styrkan hos en sträng mätes.

Choré, se *Koré*.

Chore'a macchabæo'rum, *lat.*, dödsdans (se d. o.).

Chore'a Sancti Vi'ti, *lat.*, *med.*, S:t Veits dans, danssjuka, krampsjukdom, som består i ofrivilliga, oregelbundna och hastiga rörelser i följd av nervlidande.

Choregrafi' l. **Choreografi'**, se *Koreografi*.

Chore'us l. **Chore'**, se *Koré*.

Choria'mbus, se *Koriamb*.

Chorioide'a, **Chorioidi'tis**, se under följ. ord.

Cho'rion, *gr.* (*lat. co'rium*), hud, hinna; *anat.*, den yttre ägghinna, som omger livsfrukten. — **Chorioi'dea** l. **Chorioi'de**, ögats åderhinna. — **Chorioidi'tis**, *med.*, inflammation i denna hinna.

Chorionepitelio'm, *med.*, svulst i chorionepitelet.

Choripe'talæ, *bot.*, grupp av tvåhjärtbladiga växter, omfattande kronbladslösa och frikronbladiga växter.

Cho-rogi l. **Koregi**, *bot.*, det japanska namnet på *Sta'chys Sieboldii*, vars rotknölar äro ätliga ("japansk potatis").

Chorografi' se *Korografi*.

Choro'tes, sydamerikansk indianstam.

Chorus, se *Kor* och *Kör*.

Chose, *fr.* (*l.* sjås), sak. — **Chose jugée** (*l.* - sjysje'), inför rätta avdömd sak. — **Monsieur** l. **Madame Chose**, herr l. fru "den och den", "en viss person". — **Une autre chose** (*l.* ynnåtr -), en annan sak — **Choser** (*l.* sjå'ser, försvenskad *pl.*), konster, undanflykter.

Choua'ner (*fr. chouans*), benämning på de rojalister i v. Frankrike, vilka under revolutionstiden uppreste sig mot den republikanska regeringen. De erhöllo namnet efter en av sina huvudanförare, *Chouan*. — **Chouanneri'**, det av chouanerna förda guerillakriget.

Chou-chou, frukterna av den i tropikerna odlade, rikbärande *Se'chium edu'le*, vars frön ge ett slags stärkelse. Även rötterna äro stärkelserika och ätbara, liksom de välsmakande frukterna.

Chou-King, kinesernas heliga bok.

Chow (*l.* tjå'o), en ras spetshundar, härstammande från Kina.

Chr., förk. för *Christus*.

Chrematisti'k, se följande ord.

Chrematologi' (av *gr. chre'mata*, penningar) l. **Chrematisti'k**, läran om penningeväsendet, politisk ekonomi, finansvetenskap.

Chresmologi' och **Chrestomati**, se under *Kres-*.

Chrétien, franskt mansnamn (*l.* kretiä'ng) = *Kristian*. — **Chrétienne**, franskt kvinnonamn (*l.* -tiä'nn) = *Kristiana*.

Chri'sma l. **Krisma**, *gr.*, den heliga olja l. salva, som i katolska kyrkan begagnas vid barndop, invigningar o. d. — **Chrisma'le**, vit duk, som bindes om pannan på dopbarn o. s. v. för att hindra oljan att rinna ned. — **Chrisma'rium** l. **Chrismata'rium**, det kärl, vari den heliga oljan förvaras. — **Chrismatio'n**, användandet av nämnda olja.

Chri'stia, ett med kromlim tätat manillapapper, använt som vaxduk och kautsjukpapper.

Chri'stian, se *Kristian*.

Christiand'or l. **Kristiansdo'r** (*l.* -då'r), äldre danskt guldmynt, motsvarande omkr. 14 kr.

Christiani'sm, **Christofani'**, **Christolatri'** m. fl., se under *Krist-*.

Christiani'ssimus, *lat.*, den allra kristligaste, en påvlig benämning på konungen av Frankrike.

Christian Science, *eng.* (*l.* kri'stian sa'jöns), "Kristlig vetenskap", religiös rörelse från Amerika, som förkunnar att Gud är allt-i-allt och att intet äger absolut verklighet utom det gudomliga sinnet och Guds idéer.

Christi'na, se *Kristina*.

Christi'nos, se *Cristinos*.

Christmas, *eng.* (*l.* kri'smöss; av *Christus* och *mass*, mässa), jul. — **Christmas-box** (*l.* - båcks), julklapp.—**Ch. ca'rol**, se under *Carol*. — **Ch. day** (*l.* - dä), juldagen. — **Ch. pantomimes** (*l.* - pa'ntåmäjms), "julpantomimer", feeribaletter, som sedan 1600-t. uppföras vid jultiden i London.

Christofle-metall, nysilver med 2 % silverhalt.

Christogo'nus, grekiskt mansnamn (av *Christus* och *gi'gnomai*, jag föder), den av Kristus födde l. honom tillhörige.

Christo'pher, grekiskt mansnamn, se *Kristofer*.

Chri'stus, se *Kristus*.

Chro'ma, *gr.*, färg, färgblandning; kromatisk halvton.

Chro'mata l. **Kroma't**, *pl.*, kromsyrade salter.

Chromati'k, **Chromatografi'**, **Chromatypi'**, **Chromolitografi'** o. s. v., se under *Krom-*.

Chromatofo'rer, *anat.*, pigmentförande hudceller.
Chromato's, *med.*, missfärgning.
Chromatro'p (av *gr. chro'ma*, färg, och *tre'pein*, vrida), ett optiskt instrument, som med tillhjälp av laterna magica företer vackra färgeffekter.
Chromidro's, *med.*, färgad svett.
Chro'mium, se *Krom.*
Chro'nica l. **Chronico'rum** (underförstått *libri*, av *gr. chro'nos*, tid), Krönikeböckerna.
Chronicle plays, *eng.* (*l.* krånickl ples), ur moraliteterna (se d. o.), utvecklade engelska medeltidsdramer med ämnen ur Englands historia.
Chronique, *fr.* (*l.* krâni'ck, av *gr. chronika'*, tideböcker), krönika, tidebok. — **Ch. scandaleuse** (*l.* - skangdalö's), skandalhistoria; skvallerhistoria; titel på en historisk skrift om Ludvig XI.
Chro'nos, *gr.*, tid; *gr. myt.*, tidens gud. Se *Kronos.* — **Chro'nicus,** kronisk, långvarig.
Chro'nos pro'tos, *gr.*, "den första tiden"; *metr.*, den minsta tidsenheten, i antik metrik tidsvärdet för korta stavelser.
Chrotta (*kelt. crwth, crowd*), *tonk.*, ett av de äldsta i Europa brukliga stråkinstrumenten.
Chrozo'phora, *bot.*, växtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* — **C. tincto'ria,** i Medelhavsländerna, lämnar en blå färg, som användes till färgning av näringsmedel. Se *Besetter.*
Chrysali'd (av *gr. chryso's*, guld), vissa fjärilars guldfärgade puppa. — **Chrysalide'ra,** förpuppa sig. — **Chrysalli's,** *gr.*, puppa.
Chrysami'n, se *Krysamin.*
Chrysa'nthemum (av *gr. chryso's*, guld), eg. guldblomma; *bot.*, prästkrage, ett till fam. *Compo'sitæ* hörande växtsläkte. — **C. i'ndicum,** krysantemum, är en i Japan nästan helighållen, i Europa mycket odlad växt. Ett stort antal andra arter odlas. — **C. Parthe'nium,** är en allmän, gulgrön infattningsväxt. — **C. ro'seum,** m. fl. utgöra s. k. persiskt insektspulver. — **C. leuca'nthemum,** prästkrage, och **C. se'getum,** gullkrage, äro två inhemska arter.
Chrysa'nthemum-orden, japansk orden, stiftad 1876.
Chryse'nteron (av *gr. Chryso's*, guld, och *e'nteron*, tarm), *bot.*, med gult innanmäte. — **Chrysoce'phalum** (av *gr. kefali*, huvud), *bot.*, gullhuvad. — **Chryso'don** (av *gr. odu's, gen. odo'ntos*, tand), *bot.*, gulltand. — **Chrysophy'llus, -a, -um** (av *gr. fy'llon*, blad), *bot.*, gullbladig, glänsande. — **Chrysospe'rmus, -a, -um** (av *gr. spe'rma*, frö), med gullgula frön.
Chrysoba'lanus, *bot.*, busksläkte av fam. *Rosa'ceæ.* — **C. Ica'co,** icaco, prune-coton, cocoa-plum, i Västindien, Sydamerika och Västafrika odlad buske, med högt skattade frukter. Även de söta kärnorna ätas. Rotbark och blad äro verksamma mot diarré, blåskatarr m. m.
Chrysochlo'ridæ, *zool.*, guldmullvadar.
Chrysoclo'ris aure'a, *zool.*, guldmullvad, sydafrikansk art med guldglänsande skinn.
Chrysofo'rm, *farm.*, ett vid sårbehandling använt pulverformigt jodpreparat.
Chrysografi', Chrysokrati', Chrysomani', Chrysori'n, se under *Kryso-.*
Chrysoi'n, se *Tropeolin.*
Chrysoko'lla (av *gr. chryso's*, guld, och *ko'lla*, lim), kallade de gamle en substans för lödning av guld.
Chrysome'lidæ, *zool.*, bladbaggar, artrik, över hela världen spridd familj skalbaggar.
Chrysophy'llum, *bot.*, sydamerikanskt fruktträdssläkte av fam. *Sapota'ceæ.* — **C. Caini'to,** cainito, star-apple. — **C. monopyre'num,** damascenerplommon.
Chrysor, *fenic. myt.*, sagohjälte, som gjort allehanda nyttiga uppfinningar, och dyrkades som gud.
Chrysori'n l. **Mosai'kguld,** en guldliknande legering av koppar och zink.
Chrysosple'nium alternifo'lium, *bot.*, gullpudra, vårväxt med gulaktiga blommor, tillhörande fam. *Saxifraga'ceæ.* — **Chr. tetra'ndrum,** polargullpudra (Norrbotten, Lappland).
Chryso'stomus (av *gr. chryso's*, guld, och *sto'ma*, mun), grekiskt mansnamn, eg. guldmun; *bildl.*, den vältalige. Namn på en kyrkofader, den kristna forntidens berömdaste predikant.
Chtho'nios (av *gr. chthon*, jord), *gr. myt.*, "den underjordiske", binamn på flera grekiska gudar.
Chucho, argentinsk benämning på Malaria.
Chuck, maskindel, använd vid borrar och svarvar, för att fästa borren l. arbetsstycket i centrum.
Chukra'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Melia'ceæ.* — **C. tabula'ris,** bastardceder, white cedar, är ett högt träd (Ostindien, s. Kina), vars ved användes i det finare möbelsnickeriet.
Chulos, *sp.* (*l.* tsju'-), tjurfäktare till fots.
Chunchu'ser, *kin.*, rödskägg, mandschurisk benämning på kinesiska rövare.
Chuppa, den tronhimmel, under vilken den judiska vigseln verkställes.
Church army, *eng.* (*l.* tjörtj a'rmi), ett 1883 i England bildat, militäriskt ordnat samfund, som söker bekämpa frälsningsarmén. Jfr *Salvation army.*
Churros, *sp.* (*l.* tsjurros), får med grov ull.
Chu'tbe l. **Khu'tbe** (av *arab. cha'tab*, predika), predikan på fredagen i de muhammedanska moskéerna.
Chuzelan, *fr.* (*l.* sjysöla'ng), ett fint vin från Languedoc.
Chvali'ser, folkstam, som omkr. år 900 bodde kring Volgas mynning och givit upphov

till namnet *Chvalisiska havet* på Kaspiska havet.

Chyli'fera, Chylologi' m. fl., se under *Chylus.*

Chyloka'uler (av *lat. chy'lus,* mjölksaft, och *ca'ulis,* stam), *bot.,* stamsuckulenter.

Chyluri' (av *chy'lus* [se d. o.] och *ure'in,* låta sitt vatten), *med.,* en sjukdom, som visar sig däri, att urinen liknar mjölk l. chylus.

Chy'lus, *lat.* (av *gr. chylo's,* saft, flytande vätska), *fysiol.,* den mjölksaft l. mjölkvita vätska, som under matsmältningen fyller magens och tarmarnas lymf- l. chyluskärl och som till egenskaper och sammansättning närmast liknar lymfan. — **Chyli'fera** l. **Va'sa chyli'fera** (av *lat. fe'ro,* föra), mjölksaftkärl. — **Chylifikatio'n** (av *lat. fa'cere,* göra), l. **Chylo'sis,** mjölksaftens beredning i tunntarmarna. — **Chylologi',** läran om chylus. — **Chylorrhe',** chylusflöde. — **Chylo'sus,** som avser chylus.

Chymo'sis l. **Chymifikatio'n** (av *gr. chymo's,* flytande), *fysiol.,* förvandlingen av födoämnena i magsäcken till chymus (se d. o.). — **Chymorrhe',** *med.,* utflytning av den halvfärdiga magsaften genom sår på tunntarmarna.

Chy'mus (av *gr. chymo's,* flytande), den flytande, tjocka och oklara massa, som under matsmältningen finnes i magsäcken och tunntarmarna. — **Chymifikatio'n,** födans övergång i chymus.

Chör, se *Kör.*

Ciacco'na, se *Chaconne.*

Ci'bafärger, benämning på vissa indigofärger.

Ciba'rius (av *lat. ci'bus,* mat, foder), *bot.,* duglig till föda, ätlig.

Cibe'ber, *ital.* (*arab. zabib*), ett slags förträffliga russin.

Cibo'rium, *lat.* (*gr. kibo'rion*), urspr. den som dryckeskärl brukade fröbaljan av egyptiska bönan (*Colocasia*); bägare; i katolska kyrkan först det kärl, vari hostian förvarades (*Ciborium minus* l. *itinera'rium*), sedan altaröverbyggnaden och tabernaklet vid altaret.

Cibo'tium, *bot.,* ormbunksläkte. — **C. Ba'romez** (syn. *Asple'nium*), ger den blodstillande drogen p e n g h a w a r d j a m b i. — **C. Menzie'sii** (Sandwich-öarna), har långa hår på bladskaften. De användas under namn av *pulu* till madrassstoppning.

Ci'bus, *lat.,* måltid.

Cica'da, *zool.,* cikador, en insektgrupp, S å n g s t r i t a r, i varmare länder. Ryktbara för det ljud hanarna framkalla.

Cicatrice, *fr.* (*l.* sickatri'ss; *lat. cica'trix*), *med.,* ärr; vävnad, som förenar organdelar, vilka blivit rubbade i sitt sammanhang. — **Cicatrici'ca** l. **Cicatrica'ntia,** *lat., pl.,* medel, som befordra ärrbildning. — **Cicatrisatio'n,** *fr.* ärrbildning. — **Cikatör,** trädgårdssax.

Cica'trix, *lat.,* ärr.

Ci'cer, *bot.,* växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **C. arieti'num,** kikärt l. kaffeärt, odlas i Orienten och s. Europa för de näringsrika fröna (*sp. garba'nzos*). Användes även som kaffesurrogat.

Cicero, *boktr.,* benämning på ett visst slags bokstyckarstil, så kallad, emedan de första upplagorna av den ryktbare romerske författaren *Ciceros* brev trycktes med sådan stil (i Rom år 1467).

Cicero'n l. **Cicero'ne,** *ital.* (*l.* tjitjerå'ne), person, som visar främlingar ett ställes märkvärdigheter. Ordet är bildat av den romerske talaren *Ciceros* namn och tyder på vägvisarens talförhet.

Ciceronia'ner, *nylat.,* efterhärmare av den romerske talaren och skriftställaren *Cicero.* — **Ciceroniani'sm,** Ciceros skrivsätt; efterhärmning av Cicero. — **Ciceronia'nsk** l. **Cicero'nisk,** i Ciceros anda.

Cicho'ria, *bot.,* se *Cichorium.*

Cichoria'ceæ, *bot.,* underfamilj av fam. *Compositæ* (se d. o.).

Cicho'rium, *bot.,* växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **C. endi'vium,** endivia, odlad salladsväxt från Medelhavsländerna. — **C. i'ntybus,** *bot.,* vägvårda, högväxt ört med ljusblå korgar, sparsamt kring vägar och renar i s. Sverige. Odlas ofta under namnet *Cikoria.* Rötterna användas som kaffesurrogat.

Cici'nolja, se *Curcasolja.*

Cicisbeo, *ital.* (*l.* tjitjisbe'å), en förtrogen vän och daglig ledsagare åt en gift kvinna (efter en fordom i Italiens högre klasser härskande plägsed); en gift kvinnas gynnade älskare.

Cico'nia, *zool.,* storksläktet. — **C. cico'nia,** vit stork. — **C. ni'gra,** svart stork.

Ciconi'idæ, Ciconiifo'rmes, *zool.,* fågelfamiljen och fågelordningen S t o r k a r.

Cicutarium (av *lat. Cicu'ta,* sprängört), *bot.,* lik *Cicuta* (se d. o.).

Cicu'ta viro'sa, *bot.,* sprängört, en av våra giftigaste växter. Tillhör fam. *Umbella'tæ.*

Cicutoxi'n, *farm.,* den giftiga beståndsdelen i saften av sprängörten (*Cicu'ta viro'sa*).

Ci'd, *sp.* (av *arab. sâîd, sâjjîd*), herre, furste; binamn på den i 11:e årh. levande, berömde spanske hjälten Don *Rodrigo* (l. *Ruy*) *Diaz,* greve av Vivar. Jfr *Campeador.*

Ci'der (*fr. cidre*), fruktvin, beredes av äpplen, päron l. bär på samma sätt som druvvin av druvor.

Ci'devant, *fr.* (*l.* sidöva'ng), förut, före detta. — **Ci-devants,** ”fördettingar”, under franska revolutionen brukligt spenamn på adelsmän.

C:ie = *Compagnie* (se d. o.).

C. I. F. l. **cif** (på kabeltelegram) = *Cost insurance freight* (se d. o.).

Cigaliers, *fr.* (*l.* sigallie'), ett år 1876 i Paris stiftat gille (*La Cigale*) av provençaler.

Ciga'rr, *sp.*, en spolformig, av tobaksblad bildad rulle, som rökes med l. utan munstycke. — **Cigarre'tt** (*fr. cigarrette*), liten cigarr; röktobak, inlindad i tunt majs- l. rispapper. — **Cigarr-cigarre'tter,** ett slags små cigarrer.

Ciga'rrbast, varmed cigarrbuntar äro omlindade, fås av en växt, tillhörande fam. *Malva'ceæ*, från Västindiska öarna.

Ciga'rrillos (*l.* -illjås), cigarretter i vilka silkespapperet ersättes av ett fint tobaksblad.

Ciga'rrträ, det virke, som nyttjas till cigarrlådor, fås av *Cedre'la odora'ta*, tillhörande fam. *Melia'ceæ*.

Cika'dor, se *Cicada*.

Ciko'ria, se *Cichorium*.

Cilia'ris, -e, Cilia'ta, -um (av *lat. ci'lium*, ögonhår), *bot.*, med kanthår, hårkantad.

Cilia'r-neuralgi' l. **Ciliarneuro's,** *med.*, en nervös ögonsjukdom.

Cilia'r-pincette (*l.* -pängsä'tt), *kirurg.*, fin tång till utryckande av sjuka ögonhår. Jfr *Cilium*.

Cili'cium, *lat.* (*gr. kili'kion*), eg. klädnad av gethår; botgörares skjorta l. bälte av tagel l. järntråd, som till köttets späkande bäres på bara kroppen.

Ci'lium, *pl.* **Cilier,** *lat., anat.*, ögonhår; även de fina, mikroskopiska, under livet i ständig rörelse varande "flimmerhåren" på vissa celler l. på kroppsytan.

Cima, *ital.* (*l.* tji'ma), bergspets, ingår i åtskilliga namn på berg.

Cimaise l. **Cymaise,** *fr.* (*l.* simä's), *byggn.*, listverk med halvrund l. vågformad profil; listverk begränsande fotpanelen i ett rum.

Cimbel = *Cymbal* (se d. o.).

Ci'mbrer l. **Kimbrer,** en forntida germansk folkstam i nuv. Jylland. — **Ci'mbrisk,** förr = gotisk och germansk. — **Cimbriska halvön,** fordom benämning på Jylland.

Ci'mex, *lat.*, vägglus, stinkfly.

Cimica'rius (av *lat. Ci'mex*, stinkfly), *bot.*, med lukt av stinkflyn.

Cimicifugi'n, se *Actæa racemosa*.

Cimier, *fr.* (*l.* simie'), *herald.*, hjälmprydnad.

Cimme'rier, en forntida folkstam, som bodde på Svarta havets n. kust. — **Cimme'riskt mörker,** tjockt mörker (efter det, som i grekiska sagor påstods hölja det cimmeriska landet).

Cimo'lisk jord, valklera, valkjord.

Cimoli't, *miner.*, en gråvit, i rött skiftande, mjuk stenart, pseudomorfos efter augit.

Ci'na leva'ntica l. **Santo'nicum leva'nticum,** *farm.*, levantiskt maskfrö, de ännu icke utslagna blommorna av *Artemi'sia Ci'na* m. fl. arter. Användes som maskfördrivande medel.

Cincho'na, *bot.*, kinaträd, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ*. Lämnar den som drog ovärderliga kinabarken.

Cinchona'ceæ l. **Cincho'neæ,** *bot.*, underfamilj av fam. *Rubiaceæ* (se d. o.).

Cinchonidi'n l. **Cinkonidi'n,** se *Kina-alkaloider*.

Cinchoni'n, *kem.*, en växtbas, som finnes i kinabark och verkar liknande kinin, men mindre kraftigt.

Cincinna'tusorden, en numera upphörd nordamerikansk orden, stiftad av officerare efter befrielsekrigets slut (1783). Washington var ordens förste stormästare.

Cinci'nnus, *bot.*, skruvknippe.

Ci'nclus, *zool.*, strömstare.

Ci'nders, *eng.*, glödspån, avfall vid stenkolsförbränning.

Cineo'l, Kajeputol, Eukalyptol, *kem.*, en kamferart, som finnes i vissa *Artemisia*-arter och utgör huvudbeståndsdelen i maskfröoljan.

Cinera'ria, *bot.*, ett växtsläkte, tillhörande fam. *Compo'sitæ*. — **C. mari'tima,** silvereken, odlas hos oss som krukväxt.

Cinera'rium, *lat.* (av *ci'nis*, aska), urna, vari de gamle förvarade askan av brända lik.

Ci'neres clavella'ti, gammalt namn på pottaska.

Cinere'us, -a, -um, *lat., bot.*, askgrå, askfärgad.

Cineri't, *geol.*, vulkanisk tuff.

Ci'ngulum, *lat.* (av *ci'ngere*, omgiva, omgjorda), gördel, bälte; vitt snöre, hörande till den katolska mässkruden; snöre l. dragband kring munkens kåpa. — **C. Neptu'ni,** *med.*, Neptunigördel, våt-värmande omslag. — **C. pudici'tiæ,** kyskhetsgördel. — **C. Ve'neris,** kärleksgördel; *rom. myt.*, den gördel Venus bar.

Ci'nis antimo'nii, *kem.*, antimonaska. — **C. clavella'tus,** rå pottaska. — **C. cœru'leus,** bergblått. — **C. Jo'vis** l. **C. sta'nni,** tennaska, tennoxid.

Ci'nka, *spelt.*, femman i tärningsspel. — **Cinkadu's,** en femma och en tvåa i samma spel; slump; slag, örfil.

Cinkoni'n, Cinkonidi'n, *kem.*, tvenne i kinabark förekommande alkaloider av samma sammansättning och med krampväckande egenskaper vid stora doser.

Cinna, *bot.*, luktven, sötgräs, ett välluktande gräs, som sparsamt förekommer i Dalarna och nedre Norrland.

Cinnabari'nus, *lat., bot.*, cinnoberröd.

Cinnamome'us, -a (av *lat. cinnamo'mum*, kanel), *bot.*, kanelfärgad.

Cinnamo'mum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Laura'ceæ* (s.ö. Asien). — **C. campho'ra** lämnar kamfer. — **C. ca'ssia** lämnar vanlig kanel och kanelknopp. — **C. zeyla'nicum** lämnar äkta kanel (zeylonkanel).

Cinno'ber l. **Cino'ber,** *miner., kem.*, svavelkvicksilver, kvicksilvrets förnämsta malm.

Cinno'r, se *Kinnor*.

Cinquecento, *ital.* (*l.* tji'nkvetje'ntå), kallas i den italienska litteratur- och konsthistorien renässansen, 1500-t:s stil i Italien.

— Cinque-centi'ster, renässansens stora konstnärer och skalder.

Cinquille l. Quintille, *fr.* (*l.* sängki'j, kängti'j), *spelt.*, femspel, ett slags lombrespel för fem personer.

Cipi'pamjöl (*l.* tji-), se *Arrowrotstärkelse.*

Cipo, *sp.*, lianer. Se *Anchietea.*

Cipolli'n l. Cipoli'no, *ital.* (*l.* tji-, av *cipollina*, liten lök), ett slags italiensk marmor med grönaktiga ådror.

Ci'ppus, *lat.*, eg. påle; hos romarna en kolonn l. pelare, använd som gravsten och försedd med inskrift; även milstolpe, vägvisare.

Cirage, *fr.* (*l. sira'sj*, av *cire*, vax), överdragning med vax; bonande av golv; vaxfärg; *målark.*, målning gult i gult. Jfr *Camayeu.*

Ci'rca, Ci'rciter, *lat.*, omkring, inemot, ungefär.

Circæ'a, *bot.*, häxört, växtsläkte tillhörande fam. *Onagra'ceæ.* Tre svenska arter. — C. alpi'na, dvärghäxört, täml. allmän.

Circars l. Sirkars (eg. *Sarkar*, regering), förr namn på högre regeringsmyndigheten i Indien; provins, distrikt.

Circassienne, *fr.* (*l.* -siä'nn), ett tunt, lätt sommartyg av ylle.

Circato'res, Circito'res l. Circuito'res, *lat.* (av *circa're*, gå omkring), uppsyningsmunkar.

Ci'rce, *gr.* och *rom. myt.*, en ryktbar, skön trollkvinna, som förvandlade människor till djur; *fig.*, en förförisk kvinna.

Circe'nses l. Lu'di circenses, se *Circenciska spel* under *Cirkus.*

Circe'nsiska spel, se under *Cirkus.*

Ci'rcinans, Circina'ta (av *ci'rculus*, cirkel), *bot.*, växande i krets.

Circi'nus, *astr.*, stjärnbilden K o m p a s s e n på s. stjärnhimmeln.

Ci'rciter, se *Circa.*

Circito'res, se *Circatores.*

Circonflexe, *fr.* (*l.* sirrkångfle'cks), böjd, krokig. — Accent cirkonflexe (^), *fr.* (*l.* acksa'ng -), *språkv.*, tecken, som, anbragt över bokstaven *e* (*ê*), anger, att denna skall uttalas som *ä* och, liksom övriga vokaler med denna accent, i allm. är lång.

Circuito'res = *Circatores* (se d. o.).

Circuits, *eng.* (*l.* sö'rkits), de distrikt, i vilka England är indelat med avseende på rättskipningen.

Ci'rculus, *lat.*, cirkel (se d. o.). — C. in definie'ndo, *log.*, en cirkelbeskrivning, cirkeldefinition, då det begrepp, som genom en definition skall förklaras, användes i själva definitionen. — C. in demonstra'ndo, cirkelbevisning, cirkelslut, då det, som skall bevisas, begagnas såsom sin egen bevisningsgrund. — C. in proba'ndo = *C. in demonstrando* (se föreg. ord). — C. ma'jor, *fysiol.*, stora blodomloppet. — C. mi'nor, lilla blodomloppet. — C. tro'picus ca'ncri, *geogr.*, Kräftans vändkrets. — C. tro'picus caprico'rni, Stenbockens vändkrets. — C. vitio'sus, *log.*, "skadlig cirkel", cirkelbevis (se *C. in demonstrando*). — Circula'tio sa'nguinis, *fysiol.*, blodcirkulation, blodomlopp.

Circumana'lis, *lat.*, kring anus.

Circumce'llo, *lat.*, landstrykare, tiggarmunk.

Circumci'sio, *lat.*, omskärelse.

Circus, se *Cirkus.* — C. ma'ximus, det gamla Roms största cirkus, var världens största rännarebana.

Ci'rcus, *zool.*, kärrhökar. — C. ærugino'sus, brun kärrhök. — C. cyane'us, blå kärrhök. — C. macrou'rus, stäpphök. — C. pyga'rgus, mindre kärrhök.

Cire, *fr.* (*l.* sir), vax. — C. blanche (*l.* -blangsj), vitt vax. — C. d'abeille (*l.* -dabe'j), bivax. — C. jaune (*l.* - sjån), gult vax.

Ci'rka, se *Circa.*

Cirka'ssier = *Tscherkesser* (se d. o.).

Ci'rkel (*lat. ci'rculus*), *mat.*, en plan kroklinje så beskaffad, att alla punkter på densamma äro på samma avstånd från en fast punkt, medelpunkten; även ytan, som begränsas av cirkellinjen (periferien); passare. — Cirkelbevisning, Cirkelslut, se *Circulus in demonstrando.* — Cirkeldefinitio'n, se *Circulus in definiendo.* — Cirkelsegme'nt, *geom.*, den plana yta, som begränsas av en cirkelbåge och en korda. — Cirkelsektor, den plana yta, som begränsas av en cirkelbåge och tvenne radier. — Cirkla, avmäta med en passare; med överdriven noggrannhet avpassa. — Cirklad, konstlad, avmätt.

Cirkulatio'n, se under följ. ord.

Cirkule'ra (*lat. circula're*), röra sig i en krets, vara i omlopp. — Cirkulatio'n (*lat. circula'tio*), kretslopp, omlopp; växelbruk. — Cirkulations- l. Lånebanker, banker, som upplåna och utlåna penningar. — Cirkulationsbruk, växelbruk, ett åkerbrukningssätt, då jorden varje år besås med olika växtslag. — Cirkulationspump, en pump, som åstadkommer den för avkylningen av en ångmaskins ytkondensator nödiga omsättningen av avkylnings- l. cirkulationsvattnet. — Cirkulä'r, skrivelse, som samtidigt avskickas till flera personer l. myndigheter, rundskrivelse; rundgående.

Cirkumcellio'ner (av *lat. ci'rcum*, omkring, och *ce'lla*, koja), en asketisk sekt på kejsar Konstantin I:s tid.

Cirkumce'ntrisk (av *lat. ci'rcum*, omkring, och *ce'ntrum*, medelpunkt), belägen omkring en medelpunkt.

Cirkumcisio'n (*lat. circumcisio*, av *ci'rcum*, omkring, och *cæ'dere*, skära), omskärelse; konstenligt bortskärande av förhuden.

Cirkumfere'ns (av *lat. circumfe'rre*, föra omkring), omkrets, omfång. — Cirkumfere'ntor, lantmäteriredskap till vinkelmätning.

Cirkumfle'x (*lat. circumfle'xus*, av *circumfle'ctere*, böja omkring), se under *Circonflex.*

Cirkumincessio'n, *lat.*, *teol.*, de tre gudomspersonernas samvaro med och i varandra.
Cirkumlokutio'n (*lat. circumlocu'tio*), omskrivning; omsvep i tal.
Cirkummeridia'nhöjder, *astr.*, de sol- l. stjärnhöjder, som man uppmätt i närheten av meridianen.
Cirkumpola'rstjärna, *astr.*, fixstjärna, vilken, i anseende till belägenhet vid en viss polhöjd, städse visar sig ovan jordens horisont.
Cirkumskri'pt peritoni't, *med.*, till enskilda delar av bukhinnan inskränkt bukhinneinflammation.
Cirkumskriptio'n (*lat. circumscri'ptio*), omskrivning; inneslutning inom bestämda gränser. — **Cirkumskriptionsbulla**, påvlig kungörelse, innehållande ett fördrag med en världslig myndighet ang. en kyrklig angelägenhet.
Cirkumspe'kt (*lat. circumspe'ctus*), omtänksam, försiktig.
Cirkumstantie'll (av *lat. circumsta'ntia*, omständighet), som framgår ur omständigheterna. — **C. bevisning**, *jur.*, bevisning genom liknelser och omständigheter.
Cirkumvallatio'nslinje, *befästn.*, förskansning omkr. ett befästat läger.
Ci'rkus, *lat.* (*fr. cirque*), hos de gamla romarna en stor, avlångt rund skådeplats till allehanda offentliga skådespel; nu lokal, där konstberidare, akrobater o. s. v. uppträda. — **Circe'nsiska spel**, romarnas kämpaspel på cirkus. — **"Pa'nem et circe'nses"**, bröd och circensiska spel, den fornromerska menighetens önskningsmål.
Cirrha'tus, *lat.*, lockig; *bot.*, rankformigt böjd. — **Cirrho'sa** (av *lat. ci'rrus*, lock, frans), *bot.*, fransad.
Cirrho's l. **Cirrho'sis**, *med.*, leverskrumpning.
Ci'rrhus, *bot.*, klänge.
Cirro-cu'mulus m. fl., se under *Cirrus*.
Ci'rrus, *pl.* **Ci'rri**, *lat.*, *meteor.*, fjäder- l. strimmoln, trådformiga, vitglänsande moln. — **Cirro-cu'mulus** (av *cu'mulus*, hop), små, runda, vita moln på stor höjd. — **Cirro-stra'tus** (av *lat. ste'rnere*, utbreda), långsträckta, täml. täta, mörka moln, ofta ordnade i parallellt gående strimmor. — **Cirro-cu'mulo-stra'tus** l. **Nimbus**, regnmoln. — **Cirro-uncinus**, skaftade fjädermoln.
Ci'rsium, *bot.*, artrikt, vida utbrett växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. Många, ofta jättestora arter odlas som parkväxter o. d. Åtta inhemska arter. — **C. aca'ule**, jordtistel. — **C. arve'nse**, åkertistel. — **C. heterophy'llum**, brudborste. — **C. lanceola'tum**, vägtistel. — **C. olera'ceum**, kåltistel.
Circo-ce'le, *med.*, åderbråck. — **Cirsoi'd**, åderbråcksliknande.
Cirsos, se *Cirsus*.
Ci'rsus, *lat.*, l. **Cirsos** (av *gr. kirso's*, blodkärlsutvidgning), *med.*, utvidgning av en blodåder, åderbråck.
Ci's, *lat.*, nyttjas i sammansättningar och betyder: på denna sidan, t. ex. *cisalpinsk*, på denna sidan Alperna.)(Trans och Ultra.
Cisa l. **Cisara**, *slav. myt.*, namn på gudinnan för jordens fruktbarhet.
Cisa'lier (*fr. cisailles*), myntavfall, vid präglingen förfelat mynt.
Cisele'ra (*fr. ciseler*), konstmässigt bearbeta metaller med skarpa verktyg; med gravstickel fullända det metallarbete, som blivit gjutet i form; med puns och hammare driva upphöjda figurer i tunt metallbleck. — **Ciselö'r**, person, som sysselsätter sig med ciselering.
Cisioja'nus, *medelt.-lat.*, minnesverser, som tjänade till att i minnet fasthålla datum för orörliga fester och helgdagar. Vanligen ägnades två hexametrar åt var månad. Början av januariverserna var i Sverige "Cisio Janus Epi" (därav namnet).
Ciss, *tonk.*, tonen c höjd en halv ton. — **Ciss dur**, föga bruklig durtonart med ciss till grundton. — **Ciss moll**, molltonart med ciss till grundton.
Ci'ssa l. **Ci'tta** (*gr. ki'tta*), eg. nötväcka, en snål fågel; *med.*, den lystnad efter vissa näringsämnen, som ofta förefinnes hos kvinnor under havandeskapet.
Cissa'meplos, *bot.*, växtsläkte av fam. *Menisperma'ceæ*. — **C. Pare'ira**, allmän i tropikerna, lämnar falsk pareirarot.
Ciss-dur, **Ciss-moll**, se *Ciss*.
Cissoi'd (av *gr. kisso's*, murgrön, och *e'idos*, form), *mat.*, ett slags kroklinje.
Ci'ssus, *bot.*, odlat växtsläkte av fam. *Vita'ceæ*. Klättrande buskar.
Ci'sta, *lat.* (*gr. ki'ste*), kista, skrin; rund ask av driven brons l. fyrkantigt gravkärl av sten l. terra-cotta som man finner i etruskiska gravar; juvelskrin, relikskrin. — **C. Ficoro'nica**, *lat.*, se *Ficoroniska cistan*.
Cista'ceæ l. **Ci'steæ**, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Cistifloræ*. Mest i Medelhavsländerna. Svenska släkten *Helia'nthemum* och *Fu'mana*.
Ci'ster, *tonk.*, 1600-talsinstrument, en avart av luta. Förekommer ännu i Spanien.
Cistercie'nsorden l. **Bernhardi'norden**, en munkorden, som stiftades 1098 av benediktinabboten Robert, vilken anlade ett kloster i Citeaux (*Cistercium*) i Frankrike.
Ciste'rn (*lat. ciste'rna*), vattenbehållare, vanligen murad l. uthuggen i sten. — **Cisternvagn**, järnvägsvagn l. automobil, byggd för transport av flytande ämnen. — **Cisternväxter**, **Ciste'rnepifyter**, *bot.*, benämning på vissa epifyter (se d. o.), som uppsamla regnvatten i vattentäta bladrosetter, från vilka det uppsuges av särskilda hår.
Cistofo'rer (av *gr. ki'ste*, skrin, och *fe'rein*, bära), forntida silvermynt, som präglades

i Mindre Asien; *byggn.*, karyatider, bärande korgar.
Cistoli't, *miner.*, en form av andalusit.
Citade'll (*ital. cittade'lla*), eg. liten stad; en i l. bredvid en stad l. större befästad ort byggd mindre fästning.
Citadi'n (*ital. cittadi'no*), stadsbo.
Cita'nt, Cita't, Citatio'n, Cita'to m. fl., se under *Citera*.
Cita'to loco, se under *Citera*.
Cité, *fr.* (*l.* site'), stad; särskilt den äldsta delen därav, ”gamla staden”. Jfr *City*.
Cite'ra (*lat. cita're*), *jur.*, kalla l. stämma till domstol; anföra l. åberopa sig på ett ställe ur en skrift. — **Cita'nt**, kärande. — **Cita't**, anfört ställe ur en skrift, ett tal o. s. v. — **Cita't-ord**, låneord. — **Cita'to lo'co**, på anfört, på uppgivet ställe. Merendels skriver man blott **l. c.** (*loco citato*). — **Citatio'n**, kallelse l. stämning till domstol; anförande av en författares ord; anfört ställe ur en skrift. — **Citationstecken** (”), *språkv.*, anföringstecken, utmärker, att det inom dessa tecken stående är hämtat ur någon skrift, uttalat av någon annan än författaren själv, använt i figurlig bemärkelse l. utgör en mera ovanlig benämning. — **Cita'tio scri'pta**, skriftlig kallelse. — **C. verba'lis**, muntlig kallelse.
Cite'rior, *lat.*, belägen på denna sidan om (t. ex. en flod.))(Ulterior. Jfr *Cis*.
Ci'thara, se *Kithara*.
Citi'ssime, se under *Cito*.
Ci'to, *lat.*, hastigt, fort; angeläget. — **Cito, tu'to et jucu'nde**, hastigt, säkert och angenämt. — **Citi'ssime**, mycket fort, skyndsammast — sättes stundom på recept.
Citokromi' (av *lat. ci'to*, snabbt, och *gr. chro'ma*, färg), fotomekanisk reproduktionsmetod för framställning av flerfärgsbilder.
Citori'n, *farm.*, natriumanhydrometylencitrat, användes mot urinsyrediates.
Citoyen, *fr.* (*l.* sitåajä'ng), borgare, medborgare; nyttjades allmänt som tilltalsord under franska republiken för att beteckna en fri medborgare. — **Citoyenne** (*l.* sitåajä'nn), medborgarinna.
Citra'ga l. **Tjitra'ga**, ett mystiskt tecken, som hinduerna dagligen rita på sitt bröst, för att angiva den sekt, till vilken de bekänna sig.
Citra'l, Gerania'l, Rhodina'l, *kem.*, kamferart, som finnes i citronolja och apelsinskal.
Ci'tras, *lat.*, citronsyrat salt. — **C. arge'nticus**, se *Itrol*. — **C. fe'rrico-chi'nicus**, citronsyrad järnoxid-kinin. — **C. fe'rricus**, järncitrat. — **C. magne'sicus**, citronsyrad talk.
Citra't (av *lat. ci'trus*, citronträd), *kem.*, citronsyrat salt.
Citre'n, blandning av terpener i citronolja.
Citri'n, *miner.*, gul bergkristall; falsk citrin är genom upphettning avfärgad ametist.
Citri'na, -um (av *lat. ci'trus*, citronträd), *bot.*, citrongul.
Citri'nsalva, *farm.*, salva av kvicksilvernitrat, som användes å skrofulösa sår, skabb m. m.
Citri'nträ, se *Sandelträ*.
Citrofe'n, *kem. farm.*, modernt preparat av citronsyrat parafenitidin, som verkar rogivande och febernedsättande.
Citromy'ces, *bot.*, en mögelsvamp, som odlad i sockerhaltig lösning utvecklar citronsyra, vilken fabriksmässigt kan framställas på detta sätt.
Citron (*lat. ci'treum, gr. ki'tron*), *bot.*, den gula, saftrika frukten av ett österländskt, i s. Europa odlat träd (*Ci'trus me'dica*). *Cedrooljan*, en produkt av de olika avarternas färska skal, begagnas till parfymer. Se *Citrus*.—**Citronmeli'ss**, *bot., farm.*, *Meli'ssa officina'lis*, begagnas vid kolik m. fl. åkommor.—**Citronolja**, cedroolja (se *Citron*). — **Citronsyra** l. **Citronsalt**. *kem.*, *A'cidum ci'tricum*, en i citronsaft och sura bär i allm. förekommande organisk syra.
Citrona'd, citronlimonad.
Citrona't, se *Cedrat*.
Citrone'lla-olja, *tekn.*, eterisk olja av bladen på *Andropo'gon na'rdus*, nyttjas till tvålar, pomador m. m.
Citrongräsolja erhålles ur två gräs, *Andropo'gon flexuo'sus* (Ostindien) och *A. citra'tus* (Västindien). Användes i parfymindustrien.
Citro'nplåster, *farm.*, användes mot liktornar, eksem m. m.
Citro'nsyra, se *Citron*.
Citrouille, *fr.* (*l.* sitro'j), pumpa, vattenmelon.
Citru'llus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ*. — **C. colocy'nthis**, fruktköttet intensivt bittert, officinellt som kraftigt purgerande (varma Asien, n. Afrika). — **C. vulga'ris**, vattenmelon, odlas för den läckra, läskande frukten. (S. Afrika.)
Ci'trus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ruta'ceæ*, inhemskt i tropiska Asien. — **C. aura'ntium** är ett vitblommande träd med många underarter: f. **ama'ra**, bigaradier, pomerans. Frukter och blad äro officinella. Ur fruktskalen erhålles bigaradolja. Blommorna ge neroliolja, som användes till parfym; f. **Berga'mia**, bergamott, ger bergamottolja; f. **sine'nsis**, apelsin, söt orange; f. **decuma'na**, pompelmus, har mycket stora frukter; f. **gra'ndis**, lämnar s. k. grapefruits. — **C. medi'ca**, är ett rödblommande träd l. buske; f. **Limo'num**, citron, limon; f. **Lime'tta**, ger limettaolja. — **C. no'bilis**, mandarin.
Citrylmonofenetidid, *kem.*, se *Apolysin*.
Ci'tta, se *Cissa*.
Città l. **Cività**, *ital.* (*l.* tjita', tjivita'), stad. Ordet förekommer ofta i italienska stadsnamn, såsom *C. nova*, nya staden. *C. vecchia*, gamla staden, o. s. v.

Ci'ttra (av *lat. ci'thara, gr. kitha'ra,* se d. o.), *tonk.*, ett stränginstrument, till formen likt lutan.

City, *eng.* (*l.* si'tti), äldsta delen av London.

Ciuda'd, *sp.* (av *lat. ci'vitas,* stat, stad), stad. Förekommer i spanska stadsnamn, såsom *Ciudad Rodrigo, Ciudad Real* o. s. v. Jfr *Città* och *Cité*.

Çiva (*l.* tji'va), *ind. myt.*, indisk gudomlighet, ingår jämte Brahma och Vischnu i den indiska ”trimurti” (treenigheten).

Civette (*l.* sive'tt), se *Zibet*.

Civi'l (*lat. civi'lis*): borgerlig; som bekläder ett borgerligt ämbete, i motsats till prästerlig l. militär ämbetsman; hövlig, bildad; *jur.*, som angår tvistemål, i motsats till *kriminell* (se d. o.). — **Civilisatio'n,** sedernas och levnadssättets förädling; bildning. — **Civilisato'risk,** som avser civilisationen. — **Civilise'ra,** hyfsa, förädla. **Civili'st,** civil ämbets- l. tjänsteman, borgerlig person, i motsats till militär. — **Civi'liter mo'rtuus,** *lat.*, borgerligt död. — **Civilite't,** hövlighet, belevenhet. — **Civilbegravning,** begravning utan kyrkliga ceremonier. — **Civilingenjör,** ingenjör med högre teknisk utbildning. — **Civillag,** *jur.*, de rättsbud, som ordna de enskilda medborgarnas allmänna förhållanden till varandra. — **Civillista,** den åt regenten anslagna summan till hovstatens underhåll. — **Civilminister,** det statsråd, som var chef för det forna civildepartementet. — **Civilprocess,** sättet för det lagenliga förfarandet vid behandlingen och avgörandet av borgerliga rättegångar i tvistemål.)(Kriminal process. — **Civilrätt,** den borgerliga rätten. — **Civilstånd,** den ställning en person intager inom familjen. — **Civiläktenskap,** borgerligt äktenskap, som avslutas inför en statens ämbetsman, utan kyrklig vigsel.

Ci'vis, *lat.*, medborgare. — **C. acade'micus,** akademisk medborgare. — **C. honora'rius,** hedersborgare. — **C. roma'nus sum,** jag är romersk medborgare.

Cività, se *Città*.

Ci'vitas, *lat.*, borgarsamfund, stad; medborgarrätt.

C-klav, *tonk.*, notklav, som angiver platsen för ettstrukna c. Jfr *Klav*.

Cl., *kem.*, atomtecken för *Klor*.

cl. = centiliter.

c. l. = *citato loco,* på det angivna stället.

Cladica'tio, *med., veter.*, hälta.

Cladi'na, *bot.*, syn. *Cladonia* (se d. o.).

Cla'dium, *bot.*, ag, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Cypera'ceæ*.

Clado'cera, *zool.*, vattenloppor.

Clado'nia, *bot.*, ett släkte lavar. — **C. rangiferi'na,** renlav, den viktigaste av alla lavar. Utgör huvudfödan för lapparnas renar. Användes även som nödfoder åt nötboskap. — **C. r. alpestris,** fönsterlav, är en vitaktig, tätgrenig varietet av den föreg.

Clado'phora, *bot.*, ett allmänt släkte grönalger. — **C. fra'cta,** näckhår. Oftast huvudbeståndsdelen i s. k. *meteorpapper,* d. v. s. av alger bildade, papperslika överdrag på tillfälligt uttorkad gräsmatta.

Cladospo'rium, *bot.*, svampsläkte av *fu'ngi imperfe'cti.* — **C. herba'rum,** sotdagg, saprofytisk svamp som mörkfärgar sädesaxen. — **C. cucurmeri'num,** åstadkommer fläcksjuka hos våra gurkor och meloner. — **C. fu'lvum,** förstör genom s. k. gråfläcksjuka bladen hos tomater.

Claës, mansnamn (av *lat. clau'dius* l. *claudus,* halt), den haltande. Jfr *Claudius*.

Claim, *eng.* (*l.* kläm), anspråk, rättighet, patentanspråk, jordlott, inmutat område; guldgrävarlott i fyndstället (i Amerika och Australien). — **C. of rights** (*l.* - åvv räjts), ”Rättighetskrav”, skotsk statsurkund av 1689.

Clair, franskt mans- och **Claire,** franskt kvinnonamn (*l.* klär; av *lat. cla'rus,* klar, ljus, berömd). Se *Clara*.

Clairaudience, *fr.* (*l.* klärådia'ngs), en motsvarighet på hörselns område till *clairvoyance* (se d. o.).

Clair de lune, *fr.* (*l.* klär dö lynn), eg. ”månsken”; ett slags dunkla glaspärlor.

Clairet, *fr.* (*l.* kläre'), en dryck av vin med honung, socker och kryddor; fransk benämning på ljusröda viner. Jfr *Claret*.

Clairobscur, *fr.* (*l.* kläråbsky'r), *målark.*, ljusdunkel; fördelning av ljus och skugga. — **Clairobscur** l. **Clairobscur-snitt,** alster av det xylografiska färgtrycket.

Clairon, *fr.* (*l.* klärå'ng), **Clari'no,** *ital.*, mässingshorn, trumpet.

Clairvoyance, se under följande ord.

Clairvoyant, *fr.* (*l.* klärvåaja'ng), klarseende, en person, som under magnetisk sömn ser ting, fördolda för de yttre sinnena. — **Clairvoyance,** (*l.* klärvåaja'ngs), förmåga att, under magnetisk sömn, se ting, som ej kunna förnimmas med de yttre sinnena. Jfr *Somnambul*.

Cla'm, *lat.*, hemligen, förstulet. — **C., vi, aut preca'rio,** *jur.*, hemligen, med våld l. med böner.

Clama'mus, *lat.*, eg. vi ropa; rop, stoj; jämmer; olåt; långtrådig klagoskrift.

Cla'mor, *lat.*, rop. — **C. be'llicus,** krigsrop.

Clan, *eng.* (*l.* klann), släktsamhälle, irländsk l. skotsk stam styrd av en hövding.

Clandesti'nus, -a, -um, *lat.*, hemlig, lönlig; *bot.*, dold.

Cla'ngula, *zool.*, knipsläktet (syn. *Fuli'gula*). — **C. cla'ngula,** knipa. — **C. isla'ndica,** islandsknipa.

Clan-Line (*l.* klän-lajn), engelskt rederibolag.

Clan-na-gæl, *irl.* (*l.* klannage'l), ett hemligt sällskap av irländare, stiftat 1869.

Clapp-Griffiths konverter, en icke stjälpbar bessemerugntyp.

Claque, *fr.* (*l.* klack, av *claquer*, klappa), handklappning; personer, som äro betalda för att på teatrar klappa i händerna. — **Claqueur** (*l.* -ö'r), person betald o. s. v.

Claque-hatt (*l.* klack-), se *Chapeau-bas.*

Clar. = *clarinetto*, klarinett.

Cla'ra, latinskt kvinnonamn (av *lat. cla'rus, -a, -um,* klar, ljus, berömd). På franska **Claire** (*l.* klär).

Clarence, *eng.* (*l.* klä'rrens), engelsk hertigtitel för prinsar av kungliga huset.

Clarendon-Press, namn på Oxforduniversitetets ryktbara boktryckeri, grundat 1585, även kallat *Oxford University Press.*

Claret, *eng.* (*l.* kla'ret), i England benämning på alla slags rödvin. Jfr *Clairet.*

Cla'rier, se under *Clarius.*

Clari'no, se *Clairon.*

Clari'ssa, *fr.* **Clarisse** (*l.* klari'ss), kvinnonamn (av *lat. cla'rus*, klar, ljus, berömd).

Clari'ss-orden, se *Klarissinnor.*

Clariste'rium, *lat.* (av *cla'rus*, klar, ljus), *byggn.*, den del av mittskeppets mur, som, genombruten av fönster, höjer sig över sidoskeppen i en kyrkobyggnad.

Cla'rius, *lat.* (*gr. Kla'rios*), binamn på Apollo. — **Cla'rier**, *pl.*, i synnerhet i äldre tysk poesi: muser, sånggudinnor.

Cla'rkeska pelarna, *anat.*, en tydligt avgränsad nervcellmassa vid basen av ryggmärgens bakre horn från halsansvällningen till ländansvällningen.

Cla'rkes maskin, *fys.*, en magnetinduktionsmaskin. — **Clarkes element**, *fys.*, elektriskt element, antaget till enhet för den elektromotoriska kraften.

Cla'rkia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Onagra'ceæ.* Ett par kaliforniska arter odlas allmänt som prydnadsväxter.

Clartéorganisationen, fransk sammanslutning av revolutionär-socialistisk läggning till internationellt samförstånd, grundad 1919 av Henri Barbusse.

Cla'rum inge'nium, *lat.*, ljust huvud, framstående begåvning.

Cla'rusmons, latinska namnet på Clermont.

Classia'rii (av *cla'ssis*, flotta), romersk benämning på marinsoldater.

Class-man l. **Honour-man**, *eng.* (*l.* clässmänn, å'nnör-männ), "klassman", "hedersman", vid engelska universitetet titel på den, som avlagt en svårare bachelorexamen (tagit en hedersgrad). Jfr *Bachelor.*

Clathro'pteris, *paleont.*, fossilt ormbunkssläkte. Praktfulla exemplar kända från Skåne.

Clathra'ta (av *lat. cla'thri*, galler), *bot.*, gallerförsedd.

Claude (*l.* klåd), franskt mans- och **Claudine** (*l.* klådi'nn), franskt kvinnonamn = *Claudius* och *Claudia.*

Claudedi't, *miner.*, en av arsenikens oxider (trioxider), då den sällsynt förekommer som mineral.

Cla'ude os, a'peri o'culos, *lat.*, slut munnen, öppna ögonen.

Clauders droppar, *farm.*, menstruationsmedel av ett alkaliskt extrakt på aloe, myrra och saffran, försatt med destillerat fläderblomvatten.

Cla'udite jam ri'vos, pu'eri; sat pra'ta bibe'runt, *lat.*, stämmen nu bäckarna, gossar; ängarna äro nu tillräckligt vattnade — uttryck, förr brukat vid svenska magisterpromotionen.

Clau'dius, romerskt mansnamn (av *clau'dus*, halt), haltande. Namn på en plebejisk och en patricisk romersk släkt samt en romersk kejsare. Motsvarar kvinnonamnen **Clau'dia, Claudia'na** och **Claudi'n.**

Clausi'lia, *zool.*, slutmunsnäcka.

Clausthali't l. **Sele'nbly**, *miner.*, ett med blyglans isomorft mineral, som förekommer på Harz, i Spanien och i Sydamerika.

Claustrofo'bi, se *Klaustrofobi.*

Clau'strum, *lat.*, kloster; lås, stängsel.

Cla'va, *lat.*, klubba. — **C. fu'nculi ce'rebri**, *anat.*, klubblik ansvällning av förlängda märgens lilla sträng.

Clava'ria, *bot.*, ett svampsläkte, som utgör typen för fam. *Clavaria'ceæ.* — **C. aure'a**, ockragul fingersvamp. — **C. botry'tes**, druv-fingersvamp. — **C. fla'va**, höggul fingersvamp, bockskäggssvamp.

Clavariifo'rmis, *bot.*, lik *Clava'ria* (klubbsvamp). — **Clava'ta, Clave'lla, -um** (av *lat. cla'va*, klubba), *bot.*, klubblik. — **Cla'vipes** av *lat. pes*, fot), *bot.*, med klubblik fot.

Clavecin, *fr.* (*l.* klavsä'ng), *tonk.*, ett slags klavér.

Cla'ves Sa'ncti Pe'tri, *lat.*, den helige Petri nycklar, löse- och bindenyckeln.

Clavice'mbalo, se *Cembalo.*

Cla'viceps, *bot.*, svampsläkte tillhörande kärnsvamparna. — **C. purpu'rea**, mjöldryga, mjölöka, är en giftig parasit på råg o. a. brödsädesarter.

Clavicho'rdium, se *Klavikord.*

Clavi'cula, *anat.*, nyckelben. — **Clavicula'ris**, som rör nyckelbenet.

Clavicy'mbalum, *lat.* (*fr. clavecin*), *tonk.*, ett förr brukligt klavérliknande musikinstrument.

Clavicythe'rium, *lat.*, *tonk.*, ett musikinstrument, som liknar clavicymbalum, men har upprättstående strängar.

Clavi'kel, se *Klavikel* (under *Klav*).

Cla'vis, *lat.*, eg. nyckel; förklarande, kommenterande arbete; *tonk.*, tangenterna å orgeln. Jfr *Klav.*

Cla'vus, *lat.*, *med.*, liktorn, en på foten genom tryck uppkommen, hornartad epidermisbildning. — **C. syphili'ticus**, hornbildningar på händer och fötter av syfilitiskt ursprung.

Cla'vus, *lat.*, spik; purpurbräm på den romerska togan. — **C. anna'lis**, årsspik, en spik, som romarna i äldsta tider inslogo i en vägg för att hålla reda på årtalen;

spik, som, längre fram i tiden, den 13 sept. vart år och dessutom vid nationalolyckor inslogs i Jupiters tempel.

Clay, *eng.*, (*l.* klä), lerjord; i poesi: stoft.

Clay iron-stone, *eng.* (*l.* klä-ä'jrön-stå'n), *miner.*, en med lera blandad järnspat, s. k. lerhaltig sferosiderit, som är grå l. brun och förekommer i neptuniska formationerna.

Claymore, *gæl.* (*l.* klämå'r; av *clay*, svärd, och *mor*, bred), ett fordom brukligt brett, skotskt svärd.

Clearing, *eng.* (*l.* kli'ring), *handelst.*, klarerande, uppgörelse; avräkning genom kvittning av ömsesidiga tillgodohavanden.

Clearinghouse, *eng.* (*l.* kli'ringhaus), likvidationskontor, ett börskontor i London, där bankfirmor dagligen genom sina ombud likvidera ömsesidiga fordringar.

Clearing-nuts, *eng.* (*l.* kli'ring-nötts), *bot.*, en viktig handelsartikel i Indien, består av de icke giftiga fröna av *Stry'chnos potato'rum*, vilka brukas till klarande av dricksvatten.

Cle'ido-, *anat.*, som rör nyckelbenet.

Clemati'deæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Ranuncula'ceæ.*

Cle'matis, *bot.*, skogsreva, sippranka, odlade klängväxter av fam. *Ranuncula'ceæ.* — **C. Fla'mmula**, vitblommig (s. Europa). — **C. flo'rida**, blå-, violett- l. vitblommig (ö. Asien). — **C. Virginia'na**, vitblommig (n. Amerika). — **C. Vita'lba**, vitblommig (s. Europa). — **C. Vitice'lla**, med blå l. purpurröda blommor (s. Europa). De praktfullaste formerna äro korsningar av denna art och *C. flo'rida.*

Cle'mens l. **Kle'mens**, latinskt mansnamn, den milde. Namn på en kyrkofader, *C. Alexandri'nus*, samt 14 påvar och 3 motpåvar. Motsvarar kvinnonamnet **Clementi'na**, *fr.* **Clemence** (*l.* klema'ngs).

Clementi'næ, *lat.*, se *Klementinerna.*

Cleopa'tra l. **Cleo'patra**, *lat.*, se *Kleopatra.*

Cle'ophas l. **Cle'opas**, mansnamn (av *gr. kle'o* l. *klei'o*, jag gör bekant), känd, beröm.

Cle'psydra (av *gr. kle'ptein*, stjäla, och *hy'dor*, vatten), vattenur.

Clerc, *fr.* (*l.* klär, av *lat. cle'ricus*, andlig), en andlig man; skrivare. Jfr *Clerk* och *Klerk.*

Cle'rica, *medelt.-lat.*, tonsur (se d. o.).

Cle'rici vaga'ntes, *lat.*, eg. kringströvande präster; i den äldre kyrkorätten benämning på sådana ordinerade andliga, som ej innehade bestämt kyrkligt ämbete l. fast plats.

Cle'ricus, se *Klerus.*

Cle'ricus cle'ricum non de'cimat, *lat. ordspr.*, eg.: den ene prästen tar icke tionde av den andre; den ena korpen hugger icke ut ögonen på den andra.

Clerk, *eng.* (*l.* klark, av *lat. cle'ricus*, andlig), präst; lärd man; skrivare, kontorist. Jfr *Clerc* och *Klerk.*

Clermont, *fr.* (*l.* klärmång), ett franskt muskatellvin från Cette.

Cle'rus, *lat.* (*gr. kle'ros*), prästerskap. Se *Klerus.* — **C. comitia'lis**, ombuden vid ett riksmöte för prästeståndet.

Clèsamor l. **Clesammor**, gæliskt mansnamn (av *cleasa* [*l.* klesa], bragd, och *mor*, stor), bragdstor.

Cle'tus, mansnamn (av *gr. kleto's*, kallad), den kallade, utkorade.

Clevei't, *miner.*, ett efter den svenske kemisten *Cleve* uppkallat, i Norge sällsynt förekommande mineral.

Cliff-dwellings, *eng.* (*l.* kliff-doällings), *arkeol.*, klippboningar.

Clima'cia dendroi'des, *bot.*, palmmossa.

Climacte'rium, se *Klimakteriska år.*

Cli'max, *lat.*, stege; se *Klimax.*

Clinch. Boxare sägas *gå i clinch*, då de blockera varandra med armarna.

Clinchant, *fr.* (*l.* klängsja'ng), grov, fransk hamplärft.

Cli'nicum, se *Klinik.*

Clinoi'des, **Clinoide'us**, *lat.*, lik en sängfot.

Clinopo'dium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **C. a'cinos**, harmynta, blommor blå. Allmän i backar. — **C. vulga're**, dosta, allmän i skogsbryn.

Clintongruppen, *geol.*, i staten New York förekommande avlagringar från nedre delen av den översiluriska formationen.

Cli'o (*gr. Kle'io*), *gr.* och *rom. myt.*, historiens gudinna, en av de nio muserna.

Cli'peus, *lat.*, rund romersk metallsköld, i mitten prydd med ett huvud.

Clippers, *eng.* (*l.* kli'ppörs), mindre skonerter, konstruerade likt klipperskepp (se d. o.).

Clique, *fr.* (*l.* klick), sällskap, förening, kotteri.

Cliquot l. **Veuve Cliquot**, *fr.* (*l.* vöv klickå'), eg. änkan C.; en berömd champagnefirma i Reims; denna firmas viner.

Clisson, *fr.* (*l.* klisså'ng), vitt, franskt linnelärft.

Clita'ndra, *bot.*, liansläkte i tropiska Afrika av fam. *Apocyna'ceæ.* — **C. orienta'lis**, m. fl. arter lämna en god kautschuk.

Clitocy'be, *bot.*, trattskivlingar. — **C. ca'ndicans**, vit trattskivling. — **C. fra'grans**, doftande trattskivling. — **C. geo'tropus**, häggdoftande trattskivling. — **C. giga'nteus**, jättetrattskivling.

Clitopi'lus pru'nulus, *bot.*, mjölskivling.

Cli'toris, se *Klitoris.*

Cli'via, *bot.*, växtsläkte av fam. *Amarylli-da'ceæ.* — **C. minia'ta**, från Sydafrika, odlas för sina vackert röda, liljelika blommor.

Cli'vus, *lat.*, kulle.

Cloa'ca, *lat.*, se *Kloak.*

Cloaci'na l. **Cluasi'na**, *lat.*, benämning på Venus.

Clock, *eng.*, ur.

Clohepied, *fr.* (*l.* klåpje'), ett slags franskt organsinsilke av tre trådar, av vilka en är lindad kring de två tvinnade.
Cloison, *fr.* (*l.* klåaså'ng), tunn skiljevägg mellan rum, plankvägg, kloasongvägg.
Cloka-me'tern, *metr.*, indiskt versmått, på vilket en stor del av det klassiska sanskrits litteratur är skriven.
Clori'nda, se *Chlorinda.*
Clorogeni'n, *kem.*, se *Alstonin.*
Clos, *fr.* (*l.* klå; av *lat. clau'dere*, stänga), inhägnad; en med häckar l. annat stängsel omgiven jordrymd, inom vilket man odlar vinrankor, i synnerhet de ädlare och bästa sorterna. Därav benämningen *Clos* på vissa finare vinsorter, t. ex. *Clos-Lafitte, Clos-Latour* o. s. v. — **Closerie des lilas** (*l.* klåseri' de lila'), "syrenhemmanet", förr namn på en parisisk danslokal, som numera kallas *Bal Bullier* (*l.* ball byllie').
Clostri'dium, *bot.*, ett släkte smörsyrebakterier.
Closure, se *Clôture.*
Clot, *eng.* (*l.* klåt), klot, ett slags tunt ylle- l. bomullstyg, som begagnas till foder, pärmar o. s. v. — **Clothband**, bokband av sådant tyg.
Clothi'lda, forntyskt kvinnonamn, enl. somliga den stridsberömda, enl. andra den hulda, intagande. På *fr.* **Clotilde** (*l.* klåti'ld).
Clôture, *fr.* (*l.* klåty'r), **Closure**, *eng.* (*l.* klå'sjör), parlamentarisk term för debattens avslutande, särskilt för att hindra obstruktion (se d. o.). — **Closure by compartment**, *eng.* (*l.* - bai kompa'rtment), i Englands parlament en särskild form av closure, som består däri att visst lagförslag ovillkorligen skall vara slutbehandlat inom på förhand bestämd tid.
Clou, *fr.* (*l.* klo), spik; den mest intresseväckande delen av en dramatisk, musikalisk l. dylik underhållning.
Clove (*l.* klåv), engelsk ullvikt = 3,5 kg.
Clovis (*l.* klå'vis), fransk form för Klodvig.
Clown, *eng.* (*l.* kla'on), urspr. tölp, bondlurk; gyckelmakare i cirkus- l. akrobatsällskap; skådespelare, som utför tölpaktiga roller.
Cluasi'na, se *Cloacina.*
Club, *eng.* (*l.* klöbb), se *Klubb.*
Clumps, *eng.*, *trädg.*, smärre blomstergrupper, vanligen av blott en enda art, i gräsmattor o. d.
Cluniace'ns-orden, en gren av Benediktinorden, med strängare regel, stiftat 930 i den franska staden Clugny l. Cluny. Jfr *Kluniacenskongregationen.*
Clunis, *anat.*, sätet. — **Clu'nes**, *anat.*, klinkorna.
Clu'pea, *zool.*, sillsläktet. — **C. alo'sa**, stamsill, "majfisk". — **C. alo'sa fa'llax**, staksill. — **C. hare'ngus**, sill. — **C. pilcha'rdus**, sardin. — **C. spra'ttus**, skarpsill, vassbuk.
Clupe'idæ, Clupe'inæ, *zool.*, fiskfamiljen sillfiskar.
Clu'sia, *bot.*, ett släkte till största delen epifytiska buskar i s. Amerika av fam. *Gutti'feræ.* — **C. ro'sea** lämnar ett purgerande gummiharts, vilket även användes som beck i skeppsbyggeriet.
Clyde-distriktet (*l.* klajd-), ett av de största skeppsbyggeridistrikten i England, beläget i Skottland vid nedre delen av Clydefloden.
Clydesdale-hästen, *eng.* (*l.* kla'jdsdel-), en av Storbritanniens bästa arbetshästar.
Clyme'nia, *paleont.*, till devonsystemet hörande ammonitform, särskilt ymnig i vissa tyska kalkstenar, *Clyme'niakalk.*
Clypea'tus (av *lat. cly'peus*, sköld), *bot.*, med sköld. — **Clypeola'rius**, *bot.*, med liten sköld.
Cly'sma, *gr.*, se *Klistir.*
Clytæmne'stra, se *Klytemnestra.*
cm., förk. för centimeter. — **cm²**, kvadratcentimeter. — **cm³**, kubikcentimeter.
C moll, *tonk.*, molltonart med c till grundton.
CN, *kem.*, tecken för radikalen *Cyan.*
C. n. = *Conto nuovo*, ny räkning.
Cnemidoco'ptea, *zool.*, en akarid på fötterna hos fåglar.
Cni'cus, *bot.*, från *Ca'rduus* (se d. o.) utbrutet släkte av fam. *Compo'sitæ.* — **C. benedi'ctus**, kardbenedikt.
Cni'dium veno'sum, *bot.*, slidsilja, giftig, täml. ovanlig umbellat. Syn. *Se'linum venosum.*
Co, *kem.*, atomtecken för *Kobolt* (C. baltum).
Co. = *Compagnie* (se d. o.).
C/o, förk. för *Care of* (se d. o.).
Coach, *automob.*, se *Sedan.*
Coa'gulum, *lat.*, löpnat l. levrat ämne; *fysiol.*, blodlever. Jfr *Koagulera.*
Coaks, rättare **Cokes**, *eng.* (*l.* kåks), se *Koks.*
Coating, *eng.* (*l.* kå'ting), ett slags tjockt, långhårigt ylletyg; slätt, grovt ylletyg för fruntimmerskappor.
Cob, *eng.* (*l.* kåbb), *sportt.*, kraftig halvblodshäst av medelstorlek.
Cobæ'a sca'ndens, *bot.*, storblommig, klättrande prydnadsväxt från Mexiko. Fam. *Polemonia'ceæ.*
Coba'ltum, *lat.*, se *Kobolt.*
Cobbler, *eng.* (*l.* kåbblör), amerikansk dryck, bestående av vin, socker, citronskal och krossad is. Jfr *Sherry-kobbel.*
Cobble-reach, *eng.* (*l.* kåbl-ritsj), *sportt.*, vid kapplöpning ett steeple-chase-hinder i form av ett dike med häck eller staket framför.
Cobden-klubben, engelsk politisk förening, avsedd att arbeta för utbredning av statsmannen Cobdens idéer, frihandel, samt fred och samförstånd mellan folken.
Co'bitis, *zool.*, fisksläkte av fam. Karpfiskar. — **C. barba'tula**, grönling. — **C. tæ'nia**, nissöga.

Cobra-Cabe'lo l. **C. de capello,** *port.*, glasögonorm.

Cobre'sia, *bot.*, fleraxig sävstarr, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Cyperaceæ.*

Co'ca, Ko'ka l. **Hayo,** *bot.*, bladen av en i Peru och Bolivia förekommande buske, *Erythro'xylon Co'ca,* tillhörande fam. *Erythroxy'læ.* Tuggade tillsammans med med litet kalk och i lagom mängd njutna, giva de infödingarna förmågan att lättare uthärda strapatser, att längre än vanligt fördraga törst och att glömma sorg och bekymmer. C. innehåller en svagt narkotisk växtbas, *kokain* (se d. o.).

Cocagna, *ital.* (*l.* koka'nja), en italiensk fest, under vilken vin och matvaror utdelas bland folket.

Cocagne (*l.* kåka'nj; *fr. mât de cocagne* [*l.* ma dö -]), en med såpa bestruken mast, uppför vilken vid allmänna folkfester i Frankrike de tävlande klättra efter i toppen uppsatta pris. — **Pays de cocagne,** *fr.* (*l.* pe'i dö -) = *Schlaraffenland* (se d. o.).

Cocai'n, se *Kokain.* — **Cocaini'smus,** *med.*, kokainförgiftning.

Co'ccidæ, *zool.*, sköldlöss.

Coccidia's, *veter.*, parasitsjukdom hos kaniner, harar, fågelvilt m. fl., förorsakad av en protozo, *Cocci'dium ovifo'rme.* I lindriga fall yttrar den sig som s. k. k a n i n s n u v a.

Cocci'fera (av *lat. co'ccum,* scharlakan, och *fe'rax,* fruktbar), *bot.*, med scharlakansfärgade frukter. — **Cocci'neus, -a, -um,** *lat.*, *bot.*, scharlakansröd, starkt högröd.

Coccine'lla septempuncta'ta, *zool.*, Jungfru Marias nyckelpiga, en skalbagge, som tillhör bladlössätarna.

Coccione'lla, Kocheni'll-insekten l. **Konsjone'll,** *zool.*, *farm.*, en till färgning och beredning av färgstoffer mycket nyttjad drog, utgöres av de torkade, befruktade honorna av sköldlusen, *Co'ccus ca'cti,* vilken lever endast på bladen av vissa kaktéer. Kochenill-insekten, vars huvudbeståndsdel är färgämnet *karmin,* härstammar från Mexiko.

Coccothra'ustes, *zool.*, stenknäcka.

Co'cculi i'ndici, *bot.*, kockelbär (se d. o.).

Cocculi'n, det likt stryknin verkande bitterämnet i kockelbär (se d. o.). Kallas även *pikrotoxin.*

Co'ccus ca'cti, se *Coccionella.*

Coccygodyni', *med.*, neuralgi i svansbenet.

Co'ccyx, *lat.*, gök; *anat.*, svansbenet. — **Coccyge'us,** som rör svansbenet.

Cochenille, *fr.* (*l.* -ni'll), kochenill-insekten; färgämnet kochenillrött (karmin). Se *Coccionella.*

Co'chlea, *lat.*, snäcka; *anat.*, öronsnäckan.

Cochlea'ria, *bot.*, skedört, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'fere,* fordom använt mot skörbjugg. — **C. a'nglica,** engelsk skedört. — **C. da'nica,** skedört. — **C. officina'lis,** skörbjuggsört.

Cochlea'rium, *lat.* (av *co'chlea,* snäcka), reservoar för gödning av snäckor och musslor.

Cochlea'tus, -a, -um (av *lat. co'chlea,* snäcka), *bot.*, snäcklik.

Cochli'ter, *gr.*, *paleont.*, förstenade snäckor.

Cochon, *fr.* (*l.* kåsjå'ng), eg. gris; osnygg människa. — **Cochonneri** (*l.* kåsjånnöri'), osnygghet, svineri.

Cochonnet, *fr.* (*l.* kåsjånne', av *cochon,* gris), eg. liten gris; dubbeltärning, ett slags tärningsspel.

Co'ckney, *eng.* (*l.* -ni), sprätt; morsgris; spenamn på Londonborna; en genuin Londonbos munart.

Cocktail, *eng.* (*l.* kocktä'l), eg. tuppstjärt, amerikansk dryck, blandad av olika slags likörer, bitter, gin, konjak, champagne etc. och ofta serverad iskyld. — *Sportt.* Kapplöpningshäst som ej är helblod.

Coco, *fr.* (*l.* kåkå'), en dryck av vatten och lakritsrot. — **Marchand de coco,** *fr.* (*l.* marsja'ng dö -), försäljare av coco.

Cocoa-plum, se *Chrysobalanus.*

Coco'boloträ, ett vackert träslag från tropiska Amerika av okänt ursprung.

Cocon, *fr.* (*l.* kåkå'ng; av *lat. co'ncha,* snäcka), se *Kokong.*

Coco'naharts = *Carannaharts* (se d. o.).

Co'cospalmen, se *Kokospalmen.*

Co'costrä = *Cocusträ.*

Cocotte, *fr.* (*l.* kåkå'tt), kokott, demimondedam (se d. o.).

Cocu, *fr.* (*l.* kåky'), hanrej, bedragen äkta man.

Co'custrä l. **Kuba-grenadille** (*l.* -di'lj), veden av ärtväxten *I'nga ve'ra* i Västindien. Användes till piphuvuden och träblåsinstrument.

Cocy'tus, *lat.* (*gr. koky'tos*), *gr. myt.*, en underjordisk flod, som förenar sig med Styx; *fig.*, underjorden.

Cod. = *Codex,* se *Kodex.*

C. O. D., förk. för eng. *Casch on delivery,* betalning vid leveransen.

Co'da, *ital.* (*lat. ca'uda*), svans; *tonk.*, slutsatsen av ett tonstycke.

Co'dan l. **Co'dans bölge,** danskt poetiskt uttryck för Östersjön (som av Plinius kallades *Si'nus coda'nus*). — **Coda'nisk** l. **Coda'nsk,** till Östersjön hörande.

Codd. = *Codices,* se *Kodex.*

Code, *fr.* (*l.* kåd), lagbok; signalsystem för elektrisk telegrafering, kod. — **Telegraphic code,** samling konstgjorda ord, med överenskommen betydelse för att minska ordantalet och därmed telegramkostnaderna inom affärsvärlden. Vanligast äro därvid **A-B-C-code** (*l.* ebicikådd) och **Western union code** (*l.* oästern jo'nien kådd). — **Code civil** l. **Code Napoléon** (*l.* - napåleång), den franska civillagboken av 1804. — **Codelista,** *sjöv.*, förteckning på fartyg, som erhållit nummer enl. det kommersiella signalsystemet. — **Code-standert,**

röd- och vitrandig standert, som hissad under flaggan utvisar att signalering sker efter internationella signalboken. Hissad ensam betyder den svar l. att signal blivit förstådd.

Codei'n, *kem.*, kodein, tillhör opiumalkaloiderna.

Codeona'l, *farm.*, ett kodeinhaltigt sömnmedel.

Co'dex, *pl.* **Co'dices**, se *Kodex.* — **C. alexandri'nus**, se *Alexandrinska codex.* — **C. arge'nteus**, se under *Argenteus.* — **C. au'reus**, "gullboken", ett k. biblioteket i Stockholm tillhörigt handskrivet evangelium, antagl. från 600-talet. — **C. burea'nus**, en k. biblioteket i Stockholm tillhörig pergamenthandskrift, innehållande helgonlegender, en av de äldsta kända svenska handskrifterna. — **C. charta'ceus**, pappershandskrift. — **C. diploma'ticus** = *Diplomatarium* (se d. o.). — **C. manuscri'ptus**, handskrift. Förk. *Cod. ms.* — **C. membrana'ceus**, pergamentshandskrift. — **C. re'gius**, den äldsta kända handskriften av den poetiska Eddan. — **C. rescri'ptus**, en handskrift, vars urspr. innehåll en gång blivit övertäckt av en annan skrift, men sedermera återställts. Jfr *Palimpsest.* — **C. sinai'ticus**, den sinaitiska handskriften, den äldsta kända bibelhandskriften, från 4:e årh.

Codiæ'um, *bot.*, växtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* — **C. variegatu'm**, s. k. C r o t o n, från Australien, odlas allmänt i växthus i många varieteter.

Codici'llus, *lat.*, se *Kodicill.*

Codichini (*l.* -ki'-), italiensk korv från Ferrara.

Codille, *fr.* (*l.* kådi'j), *spelt.*, kodilj, dubbelhet i vira, lomber m. fl. spel.

Cod-liver-oil (*l.* kådd-li'vö-åjl), fiskleverolja.

Cod. ms., förk. för *Co'dex manuscri'ptus*, se *Codex.*

Cœ'cum., *lat.*, *anat.*, blindtarm. — **Cœca'lis**, som rör blindtarmen.

Cœlentera'ta l. **Celentera'ter**, *zool.*, kavitetsdjur (maneter och koralldjur).

Cœle'stem a'dspicit lu'cem, *lat.*, den ser det himmelska ljuset; den uthärdar solens ljus. Inskrift över universitetet i Köpenhamn.

Cœlesti'n, *miner.*, ett av svavelsyrad strontian bestående mineral.

Cœlesti'nus och **Cœlesti'na**, se *Celestinus* och *Celestina.*

Cœlia'ca (av *gr. koili'a*, bukhåla), *med.*, diarré, hos späda barn, utsot. — **Cœli'acus**, som rör buken; person som lider av utsot. — **Cœlialgi'**, magplåga, underlivssjukdom. — **Cœlii'tis**, inflammation i underlivet. — **Cœlioce'le**, mag- l. bukbråck. — **Cœlioplegi'**, underlivsnervslag; även kolera. — **Cœliopyo'sis**, varbildning, suppuration i underlivet. — **Cœliorrhe'**, utsot. — **Cœliotomi'**, operativt öppnande av bukhålan.

Cœliba't, se *Celibat.*

Cœlin (*l.* seli'n), se *Cœruleum.*

Cœlitus subli'mia da'ntur, *lat.*, (*l.* se'litus-), av himmelen gives det höga (ett av konung Sigismunds valspråk).

Cœloco'ccus, *bot.*, släkte högväxta palmer i Polynesien. Deras stenhårda frön, a u s t r a l i s k a e l f e n b e n s n ö t t e r, svarvas till knappar m. m.

Cœloglo'ssum viri'de (*syn. Habena'ria viri'dis*), *bot.*, grönkulla, svensk orkidé med gröngul l. rödbrun kalk och flikiga knölrötter.

Cœlo'm (av *gr. ko'ilos*, ihålig; *l.* se-), kroppshåla.

Cœlospe'rmæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Umbelli'feræ.*

Cœ'lum, non a'nimum mu'tant, qui trans ma're cu'rrunt, *lat.*, klimat, icke karaktär, ombyta de, som fara över havet.

Cœmete'rium, *lat.*, begravningsplats, särskilt i Roms katakomber.

Cœ'na, *lat.* (*l.* se-), huvudmåltiden hos romarna. — **C. Do'mini**, Herrans nattvard. — **C. Domi'nica**, skärtorsdagen, till åminnelse av nattvardens instiftelse; "skärtorsdagsbullan" av 1418, vari alla kättare förbannas.

Cœna'culum, *lat.* (av *cœna*, måltid), cenakel, matsal; även övre våning, vindskupa.

Coërci'bel (av *lat. coerce're*, tygla, tämja), som kan tämjas. — **Coërci'bla gaser**, gaser, vilka kunna bringas till fast l. flytande form.

Cœrulei'n, *tekn.*, en blå färg, bildad genom upphettning av gallein med svavelsyra.

Cœru'leum, *tekn.*, en ljusblå koboltfärg, som nyttjas till olje- och pastellmåleri. — **C. beroline'nse**, Berlinblått. — **C. monta'num**, bergblått.

Coësse'ns, se *Koëssens.*

Cœ'tus, *lat.*, församling.

Cœur, *fr.* (*l.* kör), hjärta; *herald.*, hjärtformig sköld; *spelt.*, hjärter i kort. — **Mon cœur** (*l.* mång -), min älskling. — **De tout mon cœur** (*l.* dö to mång -), av allt mitt hjärta; hjärtans gärna.

Cœur de bœuf, *fr.* (*l.* kör dö böff), "oxhjärta". Se *Anona.*

Coffe'a, *bot.* växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ*, omkr. 30 träd l. buskar i gamla världens tropiker. — **C. ara'bica**, arabiska kaffebusken, är den viktigaste kaffeväxten, odlad i många varieteter. — **C. canepho'ra**, från Gaban, odlad på Java, ger *caze'ngokaffe* med mycket hög koffeinhalt. — **C. Ibo**, i Mosambik, ger *Ibokaffe.* — **C. libe'rica**, l i b e r i a k a f f e, odlas emedan den är motståndskraftigare mot växtsjukdomar än arabiska kaffebusken. — **C. mauritia'na** (på Réunion och Mauritius) ger ett koffeinfritt kaffe, *café marron.* — **C. steno-**

phy'lla, ger det mycket aromatiska *highland coffee.*

Coffei'na, Koffei'n l. **Kaffei'n,** *kem.*, ett av kol, väte, kväve och syre sammansatt giftigt ämne, som finnes i kaffe, te, paraguayte, guarana m. m.

Coffei'neæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Rubia'ceæ.*

Coffeini'smus, *med.*, koffeinförgiftning.

Co'fferdam, tunn kautschuk. Användes till skydd mot saliven vid tandoperationer.

Cogitatio'n, Cogita'bel, Cogite'ra, se *Kogitation etc.*

Co'gito, e'rgo, sum, *lat.*, jag tänker, alltså är jag till, huvudsatsen i Cartesius' filosofiska system.

Cognac, se *Konjak.*

Cognomen, *lat.*, familjenamn, det sista av romerska medborgares tre namn, av vilka det första kallades *prænomen* och det andra *nomen.* Till dessa fogades stundom ett fjärde, *agnomen* (se d. o.).

Cogno'sce te i'psum, *lat.*, känn dig själv.

Cohe'res, *lat.*, *pl.* **Cohere'des,** medarvinge.

Cohobe'ra (*lat. cohoba're, fr. cohober*), destillera på nytt. — **Cohobatio'n,** förnyad destillation.

Cohue, *fr.* (*l.* kåhy'), stojande folkhop.

Coiffera, Coiffeur, Coiffure, se *Koaffera* o. s. v.

Coincide'ntia opposito'rum, *lat. fil.*, "motsatsernas uppgående i enhet", åsikt enl. vilken Guds väsen i sig innehåller alla motsatser utan motsägelse.

Coïr, *bot.*, namn på kokosnötfibrer, vilka förarbetas till mattor, tåg m. m.

Co'itus, *lat.*, samlag. — **C. antecipa'tus,** samlag före äktenskapet. — **C. damna'tus** l. **illi'citus,** blodskam. — **C. interru'ptus,** avbrutet samlag för hindrande av konception.

Coix la'cryma, *bot.*, tårgräs, "Jobs tårar", ett i Ostindien och Kina växande gräs, som odlas i Kina för sina frukter, vilka användas i medicinen samt på grund av sitt pärllika utseende till radband m. m.

Cokes, *eng.* (*l.* kåks), se *Koks.*

Col. = *Columne* (se d. o.).

Col, *fr.* (*l.* kåll), bergpass, hålväg. Ordet förekommer ofta i bergnamn, t. ex. *Col de l'Argentière.*

Col' l. **Coll',** *ital.* (*l.* kåll), sammansättning av *con,* med, och best. artikeln *il* l. *la,* ingår i många av musikens beteckningar, t. ex. *Coll' arco.*

Cola, förk. för italienska namnet Nicola.

Cola l. **Colat.,** *lat.*, på recept: sila l. skall silas.

Cola, *bot.*, tropiskt afrikanskt trädsläkte av fam. *Sterculia'ceæ.* Lämna s. k. *kola-* l. *gurunötter,* vilka innehålla koffein och därför förmalda användas som upplivande tillsats i vin, choklad, karameller m. m. Kolaträden äro numera allmänt odlade i tropikerna. — **C. acumina'ta,** ger s. k. "liten kola". — **C. ve'ra,** ger s. k. "stor kola".

Col a'rco, se *Coll arco.*

Colas (*l.* kåla'), franskt mansnamn = *Nicolaus.*

Colascione, se *Calascione.*

Col basso, *ital.*, *tonk.*, förk. *c. b.*, (spelas) lika med kontrabasen.

Col ca'nto, *ital.*, *tonk.*, med sången, d. v. s. ackompanjemanget skall rätta sig efter sångstämman.

Co'lchicum autumna'le, *bot.*, tidlösa, "nakna jungfrun", liljeväxt, som blommar på hösten under det blad och frukt först utvecklas följande vår. Ett antal utländska arter odlas som prydnadsväxter.

Colcothar, *tekn.*, ett pulver av järnoxid.

Cold cream, *eng.* (*l.* kåld-krim), eg. kall grädde; *med.*, *Ungue'ntum ceta'cei,* valravsalva, består av vax, valrav och mandelolja.

Coldi'nu-orden, ett hemligt ordenssällskap, infört i Sverige på 1760-t. Huvudsäte är i Stockholm, och filialer finnas i Göteborg ("Göta C.") och Karlskrona ("Kronans C.").

Coleo'ptera, *zool.*, skalbaggar, en till insekternas klass hörande ordning.

Cole'ta (*fr. Colette*), franskt helgon, som reformerade klarissinornas orden. — **Coletineri'nnor,** Coletas anhängare.

Co'leus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ,* i Asien och Afrikas tropiker. — **C. Blumei,** odlas ofta i boningsrum som bladväxt. — **C. edu'lis** (Abessinien), **C. parviflo'rus,** **C. salage'nsis** (Tongolandet), salangakartoffel, m. fl. odlas i hemlanden för sina stärkelserika rotknölar.

Colgar, gæliskt mansnamn, bister kämpe.

Co'lica, *gr.* (av *ko'lon,* en del av grovtarmen), *med.*, kolik, krampaktiga, efter korta mellantider återkommande smärtor i buken. Svårast äro njurstens-, gallstens- och blykolik. — **C. saturni'na,** blykolik.

Colin (*l.* kålä'ng), franskt mansnamn, bildat av *Nicolaus.*

Cole'nus virginia'nus, *zool.*, Bob White, en trädhöna i Texas.

Colise'um, *lat.*, se *Colosseum.*

Coli'tis, *gr.* (av *ko'lon,* en del av grovtarmen), *med.*, kolit, inflammation i koliktarmen (se d. o.).

Coll. = kollationerat.

Coll. = *Collega,* kollega.

Colla, sydamerikansk indianstam.

Colla (av *gr. ko'lla,* lim), växtlim, såsom huvudsakligt näringsämne i mjöl. — **C. pi'scium,** fisklim. — **Colla'gen,** limgivande, limlik.

Co'lla de'stra, *ital.*, *tonk.*, med högra (handen). — **C. pa'rte,** i tempo med huvudstämman. — **C. sini'stra,** med vänstra (handen).

Colla pi'scium, se *Colla.*

Colla'psus, *lat.*, *med.*, kollaps, kropps- och själskrafternas nedsättning genom för-

svagning av hjärtat, särskilt vid dödens annalkande.

Coll a'rco, *ital.*, *tonk.*, med stråken.)(Pizzicato.

Collargo'l, *farm.*, lösligt, kolloidalt silver.

Co'lla sini'stra, se *Colla destra.*

Collas-manér (*l.* kålla'-), metod att medelst en kopiermaskin åstadkomma graverande avbildningar av lågreliefer.

Collatera'l, *lat.*, åt sidan.

Colla'to, *lat.*, genom l. efter jämförelse med ett ställe l. en skrift. — **Colla'tis,** genom l. efter jämförelse med flera ställen l. skrifter.

Collé, *fr.*, eg. limmad; i biljardspel: belägen tätt vid vallen. — **Colléstöt,** stöt på en boll, som ligger vid vallen.

Colle'cta, *lat.*, eg. andel, sammanskott; kyrkobön före högmässans episteltext. Se *Kollekt.*

Collecta'nea, *lat.*, samlade anmärkningar; samlade tankar ur böcker; utdragssamling.

Collection, *fr.* (*l.* -siång), kollektion, samling.

Collecti'vum, se *Kollektivum* (under *Kollekt*).

Colle'ctus, *lat.*, se *Kollekt.*

Colle'ga, se *Kollega.*

Collége, *fr.* (*l.* kållä'sj), **College,** *eng.* (*l.* kå'llidsj), se under *Collegium.*

Colle'gium, *pl.* **Colle'gia,** *lat.*, kollegium (se d. o.), varje för ett visst ändamål förenat sällskap; högre förvaltande ämbetsverk, där besluten fattas av flera tjänstemän och ej enbart av chefen; offentlig l. enskild föreläsnings- l. lektionskurs vid ett universitet; skriftlig sammanfattning av en akademisk föreläsningskurs; under medeltiden även studenthärbärge; kvarter för fattiga studenter, vilka där erhöllo fri bostad, kost och kläder. — **C. antiquita'tis,** antikvitetskollegium. — **C. illu'stre,** högskola för unga adelsmän. — **C. privati'ssimum,** föreläsning, hållen av en akademisk lärare för endast få lärjungar. — **C. schola'sticum,** skolkollegium, samtliga lärarna vid ett läroverk. — **Colle'gia ponti'fi'cia,** undervisningsanstalter för romersk-katolska missionärer, som sedermera skola verka i kristna, icke katolska länder. — **College,** *eng.* (*l.* kållidsj), urspr. studentkvarter; numera högre elementarläroverk och specialskola; avdelning av en engelsk högskola (motsvarande nationsindelningen vid de svenska universiteten). — **Collége,** *fr.* (*l.* -lä'sj), högre elementarläroverk i Frankrike och Belgien. — **Collége de France,** *fr.* (*l.* - dö Fra'ngs), en av Frans I stiftad fakultet i Paris för studium av humaniora och naturvetenskaperna.

Col legno, *ital.* (*l.* - le'njå; av *lat.* *li'gnum,* trä), *tonk.*, med träet av stråken.

Collempla'stra, *lat.*, *farm.*, kautschukhaltigt häftplåster.

Collerette, *fr.* (*l.* kållörä'tt, av *lat.* *co'llum,* hals), ett slags halskrage för fruntimmer.

Collet, *fr.* (*l.* kollä'), halskrage. — **C. monté** (*l.* - mångte'), styv fruntimmerskrage; *fig.*, stolt, gravitetiskt l. pedantiskt väsen.

Co'lli, se *Kolli.*

Collie (*l.* kålli), skotsk fårhund.

Collier, *fr.* (*l.* kållje'), halsband, halskedja; ordenskedja.

Colli'nus, -a, -um (av *lat.* *co'llis,* kulle), *bot.*, växande på backar.

Collini'ta (av *lat.* *co'llino,* besmörja), *bot.*, smord.

Colli'nsia, *bot.*, nordamerikanskt ärtväxtsläkte med vackra blommor. Ett flertal arter odlas som prydnadsväxter.

Colliquatio'n, *med.*, upplösning, insmältning.

Co'llis quirina'lis, se under *Quirinus.*

Co'llo, se *Kolli.*

Collo'mia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Polemonia'ceæ* från n. Amerika. — **C. cocci'nea** och **C. grandiflo'ra,** odlade som prydnadsväxter på fritt land. Halvmeterhöga örter med vita l. scharlakansröda blommor.

Collo'quium, *lat.*, samtal. — **C. familia're,** förtroligt samtal, familjeråd.

Collum, *lat.*, *anat.*, hals. — **C. de'ntis,** tandhalsen. — **C. femo'ris,** lårbenshalsen. — **C. u'teri,** livmoderhalsen. — **Collumfraktu'r,** brott på lårbenshalsen.

Colluto'rium, *lat.* (av *collu'ere,* renspola, rentvätta), *med.*, munvatten, sköljvatten.

Colly'bia, *bot.*, nagelskivling. — **C. tenace'llus,** vårnagelskivling.

Colly'rium, se *Kollyrium.*

Colma, *ital.* (av *colma're,* flöda över), springflod i Adriatiska havet.

Colmar, gæliskt mansnamn (av *cola,* hjälte, och *mar,* liknande), den hjältelike.

Colo., officiell förk. för staten *Colorado.*

Colobo'ma, *gr.* (av *kolobo'ein,* stympa), *med.*, spaltbildning som bildningsfel. — **C. i'ridis,** medfött bildningsfel i ögat, företrädesvis bestående i en vertikal klyvning av regnbågshinnan. — **C. la'bii,** lindrigt kluven läpp.

Co'lobus, *zool.*, kolober, ett släkte apor. — **C. cauda'tus,** vitsvansad guereza. — **C. guere'za,** Abessiniens guereza.

Coloca'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ara'ceæ.* — **C. antiquo'rum,** som odlas i varma länder, har tjocka, stärkelserika rötter, *taro,* vilkas giftämne avlägsnas genom kokning, rökning l. dylikt. Denna och ett flertal andra arter odlas ofta som praktbladväxter.

Colocy'nthis, Citru'llus c., *bot.*, växer bl. a. i Medelhavstrakterna och bär frukten kolokvint (se d. o.).

Co'locus, *zool.*, kaja (syn. *Co'rvus*).

Cologne (*l.* kålå'nj), det franska namnet på staden Köln. — **Eau de Cologne,** *fr.* (*l.* å dö -), eg. vatten från Köln; luktvatten, fabricerat i Köln; även annat luktvatten.

Colomba, *ital.*, duva.

Colombacz-myggan (*l.* -bats-), *zool.*, en flugmygg, *Simu'lia macula'ta*, som utgör ett verkligt gissel för människor och boskapsdjur i de trakter av Serbien, där den företrädesvis uppträder.

Colombe l. **Colombine** (*l.* kålå'ngb, -bi'nn), franskt kvinnonamn (av *lat. colo'mba*, duva).

Colombi'na, *ital.*, "liten duva", Arlechinos älskarinna, kvinnlig typ i det italienska folklustspelet (*comme'dia dell' arte*).

Co'lon (*gr. ko'lon*), *anat.*, den mellan ändtarmen och blindtarmen belägna delen av grovtarmen.

Colone'l, *fr.*, överste; *boktr.*, en typsort mellan petit och nonpareille. — **Colonel-général** (*l.* -sjenera'll), kommenderande general. — **Colonel-lieutenant** (*l.* -löjtna'ng), överstelöjtnant.

Colo'nia, *lat.*, koloni.

Colo'nna, ryktbar italiensk adelsätt.

Colonobstipatio'n, *med.*, förstoppning med tarminnehållet kvarliggande i colon (se d. o.).

Colopexi', *med.*, operativ fixering av colon. — **Colopto's,** abnormt rörlig colon (se d. o.).

Colopho'nium, se *Kolofon.* — **C. su'ccini,** bärnstensharts.

Colopo'dium fu'lvum l. **penduli'num,** *bot.*, slokvia, täml. sällsynt å lerstränder, Luleå—Torne älv. Liknar bladvass.

Co'lor, *lat.*, **Couleur,** *fr.* (*l.* kolö'r), färg; sken, utseende. — **Color lati'nus,** *lat.*, eg. latinsk färg; stilens latinska anstrykning. — **Sub colo're iu'ris,** under sken av rätt.

Colora'do, *sp.*, eg. röd; benämning på cigarrer med mörkbrunt täckblad. — **C. claro,** eg. ljusröd; benämning på cigarrer med ljusbrunt täckblad.

Colora'doskalbaggen, *zool.*, *Chrysome'la decemlinea'ta*, en från Nordamerika härstammande skalbagge, som är högst skadlig för potatisodlingen och utbrett sig till de flesta land, där denna bedrives, dock ej i Sverige.

Colora'ta (av *lat. co'lor*, färg), *bot.*, färgad.

Colorimetri', mätning genom färgreaktioner.

Colosse'um l. **Colise'um,** det gamla Roms största och praktfullaste amfiteater, fullbordad under Titus och använd till djurstrider, gladiatorsfäktningar och sjöbataljer. Roms väldigaste minnesmärke.

Colo'strum, *lat.*, *med.*, råmjölk, den kvinnomjölk, som avsöndras under slutet av havandeskapet och början av barnsängstiden.

Colotomi', *med.*, operativt ingrepp i colon (se d. o.).

Colpi'tis, *med.*, katarr i moderslidan.

Colt l. **Coltrevolver,** enhandseldvapen, konstruerat av amerikanen S. Colt.

Colu'ber, *zool.*, snok (se *Tropidonotus*). — **C. leopardi'nus,** leopardsnok. — **C. longi'ssimus,** æskulaporm. — **C. ordina'tus,** amerikansk grässnok.

Colu'bridæ, *zool.*, kräldjursfamiljen S n o k a r.

Colubri'n (*ital. colubri'na*, av *lat. co'luber*, orm), *krigsk.*, basilisk, fältorm, skjutvapen i 15:e och 16:e seklen.

Colu'mba, *lat.*, duva; *astr.*, stjärnbild på s. hemisfären; *zool.*, duvsläktet. — **C. æ'nas,** skogsduva. — **C. li'via,** klippduva. — **C. palu'mbus,** ringduva. — **Non ti'bi per ve'ntos a'ssa colu'mba, ve'nit,** *lat. ordspr.*, stekta duvor flyga icke någon i halsen.

Colu'mbæträ, dets. som *Aloeträ* (se d. o.).

Columba'ria (av *lat. colu'mba*, duva), *bot.*, duvört. — **Columbe'tta,** *bot.*, liten duva. — **Columbi'num,** *bot.*, duv-.

Columba'rium, *lat.* (av *colu'mba*, duva), duvslag; även gammalromerskt gravvalv med små nischer för askurnorna.

Colu'mbiapress, en 1818 uppfunnen boktryckarepress.

Colu'mbidæ, *zool.*, familjen D u v f å g l a r.

Colu'mbium, *kem.*, så kallades först metallen i columbiumsyran l. niobsyran. Se *Niobium.*

Columbi ägg l. **Columbus' ägg,** anekdot, enl. vilken Columbus, Amerikas upptäckare, då hans upptäckt en gång i ett sällskap bagatelliserades, uppmanade de närvarande att försöka ställa ett ägg på ända. Ingen lyckades. Columbus löste då uppgiften, genom att helt lätt krossa skalet i äggets ena ända. Uttrycket har kommit att beteckna en genialiskt enkel lösning av ett till synes komplicerat problem.

Colu'mbus, amerikaupptäckarens namn, är en av företagsamheten omtyckt sammansättningsdel i namn på artiklar, såsom tecken på absolut nyhet l. stor fyndighet i utförandet (jfr föreg. ord).

Colume'ller (av *lat. colume'lla*, liten kolonn), *paleont.*, cylinderformiga försteningar.

Colu'mna, *lat.*, se *Kolumn.*

Colu'mna re'gni sapie'ntia, *lat.*, visdomen är rikets stöd. (Drottning Kristinas valspråk).

Colu'mna gri'sea, *anat.*, ryggmärgens grå substans. — **C. Traja'na,** *lat.*, Trajanuskolonnen i Rom. — **C. vertebra'tum,** *anat.*, ryggraden.

Colu'tea, *bot.*, blåsbuske, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* Flera arter odlas som prydnadsväxter.

Coly'mbidæ, *zool.*, lomfåglar. — **Coly'mbus,** *zool.*, lommar. — **C. a'rcticus,** storlom. — **C. imbeo,** islom. — **C. stella'tus,** smålom.

Co'ma, se *Koma.*

Co'ma, *lat.* (*gr. ko'me*), eg. huvudhår; trädkrona; *astr.*, en komets dunstkrets.

Co'ma Bereni'ces, *astr.*, en stjärnbild på n. stjärnhimmelen. Se *Berenices hår.*

Comal, gæliskt mansnamn (av *comalach*, fulländad). Motsvarar kvinnonamnet **Comala.**

Coma'ncher, indianstam i Texas och Nya Mexiko.

Coma'rca, *ital.*, rättskipningsområde, domsaga.

Co'marum palu'stre, *bot.*, kråkklöver, kärrväxt, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Lentico'sæ.*

Coma'tus (av *lat.*, *co'ma*, hår), *bot.*, hårig. — **Coma'tula**, *zool.*, hårstjärnor.

Comb l. **Coomb**, *eng.* (*l.* kom), engelskt rymdmått = 4 bushels = 145,4 l.

Combattants, *fr.* (*l.* kångbatta'ng), se *Kombattant.*

Combination, *eng.* (*l.* kåmbinä'sjön), benämning på ett kvinnoplagg, som ersätter linne och benkläder l. underliv och underkjol.

Combreta'ceæ, *bot.*, med *Myrta'ceæ* närbesläktad växtfamilj. Många arter rika på garvsyra, olja m. m.. Andra lämna värdefullt virke. Några odlas som prydnadsväxter. Viktiga släkten äro *Combre'tum* och *Termina'lia.*

Combre'tum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Combreta'ceæ.* — **C. ala'tum**, kinkeliba, odlas i Västafrika. Användes mot gulsot, kolik m. m. — **C. butyro'sum** (Madagaskar) har oljerika frön.

Combu'stio, *lat.*, förbränning. — **C. sponta'nea**, *lat.*, självförbränning.

Come (*l.* kåm), franskt mansnamn = *Cosmus.*

Come, *ital.* (*l.* kå'me), huru. — **C. sta**, hur står det till.

Come back, *eng.* (*l.* kum bäck), återkomst; en skådespelares l. sportsmans återvändande till vädjobanan efter en tids frånvaro.

Come'dens (av *lat. co'medo*, uppäta, förtära), *bot.*, förtärande.

Come'dia, *sp.*, under spanska teaterns blomstringstid skådespel (vare sig allvarligt l. skämtsamt) av världsligt innehåll (de av andligt innehåll kallades *autos*). Jfr *Commedia* och *Auto.* — **C. de capa y espada**, "mantel- och värjstycken", komedier, uppkallade efter de mest utmärkande beståndsdelarna av den spanske adelsmannens vardagsdräkt; namnet betecknar en av de viktigaste arterna av spansk komedi. — **C. de costumbres** l. **historica**, kostymstycken, historiska pjäser. — **C. de euredo** l. **de intrigas**, intrigstycken. — **C. de figuron**, teaterpjäser, vilkas handling rör sig kring en enda, merendels karikerad figur. — **C. de ruido** l. **C. de teatro**, dekorationsstycken. — **C. de santos** och **C. divinas**, teaterstycken med ämnen ur den heliga historien. — **C. nueva**, lyriska treaktsskådespel på vers.

Comédie française, *fr.* (*l.* kåmmedi' frangsä's), dets. som *Théâtre français.*

Comédie humaine, La (*l.* la kåmmedi' ymä'n), "den mänskliga komedien", kallade den franske författaren H. de Balzac sina till ett sammanhängande helt förenade romaner.

Comédie larmoyante, *fr.* (*l.* kåmmedi' larmåaja'ngt), den "patetiska komedien", gråtmilt, borgerligt drama med lyckligt slut. I Italien utbredde sig denna lustspelsform under namn av *commedia flebile.*

Come'do l. **Kvalster**, *zool.*, hårsäcksdjuret, förekommer stundom i hudens hårsäckar (pormaskar) hos personer, som ej iakttaga renlighet.

Come pri'ma, *ital.*, *tonk.*, som förut (i tempo), som ovan.

Co'mes, *lat.*, reskamrat, ledsagare, följeslagare; greve; *tonk.*, omedelbart upprepande av temat i dominanten till en fuga. — **C. florea'lis**, Majgreve. — **C. marche'nsis**, markgreve. — **C. palati'nus**, pfalzgreve. — **Comita't**, se *Komitat.*

Come so'pra, *ital.*, *tonk.*, som ovan.

Comesti'bel (av *lat. come'dere*, uppäta), ätbar, njutbar.

Come'tta, handelsnamn på prima russin från Spoleto.

Comfort, *eng.* (*l.* kö'mfört), se *Komfort.* — **Comfortable** (*l.* -täbl), komfortabel, behaglig, trevlig, bekväm.

Comissa'tio, *lat.*, dryckesgille efter festmåltid.

Comission, *fr.* (*l.* kåmmisjå'ng), *eng.*, (*l.* kåmmi'sjön), i Frankrike ungefär liktydigt med "riksdagsutskott", i England namn på av regering l. parlament tillsatta undersökningskommissioner.

Comissu'ra, *lat.*, *anat.*, förbindelse.

Co'mitans, *lat.*, beledsagande (t. ex. om sjukdom).

Comita't, se *Komitat.*

Comité, *fr.*, *kommitté* (se d. o.). — **C. du salut public**, *fr.* (*l.* kåmmitte' dy saly' pybli'k), välfärdsutskottet (se d. o.).

Comi'tier (*lat. comi'tia*), urspr. folkförsamling i det gamla Rom; riksförsamling, riksdag. — **Comitia'lsändebud**, riksdagsfullmäktig.

Comiti'v, *nylat.*, frihetsbrev.

Commandite, *fr.* (*l.* kommangdi'tt), kommanditbolag (se d. o.). — **Associé en commandite** (*l.* - ang -), l. **Associé-commenditaire** (*l.* -ditä'r), stiftare och upprättare av en genom befullmäktigat ombud förd handel.

Comme chez nous, *fr.* (*l.* kåmm sje no), som hos oss.

Comme ci comme ça, *fr.* (*l.* kåmm si - sa), "si och så", "så där", hjälpligt.

Comme'dia, *ital.*, komedi, lustspel. — **C. erudi'ta**, det akademiska lustspelet. — **C. dell'arte**, "yrkeskomedi", folklustspel i Italien med stående karaktärsmasker, där var och en, efter på förhand given uppränning, improviserar sin roll. — **C. divi'na**, "den gudomliga komedien", den italienska skalden Dante Allighieri's världsberömda episka dikt. — **C. fle'bile**, se *Comédie lar-*

moyante. — **C. mi'mica,** folklustspelet, av vilket *c. dell'arte* är en form.

Comme il faut, *fr.* (*l.* kåmm il få), som sig bör; passande; mönstergillt; på modet.

Commelina'ceæ, *bot.*, växtfamilj bland monokotyledonerna. Många arter odlas som prydnadsväxter, t. ex. *Commeli'na* och *Tradesca'ntia.*

Commemora'tio episcopo'rum upsalie'nsum, *lat.*, "Uppsalabiskoparnas minnesdag", kallas i medeltida handlingar 12 juli.

Commemora'tio o'mnium anima'rum l. **sancto'rum,** *lat.*, allhelgonadagen. — **C. o. fide'lium,** allasjälarsdag.

Commenda'tio in vassa'ticum, *lat.*, ett slags rekommendation, varigenom en person hos en annan anhöll att få bliva dennes vasall.

Comment, *fr.* (*l.* komma'ng), huru, varför; är det möjligt. Betecknar i Tyskland burschikosa sedvänjor. Jfr *Komment.*

Commenta'rius, *lat.*, se *Kommentar.*

Comme'ntum, *lat.* (av *commini'sci,* uppfinna), dikt, osanning.

Commerce, *fr.* (*l.* kåmme'rs), se *Kommers.* — **Jeu de commerce** (*l.* sjö dö -), sällskapsspel.

Comme'rcium, *lat.* (av *merx,* handelsvara), rättighet att enl. romersk lag förvärva och avyttra egendom, sluta bindande avtal m. m.

Commére, *fr.* (*l.* kåmmä'r), gudmoder; skvallersyster. — **Commèrage** (*l.* ra'sj), prat, skvaller.

Comminuti'v fraktu'r, *med.*, benbrott med söndersplittrade benändar.

Commipho'ra, *bot.*, afrikanskt växtsläkte av fam. *Bursera'ceæ.* Innehåller välluktande balsam, som stelnar till hartser, vilka användas till rökelse och i medicinen. — **C. abyssi'nica,** ger *myrra.* — **C. ery'threa,** ger ett balsamdoftande trä, *gafa'lträ,* som i Orientens moskéer användes till rökning. — **C. Opaba'lsamum,** ger *mekkabalsam.* — **C. Playfairii,** ger ett myrraliknande harts, *molmo'l.* — **C. roxburghia'na** (Ostindien), ger *indiskt bdellium* l. *gugu'l.*

Commis, *fr.* (*l.* kåmmi'), handelsbetjänt, bokhållare. — **C. courtier** (*l.* - kortie'), växelagent. — **C. voyageur** (*l.* - våajasjö'r), handelsresande.

Commi'ttee, *eng.* (*l.* -ti), komité (se d. o.).

Commi'ttee general, *eng.* (*l.* -ti dje'neröl), allmänt utskott (av över- och underhuset).

Commodame'nte, *ital.*, *tonk.*, med bekvämt föredrag.

Co'mmodans l. **Commoda'tor,** *lat.*, långivare. — **Commodata'rius,** låntagare. — **Commoda't** l. **Commoda'tum,** lån, räntefritt lån; även lånekontrakt.

Commode, *fr.* (*l.* kåmmå'dd), bekväm, maklig.

Commode'tto, se *Commodo.*

Co'mmodo, *ital.*, *tonk.*, bekvämt, makligt. — **A su'o commodo,** efter gottfinnande (t. ex. i avseende på takten).

Commodore, *eng.* (*l.* kåmmådå'r, av *lat. commenda're,* anförtro), *sjöv.*, kommodor, befälhavare över en flotta l. ett örlogsskepp. — **Commodoreskepp,** det skepp, på vilket kommodoren befinner sig.

Commoners, *eng.* (*l.* kå'mmönörs), l. *Commons* (se d. o.), kallas i England alla, som icke äro pärer; även studerande av andra rangen vid engelska högskolor.

Common hall, *eng.* (*l.* kå'mmön hål), stadshus. — **Court of Common hall** (*l.* kåt åvv -), rådstuvurätt.

Common-law, *eng.* (*l.* kå'mmön-lå), *jur.*, hävdvunnet bruk, sedvanerätt, sammanfattningen av de rättssedvänjor, regler och grundsatser, vilka hämta sin giltighet såsom engelsk lag från ett obestritt användande sedan äldre, stundom urminnes tid.

Commonprayer, *eng.* (*l.* kå'mmön-pre'ör), allmän kyrkobön; den biskopliga engelska kyrkans antagna liturgi. — **The book of Commonprayer** (*l.* - bok åvv -), kyrkohandbok.

Commons, *eng.* (*l.* kå'mmöns), *pl.*, medlemmarna i underhuset (andra kammaren) i England. Se *Commoners.* — **House of commons** (*l.* haus åvv -), underhuset.

Common sense, *eng.* (*l.* kå'mmön säns), sunt förnuft.

Commonwealth, *eng.* (*l.* kåmmönoä'lth), eg. gemensam rikedom, numera allmän benämning på hela det brittiska väldet. — **C. of Australia,** Australiska statsförbundet.

Commo'tio, *lat.*, skakning; *med.*, skakning av något visst organ. — **C. ce'rebri,** hjärnskakning.

Commu'ne bo'num, se under *Bonum.* — **Commune'ros,** *sp.*, *pl.*, medlemmarna av ett 1821 i Spanien bildat hemligt sällskap till införande av frihet och folkregering.

Commune de Paris, *fr.* (*l.* kåmy'nn dö pari'), Pariskommunen (se d. o.).

Commu'ne naufra'gium du'lce, *lat.*, gemensamt skeppsbrott är ljuvt.

Commune'ros, se under *Commune bonum.*

Communica'tio idio'matum, *lat.*, *teol.*, läran att Kristi båda naturer äro delaktiga av varandras egenskaper.

Commu'nio bono'rum, se under *Bona.*

Commu'nio i'ncidens, *lat.*, *jur.*, bolagsförhållande utan avtal mellan intressenterna, t. ex. samarvingar.

Communiqué, *fr.* (*l.* -mynike'), meddelande, beriktigande (från en regering, ett ämbetsverk l. dylikt), avsett att offentliggöras i någon tidning; kommuniké.

Communis, -e, *lat.*, *bot.*, allmän, vanlig.

Commuta'tus, -a, -um (av *lat. commu'to,* utbyta), *bot.*, förväxlad.

Comocla'dia, *bot.*, västindiskt växtsläkte av fam. *Anacardia'ceæ.* Träd med svartaktig, skarpt etsande saft. — **C. denta'ta,** har frukter som användas till svartfärgning. — **C. integrifo'lia,** ger ett svart trä.

Comodame'nte, Co'modo, *ital.*, *tonk.*, se *Commodamente.*

Como'sus, -a, -um, *lat.* (av *co'ma*, hår), hårrik; *bot.*, tofsförsedd.

Comp. = *Compagnie* (se d. o.).

Compa'ctus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, tät.

Compa'ctum (av *lat. compacisci*, överenskomma), överenskommelse, fördrag. — **Compacisce'ra,** förlika, sluta fördrag, deltaga i ett fredsslut. — **Compacisce'nt,** en person, som ingår förlikning l. sluter fred.

Compagnie, *fr.* (*l.* kåmpanji'), se *Kompani.* — **C. générale transatlantique** (*l.* - sjenera'll transatlanti'k), stort franskt rederibolag, grundat 1855.

Compagnonnage, *fr.* (*l.* kåmpanjåna'sj), gesällförening.

Compagnons perdus, *fr.* (*l.* kångpanjå'ng pärdy'), l. **Enfants perdus** (*l.* angfa'ng -), eg. tillspillogivna kamrater l. barn; *krigsk.*, ett slags lätt infanteri, som fordom gick i spridd ordning före de slutna härhoparna.

Com. pal., förk. för *Comes palatinus*, pfalzgreve.

Compañia de Jesus, *sp.* (*l.* kåmpa'njia de sjeso's), spanska namnet på Jesuitorden. — **C. Sud-america'na,** chilenskt rederibolag. — **C. transatla'ntica,** spanskt rederibolag.

Company, *eng.* (*l.* kå'mpänni), sällskap, kompaniskap.

Comparaison, *fr.* (*l.* kångparäså'ng), jämförelse. — **En comparaison de** (*l.* ang - dö), i jämförelse med. — **Par comparaison,** jämförelsevis. — **Sans comparaison** (*l.* sang -) utan jämförelse, oförliknelig.

Compara'tio, *lat.*, jämförelse. Se *Komparation* och föreg. ord.

Compartime'nt, *fr.*, regelbunden avdelning l. fack.

Compartime'nto, *ital.*, landskap.

Compa'ssio bea'tæ Mari'æ vi'rginis, *lat.*, jungfru Marias smärtefest, katolsk kyrkofest, som firas fredagen före palmsöndagen.

Compa'stor, *lat.*, underordnad präst, biträde åt den eg. själasörjaren.

Co'mpater, *nylat.*, fadder. Jfr *Compère.*

Compatissant, *fr.* (*l.* kångpatissa'ng), medlidsam.

Compatrio't, *nylat.*, landsman.

Compe'lle intra're, *lat.*, nödga dem att komma hit in — ett bibelord, som av katolska kyrkan ofta blivit anfört till försvar för våldsåtgärder mot kättare.

Compe'ndium, se *Kompendium.*

Compensa'tio, *lat.*, utjämning. Se *Kompensation.*

Compensa'tis expe'nsis, *lat.*, med å ömse sidor kvittade kostnader.

Compère, *fr.* (*l.* kångpä'r), gudfar; fadder; medfadder.

Compe'tence, se *Kompetens* (under *Kompetera*).

Compiacevole, *ital.* (*l.* -atje'vole), *tonk.*, behagligt, angenämt.

Complaisance, *fr.* (*l.* kångpläsa'ngs), artighet; benägenhet. — **Complaisant** (*l.* kompläsa'ng), artig, tjänstaktig, inställsam; ögontjänare. — **Par complaisance,** av godhet, beredvillighet.

Complana'tus, -a, -um (av *lat. compla'no*, utjämna), *bot.*, plattad.

Comple'xus, *lat.*, sammanfattning, inbegrepp.

Complute'nsiska bibeln, berömd polyglottbibel, utgiven i spanska staden Complutum 1513—17.

Complu'vium (av *lat. complu'ere*, regna), i fornromerska hus den öppna delen av taket i *atrium* (se d. o.).

Compoboard, *eng.* (*l.* kåmpåbå'd), skivor, sammancementade av trä och papp, preparerade mot fukt och eldfara. Användes till tunna innerväggar, omboning m. m.

Compo'sitæ, *bot.*, korgblommiga, växtfamilj tillhörande ordn. *Aggregatæ* av de sympetala dikotyledonerna. Omfattar underfamiljerna *Tubuliflo'ræ* (*Cynaroce'phalæ* och *Corymbi'feræ*), *Labiati'floræ* och *Liguliflo'ræ.*

Compo'situm, *lat.*, sammansättning, blandning; *med.*, sammansatt läkemedel; *språkv.*, sammansatt ord. — **Ex compo'sito,** enl. överenskommelse. — **Mi'xtum compo'situm,** litet av varje, mischmasch.

Compotatio'n, *lat.*, dryckesgille.

Compound, *eng.* (*l.* -pa'und), sammansatt. — **Compoundmaskiner,** kombinerade maskiner.

Comprado'r, *port.* och *sp.*, *handelst.* ”köpare”; i östasiatisk handel ett slags förmedlare av affärer mellan europeer och inhemska avnämare.

Comprehende'ra (*lat. comprehe'ndere*), se *Komprehendera.*

Compre'ssus, -a, -um (av *lat. compri'mere*, sammanpressa), *bot.*, hoptryckt.

Comprieser, *handelst.*, offentliga varuauktioner.

Comptabilite't, se under *Compte.*

Compte, *fr.* (*l.* kångt, av *compter*, *lat. computa're*, räkna), räkning, räkenskap; *handelst.*, konto. — **Compte-courant,** *fr.* (*l.* -kora'ng), kontokurant, löpande räkning. — **C. rendu** (*l.* - rangdy'), avlagd räkenskap; redogörelse för (lärda sällskaps) förhandlingar. — **Comptabilite't,** möjligheten att beräkna en sak.

Compteur, *fr.* (*l.* kångtö'r, av *compter*, räkna), apparat, som automatiskt visar ett visst antal l. myckenhet.

Comptoir, *fr.* (*l.* kångtåa'r), se *Kontor.*

Comptoni't, se *Thomsonit.*

Compulso'rium l. **Li'tteræ compulsoria'les,** *lat.*, anmaningsbrev, påminnelseskrift, i synnerhet från en högre rätt till en lägre för att påskynda avgörandet av en rättegång. Jfr *Kompulsorium.* — **Compulso'risk,** nödgande, påskyndande.

Compute'ra, se *Komputera*. — **Ad co'mputum**, *handelst.*, (uppföres) i fast räkning.

Co'mputus ecclesia'sticus, *lat.*, tidräkning med avseende dels på vissa högtider, som firas av den kristna kyrkans olika trosbekännare och vilka kunna vara än fasta (*fe'sta fi'xa* l. *immobi'lia*), än rörliga (*fe'sta mobi'lia*), och dels de s. k. söndagsbokstäverna och bestämmandet av påskdagen för varje kommande år.

Comte, *fr.* (*l.* kångt, *lat. co'mes*), greve. — **Comtesse** (*l.* kångtä'ss), grevinna.

Co'mtulus (av *lat. co'mptus*, vårdad, sirlig), *bot.*, smyckad.

Con- (Kon-), *lat.*, partikel, bruklig endast i sammansättningar, betyder: med, tillsammans; förvandlas framför en vokal och h till **co (ko)**, framför m till **com (kom)**, framför r till **cor (kor)** och framför i till **col.**

Con, *ital.*, partikel, med; förekommer i åtskilliga uttryck inom tonkonsten. Se nedan.

Con abbandono, *ital.*, *tonk.* (*l.* - då'nå), hängivet.

Con affe'tto, *ital.*, *tonk.*, med hängivenhet, rörande.

Con afflizio'ne, *ital.*, *tonk.*, svårmodigt.

Con agilita', *ital.* (*l.* -addjil-), *tonk.*, med lätthet, hurtigt.

Con agitazione, *ital.* (*l.* - adjitatsiå'ne), *tonk.*, upprört, oroligt.

Conal, gæliskt mansnamn (av *conall*, vänskap, kärlek), den vänlige, älskande.

Con allegre'zza, *ital.*, *tonk.*, med liv.

Con amare'zza, se *Amarevole*.

Cona'men suici'dii, *lat.*, självmordsförsök.

Con amo're, *ital.*, med kärlek, av hjärtans lust.

Con a'nima, *ital.*, *tonk.*, själfullt, lidelsefullt. — **C. a'nimo**, se *Animoso*.

Cona'rium, *anat.*, tallkottlik topp, tallkottkörteln.

Cona'tus, *lat.*, försök.

Con bo'cca chiu'sa, se under *Bocca*.

Con bri'o, *ital.*, *tonk.*, livligt, eldigt.

Conc. = *concentra'tus*, koncentrerad.

Conc. = *conci'de* l. *concida'tur*, bör sönderskäras (på recept).

Co'nca d'Oro, *ital.* (*l.* - då'rå), ”gyllene musslan”, bukten vid Palermo.

Con calore, *ital.*, *tonk.* (*l.* - lå're), med värme, eldigt.

Concatenatio'n (*nylat. concatena'tio*), sammankedning, sammanlänkning.

Concede'ra, se *Koncedera*. — **Conce'do**, *lat.*, jag medgiver, instämmer.

Conce'ntricum, *lat.*, *bot.*, koncentrisk.

Conce'ntus, *lat.* (av *con*, med, och *ca'ntus*, sång), *tonk.*, olika stämmors samsång i enklang, oktav, kvart l. kvint. — **In conce'ntu**, i överensstämmelse med, i enlighet med.

Conce'ptio immacula'ta etc., se under *Concipiera*.

Concepti'sm, *sp.*, ett på 1500-t. inom litteraturen uppkommet maner, som åsyftade tankedigert djup i framställningen, men ofta förföll till dunkel tvetydighet.

Concern, *eng.* (*l.* kånsö'n), sammanslutning av affärsmän för ett större gemensamt företag.

Concert, *fr.* (*l.* kångsä'r), se *Konsert*. — **C. spirituel**, *fr.* (*l.* - tuä'll), andlig tonfest; musiktillställning, varvid huvudsakligen utföras större instrumentalkompositioner, oratorier l. kantater med andlig text. — **Conserta'ndo, Concerta'to** (*l.* kångtjä'r-), konserterande; betecknar i flerstämmiga musikverk l. solostycken den l. de stämmor, som omväxlande med l. jämte huvudstämman är melodiförande. — **Concerta'nte**, förr ett slags flerstämmiga kammarstycken. — **Conce'rto da ca'mera**, *ital.*, kammarkonsert. — **C. da chiesa** (*l.* - kie'sa), kyrkokonsert. — **C. grosso**, ”diger konsert”, en utvidgning av kammarkonserten med flera instrument (uppkom omkr. 1700). — **Conserti'no**, mindre konsert.

Concetti, *ital.* (*l.* kåntjä'tti), tillkonstlade kvickheter; skenbart sinnrika tankevändningar; skruvade ordlekar. — **Concettimane'r**, det av concettisterna odlade skrivsättet, som länge härskade i Italien. Jfr *Eufuism*, *Gongorism*, *Marinism* och *Lohensteinska skolan*. — **Concettister**, *ital.* (*l.* kåntjätti'ster), förkonstlade och uppskruvade diktare, särskilt på 1700-t. i Italien.

Co'ncha, *lat.* (*gr. ko'nche*), mussla; *byggn.* = *Apsis* (se d. o.). — **Conchæ præpara'tæ**, *lat.*, *med.*, renade och pulveriserade ostronskal.

Concha'tus (av *lat. co'ncha*, mussla), *bot.*, mussellik.

Conchotomi', *med.*, bortopererande av näsmusslan.

Concierge, *fr.* (*l.* kångsiä'rsj), portvakt; slottsfogde; fångvaktare. — **Conciergerie** (*l.* kångsiärsjöri'), häkte; fängelse, särskilt ett beryktat sådant i Paris.

Conci'lium, se *Koncilium*. — **C. bibliogra'phicum**, en bibliografisk byrå för zoologi i Zürich.

Conci'nn (*lat. conci'nnus, -a, -um*), *talk.*, konstfullt sammanfogad i avseende på ordställning och tankeföljd; sinnrik, prydlig. — **Concinnite't** (*lat. conci'nnitas*), se *Koncinnitet*.

Conci'nna, Concinna'ta, *lat.*, *bot.*, näpen, nätt.

Conciona'tor, *lat.* (av *co'ncio*, församling), talare, ordförande, president. — **Conciona'ndus**, person, som är utsedd att hålla föredrag.

Concipie'ra (*lat. conci'pere*), avla; författa. Se *Koncipiera*. — **Conce'pi**, jag har författat, uppsatt, skrivit det. — **Conce'pit**, han (hon) har författat det. — **Conce'ptio immacula'ta bea'tæ Mari'æ** (l. **vi'rginis**), Jungfru Marias obefläckade avlelse; firas i romersk-katolska kyrkan den 8 dec. —

Conceptio Joha'nnis bapti'stæ, Johannes döparens avlelse; firas i romersk-katolska kyrkan den 24 sept.

Conclama'tum est, *lat.*, det är fullbordat.

Conco'rdat cum origina'li, *lat.*, överensstämmer med originalet.

Concorde, *fr.* (*l.* kångkå'rd; *lat. conco'rdia*), enighet, endräkt. — **Place de la Concorde** (*l.* plass dö la -), "endräktstorget", Paris' förnämsta torg.

Conco'rdia, *lat.*, endräkt, förening; latinskt kvinnonamn; *rom. myt.*, endräktens gudinna. — **Formu'la conco'rdiæ,** Konkordieformeln, den femte och sista av lutherska kyrkans symboliska böcker. — **Conco'rdia di'scors,** tvedräktsfull endräkt. — **C. pa'rvæ res cre'scunt, disco'rdia ma'ximæ dilabu'ntur,** genom enighet främjas små företag, genom tvedräkt fördärvas de största. (Efter *Sallustius.*) — **C. pi'a,** se *Konkordieboken.*

Concorda'ntia di'scors, *lat.*, *Konkordieformeln* (se d. o.).

Concours, *fr.* (*l.* kångko'r), tävlan. — **C. hippique,** *fr.* (*l.* hippi'ck), hästutställning. — **Hors concours** (*l.* år -), utanför, icke deltagande i en tävlan.

Concreme'ntum, *lat.*, *med.*, konkrement, en hårdnad avsättning i kroppen, såsom giktkonkrement, gallblåsekonkrement, kalkkonkrement.

Concre'tio, *lat.* (av *cum*, tillsammans med, och *cre'scere*, växa), *med.*, sammanväxning av kroppsdelar, vilka i naturliga tillståndet äro åtskilda. — **C. digito'rium,** fingrars l. tårs sammanväxning.

Concubi'tus, *lat.*, samlag. — **C. antecipa'tus,** förtidigt samlag (mellan förlovade).

Concura'tor, *nylat.*, medsyssloman, medförmyndare.

Concu'rsus ad deli'ctum, se följ. ord.

Concu'rsus delicto'rum l. **C. ad deli'ctum,** *lat.*, *jur.*, sammanträffande av brott.

Condat (*l.* kångda'), keltiskt ord, som betyder sammanflöde.

Co'nde, *sp.* (av *lat. co'mes*), greve. — **Conde'sa,** grevinna.

Con delicate'zza, se under *Delicat.*

Condensa'ta, *lat.*, *bot.*, sammantryckt, undersätsig.

Condensi't, en form av *Bakelit* (se d. o.).

Con devozione, *ital.* (*l.* -åtsiå'ne), *tonk.*, med andakt.

Con diligenza, *ital.* (*l.* - dje'nza), *tonk.*, med flit, med sorgfällighet.

Con discrezio'ne, se *Discreto.*

Condisci'pel (*lat. condisci'pulus*), medlärjunge, skolkamrat.

Condi'tio, *lat.*, villkor, förutsättning. — **C. si'ne qua non,** "villkor utan vilket (något) icke (kan ske); oeftergivligt villkor. — **Sub condi'tio,** med villkor, under förutsättning.

Condition, *fr.* (*l.* kångdisiå'ng), villkor. Jfr *A condition.*

Conditiona'liter, villkorligt. — **Conditione'll,** villkorlig.

Co'nditor, *lat.* (av *co'ndere*, skapa; lägga grund till), skapare; grundläggare.

Condi'tum aura'ntii, *lat.*, pomeranssylt.

Con dolcezza, *ital.* (*l.* - dåltjä'ssa), *tonk.*, med behag, milt.

Condole'ra (*lat. condole're*), se *Kondolera.* — **Condole'ance,** *fr.* (*l.* kångdålea'ngs), se *Kondoleans.*

Con dolo're l. **Con duo'lo,** se under *Dolore.*

Condom, *fr.* (*l.* kångdå'ng), se *Kondong.*

Condomi'nium, *medelt.-lat.*, medherravälde, medäganderätt. — **Condo'minus,** medhärskare, medägare.

Condona'tio, *lat.*, eftergivande, efterskänkande.

Condor, i Sydamerika brukligt mynt = 35 à 36 kr.

Condo'ri, *bot.*, de röda fröna av den i tropiska Afrika växande *Adenanthe'ra pavoni'na*, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* Nyttjas som prydnader. Veden användes i möbelsnickeriet.

Condo'tta, *ital.* (av *lat. condu'cta*, av *condu'cere*, sammanföra), *handelst.*, varors fortskaffande.

Condottie'ri, *ital.*, benämning på anförarna för de värvade skaror av äventyrare, som under 14:e och 15:e årh. strövade omkring i Italien.

Condu'ctor, *lat.*, ledare (för värme l. elektricitet), ledare, åskledare (jfr *Konduktor*); *tonk.*, dirigent.

Conduite, *fr.* (*l.* kångdui'tt), ledning; uppförande. Jfr *Konduit.*

Con duo'lo, se under *Dolore.*

Condura'ngo, se *Kondurango.*

Condylo'm (*gr. kondy'loma*), se *Kondylom.*

Condy'lura crista'ta, *zool.*, stjärnmullvad (Amerika).

Co'ndylus (av *gr. ko'ndylos*, utväxt), *anat.*, ledhuvud. — **Condyloi'deus,** condyluslik l. lik ett fingerben.

Con energia, *ital.* (*l.* -dji'a), *tonk.*, med kraft.

Con espressio'ne, *ital.*, *tonk.*, med uttryck.

Confarrea'tio, *lat.*, ett av de sätt, varpå äktenskap ingingos under den gamla romerska tiden. Ceremonien bestod bl. a. däri, att ett bröd (*fa'rreum*), vid hemkomsten framsattes för bruden.

Confe'ctio, *lat.* (av *confi'cere*, hoparbeta), eg. något sammanbakat (därav konfekt, confetti, se d. o.); *med*, blandning av pulver med sirap l. honung, mos.

Confédération générale du travail, *fr.* (*l.* kångfederasjå'ng sjenera'l dy trava'j), förk. *C. G. T.*, "allmänna arbetsförbundet", den franska fackföreningsrörelsens centralorganisation.

Confere'ra, se *Konferera.* — **Co'nfer,** *lat.*, jämför. — **Confera'tur,** det må jämföras. — **Confera'ntur,** de må jämföras. — **Conférencier, Conférencière,** *fr.* (*l.* kångferangsie', -iä'r), konferensiär, föredrags-

hållare (särskilt vid varietéföreställningar).

Con ferme'zza, se under *Fermat.*

Conferva'ceæ, *bot.*, en talrik, till de gröna algerna hörande familj. Under torra somrar ser man ofta bottnen i uttorkade vattensamlingar överdragen med en av dessa alger bildad, pappersliknande (ofta vitaktig) hinna, som av allmänheten kallas *meteorpapper.*

Confe'ssio, *lat.*, se *Konfession; byggn.*, en till sarkofag för kyrkans titelhelgon bestämd grift under sanktuariet i den gammalkristna basilikan. — **C. augusta'na,** Augsburgiska bekännelsen. — **C. fi'dei,** trosbekännelse. — **C. o'ris,** munnens bekännelse. — **Confessiona'rius,** biktfader. — **Confessio'nis sigi'llum,** biktens insegel. — **Confe'ssor,** bekännare; hedersnamn för dem av de första kristna, som ståndaktigt uthärdade förföljelserna. — **Confe'ssus,** missdådare, som bekänt sin förbrytelse. — **Confessus et convi'ctus,** person, som inför domstol bekänt och blivit överbevisad.

Con festività, se *Festivo.*

Confe'tti, *ital.*, *pl.*, urspr. sockrade mandlar och nötter, som man under karnevalen i Italien på skämt kastade på varandra; numera små för samma ändamål förfärdigade krit- l. gipskulor, tunna, färgade papperslappar m. m.

Confiance, *fr.* (*l.* kångfia'ngs), tillförsikt, förtroende.

Confide'ns, se *Konfidens.* — **Confident** l. **Confié,** *fr.* (*l.* kångfida'ng, kångfie'), förtrogen.

Con fiere'zza, se under *Fier.*

Confirma'tio, *lat.*, bekräftelse, stadfästelse. Jfr *Konfirmation.*

Confi'teor, *lat.*, eg. jag bekänner; syndabekännelsen, som den katolske prästen läser, innan mässan börjas; den katolska biktbönen. — **Confite'nt,** person som biktar, biktbarn.

Confiture, *fr.* (*l.* kångfity'r), sylt, syltsaker, konfekt. — **Confiseur** (*l.* kångfisö'r) l. **Confiturier** (*l.* kångfityrie'), sockerbagare.

Co'nfluens (av *lat. conflu'ere,* sammanflyta), *bot.*, sammanflytande.

Conflue'ra, se *Konfluera.* — **Conflu'xus,** *lat.*, sammanströmmande, tillopp.

Confoca'l, *lat.*, som har gemensam brännpunkt.

Confo'rmers, *eng.*, l. **Konformi'ster,** "de överensstämmande" de engelska protestanter som förklarade sig gilla de under drottning Elisabeth uppställda 39 högkyrkliga artiklarna. De, som ej bifölle, kallades N o n k o n f o r m i s t e r. Jfr *Dissenters.*

Confort, *fr.* (*l.* kångfå'r), undsättning, hjälp, tröst. — **Conforta'ntia,** *lat.*, *pl.*, *med.*, stärkande medel.

Con fo'rza, *ital.*, *tonk.*, med (dynamisk) styrka, slagkraft.

Confrago'sus, *lat.*, *bot.*, bruten, skrovlig.

Confra'ter, *nylat.* (av *con,* med, och *fra'ter,* broder), medbroder, ämbetsbroder.

Confrère, *fr.* (*l.* kångfrä'r), medbroder, ämbetsbroder.

Confrérie de la Basoche, *fr.* (*l.* kångfräri' dö la basåsj), se *Basoche.* — **C. de la passion** (*l.* - dö la pasiå'ng), "passionsbrödraskapet", en förening av parisiska borgare, vilka på Karl VI:s tid fingo tillåtelse att uppföra passionsspel i Paris. Upphävdes 1547.

Con fre'tta, se under *Fretta.*

Confu'cius' lära = *Kon-fu-tses lära* (se d. o.).

Con fuo'co, *ital.*, *tonk.*, med eld, livlighet.

Confu'sio gra'duum, *lat.*, det i svenska lagen förbjudna fall, att en omgift persons barn i det tidigare äktenskapet äktar sin styvfaders l. styvmoders fader l. moder.

Confusiona'rius, *lat.*, person, som ställer till oreda och trassel. — **Ánnus confusio'nis,** se under *Annus.*

Confu'sum cha'os, *lat.*, en intrasslad sak, villervalla.

Confuta'tio, *lat.*, konfutation, vederläggning.

Con ga'rbo, se under *Garbo.*

Conge, Carge l. **Corge** (*l.* -sj), i Indien benämning på ett antal av två stycken (särskilt i fråga om manufakturvaror).

Congé, *fr.* (*l.* kångsje'), avsked. — **Pour prendre congé** (*l.* por prangdr -), för att taga avsked. Förk.: *p. p. c.* — **Congedie'ra,** avskeda.

Congele'ra (*lat. congela're*) och **Congelatio'n,** se *Kongelera* och *Kongelation.*

Co'nger, *zool.*, havsål.

Conge'sta (av *lat. conge'stio*), *bot.*, sammandragen.

Congestio'n, se *Kongestion.* — **Conge'stio sangui'nis,** *lat.*, *med.*, blodstockning genom otillbörligt blodtillopp.

Co'ngius, romerskt mått för våta varor = 3,28 l.

Conglomera'tus (av *lat. conglo'mero,* hopnysta), *bot.*, hopgyttrad.

Conglutina'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, medel, som sammanhålla sårkanter. — **Conglutinatio'n,** sammanklibbning.

Congo'nha, *bot.*, ett brasilianskt matte av *Villare'sia congo'nha.*

Con grande'zza, *ital.*, *tonk.*, med höghet. — **C. gravita',** med allvar; värdigt. — **C. gra'zia,** med behag.

Congrega'tio, *lat.*, församling, samfund. — **C. de propaga'nda fi'de,** *lat.*, Propagandan, ett av påven *Gregorius XV* år 1622 förordnat sällskap till utbredande av den romersk-katolska läran. — **C. sancto'rum,** *teol.*, de heligas samfund. Se *Kongregation.*

Congrégation du Sacré-cœur de Jésus, *fr.* (*l.* kångregasiå'ng dy sakre' kör dö sjesy's), Jesu heliga hjärtas brödraskap, en förtäckt jesuitisk orden.

Congreveska raketer (*l.* kånggri'v), ett slags brandraketer, uppfunna av engelsmannen *Congreve.*
Congrevetryck (*l.* kånggri'v-) ett av engelsmannen *Congreve* uppfunnet sätt att samtidigt trycka med flera färger.
Congu l. **Kongo,** en svart kinesisk tesort; en ostindisk tesort.
Con gu'sto, *ital., tonk.,* med smak, smakfullt.
Co'nicus, *lat.* (av *co'nus*), *bot.,* kägellik.
Coni'dium, *gr.-lat.* (av *gr. ko'nis,* stoft), *bot.,* konidie, den gamla benämningen på en genom cellavsnöring från ett svampmycelium bildad spor.
Coni'feræ, *bot.,* barrträd, fanerogam växtfamilj tillhörande gruppen *Gymnospe'rmæ,* nakenfröiga växter.
Conii'na, *kem.,* koniin, den verksamma beståndsdelen i odört, *Co'nium macula'tum,* är ett nervmedel och användes mot kramp och värk.
Con i'mpeto, *ital., tonk.,* med häftighet
Co'nium, *bot., farm.,* ett växtsläkte, hörande till fam. *Umbelli'feræ.* En av dess arter är odörten, *Co'nium macula'tum,* som, torkad, utgör den officinella *He'rba co'nii.*
Conjecta'nea, *lat., pl.,* eg. allehanda; skriftlig samling av gissningar och anmärkningar.
Conjuga'ta (av *lat. conjuga're,* förbinda), *lat.,* förenad. — **C. ve'ra,** *anat.,* linje mellan symfysen och promontorium. — **C. obli'qua,** *anat.,* den sneda bäckendiametern.
Conjuga'tæ, *bot.,* en klass mikroskopiska sötvattensalger.
Conju'nctim, *lat.,* tillsammans, gemensamt, i förening. — **Conju'nctis vi'ribus,** med förenade krafter.
Conjuncti'va, *anat.,* ögats bindhinna. — **Conjunctivi'tis,** *med.,* inflammation i ögats bindhinna.
Con legere'zza, *ital.* (*l.* leddjer-), *tonk.,* med lätthet.
Conmor, gæliskt mansnamn (av *con,* vishet, och *mor,* stor).
Con morbide'zza, *ital., tonk.,* med vekt och mjukt anslag.
Con mo'to, *ital., tonk.,* med rörelse, livligt.
Conn., förk. för *Connecticut.*
Connaissance, *fr.* (*l.* kånnäsa'ngs; av *lat. cogno'scere,* lära känna), bekantskap. — **Une connaissance à faire** (*l.* ynn - affä'r), en bekantskap att göra, som det lönar mödan att göra. — **Connaissable** (*l.* kånnässa'bl), igenkännelig. — **Connaisseur** (*l.* -ör), *fem.* **Connaisseuse** (*l.* -ö's), kännare, ”förståsigpåare”.
Connaissement l. **Connoissement,** *fr.* (*l.* kånnässöma'ng), *handelst.,* konnossement, skeppsfraktsedel.
Conna't (*lat. conna'tus*), medfödd.
Conna'tus (av *lat. con,* med, samman, och *na'sci,* födas), *bot.,* sammanväxt.
Conneta'bel (*fr. connétable,* av *lat. co'mes sta'buli,* stallgreve), urspr. överstallmästare; senare överriksmarskalk och överfältherre i Frankrike. Jfr *Konnetabel.*
Connexio'n l. **Conne'xus,** *lat.,* samband, sammanhang, förening. Se *Konnexion.*
Connive'ns, se under *Connivera.*
Connive'ra (*lat. connive're*), se genom fingrarna med något; gynna, understödja. — **Connive'ns** (*lat. connive'ntia*), efterlåtenhet, flathet; *bot.,* sammanlutande.
Connoissement, se *Connaissement.*
Connotatio'nstermin, *nylat., jur.,* likvidationstermin, preskriptionstid för anmälning av skulder till l. av fordringar hos ett bo l. en massa.
Connt. = *Connoissement* (se d. o.).
Connu'bium, *lat.,* äktenskap; äktenskapsrätt.
Conope'a, *lat., bot.,* mygg- l. fluglik.
Conopo'dium ma'jus, *bot.,* jordnöt, sällsynt umbellat (i Skåne). Den runda, valnötstora roten är ätlig.
Cono'rum pi'ceæ, *lat., bot.,* på grankottar.
Con passio'ne, *ital., tonk.,* med passion.
Conque'stor, *mlat.,* erövrare. — **Conquête,** *fr.* (*l.* kångkä't), erövring.
Conquistado'res, *sp.* (*l.* -kistadå'res, av *conquista'r,* röva, och detta av *lat. conqui'rere*), *pl.,* de män, som erövrade det s. k. Spanska Amerika; även deras ättlingar.
Con ra'bbia, *ital., tonk.,* med raseri.
Co'nrad, se *Konrad.*
Consangui'neus, *lat.,* blodsförvant. — **Consanguinite't,** blodsförvantskap, släktskap.
Co'nscia mens re'cti fa'mæ menda'cia ri'det, *lat. ordspr.,* ett gott samvete ler åt ryktets lögner. — **Conscie'ntia mi'lle te'stes,** ett gott samvete uppväger tusende vittnen.
Consecra'tio, *lat.,* se *Konsekration.*
Consecu'tio te'mporum, *lat., språkv.,* tempusföljd.
Conseil, *fr.* (*l.* kångsä'j, *lat. consi'lium*), råd; rådförsamling. — **C. d'état** (*l.* - deta'), fransk statskorporation, som dels yttrar sig om lagar, dels har dömande myndighet. — **C. de prud'hommes** (*l.* - dö prydå'mm), namn på i åtskilliga av Frankrikes och Belgiens större fabriksstäder upprättade fabriksdomstolar.
Conseiller, *fr.* (*l.* kångsäjie'), rådgivare, råd.
Conse'nsus, *lat.,* överenskommelse; bifall, samtycke. — **C. ge'ntium** l. **C. o'mnium,** en uppfattning, gängse hos alla folk; allmän överensstämmelse. — **C. nervo'rum.,** *med.,* nervers gemensamma mottaglighet för intryck på en del av dem. — **C. ta'citus,** tyst bifall. — **Consentement,** *fr.* (*l.* kångsangtöma'ng), samtycke, bifall. — **Consente'ra,** bifalla, samtycka.
Conse'ntes dii, *rom. myt.,* gemensamt namn på Olympens tolv förnämsta grekisk-italiska gudar.
Con sentime'nto, *ital., tonk.,* känslofullt.
Co'nsequens, *pl.* **Conseque'ntia,** *lat.* (den l. det) efterföljande. Jfr *Antecedentia.* — **Par consequent,** *fr.* (*l.* - kångseka'ng), följaktligen. — **Sans conséquence** (*l.* sang

kångseka'ngs), utan följd för framtiden, en gång för alla.

Conse'rva, *lat., med.,* med socker beredda friska örter. — **C. cochlea'riæ,** skedörtskonserv. — **C. ro'sæ,** rosenkonserv.

Conservateur, *fr.* (*l.* kångservatö'r), bevarare, vidmakthållare. Jfr *Konservator.* — **Conservatoire** (*l.* -åa'r), musikalisk bildningsanstalt i Paris, musikalisk akademi; museum för konst- och slöjdalster. Jfr *Konservatorium.*

Consideration, *fr.* (*l.* kångsiderasjå'ng), övervägande, eftertanke, bevekelsegrund, hänsyn (konsideration).

Consigna'tio bono'rum, *lat., jur.,* laga upptecknung av egendom, t. ex. vid dödsfall l. konkurs.

Consi'lia evange'lica, se under *Consilium.*

Consilia'rius, *lat.,* rådsherre, riksråd.

Consi'lium l. **Konsi'lium,** *lat.,* rådsförsamling; rådplägning; råd. — **Consilium abeu'ndi,** råd att avgå, ett mildare sätt att förvisas från ett läroverk. — **Consi'lia evange'lica,** *pl.,* "evangeliska råd", i romersk-katolska kyrkan föreskrifter, vilka man ej är skyldig att iakttaga, överloppsgärningar, t. ex. celibatet och klosterlevnaden.

Consisto'rium, *lat.,* församlingsställe, rådsal; ämbetsmyndighet i kyrko- och undervisningsangelägenheter. — **C. acade'micum,** det akademiska konsistoriet. — **C. ecclesia'sticum,** domkapitel. — **C. regni,** det till riksdag sammanträdande prästeståndet. — **Consistoria'lis,** *pl.* **Consistoriales,** medlem av ett konsistorium.

Con sma'nia, *ital., tonk.,* med häftig lidelse.

Consobri'ni, *lat.,* syskonbarn.

Consobri'nus, -a, -um, *lat., bot.,* "kusin", besläktad.

Consola'to del ma're, *sp.,* en i Barcelona under 1500-t. verkställd uppteckning av sjörättsliga sedvänjor, som haft stort inflytande på sjörättens utveckling.

Con solennità, *ital., tonk.,* högtidligt.

Consolе'ra (*lat. consola're*), se *Konsolera.* — **Consola'bel,** emottaglig för tröst. — **Consola'nt,** tröstande, lugnande. — **Consolatio'n,** se *Konsolation.*

Consolida'ntia, *lat., pl., med.,* kallades förr medel, som förmenades giva fasthet åt någon svag kroppsdel; ihopläkande medel.

Consolidated stocks och **Consolide's,** se *Consols.*

Co'nsols, *eng.,* förk. av **Conso'lidated annuities** (*l.* -dätid änjo'itis), engelska statsobligationer för den del av den fonderade statsskulden, som uppkom 1751 genom sammanslagning av flera tidigare lån.

Consommé, *fr.* (*l.* kångsåmme'), kraftsoppa.

Con sordi'no, *ital., tonk.,* med sordin (se d. o.).

Conso'rtium, *lat.,* kamratskap; förening till bedrivande av en affär l. ett yrke. Se *Konsortium.*

Conspe'ctus, *lat.,* överblick; även förteckning.

Conspe'rge, *lat.* (av *conspe'rgere,* beströ), betecknar på recept, att läkemedlet skall beströs med något pulver.

Conspersus, -a, -um (av *lat. conspe'rgere,* beströ), *bot.,* beströdd (med svarta prickar).

Conspirateur, *fr.* (*l.* kångspiratö'r), se *Konspiratör* (under *Konspirera*).

Con spi'rito, *ital., tonk.,* själfullt, livligt.

Conspo'nsor, *lat.* (av *con,* med, och *sponde're,* lova), medborgensman, medgäldenär.

Constable, *eng.* (*l.* kå'nstabl), konstapel, polisbetjänt.

Constance, *fr.* (*l.* kångsta'ngs, *lat. consta'ntia,* av *consta're,* bestå), ståndaktighet, sinnesstyrka. Se även följande ord.

Consta'ntia, *lat.,* och **Constance,** *fr.* (*l.* kångsta'ngs), kvinnonamn, den ståndaktiga, ihärdiga. Därav mansnamnen **Consta'ntius** och **Constanti'nus.** Det senare förk. till **Konstantin** och har burits av elva romerska och bysantinska kejsare.

Consta'ntia-vin, det bästa Kapvinet, från Constantia på Goda Hoppsudden. Jfr *Kapvin.*

Co'nstat, *lat.,* det kostar; det står fast; det är säkert.

Constipa'ntia, *lat., pl., med.,* stoppande medel. — **Constipatio'n** (*lat. constipa'tio*), förstoppning, hårt liv.

Consti'tuens, *pl.* **Constitue'ntia,** *farm.,* indifferenta ämnen, som användas för att upptaga läkemedel och giva dessa en lämplig konsistens.

Constitu'tio, *lat.,* sammansättning, fastställning. Se *Konstitution.*

Constitu'tio epide'mica l. **Ge'nius epide'micus,** *med.,* sjukdomskaraktär; samtliga de akuta sjukdomar, som under ett visst skede härska på en viss ort.

Constitutio'nes ecclesia'sticæ, *lat.,* kyrkoförordningar, kyrkolagar; även politiska rättigheter, vilka prästerna anse sig förbehållna. — **C. imperia'les** l. **impe'rii,** rikslagar. — **Constitu'ta,** bestämda stadganden.

Constri'ctor, *lat., anat.,* sammandragande, vanligen ringformig muskel. Jfr *Boa.* — **Constri'ctio maxilla'ris,** munlåsa.

Constringe'ntia, *lat., pl., med.,* sammandragande medel = *adstringentia* (se d. o.), de förra dock mera till utvärtes, de senare till invärtes bruk.

Constructeur, *fr.* (*l.* -tö'r), byggmästare.

Consua'lia, *lat.,* gammalromersk fest med kappränning till den gammalitaliske guden *Consus'* ära.

Consuetu'do est a'ltera natu'ra, *lat. ordspr.,* vanan är andra naturen.

Co'nsul, *lat.,* överhetsperson i det gamla Rom. Se vid. *Konsul.*

Consula'ris, *lat.* (av *consul,* se d. o.), benämning på en person, som innehaft konsula-

tet; hederstitel under romerska kejsartiden.

Consu'lta, *ital.* och *sp.*, rådplägande församling. — **C. di sta'to**, *ital.*, statsråd, konselj; domstol.

Consu'lto, *lat.*, med överläggning, avsiktligt. — **Consu'ltum**, *lat.*, *pl.* **Consu'lta**, beslut.

Consumma'tum est, *lat.*, det är fullbordat.

Consumption, *eng.* (*l.* konsö'msjen), *med.*, tvinsot. Jfr *Konsumtion.*

Co'nsus, *rom. myt.*, se *Consualia.*

Cont., på recept förk. för *contu'sus*, krossad, stött, l. *contu'nde!* krossa!

Contagioni'st, **Contagiosite't**, se under följande ord.

Conta'gium, *lat.* (av *cum*, med, och *ta'ngere*, vidröra), *med.*, smittämne; sjukdoms överförande genom beröring. — **Contagiosite't**, smittbarhet. — **Contagiö's**, smittsam. — **Contagioni'st**, förfäktare av den satsen, att en sjukdom är smittsam genom contagium (se d. o.).

Conta'ngo, *eng.*, *handelst.*, i engelskt och amerikanskt börsspråk ett slags uppskovsränta vid terminsaffärer.

Co'ntano (förk. **Cont.**), *ital.*, *tonk.*, "man räknar" = pauserar.

Conta'nt (*fr. comptant* [*l.* kångta'ng]), eg. räknande; *handelst.*, reda penningar, klingande mynt. Se *Kontant.* — **Per conta'nte**, *ital.* — **Pour comptant**, *fr.* (*l.* por kångta'ng), i reda penningar.

Contari'nia, *zool.*, släkte gallmyggor, av vilket pärongallmyggan lever i päronkart och vetegallmyggan härjar veteodlingen.

Conte, *fr.* (*l.* kångt), poetisk berättelse, saga. — **Contes**, *pl.* (*l.* kångt), i den äldre franska litteraturen, i synnerhet poesien, berättelser ur det verkliga livet.

Co'nte, *ital.* (*fr. comte*, av *lat. co'mes*, se d. o.), greve. — **Conte'ssa**, grevinna.

Contemporain, *fr.* (*l.* kångtangpårä'ng, *lat. contempora'neus*), samtidig, samtida. — **Contemporary Review**, *eng.* (*l.* kånte'mpåräri rivjo'), engelsk tidskrift för politik, sociala frågor och litteraturkritik, grundad 1866.

Contenance, *fr.* (*l.* kångtöna'ngs), hållning, skick; fattning, jämnmod.

Con tenere'zza, *ital.*, *tonk.*, med ömhet, hjärtligt; med vekhet.

Conte'nta, se *Contentum.*

Conte'ntum, *pl.* **Conte'nta**, *lat.* (av *contine're*, innehålla), huvudinnehållet i något (t. ex. i en skrift); *handelst.*, förteckning över sjöledes ankommande varor.

Conteperdix, *fr.* (*l.* kångtperdi'), ett vin från Provence.

Contesta'tio li'tis, *lat.*, *jur.*, bestridande av de sakförhållanden, på vilka ett klagomål stöder sig.

Conteur, *fr.* (*l.* kångtö'r), författare av s. k. contes. Se *Conte.*

Conte'xt och **Contextu'r**, se *Kontext* och *Kontextur.*

Co'nti, yngre gren av det bourbonska huset *Condé.*

Co'nti, *ital.*, *pl.* av *conto* (se d. o.).

Continua'ta crea'tio, *lat.*, en fortsatt skapelse. Jfr *Ockasionalism.*

Continue'ra, se *Kontinuera.* — **Conti'nuo**, *ital.*, *tonk.*, oavbrutet, fortfarande; även = *Basso continuo* (se d. o.). — **Conti'nuum**, *lat.*, ständigt fortfarande.

Co'nto, *pl.* **Co'nti**, *ital.* (*fr. compte*), räkning. Se *Konto.* — **A conto**, på räkning. — **Per conto**, på l. genom räkning. — **Conto a meta'**, räkning till hälften, d. v. s. på lika vinst och förlust. — **C. corre'nte**, löpande räkning. — **C. fi'nto**, diktad, fingerad räkning. — **C. lo'ro**, er räkning. — **C. mi'o**, min räkning. — **C. no'stro**, vår räkning. — **C. nuo'vo**, förk. **N. C.**, ny räkning. — **C. per dive'rsi**, räkning över varjehanda poster. — **C. pro erra'ta**, räkning till rättande av förefallna misstag. — **C. sa'ldo**, betald räkning. — **C. separa'to**, särskild räkning. — **C. su'o** l. **Su'o conto**, på sin l. egen räkning. — **Conto di te'mpo**, räkning på viss tid. — **C. vecchio** (*l.* - ve'ckiå), gammal räkning. — **C. vo'stro** l. **Vo'stro conto**, på er räkning. — **Salde'ra conto**, avsluta och summera en räkning.

Conto de gain et de perte, *fr.* (*l.* kångtå' dö gäng et dö pert), *handelst.*, vinst- och förlusträkning.

Co'nto de re'is, portugisiskt och brasilianskt mynt = 4,037 kr. — **C. de Contos** = 1,000 conto de reis.

Contonea'ster, *bot.*, oxbär, busksläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ.* — **C. intege'rrima**, har röd frukt. — **C. melanoca'rpa**, har svart frukt. — **C. tomento'sa**, införd prydnadsbuske från s. Europa.

Contorsio'n, *med.*, vrickning.

Conto'rtæ, *bot.*, växtordning, tillhörande de sympetala dicotyledonerna. Stundom familjenamn omfattande hela ordningen. Underfamiljer: *Apocyna'ceæ*, *Asclepiada'ceæ*, *Gentiana'ceæ* och *Logania'ceæ.*

Conto'rta-zonen, *geol.*, se *Avicula.*

Conto'rtus, -a, *lat.*, vriden, vrickad.

Contour, *fr.* (*l.* kångto'r), kontur, omkrets (av en kropp l. teckning); grunddrag, grundlinje.

Co'ntra, *lat.*, **Contre**, *fr.* (*l.* kångtr), emot. Se *Kontra.*

Contra'ctio ve'næ, *fys.*, vätskestrålens sammandragning, då en vätska strömmar ut genom en öppning i en tunn vägg l. i kärlets botten.

Contraktu'r, *med.*, stark hopdragning (av muskler, ärr, leder l. dylikt).

Contra'ctus, *lat.*, se *Kontrakt.* — **C. innomina'tus**, *jur.*, innominalkontrakt. — **C. mohatra**, se *Mohatra.*

Contradice'nt, *lat.*, motpart, vedersakare.

Contradi'ctio, *lat.*, se *Kontradiktion.* — **C.**

in adje'cto, motsägelse i biordet, t. ex. fyrkantig cirkel.
Contrafacie'nt, se *Kontrafacient.*
Contrahe'ntia, *lat., pl., med.,* sammandragande medel.
Contraindice'ra, *nylat.* (av *co'ntra,* emot, och *indica're,* visa), antyda motsatsen; *med.,* säges om någon förhandenvarande omständighet, som förbjuder användandet av ett eljest indicerat medel.)(Indicera. — **Contraindikatio'n,** *med.,* omständighet, som förbjuder att vid behandling av sjukdom använda det medel, vilket eljest bort användas.)(Indikation.
Contr'a'lto, *ital., tonk.,* den andra stämman, l. altstämman.
Co'ntra natu'ram, *lat.,* mot naturen. — **C. ratio'nem,** mot förnuftet. — **C. se'xtum,** mot det sjätte (budet).
Co'ntra princi'pia nega'ntem disputa'ri non po'test, *lat.,* med den, som nekar till grunderna, kan man ej disputera.
Contra'rium, *pl.* **Contra'ria,** *lat.,* motsats, motsatta ting. — **In contra'rium,** *lat.,* **Au contraire,** *fr.* (*l.* å kångträ'r), tvärtom.
Contrastimuli'sm, se under *Contrastimulus.*
Contrasti'mulus (av *lat. co'ntra,* emot, och *sti'mulus,* retning), *med.,* motretning, en retning l. förhöjd verksamhet, som framkallas i kroppen för att häva en annan, sjuklig retning l. ett sjukdomstillstånd. — **Contrastimuli'sm,** ett läkesystem, som stöder sig på läran om motretning. — **Contrastimuli'st,** anhängare av denna lära.
Contrate'mpo, se *Contretemps.*
Contrat social, *fr.* (*l.* kångtra' såsia'l), ”samhällskontraktet”, titeln på ett av J. J. Rousseaus förnämsta arbeten.
Co'ntra vi'm mo'rtis non est medica'men in ho'rtis, *lat. ordspr.,* mot dödens makt finnes icke något botemedel.
Co'ntra vi'm non va'let jus, *lat.,* makt går över rätt.
Contre, *fr.,* se *Contra.*
Contre-amiral, *fr.* (*l.* kångtramira'll; av *contre,* emot, och *amiral,* se d. o.), se *Konter-amiral.*
Contreapproche, *fr.* (*l.* kångtrapprå'sj), se *Kontra-approche.*
Contrebalance, *fr.* (*l.* kångtrbala'ngs), se *Kontrabalans.*
Contrebande, *fr.* (*l.* kångtrba'ngd, av *lat. co'ntra,* emot, och *mlat. ba'nnum,* lag), kontraband, olagligen införda l. utförda varor.
Contrebille, *fr.* (*l.* kångtrbi'j), i biljardspel: den boll, som vid återstudsningen från vallen träffar motspelarens boll.
Contre-cœur, *fr.* (*l.* kångtrkö'r), eg. mot hjärtat; väggen bakom en kakelugn l. kamin. — **À contre-cœur,** ovilligt, ogärna.
Contrecoup, *fr.* (*l.* kångtrko'), återstöt, återstudsning; återverkan.
Contredanse, *fr.* (*l.* kångtrda'ngs), se *Kontradans.*
Contre-escarpe, *fr.* (*l.* kångtresska'rp), vid fästningsverk: yttre gravväggens sluttning; även ofta yttre gravranden med den därpå befintliga betäckta vägen samt glacisen (se *Glacis*).
Contre-façon, *fr.* (*l.* kångtrfaså'ng), efterbildning; otillåtet avtryckande av en bok c. d.
Contrefait, *fr.* (*l.* kångtrfä'), konterfej, avbild av en person.
Contrefort, *fr.* (*l.* kångtrfå'r), stödjemur, strävpelare; *geogr.,* sidogren av en bergsträcka.
Contrefu'ga, *tonk.,* kontrafuga, dubbelfuga, motfuga.
Contregarde, *fr.* (*l.* kångtrga'rd), *krigsk.,* sköldvall; bålverk, uppkastat till skydd för något bröstvärn.
Contremarche, *fr.* (*l.* kångtrma'rsj), *krigsk.,* en marsch i motsatt riktning; motdrag.
Contremarque, *fr.* (*l.* kångtrma'rk), kontramärke; märke på varupackor, fastager o. s. v.
Contremine, *fr.* (*l.* kångtrmi'nn), *krigsk.,* kontramina.
Contrepartie, *fr.* (*l.* kångtrparti'), *handelst.,* motbok.
Contrepas, *fr.* (*l.* kångtrpa'), *dansk.,* kontrasteg, motsteg, halvsteg.
Contre-pente, *fr.* (*l.* kångtr-pa'ngt), l. **Glacis en c.** (*l.* glaci' ang -), *krigsk.,* den yttre långsluttande och gångbara gravsluttningen. Jfr *Glacis.*
Contrepied, *fr.* (*l.* kångtrpie'), *jaktt.,* hundens drivande på oriktigt spår; motspår, bakspår.
Contrepoids, *fr.* (*l.* kångtrpåa'), motvikt; balanserstång för lindansare.
Contreronde, *fr.* (*l.* kångtrrå'ngd), *krigsk.,* motrund, kontrollrund.
Contresalut, *fr.* (*l.* kångtrsaly'), återhälsning medelst flagga l. kanonskott.
Contresens, *fr.* (*l.* kångtrsa'ng), motsägelse; bakvänd, oriktig mening.
Contresignal, *fr.* (*l.* kångtrsinja'll), mot- l. kontratecken.
Contretemps, *fr.* (*l.* kångtrta'ng), l. **Contrate'mpo,** *ital.,* oförmodat hinder, motgång; *ridk.,* hästens felaktiga avbrott i sin regelmässiga rörelse; *fäktk.,* en i orätt tid använd stöt; *tonk.,* rubbning i takten.
Contrevent, *fr.* (*l.* kångtrva'ng), vindskärm, yttre fönsterlucka.
Contrevisite, *fr.* (*l.* kångtrvisi'tt), eg. motbesiktning; kontravisit, motbesök.
Con triste'zza, *ital., tonk.,* sorgset.
Contri'tio co'rdis, *lat.,* enl. katolska kyrkoläran den hjärtats förkrosselse, som kommer av kärlek till det goda.
Controve'rsus, *lat., bot.,* motsatt.
Contuberna'lis, *lat.* (av *con,* med, och *taber'na,* koja, tält), eg. tältkamrat; kamrat, sällskapare. Se *Kontubernal.* — **Contube'rnium,** i det gamla Rom namnet på äktenskap mellan en fri och en slav l.

mellan tvenne slavar (*contuberna'les*); sammanboende, sammanlevnad; i forna tider vid vissa lärosäten ett hus, där fattiga lärjungar fingo bo och understundom även spisa kostnadsfritt.

Contuma'cia, *lat.*, tredska, gensträvighet; *jur.*, en åtalad persons gensträviga uteblivande från inställelse vid domstol. — **Contuma'cie-dom**, tredskodom, då den till domstolen instämde ej där infunnit sig. — **Contuma'citer** l. **In contuma'ciam**, tredskovis, ohörd, för ohörsamhets skull. — **Döma någon contumaciter** l. **in contumaciam**, kontumacera någon, i hans frånvaro döma någon, som oaktat kallelse uteblivit från domstol.

Co'ntumax, *lat.* (av *conte'mnere*, förakta), gensträvig, ohövlig, trotsig.

Contume'lia, *lat.* (av *conte'mnere*, förakta), skymf, ärekränkning.

Contunde'ra, *lat.*, stöta, krossa. — **Contu'nde**, på recept; skall krossas. — **Contusio'n**, se *Kontusion*. — **Contu'sus**, sönderstött, krossad. På recept förk. till *cont.*

Co'nus, *lat.*, kägla; *bot.*, kotte.

Convallamari'n, *kem.*, *farm.*, giftämne ur liljekonvaljen, som verkar på hjärtat likt digitalis.

Convalla'ria, *bot.*, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Lilia'ceæ*. — **C. maja'lis**, konvalje, liljekonvalje. — **C. multiflo'rum**, se *Polygonatum*. — **C. polygo'natum**, se *Polygonatum*.

Convalesce'ns, *lat.*, tillfrisknande.

Con variazio'ni, *ital.*, *tonk.*, med förändringar av huvudmelodien.

Co'nvenant, se *Covenant*.

Conve'ntio ha'bet vi'm le'gis, *lat. ordspr.*, eg. träffad överenskommelse har kraft av lag; förord bryter lag.

Convention nationale, *fr.* (*l.* kångvangsiå'ng nasiåna'll), nationalkonvent (se *Nationalkonventet*).

Conve'ntus, *lat.*, se *Konvent*.

Conve'nt-öl, se *Covent*.

Conversato'rium, *lat.*, samtalsrum; samspråkande sällskap.

Conve'rsio, *lat.*, omvändelse.

Conve'xus, *lat.*, *bot.*, kullrig.

Convictori'st, *lat.*, person, som har fri taffel l. kostdagar hos någon. — **Convicto'rium**, konvikt, matsal, där flera personer spisa tillsammans.

Con vigo're, *ital.*, *tonk.*, med kraft, uttryck.

Con vivacita', se *Con vivezza*.

Con vive'zza l. **vivacità**, *ital.* (*l.* - tjita'), *tonk.*, med livlighet.

Convi'vium, *lat.*, kalas, gästabud.

Convolu'tus, -a, -um (av *lat. convo'lvere*), *bot.*, sammanrullad.

Convolvula'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Tubiflo'ræ*. Mest tropiska och subtropiska, slingrande l. nedliggande örter. Svenskt släkte *Convo'lvulus*. Stundom räknas hit även fam. *Cuscutaceæ* (se d. o. och *Cuscuta*).

Convo'lvulus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Convolvula'ceæ*. — **C. arve'nsis**, åkervinda, allmän på åkrar, sandfält o. d. — **C. se'pium**, snårvinda, snår i s. Sverige, ofta odlad som slingerväxt. — **C. tri'color**, allmänt odlad i många varianter. Blommor blå med vit och gul botten. — **C. scammo'nia**, Mindre Asien, Syrien m. fl. lämnar drogen "scammonium" (intorkad mjölksaft).

Convu'lsio, *med.*, konvulsion, kramp.

Con zèlo, *ital.*, *tonk.*, med iver.

Coola-gräs (*l.* ko'la-), *bot.*, en australisk art *Pa'nicum*.

Cooperative stores, *eng.* (*l.* kåå'pperetiv stårs), ett slags konsumtionsföreningar i England.

Coopere'ra (av *lat. con*, med, och *opera'ri*, arbeta), **Cooperatio'n** och **Coopera'tor**, se under *Koo-*.

Coopers metall (*l.* ko'p-), guldliknande legering av koppar (16 d.), platina (7 d.) och zink (1 d.). — **Coopers sax**, *med.*, sax med böjda skänklar.

Coorg l. **Kodagu**, en av s. Indiens vackraste folkstammar, vars språk heter *Kodagu*.

Copa, *sp.*, "bägare", vinmått = *Acumbre* (se d. o.).

Copa'ifera, *bot.*, artrikt släkte av fam. *Legumino'sæ*. Tropiska träd i Amerika och Afrika. — **C. copalli'fera** (Västafrika) lämnar västafrikansk kopal. — **C. officina'le** (n. Sydamerika) m. fl. arter, lämnar kopaivabalsam.

Copai'vabalsam, se *Kopaivabalsam*.

Copa'lchibark, dets. som *Kaskarillbark*.

Copernica'nska världssystemet, den tyske astronomen *Cope'rnicus*' system, enl. vilket jorden rör sig omkr. solen, som är världens medelpunkt.

Coperni'cia, *bot.*, palmsläkte i tropiska Amerika. — **C. ceri'fera**, karnaubapalmen, har en utmärkt ved och förträffliga fibrer samt ätliga blomkolvar. Dess vax, *Karna'ubavax*, har stor industriell användning.

Cope'rto, *ital.*, *tonk.*, betäckt (om dämpade pukor).

Co'pia, *lat.*, se *Kopia*.

Copperah l. **Copra**, handelsnamn på den torkade kärnan av kokosnöten, vilken användes till oljepressning.

Co'pperheads, *eng.* (*l.* -hädds), "kopparhuvuden", under amerikanska inbördeskriget benämning på dem av det demokratiska partiets medlemmar, som motsatte sig den meningen, att sydstaterna borde tvingas att giva sig.

Co'ppo, *ital.*, "kruka", italienskt spannmåls- l. oljemått av växlande storlek.

Copra, se *Copperah* och *Kokospalmen*.

Copri'nus, *bot.*, bläcksvampsläktet, tillhörande fam. *Agarici'neæ*. — **C. coma'tus**, fjällig bläcksvamp. Som ung utmärkt matsvamp.

Coprosta's, *med.*, anhopning av tarminnehåll i ändtarmen.

Co'pula, *lat.*, band. Se *Kopula.*

Copyholder, *eng.* (*l.* kå'ppihåldör), en person, som besitter jord, vilken rättsligt utgör del av en annan egendom. Jfr *Freeholder.*

Copy-right, *eng.* (*l.* kå'ppi-räjt), förlagsrätt, litterär l. konstnärlig äganderätt.

Coq., förk. för *coque*, koka (å recept).

Coq-à-l'âne, *fr.* (*l.* kåck a lan), eg. tupp till åsnan; snicksnack, prat i vädret.

Coq de clocher, *fr.* (*l.* kåck dö klåsje'), kyrktupp. Se *Tupp.*

Coq du village, *fr.* (*l.* kåck dy-villa'sj), eg. bytupp; "högsta hönset i korgen".

Coquelicot, *fr.* (*l.* kåcklikå'), vallmo; högröd anilinfärg.

Coqueluche, *fr.* (*l.* kåckly'sj: *mlat. cuculaceus*, besläktat med *lat. cucu'llus*, huva), munkhätta; kvinnogunstling; morsgris; *med.*, kikhosta.

Coq gaulois, L e, *fr.* (*l.* lö kåck gå'låa), se *Galliska tuppen.*

Coquerelles, *fr.* (*l.* kåköre'll), *herald.*, tre och tre tillsammans sittande gröna hasselnötter.

Coquet, *fem.* **Coquette**, *fr.* (*l.* kåckä', kåckä'tt), kokett, behagsjuk; prydlig.

Coquillage, se under *Coquille.*

Coquillanötter (*l.* kåki'lja-), se följande ord.

Coquillas, *bot.*, kokosnötter från Lissabon, av den brasilianska palmen *Atta'lea funi'fera.*

Coquille, **Coquilles**, *fr.* (*l.* kåki'j), snäckhus, musselskal: fänghuset på mörsare. — **En coquilles** (*l.* ang -), i musselskal, serveringsform för åtskilliga rätter. — **Coquillage** (*l.* kåkija'sj), skaldjur, mussla; snäck- l. musselskal.

Coquin, *fr.* (*l.* kåckä'ng), skälm. — **Coquinerie** (*l.* kåckinöri'), skälmstycke, skurkstreck.

Cor, *fr.* (*l.* kår), horn. — **C. anglais** (*l.* - anglä'), *tonk.*, engelskt horn (ett blåsinstrument).

Co'r, *lat.*, hjärta. — **C. adipo'sum**, fetthjärta. — **C. bovi'num**, *med.*, "oxhjärta", hjärtförstoring. — **C. Ca'roli**, *astr.*, "Karls hjärta", stjärna i Jakthundarna. — **C. leo'nis**, *astr.*, se *Regulus.* — **C. villo'sum**, *med.*, det av hjärtlidande framkallade tillstånd, att hjärtat på ytan blir luddigt av ett fibrinöst exsudat.

Cora'cias, *zool.*, blåkråkor. — **C. ga'rrulus**, blåkråka. — **Cora'cidæ**, fågelfamiljen Blåkråkor.

Coracoi'des, **Coracoide'us**, *lat.*, korpnäbbslik.

Coralli'na, **Coralloi'des**, *lat.*, *bot.*, koralliknande.

Coralli'na officina'lis, *bot.*, korallalg. Allmän vid västkusten. Förr brukad i husmedicinen.

Coralliorrhi'za tri'fida, *bot.*, korallrot, en rotlös, blekt brungul orkidé med korallformig jordstam, saprofyt.

Cora'llium, *zool.*, ädelkorall.

Co'ram, *lat.*, inför, i närvaro. *Taga någon coram*, förekalla någon för att tillrättavisa honom. — **C. po'pulo**, i folkets närvaro; offentligt.

Cora och Alo'nzo, opera med spansk-germanskt ämne av G. J. Adlerbeth. Musiken av J. G. Naumann.

Corbeille, *fr.* (*l.* kårbä'j), korg. — **C. de mariage** (*l.* - dö maria'sj), brudgåva, som brudgummen giver bruden i en smyckad korg.

Co'rchorus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Tilia'ceæ.* — **C. capsula'ris** (Ostindien) lämnar spånadsämnet jute. — **C. olito'rius**, odlas för samma ändamål. De unga skotten ätas som grönsaker.

Co'r co'rdium, *lat.*, "hjärtanas hjärta", inskrift på engelske skalden Shelleys grav.

Corcy'ra, latinska namnet på Korfu.

Co'rda, *ital.*, sträng; jfr *Chorda.* — **U'na corda**, på en sträng. — **A du'e corde**, på två strängar — **Tu'tte corde**, alla strängar.

Cordaita'les, *paleont.*, en grupp gymnospermer, som levde under den paleozoiska tiden, uppkallad efter släktet *Corda'ites.*

Corda'ta (av *lat. cor*, hjärta), *bot.*, hjärtlik. — **Cordifo'lia, -um** (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, med hjärtlika blad.

Corde'lia och **Co'rdula**, kvinnonamn (av *lat. cor*, hjärta), den hjärtliga.

Cordeliers (*l.* kårdölie'), franciskanmunkar, så benämnda, emedan de bära ett rep (*fr. corde*) kring livet; även namn på en fransk revolutionär klubb från förra hälften av 1790-t.

Corde sensible, *fr.* (*l.* kårrd sangsi'bbl), eg. känslig sträng; ömtålig punkt, svag sida.

Cordes de boyau, *fr.* (*l.* kårrd dö båajå'), strängar, tarmsträngar.

Co'rdia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Boragina'ceæ.* Tropiska träd och buskar. — **C. abyssi'nica**, lämnar ett slags rosenträ. — **C. My'xa** och **C. latifo'lia** ha ätliga frukter. Bastet av den senare, *narawali*, användes till vävnader. Se *Anacahuite-te* och *Baria.*

Cordieri't, *miner.*, ett glasliknande, oftast violblått mineral, bestående av aluminiummagnesiumsilikat. — **Cordieritgnejs**, *petrogr.*, gnejs med spår av cordierit (t. ex. Södermanlands grå granatgnejs).

Cordi't (*eng. cordite*), ett röksvagt krut, sammansatt av bomullskrut, nitroglycerin, vaselin och ättikseter.

Cordon, *fr.* (*l.* kårdå'ng), se *Kordong.* — **C. bleu** (*l.* - blö'), "blå bandet", den forna franska riddarorden *Saint-Esprit* (Helgeandsorden); även mästerkock, mästerkokfru.

Cordua'n (efter spanska staden *Co'rdova*), se *Karduan.*

Co'rdyceps, *bot.*, ett kärnsvampsläkte, närmast släkt med mjöldrygan. Konidiefor-

mer av detta släkte förorsaka silkesmasksjukan, *muskardin*. Andra former äro nyttiga emedan de angripa skadeinsekter.

Core'gonus, *zool.*, sikssläktet. — **C. a'lbula,** siklöja. Rommen kallas ”löjrom”. — **C. lavare'tus,** vanlig sik. — **C. maræ'na,** storsik. — **C. nilsso'nii,** Ringsjöns blåsik.

Coreo'psis, *bot.*, med *Da'hlia* besläktat pryd-nadsväxtsläkte av fam. *Compo'sitæ.*

Co'rfitz, ett mansnamn, antagl. av engelskt ursprung.

Corge, se *Conge.*

Coria'ndrum sati'vum, *bot.*, koriander, som kryddväxt odlad umbellat från Medelhavsländerna.

Coria'ria myrtifo'lia, *bot.*, redoul, en växt i v. Medelhavsområdet. Användes till garvning och svartfärgning. Innehåller ett skarpt giftigt narkotiskt ämne, *Koriarii'n.*

Coridi'n, *kem.*, ett ämne av basisk karaktär, som innehålles i stenkolstjäran.

Cori'nna, *ital.*, **Corinne,** *fr.* (*l.* -ri'nn), kvinnonamn (trol. av *lat. cor*, hjärta).

Coriola'nus, drama av Shakespeare.

Co'ris, *zool.*, fisksläktet girella av fam. L ä p p f i s k a r. — **C. ju'lis,** junkergirella.

Cori'sco, *port.*, *meteor.*, kornblixt.

Co'rium, *lat.*, *anat.*, läderhuden.

Cor leo'nis, *lat.*, ”lejonhjärtat”, se *Cor* och *Regulus.*

Corli'ss-maskin, ångmaskin med slidreglering enl. amerikanen Corliss' system, kallad **Corli'ssreglering.**

Co'rmac, gæliskt mansnamn, munskänk.

Co'rmus, *zool.*, djurkoloni (t. ex. stack).

Corna'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Umbelliflo'ræ.* Se *Cornus.*

Cornamu'sa, *ital.*, **Cornemuse,** *fr.* (*l.* kårnmy's), *tonk.*, en fordom bruklig italiensk *skalmeja* (se d. o.); även säckpipa.

Co'rnea, *lat.*, *anat.*, ögats hornhinna.

Corned beef, *eng.* (*l.* - bif), saltat nötkreaturskött i hoplödda blecklådor.

Corne'foros, *astr.*, stjärna i stjärnbilden H e r k u l e s.

Corneille (*l.* kårnä'j), franskt familjenamn (av *lat. cornicula, dimin.* av *co'rnix*, kråka). Namn på en av Frankrikes största författare, *Pierre C.*, ”det moderna franska dramats fader”.

Corne'lii, romersk släkt. Bland dess medlemmar märkas *Scipio* d. ä. och *Scipio* d. y.

Corne'lius och **Corne'lia,** latinskt mans- och kvinnonamn (av *co'rnu*, horn).

Cornemuse, se *Cornamusa.*

Corner, *eng.* (*l.* kå'nö), ”hörn”, amerikansk börsterm för ett slags tillfälligt monopol å en viss vara, åstadkommen genom spekulation å varubörsen och åsyftande förvärv av kontrollen över hela kvantiteten av den i marknaden befintliga varan.

Cornetti'no, Cornetti'st, se under följande ord.

Corne'tto, *ital.*, *tonk.*, se *Kornett.* — **Cornetti'no,** liten *zink* (se d. o.). — **Cornetti'st,** zinkblåsare (se *Zink*).

Cornevilles klockor (*l.* -vills, *fr. Les cloches de Corneville*), operett av *Planquette.*

Corniche, *fr.* (*l.* kårni'sj), *byggn.*, karnis (se d. o.), kornisch, kransgesims, gardinlist.

Corniche, La, *fr.* (*l.* la kårni'sj, *ital. Cornice*), den världsberömda vägen längs Rivieran från Nizza till Genua. — **Corniche-banan,** den med La corniche jämnlöpande järnvägen.

Cornicula'tus, -a, -um (av *lat. corni'culum*, horn), *bot.*, med små horn. — **Cornucopioi'des** (av *lat. co'rnu*, horn), *bot.*, lik ett ymnighetshorn. — **Cornu da'mæ,** *bot.*, dovhjorthorn. — **Cornu'tus,** *bot.*, med horn.

Corni'n, *kem.*, en i rotbarken av den amerikanska benveden, *Co'rnus flo'rida*, förekommande bitter, kristallinisk växtbas.

Co'rnish stone, *eng.* (*l.* -nisj stån), ett i Cornwall förekommande slag av porslinslera.

Co'rniska l. **Ko'rniska** (*eng. co'rnish*), utdött keltiskt språk, som till slutet av 1700-t. kvarlevde i Cornwall.

Corn laws, *eng.* (*l.* kån-lås), spannmålslagar.

Co'rno, *ital.*, *tonk.*, horn. — **C. di basse'tto** = *Basetthorn* (se d. o.). — **C. di caccia** (*l.* - ka'ttja), valthorn, jakthorn. — **C. inglese,** engelskt horn.

Co'rnu, *pl.* **Co'rnua,** *lat.*, horn.

Co'rnu Amalthe'æ, *lat.*, se *Amalthea.*

Co'rnu ce'rvi, *lat.*, hjorthorn. Hjorthornsgelé, berett av raspat hjorthorn, användes förr i medicinen.

Co'rnu co'piæ, *lat.*, ymnighetshorn.

Co'rnus, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Corna'ceæ.* — **C. a'lba,** videkornell, odlad buske med rödbruna grenar. — **C. mas,** odlad i mell. och s. Europa, frukter ätliga, användas till ”sorbet”. — **C. sangui'nea,** hårdved, vild i s. Sverige, ofta odlad. — **C. sue'cica,** hönsbär, ört med klarröda stenfrukter.

Cornu'ta, *lat.*, *kem.*, en kolvflaska (retort) med två halsar, den ena rak och kort, den andra lång och böjd.

Cornu'tus, *lat.* (av *co'rnu*, horn), ”behornad”; *log.*, hornslut; fordom en nybakad student (med anledning därav att en sådan vid sin *deposition* [se d. o.] försågs med en hornprydd huvudbonad).

Co'ro, *ital.*, **Chœur,** *fr.* (*l.* kör), se *Kor.*

Corocore, se *Caracore.*

Coro'lla, *lat.*, liten krans; *bot.*, blomkrona. — **Corolla'rium,** urspr. en krans av förgyllda l. försilvrade blommor, som hos romarna gavs till belöning åt skådespelare; sedan, i allm., vad som fås på köpet; *log.* och *mat.*, korollarium, följdsats av en bevisad sats. — **Corolli'tisk,** *byggn.*, prydd med lövverk.

Corolliflo're, *bot.*, dikotyledoner med sambladig blomkrona och ståndarna fästa på denna.

Coro'na, *lat.*, krans, krona; latinskt kvinno-

namn; *astr.*, den ljusa ring, som vid total solförmörkelse synes omgiva den mörka månskivan. — **C. austra'lis**, stjärnbilden Södra kronan. — **C. borea'lis**, stjärnbilden Norra kronan; även norrsken. — **C. ci'vica**, medborgarkronan, en eklövskrans, som hos de gamla romarna gavs åt den, som räddat en annan medborgares liv. — **C. clerica'lis**, tonsur (se d. o.). — **C. di fe'rro**, *ital.*, lombardiska järnkronan (se d. o.). — **C. d'Ita'lia**, italienska kronorden. — **C. mura'lis**, *lat.*, murkronan, en krans i form av en ringmur, gavs åt den romare, som vid en stormning först bestigit den belägrade stadens murar. — **C. Pe'tri** och **C. sacerdota'lis**, se *Corona clericalis*. — **C. triumpha'lis**, en krans av guld, gavs åt den romerske fältherre, som fört krig mot utländska fiender och genom lysande segrar utvidgat romerska rikets gränser. — **C. Ve'neris**, *med.*, venuskrona, syfilitiskt utslag på pannan.

Corona'rius (av *lat. coro'na*, krans, krona), *bot.*, passande till kransar. — **Corona'tus, -a, -um**, *bot.*, krönt, kantad.

Corona'rsklero's, *med.*, återförkalkning i hjärtats kranskärl.

Corone'lla austri'aca, *zool.*, slätsnok. En svensk snokart, som ofta förväxlas med huggorm. Dess bett äro ofarliga.

Coroner, *eng.* (*l.* kå'rronör), i England benämning på den tjänsteman, som besiktigar kroppen av en under misstänkta omständigheter avliden och håller undersökning ang. dödsorsaken.

Coronet, *eng.* (*l.* kå'rrnett, av *lat. coro'na*, krona, *ital. coronetta*, liten krona), en mindre krona, som brittiska ädlingar, fr. o. m. prinsen av Wales t. o. m. baroner, äga rättighet att bära.

Coronilla, *sp.* (*l.* -i'lja), se *Escudillo d'oro*.

Coroni'lla, *bot.*, kronärt, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ*. — **C. e'merus**, fågrenig buske med gula blommor, på kalkberg. Stundom odlad. — Införda prydnadsväxter från mell. och s. Europa äro **C. monta'na**, med guldgula blommor, och **C. va'ria**, med rödvita blommor.

Coro'nium, *kem.*, se *Koronium*.

Coro'nopus, *bot.*, krasse, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ*. — **C. di'dymus**, hamnkrasse. — **C. procu'mbens** l. **C. verruca'rius**, kråkkrasse.

Coro'nopus (av *gr. cora'x*, korp, och *pu's*, fot), *bot.*, kråkfot.

Corosso'l, se *Sugar-Apple*.

Co'rpora, *pl.* av *Corpus* (se d. o.).

Corpora'le, *lat.* (av *co'rpus*, kropp), den duk, på vilken hostian och kalken ställas, när de välsignas av prästen.

Corps, *fr.* (*l.* kår, av *lat. co'rpus*, kropp), se *Kår*. — **En corps** (*l.* ang -), samfällt. — **Corps de ballet** (*l.* - dö balle'), balettkåren vid en teater. — **C. de bataille** (*l.* - dö bata'j), mellersta delen av en slagordning; uppställd flotta. — **C. de garde** (*l.* - gard), högvakt; vaktrum. — **C. de génie** (*l.* - sjeni'), genikår, ingenjörskår. — — **C. de logis** (*l.* -sji'), huvudbyggnad l. mellersta byggnaden (till skillnad från flyglarna). — **C. de place** (*l.* - plass), huvudvallen; inre delen av en fästning. — **C. de réserve** (*l.* - dö resä'rv), reservtrupp, undsättningstrupp. — **C. diplomatique** (*l.* - ti'ck), samtliga utländska sändebud vid ett hov. — **C. législatif** (*l.* - lesjislati'ff), lagstiftande församling. — **C. volant** (*l.* - våla'ng), flygande kår, strövkår. — **Esprit de corps** (*l.* espri' dö -), gemensamhetsanda, kåranda.

Corpuli'n, ett avmagringsmedel (avförande) av tamarindmos, blåstångextrakt och cascara-sagrada.

Co'rpus, *pl.* **Co'rpora**, *lat.*, kropp; massa; samfund, skrå; en viss sorts boktryckarestil (av den storleksgrad, som oftast brukas i böcker), vilken fått sitt namn därav, att fordom den s. k. *corpus juris* (se nedan) vanligtvis trycktes med sådan stil; *målark.*, en färg har mycket corpus, d. v. s. innehåller mycket massa i förhållande till färgämnet; även vin, som kännes fylligt l. simmigt, säges hava corpus. — **Corpora alie'na**, *med.*, främmande kroppar. — **Corpora oryzoi'dea**, risgrynslika kroppar i leder, hålor m. m. — **Corpus catholico'rum**, katolikernas förening, romersk-tyska rikets samtliga katolska riksständer. — **C. Chri'sti**, Kristi lekamens fest. — **C. deli'cti**, samtliga de faktiska förhållanden l. handlingar, som utvisa ett begånget brott; det föremål, på l. med vilket ett brott blivit förövat; spåren efter gärningen. — **C. doctri'næ**, samling av kyrkliga läro- och bekännelseskrifter, särskilt samlingen av 1560, såsom rättesnöre för lutheranernas tro. — **C. Do'mini**, Herrans lekamen, i den katolska kyrkan benämning på den invigda hostian. — **C. evangelico'rum**, de evangeliskes förening, efter westfaliska freden benämning på Tysklands samtliga protestantiska riksständer. — **C. ju'ris**, en samling lagar; oftast **C. juris civi'lis**, den i 12:e årh. till ett slutet helt förenade, under kejsar Justinianus utförda samlingen av den romerska rättens källor, till skillnad från **C. juris cano'nici**, samling kanoniska rättskällor. — **C. li'berum**, fri kropp. — **C. lu'teum**, den gula kroppen vid omvandling av äggfolliklarna. — **C. u'teri**, livmoderkroppen. — **Ad corpus**, överhuvudtaget, på en slump. — **In co'rpore**, alla tillsammans.

Corpusculum, *lat.*, korpuskel, liten kropp.

Corre'ctor, *lat.* (av *corri'gere*, förbättra, *fr. correcteur*), korrekturläsare; superior i vissa kloster.

Corregedor, *port.* (*l.* -sjedå'r), administrativ ämbetsman i Portugal. Jfr följ. ord.

Corregidor, *sp.* (*l.* kårresjidå'r), fordom titel för den högsta juridiska och administrativa ämbetsmannen i en spansk stad. Jfr föreg. ord.

Cor re'gis in ma'nu Do'mini, *lat.*, konungens hjärta i Herrens hand (ett av konung Sigismunds valspråk).

Corre'nte, *ital.*, **Courante,** *fr.* (*l.* -ra'ngt), en äldre dans i tredjedelstakt, med livlig rörelse.

Correspondance, *fr.* (*l.* kårrespångda'ngs), överensstämmelse; motsvarighet; sammanhang; förbindelse; brevväxling.

Corrige'nda, *lat.* (av *corri'gere*, förbättra), eg. de (ställen i en skrift), vilka böra rättas; rättelser; förteckning på tryckfel.

Corrige'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, mildrande tillsatser till läkemedel.

Corriger, *fr.* (*l.* kårrisje), rätta, förbättra. Jfr *Korrigera.* — **C. la fortune,** *fr.* (*l.* - la fårrty'nn), eg. förbättra lyckan; spela falskt.

Corrobora'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, stärkande medel.

Corrode'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, frätande medel.

Corro'sio, *lat.*, **Corrosio'n,** *med.*, anfrätning, etsning.

Corruga'tor, *lat.*, som rynkar, t. ex. *musculus c.*

Corruga'tum (av *lat. corruga're*, av *ru'ga*, veck, skrynkla), *bot.*, hopskrynklad.

Corru'mpunt bo'nos mo'res collo'quia pra'va, *lat. ordspr.*, dåligt snack fördärvar goda seder. — **C. vitio'rum exempla dome'stica mu'lta,** den lasternas smitta, som man insuper i hemmet, följer med utomgårds.

Corselet, *fr.* (*l.* kårsöle'), lätt harnesk.

Co'rso, *ital.*, *handelst.*, gångbara priset på penningar l. växlar (jfr *Kurs*); kapplöpning, kapplöpnings- l. kappränningsbana; vid karnevalstiden bruklig promenad i vagn genom en stads huvudgata, som på grund härav i flera av Italiens städer har fått benämningen *Corso.* — **Al corso,** efter gällande kurs. — **Corso di dena'ri,** myntkurs. — **C. di le'ttere,** växelkurs. — **C. di barche,** kapprodd.

Cortade'ria, *bot.*, sydamerikanskt grässläkte. — **C. arge'ntea,** pampasgräset. Odlas ofta som dekorationsväxt.

Cortége, *fr.* (*l.* kårte'sj, *ital. corteggio*), en hög persons samtliga följeslagare och följeslagarinnor; hedersfölje.

Cortejo, *sp.* (*l.* kårte'sjo), "riddare", uppvaktande kavaljer, motsvarande en italiensk *cisisbeo* (se d. o.).

Cortes, *sp.*, *pl.*, riksständerna i Spanien och Portugal, riksdag.

Co'rtex, *pl.* **Co'rtices,** *lat.*, bark. — **C. angustu'ræ,** se *Angusturabark.* — **C. ca'cao,** kakaoskal. — **C. cane'llæ a'lbæ,** *farm.*, vit kanel (av *Cane'lla a'lba*). — **C. cascari'llæ,** kaskarillbark (se d. o.). — **C. ce'rebri,** *anat.*, hjärnbarken. — **C. chi'næ Calisayæ,** kinabark. — **C. cinnamo'mi ceyla'nici,** äkta kanel (av *Cinnamo'mum ceyla'nicum*). — **C. condura'ngo,** kondurango. — **C. cuspa'riæ** = *Angusturabark* (se d. o.). — **C. fra'ngulæ,** brakvedsbark. — **C. fru'ctus granato'rum,** granatäppleskal. — **C. fru'ctuum aura'ntii,** pomeransskal. — **C. f. ci'tri,** citronskal. — **C. mezere'i,** tibast (av *Da'phne Mezere'um*). — **C. que'rcus,** ekbark. — **C. Quilla'jæ,** kvillajabark. — **C. Sa'licis,** Salixbark. — **C. thymiama'tis** l. **thu'ris** styraxbark (se *Styrax*).

Cortica'le, Corti'cola (av *lat. co'rtex*, bark), *bot.*, växande på bark.

Cortina'rius, *bot.*, spindelskivlingar. Ett artrikt, giftigt svampsläkte.

Corvée, *fr.* (*l.* kårve'), böndernas tvångsarbete vid herrgårdarna i vissa länder, dagsverke.

Co'rvidæ, *zool.*, familjen K r å k f å g l a r. Svenska släkten äro: *Colæ'us, Co'rvus, Cra'ctes, Ga'rrulus, Nuci'fraga* och *Pi'ca.*

Co'rvus, *astr.*, stjärnbilden K o r p e n på s. hemisfären.

Co'rvus l. **Manus fe'rrea,** "järnhand", *krigsk.*, ett av tvenne hakar i en järnkätting bestående redskap, varmed fientliga fartyg upphissades och åter släpptes för att krossas.

Co'rvus, *zool.*, kråksläktet. — **C. co'rnix,** grå kråkan, vanliga kråkan. — **C. co'rax,** korp. — **C. coro'ne,** svart kråka. — **C. frugi'legus,** råka. Se även *Colæus.*

Corya'nthe yohimbe, *bot.*, västafrikanskt träd av fam. *Rubia'ceæ.* Se *Yohimbin.*

Cory'dalis, *bot.*, nunneört, växtsläkte tillhörande fam. *Papavera'ceæ.* Ett stort antal arter från Europa och Asien odlade, t. ex. **C. bulbo'sa** l. **C. so'lida** (förvildad i Sverige), **C. gla'uca,** med cinnoberröda och gula blommor, **C. lu'tea,** med guldgula blommor, **C. ochrole'uca,** med vitgula blommor. — **C. ca'va,** hålört, hålrot, med ihålig stamknöl; s.ö. Sverige. Ofta odlad. — **C. interme'dia,** smånunneört, allmän. — **C. la'xa,** handnunneört, kusttrakter i mell. Sverige. — **C. no'bilis,** sibirisk nunneört, storväxt, yttre kronblad gula. — **C. pu'mila,** sloknunneört; s. och mell. Sverige.

Coryfi'n, *farm.*, förening av mentol och etylglykolsyra. Användes vid näs- och svalgsjukdomar samt mot nervösa kräkningar.

Co'rylus, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Betula'ceæ* av fam. *Amenta'ceæ.* — **C. avella'na,** hassel, vars nötter äro högt skattade. — **C. lacinia'ta,** underart med djupt parflikiga blad. — **C. oblo'nga,** underart med smalt avlånga nötter. — **C. ova'ta,** underart med brett avlånga nötter. **C. silve'stris,** underart med runda nötter.

Corymbi'feræ, *bot.*, se *Tubulifloræ.*

Corymbo'sum (av *lat. cory'mbus*, blomklase), *bot.*, kvastrik.

Co'rypha, *bot.*, ett palmsläkte. — **C. umbraculi'fera,** talipotpalmen (Ceylon), lämnar sago m. m.

Co'ryza, *gr., med.,* snuva, förkylning av huvudet.
Cos, *mat.,* förk. för *Cosinus* (se d. o.).
Cosci'nium, *bot.,* växtsläkte av fam. *Menisperma'ceæ.* — **C. fenestra'tum,** en indomalajisk art, innehåller i veden ett bittert magmedel, f a l s k k a l u m b a.
Cosecans l. **Cosecant,** förk. *cosec., mat.,* inverterade värdet av *cosinus* (se d. o.).
Co'si, *ital.,* så, sålunda. — **C. fan tu'tte,** så göra alla (kvinnor), titel på en opera av den tyske kompositören *Mozart.*
Co'sinus, *mat.,* en av de trigonometriska funktionerna: förhållandet mellan den närliggande kateten och hypotenusan i en rätvinklig triangel. Omvända (inverterade) förhållandet kallas *cosecant.* Jfr *Sinus, Tangent, Secant* och *Cotangent.*
Cosmes pulver, *farm., Pu'lvis arsenica'lis Cosmi,* arsenikhaltigt pulver, som förr användes till etsning vid hudåkommor som t. ex. lupus.
Cosme'tica (av *gr. kosme'in,* ordna, pryda), skönhetsmedel. Jfr *Kosmetiska medel.*
Co'smos, *bot.,* prydnadsväxtsläkte av fam. *Compo'sitæ,* från varma delar av Amerika.
Co'smus, latinskt, **Co'smo,** italienskt mansnamn (av *gr. ko'smos,* smyckad, prydd).
Cospe'tto di Bacco, *ital.,* eg. Backus' ansikte; för tusan!
Coss, *ital., mat.,* förr benämning på algebra. — **Co'ssiska tal,** förr liktydigt med potenser och rötter. — **C. tecken,** de symboler, som förr användes för att beteckna nämnda storheter. — **Cossi'st,** en person, kunnig i algebra.
Co'ssus, *zool.,* vedborrare.
Co'sta, *ital.,* se *A. costa.*
Co'sta, *lat.,* revben; *ital.,* havskust. Jfr *Cote.* — **Costa'l** (*lat. costa'lis*), hörande till l. med avseende på revbenen.
Costa-Rica-arrowrot l. **Yuccastärkelse,** se *Arrowrotstärkelse* och *Yucca.*
Coster-legenden, numera vederlagd holländsk legend om att boktryckarekonsten skulle uppfunnits av en holländare Coster och ej av Gutenberg.
Co'sti l. **A co'sti,** *ital., handelst.,* från Eder ort.
Costie, avkomling av vit och *fustie* (se d. o.).
Cost, insurance, freight (förk. **C. I. F.** l. **cif**), *eng.* (*l.* kåsst, i'nsjoräns, frät), *handelst.,* eg. omkostnad, assurans, frakt; en vara säljes *cif,* då avsändaren erlägger avgifterna för varans transport och sjöförsäkring. — **Costs, freight** (*l.* kåssts, -), eg. omkostnader, frakt; termen innebär, att avsändaren betalar kostnaderna och frakten.
Costs, freight, se under *Cost, insurance, freight.*
Cot., förk. för *Cotangent* (se följande ord).
Cotangent l. **Cota'ngens** (av *lat. complime'nti ta'ngens*), *mat.,* en av de trigonometriska funktionerna: förhållandet mellan den närliggande och den motstående kateten i en rätvinklig triangel. Jfr *Tangent, Sinus* och *Cosinus.*
Côte, *fr.* (*l.* kåt; *lat. co'sta*), revben; sida; kust; sluttning av ett vinberg. Jfr *Costa.* — **Côte-viner,** franska rödviner från departementet *Côte d'or.*
Côté, *fr.* (*l.* kåte'), sida; led, riktning. — **C. droit** (*l.* - dråa'), högra sidan. — **C. gauche** (*l.* - gå'sj), vänstra sidan.
Cotentin-rasen (*l.* kåtangtä'ng-), boskapsras från Normandie.
Cothu'rnus, se *Koturn.*
Cotillon, *fr.* (*l.* kåtijå'ng), se *Kotiljong.*
Cotisatio'n, *fr.* (av *lat. quo'tus,* huru mycket), sammanskott, andel i sammanskott.
Cotobark, Cotoi'n, se *Kotobark.*
Coton, *fr.* (*l.* kåtå'ng), bomull. — **Cotonnade** (*l.* -a'dd), bomullstyg. — **Cotonnerie** (*l.* -öri'), bomullsplantage.
Cotonea'ster, *bot.,* oxbär, busksläkte av fam. *Rosa'ceæ.* — **C. intege'rrimus** förekommer sparsamt i Sverige upp till Jämtland.
Cotoye'ra, *fr.* (*l.* kåtåaje'ra, av *côte,* sida, kust), gå bredvid någon; segla utmed kusten.
Cotswold-får, *eng.* (*l.* kå'tsoåld-), hornlös, långullig fårras från grevskapet Gloucester i England.
Cotta, namn på en tysk bokförläggarefamilj.
Cottage, *eng.* (*l.* kå'ttedsj), hydda, mindre lantställe nära intill en stad; arbetarebostad. — **Cottagesystem,** en form av avlöning för arbetare, i det dessa få fri bostad, mot det att lönen något förkortas.
Co'ttidæ, *zool.,* familjen S i m p f i s k a r. Hit höra Simpor, Ulkar och Skrabbar.
Cotton, *eng.* (*l.* kå'ttön), bomull. — **Cotton-oil** (*l.* -åjl), bomullsfröolja.
Co'ttus, *zool.,* simpsläktet. — **C. buba'lis,** oxsimpan. — **C. go'bio,** stensimpan. — **C. quadrico'rnis,** hornsimpan. — **C. sco'rpius,** rötsimpan.
Cotu'rnis, brokiga ostindiska tyger med inslag av fint bomullsgarn.
Cotu'rnix cotu'rnix (*C. commu'nis*), *zool.,* vakteln.
Cotyledo'n, *anat.,* de enskilda loberna i moderkakan.
Cotyle'don, *bot.,* som prydnadsväxter odlat släkte av fam. *Crassula'ceæ.* Kallas ofta *Echeve'ria.*
Cotyledo'neæ, Cotyledo'ner, *bot.,* hjärtbladväxter.
Couche, *fr.* (*l.* kosj), lägg dig; ligg stilla! "kus!" (åt hundar).
Couche, *fr.* (*l.* kosj), säng; barnsäng; grund; drivbänk; *målark.,* första anläggningen till en målning; *spelt.,* utsats på ett kort i hasardspel. — **En couche** (*l.* ang -), i barnsäng. — **Fausse couche** (*l.* fås -), missfall.
Cougnar, ett slags tremastad malajbåt.
Coulage, *fr.* (*l.* kola'sj), *handelst.,* den förminskning, som flytande varor äro under-

kastade genom förvaringskärlets läckor. Jfr *Läckage*.

Coulamment, *fr.* (*l.* kolama'ng), *adv.*, flytande; lätt. — **Coulant** (*l.* kola'ng), *adj.*, flytande; lätt, otvungen; *subst.*, halssmycke, som löper på en snodd.

Coulé, *fr.* (*l.* kole'), *fäktk.*, glidning; ena parten låter sin klinga glida längs hela motståndarens för att tvinga denne att parera och blotta sig.

Couleur, *fr.* (*l.* kolö'r, av *lat.* *co'lor*, färg), se *Kulör*.

Coulis, *fr.* (*l.* koli'), lastbärare; dagsverkare i Indien (se *Kulier*); ett slags kraftsoppa, kokad på kött. — **C. de volaille** (*l.* - dö vålla'j), kraftsoppa på fågel.

Coulisse, *fr.* (*l.* koli'ss), se *Kuliss*.

Coulissier, *fr.* (*l.* kolissie'), *handelst.*, börsspekulant, som utan bemedling av edsvuren mäklare blott gör differensaffärer.

Couloir, *fr.* (*l.* kolåa'r), lönngång; korridor.

Coulomb, *fr.* (*l.* kolå'ng), enhet för mängden av elektricitet, som genomströmmar en ledare. Jfr *Elektriska enheter*.

Coulombs torsionsvåg l. **vridvåg**, *fys.*, ett instrument, uppfunnet av den franske fysikern *Coulomb* och grundat på vridningsmotståndet i en tråd. Se *Torsion* och *Torsionvåg*.

Coumarounaträ (*l.* komaro'-) l. **Gaia'kträ**, veden av olika arter av ärtväxtsläktet *Di'pteryx*. Av vissa arter erhålles även tonkabönor.

Council, *eng.* (*l.* kaunsil), rådplägning, rådsförsamling. — **Councillor** (*l.* kaunsillör), medlem av en *council* (se ovan).

Counsel, *eng.* (*l.* kaunsöl; av *counsellor*, rådgivare), råd; benämning på de advokater i England, som hava rättighet att personligen uppträda inför domstolen. — **Queen's counsel** l. **King's counsel** (*l.* koi'ns -, kings -), drottningens råd, konungens råd, högsta rangen bland "barristers" (se *Barrister*). — **Counsellor** (*l.* kaunslör), rådgivare, rättegångsbiträde.

Count, *eng.* (*l.* kaunt), greve. — **Countess** (*l.* -tess), grevinna.

Count-out, *eng.* (*l.* kaunt aut), räkning av de vid ett parlamentssammanträde närvarande medlemmarna.

County, *eng.* (*l.* kaunti), grevskap; provins. — **C. borough** (*l.* - bå'rrå), stad, som bildar eget grevskap. — **C. council** (*l.* - kaunci'l), grevskapsråd. — **C. court** (*l.* - kort), grevskapsdomstol. — **C. gentlemen**, de besuttna invånarna i ett grevskap. — **C. town** (*l.* - taun), den förnämsta staden i ett grevskap l. en provins.

Coup, *fr.* (*l.* ko), slag, hugg, tag, stöt; spratt; "kupp". — **C. d'éclat** (*l.* - dekla'), lysande bedrift. — **C. d'état** (*l.* - deta'), statskupp. — **C. de feu** (*l.* - dö fö), skottsår. — **C. de force** (*l.* - dö fårs), kraftyttring, kraftprov. — **C. de grâce** (*l.* - dö gras), nådestöt. — **C. de main** (*l.* - dö mäng), överrumpling. — **C. de maître** (*l.* - dö mätr), mästerverk; mästerkupp. — **C. de pied** (*l.* - dö pje), spark. — **C. de sang** (*l.* - dö sang), blodslag i hjärnan. — **C. de soleil** (*l.* - dö sålä'j), solstyng. — **C. de théâtre** (*l.* - dö -atr), effektfull scen, teaterkupp. — **C. de trois** (*l.* - tråa), *biljardt.*, förlöpare utan träff på boll. — **C. de vent** (*l.* - dö vang), vindstöt; även ett slags uppläggning av håret. — **C. d'œil** (*l.* - döj), ögonkast; hastig överblick. — **C. manqué** (*l.* - mangke'), l. **Faux coup** (*l.* få -), felslag, felstöt, missräkning m. m. — **A coup perdu** (*l.* - perdy'), på vinst och förlust.

Coupable, *fr.* (*l.* koupa'bl), brottslig.

Coupage, *fr.* (*l.* kopa'sj), förskärning.

Coupé, *fr.*, *fäktk.*, snabb "spets över"-rörelse med klingan, varigenom den flyttas från ena till andra sidan av motståndarens vapen. Se *Kupé*.

Couperose, *fr.* (*l.* koprå's), *med.*, en kronisk inflammation i ansiktets hudkörtlar.

Couple, *fr.* (*l.* kopl), *mek.*, kraftpar, två krafter, parallella och lika stora, men verkande i motsatta riktningar på samma fasta kropp.

Couplet, *fr.* (*l.* kople', av *lat.* *copula're*, förena), se *Kuplett*.

Coupon, *fr.*, se *Kupong*.

Coupure, *fr.* (*l.* kopy'r), *krigsk.*, tvärverk.

Cour, *fr.* (*l.* kor), hov; hovpersonal; uppvaktning hos en regerande person; artighetsbetygelse, hyllning (göra en dam sin *cour* [se *Kur*]); domstol. — **C. d'amour** (*l.* - d'amo'r), "kärleksdomstol", namn på ett slags föreningar, som på 1100-t. uppstodo i Provence, och i vilka man åhörde uppläsandet av kärlekskväden och fällde domar rörande kärleken och äran. — **C. d'appel** (*l.* - dape'll), vade- l. appellationsdomstol. — **C. d'assise** (*l.* - dassi's), assisdomstolen, fransk domstol för grövre brott. — **C. de cassation** (*l.* - kassasiå'ng), kassationsrätten, högsta domstol för brottmål och civila mål. — **C. permanente d'arbitrage** (*l.* - permana'ngt darbitra'sj), "permanent skiljedomstol", officiella namnet på internationella skiljedomstolen i Haag. — **Cours plénières** (*l.* kor pleniä'r), länsherrens hovdagar, då vasallerna voro skyldiga att infinna sig.

Courage, *fr.* (*l.* kora'sj), mod, behjärtenhet; djärvhet. — **Courageux** (*l.* korasjö'), modig, behjärtad. — **Bon courage** (*l.* bång -), gott mod.

Courant, *fr.* (*l.* kora'ng), löpande, gångbar, giltig. Se *Kurant*. — **Vara au courant** (*l.* - å -), följa med, vara inne i förhållandena. — **Courant ascendant** (*l.* - asangda'ng), *meteor.*, uppåtgående luftström. — **C. descendant** (*l.* - desangda'ng), nedåtgående luftström. — **Courante** (*l.* -a'ngt), en dans. Se *Corrente*.

Courbe rampante, *fr.* (*l.* korb rangpa'ngt), vangstycke (se d. o.).

Courbette, *fr.* (*l.* korbe'tt), krumsprång (om hästar). — **Courbette'ra**, göra krumsprång.

Cour d'amour m. fl., se *Cour.*

Coureur, *fr.* (*l.* korö'r; av *lat. cu'rrere*, löpa, springa), springare, löpare.

Cour permanente d'arbitrage, se under *Cour.*

Cour permanente de justice internationale, *fr.* (*l.* kor permana'ngt dö sjysti's ängternasiåna'll), den av Nationernas förbund tillsatta *Fasta mellanfolkliga domstolen* i Haag.

Courrier, *fr.* (*l.* korie'), se *Kurir.*

Cours, *fr.* (*l.* kor), se *Kurs.*

Court, *eng.* (*l.* kårt, *fr. cour*), hov; domstol. — **Court-journal** (*l.* - djörnöl), hovtidning. — **Court martial** (*l.* - ma'rsjöl), krigsrätt. — **C. of Arches**, se *Arches-court.* — **C. of chancery** (*l.* - åv tja'nsöri), kanslirätt. — **C. of common pleas** (*l.* - kö'mmön plis), domstol, som upptager och avgör alla civilmål. — **C. of equity** (*l.* - éckoiti), ett slags förlikningsdomstol l. handelsrätt, som avgör målen efter billighetens fordringar. — **C. of exchequer** (*l.* - extje'ckör), skattkammarrätt. — **C. of king's** (l. **queen's**) **bench** (*l.* - kings [l. koi'ns] bentj), högsta domstolen. — **C. of. record** (*l.* - rikå'rd), en domstol, vars domar förvaras i domböcker, vilkas precedensfall äga kraft av lag. — **Ce'ntral cri'minal court**, en brottmålsdomstol i London.

Court of Common hall, se *Common hall.*

Courtage, *fr.* (*l.* korta'sj), *handelst.*, mäklaresyssla; mäklararvode. — **Courtier** (*l.* kortie'), mäklare.

Courtaud, *fr.* (*l.* kortå'; av *court*, kort), kort och tjock, undersätsig. — **Cheval courtaud** (*l.* sjöva'l -), häst med stubbsvans. — **Chien courtaud** (*l.* sjiä'ng -), hund med svans och öron stubbade.

Courtier, se under *Courtage.*

Courtine, *fr.* (*l.* korti'nn), *befästn.*, mittelvall.

Courtisan, *fr.* (*l.* kortisa'ng), hovman; inställsam man. — **Courtisane** (*l.* -sa'nn), eg. hovdam; kurtisan, demimondedam. — **Courtoisie** (*l.* kortåasi'), artighet; tjänstaktighet; ridderlighet.

Cousin, *fr.* (*l.* kosä'ng), se *Kusin.* — **Cousinage** (*l.* -a'sj), kusinskap.

Coût, assurance, fret (förk. *C. A. F.* l. *caf*), *fr.* (*l.* kott, assyra'ngs, frä), omkostnad, assurans, frakt, se *Caf*, *Cif* och *Cost, insurans, freight.*

Couteau, *fr.* (*l.* kotå', av *lat. cultellus*, liten kniv), kniv, jaktkniv, som i en slida bäres vid ena sidan.

Coûte que coûte, *fr.* (*l.* kot kö kot), kosta vad det kosta vill.

Coutume, *fr.* (*l.* koty'mm), kutym, vana, plägsed, hävd.

Couvade, *fr.* (*l.* kova'dd; av *couver*, ligga på ägg, ruva), "manlig barnsäng", egendomligt bruk bland naturfolken, som består i att fadern vid ett barns födelse lägger sig till sängs och sköter sig ungefär som en barnsängskvinna. Seden, som länge bibehöll sig i s. Frankrike, sammanhänger med s. k. tabuföreställningar.

Couvert, *fr.* (*l.* kovä'r), se *Kuvert.* — **Couverture** (*l.* -tyr), täckelse, omslag.

Couvre-pied, *fr.* (*l.* kovr pje), fottäcke.

Cova'do, portugisiskt och brasilianskt längdmått = 66—68 cm.

Cowboys, *eng.* (*l.* ka'ubåjs), eg. kopojkar; boskapsherdar i v. delen av Förenta staterna.

Cowcatcher, *eng.* (*l.* ka'ukatsjör), eg. kofångare; apparat framtill på ett lokomotiv l. motorfordon till förebyggande av olycksfall.

Covelli'n, *miner.*, kopparindigo, ett blände, som uppträder sekundärt på kopparkis och kopparglans.

Covenant, *eng.* (*l.* kö'vvinant; av *lat. conveni're*, överenskomma), fördrag, förbund; de skotska protestanternas 1638 slutna förbund till skydd för den presbyterianska kyrkoförfattningen mot den engelska episkopalkyrkans och katolikernas övergrepp. — **Covena'nter**, medlemmarna av detta förbund, skotska protestanter l. presbyterianer.

Cove'nt (av *lat. conve'ntus*, kloster), "klosteröl", kallas i Tyskland ett svagt öl, som beredes genom en andra utdragning av mäsken.

Co'vent-ga'rden-teatern, Londons största teater, grundad 1733.

Cover coat, *eng.* (*l.* ka'vö cå'ut), ett ylletyg till ytterplagg; av sådant tyg sydd rock l. kappa.

Cowperska körtlarna (*l.* kå'u-), *anat.*, tvenne körtlar i urinröret hos mannen.

Co'xa, *lat.*, *anat.*, höft, ro.

Co'xagra, *lat.-gr.* (av *lat. co'xa*, länd, och *gr. a'gra*, fångst), *med.*, höftsjuka. — **Coxalgi'**, höftvärk. — **Coxi't** l. **Coxi'tis**, höftledsinflammation.

Coyo'ten, *zool.*, Nordamerikas prärievarg, *Canis latrans.*

Coypu, *zool.*, sydamerikansk bäverråtta.

C. R., på telegram: förk. av *Accusé de réception, fr.* (*l.* ackyse' dö resepsiå'ng), mottagandet bevittnat, d. v. s. ankomstbevis betalt.

Cr, *kem.*, atomtecken för *Krom* (*Cromium*).

cr., förk. för *lat. curre'ntis*, löpande, innevarande (år l. månad).

Cra'bo-olja, dets. som *Carapa-olja.*

Crachat, *fr.* (*l.* krasja', av *cracher*, spotta), eg. upphostat slem; ordenskraschan.

Crack, *eng.* (*l.* kräck), *sportt.*, favorithäst vid kapplöpningar; favorit vid idrottstävling.

Cracovienne, *fr.* (*l.* -viä'nn), polsk dans, se *Krakoviak.*

Cra'ctes infau'stus, *zool.*, lavskrikan, en norrländsk kråkfågel.

Crag, *eng.* (*l.* krägg), *geol.*, lerblandade sandstensavlagringar från pliocen- och tidig kvartärperiod, i England, Belgien och Irland.

Craintif, *fr.* (*l.* krängti'ff), fruktande, rädd, tvehågsen.

Cra'mbe mari'tima, *bot.*, strandkål, ätlig havsstrandväxt, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **C. Tata'ria**, tatar, har sött smakande rötter, som ätas i ö. Europa.

Cra'mbe repeti'tia, *lat.*, uppvärmd kål, d. v. s. långtråkigt upprepande l. omtuggande.

Cra'mpus, *med.*, kramp.

Cran, *eng.* (*l.* krann), engelskt mått för fisk; för färsk fisk 45 gallons, för saltad fisk 37,5 gallons (204,461 l. resp. 170,384 l.).

Craniopa'gus (av *gr. krani'on*, huvudskål, och *page'is*, förenad), *med.*, dubbelmissfoster med sammanvuxna huvud.

Cra'nium, *lat.* (*gr. krani'on*, huvudskål), *anat.*, skalle, huvudskål. — **Craniologi'**, se *Kraniologi.*

Cra'nnoges (*l.* -nådjis), pålbyggnader i skotska och irländska sjöar.

Cransac-får (*l.* krangsa'ck-), hornlös, täml. grovullig fårras från departementet Aveyron i Frankrike.

Crapauds du marais, *fr.* (*l.* krapå' dy marä'), eg. träskgrodor; jakobinskt öknamn på girondisterna.

Crapodaille, *fr.* (*l.* krapåda'j), fin, mycket löst vävd silkestyll.

Crapule, *fr.* (*l.* krapy'll, av *lat. cra'pula*, rus), utsvävning, liderlighet; pack, pöbel. — **Crapuleux** (*l.* -lö'), drucken; utsvävande, liderlig.

Craquelé, *fr.* (*l.* kraköle'), lergods, vars glasyr är *craquelerad*, d. v. s. för prydnads skull bär talrika, täml. jämnt fördelade sprickor. Dylik glasyr kallas **Craquelure** (*l.* -ly'r).

Craqueur, *fr.* (*l.* krakö'r; av *craquer*, skrävla, braka), storpratare, lögnare. — **Craquerie** (*l.* kraköri'), munväder, skryt, skrävel.

Cra'ssula, *bot.*, som krukväxter odlat släkte av fam. *Crassula'ceæ.*

Crassula'ceæ (syn. *Succule'ntæ*), *bot.*, fetbladväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Svenska släkten: *Rhodiola, Sedum, Sempervivum* och *Tillæa.* Många utländska arter av dessa o. a. släkten odlade som prydnadsväxter.

Crassifo'lia (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, tjockbladig.

Cra'ssus, *lat.*, eg. den tjocke; tillnamn för flera romerska familjer.

Cratæ'gus, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ.*—**C. caly'cina**, spetshagtorn. — **C. cocci'nea**, bredhagtorn (odlad). — **C. curvise'pala**, syn. *C. monogyna* (se d. o.). — **C. macraca'ntha** (odlad, n. Amerika). — **C. mono'gyna**, trubbhagtorn. — **C. nigra** (odlad, Ungern). — **C. oxyaca'ntha**, hagtorn. — **C. puncta'ta** (odlad, n. Amerika). — **C. sangui'nea** (odlad, Sibirien).

Cra'ter, *astr.*, stjärnbilden B ä g a r e n på s. hemisfären.

Cratere'llus, *bot.*, trumpetsvamp.

Crau (*l.* krå), ett franskt vin från Provence.

Cravant (*l.* krava'ng) l. **Cravantburgu'nder**, ett franskt vin från staden Cravant.

Cravate, *fr.* (*l.* krava'tt), urspr. kroat; sedermera de kroatiska soldaternas halsbeklädnad; kravatt, halsduk, krage.

Crawl, *eng.* (*l.* krål), krål, ett simsätt.

Crayon, *fr.* (*l.* kräjå'ng), ritstift, blyerts- l. kritpenna; även ritning, utkast. — **À deux crayons** (*l.* a dö -), eg. med två kritpennor; teckning utförd med svart och vit krita på tonpapper. — **À trois crayons** (*l.* - tråa' -), eg. med tre kritpennor; handteckning med svart, röd och vit krita. — **Crayonförstoring**, ett sätt att med svartkrita behandla på fotografisk väg förstorade fotografier. — **Crayon-manér**, förfaringssätt, varigenom man i etsning l. gravyr efterbildar en i kritor l. blyerts utförd teckning. — **Crayonne'ra**, rita med blyertspenna; teckna, göra utkast.

Creamcoloured ware, *eng.* (*l.* krimkå'löd oä'r), se *Wedgwood.*

Cre'as l. **Kre'as**, *textil.*, en stark, tvåskaftad, prima linnevävnad, vanligen kallad läderl. dubbellärft.

Creation, *fr.* (*l.* kreassjå'ng), skapelse, modeskapelse.

Crea'tor, *lat.*, skapare.

Cre'dat judæ'us Ape'lla, *lat.*, "det må juden Apella tro"; "tro det, den som vill". Citat ur Horatius' satirer.

Cre'de mi'hi, be'ne qui la'tuit, be'ne vi'xit, *lat. ordspr.*, tro mig, avsides i ro är bäst att bo.

Credi't (*fr. crédit*, av *lat. cre'dere*, tro, hava förtroende till), se *Kredit.* — **C. och De'bet**, *lat.*, eg. han betror och han är skyldig; handelsterm, som betecknar resp. tillgodohavande och skuld.

Crédit foncier, *fr.* (*l.* kredi' fångsie'), bank, som utlånar penningar mot säkerhet i fastighet, hypoteksbank.

Crédit Lyonnais, *fr.* (*l.* kredi' liånä'), "Lyonska Kreditbolaget", Frankrikes största privatbank.

Crédit mobilier, *fr.* (*l.* kredi' måbilie'), kreditanstalt för rörliga valutor.

Cre'do, *lat.*, eg. jag tror; trosbekännelse; *tonk.*, tredje avdelningen i den katolska mässan; namn på katolsk tidskrift i Stockholm, grundad 1920. — **C. qui'a absu'rdum**, jag tror emedan det är orimligt, ett uttryck av kyrkofadern *Augustinus.*

Creek, *eng.* (*l.* krik, *mlat. crica, holl. kreek, anglos. crecca*), liten vik och hamnplats vid engelska kusten; i Förenta Staterna och Australien betyder ordet flodbädd, som periodiskt uttorkar.

Creeks l. **Muskogees** (*l.* kriks, -gi's), indianstam i Nordamerika.
Crees (*l.* kris), algonkinindianstam vid Hudsonvikens s. stränder.
Cremaillère, *fr.* (*l.* krömajä'r), *befästn.*, sågverk, in- och utgående vinklar på insidan av ett bröstvärn.
Crémant, *fr.* (*l.* -ma'ng), det lättaste av musserande viner.
Cremantvin, ett slags ungerskt vin.
Crema'ster, *anat.*, hängare, muskel från sädessträngen till testikeln.
Cremato'rium, *lat.*, likbränningsugn.
Crème, *fr.* (*l.* kräm), grädde; *fig.*, sällskap av personer ur de allra förnämsta samhällsklasserna (*la crème de la crème*). — **La crème de la société** (*l.* - dö la såsiete'), högsta societeten. Jfr *Kräm.*
Crême céleste, *fr.* (*l.* cräm sele'st), dets. som *Cold cream* (se d. o.).
Cremone'sare, ett slags berömda fioler från staden Cremo'na i Italien. De bästa äro tillverkade av familjerna *Amati, Stradivari* och *Guarneri.*
Cre'mor ta'rtari, *lat.*, *farm.*, renad vinsten. Brukas till tandpulver och invärtes medicin.
Cre'na, *lat.*, fåra. — **Crena a'ni,** analfåran.
Crena'tum (av *lat. cre'na*, inskärning), *bot.*, naggad. — **Crenula'ta,** *bot.*, smånaggad.
Creneau, *fr.* (*l.* krönå; av *lat. cre'na*, spricka), se *Krenå.* — **Crenele'ra,** se *Krenelera.* — **Crenelure** (*l.* -ly'r), se *Krenelyr.*
Crenila'brus me'lops, *zool.*, skärsnultran (syn. *Labrus m.*).
Creno'thrix, *bot.*, järnbakterier.
Crêpe, *fr.* (*l.* kräp; av *lat. cri'spus*, krusig), flor, krusflor, krepp.
Crépin (*l.* krepä'ng), franskt mansnamn = *Crispinus* (se d. o.). — **Saint Crépin** (*l.* säng -), den helige Crispinus, skomakarnas skyddshelgon. Se vid. *Crispinader.*
Crépine, *fr.* (*l.* -pi'nn), tjocka fransar; småmönstriga, prickiga sidentyger. Se *Krepiner.*
Cre'pis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compositæ.* Ett fåtal arter odlade. Fem inhemska.
Crépon, *fr.* (*l.* krepå'ng), ett slags fint tyg av ylle l. siden.
Crépuscule, *fr.* (*l.* krepysky'll, *lat. crepu'sculum*), skymning; gryning.
Cres (*l.* kre), dets. som *Creas* (se d. o.).
Cresc., förk. för *Crescendo* (se följ. ord).
Créscendo, *ital.* (*l.* kresje'ndå), *tonk.*, med tilltagande styrka. Tecknas <.)(D e c r e s c e n d o.
Cre'scens och **Cresce'ntia,** latinskt mans- och kvinnonamn (av *cre'scere*, tillväxa), den växande. Kvinnonamnet heter på franska **Crescence** (*l.* kresa'ngs).
Cresce'ntia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bignonia'ceæ*, i tropiska Amerika. — **C. ala'ta,** odlas. Bladen, *tecoma-te*, anses vara ett utmärkt medel mot bröstsjukdomar. — **C. cujete,** kalabass-trädet, har frukter, som användas till kärl, *kalabasser.* (Kalabasser fås även av en gurkväxt, *Lagena'ria.*)
Crest, *eng.*, hjälmprydnad över vapensköld.
Cre'ta a'lba, *lat.*, vit krita.
Crête, *fr.* (*l.* krät; av *lat. cri'sta*, kam), *krigsk.*, skärningen mellan ett bröstvärns "krön" och dess sidosluttningar, "*dosseringar*".
Cre'tius, *lat.*, *metr.* = *Amfimacer* (se d. o.).
Crétin, *fr.* (*l.* kretä'ng), se *Kretiner.*
Cretonne, *fr.* (*l.* krötå'nn), vitt l. tryckt bomullstyg; ett slags möbeltyg av ylle, med stora mönster.
Crevasse, *fr.* (*l.* kröva'ss; av *lat. crepa're*, springa sönder), klyfta, rämna.
Crevé, *fr.* (av *crever*, spricka sönder), etsning med outspädd salpetersyra för inbitande av de kraftigaste valörerna på en konstetsningsplåt.
Crève-cœur, *fr.* (*l.* krävkö'r), hjärtesorg, förtret, bekymmer.
Crevette, *fr.* (*l.* krövä'tt), ett slags räkor.
Crex crex, *zool.*, ängsknarr (av fam. S u m p h ö n s).
Cri, *fr.* (*l.* kri), rop, skrik. — **Cri de douleur** (*l.* - dö dolö'r), klagorop, skri av smärta. — **Cri-cri** (*l.* krikri'), eg. syrsa; oväsen, stoj; krick-krick, ett slags leksak, med ett obehagligt skärande ljud.
Criant, *fr.* (*l.* kria'ng), skriande, himmelsskriande.
Cribbage, *eng.* (*l.* kri'bbädsj), ett engelskt kortspel.
Cri'brum, *lat.*, sil. — **Cribrifo'rmis,** silformad. — **Cribro'sus,** försedd med silhål.
Cri'cket, *eng.*, ett engelskt slagbollspel.
Cricoi'des l. **Cricoide'as,** *lat.*, ringformad.
Crime, *fr.* (*l.* krim), brott.
Cri'men, *lat.*, brott. — **C. capita'le,** förbrytelse, som är belagd med dödsstraff. — **C. fa'lsi,** förfalskningsbrott. — **C. fla'grans,** missgärning, vid vars utövande brottslingen gripes. — **C. læ'sæ majesta'tis,** majestätsbrott, högförräderi. — **C. occu'ltum,** hemligt brott. — **C. perduellio'nis,** högförräderi. — **C. ra'ptus,** våldsamt bortförande av en kvinna. — **C. sacrile'gii,** se *Sacrilegium.* — **Crimina'l, Crimine'll,** se *Kriminal, Kriminell.* — **Crimina'liter,** i brottmålsväg.
Cri'mp, *eng.*, agent för kolhandlare; värvare; i Amerika bordell- och sämre värdshusvärd.
Crin d'Afrique, *fr.* (*l.* kräng dafri'ck), "afrikanskt tagel", och **C. végétal** (*l.* vesjeta'l), "vegetabiliskt tagel", krollsplint, ofta bladen av ett nordafrikanskt stäppgräs, som nyttjas till stoppning av madrasser och möbler.
Crini'tus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, långhårig.
Cri'nis, *lat.*, hår.
Crinoi'dea, *zool.*, hårstjärnor.
Cri'num africa'num, *bot.*, se *Agapanthus.*
Crin végétale, *fr.* (*l.* kräng vesjeta'll), se *Crin d'Afrique* och *Caryota.*

Cri'sis, *lat.*, kris.

Crispa'tus, Cri'spus (-a, -um), *lat.*, *bot.*, krusig.

Crispin, *fr.* (*l.* krispä'ng), komisk figur i den klassiska franska komedien, antingen fiffig l. otymplig och dum betjänt.

Crispina'der, välgärningar på andras bekostnad, uppkallade efter helgonet *Crispinus*, skomakarnas skyddspatron, som säges hava stulit läder och av detta förfärdigat skor åt fattiga. Jfr *Saint Crépin* (under *Crépin*) och *Crispinus*.

Crispine, *fr.* (*l.* -pi'nn), en liten damkappa.

Crispi'nus och **Crispi'na,** mans- och kvinnonamn (av *lat. cri'spus*, krusig), krushårig. Mansnamnet förk. till **Crispi'n.**

Crista castre'nsis (av *lat. cri'sta*, kam, och *ca'strum*, läger), *bot.*, lägerkam. — **Crista galli** (av *lat. gallus*, tupp), *bot.*, tuppkam. — **Crista'tus, -a, -um,** *lat.*, kamprydd; *bot.*, kamlik.

Cristaci'ter (av *lat. cri'sta*, kam), *paleont.*, ett slags förstenade, taggformiga musslor.

Cristalli'nus, *lat.*, *bot.*, kristallklar.

Cristi'nos, i Spanien under drottning Maria Kristinas regering anhängarna av henne och den politiska reformen. Mot dem stodo c a r l i s t e r n a (se d. o.).

Cristobali't, *miner.*, en kristalliserad modifikation av kiselsyra. Bildas vid hög upphettning av kvarts.

Crite'rium, *lat.*, *fil.*, kännetecken, varigenom något igenkännes. — **C. ve'ri,** *lat.*, kännetecken på sanningen (av något).

Croca'tum, Cro'ceus (av *lat. Crocus*, saffran), *bot.*, saffransgul. — **Crocifo'lius** (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som *Cro'cus*.

Croccia, *ital.* (*l.* krå'ttja, av *lat. cro'cus*, saffran), den röda kardinalsdräkten.

Croche, *fr.* (*l.* kråsj), *tonk.*, åttondedels not. — **Double croche** (*l.* dobl -), sextondedels not.

Crochet, *fr.* (*l.* kråsje'), liten krok, virknål. — **Crochets,** *pl.*, lockar vid tinningarna, ”korkskruvslockar”; parentestecken.

Croci'n, *kem.*, det gula färgämnet i saffran.

Crocketspel (*l.* krå'cket-; *eng.* och *fr. croquet* [*l. kråcke'*]), krocketspel, ett slags engelskt bollspel med träkulor, vilka drivas genom järnbågar medelst träklubbor. — **Crocke'ra,** krockera, med en krocketkula träffa en annan.

Crocodi'lus, *zool.*, krokodilsläktet. — **C. nilo'ticus,** nilkrokodilen.

Cro'cus, *bot.*, odlat växtsläkte tillhörande fam. *Irida'ceæ*. Allmännast äro **C. ve'rnus** l. **neapolita'nus,** saffran, med blå l. vit krona, och **C. lu'teus,** med gul krona. Andra odlade arter äro **C. albiflo'rus,** kalk vit, **C. heuffelia'nus,** kalk violett, **C. mœsi'acus,** kalk gul, och **C. susia'nus,** kalk gul, utvändigt ofta svartstrimmig.

Cro'cus metallo'rum, *lat.*, ”metallsaffran”, alkemistiskt namn på brunröda metallföreningar, t. ex. **C. Ma'rtis,** järnoxid, **C. so'lis,** *lat.*, guldoxid, och **C. Ve'neris,** kopparoxidul. *Crocus Martis*, oftast blott kallad *C.*, kvarlever som namn på polermedlet hård, finpulveriserad järnoxid.

Crœ'sus, se *Kresus*.

Crofesi'ma (av *Cro*, krom, *Fe*, järn, *Si*, kisel och *Ma*, *magnesium*), beteckning för det material, varav jordklotets djuplager (mellan litosfären och centrosfären) jämte *Nifesima* (*Ni*, nickel) antages huvudsakligen bestå.

Cro'fters, *eng.* (*l.* -törs), arrendatorer i Skottlands högländer.

Croisade, *fr.* (*l.* kråasa'dd), korståg; kaperi; korsstöt; korseld. — **Croise'ra** (*fr. croiser*), korsa; gå i vägen för; kroasera, para djur av olika raser.

Croisé, *fr.* (*l.* kråasse'), *textil.*, namn på ett flertal kypertslag.

Croisée, *fr.* (*l.* kråasse'), *byggn.*, korsmitten, skärningen mellan huvud- och tvärskepp i en kyrka.

Croisera (*l.* kråa-), se *Croisade* och *Kroasera*.

Croix d'augives, *fr.* (*l.* kråa' dåsji'v), *byggn.*, i medeltidens franska byggnadskonst det kors, som bildas, där två diagonalbågar i ett korsvalv skära varandra.

Croix rouge, L a, *fr.* (*l.* la kråa' rosj), röda korset, sammanslutning för frivillig sjukvård i fält.

Cro-Magnon-rasen (*l.* krå-manjå'ng-), *arkeol.*, en av de kvartära människoraserna i Europa, uppkallad efter fossila skelettfynd i grottan Cro Magnon i departementet Dordogne i Frankrike.

Cromlech, keltiskt ord (av *cromen*, tak, och *lech*, flat sten), ett keltiskt stenaltare, stendös, ”dolmen” (se d. o.).

Cromorne, *fr.* (*l.* kråmå'rn), *tonk.*, krumhorn, ett blåsinstrument.

Crona'rtium, *bot.*, blåsrost, en skadlig svamp på barrträd.

Cronawetter, se *Borovisczka*.

Cronstedti't, *miner.*, kolsvart, kristallisk klorit.

Crookesi't (*l.* kro-), *miner.*, det enda hittills kända självständiga tallium-mineral.

Crookes rör (*l.* kroks -), *fys.*, ett nästan lufttomt glasrör, som användes vid studiet av katodstrålarnas egenskaper.

Crop, *eng.* (*l.* kråpp), skörd, särskilt den nordamerikanska tobaksskörden; de stora fat, vari tobaken i Nordamerika förpackas (väga fyllda 625 kg.).

Croquants, se under *Croquera*.

Croquera (*l.* kråcke'ra; *fr. croquer*), bortsnappa; äta snålt; *målark.*, i hast avteckna huvuddragen av föremål; göra ett flyktigt utkast. Se även *Crockera* (under *Crocketspel*). — **Croquet** (*l.* krå'cket), se *Crocketspel*. — **Croquis** (*l.* kråki'), flyktigt utkast till en målning; hastigt utkastad plan över en trakt. — **Croquants** (*l.* kråka'ng), eg. trashankar; öknamn på

de upproriska bönderna i Guienne under Henrik IV och Ludvig XIII.

Croquis, se under *Croquera*.

Crore (*l.* krå'ör, *ind. karo'r*), i brittiska Indien en summa på tio millioner rupier (se d. o.).

Crose, *fr.* (*l.* kròs), ett slags franskt vin från Cette.

Crossexamination, *eng.* (*l.* kråssegsaminä'sjön), *jur.*, vittnesförhör, hållet av den part, mot vilken vittnet uppträder.

Crossreadings, *eng.* (*l.* kråssri'dings), läsning tvärsöver, t. ex. från den ena tidningsspalten till den andra.

Crossword, *eng.* (*l.* kråssoö'rd), korsord, ordfläta.

Cro'ssopus fo'diens, se *Neomys*.

Crotala'ria, *bot.*, ostindiskt ärtväxtsläkte. — **C. ju'ncea**, ger *sunn* l. *bengalisk hampa*.

Croti'n, *farm.*, se *Croton*.

Cro'ton, *bot.*, tropiskt växtsläkte, tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ*. Flera droger fås av *Croton*-arter. — **C. Casca'rilla** och **C. Elute'ria**, lämna kaskarillabark. — **C. lacci'ferus**, lämnar schellack. — **C. nive'us**, lämnar Colpachibark. — **C. Ti'glium**, **C. Pava'na** m. fl. ostindiska arter ha frön, som giva *Croton-oljor* (Kroton-oljor). Resterna av fröna innehålla ett skarpt giftämne, *croti'n* l. *kroti'n*, som bl. a. förstör de röda blodkropparna.

Cro'ton-olja, se *Croton*.

Croup, *eng.* (*l.* krop), **Kroup** l. **Krup**, *med.*, strypsjuka, inflammation i struphuvudets slemhinna, varvid bildas hinnor, vilka jämte ansvällningen av de sjuka organen orsaka kvävning. Ordet användes även synonymt med difteri.

Croupade, *fr.* (*l.* kropa'dd), *ridk.*, högt språng l. sats av en ridhäst.

Croupe, *fr.* (*l.* kropp), länd.

Croupier, *fr.* (*l.* kropie'), person, som vid en spelbank utbetalar bankens förlust och insamlar dess vinst.

Croupon, *fr.* (*l.* kropång), krupong, kärnstycket i en hud.

Croustade, *fr.* (*l.* krosta'dd), se *Krustad*.

Croûte, *fr.* (*l.* krot, av *lat. cru'sta*), brödskorpa, brödkant. — **Croûtes de lait** (*l.* krot dö lä), *med.*, *Cru'sta la'ctea*, mjölkskorv, en hudsjukdom, oftast förekommande å huvudet hos späda barn.

Crouton, *fr.* (*l.* krotå'ng), stekt brödskiva.

Crowd, *eng.* (*l.* kraod), se *Chrotta*.

Crown, *eng.* (*l.* kraon), krona; silvermynt = 4 kr. 54 öre.

Crown-glass, *eng.* (*l.* kraon-glass), den finaste sort av vitt glas, användes tillika med *flintglas* (se d. o.) till linser för optiska instrument. — **Crown-läder**, framställes genom kombinerad vit- och fettgarvning. Användes till dragremmar o. d.

Crows, *eng.* (*l.* kra'ås), nordamerikansk indianstam, "kråkindianer".

Croyable, *fr.* (*l.* kråa'jabl), trolig, sannolik.

Cruci'bulum, *lat.*, *bot.*, degel-.

Cruci'feræ (syn. *Siliquo'sæ*), *bot.*, korsblommiga l. skidväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna.

Crucifi'x (av *lat. cru'ci fi'xus*, korsfäst), se *Krucifix*.

Crudelite't (*lat. crude'litas*), grymhet. — **Cruel**, *fr.* (*l.* krye'll), grym, obarmhärtig.

Cru'dum, *lat.*, *bot.*, rå.

Cruentifo'lium (av *lat. crue'ntus*, blodig, och *folium*, blad), *bot.*, med blodfläckiga blad.

Cru's galli (av *lat. cru's*, ben, och *gallus*, tupp), *bot.*, tuppben.

Cru'or l. **C. sangui'nis**, *lat.*, blod, blodlever.

Crura'l (av *lat. crus*, lår, ben), *anat.*, som har avseende på låret, t. ex. *he'rnia crura'lis*, lårbråck.

Cruri'n, *farm.*, pulverformig förening av kinolin och vismutrodanid. Användes mot gamla bensår.

Crus, *pl.* **Cru'ra**, *anat.*, lår, skänkel. — **Crura'lis**, som avser låret.

Crusa'do, ett spanskt och ett portugisiskt mynt med ett kors i prägeln, det förra = ungefär 1 kr. 35 öre, det senare = ungefär 1 kr. 80 öre.

Cru'sca, *ital.*, kli. — **Accade'mia della Crusca**, en 1582 i Florens grundad förening av lärda med uppgift att rensa italienska språket ("liksom mjölet rensas från kliet").

Crusher-apparat (*l.* kra'sjö-) *l.* **Crusher gauge** (*l.* - gådsj), apparat för mätning av gastryck vid explosioner.

Cru'sta, *lat.*, kroppars hårda yta; bark, skal, skorpa. — **C. la'ctea**, *med.*, mjölkskorv. Se *Croûtes de lait*. — **Crusta'cea** l. **Krustace'er**, *pl.*, *zool.*, kräftdjur, en klass av leddjuren. — **Crustaceolo'g**, kännare av kräftdjuren. — **Crustaceologi'**, läran om kräftdjuren.

Crusta'ceum, **Crusto'sa** (av *lat. crusta*, skorpa), *bot.*, skorplik. — **Crustuliniforʹmis** (av *lat. cru'stulum*, sockerbröd, och *fo'rma*, form), *bot.*, lik sockerbröd.

Çruti (*l.* sjro-), *ind. relig.*, omedelbar uppenbarelse.

Crux, *astr.*, stjärnbilden S ö d r a k o r s e t på s. hemisfären.

Crux, *lat.*, kors; plåga, lidande; katolsk procession med ett kors i spetsen. — **C. inte'rpretum**, ett svårförklarligt ställe hos en författare (betecknades fordom med ett kors).

Cruza'da, *sp.* (av *crus*, *lat. crux*, kors), urspr. korstågsgärd; senare inkomster av fastor, frikallelser o. d. till delning mellan påven och konungen; den dessa avgifter indrivande domstolen.

Crwth, ett keltiskt instrument. Se *Chrotta*.

Cry de guerre, *fr.* (*l.* kri dö gär), härskri; heraldisk devis på vapensköldar, tjänande som igenkänningstecken.

Crypta'rum (av *gr. krypto's*, dold), *bot.*, i skrymslen (under trädrötter).

Cryptoga'mæ, se *Kryptogamer.*

Cryptome'ria, *bot.*, östasiatiskt benträdssläkte. — **C. japo'nica**, japansk ceder, sugi, viktigt skogsträd.

Cs, *kem.*, atomtecken för metallen *Cæsium.*

c. s. = *coma sopra*, som ovan, l. *con sordino* (se d. o.).

CS., *kem.*, förk. för kolsvavla.

C. S. (eg. förk. för Chalmerska slöjdskolan), förening av forna och nuv. *chalmerister* (se d. o.).

C. S. A., förk. för *Centralförbundet för socialt arbete.*

Csardak, *ung.* (*l.* tsjarda'k), vakthus på pålar.

Csardas, *ung.* (*l.* tsjarda'sj), en eldig ungersk nationaldans.

C. S. I., förk. för eng. *Companion of the star of India*, ledamot av orden Indiens stjärna.

Csikos (*l.* tsjiko'sj; av *ung. tsiko'*, föl), ungersk, måleriskt klädd herde till häst.

ct., förk. för *cent.*

Ctenola'brus su'illus, *zool.*, stensnultran, av fiskfamiljen Läppfiskar (syn. *Labrus*).

Cteno'phora, *zool.*, kam-maneter.

Ctnr, ctr och **cr**, förk. för *centner.*

Cto ct. = *Conto corrente*, löpande räkning.

C:tra = *contra*, emot.

Cu, *kem.*, atomtecken för *Koppar* (*Cuprum*).

Cua'ba, ett fint virke av kubanska träd, tillhörande släktet *Amy'ris* (fam. *Ruta'ceæ*).

Cua'dra, *sp.*, sydamerikanskt längdmått; i Chile 127 m.; i Argentina och Paraguay 129 m.; i Uruguay 86 m.

Cua'ndu, *zool.*, se *Cercolabes.*

Cuartilla, *sp.* (*l.* -tilja), äldre spanskt rymdmått = omkr. 14 l.; i Uruguay och Argentina spannmålsmått = omkr. 34 l.

Cuartillo (*l.* -ti'ljå), se *Acumbre.*

Cu'ati, *zool.*, snabelbjörnen.

Cub (*l.* köbb), engelsk benämning på valp; varubenämning på ungdjursskinn inom pälsvaruhandeln.

Cu'baholz, gulträ, erhålles av det bl. a. å ön Kuba växande mullbärsträdet *Mo'rus tincto'ria.*

Cuba'n, *miner.*, reguliärt kristalliserande kopparmineral, funnet på Kuba och i Sverige.

Cube'bæ, se *Kubeber.*

Cubi'culum, *lat.*, eg. rum, sovrum, nattläger; grav för en martyr hos de första kristna; bönhus. — **Cubicula'rius**, husslav; titel för påvens kammartjänare.

Cubit, *eng.* (*l.* kjo'bit), äldre engelskt längdmått = 0,5 yard.

Cu'bitus, *lat.*, *anat.*, eg. armbåge; stundom (i st. f. *os cu'biti*) armbågsbenet l. stora armpipan; även ett fornromerskt längdmått = 0,44 m.

Cubras, i Sydamerika bruklig benämning på avkomlingar av mulatt och neger.

Cucu'lidæ, *zool.*, familjen Gökfåglar. — **Cu'culus cano'rus**, göken.

Cuculla'ta (av *lat. cucu'llus*, strut), *bot.*, strutlik.

Cucu'llus non fa'cit mo'nachum, *medelt.- lat.*, eg. kåpan gör ej munken; kläderna göra ej mannen.

Cu'cumis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* Ett stort antal arter odlade som prydnads- och köksväxter. — **C. augu'ria**, aradagurka, prydnadsväxt med gula, taggiga frukter. — **C. dipsa'ceus**, kardgurka, prydnadsväxt med gröntaggiga frukter. — **C. du'daïm**, äpplemelon, prydnadsväxt med plommonstora, ätliga frukter. — **C. flexuo'sus**, ormgurka, prydnadsväxt med långa, smala, mörkgröna, ätliga frukter. — **C. me'lo**, melon. — **C. myrica'rpus**, krusbärsgurka, prydnadsväxt med krusbärslika frukter. — **C. sati'vus**, gurka, mångformig, odlad köksväxt.

Cucu'rbita, *bot.*, gräskar, kurbits, pumpa, växtmärg, artrikt växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* Ett stort antal mångformiga arter odlas som prydnads- och köksväxter. — **C. ma'xima**, jättekurbits, turbankurbits, mångformig prydnads- och köksväxt. Hit hör trädgårdskurbits (*C. ecorona'ta*), innefattande alla de mest kända ätliga sorterna. — **C. pe'po**, pumpa, växtmärg, mångformig prydnads- och köksväxt. Särskilt de äkta formerna *C. melope'po* ätbara.

Cucurbita'ceæ, *bot.*, gurkväxter, växtfamilj av ordn. *Campanulinæ* (se d. o.). Viktiga släkten äro *Citru'llus, Cucu'mis, Cucurbi'ta* m. fl. Omkr. 600 kända arter, mest i tropikerna (särskilt Brasilien, Ostindien, Peru).

Cucuriu'bu, dets. som *Anaconda.*

Cudbear (*l.* ködbär), *kem.*, färgstoff, bildat genom ammoniaks inverkan på *orcin* (se d. o.).

Cuddi, arabiskt mått för våtvaror = 7,571 l.

Cue'ncas, medelfin spansk fårull.

Cui bo'no? se under *Bonus.*

Cui'que su'um, se *Suum quique.*

Cuirasse, Cuirassier, *fr.* (*l.* kuirass, -sie'), se *Kyrass, Kyrassiär.*

Cuir d'Alger, *fr.* (*l.* kui'r dalsje'), garvarbark av Aleppotallen (*Pi'nus aleppe'nsis*).

Cuir de Russie, *fr.* (*l.* kui'r dö ryssi), juft, ryssläder, ett med videbark garvat och med nävertjära insmort läder.

Cuisse-madame, *fr.* (*l.* kui'ss-mada'mm), eg. fruntimmerslår; ett slags franska päron.

Cuivre, *fr.* (*l.* kuivr, *lat. cu'prum*), koppar. — **C. blanc** (*l.* - blang), nysilver. — **C. jaune** (*l.* - sjån), mässing. — **C. poli** (*l.* - påli'), fint slipade varor av mässing. — **C. rouge** (*l.* - rosj) = *Cuivre* (se ovan).

Cu'jus re'gio, e'jus reli'gio, *lat.*, den som härskar över ett land, härskar även över dess religion.

Cuju'svis ho'minis est erra're; nulli'us ni'si insipie'ntis in erro're persevera're, *lat.*,

varje människa kan fela; men blott den vanvettiga framhärdar i villfarelsen.

Cul, *fr.* (*l.* kyl), stjärt.

Culbute, *fr.* (*l.* kylby'tt), kullerbytta. — **Culbute'ra,** överändakasta, störta; stupa kullerbytta; falla huvudstupa.

Culde'er (*eng.* *culdees*), de keltiska präster, som höllo fast vid den gamla brittisk-skotska kyrkan mot den romersk-katolska.

Cul-de-lampe (*l.* kyl dö langp), ornamentalt slutstycke i en bok. — **Cul de Paris,** *fr.* (*l.* - pari'), eg. Parisbakdel; turnyr (se d. o.). — **C. de sac** (*l.* - sack), återvändsgränd.

Cu'leus, *lat.*, eg. lädersäck; fornromerskt mått för våta varor.

Cu'lex, *zool.*, ett släkte myggor. — **C. pi'piens,** vanlig mygg. Jfr *Ano'pheles* och *Simu'lium.*

Culinaire, *fr.* (*l.* kylinä'r; av *lat.* *culi'na,* kök), kulinarisk, som rör matlagningen, köket. — **Art culinaire** (*l.* ar -), kokkonst.

Cullinan-diamanten (*l.* köllinä'n-), den största kända diamanten, funnen i Sydafrika 1905. Den vägde oslipad 3,024 karat och skänktes till kung Edvard VII av Transvaals folk. Numera är den kluven och slipad. De erhållna stenarna tillhöra de brittiska kronjuvelerna.

Cully, ett schweiziskt vin.

Culm, *geol.*, se *Kolm.*

Cu'lmen, se *Kulmen.*

Cu'lmus, *lat.*, stängel. — **Culmi'ter,** *paleont.*, förstenade växtstänglar.

Culotte, *fr.* (*l.* kylå'tt), benkläder, byxor. Jfr *Sans-culotte.*

Cu'lpa, *lat.*, *jur.*, förseelse, genom oaktsamhet begånget brott, till skillnad från *dolus* (se d. o.). — **Mea cu'lpa, mea ma'xima culpa,** *lat.*, min skuld, min mycket stora skuld. Uttryck i katolikernas syndabekännelse. — **Culpa'bel,** brottslig. — **Culpabilite't,** brottslighet.

Culte, *fr.* (*l.* kylt), **Cu'ltus,** *lat.*, se *Kult.*

Culti'sm, se *Kultism.*

Cultiva'tor, *lantbr.*, ett slags djupharv.

Cum, *lat.*, med, tillika med. Sammanställningar med **cum,** som ej återfinnas här, sökas under sammanställningens huvudord.

Cumæ'iska siby'llan l. **Siby'llan från Cu'mæ,** en gudaingiven sierska, av vilken den romerske konungen Tarquinius Superbus köpte Sibyllinerna l. Sibyllinska böckerna. Se *Sibylla* och följ.

Cum approbatio'ne (admi'ttitur), *lat.*, genomsläppes med godkännande, betyg mellan *approbatur* och *admittitur* (se d. o.).

Cumberlandkaka, *kokk.*, efterrätt av smördeg, risgryn, makaroner, ägg, muskot, madeira och konjak.

Cu'mbre, *sp.*, topp, ingår i namnet på många berg.

Cum De'o et victri'cibus a'rmis, *lat.*, med Gud och segrande vapen (ett av Gustav II Adolfs valspråk).

Cum gra'no sa'lis, *lat.*, eg. med ett korn salt; med en smula omdöme.

Cum gra'tia et privile'gio (stundom med tillägg av **superio'rum, S:æ Maj:tis** l. dyl.), *lat.*, med (myndigheternas, K. M:ts o. s. v.) tillstånd och uteslutande rätt, en formel varmed fordom på böcker antyddes någons uteslutande rätt att offentliggöra dem.

Cum ignomi'nia, *lat.*, med skymf, på skymfligt sätt.

Cumidi'n, *kem.*, ett anilin liknande ämne, som framställes ur stenkolstjära.

Cumières, *fr.* (*l.* kymiä'r), röda och vita viner från trakten av franska staden Marne.

Cum infa'mia, *lat.*, med hederns förlust, med skam och vanära.

Cumino'l, se *Cuminum.*

Cum insignio're la'ude (approba'tur), *lat.*, med utmärkt beröm godkänd, betyg mellan *cum laude* och *laudatur* (se d. o.), motsvarar 2 ½ betygsenheter.

Cumi'num cymi'num, *bot.*, en i s. Europa odlad umbellat (vild i ö. Medelhavsländerna), vars frukt, spiskummin, utgör drogen *fru'ctus Cumi'ni.* Den innehåller en olja, *cumino'l,* och ett kolväte, *cymo'l.* Spiskummin har samma användning som vanlig kummin.

Cum la'ude (approba'tur), *lat.*, med beröm (godkänd), det mell. av de tre huvudbetygen, motsvarar 2 betygsenheter. Jfr *Approbatur* och *Laudatur.*

Cum li'cet fu'gere, ne quæ're li'tem, *lat. ordspr.*, kan du undvika, så sök ej tvist.

Cu'muli, Cumulostra'ti, se under följande ord.

Cu'mulus, *lat.*, kulle, hög, hop. — **Cu'muli,** *pl. meteor.*, stackmoln. — **Cumulo stra'ti,** *pl.*, sammanhopade och förtätade cumuli, åskmoln.

Cunardlinien, *eng.* (*l.* kju'nard-), den första transatlantiska ångbåtslinjen, inrättad 1840.

Cuncte'ra (*lat.* *cuncta'ri*), dröja, förhala tiden. — **Cuncta'tor,** ”sölaren”, binamn till den romerske diktatorn Fabius Maximus.

Cunette, *fr.* (*l.* kynä'tt), *befästn.*, ”ränngrav”, mindre grav i bottnen på den eg. fästningsgraven.

Cu'neus, *lat.*, vigg, svinfylking, en kil- l. viggformig slagordning. Se vid. *Caput porcinum* (under *Caput*). — **C. cu'neum tru'dit,** *lat. ordspr.*, den ena kilen driver den andra.

Cuni'culus, *lat.*, eg. kanin; av kaniner grävd gång; underjordisk gång, mina.

Cunigu'nda, forntyskt, och **Cunégonde** (*l.* kynegå'ngd), franskt kvinnonamn, se *Kunigunda.*

Cunningha'mia, *bot.*, ett östafrikanskt barrträdssläkte. — **C. sine'nsis,,** sanshu, lämnar ett vackert, högt värderat virke. Odlas i Europa som krukväxt.

Cu'nnus, *anat.*, moderslidan.

Cup, *eng.* (*l.* kapp), bägare, pokal; *sportt.*,

prispokal, vandringspris. — **The english cup** (*l.* the i'nglisj -), engelsk fotbollstävlan om ett 1871 uppsatt vandringspris.

Cupidite't (*lat. cupi'ditas*), begärelse, lystnad.

Cupi'do, *lat.*, eg. begärelse; *rom. myt.*, kärleksguden (A m o r). — **Cupido'n**, *pl.* **Cupido'ner**, stundom **Cupi'dines**, liten kärleksgud. Jfr *Amorin.*

Cu'preabark, en art kinabark.

Cupre'n, *kem.*, ett ämne, som erhålles genom inverkan av acetylen på upphettad kopparoxid. Användes i st. f. kiselgur för uppsugning av nitroglycerin samt i svartkrut i st. f. kol.

Cupressa'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Conife'ræ*. Se *Cupressus, Juniperus* och *Thuja.*

Cupressifo'rme (av *lat. Cupre'ssus*, cypress, och *forma*, form), *bot.*, cypresslik.

Cupre'ssus, *bot.*, barrträdssläkte av fam. *Cupressa'ceæ.* — **C. fune'bris**, sorgcypress, odlat träd med hängande grenar, härstammar från Kina. — **C. lawsonia'na**, Oregonceder, uthärdar övervintring i mell. Sverige. — **C. sempervi'rens**, cypress, är inhemsk i Persien. Veden användes till finare snickeriarbeten. Allmänt odlad som prydnadsväxt.

Cupri't, *miner.*, röd kopparmalm.

Cu'prum, *lat.*, koppar. — **C. ace'ticum**, kupriacetat. — **C. ace'tico-arsenico'sum**, schweinfurtgrönt (se d. o.). — **C. bichlora'tum**, kupriklorid. — **C. carbo'nicum**, kuprikarbonat. — **C. chlora'tum a'lbum**, kuproklorid. — **C. ni'tricum**, kuprinitrat. — **C. olei'nicum**, kupriolenin. — **C. oxyda'tum**, kuprioxid. — **C. oxydula'tum**, kuprooxid. — **C. phospho'ricum**, kuprifosfat. — **C. subace'ticum**, spanskgröna. — **C. sulfocarbo'nicum**, kuprifenylsulfonat. — **C. sulfu'ricum**, kuprisulfat. — **C. sulfu'ricum-ammoni'acum**, kupriammoniumsulfat.

Cu'pula, *lat.*, kupol; *bot.*, svepeskål, fruktskål.

Cupula'tum (av *lat. cu'pa*, tunna), *bot.*, skållik.

Cupuli'feræ, *bot.*, underfamilj av *Amenta'ceæ*, vars arter äro försedda med *cupula* (se d. o.).

cur., förk. för *curator* (se d. o.).

Cu'ra, *lat.*, vård, omsorg, bekymmer; tjänsteåliggande; förvaltning. — **C. anima'rum**, själavård. — **C. bono'rum**, egendomsförvaltning. — **C. poste'rior**, en senare omsorg. — **Pro cura**, för omaket, besväret. — **Curam ge'rens**, tjänstförrättande.

Curaçao, *port.* (*l.* -sa'ung; hos oss vanligen kyrasså'), likör, beredd på fruktskalen av pomeranser och pomeransknopp från den västindiska ön Curaçao. — **Curaçao-skal**, de torkade skalen av den på Curaçao och Barbados växande pomeransarten.

Cura're, **Urari** l. **Woorara**, *farm.*, ett starkt, huvudsakligen av stryknin bestående pilgift, som brukas av indianstammarna i vissa delar av Sydamerika. Dess verksamma beståndsdel är alkaloiden *curarin.* Begagnas vid åtskilliga fysiologiska undersökningar.

Curassa'o = *Curaçao.*

Curate'l (*lat. curate'la*; av *cu'ra*, vård), se *Kuratel.*

Cura'tor, *lat.* (av *cura're*, ombesörja), se *Kurator.* — **C. abse'ntis**, förmyndare för en frånvarande, vars vistelseort är obekant. — **C. ad li'tem**, den, som i en konkurs träder i gäldenärs ställe, för att träffa överenskommelse med gäldenärerna; ombudsman i Stockholms stads förmyndarekammare. — **C. bono'rum**, god man i en konkurs, syssloman i ett stärbhus. — **C. curato'rum**, ordf. i ett kuratorskonvent. — **C. honora'rius**, hederskurator. — **Curato'rium**, förordnande för någon att vara kurator.

Cu'rcasolja, **Purge'rnötolja**, **Helvetesolja**, erhålles ur fröna av den i tropikerna odlade *Ja'tropæ cu'rcas* (fam. *Euphorbia'ceæ*). Användes i ullspinnerier, till lampolja, till såpor o. s. v.

Curcu'ligo, *bot.*, växtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ.* — **C. recurva'ta**, från Java, med meterlånga, längsveckade blad, odlas ofta som krukväxt.

Cu'rcuma, *bot.*, ett fam. *Zingibera'ceæ* tillhörande växtsläkte. — **C. angustifo'lia** och **leucorrhi'za**, Ostindien, lämna stärkelse, ostindisk arrow. — **C. lo'nga**, odlad i tropikerna, ger drogen gurkmeja. — **C. Zedoa'riæ**, ger drogen zittver-rot.

Cu'rcumapapper, se *Gurkmejpapper.*

Curcumi'n, *tekn.*, ett gult färgämne, som fås av gurkmeja.

Curé, *fr.* (*l.* kyre', av *lat. cura*, se d. o.), kyrkoherde.

Curée, *fr.* (*l.* kyre'), innanmätet i villebråd, som vanligen ges åt hundarna.

Curette, *fr.* (*l.* kyre'tt), *med.*, kyrett, långskaftad skarp slev för slemhinnor. — **Currettage** (*l.* -ta'sj), skrapning av slemhinnor.

Cu'ria, *lat.*, rote, avdelning av folket i Rom (från Romuli tid var detta delat i tre tribus och varje tribus i 10 curior); samlingslokal för romerska senaten; rådhus, rådsförsamling; ämbetsverk; furstehov; romerska kurian l. det påvliga kabinettet. — **Curia'lier**, vid domstolar och kanslier införda bruk i avseende på skrivsätt, uppställningen av brev, titlar m. m. — **Curiali'ster**, sådana katoliker, som tillerkänna påven oinskränkt makt över kyrkan. — **Curia'lstil** (*lat. sti'lus cu'riæ*), se *Kurialstil.*

Cu'ria paupe'ribus cla'usa est, dat ce'nsus hono'res, *lat. ordspr.*, för de fattiga hållas dörrarna till rådskamrarna stängda; för de rika slås de upp på vid gavel.

Curio, *lat.*, föreståndare för en *curia* (se d. o.).

Curio'sa, se under *Curiosité*.
Curiosité, *fr.* (*l.* kyriåsite'), nyfikenhet; märkvärdighet; sällsynthet. — **Par curiosité**, *fr.*, l. **Curiosita'tis ca'usa**, *lat.*, av nyfikenhet. — **Curio'sum**, *pl.* **Curio'sa**, *lat.*, kuriositet, sällsynthet, märkvärdighet.
Curling (*l.* kö'r-), ett skotskt vinterspel, varvid de tävlande på isen föra stora runda stenar mot målet.
Currants, *eng.* (*l.* kö'rrönts), korinter.
Currency, *eng.* (*l.* kö'rränsi), betalnings- l. bytesmedel, pengar. — **C. note** (*l.* - nåt) l. **Treasury note** (*l.* tre'sjöri -), officiellt namn på engelska, år 1914 utgivna sedlar.
Curre'nt (*lat.* *cu'rrens*, av *cu'rrere*, löpa), se *Kurant*. — **Curre'nte ca'lamo**, "med löpande penna", på rak arm, hasteligen (i brev). — **A'nni curre'ntis** (förk. A. C.) l. **Currentis anni**, innevarande års. — **Me'nsis currentis (M. C.)**, innevarande månads.
Curri'culum vi'tæ, *lat.*, levnadslopp; biografi.
Curry l. **Curry-powder**, *eng.* (*l.* kö'rri, -pa'udör), ragupulver, en blandning av starka kryddor, såsom gurkmeja, peppar, ingefära, kanel m. fl.
Cu'rsa, *astr.*, stjärna i stjärnbilden E r i d a n u s.
Cu'rsim, *lat.*, fort, i hast.
Cu'rsor, *lat.* (av *cu'rrere*, löpa), löpare; ilbud; kursor, benämning på akademivaktmästare.
Curt, se *Kurt*.
Curtus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, kort. — **Curtipe'ndula** (av *lat.* *pe'ndulus*, hängande), *bot.*, kort nedhängande.
Curti'cea fagi'nea, *bot.*, se *Assegayträ*.
Curtido'r-bark, sydamerikansk garvarbark av osäkert botaniskt ursprung.
Curu'lis, *lat.* (av *cu'rrus*, vagn), ett epitet, som i det gamla Rom tillades vissa av rikets högsta ämbetsmän. — **Se'lla curulis**, kurulisk, stol, ett med elfenben inlagt högsäte, som tillkom först endast konungarna, sedan republikens förnämsta män.
Curva'tus (av *lat.* *curvus*, krokig), *bot.*, krökt. — **Curvifo'lius** (av *lat.* *fo'lium*, blad), *bot.*, med krökta blad. — **Curviro'strus** (av *lat.* *ro'strum*, näbb, nos), *bot.*, med krökt spröt. — **Curvise'palus** (av *nylat.* *se'palum*, foderblad), *bot.*, med krökta foderblad.
Cuscu'ta, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cuscuta'ceæ* (stundom räknat till fam. *Convolvula'ceæ*). Klorofyllösa, trådlika, bladlösa parasiter. — **C. epi'linum**, linsilke, parasit på lin. — **C. epi'thymum**, ljungsilke, på ljung, timjan, gulmåra m. fl. — **C. europæ'a**, snarreva, nässelsilke, mest på brännässla och humle. — **C. halo'phyta**, på strandväxter. — **C. trifo'lii**, parasit på odlad klöver.
Cuscuta'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Tubiflo'ræ*. Parasiter utan klorofyll, mest i tempererade länder. Förorsaka stor skada på kulturväxter. Svenskt släkte *Cuscu'ta*. Familjen räknas ofta till fam. *Convolvula'ceæ* (se d. o.).
Cuscri'no l. **Cusiri'no**, ett slags italienskt silke, som särskilt användes till silkesknypplingar.
Cushion-ring (*l.* ku'sjön-, av *eng.* *cushion*, kudde), hjulring av gummi med central luftkanal. En företrädare till de nu använda pneumatiska ringarna.
Cusire, *fr.* (*l.* kysi'r), ett fint spunnet råsilke.
Cuspa'ria, *bot.*, släkte träd och buskar av fam. *Ruta'ceæ* i tropiska Sydamerika. — **C. trifolia'ta** (Colombia), lämna *angustu'rabark*.
Cuspida'ta (av *lat.* *cu'spis*, spets), *bot.*, tillspetsad.
Cu'ssykaka, *kokk.*, en bakad efterrätt av rismjöl, ägg, sylt, mandel och maraschinolikör.
Custo'dia, *lat.*, vakt, bevakning, förvaring. Jfr *Custos*.
Custom, *eng.* (*l.* kö'stöm), tull. — **C. house** (- *l.* ha'us), tullhus. — **C. penny**, införselstull för utländska varor i England.
Cu'stos, *lat.*, väktare, föreståndare; hos katolikerna: kyrko- l. klostersyssloman. — **C.** l. **C. mo'rum**, "sedeväktare", ordningsman i en skola. — **C. rotulo'rum**, rullförare, dokumentvårdare, arkivarie. — **Custo'd** l. **Kusto'd**, ett ord l. en stavelse, som sättes till höger nederst på en sida för att angiva, huru nästa sida börjar.
Cut-away, *eng.* (*l.* cö'tt-äve'i), jakett med mycket avrundade framskört.
Cutch, *eng.* (*l.* kötj), *farm.* = *Katechu* (se d. o.).
Cuti'cula, *lat.* (*dimin.* av *cu'tis*, hud), *bot.*, en tunn, färglös hinna, som betäcker utsidan av epidermis (överhuden) på de högre växterna.
Cuticula'ris (av *lat.* *cuticu'la*, *dimin.* av *cu'tis*, hud), *bot.*, hudartad.
Cu'tis, *lat.*, hud. — **C. anseri'na**, *med.*, gåshud, knottrig hud. — **C. callo'sa**, hudvalkar, hårdnader i huden.
Cuto'l, *farm.*, ett mot hudsjukdomar använt pulver av aluminiumborotannat.
Cuttings, grova packlärfter av jute; en låg jutekvalitet.
Cuvée, *fr.* (*l.* kyve', av *cuve*, kar), innehållet i ett vinkar.
Cuvette, *fr.* (*l.* kyvä'tt), tvättfat; *befästn.*, avloppsgrav i bottnen av fästningsgravar (jfr *Cunette*); den inre kapseln, som omsluter verket i ett ur.
Cuvie'ra, *bot.*, syn. *Hordeum*, skogskorn.
C-vitami'n, se *Vitaminer*.
cwt, förk. för eng. *hundredweight* (hundravikt) = engelsk centner = 50,8 kg.
Cy., *kem.*, förk. för *Cyan.* Se *CN*.
Cyameli'd, *kem.*, en fast kropp, uppkommen ur cyanvätesyra och av denna syras sammansättning.
Cy'amus, *zool.*, valfisklusen.

Cya'n (av *gr. ky'anos*, blå), *kem.*, en förening av kväve och kol, som tillsammans med väte bildar *cyanvätesyra.* — **Cyana't**, ett av cyansyrans salter. — **Cyani'der** l. **Cyanu'rer**, föreningar av cyan med metaller.

Cyane'cula sue'cica, *zool.*, blåhaken, fam. T r a s t f å g l a r.

Cyane'scens (*lat.* av *gr. ky'anos*, blå), *bot.*, blånande. — **Cyanoxa'ntha** (av *gr. xantho's*, gul), *bot.*, blå och gul. — **Cy'anus**, *lat.*, *bot.*, blå.

Cyanidi'n, *kem.*, ett anilin liknande ämne, som framställes ur stenkolstjära.

Cyanise'ring, se *Kyanisering.*

Cyani't, *miner.*, ett lerjordssilikat med blå färg.

Cyankalium, *kem.*, ett häftigt gift, som framställes genom mättning av cyanvätesyra med kali. Användes i fotografien och galvanoplastiken.

Cyanome'ter l. **Kolorigra'd**, *fys.*, verktyg, varmed man bestämmer graden av den blå färgen på himmelen.

Cyanopati' l. **Cyano's**, *gr.*, *med.*, blåsot, uppkommer därigenom, att det venösa blodet omedelbart övergår i det arteriella, varvid huden får en blåaktig färg samt stor svaghet och nervösa åkommor m. m. inträda; även det tillstånd, då det venösa blodet ej blir behörigen syrsatt. — **Cyano'tisk**, blåsiktig.

Cyanotrichi't, *miner.*, trådiga, blå kristaller av koppar-aluminiumsulfat.

Cyanotypi', ett fotografiskt reproduktionssätt för teckningar och ritningar, blåkopiering.

Cya'nsyra, *kem.*, förening av cyan och hydroxyl.

Cyanu'rer = *Cyanider* (se under *Cyan*).

Cyanu'rsyra, *kem.*, en syra, som uppstår vid upphettning av urinämne.

Cya'nvätesyra, *kem.*, blåsyra.

Cyathea'ceæ, *bot.*, en familj trädormbunkar, till största delen hörande till s. halvklotets varmare delar.

Cyathifo'rmis, **Cyathoi'deum** (av *gr. ky'athos*, bägare), *bot.*, bägarlik.

Cya'thium, *bot.*, en egendomlig blomställning, som förekommer hos släktet *Eupho'rbia.*

Cyathophy'llum, *paleont.*, bägarkorall. Ett stort antal arter förekomma i Gotlands silur.

Cy'athus, *lat.* (av *gr. ky'athos*, bägare), *med.*, kopphorn, koppglas. — **Cyathifo'rm**, *nylat.*, bägarformig.

Cy'athus, *bot.*, brödkorgssvamp.

Cy'bele (*gr. Kybe'le*), *rom. myt.*, den fruktbara jordens och månens sinnebild och gudinna.

Cycada'ceæ, **Cycada'les** l. **Cycade'er**, kottepalmer, en växtklass av avd. *Gymnospe'rmæ.* Det viktigaste släktet är *Cy'cas.*

Cy'cas, *bot.*, ett till fam. *Cycada'ceæ* hörande palmlikt växtsläkte. — **C. circina'lis** (Ostindien) och **C. revolu'ta** (s. Japan), lämna sago. Den senare odlas ofta som prydnadsväxt. Bladen (s. k. palmblad) användas allmänt till begravningskransar.

Cycla'men, *bot.*, alpviol, ett till fam. *Primula'ceæ* hörande växtsläkte från s. Europa och Asien. — **C. europæ'um**, odlas på fritt land. — **C. latifo'lium**, en vanlig krukväxt.

Cycli'tis, *med.*, inflammation i ciliarkroppen.

Cyclo'p, se *Cyklop.*

Cyclo'pterus lu'mpus, *zool.*, sjuryggen, en havsfisk av fam. S u g f i s k a r. Hanen kallas ”stenbit”. Dess kött är läckert ehuru löst. Honan kallas ”kvabbso” och anses oduglig till föda.

Cy'clus, se *Cykel.*

Cy'clus decemnovenna'lis, *lat.*, nittonårscykeln. Se *Måncykel* och *Enneadekaëteris.*

Cydi'ppe, *lat.*; se *Kydippe.*

Cydo'nia, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ.* — **C. japo'nica**, odlad prydnadsbuske. — **C. vulga'ris**, kvitten, odlad för de slemrika fröna (Orienten).

Cy'gninæ, *zool.*, andfågelfamiljen S v a n a r.

Cy'gnus, *astr.*, S v a n e n, en stjärnbild på n. stjärnhimmeln.

Cy'gnus, *zool.*, svansläktet. — **C. benwie'cki**, mindre sångsvanen. — **C. cy'gnus**, sångsvanen. — **C. o'lor**, knölsvanen.

Cykade'er, se *Cycadaceæ.*

Cykadofy'ter, *bot.*, benämning på den växtgrupp, som omfattar de nu levande cykadéerna samt andra, med dem närbesläktade, utdöda former.

Cy'kel (*lat. cy'clus*, *gr. ky'klos*), cirkel, krets, omlopp; tidkrets, ett visst antal år; en sammanhängande följd av sagor l. dikter. — **Solcykel**, solkrets, i den julianska kalendern en tidrymd av 28 år. — **Måncykel** l. **Metonska cykeln**, krets av 19 år l. 235 månomlopp. — **Indiktio'nscykel**, krets av 15 år.

Cykel, *eng.* (*l.* si'köl, försvenskat sy'ckel; av *lat. cy'clus*, *gr. ky'klos*, krets, hjul), velociped, oftast antingen med två hjul, *bicykel* (se d. o.), l. med tre, *tricykel* (se d. o.). — **Cykli'st**, velocipedåkare'

Cykla, åka velociped (”cykel”).

Cyklami'n, *farm.*, ett i *Cyclamen-* och *Primula-*arter förekommande giftigt ämne.

Cykle'n, *kem.*, en terpen (se d. o.).

Cy'klisk (av *lat. cy'clus*, *gr. ky'klos*, krets), kretsformig. — **Cykliska** l. **Kykliska skalder**, episka skalder under tiden från de homeriska dikternas uppkomst till mitten av 6:e årh. f. Kr. Deras dikter grupperades till vissa kretsar (*cy'kli*, *ky'kloi*), varav namnet i senare tid uppstått. — **Cykliska föreningar**, *kem.*, organiska föreningar, i vilka atomkedjorna tänkas förenade i slutna ringar.

Cykli'st, se under *Cykel.*

Cyklofenke'n, *kem.*, en terpen (se d. o.).

Cyklofo'rm, *fam.*, ett sårbehandlingsmedel (amidobensoesyreisobutylester).

Cyklografi' (av *lat. cy'clus*, gr. *ky'klos*, krets, och *gra'fein*, skriva), *mat.*, en geometrisk projektionsmetod.

Cykloi'd (av *lat. cy'clus*, gr. *ky'klos*, krets), *geom.*, kroklinje, som beskrives av en punkt på en cirkels periferi, då cirkeln rullar på en rät linje. — **Cykloi'dpendel,** pendel som svänger utefter bågen av en cykloid. — **Cykloi'mber,** den kroklinje med dubbel krökning, som bildas på ytan av en cylinder med kretsformig bas. — **Cyklome'ter** (av *gr. me'tron* mått), en för velocipeder avsedd varvmätare. — **Cyklometri',** läran om cirkelns mätning. — **Cyklometriska funktioner** l. **Arcusfunktioner,** *mat.*, kallas de inversa cirkulära funktionerna. De uttrycka cirkelbågens längd som funktion av motsvarande goniometriska funktion. Funktionstecken äro *arc sin, arc cos, arc tg, arc cot* (av *lat. arcus*, båge).

Cyklo'n (av *gr. ky'klos*, krets, cirkelrörelse), *meteor.*, virvelstorm. Urspr. förstod man med cyklon de virvelstormar, som förekomma i Indiska oceanen.

Cyklo'p (*lat. cy'clops gr. ky'klops*, av *gr. ky'klos*, krets, och *ops*, öga), eg. rundöga; enögda sagojättar på Sicilien; Vulcanus' smeder. — **Cyklo'piska murar** l. **Polygo'nmurar,** sådana, som endast bestå av över varandra lagda, mer l. mindre tillhuggna väldiga stenblock. Se vid. *Pelasgiska murar.*

Cyklora'ma (av *gr. ky'klos*, krets, och *hora'n*, se), ett slags rörlig rundmålning, där bilderna föras förbi åskådarens ögon. Jfr *Diorama, Kosmorama* och *Panorama.*

Cyli'nder (*lat. cyli'ndrus; gr. ky'lindros*, av *kylin'dein*, vältra), vals, vält; *geom.*, en solid figur, som uppkommer, då en rätvinklig parallellogram svänger omkr. en av sina sidor; den del av en ångmaskin, där ångan förrättar sitt arbete. — **Cylindergång,** mekanisk anordning hos ur för att reglera deras rörelse. — **Cylinderlins,** lins med cylindriska begränsningsytor. Användas ofta i glasögon. — **Cylinderpress,** ett slags tryckpress, där trycket verkställes av en cylinder. — **Cylinderur,** ur med cylindergång. — **Cyli'ndrisk,** som har formen av en cylinder. — **Cyli'ndrus horodi'cticus,** solur i form av en vals. — **Cylindrus pyrote'chnicus,** stormvals, en med handgranater fylld cylinder.

Cyli'ndrica, *lat.*, *bot.*, cylindrisk.

Cy'ma, *lat.*, *bot.*, knippe.

Cymaise, se *Cimaise.*

Cymba'l (*lat. cy'mbalum, gr. ky'mbalon*), *tonk.*, ett antikt slaginstrument; hackbräde (musikinstrument), föregångare till klavéret; ett klockspel; en orgelstämma. — **Cymbaler,** mässingstallrikar, ett slags musikinstrument; hos hebreerna kupor l. skålar av metall, som slogos mot varandra.

Cymbala'ria mura'lis (syn. *Lina'ria cymbala'ris*), *bot.*, Arons skägg, murgrönsporreblomma, odlad, stundom förvildad, revlikt växande ört med blekviolett, gulfläckig blomma. Fam. *Scrophularia'ceæ.*

Cymbeline (*l.* si'mbellajn) l. **Cunobelinus,** d. omkr. 43 e. Kr., brittisk konung, vars dotter *Imogen* är huvudpersonen i Shakespeares drama Cymbeline med motiv ur Holinsheds ohistoriska krönika.

Cymbel-stern, *ty.*, *tonk.*, roterande klockspel i form av en stjärna på äldre orglar.

Cymbifo'lium (av *lat. sy'mbium*, båt, och *forma*, form), *bot.*, båtbladig.

Cyme'n, se *Cymol.*

Cymofa'n, *miner.*, krysoberyll, ett av lerjord och berylljord sammansatt mineral, vilket slipas som ädelstenar och är av högt värde.

Cymo'l l. **Cyme'n** (av *lat. cumi'num*, kummin), *kem.*, ett i kummin förekommande kolväte.

Cymo'sum (av *lat. cy'ma*, eg. kålblad, av *gr. ky'ma*, växtskott, *bot.*, knippe), *bot.*, knipperik.

Cymo'triches (av *gr. ky'ma*, bölja, och *thrix*, hår), lockhåriga (människoraser).

Cymö's, *bot.*, knippelik.

Cyna'nche (*gr. kyna'nche*, av *ky'on*, hund, och *a'nchein*, draga åt, strypa), eg. hundstrypning; *med.*, inflammation i luftstrupehuvudet, strypsjuka.

Cyna'nchica, *bot.*, växande på *Cyna'nchum* (se d. o.).

Cynanchi'n, *kem.*, se *Tulkörtsrot.*

Cyna'nchum vinceto'xicum, *bot.*, tulkört, allmän i stenbackar i ö. Sverige. Tillhör fam. *Asclepiada'ceæ.* Se *Tulkörtsrot.*

Cynantropi' (av *gr. ky'on*, hund, och *a'nthropos*, människa), *med.*, sjuklig inbillning, bestående däri, att man tror sig vara en hund; även vattuskräck. — **Cynografi',** hundbeskrivning. — **Cynoly'ssa,** *med.*, hundgalenskap, rabies canina (se *Rabies*). — **Cynomachi'** (av *gr. ma'che*, strid), strid mellan hundar. — **Cynorexi',** hundhunger, varghunger (en sjukdom).

Cy'nara, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **C. Cardu'nculus,** kardon, odlad grönsaksväxt, vars blekta bladskaft och bladnerver ätas. — **C. Sco'lymus,** kronärtskocka, allmänt odlad för sina köttiga, outslagna blomkorgar, "kronärtskockor".

Cynaroce'phalæ, *bot.*, se *Tubuliflorœ.*

Cyna'pium (*lat. cy'nicus*, hund-, av *gr. ky'on*, och *lat. a'pium*, selleri). *bot.*, hundpersilja.

Cy'niker (av *gr. ky'on*, hund), medlem av *cyniska skolan* (se nedan); oanständig, snuskig människa. — **Cy'nisk,** rå, skamlös, orenlig. — **Cyniska skolan,** grekisk filosofisk skola, stiftad av Antisthenes. Dess medlemmar föraktade livets bekvämligheter och yttre hänsyn. Bland dess anhängare må nämnas Diogenes. — **Cyni'sm,** oanständigt uppförande; snuskighet; råhet.

Cyni'pidæ, *zool.*, gallsteklar.
Cy'nisk, Cyni'sm, se *Cyniker*.
Cy'nodon Da'ctylon, *bot.*, bermudagräs, s. Nordamerikas förnämsta fodergräs. Anses i Indien heligt och skattas även där högt som boskapsfoder.
Cynoglo'ssum officina'le, *bot.*, hundtunga, illaluktande ört med brunröda blommor. (Fam. *Borragina'ceæ*.) Roten slemrik och därför officinell.
Cynoktoni'n, *kem.*, se *Akonitin*.
Cynomo'rium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cynomoria'ceæ*. — **C. cocci'neum**, växer på rötterna av havsstrandväxter vid Medelhavet. Växten är klubblik och kallas som drog *fu'ngus melite'nsis*, maltesersvamp. I Sverige har den numera ingen användning. I hemlandet brukas den mot blodflöde.
Cy'nomys, *zool.*, präriehunden.
Cynosu'ra (*gr. kynosu'ra*), hundsvans; *astr.*, stjärna i stjärnbilden L i l l a b j ö r n e n på n. hemisfären; polstjärnan.
Cynosu'rus, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Gramineæ*. — **C. cæ'ruleus**, dets. som *Sesle'ria cæru'lea* (se d. o.). — **C. crista'tus**, kamäxing, täml. allmän å torr gräsmark.
Cy'nthia och **Cy'nthius**, *lat.*, se *Kynthia* och *Kynthios*.
Cypari'ssias, *bot.*, med blad lika cypressen.
Cypera'ceæ (syn. *Calama'riæ*), *bot.*, halvgräs, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Ely'na, Erio'phorum, Ca'rex, Cla'dium, Cobre'sia, Cy'perus, Ryncho'spora, Schæ'nus* och *Sci'rpus*.
Cyperblomma, *bot.*, svenskt namn på en art *Lawso'nia*, som lämnar färgämnet henna.
Cy'perkatt, *zool.*, en stor grå l. randig katt från ön Cypern.
Cy'perus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cypera'ceæ*. — **C. escule'ntus**, jordmandel, ardacker, odlas i s. Europa för de knöliga, näringsrika jordstammarna. — **C. fu'scus**, *bot.*, dvärgag, sällsynt svenskt halvgräs. — **C. Papy'rus**, Egypten, Mindre Asien, har en märg, av vilken de gamla egyptierna förfärdigade sitt papper. Rotstocken är ätbar. Halmen användes numera till flätverk.
Cypre'ss, *bot.*, *Cupre'ssus sempervi'rens*, ett barrträd, som tillhör fam. *Cupressi'neæ*, växer vilt på Himalaya och odlat i s. Europa samt har i österlandet sedan urminnes tider planterats kring templen och, som en sinnebild av sorgen, vid de avlidnas gravar. Veden kallas vitt cederträ. Se *Cupressus*.
Cy'pria, den cypriska, binamn till Afrodite (Venus), efter ön Cypern, huvudsätet för hennes dyrkan.
Cypria'nus, latinskt mansnamn, bördig från Cypern; namn på en berömd kyrkofader; titel på en dansk trolldomsbok från medeltiden.
Cypri'n, *miner.*, blåfärgad varietet av *Vesuvian*.
Cypri'nidæ, *zool.*, fiskfamiljen K a r p f i s k a r. Viktiga släkten äro *A'bramis, A'spius, Co'bitis, Cypri'nus, Go'bio, Leuci'scus* och *Pho'xinus*. — **Cypri'nini**, underfamiljen K a r p a r.
Cyprinodo'ntidæ, *zool.*, tandkarpar.
Cy'prinus, *zool.*, karpsläktet (se *Cyprinidæ*). — **C. aura'tus**, guldfisken. — **C. cara'ssius**, rudan. — **C. ca'rpio**, karpen.
Cyprio'nsalt, *kem.*, en av fyrverkare använd blandning av natriumtiosulfat och kupriammoniumsulfat.
Cypri'ot, inv. på Cypern.
Cypripe'dium calce'olus, *bot.*, guckusko, en av våra vackraste svenska orkidéer med gul läpp och övriga kalkblad rödbruna.
Cy'prisk, som har avseende på ön Cypern.
Cy'prisk guldtråd, med tunt, förgyllt skinn överspunnet lin- l. hampgarn.
Cy'prius, *lat.*, *metr.*, femstavig versfot.
Cypse'lidæ, *zool.*, fågelfamiljen T o r n s v a l o r av ordn. S k ä r r f å g l a r.
Cyrena'iker, medlem av *cyrenaiska skolan*. — **Cyrena'iska skolan**, en grekisk filosofisk skola, som uppkallats efter *Cyrenaica*, stiftarnas fädernesland. Medlemmarna erhöllo även benämningen *hedoniker*, emedan de ansågo nöjet (*gr. hedone'*) som livets högsta goda.
Cyri'acus, mansnamn (av *gr. ky'rios*, herre), Herren tillhörig.
Cyri'lliska alfabetet, det gammalslaviska alfabetet, så benämnt efter uppfinnaren, missionären *Cyrillus* (d. 869).
Cyropedi'en (*gr. Kyrupaide'ia*), Cyrus' uppfostran, ett arbete med politisk syftning, av den grekiske historieskrivaren Xenofon.
Cyrtogra'ptus, *paleont.*, ett fossilt släkte graptoliter. — **Cyrtogra'ptusskiffer**, *geol.*, en skånsk skiffer, som utmärkes genom förekomsten av Cyrtograptus.
Cyrtol'it, *miner.*, en förening, som utgöres av delvis sönderdelad zirkon. Se *Anderbergit*.
Cyrtome'ter, instrument för mätning av bröstomfånget.
Cy'rus (*gr. Ky'ros*), persiskt mansnamn, sol. Namn på det persiska världsrikets grundläggare.
Cy'sta, *lat.* (*gr. ky'ste*), *med.*, ett slags svulster (tumörer), som hava ett mer l. mindre löst innehåll. — **Cysti'tis**, inflammation i urinblåsan.
Cystico-ektomi', *med.*, operativt borttagande av gallgången. — **Cystico-enterostomi'**, anläggning av öppning mellan gallgången och tarmen. — **Cystico-litotomi'**, operativt borttagande av sten i gallgången. — **Cystico-tripsi'**, krossning av sten i gallgången. — **Cystico-tomi'**, insnitt i gallgången.
Cysti'dea, *paleont.*, ett släkte fossila tagghudingar. — **Cystidé-kalk**, på Öland och

Gotland förekommande kalksten, som innehåller cystideer.
Cysti'n, *kem.*, en oxidationsprodukt av näringsäggvitan, genom vilken dennas svavel överföres i urinens svavelsalter.
Cysti't l. **Cysti'tis**, *med.*, blåskatarr.
Cy'stis, *lat.*, blåsa, cysta. — **C. felle'a**, gallblåsan. — **C. urina'ria**, urinblåsan.
Cystlever, Cystnjure, Cystpa'nkreas, *med.*, lever, resp. njure l. bukspottkörtel genomsatt av cystor.
Cysto-carcino'm, *med.*, kräftsvulst med cystor. — **Cystoce'le**, urinblåsebråck.
Cystoli't, *bot.*, i vissa växters hud förekommande sekretionsorgan för kalk.
Cysto'm, *med.*, svulst, uppbyggd av cystor.
Cysto'phora, *zool.*, blåsäl, klappmyts, en arktisk-nordatlantisk sälart.
Cysto'pteris, *bot.*, ett släkte ormbunkar. — **C. fra'gilis**, stenbräken, är en allmän, liten och späd ormbunke.
Cy'stopus, *bot.*, vitrost, ett släkte parasitsvampar, som även angripa odlade växter, t. ex. kål.
Cystosko'p, *med.*, instrument för undersökning av urinblåsan. Se *Cysta.* — **Cystoskopi'**, undersökning av urinblåsan. — **Cystotomi'**, operativt ingrepp i urinblåsan.
Cyta'ser, bakteriedödande ämnen i serum, bildade av leukocyter.
Cythere'a, *gr. myt.*, ett tillnamn för Venus, efter ön Cythera i Ægeiska havet.
Cytici'n, Sofori'n, Ulexi'n, *kem.*, en giftig alkaloid i *Cy'tisus Labu'rnum*, gullregn. Har försökts mot nervösa åkommor men utan framgång.
Cytiologi', se *Cytologi.*
Cy'tisus, *bot.*, odlat buskskläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **C. capita'tus**, toppgullvedel, med gula blommor i täta huvud. — **C. elonga'tus**, vidjegullvedel, med gula blommor i bladvecken. — **C. labu'rnum**, gullregn, med blommor i stora, hängande klasar. Giftig, särskilt fröna.
Cytoblaste'm, se *Blastem.*
Cyto'der, *zool.*, celler, i vilka ingen kärna kunnat påvisas.
Cytologi' l. **Cytiologi'** (av *gr. kyti's*, cell, och *lo'gos*, lära), vetenskapen om cellen, cellära.
Cytolysi'ner l. **Cytotoxi'ner** (av *gr. ky'tos*, cell, och *ly'sis*, upplösning, resp. *toxiko'n*, gift), ämnen, som uppstå i blodet genom injektion av främmande celler och som verka cellupplösande på de celler genom vilka de blivit framställda.
Czapka, *polsk.* (*l.* tsja'pka), en nedtill rund, uppåt fyrkantig mössa, som nyttjas av ulanerna; polsk nationalhuvudbonad.
Czar, *polsk.* = *Tsar* (se d. o.). — **Czare'witsch**, se *Tsarevitj* (under *Tsar*). — **Czare'wna**, se *Tsarevna* (under *Tsar*).
Czardas, se *Csardas.*
Czecher (*l.* tsje'cher), se *Tsjecher.*

D.

D, förk. för *Deus*, Gud.
D såsom romerskt tal = 500; $\overline{D}$ = 5,000.
D såsom mynttecken betecknar en stats fjärde myntningsort,
D, *tonk.*, den andra tonen i den diatoniska skalan. I solmisationen benämnes tonen *re;* förk. för *ital. da, dal* (se d. o.); förk. för *ital. destra* l. *dextra*, höger.
d, förk. för *lat. datum* l. *dies*, dag; på korrektur förk. för *lat. delea'tur*, borttages; på recept förk. för *lat. de'tur*, "det må givas"; på telegram = *urgent, fr.*, angeläget; engelskt mynt (förk. för *lat. dena'rius*), beteckning för *penny* l. *pence* (se d. o.); *tonk.*, se **D**, *tonk.*
D. A., förk. för *lat. Divus Augustus*, se *Divus.*
Da, *jap.*, *kin.*, hästbörda; viktsenhet = 36 kvamme = 136 kg.
Da, Dal, *ital.*, ifrån (t. ex. *dal segno*, från tecknet).
Daalder, *holl.* (*l.* dal-), l. **Rijksdaalder** (*l.* rejks-), nederländskt silvermynt under 1600- och 1700-t. = 1,5 gulden.
Dabista'n, *pers.*, "bildningsställe", parsiskt verk i religionshistoria från 1600-t.
D'abord, *fr.* (*l.* dabå'r), först; först och främst; genast; ögonblickligen.
Daçakuma'racarita (*l.* dasj-), "de tio prinsarnas äventyr", indisk roman från 500-t., varav en del, "*Apaha'ravarmans äventyr*", tolkats på svenska av A. Z. Collin.
Daçana'min (*l.* dasj-), modern hinduisk sekt, som företrädesvis dyrkar Çiva.
Da ca'po, *ital.*, *tonk.*, från början; i allm. en anhållan om upprepande av något, som blivit föredraget. — **D. c. al fi'ne**, från början till ordet *fine.* — **D. c. al segno** (*l.* - se'njå), se under *Al segno.*
D'accord, *fr.* (*l.* dackå'r), överensstämmande, enhälligt; gott! topp!
Da'cca, en sorts prima indiskt jute.
Da'cer l. **Da'ker**, tracisk folkstam, som bebodde det forna Dacien och sannolikt i blandning med romerska kolonister givit upphov till de nuv. rumänierna.
Dachau-banker, svindelbanker i München 1871 (den första vid Dachau-gatan).
Dachsbracke, *ty.*, "grävlingsstövare", en liten tysk stövarhundras.
Da'cia, *lat.*, medeltida namn på Danmark, stundom på hela Skandinavien. En sammanslutning av skandinaviska studenter vid universitetet i Paris kallades *Provi'ncia Da'ciæ* l. *Daniæ.* Samma namn bar en

provins av Dominikanorden, omfattande de skandinaviska länderna.

Daci't, *miner.*, kvartsförande andesit.

Dacryadeni'tis (av *gr. da'kry*, tår, och *ade'n*, körtel), *med.*, inflammation av tårkörteln.

Dacryocysti'tis (av *gr. da'kry*, tår, och *ky'stis*, säck), *med.*, katarr i tårsäcken.

Da'ctylis, *bot.*, äxing, växtsläkte, av fam. *Grami'neæ*. — **D. glomera'ta**, hundäxing, allmänt ängsgräs, odlas som fodergräs. — **D. cæspito'sa**, tussokgräset, ett betesgräs på Falklandsöarna.

Dadai'sm, litterär riktning, uppkommen i Frankrike 1917, som strävar att upphäva språkets sammanhang och logik för att skapa en diktning av primitiv uttrycksfullhet, för vilken barnets stammande är förebilden (varav namnet); en motsvarande primitiv riktning inom bildande konst.

Dadelpalmen, *bot.*, *Phœ'nix dactyli'fera*, tillhörande fam. *Pa'lmæ*, är ett i n. Afrika, v. Asien och s. Europa mycket odlat träd, av största betydelse genom sina närande frukter, de s. k. dadlarna. — **Dadelkaffe**, ett kaffesurrogat, berett av dadelkärnornas fröäggvita. — **Dadelsocker**, ett slags palmsocker, som fås av dadelpalmen.

Dadelplommon, frukterna av *Diospy'rus Lo'tus*, ett östasiatiskt träd, som odlas i Medelhavsländerna.

Dade'chos (av *gr. das*, fackla, och *e'chein*, bära), *gr. myt.*, ett av Artemis' (Dianas) binamn.

Dædæ tængri, enl. den lamaistiska religionen ett slags odödliga andeväsen.

Dæ'dala, namn på tvenne grekiska fester.

Dæ'dalus, *lat.*, se *Daidalos.*

Dæ'mon, se *Demon.* — **Dæmoni'sm**, *med.*, vanföreställningen att vara förföljd av onda andar.

Daffla, en tibetansk folkstam i ö. Himalaya.

Da'fila, *zool.*, syn. *Anas.*

Da'fne, *gr.*, lager, *myt.*, dotter till en flodgud, förvandlades på sin bön till ett lagerträd, då Apollon förföljde henne med sin kärlek; även namn på den åt Apollon helgade lagern. Myten använd som motiv i romerske skalden Ovidius' Metamorfoser; av bildhuggaren Bernini, "Apollon och Dafne", m. fl.

Dafnefo'rier (*gr. dafnefo'ria*), *gr. myt.*, i det forna Grekland till Apollons ära firade fester, som fått sitt namn därav, att en med lager (*gr. da'fne*) virad stav bars i procession till gudens tempel.

Dafni'n, *kem.*, en glykosid som förekommer i tibast (*Da'phne meze'reum*).

Da'fnis, *gr. myt.*, en skön herdeyngling, prisad som herdediktens uppfinnare.

Dag, *bergsv.*, jordytan över och omkr. en malmfyndighet.

Dag, *nord. myt.*, Dellings son med Natt, kör sitt spann kring jorden, som upplyses av hans häst Skinfaxi.

Dag, *turk.*, se *Dagh.*

Dagbåge, *astr.*, den del av en himlakropps skenbara omloppsbana (dagcirkel), som ligger över en orts horisont.)(Nattbåge. — **Dagcirkel**, den bana, som en himlakropp beskriver, vid himlavalvets dagliga skenbara rotation.

Dag den vise, svensk sagokonung, Dyggves son.

Dagerortspiggar, benämning på inv. i Gammalsvenskby, emedan de kommit från Dagö, som ofta kallas Dagerort efter sin v. udde.

Dagerroty'p l. **Daguerreoty'p**, en medelst *dagerrotypi* framställd bild. — **Dagerrotypi'**, se *Daguerreotypi.*

Dagesta'n-rasen, en som mjölkdjur medelmåttig men som dragare utmärkt stäppboskapsras från Kaukasien.

Dagg, *holl.*, tågände, straffverktyg på fartyg.

Da'ggert (*eng. dagger*), dolk, kort svärd.

Dagget, *tekn.*, björktjära (ryssolja).

Daggkåpa, Daggskål, se *Alchemilla.*

Dagh, *turk.*, berg, förekommer i sammansättningar, t. ex. *Daghestan*, bergland.

Dagi'ner l. **Darginer**, en avdelning av *Lesgerna* (se d. o.).

Dagjämningskoluren, se *Kolurer.*

Dagla'nnet, skådespel av Björnstjerne Björnson.

Da'gmar, dansk form av det tjeckiska kvinnonamnet *Dra'gomir*, den fredsälla, vilket bars av Valdemar II Seirs bömiska drottning, och av folket tyddes som Dagmaar, "dagens mö". Legenden om denna drottning har inspirerat Svatopluk Čech till ett epos, "Dagmar", och Georg v. Rosen till målningen "Drottning Dagmars död".

Dagny, en av Fredrika Bremerförbundet i Stockholm utgiven månadsskrift för kvinnofrågor.

Dago'ba, dets. som *Dagop* (se d. o.).

Da'gobert, forntyskt mansnamn (av *dag*, dag, och *berht*, glänsande). Jfr *Berta.*

Dagon, en av filistéernas gudar, åkerbrukets befrämjare.

Dago'p, *sanskr.*, eg. kroppgömmare; en i de indiska templen och gravkullarna befintlig välvd kammare till förvarande av reliker och gudabilder.

Dagra, se *Dogra.*

Dagsme'dium, *meteor.*, medeltalet av samtliga under en dag på en viss ort gjorda observationer.

Daguerreotypi' (*l.* -gä'rro-), en efter fransmannen *Daguerre* uppkallad föregångare till den moderna fotografien, varvid bilderna, som icke kunna kopieras, upptagas på silverplåtar.

Dahab, se *Borjookes.*

Dahabi'je (av *arab. dahab*, guld), ett slags föga djupgående fartyg för flodfart på Nilen.

Dahlgrens tång, *med.*, tång för kranietrepanation.

Da'hlia l. **Georgi'n**, *bot.*, *Da'hlia varia'bilis*, en allmänt odlad trädgårdsväxt, tillhörande fam. *Compo'sitæ*, härstammar från Amerikas varmare trakter. De knöliga rötterna nyttjas i Mexiko som födoämne.

Da'hlia, *tekn.*, en vacker violett anilinfärg.

Dahmeni't, *tekn.*, ett av G. v. Dahmen uppfunnet sprängämne, som fått stor användning i gruvor. En pressad, kornad form därav kallas *Viktoriakrut*.

Dahu'ricum, *bot.*, från Dahurien.

Da'idala (*lat. Dæ'dala*), forngrekisk religiös fest ägnad åt Hera som äktenskapets beskyddarinna.

Da'idalos, *gr. sag.*, en ryktbar konstnär, som byggde labyrinten på Kreta och flydde därifrån jämte sin son Ikaros medelst av honom själv förfärdigade vingar av vax och fjädrar. Se *Ikaros*.

Dail Eireann (*l.* dal ä'örön), gæliskt namn på irländska parlamentet i Dublin.

Daily Chronicle, *eng.* (*l.* dä'li krå'nniköl), The D., daglig moderat-liberal, Lloyd George närstående Londontidning.

Daily Express, *eng.* (*l.* dä'li e'xpress), The D., daglig, konservativ Londontidning.

Daily Graphic, *eng.* (dä'li grä'ffik), The D., illustrerad, daglig Londontidning.

Daily Herald, *eng.* (*l.* dä'li hä'rröld), The D., den engelska fackföreningsrörelsens officiella organ.

Daily Mail, *eng.* (*l.* dä'li mäl), The D., konservativ Londontidning, grundad av Northcliffe, tillhör trusten ”Associeted Newspapers”. Daglig upplaga omkr. en million ex. Även Parisupplaga.

Daily Mirror, *eng.* (*l.* dä'li mi'rrör), The D., illustrerad, daglig Londontidning, grundad av Northcliffe.

Daily News, *eng.* (*l.* dä'li njous), The D., daglig, liberal morgontidning, som utkommer i London och Manchester.

Daily Telegraph, *eng.* (*l.* dä'li te'lligräff), The D., konservativ morgontidning i London.

Dai'mio, *jap.*, (”stort namn”), kallades förr i Japan en ärftlig länsfurste.

Daimler, tysk konstruktör av bensinmotorer, vilka han var den förste att aptera på automobiler.

Dai'mon, *gr.*, ande, genius. Se *Demon*.

Daims, *fr.* (*l.* däng), l. **Peaux de daims** (*l.* på dö -), hjortskinn till handskfabrikation, spec. de amerikanska.

Dai-Nippon, *jap.*, *kin.*, (det stora) Japan.

Da'inn, *nord. myt.*, eg. domnad, död; en av de fyra hjortar, som betade i Yggdrasils (världsträdets) grenar; namn på flera dvärgar.

Dai'ri, ”den stora byggnadsgrunden”, fordom benämning på kejsaren (mikadon) i Japan; även benämning på mikadons palats.

Dais, *fr.* (*l.* dä), himmel, tronhimmel, baldakin.

Daja'ker, de malajiska ur-invånarna på Borneo.

Dajti, javanskt namn på *Tekträdet* (se d. o.).

Daka'po, se *Da capo*.

Da'kbangla', se *Bungalow*.

Da'ker, se *Dacer*.

Dakinlösning (*l.* dä'kin-), *kem.*, ett sårdesinfektionsmedel.

Dako'tas, gemensamt namn på ett antal prärieindianstammar med jaktområde på de stora slätterna v. om Mississippi. Huvudstammen, Dakotas, ”de sju rådseldarna”, är mest bekant under öknamnet *Sioux* (se d. o.), och förde ännu på 1890-t. krig med Förenta staterna under sin hövding ”*Sitting Bull*”.

Dakryadeni't l. **Dakryoadeni'tis** (av *gr. da'kryon*, tår, och *ade'n*, körtel), *med.*, inflammation i tårkörtlarna. — **Dakryoblennorrhe'**, slemflytning ur tårkörtlarna. — **Dakryocy'stis** l. **Dakryoky'stis** (av *ky'stis*, blåsa), tårsäck. — **Dakryocysti'tis** l. **Dakryokysti'tis**, inflammation i tårsäcken. — **Dakryoe'ktasis**, utvidgning av tårsäcken. — **Dakryoli't**, tårsten. — **Da'kryops** (av *gr. ops*, öga, syn), eg. tåröga; svulst i tårgångarna. — **Dakryorrhe'**, tårflöde, alltför ymnig avsöndring av tårvätskan.

Daksja, *ind. myt.*, en av de tio härskarna över allt levande.

Dakty'l (av *gr. da'ktylos*, finger), *metr.*, versfot, bestående av en lång och två korta stavelser (— ◡ ◡). Bland daktyliska versslag äro *hexametern* och *pentametern* mest bekanta.

Dakty'ler, *gr. myt.*, demoniska väsenden på berget Ida i Frygien.

Daktylioglyfi'k (av *gr. dakty'lios*, fingerring, av *da'ktylos*, finger, och *gly'fein*, inskära), konsten att skära fingerringar i sten. — **Daktyliogly'f** l. **Daktyliogra'f**, konstnär, som utskär gemmer (se *Gemma*). — **Daktyliomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), ett hos de gamla grekerna brukligt sätt att utforska framtiden medelst trollringar. — **Daktyliote'k** (av *gr. the'ke*, förvaringsrum), samling av sigillringar, skurna stenar, gemmer (se *Gemma*) l. avtryck av sådana; ring- och juvelskrin.

Dakty'lion (av *gr. da'ktylos*, finger), apparat för att befordra fingerfärdigheten vid pianospelning.

Daktyliote'k, se under *Daktylioglyfik*.

Daktylogi' l. **Daktylologi'** (av *gr. da'ktylos*, finger), fingerspråket.

Da'ktylos, *gr.*, finger. — **Dactyli'tis**, *med.*, fingerinflammation.

Daktyloskopi' (av *gr. da'ktylos*, finger, och *skope'in*, skåda), system av fingeravtryck, för identifiering av brottslingar. Jfr *Bertillonage*.

Dala'i La'ma, ”alla själars moder”, översteprästen för buddisterna i Kina, Tibet och angränsande länder.

Dalbe'rgia, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*, träd l. klättrande buskar. — **D. latifo'lia** (Ostindien) ger svart botanybayträ, *blackwood.* — **D. melano'xyla** (Afrika) ger ebenholts (*ébène du Sénégal*).

Dalbomålet, allmogemålet i landskapet Dal.

Daldockor, *bot.*, se *Trollius.*

Dalé, ett slags rött Moselvin.

Daleca'rlia, *lat.*, landskapet Dalarna. — **Daleca'rlica**, *bot.*, från Dalarna. — **Daleca'rlus**, *lat.*, dalkarl.

Dalemi'nzer l. **Glomaci**, serbiskt, numera fullständigt germaniserat folk, som före år 1000 bebodde området *Daleminzion* i Sachsen.

Daliborka, ”Hungertornet”, fängelsetorn på borgkullen (Hradschin) i Prag, uppkallat efter rovriddaren *Da'libor* (avrättad 1498), som där satt fängslad. ”Nöden lärde Dalibor spela fiol”, säger ett tjeckiskt ordspråk, uppkommet av tortyrredskapets likhet med ett stränginstrument. Härav legenden om den fångne rövaren, som lärde sig spela fiol i fängelset, motivet i Smetanas opera ”Dalibor”, och anledning till samma namn på tjeckernas första musiktidskrift.

Dalimilskrönikan, den äldsta rimkrönikan på tjeckiskt språk.

Da'literä, den lätt klyvbara veden av *Viro'ta sebi'fera* i Guyana. Användes till tunnbinderiarbeten.

Dallastypi', en etsningsmetod, uppfunnen av skotten *Dallas.*

Dalma'tika (*lat. dalma'tica*), en vit överkappa, som tillhörde de romerska diakonernas ämbetsdräkt; en kåpa, som tillhörde de forna tyska kejsarnas kröningsdräkt.

Dalmatinerhund, en ras vita, svart-, brun- l. gulfläckiga hundar, mycket vanliga på cirkus.

Dalma'tiskt insektspulver, torkade och pulveriserade blomdelar av *Chrysa'nthemum cinerariæfo'lium*, inhemsk i Dalmatien.

Dalripa, *zool.*, se *Lagopus.*

Dal segno, *ital.* (*l.* -se'njå), *tonk.*, från tecknet (vid omtagning). — **D. s. al fi'ne**, från tecknet (§) till ordet fine.

Daltonism, *fysiol.*, rödblindhet, en efter den engelske kemisten *Dalton* (*l.* då'ltön), uppkallad art av färgblindhet.

Daltons lag (*l.* då'ltöns -), *kem.*, ådagalägger, att då ett ämne i olika förhållanden förenas med ett annat, de viktsmängder av det ena ämnet, som i de olika föreningarna finnas bundna vid en och samma viktsmängd av det andra ämnet, stå i ett mycket enkelt och multipelt förhållande till varandra.

Dam (*fr. dame, ital. da'ma, do'nna*, av *lat. do'mina*, härskarinna), kvinna av högre samhällsklass l. bildning; den kvinnliga motparten i dans; ett ”målat” spelkort; dubbelbricka i damspel. Jfr *Dame.*

Dam, längdmått i Annam = 2 li = omkr. 890 m.

Dama, ett afrikanskt folk.

Da'ma, *zool.*, dovhjortsläktet (syn. *Cervus*). — **D. da'ma**, dovhjorten.

Da'magasell, *zool.*, en nordafrikansk gasellart, *Gaze'lla da'ma.*

Damali'scus, *zool.*, se *Brokbock* och *Sassabyantilop.*

Damas l. **Damassé**, *fr.* (*l.* damma' l. dammasse') = *Damast* (se d. o.).

Damasce'na, *bot.*, från Damaskus.

Damasce'ner l. **Damasce'nerplommon**, se *Chrysophyllum.*

Damasce'ra (efter staden *Damaskus* i Syrien), *tekn.*, inlägga stål- l. järnarbeten med guld l. silver; genom etsning åstadkomma figurer på en polerad yta. — **Damascerad**, inlagd med guld- l. silverfigurer; prydd med etsade figurer; strimmig l. flammig genom sammanvällning av olika hårda metallstycken. — **Damasce'nerguld**, ett slags bladguld, som nyttjas till damascering av stål. — **Damascenerklinga**, sabelklinga av flammigt stål. — **Damascenerstål**, ett slags av flera stycken sammanvällt stål.

Dama'siska bokstäver, sirade bokstäver från martyrgravarna i katakomberna. Uppkallade efter påven *Damasus.*

Da'mask, *eng.* = *Damast* (se d. o.).

Dama'sker (förvrängning av *gamasch, fr. gamache*, av *ital. gamba*, ben), ett slags långstrumpor av kläde l. trikå, som till hälften betäcka skodonen och nå upp till knäna. I den borgerliga dräkten äro de numera mycket kortare.

Damaske'ra m. fl., se *Damascera.*

Damasquinæs (*l.* -ski'-), ett slags prima spanska citroner.

Da'mast, fasonerad siden-, ylle-, bomulls- l. linnevävnad (urspr. från den syriska staden *Damaskus*). — **Damastpapper**, ett slags glanspapper med inpressade, damastliknande mönster. — **Damassin**, *fr.* (*l.* -sä'ng), halvdamast.

Dame, *fr.* (*l.* damm; *ital. da'ma, do'nna, sp. doña*, av *lat. do'mina*, härskarinna), fruntimmer av stånd; kvinna ur de bildade samhällsklasserna; dam; drottningen i schack. — **Dame de compagnie** (*l.* - kångpanji'), sällskapsdam. — **D. d'honneur** (*l.* - dånnö'r), överhovmästarinna. — **D. de la cour** (*l.* - dö la kor), dam, som presenterats vid hovet. — **D. du palais** (*l.* - dy palä'), hovdam. — **Dames de charité** (*l.* - dö sjarite'), välgörenhetsdamer, som genom insamlingar o. d. stödja Paris' fattigvård. — **D. de France** (*l.* - dö Frangs), titel för konungens av Frankrike döttrar. — **Les dames de la halle** (*l.* lä - dö la all), månglerskorna i Paris. —

Dames du Sacré-cœur (*l.* - dy sakrekö'r), ett kvinnligt sällskap, motsvarande det manliga *Congrégation du Sacré-cœur de Jésus* (se d. o.). — **Dame-jeanne** (*l.* dammsjann), glasballong l. ett stort kupigt glaskärl, skyddat inom flätade korgar, för transport av syror m. m. — **Notre Dame** (*l.* nåttr -), eg. vår fru; Jungfru Maria; en åt henne helgad kyrka i Paris; namn på en roman av den franske skalden *Victor Hugo.*

Damejeanne, se under *Dame.*

Damenisatio'n, *tonk.,* den 1745 införda *solmisationen* (se d. o.) på stavelserna *da, me, ni, po, tu, la, be.*

Damia'na, *farm.,* en amerikansk drog av den tropiska busken *Tu'rnera cliffu'sa,* var. *aphrodisi'aca.* Inverkar på köns- och urinorganen.

Damianisti'nnor l. **Klarissi'nnor,** kvinnliga medlemmar av Franciskanorden.

Damiani'ter l. **Angeli'ter,** en kyrklig sekt under 500-t., stiftad av patriarken *Damianus.*

Damia'nus, latinskt mansnamn (av *gr. de'mos,* folk), av l. ur folket. Namn på ett katolskt helgon, läkarnas och apotekarnas skyddspatron. — **Damianus-orden,** en i 11:e seklet grundad riddarorden, uppkallad efter den helige *Damianus.*

Damien (*l.* damiä'ng), franskt mansnamn = *Damianus* (se d. o.).

Damis, *fr.* (*l.* dami'), ett slags *Etamine.*

Damki'na, *babyl. myt.,* babylonisk gudinna, gemål till guden Ea.

Dammarharts (av *malajiska dammar,* harts), harts, i synnerhet från arter hörande till släktet *Agathis* (se d. o.).

Dammsnäckor, *zool.,* ett släkte lungsnäckor, *Limnæ'a.*

Damn, *eng.* (*l.* dämm; förk. av *God damn*), fördömt!

Damna'tio memo'riæ, *lat.,* ärelöshet efter döden. Ett romerskt avskräckningsstraff.

Damnatio'n (*lat. damna'tio,* av *damna're,* döma), dom, fördömelse. — **Damna'tur,** eg. utdömes, förbjudes, får ej tryckas (den formel, varmed censorn förbjuder tryckningen av en skrift).)(I m p r i m a t u r.

Damnifica'tus l. **Damnifika't,** *lat., jur.,* den person, som lidit skada. — **Damnifika'nt,** den person, som åstadkomit skada.

Da'mno, Da'mnum, *lat., handelst.,* förlust, skada; den förlust man gör vid växling av ett mynt mot ett annat.

Damo'cles-svärd (av *lat. Da'mocles*), se *Damokles-svärd.*

Damoiseau l. **Damoisel,** *fr.* (*l.* damåaså', damåase'll), adlig sven, junker; jungfrupilt, vekling; sprätthök.

Damoiselle, *fr.* (*l.* damåase'll), fordom adlig fröken och titel på den med franske konungen närmast besläktade ogifta prinsessan. Jfr *Demoiselle* och *Mademoiselle.*

Damo'kles-svärd, *fig.,* överhängande, hotande fara. Uttrycket har uppkommit därav, att konung Dionysios d. ä. i Syrakusa lät *Damokles,* en av sina smickrare, vid ett kungligt gästabud intaga högsätet, där ett skarpslipat svärd i ett tagelstrå hängde över hans huvud — en sinnebild av de faror, som hota på samhällets höjder.

Da'mon, grekiskt herdenamn, ofta brukat i herdekväden.

Da'mon och Fi'ntias, två för sin vänskap ryktbara pythagoréer. Besjungna i den tyske skalden *Schillers* ballad ”Die Bürgschaft”.

Damouri't, *miner.,* ett mineral, bestående av vattenhaltig kaliglimmer.

Damspel, ett urgammalt spel med brickor på ett vanligt schackbräde.

Damspelslilja, *bot.,* se *Fritillaria.*

Dan, hebreiskt mansnamn, domare. Buret av ättefadern för den israelitiska stammen av samma namn. Även namn på några danska sagokungar.

Da'na, poetisk benämning på Danmark (av *Da'nia,* medeltidslatinskt namn på detta land).

Dana-arv (av *fornnord. da'inn,* avliden), *jur.,* arv, som tillfaller staten efter en person, vilken dött utan att efterlämna några egna arvingar.

Da'naë, *gr. myt.,* var dotter till konung Akrisios i Argos, vilken lät inspärra henne i ett underjordiskt fängelse, där Zeus besökte henne i form av ett guldregn. Danaë blev moder till Perseus (se d. o.).

Dana'ër, eg. poetiskt namn på argiverna (se *Argiver*), men ofta hos Homeros på alla greker. — **Danaër-gåva,** *fig.,* farlig och förrädisk gåva från fientligt håll. Uttrycket härleder sig från Laokoons varning till trojanerna för den av danaërna (grekerna) byggda trähästen, som drog ofärd över Troja.

Danai'derna, *gr. myt.,* Danaos döttrar, femtio systrar, som för mord på sina män voro dömda att i undervärlden ösa vatten i ett såll l. bottenlöst kärl. Jfr *Aigyptos* och *Danaos.* — **Fylla Danaidernas såll,** *fig.,* förrätta ett fruktlöst arbete.

Danai't, *miner.,* koboltarsenikkis.

Danao's, *gr. myt.,* fader till danaiderna (se d. o.).

Da'naus, *lat.,* se föreg. ord.

Da'ndalus rube'cula, *zool.,* rödhakesångaren, av fam. T r a s t f å g l a r.

Danda'rier, fornfolk bosatt på n.v. sluttningen av Kaukasus.

Dandin, *fr.* (*l.* dangdä'ng), narr, enfaldig stackare; titelrollen i ett lustspel av den franske författaren Molière: en rik bonde, som gifter sig med en adlig dam och därigenom utsätter sig för oändliga obehag. Hans utrop: *”Tu l'as voulu, George Dandin!”* (”Du har själv så velat”), brukas för att beteckna självförvållade vedervärdigheter.

Da'ndolo, berömd patriciersläkt i Venedig, av vars medlemmar fyra voro doger.

Dandy, *eng.* (*l.* dä'ndi), sprätt, snobb. — **Dandyi'sm**, sprättaktighet, snobberi; narraktighet. — **Dandy fever** (*l.* - fe'vö), *med.*, dets. som *Denguefeber* (se d. o.).

Danebrog, se *Dannebrog.*

Danegäld l. **Danagäld** (*eng. danegeld*), skatt, som uttogs av det engelska folket för att friköpa det från de danska vikingarnas plundringar.

Danehov, Danmarks medeltida riksförsamling.

Danelagen, ”danska lagen”, som under medeltiden gällde i de delar av England, vilka erövrats av nordiska, främst danska vikingar.

Da'ner, fornskandinavisk folkstam, som omkr. 500 lämnade sina boplatser i skånska Göingebygden, det urspr. ”Danmark”, och fördrev herulerna från s. Skåne och de danska öarna; under vikingatiden västeuropeisk benämning på samtliga skandinaviens folk.

Danforth-olja, se *Auroraolja.*

Dangerö's (*l.* dangsje-; *fr., dangereuse*), farlig.

Da'nia, se *Dana.*

Danici'sm, se *Danism.*

Da'nicus, -a, *lat.*, dansk.

Da'niel, hebreiskt mansnamn, Gud är min domare. Namn på en av de stora profeterna i Gamla Testamentet. — **D. Hjort**, ryktbart sorgespel av den finske författaren J. Wecksell.

Da'niells stapel, *fys.*, en efter engelsmannen *J. F. Daniell* uppkallad galvanisk stapel, bestående av kopparzinkelement. Användes förr som normalelement, **D. enhet.**

Danien-etagen (*l.* daniä'ng-eta'sjen), *geol.*, den yngsta av kritsystemets etager, företrädd i s. och s.v. Skåne.

Da'niglacia'l tid, se *Senglaciala tiden.*

Dani'lo-orden, montenegrinsk orden.

Dani'm, persiskt räknemynt = omkr. 0,5 öre.

Dani'sm l. **Danici'sm**, dansk språkvändning l. egenhet, använd i ett annat språk. — **Danise'ra**, fördanska, göra till dansk.

Dani'ter l. mordänglar, benämning på mormonprofeten Brigham Youngs poliskår.

Da'nkward l. **Da'nkwart**, forntyskt mansnamn, den värdigt sinnade l. den minnesvärde.

Da'nnebrog, Danmarks riksbanér, vilket enl. sägnen nedkom från himmeln under slaget vid Reval 1219. — **Dannebrogs-orden**, en dansk riddarorden, enl. sägnen stiftad av Waldemar II 1219.

Da'nneman (*fornsv. dandeman*, d. v. s. *dughandeman*), **Da'nnekvinna**, duglig, pålitlig, redbar man l. kvinna (företrädesvis av bondestånd).

Danno, *ital.* (av *lat. damnum*, se d. o.), *handelst.*, skada, förlust.

Danoma'n (av *medelt.-lat. da'nus*, dansk, och *gr. mani'a*, raseri), överdriven beundrare av Danmark och vad danskt är. — **Danomani'**, överdriven beundran för allt danskt.

Dansant, *fr.* (*l.* dangsa'ng), dansande. — **Soirée dansante** (*l.* såare' -sa'ngt), danssoaré. — **The dansant** (*l.* -sa'ng), en mindre bal.

Danse macabre, *fr.* (*l.* dangs maka'br), dödsdans (se d. o.).

Dansingefära, se *Arum.*

Dansö'r (*fr. danseur*), dansare. — **Dansö's** (*fr. danseuse*), danserska.

Danubars, ett slags krusiga astrakanskinn från Tartariet.

Danysz effekt (*l.* -nyss -), *med.*, det förhållandet att giftigheten hos en blandning av en toxin och en antitoxin, beror av den ordningsföljd och hastighet, med vilken blandningen sker.

Danziger willkür, *ty.*, den gamla fristaden Danzigs lagbok.

Da'phne, *lat.*, se *Dafne.*

Da'phne meze'reum, *bot.*, tibast, källarhals, giftig buske med narcissdoftande, röda blommor och klarröda stenfrukter. Innehåller ett skarpt brännande, blåsdragande harts. *Bären mycket giftiga.*

Daphni'n, *kem.*, en glykosid i *Daphne.*

Da'phnis, se *Dafnis.*

Daphnoi'des, *bot.*, lik *Dafne* (se d. o.).

Da'pider, *lat.* (av *daps*, måltid, och *fe'rre*, bära), köksmästare, munskänk.

Dar, *nubiska*, land; *arab.*, boning. — **Dar-essala'm**, fridens boning (arabiska namnet på Bagdad).

Da'rbur l. **Du'rbar**, *ind.*, morgonuppvaktning av de indiska furstarna; statsråd.

Darbyi'ster l. **Darbyi'ter**, se *Plymouthbröder.*

D'Arcets metall, Newton's metall l. **Unionmetall** (*l.* darse's -, nju'töns -), en legering av 8 delar vismut, 5 delar bly och 3 delar tenn. Nyttjas till varjehanda tekniska behov.

Dardanaria't (efter *Dardana'rius*, en romersk spannmålsockrare), en genom konstlade medel orsakad prisstegring å livsmedel l. å andra föremål för handelsutbytet, t. ex. genom förköp, uppläggning o. s. v.

Darda'ner, poetisk benämning på trojanerna.

Da'rdanos (*lat. -us*), *gr.* och *rom. sag.*, trojanernas och, genom Æneas, även romarnas mytiske stamfader.

Da'rder, inv. i *Dardistan.*

Da're, *lat.*, giva; *handelst.* = *Debet* (se d. o.).

Dare'ik (*gr. dare'ikos*) l. **Dari'k**, ett forntida grekiskt guldmynt, i värde motsvarande ungefär 20 kr.

Dare'ios- l. **Dari'usvasen**, en antik praktvas, ett av det neder-italiska vasmåleriets förnämsta alster.

Dargi'ner, se *Daginer.*

Dari, *bot.*, frön av en avart av durra, *So'rghum*, vilka användas såsom foder åt nötkreatur och vid brännvinsbränning.

Daribba, egyptiskt mått, motsvarande två *Rosettoardeb.* Se *Ardeb.*

Dari'k, se *Dareik.*

Dario'ler (*fr. darioles*), *kokk.*, i form gräddade bakverk av växlande innehåll.

Da'rja, *pers.*, flod, sjö.

Dark horse, *eng.* (*l.* dak hårs), se *Svart häst.*

Darling, *eng.* (*l.* da'ling), älskling.

Darrgräs, *bot.*, se *Briza.*

Dart (*fr. dard*), kort svärd, dolk.

Da'rtos (*lat. tu'nica da'rtos*), *anat.*, den av bindväv bestående pungsäcken hos mannen.

Darwini'sm, den engelske naturforskaren *Charles Darwins* teori om djur- och växtarternas utveckling genom naturligt urval från lägre typer till högre. Se även *Selektionsteori* och *Descendens-* l. *Transmutationsteori.* — **Darwini'st,** anhängare av darwinismen.

Dasa, negroid gren av *Tibbu* (se d. o.).

Das also war des Pudels Kern! *ty.*, det var alltså pudelns kärna. ("Faust" av *Goethe*).

Das Beste ist gut genug, *ty.*, det bästa är gott nog. (*Goethe.*)

Dascht l. **Descht,** *pers.*, slätt, öken.

Das grosse Vaterland, *ty.* (*l.* dass grå'se fa'terland), "det stora fäderneslandet", Tyskland.

Da' si'gna, *lat.*, på recept: utlämna och påskriv.

Das ist das Loos des Schönen auf der Erde, *ty.*, det är det skönas lott på denna jord. (*Schiller.*)

Das junge Deutschland, *ty.* (*l.* - då'jtsj-), det unga Tyskland; namn på en mot kyrka, stat och samhälle polemisk litteraturriktning i Tyskland på 1830—40-t.; namn på en tysk politisk förening från 1830-t.

Das Land, wo die Citro'nen blüh'n, *ty.*, det land där citronträden blomma, d. v. s. Italien. (*Goethe.*)

Dassare'ter, den nordligaste av de med rumänerna besläktade stammar, som kallas *tsintsarer.*

Dastoor l. **Destu'r,** hederstitel på lärda präster bland parserna i trakten av Bombay; Mazdapräst, som är föreståndare för ett större eldtempel.

Dasy'atis pastina'ca, *zool.*, en art S t i n g r o c k o r, som då och då fångas vid västkusten och t. o. m. intränger i Östersjön.

Dasyme'ter (av *gr. dasy's*, tät, och *me'tron*, mått), *fys.*, luftvåg, vågmanometer, ett instrument för mätande av luftens täthet.

Dasypo'didæ, *zool.*, bältdjur.

Dasy'poga (av *gr. dasy's*, täthårig, och *po'gon*, skägg), *bot.*, tjockskäggig.

Dasypro'cta, *zool.*, se *Aguti.*

Da'sypus gigas (av *gr. dasy's*, täthårig, *pu's*, *gen. podo's*, fot, och *gi'gas*, jätte), *zool.*, den största arten av gördel- l. bältdjur, inhemsk i Sydamerika.

Dat. förk. för *datum*, givet; *dativus*, se *Kasus.*

Da'ta, *lat.*, *pl.*, givna omständigheter uppgifter ang. tid. — **D. et acce'pta,** inkomster och utgifter.

Da ta'les do'ses, *lat.*, giv (så och så många) likadana satser.

Data'ria, en avdelning av den påvliga kurian, varunder benådningar, dispensationer m. m. sortera.

Dat be'ne, dat mu'ltum, qui dat cum mu'nere vu'ltum, *lat. ordspr.*, den ger både mycket och väl, som ger sin gåva med en fryntlig uppsyn.

Dat, di'cat, de'dicat l. **Dat, do'nat, di'cat,** *lat.*, förk. **D. D. D.**, giver, helgar, tillägnar, förr inskrift på gåvor åt gudarna, numera formel vid dedikationer. Se *Dare.*

Date'ra (*fr. dater*), utsätta datum (se d. o.), dagteckna. — **D. sig från,** förskriva sig från.

Dat Gale'nus o'pes, dat Justinia'nus hono'res. *lat.*, läkekonsten skänker rikedom, lagkunskapen ära.

Dati'sca canna'bina, *bot.*, en orientalisk växt av fam. *Datisca'ceæ.* Liknar jättehampa och odlas som prydnadsväxt. Är i hemlandet officinell. Roten innehåller glykosiden *Datisci'n* och användes till gulfärgning av siden.

Datisci'n, *kem.*, se *Datisca.*

Dati'v l. **Dati'vus,** se *Kasus.*

Da'to, *lat.*, innevarande dag. — **Datoväxel,** *handelst.*, växel, vars förfallotid räknas från den dag den blivit utställd. Jfr *Siktväxel.* — **A dato,** från i dag, från utgivningsdagen. Jfr *Datum.*

Datoli't, *miner.*, ett mineral, som består av kalciumborat och kalciumsilikat.

Da'tum, *lat.*, eg. givet l. utfärdat (detta ord sattes i forna handlingar framför uppgiften av dag och ort, t. ex. *Datum Upsaliæ die* . . .); dag och ort; viss dag (i månaden), dagteckning. — **D. ut re'tro,** tid och ort som på andra sidan. — **D. ut su'pra,** tid och ort som ovan. — **A dato,** se under *Dato.*

Datu'ra, *bot.*, växtsläkte av fam. *Solana'ceæ.* Mycket giftiga örter, av vilka ett flertal (från Indien, varma Amerika o. s. v.) odlas som praktväxter. — **D. stramo'nium,** spikklubba, från Orienten, förekommer stundom förvildad i Sverige. Blad och frön äro officinella. De innehålla bl. a. *atropi'n* och *hyoscyami'n.*

Daturi'n, *kem.*, en fast, vit, kristallinisk alkaloid, som anträffas i alla arter av *Datura,* synnerligast i spikklubbsörtens blad och frön. Anses identisk med *atropin* (se d. o.).

Dau, *arab.*, *sjöv.*, ett slags tvåmastade arabiska kustfarts- och slavhandelsfartyg.

Daube, *fr.* (*l.* dåb), sätt att stuva kött, fisk o. d. — **À la daube,** maträtt av kött, fisk o. d., som är inlagt i gelé l. jus.

Daubentons fladdermus, *zool.*, se under *Myotis.*

Daubrécht (*l.* dåbre'), *miner.*, meteoritisk sulfokromit av järn.

Da'ucus caro'ta, *bot.*, morot, en å hård, torr gräsmark växande umbellat. Odlade former ha tjock, köttig vit, gul l. röd rot.

Daumont, *fr.* (*l.* dåmå'ng), *À la Daumont,* fyrspann med stångridare.

Dauphin, *fr.* (*l.* dåfä'ng, av *lat. delphi'nus,* delfin), urspr. titel för furstarna av Dauphiné; sedermera titel för den franske kronprinsen. — **Dauphine** (*l.* dåfi'nn), franske kronprinsens gemål.

Dauphiné-viner (*l.* dåfine'-), viner från franska provinsen Dauphiné.

Dau'rier, ural-altaisk folkstam i n. Mandsjuriet.

Dauwen l. **Burchells tigerhäst,** *zool.*, en art sebra, *E'quus Burche'llii.*

D. a. v., förk. för *lat. da ad vi'trum,* expedieras i glas (på recept).

David, hebreiskt mansnamn, den älskade. Buret av Israels märkligaste konung och störste psalmist samt av den engelske missionär, som blivit kallad ”Västmanlands apostel”.

David Copperfield, berömd roman av Ch. Dickens.

Davidi'ster, en sekt, stiftad på 1500-t. av nederländaren *Jorisz David.*

Davidsharpan i Norden, Tegnérs namn på psalmdiktaren J. O. Wallin (i ”Nattvardsbarnen”).

Davis Cup, *eng.* (*l.* dä'ivis kupp), ständigt, internationellt vandringspris i lawntennis, uppsatt 1900 av amerikanen D. F. Davis. Jfr *Cup.*

Davoye, *fr.* (*l.* -våa'), en art Burgundviner.

Da'vus, i fornromerska lustspel ofta namn på inskränkta personer. — **D. sum, non Œ'dipus,** *lat.*, jag är D. och ej O., d. v. s. jag är ingen mästare i att tyda gåtor, jag är en vanlig människa, ej ett snille.

Davy-medaljen (*l.* dä'ivi-), en av Royal society i London för viktiga kemiska forskningar utdelad medalj.

Davy's säkerhetslampa (*l.* dä'ivis -), en av engelsmannen *Davy* uppfunnen, i gruvor särdeles användbar lampa, å vilken lågan är omgiven av ett metalltrådsnät med mycket täta maskor, för att hindra gruvgasens antändning utanför metallnätet.

Days of grace, *eng.* (*l.* dä'is åvv grä'is), se *Delai de faveur.*

Days of humiliation, *eng.* (*l.* dä'is åvv jumiliä'sjön), eg. förödmjukelsedagar; de två stora bot- och bönedagarna i England: den 30 jan. (Karl I:s avrättning 1649) och 2 sept. (Londons brand 1666).

Dazjbog, *slav. myt.*, ”den givande guden”, en östslavisk gudomlighet.

Dazzle-målning (*eng. dazzle-painting, l.* dässl pä'nting, av *dazzle,* blända, förblinda), dets. som *Camouflage* (se d. o.).

D. C., förk. för *District of Columbia;* förk. för *Doctors commons* (se d. o.).

d. c., *tonk.*, förk. för *Da Capo* (se d. o.).

D. C. L., förk. för *eng. Doctor of civil law,* doktor i civilrätt.

D. D., förk för *lat. De'o du'ce,* med Guds hjälp l. ledning; i latinska inskrifter förk. för *Diis,* åt gudarna, *do'mus divi'na,* det från gudarna stammande, d. v. s. från kejsarhuset; förk. för *eng. Doctor of Divinity,* teologie doktor.

D. d. (*d. / d.*), *handelst.*, dagars dato, t. ex. 30, 60 dagars dato; nyttjas på växlar och betyder, att dessas förfallotid inträffar t. ex. 30 l. 60 dagar efter deras utgivningsdag.

d. d., förk. för *lat. de dato,* från den dag, då något skrivits; *di'cto die,* på sagda dag; *do'no de'dit,* har skänkt, stiftat.

DDD, förk. för *dat, do'nat, di'cat* l. *dat, dicat, dedicat* (se d. o.).

D dur, *tonk.*, durtonarten med d till grundton; förtecknas med ♯ framför f och c.

De, *lat.* och *fr.* (på franska *l.* dö), av, ur, från etc., nyttjas mycket i sammansättningar. Framför adliga familjenamn motsvarar det franska *de,* det tyska *von* och det svenska *av.*

De'a, *lat.*, se *Deus.*

De'a, Di'a, *rom. myt.*, en fornromersk gudinna, åkrarnas beskyddarinna, som dyrkades av *arvalerna* (se d. o.).

Deacon-process, (*l.* di'kn-), *kem.*, ett sätt att framställa klorgas.

Dead heat, se under *Heat.*

Dead letter, *eng.* (*l.* dedd le'ttör), ”dött brev”, obeställbart brev.

Dead mans grip, *eng.* (*l.* dedd mäns gripp), ”död mans grepp”. nödurkopplingshandtag, säkerhetsanordning, särskilt å kontrollveven å elektriska lokomotiv. Skall hållas nedtryckt under gång. Avbryter automatiskt strömmen om det släppes.

Deadweight, *eng.* (*l.* dedd-oä't), död vikt.

Dealba'tus (av *lat. de,* från, ur, och *a'lbus,* vit), *bot.*, urblekt.

Deals, *eng.* (*l.* dils), furuplankor med en tjocklek understigande 7,6 cm. och med en bredd av 23 cm. — **Red deals** (*l.* rädd -) l. **Yellow deals** (*l.* je'llå -), furuplank. — **White deals** (*l.* oa'jt -), granplank.

Deanglise'ra, befria från engelska egenskaper, kultur o. s. v.

De a'rte poëtica, *lat.*, titel på en av den romerske skalden *Horatius* i bunden form framställd poetik.

De audi'to, *lat.*, efter hörsägen.

Deb., förk. för lat. *debet, debitor* (se d. o.).

Debacle (*l.* -ba'kl, *fr. débâcle,* eg. islossning), omstörtning, upplösning, plötsligt hopfallande, krasch. — **Debacle'ra** (*fr. débâcler*), *sjöv.*, utrymma en hamn. — **Débaclage,** *fr.* (*l.* -a'sj), en hamns utrymmande.

Deballe'ra (*fr. déballer*), uppacka varor. Jfr *Emballera.* — **Déballage,** *fr.* (*l.* -a'sj), uppackning.

Debande'ra (*fr. débander*), åtskiljas; upplösa leden (om soldater) .

Debanke'ra (*fr. débanquer*), spränga en spelbank.

Débarcadère, *fr.* (*l.* -kadä'r), avlastningsplats för varor.

Debarde'ra (*fr. débarder*), urlasta, lossa, landsätta. — **Débardage** (*l.* -a'sj), urlastning, lossning. — **De'bardö'r** (*fr. débardeur*), en person, som ombesörjer lossning av ett fartyg; även en i Frankrike brukad yppig maskeraddräkt för fruntimmer.

Debarke'ra (*fr. débarquer*), urlasta, urskeppa, sätta i land varor l. personer; landstiga. — **Debarke'ring,** urlastning, landsättning.

Debarrasse'ra (*fr. débarrasser*), befria, lösgöra.

Deba'tt (*fr. débat*), tvist över något ämne; ordnat meningsutbyte i en riksförsamling, en tidning o. d. Se *Diskussion.* — **Debatte'ra,** ordväxla, avhandla, diskutera. — **Debattö'r,** person, som uppträder i debatter.

Débauche, *fr.* (*l.* debå'sj), utsvävning i mat och dryck; liderlighet. — **Débauché** (*l.* -sje'), frossare, drinkare; liderlig människa. — **Debauche'ra** (*fr. débaucher*), förföra, förleda någon till utsvävningar; leva liderligt. — **Débaucheur** (*l.* -sjö'r), förförare; rumlare.

Debentures, se *Participating debentures.*

De'bet, *lat., handelst.*, eg. är skyldig; den del av en räkning, som upptager någons skuld; skuld. Jfr *Kredit.* — **Debetsedel,** *förv.*, offentlig räkning å kronoutskylder o. a. pålagor. — **Debite'ra,** *handelst.*, uppföra på skuldräkningen; beskylla. — **De'bitor,** gäldenär. — **De'bitum,** skuld.

Debi'l (*lat. de'bilis*), svag, orklös. — **Debi'litas,** *lat.*, **Debilite't,** svaghet.

Débit, *fr.* (*l.* debi'), *handelst.*, minutförsäljning, avsättning. — **Debita'nt,** varuavsättare, krämare.

Debite'ra, De'bitor, De'bitum, se under *Debet.*

Déblai, *fr.* (*l.* -blä'), utgrävning; jordmassa uppgrävd vid jordarbeten. — **Déblais et remblais** (*l.* - e rangblä'), *krigsk.*, jordarbeten vid anläggandet av befästningar. — **Deblaye'ra,** bortskaffa uppgrävd jord.

Deblocke'ra (*fr. débloquer*), *krigsk.*, befria från inspärrning; *boktr.*, borttaga "flughuvud" (d. v. s. de i brist på tillräckligt antal typer använda utslutningarna) och insätta de rätta typerna. — **Débloquement,** *fr.* (*l.* deblåckma'ng), upphävandet av en blockad.

De bon cœur, *fr.* (*l.* dö bång kör), av gott hjärta, hjärtans gärna. Jfr *Cœur.*

De bonne grâce, *fr.* (*l.* dö bånn gras), med behag med smak; gärna. Jfr *Grâce.*

Debo'ra, kvinnonamn (*hebr. Deborâh*), talarinna. Namn på en profetissa och domarinna i Israel.

Deborde'ra (*fr. déborder*), flöda över, stiga över bräddarna; föra ett liderligt, tygellöst levnadssätt; överflygla. — **Débordement,** *fr.* (*l.* debårdma'ng), översvämning, flöde; *med.*, utgjutning (av galla); tygellöshet, liderlighet.

Débouché, *fr.* (*l.* debosje'), mynningen av ett pass l. en trång väg; medel, utväg; *handelst.*, sättet att finna förmånlig avsättning för varor. — **Debouche'ra,** öppna, skaffa utgång; framrycka genom ett trångt pass.

Débours, *fr.* (*l.* -bo'r), efterkrav. — **Debourse'ra** (*fr. débourser*), *handelst.*, utbetala, förskjuta penningar. — **Déboursé,** förskotterade medel. — **Déboursement** (*l.* -ma'ng), penningförskott.

Debride'ra (av *fr. bride*, tygel), *med.*, genomskära strängar l. kanter av sår; blodigt utvidga sår och sårkanaler. — **Debride'ring,** den operation, varigenom en sådan sårutvidgning äger rum.

Debuske'ra (*fr. débusquer*), *krigsk.*, jaga fienden ur ett bakhåll; fördriva honom från en fördelaktig ställning. — **Debusquement** (*l.* debyskma'ng), fördrivande ur ett bakhåll o. s. v.

Debusko'p, *fys.*, ett instrument, som användes vid mönsterritning, och som huvudsakligen består av tvenne i vinkel satta speglar.

Début, *fr.* (*l.* deby'), **Debu't,** första stöten l. kastet i vissa spel; sättet, varpå ett företag börjas; debut, första offentliga framträdandet (av en skådespelare, författare o. s. v.). — **Debuta'nt,** den, som första gången uppträder offentligt. — **Debute'ra,** begynna; uppträda för första gången.

De but en blanc, *fr.* (*l.* dö bytt ang blang), mitt i pricken; rakt på sak, rentut.

Dec., förk. för *December.*

Decade, *fr.* (*l.* -ka'dd), se *Dekad.*

Décadence, *fr.* (*l.* dekada'ngs), förfall, avtagande.

Décadents, *fr.* (*l.* dekada'ng), se *Dekadenter.*

Decadi', *fr.* (av *gr. de'ka*, tio, och *lat. di'es*, dag), tionde dagen i den republikanska veckan, motsvarande söndagen.

Decagyni'a, se *Dekagynia.*

Decalcine'ra, urkalka. — **Decalcinatio'n,** urkalkning.

Decale'ra (av *ital. cala're*, sjunka), *handelst.*, avtaga i vikt, genom intorkning, läckor o. d. — **Deca'lo,** *ital.*, en varas avtagande i vikt genom torkning.

Deca'meron, se *Dekameron.*

Decandri'a, se *Dekandria.*

Decante'ra (av *mlat. decantha're*, hälla ut), *farm.*, hälla sakta av; rena, klara.

Deca'nus, se *Dekan.*

Decapitatio'n, Decapite'ra, se *Dekapitera.*

Deca'poda, *gr.* (av *de'ka*, tio, och *pus*, *gen. podo's*, fot), *zool.*, tiofotingar, en avdelning av kräftdjuren.

Decapsulatio'n, *med.*, lossnandet av en kapsel.

Decastère, *fr.* (*l.* -stä'r), metriskt rymdmått = 10 kbm.

Décauvilles system (*l.* dekåvi'lls -), ett av fransmannen *P. Décauville* konstruerat system för transportabla järnvägar.

Dece'mber, *lat.* (av *de'cem,* tio), eg. tionde månaden, efter äldsta romerska tidräkningen, som började med mars; julmånaden. — **Decembri'ster,** decembermän, understödjare av Louis Napoleons statskupp den 2 dec. 1851.

Decempri'mi, *lat.,* benämning på de tio främsta senatorerna i flera av det romerska rikets städer.

Dece'mvir, *lat.* (av *de'cem,* tio, och *vi'r,* man), ledamot av en tiomannanämnd i det forna Rom. — **Decemvira't,** en decemvirs värdighet; den tid, under vilken Rom styrdes av decemvirer.

Décence, *fr.* (*l.* desa'ngs), anständighet.

Decenna'lia, *lat.,* fest, som de romerska kejsarna avhöllo vart tionde år.

Dece'nnium, *lat.* (av *de'cem,* tio, och *a'nnus,* år), tidrymd av tio år.

Dece'nt (*fr. décent* av *lat. de'cet,* det är passande), anständig, sedig, ärbar.

Decentralise'ra (av *lat. de,* från, och *ce'ntrum,* medelpunkt), eg. från medelpunkten förflytta mot periferien; *polit.,* överflytta en del av regeringens makt på underordnade ämbetsverk och ämbetsmän; så småningom åt undersåtarna giva ökad makt att ombesörja sina kommunala angelägenheter.)(C e n t r a l i s e r a. — **Decentralisatio'n** l. **Decentralise'ring,** den politiska princip, enl. vilken kommunal självstyrelse i vidsträckt grad medgives.)(C e n t r a l i s a t i o n.

Deceptio'n, se under *Decipiera.*

Decerne'ra (*lat. dece'rnere*), fälla domslut; tillerkänna, tilldöma någon en sak.

Décharge, *fr.* (*l.* desja'rsj), *sjöv.,* lossning från ett skepp; *jur.,* frikännelse från allt ansvar för det sätt, varpå man förvaltat en angelägenhet l. fullgjort ett uppdrag, ansvarsfrihet; *krigsk.,* avfyrande av ett gevär, kanon o. s. v.; *byggn.,* spänn- l. strävbåge. — **Déchargebetänkande,** *jur.,* det memorial, som konstitutionsutskottet vid lagtima riksdag avgiver med anledning av granskningen utav statsrådsprotokollen. — **Déchargebeba'tt,** den debatt, som plägar äga rum vid déchargebetänkandets föredragning i riksdagen. — **Dechargera** (*l.* -sje'-), *jur.,* frikänna från allt ansvar, *krigsk.,* avskjuta.

Dechausse'ra (*l.* desjåsse'ra, *fr. déchausser*), avtaga fotbeklädnaden; *med.,* blotta en tand genom att lossa tandköttet. — **Déchaussoir,** *fr.* (*l.* -såa'r), instrument, varmed tandköttet lossas från tanden.

Dechiffre'ra (*fr. déchiffrer*), tolka skifferskrift; förklara något, som är otydligt och dunkelt.

Dechire'ra (*fr. déchirer*), sönderslita. — **Dechirage,** *fr.* (*l.* desjira'sj), spillror, gamla plankor o. d. av sönderslagna fartyg.

Decide'ra (*lat. deci'dere*), eg. avskära; avgöra, avdöma, besluta. — **Decide'rad,** avgjord, bestämd; beslutsam. — **Decisio'n,** avgörande utslag. — **Decisi'v,** avgörande. — **Vo'tum decisi'vum,** se under *Votum.*

Deci'dua, den till fruktkapsel omvandlade livmoderslemhinnan. Se *Deciduata.*

Decidua'ta, *zool.,* grupp av däggdjur (*Mamma'lia decidua'ta*), hos vilka en del av livmoderns slemhinna (*deci'dua*) vid födandet medföljer fosterhinnorna.

Deci'duus, -a, -um, *lat., bot.,* avfallande.

De'cies repeti'ta place'bit, *lat.,* även om man läser dem tio gånger, finner man behag i dem (om värdefulla skrifter).

Decigra'm (av *lat. de'cem,* tio, och *gr. gra'mma,* bokstav), metrisk vikt = $^1/_{10}$ gr.

Decili'ter (av *lat. de'cem, tio,* och *gr. litra,* en vikt), metriskt rymdmått = $^1/_{10}$ l.

Decillio'n, *mat.,* 10 upphöjt till 60de digniteten (10^{60}, en etta och sextio nollar).

De'cima, spanskt mynt = 2 öre.

De'cima (av *lat. de'cem,* tio), *tonk.,* tionde diatoniska tonsteget från grundtonen.

Decima'l (av *lat. de'cem,* tio), *aritm.,* som består av l. räknas efter tiondedelar; siffra, som följer efter decimalkommat i ett decimalbråk. — **Decimalbråk,** bråk, vars nämnare utgöres av tio l. digniteter därav. — **Decimallinje,** gammalt svenskt mått = $^1/_{10}$ av en decimaltum = 2,97 mm. — **Decimalräkning,** räknesätt, grundat på tiotalet. — **Decimalsystem,** system för vikt, mått och mynt, där av varje mindre enhet rymmas 10 l. en mångfald av 10 i varje större. — **Decimaltum,** gammalt svenskt mått = $^1/_{10}$ av en fot = 2,97 cm. — **Decimalvåg,** *mek.,* en bryggvåg, vid vilken det vägda föremålets vikt uppväges av 10 gånger mindre vikter. Jfr *Centesimalvågen.*

Décime, *fr.* (*fr.* -si'mm), franskt mynt = $^1/_{10}$ franc.

De'cime, *metr.,* en spansk versform, där varje strof innehåller 10 verser.

Decime'ra (*lat. decima're*), *krigsk.,* till bestraffning uttaga l. utlotta en av tio; åstadkomma stor förminskning; en truppstyrka o. d. säges hava blivit decimerad, då den lidit stora förluster. — **Decimatio'n** l. **Decime'ring,** utlottning av var tionde man, förminskning genom krig, pest o. d.

Decime'ter (av *lat. de'cem,* tio, och *gr. me'tron,* mått), längdmått = $^1/_{10}$ m.

Decimo'l l. **Decimole,** *ital.* (*l.* detjimå'le), *tonk.,* grupp av 10 noter, som till tidsvärde gälla lika med *en* huvudnot i takten.

Deci'piens (av *lat. deci'pere,* bedraga), *bot.,* bedragande.

Decipie'ra (*lat. deci'pere*), bedraga. — **Mu'ndus vu'lt de'cipi,** världen vill bedra-

gas. — **Deceptio'n**, bedrägeri. — **Dece'ptor**, bedragare.

Decisio'n, Decisi'v, se under *Decidera.*

Deciso, *ital.* (*l.* -tji'så), *tonk.*, bestämt, beslutsamt.

De'citon (av *lat. de'cem*, tio, och *eng. ton*, se d. o.), metrisk viktenhet = 100 kg.

De'ckel, *ty.*, *tekn.*, däckel, den med flera papperslager belagda yta, varå tryckpappersarket under tryckningen fasthålles.

Decker, se *Däcker.*

Declama'ndo, *ital.*, *tonk.*, uttrycksfullt.

Declame'ra, se *Deklamera.* — **Declamato'rium**, *lat.*, övning i föredrag.

Déclaration d'amour, *fr.* (*l.* deklarasiå'ng damo'r), kärleksförklaring.—**D. de guerre** (*l.* - dö gär), krigsförklaring. — **D. des droits de l'homme** (*l.* - dä dråa' dö lå'mm), *statsr.*, förklaring av människans rättigheter, i inledningen till de franska konstitutionerna av 1791, 1793 och 1795.

Declaration of independence, *eng.* (*l.* diklarä'sjön åvv indipe'ndöns), oavhängighetsförklaring, den av Nordamerikas Förenta staters kongress den 4 juli 1776 utfärdade förklaringen, enl. vilken dessa stater gjorde anspråk på politiskt oberoende och full självständighet gentemot England. — **D. of rights** (*l.* - räjts), rättighetsförklaring, den urkund, som fastställdes av den engelska riksförsamlingen år 1689 och antogs av Wilhelm av Oranien och Maria.

Decli'vus, *lat.*, sluttning.

Deco'ctum, se *Dekokt.*

Deco'ctum althæ'æ, *farm.*, altédekokt, beredes av altérot och vatten. — **D. cinchc'næ**, kinadekokt, beredes av kungskina och vatten. — **D. ligno'rum**, avkok på vedartade droger. — **D. Zittmanni fo'rtius**, stark Zittmans-dekokt, beredes av sarsaparillrot, destillerat vatten, pulveriserad cinnober m. m. — **D. Zittmanni mi'tius**, svag Zittmans-dekokt, beredes av återstoden av förenämnda dekokt med en del tillsatser.

Decolle'ra, se *Dekollera.*

Décolletté, *fr.* (*l.* dekållte'), barhalsad, urringad. Se *Dekolleterad.*

Deco'lorans, *lat.*, *bot.*, förlorande sin färg.

Décompte, *fr.* (*l.* dekå'ngt), *handelst.*, avräkning, avdrag. — **Decompte'ra**, avräkna, avdraga.

De'confiture, se *Dekonfityr.*

Decontenanse'ra, se *Dekontenansera.*

Decorated style, *eng.* (*l.* de'kårretid stajl), "dekorerad stil", den höggotiska byggnadsstilen i England. Ex. Westminster abbey.

Decoration day, *eng.* (*l.* dekorä'sjön dä), en av Förenta staternas minnsedagar (30 maj), firad till åminnelse av de under inbördeskriget 1861—65 stupade.

Decore'ra, se *Dekorera.*

Deco'rt (*fr. décourt*), *handelst.*, avdrag, rabatt. — **Decorte'ra**, avdraga, rabattera.

Deco'rum, *lat.*, det passande; anständighet.

Deco'rus, *lat.*, *bot.*, prydlig.

Decoupe'ra, se *Dekupera.*

Decouragera (*l.* dekorasje'ra, *fr. décourager*), göra modfälld, avskräcka. — **Decouragerad**, modfälld, nedslagen.

Decouronne'ra (*fr. découronner*, av *lat. co'ro'na*), beröva en furste hans krona, avsätta.

Decourt, Decourte'ra, se *Decort, Decortera.*

Découverte, *fr.* (*l.* dekove'rt), upptäckt; uppfinning. — **Decouverte'ra**, öppna ett brev, avtaga ett omslag, t. ex. på ett paket.

Decouvre'ra (*fr. découvrir*), uppenbara, giva till känna.

decr., *tonk.*, förk. för *decrescendo* (se d. o.).

Decreme'ntum, *lat.*, avtagande.

Décrépit, *fr.* (*l.* dekrepi', *lat. decre'pitus*), utlevad, orkeslös. — **Decrepite'ra**, se *Dekrepitera.* — **Décrépitude** (*l.* -ty'dd), orkeslöshet, ålderdomssvaghet. — **Decre'pitus**, *lat.*, utlevad person.

Decresc., se följ. ord.

Decresce'ndo, *ital.*, *tonk.*, avtagande i styrka. Tecknas ═══ .)(Crescendo.

Decre'ta ecclesia'stica, *lat.*, kyrkliga författningar. Jfr *Dekret.*

Decrotteur, *fr.* (*l.* dekråttö'r, av *crotte*, smuts), skoputsare.

Decu'bitus, *lat.*, *med.*, liggsår.

De'cuma, *rom. myt.*, en av *parcerna* l. ödets gudinnor.

Decu'mbens, *lat.*, *bot.*, nedliggande.

Decu'ria, *lat.*, ett antal l. avdelning av tio ryttare. — **Decu'rio**, *lat.*, **Dekurio'n**, befälhavare för en truppstyrka av tio ryttare; senator i kolonierna.

Decu'ssis, *lat.* (av *de'cem*, tio, och *as*, se d. o.), fornromerskt bronsmynt = 10 as.

Decusso'rium, *nylat.* (av *decu'tere*, nedtrycka), *med.*, redskap, varmed hjärnhinnan nedtryckes vid borrning av huvudskålen (*trepanering*).

Dedaigne'ra, se *Dedignera.*

De da'to, se *d. d.*

De'di, *lat.*, jag har givit l. betalt.

Dedice'ra (*lat. dedica're*), tillägna. — **Dedikatio'n**, tillägnan. — **Dedika'tor**, den tillägnande.

Dedigne'ra (*l.* -dinj-; *lat. dedigna're*) l. **Dedaigne'ra** (*l.* -dänj-; *fr. dédaigner*), försmå, förakta, anse under sin värdighet. — **Dedignatio'n**, förakt, ringaktning.

Dedikatio'n, Dedika'tor, se under *Dedicera.*

Dedommagera (*l.* dedåmmasje'ra, *fr. dédommager*), hålla skadeslös. — **Dédommagement**, *fr.* (*l.* -ma'ng), skadestånd.

Dédoublement, *fr.* (*l.* -doblöma'ng), fördubbling. — **Dedouble'ra**, fördubbla.

Deduce'ra (*lat. dedu'cere*), eg. bortföra; följdriktigt utveckla; leda i bevis. — **Dedu'ctis deduce'ndis**, *lat.* (förk. **ded. ded.**), *handelst.*, sedan man avdragit vederbör-

liga poster. — **Dedu'ctio ad absu'rdum,** ledande till något orimligt. — **Deduktio'n,** *handelst.*, avdrag, nedsättning av varupris, tull o. d.; *log.*, logisk bevisning l. utveckling; *jur.*, laga bevisning.

Dedukti'va l. **Synte'tiska bevis,** *log.*, bevis, vid vilka slutes från det mer allmänna till det mer speciella.

Def., förk. för *Defekt* (se d. o.), *Definition* (se d. o.) och *lat. Defunctus*, avlidne.

De fa'cto, *lat.*, i själva verket; på grund av sakförhållande.)(**D e j u r e,** på rättsgrund. — **D. f. et a'bsque ju're,** egenmäktigt och utan rätt.

Defæce'ra (av *lat. defæca're*) l. **Defæcule'ra,** *nylat.* (av *fæ'cula*, drägg), rena, klara; sila.

Défaite, *fr.* (*l.* defä't), nederlag. — **Defaiti'ster,** grupp inom Frankrike under världskriget, som av fruktan för nederlag ivrade för kompromissfred.

Defame'ra l. **Diffame'ra** (av *lat. diffama're*), förtala, bringa i dåligt rykte; vanära.

Defane'ra = *Profanera* (se d. o.).

Defa'ssavattenbock, *zool.*, en centralafrikansk antilopart, *Ko'bus defa'ssa.*

Defatige'ra (*lat. defatiga're*), utmatta, möda. — **Defatigatio'n,** utmattning.

Défaut, *fr.* (*l.* defå'), misstag, fel; brist; uteblivande från en domstol.

Défaveur, *fr.* (*l.* defavö'r; *ital. disfavore*, av *lat. dis*, ifrån, och *fa'vor*, gunst), onåd, misshag.

Defavora'bel (*fr. défavorable*), ogynnsam.

Defays hovkitt (*l.* döfä's -), konstgjort lim, som användes för att laga hovarna hos hästar.

Defecti'vum, se under *Defekt.*

Defe'ctus, *lat.*, se *Defekt.*

Defekatio'n (av *lat. defæca're*, rena, av *de*, från, och *fæx*, drägg), uttömning av exkrementer i kroppen. — **Defekatio'nskalk,** kalk för rening av lysgas.

Defe'kt l. **Defekti'v** (*lat. defe'ctus*, av *defi'cere*, brista), *subst.*, brist, lucka; *adj.*, felaktig, ofullständig. — **Defecti'vum,** *lat.*, *språkv.*, ett böjligt ord, varav ej alla formerna brukas. — **In defe'ctu,** genom att göra för litet i en sak.)(**I n e x c e s s u.** — **Defekter,** *boktr.*, felande typer, som vid sättningen ersättas med upp och nedvända typer l. ”spisar”. — **Defektio'n,** avfall; förfall.

Defekti'v, se *Defekt.*

Defe'nders, *eng.*, eg. försvarare; i slutet av 1700-t. ett irländskt politiskt parti, som arbetade på Irlands frigörelse från England.

Defenestratio'nen (av *lat. de*, från, och *fene'stra*, fönster), den av de böhmiska ständerna i Prag 1618 verkställda utkastningen genom fönstret av två kejserliga ståthållare.

Defensio'n, se under följande ord.

Defensi'v (av *lat. defe'ndere*, försvara), till försvar, till skydd tjänande. — **Defensi'vallians,** se *Allians* (under *Alliera*). — **Defensi'va straff** l. **Defensi'vstraff,** straff, genom vilka en brottsling hindras att vidare göra någon skada. — **Defensio'n,** försvar. — **Defe'nsor,** försvarare; den anklagades advokat vid en rannsakning. — **Defe'nsor fi'dei,** trons försvarare, en titel, som av påven tilldelades engelske konungen Henrik VIII och som dennes efterföljare behöllo; *fig.*, fanatisk trosivrare.

Defensola't, vattenlösliga torrdestillationsprodukter ur tjära för besprutning av träd mot skadeinsekter och lavar.

Defere'ns (*fr. déférence*), eftergivenhet, medgörlighet. — **De'ferens,** *lat.*, avledande, bortförande.

Deferve'scens,* *med.*, febernedsättande. — **Defervesce'ntia,** febernedsättande medel.

Défi, *fr.* (*l.* defi'), utmaning, fejdebrev.

Défiance, *fr.* (*l.* -a'ngs), misstroende.

Defibre'ra, lösgöra fibrerna ur något ämne.

Defibrine'ra, *med.*, avlägsna fibrinet ur blodvätskan.

Deficie'ndo, *ital.*, *tonk.*, avtagande i styrka och hastighet.

Deficie'nt (av *lat. defi'cere*, brista), bristande i något hänseende; oduglig till tjänst.

De'ficit, *lat.*, eg. det fattas; *handelst.*, brist i (kassa etc.); skillnaden mellan debet och kredit vid ett bokslut.

Defigure'ra (*fr. défigurer*), vanställa, misspryda.

Defilé, *fr.*, *krigsk.*, trång väg, pass; även = *defilering* (se nedan). — **Defile'ra** (om trupper), marschera avdelningsvis förbi en hög militärperson, antingen för att visa denne en ärebetygelse l. för att giva honom tillfälle att bedöma truppens tillstånd; bestämma höjden av ett fästningsverks bröstvärn, så att dess inre bäst skyddas mot fiendens eld. — **Defile'ring,** en dylik rörelse av en trupp; ett i dylikt syfte utfört bestämmande av ett bröstvärns höjd.

Definie'ra (*lat. defini're*), bestämma, förklara, giva ett bestämt begrepp om en sak. — **Definie'ndum,** något som skall definieras. — **Definitio'n** (*lat. defini'tio*), bestämning av ett begrepp genom uppräknande av dess väsentliga kännetecken. — **Defini't, Definiti'v,** bestämd, slutlig, avgörande. — **Definiti'vum,** avgörande förklaring; inrättning, avsedd att ständigt förbliva. Jfr *Provisorium.* — **Defini'tum,** ett noga bestämt begrepp.

Defini'tor, *lat.*, under medeltiden föreståndare för mindre avdelning av en munkorden (s. k. *definitio'n*). — **Definito'rium,** *lat.*, en förening av munkar, vilka skola biträda ordensföreståndaren vid vården av ordens angelägenheter.

Deflagre'ra (*lat. deflagra're*), rena genom eld. — **Deflagratio'n,** utbränning, rening

genom eld. — **Deflagra'tor** l. **Kalorimo'tor,** *fys.*, galvanisk stapel, bildad av tvenne långa, spiralformigt vridna bleck av koppar och zink, som åtskiljas genom klädesremsor.

Deflatio'n (av *lat. defla're,* blåsa bort), minskning av penningmängden; allmänt prisfall; *bot.*, blottläggande av växtdelar genom bortblåsning av flygsand, *geol.*, bortförandet av allt löst material från marken genom vindens inverkan.

Deflegmatise'ra l. **Deflegme'ra** (*fr. déflegmer,* av *gr. fle'gma,* slem), *kem.*, genom avdunstning l. destillation avlägsna överflödigt vatten ur en vätska. — **Deflegmatio'n** l. **Deflegmatisatio'n,** avlägsnande av vatten från sprithaltiga vätskor. — **Deflegma'tor** l. **Kondensator,** apparat, som från en sprithaltig vätska avlägsnar vatten (t. ex. vid brännvinsbränning).

Defle'ktor, *sjöv.*, instrument för kompensering av kompassens deviation.

Deflexio'n (*lat. defle'xio*), brytning (av ljusstrålarna).

Defle'xus, -a, -um, *lat., bot.*, nedböjd.

Deflogi'stisk (av *gr. flo'x, gen. flogo's,* eld, låga), oantändlig; oförbrännelig. — **Deflogistise'ra,** *kem.*, eg. beröva ett ämne *flogiston* (se d. o.), oxidera; avlägsna de brännbara beståndsdelarna, göra oförbrännelig. — **Deflogistiserad luft,** livsluft, syrgas.

Deflore'ra l. **Deflorise'ra** (av *lat. deflora're,* avplocka blommor), beröva mödomen. — **Deflora'ta,** *lat.*, flicka, som förlorat sin mödom. — **Defloratio'n,** eg. blomsterplockning; *fig.* mökränkning; även förlust av jungfrudomen genom lönskaläge. — **Deflora'tor,** jungfruskändare, förförare.

Deflue'ra (av *lat. deflu'ere*), flyta bort, falla av (om hår). — **Deflu'vium capillo'rum,** *lat.*, hårens avfallande. — **Defluxio'n,** *med.*, avflöde; slemavsöndring.

Defo'rm (*lat. defo'rmis*), vanskaplig; ful, stygg. — **Deformite't,** vanskaplighet; ytterlig fulhet.

Defo'rmans, *lat., bot.*, vanställande. — **Defo'rmis,** *lat., bot.*, missbildad.

Defosforise'ra, befria från fosfor. — **Defosforise'ringsmetoden (den basiska)** l. **Gilchrists metod,** *tekn.*, ett sätt att i bessemerprocessen (se *Bessemermetoden*), befria metallen från fosfor.

Defraje'ra (*fr. defrayer*), ersätta någon hans utgift.

Defraude'ra (*lat. defrauda're,* av *fra'us,* svek), hemligen bedraga; begå underslev. — **Defrauda'nt** l. **Defrauda'tor,** den, som hemligen och svikligen berövar staten l. enskilda personer något, som dem med rätta tillkommer. — **Defraudatio'n,** försnillning av pålagor; underslev, smuggling.

Defterda'r, *pers.*, skattmästare, förr benämning på den turkiske finansministern.

Defu'nctus, *lat.* (av *defu'ngi,* dö), avliden, hädangången.

Degagera (*l.* degasje'ra; *fr. dégager*), befria, lösgöra; återtaga (sitt ord). — **Degage'rad,** fri, otvungen.)(E n g a g e r a d. — **Dégagement,** *fr.* (*l.* -ma'ng), inlösning (av en pant); uppfyllelse av (även befrielse från) ett löfte; *krigsk.*, friköp (en soldats); öppenhet, frihet; *fäktk.*, en klingas frigörande under fäktning.

Degenere'ra (*lat. degenera're*), vansläktas, urarta, försämras. — **Dege'nerans,** *lat., bot.*, urartande. — **Degeneratio'n,** urartande, försämring; *med.*, en sjuklig kemisk och fysikalisk förändring l. försämring av kroppens vävnader och elementardelar. — **Degenerati'v,** innebärande l. medförande degeneration.

Degenera'tio re'tinæ pigmento'sa, *med.*, inflammation i ögats näthinna.

De'ger, dansk beteckning för 10 stycken i handeln med hudar och skinn.

Degeröi't, *miner.*, svart, vattenhaltigt järnoxidsilikat, funnet vid silvergruvan på Degerö nära Helsingfors.

Deglute'ra (av *lat. degluti're*), sluka. — **Deglutitio'n,** nedsväljning. — **Deglutitionstuberkulo's,** *med.*, tuberkulos, uppkommen av nedsväljd smitta.

Degorgera, *fr.* (*l.* degårsje'ra, av *gorge,* barm), rensa något avlopp; avlägsna bottensatsen ur en vinbutelj; rena, tvätta; blotta barmen genom att nyttja mycket urringade klänningar.

Dégoût, *fr.* (*l.* dego'), avsmak, vämjelse. — **Degouta'nt,** osmaklig, motbjudande. — **Degoute'ra,** ingiva avsmak, äckel.

De grâce, *fr.* (*l.* dö gras), av nåd, för guds skull.

Degrade'ra (*lat. degrada're*), avsätta; nedflytta från en högre till en lägre tjänst; förnedra. — **Degrade'ring** l. **Degradatio'n,** avsättning från en tjänst; nedsättning i värdighet; *geol.*, den allmänna nivelleringen av jordytans ojämnheter.

Degraisse'ra (*l.* -gräs-; *fr. dégraisser*), befria från fetma; rena från fettfläckar. — **Degraisseur,** *fr.* (*l.* -sö'r), person, som uttager fläckar.

Dégras, *fr.* (*l.* -gra'), garvfett.

Degrave'ra (av *lat. degrava're,* tynga, belasta, av *gra'vis,* tung), falla besvärlig.

Degré, *fr.*, grad, en viss del av en cirkels periferi l. en skala. Fransmännen indela jordkvadranten i 100 delar (degrés), vilka åter delas i 100,000 m.; varje meter blir sålunda 40-milliondelen av en jordmeridian.

Degressio'n (av *lat. de'gredi,* gå nedför), nedgående; fortgående minskning av skattefoten, då de årliga inkomsterna understiga en viss summa. — **Degressi'v,** tillbakagående, avtagande; säges om den progressiva skatten, då progressionen avstannar vid ett visst inkomstbelopp.

Deguise'ra (*fr. déguiser*), bemantla, förställa. — **Deguisement**, *fr.* (*l.* -ma'ng), förklädnad, förställning.

Degumme'ring, *tekn.*, råsilkes kokning med tvålvatten, för avlägsnande av ett fernisslikt överdrag, som hindrar silkets mottaglighet för färgning.

De gu'stibus non est disputa'ndum, *lat. ordspr.*, om tycke och smak bör man ej disputera.

Dehisce'ns, *lat.*, *med.*, glappande, klaffande.

De hodie'rno di'e, *lat.*, från denna dag.

Dehonestatio'n, *lat.*, vanärande, skymf.

Dehors, *fr.* (*l.* döå'r), det yttre av något, utsida; yttre anständighet; *pl.*, utanverk.

Dehorte'ra (*lat. dehorta'ri*), avråda, varna. — **Dehortation**, *lat.*, avrådande, varning. — **Dehortato'rium**, varningsskrivelse.

Dehydre'ring, *kem.*, borttagande av väte ur en förening.

Dehypnoti'sera, avbryta en hypnos, väcka en hypnotiskt sövd.

Deïaneria (*lat. Deïani'ra*), *gr. myt.*, Herkules' maka.

Deifie'ra l. **Deifice'ra** (av *lat. de'us*, gud, och *fa'cere*, göra), förguda. — **Deifikatio'n** förgudande.

Dei'fobe, ett av den cumæiska sibyllans namn. Jfr *Cumæiska sibyllan*.

Dei'fobos, trojansk prins, näst Hektor den tappraste bland de trojanska hjältarna.

De'i gra'tia, *lat.* (förk. *D. G.*), av Guds nåd, med Guds nåde, tillägg till vissa titlar, sedan 15:e årh. begagnat endast av suveräna furstar.

Dei'ktisk (av *gr. de'iktos*, som utvisar), utvisande: utpekande. — **Deiktiskt pronomen**, *språkv.*, som förklaras av den förevarande situationen och ej ur det förut sagda (*anaforiskt pronomen*) l. det följande (*determinativt pronomen*).

Deilemi'derna, medeltida härskardynasti i Persien.

De imitatio'ne Chri'sti, *lat.*, om Kristi efterföljelse, namn på en världsberömd bok av den tyske mystikern *Thomas a Kempis*.

Deimo's, *astr.*, den yttre Marsmånen; se *Fobos och Deimos*.

Deino'rnis, se *Dinornis*.

Deinosa'urus, se *Dinosauria*.

Dei'nosis, *gr.* (av *deino's*, förskräcklig), våldsam förstoring l. överdrift (såsom retorisk figur).

Deinothe'rium, se *Dinotherium*.

De i'ntegro, *lat.*, från början, ånyo.

Deisideimo'nia, *gr.*, fruktan för gudarna; andeskräck, vidskepelse.

Dei'sm (*lat. dei'smus*), den världsåsikt, som förkastar den gudomliga uppenbarelsen samt antager en gud, som kan fattas med förnuftet, och ett fullkomligt abstrakt, i viss mån oavhängigt förhållande mellan gudomligheten och det ändliga; förnuftstro. Jfr *Rationalism* och *Panteism*. — **Dei'st**, person, som omfattar deismen. — **Dei'stisk**, tillhörande l. sammanhängande med deismen.

Deistersandsten, se *Wealdensandsten*.

Dej, se *Dey*.

Dejektio'n, *med.*, uttömning, avföring, purgering. Jfr *Dejiciera*.

Déjeûner l. **Déjeûné**, *fr.* (*l.* desjöne'; av *lat. de*, ifrån, och *jeju'nus*, fastande), frukost; frukostservis. — **Déjeûner à la fourchette** (*l.* -forsje'tt), gaffelfrukost, frukost av kallmat. — **D. dansant** (*l.* - sa'ng), frukost med dans. — **D. dînatoire** (*l.* - tåa'r), frukostmiddag. — **Dejeune'ra**, frukostera. Jfr *Diner* och *Souper*.

Dejice'ra (*lat. deji'cere*), kasta ut, kasta bort; fördriva, utstöta. — **Deje'ctus**, förkastad, utstött.

Dejsa (av *ty. deisen*), *sjöv.*, gå baklänges (om seglare). — **Dejsning**, manöver, varigenom en seglare tvingas att gå baklänges.

De ju're, *lat.*, på grund av lag.)(D e f a c t o.

De'ka-, *gr.*, i sammansättningar: tio-.

Dekabri'ster (av *ry. dekaber*, december), decembermän, de ryska adelsmän, som deltogo i sammansvärjningen mot kejsar Nikolaus i dec. 1825.

Deka'd (*fr. décade*, *gr. deka's*, av *de'ka*, tio), tiotal; en tidrymd av tio dagar. I franska republikens kalender indelades var månad i tre dekader.

Dekadans, *fr.* (*l.* -da'ngs), se *Decadance*.

Dekade'nter (*fr. décadents*, av *décadence*, förfall), eg. förfallspoeter; målsmän för på 1800-t. i Frankrike uppkomna, mot *naturalismen* (se d. o.) fientliga litteraturriktningar. Kallas numera vanligen *symbolister* l. *syntetister*. Jfr *Symbolism*. — **Dekade'ntlitteraturen**, dekadenternas litterära produktion.

Dekadi'k (av *gr. de'ka*, tio), tiotalsräkning, räknesystem med 10 till grundtal, decimalsystem, till skillnad från *dodekadik*, som har 12 till grundtal.

Dekago'n (av *gr. de'ka*, tio, och *goni'a*, hörn); *geom.*, tiohörning, regelbunden tiosidig figur.

Dekagra'm (av *gr. de'ka*, tio, och *gra'mma*, bokstav), 10 gram.

Dekagyni'a l. **Dekagy'nia**, *bot.*, en till någon av de tretton första klasserna i Linnés växtsystem hörande ordning. Dess blommor hava vardera tio pistiller. — **Dekagy'niska** kallas de till ordn. *Dekagynia* hörande blommorna. — **Dekagyni'ster**, de till nämnda ordningar hörande växterna.

Dekako'rd (av *gr. de'ka*, tio, och *chorde'*, sträng), *tonk.*, musikinstrument med tio strängar, något liknande en harpa.

Dekali'ter (av *gr. de'ka*, tio, och *litra*, en vikt), 10 l.

Dekalke'ra (*fr. décalquer*), övertrycka; överföra ett koppar- l. stentryck på trä. — **Dekalkomani'-bilder**, övertrycksbilder.

Dekalo'gen (*gr. deka'logos*, av *de'ka*, tio, och *lo'gos*, lära), tio Guds bud.

Deka'meron (*ital. Decamero'ne*, av *gr. de'ka*, tio, och *heme'ra*, dag), eg. de tio dagarna; titel på den italienske diktaren Boccaccios 100 noveller, som tänkas berättade under 10 dagar.

Dekame'ter (av *gr. de'ka*, tio, och *me'tron*, mått), 10 m.

Dekampe'ra (*fr. décamper*), *krigsk.*, bryta upp ur ett läger; avtåga; taga till flykten.

Deka'n l. **Deka'nus** (av *gr. de'ka*, tio), eg. anförare, ledare av tio; hos de gamla romarna: uppsyningsman över ett tält, l. *contubernium*, som rymde tio soldater; hos de äldsta kristna: förmannen för tio av det brödraskap, som skulle ombesörja de avlidnas jordande; vid högskolor: ordf. i en fakultet; i några länder: den högste andlige näst efter biskopen l. prosten (även *deka'nt*). — **Kardina'ldekan**, den äldste kardinalbiskopen i påvens kardinalkollegium. — **Dekana'l**, som hör till l. har avseende på en dekan. — **Dekana't**, en dekans ämbete och värdighet. — **Dekane'ssa** (*medelt.-lat. decanissa*), föreståndarinna för ett nunnekloster l. annan from stiftelse för kvinnor. — **Dekani'**, en dekans bostad; även det av honom styrda området. — **Dekanise'ra**, träda i en dekans ställe, sköta hans ämbetsåligganden.

Deka'ndisyra, se *Sebacinsyra*.

Dekandri'a l. **Deka'ndria**, *bot.*, tionde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava tio fria ståndare; även en ordning inom vissa klasser av nämnda system. — **Deka'ndriska** kallas blommor med tio ståndare. — **Dekandri'ster**, växter med tio ståndare i var blomma; växter, som höra till klassen *Dekandria*.

Deka'nt, se *Dekan*.

Dekante'ra, se *Decantera*.

Deka'nus, se *Dekan*.

Dekapite'ra (av *lat. de*, av, och *ca'put*, huvud), halshugga. — **Dekapitatio'n**, halshuggning; *kirurg.*, i förlossningskonsten använd operation, varvid fostrets huvud skiljes från bålen.

Dekapo'd, *gr.* (av *de'ka*, tio, och *pus*, fot), tiofoting; mått av 10 fot.

Dekapo'l, sammanslutning av tio städer, ex. "de tio städernas" stadsförbund (*Dekapolis*), i Palestina.

Dekarbonise'ra (av *lat. ca'rbo*, kol), befria från kol.

Dekare'm (av *gr. de'ka*, tio, och *lat. re'mus*, åra), tioroddare, ett slags forntida galär.

Deka'stikon, *gr.*, *metr.*, ett poem, som består av tio versrader.

Dekasty'l (*gr. dekasty'lon*), *byggn.*, tempel med tio fasadkolonner; byggnad, som vilar på tio pelare.

Dekate'ra (*fr. décatir*), *tekn.*, öka l. minska pressglansen på tyger medelst ånga; krympa tyger. — **Dekatu'r**, behandling av tyger för att öka l. minska deras pressglans.

Dekl., förk. för *Deklination* (se d. o.).

Deklame'ra (*lat. declama're*), läsa på ett konstnärligt sätt; föredraga med känsla och uttryck; hålla tal, ivra (emot). — **Deklamatio'n**, uppläsning av ett litterärt alster på ett konstnärligt sätt; ordprål. — **Deklama'tor**, deklamatör. — **Deklamatori'k**, läran om deklamationen. — **Deklamato'risk**, som tillhör ett konstmässigt föredrag; högtravande. — **Deklamatorisk aria**, *tonk.*, en aria, för vilken, i motsats mot koloraturarian, texten uteslutande är normgivande. — **Deklamato'rium**, muntligt konstnärligt föredrag; uppläsning, beledsagad av ackompanjemang. — **Deklamatö'r, Deklamatri's**, person, som ur minnet l. från papperet på ett konstnärligt sätt föredrager något, ett skaldestycke o. d.

Deklare'ra (*lat. declara're*), förklara; tillkännagiva; lämna uppgifter för beskattning (se *Självdeklaration*); *handelst.*, uppgiva, anmäla (varor till förtullning). — **Deklaratio'n**, förklaring; kungörelse; *handelst.*, anmälan om betalningsinställelse; förteckning över avlastat gods, vilken måste avlämnas vid tullstationer o. a. föreskrivna platser. — **Självdeklaration**, uppgift för beskattning.

Dekla'ssera, nedsätta. — **Deklasse'rad**, nedsjunken till en lägre social klass.

Dekline'ra (*lat. declina're*), eg. böja undan, förfalla, avtaga; *astr.*, avvika; missvisa (om kompassen); *handelst.*, falla i pris; *språkv.*, böja ett nomen. — **Deklina'bel**, böjbar. — **Deklinabilite't**, böjbarhet. — **Deklinatio'n**, *astr.*, en himlakropps höjd över himmelsekvatorn, mätt på en deklinationscirkel; *fys.*, magnetnålens horisontella avvikning från meridianen; missvisning (om kompassen); *språkv.*, böjning av nomen. — **Deklinationscirklar**, *astr.*, de cirklar på himlavalvet, vilka man föreställer sig dragna genom de båda världspolerna. — **Deklinationsnål**, *fys.*, magnetnål, rörlig i horisontalplanet. — **Deklinato'rium**, instrument, som användes till uppmätning av magnetnålens deklination.

Deklinogra'f, se följande ord.

Deklinome'ter l. **Deklinogra'f**, *fys.*, ett slags *magnetometer* (se d. o.).

Dekli'v (*lat. decli'vis*), sluttande, brant.

Dekohä'rer, *fys.*, apparat, som tjänar till att återställa kohärern (se d. o.) i normalt tillstånd.

Deko'kt (*lat. deco'ctum*, *pl. deco'cta*, av *deco'quere*, urkoka, inkoka, koka ihop), *farm.*, avkok av en drog, varvid dennas lösliga beståndsdelar kvarstanna i vattnet. — **Dekoktio'n**, avkokning; spec. metod vid ölbrygd.

Dekolle'ra (av *lat. co'llum*, hals), halshugga. — **Dekollatio'n**, halshuggning.

Dekollete' l. **Dekollete'rad** (*fr. décolleté*, av *collet*, krage), urringad, med blottad hals och barm.

Dekolore'ra (*lat. decolora're*), befria från färgämne; bleka; blekna, icke hålla färgen

Dekompone'ra (av *lat. de*, från, och *compo'nere*, sammansätta), sönderdela (i beståndsdelar). — **Dekompositio'n**, sönderdelning. — **Dekompo'situm**, *lat.*, ett i sina beståndsdelar upplöst ämne; *språkv.*, ord, sammansatt av flera än två ord.

Dekoncerte'ra (*fr. déconcerter*), förvilla, störa, bringa ur fattningen.

Dekonfity'r (*l.* dekång-, *fr. déconfiture*), motgång, nederlag; undergång.

Dekontenanse'ra (*fr. décontenancer*), bringa ur fattningen; göra modfälld l. försagd. — **Dekontenanse'rad**, handfallen, modfälld, försagd.

Deko'r, dets. som dekoration, dekorering.

Dekore'ra (*lat. decora're*), pryda, försköna, smycka; utmärka med en orden. — **Dekoratio'n**, förskönmg, prydnad för en teaters scen. — **Dekorati'v**, tjänande till prydnad; *byggn.*, smyckande.)(Konstruktiv; *målark.*, åsyftande yttre färgeffekt. —

Dekoratö'r l. **Dekorationsmålare**, person, som målar l. anordnar dekorationer, teatermålare.

Deko'rum, se *Decorum*.

Dekredite'ra (*fr. décréditer*), förstöra ens förtroende l. anseende, nedsätta. Jfr *Diskreditera*.

Dekreme'nt, *lat.*, avtagande, förfall.

Dekrepite'ra (av *lat. crepita're*), spraka, smattra; förpuffa. Jfr *Décrépit*.

Dekre'pitus, se under *Décrépit*.

Dekre't (*lat. decre'tum*), påbud, förordning; utslag, beslut. — **Dekreta'l**, påvlig stadga rör. kyrkotukten. — **Dekrete'ra**, besluta, stadga. — **Dekre'tister**, rättslärde under medeltiden, vilka, stödjande sig på påvens dekret, ansågo den kanoniska rätten böra läggas till grund för alla statsförhållanden. — **Dekreto'risk**, beslutande, avgörande.

Dekruste'ra, *lat.* (av *cru'sta*, bark), avskala, avbarka.

Dekupe'ra (*fr. découper*), stycka, sönderskära; utskära bilder. — **Dekupi'rsåg**, lövsåg, konturärsåg. — **Dekupö'r**, person, som utskär bilder ur papp, läder o. d.; späckhuggare.

Dekurage'ra (*l.* -sje'ra), se *Decouragera*.

Deku'rie, se *Decuria*.

Dekurio'n, se *Decurio*.

Dekusse'rade blad (av *lat. decussa're*, bilda ett kors), *bot.*, parvis motsatta blad, som sitta så, att tvenne bladpar bilda ett rätvinkligt kors, om de ses uppifrån.

Dekuverte'ra, befria från omslag (kuvert på brev).

Del., *lat.* förk. för *delineavit* (se d. o.) ; *deleatur* (se d. o.).

Del., officiell förk. för staten *Delaware*.

Délabrement, *fr.* (*l.* delabröma'ng), förfall, förstört tillstånd. — **Delabre'rad**, förfallen, förstörd.

Delad sköld, *herald.*, sköld, som halveras av en vågrät linje.

De la Gaude, *fr.* (*l.* dö la gåd), ett franskt rödvin från trakten av Grasse.

Délai, *fr.* (*l.* delä'), uppskov; anstånd; *handelst.*, sikt på en växel. — **D. de faveur** (*l.* - dö favö'r, *eng.*, *days of grace*, *ty.*, *Indultfrist*), den tidrymd, under vilken fartyg, som vid krigsutbrott befinner sig i fientlig hamn, må utlöpa direkt till hemlandet utan uppbringningsrisk.

Delaissement, *fr.* (*l.* -lässma'ng), avstående; dokument, som tillställes assuradörerna och varigenom dessa åläggas att, emot avträdande av strandat gods, inom bestämd tid lämna full gottgörelse åt assuranstagaren.

De la Marque, *fr.* (*l.* dö la mark), ett rött schweiziskt vin från trakten av Martigny.

Delasse'ra (*fr. délasser*), hämta sig, vila ut. — **Délassement** (*l.* delassma'ng), vederkvickelse, vila.

Delatio'n (*lat. dela'tio*), angivelse, anklagelse. — **Dela'tor**, *lat.*, **Délateur**, *fr.* (*l.* -tö'r), angivare, särskilt för vinnings skull. — **Delato'risk**, angivande, förrädisk. — **Dela'tus**, en anklagad.

Delawares (*l.* dä'llaoärs), grupp av nordamerikanska indianstammar, vars huvudstam själv kallar sig *leni lenape*. Hit höra även de ryktbara *Mohikanerna* (se d. o.).

Del cre'dere, *ital.*, *handelst.*, på tro och loven; övertagandet av en borgensförpliktelse; den provision, kommissionären beräknar för sin risk. — **Stå del credere**, åtaga sig den förlust, som kan uppstå genom utborgning. — **Delcrederekonto**, konto för osäkra fordringar.

De'le (av *lat. dele're*, utstryka, utplåna), utplåna! stryk ut! — **Delea'tur**, utstrykes, borttages (i korrektur, om bokstäver och ord), förk. *del.*

De'lebpalm, *bot.*, afrikanska namnet på *Bora'ssus flabellifo'rmis*.

Dele'ga, se *Telega*.

Delega't, **Delegatio'n** m. fl., se under följ. ord.

Delege'ra (*lat. delega're*), avsända med uppdrag; befullmäktiga, överflytta en skuld o. s. v. — **Delega't** l. **Delega'tus**, ombud, fullmäktig. — **Delega'nt**, *handelst.*, den, som överlåter åt en fordringsägare sin egen skuldfordran hos tredje person. — **Delegato'rius**, den, som fått en sådan skuldfordran på sig överlåten. — **Delegatio'n**, uppdrag att handla på någons vägnar, ombudsmannaskap; utskott, kommitté; *handelst.*, övertagandet av en accepterad anvisning såsom kontant likvid med åtföljande risk; en dylik anvisning. —

Österrikisk-ungerska delegationerna, fordom två utskott, valda av vartdera landets riksdag och bildande ett unionsparlament.

Delekte'ra (*lat. delecta're*), förnöja, roa. — **Delektatio'n,** förnöjelse, förlustelse.

Dele'nda Cartha'go, *lat.*, eg. Kartago bör förstöras, ett uttryck med vilket romaren Cato d. ä. plägade avsluta sina anföranden i senaten; därav betydelsen stående fras, käpphäst. Jfr *Cete'reum ce'nseo* etc.

Délestage, *fr.* (*l.* delesta'sj), barlastens urlastande ur ett fartyg.

Deletä'r (*gr. delete'rios*), ödeläggande, skadlig för liv och hälsa, giftig.

Delfi'n, *lat., zool.*, en till tandvalarnas grupp hörande familj; *krigsk.*, handtag på bronskanoner. — **Delfi'nen,** *astr.*, en stjärnbild på n. himlavalvet.

Delfi'nium, Delfoidi'n, Delfisi'n, *farm.*, se *Delphinium.*

De'lfisk, som har avseende på den grekiska staden *Delfi.* — **Delfiska amfiktyonien,** se under *Amfiktyoner.* — **D. oraklet,** i forntiden ett berömt, i staden Delfi befintligt orakel, som tillhörde Apollon.

De'lfos, *gr. myt.*, mytisk härskare, grundläggare av *Delfi* (rättare *Delfoi*), sades vara son av Apollon.

Delftgods, *keram.*, under 1600- och 1700-t. berömda fajans- och stengodsfabrikat från staden Delft i Holland. — **Delftvaror,** med indigo färgade l. tryckta bomullstyger.

De'lia, ett av Dianas (Artemis') binamn (efter hennes födelseö, *Delos*).

Deliba'l *turk.*, ett slags turkisk honung av svagt bedövande verkan (av nektar från *Azale'a po'ntica*).

Delibere'ra (*lat. delibera're*), rådslå, överlägga, överväga. — **Ad delibera'ndum,** till övervägande. — **Deliberatio'n,** rådplägning, överläggning. — **Deliberati'v,** rådplägande, överläggande.

Deli'butus, *lat., bot.*, smord.

De'lica, *lat., bot.*, utan mjölk.

Delica't, se *Delikat.* — **Delicatame'nte, Delica'to** l. **Con delicate'zza,** *ital., tonk.*, med utsökt finhet. — **Délicatesse,** *fr.* (*l.* -ä'ss), se *Delikatess.*

Délice, *fr.* (*l.* deli's), utsökt nöje, vällust, njutning. — **Deliciö's** (*fr. délicieux*), behaglig, angenäm, läcker.

Deli'ciæ, *lat.*, ”förlustelser”. — **D. ge'neris huma'ni,** *lat.*, ”människosläktets kärlek och vällust”, hedersnamn, tilldelat den romerske kejsaren *Titus.*

Delicio'sus, *lat., bot.*, välsmakande, läcker, kostlig.

Deliciö's, se under *Délice.*

Deli'ctum, *pl.* **Deli'cta,** *lat.* (av *deli'nquere*, underlåta, fela), *jur.*, förseelse, förbrytelse. — **Delictum commissio'nis,** brott genom en begången handling. — **D. consumma'tum,** fullständigt utfört brott. — **D. dolo'sum,** brott med berått mod. — **D. omissio'nis,** brott genom underlåtenhet. — **D. priva'tum,** brott, som hotas med enskilt straff. — **D. pu'blicum,** brott, som hotas med offentligt straff. — **Delinkve'nt,** brottsling, som skall undergå sitt straff; arm syndare. — **Delinque'nto na'to,** *lat.*, född förbrytare.

De'liern, se *Delius.*

Deligatu'r (*lat. deligatu'ra*), *med.*, förband.

Delika't (*lat. delica'tus*), fin; finkänslig, grannlaga; kinkig, ömtålig; välsmakande, läcker. — **Delikate'ss,** grannlagenhet, finkänslighet; ömtålighet; läckerhet.

Deli'kt, se *Delictum.*

Delikvesce'ra (*lat. delique'scere*), *kem.*, antaga flytande form.— **Delikvesce'ns,** egenskapen hos vissa ämnen, i synnerhet lätt lösliga salter, att upptaga fuktighet ur luften och därmed bilda koncentrerade lösningar. — **Delikvesce'nt,** som flyter sönder.

Deli'la (*hebr. Delîlâh*), kvinnonamn, den smäktande. Namn på den filisteiska kvinna, som förrådde Simson.

Delimatio'n (av *lat. li'ma*, fil), filning.

Delin., förk. för *delineavit* (se under följ. ord).

Delineatio'n (*lat. delinea'tio*), ritning; utkast. — **Delinea'vit,** eg. har tecknat; användes vid signering av ritningar. Jfr *Sculpsit.*

Delinkve'nt, Delinque'nto na'to, se under *Delictum.*

Delique'scens, *bot.*, sönderflytande, smältande.

Déliquescents, *fr.* (*l.* delickösa'ngs), ”de försmältande”, binamn till *dekadenterna* (se d. o.).

Delirant, se följ. ord.

Delire'ra (*lat. delira're*, av *de*, ur, och *lira*, fåra), vara vansinnig, yra. — **Delira'nt,** *med.*, person, som lider av fyllerigalenskap. — **Deli'rium,** *lat.*, yrsel, vansinnighet. — **D. mani'acum,** stark yrsel, gränsande till raseri. — **D. tre'mens,** fyllerigalenskap.

De'lisk, se *Delius.*

De'liska proble'met, *geom.*, en i forntiden uppställd geometrisk uppgift, som går ut på att genom konstruktion fördubbla en given kub.

Délit, *fr.* (*l.* deli'), brott, rättskränkning. — **D. manqué** (*l.* - mangke'), misslyckat försök till brott. — **D. tenté** (*l.* - tangte'), ofullbordad förbrytelse.

De'lius, *lat.*, ”deliern”, den deliske (guden), binamn till Apollon. Jfr *Delia.*

Della Sca'la, *ital.*, namn på Milanos stora teater.

Delleni't l. **Dellen-andesi't,** *geol.*, namn på en grupp ungvulkaniska bergarter från Dellensjöarna.

De'lling, *nord. myt.*, daggryningen, Dags fader och Natts make. — **Dellings son,** dagen.

Deloge'ra (*l.* delåsje'ra; *fr. déloger*), flytta ur sina rum, avtåga, bryta upp; utdriva, undantränga. — **Délogement** (*l.* delåsjöma'ng), flyttning: uppbrott; undanträngande.

Deloja'l (av *nylat. dis-lega'lis*), otrogen, oärlig, trolös.

Delomo'rfa celler, *anat.*, beläggningsceller i pepsinkörtlarna.

Delphin, se *Delfin.*

Delphinapte'rini, *zool.*, däggdjursfamiljen V i t f i s k a r. Se *Delphinapterus* och *Monodon.* Jfr *Delphinini.*

Delphina'pterus leucas, *zool.*, vitvalen, en arktisk valart, som stundom förirrat sig till Östersjön. Känd i svenska leravlagringar från istiden.

Delphini'eæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Ranuncula'ceæ.*

Delphi'nini, *zool.*, däggdjursfamiljen D e l f i n e r. Till vår fauna höra släktena *Delphi'nus, Globice'phalus, Lagenorhy'nchus, O'rcinus, Phocæ'na, Pseudo'rca* och *Tursiops.* Jfr *Delphinapterini.*

Delphi'nium, *bot.*, riddarsporre, ranunculacé med kronlikt, oftast blått ytterhylle. — **D. conso'lida**, svensk art, allmän i åkrar. — **D. aja'cis, D. ela'tum, D. orienta'le**, odlade arter med blommor i långa täta klasar, införda från s.ö. Europa. — **D. staphisa'gria**, är en i Mindre Asien och s. Europa vild och odlad art, vars frön innehålla akaloiderna *delfini'n, stafisagri'n, delfinoidi'n* och *delfisi'n*, giftämnen vilka i sina verkningar påminna om akonitin.

Delphi'nus, *astr.*, se *Delfinen.*

Delphi'nus, *lat.*, dauphin (se d. o.), titel för franske tronföljaren. — **In u'sum delphi'ni**, eg. till bruk för dauphin, en fras på titelbladet till de upplagor av klassiska författare, som Ludvig XIV lät utgiva för kronprinsens räkning och ur vilka alla som anstötliga ansedda ställen blivit uteslutna; senare skrifter i allm., som utgivits i stympat skick.

Delphi'nus de'lphis, *zool.*, delfinen l. springaren.

De'lta, eg. grekiska bokstaven Δ, δ (D); *geol.* och *geogr.*, den av Nilflodens utloppsarmar inneslutna delen av Egypten (så kallad på grund av sin trekantiga form); dylika formationer vid utloppet av andra floder.

Deltaisola'tor, porslinsisolator med deltaformad tvärsektion, för elektroledningar.

De'ltametall, en av engelsmannen *A. Dick* uppfunnen metallegering, bestående huvudsakligen av koppar och bly.

De'ltamuskeln, *anat.*, den trekantiga skuldermuskel, som lyfter överarmen.

Delta-strålar (*δ-strålar*), se *Radioaktivitet.*

Deltoi'd, *geom.*, ett slags fyrkantig geometrisk figur.

Deltoi'des, *bot.*, lik grekiska bokstaven *Delta* (se d. o.).

Delude'ra (*lat. delu'dere*), gäcka, överlista. — **Delusio'n**, gäckeri. — **Deluso'risk**, gäckande, bedräglig.

Déluge, *fr.* (*l.* dely'sj; *lat. dilu'vium*), översvämning, syndaflod. — **Après nous le déluge**, se *Après nous* etc.

Delusio'n, Deluso'risk, se under *Deludera.*

Delwartplåster, *veter.*, består av beck och tjära och användes förr till fixeringsförband vid benbrott.

Dem., förk. för *demoiselle*, fröken.

dem., *språkv.*, förk. för *demonstrativ* (se d. o.).

Demago'g (*gr. demagogo's*, av *de'mos*, folk, och *a'gein*, föra), folkledare, anförare för ett folkparti; folkuppviglare. — **Demagogi'**, politisk rörelse, grundad på massans hänförande; folkuppvigling. — **Demago'gisk**, folkledande; folkförledande. — **Demagogische Umtriebe**, *ty.*, *pl.*, stämplingar för att framkalla politiska rörelser bland folket (i Tyskland åren efter 1819 benämning på den tyska ungdomens frisinnade strävanden, vilka av regeringarna betraktades som upproriska).

De ma'le quæsi'tis non ga'udet te'rtius hæ'res, *lat. ordspr.*, orättfånget gods varar sällan i tredje led.

Demanche'ra (av *fr. manche*, gripbräde, "hals"), *tonk.*, byta läge på knäpp- l. stränginstrument genom att låta handen glida utefter instrumentets hals.

Dema'nt, se *Diamant.*

Demantele'ra, eg. borttaga ringmuren kring (en stad, fästning), rasera l. nedlägga en fästnings huvudförsvarsanordningar, utan att helt *demolera* densamma.

Demantoi'd, *miner.*, som smaragd brukad grön granat.

Démarche, *fr.* (*l.* dema'rsj), demarsch, gång, sätt att gå; förfaringssätt, mått och steg, ingripande.

Dema'rk (*gr. de'marchos*, av *de'mos*, folk, och *a'rchein*, härska), folkledare, folkbehärskare; även föreståndare för ett visst område (*demos*) i Aten.

Demarkatio'n (*fr. démarcation*), begränsning. — **Demarkations-kordong**, *krigsk.*, en till bevakande av en viss gräns längs densamma posterad truppstyrka. — **Demarkations-linje**, en vid ett stillestånd bestämd gränslinje, som ej får överskridas av de krigförande makternas härar.

Dema'rsch, se *Demarche.*

Demaske'ra (*fr. démasquer*), avtaga masken; avslöja; blotta.

Démêlé, *fr.*, tvist, träta, gnabb; handgemäng. — **Demele'ra** (*fr. démêler*), eg. skilja, reda ut; råka i oenighet med någon.

Démembrement, *fr.* (*l.* demangbröma'ng), sönderdelning; sönderstyckning.

Déménagement, *fr.* (*l.* -asjöma'ng), flyttning från en lägenhet till en annan.

Demente'ra, se under följande ord.

Démenti, *fr.* (*l.* demangti'), beskyllning för l. beslående med osanning l. motsägelse;

vederläggning, förnekande. — **Demente'ra,** vederlägga.

Deme'ntia, *lat.* (av *de,* från, och *mens,* förstånd), vansinne, galenskap. — **D. paraly'tica** = *Paralysie général* (se d. o.). — **D. præ'cox** = *Schizofreni* (se d. o.). — **D. seni'lis,** ålderdomsslöhet, beroende på åderförkalkning l. hjärtdegeneration.

Demersio'n (*lat. deme'rsio,* av *deme'rgere,* doppa, dyka), nedsänkning i vatten; neddykning.

Deme'rsum, *lat.* (av *deme'rgere,* doppa, dyka), *bot.,* nedsänkt.

Deme'ter, *gr. myt.,* grekernas benämning på Ceres (se d. o.).

Deme'trius, grekiskt mansnamn, gudinnan Demeters tjänare.

Demeuble'ra (*l.* -mö, *fr. démeubler*), bortföra möbler och husgeråd från en boning.

Demi, *fr.* (*l.* dömi'), halv (förekommer i många sammansättningar).

Demibastio'n, *befästn.,* halvbastion; fästningsverk, som har bastionform blott på ena sidan. Jfr *Bastion.*

Demifin (*l.* dömifä'ng), gulddragararbeten av silverpläterad, förgylld koppartråd. (De "äkta" äro av förgylld silvertråd, de "oäkta" av förgylld koppartråd).

Demigorge, *fr.* (*l.* dömigå'rsj; av *demi,* halv, och *gorge,* strupe), *befästn.,* hälften av den "rygglinje", som förenar bägge kurtinvinklarna i en bastion.

Demilune, *fr.* (*l.* dömily'nn), halvmåne; *befästn.,* se *Ravelin.*

Demimonde, *fr.* (*l.* dömimå'ngd; av *demi,* halv, och *monde,* värld), eg. halvvärld; blandat sällskap av kurtisaner, spelare o. a. äventyrare, i motsats till *le beau monde,* den högre societeten; särskilt prostitutionens damvärld. Uttrycket stammar från A. Dumas d. y:s drama "Le demimonde" ("Falska juveler"). — **Demimondedam,** tvetydig äventyrerska; elegant prostituerad. — **Demi-mondä'n** (av *fr. mondain,* världsligt sinnad), *adj.,* halvvärden tillhörig. Jfr *Mondän.*

Deminu'tio ca'pitis, *lat.,* i den romerska rätten upphävandet av en persons rättsställning. Se *Capitis deminutio* (under *Caput*).

Demir-basch, *turk.* (av *demir,* järn, och *basch,* huvud), järnhuvudet, turkarnas benämning på Karl XII.

Demi-relief, *fr.* (*l.* dömi'-rölie'ff), halvupphöjt arbete. Jfr *Relief.*

Demisec, *fr.* (*l.* dömisä'ck), halvtorr (om viner).

Demissio'n (av *lat. demitte're,* nedsänka), undergivenhet, nedslagenhet; nedläggande av ett ämbete. — **Demissione'ra,** avgå.

Demi-teinte, *fr.* (*l.* dömitä'ngt), halvskugga; mellanfärg.

Demite'rm (*fr. demiterme*), eg. halvt havandeskap; dyna, som begagnades av kvinnorna under direktoriets tid och även senare för att låtsa havandeskap.

Demi-ton, *fr.* (*l.* dömitå'ng) = *Semiton* (se d. o.).

Demiu'rg (*gr. demiu'rgos,* av *de'mos,* folk, och *e'rgein,* verka), konstnär, verkmästare, hantverkare, arbetare i allm.; i vissa forngrekiska stater högsta överhetspersonen. Gnostikerna beteckna med detta ord världens upphovsman, världsskaparen, nyplatonikerna världssjälen.

Demivierge, *fr.* (*l.* dömiviä'rsj), "halv-jungfru", benämning på en ung flicka, som ehuru fysiskt intakt förlorat sitt sinnes renhet. Uttrycket härstammar från den franska författaren Marcel Prévosts roman "Les demivierges" ("Halv oskuld").

Dem Mimen flicht die Nachwelt keine Kränze, *ty.,* eftervärlden flätar inga kransar åt skådespelaren. (*Schiller.*)

Demobilise'ra, *krigsk.,* försätta en armé från krigs- till fredsfot.

Demofi'l (av *gr. de'mos,* folk, och *fi'los,* vän), folkvän.

Demogero'nter (av *gr. de'mos,* folk, och *gero'nter,* de äldste), ett slags ämbetsmän i det forna Grekland.

Demografi' (av *gr. de'mos,* folk, och *gra'fein,* skriva), statistisk folkbeskrivning.

Demoiselle, *fr.* (*l.* dömåase'll), förr ogift, ofrälse fruntimmer. Jfr *Damoiselle* och *Mademoiselle.*

Demokrati' (av *gr. de'mos,* folk, och *krate'in,* härska), folkvälde, folkregering. — **Demokra't,** anhängare av folkvälde. — **Demokratise'ra,** införa en statsförfattning, som gör folkväldet gällande. — **Demokratise'rad kredit,** förskönande benämning på avbetalningskredit. — **Demokrati'sm,** den åsikt, enl. vilken demokratien är den högsta statsformen. — **Demokra'tisk,** som angår folkvälde, folklig.

Demole'ra (*fr. démolir*), nedriva; förstöra, jämna med jorden. Jfr *Demantelera.* — **Demolitio'n,** nedrivande, förstörande.

Demologi', se *Folklore.*

De'mon l. **Demo'n** (*gr. dai'mon*), gudom; ande, genius. Jfr *Agatodemon* och *Kakodemon.* — **Demo'nisk,** driven l. besatt av en ond makt. — **Demoni'sm,** tron på demoner. — **Demonologi',** läran om demonerna. — **Demonolatri',** djävulsdyrkan, tillbedjan av demonerna. — **Demonomagi',** trolldom med hjälp av onda andar. — **Demonomani** (av *gr. mani'a,* raseri), *med.,* sjukdomstillstånd, i vilket den sjuke tror sig besatt av någon ond ande.

Demonetise'ring (av *lat. mone'ta,* mynt), innebär att ett mynt l. en myntmetall berövas sitt penningvärde, d. v. s. upphör att vara lagligt betalningsmedel.

Demo'nisk m. fl., se *Demon.*

Demonstra'ndum, *lat.,* se *Quod erat demonstrandum.*

Demonstra'nt, Demonstratio'n, Demonstrati'v, se under följ. ord.

Demonstre'ra (*lat. demonstra're*), bevisa, åskådliggöra; företaga en demonstration. — **Demonstra'nt,** person, som tillställer en demonstration l. deltar i en sådan. — **Demonstratio'n,** klar och tydlig bevisföring; förklaring; samfälld åsiktsyttring; *krigsk.*, låtsad trupprörelse, till fiendens förvillande. — **Demonstrati'v,** bevisande, bindande, övertygande. — **Demonstrati'vum** l. **Demonstrati'vt pronomen,** *språkv.*, utmärkande pronomen. — **Demonstra'tor,** bevisförare.

Demonte'ra (*fr. démonter*), tvinga en ridande att sitta av; fråntaga befäl; söndertaga; avstränga (ett instrument); *krigsk.*, genom artillerield göra ett batteri l. en kanon obrukbar till strid.

Demopsykologi', se *Folklore.*

Demoralise'ra (*fr. démoraliser*), fördärva till seder. — **Demoralisatio'n,** sedefördärv.

De mo'rtuis nil (ni'hil) ni'si be'ne, *lat. ordspr.*, om de döde icke annat än gott.

De'mos, *gr.*, folk; område, land, kommun. — **Demo'tisk,** hörande till folket, folklig. — **D. skrift,** ”folkskrift”, den allmänna gammalegyptiska bokstavsskriften.)(Hieratisk skrift.

Demosthe'nisk vältalighet, hänförande vältalighet, efter *Demo'sthenes*, Greklands berömdaste talare.

Demo'tisk, se under *Demos.*

Demulce'ra (*lat. demulce're*), smeka, lugna, lindra. — **Demulce'ntia,** *pl.*, *med.*, lindrande, smärtstillande medel.

Dena'r l. **Dena'rius,** *lat.*, forngrekiskt skiljemynt. Jfr *Denier.* — **Denarius (bea'ti) Pe'tri,** Peterspenningen, förr en skatt till påven, nu en årlig insamling av gåvor till honom.

Dena'ro, *ital.*, föråldrad italiensk myntvikt; föråldrat italienskt räknemynt; italiensk vikt för silkesgarn = 0,5 gr.; föråldrat toskanskt längdmått.

Denationalise'ra (av *lat. de*, från, och *na'tio*, folk), beröva ett folk dess nationalitet l. folkegendomligheter.

Denaturalise'ra (av *lat. de*, från, och *natu'ra*, natur), beröva någon hans medborgarerätt. — **Denaturalisatio'n,** medborgarerättens förlust.

Denature'ra (av *lat. de*, från, och *natu'ra*, natur), upphäva något naturliga egenskaper; göra något odugligt för vissa ändamål.

Dena'tus, *nylat.*, avliden.

Dendri't (av *gr. de'ndron*, träd), träd- l. buskliknande teckningar av kemiskt ursprung, som stundom förekomma hos vissa bergarter. — **Dendri'ter,** ett slags eremiter under medeltiden, vilka tillbragte sitt liv i höga träd.

Dendri'tisk l. **Dendroi'disk,** trädformad.

Dendrografi' (av *gr. gra'fein*, skriva), trädbeskrivning. — **Dendrogra'fisk,** trädbeskrivande. — **Dendroli'ter** (av *gr. li'thos*, sten), förstenade träd, i synnerhet ormbunkstammar. — **Dendrolo'g** (av *lo'gos*, lära), trädkännare. — **Dendrologi',** läran om träden. — **Dendrome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), instrument för mätning av ett träds kubikinnehåll. — **Dendrometri'** sättet att mäta träds kubikinnehåll.

Dendriti'ca, Dendroi'des, *lat.*, *bot.*, trädliknande.

Dendroca'lamus, *bot.*, sydasiatiskt bambuliknande grässläkte. — **D. Hamilto'ni,** ger i sina unga skott omtyckta grönsaker. — **D. strictus,** male bamboo, är ett av de nyttigaste bambugräsen med mångfaldig användning.

De'neb (*arab.*, eg. svans) l. **Aride'd,** *astr.*, stjärna i Svanens stjärnbild. — **De'neb Algie'di,** *astr.*, stjärna i Stenbockens stjärnbild. — **Dene'bola,** *astr.*, stjärna i Lejonets stjärnbild.

Denegatio'n (*lat. denega'tio*), nekande (särskilt inför rätta).

Denege'ra (*lat. denega're*), neka, förneka.

De'nga l. **De'nesjka,** ett förr brukligt ryskt silvermynt = ½ kopek (se d. o.).

Dengis, *turk.*, hav; ingår i namnet på ett flertal sjöar.

Dengue-feber, *med.*, en sorts infektionssjukdom, som vid flera tillfällen spritt sig från Egypten till kringliggande varma länder.

Denier, *fr.* (*l.* dönie'), franskt skiljemynt av koppar, svarande mot ⅓ öre. Såsom engelskt mynt (uttalat deni'r) användes ordet under förk. *d.* och bet. då *penny, pl. pence* (se d. o.).

Denigre'ra (*lat. denigra're*), svärta, förtala. — **Denigratio'n** (*fr. dénigrement*), svärtande, förtal.

De ni'hilo ni'hil, *lat.*, av ingenting blir ingenting.

Denis och **Denise** (*l.* Döni' och Döni's), franskt mans- och kvinnonamn = *Dionysius* och *Dionysia.* — **S:t Denis** (*l.* säng -), Frankrikes skyddshelgon.

Denitre'ra, sönderdela salpetersyreföreningar så att de förlora nitro-grupper; rening av svavelsyra från kväveoxider. — **Denitrifikatio'n,** *bot.*, den process genom vilken vissa *kvävebakterier* sönderdela nitrater i jorden så att ammoniak och fritt kväve uppstår.

Denning, danskt mynt, som under början av 1600-t. präglades för att underlätta handeln mellan Nord-Norge och Ryssland.

Denobilite'ra (av *lat. de*, från, och *no'bilis*, ädel, adlig), beröva någon adelskapet. — **Denobilisatio'n,** berövande av adelskap.

Denominatio'n (*lat. denomina'tio*), benämning; utnämning; tillkännagivande; kyrklig sekt l. parti. — **Denominati'v,** *språkv.*, ord, omedelbart härlett ur ett nomen.

Denoncera (*l.* denångse'ra, *fr. dénoncer*), angiva, anklaga.

Dénouement, *fr.* (*l.* denoma'ng), upplösning; utredning.

De no'vo, *lat.*, **De nouveau,** *fr.* (*l.* dö novå'), ånyo.

Dens, *pl.* **De'ntes,** *lat.*, tand, tänder, se *Dent.*

Dense'ra (*lat. densa're*), göra tät, förtäta. Se *Kondensera.* — **Densite't** (*lat. de'nsitas*), täthet, tjockhet, fasthet.

Densiflo'rum, *lat.* (av *densa're*, göra tät, och *flo's*, blomma), *bot.*, tätblommig.

Densime'ter, *fys.*, ett slags *areometer* (se d. o.).

Densite't, se under *Densera.*

Dent, *fr.* (*l.* dang), tand; kägelformig bergspets. — **De'ntagra** (av *gr. a'gra*, affektion), tandvärk. — **Denta'l,** till tänderna hörande. — **Dentalbokstav,** *språkv.*, bokstav, vid vars uttalande tungspetsen vidrör övre tandraden. — **Dentalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), tandvärk. — **Denti'culi,** mjölktänder. — **Dentifri'cium,** *pl.* **Dentifri'cia,** *nylat.* (av *frica're*, gnida), l. **Dentifrice,** *fr.* (*l.* dangtifri'ss), tandmedel, tandpulver. — **Denti'kel,** nybildning av *dentin* inuti tandens hålighet. — **Dentilabia'ler** (av *lat. la'bium*, läpp), *språkv.*, tandläppljud, som bildas mellan de övre framtänderna och underläppen, såsom v och f.

Denta'ria bulbi'fera, *bot.*, tandrot, lundväxt, tillhörande fam. *Cruci'feræ*, med vackra, violetta blommor och jordstam med köttiga vita fjäll (varav namnet). Förökar sig genom groddknoppar.

Denta'tus, *lat.*, *bot.*, tandad. — **Denticula'ta,** *lat.* (av *denti'culus*), *bot.*, småtandad.

Dentele'ra (*fr. denteler*), tanda, udda. — **Dentelle,** *fr.* (*l.* dangtä'll), *pl.* **Dentelles** (*l.* -ä'll), försvenskat **Dente'ller,** spets, udd (av tråd). — **Dentelure,** *fr.* (*l.* dangtöly'r), uddigt bildhuggeriarbete.

Dentilabia'ler, se under *Dent.*

Denti'n, *anat.*, huvudmassan av tandens substans.

Dentinoi'd = *Dentikel* (se under *Dent*).

Dentipalata'ler (av *lat. pala'tum*, gom), *språkv.*, tandgomljud, språkljud, som frambringas mellan främre delen av tungans översida och gomvalvet. Se *Dorsoalveolarer.*

Denti'st, tandläkare.

Denti'tio diffi'cilis, "svår tandsprickning", vanlig sjuklig företeelse, särskilt vid genombrottet av visdomstanden.

Dentitio'n, tandning; tandsprickning.

Dentoli'n, ett slags tandtinktur.

Dentologi', läran om tänderna, tandläkarkonst.

Dentu'r, *nylat.*, **Denture,** *fr.* (*l.* dangty'r), tandrad, tändernas beskaffenhet o. s. v.

Denuda'tum, *lat.* (av *nu'dus*, naken), *bot.*, som förlorat sin hårbetäckning.

Denude'ra (av *lat. nu'dus*, naken), blotta, avkläda. — **Denudatio'n,** blottande, avklädande; nakenhet; *geol.*, berggrundens avnötning genom inverkan av rinnande vatten. — **Denudatio'nsyta,** *geol.*, jämn markyta, som uppstått genom denudation.

Denunciera (*lat. denuncia're*), *jur.*, angiva, anklaga inför rätta. — **Denunciatio'n,** anklagelse, angivning. — **Denuncia'nt** l. **Denuncia'tor,** anklagare, angivare (oftast i ringaktande betydelse). — **Denuncia't,** den, som blivit anklagad l. angiven.

Denvar, ett himalayafolk.

De'o adjuva'nte, *lat.*, med Guds bistånd.

Deoda'ra, se *Ceder.*

Deoda't l. *Deoda'tus*, latinskt mansnamn = *Teodor.*

Deo duce, *lat.*, se *D. D.*

De'o et victri'cibus a'rmis, *lat.*, med Gud och segrande vapen, ett av Gustav II Adolfs valspråk.

De'o gra'tias, *lat.*, Gud vare tack! Gudilov!

De'o igno'to, *lat.*, åt den okände guden.

De o'mni re sci'bili et quibu'sdam a'liis, *lat.*, se *De rebus variis* etc.

Dep., förk. för *Departement* (se d. o.); *kem.*, *farm.*, förk. för *depura'tus*, renad; *språkv.*, förk. för *Deponens* (se d. o.).

De pa'ne lucra'ndo, *lat.*, för att förtjäna bröd; för utkomstens skull.

Departeme'nt (*fr. département*, av *lat. pars*, del), avdelning av statsförvaltningen; verksamhetskrets; område; landskap. — **Departementa'lstyrelsen** infördes i Sverige 1840. Ärendena äro fördelade mellan justitie-, utrikes-, försvars-, finans-, handels-, kommunikations-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen. — **Departementschef,** person, som står i spetsen för ett departement, hos oss ett statsråd.

Departe'ra, *lat.*, fördela. — **Departu'r,** *sjöv.*, avståndet mellan två orter, uttryckt i nautiska mil (ekvatorsminuter).

Depa'rtment of Labor, *eng.* (*l.* - åvv le'bör), arbetsdepartement.

Departu'r, se under *Departera.*

Depauperatio'n, *lat.*, utarmande, bringande till fattigdom.

Depekoratio'n, *nylat.* (av *pe'cus*, boskap), boskapsminskning.

Depelle'ra, *lat.*, fördriva, förskjuta.

Depende'ra (*fr. dépender*, av *lat. depende're*), bero, stå under någons lydnad. — **Depende'ns** (*fr. dépendance*), undergivenhet, beroende. — **Depende'nt,** beroende, osjälvständig. — **Depende'ntier,** ett lands besittningar; smärre jordlotter, tillhörande en större egendom.

Depenne'ra (*ital. dipennare*, av *lat. pe'nna*, skrivpenna), *handelst.*, utstryka räkningar ur kladden; återtaga en rekvisition.

Dépense, *fr.* (*l.* depa'ngs), **Depe'ns,** kostnad, utgift. — **Depense'ra,** utgiva penningar; vidkännas utgifter; slösa. — **Depensi'v,** kostsam.

Deperditio'n (av *lat. depe'rdere*, förlora), *fys.*, elektricitetsförlust från en laddad konduktor.

Deperulatio'n (av *lat. pe'rula*, ränsel), *bot.*, knoppsprickning. — **Kalyptral d.**, då knoppfjällen avstötas som en mössa (ex. barrträden). — **Tubulär d.**, då knoppfjällen kvarsitta vid basen som ett kort rör.

Depe'sch (*fr. dépêche*), skrivelse i statsärenden; skrivelse från ett utrikesdepartement till underlydande myndigheter; viktigare express- l. ilbud. — **Depesche'ra**, avfärda, avsända.

Depeuplera (*l.* depöple'ra, *fr. dépeupler*) l. **Depopule'ra** (*lat. depopula'ri*), utblotta på folk; föröda. — **Depopulatio'n**, utblottande på folk; härjning, ödeläggelse.

Depigmente'ring, *med.*, avfärgning (av huden).

Depilatio'n l. **Depilering** (av *lat. pi'lus*, hår), avlägsnande av hår från huden. — **Depilato'rium**, *pl.* **Depilato'ria**, *lat*, l. **Dépilatoire**, *fr.* (*l.* -tåa'r), *med.*, medel, som komma håret att avfalla. — **Depile'ra** (*lat. depila're*), beröva någon l. något håret; avhåra.

Depila'tus, *lat.* (av *pi'lus*, hår), *bot.*, utan hår.

Dépit, *fr.* (*l.* depi'), förtret; förargelse; trots. — **En dépit** (*l.* ang -), till trots. — **Par débit**, i förtreten, på trots.

Deplace'ra (*fr. déplacer*), sätta på annat (l. oriktigt) ställe; rubba; avsätta; sätta l. flytta ned; antaga en annan plats. — **Deplaceme'nt** (*fr. déplacement*, *l.* deplassma'ng), rubbning; *fys.*, den rymd, som en kropp undantrycker, när den nedsänkes i en vätska. — **Deplaceme'nt-skala**, kurva, som utvisar sambandet mellan ett fartygs deplacement och djupgående. — **Deplaceme'nt-ton**, måttet för fartygs deplacement (*eng. long ton* = 1,016 kg.). Jfr *Registerton.*

Déplaisant, *fr.* (*l.* depläsa'ng), oangenäm, vedervärdig. — **Déplaisance** (*l.* -angs), ovilja, avsky.—**Déplaisir** (*l.*-i'r), misshag.

Deplore'ra (*lat. deplora're*), begråta, beklaga. — **Deplora'bel**, beklaga, beklagansvärd.

Deployera (*l.* -plåaje'ra; *fr. déployer*), *krigsk.*, utveckla, utbreda (t. ex. en truppstyrka från en djupare formering, kolonn, till linje framåt); använda, uppbjuda. — **Deploye'ring**, substantivet till föreg. verb.

Depolarisa'tor, *fys.*, medel, som motverkar polarisation, t. ex. i galvaniska element.

Depone'nd, Depone'nt, se under *Deponera.*

Depo'nens, *pl.* **Depone'ntia**, *språkv.*, verb med aktiv betydelse men passiv form, t. ex. minnas.

Depone'ra (*lat. depo'nere*), nedlägga, avlägga, nedsätta, lämna i förvar; förklara för fri student. — **Depone'nd** (*lat. depone'ndus*), person, som skall undergå *deposition* (se d. o.). — **Depone'nt** l. **Depo'sitor**, person, som lämnat något i annans förvar. — **Depositio'n**, nedsättning, insättning, överlämnande i förvar; även en fordom vid universiteten bruklig ceremoni, som bestod däri, att de nykomna på ett handgripligt sätt av de äldre kamraterna upptogos bland de fria studenterna. — **Depositionsbevis**, bevis över de i en bank deponerade medlens belopp.—**Depositionsrörelse**, emottagande (till insättning) av kapital, vilka återbetalas vid anfordran l. efter uppsägning. — **Depo'sitobank**, bank, som mottager till förvaring klingande mynt och opräglade ädla metaller. Se *Girobank.* — **Depo'situm**, *pl.* **Depo'sita**, anförtrott gods, inlagsfä. — **Depositä'r** l. **Deposita'rie**, person, som mottager något i förvar.

Deponta'nus, *lat.* (av *de*, ifrån, och *pons*, bro), eg. person, som (i följd av ålderdomssvaghet) blivit nedkastad från en bro; lastgammal människa, hos romarna en person, som var utesluten från befattning med allmänna angelägenheter.

Depopularise'ra (av *lat. po'pulus*, folk), beröva (någon) folkets ynnest.

Depopulatio'n, Depopule'ra, se *Depeuplera.*

Depo'rt = *Backwardation* (se d. o).

Deporte'ra (*lat. deporta're*), landsförvisa till någon för brottslingar bestämd ort. — **Deporte'rad**, till dylik ort landsförvist person. — **Deportatio'n**, landsförvisning till en för brottslingar bestämd ort.

Déposé, *fr.* (*l.* -påse'; av *lat. depo'nere*, nedlägga, glömma, betro), eg. nedlagd, överlämnad i förvar; på franska varor, i synnerhet konstverk: ensamrätt, "alla rättigheter förbehållna". Jfr *Breveté.*

Depo'sita, se *Deponera.*

Deposita'rie, se *Depositär* (under *Deponera.*)

Depositio'n, Depo'situm etc., se under *Deponera.*

Depossede'ra (*fr. déposséder*, av *lat. possid'ere*, besitta, äga), avhända, driva från besittningen av något.

Depot (*l. depå'; fr. dépôt*, av *lat. depo'situm*, se *Deponera*), **Depotväxel**, m. fl. Se *Depå.*

Depouillera (*l.* depoje'ra, *fr. dépouiller*, av *lat. despolia're*, skövla), utblotta, beröva.

Deprave'ra (*lat. deprava're*), bortskämma, fördärva. — **Depravatio'n**, förskämning; sedefördärv.

Depreciatio'n (*fr. dépréciation*, värdeminskning), nedtryckning av ett föremåls (ett mynts) värde i förhållande till ett annat; värdeminskning. — **Deprecie'ra**, åstadkomma värdeminskning.

Deprehensio'n (av *lat. deprehe'ndere*, överraska, ertappa), överraskning, ertappande. — **Deprehe'nsus in flagra'nti deli'cto**, gripen på bar gärning.

Deprekatio'n (*lat. depreca'tio*), avbön; högtidligt avkunnande av en dom l. förbannelse; även förbön.

Deprekati'va absolutio'nsformeln, de ord, *De'us abso'lvat te* (Gud förlåte dig), med vilka fordom den katolske prästen med-

delade avlösning efter bikten. Jfr *Exhibitiva absolutionsformeln.*

Depressio'n (*lat. depre'ssio*), nedtryckning, nedplattning; *fig.*, förtryck, nedslagenhet, förslappning, "dåliga tider"; *med.*, operation av grå starr, då kristallinsen nedtryckes; *astr.*, en himlakropps läge under horisonten; vinkeln mellan en från åskådarens öga till horisonten dragen linje och horisontallinjen; *geogr.*, landområde, som ligger lägre än havsytan; *barometrisk depression, fys.* = *Barometerminimum* (se d. o.) — **Depressionsskott,** *krigsk.*, skott ur ett med mynningen under den horisontala linjen riktat skjutvapen. — **Depressionsvinkel,** den vinkel ett skjutvapens kärnlinje bildar mot horisontallinjen vid ett depressionsskott.

Depre'ssula, *lat.* (av *depri'mere*, nedtrycka), *bot.*, något nedtryckt. — **Depre'ssum,** *bot.*, nedtryckt.

Depretie'ra (av *lat. pre'tium*, pris, värde), nedsätta, underskatta.

Deprime'ra (*lat. depri'mere*), nedtrycka, undertrycka; försvaga, förminska; förödmjuka. — **Deprime'rad,** svag, nedstämd. — **Deprime'ntia,** *lat.*, *pl.*, *med.*, medel, som minska blodomloppets hastighet.

Deprivatio'n (av *lat. depriva're*, beröva), berövande; avsättning

De profu'ndis, *lat.*, "ur djupen", begynnelseord (i Vulgata) till 130:e psalmen i psaltaren, vilken psalm i katolska kyrkan begagnas som bot- och sorgepsalm.

Depsi'der, *kem.*, esterartade derivat av fenolkarbonsyror, nära besläktade med naturliga garvämnen.

Depura'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, blodrenande medel.

Depura'tus, *lat.*, renad.

Depurge'ra (*lat. de'purga're*), rena, rensa. — **Depurgati'v** l. **Depurgatorisk,** renande, avförande.

Deputa't (*medelt-lat. deputa'tum*), beskärd del; ersättning in natura, som någon erhåller utom sin lön; även anslag, apanage. — **Deputati'st,** person, som erhåller ett deputat.

Depute'ra (av *lat. deputa're*, bestämma, anvisa till), avskicka l. förordna ombud. — **Depute'rad,** ombud, sändebud från en församling, korporation o. d.; riksdagsman. — **Deputeradekammaren,** se *Chambre des députés.* — **Deputatio'n,** en av minst tvenne personer bestående beskickning från ett stånd, korporation o. d.; riksdagsutskott.

Depå' (*fr. dépôt*, av *lat. depo'situm*, se under *Deponera*), nedsatt l. anförtrott gods; nederlagsplats, förvaringsställe, förrådsrum för krigsmaterial. — **Depåfartyg,** större fartyg, som förser torped- och undervattensbåtar med förnödenheter. — **Depåfynd,** *arkeol.*, fynd av påtagligt gömda skatter l. förråd. — **Depåfästning,** befästningar till skydd för större förråd. — **Depåtrupper,** *krigsk.*, i krigstid bildade trupper, som ersätter avgången inom fälttrupperna. — **Depåväxel,** *handelst.*, ett slags växel utan löpande karaktär.

Derangera (*l.* derangsje'ra, *fr. déranger*), bringa i oordning, rubba, störa. — **Derange'rad,** bragt i oordning; oordentlig; bragt på obestånd. — **Dérangement,** *fr.* (*l.* derangsjöma'ng), rubbning, oreda, förvirring.

De ra'to, se *Ratum.*

Derb, *ty.*, *bergsv.*, kraftig, hård; *miner*, formlös, icke kristalliserad.

Derbe'nd, *turk.*, pass, hålväg. — **Derbendsji,** gatuuppsyningsman.

Derby, se *Derby-races.*

Derby-dagen, *eng.* (*l.* da'rbi-), onsdagen före pingst, då *Derby-races* (se följande ord) försiggår.

Derby-races, *eng.* (*l.* da'rbi re'sis), den förnämsta kapplöpningen med hästar i England. Äger rum onsdagen före pingst vid Epsom i s. England.

De'rcums sjukdom, *med.*, en art fettsot.

Dere, *turk*, dal.

De re'bus va'riis et nonnu'llis a'liis, *lat.*, om åtskilliga saker och några andra (syftar på ordsvammel).

Deregle'rad (*fr. déréglé*), oordentlig; utsvävande.

Der er et yndigt land, *da.*, "det finns ett fagert land", begynnelseorden i en dansk nationalsång av *Öhlenschläger*, musik av *H. E. Kröyer.*

Der Freiheit eine Gasse! *ty.*, åt friheten en väg! säges den schweiziske nationalhjälten Arnold Winkelried hava ropat, då han i slaget vid Sempach (1386) störtade sig mot fiendernas spjut.

Deride'ra (av *lat. ride're*, le), utskratta, håna. — **Derisio'n,** hån, begabberi.

De'rilindning (efter den ungerske ingenjören Déri), en elektrisk kompensationslindning. — **De'rimotor,** ett slags elektrisk repulsionsmotor.

Deriva'ntia, Deriva't m. fl., se under *Derivera.*

Derive'ra (*lat. deriva're*), avleda, härleda. — **Derivato'ria** l. **Deriva'ntia,** *med.*, avledande medel. — **Deriva't,** *kem.*, kallas ett ämne av ett annat, om det kan anses uppkommet därur genom utbyte av en l. flera atomgrupper. — **Derivatio'n,** avledning; härledning. — **Derivatio'nsräkning,** *mat.*, metod att i serie utveckla en funktion av en l. flera variabler. — **Derivato'risk,** *med.*, fördelande, avledande. — **Deriva'tum,** *pl.* **Deriva'ta,** *språkv.*, härlett ord. — **Deriva'ta,** *mat.*, inom den högre matematiken förekommande funktion, härledd av en annan. Jfr *Differentialräkning.*

De'rketo l. **De'rketis,** den syriska Astarte, urspr. en vattengudomlighet.

De'rma l. **De'rmis,** *gr.*, hud; *anat.*, läderhuden. — **Dermany'ssus,** *zool.*, fågelkval-

ster. — **Derma'ptera, Dermato'ptera,** *zool.*, tvestjärtar. — **Dermatiatri'** l. **Dermiatri'**, *med.*, medicinsk behandling av hudsjukdomar. — **Dermati'n**, *miner.*, ett opalliknande mineral med svag fettglans. — **Derma'tisk**, beträffande huden. — **Dermati'tis**, *med.*, hudinflammation. — **Dermato'chelys coria'cea**, *zool.*, lädersköldpadda. — **Dermatoco'ptesskabb** (av *gr. ko'ptein*, hugga), en hos husdjur uppträdande hudsjukdom. — **Dermatoge'n**, *bot.*, det yttersta cellagret i vegetationspunktens embryonalvävnad. — **Dermatografi'**, hudbeskrivning. — **Dermato'l** (av *lat. o'leum*, olja), *kem.*, basisk gallussyrad vismutoxid, som användes såsom antiseptiskt medel vid hudsjukdomar, sår o. d. — **Dermatolo'g**, specialist på hudsjukdomar. — **Dermatologi'**, läran om huden; även = *dermatopatologi* (se nedan). — **Dermatomyko'ser**, svampsjukdomar i huden. — **Dermatopati'**, hudsjukdom. — **Dermatopatologi'**, läran om hudsjukdomar. — **Dermato'phagus-skabb** (av *gr. fage'in*, äta), en hos husdjur uppträdande hudsjukdom. — **Dermatoplasti'k** = *dermoplastik* (se nedan). — **Dermato'ptera**, *zool.*, se *Dermaptera*. — **Dermato's**, hudsjukdom. — **Dermato'tylus** l. **Dermo'tylus**, hudvalk, förhårdning av huden. — **Derme'stes**, *zool.*, fläskbagge, fläskänger. — **Derme'stidæ**, *zool.*, en skalbaggsfamilj. Hit höra t. ex. fläskbaggen, pälsbaggen och museipesten. — **Dermofi'l**, lanolinhaltigt toalettmedel. — **Dermoi'd** l. **Dermoi'dcysta** (av *gr. ky'ste*, svulst), *med.*, en egendomlig säcksvulst. — **Dermoplasti'k** (av *gr. pla'ssein*, bilda, dana), uppstoppning av djurhudar; överflyttning av hud för botande av hudskador. Jfr *Taxidermi*. — **Dermo'ptera**, *zool.*, djur med hudartade vingar, t. ex. flädermössen. — **Dermotomi'**, sönderdelning av huden, för densammas undersökning.

Derme-, Dermo-, se under *Derma*.

Der Mohr hat seine Schuldigkeit (eg. **Arbeit**) **gethan; der Mohr kann gehen**, *ty.*, moren har gjort sin plikt (eg. sitt arbete), moren kan gå. (”Die Verschwörung des Fiesco” av *Schiller*.)

Dernier cri, *fr.* (*l.* därnie' kri), ”sista skriket”, sista modet, sista nyheten.

Dérobé, *fr.* (*l.* -råbe'), förstulen, lönnlig. — **À la dérobée**, i smyg, förstulet, i lönndom.

Derogatio'n (av *lat. deroga're*, minska, taga ifrån), förminskning, inskränkning; delvis upphävande av en förordning, lag o. d. Jfr *Abrogation*. — **Deroge'ra**, delvis upphäva en lag o. d.

Derosnes salt (*l.* dörå'ns -) = *Narkotin* (se d. o.).

Déroute, *fr.* (*l.* dero't), avväg; förvirring; förstöring; *krigsk.*, en besegrad truppstyrkas oordnade flykt från slagfältet. — **Deroute'ra** (*fr. dérouter*), vilseleda; *krigsk.*, spränga en truppstyrka.

Derwent, *eng.* (*l.* dö'-oe'nt), ”klart vatten”, i namn på floder och sjöar i England.

Dervi'sch, *pers.*, eg. fattig; muhammedansk munk l. eremit.

Des., förk. för *designa'tus*, utsedd, utnämnd.

Desaggrega'tor (av *fr. dés*, bort, från, och *aggregat*, se d. o.), ett slags krosskvarn.

Desagrea'bel (*fr. désagréable*), obehaglig, vidrig, förtretlig. — **Désagrement**, *fr.* (*l.* -gröma'ng), obehag, förtret, lyte, som gör ett obehagligt intryck.

Désalés (*l.* -le'), ett vin från trakten av Genèvesjön.

Desamida'ser, *kem.*, ett slags *enzym*. Se d. o.

Desannexio'n (*fr. désannexion*), återvinning av annekterat landområde.

Desappointera (*l.* desappåängte'ra, *fr. désappointer*), *krigsk.*, utstryka, avföra ur rullorna; svika någons förhoppningar. — **Désappointement**, *fr.* (*l.* -påängtöma'ng), utstrykning ur rullorna; sviket hopp, motgång, missräkning.

Desapprobation (*fr. désapprobation*), ogillande.

Desapproprie'ra (*fr. désapproprier*), avhända sig, i synnerhet jordegendom. — **Desappropriatio'n**, ett sådant avhändande.

Desapprouve'ra (*l.* -o-, *fr. désapprouver*), ogilla, missbilliga.

Desarme'ra (*fr. désarmer*), avväpna; blidka.

Desassimilatio'nsprocess, *fysiol.*, en inom den levande växt- och djurorganismen ständigt pågående process, varvid ämnen förbrukas, sönderdelas och avskiljas.)(Assimilationsprocess.

Désastre, *fr.* (*l.* desa'str), motgång, svår olycka.

Desati'r, en teosofisk-mystisk samling traditioner, spekulationer m. m. av tretton föregivna profeter i Iran, årtusenden äldre än Zarathustra. Arbetet är tillkommet i långt senare tid på ett indiskt konstspråk.

Désavantage, *fr.* (*l.* desavangta'sj), nackdel, olägenhet, förlust.

Desavoue'ra (*fr. désavouer*), **Desavue'ra**, ej vidkännas, förneka; återkalla; ogilla, jäva.

Descamiza'dos, *sp.* (av *camisa*, skjorta), ”de skjortlösa”, ett demagogiskt parti i Spanien. Jfr *Sans-culotte*.

Descemets hinna (*l.* dessömä's -), *anat.*, lager i ögats hornhinna, uppkallat efter franske läkaren Descemet.

Descende'nsteori', se under följande ord.

Descende'ra (*lat. desce'ndere*), eg. nedstiga; härstamma. — **Descende'nt**, avkomling, ättling; släkting i rätt nedstigande led.)(Ascendent. — **Descende'ns**, härstamning. — **Descendensteori', Evolutio'nsteori, Transformatio'nsteori** l. **Transmutatio'nsteori**, härstamningslära, åsikten att de olika djur- l. växtarterna härstamma från en l. några få former. Se vid. *Dar-*

winism. — **Descensio'n,** *astr.*, den båge av ekvatorn, med vilken ett tecken av djurkretsen l. en viss stjärna liktidigt går under horisonten.

Descente, *fr.* (*l.* dässä'ngt), landstigning av trupper; nedgång i en fästningsgrav.

Descha'mpsia (syn. *Aira*, delvis), *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **D. alpi'na,** fjälltåtel, ett allmänt högfjällsgräs. — **D. bo'ttnica,** gultåtel, s. Östersjöns kuster. — **D. cæspisto'sa,** se *Aira.* — **D. flexuo'sa,** se *Aira.*

Descht, se *Dascht.*

Descloizit (*l.* deklåasi't), *miner.*, rödbrunt mineral av zink- och blyoxid, vanadinsyra m. m. Användes till framställning av vanadinföreningar.

Desdemo'na, kvinnonamn, som bäres av hjältinnan i den engelske skalden *Shakespeares* sorgespel "Othello".

Desemballe'ra (*l.* -ang-, *fr. descmballer*), packa upp.

Desennuyera (*l.* desangnuie'ra, *fr. désennuyer*), fördriva ledsnad; muntra.

Desenrolle'ra (*l.* -ang-, *fr. désenrôler*), *krigsk.*, utstryka ur rullorna, avskeda. Jfr *Enrollera.*

Desensibilisa'tor, Desensibilise'ring, se under *Sensibel.*

De'seret, honungsbiet, kalla mormonerna sin stat i territoriet Utah.

Désert, *fr.* (*l.* desä'r, av *lat. dese'rtum,* och detta av *dese'rere,* övergiva), öken, ödemark.

Deserte'ra (*fr. déserter,* av *lat. dese'rere,* övergiva), *krigsk.*, rymma, avvika ur krigstjänst. — **Desertio'n,** rymning, överlöpande. — **Desertö'r,** rymmare, överlöpare, avfälling.

Desespere'ra, se *Desperera.*

Déshabillé, *fr.* (*l.* desabije', av *déshabiller,* avkläda), nattdräkt, morgondräkt, vardagsdräkt. — **En déshabillé** (*l.* ang -), i vardags- l. morgondräkt.

Desherite'ra (*fr. déshériter*), förklara för arvlös.

Déshonneur, *fr.* (*l.* desånnö'r), vanära, skam. — **Deshonne'tt** (*fr. déshonnête*) l. **Deshonora'bel,** vanhederlig. — **Deshonore'ra,** vanhedra, förnedra.

Desiati'na, dets. som *desjatin* (se d. o.).

Desicka'tor (av *lat. desicca're,* torka), torkningsapparat.

Desiccatio'n (av *lat. si'ccus,* torr), uttorkning, uttorkande.

Desidera'bel, se under *Desiderium.*

Desidera'tum, *lat.* (av *desidera're,* åstunda), något som saknas, brist. — **Desiderati'v,** som uttrycker en önskan.

Deside'ria, se *Desiderius.*

Deside'rium, *lat.*, önskan, åstundan. — **Pi'um desiderium,** *pl.* **Pi'a deside'ria,** from önskan. — **Desidera'bel** (*fr. désiderable*), önskvärd, begärlig.

Deside'rius, latinskt mans- och **Deside'ria,** latinskt kvinnonamn (av *lat. desidera're,* åstunda, efterlängta), den åstundade, efterlängtade.

Designe'ra (*lat. designa're,* av *si'gnum,* tecken), beteckna, utmärka, bestämma; utnämna; *handelst.*, utmärka varor, som äro i fara att försämras. — **Designatio'n,** förteckning över ett varuparti; bestämmelse. — **Designa'tus,** i det gamla Rom benämning på en person, som blivit utsedd till ett ämbete, men ännu icke trätt i utövning av detsamma.

Desillusion (*fr. désillusion*), sviken förväntan. — **Desillusione'rad,** besviken, berövad sina illusioner.

Desinfekte'ra, se *Desinficiera.*

Desinfektio'n, m. fl., **Desinfektö'r,** se under *Desinficiera.*

Desinficie'ntia, se under *Desinficiera.*

Desinficie'ra (av *fr. dés,* bort, och *lat. infi'cere,* smitta), rena från smitta l. smittämnen, befria, rena från lukt l. stank medelst rökning l. andra smitt- och luktfördrivande medel. — **Desinficie'ntia,** *lat., pl., med.*, desinfektionsmedel, medel, som fördriva lukt och smittämnen. — **Desinfektio'n,** rening, verkställd på hygieniskt sätt, förstörande av smittämnen. — **Desinfektionskalk,** *kem.*, klorkalk. — **Desinfektionsmedel,** se *Desinficientia.* — **Desinfektör,** apparat för verkställande av desinfektion; person som yrkesmässigt verkställer desinfektion.

Desintegra'tor (av *fr. de's,* bort, och *lat. i'nteger,* hel), *mek.*, en slags kvarn, uppfunnen av engelsmannen *Carr.* — **Desintegratio'n,** felaktighet i sammanhang l. form.

Desintresse'ra (*fr. désintéresser*), utlösa medintressenter ur ett bolag l. ett arv genom att lämna dem deras andelar l. ersättning för desamma. — **Desintresse'rad,** som blivit likgiltig, förlorat intresset (för en sak); likgiltig; opartisk.

Desipe'ra l. **Desipie'ra** (*lat. desi'pere*), eg. vara tokig; slå sig lös, vara glad. — **Du'lce est desi'pere in lo'co,** *lat. ordspr.*, det är nöjsamt att vid tillfälle slå sig lös.

Desira'bel = *Desiderabel* (se under *Desiderium*).

Désiré, franskt mans- och **Désirée,** franskt kvinnonamn = *Desiderius* och *Desideria* (se d. o.).

Desiste'ra (*lat. desi'stere*), avstå ifrån.)(Insistera.

Desjati'n (av *desjat,* tio), ryskt ytmått = 109,25 ar. — **Desjate'vik,** rysk handelsvikt = 4,095 kg.

Deskribe'ra (*lat. descri'bere*), beskriva, skildra. — **Deskriptio'n,** beskrivning, skildring. — **Deskripti'v,** beskrivande, skildrande.

Deskripti'v antropologi', se *Antropologi.*

Deskvame'ra (*lat. desquama're,* av *squa'ma,*

fjäll), *med.*, fjälla. — **Deskvamatio'n**, avfjällning.

Desmalgi' (av *gr. de'sma* l. *desmo's*, band), *med.*, smärta i ledbanden (ligamenten). — **Desmi'tis**, inflammation i ligamenten. — **Desmobakte'rier**, trådbakterier. — **Desmochauno'sis**, ledernas uppsvällande. — **Desmodyni'** (av *gr. odyne'*, smärta), smärta i lederna. — **Desmoflogo'sis** (av *gr. phlogo'sis*, inflammation), inflammation av ligamenten. — **Desmografi'** (av *gr. gra'fein*, beskriva), *anat.*, beskrivning av ledbanden. — **Desmoi'd**, hård, fibrös svulst. **Desmoi'dreaktion**, metod att pröva magsaften. — **Desmologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), *anat.*, läran om kroppens ligament; *kirurg.*, läran om bandagerna, bandagelära. — **Desmopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), sjuklighet i ligamenten. — **Desmopatologi'**, läran om ligamentens sjukdomar. — **Desmorrhe'xis** (av *gr. rexis*, bristning), senavslitning. — **Desmotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), styckning av ligamenten för vetenskapliga undersökningar. — **Desmotropi'** (av *gr. tro'pos*, vändning), *kem.*, det förhållande, att vissa organiska ämnen i kemiskt hänseende förhålla sig på ett tvenne strukturformler motsvarande sätt. — **Desmurgi'** (av *gr. e'rgein*, arbeta), ett skadat ligaments spjälkning och omlindning.

Desman, se *Moschus*.

Desma'na mosca'ta, *zool.*, desmanråtta, rysk myskluktande mullvadsart, vars skinn i handeln kallas *myskbisam* l. *silverbisam*.

Desmanråtta, se *Desmana*.

Desmeknopp, *bot.*, se *Adoxa*.

Desmeros, *bot.*, se *Malva*.

Desmi'n (av *gr. de'sme*, knippa), *miner.*, pärlemorglänsande mineral från Skottland, Island m. fl. ställen.

Desmi'tis, m. fl., se under *Desmalgi*.

Desmo'dium, *bot.*, tropiskt växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **D. gy'rans**, är en odlad art, mest bekant för de rörelser dess blad utföra.

Desmologi' m. fl., **Desmurgi'**, se under *Desmalgi*.

Désobéissance, *fr.* (*l.* -sa'ngs), olydnad.

Desoblige'ra (*l.* -åblisj-, *fr. désobliger*), göra otjänst; misshaga, stöta; bemöta oartigt. — **Désobligeance**, *fr.* (*l.* -sja'ngs), oartighet. — **Désobligeant** (*l.* -sja'ng), oartig, ovänlig.

Desodorise'ra (av *fr. dés*, bort, och *lat. o'dor*, lukt), borttaga dålig lukt. — **Desodoratio'n**, borttagande av lukt. — **Desodoriserande medel**, luktfördrivande medel. Se *Desinficientia*.

Desole'ra (*lat. desola're*), ödelägga; bedröva, göra tröstlös. — **Desole'rad**, bedrövad, tröstlös; öde, övergiven.

Désordre, *fr.* (*l.* deså'rdr), oordning; utsvävning; oenighet.

Desorganise'ra (*fr. désorganiser*), upplösa l. förstöra en organisk sammansättning; bringa i oordning, rubba. — **Desorganisatio'n**, upplösning; förvirring, rubbning; *med.*, abnorm förändring i en organism.

Desoriente'ra (*fr. désorienter*), vilseleda; förvirra; bringa ur fattningen. — **Desoriente'rad**, bragt ur fattningen; okunnig om (viss sak).

Desoxide'ra l. **Reduce'ra**, *kem.*, helt l. delvis beröva en kropp dess halt av syre. — **Desoxidatio'n**, kemiskt tillvägagående, varvid man helt och hållet l. delvis berövar en kropp dess syrehalt. Jfr *Oxidera*.

Despe'kt (av *lat. despi'cere*, se ned på, ringakta), brist på aktning; förakt. — **Despekte'ra**, ringakta, förakta.

Despera'dos, *sp.*, eg. de förtvivlade, namn på ett radikalt politiskt parti i Spanien; *fig.*, personer, som ställt sig utanför lagen.

Despere'ra (*lat. despera're*) l. **Desespere'ra** (*fr. désespérer*), förtvivla, misströsta. — **Despera't** (*lat. despera'tus*), förtvivlad, hopplös; ursinnig. — **Desperatio'n**, förtvivlan; ursinne.

Despobla'do, *sp.*, ödemark.

Despolie'ra (*lat. despolia're*), spoliera, plundra, föröda. — **Despoliatio'n**, plundring, rofferi.

Desponsa'ta, *lat.*, fästmö. — **Desponsa'tus**, fästman. — **Desponsatio'n**, förlovning.

Despo't (*gr. despo'tes*), envåldsherre, tyrann; även titel för de grekisk-katolska biskoparna i Turkiet. — **Despo'tier**, vissa östromerska landskap, vilkas högsta ämbetsmän benämndes *despoter*. — **Despoti'sm** l. **Despoti'**, envälde, oinskränkt styrelseform. — **Despo'tisk**, envåldshärskande, tyrannisk, egenmäktig.

Desquamatio'n, *med.*, se *Deskvamera*.

Dess, *tonk.*, tonen d, sänkt en halvton. — **Dessdur**, durtonarten med *dess* till grundton. Förtecknas med ♭ för h, e, a, d och g.

Dessein, *fr.* (*l.* dessä'ng), **Dessä'ng**, avsikt, föresats; plan, utkast, skiss. — **À dessein**, med flit. Jfr *Dessin*.

Dessert, *fr.* (*l.* dessä'r, av *desservir*, borttaga överbliven mat från bordet), efterrätt. — **Dessertvin**, vin, som drickes till efterrätter.

Desservant, *fr.* (*l.* dessärva'ng, av *desservir*, tjänstgöra) l. **Succursa'lepräst**, en lägre grad av kyrkoherdar inom katolska kyrkan i Belgien.

Dessicca'tio (av *lat. si'ccus*, torr), *med.*, ett utvärtes medel, som åsyftar minskning av ett sårs avsöndring.

Dessin, *fr.* (*l.* dessä'ng, av *lat. designa're*, med tecken utmärka), ritning, teckning; mönster, utkast; *tonk.*, tema (i en komposition). — **Dessine'ra**, teckna, göra utkast. — **Dessinatö'r**, tecknare, mönsterritare. — **Dessintråd** l. **Façontråd** (*l.* faså'ng-), metalltråd, som ej är rund i genomsnitt utan kantig, stjärnformig l. d. Jfr *Dessein*.

Dessous, *fr.* (*l.* desso'), *sv. pl.* **Dessouer,** "under", underkläder för kvinnor.

Dessus, *fr.* (*l.* dessy'), *tonk.*, överstämma, diskant.

Destilla't, Destillatio'n, se *Destillera.*

Destille'ra (av *lat. destilla're,* neddrypa), *kem.*, genom värme försätta en flytande kropp i gasform och, genom avkylning, åter förtäta (kondensera) densamma till flytande form. — **Destilla't** (*lat. destilla'tum*), en överdestillerad vätska. — **Destillatio'n** l. **Destille'ring** (*lat. destilla'tio*), utförandet av denna förrättning. *Torr destillation* kallas den process, då fasta organiska ämnen (t. ex. stenkol) upphettas och destillationsprodukterna (t. ex. lysgas, stenkolstjära, ammoniak etc.) tillvaratagas. — **Destillationsappara'ter,** de apparater, som därvid begagnas. — **Destilla'tor,** person, som har till yrke att destillera; brännvinsrenare. — **Destillerat vatten,** *Aqua destilla'ta, kem.*, genom destillation renat vatten.

Destinatio'n, se *Destinera.*

Destine'ra (*lat. destina're*), bestämma, tillämna, anslå. — **Destine'rad till,** *handelst.*, adresserad till. — **Destinatio'n,** bestämmelse, kall; syftemål; bestämmelseort. — **Destina'tionsort,** målet för en resa. — **Destinatä'r,** person, till vilken en vara (l. ett brev) är destinerad. — **Destinatö'r,** avsändare av vara l. brev.

Destitue'ra (*lat. destitu'ere*), avsätta. — **Destitutio'n,** avsättning från tjänst.

De'stra l. **De'stra ma'no,** *ital.* (av *lat. de'xter,* höger), *tonk.*, med högra handen.

Destroyer, *eng.* (*l.* -strå'jör), eg. "förstörare'" namnet på en av svensken *John Ericsson* uppfunnen torpedobåt; i engelska marinen fartygstyp, som i Sverige kallas jagare.

Destrue'ra (*lat. destru'ere*), nedriva; omstörta. — **Destruktio'n,** förstöring; undergång. — **Destruktionsanstalt,** av det allmänna inrättade anstalter för oskadliggörande av till föda otjänliga näringsmedel. — **Destrukti'v,** förstörande, nedrivande. — **Destruktö'r,** förstörare.

Desudatio'n (av *lat. su'dor,* svett), svettning.

Desulfure'ring l. **Desulfuratio'n,** *kem.*, borttagande av svavel, särskilt i järn och stål.

Desultorisk (*lat. desulto'rius,* av *desulta're,* hoppa ned), som ej håller sig till saken; vankelmodig, flyktig.

Desune'ra (*fr. désunir*), skilja; upphäva en förbindelse. — **Desunerade greker,** *teol.*, de grekisk-katolska kristna, som ej erkänna påvens andliga överhöghet. — **Désunion,** *fr.* (*l.* desyniå'ng), oenighet, tvedräkt.

Det., förk. för *determinativ* (se d. o.).

Détaché, *fr.*, *tonk.*, kort., *staccato* (se d. o.).

Detache'ra (*fr. détacher*), avsöndra; *krigsk.*, avskilja (en mindre trupp) från huvudstyrkan — **Detachema'ng** l. **Detachement,** *fr.* (*l.* -mang), avskild truppstyrka. — **Detache'rade fästen,** mindre fästningsverk, vilka såsom en gördel omgiva en huvudfästning.

Deta'lj (*fr. détail,* av *taille,* avskuret, stycke), enskildhet, biomständighet. — **Detaljhandel,** handel i smått, minuthandel.)(G r o s s h a n d e l. — **En détail,** *fr.* (*l.* ang deta'j), omständligt; stycke för stycke; i smått; i minut.)(E n g r o s. — **Handel en gros et en détail,** *fr.* (*l.* - ang grå e -), parti- och minuthandel. — **Detalje'ra,** stycka, sönderdela; omständligt berätta l. beskriva; sälja i mindre partier. — **Detalji'st** (l. *detaljö'r*), minuthandlare.

De te fa'bula narra'tur, *lat.*, om dig berättar historien (känn igen dig själv i berättelsen *muta'to no'mine,* d. v. s. med förändrat namn). Citat ur "Satiræ" av Horatius.

Detege'ra (*lat. dete'gere*), upptäcka, avslöja.

Detekti'v, polistjänsteman för uppspårande av förbrytare. — **Detektivkamera,** fotografikamera av sådan konstruktion att man obemärkt kan taga bilder med den. — **Dete'ktor,** *elektrotekn.*, spec. anordning för mottagning av elektriska vågor vid telegrafering utan tråd, radiering o. d.

Detene'ra (*lat. detene're*), hålla fast, bemäktiga sig. — **Detentio'n,** innehavande, besittning; tillbakahållande; fångenskap; *handelst.*, se *Embargo.* — **Detentionsanstalt,** straffinrättning; fängelse.

Détente, *fr.* (*l.* deta'ngt), avspänning (t. ex. i politiska frågor).

Deterge'ntia, *lat.* (av *deterge're,* borttaga orenlighet), *pl.*, *med.*, sårrenande medel.

De te'rgo, *lat.*, från ryggen, från baksidan.

Determina'nt, *mat.*, talförbindelse, som utgör en viss funktion av de i ett system av första gradens ekvationer ingående koefficienterna.

Determinati'v, se under *Determinera.*

Determina'to, *ital.*, *tonk.*, beslutsamt, djärvt.

Determine'ra (*lat. determina're,* av *te'rminus,* gräns), bestämma; utstaka; förmå. — **Determine'rad,** bestämd, beslutsam. — **Determinatio'n,** avgörande, beslut. — **Determinati'v,** bestämmande. — **Determinativa pronomen,** *språkv.*, hänvisande pronomen, pronomen, som hänvisa på en efterföljande bestämning — **Determini'sm** (*lat. determini'smus*), den åsikt, att allt, som händer i världen (även de med fri vilja begåvade människornas handlingar), är på förhand bestämt och således oundvikligt. — **Determini'st,** en anhängare av denna lära.

De terre forte, *fr.* (*l.* dö tärr fårt), ett slags Bordeaux-vin.

Deterritio'n, *lat.* (av *deterre're,* avskräcka), avskräckande genom straffbestämmelse. — **Deterritionsteorien,** *jur.*, åsikten att straffrätten bör grundas på principen om avskräckande.

Deteste'ra (*lat. detesta'ri*), avsky, förbanna. — **Detesta'bel,** avskyvärd.

Detine'ra, se *Detenera.*

Detlev l. **Ditlef,** forntyskt mansnamn, folkvän.

Detlob l. **Detlof,** forntyskt mansnamn, den av folket ärade.

Detmar l. **Ditmar,** forntyskt mansnamn, folkets förökare, förstorare.

Detone'ra (*fr. détonner*), *tonk.*, sjunga för lågt, *fig.*, falla ur tonen. — **Detonatio'n,** sjunkande ur tonen.

Detone'ra (*fr. détoner; lat. detona're*), *kem.*, avbrinna med knall l. sprakning. — **Detonatio'n,** förpuffning; kemisk förening l. sönderdelning, åtföljd av en häftig och stark knall. — **Detonator,** anordning, som bringar en granatladdning att detonera.

Detorkve'ra (*lat. detorque're*), befria sig från en skuld genom att sätta en annan i sticket därför; förvränga.

Détour, *fr.* (*l.* deto'r), krok, omväg; omsvep; listig förevändning.

Detrahe'ra (*lat. detra'here*), eg. avdraga; förtala. — **Detra'ctis expe'nsis,** efter avdrag av omkostnaderna. — **Detra'ctus persona'lis,** en alltefter förmögenheten större l. mindre avgift, som i vissa länder måste erläggas av var och en, som utflyttar ur landet. — **Detraktio'n,** avdrag; förtal.

Détrempe, *fr.* (*l.* -tra'ngp), *tekn.*, vattenfärg, limfärg.

Détresse, *fr.* (*l.* -trä'ss), ytterlig nöd; själsångest.

Detrime'nt (*lat. detrime'ntum,* av *dete'rere,* avgnida), skada, förlust, nackdel.

Detri't l. **Detri'tus** (av *lat. dete'rere,* avgnida), *med.*, lämningar av en förstörd kroppsdel; smådelar av en krossad blåsten o. s. v.; *geol.*, rullstenslager; söndernött bergartsmineral.

Detronise'ra (av *lat. de,* från, och *gr. thro'nos,* tron), störta från tronen, avsätta från regeringen. — **Detronisatio'n** l. **Detronise'ring,** avsättning från regeringen.

Detrunkatio'n (av *lat. de,* från, och *tru'ncus,* stam, bål), avhuggande, beskärande (av växter).

Detru'sa, *lat.* (av *detru'dere,* stöta ned), *bot.*, intryckt.

Detru'sor l. **Detruso'rium,** *lat.* (av *detru'dere,* stöta ned), *med.*, instrument, avsett att nedstöta i matstrupen fastnade kroppar.

De'tto, *ital.* (av *lat. di'ctum,* sagt), l. **Di'tto,** vanligen **Di'to** (förk. *d:o* l. *d:to*), dylik, det förut nämnda, av samma slag.

Detumesce'ns (av *lat. detume'scere,* lägga sig, slakna), *fysiol.*, tömmandet av den blodmassa, som åstadkommit ansvällning av vissa organ (ex. könsorganen); *med.*, avtagande av en svullnad.

De'tur, *lat.*, på recept: det må givas. — **D. ad cha'rtam cera'tam,** det må utlämnas i vaxpapper. — **D. ad vi'trum** l. **sca'tulam,** det må utlämnas i glas (flaska l. burk). — **D. signe'tur** (förk. *D. S.*), gives och påskrives (på etiketten).

Deuca'lion, se *Devkalion.*

De'us, *lat.*, *pl.* **Di'i,** *fem.* **De'a** (*gr. theo's, sanskr. dêwa, dêwas,* eg. den lysande), gud, gudinna. — **Deus dat cui vult,** *lat.*, Gud giver åt vem han vill. (Erik XIV:s valspråk.) — **D. ex. ma'china,** *lat.*, eg. en gud från maskinen: i dramatiska arbeten l. i livet en person, som på ett omotiverat sätt uppträder och löser den invecklade knuten, vilket i den antika tragedien ofta var förbehållet en med hjälp av teatermaskineriet nedsvävande gud. — **D. melio'ra,** Gud bättre (det). — **D. no'bis hæc o'tia fe'cit,** Gud har skänkt oss detta lugn. (*Virgilius.*) — **D. o'men ave'rtat,** Gud avvände detta förebud! Himlen bevare! — **D. prote'ctor no'ster,** Gud vår beskyddare. (Johan III:s valspråk.) — **D. te'rminus,** *rom. myt.*, ”gränsgud”. Se *Terminus.* — **Bo'no cum deo** (förk. *B. c. D.*), med Guds nåd och vilja, om Gud vill. — **De'um co'lit, qui no'vit,** den, som känner Gud, ärar honom. (*Seneca.*) — **Est deus in no'bis,** det är en Gud i oss. (*Ovidius.*) — **Mu'ndus est de'i vi'va sta'tua,** världen är Guds levande avbild. — **Ni'hil est quod deus effi'cere non po'ssit,** för Gud är ingenting omöjligt. (*Cicero.*) — **Nos reme'dia, deus salu'tem,** *lat.*, vi (giva) medlen (=läkemedlen), Gud frälsningen (l. hälsan). — **Pri'mus in o'rbe deos fe'cit ti'mor** (människornas) fruktan är det, som först skapat gudar i världen. (*Statius.*) — **Quod deus be'ne ve'rtat** (förk. *Q. D. B. V.*), Gud vände det till det bästa, Gud låte det lyckas! — **Quod vult deus,** vad Gud vill (må ske)! Som Gud vill! — **Quos deus pe'rdere vult, deme'ntat pri'us,** dem Gud vill störta i fördärvet, berövar han först förståndet. (Latinsk övers. av en vers i *Sofokles'* ”Antigone”.)

Deuschtsjik, *ry.*, kalfaktor, soldat, anställd såsom uppassare för en officer.

Deut., förk. för *Deuteronomion* (5:e Moseb.).

Deuteragoni'st (av *gr. de'vteros,* den andre), i forngrekiska dramat den person, som framställde karaktärer, vilka uppehöllo konflikter med styckets huvudperson.

Deuterano'p (av *gr. de'vteros,* annan, och *o'psis,* synförmåga), grönblind.

Deutergi' (av *gr. devto's,* senare, och *e'rgon,* verkan), *med.*, sammanfattning av läkemedels efterverkningar.

Deuterium, *kem.*, tungt väte (väteisotop med atomvikt 2).

Deuterogami' (av *gr. de'vteros,* den andre, och *ga'mos,* äktenskap), andra äktenskapet, omgifte.

Deuterono'mion (av *gr. de'vteros,* den andre, och *no'mos,* lag), eg. den andra lagen; 5:e Moseb.

Deuteropati' (av *gr. de'vteros,* den andre, och *pa'thos,* lidande), *med.*, eftersjukdom.

Deuteropri'sma, en prisma med biaxlarna normalt mot ytorna.

Deuteropyrami'd, en pyramid, vars axlar sluta i mitten av sidokanten.

Deuteroskopi' (av *gr. de'vteros,* den andre, och *skope'in,* se), *eng.* **Second sight** (*l.* se'könd sajt), eg. den andra synen; dubbelsyn l. dubbelseende: förmåga att förutse tillkommande ting.

Deutsche Allgemeine Zeitung (*l.* då'jtsje a'llgemajne tsa'jtong), "Allmän tysk tidning", daglig Berlintidning, som förr under namnet *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* var regeringsorgan.

Deutsche Bank (*l.* då'jtsje -), ett av Tysklands största bankinstitut med huvudkontor i Berlin.

Deutscher Gewerkschaftsbund, Allgemeiner D., (*l.* a'llgemajner då'jtsjer gevä'rksjaftsbont), de tyska fackföreningarnas landsorganisation.

Deutsche Seewarte (*l.* då'jtsje se'varte), "tyska havsobservatoriet", nautiskt meteorologiskt centralinstitut i Hamburg sedan 1875.

Deutsches Reich (*l.* då'jtsjes rajch), det officiella namnet på "tyska riket".

Deutsche Tageszeitung (*l.* då'jtsje ta'gestsa'jtong), daglig konservativ Berlintidning.

Deutsch-herren, *ty.* (*l.* dåjtsj-), benämning på Tyska ordens medlemmar.

Deutschland, Deutschland über alles (*l.* då'jtsjland - y'ber -), tysk nationalsång (1841) av A. H. Hoffmann v. Fallersleben till melodi av Haydn. Var sedan 1922 republikens nationalhymn.

Deutzia (*l.* då'jtsia), *bot.*, asiatiskt busksläkte av fam. *Saxifraga'ceæ.* Några arter odlas som prydnadsväxter på kalljord och i kruka.

Deux-battants, *fr.* (*l.* dö-batta'ng), "döbattanger", dubbeldörrar, flygeldörrar.

Dev, *pers. myt.*, en personifikation av det onda. Devs lyda under mörkrets furste, Ahriman. Mest bekanta bland dem äro *peris* (se *Peri*).

Deva, *sanskr.*, himlamakt, gud.

Devada'syas, *sanskr.*, "gudarnas tjänarinnor", "tempeldanserskor". se *Bajadär.*

Devalve'ra, riktigare **Devalue'ra** (av *lat. de,* från, och *vale're,* gälla), nedsätta, försämra till värdet. — **Devalvatio'n,** nedsättning i värde (i synnerhet på mynt).

Devana'gari, *sanskr.,* benämning på sanskritskriften.

Devance'ra (*fr. devancer*), hava företrädet, överflygla. Jfr *Avancera.*

Devapore'ra (av *lat. va'por,* ånga, dunst), avdunsta.

Deva'rdas legering, *kem.*, legering av aluminium, koppar och zink. Reduktionsmedel för nitrater och klorater.

Dewars kärl (*l.* djo'års -), kärl för förvaring av flytande gaser o. a. ämnen, som måste vara väl värmeisolerade; konstruerade efter samma princip som en *Termosflaska* (se d. o.).

Devaste'ra (av *lat. devasta're,* förhärja), ödelägga, skövla. — **Devastatio'n** (*lat. devasta'tio*), förhärjning, ödeläggelse.

Developpe'ra (*fr. développer*), uppveckla, upplösa; *fig.*, utveckla, förklara. — **Developpa'bel,** som kan utvecklas, förklaras, avslöjas, utbredas. — **Developpabel yta,** *mat.*, buktig yta, som kan utläggas i ett plan.

Deverbati'v, avledd av verb.

Deverso'rium, *lat.* (av *deve'rti,* taga in), härbärge, värdshus.

Devestera (av *lat. ve'stis,* klädnad), avkläda; avsätta från prästerligt ämbete. — **Devestitu'r** (*lat. devestitu'ra*), en prästs avsättning från ämbetet. Jfr *Investitur.*

Deve'x (av *lat. deve'here,* föra nedåt), lutande, sluttande nedåt. — **Devexite't,** lutning, sluttning.

Devie'ra (*lat. devia're,* av *de,* ifrån, och *vi'a,* väg), avvika från rätta vägen, fara vilse. — **Deviatio'n,** avvikelse från rätta stråten (om fartyg) l. från rätta ställningen (om magnetnålen och jordaxeln); *opt.*, den vinkel, som en i ett prisma infallande ljusstråle bildar med den utträdande. — **Deviationsboj** l. **Deviationsdykdalb,** i vissa hamnar utlagda bojar, vilka användas vid bestämning och kompensation av fartygskompassers missvisning.

De'vima'ha'tmya, "Devis majestät", de nordindiska Durgadyrkarnas förnämsta religionsurkund.

Devirgine'ra (*lat. devirgina're*), besova en jungfru, avmöa. — **Devirginatio'n,** mökränkning.

Devi's (*fr. devise,* av *lat. divi'dere,* dela), kännemärke; sinnebild; valspråk, motto, tänkespråk (jfr *Cry de guerre*) ; *handelst.,* växel, i synnerhet utländsk växel.

Devitrifikatio'n (*fr. dévitrification,* av *vitrifier,* förglasa), heterogenitet i glas på grund av uppkomsten av kristalliniska småpartiklar i den stelnade massan.

Devkali'on (*lat. Deuca'lion*), *gr. myt.*, grekernas stamfader, som var son av Promethevs och jämte sin gemål Pyrrha blev räddad från en de övriga människorna uppslukande syndaflod.

Devlet-i-Osmani'je, turkiska namnet på *Turkiet.*

Devoir, *fr.* (*l.* dövå'ar), plikt, skyldighet.

Devolutio'n, *lat., jur.*, hemfall. — **Devoluti'v,** som rör hemfall.

Devolutio'nskriget, Ludvig XIV:s krig mot spanska Nederländerna åren 1667—68.

Devolutio'nsrätt (*lat. jus devolutio'nis*), *jur.*, hemfallsrätt.

Devome'ra (*lat. devo'mere*), uppspy, kräkas.

Devo'niska formationen l. **Devo'nsystemet,** *geol.*, en huvudsakligen av sandsten, skiffer och kalksten bestående formation, upp-

kallad efter grevskapet Devonshire i England och belägen mellan den siluriska formationen (se d. o.) och stenkolsformationen.

Devon-rasen, en av Englands yppersta gödboskapsraser.

Devore'ra (*lat. devora're*), sluka. — **Devorati'vkapslar**, *med.*, ett slags kapslar, beredda av vetemjöl och glycerin m. m. samt avsedda att innesluta illasmakande läkemedel.

Devo't (*lat. devo'tus*, av *devove're*, lova, ägna), andäktig, gudaktig; skenhelig. — **Devotio'n**, andakt; oinskränkt tillgivenhet; skenhelighet.

Devoue'rad (*l.* -vo-, *fr. dévoué*), blint hängiven. — **Dévouement**, *fr.* (*l.* devoma'ng), blind hängivenhet.

Dexel, se *Skarvyxa*.

Dexiografi' (av *gr. dexio's*, höger, och *gra'fein*, skriva), skrivning från höger åt vänster.

De'xippos, grekisk hävdatecknare, som enl. sägnen år 269 i spetsen för Atens ungdom avslog goternas anfall, vilken sägen ligger till grund för V. Rydbergs berömda poem ”Dexippos”.

Dexterite't (*lat. dexte'ritas*), skicklighet, färdighet.)(G a u c h e r i e.

Dextri'n (av *lat. de'xter*, höger), *kem.*, stärkelsegummi, leiokom, en gummiart, som beredes därigenom, att stärkelse utsättes för inverkan av utspädda syror l. diastas l. ock försiktigt upphettas.

Dextrokardi' (av *lat. d'exter*, höger, och *gr. kardi'a*, hjärta), *med.*, sjukdom, som består däri, att hjärtat ligger i högra brösthalvan. Vanligen föreligger därvid *Situs inversus* (se d. o.). — **Dextrodeviatio'n**, avvikning åt höger.

Dextro's, *kem.*, druvsocker. Se *Glykos*.

Dey l. **Dej**, titel för de forna regenterna över Algeriet.

D. G., förk. för *lat. Dei gra'tia*, av Guds nåd.

dg. l. **dgr.**, förk. för *decigram* (se d. o.).

Dhak-träd, *bot.*, se *Butea*.

Dhamma'pada, en del av buddhisternas kanon, versifierad lärodikt av tänkespråk.

Dharma, *sanskr.* (*pali Dhamma*), betecknar i vedalitteraturen världsordningen, inom buddhismen frälsningsläran.

D. H. S. l. **D. H. H. S.**, förk. för ”diplomerad från Handelshögskolan i Stockholm”.

Di, *kem.*, tecken för didym (*didy'mium*), som emellertid visat sig icke vara ett grundämne.

Di l. **Dis**, grekiskt prefix med betydelsen dubbel, dubbelt.

Dia', *gr.*, genom, preposition, som ofta nyttjas i sammansatta låneord.

Di'a, *gr. myt.*, namn, under vilket Hebe på vissa orter dyrkades.

Diababu'lträ, ett brunrött, hårt och tungt trä av den arabiska akasian.

Diaba's, *petrogr.*, en hård och tung, grönsvart l. gråsvart eruptiv bergart, täml. allmän i Sverige. — **Diabas-kvartsit-konglomerat**, *petrogr.*, bergart, som består av rundnötta kvartsitbollar i diabas. — **Diabasmandelsten**, *petrogr.*, diabas, som innehåller s. k. mandlar av klorit, kalksten l. kalcedon. — **Diabasporfyr**, *petrogr.*, diabas, i vilken fältspaten är utbildad som större kristaller i den f. ö. finkorniga massan.

Diabe'tes (av *gr. dia'*, genom, och *bai'nein*, gå), *med.*, sockersjuka. — **D. insi'pidus** (lat. utan smak, d. v. s. urinen), en form av sockersjuka, som åtföljes av stark törst, men icke medför socker l. äggvita i urinen. — **D. melli'tus** (lat. honungssöt, d. v. s. urinen), äkta sockersjuka. — **D. phospha'ticus** l. **fosfaturi'**, en av hunger, törst och ymnig urinavsöndring kännetecknad sjukdom, som ofta utvecklar sig till lungsot l. sockersjuka. — **Diabe'tisk**, oförmögen att hålla sitt vatten; även behäftad med sockersjuka.

Diable, *fr.* (*l.* -a'bl), djävul.

Diablerie, *fr.* (*l.* -ri'; av *diable. gr. dia'bolos*, djävul), delar av medeltida skådespel, i vilket djävlar uppträdde; djävulskap; trolleri; fantastiska teckningar, framställande djävulsfigurer.

Dia'bolos, *gr.*, eg. baktalaren; djävulen. — **Diabolo-spel**, leksak, bestående av en dubbelkon, som bringas att rotera medelst ett snöre, på vilket den upplägges och varmed den kastas och fångas. — **Diabololatri'**, djävulsdyrkan. — **Diabolisk**, djävulsk.

Diabro'sis, *gr.* (av *diabibro'skein*, genomfräta), *med.*, sönderfrätning genom skarpa vätskor. — **Diabro'tisk**, sönderfrätande.

Diacety'lborsyra, *kem.*, se *Acetoborsyra*.

Diacetylmorfi'n, *farm.*, se *Heroin*.

Diacha'lasis, *gr.* (av *diachala'n*, giva efter), *med.*, rämna i sömmarna på huvudskålen.

Diacho'resis, *gr.* (av *diachore'in*, tränga igenom), *med.*, uttömning av den smälta födan, stolgång. — **Diachore'tisk**, stolgångsbefordrande. — **Diachoretiska organ**, uttömningsorgan. — **Diachore'tica**, *pl.*, läkemedel, som befordra stolgång.

Dia'chylon, *gr.* (av *dia'*, med, och *chylo's*, saft), *med.*, blyoxidplåster. — **Diachylonsalva**, se *Hebras blysalva*.

Diachy'm, *bot.*, bladkött, den mellan bladens överhud och nerver liggande vävnaden. Kallas även *Mesofy'll* och (hos örtblad) *Klorenchy'm*.

Diaco'dium (*gr. diakodi'on*), *med.*, vallmobröstsaft.

Dia'conus, se *Diakon*.

Diacydo'nium, *med.*, kvittensaft och därav beredda magstärkande medel.

Diade'lphia l. **Diadelphi'a** (av *gr. dis*, två gånger, och *adelfo's*, broder), *bot.*, 17:e klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava ståndarsträngarna hopväxta i två grup-

per. — **Diade'lfiska** kallas på nämnda sätt hopväxta ståndare. — **Diadelfi'st,** till klassen *Diadelfia* hörande växt.

Diade'm (*gr. dia'dema*), furstlig pannbindel, kunglig huvudprydnad; ett slags damhårprydnad.

Dia'dema to'rtile, *lat.* (av *torque're*, vrida), *herald.*, hjälmkrans, en bindel av olikfärgade band, som bäres ovanpå hjälmen.

Diadermiatri' (av *gr. dia'*, genom, *de'rma*, hud, och *iatrei'a*, behandling), *med.*, metoden att, efter bortskaffandet av överhuden, anbringa läkemedel på läderhuden, i avsikt att låta dem genom uppsugning ingå i organismen.

Diade'xis l. **Diadoche',** *gr.* (av *diade'chestai*, följa efter vartannat), *med.*, en sjukdoms övergående i en annan.

Diadochokine'sis, *med.*, oförmåga att snabbt växla motsatta rörelser.

Diado'ker (*gr. dia'dochoi*), *pl.*, eg. efterföljare, tronföljare; särskilt Alexander den stores överfältherrar, som efter hans död delade hans rike.

Dia'dosis (av *gr. diado'nai*, fördela sig), näringsämnenas fördelning i kroppen; *med.*, upphörande av en sjukdom.

Diadu'menos, *gr.* (av *diade'in*, ombinda), den sig själv (med segerbindeln) bekransande, en berömd staty av den grekiske mästaren *Polykleitos.*

Diæ'resis (*gr. di-ai'resis*, av *di-aire'in*, sönderdela), **Die'resis** l. **Tre'ma,** *språkv.*, tecken (två punkter över den senare av två vokaler, t. ex. *aër*), som angiver att de båda självljuden i en diftong skola uttalas vart för sig; *metr.*, den i mitten av vissa versmått (ex. alexandriner) förekommande cesuren (se d. o.), som uppstår därav att ordslut och versfotslut sammanfalla.

Diafa'n (av *gr. diafai'nein*, låta skina igenom), *fys.*, genomskinlig. — **Diafa'nbilder,** genomskinliga bilder av glas l. d. — **Diafani',** ett slags imitation av glasmålning. — **Diafanite't,** genomskinlighet. — **Diafanome'ter,** *fys.*, instrument till mätande av ett ämnes, särskilt luftens, genomskinlighet. — **Diafanora'ma,** en genomskinlig målning, en fotografisk efterhärmning av kopparstick på därtill särskilt preparerat papper (*diafa'n-papper*). — **Diafanosko'p,** apparat för undersökning av fröns genomskinlighet; *med.*, instrument för undersökning medelst genomlysning. — **Diafanoskopi'** l. **Diafanoskope'ia,** undersökning medelst genomlysning.

Diafoni' (*gr. diafo'nesis*), missklang; *tonk.*, i antiken dissonans; under tidigare medeltiden en tvåstämmig sats.)(E u f o n i. — **Diafoni'k** = *Diakustik* (se d. o.). — **Diafo'nisk,** missljudande.

Diafora', *gr.*, **Dia'phora,** *lat.*, *talk.*, talfigur, som består däri, att ett ord i samma sats användes i olika betydelser. Ex. ”Där såg jag såg vid såg, varthelst jag såg.”

Diafore's (av *gr. dia'*, genom, och *fe'rein*, föra, leda), *med.*, hudutdunstning; svettdrivande behandling. — **Diafore'tica** l. **Diafore'tiska medel,** svettdrivande medel.

Diafori't, *miner.*, ett mineral av antimon, bly, kvicksilver och svavel.

Diafra'gma (av *gr. dia'*, genom, och *fra'ssein*, begränsa), *anat.*, mellangärde; *bot.*, skiljeväggar vid bladfästena i ihåliga växtstammar, t. ex. gräsen; *fys.*, porös vägg, som åtskiljer vätskor utan att elektriskt isolera dessa; *opt.*, benämning på i tuber och mikroskop anbragta, med cirkelformiga öppningar försedda skivor för utestängande av de icke centrala strålarna. — **Diafragmapump,** *tekn.*, en slags pump, som användes för länsning av schaktningar för byggnadsändamål o. d. — **Diafragmaström,** *fys.*, elektrisk ström, som uppstår, när en vätska pressas genom en porös vägg, diafragma.

Diafteri'n, *kem.*, oxikinaseptol, ett antiseptiskt medel. — **Diafto'l,** *kem.*, kinaseptol, ett pulverformigt antiseptiskt medel.

Dia'ftora (av *gr. diafthei'rein*, förstöra, fördärva), *med.*, förskämning (t. ex. av näringsmedlen i magen); förruttnelse.

Diafy's (av *gr. diafy'ein*, växa igenom), *anat.*, de långa benens rörformiga, märgfyllda mittstycke. Jfr *Epifys*; *bot.*, missbildning, bestående i central genomväxning av blommor. — **Floripa'r diafys,** *bot.*, föreligger om den genomvuxna blomaxeln (se ovan) bär en ny blomma. — **Frondipa'r diafys,** *bot.*, föreligger om den genomvuxna blomaxeln (se ovan) är ett lövbladskott. — **Racemipa'r diafys,** *bot.*, föreligger om ett genomvuxet lövbladskott (se ovan) bär sidoställda blommor.

Diagene's (av *gr. dia'*, genom, och *ge'nesis*, uppkomst), *geol.*, omvandling, varvid lösa avlagringar övergå i fasta bergarter.

Diagene'tisk process = *Diagenes* (se föreg. ord).

Diageotropi'sm, se *Tropismer.*

Diagly'f (av *gr. diagly'fein*, inskära) l. **Diagly'pt,** inskuren och i fördjupning arbetad figur. Jfr *Anaglyf.*

Diagno'sis l. **Diagno's,** *gr.* (av *diagigno'skein*, särskilja, noga pröva, känna), i allm. sammanfattningen av ett tings särskiljande kännemärken; *med.*, utforskande och angivande av en sjukdom efter dess väsentliga kännetecken. — **Diagnosti'k,** *med.*, vetenskapen om det sätt, varpå liknande sjukdomar skola skiljas från varandra och till sin karaktär bestämmas. — **Diagno'stiker,** sjukdomskännare. — **Diagnostise'ra,** i korthet angiva ett tings, i synnerhet en sjukdoms, beskaffenhet. — **Diagno'stisk,** särskiljande; tjänlig till utforskande och bestämmande av en sjukdom. — **Diagnostiska tecken,** tecken, som antyda

en sjukdoms beskaffenhet och tillstånd för ögonblicket.

Diagome'ter, *fys.*, ett instrument till utrönande av kroppars förmåga att leda elektricitet.

Diagona'l (av *gr. dia'*, genom, och *goni'a*, vinkel), *geom.*, rät linje, som sammanbinder två icke bredvid varandra liggande vinklar i en rätlinig figur l. en av plana sidoytor begränsad solid figur; även ett slags kyprat ylletyg med snett löpande räfflor. — **Diagonalfraktu'r**, *med.*, brott på kraniet utefter dess största diagonal. — **Diagonalkraft**, resultanten till två krafter.

Diagra'f (av *gr. diagra'fein*, avteckna), ett instrument, varmed man mekaniskt kan teckna efter naturen. — **Diagrafi'**, konsten att teckna med diagraf; ett slags fonetisk skrift.

Diagra'm (av *gr. diagra'fein*, avteckna), *tonk.*, det av fem linjer bildade notplanet; partitur; *geom.*, geometrisk figur, som tjänar att åskådliggöra en algebraisk sats; *mek.*, apparat för att åskådliggöra satsen om kraftparallellogrammen; hos gnostikerna tvenne i varandra försänkta trianglar med initialbokstaven till det högsta väsendet i mitten (även i frimureriet förekommer denna symbol). Se vid. *Grafisk framställning.*

Diaheliotropi'sm, se *Tropismer.*

Diaka'ustika l. **Diaka'ustisk linje**, *fys.*, genom brytning alstrad *kaustika* (se d. o.). Jfr *Katakaustika.*

Diakine'ma, *gr.*, *med.*, benknotornas lossnande från varandra.

Diakla'ser (av *gr. diakla'n*, sönderbryta), *petrogr.*, bergarternas förklyftningssprickor. Jfr *Paraklas.*

Diakly'sis, *gr.* (av *diakly'zein*, rensksölja), *med.*, sköljning, gurgling. — **Diakly'sma**, gurgelvatten.

Diako'dion, *gr.*, se *Diacodium.*

Diako'n (av *gr. dia'konos*, tjänare), djäkne; hjälppräst; kyrkotjänare; i den äldsta kristna kyrkan titel för den person, som ombesörjde församlingens ekonomi m. m. — **Diakona't**, en diakons l. diakonissas ämbete. — **Diakoni'**, den kyrkliga hjälpverksamheten. — **Diakoni'k**, vetenskapen om *diakonien* (se d. o.). — **Diakoni'ssa**, barmhärtighetssyster, som ägnar sin verksamhet åt sjukas skötande, små barns vård o. s. v.

Dia'kope, *gr.*, *med.*, sönderskärning, sönderhuggning.

Diakri's (av *gr. diakri'nein*, urskilja, särskilja), bedömande, särskiljande, iakttagande, i synnerhet av sjukdomar och vad med sådana äger sammanhang. — **Diakri'tisk**, som ligger till grund för bedömande l. särskiljande, i synnerhet av sjukdomar. — **Diakritiska tecken**, skrivtecken, som tjäna till att underlätta bokstävers l. ords riktiga uttal l. riktiga uppfattning, såsom i hebreiska språket; till dem räknas även interpunktionstecknen.

Diaktini'sm (av *gr. dia'*, genom, och *akti's*, stråle), *fys.*, förmåga att genomsläppa kemiskt verksamma ljusstrålar. Jfr *Aktinograf* och *Aktinometer.* — **Diakti'nisk**, som genomsläpper kemiskt verksamma strålar.

Diakusti'k (av *gr. dia'*, genom, och *ku'ein*, höra), *fys.*, läran om ljudets fortplantning.

Diaky'm, se *Diachym.*

Dia'l, *farm.*, diallylbarbitursyra, ett sömnmedel.

Diale'kt (*gr. dia'lektos*), eg. samtal; munart, allmogemål. — **Dialekta'l**, till en dialekt hörande. — **Dialekti'k** (av *gr. dia'lektos*, samtal), *fil.*, urspr. samtalskonst; senare filosofi; logik; konsten att genom ett sofistiskt användande av logiska former i diskussion förvilla sin motståndare. — **Diale'ktiker**, en person, som är bevandrad i dialektiken l. skicklig i att föra en logisk diskussion. — **Diale'ktisk**, logisk, överensstämmande med dialektikens läror. — **Dialektisk metod**, en strängt vetenskaplig metod. — **Dialektolo'g**, en kännare av munarterna. — **Dialektologi'**, läran om munarterna.

Diale'mma (*gr. dia'leimma*, av *diale'ipein*, utelämna), ett avbrytande av något; lucka; *med.*, den feberfria mellantiden, i synnerhet i frossor.

Dialla'g, *gr.*, *miner.*, ett grönt l. brunt pärlemorglänsande mineral, vilket utgör en huvudbeståndsdel i bergarten gabbro.

Dialle'l l. **Dialle'los**, *gr.*, *log.*, ett slags felslut, förklaring av två begrepp genom varandra; cirkelbevis.

Dialo'g (*gr. dia'logos*), samtal (eg. mellan två personer); i dramat samtal mellan två l. flera, i motsats mot monolog (se d. o.). Berömda filosofiska dialoger ha författats av Platon, Petrarca, Giordano Bruno, Leibniz, Schelling m. fl. — **Dialogise'ra**, framställa i dialogform.

Dia'logus creatura'rum moraliga'tus, ("Djursamtal med moraliska utläggningar"), latinsk fabelbok, är det första fullständigt daterade tryckalster, som framställts i Sverige. (Tryckt i Stockholm av Joh. Snell 1483).

Dialu'rsyra, *kem.*, en genom svavelvätes inverkan på alloxantin bildad syra.

Daly's (*gr. dia'lysis*, av *dia'*, genom, och *ly'ein*, upplösa, släppa), *kem.*, ett tillvägagående, som består däri, att man medelst ett pergamentpapper l. d., som utgör bottnen av den i vatten något nedsänkta *dialysatorn* (se nedan), särskiljer lösta ämnen av olika molekylstorlek. Bland dessa äro de, som gå igenom pergamentpapperet och inkomma i vattnet, kristalliniska föreningar, de, som icke gå genom detta papper, utan kvarstanna i dialysa-

torn, äro lim- l. geléartade. — **Dialysa'tor,** *lat.*, ett vanligen cylinderformigt kärl med vattentäta väggar och botten av en hinna l. pergamentpapper. — **Dialyse'ra,** särskilja, upplösa. — **Dialy'tisk,** upplösande; avmattande. — **Dialytisk kikare** l. **Dialy't,** *fys.*, en kikare, som äger förmåga att förekomma all färgbrytning och alltså är fullkomligt akromatisk (färglös).

Diamagneti'sm, *fys.*, egenskapen hos vissa kroppar att bortstötas (repelleras) från en i närheten befintlig magnetpol. — **Diamagne'tiska kroppar** kallas sådana, som bortstötas från en magnetpol.)(Paramagnetiska kroppar.

Diama'lt, ett slags malt, som tillsättes vid brödbakning för att underlätta jäsning.

Diama'nt (*gr.* och *lat. a'damas*), *miner.*, den dyrbaraste, hårdaste och mest genomskinliga ädelsten, består av kol, kristalliserat i reguljära systemet. Diamanterna, som vanligen äro vattenklara men stundom färgade, kallas, då de äro av betydlig storlek, *paragons, nonpareils* och *solitärer* samt, efter olika slipning, *briljanter, rosenstenar* l. *tafelstenar.* — **Diamantbord,** diamantstoft, som användes till slipning. — **Diamantborrning,** djupborrning, medelst ett stålrör, vars kanter äro besatta med svarta diamanter. — **Diamantbröllop,** fest till minne av 60 års äktenskap. — **Diamant-doktor,** person, som varit doktor i 60 år. — **Diamantgrav,** *befästn.*, mindre grav med murklädda sidor på bottnen av en fästnings huvudgrav. — **Diamanti'n,** ett slags kyprat ylletyg med figurmönster. — **Diamantspat,** se *Korund.* — **Diamantstil,** *boktr.*, minsta sorten boktryckarstil.

Diamantblått, se *Azokromblått.*

Diamante'n, dets. som *Alundum* (se d. o.).

Diamantkitt, kitt för glas och porslin av husbloss, mastix och ammoniakgummi.

Diamesoga'm (av *gr. dia'*, genom, *me'sos*, förmedlande, och *game'in*, gifta sig), *bot.*, växt, vars hanceller sakna självständig rörelse, och därför kräva hjälp av yttre krafter (luft, vatten, djur), för att komma till honcellen.)(Zoogam.

Diame'ter l. **Dia'meter** (*gr. diametros*), *mat.*, genomskärningslinje, den räta linje, som går genom en cirkels medelpunkt och slutar vid periferien; i allm. förstår man med diameter till en sluten plan figur den linje, som halverar alla i en viss riktning gående parallella kordor; axel i ett klot (sfär). — **Diametra'l, Diame'trisk,** som har avseende på diametern i en cirkel; som går snörrätt, tvärsigenom o. s. v. — **Diametral fraktu'r,** *med.*, brott på skallen genom dess största diameter. — **Diametra'lplan,** *mat.*, plan, som inom en buktig yta halverar alla med en viss riktning parallella kordor. — **Diametra'lt motsatt,** så motsatt som en diameters två ändpunkter.

Diami'der, *kem.*, amider (se d. o.) med tvåatomiga radikaler.

Diamidofeno'l och **Diamidoresorcin,** *kem.*, ämnen, vilka inom fotografien användas som framkallare.

Diami'ner, *kem.*, aminer (se d. o.) med tvåatomiga radikaler.

Diami'näktgult, se *Solgult.*

Dia'na, *lat.* (*gr. A'rtemis*), *rom.* och *gr. myt.*, jaktens och månens gudinna. — **Diana av Versailles,** berömd antik Dianastaty. — **Dianaorden,** en medeltida orden, som utdelades till dem, som mest utmärkt sig under de stora jaktfesterna (Dianafesterna). — **Dianaträdet** = *Arbor dianæ* (se d. o.).

Diana-apa, *zool.*, en art markatta, *Cercopi'thecus dia'na.*

Diandri'a l. **Dia'ndria** (av *gr. dis*, dubbel, och *ane'r*, man), *bot.*, andra klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava två fria ståndare. — **Dia'ndriska** kallas blommor med två ståndare. — **Diandri'ster,** växter, som höra till klassen *Diandria.*

Dianitre'ngult, *kem.*, se *Tioflavin.*

Dia'nœa (*gr. dianoi'a*, av *diagino'skein*, genomforska), tankekraft, förstånd.

Diano'l, *farm.*, en förening av mjölksyra och glycerin. Ett milt etsmedel vid näs- och svalgsjukdomar.

Dia'nthus, *bot.*, nejlika, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **D. arena'ria,** sandnejlika. — **D. arme'ria,** saronsblomster. — **D. barba'tus,** borstnejlika. — **D. caryophy'llus,** trädgårdsnejlika och **D. chine'nsis,** kinesisk nejlika, odlad i massor av varieteter. — **D. deltoi'des,** ängsnejlika. **D. pro'lifer,** se *Tunica.*

Diantre, *fr.* (*l.* dia'ngtr), en svordom = *diable* (se d. o).

Dia'nus, *rom. myt.*, Dianas broder. Se *Janus.*

Diapa'sma, *gr.* (av *diapa'ssein*, strö emellan), *tekn.*, ett välluktande rökpulver.

Diapa'son, *gr.*, eg. genom alla strängar; *tonk.*, hos de gamla benämning på oktaven; även stämgaffel, ljudande med ettstrukna a; en rösts l. ett instruments omfång.

Diapede's l. **Diape'desis,** *gr.* (av *diapeda'n*, framsippra), *med.*, blodsvett, en sjukdom, som består däri att blodet, i följd av blodkärlens svaghet, sipprar genom huden; den företeelse, då vita blodkroppar utvandra ur blodkärlen.

Diape'nsa lappo'nica, *bot.*, fjällgröna, liten dvärgbuske, tillhörande fam. *Diapensia'ceæ.*

Diapensia'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Bicornes.* Se *Diapensa.*

Diape'nte, *gr.* (av *pe'nte*, fem), *tonk.*, gående genom fem toner; kvinten.

Diapha'n, se *Diafan.*

Diapha'num, *lat.* (av *gr. diafai'neira*, låta skina igenom), *bot.*, genomskinlig.

Diaphoni', se *Diafoni*.
Dia'phora, se *Diafora*.
Diaphore'tica (av *gr. diafore'in*, förskingra), *pl.*, *med.*, svettdrivande medel.
Diaphra'gma, se *Diafragma*. — **Diaphragmalgi'**, *med.*, smärta i mellangärdet. — **Diaphragmati'tis** och **Diaphragmi'tis**, inflammation i mellangärdet. — **Diaphragmatoce'le**, mellangärdsbråck.
Dia'plasis, *gr.* (av *pla'ssein*, bilda), eg. återbildning; *med.*, en vrickad kroppsdels återförsättande i rätt läge. — **Diapla'sma**, grötomslag; baddning; ingnidning. Jfr *Kataplasma*.
Diapno'ika, *gr.*, *pl.*, *med.*, lindrigt svettdrivande medel.
Diapositi'v, genomskinlig, positiv, fotografisk bild, t. ex. skioptikonbild.
Diapto'sis, *gr.* (av *diapi'ptein*, falla igenom), *med.*, oförmodad händelse (t. ex. en brytning av en sjukdom); misstag (i behandlingen av en sjukdom).
Diapye'ma l. **Diapye'sis**, *gr.* (av *pyei'n*, vara sig), *med.*, varbildning; bröstböld. — **Diapye'tisk**, varbefordrande.
Di'ar, *nord. fornk.*, gudar; föreståndare för templen.
Dia'rium, *lat.*, dagbok; kladd; anteckningar i tidsföljd över till ett ämbetsverk inkomna och därifrån utgångna (*ingående* och *utgående diarium*) ärenden. — **Diariebevis**, ett av registerförande tjänsteman utfärdat bevis om diariets innehåll i fråga om viss sak.
Diarki' (av *gr. dis*, dubbel, och *arche'*, välde), tvåmansvälde.
Diarrhœ'a, *lat.*, **Diarré** (av *gr. dia'*, genom, och *rhe'in*, flyta), *med.*, utsot, övermåttan stark avsöndring från tarmkanalens slemhinna.
Diarthro's, *gr.* (av *dia'*, genom, och *a'rthron*, ledgång), *med.*, rörlig ledgång.
Diaskeva'st (*gr. diaskevaste's*), eg. anordnare; kritisk bearbetare av en skrift, särskilt av de homeriska dikterna.
Diaspiri'n, *farm.*, förening av bärnstenssyra och salicylsyra. Svettdrivande medel.
Diaspo'r, *miner.*, ett gulaktigt, grönvitt, pärlemorglänsande mineral, bestående av lerjord och vatten. Träffas bl. a. i Ural och vid Chemnitz.
Dia'spora, *gr.* (av *diaspe'irein*, förskingra), kringspriddhet, med särskilt avseende på de utom Palestina kringspridda judarna; kristna församlingar bland främmande trosbekännare. — **Diaspora'präst**, präst i en församling, som lever bland andra trosbekännare.
Diasporome'ter, *fys.*, instrument för bestämmande av förhållandet mellan de brytande vinklarnas storlek hos tvenne prismor, för att de tillsammans må bilda ett akromatiskt system.
Diasta'ltisk (av *gr. diaste'llein*, skilja, söndra), skiljande sig, utsträckande sig åt olika sidor.
Diastafo'r, *kem.*, ett koncentrerat diastaspreparat, som användes för att bortta stärkelseappretur ur tyger.
Diasta's, *gr.* (av *dia'*, genom, och *hista'nai*, vara skild från), *kem.*, ett egendomligt kvävehaltigt, i vatten lösligt ämne (ett *Enzym*, se d. o.), som under mältningen av sädeskornen bildar sig i deras groddar och har förmåga att förvandla de mältade kornens stärkelsehaltiga delar i druvsocker och dextrin; *med.*, mellanrummet mellan benändarna vid benbrott. — **Diasta'sprov**, ett kontrollprov på mjölks friskhet.
Diaste'ma, *lat.*, *pl.*, *anat.*, mellanrummen mellan tänderna.
Diastime'ter, ett instrument till bestämmande av ett ställes avstånd från en viss punkt.
Dia'stole (*gr. diasto'le*), eg. isärdragning; *metr.*, förlängning av en i sig själv kort stavelse; ett skrivtecken i den grekiska skriften, som användes för att skilja sammansatta ord från lika ljudande enkla; *fysiol.*, hjärtats utvidgningsrörelse. Jfr *Systole*.
Diastro'f, se *Diastrofism*.
Diastrofi'sm (av *gr. dia'*, genom, och *strofe'*, vändning), *geol.*, rörelse i den yttre jordskorpan. Perioder i diastrofismen kallas *diastro'fer*.
Diasty'lon l. **Diasty'l**, *gr.* (av *dia'*, åtskils, och *sty'los*, pelare), pelarsal hos de forna grekerna och romarna, med avståndet mellan pelarna tre gånger så långt som dessas diameter.
Diaterma'n, *gr.*, genomtränglig för värme.)(A t e r m a n. — **Diatermani'sm**, **Diatermanite't**, **Diatermansi'**, egenskapen att vara diaterman.
Diatermi', metod att genom högfrekventa elektriska strömmar höja temperaturen i kroppens inre, t. ex. för att utan blödning förstöra elakartade nybildningar.
Diate's (av *gr. dia'thesis*, kroppsbeskaffenhet, sundhetstillstånd), *med.*, en abnorm beskaffenhet hos kroppen i allm. l. dess olika organ, varigenom den blir mottaglig för en viss sjukdom; sjukdomsanlag.
Diate'ssaron (av *gr. dia'*, genom, och *te's-sares*, fyra, d. v. s. strängar), *tonk.*, under antiken och medeltiden benämning på kvarten; *teol.*, det grekiska namnet på en berömd evangeliiharmoni, författad av Tatianus år 172.
Diathe'ke, *gr.*, förbund, testamente (det gamla och nya).
Diato'm, *gr.*, *miner.*, i en viss riktning lätt klyvbar.
Diatoma'ceæ, **Diatomace'er**, **Diato'meæ** l. **Diatoméer** (av *gr. diate'mnein*, sönderdela), *bot.*, en grupp bland algerna, vars individer bestå av en enda cell. — **Diatomace'jord**, bergmjöl.

Diatomi'n, ett gult färgämne i *Diatomace'er*.

Diato'nisk (av *gr. dia*, genom, och *to'nos*, ljud), *tonk.*, framskridande genom hela och stora halva toner.)(Kromatisk. — **D. skala**, grundskalan, den tonföljd, som går genom de 7 huvudtonerna i en oktav samt utgöres av 5 hela och 2 halva tonsteg.

Diatre'm (av *gr. dia'*, genom, och *tre'ma*, mynning), *geol.*, rörformig krater, genom vilken explosionsartat utbrott av gaser under starkt tryck ägt rum utan lavaflöde.

Diatre'sis, *gr.* (av *diatitra'n*, genomborra), *med.*, genomborrning.

Diatri'b (*gr. diatri'be*), eg. lärd avhandling l. skrift; bitter granskningsskrift, kritisk stridsskrift.

Diatropi'sm, se *Tropism*.

Diattosystem, *elektrotekn.*, ett efter italienaren Diatto uppkallat system att sektionsvis leda ström till ett spårvägsnät, så att sektionerna först bli strömförande, då en vagn kommer in på dem.

Diatypo'sis, *gr.* (av *diatypu'n*, bilda, gestalta), *talk.*, åskådliggörande genom bilder.

Di'avlos, *gr.*, *tonk.*, dubbelflöjt, allmänt i bruk hos de gamla grekerna; dubbelt kapplopp, d. v. s. två gånger banans längd.

Dia'zo-föreningar (av *gr. dis*, två gånger, och *fr. azote*, kväve), *kem.*, organiska föreningar, som innehålla två atomer kväve bundna vid varandra. Användas vid framställning av färgämnen. — **Diazotypi'**, *fotogr.*, ett kopieringsförfarande.

Di'bbla (*eng. dibble*), *lantbr.*, nedlägga frön i jorden i särskilda med planteringspinne gjorda hål. — **Dibbelmaskin**, maskin för dibbelsåning.

Di'brachys, *gr.* (av *dis*, två gånger, och *brachy's*, kort), *metr.*, versfot, bestående av 2 korta stavelser: ⏑ ⏑.

Dicearki', se *Dikearki*.

Dicefa'lisk, se *Dicephalium*.

Dice'ntra (syn. *Dielytra* l. *Diclytra*), *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Papavera'ceæ* (underfam. *Fumaria'ceæ*). — **D. specta'bilis**, lyrblomma, införd från Kina på 1840-t. Blommor lyrformiga, stora, ljust rosenröda i lutande klase.

Dice'phalus, *lat.* (av *gr. dis*, två gånger, och *kefale'*, huvud), *med.*, missfoster med tvenne huvuden. — **Dicefa'lisk**, tvehövdad.

Diceroba'tis, *zool.*, djävulsrockor.

Dichofyi', *gr.* (av *di'cha*, tvåfaldig, och *fy'ein*, bliva, varda), *med.*, en hårsjukdom, som består däri, att hårstråna klyva sig i ändarna.

Dichogami', se *Dikogami*.

Dichoto'ma (härledning se *Dikotomi'*), *bot.*, gaffelgrenad, upprepat tvågrenad.

Dichotomi', **Dichoto'misk**, se *Dikotomi*, *Dikotomisk*.

Di'chrom (av *gr. dis*, två gånger, och *chro'ma*, färg), *bot.*, tvåfärgad.

Di'chtung und Wahrheit, *ty.*, dikt och sanning, titel på den tyske skalden Goethes självbiografi.

Dickel, en vid klockgjutning kring gjutkärnan anbragt utfyllning av lera, som utgör den blivande klockans modell.

Dickkopp, *zool.*, namn på den bredpannade iden i Göta älv.

Dicksonska vandringspokalen, svensk idrottstrofé, uppställd 1895 av J. Fr. Dickson, som ständigt vandringspris för fotlöpning en engelsk mil.

Diclytra, *bot.*, syn. *Dicentra* (se d. o.).

Di conse'ntes, *lat.*, ”de församlade gudarna”, beteckning för den år 217 f. Kr. i den romerska statskulten upptagna grekiska gudakretsen.

Dicotyledo'neæ l. **Dikotyledo'ner**, *bot.*, växter med två hjärtblad, en av de båda huvudavdelningarna av fanerogamgruppen *Angiospe'rmeæ*. Jfr *Monocotyledoneæ*.

Dicra'num, *bot.*, skogsmossa, ett artrikt släkte allmänna bladmossor.

Di'cta, *lat.*, se *Dictum*.

Dicta'mnus, *bot*, ett till fam. *Ruta'ceæ* hörande växtsläkte, nattfackla. — **D. a'lbus**, diptam, odlas som prydnadsväxt. Var förr officinell.

Di'cta vo'lant, scri'pta ma'nent, *lat.*, det talade flyger sin kos, det skrivna står kvar.

Dicte'ra, se *Diktera*. — **Dicta'men**, se *Dictamen*. — **Dicta'ndo**, *lat.*, genom föreläsande. — **Dictio'n**, se *Diktion*. — **Di'cto lo'co**, på bemälta ställe. — **Dicto di'e**, på sagda dag. — **Dictum**, *pl.* **Di'cta**, eg. sagt; visst ställe i en skrift, språk, utsago, yttrande. — **Dictum cla'ssicum**, betydelsefullare yttrande av en klassisk författare. — **Dictum, fa'ctum**, sagt och gjort. — **Dictum pro'bans**, bevisställe i en skrift. — **Dicta te'stium**, vittnens utsago.

Dictionnaire, *fr.* (*l.* -siånä'r), se *Diktionär*.

Di'cto di'e, se *d. d.*

Di'ctum, se under *Dictera*.

Di'ctum de o'mni et nu'llo, *lat.*, *log.*, ”sagt om allt och intet”, logisk regel enl. vilken det som gäller om släktet också gäller om arten, och att det som frånkännes släktet också måste frånkännas arten.

Dictyogra'ptus l. **Dictyone'ma**, *paleont.*, en grupp graptoliter från silurtiden. — **Dictyone'maskiffern**, som har stor utbredning inom undersiluren, karakteriseras av *D. flabellifo'rmæ*.

Dicype'llium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Laura'ceæ*, Brasilien. — **D. caryophylla'tum**, lämnar barken nejlikkanel l. nejlikkassia. Stammens ved, som användes till finsnickerier, kallas rosenträ från Cayenne.

Didache' ton do'deka aposto'lon, *gr.*, ”de tolv apostlarnas lära” (vanligen blott *Didache'*, ”lära”), fornkristen uppbyggelseskrift av okänd författare.

Didakti'k (av *gr. dida'skein*, lära, undervisa), undervisningskonst. — **Dida'ktiker**,

person, som är kunnig i didaktik. — **Dida'ktisk**, undervisande, lärorik. — **Didaktisk poesi**, lärodikter.

Didaska'lia, *gr.*, undervisning, lärdom; den instruktion, som de grekiska dramaturgerna gåvo skådespelarna; den tävlan, som ägde rum mellan dramaturgerna genom uppförandet av deras verk; tavla, varpå en dylik tävlan beskrevs och som upphängdes i teatern.

Dide'lphys, *gr.*, *med.*, dubbel livmoder; *zool.*, pungråttsläktet, som tillhör fam. *Didelphy'idæ.* — **D. muri'na**, se *Aeneasråttan.*

Di'didæ, *zool.*, en familj duvfåglar. Hit hör D r o n t e n (*Didus*).

Didier, franskt mans-, och **Didière**, franskt kvinnonamn (*l.* -e' och -ä'r) = *Desiderius* och *Desideria.*

Di'do, fenicisk mångudinna; Kartagos grundläggarinna och Æneas' älskade.

Didot (*l.* didå'), ryktbar fransk boktryckare- och bokhandlarefamilj.

Di'drachmon, forngrekiskt mynt. Se *Drachma.*

Di'drik, *zool.*, en art afrikansk guldgök, även kallad smaragdguldgök, *Lampromo'rpha capri'nus.*

Di'drik, tyskt mansnamn = *Dietrich.*

Di'drik av Bern (Bern = Verona), hjälten i *Didrikssagan*, tysk medeltidssaga. Se under *Bern.*

Di'drikssagan, se föreg. ord.

Die dummen Schweden, *ty.* (*l.* di dommen -), ”de dumma svenskarna”, ett eg. blott i Sverige använt uttryck för svensk godtrogenhet.

Didus, *zool.*, se *Dididæ.*

Didy'm, *kem.*, förr ansett som ett metalliskt grundämne, innehåller enl. nyare forskningar två metaller, neodym och praseodym.

Didymæ'us, *gr.* och *rom myt.*, ett binamn till Apollon, av *Di'dyma*, en jonisk ort, där guden hade en urgammal helgedom.

Di'dymis, *lat.*, *anat.*, testikel.

Didy'miskt komma, *tonk.*, skillnaden mellan den stora och den lilla heltonen ($^{9}/_{8}$: $^{10}/_{9}$).

Didymi't, *miner.*, en art kaliglimmer.

Didynami'a l. **Didyna'mia**, *bot.*, fjortonde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava fyra ståndare, två längre och två kortare. — **Didyna'ma**, tvåväldiga, sägas ståndarna vara hos de blommor, som tillhöra klassen *Didynamia.* — **Didynami'ster**, växterna av nämnda klass.

Die blaue Blume, se *Blå Blomman.*

Die Bre'tter, die die Welt bedeuten, *ty.*, de bräder, som föreställa världen, d. v. s. tiljan, teatern. (*Schiller.*)

Diece's, se *Diœces.* — **Diecesa'nförfattning**, stiftsstyrelse genom biskopar. — **Diecesa'nsyno'd**, prästmöte. — **Dieci'a**, se *Diœcia.* — **Dieci'ster**, *bot.*, växter, som höra till klassen *Diœcia.* Se *Diœcia, Dioika* och *Dikliner.*

Diege'sis, *gr.*, *talk.*, omständlig redogörelse. — **Diege'tisk**, omständligt berättande.

Die'go, spanskt mansnamn = *Jakob.*

Die-hards, *eng.* (l. daj -, av *die*, dö, och *hard*, hård), populär benämning på ytterlighetsmännen inom engelska konservativa partiet.

Dielektricitetskonstant, se *Dielektriskt ämne.*

Diele'ktriskt ämne (av *gr. dia'*, genom), *fys.*, isolerande ämne, genom vilket en elektrisk influensverkan (se *Influens*) kan försiggå. — **Dielektricitetskonsta'nt**, den laddning en elektriskt laddad kropp förmår giva en med dielektriskt ämne omgiven kropp, jämförd med laddningen om samma kropp varit omgiven av luft utgör det dielektriska ämnets dielektricitetskonstant. Den är lika med kvadraten på ämnets (optiska) brytningsindex.

Diely'tra, *bot.*, syn. *Dicentra* (se d. o.).

Di'em pe'rdidi, *lat.*, jag har förlorat en dag, yttrande av kejsar Titus, då en dag förgått, utan att han utfört en god gärning.

Dience'phalon, *anat.*, mellanhjärnan.

Dienst, *ty.* (*l.* dinst), l. **Knekt** (*ty. Knecht*), *byggn.*, kallas i den gotiska stilen vardera av de smala kolonner, som fogas intill murpelarna för att bära valvgördlarna.

Die'resis, se *Diæresis.*

Diervi'lla, *bot.*, nordamerikanskt och östasiatiskt busksläkte av fam. *Caprifolia'ceæ.* — **D. hy'brida** är samlingsnamnet på ett stort antal vackra, odlade trädgårdsformer.

Di'es, *lat.*, dag, tidpunkt. — **D. absolutio'nis**, ”avlösningsdagen”, skärtorsdagen. — **D. acade'micus**, dag, då det icke föreläses vid universitetet. — **D. adora'tus**, ”den tillbedda dagen”, långfredagen. — **D. a quo**, *jur.*, ”dag från vilken” en överenskommelse gäller. — **D. ad quem**, *jur.*, ”dag till vilken” en överenskommelse gäller. — **D. a'ter**, svart dag, en dag, på vilken någon olyckshändelse ägt rum. — **D. canicula'res**, hunddagarna, rötmånaden. — **D. ci'nerum**, askonsdagen. — **D. circumcisio'nis** (eg. omskärelsedagen), nyårsdagen. Sitt latinska namn har den erhållit därav, att Kristus på den dagen blev omskuren. — **D. compete'ntium**, ”de sökandes dag”, skärtorsdagen. — **D. consecra'ti**, ”helgade dagar”, juldagarna. — **D. cri'ticus**, *med.*, viktig l. avgörande dag (i sjukdomar). — **D. depositio'nis**, ”nedläggandets dag” begravningsdag (ett helgons). — **D. fa'stus**, ”lovlig dag”, rättegångsdag i antikens Rom. — **D. fa'ustus**, lycklig dag. — **D. feria'les, feria'ti** l. **fe'sti**, helgdagar, festdagar hos forntidens romare. — **D. flo'rum**, ”blomsterdag”, palmsöndagen. — **D. hodie'rno**, den dag i dag är. — **D. incarnatio'nis**, ”människoblivandets dag”, Mariebebådelsedag. — **D. indulge'ntie**,

”överseendets dag”, skärtorsdagen. — **D. intercala'ris**, skottdag. — **D. Jo'vis**, torsdag. — **D. lu'næ**, måndag. — **D. Ma'rtis**, tisdag. — **D. Mercu'rii**, onsdag. — **D. nata'lis**, ”födelsedag”. — **D. natura'lis**, *astr.*, den naturliga dagen, d. v. s. dagen från det ögonblick, då solen uppgår över horisonten, tills hon sjunker under densamma. — **D. nefa'stus**, ”olovlig dag”, då rättegång ej fick hållas i det antika Rom, olycklig dag. — **D. novi'ssimus**, yttersta dagen. — **D. o'mnium sancto'rum**, alla helgons dag. — **D. Palma'rum**, palmsöndagen. — **D. profe'stus**, söckendag. — **D. ramo'rum**, ”grenarnas dag”, palmsöndagen. — **D. reconciliatio'nis**, ”försoningsdagen”, skärtorsdagen. — **D. rogatio'num** l. **supplicatio'num**, böndag. — **D. saluta'ris**, ”den frälsande dagen”, långfredagen. — **D. sa'ncti**, ”heliga dagarna”, påskveckan. — **D. Satu'rni**, lördag. — **D. so'lis**, söndag. — **D. spi'ritus**, Helige andes dag l. Pingstdagen. — **D. statio'num**, fastedag inom den äldsta kristna kyrkan. — **D. strena'rum**, ”nyårsgåvornas dag”, nyårsdagen. — **D. supre'ma**, yttersta dagen. — **D. Ve'neris**, fredag. — **D. viri'dium**, skärtorsdagen. — **A die**, från ifrågavarande dag. — **Ad dies vi'tæ**, på livstid.

Die schönen Tage etc., se under *Aranjuez.*

Dièse, *fr.* (*l.* diä's), *tonk.*, fransk benämning på höjningstecknet (♯).

Dieselmotor (*l.* di's-), en av tyske ingenjören R. Diesel uppfunnen råoljemotortyp, i vilken antändningen av oljan sker genom kompression och därav följande överhettning av den insugna gasen.

Di'es i'ræ, di'es i'lla, so'lvet sæ'clum in favi'lla, *lat.*, vredens dag, den dag, som skall förvandla världen till aska — en efter de båda första orden uppkallad katolsk hymn över yttersta domen.

Di'esis, *gr.*, *tonk.*, hos de gamla grekerna en viss del av en helton; numera det intervall, som utgör skillnaden mellan en stor och liten halvton.

Die So'nne geht in meinem Staat nicht u'nter, *ty.*, i mina länder går ej solen ned. (”Don Carlos” av *Schiller.*)

Die'spiter, *lat.*, dagens fader, ett av Jupiters tillnamn.

Di'es solutio'nis, *handelst.*, en växels l. anvisnings förfallo- l. betalningsdag.

Die't (av *gr. di'aita*, levnadssätt), *med.*, levnadsordning, ordning med avseende på hälsans fordringar i mat, dryck, sömn, vaka, rörelse, könsförhållanden o. s. v. *Hålla diet*, leva enkelt, måttligt och återhållsamt, dels enl. vissa, allmänt kända sundhetsregler, dels i synnerhet med avseende på mat och dryck efter särskilda, av läkare meddelade föreskrifter. Jfr *Diète.* — **Dieteti'k**, regler för en sund levnadsordning; hälsolära. — **Diete'tisk**, hörande till l. överensstämmande med dietetiken. — **Die'tisk**, som har avseende på dieten.

Diète, *fr.* (*l.* diä't; av *gr. di'aita*, levnadssätt), diet (se d. o.); riksmöte, riksdag. — **Die'ter**, dagtraktamente, dagavlöning. — **Dietin** (*l.* diätäng), provinsmöte, provinslantdag (i det gamla polska riket).

Diete'ris, *gr.*, tid av tvenne år. — **Diete'risk**, tvåårig.

Dieteti'k, Die'tisk, se *Diet.*

Dietrich (*l.* di't-), tyskt mansnamn, folkbehärskare. Därav **Di'drik.**

Diety'lbarbitu'rsyra, *kem.*, se *Veronal.* — **Dietylbarbitursyrat natron**, se *Veronalnatron.*

Diety'lsulfo'nmety'lmeta'n, *kem.*, se *Trional.*

Dieu, *fr.* (*l.* djö, av *lat. de'us*, Gud), förekommer i en mängd franska talesätt. — **Adieu** (= *À dieu*), eg. till Gud; farväl (vårt adjö). — **Mon dieu** (*l.* mång -), min Gud. — **Par dieu, Pardieu**, vid Gud. — **Dieu et mon droit** (*l.* - e mång dråa'), Gud och min rätt, engelska riksvapnets devis.

Dieudonné (*l.* djödånne'), franskt mansnamn, given åt Gud.

Die We'ltgeschichte ist das We'ltgericht, *ty.*, världshistorien är domen över världen. (”Resignation” av *Schiller.*)

Diezevgme'non, *tonk.*, den andra av de fem *tetrakord* (se d. o.), i vilka grekerna indelade sitt tonsystem.

Difalangarki' (av *gr. dis*, två gånger, och *fa'lanx*, falang), dubbelfalang, en macedonisk krigsordning.

Difeny'l, *kem.*, *fotogr.*, en framkallare.

Diffame'ra (*lat. diffama're*, av *fa'ma*, rykte), nedsätta, illa berykta. — **Diffamatio'n**, förklenande, ärerörigt förtal. — **Diffama'tor**, äreskändare; utspridare av förklenande rykten. — **Diffamato'riska skrifter**, smädeskrifter.

Differdi'ngerbalk, I-formig järnbalk med mycket breda flänsar.

Différé, *fr.* (*l.* -färe'), ”som får anstå”, mindre brådskande (om telegram).

Differe'ns, Differe'nsräkning, Differentia'lräkning, Differentiatio'n, Differentie'ra m. fl., se under *Differera.*

Differenti'sm = *Determinism* (se d. o.).

Differe'ra (*lat. diffe'rre*), avvika; vara olika l. av olika tanke; underkänna. — **Differe'ns** (*fr. différence, lat. differe'ntia*), skillnad, olikhet. — **Differenshandel**, handel där säljaren fullgör sin förbindelse därigenom, att han till köparen erlägger skillnaden (differensen) mellan det överenskomna priset och dagens börspris, vadan han ej behöver leverera varan. Detta slags handel (hasardspel) är i vissa länder i lag förbjudet. — **Differe'nsräkning, Differe'nskalkyl**, *mat.*, handlar om differenserna mellan variabla kvantiteter. **Differe'nt**, olik, skiljaktig; åtskild. — **Differentia'l-**, såsom led av namnet på vissa fysiska instrument (t. ex. differen-

tialanemometer, -barometer, -galvanometer o. s. v.), betecknar i allm., att en huvudrörelse försvagas genom en rörelse i motsatt riktning. — **Differentia'ler**, *mat.*, de oändligt små, mot gränsvärdet noll konvergerande storheter med vilka man räknar i differentialkalkyler. — **Differentialräkning, Differentialkalkyl**, *mat.*, grundlaget för nästan hela den högre matematiken, handlar om funktioners derivator. — **Differentialrörelse**, *mek.*, en rörelse, som uppkommer genom sammansättning av två rörelser. — **Differentialtull**, det förhållandet, att samma vara i samma land är belagd med olika tullsatser. — **Differentialväxel**, kugghjulsväxel, som åstadkommer ett sådant samband mellan tre rotationer, att en blir proportionell mot skillnaden mellan de två andra. Användes allmänt på bilar. — **Differe'ntia speci'fica**, *lat.*, *log.*, det l. de begrepp, genom vilka det, som skall definieras, särskiljes från allt annat, som faller inom omfånget av samma släkte. — **Differentiatio'n**, *mat.*, tillämpning av differentialkalkylen på ett matematiskt uttryck; *biol.* och *fil.*, uppkomst av olikhet mellan två l. flera av de enheter, som bilda ett aggregat l. en massa. — **Differentie'l diagnc's**, *med.*, det slags sjukdomsbestämning, som särskiljer sjukdomar, vilka hava flera lika symtom. — **Differentie'ra**, *mat.*, utföra den matematiska operation, som kallas *differentiation* (se d. o.). — **Differentieri'ng**, *biol.*, ombildning av ett urspr. enhetligt, levande system (cell, organ, organism), varigenom detta utbildas olika i olika delar.

Di'ffero res seve'ras in cra'stinum, *lat.*, jag uppskjuter allvarsamma saker till morgondagen.

Diffe'rtur, *lat.*, underkännes.

Diffessio'n (av *lat. diffe'ssio*, nekande, av *diffite'ri*, förneka), *handelst.*, förnekandet att man skrivit sitt namn under en växel. Jfr *Diffitera*. — **Diffessio'ns-ed**, *jur.*, den ed, varmed den, som nekar äktheten av ett av motparten förebragt dokument, skall bekräfta sitt bestridande.

Diffici'l (*lat. diffi'cilis*), svår; ogen; knarrig. — **Diffikulte't**, svårighet; hinder.

Difficile est sa'tiram non scri'bere, *lat.*, det är svårt att låta bli att skriva en satir (däröver); ett yttrande i *Juvenalis'* satirer.

Difficu'lter mo'bilis, *lat.*, svår att få i rörelse.

Diffikulte't, se under *Difficil*.

Diffite'ra (av *lat. diffite'ri*, förneka), *handelst.*, förneka sin namnunderskrift å en växel. Jfr *Diffession*.

Difflue'ra (*lat. difflue're*), upplösa sig, smälta.

Diffo'rm (*fr. difforme*), vanskaplig, oformlig, ful. — **Difformite't**, vanskaplighet, fulhet; lyte.

Diffo'rmis, *lat.* (av *dis-*, åtskils, och *fo'rma*, form), *bot.*, olikformad.

Diffraktio'n (av *lat. diffri'ngere*, sönderbryta), *fys.*, ljusets böjning.

Diffunde'ra (av *lat. diffu'ndere*, sprida), utgjuta, utbreda sig.

Diffu's (*lat. diffu'sus*), vidlyftig, utbredd, splittrad; otydlig. — **D. peritoni't**, *med.*, över hela bukhinnan utbredd inflammation.

Diffusio'n (av *lat. diffu'ndere*, sprida), *kem.*, gasers l. vissa vätskors förmåga att av sig själva mekaniskt genomtränga l. blanda sig med varandra; *fys.*, ljus- och värmestrålars oregelbundna återkastning. — **Diffusionsmetod**, en metod att tillverka betsocker. — **Diffu'sor**, en rörledning, som så småningom vidgar sig, varigenom hastigheten hos en däri strömmande vätska kan kontinuerligt nedbringas och trycket därinom på samma sätt ökas.

Difteri' l. **Difteri't** (av *gr. difthe'ra*, avdragen hud), *med.*, elakartad inflammation i någon slemhinna, i synnerhet i luftstrupens och svalgets; akut infektionssjukdom förorsakas av difteribacillen. — **Difteri-se'rum**, mot difteri verksamt blodserum, tappat av djur, vilka behandlats med kulturer av difteribaciller. — **Difteritoxi'n**, det av difteribacillerna alstrade giftet.

Difto'ng (*gr. di'fthongos*), *språkv.*, vokaliskt dubbelljud, stavelse bildad av tvenne enkla vokaler, vilka sålunda frambringas genom samma utandningsstöt, t. ex. *au* i *August*. — **Difto'ngisk**, tveljudande.

Digale'n, *farm.*, ett digitalispreparat.

Diga'llussyra, *kem.*, galläpplegarvsyra.

Digami' (av *gr. dis*, två gånger, och *ga'mos*, äktenskap), gifte för andra gången. Jfr *Bigami* och *Polygami*.

Diga'mma, *gr.*, dubbelgamma, en bokstav i det äldsta grekiska alfabetet, med ljud av *v*.

Diga'stricus, *lat.*, *anat.*, som har två bukar.

Di'gel (*ty. Tiegel*, tegelformat föremål), *boktr.*, den platta i en digelpress, som utför trycket. — **Digelpress**, ett slags press med två plattor, av vilka den ena är underlag för stilen och den andra utför trycket. Användes huvudsakligen för framställning av smärre tryckalster.

Digerbergssandsten, *petrogr.*, en hårdnad porfyrtuff, som förekommer i Dalarna.

Digere'ra (*lat. dige'rere*), eg. föra åtskils; *fysiol.*, smälta (mat etc.); *kem.*, upplösa i lindrig värme; smälta malm. — **Digere'ntia**, *lat.*, *pl.*, *med.*, fördelande medel. — **Dige'sta**, *lat.*, *pl.*, en av särskilda avdelningar bestående samling skrifter; *jur.*, den av östromerske kejsaren *Justinianus* föranstaltade samlingen av stycken ur äldre romerska rättslärdas skrifter. — **Digestio'n** l. **Digere'ring**, *fysiol.*, matsmältning; upplösning i lindrig värme. —

Digesti'bel, smältbar (om föda). — **Digesti'v**, som befordrar matsmältningen. — **Digestivpastiller** l. **-pulver**, *med.*, kakor l. pulver, som befordra matsmältningen. — **Digestionshå'r**, *bot.*, spec. hårbildningar på insektätande växter. — **Dige'stor**, *tekn.*, en Papins gryta (se d. o.) till beredning av bengelé.

Di'gger, *eng.* (av *dig*, gräva), grävare, guldgrävare.

Digipura'tum, *farm.*, ett digitalispreparat.

Digitalei'n, *kem.*, en blandning av flera glykosider i *Digitalis* (se d. o.).

Digitali'n och **Digitoxi'n**, *kem.*, glykosider, som finnas färdigbildade i *Digita'lis purpu'rea* (se följande ord). Smaka intensivt bittert, äro ytterst giftiga och brukas företrädesvis mot hjärtsjukdomar.

Digita'lis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ*. Några arter odlade som prydnadsväxter. — **D. purpu'rea**, fingerborgsblomma, vild i Bohuslän, stundom odlad och förvildad. Innehåller *Digitalin.*

Digita'lisinfusio'n, **Digita'listinktu'r**, *farm.*, av glykosiderna i *Digitalis* framställt läkemedel. Se *Digitalis.*

Digitalysa'tum, *farm.*, ett digitalispreparat.

Digita'ria sanguina'le, *bot.*, se *Panicum.*

Digita'ta, *lat.* (av *di'gitus*), *bot.*, fingerlik.

Digitigra'd, *zool.*, tågångare.

Di'gitis mica're, *lat.*, "glimma med fingrarna", ett redan bland romarna populärt fingerspel, som kvarlever i Italien. Se *Mora.*

Digitoni'n, *kem.*, en glykosid i *Digitalis*, som saknar digitalinets verkningar på hjärtat.

Digitota'l, *farm.*, ett svenskt digitalispreparat.

Digitoxi'n, se *Digitalin.*

Di'gitus, *lat.*, finger, ett romerskt längdmått = ungefär 2 cm. — **Digiti'grada**, *zool.*, tågångare, benämning på vissa däggdjur, i motsats till hälgångarna.

Dignite't (*lat. di'gnitas*, av *di'gnus*, värdig), värdighet, äreställe; *mat.*, produktion av ett med sig själv ett visst antal gånger multiplicerat tal. — **Dignitä'r**, den, som bekläder en värdighet; överhetsperson.

Digra'f (av *gr. di*, dubbelt, och *grafe'in*, skriva), två bokstäver, som tillsammans beteckna ett ljud (t. ex. lj).

Digressio'n (*lat. digre'ssio*), avvikelse från ämnet; utflykt; *astr.*, den vinkel, som bildas av avståndet mellan solen samt planeterna Merkurius och Venus, sedda från jorden.

Digy'na (av *gr. dis*, dubbelt, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, med två pistiller.

Digyni'a l. **Digy'nia**, *gr.* (av *dis*, dubbelt, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, hos Linné benämning på en ordning inom åtskilliga växtklasser. Dit höra växter, i vilkas blommor finnas två stift.

Di'i indi'gites, *lat.*, inhemska gudar, av ålder dyrkade romerska gudar. — **D. majo'rum ge'ntium**, i det gamla Rom benämning på de tolv högsta gudomligheterna: *Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jupiter, Neptunus, Vulcanus* och *Apollo.* De lägre kallades **D. mino'rum gentium.** — **D. nove'nsides**, nya gudar, senare införda romerska gudar.

Diipo'lia, *gr.*, fest till Zevs ära, som firades på Akropolis i Aten.

Di'is ma'nibus sa'crum, *lat.*, helgad åt de avlidnas andar, inskrift på gravvårdar.

Dija'mb (*gr. di-ia'mbos*), *metr.*, dubbeljamb, versfot av fyra stavelser, varav den första och tredje äro korta, den andra och fjärde långa: ◡ — ◡ —.

Dijodofo'rm, *farm.*, etylenjodid, använd till sårbehandling.

Dijodparafeno'lsulfosyra, *kem.*, se *Sozojodol.*

Dijudice'ra (*lat. dijudica're*), avgöra, avdöma.

Dika, *bot*, frukten av trädet *Irvi'ngia gabone'nsis*, tillhörande fam. *Simaruba'ceæ*, i Afrika. Av kärnan fås *dika-fett*, som brukas i ljus- och tvålfabrikation.

Dika'sium, *bot.*, tvåsidigt knippe.

Dikaste'rion, *gr.* **Dikaste'rium**, *lat.* (av *gr. di'ke*, rättvisa), överdomstol. — **Dikasteria'l-Tafel**, ungersk domstol i andra instansen.

Dika'stichon, *gr.*, *metr.*, tioradig strof. Se *Dekastikon.*

Dikato'pter (av *gr. di*, dubbelt, och *ka'toptron*, spegel), eg. dubbelspegel; *fys.*, en apparat för avteckning av föremål.

Dik-dik l. **Dykare**, *zool.*, små afrikanska antiloper av släktet *Cephalo'lophus.*

Di'ke, *gr. myt.*, rättvisans gudinna. Se även *Horer.*

Dikearki' (av *gr. di'ke*, rättvisa, och *a'rchein*, styra), styrelse, grundad på lag och rätt.)(D e s p o t i.

Dike'rion (av *gr. di*, dubbelt, och *ke'ras*, horn), i grekisk-katolska kyrkan en ljusstake, som bäres av en i full ornat framträdande biskop, som en sinnebild av Kristi två naturer.

Dikli'ner l. **Dikli'na växter** (av *gr. di*, dubbelt, och *kli'ne*, bädd), *bot.*, fanerogama växter, vilkas alla blommor äro enkönade, så att somliga av dessa hava endast ståndare, andra åter endast pistiller. Somliga dikliner, *monecisterna*, hava bägge slagen av enkönade blommor på samma stånd, andra, *diecisterna*, på skilda stånd. — **Diklini'**, egenskapen att vara diklin.

Dikogami', *gr.* (av *di'cha*, tvådelad, och *ga'mos*, äktenskap), eg. tvegifte; *bot.*, det förhållande, att en plantas ståndare och pistiller icke samtidigt nå full utveckling. — **Dikogami'st**, växt, hos vilken dikogami är rådande.

Diko'rd, **Diko'rdium**, *gr.-lat.*, (av *gr. dis*, dubbelt, och *cho'rde*, sträng), *tonk.*, ett tvåsträngat musikinstrument.

Dikotomi' (av *gr. di'cha,* tvådelad, och *te'mnein,* skära), tudelning. — **Dikoto'misk,** tvådelad; *astr.,* till hälften synlig (om månen). — **Dikotomisk förgrening,** *bot.* gaffelgrenig, föreligger då huvudstammen delar sig i två lika kraftiga grenar. — **Falsk dikotomi',** uppstår hos en del högre växter, därigenom att huvudstammens spets förkrymper och två lika sidogrenar utvecklas (ex. misteln).

Dikotyledo'ner, se *Dicotyledoneæ.*

Dikroi'sm (av *gr. di'chroos,* tvåfärgad), *fys.,* egenskapen hos vissa ämnen att en ljusstråle, som genomgått dem, endast bildar ett tvåfärgat spektrum.

Dikroi't, *miner.* = *Cordierit* (se d. o.).

Dikroi'tisk, tvåfärgad. Se *Dikroism.* — **D. slöja,** *fotogr.,* en slags slöjbildning, vid användning av fotografiska bromsilvergelatinplåtar.

Dikroma'tisk (av *gr. dis,* två gånger, och *chro'ma,* färg), tvåfärgad.

Dikromatopsi' (av *gr. dis,* två gånger, *chro'ma,* färg, och *ops,* öga), en art färgblindhet, vid vilken alla ljusa färger synas vita, alla mörka svarta.

Dikrosko'p (av *gr. di'chroos,* tvåfärgad, och *skope'in,* se), *miner.,* instrument, vari man samtidigt kan iakttaga de båda olika axelfärgerna hos ett mineral.

Dikro't puls (av *gr. di,* dubbel, och *krotein,* slå), *med.,* puls, som slår dubbla slag. — **Dikroti'sm,** egenskapen att vara dikrot.

Dikt (av *lat. dicta're,* diktera), skaldestycke, uppdiktat tal, osanning.

Dikt (*ty. dicht an*), tätt intill; *sjöv.,* "dikt ombord", säges rodret läggas, då det föres så långt möjligt är åt sidan. — **Dikta,** täta.

Diktafo'n (av *lat. dicta'tum,* det förestavade, och *gr. fone',* ljud), apparat, som upptager en dikterad text och sedan återger den i önskat tempo, t. ex. för renskrivning.

Dikta'l l. **Dikta'lb,** se *Dykdalber.*

Dikta'men, Dikta'tor m. fl., se under följ. ord.

Dikte'ra (*lat. dic'tare*), föresäga en annan vad han skall skriva, förestava, ingiva, föreskriva. — **Dikta'men,** *lat.,* förestavning, föreskrift; något som skrivits efter förestavning. — **Dikta't,** diktamen; förestavad läxa. — **Dikta'tor,** en person, som oinskränkt utövar högsta makten. — **Diktato'risk,** som har avseende på en diktator; oinskränkt befallande, egenmäktig. — **Diktatu'r,** en diktators ämbete; absolut, utövande makt, som innehas av en enskild man, en korporation l. ett parti.

Diktio'n (*lat. di'ctio*), eg. tal; språk l. skrivsätt (hos en författare); uttal. — **Diktionä'r** (*fr. dictionnaire*), ordbok, lexikon.

Diktyi'tis, *gr.* (av *di'ktyon,* nät), *med.,* inflammation i ögats näthinna.

Diktyoni'ter, *petrogr.,* se *Migmatit.*

Dilapsio'n (*lat. dila'psio,* av *disla'bi,* falla isär), sönderfallande, förvittring.

Dilata'bel, Dilatabilite't, se under *Dilatation.*

Dilata'ta, *lat.* (av *dilata're*), *bot.,* utbredd.

Dilatatio'n (*lat. dilata'tio*), *fys.,* utvidgning, utsträckning (genom värmet); *med.,* utvidgning av ett håligt organ. — **Dilatation forcée,** *fr.* (*l.* dilatasjå'ng fårse'), våldsam utvidgning av den förträngda stolgångsöppningen. — **Dilatationsanordning, Dilatationsfog,** eftergivande skarvförbindning mellan delar i en byggnadskonstruktion. — **Dilatationskoefficient,** utvidgnings-koefficient, den utvidgning, som enheten (i längd, yta l. volym) av en kropp undergår, då kroppens temperatur höjes en grad. — **Dilata'bel,** som kan utvidgas, uttänjas, utsträckas. — **Dilatabilite't,** förmåga att utvidga sig.

Dilatato'rium (av *lat. dilata're,* utvidga), *kirurg.,* instrument för utvidgning av rörformiga kanaler i människokroppen.

Dilatome'ter, *fys.,* instrument för mätning av utvidgning (spec. värmeutvidgning).

Dilatio'n (*lat. dila'tio,* av *diffe'rre,* uppskjuta), *jur.,* uppskov, anstånd. — **Dila'tio peremto'ria,** sista uppskovet. — **Dilato'risk invändning,** invändning, som verkar uppskov. — **Dilato'rium,** utslag, som medgiver anstånd med en rättegång.

Dilatome'ter (av *lat. dilata're,* och *gr. me'tron,* mått), *fys.,* apparat till mätande av vätskors utvidgning.

Dile'mma, *gr.* (av *dis,* dubbelt, och *lamba'nein,* fatta, taga), *log.,* ett slags hornslut l. falsk slutledning, varigenom man bringar motståndaren i trångmål; klämma, obehagligt val.

Diletta'nt (*ital. diletta'nte,* av *lat. delecta're,* förnöja, roa), konstälskare; konstvän; person, som för nöje och utan anspråk på mästerskap idkar en vetenskap l. skön konst; även fuskare, klåpare. — **Dilettantmässig,** som röjer en dilettant. — **Dilettanti'sm** l. **Dilettanteri',** konstkärlek; utövande av en konst l. vetenskap huvudsakligen för nöjes skull; medelmåttig konstfärdighet. — **Dilette'ra,** som dilettant ägna sig åt konst l. vetenskap.

Diligence, *fr.,* **Diligens** (*l.* -sja'ngs), flit, sorgfällighet, skyndsamhet; skjuts- l. postvagn, som avgår på bestämda tider. — **Diligent** (*l.* -sja'ngt), flitig, vaksam, snabb.

Dill, *bot., Ane'thum grave'olens,* tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* Hela växten brukas såsom köksktydda. Växtens flyktiga olja har förr nyttjats i medicinen.

Dillenia'ceæ, *bot.,* växtfamilj av serien *Parieta'les.* — **Dille'nia,** växtsläkte av fam. *Dillenia'ceæ.* Flera arter lämna ett värdefullt möbelvirke. — **D. i'ndica,** i växthus odlad praktväxt.

Dillsenap, *bot.,* se *Sisymbrium.*

Dilogi' (av *gr. dis,* dubbelt, och *lo'gos,* ord), tvetydighet, dubbelmening; tvenne till ett helt förenade dramer. Jfr *Trilogi.* —

Dilo'gisk, tvetydig, som kan tolkas pä tvenne satt.

Dilu'cida interva'lla, se under *Intervall.*

Dilucidatio'n, *lat.,* upplysning, förklaring.

Dilu'dium, *lat.* (av *lu'dus,* lek), mellanspel; mellanakt; frist; vilotid.

Dilue'ra *(lat. dilu'ere),* uppspäda; avtvä, utpläna. —• Dilue'ntia, *pi., med.,* renande, blodförtunnande, lösande läkemedel. •— Dilue'ndo, *ital., tonk.,* med en smäningom bortdöende ton. — Dilutio'n, *lat.,* förtunnande, upplösning.

Diluvia'lbildningar, Dili!via'nsk, se följande ord.

Dilu'vium, *lat.,* eg. översvämning, syndaflod; *geol.,* diluvialbildningar,rva'lla, se under *Intervall.*

Dilucidatio'n, *lat.,* upplysning, förklaring.
Dilu'dium, *lat.* (av *lu'dus,* lek), mellanspel;

Jesua'ter, Jesüstjänare, en italiensk tiggarmunkorden, som ägde bestand från 1365—1668.

Jesu avlelses fest, dets. som *Marias bebådelsedag.*

Jesu barndomsbok, en gammal på fiera språk utg. folkskrift.

Jesu heliga hjärtas brödraskap, se *Congrégation du Sacré-coeur de Jésus.*

Jesui'sm, andan i Jesu lära.

Jesui't, medlem av jesuitorden; lömsk, skenhelig person. —• **Jesuitorden,** det av den spanske riddaren Ignatius Loyo'la år 1540 stiftade romersk-katolska ordenssamfundet ''*Jesu sällskap* (*sp. Compania de Jesus)*, som tili lösen har valspråket *ad majorem dei gloriam* (se d. o.), men vars huvudsyfte är att med tillämpande av grundsatsen ''ândamålet helgar medlen" utsträcka romerska kyrkans välde över heia världen. —• **Jesui'tisk,** som tillhör jesuiterna 1 överensstämmer med deras grundsatser; skenhelig; icke nogräknad i avseende på medlen för ett ändamåls vinnande. —- **Jesuiti'sm,** jesuiternas lära; jesuitisk grundsats.

Jesui'tdroppar, se *Tillydroppar.*

Jesui'terbalsam, se *Sàrbalsam.*

Jesui'tisk, Jesuiti'sm, Jesui'torden, se under *Jesuit.*

Jesui'tstil, *byggn.,* en benämning på barockstilen, sådan denna från 17:e årh. uppenbarade sig i jesuiternas kyrkobyggnader; ett slags bokbinderistil.

Jesuit-te', mexikanskt tesurrogat av *Chenopo'dium ambrosioi'des.*

Jesu och Marias missionspräster, se *Eudister.*

Je'sus, *lat.* (*gr. Iesu's; hebr. Jehosju'a, Jesjua* 1 *Josjua),* judiskt mansnamn, Jéhovah är frälsning.

Je'sus ho'minum salva'tor, *lat.,* Jesus, människornas frälsare, förk. I. **H, S.** — **Jesus Nazare'nus, Rex Judæo'rum,** Jesus av Nazaret judarnas konung (den inskrift Pilatus lät anbringa på Kristi kors).

Je'sus Sy'raks bok, en av Gamla Testamentets apokryfiska skrifter.

Jeszcze **Polska** nie zqinela, "Ännu Polen ej gått under", polska nationalsängen av Jos. Wybicki, tonsatt av Oginski.

Jet 1 Jeat, *eng.* (*l.* djätt), gagat (se d. o.). Oäkta jet tillverkas av stenkolstjära 1 kautschuk. —• **Jetsmycken,** se *Gagat.*

Jet **d'eau,** *fr. (l.* sjâ dâ), vattenstråle (ur en springbrunn).

Jetée, *fr.* (*l.* sjötte'), fördämning för att, skydda ett hamninlopp 1 réglera en flods lopp.

Jetoli'n, *tekn.,* anilinsvart. Se *Anilinfärg.*

Jeton, *fr. (l.* sjôttâ'ng), **Jetong,** räknepenning, spelpenning, belöningspenning. •— **Jeton de présence** *(l.* - dô presa'ngs), medaljliknande penning, som utdelas till de i vissa akademiers och sällskaps sammanträden deltagande medlemmarna.

Jetta, *astr.,* en av småplaneterna.

Jettato're, *ital.* (*l.* djätt-), person, som har "onda ôgon". — Jettatu'ra, eg. ond blick; onda ôgon.

Jeu, *pl.* Jeux, *fr. (l.* sjö, av *lat. jo'cus,* skämt), lek, spel. —• J. de dames *(l.* - dö damm), damspel. —• J. de mots (*l.* -må), ordlek (jfr *Calembour).* — J. de paume *(l.* - pâm), bollspel. —■ J. de rose *(l.* - râs), ''rosenlek", lek 1 tävlan tili hast, dar två ryttare sôka taga en rosett 1 d. från en tredjes axel. —Jeux d'esprit (*l.* - despri'), tankel. fôrståndslekar, sällskapslekar, som taga eftertanken i anspråk. —- J. floraux (*l.* - flârâ'), blomsterlekar, ett slags poetiska pristävlingar, som sedan början av 14:e årh. äga rum i den franska staden Toulouse.

Jeune, *fr.* (*l.* sjönn), ung. — J. premier, *fern.* J. première *(l.* - prömie', - iä'r), förste älskaren, älskarinnan (vid ett skådespelaresällskap). —• Jeunesse (*l.* -ä'ss), ungdom. —• J. dorée (*l.* -'dàre'), eg. gyllene ungdom, ett uttryck, som uppkom under franska revolutionen, betecknar numera den nöjeslystna, slösaktiga delen av en storstads manliga ungdom.

Jeux floraux, se under *Jeu.*

Je vais quérir (1. Je m'en vais chercher) un grand Peut-être, *fr.* (*l.* sjö vä keri'r [-mang vä sjersje'] öng grang pötä'tr), jag går nu att uppsöka ett stört Kanhända (yttrande på dödsbädden av den franske författaren *Rabelais).*

Jeverlandsrasen, svartbrokig nötkreatursras från Oldenburg.

Je veux que le dimanche chaque paysan ait sa poule au pot, *fr. (l.* sjö vö kö lö dima'ngsj sjack peisa'ng ä sa poil â på), jag vill, att var bonde på söndagen skall hava en höna i grytan (yttrande av den franske konungen *Henrik IV).*

Je voudrais que le dernier des rois fût étranglé avec les boyaux du dernier pretre, *fr. (l.* sjö vodrä' kö lö demie' dä rää' fyt étranglé' ave'ck lä bâajâ' dy demie' prätr), jag skulle önska, att den siste kungen matte bli strypt med den siste prästens tarmar (uttryck, som förekommer i ett av den franske prästen *Meslier* [d. 1733] efterlämnat manuskript).

Jezi'der, muhammedansk sekt i Syrien och Armenien m. fl. länder, uppkallad efter stiftaren *Jezid.*

Jezirah se *Jesirah.*

JHS, marke för violinbyggaren *G. A. Guarneri.*

J. H. S., förk. för *lat. Jesus hominum salvator,* Jesus människornas frälsare. Jfr *I. H. S.*

Jibmel, se *Jubmel.*

Ji'ddisch, judetyska, ett blandspräk av

hebreiska, föråldrad tyska m. fl. beståndsdelar.

Jig, *eng.* (*l.* djigg), irländsk nationaldans. Jfr *Gigue.*

Jigg, ett slags mall vilken användes som hjälpverktyg vid masstillverkning av metalldelar.

Jildiz-kiosken, *turk.*, stjärnslottet, sultanens palats i Konstantinopel, en byggnadskomplex, som säges ha rymt 15,000 inv.

Jina (*l.* dji'na), *ind. relig.*, eg. ”övervinnare”, ”segrare”, ”frälsare”, inom jainasekten lärare, som, efter själavandring, i människostadiet av egen kraft funnit vägen till befrielse.

Jingo, *eng.* (*l.* djin-), engelskt slanguttryck. — **By Jingo** (*l.* baj -), vid Gud. — Genom en 1878 i England populär visa kom ordet att beteckna ivrarna för krig mot Ryssland. Därav **Jingoi'sm,** engelsk l. amerikansk *chauvinism* (se d. o.).

Jinrikisja, ett kinesiskt l. japanskt, lätt, tvåhjuligt åkdon, som drages av 1 à 2 män.

Jinto, Japans nationalreligion.

Jirmili'k, turkiskt silvermynt = 20 piaster.

Jissa'rapalm, se *Euterpe.*

Jiu-Jitsu, urgammal japansk brottningsmetod till självförsvar.

Jivaro (*l.* sji-), för sin huvudjakt beryktad indianstam i Ecuador.

J. K., förk. för *Justitiekanslern.*

J. N. R. I., se *I. N. R. I.*

J. O., förk. för *Justitieombudsmannen.*

Jo'ab, hebreiskt mansnamn, buret av kung Davids systerson och härförare.

Jo'achim, hebreiskt mansnamn som uppgives betyda den av Gud upprättade l. Gud skall befästa. Buret av Jungfru Marias fader.

Joachimsthaler, ett sedan 1517 i den böhmiska staden Joachimsthal präglat silvermynt som gav upphov till den tyska thalern och den nordiska dalern.

Joaillerie, *fr.* (*l.* sjååjöri') juvelerarekonst; juvelhandel; juvelerarevaror.

Joanne'sia pri'nceps, *bot.*, brasilianskt träd av fam. *Euphorbia'ceæ.* Fröna verka starkt avförande, fruktskalen ha motsatt verkan.

Jo'ar, fonnordiskt mansnamn (av *jor,* häst), person, som har att syssla med hästar, t. ex. ryttare, körsven o. s. v.

Job, hebreiskt mansnamn, som uppgives betyda tålig korsdragare l. den av ödet förföljde. Buret av huvudpersonen i *Jobs bok* i Gamla Testamentet. — **Jobs-post,** olycksbudskap, sorglig l. nedslående underrättelse.

Jobb (*eng. job*), arbete, ”knog”. — **Jobba,** arbeta; bedriva *jobberi* (se nedan). — — **Jobbare** (*eng. jobber,* hantlangare), arbetare, person, som bedriver *jobberi* (se nedan). — **Jobberi** (*eng. jobbery*), börsvingleri, skumraskaffärer med oskälig vinst etc. — **Jobbet,** arbetsplatsen; arbetet. — **Jobbig,** tilltrasslad, hårdarbetad.

Jobs-post, se under *Job.*

Jobs tårar, se *Coix.*

Joch, *ty.*, ok, gammalt tyskt fältmått = ungefär 5,750 kvm. — **Juch, Juck** l. **Jück,** oldenburgskt fältmått = ungefär 5,600 kvm. (senare 4,500 kvm.).

Jochro'ma, *bot.*, växtsläkte av fam. *Solana'ceæ.* Träd l. buskar i Anderna. Flera arter odlas som prydnadsväxter.

Jochs florals (*l.* sjåks flåra'lls), se *Juegos florales.*

Jochtani'derna, en syrisk-mesopotamisk stam i Arabien.

Jockej m. fl., se *Jockey.*

Jockey, *eng.* (*l.* djå'cki, *försv.* sjåcke'j), jockej, ridknekt, särskilt kapplöpningsryttare; spannridare; beridare; betjäntgosse. — **Jockeyklubb** (*l.* -klöbb), jockejklubb, förening av för kapplöpningsväsendet intresserade sportsmän. — **Jockeymössa,** jockejmössa, en med rund, mjuk kulle och styv skärm försedd mössa, sådan kapplöpningssryttare brukar.

Jocrisse, *fr.* (*l.* sjåkri'ss), teaterfigur (dum och tafatt person) i den franska komedien.

Jo'cus, *lat.*, skämt. — **Jo'ci ca'usa,** på skämt. — **Inter j'ocos et se'ria,** under skämt och allvar. — **Jocula'tor,** skämtare, gycklare, upptågsmakare. Jfr *Jonglör.* — **Joko's** (*lat. joco'sus*), skämtsam, uppsluppen.

Jod, *kem.*, *Jodum,* ett i naturen sparsamt förekommande grundämne, som tillhör saltbildarnas grupp. Uppträder oftast i förening med natrium l. magnesium m. fl. metaller i havsvattnet l. vissa saltkällors vatten. Användes i medicinen, fotografien och den kemiska industrien.

Jod-akne, *med.*, ett av *jodpreparat* framkallat hudutslag.

Jo'dalbaci'd, *farm.*, medel mot syfilis, bestående av jod- och alkalibehandlad äggvita.

Jodammo'nium, *kem.*, dets. som *Ammoniumjodid* (se d. o.).

Jo'das, farmaceutisk benämning på jodater.

Joda'ter, *kem.*, jodsyrade salter.

Jodbly, *farm.*, ett milt retande jodpreparat, beredes därigenom, att till en lösning av jodkalium sättes en ättiksur lösning av blyacetat.

Jo'ddla (*ty. jodeln*), *tonk.*, sjunga på ett i Schweiz och Tyrolen brukligt vis, varvid man sjungande på samma vokal, hastigt och flera gånger efter varandra slår över från bröstton till falsett. Joddling förekommer sällan såsom självständig sång, oftast i (ordlösa) refränger.

Jodeosi'n, se *Erythrosin.*

Jode'tum, farmaceutisk benämning på jodider. — **J. hydrargy'ricum præcipita'tum,** *farm.*, fälld kvicksilverjodid. — **J. hydrargyro'sum,** kvicksilverjodur. — **J. ka'licum,** jodkalium. — **J. na'tricum,** jodnatrium.

Jodglidi'n, *farm.*, jodäggvita. Användes som *jodostarin.* (se d. o.).

Jodgrönt, *tekn.*, en grön anilinfärg.

Jodi'der och **Jodu'rer**, *kem.*, jodmetaller, salter av jodvätesyra, l. metallers föreningar med jod.

Jodipi'n, *farm.*, medel mot syfilis och vissa lungsjukdomar, bestående av jodbehandlad sesamolja (jodalbacid).

Jodi'sm, *med.*, jodförgiftning.

Jodiva'l, *farm.*, monojodisovaleriansyreurinämne. Användes som *jodostarin* (se d. o.).

Jodjodkalium, *kem.*, lösning av jod i vattenlösning av jodkalium. Användes i den botaniska tekniken för påvisande av stärkelse, amylodextrin och glykos.

Jodkakexi', jodförgiftning, visande sig i störd ämnesomsättning och avmagring.

Jodka'lium, *kem.*, ett i färglösa kuber kristalliserande salt. Nyttjas i medicinen.

Jodka'liumsalva, *med.*, *Ungue'ntum idode'ti ka'lici*, brukas på körtelsvullnader m. m.

Jodkloroxikinoli'n, *kem.*, se *Vioform.*

Jodkväve, *kem.*, ett ytterst explosivt ämne, som framställes ur jod-jodkalium och ammoniak.

Jodla, se *Joddla.*

Jodmeta'ller, se *Jodider.*

Jodo'cus, mansnamn (av *gr. iodo'kos,* piluppfagare), pilskytt.

Jodode'rma, *med.*, hudutslag vid jodförgiftning.

Jodofa'n, *farm.*, erhålles genom inverkan av jod och formaldehyd på dioxibensol. Pulverformigt sårantiseptikum.

Jodofi'l, *kem.*, som upptar l. färgas av jord.

Jodofo'rm, *farm.*, trijodmetan, ett vid sårbehandling mycket använt antiseptiskt medel, som fås därigenom, att vatten tillsättes till blandade lösningar av jod och kaliumhydrat i alkohol. — **Jodoforma'n**, *farm.*, jodetyl. Ersättning för jodoform. — **Jodoformoge'n**, äggviteförening med jodoform.

Jodoformvele, *med.*, en med jodoform inpudrad charpirulle (*vele*).

Jodo'l, *kem.*, tetrajodpyrrol, en produkt av pyrrol och jodkalium, ersätter stundom jodoform.

Jodometri', *kem.*, mångsidigt använd analytisk metod, grundad på den fria jodens reaktion med natriumtiosulfat.

Jodostari'n, *farm.*, ett jodfettpreparat, som likt många andra moderna jodföreningar gives mot syfilis, skrofler och astma.

Jodotyri'n, preparat av sköldkörtel (som normalt innehåller jod).

Jodpreparat, *farm.*, farmaceutisk beredning med jod såsom huvudbeståndsdel.

Jodsnuva, *med.*, snuva på grund av jodförgiftning.

Jodsprit l. **Jodtinktur**, *Solu'tio io'di spirituo'sa*, en lösning av jod i sprit, penslas på körtelsvullnader o. d.

Jodstärkelsepapper, *kem.*, ett reagenspapper (se d. o.), som mörkfärgas av t. ex. fri klor.

Jodsåpa, såpa med 7 % jod.

Jodu'rer, se *Jodider.*

Jodvasoge'n, vasogen med 6 % jod för utvärtes smörjning mot syfilis och åderförkalkning.

Jodviolett, *tekn.*, benämning på flera violetta anilinfärgämnen.

Joël, hebreiskt mansnamn, Jehovah är Gud. Buret av en bland de mindre profeterna.

Jo'fur (*isl. jöfurr*), eg. vildgalt; furste, hedersbenämning för hjältar; i 1700-t:s svenska poesi namn på *Jupiter.*

Jogi, se *Djogi.*

Jo'han, mansnamn, se *Johannes.* — **Joha'nna**, engelskt, spanskt, franskt och italienskt furstinnenamn, bildat efter *Johan* l. *Johannes* (se d. o.). Buret av Orleanska jungfrun, Frankrikes nationalhjältinna. Förk. *Hanna.*

Johanna, *astr.*, en av småplaneterna.

Joha'nnes l. **Jo'han**, hebreiskt mansnamn (av *Jehôchânân.* Jehovah skänker l. är nådig; *gr. Ioa'nnes*), nådebarn. På *fr. Jean, ital. Giovanni, port. Joao, sp. Juan, eng. John, holl. Jan* och *ry. Iwan.* Förk. till *Jan, Janne* och *Hans.* Svenskt, engelskt, franskt, tyskt, spanskt och portugisiskt furstenamn. Buret av Jesu förelöpare (J. Döparen), Jesu mest älskade lärjunge (aposteln J.), tjugutvå påvar och åtta östromerska kejsare. — **Johannes**, en församling i Stockholm. — **Johannesboken**, en av mandéernas viktigaste religiösa urkunder. Jfr *Johanneskristna.* — **Johannesbröd**, *bot.*, *Fru'ctus cerato'niæ*, baljorna av ett i Medelhavstrakterna överallt odlat l. vilt växande träd, *Cerato'nia si'liqua*, johannesbrödträdet, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* Begagnas till föda för människor och boskap. — **Johannes Döparens dag**, midsommardagen. — **Johannes evangelium**, fjärde evangeliet i Nya Testamentet. — **Johannesfastan**, fastetid före Johannes Döparens dag. — **Johanneskristna**, **Mandéer** l. **Sabier**, en gammal gnostisk sekt i Irak-Arabi, det forna Babylonien. Jfr *Johannesboken* och *Adams bok.*

Johannesört, *bot.*, se *Hypericum.*

Johannisberger, ett omtyckt rhenvin.

Johannisbröd, se *Johannesbröd* under *Johannes.*

Johannisnycklar, *bot.*, namn på *O'rchis milita'ris.*

Johanni't, *miner.*, uranvitriol (se d. o.).

Johanni'ter l. **Hospitali'ter** (*lat. Johannitæ, Fratri hospita'les Sa'ncti Johannis*), medlemmarna av den äldsta andliga riddarorden, stadfäst 1113, med uppgift att skydda pilgrimer och försvara det Heliga landet mot de otrogna och uppkallad efter sin skyddspatron, aposteln *Johannes.* Benämndes sedermera även *Rhodiser-* och *Malteserriddare* (efter öarna *Rhodos* och *Malta*).

Johanni'tkors, se *Malteserkors.*

Johimbe'n, se *Yohimbin.*

John (*l.* djånn), engelskt mansnamn, förk. av *Johan* (se d. o.).

John Bull, *eng.* (*l.* djånn -) eg. Tjur-janne, titelfiguren i en satir av Arbuthnot, skämtsam benämning på engelska folket, karakteriserat som dryg godsägare l. ”krämarsjäl”.

Johni't, *miner.*, turkos (se d. o.).

Johnny (*l.* djå'nni), engelskt mansnamn, diminutiv av *John* (se d. o.).

Joint-stock-bank, *eng.* (*l.* djåjnt-, av *join,* förena, och *stock,* kapital), aktiebank.

Jojkning, lapparnas primitiva sång, vari de skildra sin omgivning.

Jo'ki, *fi.*, flod, älv, å. Ingår i en mängd ortnamn.

Joko's, se under *Jocus.*

Joktani'der, s.v. Arabiens befolkning.

Jokul, se *Froste.*

Jolablo't, julblot, våra hedniska förfäders midvinterfest.

Jolaffer, se *Wolaf.*

Joli, *fr.* (*l.* sjålli'), täck, behaglig, vacker.

Joll, *sjöv.*, liten skeppsbåt. Jfr *Julle.* — **Jollbom,** vanligen flyttbar båtdävert för jollen.

Jolster, *bot.*, se *Salix.*

Jomha-Kippurim, *hebr.*, judarnas försoningsdag.

Jomsborg, *fornnord. geogr.*, ett ryktbart vikingafäste, på Harald Blåtands tid av vikingahövdingen Palnatoke anlagt på den pommerska ön Wollin. — **Jomsvikingadrapa,** en medeltidsdikt över jomsvikingarnas kamp vid Hjörungavåg (994), där deras makt blev bruten. — **Jomsvikingarna,** vikingaförbundet på Jomsborg. — **Jomsvikingasagan,** en berättelse om Jomsborg och jomsvikingarna.

Jon, mansnamn, förk. av *Johan* och *Johannes* (se d. o.).

Jo'na l. **Jo'nas,** mansnamn (*hebr. Jo'nâh*), duva. Buret av en av de mindre profeterna.

Jo'natan, hebreiskt mansnam, Jehovah är givare. Buret av Davids trogne vän, Sauls äldste son. — **Broder Jonatan,** skämtsam benämning på nordamerikanska folket.

Jo'ner l. **Jo'nier,** en av det grekiska folkets tre huvudstammar.

Jongle'ra, Jongleri', se under följ. ord.

Jonglör (*l.* sjånglö'r, *fr. jongleur,* av *lat. joculator,* en som spelar), under medeltiden i Frankrike vandrande musikant; numera taskspelare, gatuakrobat, tusenkonstnär. — **Jongle'ra,** ömsevis kasta och uppfånga flera kulor l. andra föremål på en gång. — **Jongleri',** taskspeleri; gyckleri.

Jo'nier, se *Joner.*

Jo'niern, *den store joniern,* benämning på den grekiske skalden Homeros.

Jo'niker, se *Ionicus.*

Jo'niska skolan, de äldsta grekiska filosofernas skola, vars åsikter voro rent materialistiska.

Jo'nisk stil, *byggn.*, grekisk byggnadsstil, uppkallad efter *jonerna.* Karaktäriseras särskilt av kolonnerna, vilkas bas vanligen består av två vulster och en hålkäl och vilkas kapitäl utgöres av en rikt prydd echinus, brett utfallande voluter och en tunn abacus. Arkitraven är tredelad, frisen sammanhängande och vanligen prydd med basreliefer.

Jo'nisk tonart, *tonk.*, autentisk tonart på *c* (c d e f g a h).

Jonk, se *Dschonk.*

Jonkheer, *holl.* (*l.* -her), av medelhögtyska *junchêrre,* ung herre, den lägsta holländska adelstiteln. Motsvarande kvinnotitel är **Jonkvrouwe** (*l.* -frå'oe).

Jonkvill (*l.* sjång-, *fr. jonquille*), *bot.*, *Narci'ssus Jonquilla,* tillhörande fam. *Amaryllida'ceæ,* en från s. Europa härstammande växt med gula, välluktande blommor.

Jonny, Johnny, engelskt smeknamn för *John;* allmänt australiskt smeknamn på känguruhona.

Jono'n, *kem.*, se *Ionon.*

Jonopsi'dium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cruci'feræ.* — **J. aca'ule,** från Portugal, odlas ofta som prydnadsväxt.

Jo'nsbo'ken, den gamla isländska landslagen.

Jo'ntef, *hebr.*, judisk festdag.

j: or, förk. för lat. *junior* (se d. o.).

Jo'ram, hebreiskt mansnamn, Jehovah är upphöjd. Buret av en konung i Juda och en i Israels rike.

Jord, *kem.*, ett hypotetiskt grundämne.

Jord (*isl. Jörð*), *nord. myt.*, Odens maka och Tors moder, dotter av Natten och Onar.

Jorda'n (*hebr. Jarde'n,* av *jarad,* rinna, *arab. Esj-Sjeria,* vattningsstället), den heliga floden, Palestinas huvudflod.

Jordandar, se *Elementarer.*

Jordartmeta'ller, *kem.*, en grupp grundämnen, vilkas oxider kallas jordarter.

Jordbruksdeparteme'ntet, *förv.*, det departement av den svenska statsförvaltningen, som tager befattning med ärenden rör. lantbruket, fiskerierna, statens domäner, allmänna vägar m. m.

Jordgalla, *bot.*, se *Gratiola.*

Jordgubbar, *bot.*, se *Fragaria.*

Jordgumma (*da. Jordemoder,* av *isl. jóð,* avkomma, barn), barnmorska.

Jordindu'ktor, *fys.*, instrument för inklinationsbestämning medelst induktionsströmmar.

Jordkastanje, *bot.*, se *Bunium.*

Jordlöpare, *zool.*, ett släkte skalbaggar, *Ca'rabus.*

Jordmagneti'sm, se under *Magnet.*

Jordmandel, *bot.*, rotknölarna av *Cype'rus escule'ntus,* vilkas smak liknar sötmandelns.

Jordmetaller, se *Jordartmetaller.*

Jordnöt, *bot.*, namn på de feta, oljiga fröna av växten *A'rachis hypo'gæa,* av vilka genom pressning fås *jordnötolja.* Växten är inhemsk i tropikerna, men odlas nu även i s. Europa. Se även *Conopodium.*

Jordpäron, *bot.*, se *Apios.* Även skämtsam benämning på potatis.

Jordreva, *bot.*, se *Glechoma.*

Jordrök, *bot.*, se *Fumaria.*

Jordschellak, dets. som rött akaroidharts (se d. o.).

Jordsmörblomma, *bot.*, se *Ranunculus hyperboreus.*

Jordsvin, *zool.*, ett släkte afrikanska däggdjur, *Orycte'ropus.* Köttet ätes färskt, rökt och saltat.

Jordtermome'ter, se *Geotermometer.*

Jordtistel, se *Cirsium.*

Jordtopp, *bot.*, se *Ajuga.*

Jorduggla, *zool.*, se *Asio.*

Jordvax, se *Ozokerit.*

Jordärta, *bot.*, se *Voandzeia.*

Jordärtskocka, *bot.*, se *Helianthus.*

Joris (*l.* jå-), holländsk namnform för *Georg.*

Joriszia'ner, se *Davidister.*

Jormungand, *nord. myt.*, Midgårdsormen.

Jormungrund, *nord. myt.*, underjorden.

Jo'rmunrek, i Eddorna benämning på den mäktige östgotiske konungen *Ermanarik,* kring vilken en forntysk och fornnordisk sagokrets knutit sig.

Jorna'da, *sp.* (*l.* sjår-), eg. dagsresa; benämning på akterna i det äldre spanska dramat.

Jo'rsala, *fornnord. geogr.*, genitivform av det fornnordiska namnet **Jorsalir,** Jerusalem. — **Jorsalafa're,** Jerusalemsfarare, tillnamn för åtskilliga personer, som besökt det Heliga landet.

Jo'rund, fornnordiskt mansnamn (av *jor,* häst), hästvän. Buret av en konung, tillhörande Ynglingaätten.

Jo'rvard, fornnordiskt mansnamn (av *jor,* häst, och *vörðr,* vårdare), hästvårdare.

Jo'rvik, nordmännens namn på York i England.

Jo'safat, hebreiskt mansnamn, Jehovah är domare. Buret av en konung i Juda rike.

Jo'safats dal, eg. dalen där Jehovah dömer; den ort (enl. traditionen Kidron-dalen), där yttersta domen en gång skall äga rum.

José, *sp.* (*l.* sjåse'), Josef; roll i operan ”Carmen” av *Bizet.*

Jo'sef l. **Jo'seph,** hebreiskt mansnamn, Jehovah föröke. Buret av patriarken Jakobs älsklingsson, av Jungfru Marias man och av två romersk-tyska kejsare. Motsvarar kvinnonamnet *Josefi'na, fr. Joséphine* (*l.* -fi'nn), svenskt och franskt furstinnenamn.

Josefi'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Josefini'sm, benämning på österrikiske kejsaren Josef II:s kyrkopolitiska system.

Josefi'nos l. **Afrancesa'dos,** *sp.*, anhängare av konung *Josef* i Spanien (1808—13).

Josefi'ter, ”gammalmormoner”, vilka strängt fasthålla vid de av mormonismens stiftare, *Joseph Smith,* framställda principerna samt förkasta månggiftet.

Josi'a l. **Josi'as,** hebreiskt mansnamn, Jehovah stöder. Buret av en konung i Juda rike.

Josshus (förvrängning av *port. deos,* gud, och *eng. house,* hus), benämning på buddhatempel på ett europeiskt blandspråk bland befolkningen i kinesiska sjöstäder.

Jo'sua, mansnamn (*hebr. Jehosju'a, gr. Iesu's, lat. Jesus,* se d. o.). Jehovah är frälsning. Buret av Moses' tjänare, som införde israeliterna i Kanaans land.

Jota, *sp.* (*l.* sjå'ta), en spansk dans.

Jo'ta, se *Iota.*

Jote'rade konsonanter (av *gr. iota,* se d. o.) = *Mouillerade språkljud* (se d. o.).

Jothio'n, *farm.*, dijodhydroxipropan. Användes som *jodostarin* (se d. o.).

Jotniska avdelningen, *geol.*, röda sandstensavlagringar i Sverige och Finland, äldre än kambrium.

Jo'tunhem, *nord. myt.*, Jättehem, jättarnas värld utanför Midgård.

Jouaillerie, se *Joaillerie.*

Joubertes, *fr.* (*l.* sjobärt), ett slags Bordeauxvin.

Joué, *fr.* (*l.* sjoe'), ett franskt rödvin.

Jouera (*l.* sjoe'ra, *fr. jouir*), njuta. — **Jouet,** *fr.* (*l.* sjoä'), leksak. — **Jouissance** (*l.* sjoissa'ngs), njutning; åtnjutande; *handelst.*, räntegottgörelse. — **Joujou** (*l.* sjo'sjo'), leksak.

Joukahainen l. **Joukamoinen,** *fi. myt.*, Ainos broder, som sökte mäta sig med Väinämöinen i vishet och sång.

Jouko, *fi. myt.*, förk. för *Joukahainen.* — **Joukola,** *fi. myt.*, Joukahainens hem.

Joule (*l.* dja'ol), *fys.*, den energimängd, som en elektrisk ström på 1 ampère utvecklar pr sekund, då den genomflyter ett motstånd på 1 ohm. Joule, förk. *J.* En *J.* = 10^7 erg.

Jour, *fr.* (*l.* sjor, *försv.* sjur), dag; dager; dagstjänst. Jfr *Ajour.* — **Jour fixe** (*l.* - ficks), eg. fast dag; mottagningsdag. — **Jours complémentaires** (*l.* - kångplemangtä'r), de 5 l. 6 fyllnadsdagar, som vid årets slut följde i den franska revolutionskalendern. — **Jourhavande,** tjänstgörande för dagen. — **Hava jouren,** hava dagen l. vakten, tjänstgöra för dagen. — **Ils sont passés, ces jours de fête** (*l.* ill sång pase' sä sjor dö fät), festdagarna äro förbi. — **Journa'l,** dagbok, daglista; dagblad, tidskrift. — **Journalier,** *fem.* **Journalière** (*l.* sjornalie', -ä'r), föränderlig, ombytlig, nyckfull med för var dag olika utseende. — **Journali'sm,** tidningsväsende. — **Journali'st,** tidningsman. — **Journalisti'k,** tidningsskriveri.

Journal des débats, *fr.* (*l.* sjorna'll dä deba'), fransk, numera republikansk tidning, grundad 1789.

Journal des savants, *fr.* (*l.* sjorna'll dä sava'ng), en i Paris utg., 1665 grundad litteraturtidning, den äldsta i sitt slag.

Journalie'r, Journali'sm, Journali'st m. fl., se under *Jour.*

Jovia'lisk (*fr. jovial*), gladlynt, fryntlig, skämtsam. — **Jovialite't,** gladlynthet, muntert sinnelag.

Jovice'ntrisk (av *lat. Juppiter,* genitiv *Jovis*), *astr.*, rörelse, som hänför sig till planeten Jupiter såsom centrum (t. ex. hos dess månar).

Jo'vi de'o ma'gno, se *I. D. M.* — **J. o'ptimo ma'ximo,** se *I. O. M.*

Joyeuse entrée, *fr.* (*l.* sjåajö's angtre'), eg. det glada intåget; namn på Brabants äldsta författningsurkund; välkomstgåva vid tillträde av ett ämbete.

Jozseffalva, ett Tokajvin.

Ju, inskärningar i Dalälven. Se *Ido.*

Juan (*l.* sjoa'n), spanskt mansnamn = *Johan* (se d. o.). Jfr *Don Juan.* — **Juana** (*l.* sjoa'na), Johanna.

Juan l. **Yüan,** kinesiskt silvermynt, omkr. 2 kr.

Jubal, *hebr.*, Lameks son, av Kains släkt. Uppfinnare av harpa och pipa.

Juba'tus, -a, *lat., bot.*, lik en man.

Ju'bel (*lat. ju'bilum,* av *hebr. jobel,* trumpet), stormande fröjd, glädjeskri. — **Jubeldoktor,** doktor, vilken upplever 50:e året av sin promotion. Erhåller j u b e l d o k t o r s d i p l o m. — **Jubelfest** (*lat. jubi'læum*), till minne av en händelse för 25, 50, 100 o. s. v. år firad glädjefest. — **Jubelmagister,** femtioårsjubilar bland simmagistrar. — **Jubelår** (*lat. a'nnus jubilæ'i* l. *jubilæum*), hos judarna vart femtionde år; i romersk-katolska kyrkan urspr. vart hundrade år, efter 1470 vart tjugufemte. — **Jubila'r,** person, som firar sitt jubileum. — **Jubila'te,** tredje söndagen efter påsk, så kallad, emedan gudstjänsten i de katolska kyrkorna fordom öppnades med uppläsningen av Davids 66:e psalm, som börjar med orden *Jubila'te De'o o'mnis te'rra* (fröjdens Gudi, alla land). — **Jubilatio'n, Ju'bilus,** *tonk.*, koloratur, melism (i medeltida kyrkosång). — **Jubiléerboken,** senjudisk omskrivning av 1:a Moseb. — **Jubile'ra,** upphäva glädjerop, jubla, fira jubileum. — **Jubile'um,** se *Jubelfest.*

Jubila'trix, *astr.*, en av småplaneterna.

Jubile'ra, Ju'bilus m. fl., se under *Jubel.*

Jubis, *fr.* (*l.* sjybi'), gula, mycket söta russin från Provence.

Jubmel, *lapsk myt.*, benämning på Gud.

J. U. C., förk. för *Juris utriusque candidatus,* se under *Jus.*

Juch, se *Joch.*

Jucht, se *Juft.*

Juck, se *Joch.*

Jucker, lätt ädel typ av ungersk vagnshäst.

J. U. D., förk. för *lat. Juris utriusque doctor,* se under *Jus.*

Ju'da, hebreiskt mansnamn, prisad vare han. Buret av patriarken Jakobs fjärde son, huvudman för den stam, som efter honom upptog namnet. — **Judæ'a,** *lat.*, Judaland. — **Judæ'us,** jude. — **Judai'sm,** judendom, judarnas religion. — **Ju'dar** (*hebr. Jehudi*), blev efter babyloniska fångenskapen det vanliga folknamnet på israeliterna, emedan de flesta av de återvändande tillhört Juda rike. — **Juda rike,** det ena av de två israelitiska välden, som uppstodo efter Salomos död, omfattande Juda och Benjamins stammar. Jfr *Israels rike.* — **Juda stam,** israelitisk stam, uppkallad efter patriarken Jakobs son Juda. — **Ju'das,** *fig.*, förrädare, person, som lömskt förråder sin välgörare (efter Jesu lärjunge *Judas Iska'riot*). — **Judaskyss,** en försåtlig vänskapsbetygelse.

Judaslind, *bot.*, se *Cercis.*

Judaspengar, *bot.*, se *Lunaria.*

Judasörat, *bot.*, en gelésvamp, *Auricula'ria auri'culor,* med någon likhet med ett öra. Växer på alm och fläder. Användes förr till omslag vid ögoninflammation.

Judd, en med jet l. gagat besläktad, av brunkolspulver och stenkolsbeck framställd artikel, varav smycken förfärdigas.

Judebeck l. **Judeharts** = *Asfalt* (se d. o.).

Judehatt, orangefärgad topphatt med vit l. gul rand, som judarna under medeltiden flerstädes voro ålagda att bära. Jfr *Judemärke* och *Judesugga.*

Judekristna, judar, som under kristna kyrkans första tid övergingo till kristendomen.

Judekörsbär, se *Baccæ Alkekengi.*

Judemärket, det särmärke judarna under senare medeltid flerstädes voro tvungna att bära på dräkten. Det bestod av ett orangefärgat hjul på bröstet l. manteln l. d. Jfr *Judehatt* och *Judesugga.*

Judesugga, *konstt.*, en medeltida hånfull symbol av judarna. Den anbragtes över portarna till städer, som judar icke fingo beträda, kyrkor o. d.

Judet, *rumän.* (*l.* -dets), län, förvaltningsområde.

Judetyska, se *Jiddisch.*

Judetörne, *bot.*, *Zi'zyphus vulga'ris,* tillhörande fam. *Rha'mneæ.* Härstammar från Ostindien, planteras i s. Europa och lämnar dels som njutnings-, dels som läkemedel brukade frukter, s. k. spanska l. franska bröstbär.

Ju'dex, *lat.*, domare. — **J. ad quem,** *lat.*, överdomaren, *till vilken* det vädjas. — **J. a quo,** underdomaren, *från vilken* vad sker. — **J. ne'mo po'test e'sse in pro'pria ca'usa,** ingen kan vara domare i egen sak. — **Sub ju'dice,** under domaren, d. v. s. ännu oavgjord (om en rättssak).

Ju'dica, *lat.*, femte söndagen i fastan, uppkallad efter Davids 43:e psalm, som börjar med orden *Ju'dica me, De'us* (döm mig, Gud).

Judi'cium, *lat.*, dom, utslag; domstol; omdöme, mening; omdömesförmåga. — **J. civi'le**, borgerlig domstol. — **J. ecclesia'sticum**, andlig domstol, konsistorium. — **J. eque'stre**, hedersdomstol. — **J. hono'ricum** = *Judicium equestre* (se föreg. ord). — **J. i'gnis**, eldprov (en gudsdom). Jfr *Ordalier.* — **J. secula're**, världslig domstol. — **Judicia'liter**, rättsenligt, till följd av domstols beslut. — **Judicie'll** (*lat. judicia'lis*), rättslig, som förhandlas inför domstol, till rättskipningen hörande. — **Judiciö's**, domför, kompetent att döma; förståndig; väl överlagd.

Ju'dicum (nämligen *li'ber*), *lat.*, Domareboken, en av Gamla Testamentets böcker.

Judika'bel (*lat. judica'bilis*), mogen för dom. — **Judika't** (*lat. judica'tum*), dom. — **Judikatio'n** (*lat. judica'tio*), fällande av dom. — **Judikato'risk**, som tillkommer l. åligger en domare. — **Judikatu'r** (*fr. judicature*), domareämbete, domarestånd.

Judika't, Judikatio'n, Judikatu'r m. fl., se under *Judicium.*

Ju'dit, kvinnonamn (*hebr. Jehûdith*), judinna, gudsbekännarinna. Buret av hjältinnan i *Judits bok*, en av Gamla Testamentets apokryfiska böcker.

Judofi'l (av *gr. fi'los*, vän), judevän.)(A n t i s e m i t.

Juegos florales (*l.* sjoe'gås flåra'les), spanska "blomsterlekar" efter mönster av de franska *Jeux floraux* (se d. o.).

Juen, en mongolisk dynasti i Kina (1280—1368).

Juewa, *astr.*, en av småplaneterna.

Juffers, *holl.*, korta skeppsmaster; i Norge benämning på tunna takläkter av 6—8 m. i längd.

Juft, Juftläder l. **Jucht**, ett slags mjukt, starkt luktande, ryskt läder.

Juge, *fr.* (*l.* sjysj, *lat. ju'dex*), domare. — **J. compétent** (*l.* - kångpeta'ng), behörig domare. — **J. de paix** (*l.* - dö pä), fredsdomare. — **Jugement** (*l.* sjysjöma'ng), **Jugemang**, omdöme, mening; omdömesförmåga, god urskillning. — **Jugera** (*l.* sjysje'ra), bedöma, taga under omprövande.

Jugendstil (*l.* jo'gent-), dekorationsstil, som med engelska motiv framträdde i Tyskland på 1890-t., tidigast i utstyrseln av Münchentidskriften *Jugend*, varav namnet.

Ju'gerum, *lat.*, plogland, romerskt ytmått = 2,519 kvm.

Juggernaut, se *Jaganath.*

Juglanda'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Amenta'ceæ*, hängeväxter. — **Juglans re'gia**, valnötsträd, tillhör underfam. *Juglanda'ceæ.* — **J. cinere'a** och **J. ni'gra** äro amerikanska arter, som även odlas i Europa. Den senare ger det s. k. amerikanska valnötsträet.

Juglo'n,, *kem.*, se *Valnötsblad.*

Jugula'r (*fr. jugulaire*, av *lat. ju'gulum*, strupe), *anat.*, strupen tillhörig l. beträffande. — **Jugularvener**, två blodådror å halsen. — **Jugulatio'n**, strypning. — **Jugula'tor**, strypare. — **Jugule'ra**, strypa. — **Ju'gulum**, *anat.*, halsens framsida.

Jugula'res, *zool.*, en grupp av benfiskarna, S t r u p f e n i g a f i s k a r. Hit höra Fierasferfiskar, Fjärsingar, Sjökockar, Slemfiskar, Tobisfiskar och Ålbrosmar.

Ju'gum, *lat.*, *pl.* **Ju'ga**, ok; *anat.*, halsgropen. — **Juga cerebra'lia**, *anat.*, åsarna på skallens insida. — **Sub jugum**, under oket. — **S. j. mi'ttere**, skicka under oket (ett vanärande straff i det gamla Rom).

Juif, *fr.* (*l.* sjui'ff), jude. — **Le juif errant** (*l.* lö - era'ng), den vandrande juden, titel på en roman, i vilken kolerans vandringar skildras, av den franske författaren *Eugène Sue.*

Juilié, *fr.* (*l.* sjuilie'), en sort Burgundvin.

Juju'ber, se *Bröstbär.*

Juju'btörne, *bot.*, *Zi'zyphus juju'ba*, tillhörande fam. *Rhamna'ceæ*, i Ostindien och Kina, har frukter, vilka brukas bl. a. som oliver.

Jukagi'rer, ett hyperboréiskt folk i Sibirien.

J. U. L., förk. för *lat. Juris utriusque licenciatus*, se under *Jus.*

Jul (*isl. jol;* antagl. en biform till *sv. hjul* [vintersolståndets sinnebild] l. härstammande från *angl. geôl*, som stundom betecknar december månad), de kristnas förnämsta högtid, firad till åminnelse av Jesu födelse.

Jula'cea, *lat.*, *bot.*, hängelik.

Jula'pium, se *Julep.*

Julark l. **Julbrev**, se *Kistbrev.*

Ju'lep (*lat. jula'pium*), *farm.*, förr en rogivande dryck; nu en tjockare saft l. ett halvflytande mos.

Jules (*l.* sjyll), franskt mansnamn = *Julius* (se d. o.).

Julesvernia'd (*l.* sjylvärn-), äventyrsberättelse i stil med de av den franske författaren *Jules Verne* författade "vetenskapliga" äventyrsromanerna.

Ju'li (*lat. Ju'lius*), hömånaden, sjunde månaden i året, uppkallad efter *Julius Cæsar.*

Ju'lia, *astr.*, en av småplaneterna.

Juliani'ster = *Afthartodoketer* (se d. o.).

Julia'nska kalendern l. **Gamla stilen** infördes av Julius Cæsar år 45 f. Kr. Enl. denna, för vilken solåret (i st. f. månåret) ligger till grund, består året i allm. av 365 dagar, vilka vart fjärde år ökas med den s. k. skottdagen, inskjuten i februari. Jfr *Gregorianska kalendern.*

Julia'nska perioden, en inom kronologien förekommande period, som tjänar att underlätta tidsbestämmelser rör. historiska tilldragelser.

Julia'nus, latinskt mansnamn, bildat efter *Julius* (se d. o.). Buret av en romersk kejsare, med tillnamnet *Apostata* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet *Julia'na.*

Julien, franskt mans-, och **Julienne**, franskt

kvinnonamn (*l.* sjyliä'ng, sjyliä'nn) = *Julianus* och *Juliana* (se föreg. ord).
Julienne, Potage à la Julienne, *fr.* (*l.* påta'sj alla sjyliä'nn), soppa med finskurna grönsaker.
Ju'lierna, se *Cæsar*
Ju'limonarkien, den i Frankrike år 1830 av Ludvig Filip av Orléans grundade monarkien.
Ju'liordonnanserna (*l.* -årdånna'ngs-), fem i juli 1830 offentliggjorda, av franske konungen Karl X undertecknade frihetsfientliga förordningar, som föranledde *julirevolutionen* (se följ. ord).
Ju'lirevolutionen, 1830 års revolution i Frankrike.
Ju'liska ätten, urgammal fornromersk ätt, till vilken den romerske fältherren *Julius Cæsar* hörde.
Ju'lius, latinskt mansnamn (av *gr. i'ulos,* mjölkhår, skäggfjun), den mjölkhårige; *bildl.*, ynglingen. Buret av en frejdad romersk ätt (se föreg. ord) och dess ryktbaraste medlem, *Julius Cæsar,* samt av tre påvar. Motsvarar kvinnonamnet *Ju'lia, fr. Julie* och *Juliette* (*l.* sjyli' och sjyliä'tt). Buret av Julius Cæsars dotter, Pompejus' gemål, samt av kejsar Augustus' dotter, i tredje giftet förmäld med Tiberius.
Julkaktus, se *Epiphyllum.*
Julle, *sjöv.*, mindre båt
Julrosor, *bot.*, se *Helleborus.*
Ju'mala, *fi.* (av *jum,* dundra, och *-la,* orten för en handling), eg. dundrets hem; *fi. myt.*, urspr. åskans gud; varje högre väsen, den högste guden; Gud.
Jumbo, vanligt elefantnamn, skämtsamt använt om den som kommer sist i en tävling.
Jumelli'nvin, ett rödvin från Parma i Italien.
Jumfru, se *Jungfru*
Ju'mper (av *eng. jump,* hoppa), *pl.* **Jumpers,** ett slags sydd, stickad l. virkad damblus utan knäppning.
Jumpers, *eng.* (*l.* djö'mpers, av *jump,* springa, hoppa), eg. springare, hoppare; en i Wales och Cornwallis på 1700-t. uppkommen metodistsekt, vars medlemmar hoppade och sprungo under gudstjänsten.
jun., förk. för *lat. junior* (se d. o.).
Junca'ceæ, Junce'æ l. **Junkacéer,** *bot.*, tågväxter, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Luzula* och *Juncus.*
Juncagina'ceæ (syn. *Tripetaloideæ,* delvis), *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Triglochin* och *Scheuzeria.*
Junce'lla, Ju'nceum, *bot.*, lik *Juncus* (se d. o.).
Ju'ncta va'lent, *lat.*, förenade krafter ge styrka.
Ju'nctur, se *Junktur.*
Ju'ncus, *bot.*, tåg, växtsläkte tillhörande fam. *Junca'ceæ.* Allmänna arter å fuktiga ställen äro: **J. articula'tus,** ryltåg, **J. bufo'nius,** kryptåg, **J. bulbo'sus,** knöltåg, **J. compre'ssus,** stubbtåg, **J. conglomera'tus,** knapptåg, och **J. effu'sus,** veketåg.
Jungel, se *Djungel.*
Jungelkatt l. **Sumplo,** *zool.*, ett kattdjur, *Lynx cha'us,* i Sydasien och Ostafrika.
Jungerma'nnia, *bot.*, ett släkte levermossor med omkr. 30 svenska arter (Fyrflikmossa, Lummermossa, Rödkornmossa m. fl.).
Jungfru l. **Jumfru,** till 1862 officiellt svenskt rymdmått = $^1/_{32}$ *kanna* (se d. o.).
Jungfrualstring, Jungfrubörd, Jungfrufödsel, dets. som *Partenogenes* (se d. o.).
Jungfrubär, *bot.*, se *Rubus.* — **Jungfrukam,** *bot.*, se *Alchemilla.* — **Jungfulin,** *bot.*, se *Polygala.* — **Jungfru Marie hand,** *bot.*, se *Orchis.* — **Jungfru Marie sko,** *bot.*, ett namn på stormhatt. Se *Aconitum.* — **Jungfru Marie sänghalm,** *bot.*, se *Galium.*
Jungfrun, *astr.*, se *Virgo.*
Jungfruskinn, *farm.*, se under *Altearot.*
Jungfrusländor, *zool.*, en familj rätvingesländor, *Caloptery'gidæ.*
Jungfrutal, se *Maiden speech.*
Jungfrutoffel, *bot.*, se *Calypso.*
Jungfrutvål, *bot.*, se *Polygonum.*
Junggramma'tiker (*l.* jong-), "unggrammatikerna", en grupp indogermanska språkforskare under 1870- och 1880-t.
Jungle, *eng.* (*l.* djöngl), se *Djungel.* — **Junglehönset,** *zool.*, *Ga'llus Lafayetti,* en hönsart på Ceylon.
Ju'ngman (av *ty. jung,* ung), *sjöv.*, ung, obefaren sjöman; sjömanslärling, lättmatros.
Ju'ni (*lat. Ju'nius*), sommarmånaden, årets sjätte månad, uppkallad efter gudinnan *Juno.*
Junimi'ster (av *Junimea,* ungdomen), ett politiskt parti i Rumänien på 1880-t.
Ju'nior, förk. **Jun., J:or** l. **J:r,** *lat.*, den yngre; *sportt.*, tävlande i en yngre årsklass.)(Senior. — **Juniora't,** den yngres företrädesrätt vid arvsföljd. — **Junio'rer,** andra åldersklassens medlemmar inom nationsföreningarna vid de svenska universiteten.
Juniperine'llum, *bot.*, på barr av *Juniperus* (se d. o.). — **Juniperi'na,** *bot.*, på *Juniperus* (se d. o.).
Juni'perus, *bot.*, svenskt växtsläkte, tillhörande underfam. *Cupressa'ceæ* av fam. *Coni'feræ.* — **J. commu'nis,** en, enbuske. Den sega veden har mångfaldig användning som virke. Bärkottarna användas till brygd, "enbärsdricka", samt i medicinen. — **J. nana,** låg, mattformigt utbredd högfjällsform av en. — **J. sue'cica,** enträd, en i trädform. — **J. virginea'na,** se *Zedernholzöl.*
Juniupproret, gatustrider i Paris 23—26 juni 1848.
Ju'nius, en romersk släkt, till vilken *Brutus'* frejdade familj hörde.
Ju'nius-breven, en ryktbar politisk brevserie, av okänd författare under pseudonymen

Junius 1769—72 publicerad i Londontidningen ”Public advertiser”.

Junk (*l.* djunk), se *Dschonk.*

Junkace'er, *bot.*, se *Juncaceæ.*

Ju'nker (*fhty. Jungherro*), urspr. ung herre; förr titel för unga furstar; nu i Tyskland adelsman utan titlar (i synnerhet från landet); även medlem av det reaktionära adelspartiet; hos oss adelsdryg person; ”gynnare”, ”munsjör”. — **Junkerparti,** reaktionärt adelsparti. — **Junkervälde,** godsägarnas och adelns övermakt.

Junkergirre'llan, *zool.*, en benfisk, *Co'ris ju'lis,* av fam. L ä p p f i s k a r.

Junket (*l.* dju'nköt), mjölk, som bragts att koagulera under tillsats av smakmedel. — **Junket-tabletter,** tabletter av mjölksocker och ostlöpe för framställning av junket.

Junkoi'd, *bot.*, kallas en lång, smalt cylindrisk, ofårad bladform, sådan den t. ex. förekommer hos *Juncus.*

Junktu'r l. **Junctu'r,** *lat.* (av *ju'ngere,* förena, sammanfoga), föreningslänk, samband.

Ju'no, *rom. myt.*, himlaljusets gudinna, Jupiters syster och gemål, motsvarande grekernas *Hera,* Zeus' gemål. Kallades såsom barnsbördens gudinna *Juno luci'na,* såsom äktenskapsgudinna *J. pro'nuba; astr.*, en av småplaneterna. — **J. Ludovi'si,** ett i Villa Ludovisi i Rom förvarat antikt kolossalhuvud i marmor av gudinnan Juno. — **Juno'nisk,** lik gudinnan Juno, högväxt, stolt, majestätisk, yppig.

Ju'nta, *sp.* (av *lat. ju'nctus,* förenad), församling, förening, enskilt sällskap; kommitté; i Spanien och Portugal vissa politiska församlingar. — **Juntan,** politisktlitterär förening i Uppsala på 1790-t.

Junygviner, Burgundviner från departementet Yonne.

Jupe, *fr.* (*l.* sjypp), kjortel. — **Jupon** (*l.* sjyppå'ng), underkjortel.

Ju'piter l. **Ju'ppiter,** *rom. myt.*, ljusfadern, himlafadern, den mäktigaste av gudarna, motsvarande grekernas *Zeus* (se d. o.). Kallades såsom upprätthållare *J. sta'tor,* såsom regngud *J. plu'vius* och såsom åskans gud *J. to'nans.*

Ju'piter, *astr.*, den största planeten i vårt solsystem.

Ju'ra, *pl.* av **Jus** (se d. o.); *geol.*, se *Jurasystemet.*

Jura'bel, *nylat.*, edspliktig. — **Jurabilite't,** edsförpliktelse.

Ju'ra ci'rca sa'cra, se *Jus.*

Ju'raformationen, se *Jurasystemet.*

Jurame'ntum, *lat.*, ed, edlig förpliktelse. — **J. in li'tem,** värderingsed. — **Jurato'risk,** edlig.

Jura're in ve'rba magi'stri, *lat.*, eg. svära på lärarens ord; blint tro på äldre l. överordnade personers utsago. (*Horatius.*)

Ju'rasystemet, Juraformationen l. **Ju'ra,** *geol.*, uppkallat efter *Jurabergen,* är det mell. av de mesozoiska systemen, mellan trias- och kritsystemen.

Jura'ta, *lat.*, *pl.*, edsvurna män. — **Jurato'rium,** ett edligt löfte.

Jurato'risk, se under *Juramentum.*

Ju're, Ju'ris, se under *Jus.*

Jureconsu'ltus, se *Jurisconsultus.*

Ju're juda'ico, *lat.*, judeco.

Juridi'k (av *lat. jus,* rätt), rättsvetenskap. — **Juri'disk,** som har avseende på rättsvetenskapen. — **Juridiska fakulteten,** den universitetsavdelning, som meddelar underundervisning i *juridik.* — **J. personer,** rättssubjekt, sådana som samhällen, korporationer, bolag, stiftelser o. s. v., således ej enskilda människor. Jfr *Moralisk person.* — **Juridiskt mord,** se *Justitiemord.*

Ju'ris, se under *Jus.*

Jurisconsu'ltus, *lat.* (av *jus, gen. juris,* rätt, och *consu'ltus,* klok, kunnig), rättslärd; juridisk rådgivare.

Jurisdi'ctio, *lat.*, lagskipning. — **J. a'lta (su'mma, supe'rior** l. **supre'ma),** *lat.*, högsta domsrätten.

Jurisdiktio'n (*lat. jurisdi'ctio*), lagskipning, domsrätt, domsaga.

Jurisprude'ns (*lat. jurisprude'ntia*), den rättsvetenskap, som ligger till grund för domstolarnas lagtillämpning.

Juri'st (av *lat. jus, gen. ju'ris,* rätt), lagkarl, rättslärd. — **Juristeri',** juridisk ensidighet och formalism; användande av juridiska spetsfundigheter och hårklyverier för att skaffa sig ett sken av rätt.

Ju'ris utriu'sque doktor l. **Kandidat,** se under *Jus.*

Ju'rta, *ry.*, bostadskoja bland flera nomadfolk i Sibirien.

Jury, *eng.* (*l.* dju'ri, *försv. ju'rry;* av *lat. jura're,* svärja), nämnd av edsvurna; den folkvalda, edsvurna delen av en jurydomstol; en samling prisdomare. — **Jurydomstol,** domstol, sammansatt av yrkesjurister och folkvalda bisittare (vilka senare ej behöva äga juridisk bildning), vardera faktorn med sin särskilda uppgift. — **Juryman,** medlem av en jury.

Jus, *pl.* **Ju'ra,** *lat.*, mänsklig rätt.)(F a s (se d. o.); rättvisa; rättighet; lag; lagfarenhet. — **Ju'ra ci'rca sa'cra,** statens rättigheter i fråga om kyrkliga angelägenheter. — **J. no'scit cu'ria,** domstolen känner lagen. — **J. sto'læ,** en prästmans inkomster för i prästerlig skrud (*sto'la*) utförda förrättningar. — **Ju're,** med rätta. — **J. divi'no,** efter gudomlig rätt. — **De jure,** på grund av lag. — **Ju'ris studio'sus,** person, som studerar lagfarenheten. — **J. utriu'sque candida'tus** l. **kandida't** (av *lat. ute'rque, gen. utriu'sque,* båda), kandidat i båda rätterna (den romerska och den kanoniska). — **J. u. do'ktor,** doktor i båda rätterna. — **J. u. licentia't,** licentiat i båda rätterna. — **Alie'ni juris,** en annans makt underkastad. — **Su'i juris,** (vara) sin egen

herre. — **Jus abaliena'ndi,** föryttringsrätt. — **J. accresce'ndi,** se *Ackrescensrätt.* — **J. advoca'tiæ,** statens rätt att skydda kyrkan. — **J. aggratia'ndi,** benådningsrätt. — **J. albi'nagii,** se *Aubaine.* — **J. alluvio'nis,** alluvionsrätt (jfr *Alluvion*). — **J. anga'riæ,** nödtvångsrätt. — **J. be'lli,** krigsrätt. — **J. cæsa'reum,** kejsarrätt, varmed under medeltiden i Tyskland förstods såväl den romerska rätten som tysk rikslagstiftning. — **J. cambia'le,** växelrätt. — **J. cano'nicum,** kanonisk rätt. — **J. ci'rca sa'cra** = *Jura circa sacra* (se ovan). — **J. civi'le** (av *lat. civi'lis,* borgerlig), medborgerlig rätt. — **J. civita'tis,** medborgarrätt. — **J. connu'bii,** rätt att ingå äktenskap. — **J. crimina'le,** kriminalrätt. — **J. cruentatio'nis** (av *lat. cruenta'tio,* nedblodande) = *J. feretri* (se nedan). — **J. de non appella'ndo** (av *lat. appella're,* vädja), rätt att vara högsta instans. — **J. detra'ctus** (av *lat. detra'ctus,* avdrag), en fordom staten och kommunen tillerkänd rätt att få en viss del av förmögenhet, som utfördes ur riket. — **J. devolutio'nis** (av *lat. devo'lvere,* välta ned), devolutionsrätt, hemfallsrätt. — **J. divi'num,** gudomlig lag. — **J. ecclesia'sticum,** kyrkolag. — **J. episcopa'le,** biskoplig rätt. — **J. feoda'le,** länsrätt. — **J. fere'tri** (av *lat. fre'trum,* likbår), bårrätten, ett slags gudsdom, varvid en för mord misstänkt person konfronterades med den dräpte. — **J. genera'le** (av *lat. genera'lis,* allmän), allmänna rättsregler. — **J. ge'ntium** (av *lat. gens,* folk), folkrätt. — **J. gla'dii** (av *lat. gla'dius,* svärd), rätt över någons liv. — **J. huma'num,** mänsklig lag. — **J. indigena'tus** (av *lat. indi'gena,* inföding), infödingsrätt. — **J. jura'ndum** = *Juramentum* (se d. o.). — **J. manua'rium** (av *lat. ma'nus,* hand), nävrätt. — **J. mercanti'le,** handelsrätt. — **J. milita're,** krigslagfarenhet. — **J. municipa'le,** landsrätt. — **J. natu'ræ** l. **J. natura'le,** naturrätt. — **J. non scri'ptum,** oskriven rätt, sedvanerätt. — **J. optio'nis,** valrätt, optionsrätt (se d. o.). — **J. pa'trium,** fäderneslandets lag. — **J. patrona'tus** (av *lat. patro'nus,* skyddsherre), patronatsrätt, den en enskild person tillkommande rätten att tillsätta präst. — **J. posside'ndi** (av *lat. posside're,* äga), äganderätt. — **J. positi'vum,** sammanfattning av lagar, som grunda sig på lagstiftarens gottfinnande. — **J. præsenta'ndi** (av *lat. præsenta're,* föreställa), rätt att föreslå personer till att erhålla ett ämbete. — **J. pri'mæ no'ctis,** under feodaltiden en landsherres rättighet att, då någon av hans livegna gift sig, tillbringa första natten hos bruden. — **J. pri'mi occupan'tis,** den rätt, man förvärvar genom att först tillägna sig något, som icke eg. har någon ägare, t. ex. genom att i en vildmark först bryta bygd. — **J. priva'tum,** privaträtt. — **J. pu'blicum,** offentlig rätt. — **J. reforma'ndi,** statsstyrelsens rätt att bestämma, till vilken kyrkobekännelse staten skall sluta sig. — **J. roma'num,** romersk rätt. — **J. scri'ptum,** skriven rätt. — **J. singula're,** sammanfattning av undantagslagar. — **J. specia'le,** sammanfattning av speciallagar. — **Ju'ssu,** på befallning. — **Jus supre'mæ inspectio'nis,** statsöverhuvudets rätt till högsta uppsikten över statskyrkan. — **J. talio'nis** (av *lat. talis,* sådan), talionsrätt, vedergällningsrätt. — **J. utru'mque,** dubbel rätt, d. v. s. både andlig och världslig rätt. — **J. venatio'nis,** jakträtt. — **J. vicinita'tis,** grannrätt. — **J. vi'te et ne'cis,** rätt över liv och död, högsta domsrätt i livssaker. — **Su'mmum jus su'mma inju'ria,** största rätt är (ofta) största orättvisa.

Jus, *fr.* (*l.* sjy, av *lat. jus,* spad), kraftigt köttextrakt i form av gelé.

Ju'ssuf, persiskt, arabiskt och turkiskt mansnamn = *Josef* (se d. o.).

just., förk. för *justerat* (på protokoll).

Just, svensk form för *juste* (se d. o.).

Justaucorps, *fr.* (*l.* sjyståkå'r), en på Ludvig XIV: s tid i Frankrike bruklig, upptill knäppt rock med långa skört.

Juste, *fr.* (*l.* sjyst, *lat. ju'stus*), rättvis, billig; riktig; noga. — **Justement** (*l.* -öma'ng), just, alldeles. — **Juste milieu** (*l.* -miljö'), eg. den rätta mitten, den rätta medelvägen; uttryck, betecknande den franske konungen Ludvig Filips medlande politik. — **Justera** (*l.* sjyste'ra), rätta, göra riktig; avmäta. — **Juste'rare,** person, som har i uppdrag att justera mått, målkärl och vikter. — **Justice** (*l.* sjysti'ss, *lat. justi'tia*), rättvisa; rätt; domstol; domaremakt; domsrätt. — **Justifie'ra** (*l.* sjysti-), rättfärdiga, försvara. — **Justifikatio'n** (*lat. justifica'tio*), försvarande; *teol.*, rättfärdiggörelse.

Justice of the peace, *eng.* (*l.* dju'stis åvv the pis), fredsdomare.

Justifica'tio, *lat. teol.*, rättfärdiggörelse.

Justinia'nska kodex (*lat. Co'dex justinia'neus*), en av den östromerske kejsaren Justinianus föranstaltad lagsamling. Se vid. *Corpus Juris.*

Justi'nus, latinskt mansnamn (av *ju'stus,* rättvis). Buret av två östromerska kejsare och den förste kristne apologeten, med binamn Martyren. Motsvarar kvinnonamnet *Justi'na.*

Justis (*l.* justi's, sjysti's), svensk form för *fr. Justice.* Se under *Juste.*

Justi'tia, *astr.*, en av småplaneterna.

Justi'tia, *lat.* (av *ju'stus,* rättvis), *rom. myt.*, rättvisans gudinna; en svensk tidning för meddelanden ang. exekutiva åtgärder. — **Justitia'riat,** rättsförvaltning. — **Justitia'rie** (*mlat. justitia'rius*), fordom titel för borgmästare i mindre städer. — **Justitia'rius,** i Norge och Danmark presi-

dent i vissa kollegiala domstolar. — **Justi'tieborgmästare,** borgmästare, som står i spetsen för rättegångsväsendet i stad, där särskild polisdomare finnes. — **Justitiedepartementet,** *förv.*, det av den svenska statsförvaltningens departement, som handlägger mål, vilka röra lagstiftningen, tryckfriheten, fångvården och lagskipningen. — **Justitiehöghet,** det av statsmaktens prerogativ, som avser vidmakthållandet av rättsordningen, samt därtill hörande exekutiv- och straffmakt. — **Justitiekansler,** konungens högste ombudsman till rättskipningens övervakande. — **Justitieminister** kallas i dagligt tal chefen för justitiedepartementet. — **Justitiemord** (*ty. Justizmord*), *jur.*, en oskyldig persons avrättning. — **Justitieombudsmannen,** vald av riksdagens båda kamrar, har tillsyn över domare och ämbetsmän i fråga om deras efterlevnad av lagarna. — **Justitieråd,** ledamot av Högsta domstolen. — **Justitierådman,** ledamot av rådstuvurätten. Jfr *Politirådman.* — **Justitiestatsminister,** förr titel på chefen för justitiedepartementet. — **Justitie'll,** rättslig.

Justi'tia origina'lis, *lat. teol.*, den urspr. rättfärdigheten, som förloras genom arvsynden.

Justitierevisionen, se under *Revision.*

Justi'tium, *lat., jur.*, stillestånd, uppehåll i domstolsmyndigheternas verksamhet till följd av krig, pest l. d.

Ju'sto te'mpore, *lat.*, i rättan tid, lagom.

Ju'stum et tena'cem propo'siti vi'rum, *lat.*, en rättfärdig man med en fast vilja. (*Horatius.*)

Ju'stum neca're re'ges Ita'liæ, se *I. N. R. I.*

Ju'stus, latinskt mansnamn, den rättvise. På franska **Juste** (*l.* sjyst). Jfr *Justinus.*

Ju'stus posse'ssor, *lat.*, den rättmätige innehavaren. — **J. ti'tulus,** *jur.*, laga fång.

Ju'te, Ju'tar, inv. på Jylland, förr svensk benämning på danskar i allm.

Ju'te, *eng.*, bastet av flera ostindiska växter, bl. a. *Co'rchorus te'xtilis, C. capsula'ris* och *C. olito'rius,* tillhör fam. *Tilia'ceæ.* Brukas till mattor, säckar, repslageriarbeten, finare vävnader m. m.

Ju'tha l. **Ju'tta,** forntyskt kvinnonamn, danskt furstinnenamn = *Judit* (se d. o.).

Jutu'rna, *rom. myt.*, latinsk källgudinna, vars dyrkan infördes i Rom.

Juutas (*l. jutas*), *fi. myt.*, ”den onde”, urspr. = *Judas Iskariot.*

Juuva'ntia, *lat., pl., med.*, förstärkningsmedel, läkemedel, vilka tillsättas för att förstärka andra.

Ju'vat insani're inte'rdum, *lat. ordspr.*, någon gång kan det vara roligt att slå sig lös.

Juva't memini'sse, se *Forsan et hæc* etc.

Juve'l (*fr. joyau,* av *lat. jo'cus,* lek), slipad ädelsten.

Juvele'rare, person, som handlar med l. infattar juveler.

Juveli't, en form av bakelit.

Juvelvikt, den vikt, som brukas vid försäljning av ädelstenar.

Juvena'lerna (av *lat. juvena'lis,* ungdomlig), ett på 1840-t. i Uppsala blomstrande studentsällskap, som blivit förevigat genom Gunnar Wennerbergs ”Gluntarna”. — **Juvenalorden,** ett år 1906 i Uppsala stiftat studentsällskap.

Juvena'lier (*lat. juvena'lia,* av *juvenalis,* ungdomlig), *pl.*, fest hos romarna till firande av ungdomsålderns inträdande.

Juveni'l, *lat.*, ungdomlig.

Juveni'lia, ungdomsalster, vittra ungdomsförsök.

Juvenilt vatten, se *Vadost vatten.*

Juve'ntas, *lat.*, ungdom; *rom. myt.*, ungdomens gudinna.

Juve'rna, *lat.*, Irland. Jfr *Hibernia.*

Juvianötter l. **Juvias** = *Paranötter* (se d. o.). — **Juviaolja** = *Paranötolja* (se d. o.).

Ju'xta, *lat.*, bredvid. — **Juxtapone'ra** (av *lat. pone're,* ställa, lägga), ställa bredvid varandra. — **Juxtapositio'n,** ställning bredvid; *fys.*, en kropps tillväxande genom smådelars ansättning utifrån. — **Juxtapositionstvillingar,** kristalltvillingar, som ej genomtränga varandra.

Jück, se *Joch.*

Jydefotter, *da.*, ”Jyllandskärl”, ett slags för Danmark säreget svart lergods, som förr mycket brukades till grytor och pannor.

Jydske lov, *da.*, Jyllandslagen, ett av Danmarks viktigaste medeltida språkminnesmärken.

Jynx, se *Iynx.*

Jys-basji, *turk.*, kapten.

J'y suis, j'y reste, *fr.* (*l.* sji sui', - rässt), ”jag är där, jag förblir där”, skrev under Krimkriget den franske generalen (sedermera marskalken) *Mac Mahon* från Malakovtornet till ryssarnas överbefälhavare, vilken hotade att spränga tornet i luften.

Jåtta, *sjöv.*, se *Yacht.*

Jäck, *sjöv.*, litet segel, som på en del båtar föres längst akter ut på en nära akterspegeln stående mast, jäckmasten.

Jäckmast, se *Jäck.*

Jägarhorn l. **Jakthorn,** *tonk.*, horn av koppar l. mässing utan ventiler (naturhorn) för blåsning av signaler.

Jägeria'n, person, som hyllar och i praktiken tillämpar den av den tyske zoologen *Jäger* utvecklade yllebeklädnadsprincipen.

Jägermester, *da.* (*jægermester*), hederstitel av fjärde rangklassen. (Sv. jägmästare heter på danska skovrider).

Jällingestenarna, två märkliga danska runstenar från 900-t., påträffade i konung Gorms gravhög vid byn Jällinge på Jylland.

Jämtlandsspira, *bot.*, se *Pedicularis.*

Järavallen, låg strandvall mellan Trälleborg och Ystad, i vilken en boplats från den äldre stenålderns slut anträffats.

Järmungand, se *Jormungand.*

Järmunrek, se *Jormunrek.*

Järn, *kem.*, ett metalliskt, allmänt förekommande grundämne, i naturen oftast förenat med syre l. svavel, gediget blott i vissa meteorstenar och i basalt på Grönland. Intager den främsta platsen bland alla metaller och framställes endast ur *järnmalmer* (syreföreningar). Järnets huvudgrupper nämnas *tackjärn, stål* och *smidesjärn.*

Järnalbumina't, *farm.*, modernt järnäggvitepreparat.

Järnbakterier, Ferrobakterier, *bot.*, bakterier, som skaffa sig energi genom att oxidera ferrokarbonat.

Järnbard, *nord. fornk.*, fornnordiskt krigsskepp med stor, skarp kant å för- och akterstäven.

Järnbetong, dets. som armerad betong (se d. o.).

Järnbrev, i forna tider en skrivelse, som skyddade mot laga åtal och borgenärers krav. Jfr *Moratorium.*

Järnbröllop, firande av 65- l. 75-årigt äktenskap.

Järnbäraland, *fornnord. sag.*, omfattade antagl. den till Kopparbergs län hörande bergslagen, Norberg (i Västmanland) samt Hedesunda och Öster-Färnebo (i Gästrikland).

Järnbörd, en gudsdom. Jfr *Ordalier.*

Järndroppar, *farm.*, järnsalter lösta i sprit, i sprit och eter l. i vatten. Brukas mot blodbrist, bleksot m. m.

Järnek, *bot.*, se *Ilex aquifolium.*

Järnglans, *miner.*, blodstensmalm.

Järnglimmer, *miner.*, fjällig form av järnglans, som i vissa bergarter ersätter glimmer.

Järngnejs, *petrogr.*, en mer l. mindre strimmig granit, som ofta innehåller magnetit i betydande mängd.

Järnhaltig äpple-extrakt-tinktu'r, *med.*, *Tinctu'ra extra'cti pomo'rum ferra'ti*, består av järnhaltigt äpple-extrakt, sprit och kanelvatten. Brukas mot blodbrist.

Järnjodu'r, *kem.*, *ferrojodid*, bildas genom inverkan av jod på järn vid närvaro av vatten. — **Järnjodurpiller,** *Pi'lulæ jode'ti ferro'si*, och **Järnjodursyrup,** *Sy'rupus jode'ti ferrosi, med.*, brukas mot skrofulösa åkommor m. m.

Järnkisel, *miner*, en av järnoxid genomträngd varietet av kvarts.

Järnklori'd, *med.*, *ferriklorid, Chlore'tum fe'rricum*, bildas genom inverkan av klorgas på järn; är starkt blodstillande.

Järnkloru'r, *kem.*, *ferroklorid*, bildas genom inverkan av klorväte på järn. Brukas i medicinen och tekniken.

Järnkorset (*ty. Eisernes Kreutz*), preussisk militärorden.

Järnkroneorden, österrikisk riddarorden.

Järnmasken, se *Masque de fer.*

Järnmedel, *farm.*, läkemedel, som innehålla järn i någon form såsom verksam beståndsdel.

Järnnitra't, *kem.*, ett järnoxidsalt, i form av stora, ljust violetta kristaller.

Järnnätter, vissa, enl. allmogens tro särskilt med frost hotande nätter i början och slutet av sommaren.

Järno'ckra, *miner.*, vanligt järnoxidhydrat.

Järn-opa'l, se *Jasp-opal.*

Järnoxi'd, *kem.*, förekommer i naturen såsom järnglans m. fl. järnmalmer. Användes som målarfärg, poleringsmedel m. m. — **Järnoxidhydrat,** *miner.*, *ferrihydrat*, förekommer i talrika järnmalmer och utgör den vanliga rosten. — **Järnoxidkali,** *Vinsyrat, med., Ta'rtras fe'rricokalicus*, brukas mot bleksot.

Järnoxidoxidu'l, *kem.*, *ferroferrioxid*, magnetisk järnmalm l. svartmalm. Förekommer i kristalliniska urbergarter.

Järnoxidu'l, *kem.*, *ferrooxid*, erhålles såsom ett svart pulver vid upphettning av ferrooxalat i slutna kärl.

Järnoxiduloxi'd, *miner.*, magnetisk järnmalm.

Järnpiller, *farm.*, benämning på piller, vilkas verksamma beståndsdel utgöres av järnpreparat.

Järnprepara't, Järnpulver, *farm.*, se *Järnmedel.*

Järnridå, en skyddsridå mot eldfara av järn, som finnes på de flesta moderna teatrar.

Järnsa'ffran = *Crocus martis* (se d. o.).

Järnsand, *miner.*, ofta titanhaltig, magnetisk malm, vilken i form av sand förekommer i sjöar l. vid stränder.

Järnsaxa, *nord. myt.*, en av Heimdalls nio mödrar; en jättekvinna, som åt Tor födde sonen Magne.

Järnsida (*isl. Ja'rnsiða*), en gammal isländsk lagbok; binamn till Ragnar Lodbroks son Björn. — **Järnsidor** (*eng. Ironsides*) kallades den engelske protektorn Oliver Cromwells 1642 uppsatta kavalleri.

Järnskogen (*isl. Ja'rnviðr*), *nord. myt.*, en vidsträckt urskog, där jättekvinnor, *järnvidjorna*, bo.

Järnsocker, *farm.*, ett allmänstärkande medel framställt av järnklorid.

Järnsomato's, *farm.*, äggvitepreparat med järn.

Järnsparv, *zool.*, se *Accentor.*

Järnspat, *kem.*, en järnmalm, som består av järnoxidul och kolsyra.

Järnsulfa't, *kem.*, ett järnoxidsalt, som med kaliumsulfat ger järnalun.

Järnsulfure't, *kem.*, svaveljärn, brunaktig, kristallinisk massa, som huvudsakligen användes till utveckling av vätesvavla.

Järnsvamp, *met.*, en vid järnets reducering ur en malm bildad, porös massa.

Järnträ, *tekn.*, synnerligen hårda virkesslag, som merendels fås av tropiska trädarter.

Järnved, se *Argania.*

Järnvidjor, se *Järnskogen.*

Järnvitrio'l, *kem.*, *ferrosulfat*, kristalliserat järnsulfat, i form av stora, gröna, lättlösliga kristaller.

Järnvräkare, kontrolltjänsteman vid järnvåg. — **Järnvåg**, fordom upplagsplatser för offentlig kontroll av det järn, som utskeppades.

Järnåldern, *arkeol.*, den förhistoriska kulturperiod, då järnet allmänt brukats. Räknas i Norden från 6:e årh. f. Kr. till kristendomens införande.

Järnört, *bot.*, se *Verbena.*

Järpen, Järporren, *zool.*, se *Tetrastes.*

Järtecken, såsom förebud uppfattat naturligt l. övernaturligt fenomen.

Järven, *zool.*, se *Gulo.*

Järvi, *fi.*, sjö, träsk. Ordet förekommer i en mängd finska ortnamn.

Jästsvampar, *bot.*, en ordning askomyceter, *Saccharomyce'tes*, förorsakande jäsningar av olika slag.

Jättehem, se *Jotunhem.*

Jätter l. **Jätterjord**, i Småland brukad benämning på det steniga, hårt packade morängruset, som där är vanligt under ett lösare och mera sandigt lager.

Jättestigar, *arkeol.*, se *Stenrevlar.*

Jöfraskinna, en av de viktigaste handskrifterna av Snorres Heimskringla (trol. från omkr. 1325).

Jökel (*isl. jökull*), glaciär (se *Gletscher*).

Jökull, *nord. myt.*, son av Kåre och fader till Snö.

Jöns, *da.* **Jens**, mansnamn = *Johan* och *Johannes* (se d. o.). Därav diminutivet *Jösse.*

Jöran l. **Jörgen**, fornnordiskt mansnamn = *Göran* och *Georg* (se d. o.). — **Jörgensgårdar**, dansk medeltidsbenämning på hospital för spetälska.

Jörmunrek, se *Jormunrek.*

Jösse, familjär form av *Jöns;* folklig benämning på haren.

Jötnar, *nord. myt.*, jättar.

Jötunhem, se *Jotunhem.*

K.

De ord, som saknas under **K**, torde sökas under C.

K, som romerskt taltecken = 250, $\overline{\text{K}}$ = 250,000.

K, *kem.*, atomtecken för *Kalium.*

K såsom mynttecken betecknar för Frankrike Bordeaux, för Tyskland Strassburg och för Österrike Kremnitz.

K., förk. för *Calendæ* (se d. o.), *Kapital, Kapitel, eng. Knight* (se d. o.), *Kommendör.*

Ka., förk. för *Katod.*

Ka'aba, se *Kaba.*

Kaag, *holl.*, *sjöv.*, ett runt, lågt fartyg med en mast.

Kaavy, *turk.*, en dryck, som beredes av vete l. majs.

Kab, åkdon, se *Cab.*

Ka'ba, *arab.*, eg. tärning; en enl. sägnen av änglar vid världens skapelse byggd fyrkantig stenbyggnad på tempelgården i Mekka. Dess förnämsta helgedom är den s. k. svarta stenen.

Kababsch, en afrikansk folkstam.

Kaba'l (*fr. cabale;* av *hebr. kabbala*), hemligt anslag, intrig, ränker, sammansvärjning. Jfr *Cabalen.* — **K. och Kärlek** (*ty. Kabal und Liebe*), skådespel av *Fr. Schiller.* — **Kabale'ra**, stämpla, smida ränker.

Kaba'nträ, *bot.*, afrikanskt rödträ, veden av *Ba'phia ni'trida* i Västafrika. Användes till finsnickerier och som färgträ.

Kabaré, Kabaret, svensk form för *fr. Cabaret* (se d. o.).

Kabas, *pl.* **Kabasser**, ett slags sävmattor, som formade till korgar, begagnas till inpackning av åtskilligt gods.

Ka'bbala (*hebr. kabbala*, den l. det mottagna), urspr. judarnas genom muntlig l. skriftlig tradition fortplantade lära; senare en hemlig, mystisk, världsordningen förklarande lära; även det åt judiska slaktare, efter undergånget prov, av rabbinerna meddelade tillståndet att idka slaktaryrket; svartkonst, trolldom. — **Kabbali'st**, kännare av kabbalan; kabbalistisk författare. — **Kabbalisti'k**, trolldom. — **Kabbali'stisk**, som tillhör kabbalan; mystisk, hemlighetsfull.

Kabbeleka, Kabbelök, *bot.*, se *Caltha.*

Ka'bel (av *lat. ca'pulus*, tåg, av *ca'pere*, gripa, fatta), *sjöv.*, grovt tåg, ankartåg; telegrafledning. — **Kabelgatt**, förvaringsrum å fartyg för tåg, block o. s. v. — **Kabella'rium**, förr på örlogsfartyg bruklig anordning för ankarets hemvindande. — **Kabellängd**, en längd av 185,5 m. (omkr. 104 famnar). — **Kabeltelegram**, ett via kabel befordrat telegram.

Kabeljaouws, *holl.* (*l.* -jaus), eg. kabeljofiskare; ett politiskt parti i Holland, motståndare till *hoeks* (se d. o.). — **Ka'beljo** (*holl. kabeljaouw*), en fiskvara, som består av saltad och lindrigt torkad torsk, långa m. fl. arter av torskfamiljen.

Kabella'rium, Kabellängd, se under *Kabel.*

Kaberu'n l. **Va'lgin**, *zool.*, ett till hunddjuren hörande rovdjur, *Ca'nis Sime'nsis*, i Abessinien. Sannolikt vinthundens stamform.

Kabine'tt (*fr. cabinet*), litet rum, avsett för ostört arbete, förtroliga samtal l. till förvarande av konstsamlingar; stundom den i detta förvarade samlingen; kabinettsskåp, prydligt nipper- l. kuriosaskåp;

en regents rådplägningsrum; ministären (i synnerhet med avseende på utländska makter); avträde. Jfr *Cabinet council* och *Cabinet noir*. — **Kabinettsformat**, se *Kabinettsporträtt*. — **Kabinettsfråga**, en riksdagsfråga, på vars avgörande beror, om ministären (l. någon minister) skall avgå l. stanna kvar. — **Kabinetts-justis** (*l.* -sjysti's) = *Kabinettsorder* (se nedan). — **Kabinettskammarherre**, uppvaktande kammarherre hos svenske konungen. — **Kabinettskassan**, kassa till bestridande av kostnaderna för svenska utrikesdepartementet och ministerstaten. — **Kabinettskurir**, ilbud som i viktiga fall skickas från ett hov till ett annat. — **Kabinettslista**, föredragningslista över militära befordringar, avsked o. d. — **Kabinettsmåleri**, *konstt.*, målning av kabinettsstycken. — **Kabinettsorder** l. **Kabinettsärenden**, utom den vanliga ordningen vidtagna styrelseåtgärder. — **Kabinettsporträtt**, fotografiporträtt av s. k. kabinettsformat, d. v. s. ungefär 17 × 11 cm. — **Kabinettssekreterare**, se *Expeditionschef*. — **Kabinettsstycke**, oljemålning av mindre format, avsedd för smärre rum. — **Kabinettsviner**, de finaste märkena av många rhenviner.

Kabir l. **Chabir**, *arab.*, karavanförare.

Kabi'rer (*gr. ka'beiroi, lat. cabi'ri*), *gr. myt.*, ett slags lägre gudomligheter l. demoner, möjligen elementarandar. De firades med hemliga gudstjänster (mysterier).

Kabla, avsända telegram, som befordras pr kabel.

Kabotage (*l.* -ta'sj), se *Cabotage*.

Kabrio'l (av *fr. cabriole*, luftsprång) l. **Kabriole'tt** (*fr. cabriolet*), ett slags tvåhjulig, lätt enspännare.

Kaby'ler, en i Algeriet boende berberstam. — **Rifkabylerna**, bebo kustbergen i Marocko s.ö. om Gibraltar sund.

Kaby'ss (*holl. kombuis*), *sjöv.*, kokrum l. kök på ett fartyg (vanligtvis tätt akter l. för om fockmasten); kyffe.

Kache'ktisk, se under *Kachexi*.

Kachera (*l.* -sje'; *fr. cacher*), gömma, dölja. — **K. sig**, förställa sig. Se även *Kaschera*.

Kachexi' (av *gr. kako's*, dålig, och *he'xis*, beskaffenhet), *med.*, ett sjukligt, organismen starkt angripande tillstånd. — **Kache'ktisk**, tärd, lidande.

Kacho (*l.* kasjo'), se *Katechu*.

Kacholong (*l.* kasjålå'ng), *miner.*, en vitgul varietet av *nefrit* (se d. o.).

Kachou (*l.* kasjo'), se *Kateku*.

Kackalo'rum, se *Kakalorum*.

Kackerlackor (av *holl. kakkerlak*), *zool.*, gemensamt namn för en familj, *Bla'ttidæ*, av ordn. R ä t v i n g a r. — **Vanliga kackerlackan**, *Periplane'ta orienta'lis*, är ett svårutrotat skadedjur. Ett pulver av denna insekt, P u l v i s t o r a c a' n æ, användes förr i medicinen och är alltjämt i Ryssland ett omtyckt folkmedel mot vattsot. Kackerlackans urspr. svenska namn är *Torraka*.

Kadari'ter, en av de äldsta muhammedanska sekterna, "islams fritänkare".

Kada'ster (*fr. cadastre*), se *Kataster*.

Kada'ver (*lat. cadaver*), död djurkropp, lik, as. — **Kadaveri'n**, *kem.*, en vid ruttnandet av kött bildad, giftig organisk bas, identisk med pentametylendiamin. — **Kadaverlydnad**, blind lydnad. — **Kadavermjöl**, köttfodermjöl.

Kaddisch, *hebr.*, judarnas dödsbön.

Kade'ns (*fr. cadence, ital. cadenza*), *tonk.*, slutfall, harmonisk vilopunkt l. avslutning.

Ka'der (av *fr. cadre*, ram), *krigsk.*, befälspersonalen vid en här l. en trupp, stundom jämte en del manskap. — **Kaderarmé**, en här, där kadern är mera beständig, under det största delen av manskapet tjänstgör endast den för dess utbildning nödiga tiden.

Kade'tt (av *fr. cadet*, yngre broder), *krigsk.*, elev vid Krigsskolan l. Sjökrigsskolan. — **Kadettofficer**, vid sagda skolor tjänstgörande officer, som handhar utbildningen i trupptjänst m. m.

Kadettpartiet (av förk. KD för Konstitutionellt demokratiska partiet), ett parti i ryska duman, som under revolutionen 1905 framgick ur olika liberala grupper. Vid marsrevolutionen 1917 spelade Kadettpartiet den viktigaste rollen, men förlorade all betydelse efter novemberrevolutionen s. å.

Ka'di, *arab.* (*turk. kasi*), domare, spec. ordförande i en rätt, vilken dömer som första instans i religiösa och civila mål. — **Kadi-l-a'skar** l. *turk.* **Ka'si-aska'r**, titel på ordförandena i två stora turkiska överrätter i Mindre Asien. — **Kadi-l-kuda't**, ordförande i högsta domstolen.

Kadi'n, *arab.*, hustru, gemål. — **Kiaja Kadin** = *Kadun* (se d. o.).

Kadine'n, *kem.*, en terpen (se d. o.) i kadiolja.

Ka'dinolja, Ka'diolja l. **Ka'dolja**, *farm.*, *Oleum cadi'num*, en genom s. k. torr destillation av veden till *Juni'perus oxyce'drus* erhållen tunnare tjära, vilken användes mot vissa hudsjukdomar.

Kadjar, den nu regerande dynastien i Persien. Se följ. ord.

Kadja'rer, en av de sju mongoliska folkstammar, som bo i n. Persien och till vilken den nuv. dynastien hör.

Ka'dmeia (*lat. Cadme'a*), det forngrekiska Thebes borg, enl. sagan uppförd av *Kadmos*.

Ka'dmium, *kem.*, ett metalliskt grundämne, som förekommer i många zinkmalmer. Är vitt till färgen och hårdare än tenn. — **Kadmiumamalga'm** o. a. **Kadmiumlegeringar** användas till plombering av tänder. Se *Amalgam*. — **Svavelkadmium** ger en vackert gul målarfärg.

Ka'dmos, *gr. sag.*, Thebes grundläggare.
Kadolja, se *Kadinolja.*
Kadosch, se *Kaddisch.*
Ka'dri, *arab.*, en turkisk munkorden.
Kadri'lj (*fr. quadrille*), grupp av ryttare i ett tornerspel; *dansk.*, en fransäs (se d. o.), dansad av fyra par.
Kaducé, se *Caduceus.*
Kadu'k (av *lat. cadu'cus*, bräcklig), *jur.*, bort-testamenterat gods, som av någon anledning ej kommit att tillfalla den, till vilken det blivit testamenterat. — **Kadu'kmedel** l. **Kadu'kår,** kallades de avlöningsmedel, som blevo tillgängliga i en svensk kyrkoförsamling, när präst l. hans rättsinnehavare icke fanns för lönemedlens uppbärande. Förekomsten av kadukår upphörde 1909.
Kadu'n, *turk.*, den förnämsta av sultanens gemåler.
Kæmpfe'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Zingibera'ceæ* i tropiska Asien och Afrika. Flera arter odlas som bladväxter i växthus.
Kafé, se *Café.*
Ka'fes, *turk.*, bur, gallerförsett rum, statsfängelse.
Kaffaljidhma', *astr.*, stjärna i stjärnbilden Valfisken.
Ka'ffaro, *turk.*, inträdesavgift, som de kristna förr måste erlägga till turkarna i Jerusalem.
Ka'ffas, *arab.*, *pl.*, av palmgrenar förfärdigade husgerådssaker; brokiga ostindiska bomullstyger; ylleplysch med upphöjda blommor.
Kaffe, *bot.*, fröna, ”bönorna”, av kaffeträdet. Se *Coffea.* — **Kaffesurrogat** utgöra bl. a. cikoria (se *Cichoria*), rostat korn och malt samt intubikaffe (se d. o.).
Kaffegarvsyra, *kem.*, förekommer i kaffebuskens frön och blad.
Kaffei'n, Coffei'n l. **Koffei'n,** *kem.*, en organisk bas, trimety'ldioxipuri'n, som förekommer bl. a. i kaffe, te, mate och guarana. Den är giftig och framkallar i större doser sömnlöshet och konvulsioner.
Kaffelupi'n, *bot.*, se *Lupinus.*
Ka'fferbröd, ett slags bröd, som beredes av märgen hos växten *Encephala'rtos Ca'ffer* i Kaplandet.
Kafferkatt, *zool.*, se *Felis.*
Ka'fferkorn, *bot.*, se *Durra.*
Kaffermangu'sten, *zool.*, se *Herpestes.*
Kafferplommon, se *Doryalis.*
Kafferpotatis, *bot.*, se *Plectranthus.*
Kafferspråken l. **Bantuspråken,** de tungomål, som talas av *kaffrerna.*
Kaffesyra, *kem.*, dioxikanelsyra, framställes ur kaffegarvsyra genom kokning med alkali.
Kaffeört, se *Cicer.*
Kaffra'ria, Kafferlandet.
Ka'ffrer (av *arab. kafir*, otrogen), bantufolken, alla infödda folk, som (jämte hottentotter och buschmän) bebo s. delen av Afrika upp till ekvatorn.
Ka'fir, *sv. pl.* **Kafi'rer,** *arab.* (av *kâfara*, förneka), otrogen, i motsats till *mu'min*, *pl. mumini'n*, troende, rättrogen.
Ka'fir l. **Kafi'rerna,** infödingarna i landet *Kafiristan* (n.v. om Brittiska Indien). — **Ka'firi,** kafirernas språk.
Ka'firspråket, ett av de rikaste bland kafferspråken (se d. o.).
Kafr, *arab.*, by (i namn).
Kafta'n, *turk.* (*fr. cafetan*), en österländsk långrock; en vid prästrock med långa ärmar.
Kag, se *Kaag.*
Kaga'l, rysk benämning på det s. k. passiva motståndets män i Finland; därstädes upptagen i dagligt tal utan försmädlig bimening. Se *Kahal.*
Kagné, se *Allanblackia.*
Kagua'ren, *zool.*, en art myrslok.
Kagun, *zool.*, en tranfågel, *Rhinochi'tus juba'tus*, från Nya Kaledonien.
Kagura, *jap.*, se under *No.*
Kaha'l, *hebr.* (*ry. kaga'l*, ”församling”), förr benämning på de judiska menigheternas valda församlingsråd i Polen, Litauen och senare även Ryssland.
Kahn, en vikt i Bortre Indien = 625 gr.
Kahre, *ty.*, *geol.*, se *Säckdal.*
Kahtani'derna = *Jochtaniderna* (se d. o.).
Kaifas, hebreiskt mansnamn (antagl. av *kepka*, klippa). Buret av den judiske översteprästen vid den tid, då Jesus korsfästes.
Kaïk (*fr. caïque*), *sjöv.*, båt, slup, barkass; ett mindre, österländskt fartyg.
Kailyard school, *eng.* (*l.* kä'iljad skol), ”köksträdgårdsskolan”, spenamn på en grupp känslosamma skotska hembygdsskildrare.
Kaimaka'm, *turk.*, eg. ställföreträdare; högste ämbetsmannen i en *kasa*, underavdelning av ett större förvaltningsområde (*sandjak*) i Turkiet.
Kaima'n, *zool.*, glasögonkaimanen, *Alliga'tor scle'rops*, en mindre krokodilart i Sydamerika. — **Kaimanfisken** l. **Bengäddan,** *Lepido'steus o'sseus*, i Nordamerika.
Kaimkonserterna, ryktbara konserter, givna 1893—97 i München av ett institut, stiftat av Fr. Kaim.
Kaimmaka'm, *arab.*, se *Kaimakam.*
Ka'ïn, hebreiskt mansnamn, av oviss härledning. Buret av Adams och Evas äldste son, som dödade sin broder Abel. — **Kainsmärke,** det tecken, Herren satte på Kain, ”att ingen som funne honom skulle slå honom ihjäl”; *fig.*, en prägel av ondska.
Kainci'n l. **Kainkasyra,** *kem.*, den viktigaste beståndsdelen i *kainkarot* (se d. o.).
Kaini't, *miner.*, ett salt, kaliummagnesiumsulfat med klormagnesium, vilket brukas som gödningsämne.
Kaini'ter, Kains efterkommande; en gnostisk

sekt (i 2:a årh), som bl. a. antog, att Kain var ett väsen av högre ordning än Abel.

Kainkarot, se *Caincarot.*

Kainkasyra = *Kaincin* (se d. o.).

Kainoge'nesis, se *Cænogenes.*

Kainozo'iska systemen l. **K. serien**, *paleont.*, de tertiära och kvartära bildningarna. Jfr *Mesozoiska* och *Paleozoiska systemen.*

Kaïri'n, *kem.*, *med.*, ett feberfördrivande kinolinderivat.

Kaisaker, ett tatariskt folk.

Kaiser, *ty.* (*l.* ka'jser), kejsare.

Kaiserlings vätskor, konserveringsmedel för anatomiska preparat o. d.

Kaita'n l. **Okda'**, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Fiskarna.

Kaith, en indisk kast.

Kaithi', hindualfabet.

Kaj (*fr. quai*, av *kelt. kae*, stängsel, inhägnad plats), en utmed en flod l. hamn uppförd mur, vid vilken fartyg förtöjas.

Kaja, *sjöv.*, se *Toppa.*

Kaja'k, *sjöv.*, en grönländsk fiskarbåt, överdragen med skinn.

Kajan, *zool.*, en allmän kråkfågel, *Co'loeus mone'dula.*

Kaja'ss, *sjöv.*, ett slags turkiskt fartyg.

Kajasth l. **Kajath**, en indisk kast.

Kaje'nnpeppar, se *Cayennepeppar.*

Kajepu't-olja, *farm.*, *Æthero'leum cajeput*, en av flera *Melaleuca*-arter i Ostindien beredd flyktig olja, vilken brukas som exciterande medel.

Kajma'n, se *Kaiman.*

Ka'jman (*fi. kaima*), *pl.* Kajmän, namne; kamrat.

Kajole'ra (*l.* -sjå-, *fr. cajoler*), smeka, smickra.

Kajolträ, dets. som *Amboinaträ* (se d. o.).

Kaju't l. **Kaju'ta** (*holl. kajuit*, *ty. Kajüte*), *sjöv.*, i aktern av ett fartyg varande rum för befäl och passagerare; å örlogsfartyg chefens bostad. — **Kajutvakt**, gosse, som passar upp i kajutan på ett handelsfartyg; post vid ingången till kajutan på örlogsmän.

K. A. K., förk. för *Kungliga Automobilklubben.*

Kakadu'or ett slags papegojor.

Kakalo'rum (längre form av *Kolorum*, som möjligen är en förvrängning av *korum*), bråk, oväsen, skrik.

Kaka'n, se under *Kan.*

Ka'kao, Ka'kaobönor (*sp. caca'o*), fröna av flera arter av det till fam. *Büttneria'ceæ* hörande släktet *Theobro'ma*, främst *T. cacao*, från Centralamerika och landet kring Mexikanska viken. Kakaons märkligaste beståndsdelar äro alkaloiden *teobromin* och *kakaofett* l. *kakaosmör* (*O'leum cacao*). Av kakao beredes drycken *chokolad* (se d. o.). — **Kakaonipps** l. **Kakaote**, ett slags kaffe- l. tesurrogat, bestående av det söndermalda avfall, som bildas vid rensning av kakaobönor. — **Kakao-olja** = *Kakaosmör* (se d. o.). — **Kakaopulver**, ett brunt pulver berett av kakaomassa, från vilken större delen av fettet avlägsnats. — **Kakaorött**, karmosinröd färg, som framställes ur kakaobönor. — **Kakaosmör** fås som biprodukt vid beredningen av kakaopulver och användes vid fabrikationen av tvål, kosmetiska medel, salvor m. m. — **Kakaote**, utgöres av kakaoskal.

Kakapo'n, *zool.*, en art papegoja.

Kakara'lli, se *Lecythis.*

Kake'ktisk, se *Kacheektisk* (under *Kachexi*).

Kake'mono, *jap.*, eg. hängande föremål, med stavar försedda rullar av siden l. papper, på vilka östasiatiska *på höjden* utförda målningar monteras. En rulle för *på bredden* utförd, smal målning kallas *makimono* (eg. rullat föremål).

Kakerlackor, se *Kackerlackor.*

Kakexi', se *Kachexi.*

Kaki, se *Khaki.*

Kakifikon, se *Diospyros.*

Kakistokrati' (av *gr. ka'kistos*, den sämste, och *krate'in*, härska), de sämstas välde i ett samhälle.)(*Aristokrati.*

Kak-ke, dets. som *Beri-beri* (se d. o.).

Kaklack = *Gummilacka* (se d. o.).

Kakocholi' (av *gr. kako's*, dålig, förskämd, och *cho'los*, galla), *med.*, gallförskämning, dålig beskaffenhet av gallan. — **Kakochyli'** (av *gr. chylo's*, mjölksaft, näringssaft), förskämning av mjölk- l. näringssaften. — **Kakochymi'** (av *gr. chymo's*, magsaft), felaktig beredning av magsaften; svag matsmältningsförmåga. — **Kakode'mon**, ond ande, skadeande.)(*Agatodemon* (se d. o.). — **Kakodoxi'**, dålig mening; elakt rykte. — **Kakody'l**, *kem.*, en av arsenik och metyl sammansatt radikal. — **Kakoe'thes**, en svårartad, obotlig svulst. — **Kakofoni'** (av *gr. fone'*, ljud), missljud.)(*Eufoni.* — **Kakofrasi'**, dåligt uttal. — **Kakogalakti'**, dålig beskaffenhet av mjölk. — **Kakogensi'**, dålig smakkänsla (även om intet illasmakande ämne finnes i munnen). — **Kakografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), *språkv.*, felaktig skrivning, dålig stavning.)(*Ortografi;* även dåligt stavningssystem. — **Kakokrati'** (av *gr. krate'in*, härska, regera), dålig regering. Jfr *Kakistokrati.* — **Kakomorfi'** (av *gr. morfe'*, gestalt), missbildning. — **Kakoosmi'**, dålig lukt (utan att dylik förefinnes). — **Kakopati'** (av *gr. pa'thos*, känsla), svårmod, själslidande. — **Kakopragi'**, dåligt läge; kroppsfunktionernas otillfredsställande beskaffenhet. — **Kakosfyxi'**, oregelmässig puls. — **Kakositi'**, motvilja för mat. — **Kakospermasi'**, dålig beskaffenhet av sädesvätskan. — **Kakosy'ntheton** (av *gr. sy'nthetos*, sammansatt), *språkv.*, ett orätt sammansatt ord. — **Kakothymi'** (av *gr. thymo's*, sinne), missmod. — **Kakotrichi'**, hårsjukdom. — **Kakotrofi'**, dålig föda. — **Kakozeli'**, blind, dåraktig iver.

Kakodi'llen, *zool.*, en art papegoja.
Kako'sjnik, *ry.*, de ryska bondkvinnornas huvudprydnad, en sammetsring, ofta prydd med ädla metaller och stenar.
Kakosy'ntheton, Kakothymi' m. fl., se under *Kakocholi.*
Kakte'er och **Ka'ktus,** se *Cactaceæ.*
Kaktusfikon, *bot.*, de välsmakande frukterna av *Opu'ntia fi'cus i'ndica,* inhemsk i Mexiko, numera allmän kring Medelhavet.
Kakumina'ler (av *lat. cacu'men,* spets), *språkv.*, konsonanter, som bildas, under det tungspetsen är vänd mot gomtaket. Kallas även *cerebraler* och *lingvaler.*
Kal., förk. för *lat. Calendæ* (se d. o.); *fys.*, förk. för *Kalori* (se d. o.).
Kala, Kalaa, Kalat, *arab.*, slott, fäste, borg (i arabiska ortnamn).
Ka'la-a'zar (*hindustani,* svarta sjukan), *med.*, tropisk parasitsjukdom, som hos europeer förorsakar mörkfärgning av huden. Förorsakad av *Leishmania Donovani.*
Kalabali'k, *turk.* (av *arab. gha'laba,* folkhop), tumult; benämning på Karl XII:s strid i Bender mot en övermäktig skara av turkar och tatarer (den 1 febr. 1713).
Kalaba'rbönor, *farm.*, *Se'mina Ca'labar,* fröna av en till fam. *Legumino'sæ* hörande buske, *Physosti'gma veneno'sum,* i Afrika, Indien och Brasilien. Deras viktigaste beståndsdel, *eserin,* verkar sammandragande på pupillen och dödar genom att förlama respirationen. — **Kalabari'n,** *kem.*, en ur kalabarbönor framställd alkaloid.
Kalaba'ss l. **Kaleba'ss,** ett slags i tropiska länder begagnat dryckeskärl, förfärdigat av de hårda fruktskalen av kalabasspumpan l. flaskkurbitsen, *Cucu'rbita Lagena'ria,* l. av kalabassträdet, *Cresce'ntia cujete,* vilkas frukter likaledes kallas kalabasser.
Kalabasspumpan, se *Lagenaria.*
Kalaba'ssträdet, se *Crescentia.*
Kalabre'serhatt, bredskyggig, spetskullig filthatt, lik dem *Kalabriens* herdar bära.
Kala'd (*fr. calade*), *ridk.*, sluttning å en ridbana; *spelt.*, vinst i kortspelet *trisett* (se d. o.).
Kalai'n, en tenn-blylegering med 89 % bly, 10 % tenn och resten koppar. Användes i kinesiska tedosor.
Ka'lais, *gr. myt.*, en av Boreas söner, vilken jämte sin broder Zetes deltog i argonauternas härfärd.
Kalai't = *Turkos* (se d. o.).
Kalakaua I:s orden, havaiisk orden.
Ka'lam (*gr. ka'lamos*), det av österlänningarna i st. f. penna begagnade skrivröret.
Kalama'ika, en bömisk dans.
Kalami'n, *miner,*. galmeja, zinkens viktigaste malm.
Kalami'ter, *paleont.*, fossila fräkenväxter. Se *Calamites.*
Kalamite't (*lat. cala'mitas*), allmän olycka, landsplåga; elände, nöd.
Kala'nder (*fr. calandre,* av *lat. cyli'ndrus*), cylindermaskin för pressning och glättning av tyg och papper. — **Kalandre'ra** (av *fr. calandrer,* rulla, mangla), pressa och glätta mellan valsar. Jfr *Appretera.* — **Kalandre'ring,** en appreteringsmetod, varvid tyget kalandreras.
Kala'ndsbröder (av *lat. cale'ndæ,* första dagen i månaden), ett religiöst brödraskap, under medeltiden bildat i Tyskland.
Kala'nen, *zool.*, se *Enhydra.*
Ka'lanutträ, se *Mansonia.*
Kala's (i äldre svenska *collats, callats,* av *lat. colla'tio*), festlig måltid.
Kalazoga'mer, *bot.*, växter, hos vilka pollenslangen intränger till äggcellen genom groddfläcken, *chalaza,* och ej som vanligt genom mikropylen (såsom hos *porogamerna*).
Kalcedo'n, *miner.*, en oftast vit l. blåaktig kiselart, vilken brukas till sigill, kaméer m. m.
Ka'lchas, *gr. sag.*, en forngrekisk siare, som ledsagade grekerna till Troja.
Kalcine'ra (av *lat. calx,* kalk), *kem.*, eg. bränna kalksten till kalk; i allm. vid lufttillträde upphetta en kropp så starkt, att förbränningsresten ej vidare förändras.
Kalci't, *miner.*, kalkspat, kristalliserat kalciumkarbonat. Brukas bl. a. för optiska ändamål.
Ka'lcium, *kem.*, metalliskt grundämne, som förekommer allmänt utbrett i förening med syre. Är till färgen vitt, starkt glänsande. — **Kalciumfluori'd, fluorkalcium,** förekommer i mineralriket som flusspat. — **Kalciumkarbi'd** l. **Kalciumkarbu'r,** kolkalcium, en gråaktig, kristallinisk massa, av vilken *acetylen* (se d. o.) tillverkas. — **Kalciumkarbonat,** kolsyrad kalk, huvudbeståndsdelen i krita, marmor och kalksten. — **Kalciumklorid,** klorkalcium, erhålles genom att lösa kalciumkarbonat (krita, marmor), i saltsyra. Kristalliserar i stora färglösa prismor.
Kalciumsackarat l. **Sockerkalk,** *kem.*, erhålles genom att digerera kalkmjölk med socker och koncentrera lösningen till sirapstjocklek, varefter den utstrykes och får torka. Användes i medicinen för att neutralisera överflödig syra i magen. I industrien för minskning av syrehalten i vin samt till emulgering av oljor med vatten l. mjölk.
Kalciumzymofosfat, *farm.*, se *Zymofosfat.*
Kalda'risk metall, se *Caldarisk metall.*
Kaldéer, de för sina astronomiska och astrologiska kunskaper berömda inv. i *Kaldéen* (Babylonien). — **Kalde'iska kristna,** från Syrien till Persien, Mesopotamien och Arabien utvandrade *nestorianer* (se d. o.). — **K. perioden,** medelst vilken *kaldéerna* förutsade förmörkelser, innefattar en tid av 6,585 dagar, 7 timmar och 42 min. —

K. språket l. Assyriska språket, en gren av den semitiska språkstammen.

Ka'lder, ett armeniskt folk.

Kalde'ra (av *Caldera*-dalen på Kanarieöarna), *geol.*, genom instörtning bildad dal på ett vulkanberg.

Kaldu'n, *ty.*, slaktboskaps inälvor.

Kale, *turk.*, slott. Jfr *Kala.*

Kaleba'ss, Kaleba'sspumpan, Kaleba'ssträdet, se *Kalabass.*

Kaledo'nien (*lat. caledo'nia*), romarnas benämning på det n. om Clyde- och Forthvikarna belägna skotska berglandet. — **Kaledo'nier,** inv. i *Kaledonien.*

Kalefa'ktor, se *Calefactor.*

Kaleidofo'n (av *gr. kalo's*, skön, *e'idos*, form, och *fone'*, ljud), *fys.*, apparat, som visar rörelsen hos ljudande kroppar.

Kaleidosko'p (av *gr. kalo's*, skön, *e'idos*, form, och *skope'in*, skåda), instrument i form av en tub, vilket, då det kringvrides l. skakas, visar däri inlagda, brokiga, genomskinliga och lättrörliga små föremål i en oändlig mångfald av stjärnformiga, strängt symmetriska bilder.

Kalejdosko'p, se *Kaleidoskop.*

Kale-ké, japanskt benämning på sjukdomen *Beri-beri* (se d. o.).

Kale'ndæ, se *Calendæ.*

Kalendariografi', Kalenda'risk m. fl., se under *Kalender.*

Kalenda'rium, *lat.*, *sv. pl.*, **Kalenda'rier** = *Kalender* (se d. o.). — **Kalendarium perpe'tuum,** beständig kalender, kalender, gällande för ett obegränsat antal år.

Kale'ndegille, under medeltiden en förening av i samma kyrka l. i samma stad tjänstgörande präster.

Kale'nder (*lat. calenda'rium*, av *cale'ndæ*, första dagen i varje månad), *astr.*, tidräkning (se *Julianska kalendern* och *Gregorianska kalendern*); almanack, en sammanställning i tabellarisk form av uppgifter rör. tidräkningen, religiösa fester, astronomiska företeelser m. m. för ett visst år; en skrift med allmänna l. spec. uppgifter l. uppsatser, t. ex. adels-, adress- l. riksdagskalender, poetisk kalender o. s. v. — **Kalendariografi** l. **Kalendografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), läran om sättet att uppgöra kalendrar. — **Kalenda'risk** l. **Kalendariogra'fisk,** till kalendern l. kalendariografien hörande. — **Kalendariska tabeller,** se *Calendaria perpetua.* — **Kalenderklinga,** svärdsklinga med graverad kalender. — **Kalendertecken,** de i almanackor brukade tecknen för de olika planeterna, för månens faser m. m.

Kalende'ra, festa, rumla (av *Kalandsbrödernas* urartade vanor vid sammanträdena).

Ka'lervo, Kalervoinen = *Kaleva* (se d. o.).

Kale'sch (*fr. calèche*), ett lätt, fyrhjuligt, vanligtvis öppet åkdon.

Ka'leva, *fi. myt.*, stamfader till kalevalafolket; även landet Kalevala. — **Ka'levan kansa** l. **Ka'levalaiset,** kalevalafolket. — **Ka'levala,** Kalevas och kalevalahjältarnas hem; Finlands stora folkepos, som återgiver fornfinnarnas liv och föreställningssätt. — **Ka'levatar,** Kalevas dotter, moder till Ilmarinen.

Ka'levipoeg, ”Kalevs son”, hjälten i esternas folkepos.

Kale'viska avdelningen, *geol.*, vissa fennoskandiska sedimentavlagringar av det yngsta urberget.

Kalfa'ktor, soldat, som tjänstgör såsom uppassare åt officer. Se *Calefactor.*

Kalfa'tra (*holl. kalefateren, kalfaten*, och detta av *arab. kalafa*, stoppa igen springor med mossa l. palmtrådar), *sjöv.*, driva, dikta, göra ett skepp vattentätt; *fig.*, strängt kritisera; gå illa åt någon.

Kali, *ind. myt.*, Sivas gemål i egenskap av världsförstörerska och hämndens gudinna. Jfr *Parvati.*

Kali, *sanskr.*, den tärningsida, som betecknas med ett öga; den personifierade speldemonen. Även dets. som *Kaliyuga* (se d. o.).

Ka'li, *kem.*, oxiden och hydradet av *kalium* (se d. o.). Brukas till beredning av såpa. — **Kaliglimmer,** se *Muscovit.* — **Kalihydrat,** *kem.*, *Hy'dras kalicus*, en vit, starkt frätande massa, vanligen beredd av kaliumkarbonat och kalk. — **Kalilut,** en lösning av kalihydrat i vatten. — **Kalisalpeter,** salpetersyrat kali.—**Kalisalpeter** l. **Kaliumsalter,** salter av kali.

Kaliaturträ, *Li'gnum sa'ntali ru'brum*, rött sandelträ, fås av *Pteroca'rpus santa'linus*, tillhörande fam. *Legumino'sæ* i Ostindien. Användes till finare snickeriarbeten.

Kaliban, se *Caliban.*

Kaliba'sjer l. **Kaliba'sser,** rumäner, som från Valakiet invandrat i Siebenbürgen.

Kali'ber (*fr. calibre*), *krigsk.*, diametern till ett eldvapens lopp; *fig.*, halt l. värde. — **Kalibertolk** l. **Kaliberstock,** provkula, som begagnas för att undersöka en gevärspipas kaliber. — **Kalibre'ra,** undersöka ett eldvapens kaliber; jämnt avväga, tarera; noggrant bestämma ett föremåls dimensioner.

Kalida'rium (av *lat. ca'lidus*, varm), varmt växthus.

Kali'f l. **Khali'f** (*arab. chali'fa*), efterföljare, under mer än sex sekler efter år 632 titel för de muhammedanska härskarna över det av Muhammed grundade riket, *kalifatet.* — **Kalifa't,** en kalifs värdighet, styrelse och regeringsområde. — **Kalifa't-rörelsen,** indisk sympatirörelse för den turkiske sultanens kalifat.

Kaliforniavätska, *kem.*, svavelkalkvätska.

Kalifornisk silvergran, *bot.*, en västlig nordamerikansk ädelgran, *A'bies co'ncolor*, vilken som prydnadsträd odlas i Sverige upp till Ångermanland.

Kalifri alun = *Aluminiumsulfat* (se d. o.).

Ka'lihydrat, se under *Kali.*

Ka'likå l. **Ka'llikå** (*eng. calico*), i utlandet

finare kattun; hos oss grövre, enfärgat bomullstyg.

Kali'la va-Di'mna, *arab.*, Kalila och Dimna, ett berömt österländskt sagoverk.

Kaliofili't, se *Fakellit.*

Ka'lisalpeter, Ka'lisalter, se under *Kali.*

Ka'lium, *kem.*, ett i förening med syre l. klor täml. allmänt i naturen förekommande silvervitt metalliskt grundämne. — **Kaliumantimonyltartrat**, kräkvinsten. Se *Tartras stibicokalicus.* — **Kaliumbitartrat**, se *Bitartras kalicus.* — **Kaliumjodid**, jodkalium användes i fotografi och medicin. — **Kaliumjärncyanur**, *kem.*, gult blodlutsalt. — **Kaliumkarbonat**, kolsyrat kali, *pottaska* (se d. o.). — **Kaliumklorat**, klorsyrat kali, brukas i medicinen mot halsfluss, i tekniken bl. a. till tändsatser på säkerhetständstickor. — **Kaliumnitrat** = *Salpeter* (se d. o.). — **Kaliumpermanganat**, övermangansyrat kali, kameleon, brukas såsom oxidations- och blekmedel, vid sårbehandling o. s. v. — **Kaliumsalter**, se *Kalisalter* (under *Kali*).

Kalixti'ner, se *Calixtiner.*

Kaliyuga, *sanskr.*, den tidsperiod, vi nu befinna oss i, och som anses vara den sämsta bland de fyra växlande världsåldrarna.

Kaljuscher = *Koloscher* (se d. o.).

Kalk (*lat. ca'lix*), bägare, pokal; altarbägare; altarvin.

Kalk (*lat. calx*), *kem.*, kalciumoxid, framställes genom glödgning av kalciumkarbonat. — **Kalkhydrat**, släckt kalk. — **Kalkliniment**, *farm.*, *Linime'ntum ca'lcicum*, en mot brännsår använd blandning av linolja och kalkvatten i lika delar. — **Kalkljus**, se *Drummonds kalkljus.* — **Kalksinter** (av *ty. sintern*, droppa), *geol.*, en ur vatten, som hållit kolsyrad kalk upplöst, på kemisk väg avsatt kalkspatmassa, t. ex. droppsten. — **Kalkspat**, se *Kalcit.* — **Kalktuff**, *petrogr.*, en oftast ljus, porös stenmassa av kolsyrad kalk.

Ka'lka, den förnämsta av mongolernas stammar.

Kalkalger, *bot.*, vissa i havet levande alger med rik kalkinlagring i cellväggarna.

Kalkaneodyni' (av *lat. calca'neum*, häl, och *gr. ody'ne*, smärta), se *Talalgi.*

Kalka'nt (av *lat. calca're*, trampa), orgeltrampare. — **Kalkantkla'v**, den hävstång, genom vars nedtrampning orgelbälgen öppnas.

Ka'lkas, se *Kalchas.*

Kalke'ra (*fr. calquer*, av *lat. calca're*, trampa), kopiera en teckning genom att följa dess linjer med en penna, en pryl l. d. — **Kalke'rpapper, Kalkerlärft**, genomskinligt papper l. lärft, på vilket kalkeringen utföres.

Kalkfjäll, *bot.*, dets. som kronfjäll.

Kalkharmoto'm = *Phillipsit* (se d. o.).

Kalkhydra't, se under *Kalk.*

Kalkinfa'rkt (av *lat. infarci're*, tillstoppa), *med.*, avlagring av kalksalter i de raka njurkanalerna.

Kalkkonkreme'nt, *med.*, stenbildningar (blåssten, njursten, gallsten o. s. v.) i människokroppen, bestående av kolsyrad l. fosforsyrad kalk.

Kalkkrasse, *bot.*, se *Braya.*

Kalklinime'nt, Kalkljus, se under *Kalk.*

Kalkografi' (av *gr. chalko's*, koppar, och *gra'fein*, skriva), kopparstickarkonst; även en samling graverade kopparplåtar jämte avtryck. — **Kalkokemigrafi'**, fotografisk etsning.

Kalkoli't, *miner.*, ett uranmineral.

Kalkomikli't, *miner.*, brokig kopparmalm.

Kalkonen, *zool.*, en tam hönsfågel, *Melea'gris gallo'pavo*, från n. Mexiko och angränsande Nordamerika.

Kalkopyri't, *miner.*, form av kopparkis.

Kalkosideri't, *miner.*, vattenhaltigt fosfat av järn och koppar.

Kalkosi'n l. Kalkosi't, *miner.*, kopparglans (se d. o.).

Kalkotrichi't, *miner.*, kopparblomma.

Kalkotypi' (av *gr. chalko's*, koppar, och *ty'pos*, avtryck), koppartryck, varvid bilden etsas i upphöjd form på en kopparskiva.

Kalkoxylografi' (av *gr. chalko's*, koppar, *xy'lon*, trä, och *gra'fein*, skriva), metod att förbinda kopparstickskonsten med träsnittet.

Kalksalpeter, Luftsalpeter l. Norgesalpeter, kalciumnitrat, ett viktigt konstgödningsmedel, sedan det börjat framställas ur luftens kväve enl. metod av Birkeland och Eyde.

Kalksi'nter, Kalkspat och **Kalktuff**, se under *Kalk.*

Kalkspat, se *Kalcit.*

Kalksten, *petrogr.*, kristallinisk, kornig till tät bergart av kolsyrad kalk.

Kalkterapi', *med.*, användning av kalciumföreningar som läkemedel, t. ex. vid bensjukdomar.

Kalktrav, *bot.*, se *Arabis.*

Kalktuff, *petrogr.*, porös massa av kolsyrad kalk, vanligen genomsatt av fossila växtlämningar.

Kalkull l. Skinnull, i garverier vid fårhudsberedning erhållen kalkblandad ull, som användes till grova vävnader.

Kalku'ttahampa = *Jute* (se d. o.).

Kalkväxter, *bot.*, växter som endast förekomma å kalkhaltig mark.

Kalky'l (av *lat. ca'lculus*, liten sten), räkning, beräkning, överslag. — **Kalkylatio'nsbok**, *handelst.*, bok, vari kalkyler upprättas. — **Kalkyle'ra**, räkna, beräkna.

Ka'lla, se *Calla palustris.*

Kalla'h l. Ka'lle, *hebr.*, brud.

Kallai't, *miner.*, turkos (se d. o.).

Kallgräs, *bot.*, se *Scheuzeria.*

Kallible'faron, *gr.* (av *ka'llos*, skönhet, och

ble'faron, ögonbryn), försköningsmedel för ögonbrynen.

Kalliditet (av *lat. ca'llidus,* slug), slughet.

Kalliesteti'k (av *gr. ka'llos,* skönhet, och *esteti'k,* se d. o.), läran om skönhetssinnet l. känslan för det sköna.

Kalligra'f (av *gr. ka'llos,* skönhet, och *gra'fein,* skriva), skönskrivare. — **Kalligrafi',** skönskrivningskonst. — **Kalligra'fisk,** som har avseende på skönskrivning.

Ka'llikå, se *Kalikå.*

Kallili't, *miner.,* nickelvismutglans.

Kallilogi' (av *gr. ka'llos,* skönhet, och *le'gein,* tala), vältalighet.

Kallio'pe (*lat. Calliope*), *gr. myt.,* en av de nio muserna, den episka skaldekonstens gudinna; *astr.,* en av småplaneterna.

Kallipædopoi'e, *gr.* (av *ka'llos,* skönhet, *pai's, gen. paido's,* barn, och *poie'in,* göra, avla), konsten att avla vackra barn..

Kalli'pygos, *gr.,* den skönländade, binamn till Afrodite.

Kallirrho'ë, *gr.* (*lat. Cali'rrhoë*), den skönflytande; *gr. myt.,* namn på flera källnymfer.

Kallisteni' (av *gr. ka'llos,* skönhet, och *sthe'nos,* styrka), gymnastik, till förskönande och stärkande av kroppen.

Kallisto' (*lat. Calli'sto*), *gr. myt.,* Artemis' förtrogna, förvandlades av den svartsjuka Hera till en björninna och upptogs efter sin död bland stjärnorna (”Stora björnen”) ; *astr.,* en av småplaneterna.

Kallitekni'k (av *gr. ka'llos,* skönhet, och *te'chne,* konst), försköningskonst.

Kallitypi', *fotogr.,* fotografisk kopieringsmetod.

Kall nål, se *Torrnålsgravyr.*

Kallops, se *Kalops.*

Kallo's, *kem.,* se *Kallus.*

Kallosite't (av *lat. ca'llum,* hård hud), *med.,* hudvalk.

Ka'llus (*lat. ca'llus*), *med.,* se *Callus; bot.,* en nybildning å sårade vedartade växtdelar; en beläggning med plattor, *kallusplattor,* av kolhydratet *kallo's* på silrörsplattorna hos högre växter.

Kallusplattor, se föreg. ord.

Kalluxanti'n, *kem.,* växtfärgämne, som erhålles ur ljung.

Kallö's (*lat. callo'sus*), *med.,* valkig, hård, hornaktig (om sår, hud o. s. v.).

Kalma, *fi. myt.,* gravarnas och de jordades gudomlighet.

Kalma'r, *zool.,* en art bläckfisk.

Kalmar recess, unionskonungens Hans i Kalmar 1483 till svenska rådet avgivna handfästning.

Ka'lmer, se *Kalmregioner.*

Kalme'ra (*fr. calmer*), stilla, lugna, blidka.

Ka'lmia, *bot.,* nordamerikanskt växtsläkte av fam. *Erica'ceæ.* Flera arter odlas för sina vackra, vita blommors skull, men äro giftiga.

Kalmi'nk, *ry.,* grovt lärft.

Ka'lmregioner (av *fr. calme,* vindstilla), *meteor.,* stiltjeregioner, trakter av jorden, utmärkta genom långvarig vindstilla.

Kalmu'ck, ett slags långhårigt ylletyg, som fått sin benämning därav, att kalmuckerna bära överplagg av så beskaffad vävnad; ett krusulligt, astrakanliknande fabrikat, vilket brukas som pälsverk.

Kalmu'cker, ett mongoliskt nomadfolk i Asien.

Ka'lmusrot, *farm., Rhi'zoma ca'lami,* rotstocken av *A'corus ca'lamus,* tillhör fam. *Aroi'deæ,* befordrar matsmältningen.

Kalobioti'k (av *gr. kalo's,* skön, och *bi'os,* liv), konsten att utveckla själsförmögenheterna och de sinnliga krafterna till harmonisk samverkan.

Kalodo'nt, *farm.,* en tandpasta av krita, tvål, glycerin och parfym.

Kaloge'ri, *nygr., pl.,* munkar, tillhörande grekiska kyrkan.

Kalokagathi'a (av *gr. kalo's kai agatho's,* skön och god), sedlig skönhet, godhet och ett ädelt skick.

Ka'lomel, *farm.,* kvicksilverklorur, brukas som laxermedel och vid vissa inflammationer i hornhinnan. — **Kalomelo'l,** kolloidalt kalomel.

Kalometri' (av *gr. kalo's,* skön, och *me'tron,* mått), skönhetsmått, skönhetsmätning.

Kalo'ngen l. Indiens flygande hund, *zool.,* en art fladdermus, *Pte'ropus vampy'rus.*

Kalo'ps (av *eng. collops,* köttskivor), *kokk.,* maträtt av tjocka oxköttbitar, som kokas i kastrull vid sakta eld.

Kalori' (av *lat. ca'lor,* värme), *fys.,* värmeenhet, den värmemängd, som fordras för att med en grad höja temperaturen hos viktenheten vatten.

Kalorife'r (av *lat. ca'lor,* värme, och *fe'rre,* föra), ugn för upphettning av luft, vilken skall brukas till torkning och uppvärmning av byggnader m. m.

Kalori'kmaskin, varmluftsmaskin, kraftmaskin, vid vilken varm luft användes såsom motoriskt ämne.

Kalorime'ter (av *lat. ca'lor,* värme, och *gr. metre'in,* mäta), *fys.,* värmemätare, ett instrument, bestämt att mäta värmen vid förbränningar. — **Kalorimetri',** den del av värmeläran, som handlar om kroppars eg. värme och om bestämmandet av värmekvantiteter.

Kalorimo'tor (av *lat. ca'lor,* värme, och *move're,* frambringa), se *Deflagrator.*

Kalorisce'ns, *lat.,* värmeutstrålning.

Kalo'riska provet, *med.,* prövning av vestibulapparatens (jämviktsinnets) funktion genom spolning av yttre hörselgången med avkylt vatten.

Kaloritropi'sm, *bot.,* se *Tropismer.*

Kalospinterokromatokre'ne (av *gr. kalo's,* skön, *spinthe'r,* gnista, *chro'ma,* färg, och *kre'ne,* källa), ett under artificiell belys-

ning i många färger spelande springvatten.

Kalo'ten, *zool.*, en sydasiatisk, omkr. 40 cm. lång ödla, *Calo'tes versi'color.*

Kalo'tt (*fr. calotte*), rund, tätt åtslutande mössa utan skärm, som tillhör de romersk-katolska prästernas ämbetsdräkt; *byggn.*, den övre runda delen av en kupol. — **Kalotti'ster,** se *Calottister.* — **Kalottpredikningarna,** Olof von Dalins satirer över predikosättet på hans tid. — **Kalottvälde** (*fr. régime de la calotte*), prästvälde.

Kalotypi' (av *gr. kalo's,* skön, och *ty'pos,* prägel, tryck), ett av engelsmannen *Fox Talbot* 1839 uppfunnet förfaringssätt till framställande av varaktiga fotografier.

Kalpa, *sanskr.*, ”anordning”, ”regel”, vediska ritualregler; ett s. k. Brahmans halvdygn, den för världens bestånd fastställda tiden; Jainas åtta nedersta himlar.

Kalpa'k l. **Kolpa'k,** *turk.*, ett slags pälsmössa, brukad av tatarer, turkar, ungerska husarer, franska hästjägare m. fl.

Kalpasu'tra, den ena av de huvudavdelningar, vari de indiska litteraturverken om offerritualen indelas. Den andra kallas *Smartasutra.*

Kalsinering, se *Kalcinera.*

Kalso'nger (*fr. caleçons,* av *ital. calzo'ni,* byxor, av *ca'lza,* strumpa), ett slags tunnare benkläder, som bäras närmast kroppen.

Kalterböhmer, se *Tyroleräpplen.*

Kalu'fs l. **Kalu'v** (möjligen av *pickaluv,* pickelhuva), skämtsamt namn på håret l. huvudet.

Kaluihampa, se *Ramie.*

Kalu'mbarot, Kalumbi'n, se *Kolumborot.*

Kalume't (*fr. calumet*), fredspipa.

Kalumni', se *Calomnie.*

Kalu'n, se *Kaldun.*

Kalva'ria-orden, se *Calvaria-orden.*

Kalva'rieberget, se *Calvaria.*

Kalvbräss, se *Bräss.*

Kalvdans, en av råmjölk tillredd maträtt.

Kalvi'ller (*fr. calvilles,* av *lat. ca'lvus,* glatt), en art glatta äpplen.

Kalvini'sm, Kalvini'st, se *Calvinism, Calvinist.*

Kalvmjölke, dets. som *kalvbräss.*

Kalybografi' (av *gr. cha'lybs,* stål, och *gra'fein,* skriva), stålstickskonsten.

Kalymma'ter (*gr. kalyma'tia,* hölje, betäckning), *byggn.*, innantaket i de grekiska templens kolonngång, bestående av mellan takbjälkarna anbragta stenhällar.

Kalypso' (*lat. Caly'pso*), *gr. myt.*, dotter av Atlas, kvarhöll Odysseus sju år på ön Ogyia; *astr.*, en av småplaneterna.

Kalyptri'ter, *paleont.*, en art förstenade snäckor.

Kalyptroge'n (av *gr. kaly'ptra,* betäckning, och *ge'nein,* bildas), *bot.*, det cellager, som bildar rotmössan.

Kam, se *Ham.*

Kama l. **Kamade'va,** *ind. myt.*, eg. ”begärets gud”; den indiske kärleksguden.

Kamaci't, *miner.*, varietet av meteorjärn.

Ka'madeva, se *Kama.*

Kamai, se *Tawhero.*

Kama'la, *farm.*, *Gla'ndulæ ro'ttleræ, G. Kamala,* fås av *Ro'ttlera tincto'ria,* tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ,* ett träd, som växer i Ostindien, på Filippinerna och i s. Arabien. Drogen, frukternas och bladens glandler, brukas som medel mot binnikemask.

Kamaldule'nsorden, se *Camaldulensorden.*

Kama'nter, med *agan* (se d. o.) besläktat folk i Abessinien.

Kamaraderi' (*fr. camaraderie*), eg. kamratskap; kotteriväsende. Jfr Kotteri.

Kamari'lla, se *Camarilla.*

Kamaro'ma, *gr.*, *med.*, brott i huvudskålen. — **Kamaro'sis,** bildandet av ett sådant brott.

Kama'scher (*fr. gamaches*), knäpp- l. andra slags överstrumpor. Jfr *Damasker.*

Kamasi'ntser, ett samojediskt folkslag.

Ka'masu'tra, *sanskr.*, ”ledtråd i kärlek”, en framställning av läran om den fysiska kärleken.

Kamatschi'lbark l. **Kurukupully,** *bot.*, en garvbark från Västindien och Mexiko av *Pithecolo'bium du'lcis* (syn. *I'nga dulcis*).

Kambalträ, *bot.*, se *Baphia.*

Kambia'lring, se *Cambialring* (under *Cambium*). — **Kambifo'rma,** *bot.*, ”kambiumlika”, kallas långsträckta, tunnväggiga, porfria celler, som åtfölja silrören.

Ka'mbio, se *Cambio.*

Ka'mbium, se *Cambium.*

Kambofett, se *Myristicafett.*

Ka'mbrik (*fr. cambrai, holl. kamerijk, eng. cambric,* namnet bildat efter franska staden *Cambray* [*Cambrai*]), namn på batist l. med denna likartad bomullsvävnad.

Ka'mbriska systemet l. **K. formationen,** *geol.*, geologiska bildningar mellan urberget och siluren.

Kambräken, *bot.*, se *Blechnum.*

Kamé, *fr.*, ädelsten l. halvädelsten, bestående av två olikfärgade lager, varav det ena snidas till upphöjda figurer, och det andra utgör grunden. Jfr *Gemma* och *Intaglio.*

Kameaha'measorden, en hawaiisk orden.

Kame'l, se *Kamelsläktet.*

Kamelandskap (*l.* kä'im-), *geol.*, se *Rames.*

Kameleo'nt, *zool.*, se *Kameleonterna; fig.*, ombytlig människa. — **Kameleonten,** *astr.*, se *Chamæleon.* — **Kameleonterna,** *zool.*, *Chamæleo'ntidæ,* en till ödlornas ordning hörande familj, hemmahörande i Afrika och Asien, utmärker sig bl. a. därigenom, att djuren äga förmåga att växla färg samt att röra det ena ögat oberoende av det andra.

Kame'lgarn, garn, tillverkat av den ull, som kamelerna fälla om våren.

Kame'lgräs, se *Kamelhö.*

Kamelhår, felaktig benämning på *Angoraull* (se d. o.).

Kame'lhö, *bot., He'rba foe'ni camelo'rum,* strån och blad av ett gräs, *Andropo'gon la'niger,* i n. Afrika, Arabien och Indien. Brukas i sistnämnda land bl. a. som antispasmodiskt medel.

Kame'lia, se *Camellia.*

Kame'liadam, se *Camelliadam.*

Kamelopa'rd, *zool.* = *Giraffen* (se d. o.).

Kamelopa'rden, *astr.,* stjärnbild mellan Stora Björn och Kusken.

Kamelo'tt, se *Kamlott.*

Kamelsadel, se *Kamelsäck.*

Kame'lsläktet, *zool., Came'lus,* hör till kameldjurens ordning bland däggdjuren. Dess arter äro enpuckliga kamelen, *C. dromeda'rius,* och tvåpuckliga kamelen, *C. bactria'nus.*

Kamelsäck l. **Kamelsadel,** orientalisk konstvävnad, använd som ytterbeklädnad till sadelväskor på kameler.

Kame'ner, se *Camenæ.*

Ka'mera, se *Camera.*

Kamera'l, *lat.,* som avser statens finansväsende. — **Kameralbyrå,** inom vissa ämbetsverk den avdelning, som för räkenskaperna. — **Kameralexamen,** en examen i kameralvetenskap m. fl. ämnen, vars avläggande förr krävdes för inträde i vissa ämbetsverk. — **Kamerali'st,** person, som ägnar sig åt kameralvetenskap; i ett kammarkontor anställd tjänsteman. — **Kameralisti'k** =*Kameralvetenskap* (se nedan). — **Kamerallagfarenhet,** lagarna rör. statens finansväsende. — **Kameralvetenskap,** vetenskapen om statens finans- och skatteväsende.

Kamerle'ngo, se *Camerlengo.*

Kameronia'ner, en efter predikanten *Ca'meron* uppkallad skotsk sekt, även benämnd *kargilliter.*

Kameru'nnötter, dets. som jordnötter. Se *Arachis.*

Kames (*l.* kä'ims) l. **Kamelandskap,** *geol.,* skotsk benämning på åsar, rullstensåsar. Jfr *Eskers.*

Kamfe'n, *kem.,* en terpen (se d. o.), som förekommer i fransk och amerikansk terpentin samt flera aromatiska oljor.

Ka'mfer, *farm., Ca'mphora,* en *stearopte'n* (se d. o.), som fås av kamferlagern, *La'urus ca'mphora,* i Kina, Japan och sydligaste Europa. Brukas i läkekonsten såväl in- som utvärtes, i tekniken vid beredning av celluloid. — **Kamferarter,** *kem.,* kallas syrehaltiga derivat av terpener. Vanligast är vanlig kamfer. — **Kamferdroppar,** *Æther spirituo'sus camphora'tus,* en lösning av kamfer i Hoffmanns droppar, brukas som stimulerande och krampstillande medel. — **Kamferliniment,** *Linime'ntum ammoniaca'to-camphora'tum,* består av kamferolja och ammoniak samt brukas till ingnidning mot reumatism m. m. — **Kamferolja,** *O'leum camphora'tum,* en lösning av kamfer i olivolja, nyttjas till ingnidning mot reumatism m. m. — **Kamfersprit,** *Spi'ritus camphora'tus,* en lösning av kamfer i utspädd sprit, nyttjas som hudretande medel.

Kamfi'n, *tekn.,* en genom destillation av terpentinolja, kalk och vatten erhållen olja; en blandning av terpentin och sprit, som förr begagnades till lysämne. — **Kamfi'nbad,** räknas till de medicinska baden med verkan som tallbarrsbad.

Ka'mfio, ett slags spel. Se *Cambio.*

Kamfy'l-alkohol, *kem.,* borneokamfer (se *Borneol*).

Kamgamar, *zool.,* ett släkte gamar, *Sarcorha'mpus.* Hit höra K o n d o r e n , *S. gry'phus,* och K u n g s g a m e n , *S. pa'pa,* båda i Amerika.

Kamgarn, av kamelull tillverkat garn.

Kami-kulten, japanernas nationalreligion.

Kami'llblommor, se *Kamomill.*

Kami'n (*gr. ka'minos*), fast spisel; flyttbar järnugn.

Kamisa'rder (*fr. camisards*) kallades de mot Ludvig XIV i Frankrike upproriska hugenotterna i Cevennerna, emedan de vid sina nattliga anfall drogo en skjorta (*cami'sa*) över sina kläder.

Kamiso'l (*fr. camisole*), tröja, jacka; morgonkappa; tvångströja.

Kami'tiska språk = *Hamitiska språk* (se d. o.).

Kamkis, *miner.,* se *Markasit.*

Kamlo'tt l. **Kamelo'tt** (*fr. camelot,* av *lat. came'lus,* kamel), ett tätt, glatt tyg av ull l. silke.

Kammardressy'r, *jaktt.,* förberedande dressyr av fågelhund.

Kammarduk (*ty. Kammertuch,* antagl. en förvrängning av *Cambray-tuch*), urspr. = *kambrik* (se d. o.); hos oss ett finare, mera dyrbart tyg av lin- l. bomullsspånad.

Kammare (*ty. Kammer,* av *lat. ca'mera,* valv), mindre boningsrum; förvaringsrum (skatt-, klädkammare); förvaltningsverk (drätselkammare o. s. v.); riksdagsavdelning; *krigsk.,* krutrummet i ett skjutvapen. — **Kammarfru, Kammarfröken,** uppvaktande damer hos furstinna. — **Kammargevär,** *krigsk.,* ett räfflat gevär, vars kammare hade mindre kaliber än loppet. — **Kammarherre,** högre hovtjänare, som det åligger att uppvakta en furstlig person. — **Kammarjunkare,** hovtjänare, näst efter kammarherre i rang. — **Kammarkollegium,** ett centralt ämbetsverk, hörande till finansdepartementet. — **Kammarkonsert,** den instrumentala arten av kompositionsformen *konsert* (se d. o.). Den vokala kallades *kyrkokonsert.* — **Kammarkontor** = *Kameralbyrå* (se d. o.). — **Kammarmusik,** *tonk.,* för utförande i mindre rum särskilt lämplig musik. — **Kammarmusikus,** en musiker, som före-

trädesvis idkar kammarmusik; vid somliga hov medlem av den furstliga orkestern; hos oss medlem av kungl. hovkapellet. — **Kammarladdningsgevär**, *krigsk.*, benämning på de äldsta bakladdningsgevären. — **Kammarorgel** = *Harmonium* (se d. o.). — **Kammarrätten**, ett centralt ämbetsverk, som hör till finansdepartementet. — **Kammarsyra**, utspädd svavelsyra. — **Kammarton**, *tonk.*, den vanliga stämningen av till kammarmusik erforderliga instrument, vilken är en ton lägre än *korton*, efter vilken de gamla orgelverken stämdes.

Kammaroli't (av *gr. ka'mmaros*, en kräftart, och *li'thos*, sten), kräftsten.

Kammarorgel, Kammarrätten, Kammarsyra, Kammarton, se under *Kammare*.

Kammusslan, *zool.*, ett musselsläkte, *Pe'cten*, med olika skalhalvor. Flera arter ätas.

Kamoi, en av ainofolkets gudomligheter.

Kamomi'llblommor, *farm.*, *Flo'res chamomi'llæ*, de torkade blomkorgarna av *Matrica'ria chamomi'lla*, tillhörande fam. *Compo'sitæ*, användas i form av te mot kramp, koliksmärtor m. m. — **Kamomillolja**, en flyktig olja i kamomillblommor.

Kamo'rra, se *Camorra*.

Kampagna (*l.* -pa'nja), se *Campagna*.

Kampani'l, se *Campanile*.

Kampa'nj (*fr. campagne*, av *lat. ca'mpus*, fält), fälttåg; *handelst.*, den tid av året, då vissa tillverkningar (t. ex. av vitbetssocker) utan avbrott bedrivas. — **Kampanjflagg**, *sjöv.*, Sveriges forna örlogsflagg. — **Kampanjlanternor**, förr benämning på örlogsfartygs signallyktor. — **Kampanj-sal**, ett linjeskepps översta kajuta.

Kampanulace'er, se *Campanulaceæ*.

Kampeme'ntsplats, se under följ. ord.

Kampe'ra (*fr. camper*, av *lat. ca'mpus*, fält), *krigsk.*, ligga i läger i det fria; vistas, tillbringa tiden. — **Kampeme'nt**, förr bruklig benämning på läger, vanligast tältläger. — **Kampeme'ntsplats**, lägerplats.

Kampe'schträ, *Li'gnum campechia'num*, ett värdefullt färgämne, fås av det i det tropiska Amerika inhemska trädet *Hæmato'xylon campechia'num*, tillhörande fam. *Leguminosæ*.

Kamping, se *Camping*.

Kampong l. **Kampung**, *malaj.*, by.

Kamptu'likon, en av kautschuk och korkspån beredd massa, som användes till golvmattor m. m.

Kampylogrammi'k (av *gr. kampy'los*, krokig, och *gra'mma*, skrift, av *gra'fein*, skriva), läran om kroklinjer och krokliniga figurer l. storheter.

Kampylotro'p, *bot.*, krökt (om fröämnet). Jfr *Ortotrop* och *Anatrop*.

Kamra't (*fr. camarade*, av *sp. camara'da*, av *ca'mara*, kammare), eg. samboende; följeslagare, medbroder (i arbetet), medanställd.

Kamre'rare l. **Kamre'r** (av *mlat. camera'rius*), uppsyningsman över skattkammare), kassaförvaltare, räkenskapsförare; tjänsteman, som ansvarar för bokföringen.

Kamsi'n = *Chamsin* (se d. o.).

Kamtjada'ler, se *Kamtsjadaler*.

Kamtjatkabäver l. **Kalan**, benämning på pälsverk av havsuttern.

Kamtsjada'ler, Kamtjadaler, urinvånarna på s. Kamtjatka.

Kamu's, *arab.*, ocean. Se *El-Kamus*.

Kamäxing, *bot.*, se *Cynosurus*.

Kan., förk. för nordamerikanska staten *Kansas*.

Ka'n, ("kanna"), holländskt rymdmått för våtvaror = 1 l., på Java = 1,5 l.

Kan l. **Khan**, tatarisk titel för stormän; i Orienten offentliga härbärgen för resande. **Kaka'n**, kanernas kan, kallades de mongoliska härskarna. — **Kana't**, furstendöme; furstevärdighet.

Kanaani'terna, de från Hams son *Kanaan* härstammande inv. i Kanaans land vid dettas erövring av Israels barn. — **Kanaani'tiska språk** kallas bl. a. hebreiskan, feniciskan och puniskan.

Ka'nadabalsam, se *Canadabalsam*.

Kanadensisk vattenpest, *bot.*, se *Elodea*.

Kanado'l, se *Canadol*.

Kana'ker, Hawaiibornas namn på sig själva; numera benämning på Polynesiens alla infödingar.

Ka'nal (*lat. cana'lis*), konstgjord vattengrav; bredare sund; *anat.*, förlängda håligheter i djurkroppen; *fig.*, utväg, hemlig väg; medel. — **Kanalisatio'n**, ett områdes l. ett vattendrags kanalisering. — **Kanalise'ra** (*fr. canaliser*), förse med kanaler; göra segelbar. — **Kanalstrålar**, *fys.*, anodstrålar, som fortsätta bakom den genomborrade katoden i ett glimmerladdningsrör.

Kana'lje (*fr. canaille*, av *lat. ca'nis*, hund), dålig människa, skälm, skurk. — **Kanaljeri'**, skälmstycke, skurkstreck.

Kananéer, inv. i Kanaan före israeliternas invandring.

Kana'ngaolja, dets. som *Ylang-ylang* (se d. o.).

Kanapé, se *Canapé*; även ett slags bakverk.

Kana'raspråket l. **Kanare'siska språket**, ett av *dravidaspråken* (se d. o.).

Kana'riefrö, *bot.*, fås av *Pha'laris canarie'nsis*, tillhörande fam. *Grami'neæ*.

Kana'riefågeln, *zool.*, *Seri'nus cana'rius*, lever vild på några bland Kanarieöarna.

Kana'rieglas = *Uranglas* (se d. o.).

Kanariegräs, *bot.*, se *Phalaris*.

Kanarieharts, *bot.*, till facklor använt harts av *Cana'rium commu'ne*. Se *Canarium*.

Kana'riesekt (ändelsen *sekt* av *sp. seco*, *fr. sec*, *ital. secco*, torr), ett sött och starkt vin från Kanarieöarna.

Kana't, se under *Kan*.

Kance'ller (av *lat. cance'lli,* galler), *tonk.*, avlånga fack, som på orglar leda vädret till piporna, när *kancellventilerna* öppnas.

Kancelle'ra (av *lat. cance'lli,* galler), instänga inom galler; med gallerformiga överkorsningar utstryka något skrivet.

Ka'ncer (av *lat. ca'ncer,* kräfta), *med.*, kräfta. — **Kancerö's degeneratio'n,** omvandling av normala epitelceller till kräfta.

Kanda'r (av *ungersk. kanta'r,* töm), betsel med två bett, som användes vid ridning.

Kandari'n, europeisk benämning på en liten vikt och ett räknemynt i Östasien = $^{1}/_{100}$ tael l. liang.

Kande (*l.* kanne), danskt rymdmått = 1,932 l. Föråldrat norskt rymdmått = 1,930 l.

Kandela'ber (*lat. candela'brum,* av *cande'la,* ljus), en större armstake.

Kandelillavax, *bot.*, ett växtvax av *Eupho'rbia antisyphili'tica* från mell. Amerika. Användes i skokräm och lackfernissor m. m.

Kande'ra (*fr. candir*), överdraga (frukter o. s. v.) med socker.

Kandestöberi', *da.*, kannstöperi, efter *Holbergs* komedi ”Den politiske Kandestöber” bildat uttryck, som betecknar kälkborgerligt politiserande. Jfr *Kanngiesserei.*

Kandh, ett indiskt folk.

Ka'ndi, se *Kandisocker.*

Kandi'd (av *lat. ca'ndidus,* glänsande vit), oskuldsren, uppriktig.

Kandida't (av *lat. candida'tus,* eg. vitklädd [de, som i Rom sökte ett statsämbete, gingo klädda i vit toga]), sökande till ett ämbete; även person, vilken utan egen ansökan av andra framhålles såsom lämplig för en befattning; i Skandinavien och Finland titel för en person, som vunnit lägsta lärdomsgraden inom någon fakultet. — **Kandidatu'r,** kandidatskap. — **Kandide'ra,** uppställa sig som kandidat, antaga kandidatur (vid politiska val).

Kandio't, inv. på ön *Kandia* l. Kreta; även en grekisk dans.

Ka'ndisocker (*fr. candi*), renat och kristalliserat socker, bröstsocker.

Kandjur, den lamaistiska bibeln. Jfr *Lamaism.*

Kanefo'rer (*gr. kanefo'roi*), korgbärerskor; förnäma jungfrur, som vid religiösa fester i det gamla Aten i korgar på sina huvuden buro omkring heliga föremål; *byggn.*, ett slags karyatider (se *Karyatid*).

Kane'l, Ceylonkanel, *farm.*, *Co'rtex cinnamo'mi ceyla'nici,* äkta kanel, bastlagret i barken av kanelträdet, *Cinnamo'mum ceyla'nicum,* i Ostindien och Sydamerika, är en omtyckt krydda samt ingår i en mängd farmaceutiska preparat. — **Kanel,** vit, *Co'rtex cane'llæ a'lbæ,* barken av *Cane'lla a'lba* på Antillerna och Jamaica, användes som krydda och inom medicinen. — **Kanel-aldehy'd,** *kem.*, huvudbeståndsdelen i kanelolja. — **Kaneldroppar,** *farm.*, *Tinctu'ra cinnamo'mi,* består av Ceylonkanel och sprit samt brukas mot kräkningar m. m. — **Kanelkassia,** *Co'rtex cinnamo'mi Ca'ssiæ,* bastlagret av det i Kina och Ostindien vilt växande kanelträdet *Cinnamo'mum Ca'ssia,* utgör den vanliga hushållskanelen. — **Kanelknopp,** de som krydda använda utblommade och torkade blommorna av *Cinnamomum*-arter. — **Kanel-nejlika,** se *Dicypellium.* — **Kanelolja,** *Æthero'leum ca'ssiæ,* fås genom destillation av barken av *Cinnamo'mum Ca'ssia* och brukas bl. a. som tillsats till parfymer. — **Kaneltinktur** = *Kaneldroppar* (se ovan).

Kanele'ra, Kanelu'r, se *Kannelera, Kannelur.*

Kane'lkassia, Kane'lolja, se under *Kanel.*

Kanelrosor, *bot.*, se *Rosa.*

Kanelsten, *miner.*, se *Hessonit.*

Kaneltinktur, se under *Kanel.*

Ka'nfas (*fr. canevas,* av *lat. ca'nnabis,* hampa), urspr. glesträdigt hamptyg: sedan liknande tyg av linne, som genom klistring erhållit styvning; segelduksremsa, varmed en flaggas innerkant är skodd.

Kani'k (av *gr. kano'n,* regel), domherre, medlem av ett dom- l. kollegiat-kapitel.

Kanikulä'r-dagarna (av *lat. cani'cula,* hundstjärnan, Sirius, av *ca'nis,* hund), rötmånaden.

Kaninen, *zool.*, ett gånggrävande husdjur, *Oryctola'gus cuni'culus,* som vild l. förvildad gör stor skada. Den tama kaninen förekommer i ett stort antal varieteter och raser.

Kaninsnuva, *veter.*, se *Coccidios.*

Kanirami'n = *Brucin* (se d. o.).

Kani'ster (av *lat. cani'strum,* korg), bleckdosa till förvaring av te, tobak o. d.

Ka'njon, se *Cañon.*

Kankan, se *Cancan.*

Kankhu'ra, se *Ramie.*

Ka'nkles, litauiskt folkinstrument. Liksom finska kantelen.

Kankrini't, *miner.*, kalciumkarbonathaltig nefrit.

Kankroi'd (av *lat. ca'ncer,* kräfta, och *gr. e'idos,* form), *med.*, ett särskilt slags kräftbildning. — **Kankrö's,** kräftartad.

Kankroi'n, *kem.*, ämne, framställt ur kräftsvulster och identiskt med *Neurin* (se d. o.).

Kanna, äldre svenskt rymdmått = 2 stop = 4 halvstop = 8 kvarter = 32 jungfrur = 2,617 l.

Kanna-antilopen, dets. som *Eland* (se d. o.).

Kannabino'l, *kem.*, ett hartsartat ämne i hampa. Verksam beståndsdel i *Hasjisj.*

Kannacéer, *bot.*, växter av fam. *Canna'ceæ.*

Ka'nne (”kanna”), föråldrat tyskt rymdmått av växlande storlek.

Kannele'ra (*ty. kannelieren, fr. canneler,* av *canne,* käpp); *byggn.*, räffla, förse med *kannelurer* (se följ. ord). — **Kannelu'r**

(*fr. cannelure*), halvrund, vertikal fåra, räffla.

Ka'nnelkol, se *Cannelkol.*

Kanngi'esserei, *ty.* (hårt g), tenngjuteri; *fig.*, kannstöperi (se d. o.).

Kanniba'l (*sp. caniba'l*, av *cari'be*, inbyggare på de karibiska öarna), människoätare; vild och grym människa. — **Kannibali'sm** l. **Antropofagi'**, människoätande.

Kannstatt-rasen, en fossil människoras.

Kannstöperi', förr tenngjuteri; kälkborgerligt politiserande. Jfr *Kandestöberi.* — **Kannstöpa**, prata i vädret om politik o. a. allmänna angelägenheter. — **Kannstöpare**, person, som utan sakkunskap förnumstigt utbreder sig över politiska frågor.

Kannväxter, *bot.*, insektätande växter av släktet *Nepe'nthes.*

Ka'non (*gr. kano'n, lat. ca'non*), rättesnöre, regel, föreskrift; *teol.*, bibelkanon (se *Kanoniska böcker*); påvligt påbud; kyrkomötesbeslut; katolskt böneformulär för nattvarden; förteckning över kanoniserade (se *Kanonisera*); *rom. jur.*, av arrendatorn till jordägaren erlagd avgift; *konsth.*, reglerna för människokroppens måttförhållande; *tonk.*, ett musikstycke, i vilket den ena stämman faller in efter den andra och upprepar samma melodi; *boktr.*, ett slags stor tryckstil för anslag, boktitlar o. s. v. **Kanonicite't**, vad som berättigar en biblisk bok till kanoniskt anseende. — **Kanoni'k**, läran om tonkonsten, för så vitt hon grundar sig på tonernas svängningstal; även en del av den grekiske filosofen Epikuros' lära. — **Kanonika't**, en kaniks befattning. **Kano'nikus**, se *Kanik.* — **Kanonisatio'n**, förklarande för helgon; införande i kanon l. förteckningen över helgon. — **Kanonise'ra**, högtidligen förklara för helgon. — **Kano'nisk**, överensstämmande med kanon; tjänande som rättesnöre, trovärdig. — **Kanoniska böcker** l. **Bibelkano'n**, de av bibelns böcker, som av kyrkan förklarats ingivna av Gud. — **K. rätten** (*lat. jus cano'nicum*), se *Kanonisk lag.* — **K. timmar**, se *Horæ canonicæ* (under *Hora*). — **Kanonisk lag**, den katolska kyrkolagen, de från romerska kyrkan utgångna rättssatserna. — **Kanoni'ster**, *pl.*, lärare i kanonisk rätt.)(*Legister* (se *Legist*).

Kano'n (*fr. canon*, av *lat. ca'nna, gr. ka'nna*, rör), *krigsk.*, en för eldgivning med flack kulbana avsedd artilleripjäs. — **Kanona'd**, ihållande skjutning med kanoner. — **Kanonbrons**, se *Kanonmetall.* — **Kanonbåt**, mindre, opansrat, för artilleristrid avsett örlogsfartyg. — **Kanongrop**, skyddsgrop, i vilken en kanon nedgräves under fält- och ställningskrig. — **Kanoniä'r**, artillerisoldat. — **Kanonmetall**, en legering av koppar och tenn. — **Kanonservis**, för en kanons skötande avsett manskap och befäl. — — **Kanonvärn**, skydd, vanligen av jord, framför en kanon vid fält- l. ställningskrig.

Kanoniä'r, Kanonjä'r, se under *Kanon.*

Kanonkuleträd, *bot.*, se *Xylocarpus.*

Kano'p, *pl.* **Kanoper**, egyptiskt krus till förvaring av de vid balsamering uttagna inälvorna.

Kano'pos l. **Cano'pus**, *astr.*, en i Skeppet Argo å s. himmeln befintlig stjärna av första storleken.

Kano'posdekre'tet, inskrift med text på egyptiska i hieroglyfisk och demotisk skrift, som lämnat bevis för riktigheten av Champollions hieroglyftolkning.

Kanoposstelen, den stele på vilken kanoposdekretet är inhuggen.

Kano'ri, en sudanesisk folkstam.

Kano't (*fr. canot*, av *sp. cano'a*, ett ord av karibiskt ursprung, som betyder båt), *sjöv.*, ett slags båt, gjord av en urholkad trädstam och begagnad av flera vilda folkslag; en lätt, heldäckad båt, som framdrives med en tvåbladig åra l. ett segel. — **Kanoti'st**, förare av en kanot.

Kans., förk. för nordamerikanska staten *Kansas.*

Ka'nsallis-osake-pa'nkki, *fi.*, Nationalaktiebanken, en av Finlands största banker.

Kansas, nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).

Ka'nsassten, ett slags fin amerikansk slipsten.

Kansle'r, se *Kanslär.*

Kansli (*ty. Kanzlei, fr. chancellerie, lat. cancella'ria*, av *cance'lli*, skrank), urspr. en med skrank omgiven plats, där offentliga handlingar utfärdades; förr i Sverige ett centralt ämbetsverk, numera uppdelat på regeringsdepartementen; avdelning av vissa ämbetsverk; den personal, som för riksdagens och kyrkomötets protokoll samt uppsätter och expedierar deras beslut.

Kanslideputerade, två riksdagsmän, av riksdagens kammare utsedda för att ha vård om riksdagens kansli.

Kansliexamen, den lägsta examen inom juridisk fakultet i Sverige.

Kansliråd, byråchef i något av statsdepartementen.

Kanslisekreterare, tjänstemän inom de svenska statsdepartementen (utom utrikesdepartementet).

Kanslist, skrivare, lägre tjänsteman i ett kansli.

Kanslistil, lag- l. kurialstil, det skrivsätt, som begagnas i vid ämbetsverk och domstolar avfattade skrifter.

Kanslä'r l. **Ka'nslär** (*ty. Kanzler, fr. chancelier*, av *lat. cancella'rius*), urspr. vid skranket (*lat. cancelli*), framför domstolens säte placerad tjänsteman; sedermera sekreterare; ämbetsman, som biträdde konungen vid påbuds utfärdande m. m. (senare *rikskansler*). Se vid. *Universitets-*

kansler, Prokansler och *Ordenskansler.* — **Kansleria't,** en kanslärs ämbete, ämbetstid.

Kanta'bel (*fr. chantable*), *tonk.*, sångbar. Jfr *Cantabile.*

Kantali't, *miner.*, en gröngul kvartsart från Cantalbergen i s. Frankrike.

Kanta'r l. **Kinta'l** (*ital. cantaro*), levantinsk centnervikt av växlande storlek. — **Kantar a'chary,** *turk.*, turkisk metrisk centner = 100 kg.

Kantare'll, *bot.*, *Canthare'llus*, ett svampsläkte, som tillhör fam. *Agarici'neæ.* Den ätliga kantarellen, *C. ciba'rius*, är en av våra allmännaste matsvampar.

Kantari'd, se *Cantharides.* — **Kantaridge'mmer** = *Skarabéer* (se *Skarabé*).

Kantaridi'n, *kem.*, den i spanska flugor (se *Cantharides*) verksamma beståndsdelen.

Ka'ntaros (*gr. ka'ntharos, lat. ca'ntharus*), ett antikt dryckeskärl; å de äldsta kristna kyrkornas förgård en för religiösa tvagningar avsedd brunn.

Kanta't (*ital. canta'ta*, av *lat. canta're*, sjunga), *tonk.*, ett större, av solo, kör och recitativ bestående musikverk. Jfr *Oratorium.*

Ka'ntele, *tonk.*, finnarnas nationalinstrument, enl. Kalevasångerna uppfunnet av *Väinämöinen* (se d. o.).

Ka'nteletar, *fi.*, ”Kanteles gudinna”, en samling finska folkdikter, samlade av *E. Lönnrot.*

Kantemi'r, moldauisk furstesläkt, enl. sägnen härstammande från Tamerlan.

Ka'nthus, *anat.*, ögonvinkeln. — **Kanthoplasti'k,** *med.*, plastisk ögonlocksoperation.

Kantiani'sm, den tyske filosofen *Kants* filosofiska system. — **Kantia'n,** anhängare av kantianismen. — **Kantoplatoni'sm,** den av *Kant* och den grekiske filosofen *Platon* starkt påverkade idealistiska filosofi, vars främste målsman var den franske filosofen *V. Cousin.*

Kantile'na, se *Cantilena.*

Kantile'ver, *byggn.*, bjälkhuvud. Jfr *Cantilever.*

Kanti'lj (*fr. cannetille*), vriden guld- l. silvertråd; knypplat l. dräjat silkessnöre.

Kanti'n (*fr. cantine*), flaskfoder; låda, innehållande fält- l. resservis.

Kantknopp, *bot.*, se *Sedum.*

Kant-Laplaces hypote's (*l.* -lapla'ss -), uppställd av den tyske filosofen *Kant* och kompletterad av den franske astronomen *Laplace*, förklarar vårt planetsystem hava uppkommit ur en formlös, omätlig, starkt upphettad gasmassa.

Kantljung, *bot.*, se *Cassiope.*

Kanto'n (*fr. canton*), i Frankrike avdelning av ett *arrondissement* (se d. o.); i Schweiz benämning på var och en av de schweiziska fristaterna. — **Kantona'l,** som hör till l. angår en kanton. — **Kantone'ra** (*fr. cantonner*), *krigsk.*, förlägga trupper i kvarter; vara inkvarterad. — **Kantone'ring,** truppers förläggning i kvarter. — **Kantoneringskvarter,** kvarter med däri kantonerade trupper.

Kantoplasti'k (av *gr. kantho's*, ögonvinkeln, och *pla'ssein*, bilda), *kirurg.*, uppklippning av den genom sammanväxning förkortade ögonspringan.

Kantoplatoni'sm, se under *Kantianism.*

Ka'ntor (av *lat. ca'ntor*, sångare), offentlig föresångare vid gudstjänster; lärare för en kyrko- l. skolkör.

Ka'ntschuk l. **Ka'ntschu** (*polsk. kanczug*), en kortskaftad, av läderremmar flätad piska, som brukas hos slaviska folk.

Kanun l. **Quânon,** *tonk.*, ett bland muhammedanerna brukligt stränginstrument, som liknar cittran.

Kanu'ri, se *Kanori.*

Kanyasmör, Kanyé, se *Allanblackia.*

Kany'l (*fr. canule, dimin.* av *canne*, rör), *med.*, sårrör, rör, som användes till kirurgiska ändamål, en del av instrumentet *troakar* (se d. o.).

Kanzo'n, Kanzone'tt, se *Canzone, Canzonett.*

Kaoli'n (*kin. kao-ling, ty. Porzellan-erde, fr. argile kaoline*), *miner.*, porslinsjord, porslinslera, en sönderdelningsprodukt av fältspatarter. Brukas till porslin.

Kaoriharts l. **Kaorikopa'l,** se *Kopal.*

Ka'os (*gr.* och *lat. cha'os*, av *chaskein*, gapa), den omätliga världsrymden, fylld med en formlös massa l. urmateria (jfr *Ginnungagap* och *Kosmos*); *fig.*, oordnad och förvirrad massa; oreda, förvirring. — **Kao'tisk,** oredig, oordnad, förvirrad.

Kap (*fr. cap, eng. cape, ital. capo, sp.* och *port. cabo*, av *lat. ca'put*, huvud), udde, landspets; spec. Godahoppsudden; även hela Kaplandet.

Kapa'bel (*fr. capable*, av *lat. ca'pere*, gripa, rymma i sig), i stånd till, duglig, skicklig.

Kapacite't (*fr. capacité, lat. capa'citas*, av *lat. ca'pere*, gripa, rymma i sig), rymlighet, vidd; förmåga; duglighet, skicklighet.

Kapaloë, se *Aloë.*

Kaparbrev, se *Kapare.*

Ka'pare (*ty. Kaper, fr. corsaire;* ordet kommer av *fr. capteur*, uppbringare av fartyg, av *lat. ca'pere*, gripa, rymma i sig), fartyg och fartygsbehålhavare, som under krigstid av en krigförande makt fått fullmakt att föra krig på egen hand (s. k. *kaparebrev*). Jfr *Pirat.* — **Kaperi',** en kapares hantering.

Kap-aster, *bot.*, se *Felicia.*

Kap-duvan, *zool.*, en till fam. S t o r m f å g l a r hörande sjöfågel, *Procella'ria cape'nsis.* Är s. om tropikerna fartygens trognaste följeslagare.

Kape'll (*ital. cape'lla*, av *ca'ppa*, kåpa), rum l. byggnad för religiösa ändamål; skyddshuv av tyg l. d.; *tonk.*, sällskap av tonkonstnärer, företrädesvis en instrumentalorkester; *krigsk.*, en skiva av järnbleck, som lades över fänghålet

på en kanon för att hindra regn och smuts att tränga ned; *kem.*, en skål, som brukas vid *kapellation* (se nedan). — **Kapellag** = *Kapellförsamling* (se d. o.). — **Kapella'n** l. **Kapla'n**, titel för vissa katolska präster; hos oss fordom präst i *kapell-* l. *annexförsamling* samt ordinarie hjälppräst i större församling (nu *kapellpredikant* l. komminister). Jfr *Ordenskaplan.* — **Kapellatio'n** l. **Kapelle'ring**, *kem.*, avdrivning, en metod att undersöka guld- l. silverhalten i legeringar. — **Kapellförsamling**, en avlägsen församlingsdel, som fått eget kapell. — **Kapelli'st**, medlem av ett musikkapell. — **Kapellmästare**, anförare för ett musikkapell. — **Kapellpredikant**, se *Kapellan.* — **Hovkapell**, hovkyrka; en furstes musikkapell.

Kaperi', se under *Kapare.*

Kapeti'nger, se *Capetingerna.*

Kapgummi, *tekn.*, fås av vissa *akasia*-arter, bl. a. *Aca'cia ho'rrida*, i Sydafrika.

Kapi-Aga, anförare för snöpingarna vid turkiska hovet.

Kapidschi, *turk.*, dörrvaktare i seraljen. — **Kapidschi-Baschi**, anförare för dörrvaktarna i seraljen; kammarherre.

Kapilla'r (*pl.* **Kapilla'rer**) l. **Kapillarkärl** (av *lat. capi'llus*, hår), *anat.*, hårrörskärl. — **Kapillarite't**, hårrörskraft. — **Kapillärcirkulation**, *fysiol.*, blodets och vätskornas omlopp i hårrörskärlen inom djurkroppen. — **Kapillärrörsfenomen**, *fys.*, hårrörsfenomen, inträffa, då ett fint glasrör neddoppas i en vätska. Då vätskan fuktar röret, stiger den nämligen inuti densamma över den yttre nivån (*kapillär attraktion*), i motsatt fall sänkes den under denna (*kapillär depression* l. *repulsion*). — **Kapillärsystem**, *anat.*, sammanfattning av alla hårrörskärl inom en organisk kropp.

Kapilli'tium (av *lat. capi'lli*, hår), *bot.*, organ för sporspridning hos en del slem- och buksvampar.

Kapillä'r m. fl., se under *Kapillar.*

Kapiola'ni-orden, en hawaiisk orden.

Kapita'l (av *fr. capital*, av *lat. ca'put*, huvud), *adj.*, huvudsaklig, väsentlig; som utgör livssak; *subst.*, förmögenhet; produktionsmedel; huvudstol; *boktr.*, de steg, som vid inriktandet av en form, lägges på sidorna. — **Kapitalbehållning**, nettoförmögenhet. — **Kapitalbock**, se *Kapitalhjort.* — **Kapitalförbrytelse**, *jur.*, med dödsstraff belagt brott. — **Kapitalhjort**, hjort med starka, väl utbildade horn. — **Kapitalise'ra**, lägga till huvudstolen; göra räntebärande; avlösa en årlig avgift mot en viss penningsumma, erlagd en gång för alla l. i mindre avbetalningar. — **Kapitali'sm**, en hushållning, där kapital kommer till användning; den nuv., privatkapitalistiska samhällsordningen, till skillnad från kommunism, socialism, syndikalism etc. — **Kapitali'st**, ägare av kapital, förmögenhet; person, som utlånar sitt kapital åt industriidkare. — **Kapitali'stisk**, som betingas av kapital. **Kapitalkonto**, *handelst.*, det konto i huvudboken, vilket utvisar såväl kapitalbehållningen vid årets början och slut som nettovinsten under året. — **Kapitallinje**, *krigsk.*, en rät linje, som tänkes dela mitt itu den av två fästnings- l. förskansningslinjer bildade vinkeln. — **Kapitalrabatt**, *handelst.*, avdrag, som en låntagande stat, kommun l. korporation beviljar köparna av de för lånet utfärdade obligationerna. — **Kapitalräkning**, ett slags depositionsräkning, där räntan vid vissa tidpunkter lägges till kapitalet. — **Kapitalstraff**, dödsstraff.

Kapita'no, *nygr.*, hövitsman; rövaranförare.

Kapitatio'n l. **Kapitationsavgift** (*lat. capita'tio*, av *ca'put*, huvud), koppskatt (av *ty. Kopf*, huvud), huvudskatt, en skatt, som pålägges varje medborgare, vilken uppnått en viss ålder.

Kapi'tel (*lat. capi'tulum*), huvudinnehållet av en skrift; avdelning av en skrift; församling av till samma kloster l. stift hörande andliga (*domkapitel*); församling av en ordens ledamöter (*ordenskapitel*); *fig.*, ämne för ett samtal.

Kapito'lium, se *Capitolium.*

Kapitula'nt, **Kapitulatio'n**, se under *Kapitulera.*

Kapitula'r (*lat. capitula'ris*), ledamot av ett domkapitel (se *Kapitel*). — **Kapitula'rier** (*lat. capitula'ria*), administrativa stadgar, utfärdade av karolingerna (se *Karolinger*).

Kapitule'ra (*fr. capituler*), *krigsk.*, uppgiva en fästning, nedlägga vapen, dagtinga; taga värvning; *fig.*, giva efter. — **Kapitula'nt**, i Tyskland en soldat, som efter avslutad tjänstetid åter frivilligt tager tjänst. — **Kapitulatio'n**, dagtingan, fördrag om uppgivning av en befäst plats l. nedläggande av vapen; överenskommelse om en värvad soldats tjänstetid.

Kapitä'l (*ital. capite'llo*, *lat. capite'llum*, *dimin.* av *ca'put*, huvud), *byggn.*, övre delen, huvudet, av en pelare l. kolonn; *boktr.*, till antikvastilen hörande bokstav, med form som de stora, men storlek som de små bokstäverna.

Kaplake, se *Kapplake.*

Kaplan, se under *Kapell.*

Kapmargeri't, *bot.*, se *Gerbera.*

Kapmolnen l. **Magalhäeska molnen**, *astr.*, två molnlika ovala massor av tätt hopade stjärnor och nebulosor på s. hemisfären, kända sedan Magalhães' världsomsegling 1515.

Kapnomanti' (av *gr. kapno's*, rök, och *mante'ia*, spådom), konsten att spå ur rök. — **Kapnoma'nt**, röktydare.

Kapo'k = *Ceibaull* (se d. o.).

Kapo'kolja, i tvålfabrikationen använd olja, som fås av *Ceiba* m. fl. växter. Jfr *Ceibaull.*

Kaponie'r, Kaponnie'r l. **Kaponjä'r,** *krigsk.*, en bombfri, välvd betäckt gång på bottnen av en fästningsgrav; även skjutgrop, skyttegrav.

Kapo'riskt te l. **Ivan-te,** ryskt tesurrogat av *Epilo'bium angustifo'lium.*

Kapotage, se *Capotage.*

Kapo'tt (*fr. capote*), lång kappa med kapuschong; soldatkappa; ett slags damhatt, nackhatt.

Kapp, hätta, sammansluter spetsen på pansarbrytande projektiler; mindre överbyggnad på fartygsdäck; litet hus.

Ka'ppa, Κ, κ, namnet på tionde bokstaven i i grekiska alfabetet med ljudvärde *k.*

Kappa (av *medelt.-lat. ca'ppa,* omhölje) l. **Kupa** (av *lat. cu'pa,* fat), *byggn.*, kallas var och en av de fyra sfäriska trianglar, som uppstå, när ett tunnvalv skär in i ett annat valv.

Kapparideer, *bot.*, *Capparida'ceæ,* en med fam. *Cruci'feræ* besläktad växtfamilj, av vilken flera arter brukas som läkemedel.

Kappe, äldre svenskt rymdmått för torra varor; fast mål = $^1/_{36}$ tunna = 5,15 l.; löst mål = $^1/_{32}$ tunna = 4,59 l.

Ka'pplake (*holl. kaplaken*), *handelst.*, vissa (vanligen fem) procent av frakten, vilka tillfalla en skeppare utöver lönen.

Kappland, äldre svenskt ytmått = $^1/_{32}$ tunnland = 154,3 kvm.

Kap-plommon, namn på frukterna av *Blighia sapida* (se d. o.).

Kapprock, Kapprockrevers, *handelst.*, omslagsrevers.

Kappsejsa (*eng. capsize*), *sjöv.*, kantra, vända upp och ned.

Kapriciö's, se under *Kapris.*

Kaprifikatio'n (av *lat. caprifi'cus,* vilt fikonträd), konstgjord befruktning av fikonträdens blommor.

Kaprifo'lium, *lat.* (av *ca'pra,* get, och *fo'lium,* blad), *bot.*, de till väggprydnad ofta använda växterna *Lonice'ra Caprifo'lium* och *Lonice'ra pericly'menum,* båda tillhörande fam. *Caprifolia'ceæ.*

Kapri'nsyra, *kem.*, en beståndsdel av smör, berett av ko- och getmjölk, och av vissa oljor.

Kaprio'l (*ital. caprio'la, fr. cabriole,* av *lat. ca'per,* bock), luftsprång; danssprång; *ridk.*, hopp av hästen, i det den först stegrar sig och sedan slår bakut.

Ka'pris, *bot.*, de outvecklade blomknopparna av *Ca'pparis spino'sa,* en till fam. *Capparida'ceæ* hörande buske i Medelhavstrakterna, nyttjas, lagda i saltvatten l. ättika, att åt maträtter ge en pikant smak.

Kapri's (*fr. caprice,* av *lat. ca'per,* bock), nyck, infall, hugskott. — **Kapriciö's** (*l.* -sjö's; *fr. capricieux*), nyckfull, ombytlig, egensinnig.

Kapro'nsyra, *kem.*, en organisk syra, som förefinnes i smör, i människosvett m. m.

Kapry'lsyra, *kem.*, en organisk syra, beståndsdel i härsket fett, åtskilliga finkeloljor m. m.

Kapsaffran, ett saffransurrogat av torkade blommor av *Lype'ria cro'cea* och *Tritonia aure'a* (se d. o.).

Kapsaici'n, *kem.*, den skarpt retande huvudbeståndsdelen i spansk peppar (*Capsicum*).

Kapsejsa, se *Kappsejsa.*

Ka'psel (av *lat. ca'psula,* litet skrin), ett hölje l. gömme; *bot.*, frögömme.

Kapsiko'l, *kem.*, ett oljeartat, starkt retande ämne, som fås av det till fam. *Solana'ceæ* hörande växtsläktet *Ca'psicum.*

Kapso'n (*ty. Kappzaum, fr. caveçon, ital. cave'zza,* av *lat. ca'put,* huvud), vid hästdressyr brukad nosgrimma. — **Lägga kapson på någon,** tvinga någon att hålla sig i styr.

Kapsuloi'd, hemligt järnmedel i limkapslar, bestående av intorkat blodfärgämne och härsket fett. Typiskt humbugsläkemedel.

Kapsy'l (*fr. casule*), huv; kapsel, särskilt över buteljkork.

Kapte'n (*fr. capitaine, ital. capitano,* av *lat. ca'put,* huvud), huvudman; anförare; *krigsk.*, officer inom armén och vid flottan (närmast över löjtnant); befälhavare på ett fartyg. — **Kapten Puff,** veckotidning i Stockholm 1856—65 och 1872—74.

Kaptive'ra, Kaptiö's, se *Captivera, Captiös.*

Kapto'l, *farm.*, ett pulver, framställt ur kloral och garvsyra. Användes vid hudsjukdomar, särskilt i hårrötterna.

Kaptsjak, se *Kiptsjak.*

Kapu l. **Kapy,** *turk.*, port, namn på regeringsbyggnaden i Konstantinopel. Ingår ofta i sammansatta namn. Jfr *Kapy.*

Kapucina'd, se under *Kapucinorden.*

Kapuci'napor, *zool.*, ett släkte sydamerikanska apor, *Ce'bas.*

Kapuci'nerfrö, se *Sabadilla.*

Kapucinerkrasse, *bot.*, se *Tropæolum.*

Kapuci'norden, en i Italien 1526 grundad munkorden, uppkallad efter den långa, spetsiga kapuschongen (*ital. capuccio*) å medlemmarnas yllekåpor. — **Kapucina'd,** benämning på kapucinmunkarnas grovkornigt humoristiska predikningar.

Kapuci'npulver, en pulverblandning mot ohyra.

Kapuci'närter, ett slags spritärter.

Kapu'dan, *turk.* (av *ital. capitano*), befälhavare. — **Kapudan-Pa'scha,** storamiral vid turkiska flottan; marinminister.

Kapu'n (*ty. Kapaun, ital. cappone, fr. chapon, lat. capo*), kastrerad tupp, förr gödd, en omtyckt rätt. Jfr *Poularde.* — **Kapune'ra,** kastrera, göra till kapun.

Kapuscho'ng (*fr. capuchon*), regnhuva, fastsydd vid en kåpa l. kappa.

Kapu'tt (*fr. capot*), ödelagd, tillintetgjord, som mist allt; *spelt.*, säges i piketspel om en spelare, som ej får något stick.

Ka'pvin, vin från Kaplandet. Det bästa kallas *Constantiavin.*

Kapy, se *Kapu.* — **Kapydjy,** *turk.*, dörrvak-

tare, seraljtjänare. — **Kapydjy-basji,** *turk.*, "överdörrvaktare", kammarherre; titel på ett flertal turkiska ämbetsmän under gamla regimen.

Kar (*ty.*, *pl. Kare*), *geol.*, glaciärnischer på bergssluttningar.

Kara, *turk.*, svart; brukas ofta framför person- och ortnamn. — **Karada'g,** *turk.*, "svarta berget", Montenegro.

Ka'raba, *gr.*, *sjöv.*, ett litet orientaliskt fartyg.

Karabe'la, *polsk.*, kroksabel.

Karabinie'r, Karabinjä'r, se under *Karbin.*

Karabo', *sjöv.*, ett på 1100-t. brukligt moriskt fartyg.

Karache och **Kara'dschi,** se *Karag.*

Kara'ff l. **Karaffi'n** (*fr. carafe, ital. caraffa,* av *arab. garafa,* hälla, hämta upp), ett slags uppåt avsmalnande glasflaska till förvaring av vin, vatten m. m.

Karag, Kara'dschi l. **Karache** (*l.* kara'sj), skatt, som judar och kristna betala i Turkiet; även de, som uppbära denna skatt. — **Karadschi-Baschi,** förmannen för dessa uppbördsmän.

Karaga'n, *bot.*, namn på *Caragana arborescens* (se d. o.).

Karaga'sser, ett sibiriskt folkslag.

Karage'n, se *Algslem.*

Karageo'rgievitj, serbisk regentätt, härstammande från *Kara-Georg* (*turk.* svarte Georg), serbisk frihetshjälte (1762—1817).

Karagheen (*l.* -gi'n) l. **Karagi'n,** se *Algslem.*

Karai'ber l. **Kari'ber,** en indianstam, som före europeernas ankomst till Nya världen var utbredd över Sydamerikas n. kust och av vilken ännu några kvarlevor finnas vid Orinoco och i Guyana.

Karai'ter l. **Karéer** (antagl. av *arab. koraon,* flitig läsare av koran [den heliga skrift]), en judisk sekt, som förkastar traditionens auktoritet.

Karaka'len l. **Ökenlon,** *zool.*, ett till losläktet hörande kattdjur, *Lynx caracal,* i Afrika, s.v. och s. Asien.

Karakalpa'ker, ett i trakten av Aralsjön bosatt turkisk-tatariskt folk.

Karakirgi'ser, ett tatariskt folk. Jfr *Kirgiser.*

Karakole'ra, se *Caracolera* (under *Caracole*).

Karakole'ring (av *sp. caracol,* snäcka, av *arab. karkara,* vända), *krigsk.*, en fordom bruklig krigsrörelse.

Karakterise'ra, Karakteristisk, se under *Karaktär.*

Karaktä'r (*gr. charakte'r*), eg. något graverat, prägel, kännetecken; utmärkande egendomlighet; skaplynne; en medveten och konstant viljeriktning; en viljekraftig människa; stånd, titel, värdighet; skrivtecken. — **Karakterise'ra,** angiva en saks utmärkande kännetecken; vara egendomligt, betecknande för. — **Karakteri'sm,** språklig egendomlighet, som karakteriserar en person. — **Karakteristi'k,** skildring av en personlighet l. av de utmärkande egenskaperna hos ett föremål. — **Karakteri'stikan,** *mat.*, den obrutna delen av en logaritm, uttryckt som decimalbråk. — **Karakteri'stikon,** *pl.* **Karakteri'stika,** betecknande egenskap, särmärke, egendomlighet. — **Karakteri'stisk,** egendomlig, betecknande, utmärkande. — **Karaktärsbyggning** (*fr. corps de logis*), manbyggning. — **Karaktärsdans,** för en viss period l. folklynne, klassegenheter o. s. v. kännetecknande dans. — **Karaktärsdrama,** ett skådespel, som förnämligast avser att fullständigt skildra huvudpersonens karaktär. — **Karaktärsfullmakt,** fullmakt å karaktär (namn, heder och värdighet) av ett ämbete, utan löneförmåner och tjänsteplikt. — **Karaktärsmask,** förklädnad, som föreställer ett visst stånd, en viss tidsålder, en viss personlighet etc.) (F a n t a s i m a s k. — **Karaktärsroll,** en roll, genom vilken den framställda personen skarpt individualiseras.

Karakurte, *zool.*, ett spindelgift.

Karama'nli, dynasti i Tripolis 1714—1835.

Karambole'ra, se *Carambolera.*

Karame'll (*fr. caramel*), en brun massa av smält socker, som brukas till konditorivaror m. m.

Karamiter = *Karaiter* (se d. o).

Karamo's, *farm.*, ett nästan sockerfritt druvsockerkaramellpreparat. Ersättningsmedel för socker.

Karaniträ, omväxlande gul- och brunschatterat tekträ från Birma. Se *Tekträdet.*

Kara'nkas, ostindiska tyger.

Kara'nna, se *Carannaharts.*

Karantä'n (*fr. quarantaine,* av *quarante,* fyrtio), ett sätt att skydda en ort mot smitta, varvid från misstänkt ort anländande människor och djur kvarhållas vid gränsen i särskilda anstalter och underkastas desinfektion. — **Karantänsflagg,** sjukflagg, en gul flagg, som, hissad å ett fartyg, tillkännagiver, att detta ännu ej fått tillstånd att kommunicera med land. Jfr *Sanitetsflagg.*

Kara'pafett, Karapi'n, *kem.*, alkaloid i *andirobaolja* (se d. o.).

Kara't (*ital. cara'to,* av *arab. kîrât,* johannesbrödträdets frö, vilket fordom av juvelerare brukades som viktmått. Se *Ceratonia*), förr viktsenhet för ädelstenar och guld; nu hos oss beteckning för guldets halt l. finhet. Guldet tänkes nämligen delat i 24 delar l. karat. 18 karats guld är t. ex. sådant, som innehåller 18 delar guld och 6 delar främmande tillsats. — **Metrisk Karat,** gäller sedan 1910 i Sverige och är 200 mgr. vid handel med pärlor och ädla stenar.

Karava'n (*fr. caravane; sp. carava'na,* av *pers. karva'n,* lastdragande djur), i Österländerna sällskap av resande, som med lastdjur och varor genomtåga obanade

trakter. — **Karavanbaschi,** eg. karavanhuvud; anförare för en karavan. — **Karavansera'j** (*pers. karva'n sera'j*), eg. karavanhus, l. vanligare **Chan**, hus, värdshus l. härbärge för resande. — **Karavante,** te, som med karavaner föres landvägen till Ryssland från Kina.

Karave'ller (*sp. carabe'la*), *sjöv.*, namn på det slags fartyg, som Columbus använde på upptäcktsfärden till Amerika; även ett slags förr i Norden brukade krigsfartyg.

Karayeskolan (av *jap. Karaye*, Kinabild), den japanska kinesiserande konststil, som omkr. 1400 e. Kr. efterträdde Jamatoskolan.

Karbami'd, *kem.*, urinsyra.

Karba's (*ry. karba'tj*) en av läderremmar sammanflätad piska; rotting; ris.

Karbi'der, *kem.*, föreningar mellan kol och metaller l. metalloider. Jfr *Kalciumkarbid.*

Karbi'dkväve, Kalkkväve, konstgödselmedel, som framställes genom upphettning av kalciumkarbid i kvävgas.

Karbi'n (*f. carabine*), *krigsk.*, ryttarbössa, kort handgevär. — **Karabinie'r, Karabinjä'r,** med karbin väpnad ryttare.

Karbino'l, *kem.* = *Metylalkohol* (se d. o).

Karbo'l = *Karbolsyra* (se d. o.).

Karbolei'n, ett bränsle av pressad stenkolsstybb, fett och tjära.

Karbolfuksi'n, vid mikroskopering använd färgningslösning av fuksin, utspädd alkohol och fenol.

Karboli'neum, se *Carbolineum.*

Karbo'lsyra, Karbo'l (*Acidum carbo'licum*), **Feny'l, Fenylsyra** l. **Fenylalkohol,** *farm.*, ett av de förnämsta antiseptiska medlen, bildas vid torr destillation av organiska ämnen. Förekommer dels rå, i form av en vätska, dels renad, i form av en kristallinisk massa, båda med stark röklukt. Brukas till desinfektion och hindrande av förruttnelse (t. ex. vid balsamering).

Karbome'ter, apparat för snabb bestämning av kolhalten i stål.

Karbona'd, se *Carbonnad.*

Karbona'do, *miner.*, svart, ogenomskinlig diamant från Brasilien.

Karbona'risk, Karbonari'sm, se *Carbonari.*

Karbona't, *kem.*, benämning på kolsyrade salter. Karbonater äro i allm. olösliga l. svårlösliga i vatten, men lättlösliga i syror.

Karbonisatio'n, Karbonise'ring, metod att genom förkolning borttaga förorenande växtämnen ur ull och yllevävnader.

Karbo'niska formationen, Karboniska systemet l. **Karbo'nsystemet** (av *lat. ca'rbo*, kol), *geol.*, stenkolsformationen.

Karboni't, sprängämne av nitroglycerin, natronsalpeter och trämjöl.

Karbo'npapper, ett slags ”blåpapper”, avsett till mellanlägg vid tagande av kopior på skrivmaskin.

Karbo'nsyror, *kem.*, syror som innehålla radikalen karboxyl (COOH), såsom fettsyror, myrsyra, ättiksyra.

Karbo'nsystemet, *geol.*, dets. som *Stenkolssystemet.*

Karbony'ler, *kem.*, lättflyktiga föreningar mellan koloxid och järn l. nickel.

Karboru'nd, se *Carborundum.*

Karboxy'l, *kem.*, se *Karbonsyror.*

Karboxyla's, *kem.*, ett enzym (i jäst o. a. mikroorganismer), som avspjälkar karboxyl.

Karbu'nkel (*lat. carbu'nculus, dimin.*, av *ca'rbo*, kol), *miner.*, förr benämning på flera röda ädelstenar, särskilt den ädla rubinen; *med.*, brandig böld.

Karbura'tor, förgasare, anordning i bilmotorer för finfördelning av bensinen under blandning med luft.

Karbure'ring (av *lat. ca'rbo*, kol), uppblandning av brännbar gas med kolvätegaser för att öka dess lyskraft.

Karche'sion, forngrekiskt dryckeskärl med två höga grepar.

Karcinologi' (av *gr. ka'rkinos*, kräfta, och *lo'gos*, lära), vetenskapen om kräftdjuren.

Karcino'm, se *Carcinoma.*

Karda'n, Kardan-länk och **Kardansk upphängning,** se *Cardan* och följ.

Kardbenedi'kt, *bot.*, *Cni'cus benedi'ctus*, en till fam. *Compo'sitæ* hörande, hos oss odlad växt, av vilken en magstärkande drog beredes.

Kardborre, *bot.*, se *Arctium.* — **Kardborrerot,** *farm.*, *Ra'dix barda'næ*, var förr officinell i Sverige.

Karde'l, *sjöv.*, ett till upp- och nedtagning av underrårna avsett tåg.

Kardemu'mma, *bot.*, *farm.*, *Fru'ctus cardamo'mi*, frukten av den å Malabarkusten växande, till fam. *Scitami'neæ* hörande växten *Eletta'ria cardamo'mum*, brukas som krydda.

Kardgurka, *bot.*, se *Cucumis.*

Ka'rdia (*gr. kardi'a*), eg. magmun; *anat.*, gränstrakten mellan matstrupen och magsäcken. Jfr *Pylorus.* — **Kardi'aka,** se *Cardiaca.* — **Kardiaka'ncer,** kräfta i kardia. — **Kardialgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, magkramp, smärta i maggropen, ofta ett symtom till sjukdom i magsäcken. — **Kardiana'strofe,** felaktigt läge av hjärtat. — **Kardiasteni',** neurastenisk hjärtsvaghet. — **Kardielko'sis,** hjärtböld, hjärtsårnad. — **Kardieury'sma,** hjärtförstoring. — **Kardioce'le,** hjärtbråck. — **Kardiogno'st,** kännare av hjärtats organisation och förrättningar. — **Kardiogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), ett instrument, som avritar hjärtats rörelse. — **Kardiogra'm,** den kurva, som tecknas av en kardiograf. — **Kardioi'd** (av *gr. kardi'a*, hjärta, och *e'idos*, gestalt), *mat.*, den hjärtformiga kurva, som beskrives av en punkt på en cirkel, vilken utan att glida rullar kring en lika stor cirkel. — **Kardiologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om

hjärtat. — **Kardioly's**, fridissektion av hjärtat vid sammanväxningar. — **Kardiopa'lmus**, hjärtklappning. — **Kardiopati'**, hjärtlidande. — **Kardioperikardi'tis**, inflammation i hjärtat och hjärtsäcken. — **Kardioplegi'**, hjärtförlamning. — **Kardiorexi'**, hjärtbristning. — **Kardiospa'sm**, hjärtkramp, kramp i magmunnen. — **Kardiosphygmogra'f**, dets. som *Kardiograf* (se d. o.). — **Kardiosteno'sis**, hjärtats förträngning. — **Kardiotomi'**, sönderdelning av hjärtat för vetenskaplig undersökning. — **Kardiotrau'ma**, hjärtsår. — **Kardiotro'mus**, hjärtdarrning, häftig hjärtklappning. — **Kardiovaskulä'r**, som rör hjärta och blodkärl. — **Kardi'ter**, *paleont.*, förstenade hjärtmusslor. — **Kardi'tis** l. **Pankardi't**, hjärtinflammation.

Kardina'l (*lat. cardina'lis*, av *ca'rdo*, eg. dörrhake; huvudpunkt, kring vilket allt vänder sig), *adj.*, förnämst, ypperst, huvud-; *subst.*, inom romersk-katolska kyrkan titel för innehavarna av den högsta andliga värdigheten näst påvens (kardinalerna fördelas i tre rangklasser: kardinalbiskopar, kardinalpräster och kardinaldiakoner); en dryck av vitt vin pomeranser och socker (jfr *Bischof*). — **Kardinal camerle'ngo**, kardinalkammarherre, en ämbetsman, som har vård om påvens inkomster. Se *Camerlengo*. — **Kardinaldeka'n**, se under *Dekan*. — **Kardinaldygder**, huvuddygder, benämndes under medeltiden *tron, hoppet, kärleken, visheten, modet, måttligheten* och *rättfärdigheten*. — **Kardinalhatten**, kardinalernas röda huvudbonad. — **Kardinalkollegium**, påvens högsta stats- och kyrkoråd. — **Kardinalpunkt**, huvudpunkten av en sak. — **Kardinaltal**, grundtal. — **Kardinalvikarie**, påvens ställföreträdare i biskopsdömet Rom.

Kardina'len, *zool.*, en liten amerikansk finkfågel, *Cardina'lis virginia'nus*, kallad ”Virginias näktergal”.

Kardina'lkongregation, se under *Kongregera*.

Kardiocele, Kardiognost etc., se under *Kardia*.

Kardo'l, se *Cardoleum vesicans* och *Acajou*.

Kardo'n, *bot.*, se *Cynara*.

Kardtistel, *bot.*, se *Dipsacus*.

Kardua'n (*fr. cordouan*, av *sp. cordoban*, till staden *Co'rdova* hörande), ett slags läder, som säges urspr. hava beretts i *Cordova*.

Kardu's (av *ital. carto'ccio*, strut, av *lat. cha'rta*, papper), en i papp, papper l. tyg inslagen kvantitet av en vara (t. ex. tobak, tändstickor, krut, hagel o. d.); även själva omhöljet. — **Karduspapper**, ett slags grovt papper, som användes till omslag.

Ka're l. **Kåre** (*isl. ka'ri*), *nord. myt.*, vindens gud. Genom förväxling av det isländska Ka'ri och kvinnonamnet Kari (Karin) har uppstått sjömansformeln ”blås, Kajsa (Karin)” i st. f. ”blås, Kåre”.

Karéer = *Karaiter* (se d. o.).

Kare'ler (*fi. ka'rjalaiset*), den västfinska folkgruppens östliga huvudstam.

Kare'ns (av *lat. care're*, vara i saknad av), umbärande; avstående från, t. ex. fullständigt avvarande av föda. — **Karensförsäkring**, försäkring som först efter viss tid, *karenstiden*, får gällande kraft.

Kare'ss (*fr. caresse*), smekning. — **Karesse'ra** (*fr. caresser*), smeka; smickra.

Kare't l. **Karre't** (*ital. carre'tta*, av *lat. ca'rrus*, vagn), förr ett större fyrhjuligt åkdon; nu sämre l. urmodig vagn.

Kare'tt, utmärkt sköldpadd, som fås av karettsköldpaddan, *Chelone imbricata*.

Karfoli't, *miner*, kristallnålar av vattenhaltigt aluminium-mangan-silikat.

Karfologi' (av *gr. ka'rfos*, strå, halm, och *le'gein*, plocka, samla), *med.*, svårt febersjukas l. döendes ofrivilliga, plockande rörelser med fingrarna.

Ka'rfreitag, se *Charfreitag*.

Karfu'nkel, ett handelsnamn på *Almadin*.

Kargado'r l. **Kargadö'r**, se *Cargador* och *Superkarg*.

Kargilli'ter, en efter *Ca'rgill* uppkallad skotsk sekt, även benämnd *kameronianer*.

Ka'rgo, se *Cargo*.

Kari'ber, se *Karaiber*.

Kari'biska havet, del av Atlantiska havet, mellan Antillerna samt Syd- och Centralamerika.

Karibu'n, *zool.*, en amerikansk varietet av renen.

Karie'rad, Ka'ries, se *Carierad, Caries*.

Karikatu'r, Karikaty'r l. **Karrikaty'r** (*fr. caricature, ital. caricatu'ra*, av *mlat. carrica're*, överlasta), överdriven, förlöjligande skildring av personer l. händelser; löjligt oproportionerlig bild. — **Karikatyri'st**, karikatyrtecknare, skämttecknare. — **Karike'ra** l. **Karrike'ra**, framställa någon l. något på ett överdrivet löjligt sätt.

Karimer = *Karaiter* (se d. o.).

Ka'rin, kvinnonamn, förk. av *Katarina* (se d. o.).

Karina = *Karaiber* (se d. o.).

Karinthi'n, *miner.*, ett mörkt hornblände ur bergarter i Kärnten.

Ka'riska havet, del av norra Ishavet, mellan Novaja Semlja och fastlandet.

Kari'smer (av *gr. charisma*, gåva, nådebevis), för den kristna kyrkans apostoliska tid utmärkande nådegåvor, såsom tungomålstalandet m. m.

Karitéolja, dets. som *Sheasmör* (se d. o.) från franska Västafrika.

Kari'ter, se *Chariter*.

Karka's (*fr. carcasse, ital. carca'ssa*), eg. benstomme; överspunnen metalltråd, som giver stadga och form åt damhattar.

Karka'ss (*fr. carcasse*), skelett, fågelskrov.

Karkoli'd, *kem.*, kolloidalt kol.

Karl, *nord. myt.*, binamn till Oden; fornnordiskt mansnamn, svenskt konunganamn (latiniserat *Carolus*, varav *Carl* [se d. o.]

uppkommit), karl, man. Motsvarar kvinnonamnet **Karoli'na,** som burits av danska, engelska, italienska, tyska och franska furstinnor.

Karlavagnen = *Ursa major* (se d. o.).

Karled, nedersta leden på hästens ben.

Karli'ster, se *Carlister.*

Karl III: s orden, spansk riddarorden.

Karl XIII: s orden, svensk orden, som stiftades av Karl XIII 1811 och tilldelades Frimurarordens förnämsta ämbetsmän.

Karl Johans medaljen, präglad 1854, tilldelades bl. a. alla officerare, som under Karl Johans befäl deltagit i fälttågen i Tyskland och Norge 1813—14.

Karl Johans pris, det av Karl XIV Johan stiftade kungliga pris, som utdelas av Svenska akademien.

Karl Johans stil, *konstt.*, hos oss stundom brukad benämning på *empire-stilen* (se d. o.).

Karlowitzervin, ett sydungerskt vin.

Karlsbadsalt, *Konstgjort, farm., Sal carlsbade'nse facti'tium,* består av natriumsulfat, natriumbikarbonat och klornatrium och nyttjas mot kronisk magkatarr. — **Karlsbadsalt,** *Äkta, Sal carlsbadense genui'num,* beredes i Karlsbad genom sprudelvattnets avdunstning och består till över 99 % av svavelsyrat natron. Nyttjas mot samma åkomma som det konstgjorda preparatet. — **Karlsbadvatten,** som fås ur den böhmiska kurorten *Karlsbads* varma alkaliska glaubersaltkällor, brukas mot mag- och blåskatarr, njursten m. m.

Karlskrönikan, rimkrönika på knittel, behandlande Sveriges historia 1389—1492.

Karlögar, *nord. myt.*, två floder, genom vilka Tor vadade varje dag på väg till asken Yggdrasil.

Karm, *fornsv.* (*isl. karmr*), täckt vagn.

Ka'rma, i buddhaismen följdernas lag; i teosofien resultatet av en persons alla handlingar under samtliga hans tillvarelseformer.

Karmeli'torden, en munkorden, som i mitten av 12:e årh. stiftades på berget *Karmel* i Palestina. — **Karmelitnunnornas orden,** stiftades 1452.

Karmi'n (*fr. carmin*), *tekn.*, en fin, högröd färg, som beredes av *kochenill* (se *Konsjonell*). — **Karminsyra,** *kem.*, det färgande ämnet i *kochenill* (se *Konsjonell*).

Karminati'va medel (av *lat. carmina're,* karda ull, rensa), *med.*, medel mot väderspänning.

Karmosi'n (*fr. cramoisi*), en mörkröd färg, beredd av *kochenill* (se *Konsjonell*). — Karmosinlack = *Florentinlack* (se d. o.).

Karmosin-orm, se *Elaps.*

Karmt = *Körmt* (se d. o.).

Ka'rnaks tempelruiner i Egypten äro de mest storartade i världen.

Karnalli't, se *Carnallit.*

Karna'p (av *mlat. canape'um,* urspr. myggnät, senare ett av förhängen omgivet rum), *byggn.*, hängtorn, ett tornlikt utsprång från en större byggnad. Jfr *Burspråk.*

Karnatio'n (av *lat. ca'ro, gen. ca'rnis,* kött), *målark.*, återgivandet av människokroppens färg.

Karna'ubapalmen, *bot.*, vaxpalmen, *Co'rypha ceri'fera,* tillhörande fam. *Pa'lmæ,* i Brasilien, är en av de nyttigaste palmarterna. Det från bladen avsöndrade vaxet, *karnaubavax, cereavax, brasilianskt palmvax,* nyttjas vid ljusberedning, till fernissor m. m.

Karnava'l, se *Karneval.*

Karneo'l (av *lat. ca'ro, gen. ca'rnis,* kött), *miner.*, en köttfärgad l. brunröd varietet av *kalcedon* (se d. o.).

Ka'rner, en keltisk folkstam.

Karneva'l (*ital. carnevale,* antingen av *mlat. ca'rne vale,* farväl med kött, l. av *carneleva'men,* ”köttupphävande”, men snarare av *lat. ca'rrus navali's,* skeppsvagn, ett på stora hjul draget skepp), l. **Karnava'l,** i vissa katolska länder, företrädesvis Italien, en för lustbarhet av alla slag bestämd tid numera vanligen 3—8 dagar före askonsdagen (första onsdagen i fastan); i protestantiska länder maskerad l. processioner av kostymerade personer.

Karni'n, *kem.*, en alkaloid, som påträffats i köttextrakt, sockerbetor m. fl.

Karni's (*ty. Karnies, fr. corniche*), *byggn.*, av en konkav och en konvex del sammansatt listverk. Jfr *Gesims* och *Kornisch.*

Karnivo'ra (av *lat. ca'ro, gen. ca'rnis,* kött), *zool.*, köttätande rovdjur. — **K. växter,** insektätande växter.

Karnu'ter, två forntida galliska folkstammar.

Karo, *jap.*, landsfurstarnas främsta ämbetsmän under japanska Tokugawaväldet.

Karo'be, *bot.*, dets. som *Johannesbröd.* Se *Ceratonia.*

Karobi'n, *kem.*, ett kolhydrat i fruktväggarna hos johannesbrödträdet.

Ka'rola, kvinnonamn, förk. av *Karolina.* Se Se *Karl.*

Karoli'n (av *lat. Carolus,* Karl), namn på Karl XII:s krigare; namn på flera svenska mynt, bland vilka guldkarolinen av 1868—72 motsvarar 7 kr. 20 öre (10 frcs); ett tyskt guldmynt, även kallat *Charles d'or* (*l.* sjarl dår), som motsvarar 6 *Thaler* (se d. o.). — **Karolinerna,** berättelsesamling av *V. von Heidenstam.*

Karoli'na l. Karoli'n, kvinnonamn, bildat av *Karl* (se d. o.).

Karoli'na, ett slags biljardspel; viss boll i samma spel.

Karoli'nger, en efter kejsar *Karl den store* uppkallad frankisk konungaätt (752—987).

Karoli'ngiska sagokretsen, rör sig förnämligast kring kejsar *Karl den store* och hans paladiner (se *Paladin*).
Karoli'nsk (av *lat. Carolus,* Karl), som avser någon regent med namnet *Karl,* hos oss spec. *Karl XII.*
Karolinska institutet, förk. av *Karolinska medico-kirurgiska institutet,* medicinsk högskola i Stockholm, som delvis handhar läkarutbildningen i landet.
Ka'roly, ungersk namnform för *Karl.*
Ka'rolyfalva, ett Tokajvin.
Ka'ron, se *Charon.*
Ka'ros, *gr., med.,* djup sömn, dödssömn. — **Karo'sis,** sömnsjuka. — **Karo'tika,** *pl.,* sömngivande medel.
Karo'ss (*fr. carosse,* av *lat. ca'rrus,* vagn), ett slags större, fyrhjulig täckvagn. — **Karosseri',** vagnskorgen på automobiler.
Karossier (*l.* -je'), starkt byggd häst, lämplig som dragdjur för tunga vagnar.
Karote'n = *Karotin* (se d. o.).
Karoti'derna, *anat.,* halspulsådrorna. Se *Karotis.*
Karo'tika, se under *Karos.*
Karoti'n l. **Karote'n,** *kem.,* ett rött kolväte, som förekommer allmänt i växtriket.
Karo'tis, *gr., anat.,* halspulsådern.
Karo'tt (*fr. carotte*), eg. morot; tobaksstång, som karvas till snus; hos oss benämning på ett slags mindre porslinsfat.
Karpa'lben (av *gr. karpo's,* handlove), *anat.,* benen i handloven.
Karpe'll (av *gr. karpo's,* frukt), *bot.,* ett torrskaligt frögömme, utgörande ett fruktblad, som sammanväxt med sina egna kanter och vid mognaden öppnar sig i fogen.
Karpen, *zool.,* se *Cyprinus.*
Karpi'd (av *gr. karpo's,* frukt), *bot.,* fruktblad.
Karpofo'r (av *gr. karpo's,* frukt, och *foro's,* bärare), *bot.,* sprötliknande del hos klyvfrukter, vid vilken delfrukterna kvarsitta en tid.
Karpokratia'ner, en i 2:a årh. e. Kr. bildad gnostisk sekt.
Karpoli't (av *gr. karpo's,* frukt, och *li'thos,* sten), *paleont.,* namn på vissa slags förstenade frön och frukter.
Karpolo'g (av *gr. karpo's,* frukt, och *lo'gos,* ord, lära), fruktkännare. — **Karpologi',** fruktkännedom. — **Karpolo'gisk,** som har avseende på fruktkännedom.
Karpotropi'sm, *bot.,* rörelser hos hyllebladen till skydd för den mognande frukten l. underlättande av fröspridningen. Se *Tropismer.*
Karpu's (av *fr. capuce,* smal och spetsig munkhätta), mössa med sidoklaffar; huvudbonad av tungt, grovt tyg.
Karre', köttstycke hos gris, motsvarande kotlettraden hos nötkreatur. Jfr *Carré.*
Karrek, *sjöv.,* ett i 14:e—16:e årh. brukat fartyg med många däck.
Karren, *ty. pl., geol.,* rännformiga fördjupningar i de schweziska kalkstens- och gipsbergen.
Karre'ns, se *Karens.*
Karre't, se *Karet.*
Karrikatu'r, Karrikaty'r, se *Karikatur.*
Karrike'ra, se *Karikera.*
Karring, *sjöv.,* mycket svag och kortvarig vind, som fläckvis krusar vattenytan.
Karrio'l (*fr. carriole*), ett lätt, ensitsigt och tvåhjuligt åkdon på fjädrar.
Karriä'r, se *Carrière.*
Karriärsystem, *krigsk.,* se under *Passagesystem.*
Karrona'd, *krigsk.,* en förr på fartyg brukad slätborrad kanon.
Karroo, *hottent.,* torr trakt, hård jord. — **Karroo-formationen,** *geol.,* Central- och Sydafrikanska sötvattensbildningar från yngsta paleozoiska och äldsta mesozoiska tiden.
Ka'rsikko, *fi.,* minnesträd vid hemmet, ”vårdträd”.
Ka'rsina, inhängnad för infångande av fisken (lax) vid fiske med **Karsina-pata,** ett stängsel tvärsöver en älv.
Karsteni't, *miner.,* dets. som *Anhydrit* (se d. o.).
Karstlandskap, *geol.,* växtfattiga, högländta landskapsformationer, där berggrunden består av kalksten, som genomsläpper regnvattnet. Detta upplöser kalkstenen och bildar de egendomliga karstfenomenen såsom hålor, droppstensgrottor, underjordiska floder m. m.
Ka'rta (*fr. charte,* av *lat. cha'rta,* pappersblad), avbildning på ett plant papper av jorden l. någon annan del av universum; gammal urkund l. handling (se *Charta*); stämpelpapper (*lat. Cha'rta sigilla'ta*). — **Karta sigilla'ta,** se föreg. ord. — **Karte'l** l. **Karte'll** (*fr. cartel*), utmaningsbrev till envig, tornering l. duell; överenskommelse mellan stater om fångars utlösning, smugglares utlämnande o. d.; sammanslutning (mellan partier o. s. v.). — **Kartelskepp,** skepp, vilket som parlamentärskepp för vit flagga. — **Karte'ra,** belägga med stämpelpapper. — **Kartogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), kartritare. — **Kartografi',** konsten att rita kartor. — **Kartogra'fisk,** som hör till kartritning. — **Kartogra'm,** se *Grafisk framställning.* — **Kartomanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), konsten att spå i kort. — **Kartome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), en apparat till att mäta avstånd på kartor. — **Kartprojektion,** metod att på ett plant papper framställa delar av den buktiga jordytan.
Kartami'n, Kartaminsyra l. **Safflorkarmi'n,** det röda färgämnet i *safflor* (se d. o.).
Karta'un l. **Karto'v** (av *lat. quarta'na,* fjärdedelsstycke), större artilleripjäs.
Karte'l l. **Karte'll,** se under *Karta.*
Karte'ra, belägga med stämpel (se *Charta sigillata* under *Karta*).

Karte'sch (*ty. Kartätsche, fr. cartouche*), *krigsk.*, en för skjutning ur en artilleripjäs avsedd bleckcylinder, fylld med små kulor.

Kartikeja, se *Karttikeja.*

Karto'ffel, *ty.* och *da.*, potatis.

Kartoffelkrieg, D e r, *ty.* (*l.* -krig), "potatiskriget", skämtnamn på bajerska tronföljdskriget.

Kartogra'f, Kartogra'm, Kartomanti' m. fl., se under *Karta.*

Kartoli'n (av *ital. cartoli'na*, pappersbit), liten blankett av papper l. papp, för ifyllning av statistiska l. andra uppgifter.

Karto'ng (*fr. carton*), ett slags styvt papper; papp; pappfodral; *konstt.*, en på papper utförd målning l. teckning, avsedd att utföras i t. ex. freskomålning l. hautelissevävnad; *boktr.*, omtryckt blad i en bok. — **Kartongstick,** ett slags kopparstick, som blott återgiver konturen samt de viktigaste av övriga linjer och skuggor. — **Kartonnage** (*l.* -na'sj), papparbeten; pappersstramalj. — **Kartonne'ra,** inbinda i papp; förse med kartong.

Kartote'k (av *lat. cha'rta*, papper, blad, och *gr. the'ke*, förvaringsrum), förvaringsrum för samlade uppgifter enl. visst formulär l. av visst innehåll; även benämning på själva samlingen; kortregister. — **Arbetarkartotek,** statistiska uppgifter ang. hos arbetsgivare anställda arbetare.

Karto'v, se *Kartaun.*

Kartprojektio'n, se under *Karta.*

Karttikeya, Skanda, Kuma'ra l. **Subramanhya,** *ind. myt.*, krigsguden.

Kartu'sch (*fr. cartouche, ital. carto'ccio*), likt en halvupprviken pappersrulle formad infattning av en boktitel; i allm. rikt ornerad infattning; *byggn.*, infattning, sköld o. d. med omböjda l. upprullade utsprång; (*fr. cartouchière*), *krigsk.*, ammunitionsväska.

Kartusia'norden, en på 1080-t. i Frankrike stiftad sträng munkorden.

Karu'nkel (av *lat. caru'nculus, dimin.* av *ca'ro*, kött), *med.*, köttaktig vårta l. liknande bildning.

Ka'rus, *med.*, dödssömn, djupaste sömn.

Karuse'll (*fr. carrousel*), ringränning, ett slags riddarspel, där de tävlande under ritt sökte träffa en ring med sin lans; ringränningsbana; ett folknöje, varvid man rider på trähästar l. åker i vagnar, som sättas i rörelse genom en roterande vals; platsen för denna förlustelse.

Karu'sser, *zool.*, ett slags rudor.

Karvakro'l, *kem.*, en metylisopropylfenol, som förekommer i många kryddluktande labiaters och parasollväxters eteriska oljor.

Karve, *sjöv.*, fornnordiskt stridsskepp, mindre än draken, oftast med ett varghuvud på framstammen.

Karvestre'n, *kem.*, en monoterpen. Se *Terpener.*

Ka'rwoche, se *Charwoche* (under *Charfreitag*).

Karvo'l, *farm.*, en flyktig vätska, som förekommer i dillfrö- och kumminolja.

Karvo'n, *kem.*, kamferart, som utgör en huvudbeståndsdel i kumminolja.

Karvsnitt, uråldrig teknik att sira träföremål med urgröpta ornament, vanligen i geometriska mönster.

Karvstock, stav, på vilken man förde räkenskaperna genom att karva in skåror, vilka var och en betecknade en viss enhet.

Karyati'd (*gr. karya'tides*), *byggn.*, kvinnlig figur, som i st. f. en pelare uppbär bjälkar, gesimser o. d. Jfr *Atlas* (= *Atlant*) och *Kaneforer.*

Kary'bdis, se *Charybdis.*

Karyofyllacéer, *bot.*, se *Caryophyllaceæ.*

Karyofylle'n, *kem.*, en terpen i nejlikolja.

Karyofylli'n, *kem.*, ett ur kryddnejlikor framställt kristalliserande ämne.

Karyogami' (av *gr. ka'ryon*, nöt, och *ga'mos*, äktenskap), *biol.*, sammansmältning av cellkärnorna vid organismernas befruktning.

Karyokine's, *biol.*, indirekt kärndelning.

Karyoly's, *biol.*, degenerativ upplösning av cellkärnan.

Karyopili't (av *gr. ka'ryon*, nöt, och *pi'los*, filt), *miner.*, nötbruna, trådiga massor av vattenhaltigt mangansilikat.

Karyo'ps, *bot.*, hinnfrukt.

Karyorhe'xis, kärndöd, cellkärnans sönderfallande i korn och klumpar.

Kas, vedmått i Dalarna = $^2/_3$ skogsfamn = 72 kbf. = 1,88 kbm.

Kasa', se *Kaimakam.*

Ka'saba l. **Ka'sba,** *arab.*, fäste, stadscitadell.

Kasa'ck, damplagg, bestående av en lång, rak blus, löst hängande ned över kjolen.

Kasa'ker, ett tatariskt folk.

Kasa'rer, se *Kazarer.*

Kasa'rkan, *zool.*, östeuropeiskt namn på r ö d g u l a r o s t a n d e n.

Ka'sba, se *Kasaba.*

Kasche'ra (*fr. cacher*), dölja. — **Kascherade fruntimmer,** kvinnor, som för att hemlighålla följderna av en olaglig kärleksförbindelse någon tid hålla sig dolda.

Kaschmi'r l. **Ka'schmir,** ett slags tyg. Se *Kasimir.*

Kaschmi'r l. **Ka'schmirgeten,** *zool.*, *Ca'pra hi'rcus laniger*, från Bukariets och Tibets bergstrakter, är känd för sin dunlika, silkesfina och glänsande ull.

Kaschmi'r l. **Ka'schmirschalar,** lätta och dyrbara, av kaschmirgetens ull förfärdigade schalar, vilka vävas i den indiska staden *Kaschmir.*

Kascholo'ng, se *Cacholon.*

Kasei'n (av *lat. ca'seus*, ost), ostämne, ett äggviteämne, som i förening med alkalisalter förekommer löst i all mjölk.

Kasema'tt (*ital. casama'tta*), *krigsk.*, bomb-

fritt valv i en fästning. — **Kasemattskepp**, *sjöv.*, ett slags pansarfartyg.

Kase'rn (*fr. caserne*, av *lat. casa*, hus), *krigsk.*, boningshus för garnisonerad trupp. — **Kaserne'ra**, inkvartera i kasern. — **Kasernblomma**, för militärmentaliteten karakteristisk, vanligen skäligen enkel stilblomma. — **Kasernfartyg**, fartyg, som nyttjas till bostad för sjöfolk. — **Kasernofficer**, kallas den officer, som har vård om till ett regemente upplåtna kaserner, övningsfält, skjutbanor o. s. v. — **Kasernvakt**, militärvakt, som svarar för ordningen inom och kring en kasern.

Kase'tt, se *Kassett*.

Kashmi'ri, språket i Kashmirdalen.

Kash, se *Kasj*.

Kasi, **Kasia**, se *Khasi*.

Ka'si, se *Kadi*. — **Kasi-aske'r**, se *Kadi-l-askar*.

Kasi'da, en längre arabisk diktform, mycket vanlig i persisk litteratur.

Kasi'k, karibisk indianhövding.

Kasimi'der, arabisk dynasti, som härskade i Jemen.

Kasimi'r l. **Ka'simir** (*fr. casimir*, efter den indiska staden *Kaschmir*), ett slags lätt och mjukt, kyprat kamgarnstyg av kaschmirgetens hår l. fin fårull.

Ka'simir, ryskt mansnamn (av *kasatj*, påpeka, och *mir*, fred), fredsstiftare. Buret av polska furstar.

Kasine'tt, se *Kassinett*.

Kasi'no, *ital.*, lanthus, lusthus; namn på vissa sällskapliga föreningar och på den lokal, där deras sammankomster hållas; spelhus; ett slags kortspel.

Kasi'nopartiet, högra centern inom Frankfurtparlamentet 1848—49.

Kasj l. **Kash** (*eng. cash*), kinesiskt mynt = omkr. 5 kr.; gammalt japanskt mynt = omkr. 4 kr.; kinesisk och japansk vikt = omkr. 3,75 cg.

Kasjilange, se *Basjilange*.

Kask (*fr. casque*), *krigsk.*, hjälm, kupig, militärisk huvudbonad. — **Kaskett** (*l.* -sjä'tt; *fr. casquette*), tämligen hög mansmössa av tyg, skinn l. saffian med bred skärm.

Kaska'd (*fr. cascade*, *ital. cascata*, av *cascare*, falla), litet vattenfall, spec. ett konstgjort.

Kaskadkoppling, anordning för reglering av rotationshastigheten hos asynkronmotorer.

Kaska'dmage, **Kaskadventrikel**, *med.*, form av ”timglasmage” vid magsår.

Kaskari'llbark, *farm.*, *Co'rtex cascari'llæ*, fås av växten *Croton Elute'ria*, tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ*, på Bahamaöarna. Magstärkande medel. — **Kaskarilli'n**, *kem.*, ett bitterämne, som fås av kaskarillbarken. — **Kaskarillolja**, en eterisk olja, som fås ur kaskarillbarken. — **Kaskarilltinktur**, *Tinctu'ra cascari'llæ*, beredes av stött kaskarillbark och sprit.

Kaskate'll (av *ital. cascate'lla*), liten kaskad.

Kaskelo'ter, *zool.*, *Physeteri'dæ*, en familj bland tandvalarna. Av en till densamma hörande art, kaskeloten l. spermacetivalen, *Physe'ter macroce'phalus*, fås *spermaceti* (se d. o.).

Kaske'tt, se under *Kask*.

Ka'sko, se *Casco*. — **Kaskoförsäkring**, *handelst.*, försäkring av fartyg.)(Försäkring av last.

Kasmak, de cirkassiska kvinnornas slöja.

Kasmante'ra, se *Chasmanthera*.

Kasmofy'ter, se *Chasmofyter*.

Kasmoga'ma, *bot.*, kallas de blommor, som öppna sig vid tiden för pollinationen. Jfr *Kleistogama*.

Kasmokleistoga'ma växter, se under *Kleistogami*.

Kaspar, persisk skattmästare.

Ka'sper, mansnamn (av kaldeiska ordet *gizbar*, l. av *pers. gaz* l. *gaza*, skattkammare), skattmästare. — **Kasper**, **Kasperteater**, se följ. ord.

Ka'sperle (*ty. Kasper*), en österrikisk variant av den gamla tyska *Hanswurst*-typen. Förekommer numera blott på marionetteatrar (*kasperteatrar*).

Kassa (*ital. ca'ssa*, *fr. caisse*, av *lat. ca'psa*, låda, förvaringsrum), kista, penningkista; i en affärslokal det rum, där penningar förvaras och där ut- och inbetalningar göras; penningförråd. — **Per kassa**, *handelst.*, med l. genom kontanta penningar, kontant vid varans avlämnande. — **Kassabok**, räkenskapsbok, vari alla inkomna och utgivna penningar antecknas. — **Kassainventarium**, förteckning över kontanta medel och värdepapper, uppräknade vid inventering i kassan. — **Kassaräkning** l. **Kassakonto**, räkning över influtna och utbetalta kontanta penningar. — **Kassakontrollapparat** l. **Kassaapparat**, med räkneverk försedda apparater, som registrera försäljningen och utlämna kvitton. — **Kassarabatt**, prisavdrag vid kontantbetalning. — **Kassö'r**, **Kassö'rska**, person, som handhaver en kassa, kassaförvaltare.

Kassa'be, egyptiskt längdmått.

Kassa'ndra, *gr. sag.*, den skönaste av konung Priamos' döttrar, älskades av Apollon och fick av honom siaregåvan; *astr.*, en av småplaneterna.

Kassatio'n, **Kassatio'nsdomstol**, se under *Kassera*.

Kassa'va l. **Kassa'vabröd** bakas av mjöl, berett av roten av den tropiska växten *Ia'tropha Maniho't*, tillhörande fam. *Euphorbiaceæ*. Användes i Brasilien och Västindien allmänt som födoämne. — **Kassa'vastärkelse**, se *Arrowrotstärkelse* och *Manihot*.

Ka'sselbrunt, *tekn.*, brun målarfärg av ett slags brunkol. — **Kasselgrönt**, en arsenikhaltig, grön målarfärg. — **Kasselgult**, en

gul färg av blyoxiklorid. — **Kasselmans grönt**, grön färg, bestående av basiskt kopparsulfat.

Kasse'ra (*fr. casser, ital. cassera,* av *lat. quassare,* häftigt skaka), eg. slå sönder; ogilla; förklara ogiltig; upphäva.)(A p p r o b e r a. — **Kassa'bel,** som bör kasseras, obrukbar. — **Kassatio'n** (*fr. cassation*), *jur.*, upphävande av en dom, utan att denna samtidigt ersättes av en annan; *krigsk.*, förklarande av manskaps, hästars l. persedlars olämplighet för vid. användning. — **Kassationsdomstol,** i Frankrike överdomstol, som kan upphäva, men ej ändra underdomstolarnas utslag. — **Kassationsmönstring,** *krigsk.*, mönstring, varvid manskap, hästar och persedlar undergå *kassation* (se ovan).

Kasse'tt (*fr. cassette*), skrin, schatull; *byggn.*, fördjupat, rätlinigt fält i ett tak l. på någon annan byggnadsdel; *fotogr.*, magasin för plåtar och films.

Kassettbreven (*eng. casket letters*), vissa brev, som Maria Stuart påstås ha skrivit till Bothwell och som utgjorde huvudbeviset för hennes medskuld i Darnleys mord.

Kasse'ttel, kapsel av eldfast lera, vari porslin inneslutes vid bränningen.

Ka'ssia, se *Cassia.* — **Kassiabaljor,** se *Cassia fistula.* — **Kassiabark,** *bot.*, fås av en varietet av det äkta kanelträdet, *Cinnamo'mum ceyla'nicum,* och brukas som krydda. — **Kassiaolja,** se *Kanelolja.*

Kassi'd, *metr.*, en diktform, som tillhör den persiska poesien. Den är lik en *ghasel* (se *Ghaseler*), men har ett större antal strofer. Se *Kasida.*

Kassine'tt, ett kläde liknande halvylletyg, som på rätsidan är glatt.

Kassini't, *miner.*, barythaltig ortoklas, förekommande som mekanisk inlagring i albit.

Kassiope'ia (*lat. Cassiope'a*), *gr. myt.*, Andromedas moder; *astr.*, se *Cassiopea.*

Kassi'ter, folkstam av outredd härkomst som under 18:e årh. f. Kr. invandrade i Babylonien. — **Kassi'tskrift,** ett slags kilskrift.

Kassiteri'n, *gr.*, en metallblandning.

Kassiteri't, *miner.*, tennmalm, består av tennoxid och har vanligen form av glänsande kristaller.

Kassona'd (*fr. cassonade*), renat kolonialråsocker.

Kassu'ber, de forna vendernas avkomlingar i n.ö. Pommern.

Kassu'mba, ostindisk *safflor* (se d. o.).

Kassu'n (*fr. caisson,* kista), sänkkista, anordning vid byggnadsarbeten under vatten, bestående i en vanligen fyrkantig, upptill öppen låda på vars botten murningsarbeten utföres. Den sjunker härvid, men väggarna påbyggas efter hand, så att den slutligen kommer att vila på den i förväg avjämnade bottnen. Då arbetet är avslutat uppdrages kasunen (utan botten).

Kassö'r, se under *Kassa.*

Kast (av *port. casta,* släkte, ras, av *lat. ca'stus,* kysk), benämning på ärftliga rang- och yrkesklasser (hos hinduerna); ståndsklass i allm.; även låda för förvaring av tryckstilar (sättkast). — **Kastanda,** skråanda; ett stånds strävan att avsöndra sig och fasthålla vid sina privilegier.

Kastagne'tter, se *Kastanjetter.*

Kasta'l (förvrängning av *Kastell,* se d. o.), tornlik, oftast fyrkantig försvarsbyggnad vid många, särskilt gotländska, medeltidskyrkor.

Kasta'lia (*gr. Kastali'a*), *gr. myt.*, en på Parnassos belägen, åt Apollon och muserna (se *Muser*) helgad källa, vars vatten ansågs skänka skaldegåva.

Kastali'der (*lat. Casta'lides*), *gr. myt.*, efter källan *Kastalia* (se föreg. ord) bildad benämning på muserna (se *Muser*).

Kasta'nje, *bot.*, äkta kastanje, *Casta'nea ve'sca,* tillhörande fam. *Cupuli'feræ,* växer vild i s. Europa och odlas i mell. Europa som ett prydnadsträd. Dess välsmakande frukter, mörkbruna nötter, utgöra ett förträffligt näringsmedel. — **Hästkastanjen,** *Æsculus hippoca'stanum,* tillhörande fam. *Sapinda'ceæ,* ett hos oss allmänt träd med sjufingrade blad och präktiga vita, röd- och gulfläckiga blommor, men ej ätbara frukter.

Kastanje'tter (*sp. castañe'tas*), ett skallerinstrument av trä, som brukas i spanska och napolitanska danser.

Kaste'll (*lat. caste'llum,* av *ca'strum,* borg), fästningsverk, borg, slott; *sjöv.*, i forntiden en byggnad för- l. akter ut på fartyg. — **Kastella'n** (*fr. châtelain,* av *lat. castella'nus*), förr befälhavare på ett kastell, borggreve, borgfogde, slottshövitsman; nu slottsvaktmästare. — **Kastellani',** en kastellans verksamhetsområde.

Ka'sten, trol. tyskt mansnamn (av *lat. ca'stus,* kysk).

Kastige'ra (*lat. castiga're*), tukta, aga. — **Kastigatio'n,** tukt, aga; botövning.

Kastite't (*lat. ca'stitas*), kyskhet, renhet.

Kastlöser, *bot.*, se *Adonis.*

Kastning, *veter.*, fostrets avgång före slutet av dräktighetsperioden. — **Infektiös K.,** orsakas av bakterier som införas i livmodern genom matsmältnings- l. könsorganen. — **Sporadisk K.,** förorsakas av yttre våld, förkylning, överansträngning, olämpligt foder m. m.

Kasto'r (*gr. ka'stor*), bäver; bäverhår, som nyttjas till hattar (*kastorhattar*) m. m. (oäkta kastor är hår av andra djur, såsom utter, hare o. s. v.); *miner.*, kristalliserad *petalit* (se d. o.). — **Kastorgarn,** av fin ull tvinnat, flertrådigt garn till tapisseriarbeten. — **Kastorhandskar,** handskar av sämskad renhud, hjortläder o. s. v. — **Kastori'n,** se *Castorin* (under *Castoreum*). — **Kastorolja,** *farm.*, ricinolja (se d. o.).

Ka'stor och Polyde'vkes, *gr. myt.*, se *Dioskurerna* samt *Castor och Pollux.*

Kastpjäs, artilleripjäs för eldgivning med krökt kulbana (mot skyddad fiende).

Kastra't, Kastra'tsångare, se under *Kastrera.*

Kastrega'l, se *Regal.*

Kastre'ra (*lat. castra're*), eg. göra tom; *med.*, snöpa, konstmässigt borttaga testiklarna på människor l. djur. — **Kastratio'n,** konstmässigt borttagande av testiklarna på människor l. djur. — **Kastra't** (*ital. castra'to*), snöping, kastratsångare. — **Kastratsångare,** sångare, hos vilken genom kastrering (se *Kastrera*) målbrottets inträdande hindrats, varigenom stämman fortfarande behåller gossröstens klang och höjd. I Italien voro kastratsångarna mycket uppburna under 17:e och 18:e årh.

Kastru'll (*fr. casserole*), ett slags kokpanna utan fötter.

Kast-våle, självankrande anordning för markering av tappat föremål till sjöss.

Kasua'l, Kasuali'sm m. fl. under *Kasus.*

Kasua'rerna, *zool.*, *Hippale'ctryo*, ett i Ostindien och Australien förekommande strutssläkte.

Kasuari'n, se *Casuarina.*

Kasui'st, Kasuisti'k, Kasui'stisk, se under följ. ord.

Ka'sus (*lat. ca'sus*, av *ca'dere*, falla), fall, händelse, tillfälle; *jur.*, olycka, olyckshändelse; *språkv.*, böjningsform av ett nomen l. pronomen. Den vanligaste kasus äro de latinska *nominati'v* (för subjekt och subjektivt predikativ), *geniti'v* (för genitivobjekt), *dativ* (för medelbart objekt), *ackusativ* (för omedelbart objekt), *ablativ* (betecknar ett varifrån, varest, när, varav, varigenom, på vad sätt m. m.) och *vokativ* (tilltalsform). Andra kasus äro t. ex. *partitiv* (del av, något av), *essiv* (såsom), *instruktiv* (medelst), *translativ* (förvandlad till), *inessiv* (i, fäst vid), *elativ* (utur, till följd av, om), *addesiv* (på, vid), *allativ* (till, intill), *abessiv* (utan), *comitativ* (jämte). — **Kasua'l** l. **Kasue'll,** tillfällig. — **Kasual-tal, -predikningar,** tillfällighetstal, kyrkliga tal vid märkligare tillfällen, såsom dop, bröllop, dödsfall etc. — **Kasuali'sm** (av *lat. casua'lis*, tillfällig), *fil.*, åsikten att en blind slump är orsak till allt, som sker i världen. — **Kasuali'st,** anhängare av kasualismen. — **Kasualite't,** tillfällighet. — **Kasui'st,** sedelärare, som löser samvetsmål (*lat. casus conscie'ntiæ*). — **Kasuisti'k,** läran om avgörandet av samvetsmål; förr en del av den teologiska etiken, särskilt utvecklad av jesuiterna; *med.*, samling av vetenskapligt beskrivna sjukdomsfall. — **Kasui'stisk,** till kasuistiken hörande.

Kat, Khat, en av araberna dels till en dryck, dels till tuggning använd massa, beredd av buskväxten *Ca'tha edulis*, tillhörande fam. *Celastrineæ.*

Kata'-, framför vokal och *h:* **Kat-,** *gr.*, prefix, som urspr. betyder ned, under; uttrycker även rörelse l. riktning mot, avsikt m. m.

Kataba'sion, *gr.*, i grekiska kyrkor valv under altaret, där reliker förvaras.

Kataboli'sm (av *gr. ba'llein*, bryta), *biol.*, sönderdelning (nedbrytande) av ämnen i cellen.)(A n a b o l i s m.

Kata'chresis, se *Katakres.*

Katadikro't puls, *med.*, har i pulskurvans nedstigande skänkel två l. flera knickningar.

Katafa'lk (*ital. catafa'lco*), upphöjd ställning, på vilken likkistan med den döde utställes till åskådning före l. under begravningsceremonien.

Katafoni'k, se *Katakustik.*

Kata'fora, *gr.*, *med.*, sömnsjuka.

Katafore's (av *gr. fe'rein*, föra), *fys.*, rörelse hos i en vätska uppslammade partiklar genom inverkan av en elektrisk ström; *med.*, införande i kroppen av läkemedel med tillhjälp av elektrisk ström.

Katafori', *med.*, abnorm ställning hos ögonbulben nedåt.

Katafra'kt (av *gr. kata'fraktos*, pansarklädd), pansar; *med.*, förband vid revbensskador.

Katafra'kter (av *gr. kata'fraktos*, pansarklädd), forngrekernas tunga rytteri.

Katafry'ger = *Montanister* (se d. o).

Kata'gma, *gr.* (av *kata'gnymi*, jag sönderbryter), *med.*, benbrott. — **Katagma'tisk,** som användes till helande av benbrott.

Katagrafologi' (av *gr. katagra'fein*, skriftligt beteckna), läran om föreskrifter av läkemedel.

Kata-kana, japanskt alfabet.

Kataka'uma l. **Kataka'usis,** *gr.* (av *katakai'ein*, förbränna), *med.*, förbränning.

Kataka'ustika, *fys.*, genom reflexion alstrad *kaustika* (se d. o.). Jfr *Diakaustika.*

Kata'klasis, *gr.*, *med.*, benbrott.

Katakla'stisk (av *gr. katakla'n*, sönderbryta), *petrogr.*, kallas en bergart, vars kristaller genom tryckmetamorfos blivit helt l. delvis krossade. — **Kataklasstruktu'r** l. **Murbruksstruktur,** *petrogr.*, strukturen hos en kataklastisk bergart.

Katakly'sma, *gr.*, *med.*, ändtarmens renande genom insprutning.

Katakly'smteorien, *geol.*, se under *Katastrof.*

Katako'mber (*lat. catacu'mbæ*, av oviss härledning), underjordiska gravgångar, ofta uthuggna i berg, stundom urspr. stenbrott. Mest bekanta äro de under den romerska kampagnan belägna (876 km. långa) katakomberna, som under religionsförföljelserna (från 3:e årh.) av de kristna begagnades vid deras religiösa sammankomster, ävensom till begravningsplatser.

Katakre's (*gr. kata'chresis*), eg. missbruk; *språkv.*, oegentligt, bildligt bruk av ord, t. ex. solen ler.

Katakusti'k l. **Katafoni'k**, *gr.*, läran om genljudet.

Katala'n, ett slags grundgående fiskebåt, som användes vid Katalaniens kust.

Katala'nska språket, ett provençalskan närstående romanskt språk, som talas i vissa delar av Spanien, franska Pyrenéerna och Sardinien.

Katala'nsmide, *bergsv.*, en äldre metod att framställa järn.

Katala'ser, *kem.*, enzymer, som frigöra syre.

Katala'uniska fälten (*lat. Ca'mpi catala'unici*), slagfält i Frankrike, där romaren Aëtius år 451 besegrade hunnerkonungen Attila.

Katale'kter (*lat. catale'cta*, av *gr. katale'gein*, urplocka, utvälja); *pl.*, samlade fragment av gamla verk; särskilt en samling smärre dikter, tillskriven den romerske skalden *Virgilius*.

Katale'ktisk (*gr. katalektiko's*, av *katale'gein*, upphöra), *metr.*, kallas en vers, vars sista fot är ofullständig. Jfr *Akatalektisk* och *Hyperkatalektisk*.

Katalepsi' (av *gr. kata'lepsis*, kramp), *med.*, det hos hypnotiserade och vissa sinnessjuka stundom inträdande tillstånd i muskelsystemet varvid lemmarna och bålen under det *"kataleptiska anfallet"* bibehålla den ställning, vari de voro vid anfallets början l. i vilken man under pågående anfall försatt dem. — **Katale'ptisk**, som har avseende på l. sammanhänger med katalepsi.

Katale'x, Kata'lexis, *gr.*, *metr.*, ofullständighet hos sista foten i en vers. Jfr *Katalektisk*.

Katalo'g (*gr. kata'logos*), förteckning (över medlemmar av en korporation, föremålen i en samling m. m.); särskilt bokförteckning. — **Katalogise'ra**, upprätta förteckning över en samling; införa i en katalog.

Kataly's (*gr. kata'lysis*), upplösning, förstöring; *kem.*, upplösning l. sönderdelning av en kropp genom inverkan av ämnen, som därvid icke själva undergå någon förändring. — **Katalysa'tor**, ämne med katalytisk verkan. — **Kataly'tisk**, som har avseende på l. sammanhänger med katalys.

Katamara'n l. **Katimaro'n** = *Catamaran* (se d. o.).

Katame'nier (av *gr. katame'nios*, månatlig), *med.*, månadsrening.

Katamne's, *med.*, följandet av en persons tillstånd efter sjukdomsfallet.

Katana, det japanska svärdet. Jfr *Tsuba*.

Katanäs, fornnordiskt namn på nuv. Caitness, n.ö. delen av Skottland.

Katapa'sma, *gr.* (av *kata-pa'ssein*, beströ), *med.*, pulver att strö på sårnader och bölder.

Kataphori', *med.*, se *Katafori*.

Katapla'sma, *gr.* (av *katapla'ssein*, stryka på, smörja), *med.*, uppmjukande l. fördelande omslag av varma grötar, kryddpåsar o. s. v.; plåster.

Kataplei't, *miner.*, ett vattenhaltigt silikat av zirkonjord och natron.

Kataplexi' (*gr. kataple'xis*, av *kataple'ssein*, förskräcka), *med.*, kroppens plötsliga förlamning i följd av ett slaganfall l. häftig förskräckelse.

Kataple'ktisk, som härrör av l. har benägenhet för kataplexi.

Kata'polis, *gr.*, den nedre delen av en stad.)(A k r o p o l i s.

Katapsy'xis, *gr.* (av *kata-psy'chein*, avkyla), *med.*, förkylning. — **Katapsy'ktisk**, förorsakad genom förkylning.

Katapto'sis, *gr.* (av *piptein*, falla), *med.* = *Epilepsi* (se d. o.).

Katapu'lt (*lat. catapu'lta*), *krigsk.*, en forntida grov kastmaskin, brukad tills eldvapnen infördes.

Katara'kt (*gr. katarrha'ktes*), stort vattenfall; *med.*, grå starr.

Kata'rer (av *gr. katharo's*, ren), *pl.*, eg. de rena; anhängare av en på 900-t. från Balkanhalvön utgående, mot den katolska hierarkien riktad religiös rörelse (kallades i Frankrike *albigenser* [se d. o.]); i allm. avfällingar från den ortodoxa katolicismen. Jfr *Kättare*.

Katari'na, kvinnonamn, se *Catarina;* namn på en församling i Stockholm. — **Katarinaorden**, rysk fruntimmersorden, stiftad 1711.

Katarina, *astr.*, en av småplaneterna.

Katarke'iska bildningar (av *gr. kat*, under, och *arka'ios*, gammal), *geol.*, urbergets äldre avdelning.

Kata'rr (av *gr. katarrhe'in*, flyta ned), *med.*, fluss, slemhinneinflammation, oftast åtföljd av ökad avsöndring. — **Katarra'l** l. **Katarra'lisk**, som har avseende på l. står i samband med en katarr. — **Katarralfeber, Kvillasjuka**, svårartad sjukdom hos nötkreatur, förorsakad av okänt smittämne. — **Katarrhe'uma**, slemflytning. — **Katarrhe'xis**, häftig diarré.

Kata'rsis, se *Katharsis*.

Katarti'nsyra, *kem.*, den verksamma beståndsdelen i sennablad och frangulabark.

Katasa'rka, *gr.*, *med.*, hudvattensot.

Kata'schesis (av *gr. kete'chein*, hålla ut), *med.*, god och sund kroppsbeskaffenhet.

Katasta'ltisk (av *gr. kataste'llein*, hämma), *med.*, hämmande, sammandragande. — **Katasta'ltika**, *pl.*, hämmande, sammandragande, i synnerhet blodstillande medel.

Katasta's (*gr. kata'stasis*), anordning; *med.*, kroppskonstitution; i *dramat:* den fastare sammanknytning av intrigen, som får sin upplösning i *katastrofen* (se d. o.).

Kata'ster l. **Kada'ster** (*mlat. cata'strum* l. *capita'strum*, av *lat. ca'put*, huvud), en för beskattningsändamål upprättad längd över jordegendom. — **Katasterkarta**, lant-

mäterikarta. — **Katastermätning,** uppmätning av jord för beskattning.

Katastro'f (*gr. katastrofe'*), avgörande händelse; vändpunkt (i livet l. i ett drama); slut. — **Katastrofteorien** l. **Katakly'smteorien** (av *gr. kata'klysmos,* översvämning), *geol.*, den numera övergivna åsikten att varje geologisk period vore skild från närmast föregående genom en naturkatastrof.

Katatoni' (av *gr. kata'tonos,* nedspänd), *med.*, en genom melankoli karakteriserad sinnessjukdom. Se *Schizofreni.*

Katatypi', *gr.*, en metod att utan ljus kopiera fotografiska bilder. — **Kataty'pisk,** som har avseende på katatypi.

Katavo'trer, *nygr.*, l. **Pono'rer,** *slav.*, *geol.*, underjordiska kanaler, trattar l. andra håligheter, i vilka ett vattendrag får underjordiskt avlopp.

Kataya'masjuka, *med.*, en av parasiter (*Schistoso'ma japo'nicum*) framkallad sjukdom, upkallad efter en by i provinsen Bingo, Japan.

Katechi'n, *kem.*, ett ämne, som förekommer i *katechu* (se följ. ord).

Katechu', *bot.*, extrakt av åtskilliga växters ved, blad l. årsskott. *Äkta katechu,* mimosakatechu, beredes av kärnveden av *Aca'sia catechu* och *A. Suma,* tillhörande fam. *Mimo'sæ,* i Afrika och Indien, *gambirkatechu* av *Unca'ria Ga'mbir* på ostindiska öarna, *palmkatechu* av nötterna av *Are'ca catechu,* tillhörande fam. *Pa'lmæ.* Nyttjas vid färgning och läderberedning.

Kate'der (*gr. kathe'dra*), lärarestol, talarestol. — **Katedersocialism,** katedersocialisternas lära. — **Katedersocialister,** urspr. ett smädenamn, givet åt en grupp yngre tyska arbetarvänliga universitetslärare i nationalekonomi, vilkas åsikter nu omfattas av de flesta tyska nationalekonomer. — **Katedervisdom,** teori i motsats mot praktik. — **Katedra'l,** domkyrka. — **Katedralskola,** skola i stiftsstad; förr namn på vissa högre lärdomsskolor.

Katedralglas, grovt, färgat, på ytan skrovligt fönsterglas.

Kategori' (*gr. kategori'a*), *fil.*, begreppsfack; klass, varunder flera föremål kunna hänföras; avdelning. — **Katego'rischer Imperati'v,** *ty.*, kategoriskt imperativ (se under *Imperativ*). — **Katego'risk,** bestämd, ovillkorlig, avgörande. — **Kategoriskt,** utan omsvep, kort och gott. — **K. imperativ,** se under *Imperativ.* — **K. omdöme,** *log.*, omdöme, i vilket predikatet tänkes såsom en bestämning hos subjektet.

Kateke's l. **Kateki'smus** (av *gr. kate'chesis, katechismo's,* undervisning), i frågor och svar uppställd undervisningsbok, företrädesvis en sådan, som avhandlar den kristna trons huvudläror. — **Kateke't,** lärare, som bedriver katekisation; fordom katekumenernas (se d. o.) undervisare. — **Katekéti'k,** läran att undervisa genom frågor; vetenskapen om den muntliga religionsundervisningen. — **Kateke'tisk,** bestående av frågor och svar. — **Kateketskolor,** benämning på vissa söndagsskolor. — **Katekisatio'n,** genom frågor och svar meddelad religionsundervisning. — **Katekise'ra,** undervisa i religion genom frågor och svar. — **Katekismus,** se *Katekes.* — **Katekume'ner** (*gr. katechu'menoi*), i kristendomens första tider de som undervisades för att erhålla dopet; stundom = *konfirmander* (se *Konfirmand*).

Kateki'n, *kem.*, det kristalliserade garvämnet ur *Katechu* (se d. o.).

Kateku', se *Katechu.*

Katekume'ner, se under *Katekes.*

Kateku'palm, *bot.*, se *Areca.*

Kateku'syra = *Katekin* (se d. o.).

Katerisatio'n, *med.*, medelst *kateter* (se d. o.) verkställd avtappning av urin ur blåsan.

Kate't (av *gr. ka'thetos,* lodlinje), *mat.*, i en rätvinklig triangel var och en av de två sidor, som omfatta den räta vinkeln.

Kate'ter (*gr. kathete'r*), *med.*, instrument, som begagnas till avtappning av urin ur blåsan. — **Kateterisatio'n,** införande av kateter i urinblåsan.

Katetome'ter (av *gr. ka'thetos,* lodlinje, och *me'tron,* mått), apparat för mätande av höjdskillnader; instrument för mätande av huvudskålen.

Kat'exoche'n, *gr.* (ch = hårt k), företrädesvis; uteslutande.

Katgut, se *Catgut.*

Kathæ'resis, *gr.* (av *kathaire'in,* förstöra, förminska), *med.*, försvagning, sönderfrätning. — **Kathære'tika,** *pl.*, starkt försvagande medel; frätmedel.

Katha'rsis, *gr.*, rening; *med.*, laxering. Se *Catharsis.* — **Katha'rtisk,** renande, helgande; *med.*, avföringen befordrande.

Katha'saritsa'gara, *sanskr.*, "berättelseströmmarnas hav", samlingsverk av sagor och legender på vers, utarbetat av den kashmiske skalden Somadeva.

Kathay, namn på Kina under medeltiden.

Kathmor, se *Cathmor.*

Katimaro'n, se *Catamaran.*

Katini'n, *kem.*, se *Vändelrot.*

Kati'nka, ryskt kvinnonamn, *dimin.* av *Katarina* (se d. o.).

Katio'n (av *gr. ka'to,* nedantill), *fys.*, den vid katoden (se *Katod*) l. den negativa elektroden avskilda delen av en elektrolyt. Jfr *Anion.*

Katkari, indisk folkstam.

Katla, fornindiskt kvinnonamn.

Katning, kådtäkt för terpentinberedning genom avskalning av barken på nedre delen av barrträd.

Kato'che (*gr. kathoche',* av *kate'chein,* fatta i, fasthålla), *med.*, katalepsi (se d. o.).

Kato'd (av *gr. ka'thodos,* nedgång), *fys.*, den

negativa polen i en stapel. Jfr *Anod* och *Elektrod.*

Katodi, se *Katkari.*

Kato'dstrålar, *fys.*, bestå av elektroner, som utslungas rätlinigt från katoden vid elektriska urladdningar i starkt evakuerade rör (t. ex. röntgenrör).

Katoge'n (av *gr. ka'to,* nedantill, och *gi'gnesthai,* uppstå), *geol.*, från jordens inre härledda förändringar i berglager på större djup.)(A n o g e n.

Katolici'sm (av *gr. katholiko's,* allmän), allmännelighet; såväl den grekisk-katolska som den romersk-katolska kyrkans kristendomsform. — **Katolicite't,** överensstämmelse med katolsk lära l. karaktär. — **Katoli'k,** medlem av den grekiska l. den romerska kyrkan. — **Katolikdagar,** de tyska katolikernas årsmöten. — **Kato'likon,** något som är l. föregives vara av allmän användbarhet, t. ex. en allmän ordbok, ett universalmedel m. m. — **Kato'likos,** titel för den nationella armeniska kyrkans överhuvud. — **Kato'lsk,** allmännelig; som hör till den grekiska l. den romerska kyrkan. — **Katolsk-apostoliska kyrkan** = *Irvingianer* (se d. o.). — **Katolska associationen,** en 1802 i Irland stiftad förening, med syfte att verka för katolikernas emancipation. — **K. breven,** Nya Testamentets ej till någon viss församling l. person ställda brev, d. v. s. Jakobs, Petrus' Johannes' och Judas' brev. — **K. ligan,** ett 1609 i München bildat politiskt förbund, med syfte att upprätthålla katolicismen i Tyskland. Jfr *Evangeliska unionen.* — **K. reaktionen,** romersk-katolska kyrkans strävan att återvinna sin forna överhöghet i Europa. — **Katolsk konung** l. **Katolskt majestät,** titel, som av påven tillerkänts konungarna av Spanien.

Katopo'der (av *gr. ka'to,* under, och *pus,* fot), *zool.*, eg. underfotingar, fiskar med bukfenor.

Katoptri'k (av *gr. katoptri'zein,* återspegla), *fys.*, läran om ljusets reflexion. — **Kato'ptrisk,** hörande till denna lära. — **Katoptromanti',** ett sätt att spå efter ett återspeglande föremål.

Ka'tsenjammer, se *Katzenjammer.*

Katsji'ntser, ett sibiriskt folk.

Katt l. **Ko'ljare,** ett slags engelskt fartyg, som brukas till koltransport.

Katt, straffredskap på sjön, bestående av en tågända med nio snärtar, var och en med tre knutar, "den niosvansade katten". Brukades till 1881 inom engelska marinen.

Ka'tta, *zool.*, en till lemuriderna hörande halvapa, *Le'mur ca'tta.*

Kattbjörn, *zool.*, se *Panda.*

Kattdjur, *zool.*, *Fe'lidæ,* en familj rovdjur. Hit höra bl. a. geparden, kattsläktet och lodjurssläktet.

Katter = *Chatter* (se d. o.).

Kattfot, *bot.*, se *Antenaria.*

Kattfretten l. **Kattskunken,** *zool.*, en art tvättbjörn, *Bassa'ris astu'ta,* i sydliga Nordamerika. Hålles ofta tam.

Kattguld, folklig benämning på glimmer.

Katthalsa, seglarterm, segla (särskilt vända) vårdslöst l. okunnigt.

Kattkrejare = *Kattrejare.* Se *Bumbåt.*

Kattmusik, oljud utanför en misshaglig persons fönster.

Kattmynta, *bot.*, se *Nepeta.*

Kattost, *bot.*, se *Malva.*

Kattrejare-båt, se *Bumbåt.*

Kattrigg (*eng. catrig*) l. **U'narigg,** består av ett bomsegel utan försegel.

Kattsilver, folklig benämning på glimmer.

Kattskunken, *zool.*, se *Kattfretten.*

Kattugglan, *zool.*, vår vanligaste uggla (*Sy'rnium alu'co,* syn. *Strix a.*), av släktet N a t t u g g l o r.

Kattu'n (av *arab. kothon, fr. coton,* bomull), benämning på flera tunna bomullstyger.

Ka'tty (*eng. catty*), europeisk och amerikansk benämning på vikten *kin* (se d. o.).

Ka'tzenjammer, *ty.*, eg. kattjämmer; "kopparslagare", bakrus; även "kattmusik", oljud.

Kattöga, *miner.*, en i grönt skiftande varietet av kvarts, genomdragen av asbest- l. cyanittrådar; *tekn.*, liten spegel, försedd med (rödfärgad) lins, använd som varningssignal å cyklar, bilar m. m.

Kauka'siska rasen (uppkallad efter berget *Kaukasus*), den "vita rasen", till vilken européerna, västasiaterna och nordafrikanerna räknades. Kallas numera *indoeuropeiska, indogermanska* l. *Medelhavsrasen.*

Kaukasiska språk, ett flertal i Kaukasus talade språk, som ej kunna hänföras till andra språkstammar.

Ka'ukasus, *astr.*, en av de största bergskedjorna på månen.

Ka'ukomie'li, *fi. myt.*, ett binamn på Lemminkäinen.

Ka'ukonie'mi, *fi. myt.*, Lemminkäinens hem.

Kaule'don, *gr.*, *med.*, tvärbrott å ett ben.

Kauliflori' (av *lat. ca'ulis,* stjälk, och *flos,* blomma), *bot.*, det förhållandet att blommorna hos vissa träd, särskilt tropiska, spricka fram från stammarna och de tjockaste grenarna.

Kaulo'm, *gr.*, *bot.*, stambildning.

Kauma, *gr.* (av *kai'ein,* bränna), brand, hetta; *med.*, hetsig feber.

Ka'uri, *zool.*, "ormskalle", porslinssnäckan, *Cypræa moneta,* brukades och brukas flerstädes ännu i Orienten och Afrika som ett slags skiljemynt samt förr i Europa till prydnad på betsel och sadlar.

Kaurigräs, se *Astelia.*

Kaurikopa'l, Kauritallen, *bot.*, se *Agathis.*

Kaus, ring av metall med utböjda kanter, som inlägges i splitsade ögon på tågvirke för att undvika slitning.

Kausa'l (*lat. causa'lis,* av *ca'usa,* orsak, grund), hörande till orsaken. — **Kausala konjunktioner,** *språkv.,* subordinerande konjunktioner, som utmärka grund l. orsak. — **Kausalite't** l. **Kausalsammanhang,** *fil.,* orsaksförhållande. — **Kausalitetsprincip,** den grundsats, att allt, som sker, har en orsak.

Kausati'v (av *lat. ca'usa,* orsak, grund), förorsakande, föranledande. — **Kausati'vt** l. **Faktiti'vt verb,** *språkv.,* uttrycker den verksamhet, som förorsakar det genom stamordet uttryckta tillståndet, t. ex. *fälla* (av falla).

Kausaustra'lis, *astr.,* stjärna i stjärnbilden Bågskytten.

Kausi'a, *gr.,* låg, platt, bredskyggig hatt, som brukades vid resor och arbete på fria fältet.

Kausticite't, se under följ. ord.

Kausti'k l. **Ka'ustisk** (*gr. kaustiko's* av *kai'ein,* bränna), brännande, frätande; *fig.,* bitande, skarp, vass. — **Kausticite't,** etsande, frätande kraft; *fig.,* bitande skämt. — **Ka'ustika,** *med.,* se *Causticum; fys.,* brännyta. — **Kaustika alkalier** l. **Kaustiska alkalier,** *kem.,* kalium- och natriumhydrat samt ammoniaklösning. — **Kaustikt kali,** kaliumhydrat, framställes ur karbonatet genom sönderdelning med kalkhydrat. — **K. natron,** natriumhydrat, erhålles av soda genom inverkan av kalk vid närvaro av vatten.

Kaute'l (*lat. caute'la*), varsamhet; försiktighetsmått.

Kauterise'ra (av *gr. kaute'r,* brännjärn), fräta, bränna; *med.,* operera medelst bränn- l. frätmedel. — **Kauterisatio'n,** en medelst bränn- l. frätmedel utförd operation.

Kautio'n (*lat. ca'utio,* av *cave're,* gå i borgen för), borgen. Jfr *Kavera.* — **Kautioni'st,** borgesman.

Ka'utsjuk, Ka'utschuk, *karibiska, bot., Gu'mmi ela'sticum,* torkad mjölksaft av *Fi'cus ela'stica, F. i'ndica* och *Artoca'rpus integrifo'lia,* tillhörande fam. *Artoca'rpeæ,* av *Sipho'nia ela'stica* och *S. brasilie'nsis,* tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ,* av *Urce'ola ela'stica* och *Vahea gummi'fera,* tillhörande fam. *Apocyna'ceæ,* m. fl. tropiska träd. Brukas till elastiska och vattentäta vävnader, ballonger, buffertar på järnvägsvagnar, hjulringar, leksaker m. m. Jfr *Ebonit.*

Kavai'n, *kem.,* hartsartat ämne ur *Kava-kava* (se d. o.).

Kava'j, en kort, med dubbla knapprader försedd rock.

Kava-kava l. **Kavarot,** *bot.,* roten av den till fam. *Pipera'ceæ* hörande växten *Macropi'per methy'sticum* på öarna i Stilla oceanen. Av roten bereda infödingarna en rusdryck, som kallas *kava-kava* l. *ava.*

Kavale'tt (*ital. cavale'tto,* liten häst), vridbar ställning, på vilken en skulptör formar sitt arbete i lera.

Kavalje'r, Kavalka'd, se under följ. ord.

Kava'll (*lat. caba'llus, ital. cavallo*), eg häst; *spelt.,* ryttaren i killespel. — **Kavalje'r** (*fr. cavalier, sp. caballero*), eg. ryttare, riddare; uppvaktande adelsman hos en furstlig person; herre; en dams förare i dansen; kurtisör; sprätt; *krigsk.,* se *Cavalier.* — **Kavalje'rerna** (*eng., the cavaliers*), ett politiskt parti i England under 1600-t., anhängare av Karl I. — **Kavaljersparoll** (av *paroll,* se d. o.), kallas maskrosens fruktsamling, såsom en symbol av flyktighet och opålitlighet. — **Kavalka'd** (*fr. cavalcade*), högtidligt tåg till häst; praktfull ryttarskara. — **Kavalleri',** *krigsk.,* rytteri.

Kavarot, se *Kava-kava.*

Kava'sser, *turk.,* turkiska gendarmer, polissoldater.

Kavati'na, se *Cavatina.*

Kavelland, ytmått för jord i Dalarna = 0,13 kvm.

Kaveling, *holl.* (*fr. cavelin*), lott, del, andel; flera kolli, som räknas tillsammans, såsom vid auktioner l. andra försäljningar.

Kave'ra (*lat. cave're*), gå i borgen. Jfr *Kaution.*

Kave'rn, Kave'rna (*lat. cave'rna*), håla; *med.,* en i en tätare vävnad genom en sjukdomsprocess uppkommen håla. — **Kavernö's,** hålig, full av hålor.

Kavia'r (*turk. havy'ar*), insaltad fiskrom, företrädesvis av vissa störarter. Den bästa beredes i Ryssland. — **K. för bönder,** fri tolkning av *Caviar for the general* (se d. o.).

Kavispråket (av *sanskr. kavi,* skald), det språk, på vilket javanernas äldsta litteratur är skriven.

Kavite't (av *lat. ca'vus,* ihålig), hålighet, fördjupning, urholkning. — **Kavitetsdjur,** *zool., Cœlentera'ta,* ”hålighetsdjur”, näst *Protozoa* (urdjuren) djurvärldens lägsta huvudavdelning. Hit höra svampdjuren, korallerna, maneterna m. fl.

Kavle, *bot.,* se *Alopecurus.*

Kavledun, *bot.,* se *Typha.*

Kayapo, indianstam.

Kayoten, se *Koyoten.*

Kaysan, en svart kinesisk tesort.

Kaza'ker, ett tatariskt folk.

Kaza'rer, ett turkiskt folk.

Kazi'k, *karibiska,* hövding hos indianstammarna i s. Amerika.

Kazine' (av *arab. khizaneh*), sultanens skattkammare. *Jfr Hasne.*

Kb., förk. för *kubik,* ofta i sammansättningar, t. ex. *kbcm.,* kubikcentimeter, *kbdm.,* kubikdecimeter, *kbfot,* kubikfot, *kbm.,* kubikmeter, *kbmm.,* kubikmillimeter, *kbtum,* kubiktum.

K. B., förk. för *Konungens Befallningshavande* och *Kungl. Biblioteket.*

Ke'a, *zool.*, en art papegoja, *Ne'stor nota'bilis.*

Ka'bla, se *Kibla.* Även telegrafera.

Kechu'a, dets. som *Quichua* (se d. o.).

Kedare'ner l. **Kedari'ter** (hårt k), Kedars (Ismaels son) efterkommande.

Kedi'v (hårt k, av *pers. chidi'v*, herre, stormäktigaste konung), förr titel för vicekonungen av Egypten.

Kedjekulor, två medelst en kedja förenade kanonkulor, som under 1500- och 1600-t. användes vid beskjutning av fientliga fartygs rigg.

Kedjelinje l. **Catena'ria**, *mat.*, den kurva, som bildas av en i två punkter upphängd, jämntjock kedja med oändligt små länkar.

Ke'dma, *gr.* (hårt k), *med.*, ledvärk, torrvärk, i synnerhet i höftleden.

Keepsake, *eng.* (*l.* ki'psäk [hårt k]), minnesgåva; fickkalender.

Kef, *arab.*, haschisch (se d. o.), som är torkad för att användas till rökning; tillstånd av ljuv hänryckning.

Kefa, fornegyptiernas namn på Cypern.

Kefalalgi', se under *Kefale.*

Kefale', *gr.* (hårt k [liksom följ. därav bildade ord]), huvud. Jfr *Ceph-*. — **Kefalalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, huvudvärk. Se *Cephalæa.* — **Kefalhemato'm** (av *gr. haimatou'n*, fylla med blod), *med.*, blodsvulst på huvudet. — **Kefalome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *anat.*, huvudmätare, ett instrument, varmed huvudets storlek uppmätes. — **Kefalopagi'** (av *gr. page'is*, sammanfogad), den form av missbildning, då tvillingfosters huvuden äro sammanvuxna till ett, medan kropparna äro fria. — **Kefalopo'der** (av *gr. pus*, fot), se *Cephalopoda* (under *Cephalæa*). — **Kefalotri'b** l. **Kefalotli'b** (av *gr. tribein* l. *thlibein*, krossa), se *Cephalotribe.* — **Kefalotrypsi'** (av *gr. thry'ptein*, krossa), krossning av fostrets huvud vid svår förlossning. — **Kefalotry'ptor** = *Kefalotrib* (se d. o.).

Ke'falos (hårt k; *lat. Ce'phalus*), *gr. sag.*, en attisk heros, son av Hermes.

Kefalotli'b, Kefalotrypsi' m. fl., se under *Kefale.*

Kefe'vs (hårt k; *lat. Ce'pheus*), *gr. myt.*, etiopisk konung, Kassiopeias gemål och fader till Andromeda.

Kefi'r (hårt k), en i vissa delar av Asien använd rusdryck, som bestå av komjölk, vilken fått undergå en särskild jäsning; det denna jäsning verkande fermentet. Jfr *Kumys.*

Keg, *eng.*, i England ett antal av 50 fiskar; i Nordamerika fruktvikt = 100 eng. pund.

Kehr-aus (hårt k), *ty.*, "utsopning", slutdans, sista valsen.

Keid l. **Al-Kaid**, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Floden.

Ke'ijuiset, Keijukaiset, Keijut (hårt k), *fi. myt.*, de avlidnas andar.

Keilalgi', o. s. v., se *Cheil-*.

Keilhaui't (hårt k) = *Yttrotitanit* (se d. o.).

Keimplasma (*l.* ka'jm-), av *ty. Keim*, grodd, *biol.*, groddplasma.

Keims mineralmålning, *målark.*, vattenglasmålning, ett slags väggmålning.

Keir-, i sammansättningar, se *Cheir-*, *Chir-*.

Keiäpplen, se *Doryalis.*

Kejsarblått, se *Smalt.*

Kejsargrönt, *tekn.*, en vacker, men giftig grön målarfärg, bestående av arseniksyrlig och ättiksyrad kopparoxid.

Kejsarhummern l. **Havskräftan**, *zool.*, ett hummerlikt havskräftdjur, *Ne'phrops norve'gicus.* Ätes som hummer, men har ej dennas fina smak.

Kejsarkrona, *bot.*, se *Fritillaria.*

Kejsarkrönikan (*ty. Kaiserchronik*), medelhögtysk rimkönika från 1200-t:s mitt.

Kejsarkult, dyrkan av romerska kejsare, infördes av Augustus i anslutning till den urgamla orientaliska härskarkulten.

Kejsarolja, se *Astralolja.*

Kejsarrätt (*lat.*, *jus cæsa'reum*, *ty. Kaiserrecht*), den romerska rätten, framställd i det kejserliga lagverket "*Corpus juris*" (se d. o.); tysk rikslagstiftning.

Kejsarsnitt, se *Sectio cæsarea.*

Kekri, Keyri l. **Köyri** (hårt k), *fi. myt.*, de avlidnas andar.

Ke'krops, attisk heros, som enl. sagan grundlagt Attikas kultur.

Kelaino, se *Plejaderna.*

Kelhur, en gren av kurderna.

Kelidoni'n, se *Chelidonin.*

Ke'lim l. **Ki'lim**, orientalisk vävnad med öppna springor i varpriktningen mellan två färgytor.

Kell, Kjeld, fornnordiskt mansnamn = *Kettil* (se d. o.).

Kelli'a, *gr.*, eremitplats.

Ke'llner (hårt k), *ty.*, källarmästare; kypare.

Kelo'des, *gr.* (hårt k [liksom följ. ävenledes med *gr. ke'le*, bråck, sammansatta ord]), *med.*, en kräftartad förhårdning. — **Kelologi'** (av *gr. lo'gos*, ord, lära), läran om behandling av bråck. — **Kelotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), bråckoperation. — **Keloto'm**, det verktyg, varmed bråckoperationer verkställas.

Keloi'd (hårt k; av *gr. chele'*, klo), *med.*, en hudåkomma, svulstlik bildning av hård bindväv, vanligen på bröstet.

Kelologi', Kelotomi', se under *Kelodes.*

Kelp, *eng.* (hårt k), l. **Varek**, *kem.*, aska efter bränd tång. Brukas vid jodberedning.

Ke'lter (hårt k) l. **Celter**, en till den indoeuropeiska folkfamiljen hörande gren, som delade sig i *gæler*, *kymrer*, *keltiberer* och *galler*. Förekomma ännu oblandade i Irland, Skottland, Wales och Bretagne.

Keltibe'rer (hårt k) l. **Celtibe'rer**, en blandning av kelter och iberer (se d. o.), fordom ett av Spaniens mäktigaste folk.

Ke'ltiska språk, en huvudgren av de indoeuropeiska språken.

Keltolo'g, forskare i keltiskt språk och keltisk etnologi.

Kelyfi't (av *gr. ke'lyfos,* nötskal), *miner.,* mineral, som bildats ur ett annat och omger detta som ett radialstråligt skal.

Kem., förk. för *Kemi, Kemisk.*

Kema'ngeh, *arab., tonk.,* gammalt arabiskt stråkinstrument, vars resonanslåda utgöres av ett med ormskinn överdraget, halvt kokosnötskal.

Ke'me, egypternas namn på Egypten.

Kermena'te, *mhty.* (av *mlat. camina'ta,* rum med kamin), det till en medeltida borg hörande boningshuset.

Kemi' (möjligen av *koptiska khems* [*chems*], fördold, l. av *gr. che'ein,* gjuta, blanda vätskor o. d.), vetenskapen om grundämnena och deras föreningar, om dessas bildning och sönderdelning samt om de fenomen, som därvid förekomma, och de lagar och krafter, som därvid göra sig gällande. — **Kemiatri'** (av *gr. iatre'ia,* behandling), läkarevetenskaplig riktning, som hänförde alla sjukdomar till kemiska processer i kroppen. — **Kemigrafi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), zinketsning. — **Kemika'lier,** på kemisk väg framställda ämnen. — **Ke'miker** l. **Kemi'st,** i kemi kunnig person. — **Kemiluminisce'ns,** av kemiska reaktioner framkallad luminiscens. — **Ke'misk,** som hör till l. beror av kemien. — **Kemiska formler,** korta beteckningar, som brukas i st. f. ämnenas hela namn. — **K. föreningar,** likartade, sammansatta kroppar, med oföränderlig sammansättning och av en beskaffenhet, som är olik beståndsdelarnas. — **K. preparat** = *Kemikalier* (se ovan). — **K. strålar,** den del av spektrum, som har den starkaste kemiska verkan. — **K. tecken,** tecknen för de kemiska grundämnenas atomvikter. — **Kemisk fotometer** (av *gr. fos,* ljus, och *me'tron,* mått), *fys.,* apparat för uppmätande av ljusets kemiska verkningar. — **K. frändskap** l. **Affinite't,** den kraft, som förenar atomerna till molekyler och hindrar dessa att sönderfalla i atomer. — **K. process,** förlopp varvid nya ämnen bildas. — **K. våg,** en vid kemiska experiment bruklig, noggrann och känslig våg. — **Kemiskt grönt,** *tekn.,* renat saftgönt, användes till målning och till färgning av läder m. m. — **K. spektrum,** *fys.,* den del av solspektrum, som innehåller de kemiskt verksamma strålarna. — **Kemi'sm,** förhållandena i kemiskt avseende, kemiska egenskaper; även = *Kemiatri* (se ovan). — **Kemi'st** = *Kemiker* (se ovan). — **Kemitypi'** (av *gr. ty'pos,* avtryck), sätt att genom etsning frambringa en plåt, passande för tryck i bokpress.

Kemomorfo's (av *kemi,* och *gr. mo'rfosis,* form), *bot.,* formförändring hos växter på grund av kemisk inverkan. — **Kemosynte's,** *bot.,* bildande av organiska ämnen, varvid den erforderliga energien alstras av kemiska processer. — **Kemotaxi'** (av *gr. ta'xis,* ställning) l. **Kemotaktiska rörelser,** *bot.,* rörelser hos självrörliga organismer, förorsakad av kemiska ämnen. — **Kemoterapi'** (av *terape'ia,* behandling), *med.,* behandling av sjukdomar med kemiskt definierade, bakteriedödande ämnen (såsom *salvarsan*). — **Kemotropi'sm,** se *Tropismer.*

Ke'mos, moabiternas gud.

Kemt, fornegypternas namn på Egypten.

Ken., förk. för nordamerikanska staten Kentucky.

Ken, japanskt förvaltningsområde, län.

Kenaifolken (hårt k), indianstammar i Alaska.

Kenanganolja, se *Artabotrys.*

Kendyn, gæliskt mansnamn, huvudman.

Keni'ter (hårt k) l. **Kainéer,** en folkstam, som omtalas i Gamla Testamentet såsom härstammande från Kain.

Kenna, dets. som *Sunn* (se d. o.).

Ke'nnel, *eng.* (hårt k), eg. hundkoja; större hundgård för hundavel. — **Kennelklubb,** jaktklubb med syfte att förbättra jakthundsaveln. — **Kennelnamn,** tilläggsnamn till namnet på en hund för att beteckna den kennel, från vilken den stammar.

Kenngotti't, se *Miargyrit.*

Kennst du das Land, wo die Zitronen blühn?, *ty.* (*l.* kennst do dass lant vå di tsitrå'nen blyn), ”Känner du det land, där orangen blommar?”, dikt av *Goethe,* (”Mignons sång”) i romanen ”Wilhelm Meisters Lehrjahre”.

Kenofobi' (av *gr. keno's,* tom), *med.,* ångest för stora, tomma rum (t. ex. kyrkor).

Kenoge'nes, Kenogene'tisk, se *Kainogenes.*

Keno'sis, *gr.* (hårt k; av *keno's,* tom), *med.,* uttömning.

Kenota'f l. **Kenota'fion** (hårt k), se *Cenotafium.*

Keno'tiker, se *Cenotiker.*

Kenotoxi'n (av *gr. keno's,* tom, och *toxiko'n,* gift), *med.,* ”trötthetsgiftet”, som bildas i musklerna under vilan efter arbete.

Kenotro'n (av *gr. keno's,* tom), växelströmslikriktare, som arbetar med glödelektrisk ström i vakuum.

Kenozo'iska eran, se *Kainozoiska eran.*

Kenta'urer, se *Centaurerna.*

Kenthorn (hårt k), *tonk.,* ett fordom bruk-ligt blåsinstrument.

Ke'ntia Belmorea'na (syn. *Howe'a Belmorea'na*), *bot.,* en palm från Lord-Howe-ön i Stilla oceanen, ofta odlad som prydnadsväxt.

Kentroli't (av *gr. ke'ntron,* skarp spets), *miner.,* små prismatiska kristaller av blymangansilikat.

Kentucky-kaffeträdet, *bot.,* se *Gymnocladia.*

Ke'ops-pyrami'den, se *Cheops-pyramiden.*

Kephal-, se *Kefal-.*

Képi (*l.* kepi' [hårt k]), se *Keppi.*

Ke'plerska lagarna (hårt k), *astr.,* tre av

den tyske astronomen *Johannes Kepler* funna lagar för planeternas rörelse kring solen. — **Keplers kikare,** den efter Kepler uppkallade astronomiska kikaren, som framställer föremålen upp och nedvända. Jfr *Galileis kikare* och *Terresterkikare.* — **K. problem,** ett av Kepler framställt problem, på grund av vars lösning man kan bestämma en planets läge vid en viss tidpunkt.

Ke'ppi (hårt k; *fr. képi,* av *ty. Käppi,* av *Kappe,* mössa), *krigsk.,* en styv soldatmössa, avsmalnande uppåt och sluttande baktill.

Keraba'u, *zool.,* en på malajiska öarna förekommande avart av buffeln (*Bos bubalus*).

Kerafylli't l. **Keratofylli't** (hårt k; av *gr. ke'ras,* horn), *miner.,* hornblände.

Kerameuti'k (hårt k [liksom följ. ävenledes av *gr. ke'ramos,* lera, bildade ord]), se *Keramik.* — **Keramografi'** l. **Keramografi'k,** målning på lerkärl. — **Keramohali't,** *geol.,* svavelsyrad lerjord.

Kerami'k (hårt k; av *gr. ke'ramos,* lera), lergodstillverkning (från tegel- till den finaste porslinsfabrikation). — **Kera'misk,** hörande till keramik

Keramografi' m. fl., se under *Kerameutik.*

Keratalgi', *gr.* (hårt k [liksom följ. ävenledes av *ke'ras,* horn, bildade ord]), smärtor i ögats hornhinna. — **Keratektomi',** *med.,* operation av ögats hornhinna. — **Kerati'asis,** en hornartad utväxt på kroppen. — **Kerati'n,** *kem.,* hornämne. — **Keratinise'ring,** förhorning. — **Kerati't** l. **Kerati'tis,** *med.,* inflammation i ögats hornhinna (*co'rnea*). — **Keratoce'le,** blåsformig utbuktning på hornhinnan. — **Keratoco'nus,** kägelformig utbuktning av hornhinnan. — **Keratofylli't,** se *Kerafyllit.* — **Keratoglo'bus,** frambuktning av hela hornhinnan. — **Kerato'm** l. **Keratoto'm** (av *gr. tome',* snitt), instrument för hornhinnesnitt. — **Keratomalaci',** hornhinneuppmjukning genom varbildning. — **Kerato's,** ”hornbildning”, benämning på hudåkommor, som bero på en abnorm utveckling av epidermis, t. ex. liktornar, vårtor o. d. — **Keratotomi',** hornhinnesnitt.

Kera'unia, *gr.* (hårt k [liksom följ. ävenledes av *gr. keravno's,* åska, bildade ord]), *pl.,* blixtstenar, åskviggar. Jfr *Fulgurit.* — **Keraunochry'sos,** *miner.,* knallguld. — **Keraunogra'fisk** (av *gr. gra'fein,* skriva), bärande märke efter blixten. — **Keraunome'ter,** blixtmätare. — **Keraunoskope'ion** (av *gr. skope'in,* se), maskin, varmed åskan framställes på skådebanan. — **Keraunoskopi',** konsten att spå efter åskans dunder.

Ke'rberos (hårt k), se *Cerberus.*

Kere', mindre riktigt **Keri',** *arameiska* (hårt k), eg. det lästa; i hebreiska bibeln den läsart, som massoreterna (se d. o.) ansågo böra läsas. Jfr *Ketib.*

Ke'rerna (hårt k; *gr. ke'res*), *gr. myt.,* bråddödens gudinnor.

Keresztur, ett berömt Tokajvin.

Keri', se *Kere.*

Kerko'per (hårt k; *gr. ke'rkopes,* av *ke'rkos,* svans), eg. varelser med svans; *gr. sag.,* ett slags små illsluga och skadelystna varelser (”pysslingar”), som nämnas i sagorna om Herakles' äventyr.

Ke'rkringska vecken (hårt k), *anat.,* tvärveck i tunntarmens slemhinna.

Kerky'ra, grekiskt namn på Korfu.

Kerlaugar, *fornnord.* = *Karlögar* (se d. o.).

Ke'rmes, *kem.,* amorf, röd antimonsulfid.

Ke'rmes l. **Ke'rmeskorn** (hårt k), *farm., Gra'na ke'rmes,* de torkade, dräktiga honorna av sköldlusen, *Co'ccus I'licis,* som lever på grenarna av *Que'rcus cocci'fera* i Spanien, s. Frankrike och Grekland. Lämna ett högrött pulver, som användes till färgning av tyg.

Ke'rmesbär (hårt k), *farm., Ba'ccæ Ke'rmes,* frukterna av en till fam. *Phytolacca'ceæ* hörande nordamerikansk ört, *Phytola'cca deca'ndra,* som odlas i s. *Europa.* Innehålla ett vackert rött färgämne. Brukas även som avförande medel.

Ke'rmes minera'lis, *farm.,* består av oxidhaltig svavelantimon. Nyttjas mest som tillsats till bröstpulver.

Ke'rmis, *holl.* (hårt k; *ty. Ki'rmes,* av *Kirchmesse,* kyrkmässa), årsmarknad; *konstt.,* framställning av uppsluppna scener ur folklivet.

Kerografi' (hårt k; av *gr. kero's,* vax, och *gra'fein,* skriva), vaxmåleri; vaxmålning. — **Kero'disk** (av *gr. e'idos,* utseende), vaxartad, vaxlik. — **Keromanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), konsten att spå i smält vax. — **Keroplasti'k** (av *gr. pla'ssein,* bilda), konsten att modellera i vax.

Kero'nska glo'ssorna (hårt k), en latinsk-tysk ordbok från 700-t.

Kerose'n, Kerosi'n l. **Kerosole'n** (hårt k; av *gr. kero's,* vax), andra namn på fotogen.

Kerreffekt, *fys.,* tvenne fenomen, upptäckta av den skotske fysikern *J. Kerr. Elektrisk Kerreffekt* består däri att genomskinliga, dielektriska ämnen bli dubbelbrytande i starka elektriska fält. *Magnetisk Kerreffekt* består däri att det polariserade ljusets polarisationstillstånd ändras vid reflexion mot magnetpol.

Ke'rres, Kerris, Kieris, lapskt namn på *ackja* (se d. o.).

Ke'rria japo'nica, *bot.,* en vacker gulblommig prydnadsbuske från Japan. (Fam. *Rosa'ceæ*).

Kers, *bot.,* se *Ægopodium.*

Kersanti't l. **Kersanto'n** (hårt k), *petrogr.,* en avart av *diorit* (se d. o.) l. glimmerdiorit.

Kersej l. **Kirsey** (*eng., l.* kö'sej), ett grovt kyprat, till uniformskläder använt ylletyg.

Kersteni't, *miner.*, speiskobolt; även ett blyselenat.
Kerstin, fornsvenskt kvinnonamn = *Kristina* (se d. o.).
Keru'b l. **Cheru'b**, *hebr.* (*pl. Kerubîm*, försvenskat *keru'ber*), namn på i bibeln omnämnda övernaturliga väsen, paradisets väktare m. m.; sedermera även genier, änglar.
Kerykti'k (av *gr. ke'ryx*, härold), predikokonst. Jfr *Homiletik.*
Kerület, *ungersk.*, distrikt.
Kesslers flua't, se *Stenhärdningsmedel.*
Kestenholz, ett Elsass-vin.
Ketab, *arab.*, bok; koran (se d. o.).
Ketch, *eng.* (*l.* ketsj), l. **Kits**, *holl.*, bombskepp; även ett slags lustjakt.
Ketgea-olja (*l.* kettgi-), *kem.*, välluktande olja av blommorna av en västindisk *Panda'nus*-art.
Keti'b, *arameiska*, eg. det skrivna; i hebreiska bibeln den läsart, som massoreterna (se d. o.) ansågo böra utbytas mot en annan, kallad *kere* (se d. o.).
Keto'ner (hårt k), *kem.*, benämnas vissa organiska föreningar, bland dessa aceton. De äro föreningar av radikalen CO med två alkoholradikaler. — **Diketo'ner** innehålla två grupper CO.
Ketonuri', *med.*, utsöndring av ketoner i urinen vid sockersjuka.
Keto'ser, *kem.*, sockeroxiketoser, arter, som innehåller ketongruppen CO.
Ketsju'a, dets. som *Quichua* (se d. o.).
Ke'ttil, fornnordiskt mansnamn, kittel; även stormhatt. Buret av Håkan rödes jarl, med tillnamnet Okristen, som säges tre år före sin död hava ingått i sin gravhög för att ej låta förleda sig att övergå till kristendomen.
Ketubi'm (hårt k), se *Hagiografa.*
Keuper, *ty.* (*l.* kå'j-), *geol.*, bildning hörande till triassystemets yngsta grupp (*keupergruppen* l. *keuperformationen*).
Kew-förteckningen (*l.* kjo'-), se *Index Kewensis.*
Ke'vir, saltskepp.
Key, *eng.* (*l.* ke'i), nyckel; *tonk.*, klav; tangent; klaff (på blåsinstrument av trä).
Keyri, *fi. myt.* = *Kekri* (se d. o.).
K. F. U. K., Kristliga föreningen för unga kvinnor, grundades 1855 i London.
K. F., förk. för *Kunglig förordning.*
K. F. U. M., Kristliga föreningen för unga män, grundades 1844 i London.
Kg., förk. för *kilogram.* — **Kgkal.**, kilogramkalori. — **Kgm.**, kilogrammeter.
K. G., förk. för *eng. Knight of the Garter*, riddare av Strumpebandsorden.
K. G. G., förk. för *eng. Knight of the grand cross*, kommendör med stora korset.
Kha, benämning på ett flertal folkstammar mellan Annam och Siam.
Kha (*siames.*, vilde) = *Moi* (se d. o.).
Khabi'r, *arab.*, karavanförare.
Khaki-uniform, en inom engelska armén i varmare länder använd soldatdräkt.
Khali'f, Khalifa't, se *Kalif, Kalifat.*
Kham, folkstam i Kambodja.
Khamtangu'ter, se *Tanguter.*
Khan, Khana't, se *Kan, Kanat.*
Khandja'r se *Handjar.*
Khanedan-i-Ali-Osman, *turk.*, kejserliga osmanska husorden.
Kharatangu'ter, se *Tanguter.*
Kharosti' l. **Kharostri'**, en skriftart, som nyttjades i n.v. Indien och närbelägna iranska områden omkr. 500 f. Kr.—500 e. Kr.
Khasi, Khasee, Khasi-djintia, ett indiskt folk i Assam.
Khasse'ki, *turk.*, första sultaninnan.
Khat, se *Kat.*
Khatib, se *Châtib.*
Khatira, *sjöv.*, ett slags arabisk båt.
Khatri, indisk kast.
Khattischeri'f = *Hatt-i-scherif* (se d. o.).
Khaya, *bot.*, växtsläkte av fam. *Melia'ceæ* i tropiska Afrika. Höga träd. — **K. senegale'nsis** ger s. k. g a m b i a - m a h o g n y, som liknar äkta mahogny, men är djupare i färgen.
Khedi'v, se *Kediv.*
Khmer, kambodjer, inv. i Kambodja.
Kho'dscha, *pers.*, hederstitel för en förnäm, ansedd man.
Khoi-Khoin, hottentotternas benämning på sig själva.
Khond, Kho, Ku, Kus, ett indiskt folk av dravidarasen i n.ö. Dekan.
Khor, det inhemska namnet på Tibet.
Khor, se *Bod-jul.*
Khus-khus, se *Kuskus.*
Khu'tbe, se *Chutbe.*
Kia'ja l. **Keha'ja**, *turk.* (hårt k; av *pers. ketchuda'*, husfader), föreståndare, agent o. d. — **Kiaja Kadin**, se under *Kadin.*
Kia'ng, *kin.*, flod.
Kiangen (hårt k) = *Dschiggetai* (se d. o.).
Kiastoli't, *miner.*, en i lerskiffer förekommande varietet av *andalusit* (se d. o.). — **Kiastolitskiffer**, lerskiffer, genomdraget av kiastolit.
Kibi'tka (hårt k), ett lätt ryskt åkdon.
Ki'bla l. **Ke'bla**, *arab.* (hårt k), riktningen mot Mekka, dit muhammedanerna vända ansiktet under bönen. — **Kibli'je**, liten kompass, varav muhammedanerna betjäna sig för att på resor o. d. fastställa k i b l a.
Kicak (*l.* ki'tjak), ett himalayafolk.
Ki'ckxia, *bot.*, syn. *Linaria* (se d. o.).
Kid, getunge.
Kida'ngen, *zool.*, se *Muntjaken.*
Ki'dderminstermattor (hårt k), mattor, tillverkade i den engelska fabriksstaden *Kidderminster.*
Kieler Sprotten, *ty.* (*l.* ki'ler sjprå'tten), rökt skarpsill.
Kieler Umschlag, *ty.* (*l.* ki'ler -), stor mässa, som sedan 1400-t. hålles i Kiel varje år i januari

Kieler woche, *ty.* (*l.* ki'ler -), ”Kielveckan”, kontinentens största segelregatta, avhålles i Kiel varje år i juni.

Kieris, lapsk benämning på *ackja* (se d. o.).

Kieseri't (*l.* kis- [hårt k]), *miner.*, ett magnesiumsalt.

Ki'ffa austra'lis l. **Zuben el Genabi** och **Kiffa borealis'** l. **Zuben el Chamdi,** *astr.*, två stjärnor i stjärnbilden V å g e n.

Kihlakunta, *fi.* (*l.* ki'chla-), härad, domsaga.

Kikbär, *bot.*, en allmän gallbildning på enbusken, förorsakad av gallmyggor. Ha använts i folkmedicinen mot kikhosta.

Kikhosta (*lat. pertu'ssis*), *med.*, av en stavbakterie orsakad, akut infektionssjukdom, som vanligen angriper mindre barn.

Kikärt, se *Cicer.*

Kilderkin (*l.* ki'llö-kinn), engelsk ölmått, omkr. 82 l. (18 imp. gallons).

Kilé, Kila', Chilo, turkiskt rymdmått, omkr. 36 l.

Ki'lia, *astr.*, en av småplaneterna.

Kilia'd l. **Chilia'd** (av *gr. chilia's, gen. chilia'dos,* och detta av *chi'lioi,* tusen), tusental; årtusen. — **Kilia'rk** l. **Chilia'rk** (av *gr. arche',* välde), anförare för en kiliarki. — **Kiliarki'** l. **Chiliarki',** i det gamla Grekland benämning på en trupp fotfolk av 1,000 man (l. mera), som uppsattes av en *fyle* (se d. o.). — **Kilia'sm** l. **Chilia'sm,** tidrymd av tusen år; *teol.*, läran om Kristi tusenåriga rike på jorden. — **Kilia'st** l. **Chilia'st,** anhängare av kiliasmen.

Kilim, se *Kelim.*

Kille, *spelt.* = *Cambio* (se d. o.).

Killing, *dim.* av *kid,* getunge.

Ki'lo (uttalas både med mjukt och med hårt k; *gr. chi'lioi*), tusen, förekommer i sammansättningar med metersystemets måtts- och viktsord, t. ex. *kilogram, kiloliter, kilometer,* och betecknar tusende mångfalden av följ. enhet (jfr *Milli-*); även förk. av *kilogram* (se nedan). — **Kilogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), apparat till att mångfaldiga skrivelser. Jfr *Hektograf.* — **Kilogra'm** (av *gr. gra'mma,* bokstav), enheten i det metriska viktsystemet = 1,000 gr. = 2,35252 skålpund. — **Kilogramkalori,** enhet för mätning av värmemängder, motsvarar 426 *kilogrammeter* (se d. o.). Jfr *Gramkalori.* — **Kilogrammeter,** metersystemets mekaniska arbetsenhet, motsvarar lyftandet av 1 kilogram 1 meter högt på 1 sekund. — **Kiloli'ter** (av *fr. litre,* se *Liter*), metriskt rymdmått = 1,000 liter = 1 kbm. — **Kilome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), längdmått = 1,000 meter = 3,368,1 fot. — **Kilometerfotografi'** l. **Kilometertryck,** automatiskt åstadkommande inom kort tid av en mängd fotografier å papper utan ände. Se *Rotationsfotografi.* — **Kilowa'tt,** se *Watt.* — **Kilovolt** = 1,000 volt. — **Kilovoltampère** (förk. *KVA*), uttryck för den skenbara effekt, för vilken en transformator l. växelströmsmaskin utbygges.

Kilskrift, den av kilar och vinklar bildade skrift, som förekommer å assyriska och babyloniska fornmärken. — **Kilskriftspråk,** de språk, som använda kilskriften, främst s u m e r i s k a och a s s y r i s k - b a b y l o n i s k a.

Kilt, *eng.* (hårt k), en kort kjol, som bergskottarna bära i st. f. benkläder.

Ki'mbrer, se *Cimbrer.*

Kimme'rier (hårt k), se *Cimmerier.*

Kimono, japanskt plagg, bestående av en fotsid, framtill öppen rock med skärp (*obi*) och vida ärmar. Bäres med ringa skillnad i snittet av män och kvinnor i alla åldrar.

Kimu'rafenomenet, *astr.*, består i en hittills oförklarad periodisk förändring i polhöjderna (med ett års period) oberoende av longituden. Upptäckt av japanske astronomen *Kimura* 1902.

Kin, *kin.* (hårt k), *tonk.*, urgammalt kinesiskt tonverktyg, liknande en cittra, med 5—25 strängar av tvinnat silke.

Kin (*l.* djin), en kinesisk-japansk vikt = något mer än 6 kg.

Ki'na (av *indianska quina-quina* [*l.* sji'na], namn på ett par sydamerikanska träd, som urspr. ansågos lämna kinabarken; *fr. quinquina;* förk. *quina, china, kina*), *farm.*, se *Kinabark.* — **Kinaalkaloider,** *kem.*, ur kinabarkar erhållna växtbaser, såsom *kinin* (se d. o.), *cinkonin, kinidin* och *cinkonidin* m. fl. — **Kinabark,** *farm.*, *Co'rtex chi'næ,* fås av träd tillhörande släktet *Cincho'na* av fam. *Rubia'ceæ,* i Sydamerika och Indien. ”Kungskina”, *Cortex chinæ Calisaya,* erhålles av den sydamerikanska *Cinchona Calisaya* och den indiska *C. Ledgeriana.* Kinabarkens viktigaste beståndsdelar äro kinaalkaloiderna (se ovan). Kina är ett av de mest värderade feberfördrivande medlen. — **Kinabarkolja** beredes av mandel- l. sesamolja, fint pulveriserad kinabark l. kinabarkextrakt, spanskflugetinktur, flyktig, välluktande olja och alkannarot. — **Kinadeko'kt,** *Deco'ctum cinchonæ,* beredes av kungskina (se *Kinabark*) och vatten. — **Kinadroppar,** benämning på de båda magstärkande tinkturerna *Tinctu'ra chinæ,* som består av kinabark och utspädd sprit, samt *Tinctura chinæ compo'sita,* som består av baggsöta, pomeransskal, kinabark och utspädd sprit. — **Kinagarvsyra,** *kem.*, en i kungskina (se *Kinabark*) förekommande syra. — **Kinagrönt** l. **Lokao,** *tekn.*, en grön kinesisk lackfärg. — **Kinami'n,** en kinaalkaloid. — **Kinarot,** *farm.*, *Tu'bera chinæ,* jordstammen av flera kinesiska och ostindiska *Smilax*-arter, brukades förr mot syfilis och gikt. — **Kinarött,** ett i kinabark förekommande rödbrunt färgämne. — **Kinasalt,** *farm.*, benämning på salter, bildade av kinin och cinkonin med syror. — **Kinasyra,** *kem.*, *A'cidum chi'nicum,* en i alla äkta kinabar-

kar förekommande syra. — **Kinatinktur,** se *Kinadroppar.* — **Kinaträd,** *bot., farm.,* *Cinchona,* ett till fam. *Rubia'ceæ* hörande växtsläkte, inhemskt i v. delen av Sydamerika samt odlat i Indien och å Java. Av dessa träd fås *kinabark* (se d. o.). — **Kinavin,** sjukvin med tillsats av kina.

Kinagräs, *bot.,* basttågorna av flera i Ostindien, Japan, Kina, Amerika o. s. v. odlade arter av släktet *Bœhme'ria,* tillhörande fam. *Urtica'ceæ.* Utmärker sig för sin fina, silkeslika glans, sin seghet och sin vackra färg. Av kinagräs tillverkas dukar, servetter, gardiner m. m. ävensom sammet och plyschliknande varor.

Kinagrönt, Kinarött, Kinaträd m. fl., se under *Kina.*

Kinaidologi' (av *gr. ki'naidos,* en som bedriver onaturlig otukt, och *lo'gos,* lära), en i Alexandria i 3:e årh. f. Kr. uppfunnen parodierande diktart, i vilken mytologiska ämnen m. m. behandlas på ett plumpt och oanständigt sätt. — **Kinaidolo'g,** diktare tillhörande denna riktning.

Kinalge'n, se *Analgen.*

Kina'ser, *kem.,* ämnen av outredd sammansättning i vissa djuriska organ och vätskor. Överför enzymer till verksamt tillstånd.

Kind, gammalt nordiskt ord för släkt, ätt, som ingår i många svenska namn.

Kindbackar, *sjöv.,* se *Salning.*

Ki'ndergarten, *ty.* (hårt k), eg. barnträdgård; namn på ett slags för barn, som ej nått den eg. skolåldern, avsedda lekskolor, av vilka den första anlades 1837 av den tyske pedagogen *Fröbel.*

Kindkedja, oriktigt för *Kinnkedja* (se d. o.).

Ki'ndolo, afrikanskt namn på *Batater* (se d. o.).

Kinemati'k (hårt k; av *gr. ki'nema,* rörelse), en gren av mekaniken, i vilken rörelsen hos punkter och punktsystem studeras från uteslutande matematisk synpunkt, utan hänsyn till de krafter, som framkalla denna rörelse. — **Kinema'tisk,** som avser rörelse. — **Kinematogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), apparater, som framställa rörliga bilder medelst serier av ögonblicksfotografier. — **Kinematografi',** upptagning och reproduktion av rörliga bilder med tillhjälp av kinematografen. — **Kinemakolormetoden,** kinematografisk upptagning och reproduktion i naturliga färger.

Kine'sa, studentikost ord, som betyder tillfälligt bo hos en kamrat, övernatta gratis.

Kineseri', pedantiskt och tillkrånglat tillvägagångssätt; efterbildning av kinesisk stil.

Kinesiatri'k (hårt k; av *gr. ki'nesis,* rörelse, och *iatro's,* läkare), *med.,* botandet av en sjukdom med gymnastik; sjukgymnastik. — **Kinesiterapi'** (av *gr. therape'ia,* läkevård), *med.,* sjukdomars behandling medelst metodisk gymnastik. — **Kineti'k,** läran om rörelsen; konsten att röra sig med uttryck. Jfr *Mimik.* — **Kine'tisk,** som avser kinetiken; som avser rörelse. — **K. energi,** rörelseenergi.

Ki'nesis, *gr.* (hårt k; av *kine'in,* sätta i rörelse), rörelse.

Kinesisk arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Kinesisk täljsten, *miner.,* se *Agalmatolit.*

Kinesiterapi', se under *Kinesiatrik.*

Kinestesiome'ter, *med.,* apparat för undersökning av muskelsinnet.

Kineti'k, Kinetisk m. fl., se under *Kinesiatrik.*

Kinetofo'n (hårt k; av *gr. ki'nesis,* rörelse, och *fone',* ljud), en apparat, som på samma gång återgiver en figurs rörelser och det av dessa framkallade ljudet. — **Kinetosko'p** (av *gr. skope'in,* se), en apparat, som framställer en serie avbildningar av en figur i rörelse.

Kineto'ser, *med.,* sjukliga rubbningar på grund av spec. rörelser, t. ex. sjösjuka.

King, *eng.,* konung.

King (hårt k), *tonk.,* ett kinesiskt slaginstrument, som består av upphängda, i vissa toner stämda stenskivor, vilka anslås medelst hammare; kinesiskt ytmått.

King at arms l. **King of arms,** *eng.* (*l.* king [hårt k] ätt arms, - åvv -), "vapenkonung", ordenshärold, rikshärold, den högsta heraldiska värdigheten i England.

King-Charles-hunden (*l.* king [hårt k] tjarls-), en efter den engelske konungen *Karl II* uppkallad knähund, tillhörande silkeshundarna.

Kings, *kin., pl.,* kinesernas fem förnämsta religionsurkunder.

King's bench, *eng.* (*l.* kings [hårt k] bentj), eg. kungsbänk; en avdelning av Englands högsta domstol. Kallas *Queen's bench* (se d. o.), när en drottning regerar. — **K. counsel,** se under *Counsel.* — **K. evidence** (*l.* - ä'vidöns), kronvittne, förbrytare, som mot löfte om nåd vittnar om sina medbrottslingar.

Kings cord, engelsk benämning på *Korderoj* (se d. o.).

Kinidi'n, se *Kina-alkaloider.*

Kini'n, Chini'n l. **Quini'n,** *farm.,* den viktigaste av kinabarkens alkaloider (se *Kina-alkaloider*), bildar färglösa, i vatten svårlösliga kristaller med intensivt bitter smak. Av de salter, som kinin ger med syror, användas flera i medicinen. Kininet, som är i hög grad antiseptiskt och ett av världens förnämsta läkemedel, brukas mot malariasjukdomar, intermittenta neuralgier, frossa, tyfus- och tyfoidfeber, akuta inflammationer m. fl. sjukdomar. — **Bromvätesyrad kinin,** *Brome'tum chi'nicum,* är kininets förening med brom, vilken höjer läkemedlets rogivande verkan. — **Garvsyrat chinin,** *Ta'nnus chi'nicus,* har försökts mot kikhosta. — **Klorvätesyrad kinin,** *Chlore'tum chinicum,* bildar färg-

lösa, sidenglänsande kristaller och utgör ett av de mest använda kinasalterna. — **Svavelsyrad kinin,** *Su'lphas chinicus,* kinasalt, framställes ur kinabark, bildar vita, böjliga, sidenglänsande kristallnålar och har stor användning i medicinen. — **Valeriansyrad kinin,** *Valeria'nas chinicus,* framställes ur kinin, bildar färglösa, glänsande kristaller och brukas bl. a. mot retlighet i magnerverna.

Kinisari'n, *kem.*, färgämne, som framställes ur antrakinon under inverkan av svavel- och borsyra. Utgångsämne för den serie tjärfärger, som härledas ur kolvätet antracen.

Kink, slinga, ögla l. halvknut, som av väta l. vårdslös behandling uppstår på hamp- l. metallinor l. kättingar.

Kinkaju, *zool.*, se *Veckelbjörn.*

Kinkeliba, se *Combretum.*

Kinna'baris, *farm.*, se *Drakblod.*

Kinning, timrat utsprång vid öppningen av en flottningsdamm.

Kinnkedja (av *ty. Kinn,* haka), kedja mellan stångbetslets båda sidstänger under hästens haka.

Kinno'r (hårt k) l. **Cinno'r,** *tonk.*, fornhebreisk, portativ trekantig harpa av dyrbart trä och försedd med nio strängar av kameltarmar. Spelade en viktig roll vid tempeltjänsten.

Kino, numera vanlig förk. för *kinematograf, kinematografisk.*

Ki'no (hårt k), *farm.*, gemensamt namn för flera extrakt. — **Australiskt kino** erhålles av *Eucaly'ptus-* och *Ango'phora*-arter. — **Bengaliskt kino** erhålles av en ostindisk art *Bu'tea.* — **Gambiakino** l. **Afrikansk kino** erhålles av *Pteroca'rpus crina'ceus.* — **Malabarkino** l. **Ostindiskt kino** är den intorkade växtsaften av trädet *Pteroca'rpus marsu'pium,* tillhörande fam. *Papiliona'ceæ,* å Västra indiska halvön och Ceylon. Brukas som adstringerande medel mot blödningar, till färgning av vin och till garvning. — **Västindiskt kino** erhålles av *Pterocarpus draco.* — **Kinogarvsyra,** *kem.*, en röd, genomskinlig massa, som, löst i vatten, genom luftens tillträde syrsättes till *kinorött,* en röd fällning. Utgör huvudbeståndsdelen i kino.

Kinoidi'ntinktur l. **Kinoidindroppar,** *med.*, *Tinctu'ra chinoidi'næ,* en lösning av kinoidin i klorvätesyra och koncentrerad sprit, är ett kraftigt medel mot frossa.

Kino'ki, se *Chamæcyparis.*

Kinoli'n, *kem.*, ett basiskt växtämne, som fås genom destillation av kinaalkaloider med alkalier, verkar nedsättning av kroppstemperaturen och är feberfördrivande.

Kinologi' (av *gr. lo'gos,* lära), läran om kinaträd och kinabarkar.

Kino'n, *kem.*, ett flyktigt, gult, illaluktande ämne, som bildas vid oxidation av kinasyra, anilin o. a. ämnen med svavelsyra och kaliumkromat.

Kinorött, se *Kinogarvsyra.*

Kinoso'l, *kem.*, kaliumsulfonat av oxiderad kinolin; för desinfektion av händer, förband m. m.

Kinotropi'n l. **Chinotropi'n,** *farm.*, kinasyrad urotropin. Har försökts mot gikt.

Kino'vagarvsyra, *kem.*, förekommer bunden vid alkaloider i kinabark.

Kinta'l, annat namn på levantinska vikten *Kantar* (se d. o.).

Ki'nyras, *gr. myt.*, sagokonung på Cypern, fader till Adonis, grundläggare av den festliga musiken.

Kioni't, Kioni'tis (av *gr. kion,* pelare; tungspen), *med.*, inflammation i tungspenen. — **Kionofa'ranx,** *gr.* (av *fa'ranx,* klyfta, svalg), *med.*, tungspensklyvning. — **Kionopto'sis,** nedfallande av tungspenen. — **Kionorrhafi',** gom- l. tungspensfogning. — **Kiotomi',** bortoperation av tungspenen.

Kiosk (*l.* kiä'sk; *turk. kiösjk*), *turk.*, eg. utsiktsbyggnad; orientaliskt palats; altanlik byggnad å hus i Orienten; lusthus med tälttak i en trädgård; i europeiska städer små prydliga byggnader till försäljning av tidningar, läskedrycker o. s. v.

Kip, *sjöv.* öppen ränna l. urgröpning (t. ex. i ett block), vari ett tåg nätt och jämnt kan läggas.

Kipps apparat, *kem.*, ett slags gasutvecklingsapparat av tre glasballonger i förbindelse med varandra.

Kipse, från Ostindien kommande, av idisslande djur beredda skinn, vilka användas till överläder.

Kiptsjak l. **Kaptsjak,** en kirgisisk folkstam.

Kir-, Kiro- och därmed sammansatta ord, som ej här finnas upptagna, se under *Chir-.*

Kirago'n (av *gr. keir,* hand, och *a'gein,* föra, leda), ett till ledning för handen avsett redskap, som nyttjas av blinda vid skrivning.

Kiranti (hårt k), ett av himalayafolken (se d. o.).

Kira'ya-ört, se *Chirett-ört.*

Kirgi'ser (hårt k och g), en turkisk-tatarisk stam, som bebor Kirgisstäppen i Asien.

Ki'rialax (hårt k; *gr. Ky'rios Ale'xios*), i de fornnordiska sagorna benämning på grekiske kejsaren Alexius I.

Kirid, turkiska namnet på Kreta.

Kirke, se *Circe.*

Ki'rmes (hårt k), se *Kermis.*

Kirogra'f (av *gr. keir,* hand, och *gra'fein,* skriva), handskrift. — **Kirogra'fisk,** handskriven. — **K. borgenär,** *handelst.*, person, som innehar skriftlig, enkel skuldförskrivning av gäldenären. — **Kirografiska fordringar,** fordringar, som stödja sig på växel, revers l. annat skriftligt dokument, i motsats till dem, för vilka man har hypotek l. säkerhet.

Kirogrammatomanti', se *Chirogrammatomanti.*

Kirologi' (av *gr. keir,* hand, och *lo'gos,* ord, lära), fingerspråk, teckenspråk med händerna; läran om detta språk. — **Kirolo'g,** person, som känner och begagnar sig av fingerspråk.

Kiromanti' l. **Chiromanti'** (av *gr. keir,* hand, och *mante'ia,* spådom), konsten att spå i händerna.

Kiroplasti'k (av *gr. keir,* hand, och *pla'ssein,* bilda), konsten att med händerna av mjuka ämnen (vax, lera m. m.) forma bilder.

Kiroprakti'k (av *gr. keir,* hand, och *praktiko's,* skicklig), kvacksalveri, som består i hänförandet av flertalet sjukdomar till påstådda rubbningar i ryggkotornas läge. — **Kiropraktiker,** utövare av kiropraktik, kvacksalvare.

Kirsch l. **Kirschwasser** (av *ty. Kirsche,* körsbär, och *Wasser,* vatten), ett slags av små svarta körsbär bränd likör.

Kirsedrank (av *ty. Kirsche,* körsbär), gammalt svenskt namn på körsbärsvin.

Kirskål, *bot.,* se *Ægopodium.*

Ki'rsti (hårt k), *fi. myt.,* sjukdomarnas härskarinna.

Kirtlandmormoner (*l.* kö'rt-) = *Josefiter* (se d. o.).

Kiru'rg (av *gr. keir,* hand, och *e'rgon,* arbete), läkare, som ägnar sig åt kirurgi. — **Kirurgi',** den del av läkekonsten, som söker bota sjukdomar genom operativa åtgärder. — **Kiru'rgisk,** hörande till kirurgi.

Kis (*l.* kisj), *ung.,* betyder i sammansatta ortnamn ”liten”.

Kis, *miner.,* föreningar av tunga metaller och svavel l. arsenik, såsom svavelkis, magnetkis, kopparkis m. fl.

Kis, *turk.,* ung flicka.

Kisbränder, till järnmalm brukad rest efter rostad svavel- l. kopparkis. Sedan svavel, koppar och zink utdragits, återstår järnoxid, *purple ore,* som briketteras och uppsättes på masugnen.

Kiseh, *turk.* (*pers. kiseh*), en pung piastrar = 30,000 piastrar (se *Piaster*).

Kisel (*lat. silicium*), *kem.,* ett icke metalliskt grundämne, förekommer i naturen ymnigt i förening med syre. Bildar i rent tillstånd ett brunt pulver, grafitlika fjäll l. metallglänsande, ogenomskinliga kristaller.

Kiselalger, *bot.,* encelliga alger och flagellater med förkislad cellvägg.

Kiselgalmeja, *miner.,* ett oftast gulvitt, vattenhaltigt zinksilikat.

Kiselgur, *geol.,* bergmjöl, en lös jordart, som består av kiselsyreskal av diatomacéer.

Kiselinfuso'rier, *bot.,* dets. som diatomacéer.

Kiselkoppar, se *Kiselmalakit.*

Kiselkroppar, *bot.,* av kiselsyra bildade kroppar i cellerna hos vissa palmer, orkidéer m. fl.

Kiselmalaki't l. **Kiselkoppar,** *miner.,* ett grönt, hårt finsplittrigt mineral, som ofta förekommer tillsammans med *malakit* (se d. o.).

Kiselmanga'n, *miner.,* se *Rhodanit.*

Kiselsinter, *geol.,* kiselsyra, som avsatts ur vattnet vid varma källor. Jfr *Kiseltuff.*

Kiselskelett, *bot.,* av kiselsyra bestående rest av växter med förkislade celler, sedan de organiska beståndsdelarna avlägsnats (t. ex. genom bränning).

Kiselsten, i dagligt tal benämning på flinta.

Kiselsyra, *kem.,* kiselns oxid, förekommer i naturen ytterst allmänt såsom kvarts (bergkristall). På kemisk väg framställd, är kiselsyran ett vitt, smak- och luktlöst pulver, olösligt i vatten och alla syror (utom fluorvätesyra).

Kiseltuff, *geol.,* porös kiselsinter (se d. o.), innehållande förkislade växter.

Kiselväxter, *bot.,* sådana växter, som blott trivas på kiselsyrerik mark och undvika kalkhaltig jordmån.

Kiseruzutru, *jap.,* se *Sagemonos.*

Kisfalu, ett Tokajvin.

Kisfaludysällskapet, *ung.* (*l.* kisjfalo'di-), skönlitterärt sällskap i Budapest till minne av skalden Karoly Kisfaludy.

Kishu, *turk.,* sorbet (se d. o.) av kokosmjölk.

Kisi-kongo, inhemska namnet på Kongospråket.

Kisil, Kizil, Kysyl, *turk.,* röd, förekommer ofta i sammansatta namn.

Kisilbaschi, *turk.,* ”rödhuvuden”, muhammedanskt öknamn på schiiter.

Kisi'ltser (hårt k), sibiriskt folk.

Kislar-aga', se *Kyslar-aga* (under *Aga*). — **Kislar-aga-sinum-muthaki,** se under *Aga.*

Kislev (hårt k), *hebr.,* tredje månaden i israeliternas borgerliga år, den nionde i deras festår.

Kisme't, *turk.* (hårt k; *arab. ki'sme*), del, lott; öde, livslott.

Kiss me quick, *eng.* (*l.* kiss [hårt k] mi koi'ck), eg. kyss mig fort; benämning på ett slags damhatt, som lämnar ansiktet fritt.

Kistbrev, Julark l. **Julbrev,** konstlösa, oftast färglagda, textförsedda träsnitt över populära bibliska l. historiska episoder m. m.

Kistland, ytmått för jord i Dalarna = 12,69 ar.

Kistofo'rer, Kistofo'roi, se *Cistoforer.*

Kistpipa, pipa på jaktgevär med bakre tredjedelen fyrkantig i st. f. rund.

Kita'b, *arab.,* skrift, bok, i synnerhet koran.

Kitai, ett kinesiskt siden- l. bomullstyg.

Kita'ita, afrikanskt namn på *Batater* (se d. o.).

Kitha'ra l. **Kitha'ris,** *gr.* (hårt k), *tonk.,* ett forngrekiskt stränginstrument likt lyran. Av *kitharan* hava de yngre instrumenten *cittra* och *guitarr* fått sitt namn. — **Kitharo'd** (*gr. kitharado's*), citterspelare. Jfr *Apollon kitharados* (under *Apollon*).

Kiti'n l. **Chiti'n** (av *gr. chito'n,* täcke), *kem.,*

en kvävehaltig substans, varav leddjurens kroppsbetäckning består.

Kitjak, ett himalayafolk.

Kito'n (hårt k), se *Chiton*.

Kits, se *Ketch*.

Kitse (*l.* ki'tsje), ett av mayaspråken (se d. o.).

Kittéer (hårt k), ett från Jafets son Javan härstammande folk.

Kittelprovet, ett till *ordalierna* (se d. o.) hörande prov, som bestod i, att man ur en kittel med kokande vatten skulle oskadad uppta ett mynt l. d.

Kittelvagn, *arkeol.*, små under bronsåldern och tidig järnålder förekommande fyrhjuliga vagnar, vanligen av brons, med en därpå stående kittel i samma metall.

Kittulfibrer, ett starkt, till rep, korgar m. m. brukat tågämne, som fås av bladhöljsfibrerna av den ostindiska brännpalmen, *Caryo'ta u'rens*.

Ki'tty (hårt k), engelskt kvinnonamn, förk. av Katarina = *ty. Kätchen* och *sv. Karin*.

Kivanäbb, se *Kivenäbb*.

Ki'vat, ett himalayafolk.

Kivenäbb (jfr *lågty. Kivenibbe*, grälmakare), benämning på ett medeltida skansverk av trä utanför en huvudfästning.

Kivik, *sjöv.*, ett litet ryskt fartyg.

Kiviksmonumentet, hällkista från tidig bronsålder med inhuggna figurer, funnen vid skånska fiskläget Kivik.

Kivin (hårt k), *zool.*, *A'pteryx mante'lli*, en hönslik, långnäbbad, till snäppstrutsarnas familj hörande fågel på Nya Zeeland.

Kivonäbb, se *Kivenäbb*.

Kjalar, *nord. myt.*, binamn på den kälkdragande Oden.

Kjalk, *sjöv.*, se *Tjalk*.

Kjeldals metod (*l.* ke'll-), *kem.*, en av dansken J. Kjeldal utarbetad metod att bestämma kvävehalten i organiska ämnen.

Kjerulfe'n, *miner.*, en norsk varietet av magnesit.

Kjökkenmödding, *da.* (*l.* kö'kken- [hårt k]), avfallshög; avskrädeshög från stenåldern, bestående av musselskal, djurknotor, flintredskap, enklare prydnader o. s. v.

Kl., förk. för *klass* och *klockan* (vid tidsbestämningar).

Klaba'utermann, *ty.*, skeppstomte.

Klabbföre, *idrottst.*, kallas föret då snön smälter och "klabbar vid" skidorna och hindrar glidet.

Klack, Klackö'r, se *Claque*.

Kladd (*holl. kladde*), eg. smuts; första utkastet till en uppsats (jfr *Koncept*); *handelst.*, prima nota (se d. o.), dagbok, bok, i vilken löpande dagliga beställningar och utbetalningar införas.

Kladderada'tsch, en i Berlin utkommande politisk-satirisk skämttidning.

Kladomani' (av *gr. kla'dos*, gren, och *mani'a*, abnormitet), *bot.*, abnormt rik grenbildning på en växt.

Kladotriche'er (av *gr. kla'dos*, ympkvist), *bot.*, trådformiga mikrober med förgreningar.

Klaës l. **Klas**, mansnamn, se *Claës*.

Klagodag, dag, då över hela riket predikan över anbefalld text hålles med anledning av konungens frånfälle.

Kla'mmer, *ty.*, eg. krampa; *boktr.*, parentestecknet [ ]; sammanfattningstecknet {.

Klammeri' (av *da. klammer*, *fr. clameur*, *lat. cla'mor*, rop, skrick), gräl, träta.

Klampare, sorterare av virkesutfallet från sågverken.

Klamydospo'rer l. **Klamydo'ter**, *bot.*, ett slag hos vissa svampar på könlös väg alstrade vilceller, som giva upphov till nya individer.

Klan, se *Clan*.

Klandesti'n (*lat. clandesti'nus*), hemlig, förstulen.

Klangår, judarnas *jubelår* (se d. o.).

Klapholt, dets. som *Bordillon* (se d. o.).

Klapper, *geol.*, anhopning av klappersten (vid stränder, kuster o. d.). — **Klapperjord**, dets. som klapperstensjord. — **Klappersten**, rundslipade, slätnötta stenar av storlek upp till 20 cm. i diameter. — **Klapperstensjord**, ren l. lerblandad sand med stor inmängning av klappersten.

Klapphingst l. **Kryptorki'd hingst**, hingst, hos vilken endast den ena testikeln nedträngt i pungsäcken under det den andra kvarstannat i ljumskkanalen l. bukhålan.

Klappholz, *boktr.*, trä, varmed den s. k. "formen" klappas jämn i en boktryckarpress.

Klappmytsen l. **Blåsälen**, *zool.*, se *Cysto'phora*.

Kla'ra, kvinnonamn, se *Clara*; namn på en församling i Stockholm.

Klarbult, *zool.*, se *Aphya*.

Klare'ra (av *lat. cla'rus*, klar), *handelst.*, hos vederbörande tulltjänstemän angiva ett fartyg med dess last för erläggandet av tull o. a. stadgade avgifter; redovisa, uppgöra. — **Klaratio'n**, uppgörelse, redovisning; uppfyllandet av de åligganden, som äro föreskrivna vid fartygs ankomst till l. avgång från en hamn. — **Klare'ring** (jfr *Klarera*) äger rum vid ett fartygs ankomst till en hamn (*inklarering*) och vid dess avgång därifrån (*utklarering*). — **Skeppsklare'rare**, skeppsmäklare, person, som biträder vid fartygs klarering m. m.

Klarine'tt (*ital. clarine'tto*), *tonk.*, ett blåsinstrument av ebenholts l. buxbom med klaffar och rörfjäder; ett 8-fots rörverk i orgeln.

Klarissi'nnor, se *Damianistinnor*.

Klas, mansnamn, se *Claës*.

Klass (*lat. cla'ssis*), avdelning (t. ex. lärjunge- och medborgareavdelning); rang; läsrum; slag av passagerareplatser; naturalhistorisk underavdelning. — **Klassici'sm**, anslutning till och efterbildning av

den antika l. klassiska litteraturen l. konsten. Jfr *Romantik.* — **Klassicite't,** klassisk beskaffenhet; mönstergiltighet; den grekiska och den romerska litteraturen. — **Klassifie'ra** l. **Klassifice'ra** (*fr. classifier*), indela i klasser. — **Klassifikatio'n** (av *lat. fa'cere,* göra), indelning i klasser. — **Klassi'k,** original, pedant. — **Kla'ssiker,** klassiska författare, de yppersta av antikens skriftställare; de mest betydande författarna under en litteraturs blomstringstid. — **Kla'ssisk** (*lat. cla'ssicus*), tillhörande den grekiska l. romerska forntiden (jfr *Psevdoklassisk* och *Romantisk*); mönstergill; av bestående värde; även besynnerlig, löjeväckande, pedantisk. — **K. bildning,** en bildning, grundad på studiet av den grekiska och romerska forntiden. — **Klassiska språk,** grekiska och latin. — **Klasskamp,** socialpolitiskt slagord, som liksom vissa andra med "klass" sammansatta ord betecknar, att vissa förhållanden, riktningar, åtgärder, känslor, åsikter o. s. v. präglas av intressena hos en viss samhällsklass i kamp mot andra samhällsklasser. — **Klasslotteri,** ett lotteri, där insatser och vinster äro på förhand bestämda och där dragningen sker i flera terminer (klasser). Jfr *Lotteri* och *Nummerlotteri.*—**Klass-skatt,** en inkomstskatt, för vars bestämmande och utgörande medborgarna indelas i vissa yrkes- och inkomstklasser.

Kla'stisk (av *gr. kla'sis,* sönderbrytande), *geol.,* bildad av brottstycken, säges om bergarter, som bildats genom avlagring l. sammanhopning av brottstycken l. smulor av äldre bergarter, som blivit krossade l. kemiskt sönderdelade.

Klaude'ra (*lat. cla'udere*), sluta, tillsluta, innesluta.

Kause'l (av *lat. cla'usula,* se *Klausul*), den rytmiska byggnaden i en prosaframställning, sådan den särskilt framträder i avslutande partier.

Klausthali't, se *Clausthalit.*

Klaustrofobi', se *Claustrofobi.*

Klausu'l (*lat. cla'usula,* av *cla'udere,* sluta), inskränkning, förbehåll, avslutningsdel, slutformel; *jur.,* tilläggsparagraf, som närmare förklarar något i det föregående.

Klausu'r (av *lat. cla'udere,* sluta, innesluta), instängning i klostercell, klostertvång.

Klav (*lat. cla'vis*), nyckel; förklaringsmedel, t. ex. chifferklav l. chiffernyckel (se *Chifferskriften*); *tonk.,* tecken i början av notlinjesystemet, *f-klav* (basklav), *c-klav* (sopran-, alt-, tenorklav), *g-klav* (violinklav). — **Klavi'kel** (av *lat. clavi'cula,* liten nyckel), *anat.,* nyckelben.

Klaveci'n (*fr. clavecin* [*l.* klavösä'ng], *mlat. clavicy'mbalum*), *tonk.,* ett tangentinstrument, klaverets föregångare, vars strängar knäpptes med spetsiga korppennor. Bland klaveciner av olika slag må nämnas *spinett, virginal, harpsikord, clavicytherium* och *giraffklavér.*

Klavér (*ty. Klavier, fr. clavier*), *tonk.,* ett föråldrat tangentinstrument, pianots föregångare, vars strängar anslogos medelst mässingsstift. — **Klavérutdrag,** fullständigt arrangemang för piano av en opera l. annat musikverk. — **Klaviatu'r,** sammanfattningen av alla tangenterna på ett tangentinstrument.

Klaviatu'rmaskin, se *Tangentmaskin.*

Klavi'kel, se under *Klav.*

Klaviko'rd l. **Klaviko'rdium** (av *lat. cla'vis,* nyckel, tangent, och *cho'rda,* sträng), *tonk.,* eg. dets. som *klavér* (se d. o.).

Kleanka, se *Brand.*

Kle'fter (av *gr. kle'ptes,* tjuv), eg. rövare; grekiska friskaror, som började det grekiska frihetskriget. Jfr *Armatoler.*

Kleidotomi' (av *gr. kleis,* nyckelben), *med.,* i förlossningssyfte företagen genomklippning av nyckelbenet hos foster.

Kleinkunst, *ty.* (*l.* kla'jnkonst), "småkonst", de arter av konst och konsthantverk, som röra sig i litet format.

Kleinmeister, *ty.* (av *klein,* liten, och *Meister,* mästare), *konsth.,* benämning på en grupp tyska kopparstickare och målare från 1500-t.

Kleio', se *Clio.*

Kle'isagra (av *gr. kleis,* nyckelben), *med.,* gikt i nyckelbenet.

Kleistante'r (av *gr. kleisto's,* sluten, och *anthero's,* blommande), *bot.,* kallas en kleistogam (se d. o.) blomma, vars pollen gror i de slutna ståndarknapparna och genomväxer knappväggen för att nå märket.

Kleistogami' (av *gr. kleisto's,* sluten, och *ga'mos,* gifte), *bot.,* normal fruktsättning, ehuru blomman ej öppnar sig. Homoklin pollination (se d. o.) är regel hos sådana blommor. Jfr *Herkogami, Heterogami* och *Homogami.* — **Kleistoga'ma** kallas blommor, som aldrig öppna sig, men dock utbilda goda frön. Jfr *Kasmogama.* — **Arkokleistogama växter,** ha endast för alltid slutna blommor. — **Hemikleistogama växter,** ha blommor, som blott obetydligt öppna sig. — **Kasmokleistogama växter,** ha såväl kasmogama (se d. o.) som kleistogama blommor. — **Pseudokleistogama växter,** ha blommor, som endast under vissa förhållanden förbliva slutna, t. ex. vid ljusbrist (*fotokleistogami*), för högt vattenstånd (*hydrokleistogami*), för låg temperatur (*termokleistogami*).

Kleistokarpa (av *gr. kleisto's,* sluten, och *karpo's,* frukt), *bot.,* kallas de svampar, vilkas fruktkropp ej öppnar sig.

Kleistska flaskan, se *Leydenflaskan.*

Kle'matis, *bot.,* se *Clematis.*

Kle'mens, se *Clemens.*

Klementi'nerna (*lat. Clementi'næ, gr. Ta kleme'ntia*), under 2:a årh. e. Kr. utg.

grekiska och latinska skrifter över Petrus' verksamhet, enl. uppgift författade av *Klemens*, biskop i Rom.

Klementi'nska homilierna = *Klementinerna* (se d. o.).

Klenhus, Klinhus, hus av kvistflätning med rappning.

Kleno'd (*ty. Kleinod*, av *klein*, liten), eg. ett litet fint ting; dyrbarhet, smycke.

Klenä't (*da. Kleine* [fordom även *Klenet*], av *ty. Kleinod* [se *Klenod*]), i flottyr kokat bakverk av smördeg.

Kle'obis, se *Biton och Kleobis.*

Kleo'bulos (*lat. Cleobu'los*), namn på en av Greklands "sju vise".

Kleo'pas, se *Cleophas.*

Kleo'patra, *astr.*, en av småplaneterna.

Kleopa'tra, grekiskt kvinnonamn (av *kle'os*, rykte, och *pate'r*, fader). Buret av en för sin skönhet ryktbar egyptisk drottning. — **Kleopatras nålar,** två av den egyptiske konungen Thotmes III i Heliopolis resta obelisker, den ena numera befintlig i London, den andra i New York. — **K. orm,** *zool.*, egyptiska glasögonormen, *Na'ja ha'je*, en till giftormarna hörande art, hos de gamla egyptierna föremål för gudomlig dyrkan.

Klepselæum (av *gr. kle'ptein*, stjäla, och *e'laion*, olja), en lampa, i vilken jämnt så mycken olja tillflyter, som är behövligt för lågans underhållande.

Klepsy'dra (*lat. cle'psydra*, av *gr. kle'ptein*, stjäla, och *hy'dor*, vatten), vattenur, ett likt ett timglas konstruerat instrument, vilket brukades som tidmätare hos de gamla grekerna och romarna.

Kleptoma'n (av *gr. kle'ptein*, stjäla, och *mani'a*, galenskap), *med.*, person, som är behäftad med en sjuklig drift att stjäla. — **Kleptomani',** sjuklig drift att stjäla.

Kleptosy'ne, *gr.* = *Kleptomani* (se d. o.).

Kleran, Klädran, Klådran, *zool.*, namn på T a l l t r a s t e n.

Kleresi' = *Klerus* (se d. o.).

Kleresto'rium (*eng. clerestory*), *byggn.*, den översta, fönsterförsedda delen av väggarna i en gotisk katedrals huvudskepp.

Klerika'l, Klerk, Klerokrati' m. fl., se under *Klerus.*

Kleromanti' (av *gr. kle'ros*, lott, och *mante'ia*, förutsägelse), spådomskonst, grundad på lottkastning.

Kleronomi' (av *gr. kle'ros*, lott, arvedel, och *ne'mesthai*, äga), arv.

Kleru'cher (av *gr. kle'ros*, lott, och *e'chein*, hava), i det forna Aten medborgare, som utsändes till underkuvade land och där erhöllo anvisning på jord. — **Kleruchi',** ett av klerucher bildat nybygge.

Kle'rus l. **Kleresi'** (*lat. cle'rus*, av *gr. cle'ros*, lott, arvedel), prästerskapet inom den romersk-katolska kyrkan.)(L a i c i , lekmän. — **Klerika'l,** till katolska prästerskapet hörande; påvligt sinnad. — **Klerika't,** det andliga ståndet. — **Klerk** (*lat. cle'ricus*, *gr. kleriko's*), medlem av klerus; i Frankrike skrivare hos en advokat; (med uttalet klark) en skeppsmäklares l. -klarerares biträde. Jfr *Clerc* och *Clerk.* — **Klerogami'** (av *gr. ga'mos*, äktenskap), prästers äktenskap. — **Klerokrati',** prästvälde.

Kle'ta, *gr. myt.*, en av *Chariterna.*

Kle'tus, förk. av mansnamnet *Anakletus.*

Klev, framkomligt, något mindre brant ställe i en eljest tvärbrant bergsida.

Klibbal, *bot.*, se *Alnus.* — **Klibbglim,** *bot.*, se *Silene.* — **Klibbknopp,** *bot.*, se *Sedum.* — **Klibbkorsört,** *bot.*, se *Senecio.*

Kliché (*l.* klisje', *fr. cliché*) l. **Klisché,** avtryck av en upphöjd l. fördjupad bild; den form, som i gips l. annat ämne tages från en stilsats l. en xylografisk träplatta; den i denna form tagna efterbildningen. — **Kliche'ra** l. **Klische'ra,** avklappa, mångfaldiga träsnitt genom metallavgjutningar l. galvanoplastik.

Klick, se *Clique.*

Klie'nt (*lat. cli'ens*, *pl. clie'ntes*), hos de gamla romarna en person, som skyddades och berodde av en mäktigare, hans *patro'nus* (se d. o.); i allm. en rik l. mäktig persons skyddsling; person, som försvaras av en sakförare. Jfr *Protégé.* — **Kliente'l** (*lat. cliente'la*), klientförhållande; beskydd; sammanfattningen av de personer, som anlita en sakförare l. en läkare.

Klimakte'r, *gr.* (av *kli'max*, stege, trappa), trappsteg, vändpunkt. — **Klimakte'risk,** trappstegsformig. — **Klimakte'riskt år** (*lat. a'nnus climacte'ricus*), eg. trappstegsår; i människolivet vart sjunde år, då kroppen säges undergå en märkbar förändring. — **Klimakteriska år,** *fysiol.*, i kvinnans liv den övergångstid (vanligen mellan 40- och 50-årsåldern), då menstruation och konceptionsförmåga upphöra.

Klima't (av *gr. kli'ma*, böjning, lutning), urspr. namn på de bälten, i vilka de gamla geograferna på grund av solbanans lutning mot horisonten indelade jorden; nu sammanfattningen av en orts väderleksförhållanden. — **Klima'tisk,** som angår klimat. — **K. kurort,** *med.*, ställe, vars klimat, i följd av vissa egendomligheter hos detsamma, utövar ett hälsosamt inflytande på kroppen, vare sig för botande l. förekommande av sjukdom l. för hälsans förbättrande i allm. — **Klimatfeber,** dets. som *Malaria.* — **Klimatologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), klimatlära, läran om klimatiska förhållanden. — **Klimatoterapi'** (av *gr. therapeu'ein*, bota), läran om sjukdomars botande l. förekommande medelst vistande å klimatiska kurorter.

Kli'max, *gr.*, eg. trappa; stege; *talk.*, stegring i uttrycket. Jfr *Gradation.*

Klingdikt, äldre namn på *sonett.*

Klinhus, se *Klenhus.*

Klini'k (av *gr. kli'ne*, säng), *med.*, behandling av sängliggande sjuka; praktisk medicinsk undervisning vid sjuksängen; anstalt, där sådan undervisning meddelas; även sjukhus i allm. Jfr *Poliklinik.* — **Klinika'nt,** lärjunge vid klinik. — **Kli'niker,** lärare vid en klinik. — **Kli'nisk,** som har avseende på en klinik. — **Kliniskt dop,** i den äldre kristna kyrkan benämning på nöddop, meddelat på sjuksängen. — **Klinologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om sjuklägers beskaffenhet.

Klink, *skeppsb.* Byggt *på klink* säges ett fartyg vara, då bordläggningsplankorna ligga med sidokanterna fastnaglade över varandra. Jfr *Kravel.*

Kli'nker l. **Klinkertegel,** *byggn.*, hårt brända, glasartade tegel, som bl. a. brukas till stensättning.

Klinker, *bergsv.*, slaggbildande stenkolsaska.

Klinocefali', *antropol.*, dolikocefali med sadelformig fördjupning över hjässans framdel.

Klinodaktyli', *med.*, medfödd felställning hos fingrarna.

Klinodiagona'l, den axel i det monoklina kristallsystemet, som bildar sned vinkel mot de andra axlarna. — **Klinodo'ma,** längsprismat på en monoklin kristall.

Klinogra'fisk projektion (av *gr. kli'nein*, böja, och *gra'fein*, skriva), en geometrisk avbildningsmetod.

Klinohumi't, *miner.*, ett monoklint, glasglänsande, gult mineral, tillhörande mineralgruppen *kondrodit* (se d. o.).

Klinoklo'r, *miner.*, ett till klorgruppen hörande grönt, fjälligt mineral av vattenhaltigt magnesiumsilikat och magnesiumaluminiumsilikat.

Klinologi', se under *Klinik.*

Klinome'ter (av *gr. kli'nein*, böja, och *me'tron*, mått), ett instrument, varmed ett plans l. en linjes lutning mot horisonten mätes (kallas även *klinoskop*); *sjöv.*, ett instrument för undersökning av ett fartygs styrlastighet, krängning och rullning.

Klinopinakoi'd, längsytan på en monoklin kristall. — **Klinopyrami'd,** pyramidyta, sträckt efter klinodiagonalen (se d. o.) på en monoklin kristall.

Klinoro'mbiskt system = *Monokliniskt kristallsystem* (se d. o.).

Klinosko'p, se *Klinometer.*

Klinotro'p, se under *Ortotrop.*

Klint, *bot.*, se *Centaurea.*

Klintsnyltrot, *bot.*, se *Orobanche.*

Kli'o, *astr.*, en av småplaneterna.

Kli'o (*gr. Kleio'*), se *Clio.*

Klipp, ved (oftast för kolning), upplagd för torkning med ändarna i vinkel korsvis över varandra.

Klippare (*ty. Klapper*), liten, livlig häst, god springare men ej av ädel stam.

Klippbräcka, *bot.*, se *Saxifraga.*

Kli'pperskepp (*eng. clipper*, av *clip*, klippa, skära), *sjöv.*, ett slags handelsfartyg, minst fem gånger så långt som det är brett.

Klippfisk, torkad torsk (förr vanligen genom utbredning på klippor och berghällar).

Kli'pping, namn på flera slags svenska och danska fyrkantiga mynt från 1500- och 1600-t.

Kli'ppingshandskar (av *da. klipping*, ett slags fint lammskinn), handskar med köttsidan utåt.

Kliring, svensk form för *clearing* (se d. o.).

Klisché, se *Kliché.*

Klisti'r l. **Klysti'r** (*gr. klyste'r*), *med.*, lavemang, insprutning i ändtarmen av någon vätska, avsedd att framkalla avföring l. att skölja grovtarmen. Även närings- och läkemedel kunna på detta sätt införas i organismen. Jfr *Enema.*

Kli'toris (*gr. kleitoris*), *anat.*, en muskel i de kvinnliga könsdelarna. — **Klitori'sm,** sjuklig svällning av klitoris. — **Klitori'tis,** *med.*, inflammation i klitoris.

Kli'tter, *da.* = *Dyner* (se d. o.).

Kloa'k (*lat. cloa'ca*), avloppstrumma, underjordisk kanal för bortförande av vatten och flytande orenlighet; *anat.*, en hos kloakdjur, fåglar, kräldjur, amfibier och vissa fiskar förekommande hålighet, i vilken ändtarmen samt urin- och könsorganen utmynna. — **Kloakdjuren,** *zool.*, *Monotre'mata*, däggdjurens lägsta ordning, dit näbbdjur- och myrpiggsvinsläktena höra. Utmärkas bl. a. därigenom, att de lägga ägg samt äro försedda med en ”kloak” (se d. o.).

Kloanti't, *miner.*, vit koppurnickel.

Kloa'sma, *gr.*, *med.*, pigmentfläck, leverfläck, ett slags hudsjukdom, bestående av större l. mindre, brungula l. leverbruna, icke upphöjda l. fjällande fläckar, som utgöras av under huden avsatt *pigment* (se d. o.) och som ej äro orsakade av någon sjukdom i levern.

Kloaso'ng, se *Cloison.*

Klockgrodan, *zool.*, *Bombina'tor bo'mbinus*, en liten groda som åtminstone förr fanns även i s. Skåne.

Klockljung, *bot.*, se *Erica.*

Klockmetall, Klockgods, Malm, bronslegering av 78 delar koppar och 22 delar tenn.

Klodvig, se *Chlodvig.*

Kloë, se *Chloë.*

Klofibla, *bot.*, se *Crepis.*

Klo'ner (*gr. klon*, gren, ungt skott), *bot.*, ärftligt skilda stammar, som vidmakthållas genom vegetativ förökning.

Klo'nisk (av *gr. klone'in*, skaka), *med.*, benämnes kramp, vid vilken musklerna hastigt omväxlande sammandragas och förslappas. — **Klonogra'f,** apparat för registrering av kramper.

Klor (*l.* klår), *kem.*, ett i naturen allmänt i förening med metaller förekommande grundämne, som tillhör saltbildarnas grupp. Den framställes genom inverkan

av oxidationsmedel på saltsyra och utgör en gulgrön, illaluktande, frätande och blekande gas. — **Klora'l**, en färglös, genom inverkan av klor på alkohol bildad vätska med stark lukt. De kristaller, *kloralhydrat*, som bildas, då kloral förenas med vatten, utgöra ett kraftigt sömn- och rogivande medel. — **Klora'lami'd**, förk. för **Klora'l-formami'd**, kloralmyrsyreamid. Ett sömnmedel. — **Kloralhydrat**, *Hy'dras chlora'licus*, se *Kloral*. — **Kloralureta'n**, *farm.*, se *Uralin*. — **Klorammo'nium**, salmiak, ett ammoniumsalt, som erhålles genom upphettning av en blandning av ammoniumsulfat och koksalt. Användes någon gång i medicinen och tekniken. — **Kloranti'**, *bot.*, förgröning. — **Klora't**, klorsyrade salter. — **Klorenky'm** l. **Klorenchy'm**, se *Diachym*. — **Klore'rande rostning**, svavelmetallers rostning med koksalt, varvid natriumsulfat och metallklorider uppstå. — **Kloreto'n**, **Aceto'nklorofo'rm**, **Anesi'n**, **Aneso'n**, *farm.*, ett smärtstillande ro- och sömnmedel. — **Klorety'l**, gasformigt ämne, som erhålles vid mättning av alkohol med klorväte. Bedövningsmedel. — **Klorguld**, se *Auriklorid*. — **Klori'd** och **Kloru'r**, klorvätesyrans salter. — **Klorkalk**, *Calx chlora'ta*, ett starkt klorluktande pulver, som fås genom inverkan av klorgas på släckt kalk. Användes till blekning och desinfektion. — **Klorkväve**, en genom inverkan av klorgas på en salmiaklösning bildad, ytterst vidrigt luktande och explosiv förening av klor och kväve. — **Klornatrium**, koksalt, förekommer i naturen allmänt och ymnigt, dels som berg-, dels som havssalt. — **Klorsilver**, en fällning, som uppstår, då silversalter blandas med lösningar av klormetaller l. saltsyra. — **Klorsyrat kali**, *farm.*, *Chlo'ras ka'licus*, kaliumklorat, brukas i medicinen mot halsfluss samt i tekniken vid fabrikation av tändstickor och fyrverkeripjäser. — **Kloru'r**, se *Klorid*. — **Klorvatten**, *Solu'tio chlori*, fås då klorgas uppsamlas i kallt vatten. Nyttjas i medicinen, till blekning, desinfektion o. s. v. — **Klorväte**, en färglös, vid förening mellan lika volymer klor och vätgas bildad gas, som löser metaller. — **Klorvätesyra**, saltsyra, en färglös, sur vätska, fås då klorväte löses i vatten. — **Klorzink**, *Chlore'tum zi'ncicum*, en vitgrå saltmassa, är ett desinfektionsmedel.

Kloris, se *Chloris*.

Klori't, *miner.*, ett bl. a. tillsammans med järn- och kopparmalmer allmänt förekommande grönt magnesium-aluminiumsilikat. — **Kloritskiffer**, en av mineralet klorit, blandat med kvarts, fältspat, glimmer l. talk, bestående bergart.

Klorkalk, Klorkväve, Klornatrium, se under *Klor*.

Klorockan, *zool.*, se *Raja*.

Klorofa'n, *miner.*, fluss-spat.

Klorofo'rm, *kem.*, en genom destillation av klorkalk med alkohol l. genom sönderdelning av kloralhydrat med alkalier erhållen vätska, som är färglös, flyktig och sötaktig. Brukas som anestetiskt medel (se *Anestetisk*) vid operationer och visisektion. — **Kloroforme'ra**, bedöva med kloroform.

Klorofy'll (av *gr. chloro's*, grön, och *fy'llon*, blad), *kem.*, *bot.*, bladgrönt, det gröna färgämnet i växtens gröna delar. — **Klorofylla'n**, en sönderdelningsprodukt av klorofyllet. — **Klorofylli'ner**, alkalisalter av klorofyll.

Klorofylli't, *miner.*, grön, bladliknande cordierit.

Klorofy'llparenky'm, *bot.*, cellvävnad av klorofyllförande parenkymceller.

Kloroge'nsyra, *kem.*, ingår i klorogensurt kalikoffein (huvudbeståndsdelen i kaffe). Spjälkas i kinasyra och kaffesyra.

Kloro's (av *gr. chloro's*, blekgrön), *med.*, bleksot; *bot.*, sjukdom hos växter på grund av järnbrist.

Klorsilver, Kloru'r, Klorväte m. fl., se under *Klor*.

Klory'l, *farm.*, blandning av kloretyl och klormetyl. Bedövningsmedel.

Klose'tt (av *eng. closet*, litet avskilt rum), avträde, förlagt inom boningshuset.

Klo'ster (av *lat. cla'ustrum*, avstängd plats), gemensamt, vanligen av murar omslutet boningshus för munkar l. nunnor, tillhörande samma orden.

Klosterlilja, *bot.*, se *Leucoium*.

Klostri'dier (av *gr. kloste'r*, slända), *bot.*, spolformiga mikrober.

Klot, ett slags tyg. Se *Cloth*.

Klotho' (*lat. clotho*), *gr. myt.*, "spinnerskan", en av de tre moirerna (se *Moira*); *astr.*, en av småplaneterna.

Kloti'lda, se *Clothilda*.

Klotilde, *astr.*, en av småplaneterna.

Klotstruktu'r, *petrogr.*, sägas de bergarter äga, vilkas mineralbeståndsdelar delvis äro ordnade till små kulor l. klot.

Klotullört, *bot.*, se *Filago*.

Klovicker, *bot.*, se *Ornithopus*.

Klown, se *Clown*.

Kloärt, *bot.*, se *Astragalus, Oxytropis*.

Klubb (*eng. club*), slutet sällskap av till samma yrke l. parti o. s. v. hörande personer, med särskild lokal för samkväm m. m. — **Klubbi'st**, medlem av en klubb.

Klubbfibla, *bot.*, se *Arnoseris*.

Klubbsporre, *bot.*, se *Habenaria*.

Klubbvete, *bot.*, se *Triticum*.

Klumprotsvamp, *bot.*, se *Plasmodiophora*.

Kluniace'nskongregationen, sammanfattningen av de kloster, som antagit *Clugnyklostrets* institutioner.

Klu'schnik, *ry.*, förvaltare.

Klusi'l (av *lat. clu'dere*, tillsluta), som kan tillslutas. — **Klusila ljud** = *Explosivor* (se d. o.).

Kly'mene, *astr.*, en av småplaneterna.
Kly'mene (*lat. Cly'mene*), *gr. myt.*, en med titanen Iapetos förmäld dotter av Okeanos och Thetys.
Kly'sma, *med.*, lavemang. — **K. nu'tricus,** närande lavemang.
Klysopo'mp (av *gr. kly'zein*, tvätta, rensköljа, och *fr. pompe*, pump), *med.*, ett med ett pumpverk förbundet lavemangredskap, av vilket patienten själv kan betjäna sig.
Klysti'r, se *Klistir.*
Klytaime'stra, Klytaimne'stra, Klytemne'stra (*lat. Clytæmne'stra*), *gr. myt.*, Ledas och Tyndarevs dotter, Agamemnons gemål och Aigisthevs älskarinna, deltog i mordet på sin gemål och dräpte sina barn (utom Elektra och Orestes).
Klytaimne'stra, *astr.*, en av småplaneterna.
Kly'tia, *astr.*, en av småplaneterna.
Klyvarebom, *sjöv.*, en från bogsprötet utskjutande bom, som utgör fäste för det tåg, vid vilket seglet *klyvaren* är fastlitsat.
Klådris, *bot.*, se *Myricaria.*
Klärobsky'r l. **Klärobsku'r,** se *Clair-obscur.*
Klätt, *bot.*, se *Agrostemma.*
Klätterfisken, *zool.*, se *Anabas.*
Klätterfåglar, *zool.*, en ordning fåglar, *Zygoda'ctyli*, omfattande Hackspettar och Gökfåglar.
Klövdjur, *zool.*, *Artioda'ctyla*, en ordning däggdjur med tåspetsarna omgivna av klöv. Hit höra svindjur, hjortdjur och slidhornsdjur.
Klöver, *bot.*, se *Trifolium.*
Klöverröta, en svampsjukdom på klöver o. a. baljväxter.
Klöversilke, Klöversnärja, se *Cuscuta.*
Klöversyra, *bot.*, se *Oxalis.*
Klöverål, *bot.*, *zool.*, en nematod, som angriper klöver. Jämte klöverrötan torde den vara främsta anledningen till s. k. klöverrötthet hos jorden.
Klöverärt, *bot.*, se *Tetragonolobus.*
Klövja (*isl. klyfja*), forsla å häst med klövsadel lastade varor. — **Klövsadel** (*isl. klyfberi*), ett slags för bergstrakter avsedd packsadel, där varorna äro jämnt fördelade på ömse sidor. — **Klövsadelkyrka,** *konstt.*, en romansk kyrka med två torn, ett över korset och ett vid kyrkans v. ände.
Km., förk. för *kilometer.*
k. m. l. **kmt.,** förk. för *kopparmynt.*
K. M. O., förk. för *Kunglig Majestäts orden*, Serafimerorden.
K. m. st. k., förk. för *kommendör med stora korset.*
K. M:t, förk. för *Kunglig Majestät.*
Knack, ett hasardspel med kort.
Knaggrockan, *zool.*, se *Raja.*
Knallbygden, benämning på vissa härad i Västergötland, vilkas allmoge var berättigad att idka gårdfarihandel.
Knalle, Knallar, gårdfarihandlare.
Knallgas, se *Hydro-oxygen-gas.* — **Knallguld,** *kem.*, ett explosivt guldpreparat, som brukas vid förgyllning av porslin. — **Knallkvicksilver,** ett giftigt och explosivt kvicksilverpreparat, som nyttjas till fyllnad i knallhattar. — **Knallmanni't,** manitens salpetersyreeter, ett häftigt explosivt ämne. — **Knallsilver,** ett silverpreparat, mera explosivt än knallkvicksilver.
Knapadel (av *fornsv. knaper*, *ty. Knappe*, adlig sven, väpnare), lägre adel, obemedlad adel. — **Knapherrskap,** fattiga, men högfärdiga ståndspersoner.
Knape (*ty. Knappe* [eg. = *Knabe*, gosse], *isl. knapi*), gosse; väpnare.
Knappmetall, legering av 80 delar zink och 20 delar koppar.
Knappologi', av Aug. Strindberg skapat uttryck för försök att göra "vetenskap" av obetydligheter och självklara ting.
Knapp-pulver, blandning av tennamalgam och krita. Användes till polering och putsning av koppar och mässing.
Knappsäv, *bot.*, se *Scirpus.* — **Knapptåg,** *bot.*, se *Juncus.* — **Knappvädd,** *bot.*, se *Succisa.*
Kna'ster, ett slags röktobak. Se vid. *Canaster.*
Kna'utia arve'nsis (syn. *Scabio'sa a.*), *bot.*, åkervädd, med ljusvioletta blommor i korg. Allmän å renar, backar o. d. Fam. *Dipsaca'ceæ.*
Knavel, *bot.*, se *Scleranthus.*
Knebeli't, *miner.*, ett grönaktigt mangansilikat, som brukas vid järnsmältning.
Knef = *Chnum* (se d. o.).
Kneipe, *ty.* (*l.* kna'jpe), eg. kniptång; ölstuga; enklare värdshus; studentbostad.
Kne'ippmetoden, en efter den tyske vattenläkaren *Kneipp* uppkallad vattenkurmetod, som förnämligast består däri, att patienterna gå barfota i fuktigt gräs.
Knekt (*ty. Knecht*), *krigsk.*, soldat; *spelt.*, spelkort med bilden av en soldat; *byggn.*, halv- l. trekvartskolonn.
Knes (*ry. knjaz*), i Ryssland titel för medlemmarna av den högsta adeln; i Serbien furste, greve.
Knickerbocker, *eng.* (*l.* ni'ckörbåckör), spenamn på inv. i New York. — **Knickerbockers,** sportknäbyxor.
Kni'diska Afrodite, en av den grekiske bildhuggaren *Praxite'les* utförd bildstod av kärleksgudinnan, uppställd i den forngrekiska staden *Knidos* i Mindre Asien.
Knight, *eng.* (*l.* näjt), riddare, den engelska adelns lägsta rangtitel, närmast under "baronet" (se d. o.). — **Knight-ba'nneret,** en i England och Frankrike fordom på slagfältet som belöning för hjältemod utdelad värdighet. — **Knights of labor** (*l.* näjts åvv lä'bör), arbetets riddare, en 1869 stiftad nordamerikansk arbetarorden, vars syfte är att med lagliga medel höja och förbättra kroppsarbetarnas ställning.
Knipan, *zool.*, en andfågel, *Cla'ngula cla'ngula* (syn. *Fuli'gula*).
Knipho'fia, *bot.*, ett tropiskt afrikanskt växt-

släkte av fam. *Lilia'ceæ.* — **K. uva'ria** (syn. *Trito'ma uva'ria*), odlas allmänt som prydnadsväxt.

Knippan, *bot.*, se *Cerastium.*

Knippefryle, *bot.*, se *Luzula.*

Knipprot, *bot.*, se *Helleborine.*

Knipskraken, *zool.*, en korsning mellan k n i p a n och s a l s k r a k e n.

Kni'ttelvers (trol. av *ty. Knittel,* knölpåk), *metr.*, parvis rimmande verser, vanligen med oregelbunden rytm och fria rim.

Knjas, se *Knes.*

K. N. O., förk. för *kommendör av Nordstjärneorden.*

Knochen, *ty.*, ett slags bärnsten.

Knock down, *eng.* (*l.* näck da'on), *sportt.*, boxningsslag, som fäller motståndaren till golvet, men icke hindrar honom att åter resa sig inom stipulerad tid. — **K. out** (*l.* a'ot), *sportt.*, boxningsslag, som fäller motståndaren och hindrar honom att resa sig inom stipulerad tid ("för full räkning").

Knodd (av *lågty., Knode,* knöl), öknamn på sprättig bodbetjänt, sedermera på snobbig obildad person i allm.

Knop (av *holl. knoop,* knut), *sjöv.*, namn på sjömansknutar, bland vilka märkas garnknop, käringknop, vantknop, valknop l. perkunta, råbandsknop m. fl.; även benämning på en engelsk sjömil.

Knoppern, *ty.*, viktigt garvmedel, bestående av gallbildningarna på fruktskålar hos ek. Exporteras från Ungern under namnet *Gubacs.*

Knoppmyce'l, *bot.*, myceliet hos jästsvampar m. fl., när de leva helt nedsänkta i sockerhaltiga vätskor.

Kno'rre, *sjöv.*, ett slags fornnordiskt handelsfartyg.

Knorrhanen l. **Gnodingen,** *zool.*, se *Trigla.*

Knorrverk, *byggn.*, efterhärmningar av torra grenar och växtstänglar, i den senare gotiken använda i st. f. lövverk.

Knoten, *zool.*, dets. som K n o r r h a n e n. Se *Trigla.*

Knott, *zool.*, namn på flera arter av myggsläktet *Simulium.*

Knottblomster, *bot.*, se *Achroantes.*

Knowledge is power, *eng.* (*l.* nå'lledsj iss pa'oör), "kunskap är makt", bevingat ord ur "Religious meditations" av *Francis Bacon* (1598). Lyder urspr. på latin: *Nam et i'psa scie'ntia pote'stas est.*

Know-nothings, *eng.* (*l.* nå-nöthings), eg. intet-vetare; ett år 1854 i Nordamerikas Förenta stater organiserat politiskt parti, vilket hade till syfte att hämma invandringen från Europa, försvåra invandrarnas naturalisation o. d. Upplöstes under inbördeskriget 1861—65.

Knubbsälen, *zool.*, se *Phoca.*

Knuckelduster, *eng.* (*l.* nö'ckel-), eg. knotkrossare; ett slags amerikansk mankill (se d. o.).

Knufi's, *egypt. myt.*, grekisk form av *Chnum,* egyptisk gud med vädurshuvud, ett slags Nilgud.

Knut, *ry.*, piska av hopflätade oxsenor med vridna järntrådar i ändarna, ryskt straffredskap; slag, utdelade med en dylik piska.

Knut, fornnordiskt mansnamn, vars förste bärare (sedermera *Hardeknut*), som litet barn säges hava av den danske konungen Gorm den barnlöse påträffats i skogen med ett knyte (*isl. knutr*), innehållande en guldring, upphängt över huvudet. Buret av Danmarks skyddshelgon, konung Knut den helige, samt av andra danska liksom även svenska furstar.

Knutarv, *bot.*, se *Centunculus.* — **Knutkål,** dets. som *Kålrabbi.* Se *Brassica.* — **Knutnarv,** *bot.*, se *Sagina.*

Knutsgillen l. **S:t Knutsgillen,** under medeltiden andligt-sociala gillen i Danmark och Sverige.

Knutskrift, en av på olika sätt färgade, hopslingrade och knutna snören bestående ideografisk fornskrift (se *Ideografi*), ännu bruklig i Turkestan och Sydamerika samt på Söderhavsöarna.

Knylhavre, *bot.*, dets. som K n ö l h a v r e. Se *Avena.*

Knytling, *bot.*, se *Heniaria.*

Knytlingsagan, en till norröna litteraturen hörande historia om *Knut den stores* efterkommande.

Knäckepil, *bot.*, se *Salix.*

Knäpp, gammalt svenskt garnmått = 500 fot.

Knäppare, *zool.*, ett släkte skalbaggar, *Agri'otes.* Hithörande kunna, om de läggas på rygg, genom en "knäppande" muskelrörelse slunga sig själva upp i luften för att komma ned på fötter.

Knärot, *bot.*, se *Goodyera.*

Knäsvamp, *med.*, folklig benämning på inflammation i knäleden med sjukliga bildningar i och omkr. leden.

Knätall, *bot.*, se *Pinus.*

Knävelbår (förvrängning av *ty. Knebelbart,* mustasch), hos oss fordom benämning på mustasch.

Knölbakterier, *bot.*, bakterier, som bilda rotknölarna hos baljväxterna m. fl. — **Knölfloka,** *bot.*, se *Chærophyllum.* — **Knölgröe,** *bot.*, se *Poa.* — **Knölhavre,** *bot.*, se *Avena.* — **Knölklocka,** *bot.*, se *Campanula.* — **Knölsmörblomma,** *bot.*, se *Ranunculus bulbosus.* — **Knölsyska,** *bot.*, se *Stachys.* — **Knöltåg,** *bot.*, se *Juncus.* — **Knöltång,** *bot.*, en vid västkusten allmän brunalg, *Ascophy'llum nodo'sum.* — **Knölvia'l,** *bot.*, se *Lathyrus.*

Knölsvanen, *zool.*, *Cy'gnus o'lor,* tamsvanens stamform, häckar i mell. Sverige.

Ko, *spelt.*, populär förk. för *kodilj* (se d. o.).

Koacervatio'n (av *lat. con,* tillsammans med, och *ace'rvus,* hop, hög), hopande; *talk.*, hopande av bevis, som ej genomföras.

Koadami't (av *lat. con,* tillsammans med, och *Adam,* se d. o.), samtida med Adam, uttryck, som härrör från antagandet, att människorna härstamma från flera stampar.

Koadaptatio'n (av *lat. con,* med., och *adapta'tio,* anpassning), *biol.,* den företeelsen, att den utvecklingshistoriska förändringen av ett visst organ förutsätter och vanligen medför en samtidig förändring av andra organ för att medföra nytta.

Koadju'tor (av *lat. con,* med, och *adju'tor,* hjälpare), ämbetsbiträde; i romersk-katolska kyrkan en biskops ställföreträdare.

Koaffe'ra (*l.* kåaff-; *fr. coiffer*), kamma, frisera, kläda i håret. — **Koaffy'r,** kamning, frisyr; hårklädsel. — **Koaffö'r,** *fem.* **Koafföʹs,** person, som kläder andra i håret, frisör, frisörska.

Koagula's, *kem.,* enzym, som förorsakar koagulation.

Koagule'ra (*lat. coagula're*), stelna (liksom vitan i ett ägg), ystas, löpna, levra sig (om blod). — **Koagulabilite't,** egenskapen att löpna l. levra sig. — **Koagulatio'n,** ystning, löpnande. — **Koa'gulum,** urspr. det koagulation åstadkommande ämnet; nu den genom koagulationen åstadkomna produkten.

Koaktio'n (av *lat. co'gere,* tvinga), tvång, nödgande. — **Koakti'v,** tvingande.

Koa'lan, *zool.,* se *Pungbjörnen.*

Koalesce'ns (av *lat. coale'scere,* sammanväxa), sammanväxning, förening.

Koalise'ra (*fr. coaliser,* av *lat. coale'scere,* sammanväxa), förena sig, sluta förbund. — **Koalitio'n,** förening, förbund. — **Koalitionsministär,** blandningsministär, en ministär, som är sammansatt av medlemmar av skilda politiska partier. — **Koalitionsrätt,** rätt att bilda föreningar och hålla möten.

Ko-antilopen l. **Kongo'nin,** *zool.,* se *Bubalis.*

Koaptatio'n (av *lat. apta're,* tillpassa), *med.,* hoppassning, mekanisk förening, t. ex. av ändarna av ett avbrutet ben.

Kobalti'n l. **Kobalti't** = *Koboltglans* (se d. o.).

Kobbel, se *Cobbler.*

Kobo-daishi, *jap.,* abbot.

Ko'bold, *ty.,* tomte, nisse, bergtroll.

Ko'bolt (av *ty. Kobold,* se d. o.), *kem., Coba'ltum,* metalliskt grundämne, som i naturen förekommer sparsamt, oftast i förening med arsenik och svavel. Liknar järn, men äger större hållfasthet och smälter lättare. Sammansmälta med glas l. borax, giva koboltföreningarna mörkblå massor av intensiv färg. — **Koboltarsenikkis,** *miner.,* arsenikhaltig koboltkis. — **Koboltbeslag,** *miner.,* koboltblomma (se följ. ord.), uppblandad med arseniksyrlighet, brukas i koboltpreparat. — **Koboltblomma** l. **Erytri'n,** ett rött koboltmineral, som består av koboltoxid, arseniksyra och vatten. Användes för framställning av koboltpreparat. — **Koboltblått,** se *Koboltultramarin.* — **Koboltglans** l. **Kobalti'n,** Sveriges viktigaste koboltmalm, är rödaktigt silverglänsande och förekommer i kristalliniska skiffrar tillsammans med pyrit, kopparkis m. m. Jfr *Glaukodot.* — **Koboltglas** l. **Smalt,** blått glas, färgat av kobolt. — **Koboltgrönt** l. **Rinmans grönt,** en grön målarfärg av zinkoxid och koboltfosfat l. arseniat. — **Koboltgult,** kaliumkoboltnitrit. — **Koboltnickelkis, Koboltkis** l. **Linnæi't,** en rödaktigt silverglänsande förening av kobolt och svavel. — **Koboltprov,** metod att påvisa andning hos blad. — **Koboltsafflo'r** l. **Zaffer,** en av arseniksyrad koboltoxidul bestående smältfärg, som brukas till porslinsmålning. — **Koboltultramari'n** l. **The'nards blått,** koboltblått, en av koboltoxid och lerjord bestående blå olje- och vattenfärg.

Ko'bra, annan form för *Cobra.*

Kobre'sia, *bot.,* se *Cobresia.*

Kobza l. **Bandu'ra** (*ital. pando'ra*), se *Kobzarer.*

Kobzarer, benämning på folkskalder i Ukraina, vilka på sitt nationella instrument, *Kobza,* en mångsträngad gitarr, sjöngo sina visor.

Kocci'dier, *zool., Cocci'dia,* en grupp av urdjuren. — **Koccidiö's,** innehållande koccidier.

Koccygodyni' (av *gr. ko'kkyx,* svansben, och *ody'ne,* smärta), *med.,* värk i svansbenet.

Kochab, *astr.,* stjärna i stjärnbilden L i l l a b j ö r n e n.

Kochemer loschen (av *hebr. chacham,* kunnig, klok, och *laschon,* språk), namn på det blandningsspråk, som begagnas av yrkestjuvarna i mell. Europa.

Ko'chia scopa'ria, *bot.,* kvastmålla, mållväxt från Sydryssland och v. Asien. — **K. trichophy'lla,** sommarcypress, odlas som prydnadsväxt.

Kocheni'll, Kocheni'll-insekten, se *Coccionella.*

Kocheni'll-lav, *bot.,* en allmän bägarformig lav med röda frukter, *Clado'nia cocci'fera.*

Kochinkinahöns, en stor och kraftig hönsras, men dålig värpare.

Kochlani, *arab.,* hästras i Centralarabien.

Kochs bacill, *med.,* tuberkelbacillen.

Kochs ly'mfa, se *Tuberkulin.*

Kochs spiri'll, *med.,* ”kommabacillen”, den asiatiska kolerans smittämne.

Kockelbär l. **Kockelkärnor,** *bot., Fru'ctus* l. *Se'mina co'cculi i'ndici,* de torkade stenfrukterna av den ostindiska slingerväxten *Anami'rta co'cculus,* tillhörande fam. *Menisperma'ceæ,* innehålla den likt stryknin verkande alkaloiden *pikrotoxin* l. *kockulin.* Nyttjades förr att giva besk smak åt öl och porter och har även brukats vid fiskfångst.

Ko'cker, se *Bakterier.*

Kockuli'n, se *Kockelbär.*

Kocksmat (av *eng. mate*, kamrat, medhjälpare), *sjöv.*, biträde åt skeppskocken.
Kod, se *Code.*
Kodagu, se *Coorg.*
Ko'dak, amerikanska handkameror för ögonblicksfotografering, tillverkade av Eastman.
Kodaske'p, apparat för projektion av kinematografbilder i hemmet.
Kodei'n, se *Codeina.*
Ko'desch kodaschi'm, *hebr.*, det allra heligaste.
Ko'dex (*lat. co'dex, pl. co'dices, fr. code*), trädstam, block; hos de gamla romarna en bok av med vax överdragna trä- l. elfenbensskivor; senare bok av pergament; bok av papper; handskrift; en samling förordningar. Jfr *Code* och *Codex.* — **Kodifikation** (av *lat. fa'cere*, göra), flera särskilda lagars sammanförande till ett systematiskt helt. — **Kodifiera,** utföra en kodifikation.
Kodici'll (*lat. codici'llus*), tillägg till ett testamente l. annat aktstycke. — **Kodicilla'rklausul,** förbehåll, att ett testamente bör gälla såsom kodicill, om det ej kan gälla såsom testamente i eg. mening.
Kodifie'ra och **Kodifikatio'n,** se under *Kodex.*
Kodi'lj, se *Codille.*
Kodivisio'n (av *lat. con*, med, och *divi'sio*, delning), ett begrepps indelning från flera synpunkter.
Kodolja l. **Codolja,** handelsnamn på ren hartsolja samt på några slag av levertran.
Koedukatio'n (av *lat. con-*, tillsammans med, och *eduka'tio*, uppfostran), samundervisning av manlig och kvinnlig ungdom.
Koefficie'nt (av *lat. con*, tillsammans med, och *effi'cere*, åstadkomma), *mat.*, det tal i algebran, som angiver antalet av lika stora termer (jfr *Exponent*); *fys.*, ett tal, som uttrycker en av en fysisk orsak åstadkommen förändring.
Koete'ria gla'uca, *bot.*, tofsäxing, ett sällsynt sydsvenskt gräs.
Koemtio'n (*lat. coe'mtio*, av *coe'mere*, köpa tillsammans), hos de gamla romarna ett i form av köp brukat sätt att ingå äktenskap.
Koeni'gia isla'ndica, *bot.*, dvärgsyra, liten fjällväxt tillhörande fam. *Polygona'ceæ.*
Ko-enzymer, se under *Enzym.*
Koerci'bel (av *lat. coerce're*, sammantrycka, tvinga), *fys.*, möjlig att sammantrycka (om gaser).
Koerciti'v kraft (av *lat. coerce're*, sammantrycka, tvinga), *fys.*, den egenskap att hålla de magnetiska fluida åtskilda, som gör vissa kroppar till permanenta magneter.
Koesse'ns (*lat. coësse'ntia*), *teol.*, de tre personernas gemensamma gudomsväsende i treenighetsläran; väsensenhet.
Koexiste'ra (*fr. coexister*, av *lat. con*, tillsammans med, och *exi'stere*, uppstå, framträda), vara till på samma gång l. bredvid varandra. — **Koexiste'ns,** samtidig tillvaro, jämsides bestående.
Koferme'nt l. **Koenzy'm,** ämnen, som äro nödvändiga för att aktivera inaktiva enzym.
Koff, *holl.*, *sjöv.*, ett slags holländskt handelsfartyg. — **Kofftjalk,** en tjalktacklad koff. Se *Tjalk.*
Koffei'n, se *Kaffein.*
Koffer (*fr. coffre*), ett slags försvarsverk i bottnen av en torr fästningsgrav. — **Kofferdam** (*eng.* och *fr. cofferdam*), celler längs vattenlinjen ovan pansardäck å örlogsfartyg till förhindrande av att vatten rinner ned i skrovet genom ev. skotthål.
Kofferdi' (*holl. koopvaardij, ty. Kauffahrtei*), handelssjöfart. — **Kofferdifartyg,** i vardagligt tal **Kofferdiman,** handelsfartyg. — **Kofferdiflagg,** handelsflagg. — **Kofferdikapten,** kapten på handelsfartyg. — **Kofferdi'st,** till handelsflottan hörande sjöman; stundom även handelsfartyg.
Koffernagel, pinne av järn, nedstucken genom ett hål i en nagelbänk l. relingen och tjänar till fastgörande av tågändan från tacklingen på ett segelfartyg.
Ko'ffert (*fr. coffre, lat. co'phinus*), kista, avsedd för resor.
Kofftjalk, se *Koff.*
Koftgari, se *Kuftarbeten.*
Koger (*holl. koker*), avlångt fodral för pilar; lockförsett, avlångt läderfodral.
Koggaba, indianfolk i Colombia.
Kogg l. **Kogger** (*isl. kuggr, holl. kog*), *skeppsb.*, medeltida handelsfartyg.
Kogia (*l.* kådsja), turkisk köpman.
Kogitatio'n (*lat. cogita'tio*), tänkande, begrundande; överläggning. — **Kogita'bel,** tänkbar. — **Kogite'ra,** tänka, överväga.
Kogna't (*lat. co'gnatus*, av *con*, tillsammans med, och *na'sci*, födas), blodsförvant; släkting på mödernet. Jfr *Agnat.* — **Kognatio'n,** släktskap, i synnerhet på mödernet. — **Kogna'tisk succession,** tronföljd, som övergår även på kvinnliga bröstarvingar, med företräde dock för manliga inom samma led. Jfr *Agnatisk-kognatisk succession* (under *Agnat*).
Kognitio'n (*lat. cogni'tio*, av *cogno'scere*, undersöka), insikt, kännedom; undersökning; dom. — **Kognosce'ra,** undersöka; fälla dom.
Koh., *pers.*, berg.
Kohabitation, *lat.*, könsumgänge.
Kohele'th, *hebr.*, namn på "Salomos predikare" i Gamla Testamentet.
Kohe'n, *hebr.*, präst. Återfinnes i namnen Cohn, Kahn m. fl.
Kohe'rer, se *Kohärer.*
Kohere'ra (*lat. cohære're*, av *con*, tillsammans med, och *hære're*, hänga vid), hänga tillsammans. — **Kohere'ns,** sammanhang, samband. — **Koheresce'ns** (av *lat. cohere'scere*, häfta sig tillsammans), den egenskap som gör, att smådelarna i en jordmån häfta vid varandra. — **Kohesio'n,** *fys.*, den

kraft, varigenom en kropps molekyler (se *Molekyl*) hänga tillsammans. Jfr *Adhesion*. — **Kohesi'v**, som åstadkommer kohesion.

Kohibe'ra (*lat. cohibe're*, av *lat. con*, tillsammans med, och *habe're*, hava, hålla), hålla tillbaka, hejda. — **Kohibitio'n**, tillbakahållande, tyglande; förbud.

Koh-i-noor, *ind.* (*l.* -no'r), eg. ljusberget; benämning på en ryktbar diamant i brittiska kronan.

Kohlhaas, M i k a e l, berömd roman av *H. von Kleist*, som handlar om en intressant person från reformationstiden.

Koho'mbaolja, se *Margosaolja*.

Koho'rt (*lat. co'hors*), *krigsk.*, hos de gamla romarna tiondedelen av en *legion* (se d. o.); trupp, skara.

Kohä'rer l. **Branlys rör**, av Branly konstruerat instrument för påvisande av elektriska vågor. Användes förr som mottagningsapparat vid telegrafering utan tråd.

Koi, *fi. myt.*, morgonrodnadens gud.

Koilanagly'fer (av *gr. koi'los*, urholkad, och *anaglyfe'*, basrelief, se d. o.), ett slags hos de gamla egyptierna och i den äldre romanska konsten brukliga låga reliefer med fördjupade konturer.

Koilometri' (av *gr. koi'los*, urholkad, och *metre'in*, mäta), läran om mätande av rymder, kärl o. d.

Koincide'ra (av *lat. con*, tillsammans med, och *inci'dere*, nedfalla, inträffa), falla in på samma punkter, sammanträffa, sammanfalla. — **Koincide'ns**, sammanträffande, sammanfallande; *geom.*, egenskaper hos ytor och solida figurer att på alla punkter sammanfalla. — **Koincide'nt**, sammanfallande, överensstämmande.

Koino'bion, se under *Laura*. *Jfr Cenobiter*.

Koinobi'ter, se *Cenobiter*.

Koinvestitu'r (av *lat. con*, med, och *investitu'ra*, investitur [se d. o.]), samtidigt insättande av flera personer i länsrätt till delar av samma gods.

Ko'ios, *gr. myt.*, en titan (se *Titaner*).

Koïr, se *Coïr*.

Ko'iska tyger, mycket tunna, nästan genomskinliga sidentyger, som under forntidens slut vävdes på ön Kos.

Ko'itar, *fi. myt.*, morgonrodnadens gudinna.

Koj (*holl. kooi*), *sjöv.*, ett avlångt fyrkantigt segelduksstycke med däri fäst madrass, vilket upphängt brukas som bädd å fartyg. Väggfasta bäddar kallas *fasta kojer*. — **Kojbeslagare**, menig man, som ombestyr upphängning och nedtagning m. m. av befälets kojer. — **Slingerkoj**, långskeppsbädd av en järnram med madrass, rörlig kring två järntappar.

Kojba'ler, ett sibiriskt folk.

Ko'ka, se *Coca*. — **Kokai'n**, *farm.*, en av bladen av *Coca* (se d. o.) framställd alkaloid, som stärker och livar, framkallar lokal *anestesi* (se d. o.) och verkar utvidgande på pupillen. — **Kokainhydroklori'd**, *farm.*, den form i vilken kokain medicinskt användes. — **Kokaini'sm**, kronisk kokainförgiftning. — **Kokaini'st**, person, som hemfallit åt kokainbegär.

Kokabusken, *bot.*, se *Erythroxylon*.

Kokai'n, Kokaini'sm, se under *Koka*.

Kokard (*fr. cocarde*), en vanligen rund bandrosett i ett lands nationalfärger, vilken bäres på huvudbonaden.

Koke'tt (hårt k; *fr. coquet, fem. coquette*, av *coq*, tupp), behagsjuk, erövringslysten; tillgjord; nätt, prydlig (om saker); *subst.*, behagsjuk kvinna. — **Kokette'ra** (*fr. coqueter*), eg. gala som en tupp; söka behaga l. väcka uppseende genom konstgrepp. — **Koketteri'** (*fr. coquetterie*), behagsjuka, tillgjordhet.

Koki'll (hårt k; *fr. coquille*, av *lat. conchy'lium*, mussla), en tackjärnsform, i vilken smälta metaller gjutas. — **Kokillhärdning**, den härdning som i kokiller gjutet tackjärn erhåller.

Kokker, numera gängse stavningsform för kocker (bakterier).

Kokkoli't, *miner.*, ett av kalk- och talkjord samt järnoxidul bestående bisilikat. — **Kokkoli'tkalk**, *geol.*, jordartad kalksten, bestående av mikroskopiskt små kalkplattor bildade i hudskiktet av *Kokkolitoforider*, ett slags flagellater (se d. o.).

Kokoja, färgade kinesiska sävmattor, som begagnas vid försändning av varor.

Koko'ng (*fr. cocon*, av *coque*, äggskal), den hylsa, i vilken vissa, till förpuppning färdiga fjärilslarver spinna in sig. Till kokongspinnarna höra *Bo'mbyx mo'ri*, mullbärsspinnaren (vars larv kallas silkesmasken) och *Satu'rnia pe'rnyi* m. fl., av vilkas kokonger fås silke.

Kokoschnik, *ry.*, se *Kakoschnik*.

Ko'kosmjölk, Ko'kosnöt, Ko'kosolja m. fl., se följ. ord.

Ko'kospalmen, *bot.*, *Co'cos nuci'fera*, är allmän i ekvatorialtrakten. Dess frukter, *kokosnötterna*, äro äggrunda och av ett barnhuvuds storlek samt innehålla en välsmakande vätska, ”*kokosmjölk*”. Produkter av kokospalmen äro bl. a. *palmsocker* l. *jaggerysocker, palmvin* och *kokosnötolja*. — **Kokose'ter**, konstgjord konjaksolja, framställd av kokosfett. — **Kokosfiber, Kokoståga** = *Coïr* (se d. o.).

Koko'tt, se *Cocotte*.

Kokraträ, den mycket hårda veden av det ostindiska, till Amerika införda trädet *Lepidosta'chys Roxbu'rghii*. Användes till musikinstrument.

Koks (*eng. cokes* l. *coaks*), *tekn.*, det kolhaltiga, metallglänsande och porösa ämne, som återstår av stenkol, sedan dettas flyktiga beståndsdelar blivit utdrivna medelst värme. Brukas som bränsle. — **Koksa**, torrdestillera stenkol; övergå till koks.

Koksalt, *kem.*, *Sal commu'ne* l. *culina're*, klornatrium l. natriumklorid, förekommer

i naturen allmänt och ymnigt, dels som berg, dels som havssalt. Brukas som födoämne och konserveringsmedel samt i tekniken. — **Koksaltlösning**, se *Fysiologisk koksaltlösning.*

Koktermome'ter, se *Hypsometer.*

Koku, japanskt rymdmått, omkr. 1,8 hl.

Ko'kumfett, Ko'kumsmör, växtfett ur fröna av *Garci'nia i'ndica*, i Främre Indien. Användes till tvål, som surrogat för valrav, förfalskning av sheasmör m. m.

Kokushu (*l.* kåko'sjo), japanska "landsherrar", härstammande från de högsta ätterna och tilldelade stora län.

Koky'tos, se *Cocytus.*

Kol, fornsvenskt mansnamn.

Kol, *kem.*, ett icke metalliskt grundämne, som förekommer allmänt och ymnigt i naturen. I fritt tillstånd bildar den mineralen diamant och grafit, i förening med syre, kolsyra och kolsyrade salter, i förening med väte och syre stenkol. Är olösligt och fullkomligt eldfast, då det ej kommer i beröring med syre l. luft. Bildar en massa olikartade föreningar.

Kol, en indisk folkstam. Se *Kolh.*

Kolakre'ter, en finansmyndighet i det forna Aten.

Kolanötter, se *Gurunötter.*

Kolapti'k (av *gr. kola'ptein*, utmejsla), konsten att med mejsel uthugga bilder.

Kolarer, Kolarier, Kolariska folk, se *Kolh.*

Kolartro (*ty. Köhlerglaube*), en enkel mans naivt kritiklösa tro på annans utsago.

Kolaträd *bot.*, se *Cola.*

Kola'tscher (av *pl. kolacz*, ring), ett slags bakelser.

Kolatu'r (av *lat. cola're*, sila), *farm.*, silat avkok. Se *Kolera.*

Kolba'k =*Kalpak* (se d. o.).

Kolbullar, skogsarbetarnas vanligaste föda, en tjock pannkaka av vetemjöl och fett fläsk, gräddad i panna på glöd.

Kolbunker, dets. som *Kolbox.* Se *Box.*

Kolchici'n, *farm.*, den verksamma beståndsdelen hos tidlösan, *Co'lchicum autumna'le.* Tinktur på fröna av denna ört har brukats mot reumatism.

Kolchi's, *gr. sag.*, målet för Argonautertåget (se *Argonauterna*). — **Kolchiska draken**, det gyllene vädursskinnets väktare.

Ko'ldioxi'd, *kem.*, kolsyra.

Ko'ldisulfi'd, *kem.*, kolsvavla.

Koldun, *ry.*, trollkarl.

Kolecystektasi' (av *gr. chole'*, galla, *ky'ste*, blåsa, och *e'kstasis*, utvidgning), *med.*, gallblåseutvidgning.

Kolecysti'tis, Kolecystomi', se under *Cholagoga.*

Kolei'tis, *gr.* (av *koleo's*, slida), *med.*, inflammation i moderslidan. — **Koleoce'le**, moderbråck. — **Koleopto'sis**, moderfall. — **Koleorrhe'xis**, sönderslitning l. bristning av moderslidan.

Kolelithi'asis (av *gr. chole'*, galla, och *li'thos*, sten), *med.*, gallstenssjukdom.

Kolemi' l. Cholemi' (av *gr. chole'*, galla, och *ha'ima*, blod), *med.*, gallblandat blod.

Koleoce'le m. fl., se under *Koleitis.*

Ko'lera (*gr. chole'ra*, av *chole'*, galla), *med.*, *Cho'lera mo'rbus* l. *Cholera asia'tica*, den epidemiska l. asiatiska koleran, en urgammal indisk sjukdom, som först på 1800-t. framträngde till Europa, där den anställt fruktansvärda härjningar. Den är en infektionssjukdom, som framkallas av *kolera-* l. *kommabacillerna*, och karakteriseras av kräkningar och diarré. Dess lindrigaste form kallas *koleradiarré*, en något svårare *kolerin*; dess svåraste form är den *asfyktiska* (se *Asfyktisk*, under *Asfyxi*). — **Barnkolera**, *Cholera infa'ntum*, häftig, ej smittsam mag- och tarmkatarr. — **Hönskolera**, en smittsam hönssjukdom. — **Koleraspirillen** = *Kommabacillen* (se d. o. och *Kolera*). — **Spora'disk kolera**, *Cholera no'stras*, inhemsk, ej smittsam kolera.

Kole'ra, *farm.*, frånsila ett avkok, en infusion l. d. Jfr *Kolatur.*

Kole'riker (av *gr. chole'*, galla), gallsiktig person; varmblodig, hetsig l. brutal människa. — **Kole'risk**, gallsiktig; varmblodig; hetsig; brutal.

Koleri'n, se under *Kolera.*

Kolesteato'm (av *gr. chole'*, galla, och *ste'ar*, *gen. ste'atos*, talg), *med.*, ett slags tumör.

Kolesteri'n (av *gr. chole'*, galla, och *ste'ar*, talg), *kem.*, gallfett, ett alkoholartat ämne, som förekommer i gallsten, hjärnan, blodet o. s. v.

Kole'tt, se *Kollett.*

Kolf (*isl. Kolfr*), fornnordiskt mansnamn, som betyder bl. a. kastspjut och stridsklubba.

Kolflöts, *geol.*, av ofyndigt berg begränsat lager, som utgöres av mineraliskt kol, ofta i omväxling med skiffer.

Kolga, *nord. myt.*, dotter till havsguden Ägir och hans maka Ran; *astr.*, en av småplaneterna.

Kolh, Kol, Kola'rer, Kola'rier, den äldsta folkstammen i Brittiska Indien.

Kolhydra't, *kem.*, organiska föreningar av kol, väte och syre, som förekomma i både växt- och djurriket. Till dem höra sockerarterna, stärkelse, dextrin, gummi, växtslem och cellulosa m. m. — **Kolhydratreserv**, i organceller upplagrade kolhydrat.

Kolia'mb, Cholia'mb l. Choli'ambus (av *gr. cho'los*, halt, och *ia'mbos*, jamb), *metr.*, jambisk trimeter, som i sista foten har en spondé l. troké i st. f. en jamb.

Kolibacilluri', *med.*, infektion av urin med *Kolibakterier* (se d. o.).

Ko'libakterie, stavbakterie, som normalt förekommer i tarmen.

Ko'libri, *zool.*, se följ. ord; *sjöv.*, namn på ett slags särdeles små ångslupar. — **Kolibrierna**, *zool.*, *Trochi'lidæ*, en till skärr-

fåglarnas ordning hörande familj, som förekommer endast i Amerika. De flesta arterna äro ytterligt små samt kända för sina praktfulla, metallglänsande färger. — **Kolibriblomma,** *bot.*, blomma, som är anpassad för befruktning genom kolibrier. — **Kolibribåt,** se *Kolibri.*

Ko'liinfektion, *med.*, autoinfektion med kolibakterier (se d. o.).

Koli'k (av *gr. ko'lon*, en del av grovtarmen), *med.*, anfall av ofta våldsamma buksmärtor, förorsakade av omåttligt ätande, spolmask, gasbildning, tarmvred l. d. De svåraste formerna äro *gallstens-*, *njurstens-* och *blykolik.* — **Kolikodyni',** grovtarmsmärta. — **Kolikoplegi',** tarmförlamning. — **Koliktarmen,** *anat.*, en del av grovtarmen. — **Koli't,** *med.*, inflammation i koliktarmen. — **Kolotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), konstgjord stolgångsöppning.

Koli'n l. **Choli'n,** *kem.*, oxietyltrimetylammoniumhydrat, en bas som förekommer dels bunden i fosfatider, dels fri såsom produkt ur binjurarna med bl. a. stimulerande verkan på mag- och tarmrörelserna. Kan vid oxidation övergå i "konstgjort flugsvampgift", *kolinmuskarin* l. *pseudomuskarin.*

Koli't, se under *Kolik.*

Koljan, *zool.*, en vid västkusten allmän torskfisk, *Ga'dus æglefi'nus.*

Ko'ljare, se *Katt.*

Koljé, se *Collier.*

Kolju'scher, se *Koloscher.*

Kolkalksten, *geol.*, se *Bergkalk.*

Kolkota'r, gammalt namn på glödgad järnoxid, använd som polermedel. Se *Crocus Martis.*

Koll., förk. för *kollationerat* (på avskrifter o. d.); *språkv.*, förk. för *kollektiv.*

Ko'lla (*lat. colla*), lim.

Kollabe'ra (*lat. colla'bi*), falla samman; *med.*, hastigt avtaga (om krafter). — **Kollabesce'nt,** bräcklig.

Kollabore'ra (*lat. collabora're*, av *lat. con*, tillsammans med, och *labora're*, arbeta), arbeta tillsammans; samverka. — **Kollabora'tor,** medarbetare, medhjälpare; hjälppräst. — **Kollaboratu'r,** anställning som hjälppräst, medarbetare l. d.

Kollage'n, *kem.*, huvudbeståndsdelen av den fibrillära bindväv, av vilken benlim erhålles.

Kolla'nolja, en svensk skosmörja, som gör läder smidigt, vattentätt och slitstarkt.

Kolla'ps, se *Collapsus.*

Kollargo'l (av *gr. ko'lla*, lim, och *lat. arge'ntum*, silver), *farm.*, lösligt kolloidalt silver med antiseptisk verkan.

Kollatera'l (av *lat. con*, tillsammans med, vid, och *la'tus*, *gen. la'teris*, sida), stående i ett sidoförhållande, vid sidan befintlig. — **Kollateralarvinge,** sidoarvinge. — **Kollaterallinje,** sidoförvantskap.

Kollatio'n (*lat. colla'tio*), eg. sammanställning; jämförelse mellan skrifter; lätt aftonmåltid i klostren under fastlagen; enklare festmåltid, bekostad av deltagarna. — **Kollatione'ra,** jämföra en avskrift med originalet; sinsemellan jämföra handlingar, räkenskaper m. m. — **Kollatione'ring,** jämförande granskning av skrifter.

Kollauri'n, *kem.*, kolloidalt guld.

Kolle'ga, *pl.* **Kolle'ger** (*lat. colle'ga*, av *con*, tillsammans med, och *le'gere*, utvälja), ämbetsbroder; vid lägre allmänt läroverk anställd ordinarie lärare (*collega scho'læ*); dylik vid 2-klassig pedagogi. — **Kollegia'l** (*lat. collegia'lis*), som tillhör l. utgår från en ämbetsbroder (t. ex. kollegial hälsning); som tillhör ett kollegium, kollegiemässig. — **Kollegialite't,** ämbetsbrödraskap. — **Kollegia'lkyrka,** domkyrka utan biskop. — **Kollegialsystem,** en anordning av statsförvaltningen, varvid samma ärende handlägges av flera personer gemensamt.)(B y r å - l. S t y r e l s e s y s t e m, där ärenden avgöras av *en* person. — **Kollegia't,** katolsk stiftsmedlem. — **Kolle'gium,** *pl.* **Kolle'gier** (*lat. colle'gium*), sammanfattningen av *kolleger* l. för ett visst ändamål förenade personer; en akademisk lärares föreläsningskurs; skriftlig sammanfattning av en dylik kurs; en myndighet, där samma ärende handlägges av flera personer gemensamt. Se vid. *Collegium.*

Kolle'kt (av *lat. colle'ctus*, samling), penninginsamling särskilt vid den allmänna gudstjänsten; kyrkobön, som vid högmässan läses före episteltexten. Jfr *Collecta.* — **Kollekta'nea,** se *Collectanea.* — **Kollekte'ra** insamla. — **Kollektstipendium,** ett studentstipendium, anskaffat genom kyrkokollekt. — **Kollektio'n** (*lat. colle'ctio*), samling av konstverk, böcker o. s. v. — **Kollekti'v** (*lat. collecti'vus*), som inbegriper flera, sammanfattande, gemensam. — **Kollektivart,** *bot.*, omfattar ett flertal mycket närstående, men bestämt skilda och konstanta "småarter". — **Kollektivavtal,** skriftlig överenskommelse om arbetsvillkoren mellan arbetsgivare och de i en organisation sammanslutna arbetarna, avseende en enhetlig, normerande reglering för viss tid av villkoren för de individuella arbetsavtalen. — **Kollektivglas,** *fys.*, samlingsglas, solglas. — **Kollektivi'sm,** kollektivisternas lära (se följ. ord). — **Kollektivi'ster,** en kommunistgrupp (se *Kommunister*), vilken tillåter enskild besittning av penningar och lös egendom, men fordrar, att fast egendom, maskiner och verktyg skola tillhöra alla. — **Kollektivnot,** *polit.*, av flera makter gemensamt till en regering överlämnat diplomatiskt meddelande. — **Kollektivproku'ra,** se *Prokura.* — **Kollekti'vum** l. **Nomen collectivum,** *språkv.*, sammanfattningsord, substantiv, som i singularis betecknar ett flertal. — **Kolle'ktor,** *fys.*, elektrisk ström-

samlare. — **Kollektö'r** (*fr. collecteur*, av *lat. colli'gere*, samla), insamlare, lottförsäljare.

Kollemi', *med.*, höjd viskositet hos blodet.

Kollenky'm (av *gr. ko'lla*, lim, och *e'ngkyma*, pågjuten vätska), *bot.*, en av långsträckta celler med förtjockade väggar bildad cellvävnad, som ofta förekommer i stjälkar och bladskaft.

Koller, *nord. myt.*, norsk sjökonung, som stupade i envig med Horvendel.

Ko'ller *ty.* (av *gr. chole'ra*, kolera, diarré), *veter.*, en obotlig hästsjukdom, varvid hjärnans kamrar äro överfyllda med serös vätska.

Kollere'tt, se *Collerette.*

Kollergång, ett slags krossningsmaskin.

Kolleråder, *veter.*, blodåder i hästens huvud, vilken fordom avtappades vid koller.

Kolle'sis (*gr. ko'llesis*, av *ko'lla*, lim), *med.*, skyndsam läkning av sår. — **Kolle'tika**, *pl.*, sammanhäftande och snabbt läkande medel. — **Kolletä'rer**, *bot.*, korta, mångcelliga glandelhår på knoppfjäll.

Kollete'r (av *gr. kolleto's*, hoplimmad), *bot.*, sammanklibbad av glandler.

Kolle'tt (av *fr. collet*, halskrage), *krigsk.*, åtsittande militärrock utan skört.

Ko'lli (*pl.* av *ital. collo*, hals, av *lat. co'llum*, hals, nacke), eg. något, som bäres på nacken; stycke fraktgods, varupacke.

Kollide'ra (*lat. colli'dere*), stöta tillsammans; råka i strid.—**Kollisio'n**, sammanstötning; förveckling, tvist.

Kollige'ra (*lat. colli'gere*), samla. Jfr *Kollekt.*

Kollikvatio'n (av *lat. collique'scere*, göra flytande, svag), flytande ämnens sammansmältande med varandra; *med.*, en osund upplösning av kroppens vätskor, såsom under rötfeber. — **Kollikvati'v**, flytande; mattande (om svettning).

Kollimatio'n l. **Kollimatio'nsfel** (av *lat. con*, tillsammans, och *li'nea*, linje), *astr.*, *kollimationslinjens* avvikelse från *kollimationsaxeln* i ett astronomiskt instrument (se nedan). — **Kollimationsaxel**, rät linje genom ett objektivs optiska medelpunkt, vinkelrät mot instrumentets horisontella rotationsaxel. — **Kollimationslinje**, rät linje, som förenar objektivets optiska medelpunkt med hårkorsets mittpunkt. — **Kollima'tor**, *astr.*, hjälpinstrument för bestämning av ev. kollimationsfel; *fys.*, linsanordning på optiska instrument, som gör strålarna från ett lysande föremål parallella.

Kollimatö'r, *krigsk.*, apparat å moderna artilleripjäser använd som syftmedel i st. f. sikte och korn.

Kollime'ra (av *lat. collima're*), från olika punkter vara riktad mot ett mål; åsyfta.

Kollinea'r, *fotogr.*, fabriksnamn på ett slags symmetriskt och anastigmatiskt dubbelobjektiv.

Kollisio'n, se under *Kollidera.*

Kollo'dium, *kem.*, *farm.*, *med.*, en lösning av bomullskrut i en blandning av eter och alkohol. Nyttjas i läkekonsten till att skydda öppna sår för inverkan av luft och användes mycket i fotografien. Då kollodium blandas med litet ricinolja l. glycerin (farmakopéns *Collod. ela'sticum*) ger den en mera smidig hinna. — **Kollodiumull**, kolloxylin (se d. o.), berett av bomull.

Kollografi' (av *gr. ko'lla*, lim, och *gra'fein*, skriva), ljustryck, plantrycksmetod medelst kromgelatinpreparerade glasplattor.

Kolloi'd, se *Kolloider.*

Kolloida'la lösningar, se *Kolloider.*

Kolloi'ddegeneratio'n (av *gr. ko'lla*, lim), *med.*, svampaktig förändring av vävnader med hålrum fyllda av mer l. mindre tjockflytande vätska.

Kolloi'der (av *gr. ko'lla, lim*), eg. limliknande; *kem.*, ämnen, som icke ge äkta utan s. k. kolloidala lösningar, varvid det lösta ämnet antingen förhåller sig som i vätska uppslammade, finfördelade, olösta partiklar (*suspensionskolloider*) l. är fördelat i olösta molekyler (*emulsionskolloider*).

Kolloi'dkemi', den gren av kemien, som sysslar med kolloiderna.

Kollokatio'n (av *lat. lo'cus*, ställe), ställning, plats; anvisande av plats; *jur.*, anordning av kreditorerna i ett bo.

Kollo'kvium, *lat.*, se *Colloqium.*

Kolloly'tiska enzy'm, *kem.*, limnedbrytande enzym.

Kollotypi', *fotogr.*, kopieringsmetod medelst uransalter, även kallad *Wothlytypi; boktr.*, ljustryck. Se *Kollografi.*

Kolloxyli'n, *kem.*, tri- och tetranitroföreningen av *cellulosa* (se d. o.), användes till beredning av *kollodium* (se d. o.).

Kollusio'n (av *lat. collu'dere*, spela under täcke med någon), ränksmideri, hemligt förstånd; *jur.*, vissa bedrägliga mått och steg.

Kolluvio'n (*lat. collu'vio*), sammanflöde, blandning.

Ko'lly, *handelst.* = *Kolli* (se d. o.).

Kolly'bia, se *Collybia.*

Kollybi'st (av *gr. kolly'bos*, skiljemynt), penningväxlare.

Kolly'rium (av *gr. kolly'ra*, grovt bröd), *med.*, ögonsalva.

Kolm, *geol.*, ett slags bituminöst kol i Västergötlands kambriska alunskiffrar med ringa halt av radium och uran.

Kolmatio'n (av *ital. colma're*, utfylla), metod att göra lågt liggande områden odlingsbara.

Kolmulen, *zool.*, en nordatlantisk torskfisk, *Ga'dus pouta'ssou.*

Kolmårdsmarmor, *petrogr.*, av serpentin grönflammig l. grönådrig kristallinisk kalksten från Kolmården.

Kolnidre, ”alla löften”, inledningsord till den judiska gudstjänsten aftonen före den

stora försoningsdagen, innebärande, att alla överilade löften till Gud under det kommande året sakna giltighet.

Kolo'ber, *zool.*, ett släkte apor, *Co'lobus*, i gamla världen. Hit hör G u e r e z a n (*C. guere'za*), i Abessiniens bergstrakter.

Kolobo'm (av *gr. kolo'boma*, stympad del), *med.*, medfödd klyftbildning, särskilt av läpparna; missbildning av ögat, varvid regnbågshinnan är kluven från pupillen nedåt.

Kolocynti'n, se *Kolokvint.*

Kolofa'nträ, se *Canarium.*

Kolofo'n, *gr.*, slutskrift, i slutet av ett tryckalster lämnade uppgifter om tryckort, tryckår och boktryckarens namn. Se även *Kolofonium.*

Kolofoni't, *miner.*, brun, grovkornig granatvarietet, som förekommer i svartmalm.

Kolofo'nium (*gr. kolofoni'a*) l. **Kolofo'n,** *farm.*, stråkharts, *Resi'na colopho'nium*, fås av tjock terpentin l. harts av *Pinus*-arter, varur vatten och flyktig olja drivits genom upphettning. Användes till beredning av lack, fernissor, kitt m. m.

Kolofo'nsyra, *kem.*, finnes i grankåda, bildad ur kådans naturliga sapinsyror.

Ko'lokol, *ry.*, kyrkklocka. — **Koloko'lnik,** ett fristående klocktorn. — **Tsarj-kolokol,** eg. drottningen bland klockor; namn på världens största, i Moskva befintliga kyrkklocka, som väger omkr. 200,000 kg.

Kolokvi'nt, *farm.*, *Pu'lpa colocy'nthidum*, frukten av den vid Medelhavet, i Marocko och Ostindien växande *Citru'llus colocy'nthis*, innehåller en bitter glykosid, *kolocynthin*, och verkar häftigt avförande. — **Sammansatt kolokvintextrakt,** *Extra'ctum colocy'nthidum compo'situm*, ett laxermedel, bestående av spritutdraget av kolokvint, spansk tvål, skammoniumharts, aloë och kardemummor. — **Sammansatta kolokvintpiller,** *Pilu'læ colocynthidum compo'sitæ*, ett slags laxerpiller. — **Sammansatt kolokvinttinktur,** *Tinctu'ra colocynthidum composita*, beredes av stjärnanis, kolokvintfruktmärg och sprit.

Kolome'ika, rutenisk nationaldans.

Ko'lon, *gr.*, eg. led, lem; avdelning i ett tal; *språkv.*, skiljetecken i en sats (:); *anat.*, se *Colon.*

Kolo'n, se under följ. ord.

Kolona't (*lat. colona'tus*, av *co'lere*, odla), i romerska riket den allmänna formen av arvunderdånighet för bönder, *koloner*, på storgodsen; jordbruksfastighet som med statsunderstöd anlägges av enskild på upplåten kronojord.

Kolone'l, *boktr.*, se *Colonel.*

Koloni' (*lat. colo'nia*, av *co'lere*, odla, bebygga), nybyggaresamfund; nybygge; en europeisk stats besittningar i främmande världsdelar; ett sällskap resande, konstnärer o. s. v., som för någon tid slagit sig ned i någon trakt. — **Kolonidjur,** *zool.*, djur, som massvis äga en gemensam kroppsdel l. stam, såsom flertalet polyper och polypmaneter, mossdjur m. fl. — **Kolonia'l-,** härrörande från l. avseende kolonier. — **Kolonialhandel,** handel med varor från kolonierna. — **Kolonialsystemet,** handels- och kolonialpolitiken i 16:e, 17:e och 18:e seklen. — **Kolonialvaror,** varor, som urspr. hämtades endast från de europeiska staternas kolonier i andra världsdelar, såsom kaffe, socker, kryddor m. m.; varor från tropiska länder i allm. — **Kolonibestyrer,** *da.*, distriktsförvaltningschef på Grönland. — **Kolonisatio'n,** anläggning av nybyggen; ett lands förvandling till koloni. — **Kolonise'ra,** befatta sig med kolonisation. — **Koloni'st,** nybyggare; medborgare i en koloni. — **Koloniträdgårdar,** jordområde vid större samhälle, uppdelat i lotter, som arrenderas för odling av trädgårdsväxter till husbehov.

Kolo'nn (*fr. colonne, lat. colu'mna*), *byggn.*, rund pelare, bestående av skaft, kapitäl, och (oftast) bas; *krigsk.*, uppställning av en trupp så, att dess avdelningar stå bakom varandra. — **Kolonna'd** (*fr. colonnade*), rad av kolonner; en täckt, åt sidorna öppen, av en l. flera kolonnräckor uppburen gång. — **Kolonnbro,** *krigsk.*, en i fält slagen bro, avsedd för alla vapenslag. — **Kolonnlinje,** flera med vissa mellanrum bredvid varandra uppställda kolonner. — **Kolonnväg,** en i fält anlagd väg, användbar för alla vapenslag.

Kolonne'tt, *byggn.*, mycket liten kolonn, t. ex. balustraddocka.

Koloratu'r, se under följ. ord.

Kolore'ra (*lat. colora're*, av *co'lor*, färg), färga, färglägga. — **Koloratu'r,** *tonk.*, konstigt utsmyckad löpning i sång, passageverk. — **Kolorigra'd,** se *Cyanometer.* — **Kolorime'ter,** apparat för bestämning av stjärnors färg; instrument, som bestämmer en lösnings färgintensitet. — **Kolorime'trisk,** utförd med kolorimeter. — **Kolori'sm,** färgverkans tillgodoseende på teckningens bekostnad inom vissa konstriktningar (även tonkonsten). — **Kolori'st,** målare, som utmärker sig i l. huvudsakligen vinnlägger sig om koloriten. — **Kolori't** (*fr. coloris*), *målark.*, färggivning; färgglans, färgverkan. — **Kolorogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), en apparat, vid vars användande klichén blott en gång behöver gå genom pressen, för att ett mångfärgat avtryck skall åstadkommas.

Kolo'rum, bråk, oväsen.

Koloscher, en indianstam inom Alaskaterritoriet.

Kolo'ss (*gr. kolosso's*), jättestod; något otympligt stort. — **Kolossa'l,** jättestor, av mer än naturlig storlek. — **Kolossalstaty,** en bildstod, som i storlek vida överträffar vanliga statyer. — **Kolossen på Rho'dos,** en kolossalbild av solguden (Helios), utförd

av den grekiske bildhuggaren *Cha'res* och prisad som ett av världens sju underverk.

Kolo'sserbrevet i Nya Testamentet är författat av aposteln Paulus och ställt till församlingen i *Kolossai.*

Kolosse'um, *lat.* (*ital. colise'o*), forntidens största amfiteater. Se vid. *Colosseum.*

Kolo'strum (*lat. colo'strum*), råmjölk.

Kolotomi', se under *Kolik.*

Koloxi'd, *kem.*, en giftig, färg-, lukt- och smaklös gas, som består av kol och syre samt bildas bl. a. då kol förbrännes vid otillräcklig syretillgång. Jfr *Kolsyra.* — **Koloxidklori'd,** se *Fosgengas.* — **Koloxidsulfi'd,** lättantändlig gas med vidrig lukt.

Kolpa'k, se *Kalpak*

Kolpalgi' (av *gr ko'lpos,* barm, sköte, urholkning, och *algi'a,* smärta), *med.*, plåga i moderslidan — **Kolpatresi',** missbildning i moderslidan. — **Kolpemfra'xis,** förstoppning av moderslidan. — **Kolpi't** l. **Kolpi'tis,** inflammation i moderslidan. — **Kolpoce'le,** moderbråck. — **Kolpokle'isis,** operativ tillslutning av moderslidan. — **Kolpopto'sis,** moderfall. — **Kolporrhagi',** blödning ur moderslidan. — **Kolpostenochori',** förträngning av moderslidan.

Kolporte'ra (*fr. colporter,* av *col,* hals, nacke, och *porter,* bära), eg. bära på nacken; kringbära, utdela l. till salu utbjuda tidningar, böcker o. d.; även anskaffa prenumeranter. — **Kolportera ut,** berätta, muntligen sprida en nyhet. — **Kolportagehandel** (*l.* -ta'sj-), av kolportörer utförd bokförsäljning. — **Kolportö'r,** kringvandrande bokmånglare; utropare och försäljare av tidningar l. andliga skrifter; obildad lekmannapredikant. — **Kolportörsroman,** i häften utkommande och av kolportörer utbjuden sämre roman.

Ko'lpos, *lat., anat.*, hålighet, slida. Se under *Kolpalgi.*

Kolryss, se *Ryss.*

Kolsvavla, *kem., Alcohol su'lphuris,* en färglös, tunnflytande, starkt ljusbrytande, eldfarlig vätska, som består av kol och svavel samt bildas, då kol glödgas i svavelångor. Nyttjas i tekniken såsom lösningsmedel för fett, harts, guttaperka, svavel m. m.

Kolsyra, *kem.*, kolets mättade förening med syre, är en färg- och luktlös, syrligt smakande, tung gas, som bildas vid fullständig förbränning av kol i luft l. syrgas. Den förekommer dels *fri* (i luften, i vulkangaser och i källvatten), dels *bunden* (företrädesvis såsom kalciumkarbonat). Brinnande kroppar slockna i kolsyregas, och då denna inandas, utan att vara tillräckligt förtunnad, kan den förorsaka hastig död. Från kolsyran i luften härstammar kolet i alla organiska ämnen. Jfr *Koloxid.* — **Kolsyrat salt,** se *Karbonat.* — **K. vatten,** med kolsyregas mättat vatten. Se vid. *Mineralvatten.*

Kolters, benämning på furubjälkar av 4—5 m. längd i de tyska nordsjöhamnarna.

Koltetraklori'd, *kem.*, vätska, som erhålles genom inverkan av klor på kloroform. Lösningsmedel för fetter. Som den avspjälkar klor, kan den ej användas i större utsträckning utan ersättes med t r i k l o r e t y l e n och t e t r a k l o r e t a n.

Koltrasten, *zool.*, se *Turdus.*

Kolumba'rium, se *Columbarium.*

Kolumbi'n, *kem.*, en bitter, kristalliserbar saltbas i kolumboroten (se d. o.).

Kolumbi't, *miner.*, ett i n. Amerika och Bayern samt på Grönland förekommande mineral, innehållande tantal- och niobsyra.

Kolu'mbium = *Niobium* (se d. o.).

Kolu'mboextrakt, *farm., Extra'ctum Colu'mbo,* extrakt på kolumborot (se följ. ord).

Kolu'mborot, *farm., Ra'dix Colu'mbo,* fås av den afrikanska örten *Iateorrhiza Colu'mba,* tillhörande fam. *Menisperma'ceæ.* Den innehåller bitterämnet *kolumbin* och brukas mot diarré. — **Kolumbosyra,** kolumbin (se föreg. ord).

Kolu'mn (av *lat. colu'mna,* pelare), ett för siffror o. d. avsett rum i räkenskapsböcker; *boktr.*, uppsatt sida av en bok l. tidning. — **Kolumntitel,** en å en trycksida anbragt överskrift, som angiver sidans innehåll.

Kolu'rer (*gr. ko'luroi*), *astr.*, två storcirklar å himmelssfären. Den ena (*Dagjämningskoluren* l. *Ekvinaktialkoluren*) går genom dagjämnings-, den andra (*Solståndskoluren* l. *Solstitialkoluren*) genom solståndspunkterna.

Kolvass, *bot.*, se *Scirpus.*

Kolvhirs, *bot.*, se *Setaria.*

Kolväten, *kem.*, gasformiga, flytande l. fasta föreningar av kol och väte, vilka förekomma färdigbildade i naturen, såsom i bergolja l. växternas flyktiga oljor, l. bildas genom torr destillation av organiska ämnen l. vid förruttnelse.

Ko'ma (*lat. co'ma,* hår), *astr.*, den s. k. slöja, som hos kometer omgiver kärnan; *fys.*, sfärisk aberration (se d. o.) i astigmatiska strålknippen.

Ko'ma, *gr., med.*, djup sömn, den starkaste graden av medvetslöshet. Jfr *Somnolens* och *Sopor.* — **Komatö's,** som avser l. liknar koma.

Ko'mala, gaeliskt kvinnonamn (av *caomh,* skön, och *mhala,* ögonbryn).

Komatö's, se under *Koma.*

Kombatte'ra (*fr. combattre*), bekämpa, strida, fäkta emot. — **Kombattant** (*l.* -ta'ng; *fr. combattant*), stridande, stridsman. — **Kombattanter** (*l.* -ta'nger), *pl., krigsk.*, "stridande", benämning på personer som deltaga i striden.)(N o n k o m b a t t a n t e r.

Kombéfrö, *Strofantusfrö.*

Kombinatio'n, Kombinatori'k m. fl., se under *Kombinera.*

Kombina'tion, *eng.*, se *Combination.*

Kombine'ra (*lat. combina're*, av *con*, tillsammans med, och *bi'ni*, två i sänder), förena, parvis sammanställa; jämföra och beräkna; göra en kombination (se följ. ord). — **Kombinatio'n** (*fr. combinaison*, av *lat. combina're*, parvis sammanställa), förening, sammanställning i given ordning av flera föremål; jämförelse och beräkning; *mat.*, sammanställning av givna storheter efter en viss regel. — **Kombinationsförmåga**, egenskapen att kunna utleta sanningen genom att sammanställa iakttagelser, begrepp och slutledningar. — **Kombinationsteori'** l. **Kombinatori'k**, *mat.*, läran om sättet att bestämma kombinationerna av givna storheter och att beräkna deras antal. — **Kombinationston**, *tonk.*, den nya ton, som uppstår, då två toner av olika tonhöjd samtidigt ljuda. — **Kombinationstryck**, tryckförfarande, varvid flera olika reproduktionsmetoder komma till användning. — **Kombinationsvariatio'n**, *bot.*, hybrid. — **Kombinatori'sk**, sammanställande, som använder kombination. — **Kombinato'risk analys**, *mat.*, kombinationsteoriens tillämpning på vissa delar av den matematiska analysen. — **Kombinatoriska skolan**, *mat.*, benämning på tyska matematiker som omkr. år 1800 utbildade den kombinatoriska analysen.

Kombure'ra (*lat. combu'rere*), förbränna. — **Kombusti'bel** (*fr. combustible*), brännbar, lätt antändlig. — **Kombustibilite't**, brännbarhet. — **Kombustio'n**, förbränning. — **Kombusto'rer**, *pl.*, eg. förbrännare; *kem.*, vissa enkla ämnen, t. ex. syre, svavel, klor, vilka äga förmågan att syrsätta och förbränna andra.

Komedi' (*lat. comœ'dia*, *gr. komodi'a*, av *komos*, Backusfölje, och *ode'*, kväde), lustspel (jfr *Tragedi*); skådespel; *fig.*, förställning, hyckleri. Se vid. *Comedia*, *Comédie larmoyante* och *Commedia.* — **Komedia'nt**, skådespelare (oftast i nedsättande bemärkelse).

Komedo'ner (*lat. comedo'nes*), *pl.*, *med.*, hudmaskar, i hudens talgkörtlar stundom bildade masklika samlingar av epitelceller och fettkristaller

Komesti'bler (*fr. comestibles*), *pl.*, matvaror.

Kome't (*gr. come'tes*, av *ko'me*, långt hår; *lat. stella crini'ta*), eg. hårstjärna; *astr.*, svansstjärna, himlakropp, som skiljer sig från planeterna huvudsakligen genom sitt svanslika bihang och genom sin rörelse bland fixstjärnorna. — **Kometografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning av kometer. — **Kometologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om kometer.

Komfort (*l.* kå'mfårt l. kåmfå'rt; *eng. comfort* [*l.* kö'mfört], av *fr. confort*, tröst, hjälp), hemtrevnad; välbefinnande; bekvämlighet. — **Komforta'bel**, behaglig; hemtrevlig; bekväm.

Komi, dets. som *Syrjäner* (se d. o.).

Komichi, *jap.*, ”den lilla vägen”, japanskt längdmått = 655 m. Jfr *Omichi.*

Komi'k, **Ko'miker**, se under *Komisk.*

Komi'ntern, förk. för (den 1919 i Moskva bildade) *kommunistiska internationalen*, vars mål är ”världsrevolution” genomförd och säkerställd genom ”proletariatets diktatur”.

Komi'ser, *holl.*, *pl.*, tulltjänsteman.

Ko'misk (av *gr. komedi'a*, *lat. comœ'dia*, se *Komedi*), löjlig, lustig, skämtsam; som hör till lustspel. — **Komi'k**, den egenskap, som gör ett ting löjligt; förmågan att roa och framkalla skratt. — **Ko'miker**, lustspelsförfattare; komisk skådespelare l. yrkessångare; skämtare.

Komita't (av *lat. co'mes*, följeslagare, greve), ungerskt grevskap l. förvaltningsområde. — **Komitati'vus** (av *lat. comita'ri*, ledsaga), *språkv.*, i de finsk-ugriska språken en kasus, som utmärker ledsagande.

Komité, **Komite'rad**, se *Kommitté*, *Kommitterad.*

Komi'tier, se *Comitier.*

Ko'mma, *pl.* **Ko'mmata**, *gr.* (av *ko'ptein*, slå, avhugga), *språkv.*, ett skiljetecken (,), som betecknar de minsta uppehållen vid läsning; *tonk.*, den matematiska differensen mellan de minsta intervallförhållandena, tonavdelning. — **Didymiskt** l. **Syntoniskt komma**, *tonk.*, är talförhållandet 81 : 80, skillnaden mellan stor och liten helton. — **Pytagoreiskt komma**, *tonk.* (531441 : 524288), den differens med vilken sex stora heltoner överskjuter oktaven. — **Kommate'ra**, avdela medelst skiljetecken.

Ko'mmabacillen l. **Ko'leraspirillen**, *bot.*, en till spirillernas grupp hörande bakterie (se *Bakterier*), som alltid förekommer i asiatisk kolera.

Kommandeme'nt (*fr. commandement*), *krigsk.*, skillnaden i eldhöjd mellan ett inre och ett yttre fästningsverk.

Kommandi'tbolag (*fr. société en commandite*, av *lat. commenda're*, anförtro), *jur.*, bolag, för vars förbindelser en l. flera delägare, ”komplementärerna”, ansvara personligen, medan de övriga ”kommanditärerna”, svara blott genom sina insatser i bolaget. — **Kommanditä'r** (*fr. commanditaire*), **Kommandi't**, **Kommanditi'st** l. **Kommanditö'r**, enl. svenskt lagspråk **Kommandi'tdelägare**, passiv, icke namngiven bolagsman i ett kommanditbolag (se ovan).

Komma'ndo (*fr. commandement*, av *lat. commenda're*, anförtro), *krigsk.*, kommandoord, åt en trupp given befallning att utföra en viss rörelse; befäl, anförande. — **Kommandoexpedition**, de ämbetsverk för armé och marin, där alla kommandomål (se d. o.) handläggas och expedieras. — **Kommandoflagga**, flagga, som föres efter högsta befälhavarna i en armé för att ange

deras uppehållsort inför egna trupper. — **Kommandomål,** *statsr.*, regeringsärenden, vilka konungen, såsom högste befälhavare över krigsmakten till lands och sjöss, omedelbart besörjer. — **Kommandopall** l. **Kommandobrygga,** den upphöjning, varpå befälhavaren över ett fartyg står, då han utdelar befallningar. — **Kommandopipa,** en pipa, med vilken manskapet på ett krigsskepp sammankallas. — **Kommandostav,** fältherrestav, en kort stav, som förr ofta fördes av en armés högste befälhavare. — **Kommenda'nt** (*fr. commandant*), befälhavare i stad l. fästning; officer, som övervakar ordningen i ett högkvarter. — **Kommende'ra,** föra befäl över, anföra; uttala kommandoord (se *Kommando*); tala befallande. — **Kommenderad** (om officer l. soldat), beordrad till någon viss tjänstgöring. — **Kommenderi'** (*fr. commanderie*), gods l. län, som tillhör en andlig riddarorden och överlämnats åt en ordensriddare till förvaltning l. förläning. Jfr *Komtur* och *Komturi.* — **Kommende'ring,** militärt tjänsteuppdrag, grundat på särskild befallning; med dylikt uppdrag försedd truppavdelning. — **Kommendö'r,** titel för sjöofficer med grad mellan konteramiral och kommendörkapten av första klassen; titel för innehavare av en riddarordens andra grad. — **Kommendörkapten,** titel för sjöofficer med grad mellan kommendör och kapten. — **Kommendörsskepp,** det skepp, ombord å vilket överbefälhavaren för en flotta l. eskader befinner sig. — **Kommendörsätter,** adliga, i riddarklassen på Riddarhuset 1778—1809 upptagna ätter, som härstamma från kommendörer av Svärds- och Nordstjärneordnarna.

Kommemore'ra (*lat. commemora're*), omtala, erinra. — **Kommemora'bel,** tänkvärd, minnesvärd. — **Kommemoratio'n,** erinran; i katolska kyrkan åminnelse av de döda genom mässande och böner för deras frälsning. Jfr *Commemoratio* etc.

Kommenda'bel, *lat.*, värd att anbefalla (rekommendera). — **Kommendatio'n,** anbefallning, rekommendation; i katolska kyrkan bön för döda. — **Kommendato'rium,** anbefallnings-(rekommendations-)brev.

Kommenda'nt, Kommende'ra, Kommendö'r m. fl., se under *Kommando.*

Kommendö'rsbalsam, *med., Ba'lsamum, commenda'toris* innehåller olibanum, myrrha, tolubalsam, bensoë, aloë, angelika och johannesört samt brukas dels som livande medel, dels på sår.

Kommensa'l (av *lat. con,* med, och *me'nsa,* bord), bordskamrat; kostgängare. — **Kommensali'sm,** *zool.*, form av parasitism, varvid en djurart uppehåller sig på l. i en annan art, men ej tar sin föda ur dennas kropp, utan endast snyltar vid dess måltider.

Kommensura'bel (av *lat. con,* med, och *mensura'bilis,* mätbar), mätbar efter samma mått.)(I n k o m m e n s u r a b e l. — **Kommensurabla storheter,** storheter, som på något sätt kunna uttryckas i ett gemensamt mått (t. ex. 1 kr. och 1 öre); storheter, som kunna fullt exakt uttryckas i ett gemensamt mått (t. ex. $^1/_2$ och $^7/_8$). — **Kommensurabilite't,** egenskap att kunna mätas med samma mått.

Komme'nt (*fr. comment*), eg. huru; skick och sed, i synnerhet de tyska studenternas ärvda regler, bland vilka märkas *Pauk-Komment,* duellföreskrifter, och *Trink-Komment,* dryckesregler; bok, innehållande dessa regler.

Kommenta'r l. **Kommenta'rie** (*lat. commenta'rius* l. *commenta'rium*), förklaring; utläggning; en följd av upplysande anmärkningar över en skrift. — **Kommenta'tor,** tolkare, utläggare. — **Kommente'ra,** förklara, utlägga, lämna kommentarer.

Komme'rs (*fr. commerce lat. comme'rcium,* av *con,* med, och *merx,* handelsvara), handel, varubyte; umgänge; festligt studentdryckeslag i Tyskland. — **Kommerskolle'gium** l. **Kommersekolle'gium,** ämbetsverk, som handlägger ärenden, vilka angå handel och sjöfart, fabriker, hantverk och bergshantering. — **Kommerseråd** titel för högre tjänstemän i kommerskollegium. — **Kommersläst,** mått (= 1,95 engelsk ton), i vilket förr särskilt danska fartygs dräktighet bestämdes. — **Kommersie'l** l. **Kommersie'll,** som beträffar handeln.

Kommilito'n (*lat. commi'lito*), krigskamrat, vapenbroder; kamrat.

Komminatio'n (*lat. commina'tio*), hot; varning.

Kommini'ster (*lat. commini'ster*), eg. medtjänare, medhjälpare; ordinarie hjälppräst; präst i annexförsamling. — **Komministersadju'nkt,** en komministers av konsistorium utsedda, prästerliga ämbetsbiträde. — **Komministratu'r,** en komministers ämbete.

Komminu'ta benbrott (av *lat. comminu'tim,* i små stycken), *med.*, benbrott, varvid benet brytes på flera ställen, så att lösa benstycken uppstå.

Kommis, se *Commis.*

Kommisci'bel (av *lat. commi'sceo,* blanda med), som låter blanda sig.

Kommi'ss-, Kommissa'rie, Kommissio'n. Kommissionä'r m. fl., se under *Kommitté.*

Kommissu'r (*lat. commissu'ra*), sammanfogning; *anat.*, ställe, där kroppsdelar förenas med varandra genom vävnadselement.

Kommitté (*fr. comité, eng. committee,* av *lat. commi'ttere,* låta komma tillsammans, giva i uppdrag), av en myndighet l. en församling valda personer, som fått i uppdrag att bereda ett l. flera ärenden samt om dessa avgiva betänkande och förslag. — **Kommitte'nt,** person, som lämnar en annan något uppdrag. — **Kommitte'ra,** uppdraga,

anförtro. — **Kommitte'rad,** medlem av en kommitté. — **Kommi'ss-,** brukligt i sammansättningar om saker, vilkas förfärdigande och levererande i mängd (vanligen för kronans räkning) uppdragas åt andra, t. ex. kommissbröd, kommisskläde m. m. — **Kommissa'rie,** ombud, fullmäktig, person, som fått sig anförtrott ett offentligt värv; folklig benämning på kronolänsman. — **Kommissaria't,** en kommissaries ämbete l. ämbetslokal. — **Kommissio'n,** uppdrag; utskott, samling av personer åt vilka ett gemensamt uppdrag blivit anförtrott. — **Kommissionsbokhandlare,** å bokhandelns centralorter etablerade ombud för annorstädes bosatta bokförläggare. — **Kommissionsbyrå,** anstalt, där uppdrag mottagas och fullgöras mot visst arvode. — **Kommissionshandel,** handel, som drives för andras räkning mot visst arvode. — **Kommissionskonto,** *handelst.*, i huvudboken konto för i kommission till försäjning mottagna varor. — **Kommissionskontor,** tjänstanskaffningsbyrå. — **Kommissionä'r** (*fr. commissionaire*), person, som mottager och besörjer uppdrag; person, som skaffar anställning åt tjänare o. a. — **Kommisso'rium** l. **Kommissoria'l,** fullmakt att utföra ett uppdrag; kallelse att sammanträda till en kommission.

Kommo'd (*lat. co'mmodus*), bekväm; lämplig; maklig; tvättställ. — **Kommodite't,** bekvämlighet maklighet.

Kommodatio'n (av *lat. co'mmodo,* låna), utlånande. — **Kommode'ra,** framräcka, överlåta, låna.

Kommodite't, se under *Kommod.*

Kommodo'r, Kommodo'rskepp, se *Commodore, Commodoreskepp.*

Kommonitio'n, *lat.*, anmaning, påminnelse.

Kommo's, *gr.*, eg. veklagan, växelsång mellan kören och skådespelare i det grekiska dramat.

Kommotio'n (*lat. commo'tio*), själsskakning, sinnesrörelse; *med.*, av yttre våld framkallad hjärnskakning. — **Kommotionspsyko's** l. **Trauma'tisk neuro's,** *med.*, rubbning i nervsystemet av funktionell art, framkallad av yttre anledning, olyckshändelse l. d.

Kommove'ra (*lat. commove're*), beveka, förmå.

Kommu'n (*fr. commune,* av *lat. commu'nis,* allmän, gemensam), samhälle inom en stat med sitt särskilda landområde och sina egna samhällsangelägenheter vid sidan om statsintressena. — **Kommuna'l,** som avser l. hör till en kommun. — **Kommu'nen,** se *Pariskommunen.* — **Kommuna'l,** rör. någon kommun. — **Kommunalbeskattning,** beskattning av kommunens medlemmar för kommunens behov. — **Kommunalstyrelse,** den politiska anordning, enl. vilken varje kommun har rättighet att själv bestämma om sina enskilda angelägenheter. — **Kommuna'rd,** medlem av Pariskommunen (se d. o.).

Kommunice'ra (*lat. communica're,* av *commu'nis,* allmän, gemensam), *jur.*, meddela, delgiva; stå i förbindelse med, sammanhänga; åtnjuta nattvarden. — **Kommunicerande kärl,** *fys.*, system av två l. flera kärl, som nedtill stå i förbindelse med varandra. Enl. *lagen för kommunicerande kärl,* stiger en vätska, som hålles i detta system, lika högt i alla kärlen. — **Kommunika'bel,** som kan meddelas förenas; möjlig att färdas på. — **Kommunika'nt,** nattvardsgäst. — **Kommunikatio'n,** meddelande, delgivande; beröring; förbindelse, samfärdsel. — **Kommunikationslinje,** föreningslinje. — **Kommunikationsmedel,** samfärdsmedel. — **Kommunikationsresolutio'n,** ett av offentlig myndighet fattat beslut, på grund varav ansökning, besvär o. d. delgives motpart till förklaring o. s. v. — **Kommunikationstabell,** en samling tryckta meddelanden om samfärdsförhållanden. — **Kommunikationsväsende,** ett lands samfärdsvägar. — **Kommunikati'v,** meddelsam, språksam; som befordrar förbindelse. — **Kommunike',** meddelande l. underrättelse till allmänheten.

Kommunio'n (*lat. commu'nio*), nattvardsgång. — **Kommunionbok,** dets. som kommunionlängd; uppbyggelsebok för nattvardsgäster. — **Kommunionsförhör,** av ålder föreskrivet förhör, som prästen skulle anställa med nattvardsgästerna, innan de tillätos deltaga i nattvarden. — **Kommunionslängd,** nattvardslängd, en av de böcker, som enl. lag (där så påfordras) skall föras i varje svensk statskyrkoförsamling. — **Kommunionstvång,** inom katolska kyrkan föreliggande tvång att årligen begå nattvarden, som kvarstod i svensk kyrkolag till 1863. — **Kommunionvin,** nattvardsvin. — **Självkommunion,** prästmans rätt att giva sig själv nattvarden (lagfäst 1904).

Kommuni'sm (av *lat. commu'nis,* gemensam), den nationalekonomiska lära, som påyrkar, att all egendom skall vara gemensam l. att såväl egendom som arbetsvinst skall delas. Jfr *Socialism.* — **Kommuni'ster,** anhängare av kommunismen. — **Kommuni'stisk,** som har avseende på l. sammanhänger med kommunismen. — **Kommunistiska manifestet,** ett socialistiskt program som av Marx och Engels utarbetades för ett nybildat internationellt, kommunistiskt förbund och utsändes i början av 1848. — **Kommunite't** (*lat. commu'nitas*), gemenskap; samegendom; förr studenthärbärge, gemensamhetsboning i förening med underhåll för studerande vid en högre undervisningsanstalt. Jfr *Bursa, Collegium* och *Internat.*

Kommutatio'n (*lat. commuta'tio*), förändring; utbyte. — **Kommutationsvinkel,**

astr., vinkeln mellan en linje, dragen från jorden till solen, och en annan, dragen från solen till en planet.

Kommuta'tor (av *lat. con*, med, och *muta're*, omflytta), *fys.*, strömvändare, en apparat för omkastning av den elektriska strömmens riktning i en ledare. — **Kommute'ring**, strömomkastning.

Komne'nos, östromersk kejsarätt.

Ko'mos, *gr.*, hos de gamla grekerna glatt och festligt lag; Backuståg; *gr. myt.*, festyrans gud. Jfr *Komedi.*

Komp., förk. för *Kompani* (i firmanamn).

Komp., förk. för *komparativ* l. *komponerad.*

Kompa'kt (av *lat. compa'ctus*), tät, fast, sammanpackad.

Kompakta't (av *lat. compaci'sci*, genom ömsesidigt fördrag överenskomma), fördrag, förlikningspunkter.

Kompan, se *Kumpan.*

Kompani' (*fr. compagnie*, av *lat. cum.*, tillsammans med, och *pa'nis*, bröd), sällskap; *handelst.*, handelsbolag, industriell förening (förk. i firmabeteckningar till *Komp.*, *Comp.*, *Ko.* l. *Co.* och uttalas kå'mpani); *krigsk.*, den minsta administrativa enheten vid infanteriet. — **Kompaniadjutant**, i Sverige underofficer (vanligen fanjunkare), som handhar kompaniets expedition såsom biträde åt kompanichefen. — **Kompanichef**, befälhavaren över ett kompani. — **Kompanikolonn**, kompaniets uppställning i kolonn på plutonen.

Kompani'rupie, se *Rupie.*

Kompanjo'n (*fr. compagnon*, av *lat. cum*, tillsammans med, och *pa'nis*, bröd), följeslagare; bolagsman. Jfr *Associé.*

Kompa'nlanternor, se *Kampanjlanternor.*

Kompara'bel, **Komparatio'n**, **Komparati'v** m. fl., se under följ. ord.

Kompare'ra (*lat. compara're*), jämföra; *språkv.*, efter graden ändra adjektivets l. adverbets form. — **Kompara'bel** (*lat. compara'bilis*), jämförlig; *språkv.*, som kan kompareras.)(I n k o m p a r a b e l. — **Komparatio'n** (*lat. compara'tio*), jämförelse; *språkv.*, gradförhöjning, den förändring ett adjektiv l. adverb undergår för att vid jämförelse beteckna en egenskap l. omständighet i högre l. högsta grad. — **Komparationsgraderna**, *språkv.*, jämförelsegraderna, äro *positi'vus* l. *positi'v*, adjektivets l. adverbets grundform, *komparativus* l. *komparativ*, som utmärker en högre grad, och *superlativus* l. *superlativ*, som utmärker den högsta graden. — **Komparati'v**, jämförande; *språkv.* = *Komparativus* (se *Komparationsgraderna*). — **Komparativa konjunktioner**, subordinerande konjunktioner, som uttrycka en jämförelse. — **Komparativsatser**, bisatser, som innehålla en jämförelse med huvudsatsen. — **Kompara'tor** l. **Komparatö'r**, instrument för jämförande av lineära mått och skalor; instrument för bestämmande av jästa dryckers alkoholhalt.

Kompare'ra (*lat. compare're*), uppträda inför rätta — **Kompare'nt**, person, som uppträder inför rätta.

Kompa'rs (*ital. compa'rsa*, av *compari're*, synas, uppträda), stum person i ett skådespel, statist (se d. o.).

Kompa'ss (*fr. compas*, *ital. compa'sso*, av *mlat. compa'ssus*, kretslopp, omkrets) l. **Busso'l**, instrument, som vanligen består av en glastäckt metalldosa med en däri befintlig, på ett stift rörligt fäst magnetnål som pekar mot norr. Brukas för fartygs styrande i rätt kurs, för bestämmande av väderstreck, för uppsökande av järnmalm o. s. v.

Kompassen, *astr.*, se *Circinus.*

Kompassio'n (*lat. compa'ssio*), medlidande.

Kompassväxter, *bot.*, växter, som inställa sina (vertikalt ställda) blad i nord-sydriktning, för att minska inverkan av middagstidens solhetta.

Kompa'stor (*nylat.*, av *lat. con*, med, och *pa'stor*, herde), hjälppräst.

Kompate'ra (*lat. compa'ti*), hava medlidande med; passa tillsammans, överensstämma.

Kompaternite't, *lat.*, fadderskap; andlig släktskap.

Kompati'bel, *lat.*, förenlig (med); överensstämmande, passande.

Kompatrio't (*fr. compatriote*, av *lat. cum*, tillsammans med, och *pa'tria*, fädernesland), landsman.

Kompelle'ra, *lat.*, pådriva, tvinga.

Kompe'ndium, *lat.*, sammandrag; sammandragen lärobok; handbok. — **Kompendia'risk** l. **Kompendiö's**, sammanträngd; lätthanterlig. — **Kompendie'ra**, sammanfatta, sammandraga.

Kompense'ra (*lat. compensa're*), ersätta, kvitta. — **Kompensatio'n**, ersättning, skadestånd, kvittning; *fys.*, utjämning av ett fel. — **Kompensa'tor**, *fys.*, apparat, som åstadkommer kompensation (se d. o.). — **Kompensationspendel**, *fys.*, utjämningspendel, en av två metaller med olika utvidgningsegenskaper bestående pendel, som ej förlänges av värmen l. förkortas av kölden. Användes i synnerhet på astronomiska ur, där stor noggrannhet är av nöden.

Komperendinatio'n, *lat.*, en termins (t. ex. betalnings-) uppskjutande.

Kompete'ns, **Kompete'nt**, se under följ. ord.

Kompete'ra (*lat. compe'tere*, av *cum*, tillsammans med, och *pe'tere*, söka vinna), rättmätigt tillkomma, anstå, hövas; tillsammans göra anspråk på l. eftersträva. — **Kompete'ns** (*fr. compétence*), rättighet att tävla om en plats; behörighet, befogenhet; erkänd duglighet, förmåga.)(I n k o m p e t e n s. — **Kompetenskonfli'kt**, *jur.*, föreligger, om tvenne domstolar ha olika mening om, var laga forum för ett

mål är. — **Kompetenslagen,** *jur.*, reglerar förhållandet mellan svensk och utländsk rätt vid tillämpningen av 1904 års "lag om vissa internationella rättsförhållanden rör. äktenskap och förmynderskap". — **Kompete'nt,** behörig, berättigad; duglig.)(I n k o m p e t e n t. — **Kompeti'tor,** medsökande.

Kompile'ra (av *lat. compila're,* plundra), till en bok sammanföra vad man utplockat ur andra skrifter. Jfr *Excerpera* och *Plagiera.* — **Kompilatio'n,** en genom kompilering åstadkommen skrift. — **Kompila'tor,** person, som kompilerar. Jfr *Excerptor.*

Komplane'ra (*lat. complana're*), jämna, avrödja. — **Komplanatio'n** (*lat. complana'tio*), jämnande, undanrödjande; *mat.*, bestämmandet av ytinnehållet av gränsytan hos en given solid figur.

Komplekte'ra (av *lat. comple'cti*), sammanfatta, innehålla.

Kompleme'nt (*lat. compleme'ntum,* av *comple're,* fylla), fyllnad; *mat.*, vinkel l. båge, som utfyller en annan vinkel l. båge till 90°; *bakteriol.*, skyddsämne i normalt blod, som utövar den bakteriedödande verkan i ett immunserum. — **Aritmetiskt komplement** till ett givet tal bildar det tal, som, då det lägges till det givna till resultat åstadkommer 0. — **Komplementfärger** l. **Komplementä'ra färger,** *fys.*, färger, vilka parvis giva vitt, nämligen rött och blågrönt, orange och cyanblått, gult och indigoblått, gröngult och violett.

Komplementä'r (*fr. complémentaire*), fullständiggörande, utfyllande; (*fr. complimentaire*), aktiv, namngiven bolagsman i ett kommanditbolag (se d. o.).

Komplementä'ra färger, se under *Komplement.*

Kompleto'rium (*lat. completo'rium,* av *comple're,* fylla), eg. bönen efter fulländat dagsverke; i katolska kyrkan andaktsstund kl. 9 e. m. Jfr *Horæ canonicæ.*

Komple'tt (*lat. comple'tus,* av *comple're,* fylla), fullständig, fulländad, fulltalig. — **Kompletta'nt,** person, som skall undergå kompletteringsexamen (se nedan). — **Komplette'ra,** göra fullständig. — **Komplette'ring,** fullständigande. — **Komplette'ringsexamen,** fyllnadsprövning. — **Komplettmaskin,** *boktr.*, en stilgjutningsmaskin, som gör typerna fullkomligt färdiga.

Komple'x (av *lat. comple'cti,* omfatta), sammanfattning, inbegrepp; ett helt av sinsemellan självständiga delar; *adj.*, sammansatt, som består av flera leder. — **Komplexa salter,** *kem.*, sammansatta salter, som ej uppvisa komponenternas egenskaper. — **K. tal** l. **K. kvantiteter,** *mat.*, tal, bildade av två l. flera grundenheter.

Komplexio'n (*lat. comple'xio*), kroppsbeskaffenhet; lynne. Jfr *Konstitution, Naturel* och *Temperament.*

Komplice'ra (*lat. complica're*), inveckla, intrassla. — **Komplicite't,** delaktighet i ett brottsligt företag. — **Komplikatio'n,** inveckling, intrassling; *med.*, tillstötande sjukdom, som gör den urspr. mera invecklad. — **Kompli's** (*fr. complice*), medbrottsling.

Komplimang l. **Kompliment** (*l.* kångplima'ng; *fr. compliment*), hövlighets- l. vördnadsbetygelse; artighet, artigt yttrande; hälsning. — **Komplimente'ra,** säga artigheter, berömma.

Kompli's, se under *Komplicera.*

Komplo'tt (*fr. complot,* av *lat. complica're,* inveckla), hemligt anslag, sammansvärjning. Jfr *Kabal, Intrig, Konspiration.* — **Komplotta'nt,** deltagare i en komplott. — **Komplotte'ra,** sammansvärja sig; stämpla.

Komplute'nsiska bibeln, en i förra hälften av 1500-t. i den spanska staden *Complutum* utg. polyglottbibel (se d. o.).

Kompone'ra (*lat. compo'nere,* av *cum,* tillsammans med, och *po'nere,* sätta, ställa), sammansätta; *tonk.*, uppfinna och utarbeta ett tonstycke. — **Kompone'nt,** dets. som *Komposant.* — **Komponi'st** l. **Kompositö'r,** tonsättare. — **Komposa'nt,** *mek.*, varje särskild kraft, som ingår i ett system av krafter. — **Kompo'sitakapitäl,** *byggn.*, sammansatt kapitäl, en romersk kapitälform, som förenar det joniska kapitälets voluter med det korintiska kapitälets bladkransar. — **Komposi'tfartyg,** är av blandad trä- och järnkonstruktion. — **Kompositio'n** (*lat. composi'tio*), sammansättning, utarbetning; anordning, gruppering; *tonk.*, tonsättningskonst; tonstycke; *språkv.*, sammansatt ord; *tekn.*, en legering av tenn med antimon, koppar och stundom vismut; en lösning av granulerat tenn i kungsvatten. — **Kompositionslinne,** celluloidbehandlat linne, avsett att ersätta stärksaker. — **Kompositionslära,** *tonk.*, tonsättningslära. — **Komposito'risk,** som rör komposition. — **Kompositri's,** kvinnlig tonsättare. — **Kompo'situm,** *lat.* = *Komposition, språkv.*, (se föreg. ord). — **Kompo'st** l. **Kompostjord** (av *lat. compo'situm,* sammansatt blandning), *lantbr.*, gödselblandning, ett gödningsämne, som består av förruttnande produkter ur växt- l. djurriket, blandade med mineraliska l. jordartade ämnen. — **Komposte'ra,** upplägga i kompost. — **Kompostgödsel,** blandningsgödsel av allehanda avfall jämte upplösande ämnen.

Komporta'bel (*fr. comportable*), lämplig, passande; fördragsam.

Kompositio'n, Kompositö'r, Kompo'st m. fl., se under *Komponera.*

Kompo'tt (*fr. compote,* av *lat. compo'situs,* sammansatt), frukt, kokt i vatten och socker.

Kompound (*eng. compound, l.* kåmpa'und), sammansatt. Användes i sammansätt-

ningar. — **Kompoundmaskiner,** se *Compoundmaskiner.* — **Kompoundolja,** konsistensfett, smörjmedel i fast form. — **Kompoundplåt,** består av en plåt av mjukt järn, sammansvetsad med en plåt av hårt stål.

Komprehende'ra (*lat.* *comprehe'ndere*), fatta, begripa. — **Komprehensi'bel,** som kan fattas, begriplig. — **Komprehensi'v,** sammanfattande, vittomfattande.

Kompre'ss, Kompressio'n m. fl., se under följ. ord.

Komprime'ra (*lat.* *compri'mere*), sammanpressa, hoptrycka, förtäta; undertrycka. — **Kompre'ss** (*fr.* *compresse*), oftast flerdubbel linnelapp, som, doppad i vatten l. något medikamentöst ämne, brukas till att avkyla huden. — **Kompressi'bel,** som kan hoptryckas. — **Kompressibilite't,** egenskapen att kunna hoptryckas. — **Kompressio'n** (*lat.* *compre'ssio*), sammantryckning, hoppressning. — **Kompressionskula,** kula som utfyller räfflorna i ett eldvapen och därför sammantryckes i längdriktningen av krutgasen. — **Kompressionsmaskin,** en apparat, varmed elastiska, flytande ämnen sammantryckas. — **Kompressionsmätare,** manometer (se d. o.). — **Kompressionspump,** en pump, med vilken gaser och ångor sammantryckas. — **Kompressionsvärme,** *fys.*, det värme, som alstras genom sammantryckning av en gasmassa. — **Kompressi'v,** sammantryckande. — **Kompresso'rium,** *med.*, ett instrument, medelst vilket tryck åstadkommes på någon kroppsdel. — **Komprimerad luft,** flytande luft.

Komprobe'ra, *lat.*, godkänna, gilla.

Kompromette'ra (*fr.* *compromettre,* av *lat.* *compromi'ttere,* ömsesidigt lova), inveckla någon i en sak; blottställa för ledsamhet; framställa i ofördelaktig dager. — **Kompromi'ss,** överenskommelse på grund av ömsesidig eftergift, särskilt efter skiljedomares utslag. — **Kompromissform,** se *Kontamination.* — **Kompromissrätt,** särskild domstol, tillsatt att avgöra en viss fråga. — **Kompromissa'rie,** skiljoman, ledamot av kompromissnämnd.

Kompulsio'n l. **Kompulsatio'n** (av *lat.* *compulsa're,* starkt driva på), anmaning, nödgande, tvång. — **Kompulsi'v,** nödgande, tvingande. — **Kompulsivt tvång,** *jur.*, påverkan av en persons vilja medelst hot. — **Kompulso'rium** l. **Kompulsato'rium,** från en högre myndighet till en lägre ställt anmaningsbrev.

Kompute'ra (*lat.* *computa're*), beräkna, göra ett överslag, sammanräkna. — **Komputa'bel,** möjlig att beräkna, beräknelig. — **Komputatio'n,** sammanräkning. — **Kanonisk komputation,** katolska kyrkans regel för sammanräkning av vid äktenskap förbjudna led.

Komtu'r (*mlat.* *commenda'rius,* av *commendare,* lämna i någons händer), innehavare av en andlig riddarordens gods. — **Komturi',** en komturs förvaltningsområde. Jfr *Kommenderi.*

Kon-, se *Con-.*

Kon (*gr.* *ko'nos*), kägla; *mat.*, figur, som begränsas av en kägelformig yta; även denna yta. — **Konisk,** formad som en kon, kägelformig. — **K. pendel,** pendel, som rör sig utefter en konisk yta i st. f. att svänga i ett plan. — **K. sektion,** kägelsnitt, en kroklinje, som uppkommer, då en kon skäres av ett plan. De koniska sektionerna äro h y p e r b e l, e l i p s och p a r a b e l, samt i gränsfall den räta linjen och cirkeln.

Kona'k, *turk.*, palats, en högre ämbetsmans boning. — **Konakdsji,** kvartermästare. — **Konakdsji-basji,** generalkvartermästare.

Konaxia'l (av *lat.* *con,* med, och *a'xis,* axel), med gemensam axel.

Koncede'ra (*lat.* *conce'dere*), giva vika, medgiva, tillåta. — **Koncessio'n** (*lat.* *conce'ssio*), samtycke, tillstånd, särskilt från offentlig myndighet beträffande utövning av merkantil, industriell l. d. verksamhet. — **Koncessi'v,** medgivande. — **Koncessiva konjunktioner,** *språkv.*, subordinerande konjunktioner, som utmärka medgivande.

Koncentre'ra (*fr.* *concentrer,* av *lat.* *cum,* med, och *ce'ntrum,* medelpunkt), sammantränga, förena i en punkt; *kem.*, borttaga lösningsmedel från en lösning. — **Koncentratio'n** l. **Koncentre'ring,** förening i en punkt, samlande; förtätning, förstärkning; *kem.*, förstärkning av en lösning, därigenom att lösningsmedlen avlägsnas. — **Koncentrationselement,** *fys.*, galvaniskt batteri, vars båda elektroder äro av samma metall och neddoppas i olika koncentrerade lösningar av ett salt av metallen. — **Koncentrationsläger,** fångläger. — **Koncentrationsläsning,** periodisk läsning av endast vissa ämnen vid skolstudier. — **Koncentra'tor,** en apparat, avsedd att bereda koncentrerade gödningsämnen av avfall. — **Koncentricite't,** egenskapen att hava samma medelpunkt. — **Konce'ntrisk,** *mat.*, som har samma medelpunkt.

Koncentre'rad alun = *Aluminiumsulfat* (se d. o.).

Konce'pt (*lat.* *conce'ptum,* av *conci'pere,* avfatta, i sig upptaga), plan, utkast, första uppställningen av en skrivelse, som sedan skall renskrivas. Jfr *Mundum.* — **Konceptpapper,** sämre slags papper, varpå utkast o. d. skrivas.

Koncepta'kler l. **Skafi'dier,** *bot.*, särskilt utbildade förvaringsrum, i vilka fortplantningsorganen hos vissa brunalger (*Fuca'ceæ*) sitta.

Konceptio'n, Koncepti'sm m. fl., se under *Koncipiera.*

Koncern (*l.* -sä'rn), sammanslutning av affärsföretag under gemensam finansledning.

Koncerne'ra (*lat.* *conce'rnere*), angå, vidkomma.

Koncerpe'ra (*lat.* *conce'rpere*, av *ca'rpere*, plocka), sönderplocka, sönderriva.

Konce'rt, se *Konsert.*

Koncessio'n, Koncessiv m. fl., se under *Koncedera.*

Konchi'ter (av *gr.* *ko'nche*, mussla), *paleont.*, förstenade musslor.

Konchy'lie (*gr.* *konchy'lion*), snäcka, mussla. — **Konchyliolo'g** (av *gr.* *lo'gos*, lära), se *Konkylier.*

Konciergeri'et (*gr.* kångsiärsje-), se *Conciergerie.*

Koncilia'nt (*fr.* *conciliant*), försonlig.

Konci'lium (*lat.* *conci'lium*) l. **Konsi'lium**, församling; i katolska kyrkan kyrkomöte, synod (se d. o.).

Koncinnite't (av *lat.* *conci'nnus*), prydlig, väl avpassad), *talk.*, föredragets måttfullhet, sköna form och sinnrikhet.

Konciona'tor, se *Concionator.*

Koncipie'ra l. **Koncipe'ra** (av *lat.* *conci'pere*, avfatta, i sig upptaga), undfå, uppfatta, emottaga; befruktas, bliva havande; avla, alstra; författa. — **Koncepti'bel**, begriplig, fattlig. — **Konceptio'n** (*lat.* *conce'ptio*), avlelse; idéalstring, uppfattning av idéer; föreställning, begrepp; uppsättning av en skrift. Se vid. *Conceptio* etc. (under *Concipiera*). — **Koncepti'sm**, ett slags gongorism (se d. o.), skapad av spanske författaren de Ledesma. — **Koncepti'v**, mottaglig, skicklig, i stånd att fatta. — **Konceptuali'sm**, form av *Nominalism* (se d. o.).

Konci's (*lat.* *conci'sus*, av *conci'dere*, avskära), kort och innehållsrik, sammanträngd. — **Koncisio'n** l. **Konci'shet**, innehållsrik korthet, sammanträngdhet.

Koncite'ra (*lat.* *concita're*), uppreta, uppvigla.

Kondebito'rer (av *lat.* *con*, med, och *de'bitor*, se d. o.), *handelst.*, medgäldenärer.

Kondemne'ra (*lat.* *condemna're*), döma, fördöma; förklara ett fartyg odugligt till reparation; taga i beslag, förklara en vara förbruten. — **Kondemnatio'n**, dömande, fördömande; utdömande av ett fartyg; förklarande att en vara är förbruten.

Kondensa'bel, Kondensa't, Kondensatio'n, Kondensa'tor m. fl., se under följ. ord.

Kondense'ra (*lat.* *condensa're*, av *con*, med, och *de'nsus*, tät), göra tät, sammanpressa; *fys.*, giva flytande l. fast form åt gaser och ångor. — **Kondensa'bel**, förtätbar.)(I n k o n d e n s a b e l. — **Kondensabilite't**, förtätbarhet. — **Kondensa't**, kondenserad produkt. — **Kondensatio'n**, förtätning, särskilt av gaser och ångor. — **Kondensa'tor** l. **Konde'nsor**, ”förtätare”, förtätningsapparat, apparat till uppsamlande av värme l. elektricitet. — **Kondensite't**, täthet.

Kondiktio'n (*lat.* *condi'ctio*, av *condi'cere*, förkunna), *rom. rätt.*, personlig återvinningstalan.

Konditio'n (*lat.* *condi'tio*), villkor; levnadsvillkor; tillstånd, beskaffenhet; tjänst (hos enskild person). — **Konditiona'l**, villkorlig. — **Konditiona'la konjunktioner**, *språkv.*, subordinerande konjunktioner som utmärka villkor. — **Konditiona'lis** (*fr.* *conditionel*), en till formen med futurum, till betydelsen med konjunktiven besläktad modus i de romanska språken. — **Konditionali'sm**, *teol.*, läran om den villkorliga odödligheten. — **Konditione'ra**, betinga; vara i tjänst (hos enskild person); utröna beskaffenheten (särskilt av fuktighetshalten) hos vissa varor. — **Konditionerad**, beskaffad. Jfr *Conditio* etc. — **Konditionering**, undersökning av fuktighetshalten hos vissa varor, särskilt silke och ull. — **Konditioneringsapparat**, apparat för undersökning av fuktighetshalten i vissa varor.

Kondi'tor (av *lat.* *condi're*, insylta, krydda), sockerbagare. — **Konditori'**, sockerbagarebutik; damkafé.

Kondole'ra (*lat.* *condole're*), betyga deltagande, beklaga. — **Kondoleans** (*l.* -lea'ngs; *fr.* *condoléance*), sorgebetygelse. — **Kondole'ns** = *Kondoleans* (se föreg. ord).

Kondomina't l. **Kondomi'nium** (av *lat.* *con*, med, och *domina'ri*, härska), landområde, som äges av flera personer gemensamt; flera regenters samherravälde över ett område.

Kondonationsbrev (av *lat.* *condona'tio*, gåva), gåvobrev.

Kondong (*fr.* *condom*), tunt skyddsöverdrag av gummi vid coitus mot smitta och konception.

Kondo'ren, *zool.*, *Sarcorha'mphus gry'phus*, en sydamerikansk rovfågel som tillhör avdelningen kamgamarna inom gamfåglarnas familj.

Kondo'riträ l. **Koralllträ**, det ljust rödbruna, hårda och tunga virket av kondoriträdet (*Adena'nthera pavo'nia* av fam. *Legumino'sæ*), inhemskt i Ostindien och odlat i tropikerna. Användes till finare möbler och sniderier.

Kondottiä'r, se *Condottière.*

Kondri'n (av *cho'ndros*, brosk), *kem.*, brosklim. — **Kondri't**, *med.*, broskinflammation; *miner.*, en meteorsten med järn som underordnad beståndsdel.

Kondrodi't (av *gr.* *chondro's*, kornig), *miner.*, en mineralgrupp, som innefattar *humit*, *kondrodit* och *klinohumi't;* ett till denna grupp hörande monoklint mineral.

Kondroiti'n, se följ. ord.

Kondroiti'nsvavelsyra, *kem.*, uppstår vid sönderdelning av *kondromukoid* (se d. o.).,

sönderfaller vid kokning med syror i ett äggviteämne, *kondroitin*, och svavelsyra, förefinnes alltid i ringa mängd i urinen.

Kondro'm l. **Enkondro'm** (av *gr. cho'ndros*, brosk), *med.*, brosksvulst.

Kondromukoi'd (av *lat. ko'ndros*, brosk, och *mu'cus*, slem), *kem.*, ett äggviteämne, som utgör en av huvudbeståndsdelarna i brosk.

Kondru'ser (*lat. condru'si*), ett forngermanskt folk.

Kondui't (*fr. conduite*), uppförande; fint sätt. — **Konduitfel**, mindre förseelse mot goda seder. — **Konduitlista**, lista över tjänstemäns förhållande och verksamhet.

Kondukta'ns, *elektrotekn.*, förlustmotståndet vid växelström, dividerat med kvadraten på impedansen (se d. o.).

Kondu'kter (av *lat. con*, med, och *du'cere*, leda), *pl.*, *tonk.*, på orgelverk befintliga rör, vilka föra vädret från väderlådan till de pipor, som ej äro placerade på själva lådan.

Kondu'ktor (av *lat. condu'cere*, sammanföra), *fys.*, ledare (för värme l. elektricitet); åskledare. — **Konduktio'n** (*lat. condu'ctio*), legning, hyrning, arrendering. — **Konduktionsström**, elektrisk ledningsström. — **Konduktö'r** (*fr. conducteur*), ledare, förare å ett bantåg, en spårvagn o. d.; tjänsteman, som bl. a. mottager biljetter och avgifter.

Kondurangi'n, *kem.*, den verksamma beståndsdelen av kondurangobarken (se följ. ord).

Kondura'ngo, *farm.*, *Co'rtex condura'ngo*, barken av den sydamerikanska busken *Gono'lobus condurango*, tillhörande fam. *Asclepiada'ceæ*, brukas i sitt hemland som medel mot kräftsjukdomen.

Kondylo'm (*gr. kondylo'ma*), *med.*, svulst å hudens bindvävslager. De platta och breda kondylomerna äro av syfilitisk natur.

Konfarreatio'n, se *Confarreatio*.

Konfedere'ra sig (*lat. confœdera're*), förena sig genom förbund. — **Konfedererade**, förbundna; under inbördeskriget i Nordamerika 1861—65 partinamn för sydstaterna. Jfr *Federerade*. — **Konfederatio'n**, förbund; förening av stater, vilka inom densamma bibehålla sin suveränitet. Jfr *Federation*.

Konfe'kt, Konfekty'rer, Konfity'rer (*ital. confe'tto*, av *lat. confi'cere*, göra färdig, laga till), bakverk av socker. Jfr *Confetti*.

Konfektio'n (*fr. confection*, av *lat. confi'cere*, göra färdig), fullständig uppsättning av kläder; lager av färdigsydda kläder.

Konfekty'rer, se *Konfekt*.

Konfere'ns m. fl., se under följ. ord.

Konfere'ra (*fr. conférer*, av *lat. confe'rre*, sammanföra), jämföra; rådslå; förläna, överlåta. — **Konfere'ns**, överläggning, underhandling, rådplägning; ej beslutmässig sammankomst (jfr *Kongress*); de i sammankomsten deltagande. — **Konferensiä'r** (*fr. conférencier*, föreläsare), person, som på kabaréscenen har till uppgift att presentera de uppträdande. — **Konferensråd**, i Danmark till andra rangklassen berättigande titel. — **Gehe'imekonferensråd**, dansk titel, som berättigar till första rangklassen. Jfr *Geheimeråd*.

Konfessio'n (*lat. confe'ssio*), bekännelse; trosbekännelse; bikt. Jfr *Confessio*. — **Konfessiona'l**, bekännelseskrift; "biktspegel". — **Konfessionali'sm**, strängt fasthållande vid ett visst kyrkosamfunds troslära. — **Konfessiona'rie**, biktfader. — **Konfessione'll** l. **Konfessione'l**, ortodox, överensstämmande med trosbekännelsen. — **Konfessioni'st** l. **Konfessionsförvant**, trosförvant, anhängare av den augsburgiska bekännelsen. — **Konfessionslös**, som icke bekymrar sig om l. tillhör någon trosbekännelse. — **Konfe'ssor**, biktfader vid ett kloster. Se vid. *Confessor*. — **Generalkonfessor** (*lat. confe'ssor genera'lis*), titel för biktfadern vid de båda birgittinkonventen.

Konfide'ns (*lat. confide'ntia, fr. confidence*), förtroligt meddelande; förtroende, tillit. **Konfident** (*l.* -da'ng; *fr. confident*), förtrogen. — **Konfidentie'll** l. **Konfidentie'l**, i förtroende meddelad, mellan fyra ögon; grundad på förtroende.

Konfige'ra (*lat. confi'gere*), sammanhäfta, binda tillsammans.

Konfigure'ra (*lat. configura're*), dana, bilda, gestalta. — **Konfiguratio'n**, yttre form l. bildning, konturer; *astr.*, stjärnornas ställning till varandra (jfr *Konstellation*).

Konfinatio'n (av *lat. con*, tillsammans, och *fi'nis*, gränslinje), *jur.*, frihetsstraff, blott bestående i förbud att lämna viss ort.

Konfirma'nd, Konfirmatio'n, se under följ. ord.

Konfirme'ra (*lat. confirma're*), bekräfta, stadfästa, bestyrka; stadfästa någon i hans döpelseförbund. — **Konfirma'nd**, person, som beredes till konfirmationen. — **Konfirmatio'n** (*lat. confirma'tio*), stadfästelse, bekräftelse; den kyrkliga handling, varigenom döpelseförbundet stadfästes.

Konfiske'ra (*lat. confisca're*, av *fi'scus*, se d. o.), indraga till det allmänna; förklara något förverkat, taga i beslag. — **Konfiska'bel**, som kan och bör indragas l. tagas i beslag. — **Konfiskatio'n**, indragning av gods; beslag å något förverkat.

Konfity'rer, se *Konfekt*.

Konflagratio'n (av *lat. con*, tillsammans med, och *flagra're*, brinna), brand, förbränning; världsbrand.

Konflikt (av *lat. confli'gere*, stöta ihop), sammanstötning; strid, tvist.

Konflue'ra (*lat. conflu'ere*), sammanflyta,

sammanströmma, förena sig. — **Konflue'ns,** sammanströmning, tillopp.

Konfoka'la, *mat.*, kallas två koniska sektioner, då deras brännpunkter sammanfalla.

Konfo'nium, förvrängning av *kolofonium* (se d. o.).

Ko'nform (*lat. confo'rmis*), likformig, överensstämmande. — **Konformatio'n** likformiggörande; anpassning; samtycke. — **Konforme'ra,** göra likformig; rätta, ställa l. lämpa efter. — **Konformi'ster,** se *Conformers*. — **Konformite't,** överensstämmelse, likformighet. — **Konformt,** *handelst.*, lika lydande, överensstämmande. *Konformt notera,* införa en post i räkenskapsböckerna i överensstämmelse med därå erhållen uppgift.

Konforta'bel, se *Komfort*.

Konfronte'ra (*fr. confronter*, av *lat. con*, med, och *frons, gen. fro'ntis*, panna), *jur.*, inför domstol ställa två parter ansikte mot ansikte med varandra. — **Konfrontatio'n,** anklagades, vittnens l. både anklagades och vittnens förhörande i varandras närvaro, ställande av en för mord anklagad person inför den mördades lik.

Konfuciani'sm, se *Kon-fu-tses lära*.

Konfunde'ra (*lat. confu'ndere*), sammanblanda, tilltrassla; förbrylla, göra förlägen. — **Konfu's** l. **Konfy's,** oredig, otydlig; förvirrad, brydd; tankspridd. — **Konfusio'n,** oreda, förvirring; bestörtning; tankspriddhet.

Konfute'ra (*lat. confuta're*), vederlägga. — **Konfutatio'n,** vederläggning.

Kon-fu-tses lära l. **Confu'cius' lära,** framställd av den kinesiske reformatorn *Kon-fu-tse* (551—479 f. Kr.), är Kinas ortodoxa lära.

Konfy's, se *Konfus* (under *Konfundera*).

Kong Christian stod ved höjen mast, begynnelseorden till danska folksången av J. Evald, tonsatt av D. L. Rogert.

Kongele'ra (av *lat. con*, med, och *ge'lu*, köld), frysa, stelna. — **Kongelatio'n,** frysning, stelning.

Kongelo'ven (*lat. lex re'gia*), kungslagen, den danska grundlag, som utarbetades under konung Fredrik III och upphävdes år 1849.

Kongenia'l, *nylat.* (av *lat. ge'nius*, ande), självfrände; självbefryndad. — **Kongenialite't,** själsfrändskap.

Kongenita'l (av *lat. con*, med, och *gi'gnere*, föda), *med.*, medfödd.

Kongere'ra, *lat.*, hopa, sammanföra.

Kongerålen, *zool.*, vanliga havsålen, *Co'nger co'nger*.

Ko'ngespeilet (*fornno.* Konungs skuggsjá, *lat. Spe'culum regale*), kungaspegeln, en norsk skrift av okänd författare, troligen från omkr. år 1200.

Kongestio'n (*lat. conge'stio*), hopande, stockning; *med.*, blodöverfyllning, abnormt blodtillopp. — **Kongestionsabsce'ss,** *med.*, en av benröta l. annan sjukdom i benen framkallad bulnad.

Kong-fu-tses lära, se *Kon-fu-tses lära*.

Konglomera't (av *lat. conglomera're*, nysta ihop, sammanrulla), sammangyttrat ämne, sammangyttring; *miner.*, bergart, som utgör en blandning av andra bergarter. — **Konglomeratio'n,** sammangyttring.

Konglutine'ra (*lat. conglutina're*), sammanklibba, hoplimma; *med.*, hopläka (om sår). — **Konglutina't,** något sammanlimmat, hopklibbat. — **Konglutinatio'n,** hopklibbande, hoplimmande.

Kongo, se *Congu*.

Kongoholts, grenadilleträ. Se *Grenadill*.

Kongo'ni, *zool.*, se *Bubalis*.

Kongopapper, *kem.*, filtrerpapper, indränkt med kongorött (se d. o.). Reagens på fri syra i magsaften.

Ko'ngorött, *tekn.*, ett tjärfärgämne, som färgar obetad bomull vackert scharlakansröd.

Kongregatio'n, Kongregationali'ster m. fl., se under följ. ord.

Kongrege'ra (*lat. congrega're*), församla, förena, förbrödra. — **Kongregation** (*lat. congrega'tio*), förening, särskilt av flera kloster med gemensamma klosterregler; i Frankrike förening av det ultramontana partiet, som söker hävda påvens och den romerska kyrkans övervälde. Se vid. *Congregatio*. — **Kongregatio'nist,** medlem av en dylik förening. — **Kongregationali'ster,** se *Independenter*. — **Kardinalkongregatio'n,** av kardinaler bestående kommitté för kyrkliga ärenden.

Kongre'ss (*lat. congre'ssus*, av *co'ngredi*, sammanträda), sammankomst; företrädesvis beslutmässig sammankomst mellan flera regenter l. mellan ombud från flera stater (jfr *Konferens*); i vissa amerikanska fristater folkrepresentationen; i Spanien folkrepresentationens andra kammare. — **Kongress-Polen,** benämning på det av wienerkongressen 1815 återställda konungariket Polen.

Kongrue'ns, Kongrue'nt, se under följ. ord.

Kongrue'ra (*lat. congru'ere*), överensstämma, sammanfalla, vara fullt lika. — **Kongrue'ns,** överensstämmelse, likformighet. — **Kongrue'nt,** överensstämmande, likformig; passande, riktig. — **Kongruenta figurer,** *mat.*, likformiga och lika stora figurer, vilka täcka varandra, om den ena lägges ovanpå den andra. — **K. tal,** hela tal, som, då de divideras med ett givet helt tal, giva samma rest. — **Kongrui'sm,** läran om den gudomliga nådens överensstämmelse med människans vilja. — **Kongrui'st,** anhängare av denna lära. — **Kongruite't,** överensstämmelse, fullkomlig likhet.

Kongsemne, *no.*, kallades i Norge den, som före arvrikets införande omkr. 1260 kunde tagas till konung, d. v. s. alla Harald Hårfagers ättlingar (även illegitima). — **Kongsemnerne,** historiskt skådespel av *H. Ibsen.*

Koni'dier, *bot.*, se *Conidium.* — **Konidiebärare,** *bot.*, konidieavsnörande hyfer, som utgå från svamparnas mycelium.

Konife'rer, *bot.*, *Coni'feræ*, barrträd.

Koniferi'n, *kem.*, en i barrträden förekommande glykosid, som även finnes i sparris. Spjälkas av utspädda syror i glukos och *koniferylalkohol* (se följ. ord).

Konifery'lalkoho'l (se föreg. ord), omättad aromatisk alkohol, som vid oxidation övergår till vanilin, vaniljens välluktande beståndsdel.

Konig, *bot.*, se *Origanum.*

Konii'n, se *Coniina.*

Konio's, se under *Konis.*

Ko'nis, *med.*, damm, främmande substanser. — **Konio'ser,** av damm orsakade, sjukliga förändringar i lungorna.

Konisk m. fl., se under *Kon.*

Koniste'rion, *gr.* (av *ko'nis*, stoft), rum i det antika gymnasium, där de med olja ingnidna gymnasternas kroppar beströddes med stoft för att minska slipprigheten vid brottning.

Konj., förk. för *konjugation, konjunktion, konjunktiv.*

Ko'njak l. **Cognac,** druvbrännvin, franskt brännvin, uppkallat efter den franska staden *Cognac*, beredes av vinsprit, erhållen genom destillation av vin. — **Champagnekonjak** beredes genom destillation av champagnevinets bottenfällning. — **Konjaksessens** (*l.* -essa'ngs) l. **Konjakse'ter,** består vanligen av ättiketer, salpetereter och konjaksolja samt brukas till framställning av konstgjord konjak. — **Konjaksolja,** som till större delen består av etyletrar av kaprin-, kapryl-, ättik-, pelargon- och oenantsyra, användes vid fabrikationen av konstgjord konjak m. m.

Konjektu'r (*lat. conjectu'ra*), gissning, förmodan; läsart hos klassiska författare, föreslagen på grund av gissning. — **Konjektura'l,** som beror av en förmodan, en gissning. — **Konjekturalkriti'k,** bedömande av olika läsarter. — **Konjekture'ra** l. **Konjicie'ra,** förmoda, gissa.

Konjuga'l (*lat. conjuga'lis*), äktenskaplig. — **Konju'gium,** *lat.*, äktenskap.

Konjuga'ta (*lat. a'xis conjugata*, av *conjuga're*, förbinda), *med.*, namn på vissa diametrar i lilla bäckenet hos kvinnor. — **Konjugataxel,** den mot huvudaxeln vinkelräta linjen i en hyperbel. — **Konjugatdiameter,** till en diameter i en konisk sektion är den linje, som delar alla med diametern parallella kordor mitt itu. — **Konjugatexpressio'ner,** *mat.*, komplexa l. imaginära storheter, som blott skilja sig från varandra genom olika tecken framför de imaginära uttrycken.

Konjuge'ra (*lat. conjuga're*), sammanfoga, förena; *språkv.*, böja verb, d. v. s. förändra det efter person, numerus, modus, tempus, genus o. s. v. — **Konjugatio'n,** sammanfogning, förening; *språkv.*, böjning av verb (jfr föreg. ord).

Konju'gium, se under *Konjugal.*

Konjunge'ra (*lat. conju'ngere*), förena, förbinda. — **Konjunktio'n** (*lat. conju'nctio*), sammanfogning, förening; *astr.*, sammanträffandet i synlinjen av tvenne planeter l. en planet och solen.)(O p p o s i t i o n; *språkv.*, bindeord. De *koordinerande* (samordnade) konjunktionerna sammanbinda satser och satsdelar av samma slag, de *subordinerande* (underordnande) inleda bisatser. — **Konjunktiona'l bisats,** en genom en subordinerande konjunktion inledd bisats. — **Konjunktione'll,** som tillhör konjunktion, konjunktions-. — **Konjunkti'v** l. **Konjunkti'vus,** se *Modus.* — **Konjunkti'va,** *anat.*, bindehinna. — **Konjunktiva'l reaktio'n,** *med.*, diagnos på misstänkt tuberkulos, genom indroppning av alttuberkulin i ögats konjunktivalsäck; även av malein vid rots. — **Konjunktivi'tis,** *med.*, inflammation i ögats bindhinna. — **Konjunktu'r,** *pl.* **-er** (*fr. conjoncture*), sammanträffande av omständigheter, tidsförhållanden; *pl., handelst.*, av tillgång och efterfrågan betingade affärsförhållanden.

Konjuration (*lat. conjura'tio*), sammansvärjning. — **Konjura'nt,** sammansvuren.

Konkaneehampa (*l.* -ni'-), dets. som *Sunn* (se d. o.).

Konkaro'ng (härledning oviss), gammaldags fruntimmersmössa med veckat rysch; alla, "hela bunten".

Konka'v (av *lat. con*, med, från alla håll, och *ca'vus*, hålig), urholkad, skålformig, inåtvälvd.)(K o n v e x. — **Konkavkonve'x,** på den ena sidan skålformigt urholkad, på den andra upphöjd. — **Bikonkav,** på bägge sidor skålformigt urholkad. — **Plankonkav,** på ena sidan skålformigt urholkad, på den andra plan. — **Konkavite't,** skålformig urholkning. — **Konkavspegel,** skålformigt urholkad spegel.

Konkinami'n, *kem.*, en alkaloid, som förefinnes i vissa slags kinabarkar.

Konkini'n, *kem.*, en alkaloid i kinabark, möjligen identisk med kinidin.

Konkla'v (*fr. conclave, lat. conclave*, av *con*, med, och *cla'vis*, nyckel), stället, där kardinalerna sammanträda för att välja påve; samtliga de väljande kardinalerna.

Konklude'ra (*lat. conclu'dere*), sluta, draga slutsats, döma. — **Konklude'nta handlingar,** handlingar, av vilka man kan sluta sig till den handlandes avsikter. — **Konklusio'n** (*lat. conclu'sio*), *log.*, slutsats, slutföljd. Jfr *Premiss.* — **Konklusi'v,** som

innehåller slutsats. — **Konklusiva konjunktioner,** *språkv.*, koordinerande konjunktioner, som utmärka slutsats.

Konkologi' = *Konkyliologi* (se d. o.).

Konkomitans (av *lat. comita're*, följa), katolsk lära, enl. vilken Kristi blod är närvarande i hostian. Framställd till försvar för att lekmän ej få åtnjuta kalken.

Konkorda'ns, Konkorda't, se under följ. ord.

Konkorde'ra (*lat. concorda're*), överensstämma, sammanträffa. — **Konkorda'ns** (*lat. concorda'ntia*), överensstämmelse (i synnerhet mellan de bibliska skrifterna); bibelregister ordnat efter överensstämmelse i ord (*verbalkonkordans*) l. mening (*realkonkordans*); *geol.*, likformig lagring (jfr *Diskordans*). — **Konkorda'nt,** överensstämmande. — **Konkorda't** (*mlat. concorda'tum*, av *lat. concorda're*, överensstämma), fördrag, slutet mellan katolska kyrkan och världsliga furstar i fråga om kyrkans och statens ställning till varandra; *handelst.*, ackord, överenskommelse.

Konkordieboken (*lat. Conco'rdia pi'a*), den fromma endräkten, lutherska kyrkans samtliga bekännelseskrifter; *Ekumeniska* (för kristna kyrkor gemensamma) *symbola* (det *apostoliska*, det *nicenska* och det *athanasianska symbolum*) samt *Augsburgiska bekännelsen, Augsburgiska bekännelsens försvar, Schmalkaldiska artiklarna, Luthers katekeser* och *Konkordieformeln.* — **Konkordieformeln** (*lat. Fo'rmula conco'rdiæ*), endräktsformeln, lutherska kyrkans femte och sista symboliska bok.

Konkredito'rer (av *lat. con*, med, och *kre'ditor*, se d. o.), *handelst.*, medborgenärer.

Konkreme'nt (av *lat. concre'scere*, sammanväxa, hårdna), *med.*, stenbildning i människokroppen, såsom njursten, gallsten o. s. v. — **Konkresce'ns** (*lat. concresce'ntia*), förtätning, sammanväxning, införlivande.

Konkre't (*lat. concre'tus*, av *concre'scere*, sammanväxa, hårdna), eg. sammanvuxen; verklig, väsentlig; rik på innehåll; kroppslig; påtaglig.)(A b s t r a k t. Betrakta något *in concre'to*, betrakta något i dess enskildhet l. i verkligheten.)(I n a b s t r a c t o. — **Konkreta substantiv,** *språkv.*, benämna verkliga, för sig bestående ting. — **Konkreta tal,** *aritm.*, benämnda tal. — **Konkretio'n** (*lat. concre'tio*), förtätning, sammanväxning, konkret beskaffenhet; även = konkrement (se d. o.); *geol.*, en i en bergart förekommande, av buktiga ytor begränsad massa av mineraliska ämnen. — **Konkre'tum,** *språkv.*, konkret substantiv (se ovan).

Konkubi'n (*lat. concubi'na*, av *concumbere*, lägga sig tillsammans med någon), frilla. — **Konkubina'rie,** man, som håller frilla. — **Konkubina't** (*lat. concubina'tus, fr. concubinage*), mellan två personer av olika kön förekommande sammanlevnad utan äktenskap. Jfr *Morganatiskt äktenskap.*

Konkurre'ns, Konkurre'nt, se under följ. ord.

Konkurre'ra (*lat. concu'rrere*), sammanlöpa, sammanstöta; medverka; eftersträva samma mål, tävla. — **Konkurre'ns** (*fr. concurrence*), tävlan, i synnerhet mellan fabrikanter, köpmän m. fl. om att lämna bästa arbetet l. varan till billigaste pris. — **Konkurre'nt,** medtävlare i ett yrke. —

Konku'rs (av *lat. concu'rsus*, sammanlopp), *jur.*, rättsligt förfarande, som åsyftar att mellan flera borgenärer dela deras gemensamma gäldenärs tillgångar. — **Konkursauktion,** auktion, varvid ett konkursbos egendom försäljes. — **Konkursbo,** det bo, som tillhör en konkursgäldenär. — **Konkursförbrytelse,** åtgöranden, varigenom en gäldenär uppsåtligen l. av vårdslöshet försämrar sin förmögenhetsställning l. ger den sken av att vara sämre än den är. — **Konkursmassa,** en gäldenärs till borgenärerna avträdda egendom.

Konkussio'n (av *lat. concu'tere*, häftigt skaka), våldsam skakning. — **Konkussionsrör,** ett slags brandrör.

Konkvats l. **Cumquats,** små, avlånga pomeranser från Kina.

Konkvistado'rer, se *Conquistadores.*

Konky'lier (av *gr. kongchy'lion*, snäckskal), *pl.*, de flesta blötdjurs kalkskal. — **Konkyliologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om blötdjurens skal; stundom läran om blötdjuren. — **Konkyliolo'g,** person, som sysselsätter sig med konkyliologi.

Konnekte'ra (*lat. conne'ctere*), förbinda, sammanknyta, förena. — **Konnexio'n** (*lat. conne'xio*), samband, sammanhang, förening. — **Konnexioner,** inflytelserika bekantskaper. — **Konnexi'v,** sammanbindande.

Konnekti'v, *bot.*, knappband, skiljeväggen mellan de båda rummen i ståndarknappen.

Konneta'bel (*fr. connétable*, av *mlat. co'mes sta'buli*, stallmästare), i Frankrike fordom titel för främste hovfunktionären, vidare (från Henrik I till Ludvig XIII) för innehavaren av rikets högsta värdighet (*connétable de France*) samt slutligen för franska kommendanter m. fl.

Konnexio'n, Konnexi'v, se under *Konnektera.*

Konnive'ns, se *Connivens.*

Konnotatio'nstermin, *handelst.*, preskriptionstid för anmälningar av skulder till l. fordringar av ett bo l. en massa.

Konnubia'l (av *lat. connu'bium*, äktenskap), äktenskaplig, som angår äktenskap.

Konnässa'ns, bekantskap. — **Konnässö'r** kännare, förståsigpåare. Jfr *Connaisance.*

Konoi'd (av *gr. ko'nos*, kägla, och *eidos*, form), *mat.*, kägelformig figur. — **Konoi'disk,** kägelformig. Jfr *Kon.*

Konosko'p (av *gr. ko'nos*, kägla, och *skope'in*, se), *fys.*, ett slags polarisationsmikroskop,

anordnat för objektets betraktande i konvergent ljus.

Konosseme'nt (*fr. connaissement, ital. conoscime'nto,* av *lat. cogno'scere,* lära känna), *handelst.,* dokument, vari en skeppare erkänner sig hava mottagit gods, som han förbinder sig att avlämna å destinationsorten i samma skick som han mottagit detsamma. — **Konossementklausu'l,** förbehåll, varigenom fartygsbefälhavare, som vid inlastning ej kunnat undersöka beskaffenheten hos inpackat gods l. kontrollera vikt, mått och antal, fritager sig från ansvar i dessa hänseenden.

Ko'nrad, tyskt mansnamn (av *gammalty. kuon,* djärv, och *rât,* råd). Buret av tyska kejsare och konungar. Motsvarar kvinnonamnet **Konradi'na.**

Konre'ktor, *nylat.,* medföreståndare; vicerektor. — **Konrektora't,** en konrektors ämbete.

Konsakre'ra (*lat. consecra're,* av *sa'cer,* helig), inviga, helga.

Konsangvinite't (*lat. consangui'nitas,* av *con,* med, och *sa'nguis,* blod), blodsförvantskap.

Konschone'll, Cochenille, Kochenill, Koschenill, benämningar på den handelsvara, som utgöres av de torkade honorna av sköldlusen *Coccus cacti,* ur vilka färgämnena karmin och karmosin framställas.

Konsekratio'n (*lat. consecra'tio*), invigning; brödets och vinets helgande i nattvarden. — **Konsekrationskors,** fyrekrat hjul, som vid invigningen målades i medeltida kyrkor.

Konsekuti'v (av *lat. co'nsequi,* följa), varande, innehållande l. antydande en följd. — **Konsekutiva konjunktioner,** *språkv.,* subordinerande konjunktioner, som utmärka följd. — **Konsekutiva tal,** *mat.,* tal, som omedelbart följa varandra i talserien.

Konsekve'ns (*fr. concéquence, lat. conseque'ntia,* av *conse'qui,* följa), följd; följdriktighet, överensstämmelse mellan grundsatser och handlingssätt. — **Konsekve'nt,** följdriktig; principfast.

Konse'lj (*fr. conseil, eng. council,* av *lat. consi'lium,* överläggning; rådsförsamling), en statschefs samtliga rådgivare; sammanträde av dessa för överläggning om regeringsärenden. — **Konseljpresident,** konseljens främste ledamot (hos oss kallad statsminister).

Konse'ns (*lat. conse'nsus*), samtycke, bifall. — **Konsensua'lkontrakt,** avtal, där själva överenskommelsen är bindande, blott den kommit till tydligt uttryck.

Konse'pt, se *Koncept.*

Konse'rt (*fr. concert,* av *lat. concerta're,* tävla), eg. tävlan; *polit.,* enighet; fördrag (jfr *Europeiska konserten* och *Haagkonserterna*); *tonk.,* en offentlig musikalisk underhållning; större musikstycke för soloinstrument; urspr. en kompositionsform med flera huvudstämmor. — **Instrumentalkonsert,** musikalisk underhållning, varvid blott instrumentalmusik utföres. — **Vokalkonsert,** musikalisk underhållning, varvid huvudsakligen sångmusik utföres. — **Konsertety'd,** tonstycke i den svårare, glänsande stilen. — **Konsertmästare,** i ett musikkapell den medlem (förste violinist), som står kapellmästaren närmast och vid dennes frånvaro övertager ledningen av det hela. — **Konsertstycke,** ensatsig konsert. — **Konserta'nt,** *adj.,* säges om ett tonstycke, vari flera instrument omväxlande hava huvudstämman. — **Konserte'ra,** giva konsert. — **Konserti'st,** konsertgivare.

Konservati'v, Konservato'rium m. fl., se under följ. ord.

Konserve'ra (*lat. conserva're*), bibehålla oskadd, förvara, vidmakthålla. — **Konservatio'n,** vidmakthållande, bibehållande. — **Konservati'sm,** envist fasthållande vid det bestående; de konservativas politiska system. — **Konservati'v,** eg. tjänande till l. böjd för att bevara; *polit.,* som yrkar på vidmakthållandet av det bestående.)(L i b e r a l. — **Konservativ behandling,** *med.,* utövas å en patient för undvikande av operativa ingrepp. — **Konserva'tor,** bevarare, vidmakthållare; person, åt vilken vården om en konst- l. naturaliesamling är anförtrodd. — **Konservato'rium,** musikalisk bildningsanstalt, större musikskola. — **Konse'rver,** *pl.,* genom kokning samt förvaring i lufttätt kärl mot förskämning skyddade födoämnen; glasögon, avsedda att skydda ögonen.

Konsidere'ra (*lat. considera're*), betrakta, överväga, överlägga; skatta, högakta. — **Konsidera'bel,** ansenlig, betydande, avsevärd. — **Konsideratio'n,** betraktande, övervägande; avseende, undseende.

Konsigne'ra (*lat. consigna're,* av *con,* med., och *si'gnum,* kännetecken, sigill), eg. förse med underskrift och sigill; *handelst.,* översända varor till en annan att försäljas i kommission; *krigsk.,* hålla trupperna samlade i kasernerna och färdiga till utryckning. — **Konsigna'nt,** person, som konsignerar varor. — **Konsignata'r** l. **Konsignata'rie,** kommissionär, person som mottager i konsignation avsänt gods. — **Konsignation,** underskrift, försegling; *handelst.,* översändande av handelsvaror till omsättning; de översända varorna. — **Konsignationsgods,** konsignerade varor, kommissionsvaror.

Konsi'lium, se *Koncilium.* — **Konsiliä'r,** som har avseende på ett konsilium.

Konsiste'ns, Konsiste'nt, se under följ. ord.

Konsiste'ra (*lat. consi'stere*), bestå, äga bestånd. — **Konsiste'ns,** grad av stadighet, täthet, tjocklek; fasthet; bestånd; grad av sammanhang mellan smådelarna i en kropp. — **Konsistensfett,** smörjmedel, som ej är flytande vid rumstemperatur, van-

ligen bestående av mineralolja och kalktvål. — **Konsiste'nt,** tjock, tät; stadig, varaktig.

Konsistoria'lis, Konsistorie'll, se under följ. ord.

Konsisto'rium (*lat. consisto'rium*), eg. församlingsställe; ämbetsmyndighet, särskilt för kyrkliga angelägenheter och skolfrågor. Se vid. under *Consistorium.* — **Konsistoria'lis** (*nylat. consistorialis*), medlem av ett konsistorium. — **Konsistorie'll** l. **Konsistorie'l,** beträffande l. lydande under ett konsistorium. — **Konsistorienotar'rie,** tjänsteman, som för protokollet vid konsistoriets sammanträden, expedierar beslut, vårdar arkiv, för räkenskaper m. m.

Konsjone'll, se *Coccionella.*

Konskribe'ra (*lat. conscri'bere*), *krigsk.*, utskriva manskap till krigstjänst. — **Konskriberad,** person, som är skyldig till krigstjänst. — **Konskriptio'n,** utskrivning till krigstjänst. — **Konskriptionsskyldig,** krigstjänstpliktig.

Konsocie'ra (*lat. consocia're*), ingå bolag med, förena sig med, sälla sig till. — **Konsociatio'n,** förening, slutet sällskap.

Konso'l (*fr. console,* antagligen av *lat. consolida're,* göra fast, säker), *byggn.*, ett från en vägg framskjutande triangelformigt stöd till uppbärande av en balkong, ett fönsterkrön, en takgesims, en staty l. d.; pelarbord, spegelbord.

Konsole'ra (*lat. consola'ri*), trösta, lugna. — **Konsolatio'n,** tröst; lindring. — **Konsolatö'r,** eg. tröstare; en halvmånformig gungstolskudde.

Konsolide'ra (*lat. consolida're*), bringa till helhet l. fasthet; befästa; sammanslå, förena; anvisa fond till säkerhet för avbetalning på statsskuld. — **Konsoliderade statsskulder,** av staten upptagna lån, för vilkas räntebelopp och amortering vissa statsinkomster äro anvisade. Jfr *Consols.* — **Konsolidatio'n,** bringande till helhet l. fasthet; befästande; säkerhet för placerade penningar; *med.*, läkning av sår.

Konsona'nt m. fl., se under följ. ord.

Konsone'ra (*lat. consona're*), samljuda, samklinga; överensstämma. — **Konsona'ns** (*fr. consonnance*), *tonk.*, samljud, samklang, välljud, toners sammansmältning till en klangenhet.)(D i s s o n a n s. — **Konsona'nt,** *språkv.*, medljud (*explosivor, frikativor, tremulanter* och *nasaler*); bokstav, som betecknar ett medljud. — **Konsonanta toner,** *tonk.*, direkt besläktade l. till samma treklang hörande toner.)(D i s s o n a n t a t o n e r. — **Konsonanti'sm,** medljudsystemet.

Konso'rter (*fr. consorts,* av *lat. co'nsors,* deltagare), *pl.*, delägare, medintressenter; kamrater, stallbröder, lika sinnade (mest i föraktlig mening). — **Konso'rtium,** *lat.*, kamratskap i ett företag, bolag; handelssällskap.

Konsperge'ra (*lat. conspe'rgere*), vattna; beströ.

Konspire'ra (*lat. conspira're*), eg. överensstämma, förena sig, sammankomma; sammansvärja sig, stämpla. — **Konspira'nt** l. **Konspiratö'r** (*fr. conspirateur*), upprorsmakare, sammansvuren. — **Konspiratio'n** (*lat. conspiratio*), sammansvärjning, stämpling, sammangaddning.

Konstabile'ra (*lat. constabi'lire*), befästa, giva fasthet.

Konsta'ns (*lat. co'nstans,* av *constare,* förbliva oförändrad), oföränderlighet. — **Konsta'nt,** ståndaktig, beständig, oföränderlig, varaktig, oavbruten; *mat.*, storhet, betraktad som oföränderlig till sitt värde.

Konstanta'n, legering av koppar och nickel, vars elektriska motstånd är nästan oberoende av temperaturen.

Konsta'ntia, se *Constantia* och *Constantiavin.*

Konstantin, se *Constantinus* (under *Constantia*).

Konstantinslaget, en Konstantin den stores seger över Maxentius föreställande väggmålning i Vatikanen, utförd efter Rafaels kartonger.

Konstanzkonciliet, kyrkomötet i Konstanz 1414—18.

Konsta'pel (*eng. constable,* urspr. = *konnetabel,* se d. o.), hos oss polisbetjänt samt till manskapet hörande underbefäl vid artilleriet och flottan. — **Konstapelmat** (av *eng. mate,* medhjälpare), *sjöv.*, fordom benämning på en konstapels biträde ombord.

Konstate'ra (*fr. constater,* antagligen av *lat. co'nstat,* det står fast), bevisa, bestyrka, bekräfta, vitsorda.

Konstellatio'n (*lat. constella'tio,* av *con,* med, och *ste'lla,* stjärna), *astr.*, stjärnbild, figur, som tänkes omgiva för ögat nära varandra befintliga stjärnor; stjärnornas förmenta inflytande på människornas öden.

Konsterne'ra (*lat. consterna're*), göra brydd, bestört, bringa ur fattningen. — **Konsternerad,** bestört, förbryllad, förlägen. — **Konsternatio'n,** bestörtning, förlägenhet.

Konstförvant (*ty. Kunstverwandte*), eg. medbroder i konsten; *boktr.*, förr sättare l. tryckare.

Konstharmo'nium, modernt orgelharmonium, vars stämmor ha fyra olika tonhöjder.

Konsthistoria, vetenskapen om de bildande konsternas historiska utveckling.

Konstindustri', konstslöjd, bland vars grenar märkas lergods- och glasfabrikationen, möbeltillverkningen och de textila konsterna.

Konstindustriali'st, person, som ägnar sig åt konstindustri.

Konstipatio'n (av *lat. constipa're,* sammanhopa), *med.*, förstoppning.

Konstister, isterliknande vara av annat fett än svinfett.

Konstitue'ra (*lat. constitu'ere*), grunda; organisera; utgöra en väsentlig beståndsdel av ett föremål; förordna, utnämna. — **Konstituera sig,** välja ledare och fastställa sitt syftemål (säges om en förening). — **Konstitue'rad,** tillsatt medelst konstitutorial (se d. o.). — **Konstituerande församling,** grundlagsstiftande församling. — **Konstitue'nt,** fullmaktsgivare. — **Konstitu't,** bestämt stadgande. — **Konstitutio'n** (*lat. constitu'tio*), sammansättning; beskaffenhet; *med.*, kroppsbeskaffenhet; sjukdomsbeskaffenhet (jfr *Constitutio epide'mica*); *statsr.*, statsförfattning; grundlag; *teol.*, kyrklig förordning (jfr *Constitutio'nes ecclesia'sticæ*). — **Konstitutionali'sm,** den styrelseform, enl. vilken regeringen utövas efter en grundlag. Jfr *Absolutism* och *Despoti.* — **Konstituone'l** l. **Konstitutione'll,** som sammanhänger med l. avser konstitutionen; *med.*, som angriper hela kroppen l. de flesta av de viktigare organen; *statsr.*, bestämd av l. i enlighet med grundlagen. — **Konstitutionella kartan** (*fr. charte constitutionelle*), benämning på Frankrikes författningar av 1814 och 1830. — **Konstitutionella stadgar** utgöra tillägg till vissa grundlagsbestämmelser. — **Konstitutionsformler,** *kem.*, formler, som utvisa, huru man föreställer sig att atomerna i en molekyl äro grupperade. — **Konstitutionsutskottet,** *statsr.*, det första av svenska riksdagens ständiga utskott, har att bereda grundlagsärenden. — **Konstitutionsvatten,** *kem.*, kristallvatten. — **Konstituti'v,** väsentligt bestämmande. — **Konstitutoria'l,** handling, varigenom förvaltningen av ett ämbete l. en tjänst utan fullmakt uppdrages åt en person.

Konstringe'ra (*lat. constri'ngere*), sammandraga, sammansnöra. — **Konstringerande** l. **Konstrikti'v,** sammandragande. — **Konstriktio'n** (*lat. constri'ctio*), sammandragning, sammansnörning.

Konstrue'ra (*lat. constru'ere*), uppbygga, uppställa; göra utkast till; söka förklara verkligheten l. världshändelserna med stöd av vissa abstrakta grundsatser l. favoritåsikter; *språkv.*, ordna l. sammanfoga orden i en mening; *geom.*, upprita (en figur). — **Konstruktio'n** (*lat. constru'ctio*), byggnad, sammansättning, uppställning l. ordnande av delarna i ett helt; filosofiskt l. historiskt konstruerande (jfr *Konstruera*); *språkv.*, ordfogning; *geom.*, uppritning (av en figur). — **Konstrukti'v,** ordnande, sammansättande; *byggn.*, sammanhållande delarna av ett helt.)(D e k o r a t i v. — **Konstruktö'r,** byggmästare, ritare.

Konstsilke, på kemisk väg framställd silkesliknande tråd. De viktigaste arterna härav äro *Chardonettesilke,* framställt av kollodium, *Acetatsilke,* erhållet genom behandling av bomullscellulosa med acetat, och *Viscossilke,* som framställes ur trämassa. Avfallet av konstsilke utgör handelsvaran *Stapelgarn.*

Konststigare, se *Stigare.*

Konstteori', vetenskapen om den estetiska erfarenheten sådan den spec. kommer till uttryck i de bildande konsterna.

Konstupratio'n (av *lat. constupra're,* vanära), våldtäkt.

Konsubstantiatio'n m. fl., se under följ. ord.

Konsubstantie'l l. **Konsubstantie'll** (av *lat. con,* med, samman, och *substa'ntia,* beskaffenhet, innehåll), av samma väsen l. natur. — **Konsubstantiali'sm,** homoiousianernas (se d. o.) lära om väsenslikheten mellan personerna i gudomen. — **Konsubstantialite't,** *teol.*, väsensenheten i treenighetsläran. — **Konsubstantiatio'n,** Kristi lekamens och blods införlivande med brödet och vinet i nattvarden.

Ko'nsul (*lat. co'nsul*), titel för de två högsta ämbetsmännen i den fornromerska republiken; titel för franska republikens tre högsta överhetspersoner (1799—1804); titel för en av en stat å utländsk handelsplats anställd person, som äger att därstädes bevaka sina landsmäns rättigheter och skydda sitt lands handel och sjöfart. — **Konsula'd,** avgift till konsul på främmande ort. — **Konsula'rjurisdiktion,** domsrätt, som utövas av kristna länders myndigheter i vissa icke kristna länder. — **Konsula't** (*lat. consula'tus*), en konsuls ämbete; den tid, varunder en romersk konsul innehade sitt ämbete; en konsuls ämbetslokal. — **Konsulatet** (*fr. le consulat*), den tid av Frankrikes historia (10 nov. 1799—18 maj 1804), då konsuler innehade utövande makten. — **Konsulatråd,** biträdande tjänstemän vid svenska generalkonsulat. — **Konsule'nt,** rådgivare i synnerhet i rättsfrågor. — **Konsu'lt** (*lat. consu'ltum*), beslut; i tidningarna använd benämning på konsultativt statsråd. — **Konsultatio'n,** rådfrågning; överläggning i synnerhet läkare emellan. — **Konsultativ,** som ger råd. — **Konsultativt statsråd** l. s t a t s r å d u t a n p o r t f ö l j benämnas hos oss de tre statsråd, som ej äro chefer för något statsdepartement. — **Konsulte'ra** (*lat. consulta're*), rådfråga, rådslå, överlägga. — **Konsulä'r,** som hör till en konsuls ämbete.

Konsume'nt, se under följ. ord.

Konsume'ra (*lat. consu'mere*), förtära, förbruka. — **Konsume'nt,** den förtärande, förbrukare.)(P r o d u c e n t. — **Konsumtio'n,** förbrukning, åtgång, avsättning.)(P r o d u k t i o n. — **Konsumtionsföreningar,** kooperativa föreningar (se d. o.) med syfte att till gemensam nytta ordna medlemmarnas förbrukning av ekonomiska produkter; stundom kooperativa

handelsbolag. — **Konsumtionsskatter,** förbrukningsskatter, skatter, som erläggas på grund av den skattskyldiges förbrukning. — **Konsumtionsväxlar,** *handelst.*, papper, som ej äro grundade på verkliga affärstransaktioner, utan utfärdade av privata personer, som draga på varandra.

Kont, se *Kunt.*

Konta'gium Kontagiö's, se *Contagium, Contagiös.*

Konta'kt (*lat. conta'ctus,* av *conti'ngere,* vidröra), beröring. — **Kontaktelektricitet,** beröringselektricitet, dets. som galvanisk elektricitet. — **Kontaktgift,** insektdödande vätskor, som verka genom att djuren fuktas av dem. — **Kontaktinfektion,** smitta genom beröring. — **Kontaktkatalysator,** *kem.*, fast katalysator, på vars yta en pågående kemisk reaktion påskyndas. — **Kontaktläge,** *språkv.*, bildningsläge, den plats i röstapparaten, där den för bildandet av konsonanterna nödiga avspärrningen äger rum. — **Kontaktmetamorfo's,** den förändring i struktur och mineralogisk sammansättning, som bergarter undergå, då de komma i beröring med magmor. — **Kontaktverkan,** verkan, som åstadkommes medelst beröring.

Kontamine'ra (*lat. contamina're*), sammansmälta, hopröra; befläcka, förorena. — **Kontaminatio'n,** förorening, befläckande; *språkv.*, till ett ord, ett paradigm l. en fras sammansmälta två förhandenvarande former av samma slag. Den nya bildningen kallas *kontaminationsform* l. *kompromissform.*

Konta'nt (*fr. comptant,* av *lat. computa're,* sammanräkna), eg. räknande, uppräknad; *handelst.*, som genast betalas i reda penningar, med gångbart mynt; stundom: som erlägges efter en frist av 30 dagar (jfr *Extra kontant* och *Per kassa*). — **Kontanta** (*fr. content,* av *lat. conte'ntus,* nöjd med), *pl.*, sams, väl överens. Jfr *Malkontant.* — **Konta'nter,** penningar. — **Kontante'ra,** betala med reda penningar.

Kontemne'ra (*lat. conte'mnere*), förakta. — **Kontemptio'n** (*lat. conte'mptio*), förakt.

Kontemplatio'n, Kontemplati'v, se under följ. ord.

Kontemple'ra (*lat. contemplari*), betrakta, begrunda. — **Kontemplatio'n** (*lat. contempla'tio*), djupt begrundande, fortsatt självbetraktelse, som utesluter yttre verksamhet och intryck utifrån. — **Kontemplati'v,** som överlämnar sig åt betraktelser, inåtvänd, djupsinnig.

Kontemporä'r (av *lat. con,* med, och *te'mpus,* tid), samtidig.

Kontemptio'n, se under *Kontemnera.*

Kontenans (*l.*-na'ngs; *fr. contenance*), självbehärskning.

Kontensio'n (*lat. conte'ntio,* av *conte'ndere,* anstränga sig; strida), ansträngning; stridighet. — **Kontentiö's** (*lat. contentio'sus*), stridslysten, trätgirig; tvistig.

Konte'nta, se *Contenta.*

Kontenti'vförband, *med.*, stödförband.

Kontentiö's, se under *Kontension.*

Ko'nter- (av *fr. contre*), emot, vid sidan av (i sammansättningar).

Ko'nter-amiral (*fr. contre-amiral*), *sjöv.*, innehavare av den lägsta amiralsgraden.

Kontereska'rp, *krigsk.*, yttersluttningen av en befästnings stormgrav.

Konterfe'j (*fr. contrefait,* av *contrefaire,* eftergöra, efterbilda), avbildning, porträtt. — **Konterfejare,** porträttmålare.

Konteste'ra (*lat. contesta'ri*), intyga, bevittna; även bestrida. — **Kontestatio'n,** intygande genom vittnen; även bestridande.

Konte'xt (*lat. conte'xtus,* av *conte'xere,* sammanväva), innehållet av en skrift; sammanhang i tal och tankegång. — **Kontextu'r,** vävnad; sammanhang.

Kontiguite't (av *lat. conti'guus,* tillstötande, angränsande), beröring, tillgränsande. — **Kontigue'rlig,** berörande, som gränsar intill.

Kontine'ns (*lat. contine'ntia,* av *contine're,* hålla tillsammans, avhålla sig), återhållsamhet, måttlighet. — **Kontine'nt** (av *lat. co'ntinens,* sammanhängande), fastland. — **Kontinenten,** Europas fastland, i motsats till brittiska öarna och Skandinavien. **Kontinenta'l,** som tillhör l. angår fastlandet; storslagen; fördomsfri; förstklassig; förnäm, finfin. — **Kontinentalklimat,** fastlandsklimat.)(Maritimt klimat. — **Kontinentalmakter,** staterna på Europas fastland, i motsats till England. — **Kontinentalrouten** (*l.* -ro'tten; av *fr. route,* väg, kosa), den mellan Sverige och Tyskland över Trälleborg—Sassnitz upprättade ångbåtsförbindelsen. — **Kontinentalsystemet,** Napoleon I:s planmässiga tvångsåtgärder med syfte att utesluta England från all handelsförbindelse med den europeiska kontinenten. — **Kontinentalöar,** kustöar.

Kontinge'nt (av *lat. conti'ngere,* beröra), andel, bidrag; skatt, erlagd av kontingentborgare (se följ. ord); *krigsk.*, det manskap, materiel o. s. v., varmed en landsdel l. en medlem av ett statsförbund bidrager till den gemensamma hären. — **Kontingentborgare** kallades förr personer, som mot en särskild avgift, ”kontingent”, hade rättighet att idka grosshandel utan att äga burskap. — **Kontingenthandel,** handel, som utan burskap idkas i stad av person, som ej lärt därpå. — **Kontingente'ra,** bidraga, deltaga i. — **Kontingente'ringsskatt** = *Repartitionsskatt* (se d. o.).

Kontinue'ra (*lat. continua're*), fortsätta; framhärda uti, fortfara. — **Kontinuatio'n,** fortsättning utan avbrott. — **Kontinue'rlig** (*lat. conti'nuus*), sammanhängande,

fortfarande, oupphörlig; *mat.*, som är underkastad en jämnt framåtskridande förändring l. kan upplösas i likartade delar (om storheter). — **Kontinuerlig funktion,** *mat.*, en funktion som kontinuerligt övergår från en storhet till en annan, när oberoende variabeln kontinuerligt förändras. — **Kontinuerliga storheter,** *mat.*, storheter, som äro så beskaffade att man alltid till en given storhet kan finna en annan, som skiljer sig från den förra med ett tal som är mindre än någon ändlig storhet. — **Kontinuite't** (*lat. continu'itas*), oavbrutet sammanhang, sammanhängande följd; fortgång; *mat.*, egenskapen hos en storhet att vara kontinuerlig.

Ko'nto, *pl.* **Konti** (*ital. co'nto*, av *lat. co'mputus*, sammanräkning), *handelst.*, en av två avdelningar (debet och kredit) bestående, för en person l. en personifierad sak öppnad räkning i en handelsbok. — **K. du'bbio,** konto för osäkra och tvistiga fordringar. — **K. fi'nto, K. lo'ro** m. fl., se under *Conto.* — **K. meta',** konto, som föres över en av tvenne köpmän för gemensam räkning bedriven affär. — **Kontokura'nt** (*fr. compte courant, ital. co'nto corre'nte*), löpande räkning, som föres av en köpman med en affärsvän; utdrag av en sådan räkning.

Konto'r (*fr. comptoir*, av *compter*, räkna), affärsrum, skrivrum, ämbetsrum, ämbetsverk; avdelning av ämbetsverk; förvaringsrum. — **Kontori'st,** bokhållare, bokförare på handelskontor. — **Kontorsskrivare,** vissa lägre tjänstemän i Telegraf- och Järnvägsstyrelsen m. m.

Kontornia'ter, myntliknande poletter.

Kontorsio'n (*fr. contorsion*, av *lat. con*, med, tillsammans, och *torque're*, vrida), *med.*, försträckning l. förvridning av musklerna l. någon lem.

Ko'ntra- (*lat. co'ntra*), emot, på motsatta sidan, tvärtom.

Ko'ntra-alt, försvenskning av *contr'alto* (se d. o.).

Ko'ntra-approche (*l.* -apprå'sj), *befästn.*, en från en belägrad fästning utgående löpgrav.

Ko'ntrabalans (*fr. contre-balance*), motvikt. — **Kontrabalanse'ra** (*fr. contre-balancer*), hålla jämvikt mot; uppväga.

Ko'ntraband (*fr. contrebande; ital. contraba'ndo*, av *contra*, emot, och *ba'ndo*, påbud), *jur.*, till införsel förbjudna l. oförtullade varor. — **Krigskontraband,** varor (främst krigsförnödenheter), som en neutral stat enl. folkrättens grundsatser icke får sända till en krigförande makt.

Ko'ntrabas (*fr. contre-basse*), *tonk.*, basfiol; bombardon (se d. o.); gambastämma i orgeln.

Ko'ntrabasun, *tonk.*, en djup basstämma i orgelverket.

Ko'ntrabatteri, *befästn.*, batteri, riktat mot en belägrad fästning.

Ko'ntrabok, *handelst.*, moträkningsbok, motbok mellan t. ex. en köpman och en kund.

Ko'ntraborgen, *handelst.*, den borgen, varigenom någon förbinder sig att gottgöra den eg. borgensmannen den förlust, han möjligen kan ådraga sig genom sin borgensförbindelse.

Ko'ntradans (*fr. contredanse*), en urspr. engelsk dans, i vilken paren uppställa sig i led och röra sig mot varandra. Jfr *Angläs* och *Fransäs.*

Kontradate'ra (*fr. contredater*), åsätta annat datum.

Kontradiktio'n (*lat. contradi'ctio*, av *lat. co'ntra*, emot, och *di'cere*, säga), *log.*, motsägelse. Se vid. under *Contradictio.* — **Kontradikto'risk,** motsägande. — **Kontradiktoriskt förfarande,** *jur.*, innebär, att ingen får dömas utan att ha erhållit tillfälle att yttra sig över, vad motparten andragit. — **Kontradiktoriskt motsatta begrepp,** begrepp, av vilka det ena blott innebär ett förnekande av det andra, t. ex. rätlinig och icke-rätlinig. Jfr *Konträrt motsatta begrepp.*

Ko'ntra-eskarp (*fr. contre-escarpe*), *befästn.*, se *Kontereskarp.*

Kontrafacie'nt (av *lat. contrafa'cere*, göra emot), person, som överträder en förordning. — **Kontrafaktio'n** efterhärmning, efterbildning.

Ko'ntrafagott, *tonk.*, en fagott (se d. o.), som står en oktav djupare än den vanliga fagotten.

Kontrafaktio'n, se under *Kontrafacie'nt.*

Kontrafissu'r (av *lat. co'ntra*, emot, och *fi'ndere*, klyva) l. **Kontrafraktu'r** (av *lat. fra'ngere*, bryta, krossa), *med.*, motspricka, spricka (på ben, i synnerhet huvudskålen), mittemot den, där skadan, ett slag l. d. träffat.

Kontraflexio'nslinje (av *lat. co'ntra*, mot, och *fle'ctere*, böja), dubbelböjd kroklinje.

Kontrahe'nt, se under följ. ord.

Kontrahe'ra (*lat. contra'here*), sammandraga; överenskomma, sluta fördrag. — **Kontrahe'nt,** person, som ingår fördrag, överenskommelse. — **Kontra'kt** (*lat. contra'ctus*), *subst.*, *jur.*, fördrag, skriftlig överenskommelse; en flera pastorat innefattande underavdelning av ett biskopsstift; *adj.*, *med.*, sammandragen, onaturligt böjd (om kroppsdelar). — **Kontrakti'bel,** som kan sammandraga sig. — **Kontraktibilite't,** förmåga att sammandraga sig. — **Kontrakti'l,** den organiska substans, som kan förkortas, t. ex. muskelsubstansen. — **Kontraktio'n,** hopdragning, sammandragning, förkortning. — **Kontrakti'st,** ordinarie präst i ett kontrakt. — **Kontraktsprost,** präst, som står i spetsen för ett kontrakt. — **Kontraktu'r** (*lat. contractu'ra*), *med.*, ihållande sam-

mandragning, krökning, förkortning av muskler.

Kontraindice'ra (av *lat. co'ntra*, emot, och *indica're*, visa, påpeka), antyda motsatsen. — **Kontraindikatio'n**, motbevis; *med.*, omständighet, som föranleder undvikandet av en terapeutisk åtgärd. Jfr *Indikation.*

Kontra'kt, Kontrakti'l, Kontraktu'r m. fl., se under *Kontrahera.*

Kontramande'ra (*fr. contremander*), giva återbud, återkalla en given befallning; inställa något, som blivit beslutat.

Ko'ntramarsch, *krigsk.*, den rörelse av i linje uppställd trupp, varigenom dennas front riktas åt motsatt håll mot förut.

Ko'ntramina (*fr. contre-mine*), *krigsk.*, motmina, mina, varmed en belägrad fästning motverkar de belägrandes minor; *fig.*, motlist. — **Kontramine'ra,** anlägga motminor; *fig.*, använda motlist.

Ko'ntramärke (*fr. contre-marque*), motmärke, som fås vid avlämnandet av något (t. ex. klädesplagg o. d.) i annans förvar l. som berättigar till återinträde i en offentlig lokal.

Ko'ntraoktav, *tonk.*, den oktav, som omfattar C_1—H_1 (pianots tolv djupaste toner).

Ko'ntraorder (*fr. contre-ordre*), *krigsk.*, återkallande av en förut given order, ofta förbundet med en ny befallning.

Ko'ntrapart, *lat.*, motpart, motståndare.

Ko'ntraparti (*fr. contre-partie*), *tonk.*, motstämma l. andra diskanten; *fig.*, stridigt tänkesätt l. system.

Kontrapone'ra (av *lat. co'ntra*, emot, och *po'nere*, ställa), motsätta; *handelst.*, avföra en i handelsböckerna oriktigt införd post och riktigt bokföra den; *log.*, uppsöka ett omdöme, som står i kontrapositionsförhållande till ett annat. — **Kontrapositio'n,** motställning, motsättning; *handelst.*, beriktigande av ett bokföringsfel; betäckande av en växelskuld; *log.*, det förhållande, som äger rum mellan två omdömen, av vilka det senare har den kontradiktoriska motsatsen mot det förras predikat till subjekt, det förras subjekt till predikat samt olika kvalitet. — **Kontrapo'sto** (*ital. contrapposto*), den ställning den stående människokroppen intager, då kroppstyngden huvudsakligen vilar på ena benet under det det andra tjänar balansen. Användes med förkärlek i bildhuggarkonsten.

Kontrapropositio'n (av *lat. propo'nere*, framställa), motproposition, motförslag. Jfr *Proposition.*

Ko'ntraprotest, *handelst.*, den protest, som, i vissa länder, innehavaren av en protesterad växel måste upptaga hos utställaren, innan han kan taga regress hos sina förmän.

Ko'ntrapunkt (*lat. contrapu'nctus*), eg. mot. punkt, motnot; *tonk.*, tonsättningskonst, konsten att till en given melodi sätta övriga stämmor l. att efter givna regler förbinda flera stämmor med varandra. — **Kontrapunkti'st,** kännare av kontrapunkten.

Kontraremonstra'nter l. **Gomari'ster,** motståndare till *remonstranterna* (se d. o.).

Ko'ntrarevolution (av *lat. co'ntra*, emot, och *revolution*, se d. o.), motrevolution.

Kontrarie'ra (*fr. contrarier*), motarbeta, lägga hinder i vägen. — **Kontrarite't,** motverkan, motsägelse; vedervärdighet.

Kontrasigne'ra (av *lat. co'ntra*, emot, och *signa're*, teckna), medunderskriva. — **Kontrasigna'nt,** person, som utför en *kontrasignation* (se följ. ord). — **Kontrasignatio'n,** *statsr.*, särskild underskrift av en l. flera ministrar å av konungen undertecknat regeringsbeslut; särskild å från myndighet utfärdad befallning utförd underskrift av den person, som skall ombesörja beslutets skriftliga uppsättning. — **Kontrasignatu'r,** medunderskrift.

Kontra'st (av *ital. contra'sto*, strid, motstånd, av *lat. co'ntra*, emot, och *sta're*, stå), motsats; olikhet; sammanställning av tvenne, i avseende på det intryck, de förorsaka, motsatta föremål. — **Kontraste'ra,** sticka bjärt av mot varandra.

Ko'ntrasteg (*fr. contre-pas*), *krigsk.* och *dansk.*, halvsteg.

Kontraste'ra, se under *Kontrast.*

Ko'ntrastreck, *sjöv.*, på kompassen det streck, som är rakt motsatt ett givet dylikt.

Ko'ntrasubjekt (*fr. contre-sujet*), *tonk.*, mottema, den andra underordnade satsen i en fuga.

Ko'ntratempo (*ital. contrate'mpo*), se *Contretemps.*

Kontrateno'r, *tonk.*, den harmoniutfyllande stämman i medeltidens trestämmiga vokalmusik.

Ko'ntratoner, *tonk.*, de toner, som omfattas av *kontraoktaven* (se d. o.).

Kontraventio'n (av *mlat. contraveni're*, komma emot), överträdelse av en lag l. en överenskommelse.

Ko'ntravisit (*fr. contre-visite*), återbesök.

Kontrektatio'n (*lat. contrecta'tio*), beröring, vidrörande. — **Kontrektationsteori',** *jur.*, den teori, som anser, att ett tjuvnadsbrott föreligger så snart tjuven berört det föremål, han ämnar stjäla.

Kontribue'ra (*lat. contribu'ere*), bidraga, sammanskjuta, skatta. — **Kontribua'bel,** skattskyldig. — **Kontribue'nt,** person, som erlägger skatt. — **Kontributio'n,** bidrag; skatt, utskylder; krigsskatt.

Kontritio'n (*fr. contrition*), förkrosselse, ånger och ruelse.

Kontro'll (*fr. contrôle*, av *contre*, emot, och *rôle*, rulle, lista), motbok, motlista, moträkning; granskning; övervakning; stämpel på guld-, silver- och tennvaror. —

Kontrolla'nt, person, som kontrollerar en kassa l. d. — **Kontrollappara't,** prövningsapparat, inrättning för övervakande av den tillbörliga skötseln av något. — **Kontrolldirektör,** chefen för *Kontrollverket* (se d. o.). — **Kontrolle'ra,** föra moträkning l. anteckning: hava uppsikt över; åsätta kontrollstämpel. — **Kontrollförening,** kreatursägareförening för noggrann kontroll av husdjursskötselns avkastning. — **Kontrollkontoret,** gemensamt kontor för Järnvägsstyrelsens tre taxekontor. — **Kontrollstämpel,** viss stämpel på guld, silver och tenn, till utvisande av metallens halt. — **Kontrollstämpling,** kontrollering av och anbringande av kronans stämpel å guld-, silver- och tennarbeten. — **Kontrollur,** ett ur, som visar om nattvakter l. d. på bestämd tid infunnit sig på bestämda ställen. — **Kontrollverket,** det ämbetsverk, som äger att kontrollstämpla guld-, silver- och tennarbeten. — **Kontrollö'r,** ämbetsman, som har sig anförtrodd någon viss kontroll (t. ex. vid brännerier, vid kontrollverket o. s. v.).

Kontrove'rs (*lat. controve'rsia*), ordstrid, tvistefråga, i synnerhet i vetenskapliga, politiska l. religiösa angelägenheter. — **Kontroverspredikningar,** höllos förr i katolska kyrkor för att bekämpa andra bekännelsers trosläror.

Konträ'r (av *lat.. contra'rius*, motsatt), motsatt, stridande emot; hinderlig. — **Konträr sexualdrift** = *Homosexualitet* (se d. o.). — **Konträrt motsatta begrepp,** *log.*, begrepp, av vilka det ena både innebär ett förnekande av det andra och angiver en annan positiv benämning, t. ex. *rätlinig* och *kroklinig.* Jfr *Kontradiktoriskt motsatta begrepp.*

Kontuberna'l (*lat. contuberna'lis,* av *con,* med, och *tabe'rna,* koja, tält), rum- l. tältkamrat. Jfr *Contubernalis* och *Contubernium.*

Kontumace'ra, Kontuma'ciedom, se *Döma någon contumaciter* och *Contumaciedom* (under *Contumacia*).

Kontunde'ra (*lat. contu'ndere*), sammanstöta; krossa, stöta sönder.

Kontu'r (*fr. contour*), ytterlinje, omkrets; grunddrag. — **Konture'ra,** uppdraga ytterlinjerna.

Konturbe'ra (*lat. contur'bare*), förvirra, oroa. — **Konturbatio'n,** förvirring, bestörtning.

Kontu'sch, *polsk.*, ett slags ytterplagg för damer och herrar.

Kontusio'n (*lat. contu'sio,* av *contu'ndere,* krossa, slå), stöt, slag, skrubbning; *med.*, genom krossning, slag etc. förorsakad kroppsskada, varvid huden ej sönderslitits.

Konungaböckerna, två av Gamla Testamentets historiska böcker.

Konung för en dag, *tonk.*, opera av den franske kompositören *Adam.*

Konvalesce'nt (av *lat. convale'scere,* tillfriskna), person som tillfrisknar. — **Konvalesce'ns,** tillfrisknande; tiden för tillfrisknandet.

Konvalje, *bot.*, se *Convallaria.*

Konvallamari'n, *farm.*, en ur liljekonvaljen framställd glykosid, som hämmar hjärtverksamheten.

Konvektio'n (av *lat. con,* med, och *ve'here,* förflytta), *fys.*, värmeutbredningen i en gas l. vätska på grund av de strömningar, som uppstå, då de uppvärmda lättare partierna stiga uppåt. — **Konvektionsström,** den elektromagnetiska verkan av en i svängning försatt, elektriskt laddad kropp.

Konvena'bel, Konvena'ns m. fl., se under följ. ord.

Konvene'ra (*lat. convenire*), passa, anstå, vara lämplig för. — **Konvena'bel,** passande, lämplig; tillbörlig, hövisk. — **Konvenans** (*l.* kångvena'ngs; *fr. convenance*), antaget bruk; god ton, det passande; hänsyn för skick och sed. — **Konvenansparti,** förståndsgiftermål. — **Konve'nt** (*lat. conve'ntus*), sammankomst, församling; prästmöte; kloster, stift. — **Konve'ntet,** se *Nationalkonventet.* — **Konventi'kel** (*lat. conventi'culum, dimin.* av *conve'ntus,* sammankomst), sammankomst för religiös uppbyggelse utom statskyrkan. — **Konventikelplakat,** mot dylika sammankomster riktad förordning. — **Konventio'n** (*lat. conve'ntio*), överenskommelse, fördrag. — **Konventionali'sm,** uppfattning, som i allt har det konventionella till norm. — **Konventionsstraff,** *handelst.*, den vid kontrakts avslutande bestämda penningplikt, som drabbar den av kontrahenterna, vilken ej uppfyller alla enl. kontraktet åtagna förbindelser. — **Konventionstariff,** tulltariff, grundad på handelsfördrag. — **Konventione'l** l. **Konventione'll,** som grundar sig på överenskommelse l. hävdvunnen sed; överensstämmande med konvenansen; onaturlig och stel. — **Konventua'ler,** i klosterkonventet röstberättigade klosterbröder l. medlemmar av en andlig riddarorden; de franciskanmunkar, som levde efter ordens mildare klosterregler.

Konverge'ns m. fl., se under *Konvergera.*

Konverge'nt serie, *mat.*, serie, vars summa närmar sig ett bestämt, ändligt värde, då antalet termer växer i det oändliga.)(Divergent serie.

Konverge'ra (av *lat. con,* med, tillsammans, och *ve'rgere,* böja sig), hava riktning åt varandra.)(Divergera. — **Konverge'ns,** närmande till, lutning mot varandra, egenskapen att konvergera. — **Konvergensinsufficie'ns,** *med.*, bristande förmåga att röra ögonen inåt till konvergens. — **Konvergenskramp,** bristande förmåga att

normalt avslappa ögats konvergensmuskler. — **Konvergensområde,** området mellan den längst avlägsna punkt (*konvergensfjärrpunkten*), på vilken ögonen samtidigt kunna riktas, och den närmast belägna punkt (*konvergensnärpunkten*), till vilken ögonen kunna tvingas att konvergera. — **Konvergent,** riktad åt, lutande mot.

Konversa'bel, Konversatio'n m. fl., se under följ. ord.

Konverse'ra (av *lat. conversa'ri,* uppehålla sig hos, umgås), samtala. — **Konversa'bel,** umgängsam, som har samtalsgåvor. — — **Konversatio'n,** samspråk, livligt samtal. — **Konversationslexikon,** arbete, innehållande kortfattade uppsatser över ämnen, som förekomma i litteraturen l. bildade samtal. Jfr *Encyklopedi.* — **Konversationsopera,** den komiska operan, som har samtal mellan sångstyckena. — **Konversationsspel,** lågt spel, mera för nöjsam sysselsättning än för vinst. — **Konversationsstycke,** dramatiskt arbete, i vilket största omsorgen är lagd på dialogen; *målark.,* genremålning, som framställer ett konverserande sällskap ur de bildade klasserna. — **Konversato'rium,** samtalsrum; samtalsförening, sällskap för muntliga språkövningar.

Konversio'n m. fl., se under följ. ord.

Konverte'ra (*lat. conve'rtere*), omändra, giva en annan form; omvända; *handelst.,* ändra räntefoten å skuldobligationer. — **Konversio'n** (*lat. conve'rsio*), ändring; förbättring; omvändelse; *handelst.,* ändring i räntefoten å skuldobligationer. — **Konversionsförhållande,** *log.,* äger rum mellan två omdömen av lika kvalitet, då det senare har det förras predikat till subjekt och dess subjekt till predikat. — **Konve'rter,** *eng.,* stjälpugn. — **Konverte'ring,** *handelst.,* konversion (se ovan). — **Konverti'ter,** från en religion till en annan omvända personer. — **Konvertit-ed,** den ed, med vilken en till katolicismen omvänd binder sig vid katolska kyrkan.

Konve'x (*lat. conve'xus*), kupig, utåtvälvd.)(K o n k a v. — **Bikonvex,** på båda sidor kupig. — **Plankonvex,** på ena sidan plan, på den andra kupig. — **Konkav-konvex,** se under *Konkav.* — **Konvexspegel,** spegel med kupig yta. — **Konvexite't,** kupighet, egenskapen att vara kupig.

Konvikt (av *lat. convi'ctus,* sammanlevnad, gemensam måltid) l. **Convi'cto'rium,** *mlat.,* helpensionat för vissa studerande vid katolska universitet; i Tyskland fritt kosthåll för fattiga studenter.

Konviktio'n (*lat. convi'ctio,* av *convi'nvere,* överbevisa), övertygelse, överbevisning. — **Konvikti'v,** övertygande. — **Konvince'ra,** överbevisa, övertyga.

Konvoce'ra (*lat. convoca're*), sammankalla. — **Konvokatio'n,** sammankallande; ett slags kyrkoparlament i England.

Konvo'j (*fr. convoi, eng. convoy,* av *lat. cum,* med, tillsammans, och *vi'a,* väg), följe; ledsagande; betäckning; *sjöv.,* krigsskepp till skydd för handels- l. transportfartyg; även en samling av genom krigsskepp skyddade fartyg av nämnda slag; *krigsk.,* militär transport. — **Konvoje'ra,** ledsaga; betäcka, beskydda. — **Konvojkommissariatet,** fordom ett ämbetsverk, som förvaltade handels- och sjöfartsfonden.

Konvokatio'n, se under *Konvocera.*

Konvolu't (av *lat. convo'lvere,* hoprulla), rulle, bunt; omslag.

Konvolvino'l, *kem.,* fås av *konvolvulin (se d. o.), då denna kokas med syror.

Konvolvulace'er, *bot.,* se *Convolvulaceæ.*

Konvolvuli'n, *kem.,* den verksamma beståndsdelen i jalaparoten (se d. o.).

Konvulsio'n (*lat. convu'lsio*), *med.,* krampanfall. — **Konvulsionä'rer** (*fr. convulsionnaires de S:t Médard*), under 1700-t. en fransk jansenistisk sekt, vars medlemmar under gudstjänsten ofta överföllos av hysteriska krampanfall. Jfr *Jansenism.* — **Konvulsi'visk,** krampaktig, åtföljd av krampanfall.

Kooperatio'n, Kooperati'v m. fl., se under följ ord.

Koopere'ra (av *lat. con,* med, och *opera'ri,* arbeta), samarbeta, medverka. — **Kooperatio'n** (*lat. coopera'tio*), medverkan; samarbete; för kooperativa föreningar (se nedan) drivna ekonomiska samföretag. — **Kooperati'sm,** den kooperativa föreningsrörelsen. — **Kooperati'v,** samverkande, gemensam. — **Kooperativa föreningar,** föreningar, vilka samla sina medlemmar kring en gemensam verksamhet, såsom gemensam produktion, distribution l. konsumtion. — **Koopera'tor,** medarbetare, biträde. — **Kooperatö'r,** medlem i l. gynnare av kooperativ förening.

Koopte'ra (*lat. coopta're,* av *con,* med, och *opta're,* välja), i en förening, en korporation l. d. invälja nya medlemmar. — **Kooptatio'n** (*lat. coopta'tio*), eg. fyllnadsval; inväljande av nya medlemmar.

Koopvaardij, *holl.,* kofferdi (se d. o.), handelssjöfart. — **Koopvaardijfartyg,** handelsfartyg.

Koordina'ter, Koordinatio'n m. fl., se under följ. ord.

Koordine'ra (av *lat. con,* med, tillsammans, och *ordina're,* ordna), samordna, sidoordna. — **Koordinerande konjunktioner,** *språkv.,* samordnande konjunktioner. Se vid. *Konjunktion.* — **Koordina'ter,** *mat.,* i den analytiska geometrien vissa storheter, som äro bestämmande för en punkts läge i ett plan l. i rymden. — **Koordinatgeometri',** analytisk geometri, varvid undersökning av geometriska storheter utföres med hjälp av deras koordinater. — **Koor-**

dinatio'n, samordning; likställighet i rang; *språkv.*, samordning, det förbindningssätt mellan satser och satsdelar, varigenom dessa bliva av samma slag; *log.*, förhållande mellan två begrepp, som falla inom ett tredjes omfång, men ej inom varandras.)(Subordination. — **Koordinatogra'f**, apparat för utkonstruering av en punkt enl. ett visst koordinatsystem. — **Koordinatsystem**, benämning på varje särskilt slag av sammanhörande koordinater.

Kootrot, *bot.*, roten av den i Himalaya växande örten *Saussure'a Lappa* (syn. *Auckla'ndia, Aplota'xi*), av fam. *Compo'sitæ*. Användes till rökelse, malpulver m. m.

Kopaivabalsam (*l.* kopai'va- l. kopa'jva-), *farm.*, *Ba'lsamum copaiva*, fås ur stammen av flera västindiska och sydamerikanska *Copaïfera*-arter samt brukas mot slemflöden.

Kopai'vaträ, dets. som *Amaranttträ* (se d. o.).

Kopa'l, *bot.*, *tekn.*, *Resi'na copal*, är ett kollektivnamn för flera slags hårda, svårsmälta hartser. Bäst anses den östafrikanska, vilken liksom den västafrikanska säges härstamma från vissa *Hymenæ'a*- och *Trachylo'bium*-arter. Amerikansk kopal fås av *Hymenæa Courbaril* i det tropiska Amerika och australisk kopal, dammara- l. kaoriharts, av *Damma'ra austra'lis* på Nya Zeeland. Kopal användes mycket till lackfernissor.

Kopa'lkibark, *farm.*, *Co'rtex Copa'lchi*, barken av den amerikanska, till fam. *Euphorbia'ceæ* hörande busken *Cro'ton ni'veus*, har stundom brukats i st. f. kinabark.

Kope'k (*ry. kopje'jka* l. *kope'ika*), ryskt skiljemynt = $^1/_{100}$ av en silverrubel = ungefär 1 $^1/_2$ öre. Jfr *Rubel*.

Kopernika'nska världssystemet, se *Copernikanska världssystemet*.

Kopf, *ty.*, huvud; *tonk.*, se *Kopp*.

Kopfstück, *ty.*, eg. huvudstycke, mynt med bröstbild, äldre österrikiskt mynt om 20 kreuzer.

Koph, *zool.*, bibelns namn på hamadryaden.

Kopi'a (*fr. copie*, av *lat. co'pia*, förråd), avskrift, avtryck; avteckning, efterbildning. Jfr *Original*. — **Kopi'ebläck**, vanligt bläck uppblandat med mera gummi och stundom även med socker. Brukas för att möjliggöra kopiering av brev medelst kopiepress. — **Kopiebok**, *handelst.*, bok med blad av silkespapper, i vilken alla avgående affärsbrev medelst kopiepress kopieras. — **Kopiepenna**, ett slags blyertspenna, vars skrift kan avtryckas å kopiepapper. — **Kopiepress**, maskin, medelst vilken brev och handlingar kopieras i kopieboken. — **Kopie'ra**, avskriva, avtrycka; avteckna, avmåla. — **Kopieringspapper**, *fotogr.*, preparerat papper för framställning av positiva kopior av ett fotografiskt negativ. — **Kopieringsram**, *fotogr.*, ram som användes vid kopiering av fotografier. — **Kopi'st** (*fr. copiste*), avskrivare; skrivare; fordom lägre tjänsteman, särskilt i K. M:ts kansli. — **Kopiö's** (*lat. copio'sus*), riklig, överflödande; ansenlig.

Ko'pje, *holl.*, huvud, ingår i sammansatta sydafrikanska namn på höjder och mindre bergstoppar.

Ko'pos, *gr.* (av *ko'ptein*, slå), *med.*, stor matthet. — **Kopiopi'**, sjuklig matthet i ögonen.

Kopp l. **Kopf**, *tonk.*, genomborrad klots i orgelns tungpipor, såsom fäste för pipans kropp och munstycket.

Ko'ppa, forngrekiskt skrivtecken (taltecken för 90), varur det romerska Q uppstått.

Koppar, *kem.*, ett av de tidigast kända metalliska grundämnena, förekommer stundom gedigen, men oftast i förening med svavel och syre, mera sällan med klor. Är hållfast och smidig. Betäckes i fuktig och kolsyrehaltig luft med ärg (basiskt kopparkarbonat). Användes till kokkärl, mynt m. m. samt till talrika legeringar, bl. a. mässing, brons, nysilver och fosforbrons. — **Kopparautotypi'**, i kopparplåt etsad autotypi. — **Kopparbrunt**, målarfärg av ferrocyankoppar. — **Kopparfast**, kallas ett kopparförhytt fartyg. — **Kopparglans**, *miner.*, grå kopparmalm, innehållande 74—80 % koppar, 20 % järn och något svavel. — **Kopparkis**, gul kopparmalm, är den viktigaste av alla kopparmalmer. — **Kopparlasur**, se *Azurit*. — **Kopparmatte**, bronsstaty, som länge prydde skampålen i Stockholm. Nu i rådhuset. — **Kopparnickel**, *miner.*, två mineral, som båda bestå av nickel och arsenik. — **Kopparoxid**, fås genom upphettning av koppar i luften l. genom glödning av nitratet, karbonatet och hydratet. — **Kopparrök**, rå zinkvitriol. — **Kopparskiffer**, *geol.*, ett slags märgelskiffer; ett slags hälleflintskiffer. — **Kopparstick**, avtryck av en i kopparplåt graverad bildframställning. — **Kopparsulfat** l. **Kopparvitriol**, svavelsyrad kopparoxid, fås, då koppar löses i varm och stark svavelsyra. Nyttjas vid fabrikation av kopparfärger, i galvanoplastik m. m. — **Koppartryck**, tryckning av kopparstick l. fotogravyr. — **Kopparålder**, *arkeol.*, den förhistoriska period mellan sten- och bronsåldern, då de första metallredskapen (oftast yxor av koppar) tillkommit.

Kopparorm, *zool.*, se *Anguis*.

Ko'ppel (av *lat. co'pula*, band), rem l. kedja till ledande av hundar (hundkoppel); de vid ett dylikt band ledda hundarna; *krigsk.*, remmar, vid vilka sabeln fästes (sabelkoppel); ett slags färja; *tonk.*, en för tonernas förstärkande avsedd inrättning i orgeln, varigenom den för tillfället spelade klaviaturen förbindes med andra. — **Koppelbruk** (*ty. Koppelwirtschaft*),

lantbr., växelbruk med mångårig vall, som först användes till slåtter och senare till bete. — **Koppla,** *sjöv.*, sammanföra till en enda alla av ett fartyg under en viss tid seglade kurser.

Kopperah, se *Copperah.*

Koppla, se under *Koppel.*

Koppling, *kem.*, kemisk-teknisk metod för framställning av azofärgämnen.

Koppskatt (av *ty. Kopf,* huvud), huvudskatt. Se vid. *Kapitation.*

Koppstruktu'r, se *Variolitstruktur.*

Kopra, se *Copperah.*

Kopragogi (av *gr. ko'pros,* exkrement, se d. o.), *med.*, exkrementavföring. — **Koprago'gisk,** avförande. — **Koprakrati',** ofrivillig exkrementavgång. — **Kopre'mesis,** exkrementavsöndring genom kräkning. — **Kopremi',** blodförgiftning från grovtarmen. — **Koprofa'gi** (av *gr. fage'in,* äta), hos sinnessjuka förekommande drift att äta exkrementer. — **Koprofi'l** (av *gr. fi'los,* vän), *bot.*, kallas en växt, som växer direkt på exkrementer, t. ex. vissa svampar. — **Koprofori',** exkrementuttömning. — **Koprokri'tika,** *pl.*, avförande medel. — **Koprolali'** (av *gr. lale'in,* pladdra), tvångsartad lust att uttala smutsiga l. skabrösa ord.—**Koproli't** (av *gr. li'thos,* sten), *med.*, stenartat exkrement, t. ex. i appendix; *geol.*, förstenade exkrementer, vilka till största delen består av kalciumfosfat och användas till gödningsämnen. — **Koproplane'sis,** exkrementavgång på en annan än den naturliga vägen. — **Kopropoësis** l. **Kopro'sis,** exkrementberedning. — **Koprorrhé** (av *gr. rhe'in,* flyta) = *Diarré* (se d. o.). — **Koprosklero'sis,** förhårdning av exkrement. — **Koprosta's,** stagnation av exkrement.

Koprao'l, *farm.*, renad kokosolja.

Kopro-, se under *Kopragogi.*

Ko'pter, egyptiska kristna, som härstamma från de gamla egyptierna. — **Ko'ptiska kyrkan,** den av kopter bestående kristna församlingen i Egypten. — **Koptiska språket,** språk, som under romarväldets tid talades av kopterna.

Ko'pula, *lat.*, band, samband; *tonk.*, koppel (å en orgel); *språkv.*, satsband, vid öppet predikat det ord, som förenar predikativet med subjektet. — **Kopulatio'n** (*fr. copulation*), förening, sammanvigning; köttslig beblandelse; *bot.*, en ympningsmetod. — **Kopulati'v** (*lat. copulati'vus*), förenande, sammanbindande. — **Kopulativa konjunktioner,** *språkv.*, koordinerande konjunktioner (se *Konjunktion*), som uttrycka ett samband. — **Kopule'ra** (*lat. copula're*), förena, sammanfoga; sammanviga.

Kopulver, kvacksalvarmedicin av värdelöst drogavfall.

Kor, Chor l. **Kör** (hårt k; *gr. cho'ros*), *tonk.*, urspr. dans vid högtidliga tillfällen, beledsagad av sång och instrumentalmusik; ett antal sjungande personer; sångstycke, gemensamt utfört av flera personer; alla till en tangent hörande strängar och pipor på ett tangentinstrument.

Kor, *byggn.*, en avskild och upphöjd plats i en kyrka för sångare; främre delen av kyrkan; välvd fördjupning på sidan av en kyrka.

Kora'g (*gr. chorago's*), den, som i det antika Aten bestred kostnaderna för kören i skådespelen och urspr. själv var köranförare. Jfr *Koryfé.* — **Kora'giska monument,** minnesmärken (kolonner med därå placerade gyllene trefötter), som koragerna uppreste till minne av sina segrar vid de offentliga tävlingsspelen.

Koraka'n, se *Eleusine.*

Kora'l, *tonk.*, kyrklig körsång. — **Koralmusik,** se *Mensuralmusik.*

Kora'llalg, *bot.*, se *Corallina.*

Kora'ller, *zool.*, *Polypi, Antho'zoa,* en till kavitetsdjurens huvudavdelning hörande klass, som består av vanligen fastsittande, kolonier bildande polyper. Koralldjuren leva i havet, där de flerstädes bilda korallrev. Den hårda, röda kalkstommen till den i Medelhavet förekommande ädelkorallen, *Cora'llium ru'brum,* brukas till smycken m. m. — **Korallkalk,** en kalksten, som består huvudsakligen av koraller. — **Korallofi'l** (av *gr. fi'los,* vän), kallas den djurvärld, som håller till i korallreven, emedan den direkt lever av deras polypdjur. — **Korallrev,** *geol.*, korallbank, en till l. över havsytan nående havsbank, bildad huvudsakligen av koraller. Korallrev av olika slag äro *ringrev* l. *atoller* (se *Atoll*) och *barrièrev.* — **Korallsand,** *geol.*, den av korallrevens och de korallofila djurens rester bestående sand, som bildas vid korallöar och korallrev. — **Korallö,** *geol.*, en till huvudsaklig del av koraller (levande l. döda) uppbyggd ö.

Koralli'n, *tekn.*, en röd tjärfärg.

Korallorm, se *Elaps.*

Korallrot, *bot.*, se *Corallorrhiza.*

Kora'n l. **Alkora'n,** *arab.* (av *kâraa,* läsa), eg. läsning, det förelästa; muhammedanernas religionsbok, som innehåller Muhammeds uppenbarelser, upptecknade av honom själv.

Korazi'n (*ital. corrazina*), lättare harnesk från 1500-t., bestående av på läder l. linne nitade, varandra överskjutande stålplattor, vanligen med överdrag av siden l. sammet.

Korba'n, *hebr.*, offer, gåva.

Korbiskop (av *gr. chora,* landsbygd), namn på de präster, som i den äldsta kristna kyrkan hade uppsikt över lantförsamlingarna.

Korgosse, se *Ministrant.* — **Korherre,** katolsk kanik; medlem av ett domkapitel. — **Korist** l. **Korsångare,** person, som sjunger med i en opera- l. kyrkokör.

Ko'rda (*gr. chorde'*), *tonk.*, instrumentsträng, ton; *mat.*, rät linje, som sammanbinder en cirkelbåges ändpunkter. — **Korda'l**, rät linje, vars alla punkter äro av den beskaffenheten, att om från en av dem tangenter dragas till två givna cirklar, de dragna tangenterna äro lika stora.

Kordelogi (*l.* kårdelåsji'), nyare svensk stavning av *Corps de logi* (se d. o.).

Kordero'j (*eng. corduroy, fr. cordelet*), ett slags tjockt, grovrandigt, sammetsliknande bomullstyg; namn på flera slags svenska helylle- och halvylletyger. — **Korderojväg** (*eng. corduroyroad*), "kavelbro" av tvärsöver vägbanan lagt rundtimmer i Nordamerikas (liksom i Sveriges) sumptrakter.

Kordia'l (*fr. cordial*, av *lat. cor*, hjärta), hjärtlig. — **Kordialite't**, hjärtlighet.

Kordieri't, se *Cordierit.*

Kordine'ma, *gr.* (av *kordine'omai*, jag är yr), *med.*, svindel, tyngd i huvudet.

Kordi't, se *Cordit.*

Kordome'ter (av *gr. chorde'*, sträng, och *me'tron*, mått), instrument till mätande av strängars tjocklek.

Kordong (*l.* kårdå'ng; *fr. cordon*, av *gr. chorde'*, sträng), snöre, snodd; *befästn.*, murlist; *krigsk.*, en av soldater bildad kedja. — **Kordongsystem**, krigföringssätt, grundat på truppernas uppställning i kordong.

Kordua'n l. **Kordova'n** = *Karduan* (se d. o.).

Ko're, *gr.*, flicka, namn på Persefone (se d. o.) som dotter till Demeter; i konsthistorien benämning på forngrekiska statyer av unga kvinnor.

Koré = *Troké* (se d. o.).

Korea'nska språket, det språk, som talas av infödingarna på halvön *Korea.*

Koregi, se *Cho-rogi.*

Koregi' l. **Choregi'** (*gr. choregi'a*), bekostandet av körens utrustning i de forngrekiska skådespelen.

Koredia'lysis, *gr.* (av *ko're*, pupill), *med.*, konstgjord pupillbildning. — **Korektomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), pupillbildning genom bortskärande av ögats iris. — **Koremorfo'm**, pupillens sjukliga förändring. — **Koremo'rfosis** (av *gr. morfu'n*, bilda), konstgjord pupillbildning. — **Koretomi'** = *Korektomi.*

Koregrafi', se *Koreografi.*

Koreisji'ter, se *Kureisjiter.*

Koremo'rfosis m. fl., se under *Koredialysis.*

Koreografi' l. **Koregrafi'** (av *gr. choro's*, dans, och *gra'fein*, skriva), konsten att medelst tecken angiva de olika rörelserna i en dans. — **Koreuti'k** l. **Korevti'k**, danskonst. — **Koreut** l. **Kore'vt**, dansare.

Korgblommiga, *bot.*, se *Compositæ.*

Korgrönt, se *Borggrönt.*

Korgvide, *bot.*, se *Salix.*

Koria'mb, *metr.*, en fyrstavig versfot, i vilken de två mellersta stavelserna äro korta, de andra två långa: — ⏑ ⏑ —.

Koria'nder, *bot.*, *Coria'ndrum sati'vum*, en till fam. *Umbelli'feræ* hörande kryddväxt, vars frukter, *Fru'ctus coria'ndri*, brukas som tillsats i läkemedel och som hushållskrydda.

Koriarii'n, se *Coriaria.*

Kori'nter, *bot.*, *Fru'ctus Vi'tis minu'tæ*, små kärnlösa, efter den grekiska staden *Korint* uppkallade russin från Medelhavsländerna.

Kori'ntierbreven, två av aposteln Paulus till den kristna församlingen i *Korint* skrivna brev, upptagna i Nya Testamentet.

Kori'ntisk metall, i forntiden en metallblandning varav bildstoder förfärdigades.

Kori'ntisk stil, *byggn.*, den prydligaste av de grekiska pelarordningarna, uppkallad efter staden *Korint*, karakteriseras särskilt av sitt praktfulla, korg- l. bägarformiga, med bladverk prydda kapitäl.

Ko'rion, *anat.*, del av fosterplacentan i moderkakan. Se *Placenta.*

Koripeta'l (av *gr. chori's*, avsöndrat, åtskilt, och *pe'talon*, blad), *bot.*, fribladig, är en blomkrona, som består av sinsemellan fria blad.)(G a m o p e t a l.

Korja'ker, ett sibiriskt, till den hyperboreiska rasen hörande folk.

Kork (*lat. su'ber*), *bot.*, *tekn.*, en bildning, som på vissa länge och kraftigt i tjocklek tilltagande växtdelar l. på sårade växtytor träder i ytterhudens ställe. Buteljkork fås av den i v. Medelhavsländerna växande korkeken, *Que'rcus su'ber*, tillhörande fam. *Cupuli'feræ.*

Korkalm, *bot.*, se *Ulmus.*

Korkfender, *sjöv.*, ett slags frihult av kork med överdrag av flätat tågvirke. — **Korkfärg**, med korksmulor tillsatt färg till målning inombords å fartyg. Den är dålig värmeledare och minskar vattenkondensationen. — **Korkmatta**, se *Linoleum.* — **Korkpengar**, avgift till värden å en restaurang för varje uppslagen flaska medfört vin.

Korkpo'r, *bot.*, barkpor.

Korksten, lätt, värmeisolerande byggnadsmaterial av korkavfall.

Korkträ, namn på ett flertal mycket mjuka och lätta tropiska träslag.

Kormak, se *Cormac.*

Kormofy'ter (av *gr. kormo's*, stam, och *fyto'n*, växt), *bot.*, växter vilka utveckla bladbärande skott (i motsats till *tallofyterna*, som blott hava bål).

Kormt, *nord. myt.*, en mytisk flod.

Kormästare, fordom inövare av kören vid en operascen. Titeln kvarstår vid Stockholmsoperan.

Korn, en vikt = 0,0425 gr.; nettovikten av ädel metall i guld- och silvermynt. Jfr *Skrot och korn.*

Korn, *bot.*, se *Hordeum.*

Kornacéer, *bot.*, se *Cornaceæ.*
Ko'rnak, elefantförare.
Ko'rnautotypi', autotypi (se d. o.), som framställes med ett s. k. kornraster i st. f. det vanliga rutrastret.
Kornblomma, dets. som blåklint, varav namnet k o r n b l å på blåklintens färg.
Kornblå, se *Kornblomma.*
Korndådra, *bot.*, se *Neslea.*
Kornei'n, *kem.*, en albumin i *Cornus.*
Kornell, *bot.*, se *Cornus.*
Ko'rner l. **Co'rner,** ett keltiskt folk i Cornwall.
Korne'tt (*fr. cornet, ital. corne'tto*), *tonk.* = *Zink* (se d. o.); en blandad stämma i orgeln; ett slags bleckinstrument; (*fr. cornette,* av *sp. corneta,* standar), *krigsk.*, förr vid ett kavallerikompani yngste officeren, som förde standaret.
Kornfibla, *bot.*, se *Scorzonera.*
Kornfluga, *zool.*, en ljusgul fluga, *Chlo'rops pumilio'nis,* som är ett svårt skadedjur på odlat korn.
Korni'sch (*fr. corniche*), *byggn.*, kranslist i allm.; lös list till gardiner l. förhängen. Jfr *Karnis.*
Ko'rniska, utdött keltiskt språk. Jfr *Korner.*
Kornknarren l. **Ängsknarren,** *zool.*, en allmän vadarefågel, *Crex crex.*
Kornmalen, *zool.*, en malfjäril, *Ti'nea grane'lla,* vars larv, v i t a k o r n m a s k e n, är ett svårt skadedjur i sädesmagasin. Den angriper särskilt råg.
Kornmod, *da.* (*l.* kårnmåd), kornblixt.
Kornpla'sma, *bot.*, den korniga delen av cytoplasman.
Kornuti'n, *kem.*, en i mjöldrygan, *Seca'le cornu'tum,* förefintlig beståndsdel, som verkar kramp och kvävning.
Korografi' (av *gr. cho'ra,* land, och *gra'fein,* skriva), beskrivning av en viss trakt, ett län o. s. v.
Korolla'rium, se *Corollarium.*
Korologi' (av *gr. cho'ra,* land, och *lo'gos,* lära), vetenskapen om det organiska livets utbredning i havet och insjöarna.
Koroma'ndelkrusbär, se *Carambola.*
Korometri' (av *gr. cho'ra,* land, och *metre'in,* mäta), fältmätningskonst.
Koromo'rfosis = *Koremorfosis* (se d. o.).
Koro'na, se *Corona.*
Korona'rkärl (av *lat. coro'na,* krans), *anat.*, kranskärlen kring hjärtat.
Koro'nis, *astr.*, en av småplaneterna.
Koro'nium, *kem.*, hypotetiskt grundämne i solatmosfären, särskilt i coronan.
Korp, *zool.*, se *Corvus.*
Korpora'l l. **Korpra'l** (*fr. caporal, ital., capora'le,* av *ca'po, lat. ca'put,* huvud), eg. huvudman; *krigsk.*, vid infanteriet och kavalleriet person, som innehar lägsta underbefälsgraden (räknas hos oss till manskapet); *sjöv.*, vid flottan förman för en mindre avdelning av gemenskapen. — **Korporalskap,** vid hären och flottan en under befäl av en korporal stående avdelning.
Korporatio'n (*fr. corporation,* av *lat. co'rpus,* kropp), samfund; skrå, gille. — **Korpore'll,** kroppslig, lekamlig. — **Korporifikatio'n** l. **Korporisatio'n,** *nylat.*, förkroppsligande; *kem.*, förvandling av en vätska till en fast kropp.
Korpra'l, se *Korporal.*
Korpule'ns (av *lat. co'rpus,* kropp), fetma, frodighet, överdriven fyllighet; *med.*, fettsot. — **Korpule'nt,** fet, överdrivet fyllig, frodig.
Korpuli'n, ett avmagringsmedel av blåstång, tamarinder och cascara-sagradabark (avförande).
Ko'rpus, se *Corpus.*
Korpu'skel (*lat. corpu'sculum, dimin.* av *co'rpus,* kropp), liten kropp, smådel; *fys.*, benämning på negativa elektroner samt α- och kanalstrålspartiklar. Jfr *Atom* och *Molekyl.* — **Korpuskula'rfilosofi,** urkroppslära, den lära, enl. vilken naturen uppkommit av vissa urkroppar l. atomer. — **Korpuskularstrålar,** strålar, som bestå av mycket små partiklar, korpuskler, utsända med stor hastighet, d. v. s. dels negativa elektroner, dels α- och kanalstrålar.
Korr., förk. för *Korrektur.*
Korrade'ra, se *Korrodera.*
Korrasio'n, se *Korrosion.*
Korrea'lförbindelse l. **Korrea'lobligatio'n** (av *lat. con,* med, och *re'us,* skyldig), gemensam ansvarsskyldighet.
Korre'kt, Korrektio'n, Korrektu'r m. fl., se under *Korrigera.*
Korrela'ta, *pl.*, av *sing.* **Korrela't** (av *lat. con,* med, tillsammans, och *refe'rre,* hänföra), begrepp, som stå i växelförhållande till varandra, t. ex. höger och vänster; *språkv.*, i olika satser stående ord, vilka hänvisa på varandra, t. ex. ett relativt pronomen och det ord i huvudsatsen, på vilket det syftar. — **Korrelatio'n,** växelförhållande. — **Korrelati'v,** växelverkande.
Korresponde'ns, Korresponde'nt, se under följ. ord.
Korresponde'ra (*fr. corresponder,* av *lat. con,* med, och *responde're,* svara), motsvara; överensstämma; stå i samband med; brevväxla. — **Korresponde'ns** (uttalas även -da'ngs; *fr. correspondance*), överensstämmelse; motsvarighet; sammanhang; förbindelse; brevväxling. — **Korrespondenslära,** Svedenborgs lära, att människorna kunna sätta sig i förbindelse med andevärlden. — **Korrespondensundervisning,** undervisning, bedriven av *Korrespondensinstitut,* och huvudsakligen avsedd för dem, som icke äro i tillfälle att få muntlig undervisning. — **Korresponde'nt,** brevskrivare; person, med vilken man står i skriftlig beröring. — **Korrespondentredare,** *handelst.*, person, som sköter ett

fartygs l. ett skeppsrederis affärer. — **Korresponderande höjder,** *astr.*, en stjärnas lika höjder över horisonten på båda sidor om meridianen.

Korridor, *fr.* (*l.* -då'r; *ital. corridore*), en smal gång framför en rad l. mellan tvenne rader av rum l. teaterloger, vilka hava utgång till densamma. — **Korridorsystem,** byggnadssätt, för sjukhus, fängelser, kaserner m. m., varvid de särskilda lokalerna äro förlagda utefter korridorer.

Korrige'nda, Korrige'ntia, se under följ. ord.

Korrigera (*l.* -ge'ra l. -sje'ra, *lat. corri'gere*), rätta, förbättra; utföra rättelser, särskilt i något skrivet l. tryckt. — **Korrige'nda,** se *Corrigenda.* — **Korrige'ntia,** *med.*, korrigerande, förbättrande medel, välsmakande l. välluktande ämnen, vilka brukas som tillsats till läkemedel med elak smak och lukt. — **Korrigi'bel,** som kan förbättras. — **Korre'kt,** riktig, felfri; regelrätt. — **Korrekthet,** felfrihet, noggrannhet. — **Korrektio'n,** rättelse, förbättring; bestraffning. — **Korrektionshus,** tukthus; förbättrings- l. arbetsinrättning. — **Korrektione'll fångvård,** fångvård, som avser mera brottslingens förbättrande än de begångna brottens bestraffande. — **Korrektioni'st,** tukthusfånge; arbetsinrättningshjon. — **Korrekti'v,** förbättrings- l. rättelsemedel; till förbättring ländande. — **Korre'ktor** (*fr. correcteur*), beriktigare, förbättrare; korrekturläsare; superior i paulinkloster (se *Pauliner*). — **Korrektu'r,** beriktigande, förbättring; *boktr.*, avdrag av en uppsatt tryckform, avsett för rättelser av i manuskriptet l. vid sättningen begångna fel. — **Korrekturtecken,** vissa tecken, genom vilka de vanligaste korrekturfelen anmärkas.

Korripe'ra (*lat. corri'pere*), gripa, fånga; uttala en stavelse kort.

Korrobboree (*l.* kårråbbåri'), ett slags rituell dans hos Australiens urinvånare.

Korrobore'ra (*lat. corrobora're*), stärka, styrka. — **Korroboratio'n,** styrkande. — **Korroborati'v** (*fr. corroboratif*), stärkande; *med.*, stärkande medel.

Korrode'ra l. **Korrade'ra** (*lat. corrodere*), gnaga sönder; fräta. — **Korrosi'v** (*fr. corrosif*), frätande; frätmedel.

Korrosio'n l. **Korrasio'n** (se *Korrodera*), *geol.*, omdaning av berggrundens yta genom den frätande och söndergnagande verkan, som utövas av rinnande vatten, is och vindar med hjälp av material, som de sätta i rörelse. Jfr *Denudation.*

Korrosi'v, se under *Korrodera.*

Korruge'ra (*lat. corruga're*, av *ru'ga*, veck, skrynkla), nedskrynkla, vecka, rynka. — **Korrugerad plåt,** nyttjas till täckning av tak.

Korrumpe'ra (*lat. corru'mpere*), fördärva; skämma; förfalska; muta, förleda. — **Korrumpe'rad,** fördärvad, förfalskad; i fråga om *text* genom främmande tillsatser. — **Korru'pt,** fördärvad, förfalskad; dålig, liderlig. — **Korrupti'bel,** som kan fördärvas, skämmas; besticklig. — **Korruptibilite't,** förgänglighet; besticklighet. — **Korruptio'n,** fördärv; förskämning; sedefördärv; mutsystem; besticklighet; förfalskning.

Korsa'k, pälsverk av det asiatiska hunddjuret korsaken, *Vu'lpes co'rsac.*

Korsandmat, *bot.*, se *Lemna.*

Korsa'r (*sp. corsa'rio, ital. corsa'ro,* av *lat. cu'rsus*, lopp), fribytare, kapare; även kaparefartyg. — **Korsa'ren,** norsk skämttidning.

Korsblomma, *bot.*, se *Passiflora*; *byggn.*, en gotisk, för tornspetsar, gavlar o. s. v. avsedd avslutningsprydnad, sammansatt av fyra blad, grupperade kring en stängel.

Korsblommiga, *bot.*, se *Cruciferæ.*

Korse'tt (*fr. corset, dimin.* av *fornfr. cors, lat. co'rpus*, kropp), livstycke; snörliv.

Korsfana, kristen symbol, bestående av en vit fana l. vimpel med rött kors, fästad på en korskrönt stång. Jfr *Labarum.*

Korsfarare, deltagare i korståg.

Korsherre, har inom katolska kyrkan varit namn på medlemmar av olika ordnar och kongregationer (bl. a. Tyska orden).

Korsi't, *miner.*, en art *diorit* (se d. o.).

Korskovall, *bot.*, se *Melampyrum.*

Korsmässa, i vår almanack benämning på den 3 maj och den 14 sept. till minne av kyrkofesterna *Festum exaltationis sanctæ crusis* och *Inventio sanctæ crusis* (se d. o.).

Korsnäbben, *zool.*, se *Loxia.*

Ko'rso, se *Corso.*

Korsorden, en andlig, riddarorden stiftad på korstågens tid.

Korsriddare, i korståg deltagande riddare.

Korsspindeln, *zool.*, en allmän, giftig spindel, *Ara'neus diadema'tus.*

Korståg, medeltida kristna krigståg, urspr. för att återerövra den heliga graven i Jerusalem från muhammedanerna, senare för att omvända kyrkans fiender i allm.

Korsvalv, *byggn.*, en valvform, som uppstår, när tvenne tunnvalv skära varandra rätvinkligt.

Korsvirkesbyggnad, *byggn.*, byggnad av å de större väggytorna korsat stockverk med fyllning av tegel l. lera.

Korsångare, se under *Kor.*

Korsört, *bot.*, se *Senecio.*

Kort (*fr. carte*, av *lat. cha'rta*, pappersblad), en styv pappersskiva, med tryckt namn l. meddelande (t. ex. visit-, bjudnings-, inträdes- och brevkort) l. med målade figurer (spelkort).

Korta papper, *handelst.*, växlar l. reverser, vilkas betalningstid inträffar inom kort.

Korta varor (*ty. kurze Waren*), handelsbenämning på smärre nödvändighets- l. lyxvaror av olika slag vilka säljas stycke- l. dussinvis (utan att mätas l. vägas).

Kortege, se *Cortége.*

Korthornsboskap, en nötkreatursras, inhemsk i de engelska grevskapen Durham och Yorkshire.

Kortika'l (av *lat. co'rtex*, bark), *anat.*, till barken (särskilt hjärnbarken) hörande.

Korton, se *Kammarton* (under *Kammare*).

Kort sikt, *handelst. På kort sikt* lyda växlar, som förfalla inom få dagar.

Ko'rum (*ack.* av *lat. cho'rus*, sjungande skara), vid svensk trupp förrättad morgon- och aftongudstjänst.

Koru'nd, *miner.*, vattenfri aluminiumoxid l. lerjord, står näst diamanten främst i hårdhet. Olika slag av korund äro *safir, rubin, orientalisk topas, orientalisk ametist, diamantspat* och *smärgel.*

Ko'rus (*lat. cho'rus*), kör. *I korus*, alla på en gång, samtidigt.

Korwa, indisk folkstam. Se *Kohl.*

Korve'tt (*fr. corvette*), *skeppsb.*, ett litet som fregatt tacklat, tremastat krigsfartyg.

Koryba'nter (*gr. cory'bantes*), *gr. myt.*, Cybeles (Rheas) präster, vilka med larmande musik firade hennes fester. — **Koryba'ntisk**, stormande, vild, hänförd.

Korydali'n, *kem.*, en av de åtta alkaloider, som förekomma i tvålört (*Corydalis cava*).

Korydo'n, grekiskt herdenamn, som ofta förekommer i sånger från den klassiska forntiden. Betecknar numera en smäktande tillbedjare.

Koryfé (*fr. coryphée, gr. koryfa'ios*, av *koryfe'*, hjässa, spets, ledare), den lejde, yrkeskunnige anföraren för kören och dansen vid forngrekiska skådespel; huvudman, ledare, tongivande person. Jfr *Korag.*

Kory'nebakterier (av *gr. koryne'*, kula), bakterier med kolvlika förtjockningar, t. ex. difteribacillen.

Kory'za (*gr. ko'ryza*), *med.*, snuva.

Kosa'cker l. **Kosa'ker** (*ry. kaza'ki, po. kozaki*), kosackhärar, krigarbefolkning i vissa ryska provinser såväl i Europa som i Asien. — **Kosa'cka, Kosa'ka** l. **Kosatsje'k**, *dansk.*, en livlig, rysk dans i $^{2}/_{4}$ takt.

Kosapri'n, *farm.*, natriumacetylanilinsulfonat, febermedel.

Koscheni'll, se *Kochenill.*

Ko'scher, *hebr.*, (av *kascher*, vara rätt), ren (om mat, som judiska religionsbud tillåta sina bekännare att äta); njutbar, god.

Koseka'nt (*lat. cosecans*), *mat.*, sekant till ett komplement. Jfr *Sekant* och *Komplement.*

Kosi'n, *kem.*, den verksamma beståndsdelen i *kusso* (se d. o.).

Ko'sinus, *lat.*, *mat.*, sinus för ett komplement. Jfr *Sinus* och *Komplement.*

Koskepling, *bot.*, namn på *Melampyrum pratense* (se d. o.).

Koskinomanti' (av *gr. ko'skinon*, sikt, såll, och *mante'ia*, spådom), spådomskonst, utövad medelst användning av ett såll.

Kosma'rk (av *gr. ko'smos*, värld, universum, och *a'rchein*, härska), världshärskare. — **Kosmarki'**, världsherravälde.

Ko'smer (*gr. ko'smoi*, ordnare), de ämbetsmän, som stodo i spetsen för statsstyrelsen i de forngrekiska staterna och på Kreta.

Kosmeti'k (*fr. cosmétique*, av *gr. kosme'in*, smycka), försköningskonst, konsten att bevara och befrämja kroppens skönhet; försköningsmedel = *Kosmetiska medel* (se nedan); ett slags hår- och skäggvax. — **Kosme'tisk**, förskönande. — **Kosmetiska medel**, medel, som tjäna till att försköna hud, hår, tänder o. s. v.

Ko'smisk, Kosmoga'ma, Kosmogoni', Kosmopoli't, Kosmora'ma m. fl., se under följ. ord.

Ko'smos, *gr.*, eg. ordning, inrättning; den ordnade världen; världsordningen; sammanfattningen av himlakroppar. Jfr *Makrokosm, Mikrokosm* och *Kaos.* — **Ko'smisk** (*gr. kosmiko's*), som angår världssystemet. — **Kosmiskt stoft**, stoft, som av strålningstrycket föres omkring i rymden. — **Kosmoga'ma**, se *Kasmogama.* — **Kosmognosi'** (av *gr. gno'sis*, kännedom), kunskap om världsbyggnaden. — **Kosmogoni'** (av *gr. go'nos*, härkomst), läran om världens ursprung och daning. — **Kosmografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), allmän världsbeskrivning. — **Kosmologi'** (av *gr. lo'gos*, ord, lära), vetenskapen om världsalltet. — **Kosmolo'gisk**, som rör världsalltet. — **Kosmologiska beviset**, *fil.*, ett bevis för Guds tillvaro, vilket utgår från sinnevärldens ofullkomlighet och brist. — **Kosmologisk pluralism**, se under *Pluralis.* — **Kosmonomi'** (av *gr. no'mos*, lag), läran om de lagar, som behärska världsalltet. — **Kosmopoli't** (av *gr. poli'tes*, borgare), världsborgare, person, som betraktar hela världen som sitt fädernesland och känner sig hemmastadd i alla länder. Jfr *Patriot.* — **Kosmopolitise'ra**, spela världsborgare. — **Kosmopoli'tisk**, världsborgerlig, som tillhör l. betecknar en kosmopolit. — **Kosmopoliti'sm**, den sats, att hela mänskligheten bör betraktas såsom ett samhälle av lika berättigade världsborgare; världsborgarsinne; världsborgarskap. Jfr *Patriotism.* — **Kosmora'ma** (av *gr. hora'n*, se), världsmålning, en optisk framställning av jordens förnämsta städer och utsikter. Jfr *Panorama.* — **Kosmosofi'** (av *gr. sofi'a*, vetande), en på metafysik och myter grundad världslära. — **Kosmotei'sm** (av *gr. theo's*, gud), världsförgudning, den lära, som förklarar Gud och världen vara ett. Jfr *Panteism.* — **Kosmoteologi'**, den lära om Gud, som från världens existens sluter till tillvaron av en världsskapare.

Ko'smus, se *Cosmus.*
Kosmäre, *bot.*, namn på *Medica'go falca'ta.*
Koso, Kosotoxi'n, se *Kusso.*
Kosopp, *bot.*, namn på den ätliga svampen *Bole'tus bovi'nus.*
Kosta'l se *Costal.*
Ko'sterbåt, *skeppsb.*, en på Sveriges västkust allmänt brukad, synnerligen sjöduglig segelbåt.
Kostroma', *zool.*, en rysk stövarras.
Kosty'm (*fr. costume*, av samma ursprung som *coutume*, vana), dräkt, särskilt teater- l. maskeraddräkt. — **Kostymbal,** bal, där de dansande äro klädda i ovanliga karakteristiska dräkter, men ej maskerade. — **Kostyme'ra,** anlägga, påsätta kostym.
Kosvamp, *bot.*, se *Kosopp.*
Kota l. **Kotar,** det obetydligaste av de dravidiska folken (se *Dravida*).
Kota, *javan.* (*l.* kå'ta), fästning, stad, by. Vanligt i sammansatta namn.
Kotange'nt, *mat.*, linje, som bildar vinkel mot en cirkelbåges tangent; inverterade värdet av tangenten.
Kotar, se *Kota.*
Kotiljo'ng (*fr. cotillon*), eg. underkjortel; *dansk.*, fransk sällskapsdans, bestående av flera turer, ordnade av dansledaren.
Kotkarlar (av *isl. kot*, ringa hydda, *sv.* kåta), medeltida benämning på män ur den fattigare bondeklassen.
Kotle'tt (*fr. côtelette, dimin.* av *côte*, revben), ett stycke revben med åtföljande kött av ox-, kalv-, lamm- och svinkött.
Kotlettfisk, Havskatt, se *Anarrhicas.*
Koto, *jap.*, ett slags harpa.
Kotobark l. **Cotobark,** *farm.*, barken av ett obekant träd i Bolivia. Innehåller ett ämne *Kotoi'n* (*cotoin*), som lär befordra cirkulationen i tarmen.
Ko'tuko, se *Makari.*
Koträdet, *bot.*, se *Brosimum.*
Kottabi'sm (av *gr. ko'ttabos*, se följ. ord), *med.*, regndusch. — **Ko'ttabos,** eg. vinutgjutning; ett forngrekiskt sällskapsspel.
Kotter, utdöd folkstam, tillhörande jenisejostjakerna.
Kotteri' (*fr. coterie*, av *mlat. coteria*, ett antal bönder, som tillsammans arrendera jord), slutet sällskap av intim karaktär; förening med ensidiga och egoistiska syften. Jfr *Kamaraderi.*
Kottillonvin (*l.* kåttijå'ng-), ett vitt franskt vin från departementet Ardèche.
Kottonise'ring (av *eng. cotton*, bomull), metod att rensa och finfördela bastfibrer, så att de kunna spinnas i vanliga bomullsmaskiner.
Kotunni't, *kem.*, å Vesuvius' lavor anträffat klorbly.
Kotu'rn (*gr. ko'thornos, lat. cothu'rnus*), eg. jaktstövel; hög sko med tjock sula, som bars av de tragiska skådespelarna i det gamla Grekland; *fig.*, tragedien; högtravande, uppstyltad stil. Jfr *Soccus.*
Kotyledo'n, *gr.* (av *koty'le*, fördjupning), *anat.*, ledgångspanna; flik av moderkakan, *bot.*, hjärtblad. Jfr *Monocotyledonæ* och *Dicotyledonæ.*
Ko'tys l. **Kotytto',** *myt.*, trakisk fruktbarhetsgudinna.
Kousso, se *Kusso.*
Kovall, *bot.*, se *Melampyrum.*
Kovete, *bot.*, se *Melampyrum.*
Kovända, *sjöv.*, vända fördevind.
Koxalgi' (av *lat. co'xa*, höft, och *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, höftsmärtor. — **Koxi't,** *med.*, höftsjuka; akut inflammation i höftleden.
Koyoten, *zool.*, se *Coyoten.*
Ko'zuka, *jap.*, svärdkniv med avlångt, fyrkantigt fäste.
Koärt, *bot.*, se *Vigna.*
Kr., förk. för *ty. Kreuzer* samt för *Krona* (mynt).
Kr, *kem.*, atomtecken för *Krypton.*
Kra = *Kru* (se d. o.).
Kraal, *holl.* (*l.* kral), hottentotter- l. kafferby.
Kraba't (förvrängning av *kroat.*, se *Kroater*), vild l. lymmelaktig sälle; ostyrig gynnare.
Krabb, *sjöv.*, kallas sjön, då dess vågor äro korta och högtoppiga.
Kra'bba, *byggn.*, krypblomma, de stiliserade, krökta, i spetsarna böjda blad, som i den gotiska byggnadsstilen radvis pryda sneda kanter.
Kra'bbor (*ty. Kra'bben*), *zool.*, *Brachyu'ra*, en avdelning, som tillhör de tiofotade krustacéerna.
Krabbasnår, *textil.*, ett slags skånsk allmogevävnad.
Krabli't, *miner.*, av kvarts o. a. mineral förorenad ortoklas.
Krach, *ty.*, se *Krasch.*
Krackdestillatio'n, Krackingprocessen, *kem.*, metod att utvinna mer av bergoljans lättflyktiga beståndsdelar på bekostnad av de svårflyktigare vid destillation.
Kraftkyrka, se *Krypta.*
Kraftparallellogra'm, *fys.*, en matematisk figur med vars tillhjälp man till riktning och storlek bestämmer en kraft, som kan ersätta två i samma punkt anbragta krafter av olika storlek och riktning.
Kragsten (*ty. Kragstein, Tragstein*), *byggn.*, en som stöd l. prydnad tjänande sten, vilken framspringer från en vägg.
Krait, *zool.*, se *Bungarus.*
Kraka, *isl.* **Kråka** (*l.* kråka), fornnordiskt kvinnonamn, korp, kråka, även en liten mörklagd kvinna. Buret av Sigurd Fafnesbanes och Brynhilds dotter Aslög.
Krake, se *Krakning.*
Krake'l (*ty. Krake'el*), gräl, tvist, larm, bråk.
Kraken = *Horven* (se d. o.).
Krakning l. **Snesning,** uppsättning av sädeskärvar till torkning på *krakar, krakstörar* l. *snesstörar.*

Krako'wiak l. **Krakovienne** (*l.* -viä'nn; *fr. cracovienne*), *dansk.*, en gammal polsk nationaldans, uppkallad efter staden *Krakov.*

Kraks blaa bog, *da.* (*l.* - blå -), en dansk efterbildning av *Who's who* (se d. o.).

Krakstör, se under *Krakning.*

Krákumál, Krákas sång, en fornnordisk dikt om Ragnar Lodbroks bragder. Kallas även *Lodbrokarkviða.*

Kraku'ser, lätt beväpnat polskt rytteri, uppkallat efter polska helgonet *Krakus.*

Kral, *serb.* (av det germanska namnet *Karl*), konung.

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (*l.* - a'tsa), "serbernas, kroaternas och slovenernas konungarike", officiellt namn på Jugoslavien.

Kram (av *mlty. krâme*, eg. tälttak; salustånd), urspr. varor, som såldes i detalj, sedermera benämning på underhaltiga varor.

Kramba'mbuli (*tjeck. krampampule*), glögg, tillredd av brännvin; rusdryck i allm.

Krame'ria, se *Ratanhiarot.*

Kramsfågel (av *ty. Krammetsvogel*, trast), vissa till tättingarnas ordning hörande arter av småfåglar, som brukas till föda.

Kran, persiskt silvermynt (vikt 4,6 gr.).

Krana'er (*gr. kranao'i*), "de på bergshöjder boende", benämning på Atens äldsta, pelasgiska inv. Efter sagokonungen Kranao's.

Kranioklasi', Kraniologi', Kraniometer, Kranioto'm m. fl., se under följ. ord.

Kra'nium (*lat. cra'nium*, av *gr. krani'on*), *anat.*, huvudskålens benstomme. — **Kranioektomi'**, utmejsling av en del av kraniet. — **Kranioklasi'** (av *gr. klan*, krossa), dets. som *Kraniotomi* (se nedan). — **Kraniokla'st**, *kirurg.*, instrument, varmed *kraniotomi* (se nedan) utföres. — **Kraniologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om huvudskålen; stundom = *Frenologi* (se d. o.). — **Kraniolo'g**, person, som är kunnig i kraniologien. — **Kraniomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), konsten att spå efter huvudskålens bildning. — **Kraniome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *anat.*, instrument för mätning av kraniet. — **Kraniometri'**, uppmätning av skallens volym, omfång och vissa diametrar. — **Kraniopa'gus**, tvillingfoster, fastvuxna vid kranialvalveln. — **Kraniorhachi'sis**, öppen ränna mellan skallens plåtar, kvarstående från fosterstadiet. — **Kranioskopi'** (av *gr. skope'in*, se) = *Frenologi* se d. o.). — **Kraniota'bes** (av *lat. ta'bes*, tvinsot), *med.*, en sjukdom i huvudskålsbenen. — **Kraniotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), *kirurg.*, vid vissa svåra förlossningar utförd styckning av fosterhuvudet. — **Kranioto'm**, ett slags *trepan* (se d. o.).

Kransblommiga, *bot.*, fam. *Labia'tæ.*

Kransborre, *bot.*, se *Marrubium.*

Kransslinga, *bot.*, se *Myriophyllum.*

Krantzi't, *miner.*, fossil kåda, stående nära ambra.

Krao, se *Kru.*

Krapp l. **Krapprot,** *bot.*, *tekn.*, *Ra'dix ru'biæ tincto'rum*, kallas rotstocken av flera arter av släktet *Ru'bia*, tillhörande fam. *Rubia'cæ.* Innehåller utom färgämnet purpurin ruberytrinsyra, av vilken fås *alizarin* (se d. o.). Odlas numera föga. — **Krappkarmi'n,** av krapplack, konsjonell, färnbock m. m. bestående blandningar. — **Krappkol** = *Garancin* (se d. o.). — **Krapplack,** en lackfärg, som fås genom tillsats av soda till en infusion på krapprot med alunlösning. — **Krapp-purpur,** purpurin (se *Krapp*).

Krapparu'm (av *isl. krappr*, tång), del av ett fornnordiskt drakskepp.

Krappkarmi'n, Krappkol, Krapprot m. fl., se *Krapp.*

Krappväxter, *bot.*, namn på växter av fam. *Rubia'ceæ.*

Krasch (*ty. Krach*), brak, smäll, knall; börskatastrof, fallissemang.

Krascha'n (av *fr. crachat*, spott, spottkluns; *fr. plaque*), ordensstjärna, som betecknar en högre ordensgrad; kommendörstecken.

Kra'sis, *gr.* (av *keranny'nai*, blanda), blandning; *språkv.*, sammansättning av två självljud; *med.*, blandning av kroppens safter och blod.

Kra'snaja plo'stjad, *ry.*, "Röda torget", d. v. s. vackra torget på Kreml i Moskva.

Kra'sno (av *ry. kra'snyj, kra'snaja, kra'snoje*), röd, "skär" l. "skir", vacker, vanligt i ryska geografiska namn.

Krass (av *lat. cra'ssus*, tjock), grov, plump, rå.

Kra'sse, *bot.*, benämning på en grupp inom fam. *Cruci'feræ*, särskilt arter av släktet *Lepi'dium.*

Krassknopp, blomknoppar och frukter av *Tropæ'olum* (se d. o.).

Krassulacéer, *bot.*, växter av fam. *Crassula'ceæ.*

Kra'ter (*gr. krate'r*, skål), *geol.*, den vanligen trattformiga öppningen av ett eldsprutande berg.

Krate'r, *gr.* bål, skål, större blandningskärl för vinet under antiken.

Kratokbönor, se *Limabönor.*

Kratosta't, apparat, avsedd att vinna en regelbunden rörelse av en oregelbundet verkande drivkraft.

Krats, redskap för rengöring av gevärspipor.

Krauro'sis vulvæ, *med.*, skrumpning med atrofi av vulva (se d. o.).

Krava'll (*mlat. charava'llium*), slagsmål, tumult, upplopp, uppror.

Krava'tt (av *fr. cravate*, se d. o.), halsduk, halskrage.

Krave'll l. **Krave'l,** *skeppsb.*, en svensk fartygstyp i början av 1500-t. — **Kravellbyggnad.** Byggt *på kravel* säges ett far-

tyg vara, då bordläggningsgångarna ligga kant mot kant. Jfr *Klink.*

Kre'as, se *Creas.*

Kreatiani'sm (av *lat. crea're,* skapa), åsikten att Gud skapar en själ vid varje avlelse.

Kreati'n (av *gr. kre'as,* kött), *kem.*, en i muskelkött och köttextrakt förekommande bas (se *Bas, kem.*). — **Kreatini'n**, en sönderdelning av den kreatin, som finnes i urin efter ryggradsdjur.

Kreatio'n (*fr. création*), skapelse; nykomponerad form av damdräkt på modet.

Kreatorrhe', *med.*, osmält kött i avföringen.

Kre'atur (*lat. creatu'ra,* av *crea're,* skapa), skapad varelse; djur; kräk; djurisk människa; person, som av låg egennytta gör sig till en annans verktyg.

Krede'nsa (av *ital. crede'nza, mlat. crede'ntia,* tro, tillit, borgen, och detta av *lat. cre'dere,* sätta tro till), smaka på en dryck l. maträtt, innan den kringbjudes, vilket vid hoven under medeltiden tillkom munskänken och tjänade som bevis på att intet gift fanns i välfägnaden; iskänka och kringbjuda en högtidsdryck. — **Krede'nsare** l. **Krede'nsmästare**, munskänk. — **Krede'ns** l. **Kredensbord** (*fr. crédence*), serveringsbord; buffet (se d. o.); litet bord vid altaret i katolska kyrkor. — **Kredensbägare**, ett slags renässanspokal, vars lock utgjorde ett dryckeskärl för sig.

Krede'ring (av *lat. cre'ta,* krita), föremåls beläggning med ett lager av krita i limlösning såsom underlag till förgyllning l. målning. — **Krede'ra**, förse med kredering.

Kredibilite't, *lat.*, trovärdighet.

Kre'dit (av *lat. cre'dit,* han betror), gottgörelse, tillgodohavande; den del av en räkning, där man uppför det av kontoinnehavaren emottagna.

Kredi't (*fr. crédit, ital. cre'dito,* av *lat. cre'dere,* sätta tro till), *handelst.*, förtroendet (i synnerhet i penningväg); försträckning, betalningsanstånd. — **Kreditanstalter**, inrättningar för utlåning av penningar, t. ex. banker, pantlåneinrättningar o. s. v. — **Kreditbrev**, skriftlig förbindelse, genom vilken utgivaren skaffar innehavaren kredit för en viss summa. — **Kreditföreningar**, föreningar med uppgift att skaffa sina delägare kredit på fördelaktiga villkor. — **Kreditförsäkring**, försäkring, varigenom garanti lämnas för betalningen av en fordran. — **Kreditkassa**, en kassa, i vilken förskott kunna bekommas mot som säkerhet lämnade varor. — **Kreditsystem**, utborgnings- l. lånesystem. — **Kreditupplag**, upplag i stapelstad av utländska varor, för vilka anstånd med erläggandet av tullavgifterna beviljats. — **Kredite'ra**, införa på en räknings kreditsida, gottgöra, räkna tillgodo, avskriva. — **Krediti'v**, fullmakt för ett diplomatiskt ombud; fullmakt att till ett visst l. ej angivet belopp lyfta penningar; av penninginrättning beviljat lån, vilket under en viss tid får av låntagaren omsättas huru ofta som helst; *statsr.*, benämning på två summor, *lilla kreditivet* och *krigskreditivet,* som stå till svenske koungens förfogande för oförutsedda fall. — **Kreditivavgift**, den avgift en bankinrättning betingar sig för beviljandet av ett kreditivlån. — **Kre'ditor**, *pl.* **Kredito'rer**, långivare, fordringsägare, borgenär. — **Kreditpapper**, varje skriftlig urkund ang. ett skuldförhållande, t. ex. växlar, banksedlar.

Kredj, ett afrikanskt folk av kopparröd färg i landskapet Dar-Fertit.

Kredulite't (*lat. credu'litas,* av *cre'dere,* tro), lättrogenhet.

Kree'ra (*lat. crea're*), skapa; välja, utnämna.

Kreis, *ty.* (*l.* krajs), krets; förvaltningsområde.

Kreittoni't, *miner.*, en art spinell.

Krejare, *skeppsb.*, ett förr använt lastfartyg.

Krematio'n (av *lat. crema're,* bränna), förbränning, särskilt likförbränning. — **Kremato'rium**, likbränningsugn.

Krematologi', se *Chrematologi.*

Kremato'rium, se under *Kremation.*

Kremersi't, *miner.*, rubinröd, kristalliserad klorid av järn, kalium och ammonium från fumaroler på Vesuvius.

Kreml l. **Kremlj**, *ry.*, borg, fästning, citadell; befäst stadsdel inuti en stad, särskilt den i Moskva.

Kre'mla, *bot.*, benämning på arterna av det till hattsvamparnas familj hörande svampsläktet *Ru'ssula.*

Kremlj, se *Kreml.*

Kremnofobi', *med.*, ångestkänsla vid blick nedåt från stor höjd. — **Kremnoterapi'**, sjukdomsbehandling vid mineralkällor.

Kremome'ter (av *lat. cre'mor,* tjock vätska, och *gr. me'tron,* mått), mjölkprovare, ämnad att bestämma gräddhalten i mjölk.

Kremone'sare, se *Cremonesare.*

Kre'mor ta'rtari, se *Cremor tartari.*

Kremsvitt l. **Kremservitt**, rent blyvitt, urspr. framställt i österrikiska staden Krems.

Krenele'ra (*fr. creneler,* av *créneau,* tinne, skottglugg, av *lat. cre'na,* inskärning), *byggn.*, förse med tinnar, förse med skottgluggar. — **Krenely'r**, tandning, krusning; uddigt arbete. — **Krenå'** (*fr. créneau*), *befästn.*, för handgevär avsedd skottglugg.

Krenneri't, *miner.*, kristallisk tellurid av guld och silver.

Krenologi' (av *gr. kre'ne,* källa, och *lo'gos,* lära), läran om hälsokällor.

Krenå', se under *Krenelera.*

Kreofagi' (av *gr. kre'as,* kött, och *fage'in,* äta), eg. köttätande; skymfnamn för den lutherska läran, givet av hennes motståndare (på grund av nattvarden).

Kreo'l (*fr. créole, sp. criollo,* förvrängning av *sp. creadillo,* bildad, uppfostrad), en i

Amerikas forna spanska, franska l. portugisiska kolonier av europeiska föräldrar född person; stundom benämning på avkomlingar av vita och färgade m. m. — **Kreolneger,** neger, född i Amerika.

Kreoli'n, *kem.*, ett desinfektionsmedel och antisepticum, som framställes genom destillation av tunga tjäroljor under tillsats av alkalier, vanligen natron.

Kre'on, *gr. sag.*, konung av Thebe, morbroder och svåger till Oidipus.

Kreoso'l, *kem.*, metylfenol, som förefinnes bl. a. i stenkols- och boktjära. Jfr *Lysol.*

Kreosot (*l.* -såt; av *gr. kre'as*, kött, och *so'zein*, bevara), *kem.*, en giftig och antiseptisk olja, som erhålles ur bok- l. stenkolstjära.

Krepe'ra (av *lat. crispa're*, krusa), krusa, göra vågig, vecka. — **Krepe'ring,** krusning, vågning, veckning. Se *Krevera.*

Krepi'd (*gr. krepi's*), forngrekisk fotbeklädnad.

Krepi'doma l. **Krepi's,** *gr.* (*lat. crepi'do*), *byggn.*, murad underbyggnad till ett grekiskt tempel.

Krepi'ner, Krepi'nfransar, se under *Krepp.*

Krepi's, se *Krepidoma.*

Krepite'ra (*lat. crepita're*), knarra; rassla; spraka. — **Krepitatio'n,** *med.*, knarr- l. rasselljud vid benbrott, lunginflammation o. s. v.

Krepo'n, Krepo'ng, se under följ. ord.

Krepp l. **Kräpp** (av *fr. crêpe*, krusflor, av *lat. cri'spus*, krusig), ett lätt, krusigt tyg, företrädesvis av silke. — **Kreppbilder,** på siden med trådar av silkeskräpp broderade bilder. — **Krepi'ner,** ett slags fransar; valkar till fyllnad i hårflätor. — **Krepon** (*l.* -på'ng) l. **Krepong,** ett slags tätare kräpp, företrädesvis av ylle.

Kreppvor, *nord. myt.*, havsguden Njärds yngsta dotter.

Kresmologi' (av *gr. chresmo's*, orakelsvar), spådomskonst. — **Kresmolo'g,** spåman, orakeltydare.

Kresol (*l.* -så'l), *kem.*, i kreosot, urin och svavelsyreetrar förekommande fenoler.

Kresoli't (*fr. crésylite*), *krigsk.*, brisant sprängämne av nitrerad kresol.

Kreso'lsåpa, *farm.*, blandning av lika delar såpa och rå kresol.

Kre'ssida, *astr.*, en av småplaneterna.

Krest, *ry.*, kors (ofta i geografiska namn).

Krestomati' (av *gr. chresto's*, nyttig, och *mantha'nein*, lära), läsebok, som innehåller valda stycken ur ett främmande lands litteratur såsom material för språkundervisning.

Kre'sus (*gr. Kro'isos, lat. Crœ'sus*), Lydiens siste konung, på vilkens omätliga rikedomar talesättet ”rik som Kresus” anspelar.

Kret, *befästn.*, se *Crête.*

Kreten'sare, Kre'ter, inv. på *Kreta.*

Kreti'ner, se under följ. ord.

Kretini'sm (av oviss härledning), *med.*, ett slags med kroppslig missbildning (särskilt *struma* [se d. o.], oproportionerligt stort l. för litet huvud, skrynklig hud m. m.) förenad själsslöhet, som förekommer endemisk (se d. o.) i vissa av Europas bergstrakter, särskilt på Alpernas sluttningar. Anses bero på sköldkörtelrubbningar. — **Kretiner,** av kretinism lidande personer.

Kretinoi'd (av *gr. ei'dos*, utseende), som liknar kretinism, kretinartad.

Kre'ti och Ple'ti (möjligen av *hebr. karat*, avskära, avhugga, och *palat*, ila, fly), eg. medlemmar av konung Davids livvakt; blandat sällskap; tarvliga och obildade människor; slödder.

Kreto'ng l. **Kreto'nn,** se *Cretonne.*

Kre'usa (*lat. Creu'sa*), *gr. sag.*, dotter till konung Priamos i Troja och gemål till Æneas; *astr.*, en av småplaneterna.

Kreuzbär (*l.* kröjts-), se *Gulbär, Avignonbär, Grenetter.*

Kreuzer, *ty.* (*l.* krå'jtser), tyskt, numera blott i Österrike och Lichtenstein brukligt skiljemynt = ungefär 1,8 öre.

Kreuzthaler, *ty.* (*l.* krå'jts-) = *Albertusthaler* (se d. o.).

Kreuzzeitung, *ty.* (*l.* kråjtstsajtong), Korstidning, på titelvinjetten (Järnkorset) syftande benämning på *Neue preussische Zeitung* (se d. o.).

Kreve'ra l. **Krepe'ra** (*fr. crever*, av *lat. crepa're*, spraka, göra buller), spricka, springa, gå sönder; omkomma, dö; vara nära att förgås. — **Kreva'd** (*fr. éclatement*), *krigsk.*, exploderandet av en med krut fylld projektil.

Krevi'ner l. **Krevi'nger,** en utdöd finsk folkstam.

Kri, understa delen av förstäven på ett träfartyg.

Kri (*eng. crees*), en nordamerikansk indianstam.

Kri'a (*gr. chre'ia, lat. chri'a*), eg. bruk, nytta, användning; sentens; övningsuppsats (skolkria).

Kribra'lprima'ner, *bot.*, silrör.

Kribrovasa'lsträng, *bot.*, kärlsträng.

Krickan, Krick-anden, se *Anas.*

Krick-krick = *Cri-cri* (se d. o.).

Kriebelkrankheit, *ty.* (*l.* kri'belkra'nkhajt), *med.* = *Ergotism* (se d. o.).

Kriemhild, *astr.*, en av småplaneterna.

Kriemhilt (*l.* kri'm-), se *Grimhild.*

Krigskontraband, se under *Kontraband.*

Krigsteater, krigsskådeplats.

Krigsty'fus, *med.*, fläcktyfus.

Krik (av *eng. creek*), sjöfolks benämning på liten vik.

Krikoi'disk (av *gr. kri'kos, lat. ci'rcus*, cirkel), cirkel- l. kretsformig.

Krikon, *bot.*, se *Prunus.*

Krimgo'ter, en liten germansk folkspillra på Krim, utdöd omkr. 1800. — **Krimgotiskan,** det av krimgoterna talade språket.

Krimina'l- (*lat. crimina'lis*, av *cri'men*, brott), *jur.*, i sammansättningar: brottmåls-. — **Kriminalantropologi'**, vetenskap, som söker uppvisa sambandet mellan en förbrytares kropps- och själsegendomligheter och det av honom begångna brottet. — **Kriminalisatio'n**, akt, varigenom en handling förklaras belagd med straff. — **Kriminalise'ra**, utfärda kriminalisationsakt. — **Kriminali'st**, rättslärd, som spec. ägnar sig åt straffrätten. — **Kriminalistföreningen**, se *L'union internationale de droit pénal.* — **Kriminalisti'k**, forskningsgren, som sammanställer och undersöker, vad som är av betydelse för brottens uppspårande och fastställande. — **Kriminalite't**, omfattningen av brottsligheten. — **Kriminalkemi'**, rättskemi, d. v. s. den keniska analysen använd inom rättsväsendet för uppdagande av brott. — **Kriminallagstiftning**, brottmålslagstiftning. — **Kriminalpatie'nt**, på sinnessjukhus internerad brottsling. — **Kriminalpoliti'k**, den gren av straffrättsvetenskapen, som sysslar med frågan om bästa sättet att uppnå straffändamålet. — **Kriminalprocess**, brottmålsprocess. — **Kriminalpsykologi'**, den gren av straffrättsvetenskapen, som söker förklara brottens orsaker ur brottslingarnas själsliv l. behandlar brottsligheten. — **Kriminalrätt**, straffrätt. — **Kriminalsociologi'**, den gren av straffrättsvetenskapen, som söker förklara brottens orsaker ur brottslingarnas miljö, samhällsförhållanden o. d. — **Kriminalstatistik**, brottmålsstatistik. — **Kriminalstraff**, å eg. förbrytelser tillämpade straff. — **Krimine'll** l. **Krimine'l**, som har avseende på brottmål. — **Kriminologi'**, den gren av straffrättsvetenskapen, som söker utröna brottslighetens orsaker. Den omfattar *Kriminalantropologi*, varav *Kriminalpsykologien* är en viktig del, samt *Kriminalsociologi.*

Kri'mmer l. **Krimmel** (efter halvön Krim), en pälsverket persian imiterande vävnad.

Kri'mskaja, *med.*, en sjukdom (*mo'rbus taurie'nsis*), som förr härjade på Krim. Motsvarade spetälska och möjligen även syfilis.

Kringsjuka, *veter.*, en av binnikemask förorsakad sjukdom hos unga får.

Krinoidéer, *zool.*, till klassen *Crinoi'dea*, hårstjärnor, hörande tagghudingar.

Krinoli'n (*fr. crinoline*, av *lat. crinis*, hår), urspr. tagelvävnad till underkjolar; ett slags underkjol av fiskben, rotting l. stålfjädrar, som klocklikt utspänner klänningen. Infördes 1856 i Frankrike av kejsarinnan Eugénie.

Kriofo'ros (av *krio's*, vädur, och *foro's*, bärande), *gr. myt.*, binamn på Hermes, som ofta framställes bärande ett får.

Kriosfi'nx (av *gr. krio's*, vädur, och *sfinx*, se d. o.), sfinx i form av en liggande vädur.

Kris, ett slags ormformig, malajisk dolk.

Kris (av *gr. kri'sis*, avsöndring; avgörande, dom), avgörande vändning l. tidpunkt; *med.*, en avgörande (oftast lycklig) vändning i en febersjukdom; *pol. ekon.*, affärs- och näringslivets plötsliga förlamande. — **Ministerkris**, tiden mellan en gammal ministärs avgång och bildandet av en ny.

Krishna, *ind. myt.*, *Vishnu* (se d. o.) i hans människoblivande.

Krisla, *bot.*, namn på *I'nula salici'na.*

Krislära, *med.*, läran om sjukdomskriserna.

Kri'sma, Krisma'le, Krisma'rium, se *Chrisma* och följ.

Kri'smon l. **Chri'smon**, ett ur kristusmonogrammet uppkommet tecken, som ofta förekommer (helst i början) av handskrifter från 400—1200-t.

Krista'll (av *gr. kry'stallos*, is), *kem.*, *miner.*, en fast, av plana ytor begränsad kropp, bildad genom ett fortsatt hopande av likartade delar. — **Kristallalkohol**, alkoholinnehåll i ämnen, som kristallisera med alkohol. Motsvarar kristallvattnet. — **Kristallaxlar**, linjer, som karakterisera kristallsystemen. — **Kristallbenso'l**, bensol i kristaller, som kristallisera med bensol. Motsvarar kristallvattnet. — **Kristallcell**, *bot.*, cell, vars karakteristiska innehåll är kristaller av kalciumoxalat. — **Kristalldrus**, se *Drus.* — **Kristallelektricitet**, *fys.*, elektricitet, genom temperaturväxlingar alstrad på ytan av vissa kristaller. — **Kristallgitter**, strukturen l. atomanordningen i en kristall. — **Kristallglas**, blyglas, för sin starka glans huvudsakligen använt till pressade l. slipade arbeten. — **Kristalli'nisk**, *geol.*, kristallartad, bildad genom kristallisering, fast ej med utvecklad kristallform. — **Kristallisatio'n** l. **Kristallise'ring**, kristallbildning. — **Kristallisationsmikroskop** användes för undersökning av ämnens kristalliseringsförhållanden. — **Kristallise'ra**, låta anskjuta i kristallform; antaga en sådan form. — **Kristall-lins**, *anat.*, en hård, genomskinlig, linsformig kropp i ögat, tätt bakom hålet på regnbågshinnan. — **Kristallmagneti'sm**, kristallers förhållanden i magnetiskt hänseende. — **Kristallofysi'k**, läran om kristallernas fysikaliska egenskaper. — **Kristallografi'** (av *gr. gra'fein*, beskriva), vetenskapen om kristallerna. — **Kristalloi'd** (av *gr. e'idos*, utseende), kristalliserbar kropp, som med lätthet passerar genom pergamentpapper l. en djurisk hinna. — **Kristallokemi'**, läran om kristallernas kemiska egenskaper. — **Kristallologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om kristallbildningen. — **Kristallonomi'** (av *gr. no'mos*, lag), läran om de för kristallernas form gällande matematiska lagarna. — **Kristallpalatset** i London, uppfört 1852—

54, innehåller konstsalar, botaniska, zoologiska och etnografiska samlingar m. m. — **Kristallskelett,** kristaller med urgröpta kristallytor. — **Kristallsystem,** sammanfattningen av de ur samma l. likartade grundformer härledda kristallformerna. — **Kristallvatten** l. **Molekylä'rt vatten** kallas i kristalliserade ämnen till bestämd myckenhet förekommande vatten. — **Kristallviolett,** *kem.*, organiskt, fuksinbesläktat ylle- och silkesfärgämne. — **Kristalläpple,** *paleont.*, folklig benämning på cystideer från undersiluriska tiden.

Kristallapparat, radiomottagare med kristalldetektor och utan förstärkare.

Kristallo's, *kem.*, natriumsaltet av sackarin (se d. o.).

Kristens resa, en allegori, skriven av den engelske baptistpredikanten *John Bunyan* (d. 1688) och översatt på en mängd språk.

Kri'ster, fornsvenskt mansnamn = *Kristian* (se följ. ord).

Kri'stian (*lat. Christia'nus*), mansnamn, den kristne. Buret av skandinaviska och tyska furstar. Motsvarar kvinnonamnen **Kristi'na** och **Kristia'na,** det förra buret av svenska drottningar.

Kri'stian den fjärdes stil, *konsth.*, stundom i Danmark brukad benämning på den från Holland till Skandinavien införda renässansstilen, som hos oss någon gång kallas *Drottning Kristinas stil.*

Kristia'ner = *Kristna* (se d. o.).

Kristianise'ra, kristna, göra till kristna.

Kristiani'sm, kristendom.

Kristiansd'or, se *Christiansd'or.*

Kristi efterföljelse, se *De imitatione Christi.*

Kristi korsblomma, *bot.*, se *Passiflora.*

Kristi himmelsfärdsdag, förr även **Helgetorsdag,** kyrklig högtid, firad 40:e dagen efter påsk.

Kristi lags bröder, se *Böhmiska och Mähriska bröder.*

Kristi lekamens fest (*lat. Co'rpus Chri'sti, fr. Fête-Dieu, ty. Fronleichnamsfest*), en till åminnelse av brödets förvandling i nattvarden torsdagen efter trefaldighetssöndag firad romersk-katolsk kyrkofest.

Kristi lidandes bröder, se *Serviter.*

Kristi'n, benämning, som år 1649 gavs åt åttamarkerna i silver.

Kristi'na, se under *Kristian.*

Kristi'ner, *pl.*, se *Kristin.*

Kristi-orden, en portugisisk och en påvlig orden.

Kristi ståthållare l. **Kristi vika'rie,** benämning på påven.

Kristkatoli'ker, i Schweiz benämning på gammalkatoliker (se d. o.).

Kristmaaned, *da.* (*l.* -måned), december.

Kristna l. **Kristia'ner** (*gr. christiano'i*), eg. Kristusanhängare; bekännare av Kristi lära.

Kristna bröder, se *Plymouthbröder.*

Kristna skolans bröder, ignorantbröder.

Kristning, upptagande i den kristna församlingen genom dop.

Kristnisaga, Kristendomssagan, en på 1300-t. upptecknad historisk skildring av kristendomens införande på Island.

Kristofani', se under *Kristus.*

Kristo'fer l. **Christo'pher,** mansnamn (*gr. Kristofo'ros,* av *Christo's,* den smorde, Kristus, och *fe'rein,* bära), Kristusbärare. Enl. legenden först antaget av ett helgon, som på sina axlar över en flod burit Kristusbarnet, nedtyngt av alla världens synder.

Kristolatri', Kristologi', se under följ. ord.

Kri'stus (*gr. Christo's;* översättning av *Messias,* se d. o.), den smorde, den invigde, namn, tillagt den kristna religionens stiftare, Jesus av Nasaret. — **Kristofani'** Kristi uppenbarelse. — **Kristolatri'** (av *gr. latre'ia,* tjänst, gudsdyrkan), Kristi dyrkan, gudstjänst till Kristi ära med tillbakasättande av Gud. — **Kristologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om Kristus.

Kristus-akasia, *bot.*, *Gledi'tschia triaca'nthos,* tillhörande fam. *Legumino'sæ,* härstammar från Nordamerika och odlas som prydnadsväxt i trädgårdar.

Kristuskrona, *bot.*, *Medica'go interte'xta,* tillhörande fam. *Papiliona'ceæ,* växer i s. Europa och har snäckformigt upprullade baljor.

Kristusmonogram, förk. av namnen Jesus och Kristus, t. ex. *X* (den grekiska begynnelsebokstaven i ordet *Christos*), *I H S* (de tre första bokstäverna i den grekiska formen av Jesus) o. s. v.

Kristussymboler, sinnebilder, som beteckna Kristus, äro fisken, lammet, lejonet, den upphöjda ormen, enhörningen, hjorten, hönan, pelikanen, den sjuarmade ljusstaken m. fl.

Krita (*lat. cre'ta*), *geol.*, en till stor del av foraminiferers kalkskal bestående, vit, mjuk och avfärgande kalksten; *kem., tekn.*, fälld kolsyrad kalk. — **Kritperioden,** det av jordens utvecklingsskeden, då kritsystemet uppstått. — **Kritsystemet** l. **Kritformationen,** *geol.*, det yngsta av de system, som den *mesozoiska serien* (se *Mesozoiska systemen*) omfattar. — **Kritteckningsmanér,** ett slags kopparstick.

Krite'ra, förse med kritöverdrag. — **Krite'rat papper,** konsttryckpapper, försett med ett överdrag av krita.

Krite'rium (*gr. krite'rion*), prövosten, kännetecken; *log.*, specifik bestämning.

Kritformatio'nen, se under *Krita.*

Kri'the (av *gr. krithe',* korn), *med.*, svulst på ögonlocket, vagel.

Kriti'cism (av *gr. kritike',* kritik, bedömande); *fil.*, vetenskapligt förfaringssätt inom filosofien; särskilt den av den tyske filosofen K a n t införda filosofiska metod, som utgår från undersökningen av kunskapsförmågan. Jfr *Dogmatism* och *Skep-*

ticism. — **Kriti'k,** granskning, bedömande; vetenskaplig undersökning; recension; klander. — **Kritika'st,** småaktig l. icke sakkunnig granskare, häcklare. — **Kritikomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), överdriven lust att kritisera och klandra. — **Kri'tikus** l. **Kri'tiker,** person, som utövar kritik, särskilt konstdomare. — **Kritise'ra,** granska, bedöma, avgiva kritik; tadla, häckla. — **Kri'tisk,** som har avseende på kritik; granskande; kinkig; som har avseende på en kris (se d. o.); betänklig; avgörande. — **Kritiska dagar,** *med.,* för en sjukdom gynnsamma dagar, i allm. dagar med udda nummer, från sjukdomens början räknat, särskilt 5:e, 7:e, 9:e, 11:e och 21:a dygnet; *meteor.,* se *Falbs kritiska dagar.* — **Kritisk punkt,** *fys.,* den kombination av tryck (*Kritiskt tryck*) och temperatur (*Kritisk temperatur*), vid vilken skillnaden mellan vätske- och gasform hos ett ämne upphör. — **Kritisk temperatur,** *fys.,* den högsta temperatur vid vilken visst ämne kan förekomma i vätskeform. — **Kritiskt tryck,** *fys.,* gränsvärdet för den mättade ångans tryck, när vätskans temperatur går mot den kritiska temperaturen. — **Kritisk ålder** = *Klimakterium* (se d. o.).

Kritperio'den, Kritsyste'met m. fl., se under *Krita.*

Krivitjer, en slavisk folkstam.

Kroase'ra, se *Croisera* (under *Croisade*).

Kroa'ter (av *slav. chora* l. *gora,* berg), eg. bergsbor; slavisk folkstam; kejserligt rytteri under trettioåriga kriget (jfr *Krabat*); österrikisk infanteritrupp under sjuåriga kriget.

Kroatiskt te, se *Böhmiskt te.*

Kro'cket, Krocke'ra, se *Crocketspel* och följ.

Kro'isos, se *Kresus.*

Kroka'n (*fr. croquante,* av *croquer,* knapra, krasa mellan tänderna), ett slags högrest sockerbageriarbete, föreställande ett tempel l. d.

Kroke'tter (*fr. croquettes,* av *croquer,* krasa mellan tänderna), *kokk.,* små bullar av kött l. fisk, potatis, mjöl l. gryn m. m., som rullas i rivet bröd och stekas i flottyr.

Kroki', se *Croquis.*

Krokodi'lsläktet, *zool., Crocodi'lus,* hör till fam. *Crocodi'lidæ* inom krokodildjurens ordning. Dess mest bekanta art är Nilkrokodilen, *Crocodi'lus vulga'ris,* som förekommer i Afrika. — **Krokodiltårar,** lömskt hycklad sorg. Uttrycket har uppkommit av folktron, att krokodilen för att locka till sig människor härmar ett klagande barns gråt.

Krokoi't (av *gr. kro'kos,* saffran), *miner.,* rödblyerts, orangegula till röda kristaller av blyoxid och kromsyra.

Krokoma'gma (av *gr. kro'kos,* saffran), *med.,* en av saffran beredd salva.

Krokslag, *sportt.,* ett under närkamp i boxning utdelat slag med bågformig bana.

Kro'kus, *bot.,* se *Crocus.*

Krokydoli't, *miner.,* ett slags indigoblå och bruna trådar av ett asbestmineral.

Kroll-lilja, *bot.,* se *Lilium.*

Kro'llsplint (av *ty. krollen,* krusa, rulla ihop sig; *fr. crin d'Afrique*), de torkade bladen av ett nordafrikanskt stäppgräs, vilka användas till stoppning.

Krom (*l.* kråm; av *gr. chro'ma,* färg), *kem.,* ett metalliskt grundämne, vilket i förening med syre förekommer i kromjärn, kromblyspat m. fl. mineral. Är järngrått till färgen, hårt, så att det repar glas, och mera svårsmält än platina. — **Kroma't,** kromsyrade salter. — **Kromcinober** l. **Kromrött,** basiskt blykromat, en röd målarfärg, som fås därigenom, att kromgult (se nedan) smältes med salpeter l. kokas med en blandning av natronlut och kaliumkromat. — **Kromgelati'n** l. **Kromatgelatin,** blandning av alkalibikromat och gelatin. Är i torrt tillstånd ljuskänslig och har på grund därav stor användning inom den fotomekaniska reproduktionstekniken. — **Kromgrönt,** gröna krompreparat (kromoxid, kromoxidhydrat o. s. v.), vilka brukas som målarfärger. — **Kromgult,** en gul målarfärg, som fås, om en lösning av blysocker fälles med kaliumkromat. — **Kromi't** l. **Kromjärn,** *miner.,* ett mineral, bestående av järnoxidulkromoxid. Begagnas till beredning av kromfärger m. m. — **Kromstål,** gjutstål, som i deglarna fått en tillsats av kromtackjärn. — **Kromsyra,** den viktigaste av kroms syreföreningar, framställes därigenom, att en mättad lösning av kaliumdikromat gjutes i koncentrerad svavelsyra. — **Surt kromsyrat kali,** det viktigaste av krompreparaten, tillverkas av kromjärn, kalk, pottaska och salpeter samt användes vid beredning av kromfärger, vid färgning och tygtryck och såsom oxidationsmedel.

Kromati'k (av *gr. chro'ma,* färg), konsten att blanda färgerna i målning. Jfr *Kolorit.* — **Kroma'tisk,** färgad.)(A k r o m a t i s k; *tonk.,* upp- l. nedstigande i flera på varandra följande halvtoner. — **Kromatiska toner,** de toner, som från grundskalans urspr. toner äro höjda (genom ♯ l. ×) l. sänkta (genom ♭ l. ♭♭). — **Kromatisk skala,** genom alla halvtoner gående skala. — **Kromatografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva) l. **Kromatologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), färglära. — **Kromatometablepsi',** *med.,* färgblindhet. — **Kromatotekni'k** l. **Kromurgi',** kemisk färgberedning; kemisk färgning. — **Kromatypi'** (av *gr. type'in,* prägla, trycka), färgtryck. — **Kromhidro's** (av *gr. hidro's,* svett), *med.,* färgad svett.

Kromati'n, ett nätverk av starkt färgbar substans, som finnes innanför kärnmem-

branen i en cellkärna, och vid kärndelning ger upphov till kromosomerna.

Kroma'tisk, se *Kromatik*.

Kromatisk adaptio'n, *bot.*, vissa algers förmåga att anta komplementfärgen till det ljus, vari de odlas.

Kromatofo'rer (av *gr. chro'ma*, färg, och *fo'ros*, bärare), se *Kromatoplaster*.

Kromatoly's, *anat.*, förlust av cellkärnans färgbara innehåll (kromatin).

Kromhidro's, Kromi't, se under *Krom*.

Kro'mo- (av *gr. chro'ma*, färg), som förstavelser i fotografiska och reproduktionstekniska metoder, anger, att dessa utföras i färger.

Kromofo'r (av *gr. chro'ma*, färg, och *fo'ros*, bärare), *kem.*, kallas en atomgrupp, som förekommer i vissa tjärfärgämnen och anses ge upphov till deras färgegenskap.

Kromofotografi' (av *gr. chro'ma*, färg, och *fotografi*, se d. o.), fotografi med bibehållande av färgerna.

Kromofotolitografi', fotolitografisk färgtrycksmetod.

Kromofototypi', fotomekaniska färgtrycksmetoder.

Kromoge'n (av *gr. chro'ma*, färg, och *gi'gnesthai*, bliva till), *kem.*, organisk förening, som innehåller en kromofor (se d. o.) grupp. — **Kromoge'na bakterier**, *bot.*, bakterier, som alstra färgämnen, antingen inom cellen l. som exkretionsprodukt.

Kromolitografi' (av *gr. chro'ma*, färg, *lithos*, sten, och *gra'fein*, skriva), stentryck i färger, litografiskt färgtryck.

Kromopla'ster (av *gr. chro'ma*, färg, och *pla'ssein*, bilda) l. **Kromatofo'rer**, *bot.*, i cellmassan (cytoplasman) förekommande kroppar, som innehålla *karoten*, ett gulrött växtpigment, som ger uphov till de flesta gula och gulröda blom- och fruktfärger.

Kromoplasti'k, *med.*, plastiska framställningar av människokroppens organ, dessas sjukliga förändringar o. s. v.

Kromopsi', *med.*, en ögonsjukdom, varvid föremålen synas omgivna med färgade ringar.

Kromosfär (av *gr. chro'ma*, färg, och *sfa'ira*, klot), eg. färgklot; det luftlager, som omgiver solen.

Kromosko'p (av *gr. chro'ma*, färg, och *skope'in*, se), anordning för att samtidigt betrakta (vanligen) tre delbilder, vilka tillsammans giva en bild i naturliga färger.

Kromoso'mer (av *gr. chro'ma*, färg, och *so'ma*, kropp), långa, smala, vindlade trådar, bildade av cellkärnans kromatinsubstans (se *Kromatin*), som uppträda under första stadiet av kärndelningen i en cell.

Kromoterapi' = *Fototerapi* (se d. o.).

Kromotrop, se *Azokromblått*.

Kromotypi', se *Kromatypi*.

Kromotypografi', metod att åstadkomma färglagda gravyrer, uppfunnen av Desjardin.

Kromoxylografi', färgträsnitt.

Kro'mpechers kräfta, *med.*, se *Basalcellcancer*.

Kromsyra, se under *Krom*.

Kromurgi', se under *Kromatik*.

Kronan, *astr.*, stjärnbilder: N o r r a K r o n a n (*Corona borealis*) på n., S ö d r a K r o n a n (*Corona australis*) på s. hemisfären.

Kro'ne, norsk, dansk, tysk och österrikisk myntenhet (krona).

Kro'nenthaler, äldre sydtyskt silvermynt = ungefär 4 kr.

Kronglas, se *Crown-glass*.

Kronhjortar, *zool.*, *Ce'rvus e'laphus*, finnas blott på några få ställen i s. Skåne. En mindre ras finnes på öar vid Norges västkust.

Kroni'a, Kroni'den, Kro'nisk, se under *Kronos*.

Kronikö'r, se under *Krönika*.

Kronjuri'ster, se *Law officers of the crown*.

Kronogra'f, Kronologi', Kronome'ter m. fl., se under *Kronos*.

Kronoisote'rmer, se *Termisopleter*.

Kronorden, namn på en italiensk orden (*Italienska k.*), en preussisk orden (*Kronenorden*) och en engelsk orden (*Indiska k.*), den sistnämnda av drottning Viktoria stiftad för kvinnor.

Kro'nos, *gr. myt.*, en titan, växtlighetens och tidens gud, Uranos' och Gaias yngste son, fader till Hestia, Demeter, Hera, Hades, Poseidon och Zeus. Motsvarar romarnas *Saturnus* (se d. o.). — **Kro'nia**, fest till Kronos ära. — **Kroni'den** (*gr. Kroni'des*), Kronos' son, poetiskt namn på Zeus. — **Kroni'on** = *Kroniden* (se föreg. ord). — **Kro'nisk** (av *gr. chro'nos*, tid), *med.*, kallas en långvarig sjukdom.)(A k u t. — **Kronisk pneumoni**, lungsot. — **Kroni'st**, författare av tideböcker. — **Kronodi'stikon**, ett krongram (se nedan), som består av två verser. Jfr *Eteostikon*. — **Kronogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), tidmätare. — **Kronogra'm** (av *gr. gra'mma*, bokstav), beteckning av året för en tilldragelse medelst ett ord l. en mening, där *m* motsvarar 1000, *d* 500, *c* 100, *l* 50, *x* 10, *u* (l. *v*) 5 samt *i* 1, t. ex. *mundus* (se d. o.), som representerar årtalet 1510. — **Kronolo'g** (av *gr. lo'gos*, lära), person, som sysselsätter sig med kronologi. — **Kronologi'**, tidlära, tidräkning. — **Kronolo'gisk**, som har avseende på kronologien; i överensstämmelse med tidsföljden. — **Kronome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), tidmätare, ett slags ur av synnerligt god konstruktion och säker gång; *tonk.*, taktmätare. — **Krono'stikon** (av *gr. sti'chos*, rad) = *Kronogram* (se ovan). — **Kronotakyme'ter**, instrument för mätande av en automobils hastighet. — **Kronotermometer** l. **Termo-**

integra'tor, instrument som bestämmer temperaturen i medeltal för viss tid.

Kronvittne, se *King's evidence.*

Kronvrak, populär benämning på värnpliktig, som förklaras oduglig till krigstjänst.

Kro'närt, *bot.*, se *Coronilla.*

Kronärtskocka, *bot.*, se *Cynara.*

Kroon, *pl.* **Krooni**, *estn.*, krona (mynt).

Kropa'd (*fr. croupade*), *ridk.*, ett s. k. skolsprång, varvid hästen under hopp i luften drar upp benen under buken.

Kropp, *bot.*, se *Chamænerium.*

Kroppås, Kroppåsstuga, se *Ryggåsstuga.*

Kroti'n, *kem.*, verksam beståndsdel i krotonolja.

Kroto'nkloralhydrat = *Butylkloralhydrat* (se d. o.).

Kroto'nolja, *farm.*, *O'leum crotonis*, ett blåsdragande och avförande medel, beredes av två *Croton*-arters frön.

Kroup, se *Croup.*

Krsna, se *Krisjna.*

Kru, Kra l. **Krao**, ett negerfolk i v. Afrika.

Krubban, *astr.* (*Præsepe*), stjärngrupp i Kräftans stjärnbild.

Krucife'rer (*lat. Cruci'feræ*), *bot.*, korsblomstriga växter.

Krucifi'x (*lat. cru'ci fi'xus*), eg. korsfäst; plastisk bild av frälsaren på korset.

Krudite't (av *lat. cru'dus*, blodig, okokt, rå), något osmältbart; något hårdsmält; grovhet, rått yttrande.

Krumelu'r (av *ty. krumm*, krokig, böjd), kroklinje, släng (i skrift).

Kru'mhorn (*fr. cromorne*), *tonk.*, ett äldre blåsinstrument av trä med halvcirkelformigt krökt nederdel.

Krumir, en berberstam i n. Afrika.

Krumsnabeln, *zool.*, namn på mindre korsnäbben. Se *Loxia.*

Krumstav (*ty. Krummstab*, av *krumm*, krokig), biskopsstav, kräkla (se d. o.).

Krup, *med.*, strypsjuka. Se vid. *Croup.* — **Krupö's** (*fr. croupeux*), krupartad; angripen av krup.

Krupon, Krupong, se *Croupon.*

Krupp, se *Krup.*

Kru'ppska kanonerna, *krigsk.*, ett slags av den tyske fabrikanten *Alfred Krupp* konstruerade, räfflade bakladdningskanoner.

Krupö's, Kruppö's, behäftad med krup (se d. o.), krupartad.

Krura'l (av *lat. crus*, lår), *med.*, som tillhör låret.

Krusbladskattost, *bot.*, se *Malva.*

Krusbär, *bot.*, se *Ribes.*

Krusbärsgurka, *bot.*, se *Cucumis.*

Krusbärsmjöldagg, *bot.*, en kärnsvamp, *Sphærothe'ca mors u'væ* (ej *Erysi'phe*), som angriper och förstör krusbärsbusken. Införd från Amerika omkr. sekelskiftet.

Krusfrö, *bot.*, se *Selinum.*

Krusjka, *pl.* **Krusjki**, ryskt rymdmått för våta varor = 1,23 l.

Kruskål, *bot.*, se *Brassica.*

Krusmy'nta, *farm.*, en odlad, krusbladig form av *Me'ntha aqua'tica*, *M. sylve'stris* m. fl. mynta-arter. Brukas som väderfördelande medel.

Kruspersilja, *bot.*, se *Petroselium.*

Kruskräppa, *bot.*, se *Rumex.*

Kru'sta (*lat. cru'sta*), *med.*, sårskorpa l. annan intorkad beläggning.

Krustace'er, se *Crustacea* (under *Cru'sta*).

Krusta'd (*fr. croustade*, av *lat. cru'sta*, skorpa), bakverk i form av en tunn bägare, vilken fylles med någon stuvning.

Kru'stiska instrument (av *gr. kru'ein*, slå), *tonk.*, tonverktyg, ur vilka ljudet framlockas medelst slag (trummor, cymbaler o. s. v.).

Krustistel, *bot.*, se *Carduus.*

Kruståtel, *bot.*, se *Aira.*

Krutbrännare, *bot.*, se *Orchis.*

Kryanestesi' (av *gr. kry'os*, köld, och *anestesi*, se d. o.), *med.*, sjuklig okänslighet för köld.

Kryddböna, se *Faba Pechurim.*

Kryddkrasse, *bot.*, se *Lepidium.*

Kryddmynta, *bot.*, se *Ellsholzia.*

Kryddnejlikor, *farm.*, *Flores caryophy'lli*, utgöras av de outslagna blommorna av det i Ost- och Västindien, Afrika och Sydamerika odlade trädet *Caryophy'llus aroma'ticus*, tillhörande fam. *Myrta'ceæ.*

Kryddor, *Blodrenande*, se *Species ad decoctum lignorum.* — **Kryddor**, *Bröst-*, se *Species ad infusum pectorale.* — **Kryddor** till besk infusion, se *Species ad infusum amarum.*

Kryddpeppar, se *Piment.*

Kryddpulver, se *Curry.*

Kryddvin, se *Vinum aromaticum.*

Kryddättika, *kem.*, *Ace'tum aroma'ticum*, består av rosmarin-, lavendel-, enbärs-, cedro-, pepparmynt- och nejlikoljor, lösta i sprit med tillsats av ättika och ättiksyra.

Kryofi'n, *farm.*, kondensationsprodukt av metylglykolsyra och parafenitidin. Användes mot migrän.

Kryofo'r (av *gr. kryos*, köld, is, och *fe'rein*, föra), *fys.*, apparat, som genom avdunstning i luftförtunnat rum bringar vatten till frysning.

Kryoge'n, handelsnamn på organiska svavelfärgämnen.

Kryohydra't (av *gr. kry'os*, köld, och *hy'dor*, vatten), *fys.*, köldblandning av vatten och ett salt.

Kryokoni't (av *gr. kry'os*, köld, is, och *ko'nis*, damm), kosmiskt stoft, meteorstoft, funnet på is och snö.

Kryoli't (av *gr. kry'os*, köld, is och *li'thos*, sten), *miner.*, består av fluornatrium och fluoraluminium. Förekommer på Grönland i ett mäktigt lager och har stor teknisk användning.

Kryome'ter (av *gr. kry'os*, köld, is, och *me'tron*, mått), apparat, som genom mängden

av den bildade isen angiver köldens styrka i medeltal under en viss tid.

Kryoskopi' (av *gr. kry'os*, köld, och *skope'in*, se), *fys.*, läran om iakttagandet av fryspunkten, fryspunktbestämning.

Kryostaz (av *gr. kry'os*, is, och *sta'zein*, drypa), *kem.*, en av karbolsyra, kamfer, zapon och terpentinolja bestående blandning, som flyter vid kyla och stelnar vid högre temperatur.

Krypböna, *bot.*, se *Phaseolus.* — **Krypfloka**, *bot.*, se *Helosciadium.* — **Krypljung**, *bot.*, se *Azalea.* — **Krypnarv**, *bot.*, se *Sagina.*

Kry'psis, *gr.*, hemlighållande; *teol.*, Kristi döljande av sin gudomliga natur under förnedringens tillstånd.

Krypsuga, *bot.*, se *Ajuga.*

Kry'pta (*lat. cry'pta*, av *gr. kry'pte*, dolt rum), urspr. underjordiskt gravvalv; senare ett under koret i kyrkan inrett underjordiskt rum (*kraftkyrka*), avsett till gravkapell.

Krypte'ia, *gr.* (av *krypto's*, hemlig), ett slags hemlig polis i det antika Sparta.

Kry'ptiker, se *Cenotiker.*

Kry'pto- (av *gr. krypto's*, dold), betyder i sammansättningar lönnlig, hemlig, förtäckt.

Kryptocervini'sm, se *Kryptokalvinism.*

Kryptodepressio'n, *geol.*, en av vatten dold depression (se d. o.).

Kryptofo'n (av *gr. fone'*, ljud), en apparat för hindrande av fartygssammanstötningar.

Kryptofta'lmus (av *gr. ofthalmo's*, öga), *med.*, medfödd saknad av ögonlock och ögonspringa, varför hud betäcker ögongloben.

Kryptoga'mer l. **Kryptoga'mæ** (av *gr. ga'mos*, äktenskap), *bot.*, alla växter, som fortplantas genom sporer.)(F a n e r o g a m e r.

Kryptogami' lönngifte, hemligt äktenskap; *bot.*, läran om kryptogamerna.

Kryptoge'ner (av *gr. ge'nesis*, födelse), *zool.*, djur, som alstras och leva i andra djurs kroppar.

Kryptografi' (av *gr. gra'fein*, skriva) = *Chifferskrift* (se d. o.).

Kryptografi'k, konsten att bruka chifferskrift.

Kryptojesuit, förtäckt jesuit.

Kryptokalvinis'm, en i sista hälften av 16:e seklet framträdande riktning, som sökte på ett förtäckt sätt införa *Calvins* nattvardslära i lutherska kyrkan.

Kryptokatolici'sm, förtäckt katolicism.

Kryptokristalli'nisk, *petrogr.*, bergart, som består av ytterst små, knappast under starkaste förstoring urskiljbara kristaller.

Krypto'l, kornig, lös massa av karborundum, lera och blyerts, som användes i elektriska värmeapparater.

Kryptoli't, *miner.*, sällsynt mineral av ceriumsulfat.

Kryptomnesi', (av *gr. mne'sis*, hågkomst), *psykol.*, undermedveten minnesbild.

Kryptomorfi't (av *gr. morfe'*, form), *miner.*, vitkornigt kalcium-natriumkarbonat.

Krypton, *kem.*, en av ädelgaserna, förekommer i ytterst ringa mängd i luften. Atomtecken *Kr.*

Kryptony'm (av *gr. o'noma*, namn), som döljer sitt namn.

Kryptoperti't, *miner.*, ytterst finkornig sammanväxningsform av ortoklas och albit.

Kryptopo'rticus (av *lat. po'rticus*, portgång), underjordisk gång, lönngång.

Kryptorkidi'sm l. **Kryptorki'sm** (av *gr. o'rchis*, testikel), *med.*, en missbildning, som består däri, att testiklarna kvarstanna i bukkaviteten. Jfr *Klapphingst.*

Kryptåg, *bot.*, se *Juncus.* — **Krypven**, *bot.*, se *Agrostis.* — **Krypvide**, *bot.*, se *Salix.* — **Krypöga**, *bot.*, se *Ranunculus flammula reptans.*

Krysali'd, se *Chrysalid.*

Krysami'n l. **Krysami'ngult** (av *gr. chryso's*, guld), *kem.*, i vatten svårlösligt, gult azofärgämne. Färgar bomull i alkalisk lösning.

Krysanili'n (av *gr. chryso's*, guld), *kem.*, organiskt färgämne tillhörande acridingruppen. Färgar ylle och siden gult. Ingår i flera av handelns gula färger, t. ex. *Fosfin.*

Krysa'ntemum, se *Chrysantemum.*

Krysarobi'n, se *Araroba.*

Krysazi'n, *kem.*, organiskt färgämne, besläktat med *alisarin.*

Kryselefanti'n (av *gr. chryso's*, guld, och *elefa'ntinos*, av elfenben), forngrekiskt bildverk av guld och elfenben över en trästomme. Mest berömd av elefantina bilder var Zeus' bildstod i Olympia.

Kryse'n, *kem.*, ett kolväte, som förekommer i stenkolstjära.

Krysobery'll l. **Guldbery'll** (av *gr. chryso's*, guld, och *be'ryllos*, ädelsten), *miner.*, se *Cymofan.*

Krysofa'n, *kem.*, en glykosid. — **Krysofansyra**, guldgula nålar, som lösas med mörkröd färg i alkalier, förekommer i rabarberrot och i vägglav.

Krysografi' (av *gr. chryso's*, guld, och *gra'fein*, skriva), konsten att skriva med guld; guldskrift.

Krysoidi'n, *kem.*, gemensamt namn på en del bruna och orangefärgade azofärgämnen.

Krysokrati' (av *gr. chryso's*, guld, och *krate'in*, härska), guldets herravälde.

Krysoli't (av *gr. chryso's*, guld, och *li'thos*, sten), *miner.*, kallas gröna, genomskinliga varieteter av *olivin* (se d. o.).

Krysomani' (av *gr. chryso's*, guld, och *mani'a*, raseri), omättligt begär efter guld, guldtörst.

Krysopa'l l. **Smara'gdopal**, *miner.*, opal av grönaktig färg.

Krysopoia' (av *gr. chrysopoio's*, guldmakare), medeltida benämning på konsten att göra guld.

Krysopra's (av *gr. chryso's*, guld, och *pra'son*, lök), *miner.*, en genom nickeloxidul grönfärgad *kalcedon* (se d. o.).

Krysori'n, *gr.*, en av koppar och zink bestående, guldfärgad legering.

Krysoti'l, *miner.*, en silkesglänsande, gul, grön l. brun varietet av *serpentin* (se d. o.).

Krysotoxi'n, *kem.*, en i mjöldrygan förekommande förening, vilken tillsammans med alkali prövats som läkemedel under namn av *spasmotin.*

Krysotypi' (av *gr. chryso's*, guld, och *ty'pos*, avtryck), *fotogr.*, kopieringsmetod, varvid metalliskt guld utfälles som en brun l. violettbrun ton.

Kryssare, örlogsfartyg med huvuduppgift att utföra spanings- och bevakningstjänst, skydda egen sjöfart och förstöra fiendens sjöhandel. — **Pansarkryssare**, har såväl sido- som däckspansar. — **Pansardäckskryssare**, har endast däckspansar. — **Slagskeppskryssare**, ha sådan bepansring och bestyckning att de kunna ingå i slagflottan.

Krysshult, *sjöv.*, större knop.

Krysspejling, se under *Pejla.*

Kryssvalv = *Korsvalv* (se d. o.).

Krysta'll = *Kristall* (se d. o.).

Kråka, *nord. myt.*, se *Kraka.*

Kråka, ett slags damhatt.

Kråka, *zool.*, se *Corvus.*

Kråkbär, *bot.*, se *Empetrum.*

Kråkfåglar, *zool.*, *Co'rvidæ*, en familj tättingar. Omfattar svenska släktena *Co'læus, Co'rvus, Cra'ctes, Nuci'fraga* och *Pica.*

Kråkklöver, *bot.*, se *Comarum.*

Kråkkrasse, *bot.*, se *Coronopus.*

Kråknedanet, det nedan, som följer efter första nyet i april l. efter den 14:e april; stundom första nedanet i maj.

Kråkris, *bot.*, se *Empetrum.*

Kråkspark, ett slags prydnadssöm, vilken sys ungefär som langett.

Kråksutt, *bot.*, se *Plantago.*

Kråkvicker, *bot.*, se *Vicia.*

Kråkvinkel, se *Krähwinkel.*

Kràs (av *ty. kraus*, krusig), veckad l. rynkad tygremsa l. spets, som fästes kring hals och ärmar, samt i fråga om mansdräkter frampå skjortan.

Kräftan (*lat. cancer*), *astr.*, en av djurkretsens stjärnbilder mellan Tvillingarna, Lilla hunden, Hydran, Lejonet och Lodjuret.

Kräftan, *zool.*, *A'stacus fluvia'tilis*, vårt största sötvattenskräftdjur.

Kräftanemi' (se *Anemi*), *med.*, höggradig blodbrist, som vanligen framkallas av kräfta.

Kräftkakexi' (se *kachexi*), *med.*, den allmänna nedsättning av allmänbefinnandet, som så småningom framkallas genom förgiftning av organismen från kräfttumörer o. d.

Kräftmetasta'ser, *med.*, sekundära härdar av kräfta, uppkomna genom fastväxning på nya ställen av från kräftsvulster i blod- l. lymfvätskan avstötta celler.

Kräftstenar, *La'pis ca'lculi*, konkrement, som tidvis bildas i magen hos kräftan.

Kräftögon, dets. som paternosterbönor. Se *Abrus precatorius.*

Krähwinkel, *ty.*, kråkvinkel, kälkborgarsamhälle.

Kräkla (av *isl. krækla*, krökt kvist, av *kro'kr*, krok), biskopsstav; äldre redskap vid ostberedning och grötkokning.

Kräkrot, se *Radix ipecacuanhæ.*

Kräkrots-vin, se *Vinum ipecacuanhæ.*

Kräksalt, se *Tartras stibico-kalicus.*

Kräksaltvin, se *Vinum stibiatum.*

Kräkvin, se *Vinum ipecacuanhæ.*

Kräkvinsten, se *Tartras stibico-kalicus.*

Kräm (*fr. crème*, se d. o.), en maträtt, som vanligen består av ägg, socker, gelatin samt grädde l. i dess ställe vin l. saft.

Krämla, se *Kremla.*

Krängningsdeviatio'n, *sjöv.*, skillnaden mellan deviationen (se d. o.) vid krängning och på rät köl för samma kompass och kompasskurs. — **Krängningskoefficie'nt**, krängningsdeviationen för 1° krängning åt babord vid kompasskurs nord.

Kräpp, se *Krepp.*

Kräts (*ty. Krätze*, av *kratzen*, skrapa), avfall av metaller. — **Krätsvaskare**, person, som bokar, tvättar och smälter kräts efter guldarbete.

Krö'nika (*lat. chro'nica, gr. chronika'*, av *chro'nos*, tid), tideböcker, historia (framställning av yttre historiska tilldragelser); berättelse om vad som hänt under ett visst skede; historisk årsbok; en i lätt stil skriven skildring av dagens händelser (t. ex. i en tidning). — **Krönikö'r** l. **Krönikö'r** (*fr. chroniqueur*), författare av tidningskrönikor.

Krönikeböckerna, två av Gamla Testamentets historiska böcker.

Krönikö'r, se *Krönika.*

Kröning, förr namn på stämplingen (åsättande av kronans märke) å justerade mått, vikter, vågar och transportkärl. — **Krönare**, tjänsteman som verkställde ovannämnda kröning.

Kröson l. **Kröser**, flerstädes namn på lingon.

Ks., förk. för nordamerikanska staten *Kansas.*

Kshira'blhistanya', *ind. myt.*, dotter av mjölkhavet, ett binamn på *Lakshmi* (se d. o.).

Ksjatrija, den urspr. indiska krigarkastens medlemmar.

K. S. O., förk. för *kommendör av Svärdsorden.*

Kt., förk. för *eng. knight* (se d. o.).
Ktistola'trer, se *Monofysiter*.
Kto'niska (av *gr. chthon*, jord), *gr. myt.*, underjordiska, kallades de gudamakter, som tänkes dväljas i underjorden.)(Olympiska. Jfr *Chthonios*.
Ku, ett indiskt folk.
Kuan-ti, *kin. myt.*, krigsguden, var en efter döden som gud dyrkad fältherre, död 220 e. Kr.
Kuan-yin, *kin. myt.*, den kinesiska religiösa konstens centralfigur, den allt förlåtande barmhärtighetens personifikation, urspr. en kvinnlig motsvarighet till den indisk-buddhistiska Avalokitesvara.
Kub (*gr. ky'bos, lat. cu'bus*), tärning; *geom.*, solid figur, som inneslutes av sex lika stora kvadrater. — **Kubatu'r**, *mat.*, bestämmandet av en solid figurs rymdinnehåll. — **Kube'ra**, bestämma rymdinnehållet av en solid figur; upphöja en expression till tredje digniteten. — **Kubi'k-** l. **Ku'bisk**, formad som en tärning; som har avseende på kuber, t. ex. kubikmeter, sexsidig kropp, på vilken varje sida utgör en kvadratmeter. — **Kubikinnehåll**, innehållet av solid figur, som tänkes förvandlad till en kub av samma rymd. — **Kubikmeter**, enheten i metersystemets rymdmått, en kub, i vilken varje kant är 1 m. Jfr *Meter* och *Liter*. — **Kubikmått**, rymdmått. Det äldre svenska rymdmåttssystemets enhet var *kubikfoten*, metersystemets enhet är *kubikmetern*. — **Kubikrot**, det tal, som, multiplicerat trenne gånger med sig själv, bildar ett visst tal. — **Kubiktal** ett helt, i tre hela och lika stora faktorer uppdelat tal. — **Kubisk ekvation**, ekvation av tredje graden med en obekant storhet.
Kubabast, trädgårdsbast av den västindiska malvacéen *Hibi'scus ela'tus*. Användes även färgad till damhattar.
Kuba-grenadille (*l.* -di'lj), se *Cocus-trä*.
Kuba'nka, *ry.*, vetegryn.
Kubaträ, cigarrlådsträ; cederträ; gulholts.
Kubatu'r, se *Kub*.
Kubba, *arab.*, välvd byggnad, valvformig mausolé. Jfr *Alkov*.
Kube'bakamfer, Kube'basyra, *farm.*, verksamma beståndsdelar i *Kubeber* (se följ. ord).
Kube'ber, *farm.*, *Fru'ctus Cu'bebæ*, frukterna av den på Java, Borneo och Västindiens öar växande, till fam. *Pipera'ceæ* hörande busken *Pi'per Cu'beba*. Drogen brukades förr mot vissa sjukdomar i urinvägarna.
Kubebi'n, *farm.*, beståndsdel i *Kubeber* (se föreg. ord).
Kubera, *ind. myt.*, dets. som *Kuvera* (se d. o.).
Kube'ra, se under *Kub*.
Kube'rner, dets. som *Sigambrer* (se d. o.).
Kubi'k-, Ku'bisk etc., se under *Kub*.
Kubi'sm, konstriktning, som uppstod i början av 1900-t. och söker upplösa naturformerna i enkla geometriska l. stereometriska grundformer. — **Kubist**, anhängare av kubismen. — **Neokubism** är icke längre en omtolkning av en naturbild utan blott en abstrakt formkonstruktion med olika färgplan och en l. annan godtycklig naturalistisk detalj.
Ku'bisk salpe'ter, se *Chilesalpeter*.
Kubi'st, se under *Kubism*.
Kubita'l (av *lat. cu'bitus*, armbåge), *anat.*, till armbågen hörande. — **Kubita'lkörtlar**, *anat.*, på armens insida ovanför armbågen belägna körtlar, som gärna ömma vid akuta infektioner i hand l. underarm.
Ku'cku, gök, gökens läte; högsta kort i killespelet; storkaxe.
Kudagu, en hindustam och dennas språk.
Kuds, *arab.*, helgedom, gängse arabisk benämning på Jerusalem.
Kudu, *zool.*, ett par sydafrikanska antiloper, *Strepsi'ceros*.
Ku'fiska mynt, muhammedanska penningar med *kufiska* (se följ. ord) inskrifter. — **Kufisk skrift**, den äldsta arabiska, efter staden *Kufa* uppkallade skriften.
Kuftarbeten (*ind. koftgari*), indiska, i guld på stål damascerade l. inkrusterade arbeten.
Ku'gellack, ett slags mindre gott *florentinlack* (se d. o.).
Kugua'ren l. **Pu'man**, *zool.*, *Fe'lis co'ncolor*, även silverlejonet, tillhör kattfamiljen, *Feli'dæ*. Förekommer i Sydamerika, Mexiko och Förenta staterna.
Kuh l. **Koh**, *pers.*, berg.
Kuhl, *ry.*, en viktsenhet. Se *Kul*.
Kuhne-kuren (*l.* ko'ne-), diet- och badkur, uppkallad efter sachsiske snickaren och naturläkaren L. Kuhne.
Kuhreigen l. **Kuhreihen**, *ty.*, vallåt, vallvisa; schweizisk nationalmelodi, som blåses av alpherdarna på alphorn.
Kui, folkstam i Kambodja.
Kuikuiolja, se *Aleuritesolja*.
Kujo'n (*fr. coïon, ital. coglione*), pultron, stackare. — **Kujone'ra** (*fr. coïonner*), förtrycka, behandla övermodigt och föraktfullt.
Ku-klux-clan (*l.* kju-klöx-klänn), rättare **Ku-Klux-Klan** (förk. *K. K. K.*), ett hemligt sällskap, vilket, organiserat 1867, var huvudsakligen riktat mot negeremancipationen och den genom inbördeskriget 1861—65 införda sakernas ordning, som av förbundet bekämpades med mord och brand. Återupplivades 1915.
Kukurbitacéer, *bot.*, växter av fam. *Cucurbita'ceæ*.
Kukurucz, *ung.* (*l.* -ro'tj), majs.
Kul l. **Kuling** (*isl. kul*), *sjöv.*, en häftigare vind.
Kul, *ry.*, "säck", rymdmått för spannmål och mjöl av växlande storlek för olika varor.
Kula'nen, *zool.*, se *Equus*.

Kulbakte'rier, se *Bakterier*.

Kulbuck, *turk*., huvudbonad, som bäres av en *radja* (se d. o.).

Kulgård, se *Kulstapel*.

Ku'li, Ku'lier (*eng. coolies*, av *hindost*. kuli), urspr. en indisk folkstam; indiska dagsverkare; utvandrade hinduiska och kinesiska daglönare och jordbruksarbetare.

Ku'lik, *pol*., fastlagsupptåg, vars deltagare draga från gods till gods.

Kulina'risk (*av lat. culi'na*, kök), som rör matlagningen, köket.

Kuling, se *Kul*.

Kuli'ss (*fr. coulisse*), en ränna, vari ett skottfönster l. d. skjutes; på en rörlig ram med däröver spänd duk målad del av en teaterdekoration; öppning mellan dylika flyttbara teaterväggar; *handelst*., en samling börsspekulanter, som utan mäklares bemedling driva differenshandel. — **Kulisshuggning**, ett bälte av efter skogsavverkning kvarstående träd.

Kull, ett dussin, särskilt om ägg.

Kulla, *bot*., se *Anthemis*.

Kullager, axellager, i vilket en krets stålkulor är inlagd mellan axel och lagerstål. Utgör en stor industriartikel och tillverkas i Sverige av *A.-B. Svenska Kullagerfabriken* (S. K. F.) och *Nordiska kullager A.-B.* (N. K. A.).

Kullbåt l. **Kullvevbåt**, ett slags av dalkullor vevade hjulbåtar, som ombesörjde sjötrafiken i Stockholm på 1840- och 1850-t.

Kullemöllamärgel, *geol*., till kritsystemets granulatus-zon hörande gulaktig, mycket lös och sandig märgel med inblandade glimmerfjäll.

Kullerstol, taburett, stol utan rygg och karmar; bildlikt brudstol, brudpall.

Ku'llervo, *fi. myt*., Kalervos olycksfödde son.

Kullved, småved, som lägges ovanpå det inre vedlagret i en mila och tjänar till att dämpa draget, samt att fylla ut uppkomna håligheter i milan.

Kullvevbåt, se *Kullbåt*.

Kulm, *ty*., bergtopp, topphöjd på ett bergmassiv.

Kulm, *geol*., stenkolssystemets nedre avdelning.

Ku'lmen l. **Kulminatio'n** (*lat. cu'lmen*), höjdpunkt (jfr *Progress* och *Regress*); *astr*., en stjärnas gång genom meridianen. — **Kulmine'ra**, nå höjdpunkten; stå på höjden av glans, ära o. s. v.

Kulna, *geol*., en ryktbar bengrotta vid Sloup i Mähren. Innehåller även spår av förhistorisk människa (från *Madeleinetiden*).

Kulogli (*l.* ku'lolji; av *turk. kul-oglu*, slavson), avkomlingar av turkiska milissoldater och infödda nordafrikanska kvinnor.

Kulstapel, *krigsk*., ett antal pyramidformigt upplagda rundkulor. — **Kulgård**, ett större antal kulstaplar.

Kulsviertro, *da*. = *Köhlerglaube* (se d. o.).

Kult (*lat. cu'ltus*, av *co'lere*, vårda, dyrka), gudstjänst; till gudstjänsten hörande yttre bruk. — **Kultbröd**, bröd, använt vid utövandet av kult. — **Kulti'sm** (*sp. estilo culto*), se *Gongorism*. — **Kultiva'tor**, *lantbr*., ett slags åkerbruksredskap för jordens djupluckring. — **Kultive'ra** (*fr. cultiver*), odla, uppbruka; sköta; idka; utbilda, förädla. — **Kultu'r** (*lat. cultu'ra*), odling, bruk (av jorden); hantering; skötsel, avel; utbildning, förädling; framskridande från naturtillstånd till civilisation; bildningsförloppet i dess helhet. — **Kulturfolk**, folk, som med kraft och självständighet främjat mänsklighetens kultur.)(N a t u r f o l k. — **Kulturgräns**, den linje, ovan om vilken regelbunden odling ej kan ske. — **Kulturhistoria**, historien om människosläktets andliga och materiella utveckling. — **Kulturideali'sm**, inbegreppet av den mänskliga kulturen, sedd ur värdesynpunkt. — **Kulturkamp** (*ty. Kulturkampf*), sammanstötning mellan staten och kyrkan; särskilt den efter 1872 mellan preussiska staten och katolska kyrkan förda kampen. — **Kulturlager**, *arkeol*., lager, som innehålla rester av mänsklig kultur. — **Kulturväxter**, för människans nytta odlade växter. — **Kulture'l** l. **Kulture'll**, som hör till l. har avseende på kulturen. — **Ku'ltusminister** (av *lat. cu'ltus*, uppfostran, gudstjänst), kyrko- och undervisningsminister, hos oss kallad ecklesiastikminister (se d. o.).

Ku'ltie (*ty. Kühlte*), *sjöv*., vind.

Kultur', Ku'ltusminister m. fl., se under *Kult*.

Kulugli, se *Kulogli*.

Kulukamban, *zool*., en chimpansart, *Pan koolokamba*.

Ku'lvert (*eng. culvert*), ett slags å vägbyggnad brukad, övervälvd trumma.

Kulö'r (*fr. couleur*, av *lat. co'lor*, färg), färg; brynt socker till färgning av spritvätskor; *spelt*., trumf, färg i kort. — **Kulö'rt**, färgad.

Kuma'nen l. **Kragbjörnen**, *zool*., *U'rsus tibeta'nus*, en svart björnart i Himalaya och Japan.

Kuma'ner, ett asiatiskt, från turkarna härstammande folk.

Kumaoni', det språk, som talas av kumanerna (se d. o.).

Kuma'ra, se *Karttikeya*.

Kumari'n, *kem*., ett av kol, väte och syre bestående kristalliniskt ämne, som färdigbildat finnes i tonkabönor, frukterna av tonkabönträdet (*Di'pterix odora'ta*), samt i flera hos oss vilt växande örter. — **Kuma'rsyra** framställes därigenom, att *kumarin* kokas med stark kalilut.

Kumatsj, se *Burlat*.

Kumino'l, *kem*., en aldehyd, som förekommer i romersk kumminolja.

Kumiss, se *Kumys*.

Kummel, *arkeol*., stora, oftast jordfria grav-

rösen av kullersten från äldre järnåldern. Kallas i Bohuslän r u s s, i s. Sverige r ö r.

Kummeln, *zool.*, se *Merlucius.*

Kummer, *bot.*, se *Geum.*

Kummin, *farm.*, *Fru'ctus ca'rvi*, de torkade frukterna av kumminörten, *Ca'rum ca'rvi*, tillhörande fam. *Umbelli'feræ*, brukas företrädesvis som krydda. — **Kumminolja,** huvudbeståndsdelen i kummin. — **Kumminvatten,** *A'qua ca'rvi*, beredes av över kummin avdestillerat flodvatten och brukas stundom i medicinen.

Kumol (*l.* -må'l), *kem.*, ett kolväte, isopropylbensol.

Kumpa'n l. **Kompa'n** (av *lat. companio*, brödkamrat), kamrat, stallbroder.

Kumule'ra (*lat. cumula're*), hopa; på en gång innehava (flera sysslor, löner o. d.); *jur.*, till ett sammanslå flera straff. — **Kumulatio'n,** hopande, anhopning. — **Kumulati'v verkan,** verkan, som stegras genom kumulation.

Kumyker, en turkisk folkstam i Kaukasus.

Kumys l. **Kumiss,** en kirgisisk rusdryck av jäst stomjölk, även använd som medel mot lungsot. Jfr *Kefir.*

Kunbi, en samhällsklass i Indien.

Kundaolja = *Andirobaolja* (se d. o.).

Kundry, kvinnoroll i musikdramat ”Parsifal” av *R. Wagner*; *astr.*, en av småplaneterna.

Kundts rör, *fys.*, apparat, i vilken stående ljudsvängningar i en gas själva avteckna sin våglängd.

Kunétt, se *Cunette.*

Kung Karls spira, *bot.*, se *Pedicularis.*

Kung Orre, en sagopersonlighet, åsyftad i uttrycket ”på kung Orres tid”.

Kungsblått, *tekn.*, namn på flera mörkblå färger, bl. a. *smalt* och *Berlinblått* (se d. o.).

Kungsfiskare, *zool.*, se *Alcedo.*

Kungsgamen, *zool.*, se *Kamgamar.*

Kungsgrönt, *tekn.* = *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Kungsgult, *tekn.*, namn på flera gula färger, t. ex. auripigment, mengel och kromgult.

Kungskina, se *Kinabark.*

Kungskorall, se *Akabar.*

Kungsljus, *bot.*, se *Verbascum.*

Kungsorm, *zool.*, se *Boa.*

Kungstigern, *zool.*, *Fe'lis ti'gris*, ett av de största och farligaste kattdjuren.

Kungsträ, rödvioletta träslag av olika ursprung.

Kungsvatten, *kem.*, ett av salpeter- och klorvätesyra bestående medel att lösa guld och platina.

Kungsängslilja, *bot.*, se *Fritillaria.*

Kungsörn, *zool.*, se *Aquila.*

Kunigu'nda, forntyskt kvinnonamn, motsvarande *Kuno* (se följ. ord).

Ku'no, forntyskt mansnamn (av *kühn*, djärv, tapper).

Kunskapsteori', *fil.*, vetenskapen om kunskapens möjlighet.

Kunt l. **Kont,** i Norrland bruklig korg l. ryggsäck av näver.

Kuo-mintang, ett radikalt politiskt parti i Kina.

Kupa (av *lat. cu'pa*, tunna), en urholkad sfärisk kropp; *byggn.* = *Kappa* (se d. o.).

Kupé (*fr. coupé*), halvtäckt åkdon; avdelning av en passagerarvagn å ett järnvägståg. — **Kupe'ra** (*fr. couper*), skära, avskära, avklippa, avbryta; *spelt.*, taga av (kort), även sticka. — **Kuperad trakt,** vidsträckt trakt med omväxlande höjder och dalar, bruten mark.

Kupidite't, se *Cupiditet.*

Kupi'do, Kupido'n, se *Cupido, Cupidon.*

Kuple'tt (*fr. couplet*), *tonk.*, strof av en sång; särskilt sång med kvickt omkväde i operetter, vådeviller o. s. v.

Kupo'l (*fr. coupole*, av *lat. cu'pula*, liten tunna, bägare), *byggn.*, rundvalv. — **Kupolgrav,** *arkeol.*, forngrekisk grav, bestående av ett stort runt rum med kupolformigt tak. — **Kupolkyrka,** kyrka med kupolvalv. — **Kupolugn,** *met.*, en låg schacktugn.

Kupo'ng (*fr. coupon*, av *couper*, avklippa), *handelst.*, ränte- l. vinstanvisning, som hör till obligationer l. aktiebrev; även partibiljett.

Kupp, *geol.*, klock- ev. kägelformig, fristående bergmassa av jämförelsevis ringa utsträckning (t. ex. Taberg i Småland).

Kupp, se *Coup.*

Kupri'sm (av *lat. cuprum*, koppar), kopparförgiftning. — **Kupri't,** *miner.*, en kopparmalm.

Kupulife'rer, *bot.*, växter av fam. *Cupuli'feræ.*

Kur (av *fr. cour*, hov), uppvaktning vid hovet l. hos en förnäm person. Jfr *Cour.* — **Göra en dam sin kur,** ägna henne sin hyllning, söka vinna hennes ynnest.

Kur (av *lat. cu'ra*, skötsel), *med.*, hälsovårdsmetod, läkemetod. — **Kura'bel,** som kan botas. — **Kure'ra** (av *lat. cura're*, hava omvårdnad om), läka, bota, återställa från en sjukdom. — **Kurhus,** anstalt, där med veneriska sjukdomar behäftade personer erhålla vård. — **Kurort,** ort, som besökes av sjuklingar på grund av sitt läge, sitt klimat; någon där befintlig ansenligare kuranstalt l. d.

Kur, en indisk folkstam.

Kura, *arab.*, ”klot”, ett om hockey påminnande spel i Tunisien och Algeriet.

Kura (av *fr. faire la cour à*), uppvakta en förman l. person, av vilken man önskar något.

Kurage (*l.* -a'sj), se *Courage.*

Kurama, *tonk.*, ”blandade”, blandfolk av kirgiser och usbeker.

Kura'nt (*fr. courant*, av *lat. cu'rrere*, löpa), *handelst.*, löpande; gångbar, gällande; större mynt.)(S m å m y n t; lättsåld; frisk, välmående.

Kura're, Kurari'n l. **Curari'n**, se *Curare.*

Kurate'l (*fr. curatelle,* av *lat. cu'ra,* omsorg); *jur.*, förmynderskap; syssloman-skap i en konkurs; en kurators befattning.

Kurati'v, botande.

Kura'tor (*lat. cura'tor,* av *cu'ra,* omsorg), ombesörjare, uppsyningsman; syssloman i en konkurs, förmyndare, god man; ordförande för en "nation" vid universiteten.

Kurbaan-bairam (*l.* -ban-bajra'm), se *Bairam.*

Kurbette'ra, se *Courbettera.*

Kurbi'ts, *bot.*, *Cucu'rbita pe'po,* vanliga pumpan, tillhörande fam. *Cucurbita'ceæ.* Odlas huvudsakligen som prydnadsväxt.

Ku'rderna, en i *Kurdistan* boende iransk folkstam. — **Ku'rdiska språket**, kurdernas språk. — **Kurdista'n**, kurdernas land.

Kureisji'ter l. **Koreisji'ter**, den arabiska stam, till vilken Muhammed hörde. — **Kureisji'tiska munarten**, den munart, som är använd i koran.

Ku'rer, de urspr. inbyggarna i *Kurland.*

Kure'ra, se under *Kur.*

Kure'ter (*gr. kure'tes*), *gr. myt.*, med daktyler och korybanter (se d. o.) besläktade demoniska väsenden.

Ku'rfurste (*ty. Kurfürst,* av *mhty. Kur,* val, utkorande), titel för dem av det forna Tyska rikets furstar, som hade rättighet att välja tysk kejsare. Kurfurstevärdigheten, som sedan 13:e årh. tillkom ärkebiskoparna av Mainz, Köln och Trier samt pfalzgreven vid Rhen, hertigen av Sachsen, markgreven av Brandenburg och konungen av Böhmen, upphörde 1806, då Tyska riket upplöstes. — **Kurfurstehatten**, utgjordes av en hermelinsbrämad, med purpurtyg fodrad krona. — **Kurprins** (*ty. Kurprinz*), förr arvprinsen i ett kurfurstendöme.

Kurg, ett dravidiskt språk.

Kurga'n, *ry.*, gravkulle.

Ku'rhatt, dets. som *Kurfurstehatt* (se d. o.).

Ku'rhus, se under *Kur.*

Ku'ria, se *Curia.* — **Kuria'lstil** (av *lat. curia'lis,* som hör till en *cu'ria,* se d. o.), kansli- l. lagstil.

Kuriner, en till lesgerna (se *Lesger*) hörande folkstam.

Kurio'sa, se *Curiosa.*

Kuriosite't, se under *Kuriös.*

Kurio'sum, se *Curiosum.*

Kuri'r (*fr. courrier,* av *lat. cu'rrere,* löpa), ilbud, postbud. — **Kurirtåg**, se *Expresståg.*

Kuriö's l. **Kurjö's** (*fr. curieux,* av *lat. curio'sus,* sorgfällig, nyfiken), märkvärdig, sällsam; löjlig. — **Kuriosite't** (av *lat. curio'sitas,* nyfikenhet), märkvärdighet; sällsynthet. Jfr *Curiosum.*

Ku'rku', en indisk folkstam.

Kurkumastärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*

Kurkumin', se *Curcumin.*

Kurmi, indisk samhällsklass.

Kurotro'phium (av *gr. ku'ros,* gosse, och *tre'fein,* uppföda), hittebarnshus.

Kurprins, arvprins i kurfurstendöme.

Kurre'nde, *ty.* (*l.*-kor-, av *lat. cu'rrere,* löpa), förr i Tyskland körer av fattiga skolgossar, som sjöngo på gator, vid begravningar o. d. mot allmosor.

Kurre'nt, se *Current.* — **Kurrentskrift**, tysk skrivstil.

Kurs (*fr. cours,* av *lat. cu'rrere,* löpa), lopp, bana; kosa, riktning; vetenskaplig föreläsningsserie; lärotid; det för en viss examen l. en viss tid till inlärande bestämda måttet av läroämnen; *handelst.*, priset på penningar, ädla metaller, obligationer, växlar etc. — **Kursa**, uppgöra obetydliga och småaktiga köpslut. Jfr *Schackra.* — **Kurskontrollören**, *sjöv.*, instrument, som utför ett diagram över den styrda kursen. — **Kurssedel**, tryckt underrättelse om närvarande pris å växlar, aktier och obligationer.

Kursi'v (*fr. cursif,* av *lat. cu'rrere,* löpa), löpande skriven, med löpande hand; även = *kursiv stil* (se nedan). — **K. läsning** l. **Kurso'risk läsning**, flyktig genomläsning (särskilt av en klassisk författare); explikationsövning utan satsanalys. — **K. skrift**, enklare, vardagligare former av hieroglyferna, kilskriften m. fl. bildskrifter; lutande skrift i gamla handskrifter. — **K. stil**, *boktr.*, den för framhävande av vissa ord brukliga, åt höger lutande latinska bokstyckarstilen (t. ex. *kursiv*). Jfr *Antikvastil* och *Frakturstil.* — **Kursive'ra**, i skrift understryka ord; *boktr.*, sätta med *kursiv stil* (se ovan).

Kurskontrollö'ren, se under *Kurs.*

Ku'rsor, *lat.*, förr benämning på akademivaktmästare.

Kurso'risk läsning, se *Kursiv läsning.*

Kurssedel, se under *Kurs.*

Kurt, tyskt mansnamn förk. av *Konrad* (se d. o.).

Kurtage (sv. uttal korta'sj) = *Courtage* (se d. o.).

Kurti'n (*fr. courtine*), *befästn.*, den del av en huvudvall, som förenar två bastioner.

Kurti's (av *fr. courtoisie,* riddarsed, hövisk-het), överdriven artighet (mot damer), närgången hyllning; flyktig älskogslek. — **Kurtisa'n** (*fr. courtisane*), finare demimondedam (se d. o.). — **Kurtisant** (*l.* -sa'ngt), böjd för att kurtisera. — **Kurtise'ra**, smickra, ställa sig in hos, göra någon sin kur. — **Kurtisö'r**, person, som övar kurtis.

Kuru, *turk.*, torr, vattenfattig, förekommer ofta i geografiska namn.

Kurukupu'lly, se *Kamatschilbark.*

Kuru'lisk stol, se *Sella curulis* (under *Curulis*).

Ku'rva (*lat. cu'rva* [nämligen *linea*], av *cu'rrus,* krokig, böjd), båglinje, kroklinje. — **Kurvatu'r** (*lat. curvatu'ra*), krökning,

böjning. — **Kurvime'ter** l. **Kurvome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), instrument till att mäta längden av kurvor.

Kus, ett indiskt folk.

Kusch l. **Kus,** sv. former för fr. *couche* (se d. o.).

Kuse, ett slags bröd.

Kusi'n (*fr. cousin*), syskonbarn. — **Kusinage** (*l.* -a'sj), kusinskap.

Kusji'tiska språk, en grupp av de hamitiska språken (se d. o.).

Kusk (*ty. Kutscher,* eg. den som kör *kocsi,* d. v. s. vagn från ungerska byn Kocsi), körsven.

Kusken (*lat. Auri'ga*), *astr.*, stjärnbild på n. hemisfären. Innehåller bl. a. stjärnan Capella.

Kus-Kus l. **Kuscus,** *bot., Ra'dix vetive'riæ,* rötterna av ett ostindiskt gräs, *Andropo'gon murica'tus,* användas vid parfymfabrikationen.

Kusku'sen, *zool.*, en pungapa (*Phala'nger*), i n. Queensland och på Nya Guinea.

Ku'skusso, nordafrikansk maträtt av i fett tillredd vete- l. majsgröt.

Ku'sma, *med.*, påssjuka.

Kussi'n, *kem.*, ombildat *kussotoxin* (se d. o.).

Ku'sso, Kuosso, Koso, *farm.*, de torkade honvipporna av det i Abessinien växande trädet *Hage'nia abyssi'nica,* tillhörande fam. *Rosa'ceæ.* Utgör ett medel mot binnikemask. — **Kussotoxi'n,** *farm.*, det verksamma ämnet i kusso.

Kustfeber, *med.*, malaria.

Kustpiparen, *zool.*, en högnordisk vadare, *Squata'rola squata'rola,* vilken under flyttningen besöker Sverige.

Kusto'd, Ku'stos, se *Custos.*

Kusu'nda, ett himalayafolk.

Kut, småsäl, sälunge.

Kuta'n (av *lat. cu'tis,* hud), till huden hörande.

Kuti'kula, *lat.* (*dim.* av *cu'tis,* hud), *bot.*, hinna, som betäcker överhuden hos de högre växterna; *zool.*, av ytligt epitelcellskikt avsöndrad hinna, som skyddar underliggande vävnader. — **Kutikula'rbildning,** *zool.*, kutikula av större mäktighet l. säregen form, t. ex. hudskelettet hos ledddjuren.

Kuti'n, *bot.*, ett med korkämne besläktat ämne, som bildar kutikulan (se d. o.) hos växterna.

Kutka, *ry.*, den korta kappa, som bäres av det ryska krigsfolket.

Kûtrûn, ett tyskt epos. Se vid. *Gudrun.*

Kutsch, *ty.* = *Katechu* (se d. o.).

Ku'tter, *skeppsb.*, snabbseglande, enmastat fartyg med skarp bottenform, mycket brukat till lustseglats. — **Kutterbrigg,** en fordom bruklig brigg med stort briggsegel.

Kutting, isländskt mått = 7,729 l.

Kuty'm, se *Coutume.*

Kutzo-valaker, se *Tsintsarer.*

Kuutar (*l.* ku't-), *fi. myt.*, en luftgudomlighet, dotter av månen.

Kuutola (*l.* ku't-), *fi. myt.*, månens hemvist.

Kuven, albanernas folkförsamling.

Kuvera, *ind. myt.*, rikedomens och skatternas gud.

Kuve'rt (*fr. couvert,* av *couvrir,* täcka) l. **Kuvä'r,** tallrik med servett, kniv, gaffel, sked och glas, som på matbordet framsättes för varje gäst; fodral med kniv, gaffel och sked; omslag till brev. — **Kuverte'ra,** lägga in ett brev i kuvert.

Kuvö's (*fr. couveuse,* ligghöna), säng, vars väggar kunna uppvärmas, användes för för tidigt födda l. klena nyfödda barn.

Kv., förk. för *kvadrat* l. *kvarter.*

Kw., förk. för *kilowatt.* Se *Elektriska måttsenheter.*

KVA. l. **Kva.,** förk. för *kilovoltampère* (se d. o.).

Kwa, en negerstam.

Kvabbso, *zool.*, se *Cyclopterus.*

Kvacksalvare (av *lågty. quaken,* kväka, skrävla), person, som utan lagligt tillstånd utövar läkekonsten och försäljer läkemedel.

Kva'der (av *lat. qua'drus,* fyrkantig), *byggn.*, kvadersten, rätvinklig och fyrkantigt tillhuggen byggnadssten.

Kva'der (*lat. qua'di*), ett forngermanskt folk.

Kvaderformig förklyftning, *geol.*, förklyftning, varvid bergarten genom sprickor uppdelas i mer l. mindre kvaderformiga stycken.

Kvadrage'sima, se *Quadragesima.*

Kvadragesima'lfastan (av *lat. quadrage'simus,* fyrtio), fyrtiodagsfastan. Jfr *Quadragesima.*

Kvadrangulä'r (av *lat. qua'ttuor,* fyra, och *a'ngulus,* vinkel), fyrkantig, fyrsidig, fyrvinklig.

Kvadra'nt (*lat. qua'drans*), en fjärdedel; *mat.*, fjärdedelen av en cirkel; *astr.*, ett instrument till mätande av stjärnornas höjd m. m. — **Kvadrantelektrometer,** ett slags elektrometer (se d. o.), uppkallad efter sina fyra metallkvadranter. — **Kvadrante'll,** som avser l. innehåller en kvadrant.

Kvadra't (*lat. quadra'tum,* av *quadra're,* göra fyrkantig), *geom.*, en fyrsidig figur, vars alla sidor äro lika stora och vars vinklar äro räta; *mat.*, produkten av ett tal, multiplicerat med sig självt; *boktr.*, större, rektangulär utslutning. — **Kvadratben,** *anat., Quadra'tum,* det ben under tinningbenet, mot vilket underkäken hos däggdjuren ledar. — **Kvadratcentimeter,** kvadrat med en centimeters sida. — **Kvadratdecimeter,** kvadrat med en decimeters sida. — **Kvadratfamn,** kvadrat med en famns sida. — **Kvadratfot,** kvadrat med en fots sida. — **Kvadratförbund** l. **Kvadratplantering,** i skogshushållningen den form

av plantering, då plantorna sättas i kvadrat. Jfr *Triangelförbund.* — **Kvadratinnehåll,** ytinnehåll. — **Kvadra'tisk,** formad som en kvadrat. — **Kvadratkilometer,** kvadrat med en kilometers sida. — **Kvadratmeter,** enheten i metersystemets ytmått, en kvadrat, i vilken varje sida är 1 meter. Jfr *Meter* och *Ar.* — **Kvadratmil,** kvadrat med en mils sida. — **Kvadratmillimeter,** kvadrat med en millimeters sida. — **Kvadratmyraiameter,** kvadratnymil. — **Kvadratmått,** ytmått. Det äldre svenska ytmåttssystemets enhet var *kvadratfoten,* metersystemets enhet är *kvadratmetern.* — **Kvadratri's,** namn på en viss kroklinje. — **Kvadratrot** ur ett tal, det tal, som, multiplicerat med sig självt, ger det givna talet. — **Kvadratskrift,** fyrkantig, assyrisk skrift. — **Kvadrattal,** *mat.,* tal, vars kvadratrot kan exakt bestämmas. — **Kvadrattum,** kvadrat med en tums sida. — **Kvadratu'r** (*lat. quadratu'ra*), eg. förvandling till kvadrat; *mat.,* sätt att bestämma ytan av en kroklinig figur l. en solid figurs buktiga yta. — **Kvadre'ra** (*lat. quadra're*), göra fyrkantig; indela i fyrkanter; *mat.,* bestämma ytan av en given kroklinig figur; multiplicera ett tal l. en storhet med sig själv.

Kvadratiska kristallsystemet, se *Tetragonala kristallsystemet.*

Kvadrienna'l (av *lat. qua'ttuor,* fyra, och *a'nnus,* år), fyraårig.

Kvadrie'nnium, se *Quadriennium.*

Kvadri'ga, se *Quadriga.*

Kvadrilatera'l, *lat.,* fyrsidig.

Kvadrillio'n, en million trillioner l. fjärde potensen av en million.

Kvadrino'm, se *Quadrinonium.*

Kvadrire'm (av *lat. qua'ttuor,* fyra, och *re'mus,* åra), *skeppsb.,* fyrroddarskepp.

Kvadrisylla'bisk (av *lat. qua'ttuor,* fyra, och *sy'llaba,* stavelse), fyrstavig.

Kvadri'vium, se *Quadrivium.*

Kvadro'n (*eng. quadroon*) = *Kvarteron* (se d. o.).

Kvadrone'ring, guldsmedsmetod att medelst djupgraverade stämplar slå in fortlöpande utsirningar i guld- och silverarbeten.

Kvadruma'ner, Kvadrupe'der, se *Quadrumana, Quadrupeda.*

Kvadru'pel (av *lat. qua'druplus,* fyrfaldig), fyrdubbel, fyrfaldig; ett spanskt guldmynt = omkr. 60 kr. — **Kvadrupel-** l. **Kvadruppelallians** (*l.* -a'ngs), förbund mellan fyra makter. Jfr *Allians* och *Trippelallians.* — **Kvadruplextelegrafering,** anordning, varigenom man samtidigt på samma ledning kan framföra fyra telegram, två i var riktning. — **Kvadruplicite't,** fyrfaldighet.

Kva'ggan, *zool., Equus qua'gga,* en till släktet *Hippoti'gris,* tigerhästarna hörande art, till gestalten mera lik hästen än åsnan. Jfr *Zebran.*

Kvalifice'ra (*fr. qualifier,* av *lat. qualis,* sådan som, och *fa'cere,* göra), bestämma till art och beskaffenhet; benämna, betitla, göra lämplig, förklara behörig. Jfr *Diskvalificera.* — **Kvalifice'rad,** ägnad (för något), lämplig, duglig. — **K. majoritet,** vanligen två tredjedelar av de vid ett val avgivna rösterna. Jfr *Majoritet.* — **Kvalificerat brott,** brott, begånget under *kvalificerande,* d. v. s. försvårande, omständigheter. — **K. straff,** skärpt straff (särskilt pinsamt straff). — **Kvalifikatio'n,** bestämmande av art beskaffenhet l. titel; lämplighet, brukbarhet, duglighet, behörighet. — **Kvalifikati'v,** som bestämmer art, beskaffenhet l. titel.

Kvalitati'v, se under följ. ord.

Kvalite't (*lat. qua'litas*), egenskap, beskaffenhet; sort. Jfr *Kvantitet.* — **Kvalitetsmått, Kvalitetsvikt,** bestämmandet av förhållandet mellan en varas mått och vikt för att därav avgöra dess kvalitet, ex. finlek hos garn, som anges i längd pr viktsenhet. — **Kvalitati'v,** som har avseende på art, beskaffenhet l. värde. Jfr *Kvantitativ.* — **Kvalitativ analys,** se *Analys.*

Kvaller, *bot.,* svenskt namn på *Ægopodium* (se d. o.).

Kvallskog, skog med löst, frodvuxet (k v a l l v u x e t) virke (k v a l l v i r k e) av barrträd med breda årsringar och föga kärnved.

Kvallvirke, se *Kvallskog.*

Kva'lster, se *Acari.*

Kwambaku, ett slags riksmarskalksämbete i Japan, ärftligt inom ätten Fujiwara.

Kwamme l. **Kwan,** japansk vikt = 3,75 kg.

Kvanne, *bot.,* se *Angelica.*

Kvannerot, *farm.,* dets. som *Angelicarot* (se d. o.).

Kwannon, japansk gudinna, ”den moderliga”.

Kvantitati'v, se under *Kvantitet.*

Kvantite'rande vers, *metr.,* kallas latinets och grekiskans vers, i motsats till de moderna språkens på accenten byggda vers.

Kvantite't (*lat. qua'ntitas*), myckenhet, mängd, storhet (jfr *Kvalitet*); *språkv.,* språkljudens och stavelsernas tidslängd vid uttalandet. — **Kvantitati'v,** som har avseende på storlek, mängd, grad o. s. v. Jfr *Kvalitativ.* — **Kvantitativ analys,** se *Analys.*

Kvantitetsteorien, *nationalekon.,* åsikten att penningvärdet bestämmes av förhållandet mellan varumängd och penningmängd.

Kvantteorien (av *lat. qua'ntum,* kvantum), *fys.,* av Planck framställd åsikt, enl. vilken ljusstrålningens emission ej sker kontinuerligt, utan diskontinuerligt i ”kvanta”, som äro proportionella mot strålningens frekvens.

Kva'ntum (*lat. qua'ntum*), eg. så mycket som; en viss myckenhet l. kvantitet (se d. o.), en viss andel, en viss summa. Jfr *Quantum satis.*

Kva'rka (av *isl. qverk*, strupe), *veter.*, en hos hästar uppträdande smittsam katarr i luftvägarna.

Kvarstad, *jur.*, av överexekutor till förmån för en fordringsägare åt gäldenären meddelat förbud att avyttra l. förskingra sin fortfarande innehavda egendom; i tryckfrihetsmål: myndigheternas omhändertagande av den för brottsligt innehåll angivna skriften.

Kvart (av *lat. qua'rtus*, fjärde), fjärdedel; fjärdedels timme ("akademisk kvart": 15 minuter efter den utsatta tiden); ett bokformat, där vart ark är vikt fyra gånger; *tonk.*, den diatoniska skalans fjärde tonsteg (jfr *Intervall*); *spelt.*, den med fyra prickar märkta tärningssidan; i piketspel: fyra på varandra följande kort av samma färg; *fäktk.*, ett läge och en rörelse i fäktning.

Kva'rta (av *lat. qua'rtus, -a, -um*, fjärde), fjärde klassen i en skola; *handelst.*, sämsta slaget av för utskeppning sorterade bräder (se *Antverp*). — **Kvarta'n**, lärjunge i fjärde klassen; *med.*, fjärdedagsfrossa.

Kvarta'l (av *lat. qua'rtus*, fjärde), fjärdedels år; inkomst, utbetalning (hyresbelopp etc.) för ett fjärdedels år. — **Kvarta'liter,** *nylat.*, kvartalsvis, vart fjärde år.

Kvarta'n, se under *Kvarta.*

Kvarte'r (*fr. quartier*), fjärdedel; gammalt längdmått = 1/4 aln, och gammalt rymdmått = 1/4 stop (uttalas i dessa båda fall även *kva'rter*); mindre, vanligen av fyra gator begränsad stadsavdelning; härbärge (i synnerhet för soldater); *astr.*, månens faser; nymåne, första kvarteret, fullmåne och sista kvarteret. — **Giva kvarte'r,** förr = giva *pardon* (se d. o.). — **Kva'rtermästare,** se *Regementskvartermästare.* — **Kva'rtersman,** titel för vissa underbefälspersoner, anställda vid flottans varv.

Kvarte'ring (av *lat. qua'rtus*, fjärde), en metod att utröna guldhalten hos en silverlegering.

Kva'rtermästare, se under *Kvarter.*

Kvartero'n (*sp. cuarteron*, av *lat. qua'rtus*, fjärde), avkomling av en vit och en mulatt l. en mestiz (se d. o.).

Kva'rtersman, se under *Kvarter.*

Kvarte'tt (*ital. quarte'tto, fr. quatuor*), *tonk.*, tonstycke för fyra instrument l. röster.

Kvartia'ner, den del av den forna polska hären som värvades inom landet och avlönades med fjärdedelen av kronogodsavkastningen.

Kvarto'l, *tonk.*, grupp av fyra noter som gäller lika med tre av samma värde. Jfr *Triol.*

Kvarts, *miner.*, en av de allmännaste stenarterna, består av kiselsyra. — **Kvartsi't,** *petrogr.*, en bergart, som består av genom ett kiselartat bindemedel sammanbundna kvartskorn. — **Kvartsporfyr,** porfyr med en myckenhet inströdda kvartskorn. — **Kvartstrakyt** = *Liparit* (se d. o.).

Kva'rtsextackord, *tonk.*, andra omvändningen av treklangen, då kvinten kommer underst (*gce*).

Kvartsi'n, *miner.*, en optiskt tvåaxig kvarts.

Kvartsi't, Kvartsporfyr'r m. fl., se under *Kvarts.*

Kvartskil, *fys.*, instrument för bestämning av dubbelbrytningens karaktär.

Kvartslampa, kvicksilverlampa (se d. o.), i vilken glashöljet ersatts med kvarts för att uthärda högre temperaturer.

Kvartä'r (av *lat. qua'rtus*, den fjärde), *geol.*, till jordklotets fjärde utvecklingsperiod hörande. — **Kvartära bildningar,** avlagringarna under *Kvartärformationen* (se följ. ord). — **Kvartärformationen l. Kvartärsystemet,** avlagringar från kvartärperioden. — **Kvartärfossil,** lämningar av organismer från kvartärperioden. — **Kvartärperioden l. Kvartärtiden,** den fjärde och yngsta av jordklotets utvecklingsperioder, den, under vilken de på jorden nu rådande naturförhållandena efter hand inträdde.

Kvase, Kvasse, Kvass, fiskefartyg med sump för fångst av rödspätta och torsk samt transport av levande fisk.

Kvaser, *nord. myt.*, se *Fjalar och Galar.*

Kva'si (*lat. qua'si*), liksom; brukas mest i sammansättningar i betydelsen skenbar, halvvägs, oäkta, föregiven, i oegentlig bemärkelse etc.

Kva'sir, Kvåse l. Qvåse, se *Fjalar och Galar.*

Kvass, *ry.*, en av malt, rågmjöl och vatten bestående syrlig dryck, som mycket begagnas av ryska allmogen.

Kvass, Kvasse, se *Kvase.*

Kva'ssia, *farm.*, *Li'gnum qua'ssiæ*, veden av den till fam. *Simarubace'æ* hörande *Qua'ssia ama'ra* i Surinam och den västindiska *Quassia exce'lsea*, användes som magstärkande medel, som fluggift m. m.

Kvassi'in, *kem.*, ett i kvassia (se föreg. ord) befintligt bitterämne.

Kvassi'n, ett kvassiapreparat, som, blandat med såpa, användes mot ohyra på växter.

Kvate'mberfastan (av *lat. qua'ttuorte'mpora*, de fyra tiderna), i katolska kyrkan tre i vart kvartal föreskrivna fastedagar.

Kvate'rn (av *lat. quarte'rni*, fyra tillsammans), fyra ark papper, lagda inom varandra; *spelt.*, fyra lotterinummer, som i en dragning komma ut på en gång. Jfr *Kvintern.*

Kvaternio'ner, *mat.*, vissa storheter, med vilkas hjälp en del geometriska och mekaniska frågor lätt lösas.

Kvaternä'r (av *lat. quate'rnus*, fyrfaldig), som består av fyra delar.

Kvastbinka, *bot.*, se *Erigeron.* — **Kvastfibla,** *bot.*, se *Hieracium.* — **Kvastspiréa,** *bot.*, se *Spiræa.*

Kwazoku, *jap.*, japanska högadeln.

Kvcm., förk. för *kvadratcentimeter.*

Kvdm., förk. för *kvadratdecimeter.*

Kvebrachi't, *kem.*, se *Inosit.*

Kvebra'cho, se *Quebracho.*

Kved, föråldrat ord för livmoder.

Kveite, Kvejte, *no.*, helgeflundra.

Kve'ner, fornfinsk folkstam.

Kverceti'n, *kem.*, ett gult kristalliniskt ämne, som förekommer i te, ljung m. m.

Kverci't, *kem.*, en fematomig alkohol, som förekommer i ekollon.

Kvercitri'n, *tekn.*, ett gult färgämne, som förekommer i kvercitron (se följ. ord), humle, te o. s. v.

Kvercitro'n, *tekn.*, ett gult färgämne, som finnes i barken av *Que'rcus tincto'ria* i Nordamerika.

Kverula'nt (av *lat. que'rulus*), en som ideligen klagar och besvärar sig med l. utan grund. — **Kverulantvansinne**, *med.*, processmani, grälsjuka.

Kvesa'len, *zool.*, en av jordens vackraste fåglar, *Pharo'macrus mocinno.* Tillhör de s. k. trogoniderna. Förekommer i Mexiko och Centralamerika.

Kvestio'n (*lat. quæ'stio*), fråga; undersökning. — **Kvestione'ra** (*fr. questionner*), utfråga; förfölja med frågor.

Kve'stor (*lat. quæ'stor*), i det gamla Rom en finansämbetsman; nu skattmästare, räkenskapsförare, i synnerhet vid universitet. — **Kvestu'r**, en kvestors ämbete.

Kvesved, *bot.*, *farm.*, *Sola'num dulcama'ra*, en till fam. *Solana'ceæ* hörande, i hela Europa förekommande buske, vars unga grenar utgöra drogen *Stipites dulcamaræ* (se d. o.). — **Kvesvedextrakt**, se *Extractum dulcamaræ.* — **Kvesvedstänglar**, se *Stipites dulcamaræ.*

Kvfot, förk. för *Kvadratfot.*

Kvh., förk. för *kilowatthora* (av *lat. hora*, timme), kilowattimme.

Kvickdrag, *veter.*, lungemfysem hos häst; även pipande ljud på grund av strupbroskmuskelförlamning.

Kvicke, *anat.*, benkärnan i slidhornsdjurens horn.

Kvickrot, *bot.*, se *Triticum.*

Kvicksilver, *kem.*, *miner.*, en glänsande vit, giftig metall, som i naturen förekommer gedigen l. förenad med svavel. Flytande vid vanlig temperatur, stelnar vid — 39,4° C. och kokar vid + 357,25° C. Viktiga kvicksilverföreningar äro *kalomel* och *sublimat* (se d. o.). — **Kvicksilvercyanid**, ett salt, som vid upphettning sönderdelas i cyangas och kvicksilver. — **Kvicksilverhorisont**, *astr.*, ett slags av kvicksilver bestående *artificiell horisont* (se d. o.). — **Kvicksilverhornerz**, *miner.*, gul- l. gråaktig naturlig *kalomel* (se d. o.). — **Kvicksilverjodid**, ett scharlakansrött, kristalliniskt pulver, som består av kvicksilver och jod samt brukas i medicinen. — **Kvicksilverjodur**, ett gult pulver som består av kvicksilver och jod och brukas i medicinen. — **Kvicksilverklorid** = *Sublimat* (se d. o.). — **Kvicksilverklorur** = *Kalomel* (se d. o.). — **Kvicksilverlampa**, båglampa, i vilken ljusbågen uppstår mellan två kvicksilverelektroder. Jfr *Kvartslampa.* — **Kvicksilverlevermalm**, vid Idria i Krain förekommande fint fördelad cinnober, vilken bearbetas som kvicksilvermalm. — **Kvicksilverlegering**, se *Amalgam.* — **Kvicksilverlikriktare**, lufttom glas- l. järnkolv med katod av kvicksilver för förvandling av växelström till likström. — **Kvicksilvermedel** = *Mercurialia* (se d. o.). — **Kvicksilvernitrat**, ett salt, som bildas, då kvicksilver löses i överskott av salpetersyra. — **Kvicksilvernitratcitrinsalva**, *Unguentum nitratis hydrargyrici*, användes mot syfilissår, eksem o. d. Jfr *Kvicksilversalva.* — **Kvicksilveroxid** förekommer, allteftersom den framställes på torra l. våta vägen, i form av ett mönjerött pulver l. en gul fällning. Användes i medicinen och vid tillverkning av fernissor. — **Kvicksilveroxidsalva**, se *Unguentum hydrargyri.* — **Kvicksilveroxidul**, ett svart pulver, som i ljuset l. vid uppvärmning lätt sönderfaller till kvicksilver och kvicksilveroxid. — **Kvicksilverpendel**, en kompensationspendel. — **Kvicksilverpiller**, se *Pilulæ hydrargyri.* — **Kvicksilverplåster**, se *Emplastrum hydrargyri.* — **Kvicksilverpump**, ett slags luftpump. — **Kvicksilverrodanid**, en vit kristallinisk fällning. — **Kvicksilversalva**, se *Unguentum hydrargyri.* — **Kvicksilversalter**, salter, som innehålla enatomigt l. tvåatomigt kvicksilver. — **Kvicksilversulfid** = *Cinnober* (se d. o.).

Kvickstenar, *miner.*, järnmalmer, som äro inblandade med lättsmälta mineral.

Kvickstjärt, *zool.*, annat namn på rödstjärt.

Kvidden, *zool.*, annat namn på e l r i t s a n, *Pho'xinus pho'xinus.*

Kviðuháttr, *metr.*, ett av de fornnordiska versslag, som gemensamt blivit kallade *fornyrdalag* (se d. o.).

Kviesce'nt (*lat. quie'scens*, av *qui'es*, ro, vila), vilande, försatt i overksamhet. — **Kviesce'ntia**, *pl.*, *med.*, lugnande läkemedel. — **Kviesce'ra**, vila; lugna; försätta i overksamhet. — **Kvieti'sm**, orubbligt sinneslugn utan verksamhetslust och handlingskraft; en av spanjoren *Miguel de Molinos* i 17:e seklet förkunnad lära, enl. vilken ett sant religiöst liv består i själens passiva vila l. fullständiga uppgående i Gud. — **Kvieti'st**, anhängare av kvietismen.

Kvilla'jabark, se *Quillajabark.*

Kvillasjuka, se *Katarralfeber.*

Kvindelmässa, Kvindelsmässa, andra former för *Kyndelsmässa.*

Kvinde'nnier (av *lat. quindeni*, var femtonde), påvliga inkomster av andliga lägenheter, som voro förenade med kloster,

hospital o. a. fromma stiftelser. Dessa bestodo i en årsinkomst på 15 år.

Kvinkage'sima, se *Quinquagesima.*

Kvinkuncia'lställning (av *lat. qui'ncunx*, se d. o.), en ställning i rutform, urspr. använd vid uppställningen av den romerska legionen, numera vid trädplantering o. d.

Kvinkvenna'l, Kvinkve'nnium, Kvinkvillio'n (i st. f. **Quinquenna'l, Quinque'nnium, Quinquillio'n**, se d. o.).

Kvinkvenna't (av *lat. quinque*, fem, och *a'nnus*, år), femårsperiod.

Kvinkvere'm (*lat. quinquere'mis*, av *qui'nque*, fem, och *re'mus*, åra), *skeppsb.*, femroddarfartyg.

Kvi'noa l. **Qui'noa** (*l.* ki'nåa), namn på *Chenopo'dium qui'noa.*

Kvint (av *lat. qui'ntus*, den femte), *tonk.*, den diatoniska skalans femte tonsteg (jfr *Intervall*); flöjtstämma i orgeln; högsta strängen på en violin; *fäktk.*, femte ställningen; *spelt.*, i piketspel: fem på varandra följ. kort i samma färg; även en dansk vikt = 5 gr.

Kvin'ta (av *lat. qui'ntus, -a, -um*, den femte), femte klassen i en skola. — **Kvinta'n**, lärjunge i femte klassen; *med.*, femtedagsfrossa.

Kvinta'nt (av *lat. qui'ntus*, den femte), ett vinkelmätningsinstrument, som innefattar femtedelen av en cirkelbåge. Jfr *Sextant.*

Kvinte'rande, *tonk.*, kallas blåsinstrument, vilkas första effektiva överton är kvinten till oktaven (duodeciman).

Kvinte'rn (av *lat. qui'ntus*, den femte), *tonk.*, en avart av luta; fem ark papper, lagda inom varandra; *spelt.*, fem lotterinummer, som i en dragning komma ut på en gång. Jfr *Kvatern.*

Kvintero'n (*sp. quinteron*, av *lat. qui'ntus*, den femte), avkomling av en europé och en *kvarteron* (se d. o.).

Kvintesse'ns (*fr. quintessence* [*l.* kängtässa'ngs], av *mlat., qui'nta, esse'ntia*, det femte grundämnet), urspr. det finaste av alla ämnen, varav människosjälen ansågs bildad; numera musten, kärnan, det väsentliga av en sak.

Kvinte'tt (*ital. quinte'tto*, av *lat. qui'ntus*, den femte), *tonk.*, tonstycke för fem instrument l. röster.

Kvintille'ra, *lat.*, småsjunga.

Kvintillio'n, en million kvadrillioner l. femte potensen av en million.

Kvi'ntin (*ty. Quentchen*, av *lat. qui'ntus*, den femte), gammal vikt = $^1/_4$ lod = 3,3 gr.; som handelsvikt = 69,13 ass; som guldvikt = 72,46 ass; som silvervikt = 68,5 ass.

Kvinto'l (av *lat. quinque*, fem), *tonk.*, notfigur, bestående av fem noter, vilka gälla lika med fyra l. sex av samma slag. — **Kvintsextackord**, första omvändningen av septimackordet, då tersen kommer underst (*hdfg*).

Kvina'r (*lat. quina'rius*), bestående av fem, femfaldig.

Kviprokvo', se *Qui pro quo.*

Kvirina'len (*lat. Quirina'lis*), en av det forna Roms sju kullar; numera det kungliga palatset i Rom.

Kvitt (*fr. quitte*, av *lat. qui'tus*, lugn, bekymmerfri), befriad från betalningsskyldighet, från skuld; utan ömsesidiga krav; förlustig. — **Kvitta**, betala sin skuld till någon genom att avräkna en motsvarande fordran hos honom.

Kvi'tten och **Kvittenkärnor**, se *Semina cydoniæ.* — **Kvittenslem**, se *Mucilago cydoniæ.*

Kvitte'ns l. **Kvi'tto** (*fr. quittance*), likviderings- l. mottagningsbevis, skriftligt intyg, som lämnas en person däröver, att han betalt en penningsumma l. vederbörligen avlämnat något.

Kvitte'ra (*fr. quittancer*), lämna skriftligt intyg att man fått betalt för en fordran l. mottagit något avlämnat. — **Kvittning**, upphävande av ömsesidig skuld.

Kvi'tto, se *Kvittens.*

Kvkm., förk. för *kvadratkilometer.*

Kvm., förk. för *kvadratmeter.*

Kvmm., förk. för *kvadratmillimeter.*

K. V. O., förk. för *Kommendör av Vasaorden.*

Kvobar, *meteor.*, en för Abessinien egendomlig solrök.

Kvo'dlibet (av *lat. quodlibet*, första bästa, litet av varje), något som är sammanställt med skenbart godtycke l. utan ordning och sammanhang; *tonk.*, ett musikstycke, som består av lösryckta delar av olika melodier (jfr *Potpourri*).

Kvot (av *lat. quot*, huru mycket), *mat.*, det tal som uppkommer, då ett tal divideras med ett annat.

Kvotidia'n (*lat. quotidia'nus*) l. **Kvotidie'nn** (*fr. quotidien*), daglig. — **Kvotidia'nfrossa**, *med.*, vardagsfrossa.

Kvotie'nt (av *lat. quo'tiens*, huru ofta), *mat.*, det tal, som uttrycker förhållandet mellan två storheter av samma slag.

Kvotite't, *lat.*, andelsförhållande. — **Kvotitetsskatt**, *jur.*, en efter bestämt mått l. en viss procent utskriven skatt.

Kvotlagen, tidningarnas namn på en lag om begränsning av invandringen i Förenta staterna.

Kwt., förk. för *kilowattimme.*

Kvåse, se *Fjalar och Galar.*

Kväve, *kem.*, ett icke metalliskt grundämne, som förekommer huvudsakligast i luften, varav det utgör $^4/_5$, samt i växt- och djurriket, men mindre ofta i mineralriket. Kvävets väteförening kallas *ammoniak* (se d. o.). — **Kvävebakterier** l. **Nitroge'nbakterier**, *bot.*, bakterier, som kunna assimilera luftens fria kväve (t. ex. bakterierna i baljväxternas rotknölar). — **Kvävedioxi'd, Kvävetetroxid, Kväveperoxid**, undersalpetersyra. — **Kväve-**

trioxid, salpetersyrlighet. — **Kvävevätesyra,** en giftig, explosiv förening av kväve och väte (N_3H). — **Kvävgas,** kväve i fritt tillstånd. — **Kvävoxid,** en förening av kväve och syre, som uppstår, då metaller lösas i salpetersyra. — **Kvävoxidu'l** = *Lustgas* (se d. o.).

Kväkare (av *eng. quakers,* darrare), en av engelsmannen *George Fox* på 1600-t. stiftad religiös sekt, vars medlemmar själva kalla sig *vännernas förbund* och *ljusets bekännare.* — **Kväkeri'smen,** kväkarnas lära och författning.

Kvä'ner = *Kvener* (se d. o.).

Kvästlave, *sjöv.*, ett med lavar inrett rum under vattenlinjen på ett örlogsfartyg, där de under strid sårade, "de kväste" vårdades.

Ky., officiell förk. för staten *Kentucky* i Nordamerika.

Kya'n (hårt k) och därav bildade ord, se även *Cyan* och följ.

Kyanise'ring (*l.* kaje'nni-), *kem.*, en efter uppfinnaren, engelsmannen *Kyan,* uppkallad metod att konservera virke genom att impregnera detta med en lösning av kvicksilveroxid.

Kyani't, *miner.*, se *Cyanit.*

Kyano'l, *kem.*, äldre namn på anilin.

Kyanome'ter, se *Cyanometer.*

Ky'anos, *gr. arkeol.*, glasfluss av blå färg.

Kyano's (av *gr. kya'neos,* svartblå), *med.*, blåsot, blåaktig ton över hud och slemhinnor, som tecken till att blodet övervägande är venöst.

Ky'atos, *gr.*, mindre dryckeskärl med ett högt handtag.

Kybe'le (hårt k), se *Cybele.*

Kyberneti'k (av *gr. kybernetiko's,* som avser styrelse), vetenskapen om kyrkans författning.

Kybomanti' (hårt k; av *gr. ky'bos,* tärning, kub, och *mante'ia,* spådom), konsten att spå med tärningar.

Kydippe (hårt k; *lat. Cydi'ppe*), *gr. myt.*, moder till *Biton* och *Kleobis* (se d. o.).

Kye'ma (hårt k; av *gr. ky'ein,* vara havande), *med.*, fostret under dess första utvecklingsstadium.

Kyfi (hårt k), *farm.*, ett av myrrha m. m. bestående preparat, som av de gamla egyptierna brukades bl. a. till rökelse och balsamering.

Kyfo'm (hårt k; *gr. ky'foma,* av *kyfu'n,* böja, kröka), *med.*, puckel.

Kyfo's (hårt k; av *gr. kyfo's,* krökt), *med.*, ett slags ryggradskrökning, puckel. — **Kyfo'tisk,** puckelryggig.

Kyi, ett indiskt folk.

Ky'kliska skalder (hårt k), se *Cykliska skalder.*

Kykli'tis (hårt k; av *gr. ky'klos,* cirkel, ring), *med.*, inflammation av ciliarkroppen (främre delen av ögats kärlhinna).

Kyklo'p, se *Cyklop.* — **Kyklopmurar,** se *Cyklopiska murar.*

Kylande medel, *med.*, *reme'dia refrigera'ntia,* medel, som lokalt kunna nedsätta kroppstemperaturen.

Kylande pulver, se *Pulvis nitri tartaricus.*

Ky'lix, *gr.* forngrekisk, flat dryckesbägare på fot med två små handtag.

Kylle'niern, *gr.* **Kylle'nios** (*lat. Cylle'nius*), *gr. myt.*, binamn på den på berget Kyllene födde och dyrkade Hermes.

Ky'ller (*ty. Koller,* av *fr. collier,* eg. halsbeklädnad, av *lat. co'llum,* hals), på riddartiden en vadderad av riddarna under harnesket buren rock; senare skinnrock för kavalleriet.

Ky'lli l. **Ky'lliki** (hårt k), *fi. myt.*, en jungfru, som från underlandet Saari bortfördes av Lemminkäinen.

Kyllopodi'on, *gr. myt.*, binamn på *Hefaistos* (se d. o.).

Kyllo'sis, *gr.* (av *kyllo's,* böjd, förlamad), *med.*, onaturlig krökning av lemmarna, i synnerhet av benen, och därav föranledd vaggande gång.

Kylofy'ller se *Bladsuckulenter.*

Ky'lus (hårt k), se *Chylus.*

Ky'ma l. **Kyma'tion** (hårt k; av *gr. ky'ma,* våg, våglinje), *byggn.*, ett grekiskt bladornament.

Kyma's = *Kymosin.* Se *Enzym.*

Kyma'tion, se *Kyma.*

Kymatoli't, *miner.*, trådig omvandlingsprodukt av pyroxen.

Kymatologi' (av *gr. ky'ma,* våg, och *lo'gos,* lära), *fys.*, läran om i atmosfären, hydrosfären och litosfären vid två medias glidning mot varandra uppkommande vågbildningar, såsom vattenvågor, dyner etc.

Kümmel., ett slags tyskt kumminbrännvin.

Kymogra'f (av *gr. ky'ma,* våg- och *gra'fein,* skriva), ett i fysiologien använt instrument för registrering av rörelser.

Kymofan', *miner.*, se *Cymofan.*

Kymosi'n l. **Kyma's,** *kem.*, löpenzym, åstadkommer koagulation av kasein (se d. o.).

Ky'mrer (hårt k), se *Kelter.*

Ky'mriska språket, en huvudavdelning av den keltiska språkgrenen, omfattar bl. a. walesiskan och bretagniskan. Jfr *Gæliska språket.*

Ky'mus (hårt k), se *Chymus.*

Kyndel, *bot.*, se *Satureja.*

Ky'ndelsmässan (*lat. ca'ndellaria,* av *cande'la, fornnord. kyndill,* ljus), ljusmässan, Jungfru Marias kyrkogångsdag, infaller den 2:a februari. — **Kyndelstinget,** efter kristendomens införande benämning på *Disatinget.* (Se *Disablot,* under *Dis.*)

Kyne', *gr.*, rundkullig lädermössa som bars av forngrekiska herdar och arbetare; läderfodrad hjälm av metall.

Kynegeti'k (av *gr. ky'on,* hund, och *a'gein,* föra), vetenskaplig framställning av jakten och dess metoder.

Kyne'tt (hårt k), se *Cunette.*
Ky'niker, Ky'nisk, se *Cyniker, Cynisk.*
Kynologi' (av *gr. ky'on,* hund, och *lo'gos,* lära), läran om hunden, dess raser, dressyr och användning.
Kynosu'ra, *gr. myt.,* nymf på berget Ida, som av Zeus förvandlades till stjärnbilden Lilla björnen.
Ky'ntia och **Ky'ntios** (hårt k; *lat. Cy'nthia* och *Cy'nthius*), efter berget *Kynthos* bildade benämningar på Diana och Apollon.
Kyofori' (hårt k; av *gr. ky'os,* livsfrukt), *med.,* grossess, havandeskap. — **Kyotrofi',** fostrets näring i moderlivet.
Kyp, *tekn.,* blåfärgning med indigo.
Kypellomachi' (hårt k; av *gr. ky'pellon,* bägare, och *mache'in,* strida), dryckeskamp, tävlan i dryckjom.
Ky'pert (*ty. Köper*), flerskaftade vävnader med upphöjda snedränder.
Kyphi (*l.* ky'fi), *farm.,* en av de gamla egyptierna högt värderad myrra.
Kypho'sis, se *Kyfos.*
Ky'pra, väva kypertvävnad; (av *ty. Kufe,* laggkärl, fat), förekomma fatlagda viners försämring.
Kypri'n, *miner.,* en blekblå (kopparhaltig) varietet av vesuvian.
Ky'pris (hårt k), *gr. myt.,* se *Cypria.*
Kyra'ss (hårt k; *fr. cuirasse*), *krigsk.,* bröst- och ryggharnesk. — **Kyrassie'r, Kyrassiä'r** (*fr. cuirassier*), i kyrass klädd ryttare.
Kyrenaiska skolan, se *Cyrenaiska skolan.*
Kyrett, se *Curette.*
Kyrialax = *Kirialax* (se d. o.).
Ky'rie ele'ison l. **ele'eson** l. ensamt **Ky'rie,** se under *Eleison.*
Kyri'niska, ett kaukasiskt språk.
Kyriolo'gisk (av *gr. ky'rios,* herre, och *lo'gos,* ord), det som säges "i egentlig bemärkelse", i motsats till "tropiskt", i överflyttad betydelse.
Ky'rios, *gr.,* herre; frälsare.
Kyrka (av *gr. kyriako'n,* herrens hus, av *ky'rios,* herre), byggnad för kristen gudstjänst; menighet av viss kristen trosbekännelse.
Kyrkokonse'rt, se *Kammarkonsert.*
Kyrkotonarter, *tonk.,* olika oktavindelningar av grundskalan. Jfr *Autentiska tonarter* och *Plagaliska tonarter.*
Ky'ros (hårt k), se *Cyrus.*
Kyskhetsträdet, se *Vitex Agnus castus.*
Kyslar-Aga, se under *Aga.*
Kys'ta, se *Cysta.*
Kythe'reia (*lat. Cythere'a*), *gr. myt.,* efter ön *Kythera* (Cerigo) bildad benämning på Afrodite.
Kütschük, Kytsjyk, *turk.,* liten.
Kyttande, Kyttning, bränning av en del av ytjorden på ängsmark för gödsling.
Kyve'tt (*fr. cuvette*), *fotogr.,* kärl, som användes vid fotografering.
Kå'bbel, se *Cobbler.*
Kåk, äldre benämning på skampåle. — **Kåkstrykning,** spöstraff vid skampålen.
Kål, *bot.,* se *Brassica.*
Kåldolma (av *turk. dolma,* fyllning), *kokk.,* maträtt av malet kött och ris, omsvept med kålblad.
Kålfjäriln, *zool.,* en av våra allmännaste dagfjärilar, *Pi'eris bra'ssicæ.* Vit med sparsam, svart teckning. Den gröna larven gör stor skada på odlad kål.
Kålpalm, namn på ett flertal palmer, vilkas späda toppskott l. blomhölster ätes som kål.
Kålrabbi, Kålraps, Kålrot, *bot.,* se *Brassica.*
Kålsenap, *bot.,* se *Hirschfeldia.*
Kåltistel, *bot.,* se *Cirsium.*
Kåpa, *bot.,* se *Alchemilla.*
Kår (*fr. corps,* av *lat. co'rpus,* kropp), samfund, sällskap, sluten enhet av individer; *krigsk.,* självständig avdelning av en armé, truppstyrka. — **Kåranda,** se *Esprit de corps.*
Kåre, se *Kare.*
Kåsa, gammalt nordiskt dryckeskärl, ofta med rikt sirade grepar, som stundom mötas och bilda en krans, som omger den drickandes huvud.
Kåseri', Kåsö'r, Kåsö's, se *Causerie* och följ.
Kägel, *pl.* **Käglar,** *boktr.,* höjden av det plan på en boktryckstyp, på vilket bokstaven är gjuten. Om "mellanslag" icke förekommer, är kägeln alltså lika med radhöjden. Med "stilhöjd" menas åter typens mått från basplanet till tryckytan.
Käks, se *Cakes.*
Kälkborgare (av okänd härledning; motsvarar *ty. Spiessbürger* och *Filister*), småborgare; trångbröstad och småsint person.
Källarhals, *bot.,* se *Daphne.*
Källarv, *bot.,* se *Stellaria.*
Källfrö, *zool.,* folkligt namn på grodlarver.
Källist, *byggn.,* en karnis (se d. o.), vars övre del är konvex och den nedre konkav.
Källkrasse, *bot.,* se *Nasturtium.*
Källånke, *bot.,* se *Montia.*
Källnymf, se *Najad.*
Källtäppa *bot.,* se *Catabrosa.*
Kämelgarn (av *ty. Kämelziege,* angoraget), garn av angoragetens ull.
Kä'mnär l. **Kä'mner** (*ty. Kämmerer,* av *mlat. camera'rius,* uppsyningsman över skattkammaren), urspr. = *kamrerare* (se d. o.); *jur.,* ledamot i en kämnärsrätt. **Kämnärsrätt** l. **Kämnersrätt,** fordom en underdomstol i svenska städer.
Kämpagravar, *arkeol.,* oegentlig benämning på grundvalarna till hus från förhistorisk tid, särskilt av en gotländsk typ.
Kämpar, *bot.,* se *Plantago.*
Kämpavisor, folkvisa, som skildrar forntida kämpar.
Kängurugräs, *bot.,* se *Themeda.*
Kä'ngurusläktet (hårt k), *zool., Halmatu'rus* l. *Ma'cropus,* tillhör pungharararnas familj. Bland dess arter märkes jättekängurun,

H. l. *M. giga'ntheus,* inhemsk i Nya Syd-Wales och Tasmanien.
Käppi l. **Keppi,** rund, styv huvudbonad från 1800-t:s mitt, paradhuvudbonad i svenska artilleriets fredsuniform.
Käringruka, *bot.,* se *Ajuga.*
Käringrök, Käringfis, *bot.,* folkliga namn på röksvamp.
Käringskinn, *farm.,* lakritspasta.
Käringtand, *bot.,* se *Lotus.*
Kärleksäpple, *bot.,* se *Lycopersicum.*
Kärleksört, *bot.,* se *Sedum.*
Kärnfysik, den delen av atomfysiken, som handlar om atomernas kärna.
Kärrduntrav, *bot.,* se *Epilobium.* — **Kärrfibla,** *bot.,* se *Aracium.* — **Kärrfräken,** *bot.,* en art *Equise'tum.*
Kärrhök, se *Circus.*
Kärrkavle, *bot.,* se *Alopecurus.* — **Kärrkrasse,** *bot.,* se *Cardamine.* — **Kärrlilja,** *bot.,* se *Tofieldia.*
Kärrmesen, *zool.,* se *Parus.*
Kärrnäva, *bot.,* se *Geranium.* — **Kärrspira,** *bot.,* se *Pedicularis.* — **Kärrstjärnblomma,** *bot.,* se *Stellaria.* — **Kärrtörel,** *bot.,* se *Euphorbia.* — **Kärrviol,** *bot.,* se *Viola.*
Kättare (av *gr. katharo's,* ren), person, som avviker från kyrkans lära. Jfr *Katarer.* — **Kätteri',** avvikelse från kyrkans lära.
Kätti, svensk form för *Catty.*
Kätting, *textil.,* se *Varp.*
Käx, se *Cakes.*
Käx, *anat.,* se *Mesenterium.*
Käx, *bot.,* svensk benämning på ett flertal umbellater.
Kö (hårt k; *fr. queue,* av *lat. ca'uda,* svans), uppställning i rad efter varandra; *krigsk.,* en kolonns eftersta avdelning; *spelt.,* biljardkäpp.
Kö'hlerglaube, *ty.* (hårt k), eg. kolaretro; blind auktoritetstro.
Kökenfett, *sjöv.,* smörjämne för tacklingen, vanligen hälften talg och hälften smör.
Kökkenmödding, se *Kjökkenmödding.*
Kökslatin (*lati'nas culina'ria*), felaktigt latin, särskilt till ändelser och form latiniserade ordstammar ur andra språk, ofta begagnat av medeltidens munkar (munklatin) i blandning med verkligt latin.
Köldanestesi', bedövning på grund av köld.
Köldpoler, *geogr.,* jordytans kallaste trakter.
Köligruppen, *geol.,* omfattar de s. k. f j ä l l s k i f f r a r n a längs Kölen från Dalarna och norr ut. Den anses höra till silursystemet. Fjällskiffrarnas undre avdelning, vanligen räknad till "algonk", kallas S e v e g r u p p e n.
Köllerfärg, gulockra.
Kö'lnerbrunt (hårt k), *tekn.,* en målarfärg, som består av jordartade krossade och slammade brunkol. — **Kölnergult,** en målarfärg, som består av kromgult och blysulfat.
Kö'lnische Zeitung, *ty.* (hårt k; *l.* - tsait-), i Köln utg., förr moderat-liberal daglig tidning, grundad 1620.
Kölnvatten (hårt k), se *Eau de Cologne.*
König Rother l. **Ruother,** konung R., tysk medeltidsdikt.
Königs manometriska lågor, *fys.,* gaslågor, som omväxlande flamma upp och sjunka samman i takt med ljudsvängningar. Uppkallade efter *K. R. König.*
Köpenickia'd, uppträdande under falskt namn l. med falsk befogenhet för att tillskansa sig fördelar. (Efter skomakaren *V. Voigt,* som i officersuniform förmådde en trupp soldater följa honom till rådhuset i Köpenick, där han tvang stadskassören att utlämna kassan).
Köpmannen i Venedig (*eng. The merchant of Venice*), skådespel av *Shakespeare.*
Kör (hårt k), se *Kor.*
Körmt (hårt k), *nord. myt.,* en flod, som nämnes i Eddan.
Körna l. **Tina,** behandla säden så att agnspetsarna avnötas.
Körsbär, *bot.,* se *Prunus.*
Körsnär (*ty. Kürschner,* av *fhty. chursinna,* pälsrock), buntmakare (se d. o.).
Körvel, *bot.,* se *Myrrhis.* — **Körvelkäx,** *bot.,* se *Anthriscus.* — **Körvelrova,** *bot.,* se *Chærophyllum.* — **Kösa,** *bot.,* se *Agrostis.*
Köttstorfers tal, *kem.,* förtvålningstal, angivande antalet mgr. kalihydrat, som åtgår för förtvålning av 1 gr. fett.
Kö'yri (hårt k), *fi. myt.,* se *Kekri.*

